

श्री प्रकाश-रत्नाकर

भाग ७ जो

जितवचनामृतमहोदधिजन्य

पुष्कर सुविहित गीतार्थक प्रवाचार्थ वरान तम विद्वत्प
विविध विषयक प्रमाणान्न विवेका विविध संख्या करिने

श्री मुंबापुरीमथ्ये

शा० श्रीमहिंद्र माणक नामाख्य भावके

संस्कृत भाषा

ज्ञान वृद्धार्थ

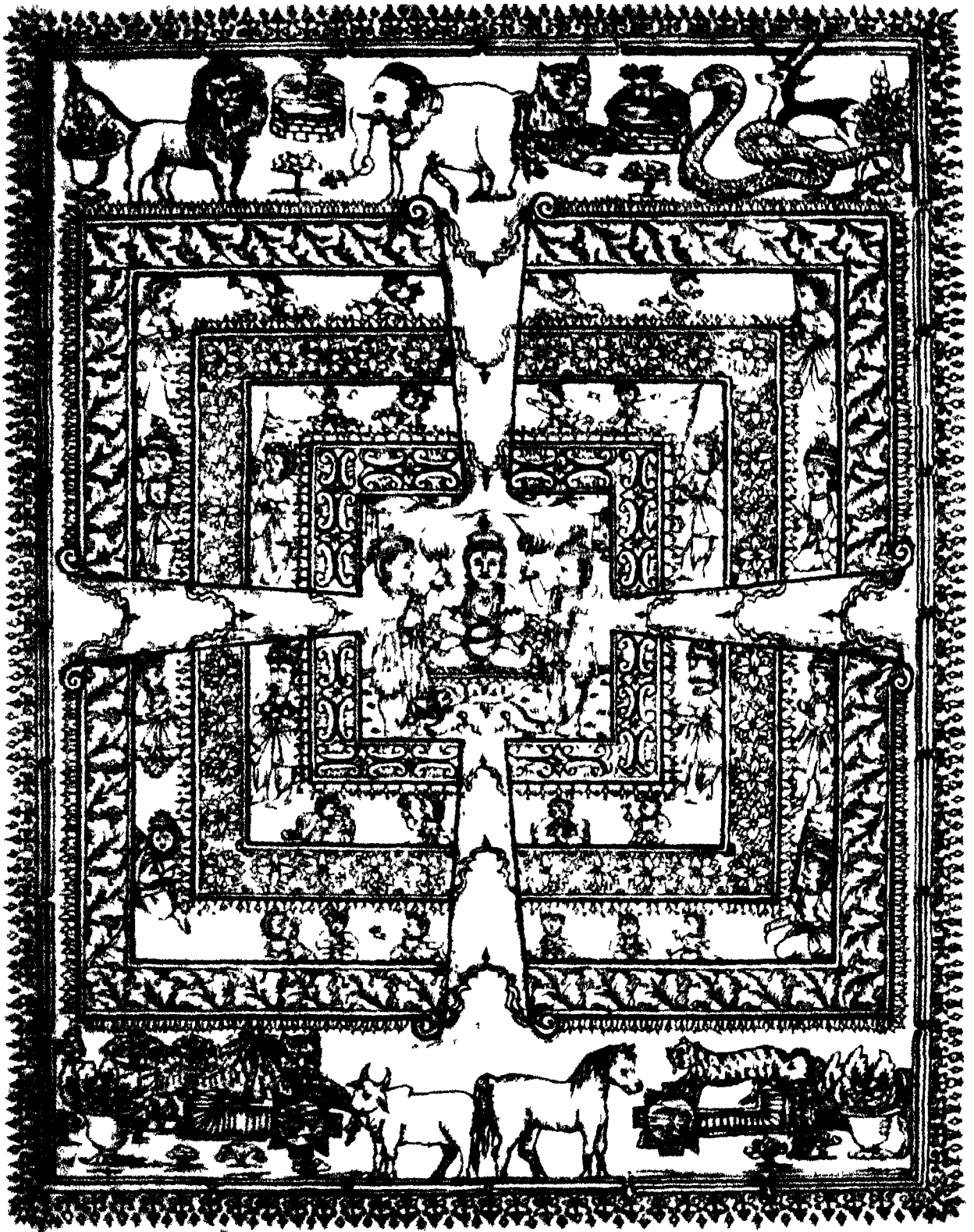
आ पुस्तक लघावी प्रमाण कथं ने.

शके १७९८ संवत् १८२३

पुष्कर मुद्रा ३ संवत् १८२३ दिनांक १८२३

पुष्कर मुद्रा ३ संवत् १८२३ दिनांक १८२३

आ पुस्तकनी सर्वप्रकारे सरकारना धाराप्रमाणे हस्त मावके स्वाधीन राख्योछे.

सुरदयित्नीनिनसमयधरा.

પ્રસ્તાવના

આ પંચમકાન્ત સમાપ્તિના અવસરે જેના કૃપ્પમહનામા આશ્ચર્ય યજો, તેમના નિર્વાણસુધી જિનધર્મરૂપ માનસમગેવરના સાધુ, સાધ્વી, શ્રાવક તથા શ્રાવિકા એ ચતુર્વિધ સંઘરૂપ ચાર આરા સ્થૂતા રહેવા જોયેને. એવું પરમેશ્વરનું વચન છે. કદાચિત કાલ ના પ્રવલ પ્રજાવર્ધી કોઈ સમયે કોઈ આરા ન્યૂનતા પામ્યા જેવું થાય તોપણ બાકીના ચાલુ રહેલા બીજા આરાને પ્રજાવે સમય પામ્યાર્થી તે આરા પળ સુધરી જાય છે.

આ સમયમાં પૂર્વના સમયના કરતાં ઘણી ન્યૂનતા થઈ ગાણી રીતમાં આવેને. જ સુવિધાસંયમાં સાધુ તથા સાધ્વી તો કશિતજ રીતમાં આવેને અને શ્રાવક તથા શ્રાવિકાઓ નું પણ અલ્પ અસ્તિત્વ છે. તેઓની કપરજ ધર્મવૃદ્ધિ આધાર રાખે છે. ધર્મ વૃદ્ધિ જ્ઞાનની વૃદ્ધિ થાયને. માટે જ્ઞાન વૃદ્ધિ અવશ્ય કરવી જોયેને. જ્ઞાનની વૃદ્ધિ જ્ઞાનના સાધનોની વૃદ્ધિ કપર આધાર રાખેને. જ્ઞાનના સાધનો પૂર્વાચાર્ય રૂત યંથોનો જીર્ણોદાર તથા અવતોક્ત, વિદ્યાન્યાસ, ઋત્સુકતા, ધર્મપ્રીતિ, અનિરુધિ, તથા ઋયોગ પ્રમુખ છે.

પૂર્વાચાર્યોક્ત યંથોનો જીર્ણોદાર કથાથી તે સમયના પંથિતોનું પાંમિત્ય જાણ્યામાં આવેને; મનુષ્યોની ધર્મકપર કેવી રુચિ હતી તે જણાયને. જૂન કાલથી તે આ વર્તમાન કાલસુધી વચગાલામાં ધર્મ તથા વિદ્યા પ્રમુખની કેટલી અધિક ન્યૂનતા થઈ છે તે રીતમાં આવેને. પૂર્વાચાર્યો અતિ શ્રમ વેળા વિદ્યાન્યાસ કરી મોટા મોટા યંથોની રચના કરતા હતા તેનાં હેતુ માત્ર ધર્મવૃદ્ધિ અથવા જ્ઞાનવૃદ્ધિ વિના બીજો કોઈ હેતુ કે શું તે યાત મ્પષ્ટ દેખાઈ આવેને. યંથની રચના કથામાં કેવલ પગેપકાર વિના બીજો કોઈ પણ સ્વાર્થ દોયને કે શું? તે કલાય છે. પૂર્વ કાલના કરતાં હાલના વચતમાં વિદ્યાન્યાસનો ઋયોગ કેટલો અધિક અથવા ન્યૂન થયોને? તે જણાઈ આવેને. ઇચ્છાવિક બીજા પણ ઘણા હેતુ રીતમાં આવેને. માટે અવશ્ય પ્રાચીન યંથોનો જીર્ણોદાર કરવો જોયેને. કેમકે, એ જ્ઞાનવૃદ્ધિનું મુખ્ય સાધન છે. જો પુરાતન યંથોનો જીર્ણોદાર નહીં થાય, તો કાલાંતરે વિશ્વદ ધર્મ જવાનો સંનવ છે. અને તેવું થયેલું હાલ રીતમાં આવેને, જુઓ કે હરિનિઙ્સૂરિણ શ્રાદ્ધ જાં ને ચુમાલીજ યંથો કથા છે. તે બધાના જીર્ણોદાર નહીં થયાથી તેઈમાંના કેટલાએક યંથોનો હાલ પણ પળ મળતો નથી. એવા બીજા પણ અનેક સુવિદિત આચાર્યોના કરેલા યંથોનો શોધ મલી શકતો નથી તેનું કારણ પણ એજ છે. તે કેટલું લલિયે! યદ્યપિ મારું એમ કહેવું નથી કે આજ દિવસસુધી કોઈ યંથોનો જીર્ણોદાર કસોજ નથી, મોટા રાજાઈ તથા સદુકારો વગેરે ઘણા જ્ઞાન

जेंताय करी एकाउं ते अद्यापि विद्यमान ने; अने तेथीज ज्ञान केटलोएक पुगवन
 ध्यानुं आपणाने दर्शन पावउं अद्यापि माघ दर्शन करवाथीज काई वतवानुं नथी, ए
 ण योग्यरीने उपपाय कयाथी अथमिह अवाता संतवउं. जेम पुर्व धर्मानिमांनी रा
 जा बगवाण ज्ञान जेंताय कयाउं तेम पावन थयुं नथी. ए मोटी किलगोरीनी रात
 ने. जो एवा ज्ञानज पडी गया ज्ञान ता एका धेण विवद गया न ज्ञान अने आटली
 ज्ञानना न्यूनता एण थई न ज्ञान. जेवाक, रत्नमरना जीर्णोदार करवानां ज्ञान पडी
 गयाउं तो तेनी संतति विवद गणता दयार्ज नथी. तेमज धंदाविणे ज्ञान पडवो
 जायेने. केमके धंदांनो जीर्णोदार तो ज्ञानना रुढिनुं एक मुख्य कारण ने.

ज्ञानना समयमा धंदांनो जीर्णोदार करवाना जेवो साधना मंत्री आवन तेवो आग
 त काई व्ययने एण नहोना. एहेता प्रथम धंदांनो जीर्णोदार नातपत्र कपर घणता
 रेखायने. ते न्याय पत्री कागज कपर थयो ने ते अद्यापि मिह ने परंतु ते दम्भकिया
 विना पंप्राधिकनी सहायताया घणता नथी. ते ज्ञान तो मुदायवना अति उत्कृष्ट स
 हायता मंत्री आवेने. तेना उपयोग करवाने मुकी रईने आनन राई. बेगी रहेणुं तो
 धंदां केम कायम रहेज ? ज्ञान विद्यान्यास करीने नवा नवा धंदांनो रचना करवी
 तो एक कोरे रई. एण उत्तीशकिये पुगवन धंदांनो रक्षा करवानां पक्क नही करणुं
 तो आपणोज ज्ञानना विगोधी ठरणुं. केमके जे जेनी रक्षा कर नई. ते तेनो विगोधी
 अथवा अहितकर होयने. ए साधारण नियम आपणी कपर लागु पडो.

आवक जाईयो. पुगवन धंदांनो जीर्णोदार कयाथी ते धंदांनुं अवलोकन
 थो. प्रयाशविना केटलोएक विद्यान्यास थो. रस उत्पन्न थईने ज्ञान संपादन
 करवानी अने करणमा उत्कंठा थो. शुद्ध धर्म कपर प्रीति वधो. अनिमज्जि एट
 ते पुनः पुनः ज्ञान मेतववानी इच्छा थो. अने उद्योग प्रमुख सर्व ज्ञानना साधनांनो
 सहज प्राप्त थो. उद्योग ए सर्व पदार्थ मेतववानुं अथवा रुढि करवानुं मुख्य
 साधन ने; परंतु अमग्ना नयमधीज काई थई सकतुं नथी. तेनी माये इध्यनी एण
 सहायता जायेने. इध्य जे ने ते सवापयोगी पदार्थ ने. माटे इध्यवान पुरुषोए अब
 इय ए काम कपर लक्ष देवो जायेने. केमके, तेउनी ए फरज ने के. जेम बने तेम
 ज्ञाननी रुढि करवी जायेने. ते आग्रमाणे:- माग माग पैमिनीनी मागफते प्राचीन
 धंदां सुधारी जसाबी अथवा ठपावीने प्रसिद्ध करवा. तेनो जाविक लोकोने अज्या
 स कराववो. इत्यादिक शास्त्रांमां कथा प्रमाणे सर्व प्रकारे ज्ञाननी रुढि करवी. एवा
 देवुधीज में आ धंदां ठपाववानुं काम हाथमा लीधुं ने. परंतु काईनी सहायता विना
 स्वतंत्र मारी मरजी प्रमाणे हुं धंदां ठपावी शकुं एवी मारीवाडो इध्यनी शक्ति नही

હોવાને ત્રીથે આ 'પ્રકરણ રજાકર' નામનું મોટું પુસ્તક કદામવાની આગમજ મારા સ્વ
ધર્મી જાડ્યોની મને મદત લેવી પડીતે. મારા જાગ્યજાગ્યામાં મને મદત પણ મળી
હાવી, તેથી આ પુસ્તકનો પ્રથમ જાગ મમામ કરી તે ના જા જાગ માગમાં પ્રસિદ્ધ કર્યો
અને આ બીજો જાગ પણ હમણા પૂર્ણ થયો છે તેથી હું મને અત્યંત સમજું છું.

આ ગ્રંથ પ્રસિદ્ધ કરવાને મુખ્ય મદત કરનાર શ્રી. કેશવજી નાયકને.

હરેક પદાર્થને સમ યોગ્યતાવાન વા અધિક યોગ્યતાવાન રક્ષણ કરી શકે છે એવું
બહુવા દીઠામાં આવે છે. જેમ ધીર્મ કનુના તાપથી તમ થાણા પર્વતને મેષજ રક્ષણ
કરે છે. તેમ જ્ઞાનનું રક્ષણ તે જનમ યોગ્યતાવાન પ્રમુખથી થઈ શકે છે. યદ્યપિ સકલ
વનુવિધ સંપત્તિ જ્ઞાનની રક્ષા કરવાનો અધિકાર છે. તથાપિ સર્વેન તેવું સામર્થ્ય હોતું
નથી. માટે યોગ્યતાવાનજ રક્ષણ કરી શકે છે. તેવી યોગ્યતા કોઈ વિજ્ઞાનેજ હોય
છે. કેમકે. બાહ્ય સર્વ જલ્દમ્યાદિ સમૃદ્ધિ ત્વતાં અંતરનેવિષે જિન વચન શ્રદ્ધાનરૂપ સમુ
દ્ધિ પણ જાય છે. તેમાંના બાહ્ય સમૃદ્ધિ તો ઘણાંથી હોય છે તેમ ત્વતાં જિનવચન
શ્રદ્ધાન હોતું નથી તો તેનાથી કોઈ પણ એવું જન કલ્ય થઈ શકતું નથી. તેથી બાહ્ય
સંપત્તિ મદ્દિત પ્રવચનશ્રદ્ધાન પણ જોયું છે. બાહ્ય જનમ સંપદા અને અંતર સ્વધર્મ
નિષ્ઠા એ બન્નેનું પુણ્યનુધર્મીપુણ્યનું ફલ છે. તેવું કોઈએકનેજ હોય છે. એનું પ્રત્યક્ષ જ
સાદરણ આ વર્તમાન દિગ્ગતકરૂપ કાજનેવિષે શ્રેષ્ઠ કેશવજી નાયક છે. કેમકે. જીવી
યોગ્યતાવાન બીજો કોઈ પુરુષ હાજર દીઠામાં આવતો નથી. જ્યો બાહ્ય જલ્દમ્યાદિ સં
પત્તિયુક્ત ત્વતાં અંતર ધર્મ સમ્યક્ત્વ શ્રદ્ધાનરૂપ અત્યુત્તમ સંપત્તિ કરીને પણ યુક્ત છે.
જેનેવિષે પંચ પ્રકૃતિરૂપ અંતરાય કર્મનાં કૃયોપગમ આધુનિક સર્વ સંધ જનોના કર્મો અ
ધિક દીઠામાં આવે છે. એમના જેવું આત્મ નામ કર્મ તો કોઈ જનને પણ કશુંત જડય
થયું દૃષ્ટિ ગોચર થશે! તેમજ આદેય નામકર્મ, અંગોપાંગ નામ કર્મ, યજ્ઞઃ કર્મનામ
કર્મ, પ્રમુખ જન પ્રકૃતિઓનું અમળ એવાં તો બહુવિધ કર્મો છે. તેવાં હાજર રક્ષણજગ્ના
કર્મો કોઈ બીજાનેવિષે કશુંત દીઠામાં આવે એવા પુરુષને શું અશક્ય હોય? અને કોઈ
કાર્ય કરવાને સમર્થ ન થાય! અર્થાત્ સર્વ કાર્ય કરવાને શક્તિમાન છે. પૂર્વે થઈગયાના સં
પ્રતિ રાજા તથા વસ્તુપાલ તેજપાલ અને કુમારપાલ પ્રમુખ મદત પ્રજાવિક પુરુષોની પતે
એમણે પણ વર્તમાન કાજાનુસાર ધર્મ રીપનાર્ય તથા સ્વશ્રદ્ધાન દર્શનાર્ય શ્રીશ્રદ્ધેવા
જયો તથા અંજન જાતકા પ્રમુખ જનમ ધર્મ કલ્યાં કલ્યાં છે. તે બધાઓથી પણ અ

सुखम ज्ञानवृद्धिनी श्रृङ्गला पूर्वक नट्युक्त पुरुषोने अतिशय आश्रय दियेने; माटे नि
 श्रये करी। एमने पूर्वजुत धर्म भंडारान कुमारपाल राजा प्रमुखनी पंक्तिमा शासक
 न गणाव, किंतु तेमनी नृपना को सेवाज ने. आ लखाणमा कोईए अतिशयोक्ति स
 मजबी नही, पण निर्पक्षपात वृद्धिची विचार करी जावुं के, शेर केशवजी नायक ए
 सर्व उपमाने योग्य ने के नही। सुवा के श्रमे शंकित करवाने आरंभ करेला आ ए
 क जेहू सख्याक मइत् अनुनागरमक पुनकना शंकराच स्वर्ननेविषे एवी पुक्तियो
 आश्रय आप्योने के जयकी केटलाएक समयोहरित पूर्व गीतार्योए करी रचित प्रकर
 पावुं सुखरूप पुन. जीर्णोदार चई शकजो. माटे एमने जेदनी उपमाये तेदली पाडीने.

राजबहादुर बाबुमानेव लक्ष्मीपति सिंहजी उग्रपति सिंहजी।

शेर केशवजी नायकविषे लखतां आ प्रसंगे श्रीमच्छुद्धावाद निवार्मी स्वप्रांत नृप
 तमान, लक्ष्म्यादि बाह्य श्रमिन् समृद्धि युक्त, उत्तम यश काज नाम कर्मोदयवान,
 ज्ञान वृद्धिपूर्वकवान अतिशय, प्रताप। मध्यमे दीपक, पूर्वोक्त पंक्ति अनिराजनीय, सर्व
 संपन्नितक नृप तथा श्रावक गुण सहित्यादि अपूर्व रुच्याजंकार नृपित राजबहादुर
 नृपतिदल पदक धारक बाबुमानेव लक्ष्मीपति सिंहजी उग्रपति सिंहजी पोताना नाम
 प्रमाणोज योग्यतावान होवार्थी अधुना अनुपमंयज ने

जम्हिसु आर्व पि पीसाख्य नृपतिदल पदक धारक शेर केशवजी नायक तथा रा
 जबहादुराख्य नृपतिदल पदक धारक शेर लक्ष्मीपति सिंहजी उग्रपति सिंहजी जेवा प्रजा
 बिक धर्म दीपक पुरुषो श्रावक मंजुलनेविषे हमेश उत्पन्नचना रहो; अने आवा ज्ञान
 वृद्धिरूप धर्मकृत्यो कर्ता रहो एवो अमारो अंतःकरण पूर्वक आशिर्वाद ने.

आ ज्ञानवृद्धिक उत्तम रुखने सारो आश्रय आपनार प्रजाबिक पुरुषोनी पंक्तिमा
 होनित, अपेक्षा तथा उपेक्षा रहिन. सारासार माइक, परम रहस्यज्ञ, परोपकार म
 तिमान, करुणा, दया, कृपा तथा जीजादि पुनगुण युक्त, श्री बीतरागपद कमल मक
 रंद लाजसाय चमरायमान्, महात्मा सहज मुनी महिमा सागरजी तथा सुमति सागर
 जी; एमनो अत्यंत प्रार्थना पूर्वक अत्युपकार युक्त नाम स्मरण अत्र गुंथित करुं हुं.

श्री मुंबईना श्रावक मंजुलमाना श्रेष्ठ हरजम नरसिंह; श्रेष्ठ पेजा जार्ज बदमली,
 श्रेष्ठ बर्द्धमान पुनसी, श्रेष्ठ जोजराज बेतन. एमपो ज्ञान वृद्धि विषयक पोतानी सारी
 उदारता बशाबी ने माटे तेमना उपकार पूर्वक हुं नाम गुंथित करुं हुं.

श्रीमच्छुद्धाबाव निवासी परम ज्ञान प्रसारोद्युक्त मतिमान स्वज्येष्ठ भ्राता तुल्य ज
की तथा गुण युक्त नृप दत्तक रायबाहादूर पद धारक बाबुसाहेब धनपति सिंदजी
ब्रह्मपति सिंदजी एमने पण पोतानी उत्कृष्ट ज्ञान वृद्धि कृत्यने सारी उदारता दर्शावी
हे तेथी तथा बीजो पण ज्ञान वृद्धिने अर्थे पुस्तक अंकित करवानो हमेशा उपयोग
वाळुं राखेहे तेथी अति सत्कार पूर्वक तथा मान्यता युक्त नामस्मरण गुंथित करूं.

श्री मुंबईना श्रावक मंडलमांना शेठ परबत लधा, शेठ मूलजी देवजी, शेठ जादव
जी परबत, सा. नोजराज नरपाल, तथा शेठ कीकानार्ई फूलचंद तथा शा. ठाकरसी
देवजी एथोए पण पथाश्रदान प्रमाणे आ ज्ञानवृद्धिना कृत्यने आश्रय आप्योहे
तेथी तेथोनुं उपकार सहित नामस्मरण गुंथित करूं.

श्री अहमदाबादना श्रावक मंडल माहेला शेठ दत्तपत नाई जगुनाई, तथा
शेठ मयानाई प्रेमानाई, एउनी ज्ञाननी प्रशस्ति पवानेबिषे अति उत्कंठा जोईने मोटा
आनार सहित नामस्मरण गुंथित करूं ;

श्री माणदवाला शेठ साकलचंद हुकमचंद तथा श्री जरुचवाला शेठ अनूपचंद मलु
कचंद, एथोए पोतानी धर्मप्रजापना अधिक दर्शाववाने अर्थे ज्ञाननी वृद्धि यवा सारु
जे उत्सुकता बत्तावी हे ते जोईने मोटा उपकार साथे नामस्मरण गुंथित करूं.

श्री कव्व सुंदराना रहेवाशी शेठ कस्तुरचंद सिंपजी पारेख एमनी अद्भुत धर्म प्री
ति, वेगव्यता तथा ज्ञानवृद्धिनी अतिशय चाहना जोईने मोटा आवर पूर्वक आ पु
स्तकनी साथे नाम गुंथित करूं.

साधुमंडल मार्गमार्गित संवेगी साधु वर्य, अति विवेकी, ज्ञान पीपुष बुद्धिमुक्त
जिनप्रवचन श्रवण श्रद्धावान श्रावक जन मन कर्णेने परमामृत रहस्य पान कराव
नार; साधु गुण नूषणाजंरुत; ज्ञानवृद्धि कर्त्ता पुरुषरूप वृद्धोने मेघवृष्टि समान अत्यु
त्कृष्ट साधन नूत, महाराज श्री मूलचंदजी तथा जवेर सागरजीना, नामस्मरण प्रेम
पूर्वक गुंथित करूं.

साधु मंडलमां साधु गुण संपन्न, ज्ञानरूप सूर्यना प्रकाशने आवरण करनारा जे
वाना प्रकारना संक्षयो, कृतकौ, ईश, मान, ईर्षा तथा कुसंग प्रमुख बाधज समूहक
बलबढानो सम्यक् प्रकारे विध्वंस करवाने बलवान पवन समान ; धर्म तथा धर्मीग
ज्ञानाधिकनी वृद्धि करवाने पूर्वना अत्युत्तम सुविदित शास्त्रपारंग आचार्यादि आर्य
जन तुल्य स्यादाद सैलीना जाण बहुधा पंजाबाख्य देश निवाशी संवेगी साधु श्री
आत्माराम समान आत्मारामजी एमनुं अति नावपूर्वक नामस्मरण गुंथित करूं.

संवेगी साधु श्री विनीविजयजी महाराज एतनां ज्ञान वृद्धि अर्थे सारो उपयोग होवाची प्रथम जागनी पठे नामस्मरण गुंथित करूं वूं ;

संवेगी साधु साध्य वस्तु साधनायुक्त युक्त मतिमान् जिनवचन समुद्रमायी जलव वत झडोत धर्माकाशस्थित जलवृष्टि वत ज्ञान वृद्धि कर्ता; संवेगी साधु शुद्ध सम्यक्त्व पदाध्य, परम सुनिहित सुसाधु संदन मात्र प्रोद्धान, ज्ञानादि शुद्ध जिनधर्मांगवृद्धि प्रयत्नवान्. श्रीज्ञानि सागरजा महाराजनु नामस्मरण गुंथित करूं वूं;

जन त्रंद वय अचल गच्छाचार्य नटारक श्रीविश्वक सागर सूरि, एमनुं पूर्वजागनी पठे नाम स्मरण गुंथित करूं वूं ;

मनुष्य पुंज पुत्र्य तप गच्छाधिपति नटारक श्री धरणींद्रसूरि, एमनुं नाम स्मरण गुंथित करूं वूं ;

श्री दुकमचंद्रजी महाराजनु में प्रथम जागनी नाम स्मरण गुंथन करूं वूं तेमज अत्रे पण गुंथित करूं वूं.

प्रवचन रहस्य ज्ञाता, कोविद मतिमान्, अद्भुत वपल वलतृत्वशक्तिपुक्त, स्वरूपमा गरवित् श्रीरूपसागरजीनु नाम स्मरण गुंथित करूं वूं ;

शुद्ध वीतराग परुषित, जिनधर्म विनूति युक्त श्रीश्रद्धमहावाद नगर निवाशी सर्वे भावक संदत्त जन नृप समान अत्यंत ज्ञास्त्रि संगलिवान पूर्वज परंपरा श्रेणि आगत श्रीमान वलम अद्भुत सद्बर्तमान तथा धर्मदीपक श्रेष्ठ मयाजार्ह प्रे मानार्हनु नामस्मरण पुनः गुंथित करूं वूं

बीजा पण जे जे महिदिमान पुरुषाण धर्म प्रजाबना दर्शावका निमित्ते स्वनामध्यां नुसार ज्ञानवृद्धि हेतुची जे नटारता दर्शावी ते तेज्याना नामस्मरणार्थ पुस्तकना अंत नेविषे गुंथित चशे.

कृमापना.

प्रथम जाग मध्ये मतिदोषची तत्त्वानुबोध नामनी ग्रंथ जे एष्ट ७३१ ची ८५६ सुधीमां नाखवामां आण्णुं ते ते स्थानकवासी रतनचंदनो करेलो वतां लखेजी प्रसम्मां तेवुं न जणायाची जूजपी ठपार्ह गयो ते. एटजा माटे वूं सर्वे सुबुद्धिबान वाचको वाझे ची इत्मा माणु वूं के अंकित ग्रंथना मुख एष्टमां. सुनिहित गीतार्थ रचित ग्रंथो जे नाखवामी मे प्रतिज्ञा करेली ते तेने कोई दूषण आपसो नही. केम के, हरेक

काम नृत्तभी थाय. ते कृमा करा योग्य ठे हुंदिथा यद्यपि जिनधर्मी नामधराबना रा तो ठे पण जाते मूर्खज होय ठे तेथी तेउ जिनोक मार्गनी विपरीत परूपणा कर ता इरता नथी एवान सर्व सुझ जनोने सम्मत ठे माटे ते मूर्ख होवाथी गीतार्थ कहेवा व नही तेथी ए ग्रंथ अवश्य जैन सैलीथी विपरीतजठे एवुं जाणी त्याग करवा यो ग्य ठे; कोण सुविहित गीतार्थरुत जाणीने वांचवो जणवो नही ए बात हुं श्री ना वनगरमां साधु श्री आत्मागमजी महाराजने मलावा गयो हतो न्यारे तेमणे मारी पात्रो कही ए गतनचंद चानकवामी साये आत्मागमजी महाराजनो मलाप पयलो हतो इत्यादिक बहुवातां मे एमना मुखथी सांजतीने तेथी में पणो पश्चात्ताप कसो पण पठी थाय हुं? माटे मूलथी मारी प्रतिज्ञामां में नृत्त कीधी तेनी मुनि श्री आत्मागम जी महाराजना उपकार सहित सर्व सक्कनो पात्रोथी कृमापना मायुं हुं.

शा. नीमसिंह माणक.

विनती.

समस्त जैन धर्म गणी, नाना ग्रंथ विचार बुभुत्सुक, जिनवचन पीपृषपान कर्ता, ज रात विचवाला जनोने अनि प्रार्थना पूर्वक विनति करुं हुं के, जेम जननी अथवा जनक स्वपुत्रना दोषविषे स्वमात्र विचार न करता मात्र गुणनुंज ग्रहण करेठे, तेम आ अंकित पुस्तकनेविषे कोझे काई दोष दृष्टिगोचर थाय तो माफ कपर स्वमात्र रोष कर वो नही. केमके, सर्व प्रकारे निर्दोषता एक केवलीविना बीजा कोझेविषे पण संजवे नही. एटाजा माटेज पूर्वे थई गयता मद्रन् आचार्य प्रमुख भुतज्ञान पारंग अत्युक्त छ पंडितो पण स्वर्चित ग्रंथोमां बुडि दोषनेविषे कृमा मार्गी गयला दीठामां आवेने; न्यारे आधुनिक साधारण जननी बात हुं कहेवी? आ पुस्तकनुं शोधन करती मति दोष अथवा दृष्टिदोष अवश्य दीठामां आवडो; ते जोझे रोष न करता कृमा करवी. केमके, वांचता अथवा ज्ञावतां नृत्त थायज ठे एवो नियम ठे. एविषे जे गर्व करे ते मूर्ख कहेवाय. माटे ए विषे हुं सर्व सत्पुरुषोनो विनय करुं हुं के, आपनी हंसना चंचू जेवी मतिथी सागमार विचार पूर्वक जलरूप दोषनुं निवारण करीने पररूप गुणनुं ग्रहण करवुं. अने अमत् पुरुषोनो पण अधिक विनय करुं हुं के, आपनी काकना चंचू जेवी मतिवडे गुण तजाने दोषनुं ग्रहण करीने ते सुखेथी प्रसिद्ध करवो; तेथी हुं

मोटी उपकार मानील ? केमके, जो दोष दर्शाबिनार नही मझे तो दोष दीठामा केम आवे ? गुणमाहकनी ह्माकप अमृत पागची यद्यपि गुणनी पुष्टी पायडे, तथापि दोष माहकनी कुमतिरूप कुठार पागची बुद्धि ठिल निन्न यइने तेने अवोचता करवाविवे यथा प्रयत्नमा प्रवृत्ति पायडे, तेथी तेनो पण उपकार मानवा योग्य ठे. माटे सर्व सद्ध न तथा कुछ पुरुषोनी विनति करुं तुं के, यथा स्वमति अनुसार गुणदोष विचार करीने ह्मादिक करवुं.

जा० जीमसिंह माणक.

प्रार्थना.

आ पुस्तक वाचनाग अने जणनाग प्रमुख सर्व ज्ञानना रागी अने विवेकी सुत जनोने अति नवतापूर्वक हुं वाचना करुं के. आ प्रकरण रत्नाकरमांना कोई प्रकरणमा अंतरवृत्तिजन्य दोषथी. बाह्यदृष्टि दोषथी अथवा अज्ञान प्रक्रियाने लोभे कोई जननी मर्जीची विपरीतता अथवा सांशयिक दीठामा आव तो तेविषे कोप न करनां सर्व लखी लझे ते मने मोकलावी देवुं, के जेथी ते सुधारने कोई प्रसंगे विरोधनो परिहार करवामा आवे. जेम के. प्रथम जागमा नाखेला उपमितिनवप्रपंचनी कथा मां अबुसुंदरने अवधिज्ञान उत्पन्न यथा पढो अनंत काल निगोचमा रही आब्यो न तां ते सर्व बात स्मरणमा आवी ठे. ए सांशयिक उक्ति ठे; इत्यादिकनी पठे ज्यां ज्यां दीठामा आवे त्यां त्यांची लखी लझे जो बने तो तेना विवेचनसुद्धां अथवा एमज मने सूचना करवी एबी हुं तेमनी प्रार्थना करुं, अने एम कथाची मोटी उपकार माणामा आवशे.

जा० जीमसिंह माणक.

॥ श्री ॥

प्रकरणरत्नाकर नामाख्य पुस्तकना बीजाज्ञाग माण्डला ग्रंथोनी

स्थूल विषयानुक्रमणिका प्रारंभः

ग्रंथानुं नाम.

पृष्ठ.

- १ श्री रत्नगोखरसृष्टित श्रीकृष्ण स्मृति गणित महिम्नस्तोत्र १
- २ श्री कृष्णकल्याणजीकृत विविधकाव्यचानुर्य पुक्त चतुर्विंशतिजिनस्तुति ४
- ३ श्रीमुनिमुंदरसृष्टित अध्यात्मकल्पद्रुमनामाग्रंथनी अनुक्रमणिका. १०

अधिकार.

पद्य

पृष्ठ.

- १ साम्योपदेशाख्यः प्रथमोधिकार. ३४— ११
- २ स्वाममत्वमोचनानामष्टितीयाधिकार. ८— १०१
- ३ पुत्रममत्वमोचनानामस्तृतीयाधिकार ४— २१
- ४ धनममत्व मोचनानामचतुर्थीधिकार ३— २३
- ५ देहममत्वमोचनानाम्यः पंचमोधिकार ८— ३५
- ६ विषयावशतोपदेश नामाख्यः षष्ठोधिकार ०१— २३
- ७ विषयकषायद्यवशताख्यः सप्तमोधिकार २१— ३०
- ८ शास्त्रागुणाधिकारोऽष्टम तदंतर्गत चतुर्गत्याश्रितोधिकार १८— ३६
- ९ चिन्तनमनानिधानो नामनवमोधिकार १३— ४१
- १० वेदाख्योपदेशाख्योदशमोधिकार २६— ४८
- ११ धर्मद्युष्टिपदेशाख्य एकादशोधिकार १४— ५६
- १२ देवगुरुधर्मद्युष्टिनामाख्यां द्वादशोधिकार १३— ६०
- १३ यतिशिक्षाजिधानानाम त्रयोदशोधिकार १०१— ६६
- १४ मिथ्यात्वादिसंवरणोपदेशाख्यश्चतुर्दशोधिकार २७— ८७
- १५ द्युनप्रवृत्तिशिक्षोपदेशाख्यः पंचदशोधिकार १०— ८०१
- १६ साम्यसर्वस्वनामा षोडशोधिकार ८— ०७३

४ श्री शीतलनाथाष्टक हुतविलंबितारव्य वृत्त चतुर्पादावृत्ति युक्त
मल्लूकचंद्र रचित ८— ९६

श्री जिनस्तोत्र संग्रह, श्री कल्याणसागर सूरिकृत.

- ५ श्री माणिक्य स्वामि स्तोत्र विविध पद्यरचनात्मक १८— ९७
- ६ सूर्यपुरीय श्रीसंनव जिनस्तोत्र वसंत तिलकाख्य वृत्त गुंथित च
तुर्थी विनक्तयंत पद ब६ ११— ९८
- ७ श्री सुविधि जिनस्तवन हुतविलंबित वृत्तब६ प्रत्येक पद सुविधि
नाम युक्त ६— ९८
- ८ श्री शांतिनाथ स्तोत्र हुतविलंबितवृत्तब६ द्वितीया विनक्तयंत पद युक्त १३— ९९
- ९ श्री शांतिजिनस्तोत्र विविध पद्यब६ संबोधन पर्यंत अष्टविनक्ति
दर्शक १०— ९९
- १० श्री अंतरिक्ष पार्श्वस्तोत्र इंद्वज्जा वृत्त ब६ चतुर्थ पादावृत्ति युक्त. ९— १०१
- ११ श्री गौडिक पार्श्वष्टक शार्दूलविक्रीडित वृत्त ब६ चतुर्थ पादा
वृत्ति युक्त ११— १०१
- १२ श्री गौडि पार्श्वनाथस्तोत्र नानाख्यवृत्त ब६ अत्रुत चमत्कृतियुक्त. १२— १०२
- १३ श्री दादा पार्श्वनाथ स्तोत्र इंद्वज्जावृत्त ब६ चतुर्थ पादावृत्ति युक्त ९— १०३
- १४ श्री कलिकुंभ पार्श्वष्टक वृत्त ब६ चतुर्थ पादा वृत्ति युक्त .. ९— १०४
- १५ श्री रावण पार्श्वष्टक इंद्वज्जावृत्त ब६ चतुर्थ पादावृत्ति युक्त. ९— १०४
- १६ श्री गोडिपुर पार्श्व जिनस्तोत्र गायन पद्य ब६ रमणीय राग युक्त. १७— १०५
- १७ श्री पार्श्व जिन स्तोत्र तोटक वृत्तब६ द्वितीया विनक्तयंत पदयुक्त १०— १०५
- १८ श्री महुर पार्श्वस्तोत्र हुतविलंबित वृत्तब६ चतुर्थ पादावृत्ति युक्त. १०— १०६
- १९ श्री सत्यपुरीय महावीर स्तोत्र हुतविलंबित वृत्त ब६ युष्मह्मब्द
प्रथमैक वचन द्वितीय पुरुष अस् धातु वर्तमान काल दर्शक. २५— १०६
- २० " " " " वृत्तब६ युष्मह्म शब्द चतुर्थ
क वचन द्वितीय पुरुष नम् धातु एक वचन वर्तमान काल दर्शक ९— १०८
- २१ श्री लोडण पार्श्वनाथ स्तोत्र अनुष्टुप्वृत्त ब६ द्वितीय विनक्तिदर्शक. १३— १०८
- २२ श्री सेरीश पार्श्वनाथ स्तोत्र उपजाति वृत्तब६ चतुर्थ पादावृत्ति युक्त. ९— १०९

१३ श्री संजवनाथ स्तोत्र उपजाति वृत्त ब-६ चतुर्थ पादावृत्ति युक्तः	९९—१०९
१४ श्री सूक्त मुक्तावली केशरविमलकृत मालिनी प्रज्ञति वृत्त ब-६	
१ धर्म पदार्थ वर्ग	११—११०
२ अर्थ पदार्थ वर्ग	१५—११६
३ काम पदार्थ वर्ग	१३—११९
४ मोक्ष पदार्थ वर्ग	४३—१२१
१५ श्री शांतसुधारस ग्रंथ श्रीविनय विजय उपाध्यायजीकृत विविध गायनीयराग रचित पद्य ब-६ अनित्यादि षादश नावना तथा मैत्रादिचार नावना मली शोल नावना विषय काव्यचमत्कृति युक्तः	१३७—१२४
१६ चतुर्विंशति जिनस्तोत्र जिनप्रज्ञसूरिकृत वृत्तब-६ काव्य चमत्कृति युक्त	१९—१३५
१७ आस्तिक तथा नास्तिक मति संवाद कर्ता नाम लुप्त विविध प्र श्रोत्तर युक्त गुर्जर नाषा गद्यब-६	०—१३७
१८ सम्यक्त्वना सडसठ बोलनी सझाय श्रीयशो विजयजी उपाध्या यकृत गुर्जर नाषा गायनीय विविध ढालरूप पद्यब-६	६९—११२
१९ शृंगार वैराग्य तरंगिणी, सोमप्रज्ञाचार्य विरचित नूतन काव्य च मत्कृति उपजात्यादि अनेक विध वृत्ताख्य पद्यब-६ स्त्री शृंगार वर्णन मिश्र वैराग्य दर्शक	४५—११७

विविधविषयिकस्तोत्र, जिनप्रज्ञाचार्यकृत.

२० श्री वीरजिनस्तोत्र आर्यावृत्तब-६ पंच वर्ग परिहारक काव्य चातुर्ययुक्त	१६—१४२
२१ श्री गौतम स्तोत्र उपजात्यादि वृत्तब-६ पांढित्य युक्त	११—१४३
२२ श्री नेमिजिनस्तोत्र आर्या प्रज्ञति विविध जातीय वृत्तब-६ अमि त चातुर्य क्रियालुप्त	१०—१४४
२३ श्रीवर्द्धमान जिनस्तोत्र इंडवज्जा प्रमुख विविध वृत्त नाम श्लेषा र्थ गर्जित काव्य पांढित्य सूचक	१५—१४५
२४ श्री चतुर्विंशति जिनस्तोत्र दुतविलंबित वृत्त चतुर्थ पादांतरगत सट्टश वर्णावृत्तिरूप यमक नामक शब्दालंकार श्लेषादि गर्जित	१९—१४७

- ३५ श्री पंचकल्याणिकमय महावीरजिनस्तोत्र वृत्त बद्ध लाटानुप्रासा
द्यनेक काव्य कलायुक्त २६—२४ए
- ३६ श्रीमंत्र स्तोत्र अनुष्टुप् वृत्त बद्ध परम रहस्यार्थं गर्जित मंत्ररूप ७—२५१
- ३७ श्रीवर्द्धमानजिनस्तोत्र उपजातिवृत्तबद्ध विविधालंकृत शब्द लालित्ययुक्त ए—२५१
- ३८ श्री पार्श्वजिनस्तोत्र उपजाति वृत्त बद्ध प्रतिपद पंचाक्षर पुनरा
वृत्ति रूप सिंहावलोकन युक्त ए—२५१
- ३९ श्री पार्श्वजिनस्तोत्र उपजाति वृत्त बद्ध पादांत समचतुरक्षर पुन
रावृत्तिरूप यमकालंकार युक्त ८—२५२
- ४० श्री नंदीश्वर कल्प अनुष्टुप् वृत्त बद्ध काव्यसंगलत्व अर्थ गौरवयुक्त ४८—२५२
- ४१ श्री शारदास्तोत्र उपजातिवृत्त बद्ध क्वचित् समपाद पुनरावृत्ति
क्वचित् विषमपाद पुनरावृत्तिरूप एक चतुर्पादरूप यम
कालंकारयुक्त १३—२५४
- ४२ श्री जिनसिंहसूरिस्तोत्र उपजाति वृत्त बद्ध क्वचित् समपाद
पुनरावृत्ति क्वचित् विषम पाद पुनरावृत्ति एक चतुर्पादरूप
यमकालंकार युक्त १३—२५५
- ४३ श्री पंच नमस्कृति स्तोत्र अनुष्टुप् वृत्त बद्ध अद्भुत आशय युक्त २३—२५६
- ४४ श्री वीरस्तोत्र अनुष्टुप् वृत्त बद्ध प्रत्येक पद्ये सम समपाद पुनरावृत्ति
रूप यमकालंकार युक्त १३—२५७
- ४५ श्री आदि जिनादि स्तोत्र अनुष्टुप् वृत्त बद्ध प्रत्येक पद्ये सम स
मपाद पुनरावृत्तिरूप यमकालंकार युक्त २८—२५८
- ४६ श्री पार्श्वप्रातिहार्य स्तोत्र स्वागता वृत्त बद्ध प्रत्येक पद्ये समसम
पाद पुनरावृत्तिरूप यमकालंकार युक्त १०—२५९
- ४७ श्री कल्याण पंचक स्तोत्र वंशस्थ वृत्त बद्ध साधारण काव्य रचना युक्त ८—२६०
- ४८ श्रीवीर जिनस्तोत्र लक्ष्मण प्रयोगमय उपजाति वृत्त बद्ध व्याकर
णना प्रयोगना मित्रो जगवंतना लक्ष्मण उक्ति युक्त १७—२६०
- ४९ श्री वीतराग स्तोत्र उपजाति वृत्त बद्ध क्वचित् पादांतगत क्वचित्
पादांतस्थाने दयादि अक्षरावृत्तिरूप यमकालंकार युक्त १६—२६१
- ५० श्रीचंद्रप्रजस्वामि स्तोत्र अनुष्टुप् वृत्त बद्ध सम समपाद पुनरावृ
त्तिरूप यमकालंकार युक्त ४—२६२
- ५१ श्रीरुषभदेव स्तोत्र आर्यादि वृत्त बद्ध विविध जाणा रचना चम

- तृति युक्त तथा संस्कृत, प्राकृत, मागधी, पैशाची, चूलिका
पैशाची, शौरसेनी, समसंस्कृत ने अपभ्रंश निन्न निन्न अने
मिश्र कविनाम गर्ने चक्र युक्त ४०—२६३
- ५२ श्री महावीरस्तोत्र विविध वृत्तबद्ध अत्युत्तम चित्रादि काव्य चम
तृति युक्त यथा प्रतिलोमानुलोमपाद, अनुलोम प्रतिलोम,
अर्द्ध प्रतिलोमानु लोम, अर्द्धघ्नम, मुरजबंध, गोमूत्रिका, सर्व
तो नष्ट, रथपद, द्व्यक्षरपाद, एकाक्षरपाद, एकाक्षरश्लोक,
असंयोग, ढान्यां खड्डु संदानितकं, मुसल, त्रिशूल, हल, धनु
ष्य, शर, शक्ति, अष्टदल कमल, षोडशदल कमल, स्तुत्यना
मगर्न बीजपूर. हर, कविकाव्य नामक चक्र, तथा चामरबंध. २६—२६५
- ५३ श्री जीरापल्लिपार्श्वस्तोत्र स्वागतावृत्तबद्ध विषम पदांत समपदाद्य
त्र्यक्षर पुनरावृत्तिरूप सिद्धावलोक काव्ययुक्त १५—२६८
- ५४ श्री फलवर्द्धि जिनस्तोत्र आर्यावृत्तबद्ध प्रत्येक पद्यार्द्ध चतुरक्षरा
त्मक त्रयावृत्तिरूप यमकालंकारयुक्त १२—२६९
- ५५ श्री चंडप्रज स्वामिस्तोत्र मौक्तिक दामादिवृत्तबद्ध षट्ज्ञाषा रच
ना चमत्तृति युक्त यथा संस्कृत, प्राकृत, शौरसेनी, मागधी,
पैशाचिक, चूलिका पैशाचिक, अपभ्रंश १३—२६९
- ५६ श्री वर्द्धमान निर्वाण कल्याणक स्तोत्र स्वागतावृत्तबद्ध सर्वोत्कृष्ट
वर्णन युक्त १९—२७१
- ५७ श्री अरनाथस्तोत्र पंचदश केवलाक्षर पद्यबद्ध अद्भुत रचना युक्त १४—२७२
- ५८ आध्यात्म मतपरिहानाम ग्रंथनी स्थूलविषयानुक्रमणिका. २७३

आध्यात्मना चार प्रकार देखाडीने तेमां मात्र नाम अध्यात्मिजे
विगम्बर लोकठे तेमना मतनुं निवारण करतां नावाध्यात्मनुं
स्वरूप दर्शावतां तथा साधुने वस्त्र पात्र उपधिप्रमुख ते सिद्ध
ताना हेतुठे एवं अनेक दृष्टांतो सहीत प्रश्नोत्तररूपे सिद्धांतसै
जियें प्रतिपाद्युं तेने प्रसंगे ध्याननुं स्वरूप स्थविरकल्प
जिनकल्प तथा अपवाद उत्सर्ग इत्यादि

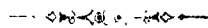
ઉત્કૃષ્ટ અધ્યાત્મની પ્રાપ્તિ થવાનાં કારણો નિશ્ચય વ્યવહાર ન યના વાદ સહિત મધ્યસ્થપણે પ્રમાણ વાદીનું મત લાવી ઉત્કૃષ્ટ અધ્યાત્મની પ્રાપ્તિ દર્શાવી છે	૨૯૦
કેવલી કવલાહાર અવશ્ય કરે એવી સ્થાપના યુક્તિપૂર્વક સિ દ્ધાંત સંલિપે બતાવી છે	૩૦૨
કેવલી કવલાહાર કરતા ઠતા કૃતકૃત્યજ છે	૩૧૧
ષટ્કારકનું સ્વરૂપ	૩૩૨
સિદ્ધના પન્નર જેદ	૩૩૨
સ્ત્રીલિંગે સિદ્ધતા દિગમ્બરીત નથી માનતા તેને દષણ ..	૩૩૩
ગ્રંથનું પરમ રહસ્ય	૩૩૯

૫૯ શ્રી સમયસાર નાટક નામારૂપ ગ્રંથની મ્યૂલ વિષયાનુક્રમણિકા. ૩૪૫

શ્રી પાર્શ્વનાથ, સિદ્ધ જગવાન, સાધુ, અને સમ્યક્દૃષ્ટીની સ્તુતિ, મિથ્યાદૃષ્ટિ વર્ણન, મંગલાચરણ, આત્મદ્વય વર્ણન, ગ્રંથગો રવતા, કવીનું સામ્યર્થ, ગ્રંથ મહિમા, અનુનવલ્લક્ષણ, તથા મહિમા, પદ્ધત્ય નવ તત્વ વર્ણન, નામ માલા, આ ગ્રંથમાં ક હેવા લાયક દ્વાદશ દારનાં નામ; ગ્રંથારંભનો મંગલાચરણરૂપ નમસ્કાર, આત્મ વર્ણન, જગવાનની વાણીને નમસ્કાર ..	૩૪૫
૧ જીવદાર વર્ણન	૮૬—૩૬૩
૨ અજીવ દાર અધિકાર	૧૪—૩૭૯
૩ કરતા ક્રિયા કર્મનો દાર	૩૫—૩૮૪
૪ પુન્ય પાપ એકત્વી કથન ચતુર્થદાર	૧૬—૪૦૦
૫ અધ્યાત્મના અધિકાર સહિત આશ્રવદાર	૧૬—૪૦૭
૬ સંવર દાર	૧૧—૪૧૨
૭ નિર્જેરા દાર	૬૧—૪૧૬
૮ બંધ તત્વના દારના પ્રબંધનો અધિકાર	૬૮—૪૩૮
૯ મોક્ષદાર	૫૩—૪૬૨
૧૦ સર્વ વિદ્યુદિદાર	૨૮—૪૭૯
૧૧ સ્યાદ્વાદનામા દારની અંતર્ગત ગ્રંથમહિમા તથા નવરસ	

વર્ણન અને ચતુર્દશ નય ઇત્યાદિક અનેક વિષયયુક્ત	૫૧—૫૧૩
૧૨ સાધ્ય વસ્તુ અને સાધક વસ્તુના સ્વરૂપનો ઘર	૫૨—૫૨૮
કવી અમૃતચંદ આચાર્યની આલોચના તથા બનારસી દાસેં જિ . પ્રતિમાની સ્તુતિ કરી તથા વણારસીદાસની પોતાની કથની.	૫૩—૫૪૪
ચતુદ્ ગુણસ્થાનક સ્વરૂપ તેમાં ચોથા ગુણસ્થાનકમાં ક્ષા યિકાદિ સમ્યક્ત્વનો સ્વરૂપ તથા પાંચમા ગુણસ્થાનકમાં શ્રાવકની એકાદશ પ્રતિમાનું લક્ષણ	૫૪—૫૪૬
૬૦ સમ્યક્ત્વસ્વરૂપ સ્તવગ્રંથની સ્થૂલવિષયાનુક્રમણિકા.	૫૭૭

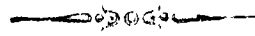
૧ સૂત્રકારની ગાથા તથા સમ્યક્ત્વપ્રાપ્તિની અગાઉ જેવી જી વની અવસ્થા હોય તેનો વિવરો	૫૭૭
૨ સમ્યક્ત્વ પ્રાપ્તિનો ઉપાય	૫૮૫
૩ ગ્રંથિ જેદવાની રીત	૫૮૮
૪ અનિવૃત્તિ કરણે ગયો થકો જીવ જે કર્તવ્ય કરે તે કર્તવ્ય	૫૯૦
૫ સમ્યક્ત્વના જેદનો વિવરો	૫૯૩
૬ કારકાદિ સમ્યક્ત્વનાં લક્ષણ	૫૯૬
૭ કર્મી ગ્રંથની સૈનિયે ઉપશમ સમ્યક્ત્વ પ્રાપ્તિનો ઉપાય	૬૦૧
૮ પાંચ સમ્યક્ત્વનો કાલ	૬૦૯
૯ દશ પ્રકારની સ્વરૂપ સમ્યક્ત્વ	૬૧૨
૧૦ સમ્યક્ત્વના સડસઠ જેદ વિશુદ્ધ વ્યવહારથી	૬૧૮
૬૧ પૃષ્ઠીશતક નામક ગ્રંથ નેમીચંદ્ર જેદારીકૃત એ ગ્રંથ શુદ્ધ માર્ગાનું સારીઓને જાણવા વાંચવા તથા માંજાતવા લાયક વિચિત્ર ઉ પદેશે કરી યુક્ત છે	૬૨૬
૬૨ સંયમશ્રેણીનું સ્તવન પંક્તિ ઉત્તમ વિજયજીકૃત	૬૨૯
૬૩ લોકનાલ ઘાત્રિંશિકા	૭૨૦
૬૪ સમ્યક્ત્વ વિચારગર્જિત મહાવીરજિન સ્તવન.	

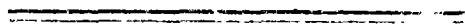
ઉપશમાદિક સમ્યક્ત્વના જેદ સવિસ્તરપણે તથા સમ્યક્ત્વ પામવા
નો ઉપાય અને યથા પ્રવૃત્ત્યાદિક ત્રણ કરણનું સ્વરૂપ ઇત્યાદિ.

पांचसम्यक्त्वना स्थितिकालमानादिक तथा गुणगणा	७५४
उपशम श्रेणी तथा कृपकश्रेणीनुं स्वरूप.....	७५७
आठ नेदे पुञ्ज परावर्त	७७४
काय स्थितिविचार	७७७
सप्तजंगीनुं स्वरूप	७८२

६५ षड्द्रव्य विचार नामाग्रंथ चर्चकरूपे.	७९०
---	-----

सिद्धना पन्नर नेद तेमां दिगम्बरीओना मत खंमन पूर्वक स्त्री। लिंगनी सिद्धता बतावीळे	७९०
अजीव द्रव्य विचार तेमां दिगम्बरीनी चर्चा पूर्वक पुञ्ज द्रव्यनो विचार सिद्ध कसुंळे	७९६
चार प्रकारना अजाव	८०७
नय निक्षेप स्वरूप	८१०
मोह प्राप्तिनुं क्रम	८११
आत्म प्राप्ति विधि	८१५
सम्यक्त्वीना आठगुण	८१४
सम्यक्त्वी सोहं बीजध्यावे तेनो अर्थी	८१५

॥ अथ श्री महिम्नस्तोत्रप्रारंभः ॥

महिम्नः पारं ते परमलजमाना अपि विजो नवन्ति स्तोतारः समवसृतिजूमो समु
दिताः ॥ यद्विंशत्यास्त्वां तज्जिनवृषजन्तया स्तवयतो ममाप्येष स्तोत्रे हरनिरप
वादः परिकरः ॥ १ ॥ स्वरूपं चिद्रूपं किमपि तद्रूपं जगवत श्वतूरूपा ब्राह्मी
यदि गदितुमीष्टे न जवतः ॥ ततः कस्य स्तुत्यं किमुपममिदं कस्य विषयः पदे
त्वर्वाचीने पतति न मनः कस्य न वचः ॥ २ ॥ यद्वा ॥ पदं शैवं केचित्परमम
नपेक्षाकृत्यसुखं स्तुवंति त्वां राज्यादिकपदकृते मंदमतयः ॥ नपेक्षा तत्त्वार्थे रतिर
तितरां नैव जवतः पदे त्वर्वाचीने पतति न मनः कस्य न वचः ॥ ३ ॥ गुणाना
मानंत्यादविषयतया वाङ्मनसयो न शक्या तत्त्वज्ञै रपि तव विधातुं स्तुतिरियम् ॥
जवन्नामोच्चारत्पुनरपि ममैतां निजगिरं पुनामीत्यर्थेऽस्मिन् पुरमथनबुद्धिर्व्यव
सिता ॥ ४ ॥ यद्वा ॥ जटालंकारानंकृतमथ वृषाकं च जगवन् पुनानं विश्वं त्वां
प्रथमजिन मत्वा किमु ततः ॥ जटां धृत्वा श्रित्वा वृषमहमपि क्षातलमिदं पु
नामीत्यर्थेऽस्मिन्पुरमथनबुद्धिर्व्यवसिता ॥ ५ ॥ न कोपस्याटोपः स्वरिपुषु न च स्वे
ष्वपि तथा प्रशान्तिर्नो कांतादिकपरिकरः कश्चिदिति ते ॥ त्रिलोक्यामालोक्याप्यह
ह परमां प्रारज्यमां विहंतुं व्याक्रोशीं विदधत इहैके जडधियः ॥ ६ ॥ ध्रुवं कश्चि
त्कर्त्ता निखिलचुवनस्यापि स पुन विचुर्नित्यध्वकः सतनुरतनुर्वा स्ववशतः ॥ स्वयं
सिद्धेन्यस्मिंस्तव मतमनाप्रान् हतधियः कुतर्कोयं कश्चिन्मुखरयति मोहाय जगतः
॥ ७ ॥ विगुप्तैरागाद्यैरपि जवति किं सर्वविदहो विना वा सर्वज्ञं ननु जिन किमाप्तो
पि स च किम् ॥ त्वदन्योपि क्वापि त्रिजगति बतातस्वविषये यतोमंदास्त्वां प्रत्यमर
वर संशेरत इमे ॥ ८ ॥ त्वमेवार्हन् बुद्धो जगति परमेष्ठी च पुरुषो तमोलङ्घ्या ना
स्वान्विबुधगुरुरादीश्वर इति ॥ विजो नानाहानिः समविषममार्गेषु चरतां नृणामे
कोगम्यस्त्वमसि पयसामर्णव इव ॥ ९ ॥ प्रसादात्ते पुत्रा विषयसुखसाम्राज्यमजजन्
न के वा सेवातस्तव नवनवामृद्धिमगमन् ॥ तृणे स्त्रेणे स्वर्णे दृपदि च सदृक्कः पु
नरहो न हि स्वात्मारामं विषयमृगतृष्णा त्रमयति ॥ १० ॥ जवन्तत्तादृक्कातिशय
महिमेकावशसमुद्रवद्भक्तिव्यक्तया रणरणकितांतःकरणतः ॥ अधीरप्युद्युक्तोखिलजग
दशक्यं स्तवमपि स्तुवन् जिह्मेमि त्वां न खलु ननु धृष्टा मुखरता ॥ ११ ॥ न श
स्यौ कस्यास्तां नमिविनमिपत्ती जिनपते त्वदेकस्वामित्वाक्रमकमलसेवासु रसिकौ ॥
प्रसादात्ते विद्याधरपतितति र्यत्सविनयं स्वयं तस्थे ताज्यां तव किमनुवृत्तिर्न फल
ति ॥ १२ ॥ तदा विद्याः प्राप्य ध्रुवमखिलविद्याधरमहा स्वयं प्राडुर्जाय्य प्रथमम

य वैताढ्यविचुताम् ॥ यदेतौ दुस्साध्यौ सुरनरवराणामजजतां स्थिरायास्त्वद्भक्तेस्त्रि
 पुरहर विस्फूर्जितमिदम् ॥ १३ ॥ अथावाप्तैश्वर्यं मदनमदविध्वंसि च महाव्रतित्वं
 सर्वज्ञत्वमसमविनूतिश्च परितः ॥ शिवासंगश्रंगः सततमिति नो कस्य कृतिनः स्थि
 रायास्त्वद्भक्तेस्त्रिपुरहर विस्फूर्जितमिदम् ॥ १४ ॥ विवाहादौ नेतुर्भुदुरुपकृतो विप्र
 तिजवं त्वया पारंपर्यागतपरिचयान्मोहचरटः ॥ तथा दूरं नष्टः कचिदपि यथाकेव
 लकलाप्रतिष्ठा त्वय्यासीद् ध्रुवमुपचितो मुह्यति खलः ॥ १५ ॥ निज-क्षयां स्पर्द्धाबुर्जरत
 विचुरासीन्मघवता यदाऽपत्तस्या-र्द्धासनमथ सुखं केवलरमाम् ॥ तदेतस्मिन्सर्वं तव
 पदविनम्रे समुचितं न कस्याप्युन्नत्यै जवति शिरसस्त्वय्यवनतिः ॥ १६ ॥ निनंसा
 यां पूर्वं कृणमजगणत्वां नरतराद् समं चक्रेणाहो तदिह विषयाणां विषमता ॥ यदे
 तस्यार्चात्र प्रमितफलदैवाशिवसुखं न कस्याप्युन्नत्यै जवति शिरसस्त्वय्यवनतिः
 ॥ १७ ॥ प्रजो त्वत्पुत्रस्यातुलबलवतो बाहुबलिनस्तपस्तीव्रं तादृक् शरदवधिमानाद
 पि कृतं ॥ निदानं ज्ञानस्य ध्रुवमनवदाश्चर्यमथवा विकारोपि श्लाघ्यो चुवननयजंग
 व्यसनिनः ॥ १८ ॥ न सुत्रामा यत्र प्रजवति विधातापि न विभुः स वैकुण्ठः कुण्डः
 किमपि न जवश्चानवदलम् ॥ जिगीषुः स त्वामप्यपरसुरमदुर्मतिरनूत् स्मरः स्म
 र्त्तव्यात्मा न हि वशिषु पथ्यः परिजवः ॥ १९ ॥ प्रयुंजानः स्वामिन्स्वयमखिलशि
 ल्पान्यसुमतां कलाः पुंसां स्त्रीणामपि च सकलाः क्षापतिरपि ॥ कुलालादींस्तांस्ता
 न् कृणमपि नयन् शिङ्गणविधौ जगद्दृष्टायै त्वं नटसि ननु वामैव विचुता ॥ २० ॥
 प्रजो तैस्तैः सारैरेणुनिरखिलैश्चामरवरैः कृतं रूपं सर्वोत्तमसुखगमंगुष्ठकमितम् ॥
 त्वदंगुष्ठस्याग्रे द्युनति किल नांगारकद्वेत्त्यनेनैवोन्नेयं धृतमहिमदिव्यं तव वपुः
 ॥ २१ ॥ प्रजाः प्राज्यं राज्यं स्थविरजननी स्वस्य तनुजांस्तपस्यन्नासत्तावपि च विहरन्बा
 हुबलिनः ॥ उपेक्षिष्ठा आत्तव्रतनृपसहस्राश्च चतुरो विधेयैः क्रीडंत्यो न खलु परतंत्राः
 प्रचुधियः ॥ २२ ॥ यदा नो रत्नानां त्रयमखिलदौर्गत्यहरणं निदानं संपत्तेस्त्रिचुवनज
 नानामनुदिनम् ॥ जवान् योगहेमावपि विरचयन्मन्मथजये त्रयाणां रक्षायै त्रिपुर
 हर जागर्त्ति जगताम् ॥ २३ ॥ यथा पूर्वं मुग्धास्तवसदुपदेशाद्युगलिनः सदा स्वामि
 नीशाजनिषित सदाचारचतुराः ॥ तथा कस्कः संप्रत्यपि न विशदेषु त्वद्वदितश्रुतौ श्र
 द्धां बध्वा दृढपरिकरः कर्मसु जनः ॥ २४ ॥ तपस्तीव्रं ब्रह्मव्रतनियमनिष्ठा बहुवि
 धाः क्रियाकष्टास्पृष्टा अपि जिनप दुष्टाशयतया ॥ त्वदाज्ञावज्ञायां नियतमहितायै
 व जविनां ध्रुवं कर्तुः श्रद्धाविधुरमनिचाराय हि मखाः ॥ २५ ॥ कृमानृन्मुख्याः के
 नियतमधिमात्रानपि सदा स्वयंस्थान् शास्त्रीधान्नदधतितरां यस्य हतये ॥ अविघ्नं तं

निघ्नन्नसमसमयस्तामसमृगं त्रसंतं ते ऽद्यापि त्यजति न मृगव्याधरजसः ॥ २६ ॥
 परित्राम्य क्लेशार्जितमपि सहस्रेण शरदा मदाश्विडाजत्वं सपदि मरुदेव्यै तदपि चेत् ॥
 प्रजो निस्नेहं सा व्रतसमयसर्वावगणनादवैति त्वामद्वा बत वरद मुग्धा युवतयः
 ॥ २७ ॥ महानंदे यद्यप्यसि जिन दवीयस्यपि पदे न रुष्टस्तुष्टश्च त्रिचुवनजनेषु क
 चिदपि ॥ जवन्नाम स्वामिन्स्वमनसि महामंत्रमनिशं तथापि स्मर्तृणां वरद परमं
 मंगलमसि ॥ २८ ॥ प्रजो प्राणायामान्यसनरसिकत्वान्निजमनः समाधावाधाया
 खिलविषयतोक्ताणि युगपत् ॥ दुतं प्रत्याहृत्य स्थिरनिहितनासाग्रनयना दधत्यंत
 स्तत्वं किमपि यमिनस्तत्किल जवान् ॥ २९ ॥ सुरदुः खः कुंजस्त्रिदशसुरजिस्त्वं सुरम
 णिः पिता माता चाता विचुरपि सुहृत्त्वं च सुगुरुः ॥ परात्मा ब्रह्मापि त्वमसि पर
 मं दैवतमतो न विद्मस्तत्त्वं द्यमिहहि यत्त्वं न जवसि ॥ ३० ॥ अकारार्द्यैर्वर्णै
 स्त्वयि परिणतान् पंच परमेष्ठिनः स्पष्टं पंचाक्षररचनया नामिनिगदन् ॥ कलाना
 दव्यक्तं किमपि परमब्रह्मविषयं समस्तं व्यस्तं त्वां शरणद गृणाल्योमिति पदम् ॥ ३१ ॥
 न रागाद्यैर्घस्तो न पुनरनुकंप्यो मदपरः कृपालु स्त्वत्तो न्यो न जगति न तेन्यः पुनरलम् ॥
 स्वयं तैरत्यार्तैः किमितरसुरैश्चेति विमृशन् प्रियायास्मैधात्रे प्रविहृतनमस्योस्मि
 जवते ॥ ३२ ॥ नमो नासक्ताय कचिदपि विरक्ताय च नमो नमः संबुद्धाय प्रशमद
 मरुद्धाय च नमः ॥ नमः सर्वज्ञाय स्मरणपरतद्भाय च नमोनमः सर्वस्मै ते तदि
 दमिति शर्वाय च नमः ॥ ३३ ॥ दलितरजसे शश्वद्विभार्चिताय नमोनमः प्रहृततम
 से श्रीसर्वज्ञाधिपाय नमोनमः ॥ जनहितकृते तुल्यं सत्त्वाधिकाय नमोनमः प्रमहसि
 पदे निस्त्रैगुण्ये शिवाय नमोनमः ॥ ३४ ॥ कुसुमबटुरिवाहं तद्भूतो किंचनार्हं कृतिनि
 रुरसि कंठे वा गुणत्वादधार्यम् ॥ जिनवर जिनहर्षोत्कर्षतोकार्पमेवं वरद चरणयोस्ते
 वाक्यपुष्पोपहारं ॥ ३५ ॥ प्राञ्छुश्रीसोमवंशेऽजनिषत मुनयोमौक्तिकानीव शुद्धास्ते
 ष्वप्येकावली च प्रगुणगुणवती श्रीमदाचार्यपंक्तिः ॥ जीयाद्वाज्यं यदूनामिव गुरुज
 यचंश्चाब्ध्यश्रीमुनीं ऽस्तस्यामप्येष चिंतामणिरुचिररुचिर्नायकः कृष्णदेवः ॥ ३६ ॥
 निहितचरमपादं श्रीमहिम्नः स्तवस्य त्रिचुवनमहितस्य श्रीयुगादीश्वरस्य ॥ प्रमरश्च
 सदा तत्पादपद्मोपजीवी रुचिरमलघुवृत्तैः स्तोत्रमेत द्यधत्त ॥ ३७ ॥ एवं शारदसो
 मसुंदरयशःस्तोमं युगादीश्वरं चेतो नूजयचं ऽमौलिनिरनिष्ठुल्यान्वहं योगिनिः ॥ ज्ञानं
 प्राप्य विशालराजसदृशब्हादं समाश्रीयते मुक्तयै मूर्धनि रत्नशेखररमा ब्रह्मैकतेजो
 मयी ॥ ३८ ॥ इति श्रीयुगादिदेवमहिम्नः स्तोत्रं संपूर्णम् ॥

॥ अथ कृमाकल्याणजीकृत चतुर्विंशतिजिनस्तुतिप्रारंभः ॥

शार्दूल विक्रीडितबंदः ॥ अथ कृषनस्तुति प्रारंभः ॥ तद्भक्त्या नतमौलिनिर्जरवरत्राजि
 सुमौलिप्रजा संमिश्रारुणदीप्तिशोनिचरणानोज हयःसर्वदा ॥ सर्वज्ञः पुरुषोत्तमः सुच
 रितो धर्मार्थिनां प्राणिनां नूयाद्भूरिविभूतये मुनिपतिः श्रीनाजिसूनुर्जिनः ॥ १ ॥ सद्बो
 धोपचिताः सदैव दधताप्रौढप्रतापश्रियो येनाज्ञानतमोवितानमखिलं विह्वलमंतः
 कृणं ॥ श्रीशत्रुंजयपूर्वशैलशिखरं नास्वानिवोद्भासयन् नव्यांनोजहितः स एष जयतु
 श्रीमारुदेवप्रभुः ॥ २ ॥ योविज्ञानमयो जगन्नयगुरुर्य सर्वलोकाश्रिताः सिद्धिर्येन वृता स
 मस्तजनता यस्मै नतितन्वते ॥ यस्मान्मोहमतिर्गता मतिनृतांयस्यैव सेव्यं वचो यस्मि
 न्विश्वगुणास्तमेव सुतरां वंदे युगादीश्वरं ॥ ३ ॥ अथ अजितस्तुतिः प्रारंभः ॥ मालिनीबंदः ॥
 सकलसुखसमृद्धिर्यस्य पादारविंदे विलसति गुणरक्ता नक्तराजीव नित्यं ॥ त्रिभुवनज
 नमान्यः शांतमुद्राजिरम्यः स जयति जिनराजस्तुंगतारंगतीर्थे ॥ १ ॥ प्रभवति किल नव्यो
 यस्यनिर्वर्णेनेन व्यपगतदुरितौघः प्राप्तमोदप्रपंचः ॥ निजबलजितरागदेषविदेषिवर्ग
 तमजितवरगोत्रं तीर्थनाथं नमामि ॥ २ ॥ नरपतिजितशत्रोर्वेशरत्नाकरेंडुः सुरपतिय
 तिसु ख्यैर्नक्तिदक्षैः समर्च्यः ॥ दिनपतिरिव लोकेऽपास्तमोहांधकारो जिनपतिरजितेशः
 पातुमां पुण्यमूर्तिः ॥ ३ ॥ अथ संजवस्तुतिः ॥ स्वधराबंदः ॥ यद्भक्त्या सक्तचित्ताः प्रभु
 रतरनवत्रांतिमुक्ता मनुष्याः संजाताः साधुजावोद्वसितनिजगुणान्वेषिणः सद्यएव ॥ स
 श्रीमान्संजवेशः प्रशमरसमयोविश्व विश्वोपकर्ता सद्भर्ता दिव्यदीप्तिः परमपदकृते से
 व्यतां नव्यलोकाः ॥ १ ॥ शुक्लध्यानोदकेनोज्ज्वलमतिशयितस्वहृत्तावाद्भुतेन स्वस्मादा
 दृत्य वृत्तं शिवपदनिगमं कर्मपंकप्रपंचं ॥ नीरंध्रं दूरयित्वा प्रकृतिमुपगतोनिर्विकल्पस्वरू
 पः सेव्यस्ताद्वर्ध्वजोसो जगति जिनपतिर्वीतरागः सदैव ॥ २ ॥ वार्द्धो विद्योतिरत्नप्रकर
 इव परित्राजते सर्वकाले यस्मिन्निःशेषदोषव्यपगमविशदे श्रीजितारेस्तनूजे ॥ दुःप्रा
 पो दुष्टसत्त्वः स्फुटगुणनिकरः शुद्धबुद्धिहृमादिः कल्याणश्रीनिवासः स नवतिवद
 ताऽन्यर्चनीयो न केषां ॥ ३ ॥ अथ अजिनंदनस्तुतिप्रारंभः ॥ दुतविलंबितबंदः ॥ विश
 दशारदसोमसमाननः कमलकोमलचारुविलोचनः ॥ शुचिगुणः सुतरामजिनंदन ज
 य सुनिर्मलतांचितनूधन ॥ १ ॥ जगति कांतहरीश्वरलांबितक्रमसरोरुह कामरूपा
 निधे ॥ मम समीहितसिद्धिविधायकं त्वदपरं किमपीह न तर्कये ॥ २ ॥ प्रवरसंवर सं
 वरनूपतेस्तनय नीतिविचक्षण ते पदं ॥ शरणमस्तु जिनेश निरंतरं रुचिरनक्तिसुयुक्तिनृ
 तो मम ॥ ३ ॥ अथ सुमतिस्तुति प्रारंभः ॥ उपेंद्वज्राबंदः ॥ सुवर्णवर्णो हरिणासव

णो मनोवनं मे सुमतिर्बलीयान् ॥ गतस्ततो दुष्टकुट्टिपरागदिपेक्ष नैव स्थितिरत्र कार्या
 ॥ १ ॥ जिनेश्वरो मेघनरेन्द्रसूनुर्धनोपमो गर्जति मानसे मे ॥ अहो गुरुदेषदुताशन त्वा म
 सो शमं नेष्यति सद्यएव ॥ २ ॥ इतः सुदूरं व्रज दुष्टबुद्धे समं दुरात्मीयपरिहृदेन ॥ सु
 बुद्धिजर्त्ता सुमतिर्जिनेशो मनोरमः स्वांतमितो मदीयं ॥ ३ ॥ अथ पद्मस्तुतिप्रारंभः
 चुजंगप्रयातठंदः ॥ उदारप्रज्ञामंडलैर्नासमानः कृतात्यंतदुर्दांतदोषापमानः ॥ सुसी
 मांगजश्रीपतिर्देवदेव स्सदा मे मुदान्यर्चनीयस्त्वमेव ॥ १ ॥ यदीयं मनःपंकजं नित्य
 मेव त्वयालंकृतं ध्येयरूपेण देव ॥ प्रधानस्वरूपं तमेवातिपुण्यं जगन्नाथ जानामि लो
 के सुधन्यं ॥ २ ॥ अतो धीशपद्मप्रज्ञानंदधाम स्मरामि प्रकामं तवैवांग नाम ॥ मनो
 वांछितार्थप्रदं योगिगम्यं यथा चक्रवाको रवेर्दाम रम्यं ॥ ३ ॥ अथ सुपार्श्वजिनस्तुतिप्रा
 रंभः तोटकठंदः ॥ जयवंतमनंतगुणैर्निजृतं पृथिवीसुतमद्भुतरूपनृतं ॥ निजवीर्य
 विनिर्जितकर्मबलं सुरकोटिसमाश्रितपत्कमलं ॥ १ ॥ निरुपाधिकनिर्मलसौख्यनि
 धिं परिवर्जितविश्वदुरंतविधिं नववारिनिधेः परपारमिमं परमोज्ज्वलचेतनयोन्मिलितं
 ॥ कलधौतसुवर्णशरीरधरं शुचपार्श्वसुपार्श्वजिनप्रवरम् ॥ विनयावनतः प्रणमामि
 सदा हृदयोद्भवजूरितरप्रमुदा ॥ ३ ॥ अथ चंद्रप्रज्ञाजिनस्तुतिप्रारंभः ॥ वंशस्थठंदः ॥
 अनंतकांतिप्रकरेण चारुणा कलाधिपेनाश्रितमात्मसाम्यतः ॥ जिनेन्द्र चंद्रप्रज्ञा देवमुत्त
 मं नवंतमेवात्महितं विजावये ॥ १ ॥ उदारचारित्रिनिधे जगत्प्रज्ञो तवाननांजोजविलोक
 नेन मे ॥ व्यथा समस्तास्तमितोदितं सुखं यथा तमिस्रादिवमर्कतेजसा ॥ २ ॥ सदैव संसे
 वनतत्परे जने नवंति सर्वेपि सुराः सुदृष्टयः ॥ समग्रलोके समचित्तवृत्तिना त्वयैव संजा
 तमनोनमोस्तु ते ॥ ३ ॥ अथ सुविधिजिनस्तुतिप्रारंभः ॥ वसंततिलकाठंदः ॥ विश्वानिवं
 द्यमकरांकितपादपद्म सुग्रीवजात जिनपुंगव शान्तिसद्म ॥ नव्यात्मतारणपरोत्तमपानपा
 त्र मां तारयस्व नववाटिनिधेर्विरूपात् ॥ १ ॥ निःशेषदोषविगमोद्भवमोक्षमार्गं न
 व्याः श्रयंति नवदाश्रयतो मुनीन्द्र ॥ संसेवितः सुरमणिर्बहुधा जनानां किं नाम नोनव
 ति कामितसिद्धिकारी ॥ २ ॥ विद्धं कृपारसनिधिं सुविधे स्वयं नूर्मत्वा नवंतमिति विज्ञप
 यामि तावत् ॥ देवाधिदेव तव दर्शनवद्वज्रोहं शश्वद्भवामि नुवनेश तथा विधेहि ॥ ३ ॥
 अथ शीतलजिनस्तुतिप्रारंभः ॥ शार्दूलविक्रीडितठंदः ॥ कल्याणांकुरवर्द्धने जलधरं सर्वां
 गिसंपत्करं विश्वव्यापियशः कलापकलितं कैवल्यलीलाश्रितं ॥ नंदाकुक्षिसमुद्भवं दृ
 ढरथहोषीपतेर्नंदनं श्रीमत्सूरतबिंदरे जिनवरं वंदे प्रभुं शीतलं ॥ १ ॥ विश्वाज्ञानविशु
 द्धसिद्धिपदवीहेतुप्रबोधं दधद्भव्यानां वरजक्तिरक्तमनसां चेतः सुमुह्यसायन् नित्यानं
 दमयप्रसिद्धसमयः सद्भूतसौख्याश्रयो दुष्टानिष्टतमः प्रणाशतरणिर्जीयाङ्गिनः शीत

लः ॥ १ ॥ सङ्गतया त्रिदशेश्वरैः कृतनुतिर्नास्विजुणालंकृतिः सत्कल्याणसमद्युतिः शुभ
मतिः कल्याणकृत्संगतिः ॥ श्रीवत्सांकसमन्वितस्त्रिचुवनत्राणे गृहीतव्रतो नूयाङ्गकि
नृतां सवेष्टवरदः श्रीशीतलस्तीर्थकृत् ॥ ३ ॥ अथ श्रेयांसजिनस्तुतिप्रारंभः ॥ हरिणी
ठंडः ॥ चिरपरिचितागाढव्याप्ता सुबुद्धिपराङ्मुखी निजबलपरिस्फूर्त्योदग्रा समग्रतया
मम ॥ व्यपगतवती दूरं दुष्टा स्वनिष्ठकुट्टिता अपचितसहा सद्योजूता यदीयसुदृष्टितः १
निरुपमसुखश्रेणीहेतुर्निराकृतदुर्दशा शुचितरगुणग्रामावासो निसर्गमहोज्ज्वला ॥ हृदय
कमले प्राङ्मूर्ता सुतत्वरुचिर्मम विदलितजवत्रांतिर्यस्याप्यजस्रमनुस्मृतेः ॥ १ ॥ उपकृ
तिमतिर्दाने दहो निरस्तजगद्वयं समुचितकृतिर्विज्ञानांशुप्रकाशितसत्पथः ॥ नृपगण
गुरोर्विष्णोर्वेशे प्रजाकरसन्निजः स नवतु मम श्रेयांसेनः प्रबोधसमृद्धये ॥ ३ ॥ अथ वासुपू
ज्यस्तुतिप्रारंभः ॥ रथोदताठंडः ॥ पूर्णचंद्रकमनीयदीधिति त्राजमानसुखमद्भुतश्रि
यां ॥ शांतदृष्टिमनिरामचेष्टितं शिष्टजंतुपरिवेष्टितं परं ॥ १ ॥ नष्टदुष्टमतिजिह्वमीश्वरं संस्मर
द्भिरिह नूरिर्निर्नृजिः ॥ ह्रीणमोहसमयादनंतरा प्रापि सत्यपरमात्मरूपता ॥ २ ॥ पार्थिवे
शवसुपूज्यवेश्मनि प्राप्तपुण्यजनुषं जगत्प्रभुं ॥ वासुपूज्यपरमेष्ठिनं विशः के स्मरंति नहि
तं विपश्चितः ॥ ३ ॥ अथ विमलजिनस्तुतिप्रारंभः ॥ मंदाक्रांताठंडः ॥ संसारेस्मिन्महतिम
हिमामेयमानंदिरूपं त्वां सर्वज्ञं सकलसुकृतिश्रेणिसंसेव्यमानं ॥ दृष्ट्वा सम्यग्विमलसद
सज्ज्ञानधाम प्रधानं संप्राप्तोहं प्रशमसुखदां संनृतानंदवीचिं ॥ १ ॥ येतु स्वामिन् कुमति
पिहितस्फारसद्वोधमूढाः सौम्याकारां प्रतिकृतिमपि प्रह्वयते विश्वपूज्यां ॥ देषोद्भूतेः कलु
षितमनोवृत्तयः स्युः प्रकामं मन्ये तेषां गतशुभदृशां का गतिर्जाविनीति ॥ २ ॥ श्यामा
सूनो प्रतिदिनमनुस्मृत्य विज्ञानिवाक्यं हित्वानार्थं कुमतिवचनं ये शुवि प्राणजाजः ॥ पू
र्णानंदोद्भूतसितहृदयास्त्वां समाराधयन्ति श्लाघ्याचाराः प्रकृतिसुजगाः संति धन्यास्तए
व ॥ ३ ॥ अथ अनंतस्तुतिप्रारंभः ॥ स्रग्विणीठंडः ॥ यस्य नव्यात्मनो दिव्यचेतोर्गृहे सर्वदा
ऽनंतचित्तामणिर्योतते ॥ यांति दूरेस्वतस्तस्य दुष्ठापदो विश्वविज्ञानवित्तं नवेदह्वयं ॥ १
यस्तु सर्वज्ञरूपं स्वरूपस्थितं वीह्वयसद्भावतः सिंहसेनात्मजं ॥ अद्भुतामोदसंदोहसंपूरि
तोमन्यते धन्यमात्मीयनेत्रद्वयं ॥ २ ॥ सोपवर्गानुगामिस्वजावोज्ज्वलां व्यूढमिथ्यात्ववि
द्भावणे तत्परां बंधुरात्माऽनुनूतिप्रकाशोद्यतां शुद्धसम्यक्त्वसंपत्तिमालंबते ॥ ३ ॥ यु
ग्मं ॥ अथ धर्मस्तुतिप्रारंभः ॥ कामक्रीडाठंडः ॥ नास्वज्ञानं शुद्धात्मानं धर्मेशानं स
द्धानं शक्त्यायुक्तं दोषोन्मुक्तं तत्त्वासक्तं सङ्गतं ॥ शश्वद्भातं कीर्त्या कांतं ध्वस्तध्वातं वि
श्रामं क्षिप्तावेशं सत्यादेशं श्रीधर्मेशं वंदध्वं ॥ १ ॥ निःशेषार्थप्रादुर्भक्तां सिद्धेर्नर्त्ता संसर्त्ता
दुर्जावानां दूरेहर्त्ता दीनोदता संस्मर्त्ता ॥ सङ्गतेन्योमुक्तेर्दाता विश्वत्राता निर्वाता सुखो

नक्त्या वाचोयुक्त्या चेतोवृत्त्या ध्येयात्मा ॥ १ ॥ सम्यग्दृग्निः साक्षात्दृष्टो मोहास्पृष्टो ना
 कृष्टः स्तोतोग्रामैः संपज्ज्येष्टः साधुश्रेष्ठः सत्प्रेष्ठः ॥ श्रद्धायुक्तस्वातैर्जुष्टो नित्यंतुष्टो निर्दुष्ट
 स्त्याज्यो नैव श्रीवज्रांको नष्टातंको निःशंकः ॥ ३ ॥ युग्मं ॥ अथ शान्तिजिनस्तुतिप्रारंभः ॥
 पुतविलंबितबंदः ॥ विपुलनिर्मलकीर्तिनरान्वितो जयति निर्जरनाथनमस्कृतः ॥ लघु
 विनिर्जितमोहधराधिपो जगति यः प्रभुशान्तिजिनाधिपः ॥ १ ॥ विहितशान्तसुधारसमङ्ग
 नं निखिलदुर्जयदोषविवर्जितं ॥ परमपुण्यवतां नजनीयतां गतमनंतगुणैः सहितं सतां
 ॥ २ ॥ तमचिरात्मजमीशमनीश्वरं नविकपद्मविबोधदिनेश्वरं ॥ महिमधाम नजामि जग
 त्रये वरमनुत्तरसिद्धिसमृद्धये ॥ ३ ॥ त्रिनिर्विशेषकं ॥ अथ कुंभुजिनस्तुतिप्रारंभः ॥ गी
 तपद्धतिमाह ॥ जयजय कुंभुजिनोत्तमसत्तम तत्त्वनिधान धर्मजनोज्ज्वलमानसमानस
 हंससमान ॥ ज्ञानाब्जादकमुख्यमहोदतकर्मविमुक्त विषमविषयपरिजोगविरक्त शुभाश
 ययुक्त ॥ १ ॥ जयजय विश्वजनीन मुनिव्रजमान्य विद्युद् चेतन चारुचरित्रपवित्रितलोक
 विबुद् निरुपममेरुमहीधरधीर निरंतरमेव गर्वविवर्जितसर्वसुपर्वविनिर्भितसेव ॥ २ ॥
 जयजय सूरनरेश्वर नंदनचंदनकल्प वासक विश्वविजावविनाशक वीतविकल्प ॥ नि
 र्मलकेवलबोधविलोकितलोकांलोक प्रादुर्भूतमहोदयनिर्वृतिनित्यविशोक ॥ ३ ॥ अ
 थारजिनस्तुतिप्रारंभः ॥ रामगिरिरागेण गीयते ॥ दिव्यगुणधारकं नव्यजनतारकं
 पुरितमतिवारकं सुकृतिकांतं ॥ जिनविषमसायकं सर्वसुखदायकं जगति जिननायकं
 परमशान्तं दि० ॥ १ ॥ स्वगुणपर्यायसंमीलितं व्याहृतं विगतपरजावपरिणतिमखंडं ॥ सर्व
 संयोगविस्तारपारंगतं प्राप्तपरमात्मरूपं प्रचंडं ॥ २ ॥ दि० ॥ साधुदर्शनवृत्तं नाविकै
 प्रस्तुतं ॥ प्रातिहार्याष्टकोद्भासमानं ॥ सततमुक्तिप्रदं सर्वदा पूजितं ॥ शिवमपरसार्वभौ
 मप्रधानं ॥ ३ ॥ अथ मल्लिस्तुतिप्रारंभः ॥ कुंजसमुद्रव संमदाकर सगुणवरहेमल्लिजि
 नोत्तमदेव जयजय विश्वपते ॥ कल्याकृत्यविवेकिता जिनसमुचिता हे त्वयि जागर्ति जि
 नेश ज० ॥ १ ॥ नित्यानंदप्रकाशिका त्रमनाशिका हे तव शुभदृष्टिरनीश ज० ॥ ३ ॥ शुद्धिनि
 बंधनसन्निधे सजुणनिधे हे वर्जितसर्वविकार ज० ॥ ४ ॥ निजनिरुपाधिकसंपदा शो
 नित सदा हे निर्मलधर्मधुरीण ॥ ५ ॥ १ ॥ अथ मुनिसुव्रतस्तुति प्रारंभः ॥ अथान्या
 गेयपद्धतिः ॥ उत्तमचेतनधर्मसमृद्धजगत्पते ॥ नित्यानित्यपदार्थनिचयविलसन्मते ॥ नि
 जविक्रमजितमोहमहोद्भटनूपते ॥ श्रीपद्मातनुजात सुजातहरिद्युते ॥ १ ॥ श्रीमुनिसु
 त सुव्रतवेशक सङ्गानाः कृतसजुरुशुनवाक्यसुधारसमङ्गानाः हे प्रणमंति नवंतमनंतसु
 स्वाश्रितं ॥ केवलमुज्ज्वलजावमखंडमनिंदितं ॥ २ ॥ तेनिःसंशयमेव जगत्रयवदिताः ॥
 सङ्गावेन नवंति सुदृष्टयानंदिताः ॥ कृत्यं स्वोचितमेव यतः किल कारणं ॥ जनयति नात्म

विरुद्धमिहासाधारणं ॥ ३ ॥ अथ नमिजिनस्तुतिप्रारंभः ॥ पंचचामरठंदः ॥ नमीश
 निर्मलात्मनूप सत्यरूप शाश्वतं परार्द्धसिद्धिसौधमूर्ध्वसत्स्वजावतः स्थितं ॥ विधा
 य मानसाब्जकोशदेशमध्यवर्त्तिनं स्मरामि सर्वदा नवंतमेव सर्वदर्शिनं ॥ १ ॥ प्रफुल्लकौव
 लांठन प्रनूततेजसो य ते दिवाकरस्य वा महेश्वरानिदर्शनेन मे ॥ प्रमादवर्द्धिनी सुडुर्म
 तिर्निशेव दुर्नगा गता प्रणाशमाद्यु हृत्कजे विनिदिता नवत् ॥ २ ॥ निरस्तदोषदुष्ट
 कष्टकार्यमर्त्यसंस्तवो नवे नवे नवत्पदांबुजैकसेवकः प्रजो ॥ नवेयमीदृशं नृशं म
 दीयचित्तचितितं तव प्रसादतो नवत्वबंध्यमेव सत्वरं ॥ ३ ॥ अथ नेमिजिनस्तुतिप्रारंभः ॥
 उपजातिठंदः ॥ विद्युद्विज्ञाननृतां वरेण शिवात्मजेन प्रशमाकरेण ॥ येन प्रयासे
 न विनैव कामं विजित्य विक्रांतवरं प्रकामं ॥ १ ॥ विहाय राज्यं चपलस्वजावं राजीम
 तिं राजकुमारिकां च ॥ गत्वा सलीलं गिरिनारशैलं नेजे व्रतं केवलमुक्तियुक्तं ॥ २ ॥ निः
 शेषयोगीश्वरमांलिरत्नं जिनेन्द्रियत्वं विहितप्रयत्नं ॥ तमुत्तमानंदनिधानमेकं नमामि ने
 मिं विलसद्विवेकं ॥ ३ ॥ अथ पार्श्वजिनस्तुतिप्रारंभः ॥ पंचचामरठंदः ॥ श्रयाम तं जि
 नं सदा मुदा प्रमादवर्जितं स्वकीयवाग्विलासतोजितोरुमेघगर्जितम् ॥ जगत्प्रकामका
 मितप्रदानदहमहृतं पदं दधानमुच्चकैरकैतवोपलक्षितं ॥ १ ॥ सतामवद्यजेदकं प्र
 नूतसंपदां पदं बलरूपदहृजापतीक्षणक्षणप्रदं ॥ सदैव यस्य दर्शनं विशांविर्मदि
 तैतसां ॥ निहंत्यशातजातमात्मनक्तिरक्तचेतसां ॥ २ ॥ युग्मं ॥ अवाप्य यत्प्रसादमादितः
 पुरुश्रियो नरा नवंति मुक्तिगामिनस्ततः प्रजाप्रजास्वराः ॥ नजेयमाश्वसेनिदेवदेवमेवस
 त्पदं तमुच्चमानसेन शुद्धबोधवृद्धिजातदं ॥ ३ ॥ अथ वीरजिनस्तुतिप्रारंभः ॥ पृथ्वी
 ठंदः ॥ वरेण्यगुणवारिधिः परमनिर्वृतः सर्वदा समस्तकमलानिधिः सुरनरेंद्र
 कोटिश्रितः ॥ तथापि गुणवर्जितो विगतनावसांख्यो धनः सुमुक्तजनसंगमस्त्वम
 सि वर्द्धमान प्रजो ॥ १ ॥ जिनेन्द्र नवतोजुतं मुखमुदारबिंबस्थितं विकारपरिव
 र्जितं परमशान्तमुष्कितं ॥ निरीक्ष्य मुदितेक्षणः क्षणमितोस्मि यद्भावनां सदैव जग
 दीश्वरोद्भवत सैव मे सर्वदा ॥ २ ॥ विवेकिजिनवल्लभं समदुरात्मनां दुर्लभं दुरंतदुरि
 तव्यथानरनिवारणे तत्परं ॥ तवांग पदपद्मयोर्युगमनिंद्यवीरप्रजो प्रनूतसुखसिद्धये
 मम चिराय संपद्यतां ॥ ३ ॥ इत्थं चतुर्विंशतिसंख्ययैव प्रसिद्धिजाजां वरतीर्थराजां ॥ श्री
 जैनवाक्यानुसृतप्रबंधा वृत्तैरहीना प्रणुतिर्नवीना ॥ ७५ ॥ गणाधिपश्रीजिनलानसूरिप्रभु
 प्रसादेनविनिर्मितेयं ॥ जिमप्रणीतामृतधर्मसेविहमादिकल्याणबुधात्मबुध्यै ॥ ७६ ॥ यु
 ग्मं ॥ यस्याः प्रसादात्परिपूर्णजावं नूतः सुनिर्विघ्नतया स्तवोयं ॥ जगन्नयोजंतुहितैकनिष्ठा
 वाग्देवता सा जयतादजस्रं ॥ ७७ ॥ इति श्रीमच्चतुर्विंशतिजिनस्तुतिः समाप्ता ॥

॥ श्रीसर्वज्ञायनमोनमः ॥

अथश्री मुनिसुंदरसूरिकृत अध्यात्मकल्पद्रुमो
बालावबोधसहितः प्रारब्धते

॥ प्रथम अर्थकर्त्तानुं मंगलाचरण ॥

श्रीशंखेश्वरपार्श्वेशं प्रणताजीष्टदायकं ॥

प्रणमामि परमप्रेम्णा सर्वाजीप्सितसिद्धये ॥ १ ॥

सर्वज्ञं सर्वज्ञापाजिः सर्वसंसत्प्रबोधकं ॥

सर्वसत्त्वहितं वंदे वर्धमानजिनेश्वरं ॥ २ ॥

अध्यात्मकल्पद्रुमसंज्ञकस्य शास्त्रस्य संविज्ञहितावहस्य ॥

वार्त्ताजिरप्रौढमतिप्रतुष्ट्यै बालावबोधां विदधे विवृत्तिं ॥ ३ ॥

हवेग्रंथनेश्वादि ग्रंथकार प्रथमस्थापनानुं सूत्रकहेते

अथायंश्रीमान् शांतनामा रसाधिराजः सकलागमादि
सुशास्त्रार्णवोपनिषद्भूतसुधारसायमान ऐहिकामुष्मिका
नंतानंदसंदोहसाधनतया पारमार्थिकोपदेश्यतया सर्वरस
सारज्ञतत्वाच्च शांतरसज्ञावनात्माध्यात्मकल्पद्रुमाजिधा
नग्रंथांतरग्रंथननिपुणेन पद्यसंदर्भेण जाव्यते ॥

अर्थ ॥ पूर्वश्री मुनिसुंदरसूरियें त्रिदशतरंगिणी गुर्वावली प्रमुख ग्रंथकीधा ते
वारपढी आग्रंथकीधो तेजणीइहां अथशब्दआण्यो तेमाटे अथकहेतां एटलायकी
अनंतर जेजेनशासननेविषे प्रत्यक्ष शांतनामाजे रसाधिराज रसजे १ शृंगार २ हा
स्य ३ करुणा ४ रौद्र ५ वीर ६ जयानक ७ बीजत्स ८ अद्भुत ९ शांत एनवमथ्येअ
धिराजके० शिरोमणी तेहुं मुनिसुंदरसूरि पदके० काव्यतेहनो संदर्भजेरचना तेणोकरि
ने जाव्यतेके० विचारुंहुं एटजेपूर्वमनमाधखोळे तेकाव्यबंधे प्रगटकरीकहुंहुं के
हेवोळेते रसाधिराज श्रीके० मोक्षरूपिणीजक्की तेळे फलजेहुं एहवो वलीकेहेवोळे

आगमजे श्रीजिनेश्वरप्रणीत सिद्धांत तेआर्देदेइने सकलजे सुशास्त्रकहेतां धर्मशास्त्र तेरूपीउ अर्णवजे समुद्र तेहनं उपनिषद्भूतके० सारनूत एहवो सुधारसायमानके० अमृतरसतुल्यहे हवेअन्यशृंगारादिक रसतजीने केवलशांतरसनेज शावास्तेजावुं तेहनोहेतुकहेहे एकतोऐहिकामुष्मिकके० इहलोकसंबंधी अने आमुष्मिकके० परलोकसंबंधी जेअनंतआनंदनो संदोहके० समूह तेनुंसाधनहे तेहेतुयेंकरीने वली बीजोहेतुकहेहे परमार्थिकजे मोक्षार्थ तेहनाजेजाणनार तेहनेउपदेशवेवायोग्यहेए टलेमोक्षार्थनाउपदेशकजे तीर्थकर गणधरादिक तेआशांतरसनोज उपदेशकरे तेणोकरीने. वलीत्रीजोहेतुकहेहे जेआशांतरसते सर्वरसनेविषे सारनूतहे तेहेतुथकी. हवे पद्यसंदर्नकहेवुंहे तेकेहेहे शांतरसनावनास्वरूप अध्यात्मकल्पद्रुम एहवेनामेजेग्रंथ विशेष तेहनं ग्रंथनजेरचना तेहेनेविषे निपुणहे मनश्चित अध्यात्मज्ञान आपवाने कल्पवृक्षनीपेठेसमर्थ तेमाटेआग्रंथनुंनाम अध्यात्मकल्पद्रुम जाणवुं.

जयश्रीरांतरारीणां लेने येन प्रशान्तिः ॥

तं श्रीवीरजिनं नत्वा रसः शान्तो विभाव्यते॥१॥

अर्थ ॥ हवेग्रंथनेआर्दे ग्रंथकर्ता मंगलाचरणकहेहे जेणेप्रशान्तितके० उत्कृष्टशांतरसथी क्रोध मान माया लोभ राग द्वेष ए ढए अंतरंगशत्रुहे तेआनेजीतीने जय लक्ष्मीपामीहे एहवाते श्रीवीरजिनप्रते हुंमुनिसुंदरसूरि नमस्कारकरीने शान्तनामाजे रस तेने जावुंहुं एटले समुचितेष्टदेवताने नमस्कारलक्षण ग्रंथारंजेमंगलिककहुं॥१॥

सर्वमंगलनिधौ हृदि यस्मिन् संगते निरुपमं सुखमेति ॥

मुक्तिशर्म च वशीभवति जाक् तं बुधा नजत शान्तरसें॥२॥

अर्थ ॥ हवेशांतरसनुं महात्म्यकहेहे बुधाके० हेविवेकीजनो तमें आ सर्वमांग व्यनुं निधान एहवोजे शान्तनामारसाधिराज तेप्रतेंजजो केमके एशांतरस जेनाकद यमांआव्यो तेप्राणी अनुपम सर्वार्थसिध्यादिकनाजेसुख तेप्रतेपामें वलीजे रुदयमा आवेयके जेमोक्षसुखतेपण डागके० तत्काल थोडाकालमांज वशथाय ॥ २ ॥

समतैकलीनचित्तो ललनापत्यस्वदेहममतामुक् ॥ विष

यकषायाद्यवशः शास्त्रगुणैर्दयितचेतस्कः ॥ ३ ॥ वैरा

ग्यशुद्धधर्मा देवादिसतत्वविधिरतिधारी ॥ संवरवान्

शुचवृत्तिः साम्यरहस्यं नज शिवार्थिन् ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ हवे साम्योपदेशयोग पुरुषनाविशेषण द्वारेंकरीने ग्रंथकर्ता ग्रंथमध्येक हेवाना सोल द्वारकहेढे हेमोद्धारिपुरुषतुं साम्यरहस्यजे समतानुसार तेप्रतेनज तेकहेवोथइनेनज जे एकतो समतासार्थे लीनचित्तकरीने एटलेएषहेलुं द्वारपण कसुं वली बीजुं जलनाजे स्त्रीनीममतामोचन द्वार त्रीजुं अपत्यजे पुत्रादिकसंततिनी ममतामोचन द्वार चोथुं स्वके० धननीममतामोचन द्वार पांचमुं देह तेहनीममतायेंर हितयको एटलेपांचमुं देहममतामोचन द्वार ठतुं विषयजे श गदिकनोनिग्रहकरवो सातमुं कषायजे क्रोधादिक तेनोनिग्रहकरवो इहां आदिशब्दयां राग द्वेष प्रमादादि क तेहुने अवश्यके० आधीननही एहवोथकोरहे तथा शास्त्रजे जैनागम तेहना गुणजे हेयोपादेयादिक तेणेकरीने दम्युंतेचित्तजेणे एटलेशास्त्रगुणते आवमुं द्वार अनेचित्तदमननामे नवमुं द्वार वली वैरागेंकरीने शुद्धनिर्दोषते धर्मजेहनुं एमांदस मुं वैराग्य द्वार अने इग्यारमुं शुद्धधर्मनामा द्वार तथा देवजेश्रीअरिहंत गुरुजसु साधु अनेकेवलिप्रणीतधर्म एत्रण तत्वनो जाणथयीने एटले ए देवादिकस्वरूपनाझा ननुं बारमुं द्वार तथा विरतिजे पंचाश्रवनुं विरमण तेहनुं धारकथको एतेरमुं विरति धारी नामा द्वार वली संवरजेसत्तावनजेदे आश्रवनिरोधरूप तेणेकरीसहित तेचउद मुं संवर द्वार अने शुजउत्तम वृत्तिके० आचरणातेजेहनी एहवोथको तुं साम्यरहस्य नेनज एटलेइहां शुजवृत्तिनामापन्नरमुं द्वारथयुं अनेसोलमुं साम्यरहस्यनामा द्वार एग्रंथमांकहेवानासोल द्वारना नामबेश्लोकेंकरीकह्या ॥ ३।४ ॥

इति षोडशाधिकारे शास्त्रोपदेशपदसंग्रहो यथा

चित्तबालक मात्याह्नी रजस्रं जावनौषधीः ॥

यत्त्वां दुर्ध्यानजूता न बलयंति बलान्विषः ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ हवेप्रथम समताना अधिकारआश्री उपदेशकहेढे हेचित्तरूपीयाबाल क तुं सदाय जावनाजे अनित्यादिकबार तथामैत्र्यादिकचार तेरूपणीऔषधीप्रतें ठां मीसनही केमकेएजावनाने नठांमवाथी शोगुणधायते तेकहेढे जेथकीताहराठजना जोनाराजे आर्त्तारौडादिदुर्ध्यान तेरूपीआ नृतपिशाचते तुजनेठलकरीशकशेनही॥५

यदिंजियाथैः सकलैः सुखं स्यान्नरेंडचक्रिन्निदशाधिपानां ॥

तद्धिंदवत्येव पुरोहि साम्यसुधांबुधेस्तेन तमाजियस्व ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ हवेएणुजजावना ते समताविना नहोय तेकहेढे सधला इंदियाथैजे शब्द रूप रस गंध अनेस्पर्श तेणेकरीने राजाचक्रवर्ती अनेत्रिदशाधिपकहेतां इंद

तेहनेजेसुखहोय तेसर्वसुख समतारूपीयुंजे सुधांबुधिकहेतां अमृतसमुद्रते तेआ
गल बिंदुबराबरदेखाय एटलेसंसारिकसुख सधलुंमलीने बिंदुतुल्यते अनेसमतानुं
सुखतेते समुद्रतुल्यते तेमाटेमोहार्थिजीवते समतारूपीआ सुधासमुद्रनेआदरे॥६॥

अट्टष्टवैचित्र्यवशाज्जगज्जने विचित्रकर्माशयवाग्विसंस्थुले ॥

उदासवृत्तिस्थितचित्तवृत्तयः सुखं नजंते यतयः कृतार्तयः॥७॥

अर्थ ॥ हवेसमताआदखानुं फलकहेते जगतजे त्रिचुवनतेमां जनजे देवमनु
ष्यादि तेमध्येयतीजेनिग्रंथ तेजसुखीयाते तेजगतजनकहेवाते तेकहेते अट्टष्टजेपूर्वक
तकर्म तेहनुंविचित्रजे नानारूपपणुं तेहनावशयकी नानाविधकर्मना विपाकधी सं
सारीजीवना मननोअजिप्राय तथावचन अनेकायानीचेष्टापण नानाविधते तेणेकरी
आकुलते. हवेयतीकहेवाते उदासवृत्तिजे लाजालाज सुखदुःख अने प्रियअप्रिय तेने
विषेसमानवृत्तिते तथाजेनी चित्तवृत्ति स्थितरहीते वलीजेनीसर्वचिंता क्षयपामीते ॥७॥

विश्वजंतुषु यदि ह्यणमेकं साम्यतो नजसि मानस मैत्रीं ॥

तत्सुखं परममत्र परत्राप्यश्रुषे न यदज्ञूतव जातु ॥ ८ ॥

अर्थ ॥ वलीसमतानुं विशेषफलकहेते हेचित्त जोतुं समतार्येकरीने सर्वजीवने
विषे एकह्यणमात्रपण मैत्रिता चिन्तवेतो तुं पूर्वेसंसारमांभ्रमणकरतां कोइवखतपा
म्योनथी एवा इहलोक अने परलोकमांभ्रमण परमउत्कृष्टसुखप्रतेपामें ॥ ८ ॥

न यस्य मित्रं न च कोपि शत्रु निजः परो वापि न कश्चनास्ते ॥

न चेन्द्रियार्थेषु रमेत चेतः कषायमुक्तं परमः स योगी ॥ ९ ॥

अर्थ ॥ हवेएसमताने योग्यजीवकोणहोय तेकहेते जेहनेकोइमित्रनथी तथा
कोइशत्रुपणनथी तेमजजेहने पोतानुं तथापारकुंकांइनथी वलीजेहनुं चित्त कषाय
रहितथको इन्द्रियार्थजे शब्दादिविषय तेनेविषे रमेनही तेप्राणीपरमयोगवंतहोय
एटले ते समतावंतजाणवो ॥ ९ ॥

नजस्व मैत्रीं जगदंगिराशिषु प्रमोदमात्मन् गुणिषु त्रशेषतः ॥

नवार्तिदीनेषु कृपारसं सदाऽप्युदासवृत्तिं खलु निर्गुणेष्वपि ॥१०॥

अर्थ ॥ हवेसमताआध्याना कारणउपदेशेते हेजीव जगतना अंगिके० जेजीवते
हनीराशिकहेतां समूहनेविषे एटलेसामान्यथकीसर्वजीवनेविषे मैत्रिताप्रत्ये नजस्वके०
आदरीने वलीसमस्तप्रकारें जेकोइ ज्ञानादिकगुणयुक्तहोय तेहनेविषे प्रमोदप्रत्ये नजि

अनुमोदनाकर तथाजवके० संसारनी आर्त्तिजेपीडा तेणेकरीदीनके० डुःखितप्राणिने विषेकृपारसप्रतेंजज वली निश्चैर्निर्गुण प्राणीनेविषेपण उदासवृत्तिप्रतेजज ॥ १० ॥

मैत्री परस्मिन् हितधीः समग्रे जवेत्प्रमोदो गुणपक्षपातः ॥

कृपा जवार्त्ते प्रतिकर्तुमीहोपेक्षा च माध्यस्थ्यमवार्यदोषे ॥ ११ ॥

अर्थ ॥ हवेएमैत्र्यादि चारेजावनानुं स्वरूपकहेळे समस्तपोताथी व्यतिरिक्तजेबी जाजीव तेनेविषेजे हितचिंतववानीबुद्धि तेनेमैत्रीकहियें तथागुणीजे ज्ञानादिकगुण वंत तेहनोपक्षपातजे प्रशंसा तेहनेप्रमोदकहियें तथाजगार्थीजे जन्ममरणादिक सं सारनाडुःख प्रतिकारकरवानीवांछा कोइअज्ञानीजीवने पापथकीनिवर्त्ताववानेअर्थे प्र तिबोधदेवो तेनेकृपाकहियें जेमश्रीवीरस्वामीयें शूलपाणीयह् चंमकोशिकसर्पप्रतें अपराधउपरपण कृपाकीधी. वलीजेप्राणीअवार्यदोषकहेतां वारतांथकापण दोषनेन ठामे तथावारवाय्मैग्यपणनहोय एहवोदोषवंत जेपुरुष तेनेविषे मध्यमजावें रागद्वेष रहितपणे समजावेंरहेवुं तेउपेक्षानावनाकहियें ॥ ११ ॥

तथाचोक्तं तुर्यषोडशके॥परहितचिंता मैत्री परडुःखनिवारिणी तथा

करुणा ॥ परसुखतुष्टिर्मुदिता परदोषोपेक्षणमुपेक्षा ॥ १२ ॥

अर्थ ॥ तेमजवलीकह्युं श्रीहरिजडसूरियें चोथाषोडशकमध्ये जे परनेहितचिंत ववुंतेमैत्री तथापरनाडुःखने निवारणकरवानीजावना तेकरुणा अनेपरनुंसुखजे सम तादिरूप तेदेखीने संतोषपामवो ते मुदिताके० प्रमोदजावना कहियें अने परनादोष देखी उवेखवुं उदास रहेवुं तेनेउपेक्षानावना कहियें ॥ १२ ॥

तथाच योगशास्त्रे ॥ माकार्षीत्कोपि पापानि मा चाञ्जूत्कोपि डुः

खितः ॥ मुच्यतां जगदप्येषां मतिर्मैत्री निगद्यते ॥ १३ ॥

अर्थ ॥ वलीयोगशास्त्रमध्येपण श्रीहेमचंद्रसूरियेंकह्युं के कोइपापमकरो कोइ डुःखीथाओमां तथाजगतसर्व कर्मथीमुकाओ एवीजेमतितेने मैत्रीकहियें ॥ १३ ॥

अपास्ताशेषदोषाणां वस्तुतत्वावलोकनां ॥ [गुणे

षु पक्षपातो यः स प्रमोदः प्रकीर्तितः ॥ १४ ॥

अर्थ ॥ सकलदोषरहित तथा वस्तुतत्त्वजे स्वजाव अने परजाव तथा इव्य गुण पर्यायनाजाण एवाजेगुणवंत तथाउपलक्षणथकी सामान्यपणेपण जेगुणवंतहोय तेहना गुणनेविषे जेपक्षपात तेनेप्रमोदजावनाकहियें ॥ १४ ॥

दीनेष्वार्तेषु नीतेषु याचमानेषु जीवितं ॥ प्रती
कारपरा बुद्धिः कारुण्यमभिधीयते ॥ १५ ॥

अर्थ ॥ बलीदीन असमर्थ अनेआर्तपीडावंत तथा नयेंकरी आकुल अनेजी
वितव्यनेयाचतां एवाप्राणिनेविषेजे प्रतिकारकहेतां दुःख निवारवानीबुद्धि राखवी
तेने कारुण्यके० करुणानावना कहियें ॥ १५ ॥

क्रूरकर्मसु निःशंकं देवतागुरुनिंदिषु ॥ आ
त्मशंसिषु योपेक्षा तन्माध्यस्थ्यमुदीरितं ॥ १६ ॥

अर्थ ॥ तथा शंकारहित क्रूरकर्मनाकरनार अने देवगुरुनानिंदक पोतानीप्रशं
सानाकरनार एवाअधमपुरुषनेविषेजे उपेक्षा तेमध्यस्थनानाकहियें ॥ १६ ॥

चेतनेतरगतेष्वखिलेषु स्पर्शरूपरसगंधरसेषु साम्यमे ॥
ति यदा तव चेतः पाणिगं शिवसुखं हि तदात्मन् ॥ १७ ॥

अर्थ ॥ हवेवली मूलसूत्रकार समताआदरवाची मोक्षनी सुजनताकहेणे हेआ
त्मन् जेवारें ताहारुंचित्त अखिलके० समग्रचेतनजे अनुक्रमें स्त्री देह स्त्रीकटाक्ष
कोकिलनाद कस्तुरी पशुमांसप्रमुख तथाइतरजे अचेतनपदार्थ अनुक्रमें शय्या
आनरणघरेणादिक कर्पूर वीणा शर्कराप्रमुख तेसंबंधी जेस्पर्श रूप रसके० श
ब्द गंध रस तेहनेविषेतुं साम्यताके० इष्टानिष्टनेविषे समवृत्तिप्रतेंपामशे तेवारेंज नि
श्चेंकरीने मुक्तिसुखते ताहरेहस्तगतथाशे ॥ १७ ॥

के गुणास्तव यतः स्तुतिमिच्छस्यद्भुतं किमकथा मदवान् यत् ॥
कैर्गता नरकनीः सुकृतैस्ते किं जितः पितृपतिर्यदचितः ॥ १८ ॥

अर्थ ॥ हवेआत्माजे स्तुतिनेवांढेढें तेनोमदनिवारवाने कहेणे हेआत्माआदर्य धै
र्य गांजीर्य दान शील तप जावना उपशमादिक जेगुणढे तेमांहेलाताहरामां श्यागुण
ढे केजेहने माटेतुं स्तुतिकहेतां लोकनामुखें पोतानीप्रशंसा कराववावांढेढे तथावली
तेंहुंसाधुआश्रीने राज्यादिमहर्दिकनेप्रतिबोध अथवासर्वशास्त्रप्रवीणता उग्रतप
युगप्रधानपणुं इत्यादिक अथवाभावकआश्रीने जीर्णोद्धार बिंबप्रतिष्ठा संघसत्तिपणुं
अमारपडह इत्यादिक अद्भुतके० आश्चर्यकारी कार्यइयांकीधा केजेनाथी तूं मर
वंतथायढे तथा कयासुरुतेंकरी ताहारीनरकनीबीकगइ अथवापितृपतिजे यम तेहुं

तेंजित्यो जेमाटेतुंअचिंतकहेतां निश्चितथकोरहेणे. एटले स्तुतिनीवांठा मदकरवो
अने निश्चितरहेवुं एतने युक्तनथी ॥ १८ ॥

गुणस्तवैर्यो गुणिनां परेषा माक्रोशानिंदादिजिरात्मनश्च ॥

मनः समं शीलति मोदतेवा खिद्येत च व्यत्ययतः स वेत्ता ॥ १९ ॥

अर्थ ॥ हवेजेवेत्तापणुंते शांतरसनुंकारणजे एमकहेणे जेप्राणी परके० अन्यजेगुण
वंतपुरुषहोय तेनागुणस्तवजे गुणवर्णन अनेआत्मनःकहेतां पोतानाआक्रोशजे गा
लप्रमुख तथानिंदादिक सांजलीने पोतानुंमन समपरिणामेराखे पण अमर्षधरेनही
उलटो मोदतेकहेतां हर्षपामे अनेएमविचारेजे गुणवंतना गुणस्तववाजयटेणे तथा
हेआत्मातुं निर्गुणतो माटे निंदानेजयोग्यतो एमप्रमोदधरे तथाव्यत्ययकहेतां उ
परकह्याथीविपरीतजे बीजागुणवंतपुरुषना आक्रोशके० निंदासांजलीअनेपोतानी
प्रशंसादिकसांजलीने खेदपामे जेएवागुणवंतपुरुषनी निंदाकांकरेणे तथामाहारामां
तोगुणनथी तेमठतांएद्युंकहेणे एमचिंतवे तेहनेवेत्ताके० ज्ञानीकहियें ॥ १९ ॥

न वेत्ति शत्रून् सुहृदश्च नैव हिताहिते स्वं न परं च जंतोः ॥ २० ॥

खं विषन् वांठसि शर्मचैत त्रिदानमूढः कथमाप्स्यसीष्टं ॥ २० ॥

अर्थ ॥ हवेयथार्थने नहीजाणनारजीवनुं मूढपणुंकहेणे हेजीव तुंशत्रूजेरागादिक
तथामित्रजेउपशमादिक तेहनेनथीजाणतो तथाहितजेसंवरादिक अने अहितजेआ
श्रवादिक तथावलीखजावजे ज्ञानदर्शनादिक अनेपरजावजे मिथ्यात्वरगादिक तेहने
नथीओलखतो वली दुःखजेपरिसहादिक तेहथीउजग्योणे अनेशर्मजे इहलोकतथा
परलोकादिकनुंसुख तेनेवांणेणे तेवारें तुं एसुखनुं निदानजे कारण तेहनुं तो मूढके०
अजाणतो तेमठतां शीरीतेंवांठित पदार्थप्रतेंपामीश एटलेसुखनुंमूल निदानते सं
यमणे तेविनाइष्टसुखनी प्राप्तिनथाय ॥ २० ॥

कृती हि सर्वं परिणामरम्यं विचार्य गृह्णाति चिरस्थितीह ॥

जवांतरे ऽनंतसुखाप्तये तदात्मन्किमाचारमिमं जहासि ॥ २१ ॥

अर्थ ॥ हवेजाणपणानुं फलदेखाडीने उपदेशेणे कृतीजेमाह्योपुरुषहोय तेतोस
र्ववस्तुमांजे वस्तुपरिणामेरम्य तथासुखदाइहोय अनेचिरस्थितिकहेतां घणोकालर
हे एवुंविचारकरीने तेवस्तुनेतेग्रहणकरे तोहेआत्मा जवांतरेअनंतसुख आपवाने
समर्थ एवाजेज्ञानादिक चारपदार्थ तेनेतुंकेमत्यजेणे एचारेंवस्तुपरिणामेरम्यजे अने
चिरस्थितिणे एटलेपणकालसुधी रहेएवीणे माटेतेतुजनेत्यजवीषटेनही ॥ २१ ॥

निजः परो वेति कृतो विजागो रागादिजिस्ते त्वरय स्ववात्मन् ॥

चतुर्गतिक्लेशविधानतस्त त्रमाणयन्नस्यरिनिर्मितः किं ॥ ११ ॥

अर्थ ॥ हवेआत्मा रागादिकने वशयको पोतानुंअने पारकुंलेखेढे तेआश्रीउपदे शेढे हेआत्मा निजकहेतां स्वजन कलत्र पुत्रादिक अथवा परजेशत्रुप्रमुख एवोवि जागजे जेदकरीजाणवो तेजेदसर्वरागादिकनुं करेलुंढे माटेताहरे जेप्राणीसार्थे राग ढे तेहनेतुं स्वजनकरीजाणेढे अनेजेनाथीदेषढे तेनेशत्रुकरीजाणेढे पणतेरागादिक तो चारगतिनाक्लेश कष्टनाकरनार ताराशत्रुढे तोअरिनिर्मितके० तेशत्रुनुंजनीपजा व्युं जेजेद तेने शुंप्रमाणकरेढे एटलेरागदेषनावशथी निजपगविजागकरवुंतेजूढे.

अनादिरात्मा न निजः परो वा कस्यापि कश्चिन्न रिपुः सुहृदा ॥

स्थिरा न देहाकृतयोणवश्च तथापि साम्यं किमुपैषि नेषु ॥ १३ ॥

अर्थ ॥ हवेसर्ववस्तुनी अनित्यतादेखामी आत्मानेसमतानी प्रेरणाकरेढे हेआ त्मा तुंआदिरहितढे अनेकोइनेकोइ पोतानुं तथापारकुंनथी वलीकोइनोकोइशत्रु अ नेमित्रपणनथी वलीहेआत्मन् देहजेपुरुष स्त्रीआदिकनुंशरीर तेआकारेंपरिणाम्या एवाअणुकहेतां पुज्ज तेपणस्थिरनथी केमके कृणकृणप्रत्ये ठपचयके० शुनअशु नादिक अवस्थापालटेढे तेमढतां हेआत्मा आदेहाकारजे पुज्जतेनेविषे तुंकेम सा म्यताकहेतां रागदेषरहिततापणुं नथीपामतो हेआत्मा तुंतोअनादीढे अनेएदेहाकृती तो अस्थिरढे माटेसमतानेआदर ॥ १३ ॥

यथा विदां लेप्यमया न तत्वा त्सुखाय मातापितृपुत्रदाराः ॥

तथा परेपीह विशीर्णतत्तदा कारमेतद्धि समं समग्रं ॥ १४ ॥

अर्थ ॥ वलीएजअर्थ दृढकरेढे आसंसारमांजेम लेपमयकहेतां चित्रादिलिखित जे माता पिता पुत्र दारा कलत्रहोय ते तत्वथकी विचारीजोतां विवेकीपुरुषने सुखदाइ नहोय एटलेतेहने देखीविवेकीसुखमानेनही तेम अपरेके० बीजापणजे साक्षातदृश्य मान माता पिता पुत्र कलत्रादिक तेपणतत्वथकी विवेकीने सुखदाइनथाय केम के तेना तेतेआकारजांगाथकी ते लिप्यमय जेचित्रितपुतला तथाप्रत्यक्कृदृश्यमानजे मातापितादिक तेसर्वसरखायाय माटेतेनेविषे ममत्वकरवुं तेमिथ्याढे ॥ १४ ॥

जानंति कामान्निखिलाः ससंज्ञा अर्थ नराः कर्म च केपि धर्म ॥

जैनं च केचिद् गुरुदेवशुद्धं केचित् शिवं केपि च केपि साम्यं ॥ १५ ॥

अर्थ ॥ हवेसमताना धरनारप्राणियोडाहोय तेकहेढे संसारमां ममग्रसंज्ञाधार क जीवमात्र तेकामकहेतां शब्दादिकविषयजाणेढे एटले कामनाअर्थी सर्वजीवढे तेसर्वमनुष्य अर्थकहेतां धनउपार्जन तथाकर्मकहेतांकाम एवेपदार्थजाणेढे केमके मनुष्यना कामजोगते धननेआधीनढे तेमांवलीकोइकमनुष्यते सामान्यथकी मिथ्या दृष्ट्यादिक धर्मनेजाणेढे वलीतेमांपणकोइकज जैनधर्मनेजाणेढे वलीतेमांपण को इकविरलाज शुद्ध अष्टादशदोषरहितदेव तथागुरु सुविहितसुसाधु एवोजैनधर्मजा णेढे वलीतेमांपण शिवजेमोक्षार्थ तेहनेतोकोइकज जाणेढे वलीतेमांपणसमताना जाणतो कोइकविरलाजढे एटले ए सर्वथीअधिक तेसमताना जाणनेकह्यो ॥ १५ ॥

स्निह्यंति तावद्धि निजानिजेपु पश्यंति यावन्निजमर्थमेच्यः ॥

इमां नवेऽत्रापि समीक्ष्य रीतिं स्वार्थे न कः प्रेत्य हिते यतेत ॥१६॥

अर्थ ॥ हवेस्वजनना संबंधते केवलस्वार्थनिष्ठितढे तेदेखाडेढे निश्चयथी निजके ० पोतानास्त्रीपुत्रादिकतेसहु निजके ० पोताना पतितादिक स्वजननेविषेतिहां लगे स्नेह धरें जिहां लगे ते स्वजनथी पोतानुंअर्थ जे नरण पोपणादिक थतुंदेखे तिहांलगे स्नेह धरेढे एम प्रत्यक्षआनवनेविषेपण स्वजनादिकनी एरीतढे तेजोइने प्रेत्यके ० परलोक नेविषे हितकारी एवोस्वार्थजे अत्मार्थ संयमादिक तेहनेविषे कोणउद्यमनकरे ॥१६॥

स्वप्नेऽजालादिषु यद्वाप्तै रोषश्च तोषश्च मुदा पदार्थैः ॥

तथा नवेऽस्मिन् विषयैः समस्तैरेवं विज्ञाव्यात्मलयेऽवधेहि ॥१७॥

अर्थ ॥ हवेजेरागद्वेषधरवो तेफोगटढे एमदेखाडेढे जेमस्वप्न तथाइंजालादिक विषे पाम्याजे अशुच तथा शुचपदार्थ तेणेकरीने रोषकहेतांद्वेष अने तोषकहेतां हर्षकरवो ते मुधाके ० निरर्थकढे एटले जेमस्वप्न इंजालादिकना पदार्थोथी अर्थसि दिकांइनथी तेमनवमांपण अशुचतथा शुचविषयेंकरीने रोषअनेतोषकरवो तेमुधाढे एमविचारिने हेआत्मातुं आत्मसमाधिनेविषे अवधेहिके ० सावधानरहे ॥ १७ ॥

एष मे जनयिता जननीयं बंधवः पुनरिमे स्वजनाश्च ॥

ज्यमेतदिति जातममत्वं नैव पश्यसि कृतांतवशत्वं ॥१८॥

नोधनैः परिजनैः स्वजनैर्वा दैवतैः परिचितैरपि मंत्रैः ॥

रक्षतेऽत्र खलु कापि कृतांतान्नो विज्ञावयसि मूढ किमेव ॥१९॥

अर्थ ॥ हवेबेकाव्यमां जीवने मृत्युनुं आधीनपणुं देखाडेढे हेआत्मा आमाह

रोपिता आमाहरीमाता आस्वजन आइव्य एम ममत्वमां मग्नययोथकोतुं स्वकहे तांपोतेज यमनेवशपड्युं नथीदेखतोठतो ॥ ३८ ॥ तोहेमूढ एसंसारनेविषे निश्च येकरीने धनतथापरिजन सेवकादिक तथा स्वजन पुत्र कलत्रादिक बलिदेवता तथा पण्डितकहेतां विधिथीउपाज्या जेमंत्रतेणेसर्वेमलीनेपण कृतांतजेमृत्यु तेथी कोइप्राणीरखायनही एवंहेमूर्खतुं केमविचारतो नथी ॥ ३९ ॥

तैर्जवेपि यदहो सुखमिदं स्तस्य साधनतया प्रतिजातैः ॥ मुह्य सि प्रतिकलं विषयेषु प्रीतिमेषु न तु साम्यसतत्वे ॥ ३० ॥

अर्थ ॥ अहोआत्मा जेमाटेतुंसंसारमांपण तेपूर्वोक्तजेधनादिक तेणेकरीने सु खवांठतो ठतो समयसमयविषे विषयमां मोहपामेढे पणतेधनादिक कहेवाढे तेतुज नेसुख साधन त्याके० कारणपणे प्रतिजास्यांढे पणतेधनादिक तोसुखनाकार णनथी मात्रतने एमजास्यांढे जे ए सुखनासाधनढे तेथी तुं समताना सतत्वस्वरू पनेविषे प्रीतिनथीपामतुं ॥ ३० ॥

अर्थतोयुग्मं ॥ किं कपाय कलुपं कुरुषे स्वं केषु चित्रनु मनोरिधि याऽत्मन् ॥ तेपि ते हि जनकादिकरूपेरिष्टतां दधुरनंतजवेषु ॥ ३१ ॥

अर्थ ॥ हवेस्वजनादिकतुं अनेकांतिकपणुं देखामेढे निश्चयथकी हेआत्मा कोइ कप्राणीनेविषे अरिधियाकहेतां एमाहाराशत्रुढे एवीबुद्धेकरी पोतानुंमन कषायेंकरीक लुषितशुंकरेढे केमके तेप्राणीपण ताहारा पिता मातादिकस्वरूपेंकरीने अनंता जवमां अनंतासगपणोने धरताहवा तेमाटेतेओने केवल शत्रुकरीजाणवुं तेमिथ्याढे ॥ ३१ ॥

यांश्च शोचसि गताः किमिममे स्नेहला इति धिया विधुरात्मा ॥

तैर्जवेषु निहतस्त्वमनंतेष्वेव तेपि निहता जवता च ॥ ३२ ॥

अर्थ ॥ हवे जे स्वजनढे तेजशत्रुढे एवंदेखाडेढे हेआत्मातुं एमाहारो स्नेहवंत स्वजन किहांगयो एवीबुद्धियें विधुरात्माके० दुःखेंव्याकुलथको सुवागयाजेस्वज नादिक तेप्रत्येंशोचेढे एमजेहनो शोककरेढे तेजस्वजनादिकें तुजनेअनंताजवनेवि षेहण्योढे वलीतेंपण तेहनेअनंताजवनेविषे हण्योढे तेटलामाटे स्वजनबुद्धियेंजे स्ने हराखवुं तेपणमिथ्याढे. ॥ ३२ ॥

त्रातुं न शक्या जवदुःखतो ये त्वया न ये त्वामपि पातुमीशाः ॥

ममत्वमेतेषु दधत् मुधात्मन् पदेपदे किं शुचमेषि मूढ ॥ ३३ ॥

अर्थ ॥ हवेकोइकोइने राखवासमर्थनथी एवुंदेखाडेढे नवके० संसारनाडुःखथ की जेप्राणीने तुं राखीशक्योनही अनेतेपण नवडुःखथीतुजने राखीशक्यानही तो जेनवडुःखथी राखवानेसमर्थनथी तेवारेंहेमूर्खआत्मा स्वजनादिकनेविषे मुधाके० फो कटममत्वकरतोथको पगेपगेछुंशोकपामेढे माटेशोकतजीने समतानेनज ॥ ३३ ॥

सचेतनाः पुञ्जलपिंडजीवा अर्थाः परे चाणुमया द्येपि ॥

दधत्यनंतान् परिणामजावान् तत्तेषु कस्त्वर्हति रागरोषौ॥३४॥

अर्थ ॥ हवेजीवना पुञ्जलसाथें नानाविध परिणामढे तेकहेढे पुञ्जलपिंडके० पुञ्ज लनो समूहजेदेहलक्षण तेहनेआश्रीनेरह्या एवाजे सचेतनके० चेतनाधारक सर्व जीव अथवा अणुमयाके० पुञ्जलमयजे बीजा अचेतन अर्थके० पदार्थ एटलेशरी रधारकजीव अने पुञ्जल एवेपण अनंतागमे परिणामजावके० पर्यायप्रत्येधरेढे तोते जीवअनेपुञ्जलनेविषे रागअनेरोषकरवाने कोणयोग्य थाय निपुणपुरुषें तेउपर राग रोषकरवो युक्तनथी॥३४॥ इतिश्रीअध्यात्मकल्पडुमे साम्योपदेशाख्यः प्रथमोधिकारः

अथस्त्रियः॥ मुह्यसि प्रणयचारुगिरासु प्रीतितः प्रणयिनीपु कृतिन्

किं॥ किं न वेत्सि पततां नववाधै तानृणां खलु शिलागलबद्धाः॥१॥

चर्म्मास्थिमज्जात्रवसास्त्रमांसामेध्याद्यशुच्यस्थिरपुञ्जलानां ॥ स्त्री

देहपिंडाकृतिसंस्थितेषु स्कंधेषु किं पश्यसि रम्यमात्मन् ॥ २ ॥

अर्थ ॥ हवेबीजाअधिकारमां स्त्रीओनोममत्व त्यजवाआश्री उपदेशआपेढे हेकृ तिन् प्रणयचारुके० स्नेहेकरीमनोहरढे गिराके० वाणीजेहनी एहवी प्रणयिनीके० स्त्री ओनेविषें प्रेमेकरीने सुंमोहपामेढे पण एमकांनथीजाणतोजे नववाधैके० सं सारसमुड्मां पडतापुरुषनागलामां स्त्रीओते शिलाउंबांधेढे ॥ १ ॥ हवेएस्त्रीओना शरीरतुं अपवित्रपणुंकहेढे हेआत्मन् चामडी हाम चरबी आंत्रर्मा पांसली मेद रुधिर मांस विष्टा तथा आदिशब्दथी मूत्र कफ श्लेष्मादिक एहवाअपवित्र अने अस्थिरके० कृणविनाशिक जे पुञ्जल तेहना स्कंधके० समूहथी बन्धो जेस्त्रीनुंशरी र तेहनी पिंमाकृतिके० सांङ सुघटआकार तेरूपेंसंस्थितरह्याढे तेमां सुंतुंमनोहर पणुंदेखेढे एटलेएसर्व अपवित्र अस्थिरपुञ्जलनो पिंमढे तेमोकांइसारनथी ॥ २ ॥

विलोक्य दूरस्थममेध्यमल्पं जुगुप्ससे मोटितनासिकस्त्वं ॥

भूतेषु तेनैव विमूढयोषावपुष्पु तत्किं कुरुषेऽनिलाषं ॥ ३ ॥

अर्थ ॥ बलीतेहिजकहेढे हेआत्मन् अल्पके० थोडुकपण अमेध्यके० विष्ठादि कदेखीने मोटितनासिकाके० नाकमचकोडीनेतुं जुगुप्ससेके० डुगंठाकरेढे तोहे मूर्ख विष्ठादिकेंजनखा एहवाजे स्त्रीओनाशरीर तेहनेविषे सुं अनिलाषकरेढे ॥ ३ ॥

अमेध्यमांसास्त्रवसात्मकानि नारीशरीराणि निषेवमाणाः ॥

इहाप्यपत्यडविणादिचिंतातापान् परत्रेप्रतिडुर्गतीश्र्य ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ हवेएस्त्रीओनाशरीरते इहलोकें अने परलोकेंपण दुःखदायीढे तेकहेढे अमेध्यजे विष्ठादिक ते मांस रुधिर मेद तेथीजबनेला तन्मय एहवाजे स्त्रीओनाशरीर तेहने सेवनाराजेपुरुष तेइहलोकेंपण अपत्यके० संतानपुत्रादिक तथा डविण के० धनइत्यादिकनी चिंतानासंतापप्रतें पामेढे अने परलोकेंपण डुर्गतिप्रतेंपामेढे ४

अंगेषु येषु परिमुह्यसि कामिनीनां चेतः प्रसीद विश

च क्लृण्वन्तरेपां ॥ सम्यक् समीक्ष्य विरमाशुचिपिंडके

न्यस्तेन्यश्च शुच्यशुचिवस्तुविचारमिदं ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ बलीस्त्रीनादेहनी अपवित्रताकहेढे चित्तनीप्रसन्नतायेंकरीनेजे स्त्रीओनाअंगनेविषे मोहपामेढे तेहनेकहियेंढेयें जे तुं तेमांएकक्लृणमात्र प्रवेशकरी एटलेसूक्ष्मदृष्टीयेंकरी तेहनुंसम्यक्प्रकारें स्वरूपविचारीने पवित्र अने अपवित्र एबेवस्तुनाविचारने वांढतुंथको होयतो जेजे स्त्रीनाअंगढे तेतेसर्व अपवित्रतानाज पिंडके० ढग लांढे तेहथीतुं विरमके० रागत्यजीने अलगोरहे ॥ ५ ॥

विमुह्यसि स्मेरदृशः सुमुख्या मुखेक्षणादीन्यजिवीक्षमाणः ॥

समीक्षसे नो नरकेषु तेषु मोहोऽनवा नाविकदर्थनास्ताः ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ हवेस्त्रीनाअंगनिरीक्षण तथाजोगनुंफलकहेढे हेआत्मातुं सुं मुखीके० चं डमुखी तथास्मेरके० विकसितढेनेत्रजेदुना एहवीस्त्रीओनामुख तथाईक्षणजेनेत्र आदिशब्दथी स्तन जंघादिक तेहनाउपर सरागपणेजोतोथको मोहपामेढे पणजे महादुःखमयनरक तेहुनेविषे तथाविध मोहथकी उपनीओ एहवी नाविके० आगामिककदर्थनाजे महापीडाओ तेप्रतेंतुंकेमविचारतोनथी ॥ ६ ॥

अमेध्यजस्त्राबहुरंध्रनिर्यन्मलाविलोद्यत्कृमिजालकीर्णा ॥

चापल्यमायानृतवंचिका स्त्री संस्कारमोहान्नरकाय जुक्ता ॥ ७ ॥

अर्थ ॥ बलीतेहिजकहेढे विष्ठादिकेंनरीथकी जस्त्राके० धमणीसरिस्त्री तथाघ

णारंभजे वारेवार तेहथीनिकलता मलके० विष्टामूत्रश्लेष्मादिक तेणेकरी आवि
लके० सलिन तथा उद्यतके० उपजता कृमिजे योनीमाहेला सूक्ष्मजीव तेहना
जालके० समूह तेणेकरी कीर्णके० व्याप्त वली चपलपणुं तथा कपटास्पणुं अने
अनृतके० असत्यवचन तेणेकरी वंचिकाके० पुरुषनेतृगनारी एहवीजेस्त्री तेसंस्कार
जे जन्मांतरनोसंबंध तेहनावशथकी अथवा संस्कारजे स्नान तिलक आचरणादिक
तेहथी उपनोजेमोह तेहनावशेंकरी जोगवीथकी नरकायके० नरकनीदेवावालीथाय०

निर्जमिर्विपकंदली गतदरी व्याघ्री निराव्हो महाव्या
धिर्मृत्युरकारणश्च ललनाऽनभ्रा च वज्राशनिः ॥ बंधु
स्नेहविघातसाहसमृपावादादिसंतापनूः प्रत्यक्षापि च
राक्षसीति विरुदैः ख्याताऽऽगमे त्यज्यतां ॥ ८ ॥

अर्थ ॥ वलीपणस्त्रीनुंज त्यजवुंकहेते श्रीसिद्धांतमां स्त्रीनेएहवे बिरुद्धेकरीवखा
णीते तेमाटेस्त्रीनेत्यजवी तेकिहांकिहांबिरुद्धेत्यजवी तेबिरुदोनानामकहेते एस्त्रीतेनू
मिविना विपनी कंदलीके० नवाअंकुरनीसीखाते तथा कंदरीजेगुंफाथीरहितथकीपण
वाधणसरिखीते वलीकोइ नामविनापण महारोगरूपते वली अकारणके० अपथ्य
सेवन अजीर्णादिक कागणोविनाज मृत्युके० मरणतुल्यते वली अन्नवादलरहितते
वज्रसरिखी वीजलीते अने बंधुके० स्वजननो स्नेह तेहनो विघातके० नाशकरनारी
ते तथा साहसके० अविचारितकार्यनुंकरवुं असत्यबोलवुं वली आदिशब्दथी अदत्त
अब्रह्म परिग्रहादिक तेसंबंधी संतापनो नूके० उत्पत्तिनोस्थानकते वली प्रत्यक्ष
साक्षात् राक्षसीपणजाणवी एरीतें एमर्वस्त्रीना एहवा अशुन बिरुदजाणीने विवेकी
पुरुषने स्त्रीसंबंधी ममत्वत्यजवुं ॥ ८ ॥ इतिश्रीअध्यात्मकल्पद्रुमे स्त्रीममत्वमोचनो
नाम ष्तीयोऽधिकारःसंपूर्णः ॥

अथापत्याधिकारः ॥ माचूरपत्यान्यवलोकमानो मुदाकुलो मोहनृपारि
णा यत् ॥ चिक्षिप्सया नारकचारकेऽस्मिन् दृढं निबद्धो निगडैरमीभिः ॥ १ ॥

अर्थ ॥ हवेत्रीजाअधिकारें पुत्रादिकतुं ममत्वमुकवाआश्री उपदेशकहेते तेमां
प्रथम संतानउपरें मोहकरवुंनही तेकहेते हेआत्मातुं अपत्यजेपुत्रपुत्रीप्रमुख तेने
जोतोथको मुदाके० हर्षआकुलथाइस केमके मोहराजारूप शत्रुयें नरकरूपजे चा
रकके० बंदीखानुं तिहां चिक्षिप्साके० घालवानीइहायें अपत्यरूप निगडके० बिनियें
दृढकरीने तुजने बांध्योते ॥ १ ॥

आजीवितं जीव नवांतरेपि वा शल्यान्यपत्यानि न वेत्ति किं हृदि ॥

चलाचलैर्यैर्विविधार्तिदानतोऽनिशं निहन्येत समाधिरात्मनः ॥ १ ॥

अर्थ ॥ हवेउपमानंतरेकरी संताननुं डुखदाइपणुंदेखाडेढे हेआत्मा आजव मां जावजीवलगे तथा नवांतरे परजवेंपण अपत्यजे संतानते शल्यके० शलरूप ढे एमतुंताहराकृदयमां केमनथीजाणतो जेखल्पायुषवंत संतानादिक तेशेकरूप पीडाआपेढे अने दीर्घायुषवंतजे अपत्यते लग्नादिकइव्यव्ययप्रमुख विविधप्रकारनी पीडाआपेढे तथा जरणपोषणादिकनी चिंता रूपजेआर्ति तेहनेउपजावेकरीने अह निशके०निरंतर हेआत्माताहरी समाधी सुस्थताने हन्येतके० हणीढे ॥ १ ॥

कुक्षौ युवत्याः कृमयो विचित्रा अप्यस्त्रशुक्रप्रजवा जवंति ॥

न तेषु तस्या न हि तत्पतेश्च रागस्ततोऽयं किमपत्यकेषु

॥ ३ ॥ त्राणाशक्तेरापदि संबंधानंत्यतोमिथ्योऽगवनां ॥

संदेहाच्चापकृतेर्माऽपत्येषु स्निहो जीव ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ वलीतेहीजकहेढे स्त्रीनीकुंखनेविषे अस्त्रजेस्त्रीनीयोनीनुरक्त अने शुक्रजे पुरुषनुंवीर्य तेहनासंयोगथीउपना एहवाक्रमीजे बेइंडियादिकजीव तेपणविचित्रप्र कारनाथायढे यडुक्तं इह्नीणजोगिमझे हवंतिबेंदियाउ जे जीवा ॥ इकोयदोवतिन्नव लरूपडुक्तं च उक्कोसा ॥ १ ॥ तथासंमूर्द्धिम अनेगर्जजपंचेंडीमनुष्यपणथायढे तो तेस्त्री तथाजत्तार बेहुने किंनिश्चये स्युंके० तेक्रमीजीवनेविषे केमरागस्नेहनथीहोतु अ नेअपत्यजेपुत्रपुत्रादिक तेहनाउपर रागकेमउपजेढे केमके एकजस्थानकनाउपना तेक्रमी अनेअपत्य तेबेहुबराबरढे ॥ २ ॥ हवे अपत्यथकी कांइपणस्वार्थसिद्धिनी आशाराखवी जूठीढेतेदेखाडेढे हेआत्मातुं अपत्यउपर स्नेहकरीसनही शाहेतुमाटेके आपदाजे मरणरोगादिक आवेथके जेअपत्यते त्राणके० राखवानेसमर्थनथी तथाव लीपरस्परेंप्राणीने संबंधनुं अनित्यढे कारणकेनानाप्रकारना संबंधढे माटे उपकारनो पणसंदेहढे केमकेजोपुत्रादिकसाथें वैरानुबंधी संबंधहोयतो तेथकी उपकारकेमथा य श्रेणीकअने कोणीराजानीपरें तेमाटेस्नेहनुं धरवुंतेफोकटढे ॥ ४ ॥ इतिश्रीअध्या त्मकल्पद्रुमे पुत्रममत्वमोचनाख्यस्तृतीयोऽधिकारसमाप्तः ॥

अथधनाधिकारः ॥ याः सुखोपकृतिकृत्वधिया त्वं मेलयन्नसि रमा

ममताजाक् ॥ पाप्मनोधिकरणत्वत एता हेतवो ददति संसृतिपातं ॥ १ ॥

अर्थ ॥ हवेचोथाअधिकारें धननीममत्वमूकवाआधी उपदेशआपेठे तिहांपहेलुं धनयी सुखतथाउपकार नथाय तेकहेठे हेजीवतुं ममत्वने नजतोथको एममानेठे जे एलक्ष्मी ते मने तथामहाराकुटुंबने सुखकारीथासे तथा दिनादिकनो उपकारकरवा ने कामआवशे एहवीबुद्धियेंजे रमाके० लक्ष्मीनेमेलवेठे तेएलक्ष्मीतोकर्मादानादिक सावद्यव्यापारने करवेकरी अधिकरणपणाथकी पाप्मनःके० पापनीजहेतुठे तेमाटे संसृतिपातजे संसारमांच्रमणकरवुं तेप्रतेंजआपे एहवीठे तेनणी लक्ष्मीथकी सुख तथा उपकारनीवांठाते फोकटठे ॥ १ ॥

यानि द्विषामप्युपकारकाणि सप्पोंडुरादिष्वपि यैर्गतिश्च ॥

शक्या च नापन्मरणमयाद्या हंतुं धनेष्वेपु क एव मोहः॥ २ ॥

अर्थ ॥ हवेधनथकी अनर्थनीपरंपराआय तेकहेठे जेधनते द्विषांके० शत्रुनेपण उपयोगीथाय एटलेधनना संचयकरनारने हणीनेज शत्रुबलवंतथाय अनेतेहना धननेज नोगवे वली जेधननेसंच्याथका उंदिरइत्यादिकनीगतिप्राप्तथाय केमके धन नोलोनीजीव धननीमूर्छायेंमरीने तेधनउपरें सप्य तथा उंदिर इत्यादिकथयी अवत रे वलीजे धनेकरीमरण तथारोगइत्यादिक आपदाओतेपण सुष्ठुमचक्रवर्तिप्रमुखनी परें निवारीशकायनही तोएहवाधननेविषे मोहतेशीकरवी ॥ २ ॥

ममत्वमात्रेण मनःप्रसादः सुखं धनैरल्पकमल्पकालं ॥

आरंजपापैः सुचिरं तु दुःखं स्याद्दुर्गतौ दारुणमित्यवेहि ॥ ३ ॥

अर्थ ॥ हवेधनथकीसुखथोमुंठे अने दुःखघणुंठे तेकहेठे केमके धनेकरी केव लममत्वना जन्मनोज प्रसादथाय कारणके महारापाशेंधनठे एमचिंतवीचिंतवी ने धननोलोनिप्राणी हर्षपामेठे पणतेधनेकरी सुखतो अल्पकाल लेशमात्र थोडा काललगेंजहोय पणतेहना अतिनिमित्तक आरंजनापापेकरीने दुर्गतिनेविषे दारु णके० कठिणदुःखहोयज एहवुं नवनंदराजाने दृष्टांतें अवेहिके० जाण ॥ ३ ॥

इव्यस्तवात्मा धनसाधनो न धर्मोपि सारंजतया तिशुद्धः ॥

निःसंगतात्मा त्वतिशुद्धियोगा न्मुक्तिश्चियं यच्चति तन्नवेपि ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ हवेधनविना इव्यस्तरूपधर्मनथाय तेमाटेधनउपार्जवुं एहवुंविचारपण निश्चैथकी जोता अयुक्तठे तेदेखाडेठे धननेसाधियें एहवुंइव्यस्तवात्माके० इव्य सत्वरूप जिनचुवन बिंबप्रतिष्ठा दानशालादिक जेंधर्मकरणीठे तेपण सारंजके०

इध्वारजसहितपणेकरीने अतिनिर्मलनथी पणमात्रस्वर्गादिकगतिनाहेतुळे माटेतेथ
 र्मनेपण मुक्तिनुंपरंपरा कारणजाणवुंनही अने निःसंगतारूपजे धर्मते अतिशुद्धके०
 निमलता निरवयतानायोगथी तेहिजन्ममांपण मोक्षरूप लक्ष्मीने आपे ॥ ४ ॥

क्षेत्रवास्तुधनधान्यगवाश्वैर्मेलितैः सनिधिजिस्तनुजाजां ॥

क्षेत्रपापनरकाज्यधिकः स्यात् को गुणो यदि न धर्मनियोगः ॥५॥

अर्थ ॥ हवेघणुंपरिग्रहते पापनुंमूलने तेकहेने क्षेत्र क्यारडाप्रमुख तथावस्तुते
 घरप्रमुख धनधान्य गायो अश्वइत्यादिक तथानिधिजे जंमारतणेसहित एहवोपरि
 ग्रहमेलवेथकेपण जो एक धर्मनियोगके० जिनबिंबादिक ज्ञानक्षेत्रमां ववरायन
 ही तो तेवारे तेपरिग्रह्यकी क्षेत्र पाप अने नरक एत्रणविना अन्यधिकके० व्यति
 रेकबीजोशोगुणहोय एटले परिग्रह्यकी अनुक्रमें कष्ट पाप अने नरक एत्रणवा
 नाजथाय पणबीजोगुणकोइनथाय ॥ ५ ॥

आरंजैर्जरितो निमज्जति यतः प्राणी जवानोनिधावीहंतं कुतृपादय

श्च पुरुषा येन बलाद्बाधितुं ॥ चिंताव्याकुलताकृतेश्च हरते यो धर्म

कर्मस्मृतिं विज्ञा जूरि परिग्रहं त्यजत तं जोग्यं परैः प्रायशः ॥६॥

अर्थ ॥ हवेपरिग्रह्यकी इहलोकें तथा परलोकें दुःखथायतेकहेने जेपरिग्रहमे
 लववाथकी प्राणी आरंजेके० आरंजेनखुंथको संसारसमुद्रमांबुडेने वलीतेपरिग्रहेंकरी
 दुष्टराजा तथाआदिशब्दथी मंत्रीप्रमुख अधिकारीओ अनेचोरादिक तेपुरुषने ठले
 करी बाधितुंके० पीडवानेवांढेने केमकेबहुधनवंत उपरखोटोपण गुनाहनो आरोप
 करीनेदंमकरे वलीपरिग्रहनी चिंतायें व्याकुलताने करवेकरीने धर्मकर्मस्मृतिके०
 धर्मकार्यनुं संजालवुं तेहनोहरणकरीलिये माटेहेविवेकीजनां एधनते प्रायेंबाहुल
 तायें परनाजजोगमांआवे एटले एकेंसंच्योहोय अनेबीजोजोगवे एहवोजेए जूरिके०
 घणुंपरिग्रहतेहने त्यजो ठामो यडुकें कीटिकासंचितंधान्यं मट्टिकासंचितंमधु ॥ रूप
 ऐः संचितंवित्तं परैरैवोपश्रुज्यते॥१॥ जेमयोगियें घणाकष्टेकरी सिद्धिनारसनो संग्रह
 कखो अने वलजिपूरमां रांकाशेठनाजोगमांआव्यो तेमकोइनुंसंच्युंधन कोइकजोगवे ६

क्षेत्रेषु नो वपसि यत्सदपि स्वमेतद्यातासि तत्परजवे किमिदं गृहीत्वा ॥

तस्यार्जनादिजनिताघचयार्जितात्ते जावी कथं नरकदुःखजराच्च मोक्षः ७

अर्थ ॥ हवेअर्थीतरकहीने सातखेत्रें धनवावल्यानुं उपदेशकहेने हेधनवंत जे
 तुं ठतुंपोतानुंस्वके० धन तेहनेसातक्षेत्रनेविषे नथीवावरतुंतो एधननेतुंसुं परजवेंसा

येल्लेइजनारळे एटलेहमणातोतुं लोचनावश्यकी धननेसुमार्गे खरचतोन्थी पणते धन परनवेताहरीसाथें नइजआवे वलीतेधनना उपार्जनकरवाथी उपतुंजे अघ के० पापनोचयके० समूह तेथी अर्जितके० उपजाव्यो एहवोजे नरकसंबंधीडुःख तेहनो जरके० जारतेहथी मोहके० तूटवुंतकेमथागे ॥ ७ ॥ इति श्रीअध्यात्मकल्प द्रुमे धनममत्वमोचनोनामचतुर्थीधिकारः समाप्तः ॥

अथ देहाधिकारः॥पुष्पासि यं देहमघान्यचितयं स्वोपकारं कमयं विधा स्यति॥ कर्माणि कुर्वन्नितिचितयायतिं जगंत्ययं वंचयते हि धूर्तराट् ॥१॥

अर्थ ॥ हवेपांचमेंअधिकारें शरीरआश्रयी ममत्वमूकवो तेकहेते तेमांप्रथम पा पकरीने देहनुंपोपणकरवुंनही तेकहेते हेआत्मातुं अघके० पापने अणविचारतोथ कोदेहने पुष्पासिके० पोखेते ते आ देह तुजने सुंउपकारकरगे वली आयतिके० आ वताकालनी चिंताचिंतवी हिंसादिककर्मकरतोथकोप्रवर्त्तनारो एहवोजेताहरोदेहते धूर्तोनोराजाळे सर्वजगतने वंचयतेके० उगेते तोतुंपापकरीनेदेहने पुष्टकरेतेपण एदे हतेआखगुजनेउगसे तेहदेहीजागे ॥ १ ॥

कारागृहाद्बहुविधाशुचितादिदुःखा निर्गंतुमिन्नति जडोपि हि तद्विनिध्य॥

क्षिप्तस्ततोधिकतरे वपुषि स्वकर्मव्रातेन तद्वदयितुं यतसे किमात्मनः॥२॥

अर्थ ॥ हवेएशरीरने काराग्रहथीपणनुंमोते तेदेखाडेते हेआत्माजेप्राणी जड के० मूर्खहोय तेपण काराग्रहजे बंदीखानुं जेमां बहुविध अशुचिता अपवित्रता आदि शब्दथी क्रुधा तृषा वध बंधनादिडुःखहोय एहवाकाराग्रहने जेदी खात्रादिकपाडी ने नीकलवावांतेते तोतुजने स्वके० पोतानाकर्मने समूहें तेकाराग्रहथीअधिकुंएह वुंजे वपुके० शरीररूपबंदीखानुं तेमांघाव्योते तोएहवाकाराग्रह सरिखोजे ताहारो देहतेहने दृढकरवानेज सुंउद्यमकरेते केमके काराग्रहनुं बंधनतोथोमुंते पणदेहनुं बंधनतो जावजीवसुधी तथापरलोकेंपणहोय तेमाटेदेहनुंबंधन अधिकजाणवुं ॥२॥

चेष्टांसीदमवितुं परलोकडुःखजीत्या ततो न कुरुषे किमु पुण्यमेवा॥शक्यं

न रक्षितुमिदं हि न डुःखजीतिः पुण्यं विना ह्यमुपैति च वज्रिणोपि ॥३॥

अर्थ ॥ हवेपरनवनाडुःखथी बीहीतोथको घणुजीववानेअर्थेंजे देहनेपोषेते तेने कहेते हेआत्माजोतुं आशरीरने परलोकसंबंधीडुःखनाबीकेंकरी अवितुके० राखवावां तेते तोतुंपुण्यउपार्जन केमनथीकरतो केमकेपुण्येंकरी एशरीरडुःखनाजयथकी रखा सतही एमतोकाइनथी एटलेशरीरने डुःखनाजयथी राखवानेपण पुण्यजसमर्थते

अनेवलीपुण्यविनानु तो वज्जिजेइं तेहनुंशरीरपण नाशपामेढे तेमाटेजोपरलोकें
दुःखपीबीहेढेतो तुंपुण्यकर ॥ ३ ॥

देहे विमुह्य कुरुपे किमघं न वेत्ति देहस्थ एव न जसे नवदुःखजालं ॥

लोहाश्रितोहि सहते घनघातमग्नि बाधा न तेस्य च नजोवदनाश्रयत्वे॥४

अर्थ ॥ हवेजेशरीरनुंजेतुंपोषणकरेढे तेशरीरमारह्योथकोज तुंडुःखपामेढे एहदुं
देखाडेढे किंनवेत्तिके० हेआत्मातुं देहनेविषं मोहपामिने पापकरेढे अनेतेदेहमां
रह्योथकोज नवदुःखना समूहप्रतेंपामेढे तेकेमनधीजाणतो एतोनिश्चैयकी लोह
नेआश्रित मध्युंजेअग्नि तेजेम घणा घणोना प्रहारोनेसहनकरेढे तेमतुजने तथा ए
शरीररूप अग्निनेपण नजवत्के० आकाशनीपरें अनाश्रयत्वेके० निरालंबपणुंकरेतो
बाधाके० पीडानहोय एटलेलोहाश्रित अग्नीनीपरें तुंपणदेहाश्रितथको दुःखपामेढे

दुष्टः कर्मविपाकनूपतिवशः कायावहयः कर्मकृत् बध्वा कर्मगुणैर्हपी

कचपकैः पीतप्रमादासवं ॥ कृत्वा नारकचारकापडुचितं त्वां प्राप्य

चाशु बलं गंतेति स्वहिताय संयमजरं तं वाहयात्पं ददत् ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ हवेदेहकर्मकरनुं उपमानकहेढे हेआत्मा एदुष्ट निर्दय एहवोदेहनामे क
र्मकरके० राजसेवक तेतुजने कर्मरूप घणाबंधनेबांधीने नरकरूप बंदिखाना संबं
धीआपदानो उचितयोगएहवोकरी पढेढलताकीने उतावलो जतोरहसे एकर्मकरक
हेवुंढेके कर्मविपाकनामाजेराजा तेहनोवशवर्त्तिढे एटलेकर्मविपाकराजायें एहनेप्रे
खोढे माटेहेजीव तें ऋषीकजे इंदियतेरूप चषकजे मद्यपाननापात्र त्रणोकरी पां
चविधप्रमादरूप आश्रवनामामद्य पीधुंढे एहवोजाणीनेतुं पोतानाहितनेअर्थें तेकर्म
करजे शरीरतेहने थोडुंपणअहार दोषरहितआपीने संयमरूपनारवहरावके जेथ
कीताहरा आत्मानी सिद्धिधाय ॥ ५ ॥

यतः शुचीन्यप्यशुचीनवंति कृम्याकुलात् काकशुनादिजह्यात् ॥

जाग्जाविनो जस्मतया ततोऽगात् मांसादिपिंडात्स्वहितं गृहाण॥६॥

अर्थ ॥ हवेअशुचिदेहथी बीजापदार्थपण अपवित्रथाय तेकहेढे शुचिके० प
वित्रजेवस्तु एहवाखीरखांमप्रमुख तेपण एशरीरनासंगथी अपवित्रथाय तेमाटेएश
रीरकहेवुंढे तेकहेढेक्रमिजे उदरप्रमुखनाजीव तेणोकरीआकुलके० व्यास तथा का
गडा कुतरा इत्यादिकजीवने नह्वायोग्य अने प्राणगयापठि तत्काल जस्मथयी

रसस्थानारब्धे बली मांसादिकनुपिंमळे एहवाए असारशरीरयकीतो जे सहितके०
आत्मानेहितकारकएहवा संयमादिकतेप्रतेलेइने आत्मसाधनकर ॥ ६ ॥

परोपकारोस्ति तपो जपो वा विनश्वराद्यस्य फलं न देत् ॥

सजाटकादल्पदिनासगेहमृत्पिंमूढः फलमश्नुते किं ॥ ७ ॥

अर्थ ॥ बलीयुक्तिविशेषे देहनुं सफलकरवुंकहेळे जेपुरुषने ए विनाशशील एहवुं
जेदेह तेथकी परोपकार तथा तप जप प्रमुखनथाय तोतेपुरुष नाडेंराखेनुं थोडा
दिवससुधिपास्युं एहवुंजेघर तेसरिखो एमाटीनापिंमरूप देहउपरमूढबतो शोफ
लपामें जेमजाडानुंघरते वापरियेंतोजशारुं नहिकांजेनाडुंखरचियेंते व्यर्थजाय
अनेबली आखरपोतानुंपण तेघरथायनही तेमएदेहनेपण अहारादिकनाडुंआपीने
पोष्युंथको तपजपादिकेंकरी वावरीयें तोजसफलथाय नहिकांनिःफलजाणवुं ॥ ७ ॥

मृत्पिंडरूपेण विनश्वरेण जुगुप्सनीयेन गदालयेन ॥

देहेन चेदात्मद्वितं सुसाधं धर्मान्न किं तद्यतसेऽत्रमूढ ॥ ८ ॥

अर्थ ॥ बलीतेहिजकहेळे जेमाटीनापिंमसरिखुं विनाशीआचारवंत तथाडुगंढा
करवायोग्य अनेरोगनुं आलयके० घर एहवोजेदेह तेणेकरीने धर्मकरवाथी आ
त्महितसाधवुं तुजनेसुलनळे तोहेमूर्ख अत्महितसाधवाने केमउद्यमकरतो नथी
माटे असारनूतदेहथी सारनूतआत्मानो हितसाधवाने सर्वथाउद्यमकरवुं ॥ ८ ॥

इति श्री अथ्यात्मकल्पदुमेदेह ममत्वमोचनानामें पांचमोअधिकारसंपूर्णथयो.

अत्यल्पकल्पितसुखाय किमिंद्रियार्थै स्वं मुह्यसि प्रतिपदं प्रचुरप्रमादः॥

एते क्षिपंति गहने नवनीमकहे जंतून् यत्र सुलजाशिवमार्गदृष्टिः ॥ १ ॥

अर्थ॥पूर्वेकहुंजेदेहनिग्रहकरवुंतेकांइ विषयनीममतामूकवासीवाय यतुंनथी मा
टेहवेठेअधिकारें विषयप्रमाद त्यजवा आश्रयी उपदेगेळे तिहां प्रथम इंद्रियार्थनुं मो
हत्यजवुं तेकहेळे हेआत्मातुं घणुजप्रमादवंतथको पण अतिशयेंकरी अल्पके०थो
हुंपणकल्पनामात्र जेसुखतेपण परमार्थथीतोडुःखजळे पणतेंसुखकरीमान्युं एहवुं
जेसुख तेहनाअर्थें प्रतिपदके० ठामेठामें इंद्रियार्थजे शब्द रूप रस गंध स्पर्श तेणेक
री सुसुंजायळे एइंद्रियार्थते जंतुके० प्राणीने गहनके० अपार एहवोसंसाररूपजे नी
मके० रौड कडके० अटवीतेमां क्षिपंतीके० घालेळे बलात्कारें तेमां प्रवेशकरावेळे
जिहां शिवके० मुक्तिमार्गनुं दृष्टिदर्शीजीवने सुलजनथी जेमकोइबीजोपण गह
नवनहोयतोतेंमांहे शिवके० निरूपडव्यमार्गनुं जेदर्शनते डुलनहोय तेनीपरेंजा

एतुं ॥ १ ॥ इहांप्रमादना पांचप्रकार तथा आठप्रकारनी गाथाकहेते. मर्षं विषय कषाया निदाविकहाय पंचमीनणिया ॥ एए पंच पमाया जिवं पाडंति संसारे ॥ १ ॥ तथाआठप्रकार कहेते. पमाउयमुणिंदीहीं नणिउ अठजेयउ ॥ अन्नाणं संसऊ चेव ॥ मिहानाणं तहेवय ॥ १ ॥ रागो दोसो मइअंसो धम्मंमिय अणाचरो ॥ जोगाणं दुप्पणि हाण ॥ अठहावज्जियवउ ॥ २ ॥

आपातरम्ये परिणामदुःखे सुखे कथं वैषयिके रतोसि ॥ जगो
पि कार्यं रचयन् द्वितार्थी करोति विघ्नं यष्टकतर्कं ॥ ७ ॥

अर्थ ॥ हवेसंसारिकसुखते प्रथमतोसुखदायीते पण परिणामेंदुःखदायीते तेकहेते हेचतुरआत्मातुं आपातके० तत्कालमात्रतो रम्यमनोहरते पणपरिणाम के० विपाककालें महादुःखदाइरूप एहवा विषयसंबंधी सुखमां सुगच्योतो केमके पोतानाहितने वांठनार एहवोजे जडके० मूर्खप्राणीहोय तेपण कोइकार्यकरेतो उदकके० जेआगामिककालनुंफल तेहनुं तर्कके० विचार करीने परिणामे अहितकारीहोयतेने त्यजेते तोतुंचतुरवता परिणामें दुःखदायी एहवाजे विषयादिक तेप्रतें केमआचरेते एआचरवा तुजने योग्यनथी ॥ २ ॥

यदिंजियार्थैरिह शर्मविंदवधदर्णवःस्वःशिवगं परत्र च ॥ तयो
र्मियोस्ति प्रतिपद्धता कृतिन् विशेषदृष्ट्यान्यतरजृहाण तत् ॥ ३ ॥

अर्थ ॥ हवेसंसारिकसुखनी अल्पतादेखाडेते हेचतुरआत्मा इहलोकनेविषे इं जियार्थजे शब्दादिक तेणेकरीने वेयुंजे तुहसुख अनेवलीजे परलोकें अर्णवके०स मुइसरिखुं स्वःशिवगंके० देवलोक अनेमुक्तिसंबंधीजेसुख तेसुखने मिथःके० मा होमांहें प्रतिपद्धता एटलेशत्रुजावते केमके जिहांइंजियार्थनुंसुखते तिहांमुक्तिसुख नथी अनेजिहां मुक्तिसुखतेतिहां इंजियार्थसुखनथी तेमाटेविशेषदृष्टियेंकरी तेबेदुमां जेहनेतुंरुडोजाणे तेहने ग्रहणकर ॥ ३ ॥

जुंते कथं नारकतिर्यगादि दुःखानिदेहीत्यवधेहि शास्त्रैः ॥

निवर्तते ते विषयेषु तृष्णा बिज्ञेपि पापप्रचयाच्च येन ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ हवेतेहिजविशेषें देखाडेते हेआत्मा देहवंतप्राणी नरकतिर्यचगतीनादुःख केवाप्रकारेंजोगवेते एटलुंतुं शास्त्रमांथी जोइने अवधेहिके० निश्चयकर तोतुजने निश्चयकी विषयनेविषे तृष्णानीनिवर्तिथासे अनेपापना संचवायकीतुंबीहेतोरहिश.

गर्जवासनरकादिवेदना पश्यतो नवरतं श्रुतेक्षणैः ॥

नो कषायविषयेषु मानसं श्लिष्यते बुध विचिंतयेति ताः ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ वलीतेहीजकहेढे हेपंमिप्राणी अनवरतंके० निरंतर श्रुतजे शास्त्रतेरू पी ईक्षणके० नेत्रेंकरीनेगर्जावास तथानरक आदिशब्दथी निगोद एकेंडियादिक तेसं बंधीवेदनाउप्रतेंजोता थकां ताहं मानसके० चिंतते कषाय तथा विषयनेविषे नो श्लिष्यतेके० अशक्तनथाय एहेतुमाटे पूर्वोक्तवेदनाउने सम्यकरीतेंविचारीसतो ता हंचित्त विषयकषायथकी किंचितमात्र उदिग्रनथाय ॥ ५ ॥

वधस्य चोरस्य यथा पशोर्वा संप्राप्यमाणस्य पदं वधस्य ॥

शनैःशनैरेति मृतिः समीपं तथाखिलस्येति कथं प्रमादः ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ वलीमृत्युजयदेखामां प्रमादत्यजवानुं प्रतिबोधकरेढे जेमवधकरवाने का द्या एहवाजे चोरतथा बोकडाप्रमुखजेपद्य तेहनेवधनास्थानकें लइजतां जेमजेमव धना स्थानकतरफ पगलानरे तेमतेमथोडेथोडे मृत्युपणनजीकआवे तेहनीपरें स र्वप्राणीओने थोडेथोडे घडी पहोर दिवस मास वर्षादिकने जावेकरी मृत्युहुकडो आवेढे तेकारणमाटे आत्मानाहितसाधननेविषे विलंबकेमकरियें अर्थात् प्रमादत्य जीने सर्वथाधर्मनेविषे तत्परथावुं ॥ ६ ॥

विज्ञेपि जंतो यदि दुःखराशे स्तदिद्विषयार्थेषु रतिं कृत्वा मा ॥

तदुन्नवं नश्यति शर्म यज्ञाक् नाशे च तस्य ध्रुवमेव दुःखं ॥ ७ ॥

अर्थ ॥ हवेसुखनो शीघ्रके० तुरतनाशपणुंदेखाडीने जीवनेप्रतिबोधकरेढे हेजी वजोतु दुःखनासमूहथकी बीहेढे तो इंदियार्थजे शब्दादितेहनेविषे रतिके० रागकेमक रेढे केमकेइंदियार्थथीउपनुंजे शर्मके० सुखतेडागूके० उतावलोज नाशपामेढे अनेते हनानाशपठि दुःखतो ध्रुवके० निश्चल चिरकाललगें निश्चितढे जेमप्रकाशनेअंते अंध कार निश्चेंथकीहोय तेमसुखनेअंने दुःखपणनिश्चेंथकीजहोय ॥ ७ ॥

मृतः किमु प्रेतपतिर्हरामया गताः ह्यं किं नरकाश्च मुञ्जिताः ॥

ध्रुवाः किमायुर्धनदेहबंधवः सकौतुको यद्विषयैर्विमुह्यसि ॥ ८ ॥

अर्थ ॥ वलीप्रकारांतरेजीवने सुखनाप्रतिबंधकदेखाडेढे हेआत्मा प्रेतपतिजे यममृत्युलक्षण तेसुंमुथो के जतोरह्यो तथाडुष्टकारी आमयके० रोग यडुक्तं रो गाणं कोडीउ हवंति पंचेव लक्षअडसठी ॥ नवनवइसहस्साइं ठच्चसयाचेव पणयाली

१५६८९५६४५ खासे सासे जरे दाहे कुठिसूजे जगंदरे ॥ अरसा अजीर्ण दीहि
मुहसूजे अरोयए ॥ १ ॥ अठिवेयण कंठु अकणबाधाजलोयरे ॥ कुडे एमाइवा रो
गा पीजयंति सरीरिणं ॥ २ ॥ एसोजरोग महोटाकह्याळे तेदेहनेआश्रयीजरह्याळे ते
सुंद्यपास्या तथासातनरक तेहनाबारणातेसुं मुडिताके० टंकाणा बंधयया तथा
आयुष धन देह अनेखजनजे बंधुतेसुं ध्रुवके० निश्चलशाश्वताळे जेमाटेतुं सकांतु
कके० सहर्षवंतथको विषयनेविषे मोहपामेळे एटलेमृत्यु रोग अने नरक एत्रण
जयतो विद्यमानळे अने आयु धन देह खजन एतोअस्थिरळे तोतुंसहर्षपणुंते शा
कारणथीधरेळे तेकांसमजातुनथी ॥ ७ ॥

विमोह्यसे किं विषयप्रमादै भ्रमात्सुखस्यायतिदुःखराशेः ॥

तज्जर्धमुक्तस्य हि यत्सुखं ते गतोपमं चायतिमुक्तिदं तत् ॥ ८ ॥

अर्थ ॥ हवेविषयसुखते निदानदुःखरूपळे तेकही जीवनेप्रतिबोधेळे हेआत्मातुजने
विषयनेप्रमादैमिलीने निदान दुःखराशीके० दुःखनासमूह तेहने सुखनात्रमथकी वि
मोह्यसेके० मोहपमाडेळे एटलेदुःखनासमूहनेविषे सुखनोत्रांतियें जेतुंमोहपामेळे
तेमात्र विषयप्रमादना वशथकीजपामेळे एजावार्थळे तेमाटे गर्दमुक्तके० तृप्पारहि
त एहवोथकोनुजने उपशमलक्षणरूप गतोपमके० अनुपमसुखते आयतिके० नि
दानमुक्तिनुंदातारळे तेमाटे तृप्पारहित निरिहतासुखनेआदर ८ इतिश्रीअध्यात्मकटप
डुमे विषयावशतोपदेशः षष्ठोधिकारः ॥ ८ ॥

अथ कपयाः ॥ रे जीव सेहिय सहिष्यसि च व्यथास्ता त्वं
नारकादि पु पराजवजूः कपायैः ॥ मुग्धोदितैः कुवचनादि
निरप्य तः किं क्रोधान्निहंसि निजपुण्यधनं दुरापं ॥ १ ॥

अर्थ ॥ हवेसातमेंअधिकारें कपायादिक त्यजवाआश्री उपदेशकरेळे त्यांप्रथम
कषायनुंफलकहेळे हेजीवतुं कषायजे क्रोधादिकतेनाहेतुथी नरकादिकनेविषे पराजव
जेपीडा तेहनो जाजन थको तें माहा दुःसह वेदनाओ सहनकरी अनेवलीपण
सहीश तेमाटेमुग्धजे अजाणलोकनाकहेला जे कुवचन गालप्रमुख इत्यादिकतुठकार
णोनेवास्ते दुर्लजएवुंजेपोतानुं पुण्यरूपीयुंधन तेनेक्रोधथीमुंहणेळे एटलेअल्पकारण
माटे कषायकरीने दुर्लजजेपुण्यरूप धनतेनेहरेळे तेमाटेकषायनकरवुं ॥ १ ॥

पराजिन्नुता यदि मानमुक्ति स्ततस्तपोखंडमतः शिवं च ॥

मानादतिर्दुर्वचनादिनिश्च तपःक्षयस्तन्नरकादिदुःखं ॥ ७ ॥

वैरादियात्रेति विचार्य लानालानौ कृतिन्नाजवसंज्ञविन्यां ॥

तपोऽथवा मानमवाजिन्नुताविहास्ति नूनं हि गतिर्दिधेव ॥ ३ ॥ युग्मं ॥

अर्थ ॥ हवेमानमुकवानुं अनेराखवानुं फलकहेढे हेआत्मा परजेअन्यजनतेथी अनिज्जुतिके ० अपमान आक्रोशादिकउपजेथके मानजेअहंकार तेनेमुकीआप जेणे करीअखंमतपथी मोक्षप्राप्तिथाय अनेदुरवचनादिकेंकरी जोमानआदरीशतो तपनो क्षयथाय तेतपक्षयथके नरकादिकदुःखथाओ तथाआलोकेपण वैर धनहानि मरणा दिकदुःखथासे माटेहेनिपुणआत्मा एमपूर्वोक्तप्रकारें मानमुक्याथीजानढे अनेमान आदस्याथीअजानढे एवेवातोविचारने आजवके ० एकजवसंबंधिनी अनिज्जुतिजेपरा जव तेउपजेढतेपण तपनेराख अथवामाननेराख केमकेएकार्यमां बेजउपायढे पण तेमांअनिज्जुतिनुंतो एकजजवनु दुःखढे अनेमानकस्याथीतो तपक्षयथाओ तेवारें जवो जवेंदुःखढे तेमाटेमानत्यजीने तपनेराख एवेकाव्यनोअर्थएकठोढे ॥ २ ॥ ३ ॥

श्रुत्वा कोशान् यो मुदा पूरितः स्यात् लौष्टाद्यैर्यश्चाहतो लोमहर्षी ॥

यः प्राणांतेप्यन्यदोषं न पश्यत्येष श्रेयो जागृ लजेतेव योगी ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ हवेकषायतज्याथी मुक्तिफलढे तेकहेढे जेयोगीसाधु आक्रोश गाल प्रमुख सांजलीने आनंदपामी विचारेंजे एगान्तिनुं अनिधेय मेंअनंतिवार अनुजयुंढे एमचिंत वी वलीजेलोह पाषाणादिकें हृणायोथकोपणजेनुं रोमांचित हर्षितथाय अनेएम चिंतवेजे आजमाहरे विशेषनिर्जराथऽ एमजाणी वलीजेसाधुप्राणांतेपण अन्यना दोष तथाअवगुणनदेखे पणपोतानोजदोषदेखे एहवोजेयोगीश्वर मन वचन अने का याथीशुजयोगवंत तेउतावलोज श्रेयजेमोक्ष तेनेपामे ॥ ४ ॥

को गुणस्तव कदा च कषायैर्निर्ममे न जसि नित्यमिमान् यत् ॥

किं न पश्यसि च दोषममीषां तापमत्र नरकं च परत्र ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ हवेषुक्तियेंकरी कषायमां गुणनोअजाव देखाडेढे हेआत्मा कषायजेक्रोधा दिक तेणेतुजनेकोऽवारें कोऽपणगुणकखोढेके जेथकीतुंएकषायने नित्यप्रत्येसेवेढे व लीआलोकेसंताप अनेपरलोके नरकनादुःखआपनार एवोजे कषायनोदोष तेनेतुंन थिदेखतोसुं जे तुंनिश्चितथको कषायनेसेवेढे ॥ ५ ॥

યત્કષાયજનિતં તવ સૌર્યં યત્કષાયપરિહાણિ જવંતિ ॥
તદિશેષમયૈતદુદર્કં સંવિજ્ઞાવ્ય જજ ધીર વિશિષ્ટં ॥ ૬ ॥

અર્થ ॥ વલીપ્રકારાંતરે કષાયત્યજવું ઉપદેશે છે હે આત્મા તુજને કષાયથી ઉપનુંજે સુખ અને કષાયના પરિત્યાગથી ઉપનુંજે સુખ એવે નુ વિશેષજે અધિકપણું તથા ઉદર્કકે ૦ નિંદાનો વિપાકજે ફલ તે સમ્યક પ્રકારે વિચારીને પછે હે ધીર પંક્તિ એમાંજે તુજને વિશિષ્ટ ઉત્તમ જાણવામાં આવે તેને તું આદર અંગીકાર કર ॥ ૬ ॥

સુખેન સાધ્યા તપસાં પ્રવૃત્તિ ર્યથા તથા નૈવ તુ માનમુક્તિઃ ॥
આદ્યા ન દત્તેપિ શિવં પરા તુ નિર્દર્શનાદ્વાદુલ્બલે પ્રદત્તે ॥ ૭ ॥
સમ્યગ્ વિચાર્યેતિ વિદ્યાય માનં રક્તન્ ડુરાપાણિ તપાં મિ યન્નાત્ ॥
મુદા મનીષી સદ્ગતેઽનિનૂતીઃ શૂરઃ ક્ષમાયામપિ નીચજાતિઃ ॥ ૮ ॥

અર્થ ॥ હવે તપ કરવાથી માન ત્યાગની ડુષ્કરતા દેખાડે છે હે આત્મા જેમ તપની પ્રવૃત્તિ તે સુખે સાધ્ય છે તેમ માનમુક્તિજે માન ત્યજવું તે સુખે સાધ્ય નથી તો આદ્યાકે ૦ પહેલી કહીજે તપ પ્રવૃત્તિ તે મુક્તિ આપવા સમર્થ નથી અને બીજીજે માનમુક્તિ તે યદ્યપિ ડુઃસાધ્ય છે તો પણ તે મુક્તિ આપવાને સમર્થ છે બાદુલ્બલને દૃષ્ટાંતે જેમ બાદુલ્બલને માનમુક્તિ વિના માત્ર તપથી જ કેવલ જ્ઞાન ઉપનું નહીં અને માનમુક્તિ તો તેવારે તત્કાલ જ્ઞાન ઉપનું એવું સમ્યગ્ વિચારીને માન ત્યજીને યત્ને કરી ડુર્જન એ હવોજે તપ તેને રાખતો થકો ક્ષમાને વિષે શૂર એવોજે મનીષીકે ૦ પંક્તિ તે નીચ જનનો કરેલો અનિનૂતિ જે પરા જવ તેને પણ મુદા કે ૦ હર્ષે કરીને સહે છે ॥ ૭ ॥ ૮ ॥ એવે કાવ્યનો અર્થ એકતો છે.

પરાનિનૂત્યાલ્પકયાપિ કુપ્યસ્ય ઘૈરપીમાં પ્રતિકર્તુમિહ્નન્ ॥
ન વેત્સિ તિર્યઙ્નરકાદિકેષુ તાસ્તૈરનંતાસ્ત્વતુલા નવિત્રીઃ ॥ ૯ ॥

અર્થ ॥ વલી એ પરિસહ સહેવા આશ્રીજ ઉપદેશે છે હે આત્મા તું થોડી પણ પરની કરેલીજે અનિનૂતિ પીડાદિક તેણે કરી અનિનૂતિના કરનારજે પુરુષ તે ઉપર કોપે છે અને વલી પાપ કરીને તેહના પ્રતિકારને વાંઢે છે એટલે પૂર્વજન્માંતરના પાપ વિપાકથી પરા જવ પામે છે અને વલી તેહનો પ્રતિકાર પણ પાપે કરીનેજ વાંઢે છે પરંતુ તે પાપે કરીને તું અનિનૂતિજે પીડાઓ તે તિર્યંચ નરકાદિક ગતિને વિષે અનંત તથા અતુલ મોહોટી એવી નવિત્રી કહેતાં પીડાઓ એવું કાંઈ જાણતો ॥ ૯ ॥

धत्से कृतिन् यद्यपकारकेषु क्रोधं ततो धेह्यरिपटू एव ॥

अथोपकारिष्वपि तद्भवार्तिकृतकर्महन्मित्रबहिर्धिषत्सु ॥ १० ॥

अर्थ ॥ हवेक्रोधकरवो तेवैरीनेज विद्युक्तवे तेकहेवे हेपंनितआत्मा जोतुं अपकारक शत्रुनेविषे क्रोधधरेवेतो तेनेबदलेताहरा अंतरंगनाजे क्रोध मान माया लोन राग अनेदेष मलीढशत्रुवे तेहनेविषेज क्रोधधर केमकेएवशत्रुथी बीजोकोइ तुज्जने वधारेडुःखदाइनथी अथवा उपकारक मित्रनेविषे जोतुंक्रोधधरतोनथी तेवारेंतुं सं सारमां अर्तिकारी एहवाज्ञानावर्णादिक कर्म तेनोहरणकरनाराजे उपसर्गादिकना करनार शत्रु तेनाउपसर्गनेकरवेकरी बाह्यदृष्टियेंतोते ताहराशत्रुवे पणकर्मक्यकर वामां अनेपरलोकना अनंतसुखनीप्राप्तिकरवामां साह्यकारीथया माटे तत्वदृष्टियें जोतां अन्यंतरपणे तेमित्रजावेज परिणम्या तेथी उपसर्गकारकशत्रुने तत्वदृष्टीयें मित्रतुल्य जोइने तेमित्रनेविषे क्रोधनधरवो एजावार्थवे ॥ १० ॥

अधीत्यनुष्ठानतपःशमाद्यान् धर्मान् विचित्रान् विदधत्समायान् ॥

न लप्स्यसे तत्फलमात्मदेहकृशेसाधिकं तांश्च जवांतरेषु ॥ ११ ॥

अर्थ ॥ हवेमायात्यजवा आश्रीउपदेशवे हेअत्मातुं अधीतिके० जणवुं तथाअ नुष्ठानजे क्रियाआवश्यकदिक तथातपउपशमादिक नानाविधधर्म ते मायाके० कपटसहित करतोथका मात्रतुं पोतानादेहने कष्टजआपेवे पणतेथी व्यतिरिक्तके० बीजूंफलकांइ जवांतरनेविषे पामीसनही वली जवांतरनेविषे तेधर्मेनेपणपामीसन ही केमकेमायावीने बोधीपामवीडुर्लजहोय ॥ ११ ॥

सुखाय धत्से यदि लोचमात्मनो ज्ञानादिरत्नत्रितये विधेहि तत् ॥

दुःखाय चेदत्र परत्र वा कृतिन् परिग्रहे तद्बहिरांतरेपि च ॥ १२ ॥

अर्थ ॥ हवेलोचत्यजवाआश्री उपदेशकरेवे हेआत्माजोतुं पोतानासुखनेअ र्थें लोचकरेवे तोज्ञानादिक जे ज्ञानदर्शनअनेचारित्र एत्रणरत्ननेविषे लोचकर बी जीधनधान्यादिक असारवस्तुथी कांहिसुखनथाय माटेहेचतुरआत्मा तुंआलोके दुःखनेअर्थें बाह्यथीधनधान्यादिक अने अंतरंगथी क्रोधमानादिक परिग्रहनेविषे लोच करिसनही ॥ १२ ॥

करोषि यत्प्रेत्य हिताय किंचित्कदाचिदल्पं सुकृतं कथंचित् ॥

माजीहरस्तन्मदमत्सराद्यैर्विना च तन्मां नरकातिथिर्नूः ॥ १३ ॥

अर्थ ॥ हवेजीवने सुकृतराखवाआश्रयी उपदेशवे हेआत्मातुं कोइकाले कथंचित् घ

एकैककरीने काइएक अल्पके० थोहुंपणसुकृत जेदानादिक तथातपसंयमादिकते प्रेत्यके० परलोकना हितनेअर्थेकरेढे तेसुकृतने मद मत्सर क्रोध लोनादिकें करीने हारिसनही अनेवली तेसुकृतविना सातनरकनो अतिथिके० परोणो थइशनही एटले तेसुकृत खोयाथी नरकगतिथशे तेमाटे मदमत्सरादिकने निवारीनेसुकृतराखजे॥१३॥

पुरापि पापैः पतितोसि संसृतौ दधासि रे किं गुणिमत्सरं पुनः ॥

न वेत्सि किं घोरजले निपात्यसे नियंत्र्यसे शृंखलया च सर्वतः ॥१४॥

अर्थ॥वली मत्सरत्यजवाआश्री उपदेशेढे हेआत्मातुं पूर्वपण पापेंकरीने संसारमां पडयोढे अनेवलीगुणवंतने विषे शृंमत्सरधरेढे एमकांनथीजाणतोजे एमत्सरतोमु जने घोरके० अगाधडुःखरूपियुं जेमां जलढे एहवा संसाररूपीया समुद्रमानांखेढे अनेवली ताहरा सर्वांगने निकांचित कर्मरूप सांकलेकरीबांधेढे ॥ १४ ॥

कष्टेन धर्मो लवशो मिलत्ययं ह्ययं कषायैर्युगपत्प्रयाति च ॥

अतिप्रपन्नार्जितमर्जुनं ततः किमङ्गु ही हारयसे नजस्वता ॥ १५ ॥

अर्थ॥हवेआत्मानेकष्टेंउपार्जितधर्म राखवानो उपदेशकहेढे हेआत्मातुंधर्मनुं एकल वलेशमात्रपण कष्टेंकरीने संचयकर केजेथकीताहरो कषायेकरीने युगपतके०समकाले घणाकालनो संचित करेलुंजेक्लेशते एकवारेंज ह्यपामे तेमाटेहेमूर्ख घणाउद्यमे उपा ज्युंएहवुं अर्जुनजे सुवर्ण ते वायुएकरीने हाइतिखेदे शृंहारी जायढे एटलेसुवर्णरस वायुयें हाखानीपरें कष्टेंउपाज्योजेधर्म तेनेकषायरूपवायुयें हगवेढेत्युक्तनथी ॥१५॥

शत्रून्जवंति सुहृदः कलुषीन्जवंति धर्मा यशांसि नि

चिता यशसीन्जवंति ॥स्निह्यंति नैव पितरांपि च बांध

वाश्च लोकद्वयेपि विपदो जविनां कषायैः ॥ १६ ॥

अर्थ ॥हवेकषायथी श्याश्याअवगुणथायढे तेकहेढे संसारीजीवने कषायेंकरी ने मित्रतेशत्रूथाय वलीधर्मजे तपदानादिक तेमेलाथाय वलीचिरकालनोसंचेलोयश तेपण अपयशसरखोथाय वलीमातापिता तथा बीजास्वजनादिक तेपणकोइ स्नेह नकरे तेमाटेप्राणीने कषायेंकरी आलोकें अनेपरलोकेंपण आपदाथाय. ॥ १६ ॥

रूपलानकुलविक्रमविद्या श्रीतपोवितरणप्रचुताद्यैः ॥

किं मदं वहसि वेत्सि न मूढानंतशः स्वचूशलाघवडुःखं ॥१७॥

अर्थ ॥ हवेजीवने मदनिवारवाआश्री उपदेशकहेढे हेआत्मातुं रूप लान कु ल पराक्रम विद्या लक्ष्मी तप दान ऐश्वर्य तथाआदिशब्दथी जाति परिवार स्त्री मं

द्विर इत्यादिकें करीने मद अहंकार शुंवहेढे? हेमूर्खअनंतिवार पोताना अतिशये लाषवपणानुजे दुःख तेकेमनथी विचारतो? तुंपोतेंज अनंतिवार कुरूप जानरहि त हीनकुल निर्बल मूर्ख दरिडी तपकरवाने अशक्त कृपण दास किंकर एहवो अवतस्थो हतो त्यांपणसर्ववातें हीनपणुं अनुजवुं तोआजइहां शुंमदकरेढे ॥ १७ ॥

विना कषायान्नजवार्त्तिराशि ज्वेजवे देव च तेषु सत्सु ॥ मूलं हि संसारतरोः कषायास्तत्तान् विहायैव सुखी जवात्मन् ॥ १८ ॥

अर्थ ॥ वलीफरीने कषायतुंल्यजवुंज इढेढे. हेआत्मासंसारमां कषायविना संसार संबंधीनी आर्त्तिनोसमूह होयजनही अनेतेकषायेंकरी विद्यमानठते जवार्त्तिनीराशि होयज केमके संसाररूपीया वृद्धनुमूल तेकषायजढे. माटेतेकषायनेठांमीनेसुखीया. शांतिसुखनेपाम. ॥ १८ ॥

समीक्ष्य तिर्यङ्नरकादिवेदनाः श्रुतेक्षणैर्धर्मद्वरापतां तथा ॥

प्रमोदसे यद्विषयैः सकौतुकैस्ततस्तवात्मन् विफलैव चेतना ॥ १९ ॥

अर्थ ॥ हवेजेविषयने त्यजीशक्तोनथी तेप्राणीने शास्त्रजण्यो तेपणअफलढे ते आश्रीकहेढे हेआत्मा श्रुतजेसिद्धांत तेनेजोवेकरीने तिर्यंच नरक प्रमुखनी वेदनाने तथासर्वज्ञनाश्रित धर्मनुंजुर्जनपणुंढे एमतेंसम्यक्प्रकारेंजाणीने पणजोतुं कौतुकस हितथको विषयमांराचेढे तेवारें ताहारो चेतनाजे ज्ञानदृष्टि तेनिस्फलढे केमके तुंन रकादिकनादुःखने जाणतोढतोपण दुर्जनधर्मपामिने धर्मकरतो नथी ॥ १९ ॥

चौरैस्तथा कर्मकरैर्गृहीते दुष्टैः स्वमात्रेप्युपतप्यसे त्वं ॥ पुष्टैः

प्रमादैस्तनुजिश्च पुण्यधनं न किंवेत्स्यसि लुठ्यमानं ॥ २० ॥

अर्थ ॥ हवेधर्मरूपधन तेजुटातुंनथी तेआश्रीजीवने उपदेशकहेढे हेआत्माचोर लोको तथा दुष्टकुजकृणकर्मकर जेदासादिकतेणे स्वमात्रके० मात्रबाह्यधनने अप हयाढतां तुंपरितापकरेढे पणपोतानापोष्या एवाजेप्रमाद तथा तनुके० शरीर तेणेचो रनीपेठें लुटयुं एहवुंजे ताहरुं पुण्यरूप धन तेसर्वजुंटाइजायढे माटेतेहनी रक्षाकर केजेथीतुं जवांतरेंसुखीयाय ॥ २० ॥

मृत्योः कोपि न रक्षितो न जगतो दारिद्र्यमुत्रासितं रोगास्तेननृपादि जा न च जियोनिर्णाशिताः षोडश ॥ विध्यस्ता नरका न नापि सुखिता धर्मैस्त्रिलोकी सदा तत्कोनाम गुणो मदश्च विजुता का तेस्तुतीह च का २१

अर्थ ॥ वलीआत्माने गुणरहितपणुं देखाडी मदनांमवा उपदेशकरेहे हेआत्मा जोतें मृत्युनामुखची कोऽप्राणीराख्योनथी तथा जगतजेविश्वतेनुं दारिद्रनाशपमा ड्युंनथी वलीसोलेरोगजे कासादिक तथाराजाअने चोरप्रमुखनाजय तेनाशपमाडया नथी वलीसातजेनरक तेपणनिवाख्यानथी तथाधर्मेकरिने त्रिभुवनने सदासुखीकीधुन थी इत्यादिकगुणमाहेलो एकगुणजोताहरामानथी तेवारेंताहारोगुणतेस्यो, अनेतेगु एविना मदतेश्यो, तथा विभुताके० मोहोटाइतेशी, तथास्तुति प्रशंसानीवांडा तेप एशी, एटलेपूर्वोक्त तथाविध कोऽगुणजोताहरामां होयतो मदकरवोपणघटेहे पण तेविना तोजेमदकरवोतेसर्वे निर्यकडे तेमाटे मदमत्सरादिकत्यजवा ११ इतिश्री अध्यात्मकल्पद्रुमेविषयकषायाद्यवशताधिकारः सप्तमः संपूर्णम् ॥

अथशास्त्राण्यानित्योपदेशः॥शिलातलाजे हृदि ते वहंति विशंति सिद्धांत रसा न चांतः॥यदत्र नो जीवदयार्जता ते न ज्ञावनांकूरततिश्च लज्ज्या॥१॥

अर्थ ॥ हवेआत्मैअधिकारे शास्त्रगुणकेहेहे त्यांप्रथमउपमानेशिद्धांतरेचित्तनुक विणपणुं देखाडेहे हेआत्माशिलाना तलियासरखा ताहराहृदयमां सिद्धांतरूपिया रसवहेहे पणतेथीतारोअंतःकरण लिंगारेजेदातो नथी केमकेएहृदयमां जीवदया रूप एकीकोमलता तथाज्ञावनाजे अनित्यत्वादिक तेरूपीयाअंकूरनी श्रेणी देखाती न थी कोमलपृथ्वी जेम जलप्रवाहनेयोगें आर्जतापामे तथात्यां अनेकअंकुरादिप्रगटे तेमआसनसिद्धिकजीवने सिद्धांतनायोगथी हृदयमां कोमलताथाय तथाज्ञावनाप्र मुख शुनपरिणामपणउपजे अनेडुरसिद्धिकजीवने तोए शिलातलनुंदृष्टांतजाणवुं.

यस्यागमांजोदरसैर्न धौतः प्रमादपंकः स कथं शिवेच्छुः ॥

रसायनैर्यस्य गदाः कृता नो सुडुर्लभं जीवितमस्य नूनं ॥ २ ॥

अर्थ ॥ हवेउक्तिविशेषेकरी सिद्धांतनुं माहात्म्यकहेहे जेप्राणिने आगमजेसिद्धांत तेरूपीया मेघनेरसैकरी प्रमादरूपीयो पंकजेकचरो तेधोवाणोनथी तेवाप्राणिमुक्ति शुंवांडेहे एटले जेने सिद्धांतजाणवाथीपण प्रमादमटघोनही तेप्राणिपडे श्याथीप्र मादरहितथइ मुक्तिपामशे केमके सिद्धांतथीअधिक बीजोकोइ प्रमाद परिहारनो उपायनथी तेउपरदृष्टांतकहेहे जेपुरुषने रसायनजेपारदादिक तेथीपण रोगकृयन पाम्यो तेनेजिवतव्य तेथणुजडुर्लभजे एमइहंपणजे सिद्धांतजाणीने प्रमादरहितन थाय तोतेनेमुक्तिपामवी घणीज डुर्लभजे ॥ २ ॥

अधीतिनोर्चादिकृते जिनागमः प्रमादिनो दुर्गतिपापतेर्मुधा ॥

ज्योतिर्विमूढस्य हि दीपपातिनो गुणाय कस्मै शलजस्य चक्षुषी ॥३॥

अर्थ ॥ हवेजेपुरुषसिद्धांतजणिनेपण प्रमादवंतळे तोतेहनुंजणबुं वृथाढेते कहे
ढे जेपुरुषप्रमादवंत सर्वथा दुर्गतिनोपंडनार तेअर्चादिके० केवलपूजासत्कारादिक
नेजअर्थे सिद्धांतजणे एवोहोयतेहनु नष्टं मुधाके० निष्फलजाणबुं तेउपर दृष्टां
तकहेढे ज्योतिके० प्रकाशंकरिनेज मुंजाणोथकोदीवामांजडपडे एवोजे शलजके०
पतंग तेहनांच हूजेनेत्र तेकेवागुणनाअर्थेहोय एतोउलटाअवगुणकारीजथाय तेमप्र
मादिजीवरूपजे पतंगते अर्चासत्कारादिक ज्योतिमां मुंजाणोथको दुर्गतिरूप दीप
ज्वालांमांजडेढे त्यांसिद्धांतरूपचक्षुतेकांईकामनआवे सामोमोहकारीथाय ॥ ३ ॥

मोदंते बहुतर्कतर्कणचणाः केचिज्जयाघादिनां काव्यैः केचन कल्पि

तार्थघटनैस्तुष्टाः कविख्यातितः ॥ ज्योतिर्नाटकनीतिलक्षणधनुर्वे

दादिशास्त्रैः परे ब्रूमः प्रेत्य हिते तु कर्मणि जडान् कुक्षंजरीनेव तान् ॥४॥

अर्थ ॥ हवेतत्वज्ञानविना घणुंजणोपण व्यर्थढे तेदेखाढेढे केटलाएकपुरुष घ
णातर्कजेप्रमाण प्रमेयादिन्याय तेहनातर्कविचारनेविषे चणके० प्रतिष्ठित एवाढतां प
रवादिने जीपवाथकी हर्षपामेढे तथावलीकेटलाक चिंतव्याअर्थनी रचनाएरच्यां
एहवेकाव्येंकरीने कवीपणानीप्रसिद्धिथकी संतोषपामेढे वलीकेटलाएक ज्योतिष नाट
क नीतिके० व्यवहार शास्त्र लक्षणके० सामुद्रिक तथाअश्व गजलक्षणादिक धनुर्वे
दके० आयुध अन्यासनांशास्त्र आदिशब्दथी शकुन गारुडि इत्यादिक शास्त्रेंकरीने सं
तोषपामेढे पणपरलोकेविषे हितकारीएवाजे संयमादिककर्मतेहनेविषेजो जडके०
अज्ञानढेतोतेसर्वेने अथ्यात्मशास्त्रने अनुसारे अमेंपेटनरा कहियें ठैयें एटलेअथ्या
त्मशास्त्रनेमूकीबीजासर्वजे पापश्रुतादिशास्त्र तेपेटनराइनाजढे ॥ ४ ॥

किं मोदसे पंडितनाममात्रात् शास्त्रेष्वधीती जनरंजकेषु ॥ तत्किं

चनाधीष्व कुरुष्व चाशु न ते नवेद्येन नवाब्धिपातः ॥५॥

अर्थ ॥ वलीतेहिजटढेढे हेपंमिततुं जनके० लोकनेरंजनना करनार एहवाजे
शृंगार नाटककाव्यादिशास्त्र तेहनेविषेप्रवीणथको नाममात्रपंमितपणाथी शृंहर्षपा
मेढे एलोकरंजकशास्त्रथी कांइआत्मार्यनीसिद्धिनथी पणतुंशास्त्रनेजाणिने शीघ्रपणे
कांइकएहवीकरणीकर केजेशेकरीने तुजनेसंसार समुद्रमां बुढबुंनथाय एटलेजिनाग
मजणिने तेहनेअनुसारें संयमआराध ॥ ५ ॥

धिगागमैर्माद्यसि रंजयन् जनान् नोद्यच्चसि प्रेत्य हिताय संयमे ॥

दधासि कुक्षिंजरिमात्रतां मुने क ते कतत् कैष च ते जवांतरि ॥६॥

अर्थ ॥ हवेक्रियाविना केवल आगमनुंनणबुं तेपण अर्थसाधकनथी तेकहेने हेमुनितनेधिःकारणे केमकेतुं आगमसिद्धांत तेणेकरिने लोकने रीजवेने पणपरलो कना हितनेमाटे संयमनविषेउद्यमवंत नथीयातो तेमाटेतुंकेवल पेटनराज्जकरेने पणताहरेयादराखबुंके जवांतरनेविषे तेजिनागमकिहां अनेलोकनुंरीजवबुंपणकिहां तथासंयमपणकिहां एटले जवांतरेएवीगतिपामिश केजिहांएमाहेजोएकेतुजनेनहोय.

धन्याः केप्यनधीतिनोपि सदनुष्ठानेषु बद्धादरा दुःसाध्येषु परोपदे

शलवतः श्रद्धानशुद्धानयाः ॥ केचित्त्वागमपाठिनोपि दधतस्तत्पु

स्तकान् येऽलसा अत्रामुत्र हितेषु कर्मसु कथं ते जाविनः प्रेत्यहाः॥७॥

अर्थ ॥ हवेथोडोनणावाथीपण किहांक क्रियानो उत्कर्षदेखामेने केटलाकप्रा णी अल्पश्रुतवंतठतांपण श्रद्धानजे सम्यक्ततेणेकरिने शुद्धानयके० निर्मलपरिणा मवंतहोयतेनेधन्यने केमकेतेपारकाउपदेशना लेशमात्रथीपण दुःखेंसाध्य एवांजे जलाअनुष्ठान तपसंयमादिक्रियाविशेष तेहनेविषे आदरवंतने अनेहाइतिखेदेकेट लाकतो आगमना नणनारठतां तथाआगमना पुस्तकधरतांठतांपण आलोक अने परलोकनेविषे हितकारीकर्म जेसंयमादिक तेहनेविषे निरादरकरेने तेपुरुषनेपरजवने विषेबुंथाजे एटलेपरजवेतेनी शीगतीथाजे अर्थात् ते माहादुःखपामजे ॥ ७ ॥

धन्यः समुग्धमतिरप्युदितार्हदाङ्गारागेण यः सजति

पुण्यमडुर्विकल्पःपाठेन किं व्यसनतोस्य तु डुर्विकल्पै

र्यो डुस्स्थितोत्र सदनुष्ठितिषु प्रमादी ॥८॥ इतिवापाठः ॥

अर्थ ॥ वलीअर्थीतरें एहिजड्ढेने जेअल्पश्रुतवंतथको पणकदाग्रहरहितहोय ते हने मुग्धमतिकहियें तेपणजबुंजाणबुं केमकेजे उदितकं० सिद्धांतोक्त एहवीजे अ रिहंतनी आज्ञातेना रागेकरिने रखेजिनाज्ञानोचंगथाय एवीबुद्धियें कुविकल्पपरहित थको पुण्यकरेने अनेजेपवितथकोपण कदाग्रहेंयस्तहोयतो तेनेघणुनएपण शोगुण जेसोकनेविषे द्यूतादिव्यसनथी कुविकल्पेंकरी डुषितने एटलेकांश्क पूजासत्कारादि कमा जोनेंनण्युंथकुं पण व्यसनादिकें आसक्तपणेकरी कुविकल्पचिंतवे एटलेकेहेनेसी जवुं केहेनेमोहपमाडुं केमकरि परीग्रहमेजबुं एवीबुद्धियें रात्रदिवस दुःखितथको रवे

अनेनलाअनुष्ठान जेथुनक्रियातेनेविषे प्रमादवंतळे तोतेहनुंनपुपण निष्फलळे आ काव्यपेहेलाकाव्यनुं पाठांतरळे ॥ ८ ॥

अधीतिमात्रेण फलंति नागमाः समहितैर्जीवसुखैर्जवांतरे ॥

स्वनुष्ठितैः किंनु तदीरितैः खरो न यमिताया वह्नश्रमात्सुखी॥९॥

अर्थ ॥ वलीतेजदृढकरेळे हेआत्मा केवलनप्यामात्रथकीज आगमसिद्धांतते नवांतरनेविषे वांछितसुखेकरी फलेनही इष्टफलदायकनहोय पणतेसिद्धांतनेविषे कहाजे स्वनुष्ठितके० जज्ञाअनुष्ठान तपसंयमादिक तेनेआराध्येउते आगमफलदायक होय तेउपगृह्णांतकहेळे जेमखरजेगसज तेसाकरनोनार उपाडवामात्रथी सुखोउ नहोय साकरनापरिजोगनुं सुखनपामे तेम आगमनणवामात्रथीज आगमोक्त क्रिया जनित फलपामेनही॥९॥इतिश्री अध्यात्मकल्पद्रुमे शास्त्रगुणाधिकारोऽष्टमःसंपूर्णः ॥

अथचतुर्गत्याश्रीतोपदेशः॥ दुर्गधतो यदणुतोषि पुरस्य मृत्युरायूं

पिसागरमितान्यनुपक्रमाणि ॥ स्पर्शः खरः क्रकचतोतितमामित

श्च दुःखावनंतगुणितौ नृशशैत्यतापौ ॥१॥तीव्रा व्यथाः सुरकृता

विविधाश्च यत्राक्रंदारवैः सततमभ्रनृतोप्यमुष्मात् ॥ किं जाविनो

न नरकान् कुमते बिजेपि यन्मोदसे ह्यणसुखैर्विपयैः कपायी॥२॥युग्मं

अर्थ॥हवे एपूर्वोक्तशास्त्रधारांतर्गत चतुर्गत्याश्रीत उपदेशकहेळे तेमांप्रथम शास्त्रोक्त नरकगतिनाडुःखकहेळे निश्चेंकरी नरकना एकपरमाणुमात्रना दुर्गधथी पुरवासिस मस्तलोकनुं मृत्युथाय एहवामहादुर्गधमय नरकनापुजलळे वलीजिहां निरुपक्रमके० अपवर्तनरहित निकांचित्/अने सागरोपमेप्रमित एकसागरोपमथी मांमीने तेत्रीस सागरोपम पर्यंत एहवाआकषाळे केमके देवताअने नारकीनाआउषा सदाइ निरु पक्रमहोय वलीजिहां स्पर्शतेपण करवतनीधारथी कर्कशळे वलीइहांथकी अनंत गुणदुःखदायी महाशीत तथा महातापळे एमहूत्रवेदनाकहीने हवेपरमाधामीनी करेलीवेदनाकहेळे वलीजिहां देवताजे पन्नरजेदे परमाधामीतेहुनीकरेली अतितीव्र कठोरजे वेदना तेविविधप्रकारना ठेदन विदारणादिकहोय एप्रकारें निरंतर आक्रंद रुदनने शब्देकरी आकाशनेपुरतो एहवोजे नविष्यमाण नरक तेहथकी हेकुमतिवं तआत्मातुं केमनथीबिहितो जेमाटे कषायसहितथको ह्यणमात्रसुखनाकारक एह वाविषयजे शब्दादिक तेणेकरी हर्षनेपामेळे एबेकाव्यनो अर्थएकठोळे ॥ १ ॥ २ ॥

बंधोऽनिशं बाहनताडनानि क्लृप्तदुःखरामातपशीतिवाताः ॥

निजान्यजातीयजनयापमृत्यु दुःखानि तिर्यद्विविधं दुःसहानि ॥३॥

अर्थ ॥ हवेतिर्यचगतिआश्री दुःखदेखाडेने अनिशके० नित्यबंधन तथा बाहन के० नारनुउपाडवुं तथापराणादिकना प्रहारेंकरी ताडन वली क्लृप्ता तृषा डुरामके० दुष्टरोग आतप तडको तथाटाढ्य वायुइत्यादिक तथावलीस्वजातीनोजय जेम म हिषने महिषनोजय तथाहस्तिने हस्तिनोजय तथाअन्यजातीयजनय ते जेम मृगादि कने व्याघ्रादिकनोजय तथाअपमृत्युजे कुमरण खमगप्रहारथी तथाआहेडीप्रमुख थी तथाजल दावानल विषमादिकयोगथी क्लृप्तातृषादिक गाढवेदना आक्रांतपणे अकालमृत्यु इत्यादिकप्रकारें तिर्यचगतिमां नयंकरकवीन दुःखहोयडे ॥ ३ ॥

सुधान्यदास्याजिज्वान्यसूया जियेंतगर्जस्थितदुर्गतीनां ॥

एवं सुरेष्वप्यसुखानि नित्यं किंतत्सुखैर्वा परिणामदुःखैः ॥४॥

अर्थ ॥ हवेदेवगतिआश्रीदुःखकहेने नित्यप्रतें सुधाके० फोकट अन्यके० पारकी सेवा करवी केमकेमनुष्यतो धननालोने तथाआजीविकादिक कारणथी परनीसेवा करे अनेदेवतानेतो तेवोकोऽनिमित्तनथी तोपणसदाकालें इडादिकनीसेवाकरवी तथाआजवेंवज्रप्रहारादिकनी पीडा अने अनिसूयाके० परस्परें ईर्ष्या द्वेषादिकमां वलि अंतके० चवननुंजय केमके सरवार्थसिद्धिना देवतानेपण चवननुंजयडे तथागर्जा वासनुंजय वलीदुर्गतिजे चांमालादिककुलें अथवातिर्यचनुंअवतारजेवुं तेसंबंधीजनय इत्यादिक प्रकारें देवतानाजवमांपण घणाप्रकारें असुखडे तेमाटेपरिणामें दुःखकारी एहवाजे देवतासंबंधीसुख तो तेसुखेंसुंथाय माटेतेसुखनेपण असुखकरीजाणवा ॥४॥

सप्तजीत्यजिज्वेष्टविष्टवानिष्टयोगगददुःसुतादिभिः ॥

स्याच्चिरं विरसता नृजन्मनः पुण्यतः सरसतां तदानय ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ हवेमनुष्यगतिआश्री दुःखकहेने धुंवके० निश्चेंकरीने सातजीतिजे १ इह लोक २ परलोक ३ आदान ४ आकस्मिक ५ आजीविका ६ मरण ७ अपयश एसातनय तथा अजिज्वके० राजा चोर दुर्जनादिकथी पराजय तथा इष्टजे वज्र नजन स्त्री पुत्रादिकनोवियोग शत्रुप्रमुखनो योगके० संबंध तथा गदके० रोग वली दुःसुतके० कुपुत्र आदिशब्दथी कुनार्याप्रमुख इत्यादिकप्रकारेकरीने मनुष्यजन्मनु पण विरसपणुथाय तेकारणमाटे पुण्येकरीने मनुष्यजन्मनु सुरसपणुकरवुं ॥ ५ ॥

इति चतुर्गतिदुःखततीः कृतिन्नतिजयास्त्वमनंतमनेहसं ॥ हृदि

विजाव्य जिनोक्तकृतांततः कुरु तथा न यथास्युरिमास्तव ॥६॥

अर्थ ॥ हवेठपसंहारकहेठे हेपमितात्मा एप्रकारें अनंतकालसुधी अतिशय जयनीकरनार एहवीचारगतिसंबंधीजे दुःखनीश्रेणी तेप्रते जिनोक्त श्रीसर्वज्ञप्रणि त कृतांतजे सिद्धांत तेथकी त्दयमां विचारीने जेम ए चारगतिन दुःखनीश्रेणीओ तुजने कोश्वारें प्राप्तनथाय तेवो उपाय कर ॥ ६ ॥

आत्मन् परस्त्वमसि साहसिकः श्रुतादैर्यद्भाविनं चिरचतुर्गतिदुःखराशिं ॥ पश्यन्नपीह न बिज्ञेपि ततो न तस्य विच्छिन्नये च यतसे विपरीतकारी ॥७॥

अर्थ ॥ हवेआत्मा चारगतीना दुःखजाणतोथकोपण धर्मेनेविषे तत्परथातुं नथी तेवास्तेपरमअविचारीपणुं देखाडेठे हेआत्मातुं अविचारमांहेमुख्यठो केमके आसंसारमां चिरकाललगें नावीएहवोजे चारगतिनादुःखनोसमूहतेहने श्रुतसिद्धांत रूपनेत्रेंकरी देखतोठतोपण बीकपामतो नथी वलीतेदुःखना समूहनोविह्वेद करवा नेपण उजमालथातुंनथी माटेतुं उपराठांकर्मनुकरनारठो केमके दुःखह्वेद कर्मकर वानेबदळे दुःखवृद्धिकारीकर्मकरेठे ॥७॥ इति शास्त्रोपदेशांतरगतचतुर्गत्याधिकारसमाप्त

अथ मनः ॥ कुकर्मजालैः कुविकल्पसूत्रजैर्निबद्धं गाढं नरकाग्निजिश्चिरं ॥ विसारवत्पद्मपतिर्जीव हे मनः कैवर्त्तकस्त्वामिति मास्य विश्वमीः ॥१॥

अर्थ ॥ हवेचित्तदमन नामानवनमोक्षार कहेठे तेमांप्रथम आत्मने सत्ता ॥ १ ॥ नु विश्वासकरवुंनिषेधेठे हेजीवतुजने मनरूपी धीवर तेकुविकल्परूप सूत्रगुथ्या ए हवाजे कुकर्मरूपी जालो तेणेकरीगाढोबांधीने नरकरूप अग्नियेंकरी मत्सोनीपरें चिरकाललगें पचावसे जेमधीवरपण मत्सने सूत्रनीजाले गाढोबांधीनेपठे अग्नीमांप चावे तेमइहांपण एउपनयजाणवुं माटेतुंताहरामनरूप धीवरनोविश्वासकरीसनही जेम ते मनरूप धीवरनाबनावेला कुकर्मरूपजालमांपडेनही एवीरीतेंवर्त्तजे ॥ १ ॥

चेतोऽर्थये मयि चिरत्नसख प्रसीद किं दुर्विकल्पनिकरैः क्षिपसे नवे मां ॥ बद्धो जलिः कुरु कृपां नज सविकल्पान् मैत्रीं कृतार्थय यतो नरकाद्विजेमि ॥

अर्थ ॥ हवेआत्माबीहितोथको मनरूपमित्रने विनंतीकरेठे हेचिरकालनामित्रतुं चेतदैवामांहे हेयणाकालना सहचारीतुं महाराउपर प्रसादकरीने एमाठा विकल्पने समूहेकरीने मुजने आसंसारमां मुंजमावेठे तुजनेहुं हाथजोमीने कडुं जेतुंमहारा

उपर रूपाकरीने शुनविकल्पजे धर्म ध्यानलक्षण तेहनी नजनाकरी आपणीमैत्री स
फलकर केमकेहुं हवे नरकना दुःखयी बीहुं ॥ २ ॥

स्वर्गापवर्गौ नरकं तथातर्मुहूर्त्तमात्रेण वशावशं यत् ॥

ददाति जंतोः सततं प्रयत्नाद्वशं तदंतःकरणं कुरुष्व ॥ ३ ॥

अर्थ ॥ हवेआत्माने मनवशकरवाआश्री उपदेशआपेढे हेआत्माजे अंतःकरण
वशतथा अवशथको जीवने अंतरमुहूर्त्तमात्रमांज स्वर्गमोक्षादिकना सुखप्रतेआपे
अनेनरकनी प्राप्तिपणकरावे एटलेमनवशथको जीर्णशेठ तथाप्रश्रचंदराजर्षि इत्या
दिकनीपरें स्वर्गमोक्षादिकआपे अने मनअवशथको तंडुलमत्स्यादिकनीपरें अंतर
मुहूर्त्तमात्रमां नरकप्रतेआपे तेमाटेतुंताह्रा अंतःकरणनेज सर्वथाप्रकारेंवशकर ॥३॥

सुखाय दुःखाय च नैव देवा न चापि कालः सुहृदोरयो वा ॥

जवेत्परं मानसमेव जंतोः संसारचक्रभ्रमणैकहेतु ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ हवेतेहिजकहेढे जीवने देवता तथा वर्षा शीत ग्रीष्मादिककाल तथा
मित्र शत्रुतेकोइपण सुखदायी तथादुःखदाइनहोय पणएकमन तेहिजजीवने सुख
दायी तथा दुःखदायीहोय हवे तेमनकहेवुंढे तेकहेढे संसारसमुद्रमां च्रमणजे ज
न्ममरणादिक तेहनुंएकहेतुढे एवचन संझीपंचेंडी आश्रीजाणवुं अन्यथा असंझीने
मनना अजावें पण संसारमां च्रमण देखायढे ॥ ४ ॥

वशं मनो यस्य समाहितं स्यात् किं तस्य कार्यं नियमैर्यमैश्च ॥

हतं मनो यस्य च दुर्विकल्पैः किं तस्य कार्यं नियमैर्यमैश्च ॥५॥

अर्थ ॥ जेप्राणीनेपोतानुंमन समाधिवंतठतो वशवर्निहोय तेहने नियमजे १
शौच २ संतोष ३ स्वाध्याय ४ तप ५ देवताप्रणिधानादिक लक्षण तथायमजे
प्राणातिपात विरमणादिक पांचमहाव्रत तेहनुंसुंकार्यढे केमकेतेतोसर्वे मनवशकर
वाना उपायढे अनेजेवारेंते मनवशथयुं तेवारेंतो ते सर्वगुण प्रथमजआव्या अनेजे
प्राणीनुं मन माठाविकल्पेंकरी हतप्रहतढे तोतेहने नियमयमें करीने पणसुंथवानुंढे
जेमठालीना गलाना स्तनधाव्याथी कांइ अर्थसिद्धि नथाय तेमज मनवश थयाविना
यम नियमादिक पण व्यर्थ जाणवा ॥ ५ ॥

दानं श्रुतध्यानतपोर्चनादि वृथा मनोनिग्रहमंतरेण ॥ कषाय

चिंताकुलतोस्तितस्य परो हि योगो मनसोवशत्वं ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ जीवने एक मनवशययाविना दानतथा श्रुतसिद्धांतनुंजणुं तथा ध्यान तथा अर्चनजे देवपूजा आदिशब्दथी प्राप्ताद देवप्रतिष्ठादिक क्रिया ते सर्ववृथाजा एवी पण तेमोहफलनी देनारनथाय केमके कषायजेक्रोधादिक ते संबंधीनीचिंता थकी उपनीजे असाता तेणेकरीरहित एहवुंजेमन तेहनुं वशवर्तिपणुं तेहिजपरम योगळे अने तेहिज अष्टांग योगनुं सर्वस्वळे ॥ ६ ॥

जपो न मुक्तये न तपोहिजेदं न संयमो नापि दमो न मौनं ॥

न साधनाद्यं पवनादिकस्य किं लेकमंतःकरणं सुदांतं ॥ ७ ॥

अर्थ ॥ जीवने नवकारादिकनोजप तथा बाह्य अन्यंतर बेप्रकारनुंतप तथा संयम चारित्र तथा दमजे इंदियदमन तथा मौनजे वचननुंसंवर तथा पवनादिकनुंसाधन आदिशब्दथी चोरासी योगासनप्रमुख तेकांश्मुक्तिना देवावाला थायनही तेवारे तुजने किंतुके० मुक्तिप्राप्तिनो शोउपायळे तेकहेळे जेणेरुडीरीते पोतानुंअंतःकरणजे मनतेहने वशकसुं तोतेहिज एकमुक्तिनुं दातार होय ॥ ७ ॥

लब्ध्यापि धर्मं सकलं जिनोदितं सुदुर्लभं पोतनिजं विहाय च ॥

मनःपिशाचग्रहिलीकृतः पतन् नवांबुधौ नायतिदृग्जमो जनः ॥ ८ ॥

अर्थ ॥ जडके० हेअज्ञानीप्राणी अतिशयेंकरीपामवुंडुर्लभ प्रवहणसरिखो एह वोएसर्वज्ञप्रणोत संपूर्णधर्म तेप्रतेंपामिने वलीतेहनेठांमिने मनरूपिअो पिशाचके० नूततेणोधहेलोकखोथको संसारसमुद्रमांपमता आयतिदृग्के० उत्तरकालनो विचार करतो नथी एटलेएमनथी विचारतो जे प्रवहणरूप धर्मनेठांमी संसारसमुद्रमां जंपापा तखाउंनुं तेथी आगलें हवे महारी शीगति यासे ॥ ८ ॥

सुदुर्जयं ही रिपवत्यदोमनो रिपूकरोत्येव च वाक्तनू अपि ॥

त्रिजिह्वस्तद्विपुनिः करोतु किं पदीनवनूड्विपदा पदे पदे ॥ ९ ॥

अर्थ ॥ हेआत्माअतिशय दुर्जयएहवुंजे ताहरुंमन तेपोतेंशत्रुपणुं आचरेळे अ नेवजी वचनतथाकायानेपण शत्रुकरेळे मनडुष्टथके वचनतथा कायानाव्यापारपण डुष्टथाय तेकारणमाटे मन वचन तथाकाया एत्रणेशत्रुयें पराजव्यो एहवोतुं पगेंपगें डुष्ट विपदा जे नरकादिक तेहनुं नाजनथातोथको तुंसुंकेरे एटलेताहरोकांश्चालतुं नथी॥९॥ रे चित्त बैरि तव किं नु मया उपराधं यदुर्गतौ क्षिपसि मां कुविकल्पजाले॥जा नासि मामयमपास्य शिवेस्तिगंता तत्किं न संति तव वासपदं ह्यसंख्याः १०

अर्थ ॥ हेचित्तरूपवैरी में ताहरोशो अपराधकीधोळे केतुंमुजने विकल्परूपजालें बांधीने दुर्गतिमांनाखेळे जोतुंएमजाणतोहोयजे एजीवमुजनेपरिहरीने मुक्तिजनारळे तोपणताहरे वशकरवानास्थानक वलीमहाराशिवाय बीजाअसंख्याता संसारीजी वसुंनथी एटले एकहुंजतोरह्यो तोपण ताहरेबीजानीशीखोटळे ॥ १० ॥

पूतिश्रुतिःश्वेव रतोर्विदूरे कुष्ठीव संपत्सुदृशामनर्हः ॥

॥ ११ ॥

अर्थ ॥ हवमननाअवशपणाथकी बहुप्रकारना अवगुणथायळेतेदेखाडेळे डष्ट मनेकरीसंतापपाय्यो एहवोजेप्राणी तेकुंह्याकाननां कुतरानीपरें रतिजेनिवृत्तितेहथी वेगेजोहोय जेम कीमेंखाधो एहवोजे कुतरोते किहांपणकृणमात्र रतिपामेनहीतेम कुविकल्पचित्तनोधणी तेपणरतिरहितहोय वलीकोढीआनीपरें संपदारूपणीजे सुदृशाअरूप उत्तमकन्याओ तेहेनेवरवाअयोग्यहोय जेमकोढीआनेकोइपण उत्तमक न्यावरवावांढेनही तेमदुष्टचित्तवंतप्राणीने सौजाग्यादिक कोइपणसंपदाआश्रयेनही वलीसद्गतिरूपजेमंदिर तेहनेविषे श्वपाकके० चंडालनीपरें प्रवेशकरवानपामे॥ ११ ॥

तपोजपाद्याः स्वफलाय धर्मा न दुर्विकल्पैर्द्वैतचेतसः स्युः ॥

तत्स्वाद्यपेयैः सुनृतेपि गेहे क्षुधातृषान्यां प्रियते स्वदोषात्॥ १२ ॥

अर्थ ॥ माटेविकल्पेकरी जेहनुंचित्तपीडाणुंळे एहवाप्राणीने तपजपप्रमुखजेधर्म तेपोतपोताना फलनुंदेवावालोनाथय अने कुविकल्पचित्तनोधणी धर्मक्रियाकरतोथ कोपण मोहफलपामेनही तेउपरदृष्टांतकहेळे जेमकोइ अपुण्यवंतप्राणी खानपाना दिकें जरेलाघरमांपण पोताना रुपणताद्यादिकदोषथी सुखतृष्णार्येपीडाय तेमइहां पण कुविकल्पचित्तवंतप्राणीते ठतेधर्मेपण परजर्वेसीदाय ॥ १२ ॥

अकृतसाध्यं मनसो वशकितात् परं च पुण्यं न तु यस्य तद्वशं ॥

स वंचितः पुण्यचयैस्तदुद्वैः फलैश्च हीही हतकः करोतु किं॥ १३ ॥

अर्थ ॥ एकमनना वशकरवाथी बीछुंसर्वपुण्यते सुखेंसाध्यळे अनेते मन जेहनेव शनथी तेप्राणी पुण्यनेममूहें तथातेपुण्यजनितफलेंकरीने बांढितळे तेफोकटळे एट लेमनवशविना पुण्यनी तथापुण्यजन्यक फलनी फोकट आशाराखेळे तेमाटे हीही इतिखेदे एबापडो प्राणी सुंकरे पळे तेहने एके गतिनथी ॥ १३ ॥

अकारणं यस्य सुडुर्विकल्पैर्दृतं मनः शास्त्रविदोऽपि नित्यं ॥

घोरैरघैर्निश्चितनारकायुर्मृत्यौ प्रयाता नरके स नूनं ॥ १४ ॥

अर्थ ॥ यद्यपिसिद्धांतनोचननारके तथापिजेहनुंमन अकारणके० उपसर्गादि ककारणविना पण नित्यं अतिशयैकुविकल्पैकरी पीमितके तेपुरुषमहारैऽपार्पैकरीने दृढकीधुंके नरकायुजेणे एहवुंथकोते सर्वथा सुआपढी नरकमांजजरो ॥ १४ ॥

योगस्य हेतुर्मनसः समाधिः परं निदानं तपसश्च योगः ॥

तपश्च मूलं शिवशर्मवल्या मनःसमाधिं न ज तत् कथंचित् ॥ १५ ॥

अर्थ ॥ मननीसमाधिजे एकाग्रता तेहिज योगनुंहेतुके अनेवलीयोगजे अष्टांग लक्षण तेतपनुंपरम उत्कृष्टकारणके अनेतेतपतो मोहसुखरूपणी वलीनुंमूलके मा टेहेआत्मा जेतेउपाय करीने मननीसमाधिनेआदर केमके मननीसमाधिथी योग अने योगथी तप तथा तपथीमोहसुख एमपरंपरायें सर्वसिद्धिपामे ॥ १५ ॥

स्वाध्याययोगैश्चरणक्रियासु व्यापारणैर्द्वादशजावनाभिः ॥

सुधीस्त्रियोगी सदसत्प्रवृत्तिः फलोपयोगैश्च मनो निरुंध्यात् ॥ १६ ॥

अर्थ ॥ हवेमनसमाधिना उपायकहेके स्वाध्यायजे जिनागमतेहनायोगनुं वहेवुं आंबिलादिक तपविशेष तेणेकरीने तथाचारित्रसंबंधीनी क्रियानेविषे प्रवर्तवेकरी वलीअनित्यादिक बारजावनायेंकरीने वली त्रियोगीजे मन वचन कायानायोग ते होनी सदसद्प्रवृत्तिके० जलोअने जूडोव्यापार तेहना फलनुं उपयोगजे विचारणा एटलेत्रियोगना शुजव्यापारनो शो फलके एहवीविचारणा अने अशुजव्यापारनोशो फलके एहवाजे उपयोगदेवा इत्यादिक प्रकारेंकरी मननेवशकरवुं ॥ १६ ॥

जावनापरिणामेषु सिंहेष्विव मनोवने ॥

सदा जाग्रत्सु दुर्ध्यानसूकरा न विशंत्यपि ॥ १७ ॥

अर्थ ॥ हवेवली एतर्वप्रकारमां पण जावनापरिणामने विशेषदेखाडेके मरूपी आचननेविषे सिंहसरिखाजे जावनाना परिणाम तेमांसर्वदासावधानरहेथके दुर्ध्या नजे आर्त्तरीऽध्यान तेरूपजे सूअरोते प्रवेशपणकरीशकेनही तोतिहां तेसूअरो वास्तकरवानेतो सर्वधामजपामे ॥ १७ ॥ इति श्रीअध्यात्मकल्पद्रुमे चित्तदमनाजि धानो नाम नवमोऽधिकार संपूर्ण षष्ठो. ॥ ९ ॥

अथ सामान्यतो वैराग्यधर्मोपदेशः ॥ किं जीव माद्यसि हसस्य
यमीहसेऽर्थान् कामांश्च खेलसि तथा कुतुकैरशंकः ॥ चिद्धि
प्सु धारनरकावटकोटरे त्वा मज्यापतल्लघु विजावय मृत्युरक्तः ॥ १ ॥

अर्थ ॥ हवेसामान्यथी वैरागोपदेशनामा दसमोअधिकारकहेठे तेमांप्रथमजीव
ने मरणसंबंधीनयदेखाडेठे हेजीवतुं मदशानोकरेठे तथासुंदशेठे वली अर्थजेसुव
र्णरूपादिक तेहनेसुंवांठेठे तथावली निःशंकठतो कौतुकेकरीने कामजे शब्दादिक
विषय तेप्रतेसुंरमेठे तुजनेतो नयंकर नरकरूपजे खाइ तेमांनाखवावांठतो एवो मृ
त्युरूपजे राक्षस तेउतावळुं तारेसन्मुखआवतुं सांजलीने निःशंकरहिशनही ॥ १ ॥

आलंबनं तव लवादिकुठारघाताश्लिष्टंति जीविततरुं न
हि यावदात्मन् ॥ तावद्यतस्व परिणामहिताय तस्मि
न् भिन्ने हि कः कच कथं जविता स्वतंत्रः ॥ २ ॥

अर्थ ॥ हवेआउणुंविद्यमानठते जीवनेधर्मकरवुं उपदेशेठे हेआत्माताहरो आ
लंबनआधारनूत एहवोजे जीवितव्यरूपवृद्ध तेप्रते लवादिकजे लव लेश कृण घ
डी मुहूर्तप्रमुखकालमान तेरूपीया कुहामानाघाव जाहांलगेठेदेनही तेहथीपहेलां
ज परिणामहितजे निदानहितकारी तपसंयमादिक तेहनेअर्थेंउद्यमकर जेथ
कीताहरो जीवितव्यरूप वृद्धेद्यापठि फरीतेहने नवपद्धवकरवाने किहांक कोइकप्र
कारें पण मंत्रउपायथासे जेणेकरीतुं जीवितव्यरूपतरुने नवपद्धवकरीस एटलेह
णेहणे जीवितव्यरूप वृद्धेदातुंजायठे तेठेदाइगयापठि फरीसझकरवानु कोइउपा
यनथी तेमाटे आत्महितनेविषे तत्परथावुं एहिजश्रेष्ठउपायठे ॥ २ ॥

त्वमेव मोग्धा मतिमान् त्वमात्मन्नेष्टाप्यनेष्टा सुखदुःखयोस्त्वं ॥

दाता च ज्ञोक्ता च तयोस्त्वमेव तच्चेष्टसे किं न यथाहितासि ॥ ३ ॥

अर्थ ॥ हवेसर्वकरणीते आत्मानेआधीनठे एहवुंकहिने विशेषेंप्रेरेठे हेआत्मातुं
मोग्धाके० मूढतासहितठो अने मतिमान्के० ज्ञातापणतुंठो वलीसुखनुं वांठक अ
नेडुःखनुंअवांठकपणतुंठो तथासुखअनेडुःखनुंदाता अनेज्ञोक्तापणतुंजठो केमके सु
खडुःखते स्वरुतकर्मथीजथायठे यडुक्तं श्रीउत्तराथ्ययने अप्पानईवेअरणि अप्पामे
कूमसामली अप्पाकामडुघाधेणुं अप्पामेनंदणं वणं अप्पाकत्ताविकत्ताय इत्यादिक
माटे जेरीतें ताहरीआत्माने हितनीपजे तेमजकांनथीकरतो ॥ ३ ॥

कस्ते निरंजन चिरं जनरंजनेन धीमन् गणोस्ति परमार्थदृशेति पश्य ॥
तं रंजयाशु चरितैर्विशदैर्नवाब्धौ यस्त्वां पतंतमवलं परिपातुमीष्टे ॥४॥

अर्थ ॥ हवलोकनेरीजवतोयको आत्मापोतानुं हितकांश्करतो नथी ते आश्रयीउ पदेशेढे हेनिरंजन हेनिरलेपआत्मा हेबुद्धिवंतं हेहिताहितविवेकनाजाण चिरकाल जावजीवलगे लोकनुंरीजवुं एटलेमलीनवस्त्र धारणकरी बाह्यक्रिया देखामीने शू न्यचित्तें ठामेठामें उपदेशआपीने लोकनुंमनरीजवुं तेथीतुजने शोगुणढे एटलुंत त्वदृष्टे विचारी परमार्थदृष्टीयेंजोतां लोकरीजव्याथी आत्माने अर्थसिद्धिकांइनथी तेमाटे लोकरंजनत्यजीने उतावलोथयी विशदके० निर्मज्जजे चारित्र तपसंयमादिक आचरण तेणेकरीने श्रीवीतराग तथातेमनाजाषेलाधर्मनेरीजव जेथकीतुजने अ बलंके० परजवें संबलेंरहित संसारसमुद्मांपडताथकां राखवानेसमर्थथाय केमके संसारमांपडता एकधर्मजआधार आपणे पणलोककोइ आधारआपणेनही ॥४॥

विधानहं सकललब्धिरहं नृपोहं दाताहमद्भुतगुणोहमहं गरीयान् ॥

इत्याद्यहंकृतिवशात् परितोषमेषि नो वेत्सि किं परजवे लघुतां नवित्री ॥५॥

अर्थ ॥ हवेअहंकारनिवारवा उपदेशेढे हेआत्मा हुंपमितहुं हुंसर्वलक्ष्मीये स हितहुं हुंराजाहुं हुंदातारहुं हुंअद्भुतगुणवंतहुं तथाहुंमहोदोहुं इत्यादिकजे पोता नामनकल्पित अहंकार तेहनावश्यकी तुं परितोषके० हर्षपामेढे पणजन्मांतरें नाविनी एहवीतेपदार्थानी लघुताप्रते कांविचारतो नथी जेजेपदार्थनेतुं आज्ञवमां हुंपदेकरेढे तेतेपदार्थनीतुं परजवेंहीनतापामिस इतिजावः॥यडुकं योगशास्त्रे ॥जाति लानकुलैश्वर्य बलरूपतपःश्रुतैः ॥ कुर्वन् मदं पुनस्तानि हीनानि लज्यते जन इति ॥५॥

वेत्सि स्वरूपफलसाधनबाधनानि धर्मस्य तं प्रजवसि

स्ववशश्च कर्तुं॥तस्मिन् यतस्व मतिमन्नधुनेत्यमुत्र

किंचित्त्वया हि नहि सेत्स्यति जोत्स्यते वा ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ हवेआत्माने इहजवेंधर्मकरवानी प्रेरणाकरेढे हेबुद्धिवंतप्राणी तुंधर्मनुं स्वरूपजे क्हांत्यादिकदशविध लक्षण तथाधर्मनुंफलजे मोक्षादिक तथाधर्मनुंसाधन जे मनुष्यजन्म आर्यहेत्रादिक तथाधर्मना बाधकजे कुजन्म कुहेत्र प्रमाद मिथ्या त्व इत्यादिकसर्वप्रकारने वेत्सिके० जाणेढे अनेवली स्ववशके० पोतानेवशेंथको ध र्मकरवाने समर्थपणढो पणतिर्थेच नारकीनीपरें परवश तथाधर्मकरवाने असमर्थ

नथी तेमाटे आजवमांज धर्मनेविषे उद्यमकर केमकेफरी परजवेंते कांइ सीजेनही
तथा तुजने तेवा धर्मनुं फरीकांइ जाणपणुपण नहीथार्शे माटे ॥ ६ ॥

धर्मस्यावसरोस्ति पुञ्जलपरावर्तैरनंतैस्तथा यातः संप्रति जीव हे प्रस
हतो दुःखान्यनंतान्ययम् ॥ स्वल्पाहः पुनरेष दुर्लभतमश्चास्मिन् य
तस्वार्हतो धर्मं कर्तुमिमं विना हि नहि ते दुःखक्षयः कर्हिचित् ॥ ७ ॥

अर्थ ॥ हवेआत्माने धर्मनुंअवसरजणावेळे हेजीवअनंतादुःख सहित तुजने
अनंते पुञ्जलपरावर्तै संसारमांजटकतां संप्रतिके० हमणा आजवमां धर्म करवानुंअव
सरआव्योळे अनंतउत्सर्पिणी अने अवसर्पिणी प्रमाण एकपुञ्जलपरावर्त थाय ते
हनुंस्वरूप ग्रंथांतरथीजाणवुं एधर्मनुंअवसरते थोडाजदिवसलगणले फरीपामवुं घ
णुंदुर्लभते तेमाटेअवसरें श्रीजिनोक्तधर्म करवाने उद्यमकर केमके एजिनोक्तधर्म
विना ताहरे किवारेंपण जन्ममरणादिकना दुःखनो क्षयथवानुंनथी माटेजोदुःख
नुं अंतकरवाने वांढतोहोयतो एअवसर पामिने धर्मकरवाने तत्परथा ॥ ७ ॥

गुणस्तुतिर्वीर्यसि निर्गुणोपि सुखप्रतिष्ठादि विनापि पुण्यं ॥

अष्टांगयोगं च विनापि सिद्धिर्वातूलता कापि न वा तवात्मन् ॥८॥

अर्थ ॥ हवेअयुक्तवांढकपणाथी जीवुंबाहुलापणुंदेखाडेळे हेआत्मातुंज्ञानदर्शन
चारित्रादिकगुणेरहितथकोपण गुणस्तुतिजे पोतानीप्रशंसा लोकनामुखथी कीर्तिना
वरणनने वांढेळे तथापुण्यविनापण सुखने तथा प्रतिष्ठाके० गौरवपणानेवांढेळे व
ली अष्टांगजेयोग यम नियम आसन प्राणायाम प्रत्याहार धारणा ध्यान समाधि
एआठयोगविना पण सिद्धिअष्टकर्मक्षयलक्षण सिद्धनाआठगुण अथवा सिद्धिते
अष्टमहासिद्धि लघिमा वशिता ईशिता प्राकाम्य महिमा अणिमा यत्नकामावसायि
ता प्राप्ति तेप्रतेंतुंवांढेळे माटेहेआत्मा एताहरो बाहुलापणुंते कोइअपूर्वनवुंजदेखा
यळे केमके कारणनी सामग्रीविनाज कार्य नीपजाववानी अनिलाषाकरेळे ॥ ८ ॥

पदे पदे जीव पराजिजूतीः पश्यन् किमीर्ष्यस्थधमः परेभ्यः ॥

अपुण्यमात्मानमवैषि किं न तनोषि किंवा न हि पुण्यमेव ॥९॥

अर्थ ॥ हवेबीजानाकरेला अपमानथी जीवईर्ष्याकरेळे तेआश्रीउपदेशकरेळे हे
जीवतुं पुण्यरहितपणाथी अधमके० नीचअवस्थापान्थोयकोपण पर्गेपर्गे बीजानी
करेली जे अजिजूतिके० अपमान आक्रोशादिकते देखीने परेभ्यःके० तेलोकउपरें
सुं ईर्ष्याके० क्रोधकरेळे पणपोताना आत्मानेज पुण्यहीन केमजाणतो नथी जेपुण्यर

हितहोय तेहनेतो पगेंपगें पराजवथाय तेमांसुं महोटीवातळे एमकांविचारतोनथी अ
थवानिश्चेंथी पुण्यजकेमकरतोनथी केजेथकी कोइपराजवनथाय ॥ ९ ॥

किमर्दयन्निर्दयमंगिनो लघून् विचेष्टसे कर्मसु हि प्रमोदतः ॥

यदेकशोप्यन्यकृतार्दनः सहत्यनंतशोप्यंग्ययमर्दनं नवे ॥ १० ॥

अर्थ ॥ हवेआत्माप्रतें परनेपीडानुं फलकहेळे हेआत्मातुं निर्दयपणेकरी ताह्रा
थकी लघुके० निर्बल एहवाजे अंगीके० प्राणी तेहनेपीडतोथको तुं प्रमोदतःके०
हर्षेंकरी पापकर्मविषें सुंप्रवर्तेंळे केमके एकवारपण जेप्राणियें अन्यजीवने पीडाउ
पजावीहोय तेप्राणीअनंतिवार संसारमांपीडासहे यडुक्तं तिव्वयरेउपउसे सयगुणि
उसयसहस्सकोडिगुणा ॥ कोडाकोडिगुणोवाहुळ विवागो बहुतरो वा इति ॥ १० ॥

यथा सर्पमुखस्थोपि नेको जंतूनि नक्षयेत् ॥

तथा मृत्युमुखस्थोपि किमात्मन्नार्दसेऽगिनः ॥ ११ ॥

अर्थ ॥ हवेतेउपर दृष्टांतकहेळे जेम नेकजे मेडको तेसर्पनामुखमां रह्यो अर्धग्रसित
थको पण लंतुजेन्हाना हुइजीवतेप्रतेंखाय तेम हेआत्मा तुंपणमृत्युना मुखमां र
ह्योथको पण अन्यप्राणीआने सुंपीडाआपेळे ॥ ११ ॥

आत्मानमदपैरिह वंचयित्वा प्रकल्पितैर्वा तनुचित्तसौख्यैः ॥

नवाधमे किं जन सागराणि सोढासि ही नारकदुःखराशीन् ॥ १२ ॥

अर्थ ॥ हवेइहजवें हिंसाजनित अल्पमात्रसुखथी परजवें अनंतादुःख सहेवा
पडशे तेकहेळे हेजन हेसंसारीप्राणी प्रकल्पितके० तेंताहरी कल्पनामात्रथी दुःख
नेज सुखकरीमान्या तेपणवली अल्प तुह दृष्टां स्थायी एहवाजे मनवचनकाया
संबंधीसुख तेणेकरी इहजवें तुंगगायेढतो हाहाइतिखेदे नवजे चारगतिरूपसंसार
तेमां अधमजे नरकतेहनेविषें घणाक सागरोपमसुधी नारकीनाजेदुःखसमूह तेसहे
वाने सुंतत्परथायळे ए विषय सुखते दुःखजळे पणकल्पनामात्रथी एनेजीवसुख
करीमानेळे ॥ १२ ॥ यदाह नर्तहरिः ॥ तृषा शुष्यत्यास्ये पिबति सलिलं स्वादु सुरजि
हृधार्त. सन् शालीन् कवलयति मांसाज्यकवलान् ॥ प्रदीते रागाग्नौ सुदृढतरमा
श्लिष्यति बभ्रूं प्रतीकारो व्याधेः सुखमिति विपर्यस्यति जनः ॥ १३ ॥

उरभ्यकाकिण्डुदं विदुकां वणिकत्रयीशाकटजिह्नुकाद्यैः ॥

निदर्शनैर्हास्तिमर्त्यजन्मा दुःखी प्रमादैर्बहु शोचिताऽसि ॥ १३ ॥

अर्थ ॥ बलीतेहिजअर्थ उत्तराध्ययनसूत्रना दृष्टांतेकरी दृढकरेते हेआत्मातुं प्र
मादजे मद्यादिकपांच तेनावशयकी मनुष्यअवतारहारीने पढेपरजवेंडुःखीओथको
उरचजेबोकडो कागिणी उदकबिंदु आघ्रवातकीराजा वणिकत्रयीजे त्रणव्यापारी
शाकटजे गामावाहक निहुकजेरांक इत्यादिकोनादृष्टांतेतुंपण घणुंशोचनाकरीस ॥ १ ३

इहांसंक्षेपथी उरचादिकना दृष्टांतलिखेते तेमांप्रथम उरचनुंदृष्टांतकहेते जेम
कोइगाममां कोइकनाघरमध्ये एकबोकडोहतो तेकोइक प्राहुणोआवसें तेवारें ए
हनुंमांस काममांआवशे एमचितवीने तेघरनामाणसो तेबोकडाने अन्नादिकेंपोषेते
अनुक्रमेंते बोकडो घणुपुष्टशारोययो हवेतेहनेतेहवोदेखीने एकवाठडो मनमांखेद
पाम्योथको क्रोधधरीने दोहतांशेपरहुंजे पोतानीमातानुंडुध तेहनेधावेनही तेवारें
मातायें क्रोधनुंकारणपुढेथके कहेवालागो हेमाताजूओने आबोकडो यथेष्ट अ
न्नादिकखायते तेथीकहेवो पुष्टयइरह्योते एहनेपुत्रनीपरेंपाळेते नानाप्रकारना अ
लंकारपहेरावेते अनेमुजनेतो पोतानीमातानुंडुध तेपणकोइ पीवादेतो नथी तथासुका
तृणतेपण वखतउपर पूरामजतानथी एहवुंसांजली मातायेंकहुं आउरचिणां
पया जाइंचरसिनंदिउ॥सुकृतिणेहजांतेहि एयं दीहाउलरस्कणं ॥ १ ॥ हेवत्स जेमरोगीउ
मरवापडयोहोय तेहनेजेकांइ खावामांगे तेआपे तथाफुलनीमाला प्रमुखपहेरावे तेम
एबोकडानेपण वथ्यमंमननीपरें शृंगारादिककरेते पोषेते पणकोइप्राहुणाआवसे तेवा
रेपरीक्षाजणासे तेसांजली वत्सठानोरह्यो पढेकोइकदिवशें तेहनेघरेंप्राहुणाआव्या
तेवारेंतेबोकडानेबांधी उंचूकरी घणुतडफडतो जीजकाढतो दीनस्वरे आरडतो मृत्युप
माडयो तेहनामांसने खंडोखंडकरी पचावीने प्राहुणासहितसकुटुंबें घरधणिये नह
एकीधुं तेवृत्तांतदेखीने वाठडो नयपाम्योथको चुख्योतरम्योथकोपण मातानुंडुधपीये
नही तेवारेंमातायें पुढेथके वत्सबोव्यो हेमातामें बोकडानीएहवी जूंमीअवस्थादीठी
तेथीमुजने धाववानीपण वांठाथातिनथी एमइहांपणएउपनय जोमवो जेमतेबोक
डोजीवतव्यनीवांठायें निर्नयपणे यथेष्टपुष्टयातुंथको प्राहुणाआवे मृत्युपाम्यो
तेमहेआत्मातुंपण प्रमादेपुष्टयको यथाइह्मायेंविचरेते पणमृत्युआवेथके मनुष्य
जन्महारीनरकादिकना दुःखपामि घणुशोचपामीस.

हवेबीजुंकांगणीनुंदृष्टांतकहेते जेमकोइकरांक परदेशेजइ मजूरीकरीने एकहजार
सोनैया कमायो पढेपोतानादेश तरफचाव्यो तेवारेरस्तामांखरचीसारुं एकरूपकवटा
वी तेहनी (५०) कागणीसाथेराखी बीजासर्वइव्यनी वांसलीनरी सीवीनेराखी एक
दिवसें किहांकमार्गमां विश्रामस्थानकें एककांगणीवीसरी ते सथवारासाथें आगजें

जातांसांजरी तेवारेंकांकेविचाखुंजे एककांगणीनीखोटे रखेनेबीजुंरूपक वटावबुं पडे इमचिंतवी सथवारोमूकी इव्यनीवांसली किहांकगोपवीने तेकांगणीजेवा पाठोव व्यो आवीनेजूएतेतो कांगणीकोइकलइगुं अनेपाठोफरीनेजूएतो वांसलीपण को इकलेइगुं पठेनिराशययी अतोत्रष्ट ततोत्रष्टयको वणुशोच करवालागो जेमतेरां कें एककांगणीनालोचयी हजारसोनैयानीवांसली अनेतेकांगणी बेन्हे खोइने घ णाशोचनुंजाजनययो तेमआत्मापणपूर्वें अग्रामकामनोगयको बहुमूलचारित्रपा मिने वलतुंकांगणीतुय कामनोगनीलालसभयें चारित्र्यजीने कामनोगगवेषतोयको कामनोगपणनपामें अनेचारित्रपणनपामे एमउचयत्रष्टययोयको तेरांकनीपरें घ णुशोचपांमे इहां कांगणी ते एक मासानुं चोथोनाग अथवावीसकोमी अथवा एकरूपैयानुं (८०) मुंनगजाणवो.

हवेत्रीजुं उदकबिंडुनुंट्टांतकहेढे कोइकवनमां कोइतृषातुरने कोइकदेवतायें क रुणाकरीने क्षीरसमुद्रनेकांठेजइमुक्यो तेमूर्खेंतिहांपाणीपीधुंनही अनेदेवतानेकहुजे हेस्वामि महारागामनीसीममांकुउठे तेहनेउपकांठे माननेअग्रेंलंबमान एकजलबिं डुने तेखरीपडशे माटेमुजनेतिहांमूकोतो बिंडुओपीउं तेसांजली तेहनेमूर्खनिर्जाग्य जाणी देवतायेंतिहांमूक्यो देवतापोताने स्थानकेंगयो पठेतेबिंडुओपण खरीपडयो तेदेखीतेमूर्ख उचयत्रष्टययो यको शोचकरवालागो तेमइहांतृषातुरतेजीवक्षीरसमु द्रतेचारित्र देवतातेसजरु जलबिंडुआरूप कामनोगनासुख एम उपनयजाणवुं.

हवेचोथुंआघ्रट्टांतकहेढे कोइकराजाने आंबानाफलघणुज वट्टनहता एकदिव रें घणाआघ्रफलनाखावायकी अजीर्णविषुचिकाययो पठेवैद्येअनेक औषधेंकरी,घ णीकष्टेनिरोगीकीधो वलतुंवैद्येकहुं हवेजोआघ्रफलखासोतो मरणपामसो एमकही सर्वथावाख्यो राजायेंपणपोतानादेशमांयी आंबानासर्ववनढेदावीनाख्या हवेकोइक दिवसेराजा आहेडेनिकव्यो तिहांडुष्टअश्वें अपहस्यां एहवाप्रधान अनेराजाबेहुजण वणुदूरपर्यें किहांकअटवीमांजइपहोता सैन्यसर्वपाठजरहुं राजाप्रधान बन्नेजण अ श्वशीउत्तरी आंबानीठायायेंवेठा तेआंबानीचेफलपमयादेखी राजानेघणादिवसें अ निलाषययो प्रधानेघणुवाख्यो तोपणतेफलखांधु एटलेतत्काल मृत्युअवस्थातुल्यथ योयको घणुशोचवालागो जेमतेराजा आघ्रनास्वार्देनुव्योयको प्रधानेवाख्योयकोप ण ते फलखाइ राजा जीव्यत्वनी आशातजीने मरतांमहाशोकपाम्यो तेमइहांपण विषयनुव्यकजीव विषयने परवशयको जिनाज्ञाअणमानतो कामनोगासक्तययी संयम अने मनुष्यजन्म बेहुहारीने पठे पश्चात्ताप करशे.

हवेपांचमुं वणिकनुं दृष्टांतकहेढे एकवणिकनेत्रणपुत्रहता तेत्रणेनेहजार हजार सौनैया थापणआपीनेकहुंजे एटलाडव्यंतमेव्यापारकरीने अवधितपरेंआवुं हवे तेत्रणेजण नीमे नीमे मूललेइने जूदेजूदेनगरेंचाव्या तेमांपहेलोजाइसर्वव्यसनरहित अल्पव्ययकरतो थको व्यापारकरवालागोतेमां घणोकमाणुं अनेबीजो हजारसौनैयाकायमराखीने लाजआवेतेवावरे एरीतेंते मूलडव्यनेराखीरहुं अनेत्रीजेव्यापारकी धुंनही अनेवेश्यादिकनाव्यसनमां सर्वमूलडव्यवावरीनाखुं अनुक्रमेंतेत्रणेजण पोतानाघरेंआव्या तेहोनुंव्यतिकरजाणीने त्रीजापुत्रनें मूलनीमेंपणनराख्योमाटे पितायें घरथीबारकामीमूक्यो लोकमांनिंदनिकथयो दासपणुंपाम्यो जेमतेत्रीजोपुत्र नीमेंमूलनेहारीने निंदाअवस्थापाम्यो तेमआत्माविषयलुब्धथको पूर्वजन्मपुण्यरूप मूल नीमेंहारीने जन्मांतरेंडुर्गतिना दुःखपाम्योथको घणुंशोचपामेढे.

हवेठणो शाकटनुं दृष्टांतकहेढे जेमकोइक गामांनुवाहक सम विषम मार्गजाणतो थको पण विषममार्गे गामानेलेइगयो पढेधुसरुज्जांगेथके शोचकरवामांमयुं तेमइ हांपण जीवपुण्यपापादिक मार्गनेजाणतोथको पण प्रमादना परवशपणाथकी कुमार्गे चालतो कुणतीमांपममे तेवारेंशोच पामसे.

हवेसातमुं जिह्मकनुं दृष्टांतकहेढे कोइकगामडीआनो रहेवासी पुरुषदालिडेंपरा नव्योथको देशांतरेंजइ जिह्मांमगे पणपुण्यरहितपणाथकी जिह्मानपाम्यो तेवारे फरीपोतानां घरतरफचालवानिकल्यो मार्गमांकोइकगामे पाण पाटकपात्रो एकदेवलढे तेमां रात्रेजइसुतो तेदेवलमांथी एकसिद्धचित्तेलुंकामकुंनहाथमांलेइ निकल्यो पढेएक बाजुयेंउजेरही घडानेकहेवालागो हेकुंनइहांमंदिरकर एटलेतिहां मंदिरथयुं एम तिहांशय्यादिक जोगसामग्रीसर्वकीधी पढेस्त्रीसहित रात्रेजोगजोगवी प्रजातेंसर्व संहयुं तेदेखीने जिह्मकेचिंतव्युं जेआजलगणहुं फोकट पृथ्वीमांजम्यो हवेजोहुंएसिद्धनेसेवुंतो माहरीसर्वआश्याफळे एमचिंतवीते पाणनीसेवाकरी एकदिवशेते पाणप्रसन्नथइबोव्यो जेतुंसुंमागेढे तेवारेजिह्मबोव्युं जेताहरापशायथीहुंपण एहवोजोगपामुं पाणेकहुंतुजने गमेतो एकुंनलेइजा अनेगमेतो एकुंनप्रतिष्ठानी विद्यालेइजा तेवारे जिह्मकबोव्यो जेहेस्वामीविद्यातो कष्टकरीसाधुं तेवारेंफळे तेमाटेविद्यासिद्धकुंनढे तेहिजमने आपो तोकष्टकिधाविनाज जोगसिद्धिपामु पढेतेपाणेधमोआप्यो हवेतेगामडीआघटलेइने घरेंआव्यो घटनेप्रतापें उज्ज्वलघरनीपजावी विविधजोगसामग्री मेजवी पोतानासर्वकुटुंबसहित मनोबांढित विलास जोगववालागो पोताना सड्डादिकने खेतीप्रमुख आजीविकाना उपाय सर्वमूकाव्या ढोरप्रमुखचतुष्पद सर्वढो

होमूष्या एकदिवशे ते ग्रामीणमद्यपाने ठाकटोयश्ने मनमांर्हर्षधरतो तंविद्याकुंज
स्वांजाठपरलेश्ने नाचवालागो मद्यपानना परवशपणाथकी घटपडीने जांगीगयो
तेथी विद्यायें करेलुं वैजव सर्वमटीगयो पढेग्रामीणकुटुंबसहित आजीविकायें
डुःखीययोथको शोचकरवालागोके हाहाइतिखेदे जोमेघटसिद्धिनी विद्यालीधीहती
तोसुखीयात एरीते जेमतेग्रामिकजिहु परिअटनकरतां दैववशाज् कामकुंजपामिने
वलीमद्यपाननी परवशताथकी कुंजजागीनाखीने विद्यानुशोचपाम्यु तेमएजीवपण
डुर्लज जिनधर्म पामिने प्रमादपरवशताथी धर्महारीने कुगतीयेंगयोथको धर्मसा
मग्रीविना शोचपामे एसातदृष्टांतना संबंधजाणवा तेमांपहेलापांचदृष्टांततो श्रीउ
त्तराध्ययनना सातमां अध्ययनथी तथाठछोटदृष्टांत पांचमांअध्ययनथी अने सा
तमोटदृष्टांत ठछाअध्ययनथी लख्युंते श्लोकमां आद्यशब्दकह्योढे तेथीबीजापण द
रिडिकुटुंबादिक एहवाटदृष्टांत घणाढे तेग्रंथांतरथी जाणवा.

पतंगजृंगेणखगाहिमीनद्विपद्विपारिप्रमुखाः प्रमादैः ॥ शोच्या
यथा स्युर्मृतिबंधडुःखैश्चिरायजावी त्वमपीति जंतो ॥ १४ ॥

अर्थ॥हवेवली ग्रंथकार प्रमादीजीवने दृष्टांतेकरी जावीडुःखदेखाडेढे हेआत्मा जेम
पतंगीयो तथा जमरो मृग तथा खगके० पारेवाप्रमुखपट्टी तथासर्पअने माठलो तथा
हस्तिव्याघ्रइत्यादिक सर्वजीवते प्रमादजे शब्दादिकविषय तेहनावशथकी मरणसंब
धीडुःखेकरीने शोचनीयथायढे तेमांपतंगते नेत्रनाविषयथी दीपशिखायेंमोह्योथको
मृत्युपामेढे अने जमरोघ्राणेंडियनाविषयथकी कमलमध्येमुझाइमरेढे मृगशब्दविष
यथी नादनुमोह्यो पाराधीथकी मरणपामेढे पट्टीशालप्रमुखकणनेलोचें रसनेंडियना
वशथकी जालमांपमेढे सर्पकाननाविषयथी महुअरनानादनोमोह्यो बंधनपामेढे अने
मत्स बडिशनामांसनीलालचें रसनेंडियना वशथीमरेढे हस्तिहस्तीनामोह्यी स्प
र्शनेंडियनावशे बंधनमरणादिपामेढे व्याघ्रपिंजरामारहेला बोकडानामांसनीला
लचें रसनेंडियनावशेमृत्यु बंधनादिकपामेढे इत्यादिकबीजापण चित्राप्रमुखना दृ
ष्टांतजाणवा तेमाटेहेआत्मा तुंपणतेपतंगादिकनीपरें प्रमादनावशथकी चिरकालल
गें शोचनीय थाइस. ॥ १४ ॥

पुरापि पापैः पतितोसि डुःखराशौ पुनर्मूढ करोषि तानि ॥ मऊ

न्महापंकिलवारिपूरे शिला निजे मूर्ध्नि गले च धत्से ॥ १५ ॥

अर्थ ॥ हवेप्रमादनुं पापरूपपणुंदेखाडी तेहनोपरिहारकरेढे हेमूर्खतुंपूर्वेपण पा

पेकरीनेजडुःखसमूहमापडथोळे अनेफरीपण तेहिजपापनेकरेळे तेथीतुंघणाकडिबस
वित्तबलनापूरमां बुडतोथको पोतानामस्तकनेविषे अने गलानेविषे शिलाधरेळे॥१५॥

पुनःपुनर्जीव तवोपदिश्यते बिन्नेषि दुःखात् सुखमीहसे चेत् ॥

कुरुष्व तत्किंचन येन वाञ्छितं नवेत्तवास्तेऽवसरोयमेव यत् ॥१६॥

अर्थ ॥ हवेजीवने प्रमादपरिहारनुएहिजअवसरळे तेकहेळे हेजीवतुजने फरीफ
रीने उपदेशकहुंहुं केजोतुंडुःखथीबीहेळे अनेसुखनेवांळेळे तोतुं एवुंकांश्क सुकृत
करके जेथकीताहरुं वांळेजुंसुख तुजनेमिले अनेतेसुकृतकरवानो अवसर एहिजळे ५
हांफरीनेउपदेशदीधो माटेपुनरुक्तदोषनही यडुक्तं सञ्ज्ञायजाणतवउं सहेसुउवएस
धुईपयाणोसु ॥ संतगुणकिन्तणोसु न हुंति पुणरुक्तदोसाउं ॥ १६ ॥

धनांगसौख्यस्वजनानसूनपि त्यज त्यजैकं न च धर्ममार्हतं ॥

नवंति धर्माश्च नवे नवे र्यिता न्यमून्यमीनिः पुनरेप दुर्लभः ॥१७॥

अर्थ॥हवेधर्मनीदुर्लभतादेखाडीने धर्मावसरनेज दृढकरेळे हेजीवतुं धनतथाशरीर
अनेसुख तथास्वजनकुटुंब तथाप्राणजे जीवितव्यपणुं तेसर्वनोत्यागकर पणएकश्रीस
र्वज्ञप्रणीतजे धर्म तेहनेकोइवारेंपण त्यजीशनही केमकेएधनादिक सर्ववस्तुतेधर्मथकी
जतुजनेनवनवनेविषे वांछितमजशे पणधनादिकेकरी जिनोक्तधर्ममजवुं दुर्लभळे १७
दुःखं यथा बहुविधं सहसेप्यऽकामः कामं तथा सहसि चेत्करुणादिजावैः॥
अल्पीयसापि तव तेन नवांतरस्या दार्त्यंतिकी सकलदुःखनिवृत्तिरेव १८

अर्थ॥हवेआत्माने अकामदुःखनासहेवाने बदले सकामदुःखसहेवुंते नजुंएमकहे
ळे हेआत्मातुंजेम अकामके० इत्तारहित पस्वशथको बहुविध चुग्व तृष्णा वध बंधनादि
कडुःखप्रतेसहेळे तेमज जोकरुणादिक जेमेत्री प्रमोद कारुण्य माभ्यस्य एपरिणामेकरी
ने सकामके० निर्झरानीबुदियें तुंडुःखसहनकरे तो तेवाथोडापणदुःखने सहवेकरीने
नवांतरनेविषे आत्यंतिकीके० पुनःप्राडुर्जावैरहित एहवी समस्तदुःखनी निवृत्तिते नि
श्चयथाय एटले मोक्षपद पामे ॥ १८ ॥

प्रगल्भसे कर्मसु पापकेष्वरे यदाशया शर्म न तद्विनानितं ॥

विजावयंस्तच्च विनश्वरं कृतं बिन्नेषि किं दुर्गतिदुःखतो न हि ॥१९॥

अर्थ ॥ हवेधर्मत्यजीने आत्मापापकर्ममां निपुणताकरेळे तेआश्रीकहेळे अरेमू
खजीवतुं सुखनीआत्मार्येकरी पापनाउत्पादकजेकर्म तेहनेविषे प्रगल्भसेके० माहा
पणकरेळे पण ते धनस्वजनादिकनासुख तो प्राणितके० जीवितव्यविना जोगवायनही

अने ताहरो जीवतव्यतो वीप्रके० उतावलुं विनाशशीलते एवीरीतेजाणतोथकोषण
तुं दुर्गतीनाडुःखयी केमबीहितोनयी ॥ १९ ॥

कर्माणि रे जीव करोषि तानि यैस्ते नवित्र्यो विपदो ह्यनंताः ॥

ताज्यो जिया तदधसे ऽधुना किं संजाविताज्योपि नृशाकुलत्वं ॥ २० ॥

अर्थ॥ वलीप्रकारांतरेतेहिजकहेढे हेजीवजोतुं तेहवाज हिंसा मृषावादादिककर्म
करेढे जेकमेंकरीतुजने अनंतिआपदाआयाशे तेवारेंहमणाजते आपदाओसंजारेथके
पण अतिशेनयेंकरीने आकुलताकेमपामेढे जोपापनाफलजाणतोथकोषण तुंपापक
र्मकरवानेप्रवर्तेढे तेवारेंवली नरकादिकनाडुःखसांजलीनेसावास्ते नयपामेढे निश्चंतु
जनेतेडुःखनोगवाजपडशे एमांसंशयसुंने एजावार्थेढे ॥ २० ॥

ये पालिता वृद्धिमिताः सहैव स्निग्धा नृशस्नेहपदं च ये ते ॥

यमेन तानप्यदयं गृहीतान् ज्ञात्वापि किं न त्वरसे हिताय ॥ २१ ॥

अर्थ ॥ वलीजीवने हीतार्थनेविषेप्रेरेढे हेजीवजेस्वजन मित्रादिक तथापुत्रादिक
तेपाव्यापोष्या तथाजे तुजसाथेंवृद्धिपाम्या महोटाथया वलीतेताह्रा अतिशयस्नेह
पात्रथया तेहुनेपण यमराजायें निर्दयपणेग्रस्या तेजाणीनेपणतुं आत्महितकरवानेके
मउजमालयतुंनयी केमके तेहुनेजो यमेंग्रस्थतो तुंशीरीतेस्थिररहिस एजावार्थ ॥ २१ ॥

यैः क्लिश्यसे त्वं धनबंधवपत्य यशःप्रचुत्वादिजिराशयस्थैः ॥

कियानिह प्रेत्य च तैर्गुणस्ते साध्यः किमायुश्च विचारयैवं ॥ २२ ॥

अर्थ ॥ हवेजेतुक्लेशसहेढे तेहथीतुजने काऽगुणनयी तेकहेढे हेआत्मनतुं आ
शयस्थके० केवलकल्पितमात्र एहवाजेधन बंधु स्वजन अपत्यके० संतान तथा य
श कीर्ति अने प्रचुत्व स्वामिपणुं इत्यादिकनिमित्तेंकरी क्लिश्यसेके० कष्टनोगवेढे ते
धनस्वजनादिकेंरी तुजनेइहजवें तथा परजवें केटलुंक गुणसाधवुंढेएटले ते तुजने
सुंगुणकरसे अनेआऊषोते केटलुंकढे एमविचारी धनादिकतुं ममत्व करतां करतांज
आयुष पुरोथइजासे अने नवांतरेंकोऽपण ताहरेकामेआवसेनही ॥ २२ ॥

किमु मुह्यसि गत्वरैः पृथक् कृपणैर्बन्धुवपुःपरिश्रदैः ॥ विमृश

स्व हितोपयोगिनो ऽवसरेऽस्मिन् परलोकपांथ रे ॥ २३ ॥

अर्थ॥ हेपरलोकेंजनार पंथीजीव तुं रुपण दीन सरणदेवाने असमर्थ एहवा अ
ने पृथगत्वरके० जूदाजूदावेराइजासे एहवाजे बंधु स्वजन तथा वपुजेशरीर तथा ध
नभान्यादिक परिग्रह तेणेकरी सुंमुंजायढे एकोऽपण ताह्रासाथें आवेनही एजावा

બીજે માટે અધિકારવાયોગ અવસરને વિષે પોતાના હિતોપયોગી પરલોકના સહાયનૂત
 એહવાજે જ્ઞાનાદિકગુણ તેહોને ચિત્તમાંરાવ ॥ ૨૩ ॥

સુખમાસ્સે સુખં શોષે ચુંદ્દે પિબસિ સ્વેલસિ ॥ ન
 જાને ત્વગ્રતઃ પુણ્યૈર્વિના તે કિં નવિષ્યતિ ॥ ૨૪ ॥

અર્થ ॥ હવે હમણાતું સુખે વિલશે જે પણ આગલતાહરી સીગતિયાસે તેકહેજે હેઆ
 ત્માતું હમણાપૂર્વોપાર્જિત પુણ્યફલના ઉપાયથી સુંસુખેવેશીરહેજે તથા સુખેનો જનક
 રેજે સુખેમયાદિકપાનકરેજે સુખેંદ્રુતાદિકેંરમેજે પણ આગલ પરજવેં તુજને પુણ્યવિના
 સુંધવાનુજે તે સુંધથી જાણતો એટલે પુણ્યવિના ઘણુજ હુસ્વીયડસ ॥ ૨૪ ॥

શીતાતાપાન્મક્તિકાકતૃણાદિ સ્પર્શાદ્યુત્પાત્કૃતોલ્પાદિજેપિ ॥ તા
 સ્તાશ્રૈન્નિઃ કર્મન્નિઃ સ્વીકરોષિ શ્વભ્રાદીનાં વેદના ધિગ્ ધિયં તે ॥ ૨૫ ॥

અર્થ ॥ હવે થોડાકષ્ટથી બીહતોયકો ઘણુકષ્ટઅંગીકારકરેજે તેકહેજે હેઆત્માતું
 તાઢથી તાપથી તથા માંસીપ્રમુખ તૃણ માનપ્રમુખના સ્પર્શાદિકથી ઉપનુંજે અલ્પ
 માત્રકષ્ટ તેથી બીહજે કાયરથાયજે અને એવાપાપકર્મેંકરીને શ્વચ્રકે ૦ નરકાદિકના પ્ર
 કારનીજે મહાવેદનાઓ તે પ્રતે અંગીકારકરેજે તોતાહરીબુદ્ધિને ધિઃકારજે ॥ ૨૫ ॥

કચિત્કષાયૈઃ કચન પ્રમાદૈઃ કદાગ્રહૈઃ ક્વાપિ ચ મત્સરાદ્યૈઃ ॥ આ
 ત્માનમાત્મન્ કલુષીકરોષિ વિજ્ઞેપિ ધિહ્ નો નરકાદધર્મા ॥ ૨૬ ॥

અર્થ ॥ વલીતેહિજકહેજે હેઆત્માતું કિહાંક પરીષદાદિકમાં કષાયેંકરીને વલી
 કિહાંક ક્રિયાનુષ્ઠાનાદિકને વિષે પ્રમાદેકરીને વલી કિહાંક ઉપદેશાદિકમાં કદાગ્રહેંક
 રીને કિહાંક ગુણવંતની અનુમોદનાને વિષે મત્સરાદિકેંકરીને પોતાની આત્માને મલીન
 કરેજે પણ તુંધર્મરહિતયકો નરકથી બીહિતો નથી માટે તુજને ધિઃકારજે ॥ ૨૬ ॥ ઇતિ
 શ્રીઅધ્યાત્મકલ્પદ્રુમે સામાન્યતો વેરાગ્યોપદેશાચ્ચો દશમોધિકાર સમાપ્ત.

અથધર્મશુદ્ધ્યુપદેશઃ ॥ નવેજ્ઞવાપાયવિનાશનાય તમઙ્ગધર્મ કલુષીકરોષિ
 કિં ॥ પ્રમાદમાનોપધિમત્સરાદિજિર્ન મિશ્રિતં દ્વૌષધમામયાપહં ॥ ૧ ॥

અર્થ ॥ હવેધર્મશુદ્ધિઉપદેશનામ્ ઇગ્યારમો અધિકારકહેજે તિહાંપ્રથમ ધર્મનીશુ
 દ્વતાજ થાપેજે જેધર્મતે નવકે ૦ સંસારસંબંધી અપાયજે જન્મમરણાદિક તેહનો વિ
 નાશકરવાને સમર્થથાય એહવાધર્મને હેમૂર્ખઆત્મા પ્રમાદજે મયાદિક તથામાન
 અહંકાર ઉપધિ કષ્ટ તથામત્સર ઇત્યાદિકેંકરીને સું મલીનકરેજે હવેતેઉપર દૃષ્ટાં
 તકહેજે હિયસ્માત્કે ૦ મિશ્રિતદ્વૌષધ આમયાપહંનસ્યાત્ એટલે વિરુદ્ધવ્યેમિશ્રિત

जे औषध तेकांशरोगनिवारकनहोय अनेतेमजतेऔषधनीपरें धर्मपणजोप्रमादादि
कें मिश्रितहोयतो संसारना अपायजे दुःखतेनो निवारकनहोय ॥ १ ॥

यतः ॥ शैथिल्यमात्सर्यकदाग्रहक्रोधोनुतापदंजाविधिगौरवाणि च ॥

प्रमादमानौ कुगुरुः कुसंगतिः श्लाघार्थिता वा सुकृते मला इमे ॥२॥

अर्थ ॥ हवेधर्मनेविषे मलसरिखाजेटलादोषने तेटलापूर्वाचार्यना वचनथीदेखावे
ने सुकृतजेधर्मकार्यतेमां शैथिल्यके० धर्मनेविषे अनादरता मात्सर्यके० गुणवंतनेविषे
देषनुंवरवुं तथाकदाग्रहके० जूठावचननुंहठ क्रोधके० क्रोध वली अनुतापके० सुक
तकरीनेपने हाइतिखेदेमें फोकटदानदीधुं फोकटतपस्थाकीधी इत्यादिकपश्चात्तापनुं कर
वुं तथादंजके० कपट अने अविधिके० शास्त्रोक्तविधियें रहित क्रियानुंकरवुं तथागौर
वके० हुंमहाधर्मिष्ठ इत्यादिक महोटाइनुंचितववुं वलीप्रमादजे धर्ममां असावधा
नपणुं अने मानजेअहंकार वलीकुगुरुजे लोहशिलातुल्य अने कुसंगतिजे कत्सूत्र
जापी एहवामिथ्यात्वी प्रमुखनोसंग तथा श्लाघार्थिताके० लोकनामुखथी पोतानी
कीर्तिनुंवाठवुं एटलाप्रकारेंकरी धर्ममलीनथाय धर्मनुंयथोक्तफलनथाय ॥ २ ॥

यथा तवेष्टा स्वगुणप्रशंसा तथा परेषामिति मत्सरोक्षी ॥

तेषामिमां संतनु यद्वन्नेथास्तां नेष्टदानादिविनेष्टलानः ॥३॥

अर्थ ॥ हवेआत्मापोतानागुणनी प्रशंसावांढे तेआश्रीउपदेशेने हेआत्माजेम
तुजने पोतानागुणनी प्रशंसावद्वजने तेमपरजे अन्यजन तेहनेपणपोताना गुणनीप्र
शंसावद्वजने एहवुंजाणीने मत्सररहितथको तेअन्यजननी इमांके० गुणनीप्रशंसाप्र
तें विस्तारीनेकहे जेमतुं पणतेप्रशंसाप्रतेंपामें केमके कोइने वांढितदानदीधाविनापोता
नेपण वांढितलाननथाय एटलेपारकागुणनी प्रशंसाकरीयेंतो पोतेंपण प्रशंसनीयथैयें

जनेषु गृह्णत्सु गुणान् प्रमोदसे ततो जवित्री गुणरिक्तता तवा॥गृह्णत्सु

दोषान् परितप्यसे चरे ब्रवंतु दोषास्त्वयि सुस्थिरास्ततः ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ हवेकेटलाक काव्यनेविषे गुणप्रशंसानीवांढायकी अवगुणदेखामेने हे
आत्माजोताहरागुण लोकेंमहणकसायकां तुंहर्षपामेने तोतेहर्षपामवाथी ताहरे
गुणनी रिक्तताथासे अनेजोलोकें अवगुणबोलतेढते तुं परितापके० खेदपामेने तो
तेखेदपामवाथी ताहराविषे अवगुणते निश्चलथइरहेसे तेमाटे गुणकह्याथी हर्ष अ
नेदोषकह्याथी खेद एवेडुवाना तुंकरीसनही ॥ ४ ॥

प्रमोदसे स्वस्य यथाऽन्यनिर्मितै स्तवैस्तथा चेत्प्रतिपंथिनामपि ॥

विगर्हणैः स्वस्य यथोपतप्यसे तथा रिपूणामपि चेत्ततोसि वित् ॥५॥

अर्थ ॥ हेआत्मातुं जेमलोकनामुखें पोतानागुण स्तवसांजलीने प्रमोदपामेढे तेम शत्रुनापण गुणस्तवसांजलीने जोप्रमोदपामें अने पोताने विगर्हणैः के० अवर्णवादें करीने जेमपरीतापकरेढे तेमजजो शत्रुनापण अवर्णवाद सांजलीने तुंपरीताप करे तेवारें एम जाणियेंजे तुंज्ञाताढो ॥ ५ ॥

अथवा ॥ स्तवैर्यथा स्वस्य विगर्हणैश्च प्रमोदतापौ नजसे तथा चेत् ॥

इमौ परेषामपि तैश्चतुर्व्युदासतो वासि ततोऽर्थवेदी ॥६॥ इतिवापाठः

अर्थ ॥ वली पाठांतरेकरी एहिजअर्थकहेढे हेआत्मातुंजेम पोतानीस्तुतियेंकरी ने तथापोतानेविगर्हणेंकरीने प्रमोदतापोंके० हर्षअनेशोकप्रतेजजेने तेमज पोतानी स्तवना तथा निंदा अने परनीस्तवना तथा परनीनिंदा एचारेनेविषेजो उदास ताके० मय्यस्थजावनेजजे तेवारेंतुं अर्थवेदीके० परमार्थनुंजाणढो एमजाणियें एकाव्य पहेलाकाव्यनुं पाठांतरजाणवुं ॥ ६ ॥

नवेन्न कोपि स्तुतिमात्रतो गुणी ख्यात्या न बह्व्यापि हितं परत्र च ॥

तदिबुरीर्ष्यादिजिरायति ततो मुग्धाजिमानग्रहिलो निहंसि किं ॥ ७ ॥

अर्थ ॥ हेआत्माकेवल एकजीस्तुतिमात्रथीज कोइगुणवंतनथाय अनेवली जग तमां ख्यातिकीर्तिजोघणीहोय तोपण तेथी कांइपरनवनुं हितनथाय तेमाटेपरलो कें हितनुंवांढक एहवुंजेतुंते मुधाके० फोकट अजिमानेकरी घहेलोथयो थको ईर्ष्या दिकेंकरीने आयतिजे उत्तरकाल तेहने सावास्ते बगाडेढे एटजेईर्ष्या करवाथी ताहरो परनवनुंहित विणसीजायढे इतिजाव ॥ ७ ॥

सृजंति के के न बहिर्मुखा जनाः प्रमादमात्सर्यकुबोधविभ्रुताः ॥

दानादिधर्माणि मलीमसान्यमू न्युपेक्षशुद्धं सुकृतं चराएवपि ॥ ८ ॥

अर्थ ॥ हवेदानादिककर्मने जे मलीनकरेढे तेहनेकहेढे हेआत्मा प्रमादजे मद्या दिक पांचप्रकारें तथामात्सर्य एटजे पारकीसंपदानी अदेखाइ तथाकुबोधजे मि थ्यादर्शननुं दृष्टिराग तेणेकरी विभ्रुतके० पराजव्या एहवा बहिरमुखजे स्वचित्तक लिपत मार्गनास्थापक कुतीर्थकजोकते मलीमसके० महाआरंजादिकें दूषत एह वादानप्रमुख ते धर्मकार्यमां कोणकोणनधीकरता अर्थात्मिथ्यात्वीलोकपण सर्वपो

तपोताना मननीरुचिये दानप्रमुख धर्मकार्यकरेबे पण तेप्रमादादिके दूषितथका य
थोक्तफलदायकनथाय तेमाटेतेमजीन धर्मकार्य उवेषीने थोमुंपण शुद्धधर्मकर ॥७॥

आच्छादितानि सुकृतानि यथा दधंते सौभाग्यमत्र न
तथा प्रकटीकृतानि ॥ ब्रीडानताननसरोजसरोजनेत्रा
वह्नःस्थलानि कलितानि यथा झुकूलैः ॥ ९ ॥

अर्थ ॥ हवेप्रशंसारहितधर्मनुं विशेषफलदेखाडेबे इहांश्रीजिनशासननेविषे आ
ह्वादितके० प्रशंसानेढाक्याथका एटलेजेप्राणी प्रशंसायेरहित थका एहवाजे सुकृत
के० धर्मकार्य तेथीजेहवी सुजगतानेपामे तेहवी प्रकटितके० जेसुकृतकरीने लोक
आगले प्रशंसाकरावे ते सुजगतानेनपामे तेहनुंदृष्टांतकहेबे जेम ब्रीडाजेजळा ते
ऐकरीने नतके० नघेबे आननसरोजके० मुखकमलजेहनुं एहवीजे सरोजनेत्राके०
कमलनयना एटले उत्तमस्त्री तेहना वह्नःस्थलजे स्तनमंडलते डकूलजे वस्त्रतेऐकरी
सहितथका जेहवी सुजगताप्रते पामे तेहवा उघाडाथका सुजगताप्रतेनपामे ॥९॥

स्तुतैः श्रुतैर्वाप्यपरैर्निरीक्षितैर्गुणस्तवात्मन् सुकृतैर्न कश्च न ॥
फलंति नैव प्रकटीकृतैर्नवो द्रुमा हि मूलैर्निपतंत्यपि त्वध. ॥१०॥

अर्थ ॥ हेआत्मा ताह्रासुकृतजे धर्मकार्य ते अन्यलोके स्तुतके० वखाणेथके
तथा अन्यलोके सांजलेथके तथा अन्यलोकेदेखेथके तेथीतुजने कोइगुणनथी तेउ
परदृष्टांतकहेबे जेमचूमीमांहेथी मूलप्रगटकरेबते डुमजेवृद्धतेफलेनहीपण उलटाहे
गपडे तेम सुकृतपण उघाडाकल्याथका फलदायक न थाय ॥ १० ॥

तपःक्रियावश्यकदानपूजनैः शिवं न गंता गुणमत्सरी जनः ॥

अपथ्यजोजी न निरामयो नवेजसायनैरप्यतुलैर्यदातुरः ॥११॥

अर्थ ॥ हवेगुणवंतनुं मत्सरकरवुंनिषेधेबे गुणजेपारका तपसंयमदानादिक तेह
नेविषे मत्सरनुंकरनार एहवोजे मनुष्यते तपतथाक्रिया जे आवश्यक दान तथापूजन
जे जिनबिंब पुस्तकप्रमुखनीपूजा इत्यादिक सर्वप्रकारेंकरीपण मोहूपामेनही तेउपर
दृष्टांतकहेबे जेम आतुरजे रोगीपुरुषते अपथ्यजोजन करतोथको अनोपम महामू
जा एहवाजे रसायन पारदादिक औषध तेऐकरी रोगरहितनथाय इहां रोगीतेआ
त्मा अने तपप्रमुखते रसायण अनेगुणवंतउपर मत्सरते अपथ्यजोजन तथा मुक्ति
ते निरोगता जाणवी एउपनयकसुं ॥ ११ ॥

मंत्रप्रचारत्नरसायनादि निदर्शनादल्पमपीहि शुद्धं ॥ दाना
र्चनावश्यकपौषधादि महाफलं पुण्यमितोन्यथाऽन्यत् ॥१२॥

अर्थ ॥ वलीप्रकारांतरे तेहिजकहेढे इहांश्रीजिनशासनमां दान देवपूजा आवश्य
क पोसहप्रमुखजे पुण्य तेथोहुंपण शुद्ध दोषरहितकीधोहोयतो मंत्रजे जांगुलीप्र
मुख तथा रत्नजे सूर्यकांत चंद्रकांतादिक तथा रसायनजे पारादिक तेहनीपरें म
हाफलकारीथाय जेममंत्रथोडाअकरनुंहोय तोपण विषप्रहारादिकनेहरी महागुणक
रे तथासूर्यकांतादिक रत्नन्हांनुंहोयतोपण महाप्रकाशकरे अने रसायणथोहुंपण म
होटा रोगहरे तेमदोषरहितपुण्यजो थोहुंहोयतोपण महाफलदायकथाय अनेतेहथी
विपरोतजे अशुद्धपुण्यकार्य तेअन्यथाके० घणुंहोयतोपण अल्पफलदायकथाय ॥१३॥

दीपो यथाल्पोपि तमांसि हन्ति लवोपि रोगान् हरते सुधायाः ॥

तृणं दहत्याशु कणोपि चाग्नेर्धर्मस्य लेशोप्यमलस्तथाहः ॥१३॥

अर्थ ॥ जेमदीपक अल्पके० न्हानोहोयतोपण अंधकारटालेढे वलीजेम अमृ
तनो एकबिंदुमात्रतेपण सर्वरोगनेहरे वलीजेम अग्नीनुंएककणीधुंमात्रतेपण तृणा
नेबालीनाखे तेमनिर्मलदोषरहित एहवोधर्मनुं लेशमात्रतेपण पापनेटाले ॥ १३ ॥

नावोपयोगशून्याः कुर्वन्नावश्यक्रीयाः सर्वाः ॥

देहक्लेशं लज्जसे फलमाप्स्यसि नैव पुनरासां ॥ १४ ॥

अर्थ ॥ हवेसर्वक्रियानी सफलताते नावसहितकरवाथोजहोय तेकहेढे हेआ
त्मातुं नावजे श्रद्धा तेहनाउपयोगेंकरी शून्यके० रहित एहवासर्वए अवश्यकरवा
योग्य जे पडिकमणुं पडिलेहणप्रमुखक्रिया तेप्रते करतोथको पणतेथीकेवल शरीरने
क्लेशमात्रउपजावुं तेहिजफलपामेढे पणतेक्रियातुं मुख्यफलजे मोहलक्षण तेसर्व
थानहीजपामे केमके नावथकी शून्यक्रियाजो घणीकरीतोपण निःफलथाय ॥ १४ ॥
इतिश्रीअध्यात्मकल्पद्रुमे धर्मशुद्ध्युपदेशाख्य एकादशोअधिकार समाप्त ॥ ११ ॥

अथ श्रीदेवगुरुधर्मशुद्धिमधिकृत्य किंचिदुपदेशः ॥

तत्त्वेषु सर्वेषु गुरुः प्रधानं हितार्थधर्मा हि तत्त्वक्तिसाध्याः ॥

श्रयंस्तमेवेत्यपरीक्ष्य मूढ धर्मप्रयासान् कुरुषे वृथैव ॥१॥

अर्थ ॥ हवेबारमेंअधिकारें देव गुरु धर्म एप्रणतत्वनीशुद्धिकहेसे तिहांप्रथमतो
जो शुद्धगुरुमळे तोज शुद्धदेव तथाशुद्धधर्मपामियें तेमाटेप्रथम गुरुतत्वनी शुद्धि
कहेढे हेआत्मासर्वतत्वमां मुख्यतत्वते गुरुढे केमके हितार्थके० मोहनेअर्थें धर्म

साधवो होयतो ते गुरुनावचनयकीसथाय तेमाटेतुं मूढयको परीक्षाकल्याविनाज गु
हमे आश्रयतोयको धर्मनेनिमित्तेंजे प्रयासकरेते तेवृथाके० फोकटते ॥ १ ॥

जवी न धर्मैरविधिप्रयुक्तै र्गमी शिवं येषु गुरुर्न शुद्धः ॥

रोगी हि कल्पो न रसायनैस्तै र्येषां प्रयोक्ता जिपगेव मूढः ॥२॥

अर्थ ॥ हवेगुरुअशुद्धहोयतोधर्मपण अशुद्धथाय तेकहेते नवीजे संसारीजीव
तेणे अविधियेकीधाएहवाजे दानादिकधर्म तेहथीजीव मोहगामीनथाय केमकेजे
धर्मनेविषे शुद्धके० निर्दोषपणुं नथी तेधर्मवृथाते तेउपरदृष्टांत कहेते जेमरसायननुं
करनार वैद्यते गुणागुणनुं अजाणमूर्खहोयतो रोगीपुरुष ते रसायनेकरी निरोगीन
थाय तेमइहारांगी तेआत्मा औषधतेधर्म मूर्खवैद्य ते कुगुरु जाणवो ॥ १ ॥

समाश्रितस्तारकबुद्धितो यो यस्यास्त्वहो मङ्गयिता स एव ॥

ओघं तरीता विषमं कथं स तथैव जंतुः कुगुरोर्नवाब्धिं ॥ ३ ॥

अर्थ ॥ हवेकुगुरुअने कुतारकनुंदृष्टांतकहेते जेप्राणियें तारकबुद्धियेंकरीने तार
कनेआश्रयोते अनेतेतारकज आश्रितप्राणीने बुढाडनारहोय तोतेप्राणी विषमड
स्तार एहवो उधजे समुडनापाणीनो प्रवाह तेशीरीतेंतरसे तेमज जेथकी तरवानीआ
शाराखियें तेहिज जेवारें बोडे तिवारें समुडनुं पारते केमपामियें तेमज कुगुरुथी
नवसमुडपण जाणवुं केमके जेगुरुप्रतें तारकजाणीने संसारसमुड तरवानी आशा
यें तेहने आश्रयियें अनेतेगुरुतो उन्मार्गने देखाडवेकरी आश्रितप्राणीने संसारसमु
डमां बोडे तेवारें ते प्राणी संसारसमुडनो पारकेमपामे एजावार्थते ॥ ३ ॥

गजाश्वपोतोद्धरथान् यथेष्टपदाप्तये नज निजान् परान् वा ॥

नजंति विज्ञाः सुगुणान् नजैवं शिवाय शुद्धान् गुरुदेवधर्मान् ॥४॥

अर्थ ॥ तेमाटेशुद्धदेवगुरुधर्मने आदरवुंतेकहेते जेमविज्ञजे निपुणपुरुष तेवा
वितस्थानकें पदोचवानेअर्थें पोताना अथवापारका हाथी घोडा तथा वाहण उठ ब
जद रथ तेआपआपणेगुणोसहितसुलहणाजोडने आदरे केमकेजो निर्लहण वाहन
होयतो तेहथीवांठित स्थानकेंपदोचायनही माटेहेसरलप्राणी एरीतेंतुंण मोहस्था
नक पामवानेअर्थें शुद्धगुणोपेत एवाजे देव गुरु धर्मतेप्रतेंनज जेथकीमोहपदपामे

कलाद्रुथा स्युः कुगुरूपदेशतः कृताहि धर्मार्थमपीह सूद्यमाः ॥

तद्वष्टिरागं परिमुच्य नज हे गुरुं विशुद्धं नज चेद्वितार्थ्यसि ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ हवेकुगुरुनाउपदेश्याधर्म फलदायकनहोय तेकहेते इहांश्रीजिनशासनने

विषे कुगुरुनाउपवेशयकी धर्मनेअर्थेपणजे जलाउद्यमकरेलाहोय तेफलदायकनप्राप्त
माटेहेनइकजोतुं मोक्षफलनोअर्थींढो तोदृष्टिरागढांमीने शुद्धपरुषकगुरुनेजज्ञ ॥५॥

न्यस्ता मुक्तिपथस्य बाहकतया श्रीवीर ये प्राक् तयालुं

टाकास्त्वदतेऽनवन् बहुतरास्त्वन्नासनं ते कलौ ॥ बिभ्रा

णा यतिनाम तत्तनुधियां मुष्णंति पुण्यश्रियः फूत्कुर्मः

किमराजके ह्यपि तलारह्णा न किं दस्यवः ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ हवेदृष्टांतेकरी कुगुरुनीडृष्टताकहेढे हेश्रीमहावीर पूर्वतुमेजे सुधर्मास्वा
मिप्रमुख मोक्षमार्गना चलावनारामूक्याहता तेपढे कलियुगमां तुजविना ताहाराशा
सननेविषे पट्टपरंपरा सुविहिताचार्यथी अलगाथइने पोतानाकुमतने प्रवर्त्ताववेकरी
ने जूटाकके० जूटारायया हवेतेहनुं जूटारापणुंकहेढे जेनणी तेयतिनामधरावताथ
का स्वल्पबुद्धिलोक जेकुगुरुनीपरिह्णाकरीसकतानथी तेहोनी पुण्यरूपजे लक्ष्मीतेप्रतें
छूटेढे एहवातेउत्सूत्रनाषनार कुगुरुनीवाततो अर्थिजीव किहांजइपोकारे केमकेवि
शेषज्ञानीविना पोकारकखानुं कोइवामनथी एटले अराजकके० राजानेअजावें त
लारह्णकजे कोटवाल तेपणचोरनथायसुं एटलेराजानहोय तेवारेजे रखवालाहोय
तेहिजचोरीकरे तेमइहाराजाते श्रीवीरपरमात्मा तेनोमार्ग प्रवर्त्तकतेसुधर्मादिकगण
धर अराजकतेकलिकाल जूटाकते कुमतना प्रवर्त्तक इत्यादिक उपनयजाणवुं ॥६॥

दमाद्यस्य शुद्धिर्गुरुदेवधर्मे धिग् दृष्टिरागेण गुणानपेक्षः ॥

अमुत्र शोचिष्यसि तत्फले तु कुपत्यन्नोजीव महामयार्तः॥७॥

अर्थ ॥ हवेअशुद्धदेवगुरुधर्मपामिने हर्षधरेनहीतेकहेढे हेआत्मातुं अशुद्धदेव
गुरुधर्मप्रतेंपामवायकी गुणनीअपेक्षारहितथयोथको दृष्टिरागेकरी हर्षपामेढे तेमा
टेतुजने धिःकारढे पण जेवारें तेहनुंफल उदयआवशे तेवारेंतुंनरकादिकनेविषे घणो
शोचपामिस तेहनुंदृष्टांत कहेढे जेम महारोगीओ पुरुष स्वादना वशयकी कुपथ्य
नोजन करीने पढेरोगवधेतिवारें घणु शोचकरे तेमतुंपण दृष्टिरागें करी कुगुरुकुदेव
कुधर्म सेवीने पढे डुर्गति पामेथके घणुसोचपामिस ॥ ७ ॥

नामं सुसिक्तोपि ददाति निंबकः पुष्टा रसैर्वध्यगवी पयो न च ॥

दुःस्थो नृपो नैव सुसेवितः श्रियं धर्मं शिवं वा कुगुरुर्न संश्रितः ॥८॥

अर्थ॥ हवेकुगुरुनीसेवा शुजफलनीदेनारीनथाय तेकहेढे जेमलिंबढोजलीपरें सी
जोथकोषण आंबानुंफलनआपे तयारसजे घीतेंजप्रमुख पुष्टकारीवस्तुथकीपणजाज

लीलायकांश्च दुष्प्रापेनही वलीदेशप्रष्टविषमअवस्थानेपाम्यो जेराजातेने जलीपरसे
व्योथकोपण लक्ष्मीनआपे तेमकुगुरुनेपण सेव्योथको धर्म अथवा मोक्षपतेनआपे०

कुलं न जातिः पितरो गणोवा विद्या च बंधुश्च गुरुर्धनं वा ॥

हिताय जंतोर्न परं न किंचित् किंवाटताः सङ्गुरुदेयधर्माः ॥९॥

अर्थ ॥ हवेसर्वपदार्थयी देवगुरुधर्मअधिकतेते कहेते जंतुके० जीवने कुजजेइ
द्वर्गांकुलप्रमुख तथाजातिजे मातानुपद् पितरके० पितामहप्रमुख तथागणजे स
स्वासरखामित्रनीटोली तथाविद्याते षमंगीप्रमुख तथाबंधुजे स्वजन वलीगुरुजे कु
लविद्यानुअध्यापक अने धनतेसुवर्णादिक तथाबीजाजेकांश्च देश ग्राम मंदिरप्रमुख
तेसर्व हितायके० परलोकना हितनेअर्थेकोइथायनहीपण सत्के० शुद्धएहवा देव
गुरुअनेधर्म एत्रणनेआदखाथकां परलोकनाहितने अर्थेथाय ॥ ९ ॥

माता पिता स्वः सुगुरुश्च तत्वात् प्रबोध्य यो योजति शुद्धधर्मे ॥

न तत्समोरिः क्षिपते नवाब्धौ यो धर्मविघ्नादिकृतेश्च जीवं ॥१०॥

अर्थ ॥ हवेजेशुद्धधर्ममांजोमे तेपुरुषनीप्रशंसाकरेते जेपुरुषजेहने तत्वदेखाडी प्र
तीबोधपमाडी अनेशुद्धधर्ममांजोडे तेहनेतेहिजपुरुष माता तेहिजपिता तेहिजस्वज
न अनेतेहिज गुरुजाणवुं अनेजेजीव हरेकप्राणिने धर्मनुअंतरायादिक करीने संसा
रसमुद्भानाखेतो तेसरिखोतेनोकोइ बीजो शत्रुनथी ॥ १० ॥

दाक्षिण्यलज्जे गुरुदेवपूजा पित्रादिभक्तिः सुकृत्तिलाषः ॥

परोपकारी व्यवहारशुद्धिर्नृणामिहामुत्र च संपदे स्युः ॥११॥

अर्थ ॥ हवेपुरुषने संपदानाकारण केटलाढे तेकहेते दाक्षिणताजे अनुकूलता
तथालक्षा अनेदेवगुरुनीपूजा तथापितामाता काकोकाकी महोटाचाई इत्यादिकजे
कोइ गुरुस्थानकियाहोय तेहनीभक्ति तथापरनेउपकारनुं करवुं तथाव्यवहारशुद्धते
लहेणादेवामां साचापणुंराखवुं एटलाप्रकार तेपुरुषने इहलोकें अथवापरलोके प
ण संपदादेवाना कारणजूतथाय ॥ ११ ॥

जिनेष्वभक्तिर्यमिनामवज्ञा कर्मस्वनौचित्यमधर्मसंगः ॥

पित्राद्युपेक्षा परवंचनं च सृजंति पुंसां विपदः समंतात् ॥१२॥

अर्थ ॥ हवेपूर्वाक्तप्रकारेथी विपरीतपणे प्रवर्त्ततां प्राणीने आपदाहोय तेकहेते
जिनभक्तिरहितपणुं तथासाधुनीअवगणना अने कर्मजे साधुअने श्रावकनीक्रिया
तेहनेविषे अनुचितपणुं तथा अधर्मजे धर्मरहित एहवानद्विष्ट नास्तिकप्रमुख अ

यवाविरुद्धधर्मिते मिथ्यात्वी कुमतिप्रमुख तेहनीमित्रास्ते विवाहव्यापार प्रमुखैकरी
परिवर्तनं तथापिताप्रमुखनी अवगणना अनेपरने कुमालेख कुमानामा कुडा
माप कुडातोलप्रमुखैकरीने उगवुं एटलासर्वप्रकारैकरी पुरुषनेआपदाउपजे ॥१२॥

जत्तयैव नार्चसि जिनं सुगुरोश्च धर्मं नाकर्णयस्यविरतं विरतिर्न धत्से ॥

सार्थं निरर्थमपि च प्रचिनोष्यधानि मूढ्येन केन तदमुत्र समीहसे शं ॥१३॥

अर्थ ॥ वलीप्रकारांतरेकहेढे हेआत्मातुं नक्तियेकरी जिनपूजाकरतोनथी अने कदा
पिपूजेढेतोपण कुलकर्मादिक परवशपणाथकी पूजेढे पणजक्तिथीपूजतोनथी तथास
द्वयुरुपासेथी धर्मसांजलतोनथी तथानिरंतर अढारपापस्थानक पन्नरकर्मादान प्रमु
खथीसंवरनुंकरवुं इत्यादिकविरतीपणुं तेपणनथीआदरतो तथासार्थकके पोताने अ
थवाकुटुंबादिकनेअर्थे अनेनिरर्थकके स्वार्थविनापण अपथ्य अनाचरित पापोपदेस
हिंसाप्रदान प्रमादाचरित एपांचप्रकारैकरी कारणविना पापनेमेलवेढे तोपरलोके
तुं शामूजैकरी सुखनी बांठाकरेढे इहां मूलरूपते पुण्यजाणवुं ॥ १३ ॥

चतुष्पदैः सिंहश्च स्वजात्यैर्मिलन्निमांस्तारयतीहि कश्चित् ॥

सहैव तैर्मज्जति कापि दुर्गे शृगालवच्चेत्यमिलन् वरं सः ॥१४॥

अर्थ ॥ हवेसुगुरुनेसिंहनीउपमा अनेकुगुरुने सीयालनीउपमाकहीने उपवेशेढे
पोतानीजातीनाजे चतुःपदमृगप्रमुख तेसार्थेमय्या सिंहनीपरें एसंसारमांजे सदगुरु
तेपोतानी जातीना नव्यपंचेंडियसंझीमनुष्यइत्यादिकसार्थे मल्योथको आश्रीतजीव
नेतारे जेमसिंहनिजाश्रितचतुःपदने कूपगर्तादिकथीतारे तेमसुगुरूपण निजाश्रितन
व्यजीवने संसारसमुद्धीतारे अनेकुगुरुतेसीयालनीपरें स्वजातीयजे मनुष्यादिक अ
नेविजातीयजे चतुःपद तेहनेसार्थेलेइजने दुर्गजेनरकप्रमुख वलीदुर्गजे कूपादिकते
मांभुमाडे तेमाटेजेकुगुरुतेनमल्योथकोजसारो जेमपंचारव्यानमां कोइकवन्नमां बीजा
बाघसिंहादिकनुंजयटालवाने अर्थे सर्वचतुःपदेमली एकबलवंतसिंहने राजाकरी
थाप्यो अनेसर्वचतुःपद तेहनीसेवाकरवालागा एकदिवसेतेवन्नमां अग्रीलागी तेवारें
तेसर्वचतुःपद सिंहनेसरणोगया तेसर्वनेसिंहेपोताने पुंढेवलगामी एकफालेकरी को
इकमहानदी उतरीपहेलेपार पहोचाडया वलीकेटलाकदिवसे दावानलमिटघो वन्न
नवपद्मवयसुं तेवारेंतेसर्वचतुःपदने पाठापोतानेगामे पहोचाडया एहवोते सिंदूनोप
राक्रमदेखी कोइकडुर्बुद्धिसीयालेपण केटलाक हीनसत्व निर्जाग्य ससलाप्रमुखजीवने
पोतानासेवककीधा वलीकालांतरें दवलगो तेवारे सीयाले निजाश्रित सर्वचतुःपदने

पुंढवेवलगामी फालनरीनदी उत्तरवा लागो तेवारे सर्वजीवसहित पोतेंपण अ
गाधजलमांबुमो इहांसिंहते सुगुरु अनेसीयालते कुगुरु महानदीते डुर्गति अने
आश्रितजीवते धर्मार्थी मनुष्य एमउपनयलेवो ॥ १४ ॥

पूर्णं तटाके तृषितः सदैव नृतेपि गेहे क्षुधितः स मूढः ॥ क
ल्पद्रुमे सत्यपि ही दरिद्रो गुर्वादियोगेपि हि यः प्रमादी ॥ १५ ॥

अर्थ ॥ हवेगुर्वादिकुं योगठतेप्रमाद करवुंनही तेदृष्टांतदेइनेकहेढे निश्चेंकरीजे
प्राणी देवगुरुधर्मनुं योगठतेपण प्रमादवंतथायढे तो हाहाइतिखेदेतेप्राणी नखातला
वेंपण सदाइतरस्योढे वली ते पुरुष सुखडी प्रमुखे नखाथका घरमां पण चुरव्योढे
वजी घरमांढते कल्पवृद्धे पण दरिद्रो तेमाटे गुर्वादिकनो योगठते प्रमादत्यजीने
धर्मसाधनकरवुं तेहिजसार्थकढे ॥ १५ ॥

न धर्मचिंता गुरुदेवजक्ति र्षेषां न वैराग्यलवोपि चित्ते ॥ तेषां
प्रसूक्लेशफलः पशूना मिवोद्भवः स्याद्धरंजरीणां ॥ १६ ॥

अर्थ ॥ हवेप्रकारांतरेंतेहिजकहेढे आजमेंबुं धर्मकीधो अनेहवे नित्य प्रत्येंशोधर्म
करवानुंढे एहवीजेने विचारणानथी यडुक्तं उत्थायोत्थाय चिंतयेयं किमद्य सुरुतं कृतं ॥
आयुषः खंममादाय रविरस्तमयं गतः ॥ १ ॥ तथा जेने गुरुअने देवनीजक्तिनथी वली
वैरागनुंलेशमात्रपणनथी एहवाजेपेटनराप्राणी तेहोनुंजन्मते पद्युं कुंम कुतराप्रमु
खनीपरें केवल माताने गर्जधारणादिकक्लेश करवामात्रज फलहोय ॥ १६ ॥

न देवकार्ये न च संघकार्ये येषां धनं नश्वरमाशु तेषां ॥ तदर्ज
नाद्यैर्दृजिनैर्नवांधौ पतिष्यतां किं त्वलंबनं स्यात् ॥ १७ ॥

अर्थ ॥ हवेप्रकारांतरें सुपात्रेंधनवावरवानी सफलतादेखाडेढे जेधनवंतप्राणीनुं
धन देवकार्यजे प्रासादकराववा अथवाजीर्णोद्धार बिंबप्रतिष्ठा इत्यादिकनेविषे तथा
संघकार्यजे चतुर्विधसंघनुंपोषवुं तथासाधर्मिनीवत्सलताते हीन अने दीनजे साधर्मि
कहोयतेनीचिंताकरवी तथा पुस्तकलखववा इत्यादिक कार्योमांउपयोगीनहोय तेप्रा
णीनुं विनाशशील एहवुंजेधन तेउपार्जनादिकनापापेकरी संसारकूपमांपडताने तेधन
सुंकांइ आधारनूतथाय अर्थातकांइनथाय एटलेसुपात्रेंव्ययविना अन्यथाकोइकामेना
वे ॥ १७ ॥ ति श्रीअध्यात्मकल्पद्रुमेदेवगुरुधर्मशुद्ध्यधिकारः समाप्त ॥ १७ ॥

ते तीर्णा जववारिधिं मुनिवरास्तेन्यो नमस्कुर्महे येषां नो विषयेषु निगृ
थ्यति मनो नो वा कषायैः प्लुतं ॥ रागद्वेषविमुग् प्रशान्तकलुषं साम्यास
शर्माद्यं नित्यं खेलति चाप्तसंयमगुणाक्रीप्ते नजजावनाः ॥ १ ॥

अर्थ ॥ हवेयतिशिहोपदेशनामा तेरमोअधिकारकहेठे तेमांप्रथमयतिनुं स्वरूपक
हेठे जेमुनीनुंमन विषयमां आसक्तपामतुंनथी तथाक्रोधादिककषायमां व्याप्तुं
नथी एहवाजेमहानुजाव संसारसमुद्धृतीतया तेहनेनमस्कारकरियेठैयें जेमुनिराज
रागद्वेषैरहित यइने कलुषताजे पापाचरणतेहने शान्तपमाडयोठे वलीसमतायेंकरी अ
नुपमसुखपाम्योठे एहबुंयइने पांचमहाव्रतनी पचवीसजावना तथा अनित्यादिक
बारजावनानेजजेठे वलीजिनप्रणीतजे संयमनागुण कृमादिकरूप उद्याननेविषे
खेजेठे एहबुंजेहनुंमनहोय तेहनेज तत्वथकी मुनिकहियें एजावार्थेठे ॥ १ ॥

स्वाध्यायमादित्ससि नो प्रमादैः शुद्धा न गुप्तीः समितीश्च धत्से ॥ त
पोद्धिधा नार्जसि देहमोहा दल्पे हि हेतौ दधसे कषायान् ॥२॥ प
रीसहस्रो सहसे न चोप सर्गात्र शीलांगधरोपि वाऽसि ॥ तन्मोहमा
णोपि नवाद्भि पारं मुने कथं यास्यविशेषमात्रात् ॥३॥ युग्मं ॥

अर्थ ॥ हवेसाधुनावेषमात्रथकीज अर्थसिद्धिनाय तेकहेठे हेमुनिनुं प्रमादैक
रीसिज्ञायध्यानकरवा वांढतोनथी तथाशुद्धनिर्मल मनादिकत्रणगुप्ति अने ईर्यादि
कपांचसुमतीने धारणकरतोनथी वलीशरीरनामोहथी बाह्यअन्यंतर बेप्रकारेंतपप
ण करतोनथी तथाथोमोपण कषायनुंकारणउपनाथी कषायधरेठे ॥ २ ॥ तथाकृधा
दिक बावीसपरिसह अने देवता प्रमुखनाकरेला उपसर्ग तंप्रतेंनथीसहेतो तथा अ
ठारसहस्ररूप शीलांगरथने पणधरतोनथी अनेकेवल वेषमात्रथीज मोहनेवांढेठे प
णएरीतेंतोतुं संसारसमुद्धनोपारकेमपामीस ॥ ३ ॥ एबेकाव्यनोअर्थ एकठेठे.

आजीविकार्थमिह यद्यतिवेषमं व धत्से चरित्रममलं न तु कष्टजीरुः ॥ तदे
त्सि किं न न बिजेति जगज्जिघृक्षुर्मृत्युः कुतोपि नरकश्च न वेषमात्रात् ४

अर्थ ॥ वलीतेहिजकहेठे हेसाधुतुंआसंसारमां आजीविकानेअर्थें जे यतिनोवेषध
रेठे अनेकष्टकरवाथी बीहितोथको निर्मलनिरतिचार जेचारित्रतेप्रते धरतोनथी तो
तेवारें तुं एमकांनथीजाणतो जे जगतनुंआसकरनार एहवोजेमृत्युते कोइथीबीहतोन
थी वलीसाधुनोवेषमात्र धर्याथकी तो नरकपणबीहितोनथी एटले मृत्यु अने नरक
एबेवाना सर्वथा तुजनेआवशेज पण ताहारथी डरसेनही इतिजाव ॥ ४ ॥

बेषेण मायसि यते चरणं विनात्मन् पूजां च वाञ्छसि जनाद्बहुधोपधिं च॥
मुग्धप्रतारणञ्च नरके ऽसि गन्ता न्यायं विजिर्षि तदनागतं त्वेरीयं॥५॥

अर्थ ॥ हेअत्मातुंचारित्रविना यतिनेवेषेकरीर्हषपामेढे अनेलोकी की बहुप्रकार
नीपूजा वंदन सत्कारप्रमुख तथाउपधिजे वस्त्रपात्र पुस्तकादिकप्रतेवांढेढे पणपढेतुं
एमुग्धलोकने प्रतारणके ० कपटक्रियायें उगाइकरी तेहथीउपाज्योजेनरकतिहांज
रहीश तेमाटेतुं अजागळे कर्त्तरीना न्यायप्रतेधरेढे जेमकोइ खाटकियें एकबकरीहण
वानेअर्थें वधकरवानेस्थानकेंआणी कातीयेंधारचडावी सझकरी तेबकरीनेपासेका
तिमूकी एटलामांकोइकामनेअर्थें पोतेवरमांगयो पढवाडेबाण्यें पोतानापगेंकरीनू
मीखोदितेमांकातिदाटी नेविचाखुंजे रखेखाटकीअर्थेंतिरखे एमजाणीतेहनाउ
परसुती दैवयोगथी कंठतलेकातीनीधारआवी तेथीगलुंदबाण्युं अनेमृत्युपामि तेमहे
आत्मातुंपण तेबकरीनीपरें अज्ञानीथइने कातीरूपनरकने ढांकिराखेढे पणतेअवश्य
जाविपणायी उदयआव्याविना रहेसेजनही तेमाटेप्रथमथीज अज्ञानत्यजीने साव
धानरहेजे अन्यायग्रंथातरें बीजेप्रकारेंपण लख्युंढे ॥ ५ ॥

जानेऽस्ति संयमतपोजिरमीजिरात्मन्नस्य प्रतिग्रहं न निष्क्रियोपि ॥
किं दुर्गतौ निपततः शरणं तवास्ते सौख्यं च दास्यति परत्र किमित्यवेहि॥६॥

अर्थ ॥ हेअत्माएलोकरंजन निमित्तेंजे संयमतथातप तेणेकरीने गृहस्थोपा
संथी अहार औषध वस्त्रपात्रादिकनुंलेवुं ते तो संयमतपादिकना समूहनुं वक्रयके ०
मूलपणनथयुं तेवारेंतुजने दुर्गतिमांपमतां शरणतेसुंढे अनेपरलोकें सुखतें कोणआ
पसे तेविचारीजो एतोलोकोनाप्रतिग्रहनुं मूलमात्रपण ताहरंसुखतनथी माटेतुजने
नरकेपडतां उद्धार अनेपरलोकनेविषे सुखतेशाथकीथासे एजावार्थेढे ॥ ६ ॥

किं लोकसत्कृतिनमस्करणार्चनाद्यै रे मुग्ध तुष्यसि विनापि विशुद्धयोगान्
कृतान् जवांधुपतने तव यत्प्रमादो बोधिद्रुमाश्रयमिमानि करोति पर्शून्॥७॥

अर्थ ॥ हवेलोकसत्कारादिकदेखी राखवुंनहीतेकहेढे हेमूढआत्मा शुद्धनिर्मल
वोषरहित एहवाजे मनवचनकायानायोग तेविनालोकोनो सत्कारजे अन्युत्थाना
दिक तथानमस्कारवंदना अर्चना जेनवांगपूजा विलेपनादिक तेणेकरीने सुंदर्षपामे
ढे केमकेएप्रमादते ताहरेसंसारकूपमां पडतांबोधरूप वृक्षनाआलंबनने ढेदवाने ए
लोकसत्कारते कुदाडारूपढे एटलेताहरोप्रमादरूपवैरीते तुजने संसाररूपकुवामां

नाखवासारं बोधआलंबनरूपवृद्धने लोकसत्काररूप कुहाडेकरीठेदेवे एटलेहमणा
तो सत्कारपामिमनमां हर्षधरेठे पणआगळे बोधपामवो डुर्लजथासे ॥ ७ ॥

गुणांस्तवाश्रित्य नमंत्यमी जना ददत्युपध्यालयनैकशिष्यकान् ॥

विना गुणान् वेषमृषेर्विजर्षिं चेत् त तष्ठकानां तव जाविनी गतिः॥८॥

अर्थ॥ हेसाधो धर्मार्थिलोकतो तहारागुणआश्रीने तुजनेनमेठे तथा उपधि वस्त्र
पात्रादिक आलय वस्ति नैषज अन्नपानादिक अनेशिष्य तुजनेआपेठे अनेतुंजोगुण
विनाज मात्र वेषधरेठे तेवारे ताहरीधूर्तनी गति याज्ञे जेमठगारा रुत्रिम नवानवा
वेष करीलोकना धनवगीलिये पठेकोइकदिवसें तेहनाविषाकथी वध बंधनादिक पा
मे तेम ताहारा हवालपण तेहनीपरे थासे ॥ ८ ॥

नाजीविकाप्रणयिनी तनयादिचिंता नो राजनीश्च नगवत्समयं च वे
त्सि॥ नो राजनीर्धरसि वाऽऽ गमपुस्तकानि इत्यपि पाठः॥ शुद्धे तथा
पि चरणे यतसे न जिहो तत्ते प्रतिग्रहजरो नरकार्थमेव ॥९॥

अर्थ ॥ हवेसाधुपणानुं सुखदेखाडेठे हेजिहुकतेधरवारपरिग्रहतोमूक्या माटे
आजीविका तथापुत्रादिकनी चिंतानथी तेमराजासंबंधीजयपणनथी वलीजिनप्रणी
त सिद्धांतपणजाणेठे अथवाजैनसिद्धांतना पुस्तकधरेठे तोपणशुद्धचारित्रनेविषे
उद्यमकरतो नथी तेवारेताहरं वस्त्रपात्रादिकनुंलेवुं तेहनुंजारते नरकनेअर्थेजठे ॥९॥

शास्त्रज्ञोपि दृढव्रतोपि गृहिणीपुत्रादिबंधोज्जितोप्यंगी यद्यतते
प्रमादवशगो न प्रेत्य सौख्यश्रिये॥ तन्मोहद्विपतस्त्रिलोकजयिनः

काचित् परा डुष्टता बद्धायुष्कतया स वा नरपशुर्नूनं गमी डुर्गतौ॥ १०

अर्थ ॥ हवेठतेयोगेपणजीव धर्मकरतो नथी तेहनावेकारणदेखाडेठे लौकिकअ
ने लोकोत्तरशास्त्रने जाणतोथको तथा पंचमहाव्रतधारीथको तथास्त्रीपुत्रादिकना
प्रतिबंधेंरहितथको पण जेप्राणीप्रमादवशे पमथोथको परलोकनासुखनी संपदारूप ध
र्मकार्यनेविषेउद्यम करतो नथी तोतिहां त्रणलोकनुं जीपनारजे मोहरूपशत्रु तेहनी
ज कोइक अलक्ष्यमहाडुष्टताजाणवी अथवाते नररूपपशुबापडो पूर्वेनरकादिकना
आयुषाना बांधवाथकी डुर्गतिमांज जनारठे एमजाणीयेंठेयें ॥ १० ॥

उच्चारयस्यनुदिनं न करोमि सर्वं सावद्यमित्यसकृदेतदथो करोषि ॥

नित्यं मृषोक्तिजिनबंचनचारिता तत्सावद्यतो नरकमेव विजावये ते॥११॥

अर्थ ॥ हवेयतिनावेषमां नित्येमृषावादिपणुं देखाडेजे जेयतिबीजा लाकोने ठगवा सारुं हुंसर्वथासावद्यकरुंनही एहबुंकहीनेपळे वारंवार सावद्यकर्म सचित्तआरंजप्रमु खकरेजे तेमाटेनित्येमृषावादेकरी जारीयथुं एहबुंजे सावद्यआरंजादिककर्म तेहथी तुजने नरकेंजबुंजसंजवेजे छुतुंबोलीने सावद्यकरवाथी निश्चैनरकगतिथाय ॥ ११ ॥

वेषोपदेशाद्युपधिप्रतारिता ददत्यनीष्टानृजवो धुना जनाः ॥

जुंहे च शेषे च सुखं विचेष्टसे जवांतरे झास्यसि तत्फलं पुनः ॥ १२ ॥

अर्थ ॥ वलीतेहिजकहेजे हेसाधुहमणाआनवमांतुं कालात्तेजाकपमाप्रमुखना वेषे तथालोकरंजवाप्रमुखनेअर्थे उपदेशआपी कपटवैरागपोषीने धर्मकथाकहेजे इ त्यादिककपटेंकरी जेजोलाजोके ते तुजने वांढित अन्न पान वस्त्र पात्र वसति सिक्षा दिकआपेजे तेथीसुखेखायजे सुखेसुएजे सुखेरमतोफिरेजे पणते सुखजोगव्यानुं फल परजवें नरकादिकनाडुःखविना बीजोकांइजाणीसनही ॥ १२ ॥

आजीविकादिविविधांतिजृशानिशार्ताः कृत्रेण केपि महतैव सृजंति धर्मान् तेज्योपि निर्दयजिघृक्षसि सर्वमिष्टं नो संयमे च यतसे जविता कथं ही ॥ १३ ॥

अर्थ ॥ वलीप्रकारांतरे तेहिजकहेजे केटलाकश्रावको आजीविकाजे उदरवृत्ति आदिशब्दथी वस्त्र आचरण राजदंम पुत्रादिकविवाह इत्यादिकचिंतायेकरी सदा कालआकुलथका घणीकष्टेंकरीने धर्मजेदानप्रमुख तेकरेजे अने हेनिर्दयवेषनाधरना र तुंतेवापाशेथीपण अन्नपानादिक सर्ववांढितवस्तु लेवानेवांढेजे अनेसंयममां उ दयमकरतो नथी माटे हाइतिखेदेताहरी तेसीगतीथासे ॥ १३ ॥

आराधितो वा गुणवान् स्वयं तरन् जवाब्धिमस्मानपि तारयिष्यति ॥

श्रयंति ये त्वामिति जूरिजक्तिजिः फलं तवैषां च किमस्ति निर्गुण ॥ १४ ॥

अर्थ ॥ एगुणवंतजेःसंयमगुणोसहितजे एमहानुजावजे एनेआराध्योथको पोतेसं सारसमुइतरेजे तेम आपणनेपण तारसे एहवीबुद्धियें घणीजक्तियेंकरी तेप्राणियें तु जनेआश्रयोजे अनेतुंतोपोतेनिर्गुणतो माटेतुजने अथवाते आश्रयकरनारने एमांशो फलजे एटलेतुंबुमतोथको तेप्राणीनेपण बोडेजे एजावार्थ ॥ १४ ॥

स्वयं प्रमादैर्निपतन् जवांबुधौ कथंस्वजक्तानपि तारयिष्यसि ॥ प्र

तारयन्स्वार्थमृजुन् शिवार्थिनः स्वतो न्यतश्चैव विलुप्यसेऽहसा ॥ १५ ॥

अर्थ ॥ हेमुनितुंपोर्ते प्रमादैकरीने बुमतोढतो पोतानाजक्तजे सेवकलोक तेने शीरीतेंतारीश केमेके पोताने अन्नपानादिकमले तेनेअर्थे सरजजे मोक्षार्थिलोक ते

हनेवंचतोयको तुंफरेढे एटलेपोताना प्रमादाचरणथी अनेबीजोलोकने उगवाथी एबनेप्रकारना पापेकरीने तुंलोपायढे ॥ १५ ॥

गृह्णासि शय्याहतिपुस्तकोपधीन् सदा परेज्यस्तपसस्त्वयं स्थितिः॥

तत्ते प्रमादाभरितात्प्रतिग्रहैर्ज्ञानार्णमग्नस्य परत्र का गतिः ॥ १६ ॥

अर्थ ॥ हे वेषना धरनारयति तुं लोकोपासेथी शय्या वस्ति अहार तथापुस्तक ज्ञानोपकरण तथाउपधि वस्त्रपात्रादिकजे नित्यलियेढे तेतो तपसीलोकनी स्थिति ढे परंतु तुंतो प्रत्यक्षप्रमादमां मग्नथको कांइपणतपस्यादिक करतो नथी तेमाटे प्र तिग्रहने निग्रवेकरी नारीथयुं एहबुंजेप्रमाद तेथकीउपाज्युंजे लेणो ते लेणानेविषे मग्नथको खुतोढोएहबुंढतो ताहरीपरजवें सीअवस्थाथासे एटलेप्रथमतुं चारित्रले इने प्रमादसेवेढे तेलेणोकरेढे तेवारपढे तपसंयमादिकविना लोकोपासेथीशय्यादि क प्रतेंलीयेढे तेबीजोलेणो एमएबेप्रकारना लेणामांखूतोयको ताहरीसी अव स्थाथासे अर्थात् दुष्टअवस्थाज पामीस इतिजाव ॥ १६ ॥

न कापि सिद्धिर्न च तेतिशायि मुने क्रियायोगतपःश्रुतादि ॥ तथा

प्यहंकारकदर्थितस्त्वं ख्यातीच्छया ताम्यसि धिङ् मुधा किं ॥ १७ ॥

अर्थ ॥ हवेतथाविधगुणविना कीर्त्तिनेसुंवांढेढे हेमुनिताहरेविषेकोइ विद्यामंत्रा दिक सिद्धिनथी वलीवांदणा खमासमणाप्रमुख उत्कृष्टक्रियानथी तथामनवचन कायाना योगनी शुचप्रवृत्तिनथी तथाबाह्यान्तरतपनथीकरतो तथाश्रुतज्ञान आ दिशब्दथी प्रजाविकपणुं राजाप्रमुखनुं प्रतिबोधबुं इत्यादिकगुणतेपणनथी तोपणनुं अहंकारे कदर्थितथको ख्यातिजे प्रसिद्धितेहनी वांढायेकरीने फोकटशोपरीतापकरे ढे माटेतुजने धिःकारथाउताहरामां जो कोइ अतिशयगुणहोय तेवारेंतो ख्यातिनी वांढापणयुक्तढे अनेतेविनाज प्रख्यातीनेवांढेढे माटेतुं धिक्कारवायोग्यढो ॥ १७ ॥

हीनोप्यरे नाग्यगुणैर्मुधात्मन् वांढस्तवार्चाद्यनवाप्रुवंश्च ॥

ईर्ष्यन् परेज्यो लज्जसेऽतितापमिहापि यातो कुगतिं परत्र ॥ १८ ॥

अर्थ ॥ फरीतेहिजकहेढे अरेनिर्नाग्य निःपुण्यकआत्मातुं गुणरहितथको फो कटस्तवनापूजाप्रमुखने वांढतो जोपूजास्तवनानथायतो वलीलोकोउपरक्रोधकरतो थको इहलोकेपण अतिशय तापसंतापपामेढे अनेपरलोकेपणदुर्गतियेंजइश ॥ १८ ॥

गुणैर्विहीनोपि जनानतिस्तुति प्रतिग्रहान् यन्मुदितः प्रतीक्षसि ॥

लुलायगोश्वोष्ट्रस्वरादिजन्मनि विना ततस्ते नविता न निष्क्रयः ॥ १९ ॥

अर्थ ॥ हवेकुगतिमांषडवाविषे उपदेशकरीने प्रतिबोधे हेयतिवेषनाधारक तुं गुणरहितथको पणहर्षवंतथयीने लोकथी नमस्कारादिक स्तवना वस्त्रपात्रअन्नादि कलेवावांढे तेहथीतुजने लुलायजे पामोपाणीवहेवायोग्य अथवागोजेबलदीओ हल गाडा यंत्र कोल प्रमुख वहेवायोग्य अथवाअश्वते अस्वारीकरवायोग्य तथा उंट खररासज अनेकविधजारवहेवायोग्य इत्यादिकअवतार पाम्याविना तेप्रतिग्रहादि कतुं मूलनथाय केमकेगुणविनापण लोकोपासेथी प्रतिग्रहादिक कल्पेते तेहनुंलेणो पामाप्रमुखना अवतारपामि नारवहीनेबूटवुंढे एजावार्थ ॥ १९ ॥

गुणेषु नोद्यच्छसि चेन्मुने ततः प्रगीयसे यैरपि बंधसेऽर्च्यसे॥जु गुप्सितां प्रेत्य गतिं गतोऽपि तैर्हसिष्यसे चाऽजिज्ञविष्यसेऽपि वा॥२०॥ दानमाननुतिवंदनापरै र्मोदसे निकृतिरंजितैर्जनैः ॥ नत्ववैषि सुकृतस्य चेद्भवः कोपि सोपि तव लुंठ्यते हितैः॥२१॥

अर्थ ॥ वलीतेहिजप्रकारांतरेकहेढे हेमुनिजोतुंगुणनेविषे उद्यमकरतो नथी ते वारेइहनवेजे तुजने श्रावकादिक गीतनासप्रमुखेकरीगायढे तथावलीढादशावर्त्त वां दणायेंकरीवांढे सुगंधलेपनादिकेंकरीपूजेढे तेतुंपरजवें निंदनीक कुरूप दरिद्रतादि क पाम्याथका तेहिजताहराउपर हससे तथानानाप्रकारनीपीमा उपजावसे एटजे ते स्वामिपणे अवतरसे अनेतुंदासपणेत्याइस तिहां जातो लाठीप्रमुखना प्रहारेंकरी तुजनेपीडसे ॥ २० ॥ हेमुनितुं कपटक्रियायेंकरी लोकरीजवीने तेहोने दानसन्मान स्तवन वंदनानेविषे तत्परदेखीने हर्षपामेढे पण एम नथीजाणतो जे ताहरो क्षेप्त मात्रसुकृतढे तेहनेएलोकलुंटेढे ॥ २१ ॥

जवेजुणी मुग्धकृतैर्न हि स्तवै र्न ख्यातिदानार्चनवंदनादिभिः ॥ वि

ना गुणान्नो जवदुःखसंक्षयस्ततो गुणानर्जय किं स्तवादिभिः॥२२॥

अर्थ॥हवेस्तवनादिकनी वांढामूकीने गुणनुंपोषकरवुंतेकहेढे हेमुनितुं विशेषाविशे पनाअजाण एहवामुग्धलोकनीकरेलीजे स्तुतितथाख्याति प्रशंसादिक तेणेकरीगुणवं तनथाय वलीगुणजे ज्ञानादिक तेहनीप्राप्तिविना संसारनोविनाश अनेमुक्तिनीप्राप्तिन थाय तेमाटेकेबल गुणनेजवपार्जनकर पणस्तुतिकराववाथी कांइअर्थसिद्धिनथी २२

अध्येषि शास्त्रं सदसद्विचित्रा लापादिभिस्ताम्यसि वा समा

यैः॥येषां जनानामिह रंजनाय जवांतरे ते क मुने क्व च त्वं॥२३॥

अर्थ ॥ हवेलोकरीजववामाटेतुं शास्त्रजणेढे पणजवांतरेतुंकिहां अनेरीजनारलो

ककिहां तेदेखाडेढे हेमुनितुंजे लोकरीजववानिमित्तें सत्के० जलोजिनागम तथा
असत्के० विरुद्धबौद्धादिकनुंशास्त्रते प्रतेंनणेढे अनेवली कपटसहित नानाप्रकार
नाआलापसंलापादिक तेणेकरीने घणुं प्रयासकरेढे पणजवांतरें तेलोककिहागतिमां
जशे अनेतुं केइगतिर्येंजइश एटलेआनवें जावजीवद्युद्धीजे जीव तें रीजव्याहशे
तेपरजवेंकोइपण ताहरे कामेआवेसेनही ॥ १३ ॥

परिग्रहं त्वं व्यजहाऽऽहृहादे स्तत्किं न धर्मोपकृतिबलान्तं ॥

करोषि शय्योपधिपुस्तकादे गर्गोपि नामांतरतोपि हंता ॥ १४ ॥

अर्थ ॥ हवेपरिग्रहत्यजवा आश्रीउपदेशेढे हेमुनितेंपूर्वें घरप्रमुखनुं परिग्रहतां
ड्युं अनेवली धर्मोपकरणने मीसें करीने शय्या वस्ति उपधि वस्त्र पात्रादिक पुस्त
क आदिशब्दयी पाठा चाबखी पोथी बांधणा जपमाला प्रमुख उपकरणानो परिग्रह
सुंकरेढे धर्मोपकरणजेकांइ बहुमूलो ममतानावश्यकी वधारेराखियेंते परिग्रहजजा
णवो केमके० गरके० विष तेहनेनामांतरकख्यायकी एटलेनामफेरवीनाख्याथीप
ण हंताके० मृत्युकारकहोयज जोविपने साकर अमृत इत्यादिककहियेंतोपण खांधु
थकुं प्राणहरणकरे तेमपरिग्रहने धर्मोपकरण निमित्ते राख्योथकोपण दुर्गतिआपे

परिग्रहात्स्वीकृतधर्मसाधनाजिधानमात्रात्किमु मूढ तुप्यसि ॥

न वेत्सि हेन्नाप्यतिचारिता तरी निमज्जयत्यंगिनमंबुधौ द्रुतं ॥ १५ ॥

अर्थ ॥ वजीतेहिजकहेढे हेमूर्खसाधोतुं स्वीकृतके० प्रमाणकिंधुंढे धर्मसाधनके०
धर्मोपकरण एहवुं नाममात्रजेहनुं एहवोपरिग्रह पाम्याथी सुंदरपामेढे हेमूर्खतुंन
थीजाणतोजे अतिशयनारी एहवोजेसुवर्ण तेणेकरीनरी एहवीतरीजे होडी तेजेम
अंगीनंके० बेशनारमनुष्यने बोडेढे तेमतुजनेपण धर्मोपकरणनेमीसें मय्योएहवो
जे अतिपरिग्रहतेनवसमुद्रमां बोडशे इतिनावः ॥ १५ ॥

येहः कपायकलिकर्मनिबंधजाजनं स्युः पुस्तकादिजिरपीहितधर्मसाधनैः ॥
तेषां रसायनवरैरपि सर्पदामयै रात्तात्मनां गदत्ततेः सुखकृत्तु किं नवेत् ॥ १६ ॥

अर्थ ॥ जेमुनियें हितके० वांढ्युंढे धर्मनुंसाधनजेथकी एहवाजे पुस्तकादिकते
णेकरीनेपण अंहजेपाप तथाकषायजे क्रोधादिक तथा कलिजेकजहतेना करवा
थकी कर्मजे ज्ञानावरणियादिक तेनानिकांचित्बंधनुंजाजनयाय तेहनेबीजोकोइ
सुखकार्य निवृत्तिनुंकरनारनथाय एटलेजेहनेधर्मोपकरणतेहिज ममत्वनावश्यकी
परिग्रहपणे परिणम्याढे तोतेहनेअर्थ क्लेशकषायादिकने करवेकरीकर्मवृद्धिकरेढे

तोतेहनेसंतोषते पढे फरीबीजाशायकीथासे एजावार्थ तेहनुं दृष्टांतकहेने जेम रसा
यनजे मृगांगपारादिक तेहनोसेवनकरवाचीज उलटोमांदापडयो एटलेरसायनथ
कीपण जेहनेरोगवथ्यो तोपढेतेहनारोगनुं निवारकबीजोसुखकारी कोइनथी ॥२६॥

रक्षार्थं खलु संयमस्य गदिता येऽर्था यतीनां जिनै र्वासः पुस्तकपात्र
कप्रचृतयो धर्मोपकृत्यात्मकाः ॥ मूर्धन्मोहवशात् एव कुधिया संसा
रपाताय धिक् स्वं स्वस्यैव वधाय शस्त्रमधियां यद्दुःप्रयुक्तं नवेत् ॥२७॥
अर्थ ॥ निश्चैकरीनेजे वस्त्रपुस्तकप्रमुख पदार्थते श्रीजिनेश्वरें साधुने संयमनी रक्षा
नेअर्थें धर्मोपकरण स्वरूपेकह्याने तोहाहा इतिखेदे तेहिजपदार्थ कुबुद्धिनाधणीने
अतिशय मोहनावशयकी उलटासंसारमांबूडावनारनाकारण थडपडेने तेहनुं दृष्टां
त जेम बुद्धिहीनपुरुषनुं पोतानुं अस्त्रजेखड्गादिक तेविपरीतपणे राख्युं होय तोपो
तानेजवधकारीथाय तेहनीपरे जाणवुं ॥ २७ ॥

संयमोपकरणबलात्परान् नारयन् यदसि पुस्तकादिभिः ॥
गोखरोष्ट्रमहिषादिरूपचतुष्टयं त्वमपि नारयिष्यसे ॥२८॥
अर्थ ॥ हेमुनितुं जे परप्राणीनारवाहक पोढी बलद उंटप्रमुखने संयमनावपकरण
नेमीसेकरी पुस्तकादिकनुं नारवहेवरावेने तेमाटेतेप्राणीतुजनेपण बलद उंट रास
न पामाप्रमुखना अवतारपाम्याथका चिरकाललगे नारवहेवरावशे ॥ २८ ॥

वस्त्रपात्रतनुपुस्तकादिभिः शौचया न खलु संयमस्य सा ॥
आदिमा च ददते नवं परा मुक्तिमाश्रय तदिह्यैकिका ॥२९॥
अर्थ ॥ हवेवस्त्रपात्रादिकथी संयमनीशौचानथीतेकहेने हेमुनि वस्त्रपात्रतयाश
रीर पुस्तकइत्यादिकनी शौचाकीधेयके निश्चैकरी संयमनीशौचानथाय एटलेवस्त्रादि
कनीशौचाते संयमने अशौचाकारणीने तेमांपणवली आदिमके ० पहेलीजे वस्त्रादि
कनीशौचाते नवघ्नमणजआपे अने परके ० बीजीजे संयमनीशौचाते मोहजआपे ते
माटेजोसंसारनी वांढाहोयतो वस्त्रादिकनी शौचाआदर अनेजो मुक्तिनीवांढा तुजने
होय तो संयमनीशौचाआदर ॥ २९ ॥

वस्त्रपात्रतनुपुस्तकादिभिः शौचया न खलु संयमस्य सा ॥ तां तदत्र प
रिहाय संयमे किं यते न यतसे शिवार्थ्यपि ॥ इतिचोत्तरार्द्धमाठः ॥३०॥
अर्थ ॥ वस्त्रपात्रेति एषातांतर एश्लोकनुंपूर्वा ६ पूर्वनीपरेजाणवुं अनेउत्तरार्द्धनी

आत्माकहेहे तस्मात्कारणात् तेकारणमाटेहेसाधो ते वस्त्रादिभ्यो शोभातामीने
जोमुक्तिनोअर्थीतोतो जिनप्रणीत चारित्रनंविषे केमउद्यमकरतोमी ॥ ३० ॥

शीतातपाद्यान्नमनागपीह परीषदाश्चेत्कमसे विगोढुं ॥

कथं ततो नारकगर्जवास दुःखानिसोढासि जवांतरित्वं ॥ ३१ ॥

अर्थ ॥ हवेपरीषह सहेवाआश्री उपदेशआपेढे हेमुनिजोतुं संयमवेविषे टाहाड
तापप्रमुख थोडापणपरीषह सहेवानेसमर्थनथी अनेकायरथायढे तोजवांतरेनेविषे
नरकतथा गर्जवासनाडुःख केम सहीस एटले नरकादिकना दुःखसहेवाथीतो परीष
हनाडुःखनुं सहेवुंजनुंढे एमजाण ॥ ३१ ॥

मुने न किं नश्वरमस्वदेह मृत्तिडमेनं सुतपोव्रताद्यैः ॥ निपी

डय जीतीर्जवदुखराशो हित्वात्मसाधैवसुखं करोपि ॥ ३२ ॥

अर्थ ॥ हवेसाधुने तपप्रमुखनुं उद्यमकरवुंकहेढे हेसाधु एविनाशशील तथा आ
खरपोतानुंनही एहवोजेदेहरूप माटिनुंपिम तेहने जलाजिनाझासहित तपव्रतप्रमुखे
करी दमीने संसारनाडुःखसंबंधी सर्वजयतांमिने मुक्तिसंबंधी सुखतें पोतानेवश
केमनथीकरतो ॥ ३२ ॥

यदत्र कष्टं चरणस्य पालने परत्र तिर्यङ्नरकेषु यत्पुनः ॥ तयोर्मि

थः सप्रतिपक्षता स्थिता विशेषदृष्ट्यान्यतरं जह्मीहि तत् ॥ ३३ ॥

अर्थ ॥ हेसाधुजेइहां श्रीजिनशासनेविषें चारित्रपालवानीकष्टे अनेपरजवे ति
र्थचनरकादिकनेविषेजे कष्टे तेबेदुकष्टने परस्परें प्रतिपक्षपणुंरहेढे एटलेजिहां चा
रित्रकष्टे तिहांतिर्थचनरकनुं कष्टनथी अनेजिहां तिर्थचनरकादिकना कष्टे तिहां
चारित्र कष्टनथी तेमाटेविशेषदृष्टियें विचारी तेबेमांथी एककष्टनेमूक ॥ ३३ ॥

शमत्र यद्विभ्रुरिव प्रमादजं परत्र यच्चाब्धिरिव द्युमुक्तिगं ॥ तयोर्मि

थः सप्रतिपक्षता स्थिता विशेषदृष्ट्यान्यतरदृहाण तत् ॥ ३४ ॥

अर्थ ॥ हवेसुखनुंग्रहवुंकहेढे हेसाधोइहां चारित्रमांप्रमादकरवाथीजे सुख ते
विंजुजेटलुंढे अनेसंयमना पालवाथकीजे देवलोकमुक्तिनासुख तेसमुइसरखाढे
तेबन्देसुखने परस्परप्रतिपक्षपणुंढे जिहांप्रमादसुखतिहां मुक्तिसुखनथी अने जिहां
मुक्तिसुख तिहांप्रमादसुखनथी माटेविशेषेविचारी बेमांथी सारजाणेतेने आदर ॥ ३४ ॥

अथवा॥नियंत्रणायाचरणेऽत्र तिर्यक् स्त्रीगर्जकुंजीनरकेषु या च ॥

तयोर्मिथः सप्रतिपक्षजावा विशेषदृष्ट्याऽन्यतरां गृहाण ॥३५॥

अर्थ ॥ हवेगुरुपारतंत्र्याश्रयीकहेढे हेसाधुइहांजिनशासनमां चारित्रनेविषेजे गुरुपारतंत्र्यादिकत्रणप्रकारनो परवशपणुंढे अने तिर्यचनाअवतारमां तथास्त्रीनागर्ज मां तथा कुंजीतेघणोजसांकमांमुखनुंनारकीने उपजवानुंस्थानकतेमां उपनाजेनार कीते खंडोखंडथयी बाहेरनिकले तेहनेविषेजे परवशतापणुंढे तंबेहुने परस्परेंप्रति पक्षीपणुंढे एटले जिहांचारित्रनी नियंत्रणाहोय तिहांतिर्यच स्त्रीअने नरकादिकनी नियंत्रणानहोय अनेजिहां तिर्यचस्त्रीनरकादिकनी नियंत्रणाहोय तिहां चारित्रनी नियंत्रणानहोय माटेविशेषदृष्टियेंविचारीने तेबेमांशी एकनियंत्रणानेआदर ॥३५॥

सहतपोयमसंयमयंत्रणां स्ववशतासहनं हि गुणो

महान्॥शिवं गुण इति वा पाठः ॥ परवशस्त्वतिचूरि स

हिष्यसे न च गुणं बहुमाप्स्यसि कं च न ॥ ३६ ॥

अर्थ ॥ हवेपरवशेडुःखसहेवाकरता पोतानावशेंडुःखसहेवुंनजुंढे तेकहेढे हेसा धुतुं चोथप्रमुखतप तथा नियमअनिग्रहादिक ते यम तथासत्तरजेवें संवमसंबंधी एत्रण नियंत्रणाउंढेतेनुंसहनकर केमके एत्रण नियंत्रणाओते पोताने स्वाधीनपणे सहनकरवीढेते महोढो गुणढे तथापाठांतरे एथकी शिवंगुणके० मुक्तिरूपीओगुण होय अने जे अतिपरवशपणे एकेंडियादिकमां पराधीनथको घणीजनियंत्रणाओ सहीस तिहां अकामनिर्झरासिवाय अधिकुंगुणमात्र कांइपणपामीसनही ॥ ३६ ॥

अणीयसासाम्यनियंत्रणानुवा मुनेऽत्र कष्टेन चरित्रजेन च ॥ यदि

ह्ययो दुर्गतिगर्जवासगा सुखावलेस्तत्किमवापि नार्थितं ॥ ३७ ॥

अर्थ ॥ वलीप्रकांतरेतेहिजकहेढे हेसाधो आजन्ममां समतारूपनियंत्रणातेसं बंधीकष्ट तथाचारित्रसंबंधीजे अल्पमात्रकष्ट तेणेकरी दुर्गति अने गर्जावाससंबंधी असुखनासमूह ह्ययायढे तोतेथी सुवांठितपणुंतुंनपाम्यो अर्थात्पाम्योज ॥३७॥

त्यज स्पृहां स्वः शिवशर्मलाज्जे स्वीकृत्य तिर्यङ्नरकादि दुःखं ॥

सुखाणुजिश्चेद्विषयादिजातैः संतोष्यते संयमकष्टजीरुः ॥ ३८ ॥

अर्थ ॥ हवेप्रमादवतने रीसेकरीकहेढे हेसाधुतुं जो विषयादिकथीउपनोजे सुख मोखेस तेणेकरी संतोषपामेढे अने संयमनाकष्टभीबीहेढे एरीतेंतो तें तिर्यच तथा

नरकनुंडः स्वकबुजकरीने स्वर्गमोहनासुखपामवानी बांठाभूकीर्दीधी एटलेअणुमात्र
सुख उपर राख्योथको स्वर्गमोहनुं अतुल्यसुखहारेणे एजावार्थे ॥ ३७ ॥

समग्रचिंतातिहतेरिहापि यस्मिन् सुखं स्यात्परमं रतानां ॥

परत्र चेंजादिमहोदयश्रीः प्रमाद्यसीहापि कथं चरित्रे ॥ ३८ ॥

अर्थ ॥ हवेचारित्र्यी इहलोकेंतथा परलोकेंसुखते तेकहेणे चारित्रमांरक्तथयला
एहवाजेजावसाधु तेहने सर्वचिंताना निवारवाथकी इहलोकेपण परमअनुपमसुख
होय अनेपरलोकेंपण इंद्रादिकनीसंपदा तथा मोहनीसंपदाहोय तोहेसाधो एहवुंजे
चारित्रतेनेविषे रह्योथकोतुं सुंप्रमादकरेणे यतः देवलोकसमाणोअ परियाउंमहेसि
ए ॥ रयाणअरयाणंच महाणरयसारिसा ॥ १ ॥ पुनः नच राजनयं नच चोरनयं न
च वृत्तिनयं न वियोगनयं ॥ इह लोकसुखं परलोकहितं श्रमणत्वमिदं रमणीयतरं ॥ २ ॥

महातपोभ्यानपरीषहादि न सत्वसाध्य यदि धर्तुमीश ॥ तज्जावनाः

किं समितीश्च गुप्ती धत्से शिवार्थिन् न मनःप्रसाध्याः ॥ ४० ॥

अनित्यताद्या जज जावनाः सदा यतस्व दुःसाध्यगुणेऽपि संयमे ॥ जि

घत्सया ते त्वरते ह्ययं यमः श्रयन् प्रमादान्न जवाद्भिनेषि किं ॥ ४१ ॥

अर्थ ॥ हवेजेबहुकष्टकरीशकेनहीतोते सुखसाध्यधर्मकरे तेकहेणे हेसाधु तुं पराक्र
मवंतपुरुषने साधवायोग्य एहवाजे मासखमणप्रमुख महातप तथा प्राणायामादिक
ध्यान तथा ऋधादिकपरिसह धरवानेसमर्थनथी तोहेमोहनावांढक केवलमनेकरीज
साधिसकीयेंएहवाजे अनित्यादिकजावनातेनुंसेवनकर ॥ ४० ॥ तथावलीप्रकारांत
रेकहेणे हेसाधोतुंअनित्यताप्रमुख बारजावना ने सदाजज अनेदुःखें साधवायोग्य
मूलोत्तरगुणते जेना एहवासंयमनेविषेपण सुकुमालपणुंठांमीउद्यमकर केमके मृ
त्युते तुजने ग्रासकरवानीवांठाये उतावलुंथायते दिनदिनप्रतें दुकमुंआवेणे मा
टेप्रमादसेवतोथकोपण मनेकरीसंसारथकी बीहितोरहेजे ॥ ४१ ॥

हतं मनस्ते कुविकल्पजालैर्वचोप्यवद्यैश्च वपुः प्रमादैः ॥ लब्धी

श्च सिद्धीश्च तथापि वांढन् मनोरथैरेव हृदा हतोसि ॥ ४२ ॥ दग्धं

मनो मे कुविकल्पजालैर्वचोप्यवद्यैश्च वपुः प्रमादैः ॥ लब्धीश्च सि

द्धीश्च तथापि वांढन् मनोरथैरेव हृदा विहन्ये ॥ इतिवापाठः ॥ ४३ ॥

अर्थ ॥ हवेसामग्रीविनापण महोटाहोटा मनोरथकरवा अफलते तेकहेणे हे

साधुताहरोमनर्ते माताविकल्पनासमूहे विणसाड्युं अनेवचनपण मृषाजाषणादि
क पापेकरीविणसाड्युं वलीशरीरपण प्रमादजेमद्यादिकतेणेकरी विणसाड्युं एरीते
मनवचनकायारूप त्रणगुप्तिविणसाडी तोपण आमोसहीप्रमुखलब्धि तथामंत्रधि
द्यादिकसिद्धिने वांढेढे माटे हाइतिखेदे मनोरथेकरीज पीढायढे जेमशाली डुध खां
मप्रमुख सामग्रीविनापण कोइमूर्खहीरनाजोजननुं मनोरथधरतो अहर्निशविकल्पे
ज पीढाय तेमतुं पणपीढायढे ॥ ४३ ॥ तथावलीपाठांतरें माहुरुंमन कुविकल्पजालें
विणास्युं तथा अवयके० मृषाजाषणादिकपापें वचनविणास्युं अनेप्रमादेकरीशरीर
विणास्युं तोपण लब्धि अने सिद्धि प्रतें वांढतो थको हाइतिखेदे हुं मनोरथमात्रें
ज सुंपीमाउंहुं इत्यादिक पहेलाकाव्यनुं पाठांतर काव्यजाणवुं ॥ ४३ ॥

मनोवशस्ते सुखदुःखसंगमो मनो मिलेद्यैस्तु तदात्मकं भवेत् ॥

प्रमादचोरैरिति वार्यतां मिलिहीलांगमित्रैरनुषंजयानिशां ॥ ४४ ॥

अर्थ ॥ हवेमननेसतसंगमांजोडवुं तेकहेढे हेसाधुताहरे सुखअने दुःखनोजे मि
लाप तेमननेवशढे केमकेमनजेहनीसार्थेंमिले तेरूपीथाय जेम तैलने जेहवाफूलनो
संगमिले तेहवीवासनामयथाय माटेमननेप्रमादरूपचोरसार्थेंमलतो वारीने नित्ये शी
लांगरथरूपजेमित्र तेनीसार्थेंमेलव जेथकोतुजने सर्वथासुखसार्थेंज मिलापथाय ॥ ४४ ॥

ध्रुवः प्रमादैर्जववारिधौ मुने तव प्रपातः परमत्सरः पुनः ॥ गले

न बद्धोरुशिलोपमोस्ति चे त्कथं तदोन्मज्जनमव्यवाप्स्यसि ॥ ४५ ॥

अर्थ ॥ हवेयुक्तिविशेषेकरी प्रमादनोपरिहारकहेढे हेसाधुप्रमादनाहेतुयेंकरी तु
जनेसंसारमांढवुंतो निश्चय थकीढे केमकेप्रमाद अनेसंसारने अग्निधुमादिकनीपरें
नित्यबंधढे अनेवलीजो गलेबांधिमोटी शिलासरिखुं परप्राणीउपरमत्सरतुजनेढे तेवा
रे संसारसंमुडमांथी तरीनिकलवुं केमपामिस माटेप्रमादअने मत्सरबेहुत्यज ॥ ४५ ॥

महर्षयः केपि सहंत्युदीर्या प्युग्रातपादीन्यदि निर्जरार्थं ॥

कष्टं प्रसंगागतमप्यणीयोपीठन् शिवं किं सहसे न जित्वा ॥ ४६ ॥

अर्थ ॥ हवेकष्टसहेवाआश्री उपदेशआपेढे केटलाकमहाकृषी तेनडबाहुस्वा
मी दीक्षितचार व्यवहारीपुत्रनीपरें शीतादिक परिसहनासहनारा वली उग्रके० घ
णोकठिण आतपके० तडकाप्रमुख कष्टने उदरीनेपण निर्झरानेअर्थेंसहेढे तेवारेंहे
साधुवुं मुक्तिनेतोवांढेढे तेवारें प्रसंगथी उदयआव्युं एहवोस्वल्पमात्र कष्टप्रतेकांन
भीसहेतो अनेकष्टसह्याविना मुक्तिकेमपामिस एजावार्थ ॥ ४६ ॥

यो दानमानस्तुतिवन्दनादिभिर्न मोदतेऽन्यैर्न तु दुर्मनायते ॥ अलाः ॥

मलाज्जादिपरीषहान् जयन् यतिः सतत्वादपरो विज्वकः ॥ ४७ ॥

अर्थ ॥ हवेअसाधुपणा तथा साधुपणानो जेददेखाडेजे जेलाजअलाभादिक प
रिषहनेजीपतोथको ग्रहस्थनुंआप्यो अहारउपधिप्रमुखदान तथासत्कारस्तुतिप्रमु
खमान इत्यादिकेकरी हर्षपामेनही अनेअलाज अपमान प्रहारादिकें डहवाचनही
तेहिजपरमार्थथी यतिजाणवो अने अपरके० बीजाजेदान वंदनादिकथी हर्षपामे
तथा अलाजनंदादिकथी डहवाय तेयतिनावेषे विज्वकके० नटरूपजाणवा ॥ ४७ ॥

दधजृहस्थेषु ममत्वबुद्धिं तदीय तस्या परितप्यमानः ॥ अ

निर्वृतांतःकरणः सदा स्वे स्तेषां च पापैर्भ्रमिता भवेसि ॥ ४८ ॥

अर्थ ॥ हवेमनोगुप्तिराखवानेअर्थे यतियें ग्रहस्थनी चिंताकरवीनही तेकहेजे
हेसाधुतुंग्रहस्थनेविषे ममत्वनीबुद्धिधरतोथको अनेग्रहस्थनीचिंतायें तपतोथको
पोतानापापें तथाग्रहस्थनापापें निरंतरव्याकुलचित्तवंतथको संसारमांजमीस ॥ ४८ ॥

त्यक्त्वा गृहं स्वं परगेहचिंता तप्तस्य को नाम गुणस्तवर्थे ॥

आजीवि काऽस्ते यतिवेषतोऽत्र सुदुर्गतिः प्रेत्य तु दुर्निवारा ॥ ४९ ॥

अर्थ ॥ हेसाधु पोतानुंघरमूकीने वलीपारका श्रावकादिकनाघरनी चिंतायेंकरी
तुजनेशोगुणजे एकघरमूकी घणाघरनीचिंतायें कोइगुणनथी आजवमांतोतुजने यति
वेषनाप्रतापथी आजीविकाचाळेजे पणपरजवेंतो तुजने अतिशयदुर्गतिदुर्निवारक
एहवा नरकादिकजे पणपरजवें दुर्गतिनोवारनारकोइनथी एजावार्थ ॥ ४९ ॥

कुर्वे न सावद्यमिति प्रतिज्ञां वदन्नकुर्वन्नपि देहमात्रात् ॥ शय्या

दिकृत्येषु नुदन् गृहस्थान् हृदा गिरा वाऽसि कथं मुमुक्षुः ॥ ५० ॥

अर्थ ॥ हवेतुंकायामात्रथीसाधुगो पणमनवचनथीसाधुनथी तेकहेजे हेमुक्तिवा
ठकसाधुतुं नित्यप्रतें आवश्यककरतां सवें सावज्जजोगं पञ्चखामि जा जीवाए तिविहं
तिविहेणं मणेणं वायाए काएणं इत्यादिकपाठकहीने दुंसर्वसावद्यकरुनही एहवीप्र
तिज्ञाकरतोथको तेसावद्यमात्र शरीरथीज अणकरतोथकोथयो पणशय्या जेउषाश्र
यप्रमुख कार्यनेविषे ग्रहस्थनेप्रेरतोथकोगो तो तेमांमनथी अनेवचनथी मुमुक्षु तेशा
नोजे एटले मन वचन कायायेंकरी सावद्यमूके तेहनेमुमुक्षुकहियें अनेतुंकोकामा
त्रथीज सावद्यकरतोनथी पणमनथी सावद्यचित्तवेजे अनेवचनथी सावद्यकार्यप्रेरेजे
तेमाटेमनथी तथा वचनथी मुमुक्षुनथी मात्रकायाथीज मुमुक्षुजे एजावार्थ इहाप्रेर

साते आवेशदेवामात्रजजाणवी बीजीप्रवर्तनरूपप्रकरण इत्यादिकप्रेरणीयते एटले
पूर्वपशभावकं एकतक्यांते लाननुंकारणते इत्यादिकप्रेरणाक्यानुंतो साधुनेव्यवहा
रतेज यथाश्रीरायप्रश्रीयसूत्रे जुत्तमेयंसुरियाजा पुराणमेयंसुरियाजा वमेयंसुरिया
जा करणिक्तमेयंसुरियाजा आइणमेयंसुरियाजा अप्रणुनायमेयंसुरिना इत्यादिक
विधिवाक्यदेखायते तेप्रेरणाजाणवी ॥ ५० ॥

कथं ममत्वाय ममत्वतोवा सावद्यमिहस्यपि संघलोके ॥ न हे

ममप्यप्युदरे हि शस्त्री क्षिप्ताक्षिणोति क्षणतोप्यसून किं॥५१॥

अर्थ ॥ वलीतेहजकहेते हेसाधोतुं साधुसाधवी श्रावकश्राविकारूप चतुर्विधसंघ
मां अमुकागीतार्थनावस्वतमां आचैत्यकराव्युं एहवीमहोदश्यामवानेअर्थे तथाआ
अमारागहनो चैत्यउपाश्रयादिकते इत्यादिकममत्वथकी संसावद्यकर्मवांतेते संसा
रीनीपरे सारंनकार्यसर्वमाथेलेइने करवासुंवांतेते अथवासंघमां महत्वपामवानेअर्थे
तथाममत्वथकीज सावद्यजे धनप्राप्ति प्रमुखतेसुंवांतेते जेमाटे सोनानीबुरीपण पे
टमांचापीथकी सुंप्राणहरणनथीकरतीके. एटलेसोनानीबुरीपण पेटमांमारीथकी प्रा
णहरेते तेमसंघनिमित्तपण अविधियें सावद्यकर्मकीधुंते संयमरूपप्राणनेहरेते॥५१॥

रंकः कोपि जनाजिज्ञूतिपदवीं त्यक्त्वा प्रसादा जुरोर्वेषं प्राप्य यतेः

कथंचन कियत्तारु पदं कोपि च ॥ मौखर्यादिवशीकृतर्जुजनतादा

नार्चनेर्गर्वना गात्मानं गणयन्नरेंजमिव धिग्गंता दुतं दुर्गतौ ॥५२॥

अर्थ ॥ हवेआत्माने उदतपणुंनिवारवा उपदेशेते कोइकपुरुषपूर्वे ग्रहस्थाव
सताये रंकहोय अनेलोकोने उपहास्यकरवायोग्य निंदाकरवायोग्य विविधप्रकारनी
लोकोनीसेवा करवायोग्यहोय पढेगुरुनापशायथी तेअवस्थात्यजी यतिनोवेषपा
मीतथाघणाकष्टे कांइकशास्त्रनुंनणवुंपामी तथातेमांवली कोइकआचार्यउपाध्याया
विकपदीपामिने वाचालपणा प्रमुखकलाये जोलालोकोनेवशकरी तेहनाकरेला जे
दानपूजा सत्कारादिक तेषेकरीने अहंकारधरतो थको पोताना आत्माने राजातु
ज्यगथे पण एमनजाणेजे हुंते शीगणतिमांनुं एसर्व दानपूजादिक जे थायते तेतो
भीजिनेभरना मार्गने थायते तेमाटेहाइतिखेदे तेप्राणी उतावजुं दुर्गतिजे नरकादिक
तेज्जजशे माटेगर्वनकरवुं ॥ ५२ ॥

प्राप्यापि चारित्रमिदं दुरापं स्वदोषजैश्चेद्विषयप्रमादैः ॥ नवां

बुधौ धिक् पतितासि जिहो हतोऽसि दुःखैस्तदनंतकालं॥५३॥

अर्थ ॥ हवेडुर्लनचारित्रपामिने विषयप्रमादत्यजवा तेप्रकारांतरेकहेढे हेनिह्नु
डुर्लनएहवुंजे चारित्रतेपामिने जोपोतानावांकथीउपना एहवाजे विषयप्रमाद तेणे
करीतुंसंसारसमुद्रमांपमीश तेवारें ते अनंताकालसुधी चारगतिसंबंधीनाहुःखेकरीने
पीडाइश तेमाटेधिःकारढेतुजने जेतुंचारित्रनेविषे उजमालयातोनथी ॥ ५३ ॥

कथमपि समवाप्य बोधिरत्नं युगसमिलादिनिदर्शनादुरापं ॥

कुरु कुरु रिपुवश्यतामगच्छन् किमपि हितं लज्जसे यतोऽर्थितं शां॥५४॥

अर्थ ॥ हवेदृष्टांतसहित बोधनुंडुर्लनपणुंकहेढे हेसाधुतुंयुगसमिलादिक दशदृष्टां
तेंकरी डुर्लनएहवुं समकेतरूपरत्न तेघणैकष्टेपामिने आगलेंवक्ष्यमाण विषयादिक
शत्रु तेहनुंआधीनपणुंत्यजतुंथको कांश्कआत्मानुंहितजे संयमादिकतेकर जेथकीवां
ठितसुखपामे. चुल्लग पासग धन्ने जूए रयण्य सुमिण चक्रेअ ॥ चम्मजूगे परमाणु दस
दिष्टंता मणुयलंजे॥१॥ एदशदृष्टांतनानामजाणवा ॥ पुवं तेहुळ्ळुगं अवरं ते तस्स हु
ळ्ळसमिलाउ ॥ जुगठिडंमि पवेसो इय संसइउ मणुअलंजो ॥१॥ इत्यावश्यक ॥५४॥

विषस्त्वमे ते विषयप्रमादा असंवृता मानसदेहवाचः ॥ असं

यमाः सप्तदशापि हास्या दयश्चविन्यच्चर नित्यमेन्यः ॥ ५५ ॥

अर्थ ॥ हवेनामथकी शत्रुदेखामीने तेथीदूररहेवानो उपदेशआपेढे हेसाधो वि
षयजेशब्दादिकपांच तथाप्रमादजे मद्यादिक पांच अने असंवृतकहेतां मोकलामू
क्या एवाजे मनवचनकायानायोग तथा प्राणातिपातादिक पांचअव्रत अनेपांचेंडि
यनुं अणजीतुं तथाक्रोधादिक चारकषायनो अपरिहार अनेमनवचनकाया एत्र
णयोगने दुःप्रवर्त्तियेंप्रवर्त्तावुं एसर्वमलीसत्तर असंयमनास्थानक तथावली हास्य
रति अरति जय शोक दुःगह्वा ए हास्यषट्क एटलां ताहाराशत्रुढे तेमाटेण्यकी
सदाकाल बीहीतोथको विचरजे ॥ ५५ ॥

गुरूनवाप्याप्यपहाय गेह मधीत्य शास्त्रण्यपि तत्ववांचि ॥

निर्वाहचिंतादिजराद्यजावे प्युषे न किं प्रेत्य हिताय यत्नः॥५६॥

अर्थ ॥ हवेसर्वसामग्री मल्याढतांपण आत्महितकांनथीकरतो तेकहेढे हेरुषितुं
घरत्नांमीने गुरुजधर्माचार्य तेहनेपामीने तथातत्वप्ररूपक शास्त्रजेसिद्धांत तेजणीने
पण तथानिर्वाहजेआजीविका तेहनीचिंता अनेआदिशब्दथी वस्त्रपात्र वसतिप्रमुख
नीचिंता अनेराजजय चौरजय इत्यादिकतेहनो जरजेसमूह तथावलीआदिशब्दथी
गृह राज देशांतर जलपथ प्रमुखव्यापार तेहनो अजावढतां पण परलोकना हितने

अर्थे कांउद्यमनधीकरतो एटले सकलसामग्रिने योगेपण जोआत्महितनधी साध
तो तोपढे धणोज शोचकरीश एनावार्थे ॥ ५६ ॥

विराधितैः संयमसर्वयोगैः पतिप्यतस्ते नवदुःखराशौ ॥ शास्त्रा

णि शिष्योपधिपुस्तकाद्या नक्ताश्च लोकाः शरणाय नालं ॥ ५७ ॥

अर्थ ॥ हवेसंयमग्रहीने संयमविराधनानकरवी तेकहेढे हेयतितैविराध्या एहवा
जे संयमनासर्वयोग एटले मूलगुणउत्तरगुणादिकविराध्यातेहेतुयेंकरीने संसारना
दुःखसमूहमांपडतातुजने शास्त्रजेआगमादिक तथाशिष्यजे उपधीपुस्तकप्रमुख तथा
वलीनक्तलोकजे श्रावकश्राविकादिक तेकोइशरणआपवाने समर्थनहीथाय पण एक
संयम मात्रज अविराध्या थको शरणदाइथाशे ॥ ५७ ॥

यस्य कृणोपि सुरधामसुखानि पल्यकोटीर्नृणां दिन

वतीं ह्यधिकां ददाति ॥ किं हारयस्यधम संयमजीवि

तं तत् हा हा प्रमत्त पुनरस्य कुतस्तवाप्तिः ॥ ५८ ॥

अर्थ ॥ हवेसंयमेजीवितनुं फलदेखाडी प्रमादनोपरिहार उपदेशेढे हेसाधो संय
मजीवितनुं कृणजेमुहूर्तमात्र तेपणपुरुषनेनिश्चयधी साधिक बाणोकोमिपव्योपमल
गें देवलोकनासुखआपे यडुक्तं प्रतिक्रमणसूत्रवृत्ता सामाश्यंकुणंतो समजावंसा
वउअघडियडुगं ॥ आउसुरेसु बंधइ इत्तिय मित्ताइ पलियाइ ॥ १ ॥ बाणवईकोडीउ
लस्कगुणसहितहस्सपणवीसं ॥ नवसयपणवीसाए सतिहा अडनाग पलियस्स ॥ २ ॥
इति बाणुकरोड ओगणसाठलाख पचीसहजार नवसेंपचीश एटलापव्योपम अनेएक
पव्योपमना नवजागकरीयें एहवाआठनवमांश अनेतेउपरवली एकनवमांशनो एक
तृतीयांश एटलुंदेवायु बेघमीना एकसामाइकथीबंधाय ते आंके करी लिखियेंतैयें
ए२ ५९ ३५ ए ३५, ८१. तो हाहाइतिखेदे हेअधमनीचप्राणी तुं संयमेजीवितने के
महारेढे हेप्रमादवंतफरीनेतुजने एसंयमनीप्राप्ति क्यांशीथाशे ॥ ५८ ॥

नाम्नापि यस्येति जनेऽसि पूज्यः शुद्धात्ततो नेष्टसुखानि कानि ॥ त

त्संयमेऽस्मिन् यतसे मुमुक्षोऽनुचूयमानोरुफलेपि किं न ॥ ५९ ॥

अर्थ ॥ हवेहारसमाप्तिना मंगलनेअर्थे संयमनाद्युनफल देखाडी शिक्षाकहेढे हे
मोक्षार्थीसाधु जेसंयमना केवलनाममात्रधीज एटलेसंयमी एहवुंनाममात्र धराव्या
धीज प्रत्यक्ष प्रकारें करी लोकनेविषे तुं पूजनीकययोढो तोद्युनिर्मल संयमधी
शाशास्वर्गमोक्षदिक बांढितसुखनहोय एटलेसंयमधी अनीष्टसुख होयज तेमाटेप्र

त्यदृश्यमान जेहनुं महाफलअनुनवायवे एहवाए संयमनेविषे तुं कांउद्यम नथी करतो सर्वथा उद्यमकरवोज युक्तवे ॥५९॥ इति श्री अध्यात्मकल्पद्रुमे यतिशिद्धानिधानोनाम त्रयोदशोधिकारः संपूर्णः ॥

अथ सामान्यतो यतीन् विशेषधर्मस्थगृहिणश्चाश्रित्य मिथ्यात्वादिसं वरोपदेशः ॥ मिथ्यात्वयोगा विरतिप्रमादा नात्मन्सदा संवृणु सौख्य मिद्वन् ॥ असंवृता यद्भवतापमेते सुसंवृता मुक्तिरमां च दद्युः ॥ १ ॥

अर्थ ॥ हवे यतिने तथासम्यक्तमूलबारवृत्तधारक श्रावकने साधारण मिथ्यात्वाव्रति कषाय योग निरोधोपदेश तथा संवरोपदेश नामाचौदमो अधिकारकहेवे तिहांप्रथमकर्मबंधनाहेतुजे मिथ्यात्वादिकतेहनुंसंवरकहेवे हेआत्मातुं सुखनेवांबतो होयतोमिथ्यात्वजे अनिग्रहिकादिकपांच तेमांअनिग्रहिक तेपोतानाशास्त्रादिकनां ममत्वथी कदाग्रहकरवो तेकुतीधिंपाखंडादिक बीजुंअनानिग्रहिक ते सर्वे देवाः सर्वे गुरुवः सर्वे धर्माश्च आराध्याः एहवोअनिप्राय जेसामान्यप्राकृतलोकोनोते त्रीजुंआनिनिवेशिक ते वस्तुनुं यथास्थित स्वरूपजाणेतके पण कोइडुष्टाजिनिवेशना वशथी पोतानुं मतथा पवानेअर्थे गोष्टीमाहिलादिकनीपेठे असत्यरूपणानुंकरवुं चोथोसांशयिक ते देवादिकतत्त्वनेविषे आसाचूंके आसाचूं एमसंदेहधरवो पांचमुं अनानोगिकते अनानोग नावशयकी एकेंडियादिकनेविषे जीवादिकतत्त्वनुं अणजाणवुं ॥ एपांचमिथ्यात्व तथा अगुजमनोयोगादिकत्रण अनेअविरतिते प्राणातिपातादिकपांच तथाप्रमाद जे मद्यादिक पांच एचारेनेसदाकालजगे संवरवुंकेमके एचारेने अणसंवख्याथका संसारनातापप्रत्ये आपे अने संवख्याथका मुक्तिरूपिणी लक्ष्मीनेआपे ॥ १ ॥

मनः संवृणु हे विद्वन्नसंवृतमना यतः ॥

याति तंडुलमत्स्यो जाक् सप्तमीं नरकावनीं ॥ २ ॥

अर्थ ॥ हवेप्रथमथी मननुंसंवरउपदेशेवे हेपंमितआत्मा तुंतारामननेसंवर केमके मनने संवरे रहित एवुंजे तंडुलमत्स्य तेउतावळुं थोडाकालमांज सातमांनरकपृथ्वीये जइअवतरे एमत्स्यसमुद्रमाहेला महोटा मत्स्योनी आखनीपांपणमांहे सूक्ष्ममत्सिने गर्जे सातमीनरकथीचवीनेअवतरेवे तेमत्स्य तंडुलप्रमाणगर्जजथाय पढेतेमहामत्स्यना मुखनाफाडमा पेसतांनिकलतां एहवाअनेकन्हाना मत्स्यादिकदेखीने तेतंडुल मत्स्यएहवुंचिंतवेजे हाहाइतिखेदेजो माहारी आवडीमोहोटी कायाथइहोततो हुंआ सर्वजीवनाकोलियाकरुं पणएमांथीएकेनेजावानआपुं एवुंमहाडुर्थान चिंतवतोथको अंतर्मुहूर्त्तप्रमाण आयुजोगवीने एकमुहूर्त्तने अंतरेंवली सातमीनरकपृथ्वीये जइ अ

वतरे एरीतेंजीवते वचन तथाकायायें अशक्त्यकोहोयतो पण मात्रएकमननाज अ संवरथकी तंडुलमत्स्यनीपेठें दुर्गतिगामीयाय ॥ २ ॥

प्रसन्नचंद्रराजर्षे मनःप्रसरसंवरौ ॥ नरक

स्य शिवस्यापि हेतुनूतौ कृणादपि ॥ ३ ॥

अर्थ ॥ वलीतेउपरज दृष्टांतकहेढे हेप्राणि मननुंप्रसरजे दुर्ध्याननीप्रवृत्तिअने सं वरजे दुर्ध्यानथीनिवृत्ति तेबेहु एककृणमात्रमांजेम प्रसन्नचंद्रराजर्षिनेनरकनां अने मुक्तिनापण कारणथया केमकेतेने मननादुर्ध्यानथी एककृणमात्रमां सातमांनरकनुंद लमेलव्युं अने तेजमनना संवरथी एककृणमां केवलज्ञानपण उपार्ज्यु. ॥ ३ ॥

हवेसंक्षेपथीतेप्रश्नचंद्रराजर्षिनोसंबंधलखीयेंढेयें कितिप्रतिष्ठितपुरमां प्रसन्नचंद्र राजा राज्यकरताहता अन्यदातिहां श्रीवीरस्वामी समोसखा प्रसन्नचंद्रराजा सह परिवारें वांदवाआव्यो देशनासांजली वैराग्यपास्यो पुत्रनेराज्यस्थापी श्रीवीरपासें पोतेदीक्षाजीधी अनुक्रमेगीतार्थथयो अन्यदाविहारकरतो राजगृहनगरेंआव्यो ति हांजिनकल्पीनी तुल्यनानेअर्थें स्मशानमां काउसगंधरीरह्योढे एटलामांश्रीवीरस्वा मीराजगृहनगरेंसमोसखाढे नगरलोकसर्व जगवंतने वांदवाजायढे एटलामांकोइए क बेवणिक तेकितिप्रतिष्ठितनगरथीआव्याढे तेमांथीएकवणिक प्रसन्नचंद्रराजर्षिने जोइबोव्यो केधन्यढेआपणाराजानेजे राज्यलक्ष्मीतृणनीमाफकत्यजीने ध्यानाधिरूढथ को उग्रतपकरेढे तेसांजलीबीजोवणिकबोव्यो केअहोधिःकारढेएनातपने एनुंमुखजो वायोग्यनथी केमकेएबापडाबालकपुत्रने राज्यआपी मूढथइनिकव्यो अनेपाठलतो सीमाडेबीजाराजायेंआवीनेबालकनुराज्यहरीलेवानगरघेखुंढेनगरतथादेशनालोकसर्व अनाथथयाथका बहुतलपेढे माटेदेशजांगसे घणुंअनर्थथाज्ञे तेथीएतेंछुंधर्मआराधेढे ते सांजलीप्रसन्नचंद्रराजर्षि ध्यानथीचूकीने चिंतववालागो केअहोमुजबेग माहारुं राज्यले एवोकोणढे एमरौंध्यानमां व्यासथइने मनसार्थेंज महासंग्रामकरवामांमयो तेसमयेंश्रेणिकराजा श्रीवीरने वांदवाजातांमार्गमां तेकाउसगंधरसाधुदेखी नक्ति पूर्वकवांदी तेहनीउग्रतपस्याने अनुमोदतो समोसरणेपहोतो त्यांश्रीवीरनेवांदिनेपु ठ्युं जेस्वामीएप्रसन्नचंद्रराजर्षि ध्यानाधिरूढअवस्थामां मेंवांद्यो तेअवस्थाने समयें काल करतो शोगतिपामें जगवंतेंकहुं सातमीनरकपामें तेसांजलिश्रेणिकसंत्रांतथइर ह्यो हवेप्रसन्नचंद्रराजर्षियें मनथीसंग्रामकरतां सर्वशत्रुहण्या अनेएकोइमहोटा श त्रुनीसाधेयुद्धकरता आयुधसर्वनष्टथयाढे त्यारेजाण्युंजे माथेंलोहनोटोपपदेह्योढे ते लइनेशत्रूनेमारुं एमंचितवी माथेहाथनारव्यो एटलेमस्तकतत्कालनुं लोचितमुंमदेखी

ने मनमांसवेगमाभ्यो यथात्तापकरवालाग्यो हाहाआमेकुंडुर्ध्यानचित्तव्युं मित्रामिडक
 डवेवालागो एवामाफरीश्रेणीकें वीरनेपुठ्युं हेस्वामीआसमये राक्षसिकालकरेतोशिम
 तिपामे जगवन्तेअनुत्तरविमानकस्युं तेषांजलीविस्मितयज्ञे श्रेणिकेपुठ्युं कहोस्वा
 मी पहेलेप्रभेतोतमे नरककह्यो तेएतपस्वीनेकेमसंजवे अनेएकमुहूर्तनेअंतरे अनु
 त्तरविमानकस्युं तेपणअसमंजस अथवा ज्ञातेकरीनेमें अन्यथासांजव्युं तेवारेंज
 गवन्ते यथास्थित सर्ववृत्तांतेंकरी श्रेणिकनोसंदेह टाढ्यो एटलामां देवकुंडुजिनो
 नादसांजलीने श्रेणीके पुठ्युं हेस्वामि आमहोत्सवक्यांथायठे जगन्तेकस्युंजे प्रस
 न्नचंद्रराजर्षिने केवलज्ञानउपनुं त्यांदेवता महोत्सवकरेठे एमएप्रसन्नचंद्रराजर्षिने
 एकमुहूर्तनेअंतरे मननोव्यापार नरकहेते अनेमुक्तिहेतेपणथयो ॥

मनोऽप्रवृत्तिमात्रेण ध्यानं नैकेंडियादिषु ॥ धर्म्य
 शुक्लमनःस्थैर्यं जाजस्तु ध्यायिनः स्तुमः ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ हवेपवनसाधनादिकथी मननोरोधनिरर्थकठे तेकहेठे केवलमननीअप्र
 वृत्तिजे मनोव्यापाररहितपणुं तेणेकरीने एकेंडियादिकजे एकेंडिय बेंडिय तेंडिय चां
 रेंडिय असंझिपंचेंडिय तेहनेविषेध्यानजे मनोरोध लक्षण तेहुंनथी एटलेपवनसा
 धनादिक मनोरोधकरवाथी जोध्यानथायतो एकेंडियादिकनेविषेथाय केमकेतेहनेस्व
 नावथीज मननेअजावेंकरी मनोव्यापारनीप्रवृत्तिनथी तेथीपवनसाधनादिकतेकोइस
 माधिलक्षण ध्याननोउपयोगीनथी श्वासरोधादिक क्लिष्टकर्मथी साहसुं मनआर्तियें
 व्याकुलथाय पणजेधर्मध्यान अनेशुक्लध्यान तेणेकरीने मननीस्थिरतानेजजे एवाजे
 ध्याननाकरनार तेनेज स्तवियेंठेयें एटलेध्यानते तेनुंजप्रमाणठे इतिजावः ॥ ४ ॥

सार्थं निरर्थकं वा यन्मनः सुध्यानयंत्रितं ॥ विरतं

दुर्विकल्पेन्यः पारगांस्तां स्तुवे यतीन् ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ हवेध्यानेकरी जेहनुंमनसार्थकके०सफलठे अथवानिरर्थकके०निष्फलठे
 तोपण शुजध्यानेकरियंत्रित एटले सांकलंथकुं दुर्विकल्पजे अशुजकार्यनामनोरथ ते
 हथीविरम्युंठेतोतेसदाध्यानजठे एहवाजे संसारनापारगामी साधुतेहने हुंस्तबुंठुं ॥ ५

वचोऽप्रवृत्तिमात्रेण मौनं के के न बिभ्रते ॥ निर

वद्यं वचो येषां वचोगुप्तास्तु तांस्तुवे ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ हवेवचनयोगनुं संवरउपदेशेठे केवलवचननीअप्रवृत्ति एटलेमात्र वच
 ननेज अणउचरवेकरीने कोणकोणएकेंडियादिक तथा पंचेंडियमांषण रोगविशे

पणी तथा मनुष्यमांषण मुंगाबोबडाप्रमुखप्राणी मौनपणानेनधीधरतासुं एटले ते सर्वे मौ
नपणोजधरेने तो तेथी तेहने वचनगुप्तिवतनकहिये पण जेहनुं वचन निरनपके ० पाप
रहितहोय एटले वचनबोझ्यानी शक्तिठतांपण सर्वथासावद्यवचननबोझे तेने वचनगुप्ति
वतकहिये तेवानेहुंस्तबुं पणमात्रमौनपणोज धखाथी वचनगुप्तिवतनकहिये ॥ ६ ॥

निरवद्यं वचो ब्रूहि सावद्यवचनैर्यतः ॥ प्रय।

ता नरकं घोरं वसुराजादयोद्भुतं ॥ ७ ॥

अर्थ ॥ हवेदृष्टांतेकरीने सावद्यवचननुं अनिष्टफलदेखाडेने हेप्राणितुं पापरहि
तवचनबोल केमके सावद्यवचनेकरीने वसुराजा प्रमुख ते घोररौड एहवोजे नरक
तेने पाण्यां तेवसुराजानोसंबंध श्रीहेमाचार्यकृत रामचरित्रमांथी विस्तारेंजोऽलेवो ए
मजाणी असत्यवचन सावद्यवचननो परिहारकरवो ॥ ७ ॥

इहामुत्र च वैराय दुर्वाचो नरकाय च ॥ अग्निद

ग्धाः प्ररोहन्ति दुर्वाग्दग्धाः पुनर्नहि ॥ ८ ॥

अर्थ ॥ वलीतेहिजकहेने जेदुर्वचनो तेआनवमां अनेपरजवमांपण वैरकारीथा
य अनेवलीनरकदाऽपणथाय जेमाटेअग्रियेंकरीदाधाजेवृद्धादिक तेफरीनवपल्लवथा
य पण दुर्वचननादाधाजेमनुष्य तेनवपल्लवनथाय एटलेस्नेहांकुर तेनेप्रगटेनही केम
के दुरवचनथी उपनोजे वैरनाव तेजन्मांतरेपणनमटे इतिजावः ॥ ८ ॥

अतएव जिना दीक्षा कालादाकेवलोज्ञवं ॥ अव

द्यादिजिया ब्रूयु इति त्रयचतुतोपि न ॥ ९ ॥

अर्थ ॥ एटलामाटे दीक्षालीधापळे केवलज्ञानउपजेंतिहांलगे जिनजेतीर्थकरदेव
तेमति श्रुत अवधि एत्रणज्ञानना धारकठतांपण अवद्यजेपाप तथाआदिशब्दथी
वचनते ध्यानविधातादिकळे एमजाणी तेहनानयथी बोलेनही यद्यपि जगवंतने ठ
सत्यपणे मनपर्यवज्ञाननी सत्ताहोय तथा पिइहांत्रणज्ञानना धारककह्या तेजाणि
येंठैयेजे मनपर्यवज्ञाननुंतो मात्र मननो पर्यायजाणवानुंज साम्यर्थे तेमाटेआ
चार्ये इहांकह्युंनही अनेउपाध्यायथी रत्नचंद्रगणिकृत एजग्रंथनी टीकामांपण एम
जलखुंठे वलीविशेषबुद्धिवंतविचारवुं ॥ ९ ॥

कृपया संवृणु स्वांगं कूर्मा ज्ञाननिदर्शनात् ॥ सं

वृतासंवृतांगा यत् सुखदुःखान्यवाप्नुयुः ॥ १० ॥

अर्थ ॥ हवेकायसंवरकहेने हेप्राणि तुंकरुणार्थेंकरीने कांचबानादृष्टांतनानि

दर्शनयकी पोतानीकायानेसंवर केमके कायानासंवरवंत अने असंवरवंतते अनुक्रमे सुखअनेदुःखपामे एटलेकायाना संवरवंततेसुखपामे अनेअसंवरवंतते दुःखपामेजे मवेकाचबाहता तेमांथीएकेपोताना अंगसंवख्वातो पापीशीयालथीमृत्युनपाम्यो अ ने बीजेपोतानाअंगसंवख्यानही तो पापीशीयालथी अकालमृत्युपाम्यो एट्टांत सवि स्तरपणे श्रीज्ञातासूत्रना चोथाअध्येनथी जाणवुं ॥ १० ॥

कायस्तंजान्न के के स्यु स्तरुस्तंजादयो यतः ॥ शि

वहेतुः क्रिया येषां कायस्तांस्तु स्तुवे यतीन् ॥ ११ ॥

अर्थ ॥ केवलकायने स्थिरतामात्रथीतोतरुजे वृद्ध तथा अचेतनजे स्तंजादिक ते कोणकोणसंवरवंतनथी अर्थातजेकोइ कायव्यापारना असमर्थते तेसर्वकायसंवरवं तजते पणजेहनीक्रियाजे कायव्यापार तेमोहनेअर्थेहोय तेहने कायगुप्तिवंत कहियेँ ठैयेँ जेकायव्यापारने ठतेसामर्थे पण अशुनकायव्यापारने रुंधे अनेशुनक्रियानो खप करे तेहने कायगुप्तिवंतकहियेँ इतिजावः ॥ ११ ॥

श्रुतिसंयममात्रेण शब्दान्कान् के त्यजंति न ॥

इष्टानिष्टेषु चैतेषु रागद्वेषौ त्यजन्मुनिः ॥ १२ ॥

अर्थ ॥ हवेपंचेंडियनुं संवरकहेते तेमांप्रथम श्रोत्रेंडियआश्री कहेते केवलकानना व्यापारना निरोधयकीज कोणकोणएकेंडिय बेंडिय तेंडिय चोरेंडिय तथापंचेंडियति र्यंच अनेमनुष्यमध्येपण बेहेराप्रमुखजे श्रोत्रेंडियेंविकल होय तेशब्दनाविषयने नथी त्यजतासुं अर्थातत्यजेजते पणजेवारेंइष्टजे मृदंगादिवाजित्र तथास्त्रीकोयलप्रमुखना शब्द अनेअनिष्टजे खर तथाधूक प्रमुखनाशब्द नेविषे रागअनेद्वेषत्यजे तेवारेंमुनिथाय

चक्षुःसंवरमात्रात्के रूपालोकास्त्यजंति न ॥

इष्टानिष्टेषु चैतेषु रागद्वेषौ त्यजन्मुनिः ॥ १३ ॥

अर्थ ॥ केवलनेत्रव्यापारनेज तजवायकी कोणकोण एकेंडिय बेंडिय तेंडिय त था अंध मनुष्यादिक तेदृष्टिविषयने नथीत्यजतासुं अर्थातत्यजेजते पणइष्टजे स्त्रीनां कटाक्ष नाटकप्रमुख तथाअनिष्टजे अमेध्य बीजत्सप्रमुख एवाजेएदृष्टिनाविषय तेह नेविषे राग अने द्वेषने त्यजे तेवारें ते मुनिथाय ॥ १३ ॥

घ्राणसंयममात्रेण गंधान् कान् के त्यजंति न ॥

इष्टानिष्टेषु चैतेषु रागद्वेषौ त्यजन्मुनिः ॥ १४ ॥

अर्थ ॥ केवलनाकना व्यापाररहितपणाथी कोणकोण शुनाशुनगंधने एकेंडिय

बेंडियादिक तथाबीजापण घ्राणेंडियें विकलथयेला प्राणि नथील्यजतां अर्थात्त्यजेजळे पणइष्टजे फुलप्रमुख अनेअनिष्टजे अमेध्यादिक एवाजेगंध तेहेनेविषे राग अने द्वेषत्यजे तेवारें तेमुनिथाय ॥ १४ ॥

जिव्हासंयममात्रेण रसान्कान्के त्यजंति न ॥

मनसा त्यज तानिष्ठान् यदीदृशसि तपःफलं ॥ १५ ॥

अर्थ ॥ केवलजिव्हाना संवरमात्रथीज कोणकोणगुणागुन रगने पृथ्वीकायादिक एकेंडिय तथाबीजापण जावरसनेंडियथी विकलथयेलाप्राणी पे नथील्यजतासुं अर्थात्त्यजेजळे पणहेआत्माजो तुं तपनुंफलवांढे तो तेजेइष्टांशित मधुरादिकरस तेने मनसाकहेतां मनोयोगपूर्वक समता परिणामेरीनेत्यज ॥ १५ ॥

त्वचःसंयममात्रेण स्पर्शान् कान्के त्यजंति न ॥

इष्टानिष्टेषु चैतेषु रागद्वेषौ त्यजन्मुनिः ॥ १६ ॥

अर्थ ॥ केवलत्वचाजे स्पर्शनेंडिय तेहनो संयमजे स्पर्शज्ञानना नलेवानी शून्यता तेणेकरीने कोणकोणप्राणी गुणागुनस्पर्शने नथील्यजता अर्थात्त्यजेजळे यद्यपि एकेंडियादिक सर्वजीवने स्पर्शनुं विषयहोयळे तथापिकुष्टादिक रोगनावश्यकी त्वचानीबहिरिनाधणीने स्पर्शनुंज्ञाननजहोय एजावळे पणइष्टजेस्त्रीस्पर्शादिक तथा अनिष्टजे ताप शीत मांस मसा प्रमुखनेविषे राग द्वेषनेत्यजे तेवारेंजमुनिथाय॥१६

बस्तिंसंयममात्रेण ब्रह्म के के न बिभ्रते ॥

मनःसंयमतो धेहि धीर चेत्तत्फलार्थसि ॥ १७ ॥

अर्थ ॥ हवेवलीस्पर्शनेंडियमां विशेषकहेळे बस्तिके० मूत्राशय एटलेगुहेंडिय ते नासंवरमात्रथीज ब्रह्मचर्यधारणनथीकरतां सुं एटले नारकी संमूर्तिमपंचेंडिय प्रमुख तथा पुरुषरूपनपुंसक अने स्त्रीरूपनपुंसक इत्यादिक कोणकोणप्राणी मैथुननीअश किथी शीलधारणनथीकरता एटलेतेसर्व ब्रह्मचर्यवंतजळे पणपरिणामविना असक्ति थीपालवुं तेनिष्फलळे माटेहेधीरआत्मा जो तुंब्रह्मव्रतनाफलनो अर्थीहोयतो मनने संवरेंकरीने ढतीशके ब्रह्मव्रतधारणकर ॥ १७ ॥

विषयेंडियसंयोगा जावात्के के न संयताः ॥ राग

द्वेषमनोयोगजावाद्येतु स्तवीमि तान् ॥ १८ ॥

अर्थ ॥ हवेसामान्यथी सर्वइंडियादिक तेहनोसंयोगजे एकत्रमलवुंते हनाअजा कथी कोणकोणसंवरवंतनहोय एटलेविषयनोयोग मल्याविनासर्वेसंवरवंतजळे पण

जेमहापुरुषते ते तो विषयादिकनो योगवतांपण रागदेष अने मनयोगना अजावची
एटलेजेमनथकी रागदेषरहितपणे संवरवंतढे तेअनेहुंसुबुं ॥ १८ ॥

कषायान् संवृणु प्राज्ञ नरकं यदसंचरात्॥

महातपस्विनोप्यापुः करटोत्करटादयः ॥ १९ ॥

अर्थ ॥ एमइंद्रियआश्रित संवरकहीने हवेकषायआश्रितकहेढे प्राज्ञके० हेवि
वेकीप्राणी कषायजे क्रोधादिक तेनुंतुंसंवरकर केमकेएकषायना असंवरथकी करम
अने उक्करम प्रमुख महातपस्वी महानुजाव तेपणनरकनेपास्या एकरड अनेउक्करड
बे ब्राह्मणमासीयाइ जाइहता ते वैराग्यथकी दीक्षालइ उग्रतपकरी अन्यदाकुणालान
गरियें कोटनाघरनालामां चोमासुरह्या तिहांनगरना जलप्रवाहनेपूरें साधुरखेतणा
इजाय एमजाणीदेवतायें कुणालानगरीउपर वरसादयंजाव्यो कुणालाशिवायबीजे
सर्वत्रवर्षादवरस्युं केटलेक दहाडे तेवातजाणी नगरलोकें ताडनातर्जनाकरी तेसाधु
नेकाढया तेवारें क्रोधशेखर करमबोव्यो वर्षमेघकुणलायां तेवारें उकरमबोव्यो दि
नानि दश पंच च वलीकरमबोव्यो मुशलप्रमाणधाराजिः वलीउक्करमबोव्यो ययारात्रौ
तया दिवा तेवचनथी अहोरात्रमुशलधारायें कुणालानगरीउपर मेघवूठो तेहथीकु
णालानगरी लोकसहिततणाइगइ महाअनर्थथयो तेवारपठें त्रीजेवषें साकेतपूरें ते
पापनेअणआलोवेढते करमअनेउक्करडबेमरीने सातमीनरके कालनामा नरकावास
मां बत्रीससागरोपमनेआयुषें नारकीपणे अवतल्या एमजाणी कषायनोसंवरकरवो.

यस्यास्ति किञ्चिन्न तपोयमादि ब्रूयात् स य तत्तुदतां परान् वा ॥ य

स्यास्तिकष्टाप्तमिदं तु किं न तद्वंशजीः संवृणुते स योगान् ॥ २० ॥

अर्थ॥हवेवलीमनोयोगादिकनो संवरकहेढे जेप्राणिनेकांइ तपसंयमादिकनथी अ
विरतिढे तेप्राणिजेमतेम असंबंधबोले तथाअन्यजीवनेपीडाकरे एटले अव्रती जेजेअ
कृत्यकरे तेतेघटेढे पणविरतिवंतप्राणितो एतपसंयमादिक घणुंजकष्टेंप्राप्तिथायढे ए
मजाणी तद्वंशजीःके० रखेमहारांतपसंयमनो विनाशथाय एमबीहीतोथको मनोयो
गादिकने केमनसंवरे एटलेविरतिवंतने सर्वथासंवरकरवुंज एजावार्थढे ॥ २० ॥

नवेत्समग्रेष्वपि संवरेषु परं निदानं शिवसंपदा यः ॥ त्यजन्

कषायादिजघ्निर्विकल्पान् कुर्यान्मनःसंवरमिद्वधीस्तं ॥ २१ ॥

अर्थ ॥ हवेवलीमननासंवरनुं आधिक्यतापणुंकहेढे जेमननो संवरढे ते बीजा
जेदला संवरढे तेसर्वमां मोक्षसंपदानुं परमकारणढे ते माटे विशेषबुद्धिवंत

पुरुषतो कषायादिकधीउपनाजे कुविकल्पते त्यजतोयको मननोसंवरकरे एटले सु
किनुं मुख्यकारणजाणीने विवेकीपुरुषे प्रथममननुं संवरकरवुं इतिजावः ॥ २१ ॥

तदेवमात्मा कृतसंवरः स्यात् निःसंगताजाक् सततं सुखेन॥

निःसंगजावादथ संवरस्तद्वयं शिवार्थी युगपद्भजेत ॥२२॥

अर्थ॥हवे ए अधिकारनो उपसंहारकहेढे तेमाटे एमपूर्वोप्रकारें कृतसंवरके ० संव
रवंतजे आत्मा तेसदाकालें सुखेकरीने निःसंगपणानेनजे अथवा वली निःसंगपणाथी
संवरथाय एटले एवेहुनो अन्योन्यकार्यकारण जावजाणवो केमके कोइकनेनिःसंग
पणाथी संवरआवे अनेकोइनेसंवरथी निःसंगतापणुंआवे माटेमोह्मार्थीपुरुष तेसं
र अनेनिःसंगता एबेनेसमकालेसेवे ॥ २२ ॥ इति श्रीअध्यात्मकल्पद्रुमे मिथ्यात्वादि
संवरोपदेशाख्य श्रतुर्दशोअधिकार समाप्त ॥ १४ ॥

अथ शुचिप्रवृत्तिशिक्षोपदेशः॥आवश्यकेष्वतनु यत्नमाप्तौ दितेषु शुद्धेषु त
मोपहेषु ॥ न हंत्यनुक्तं हि न चाप्यशुद्धं वैद्योक्तमप्यौषधमामयापहं॥१॥

अर्थ ॥हवेशुचिप्रवृत्तिशिक्षा एहवेनामे पन्नरमोअधिकारकहेढे एअधिकारमां य
तियोग्यशिक्षा यतीनेजाणवी अनेश्रावकयोग्यशिक्षा श्रावकनेजाणवी इहांप्रथम आ
वश्यक करवायोग्यजाणीने आवश्यकआश्रयी उपदेशेकहेढे हेसाधु तथा हेश्रावक
तुं पापनानिवारक अनेसर्वज्ञनापित एवांजेशुद्धनिर्मल आवश्यक सामायिकादिक
तथाअवश्यकरणीय पोसह उपवास आलोयणादिक तेहनेविषेउद्यमकर तेनाउपर
दृष्टांतकहेढे जेम वैद्यनुकहुंजेऔषध तेनखाधुंथकुं तथाअशुद्धजेकाचुं हरितालप्रमुख
तेखाधुंथकुंपण रोगनिवारक नथाय तेम सर्वज्ञनापित आवश्यकजाणीनेपण तेह
नीक्रियानकरीयें अथवाअशुद्धक्रियाकरियें तोतेहथीकर्महूयनथाय तेमाटेदोषरहित
शुद्धक्रियायेंकरी आवश्यकदिकनोउद्यमकरवो एउपनयढे इहांप्रसंगथी सामायिकना
दोषलखियेंढैयें १ वस्त्रंतथानुजायेंकरीने पलांठीबांधे २ आसनआधुपाहुंफेरवे ३
चपलपणेसर्वदिशायेंजोवे ४ गृहसंबंधीसावद्यकर्मकरें ५ निंतीस्थंजादिकेंओठंगीबे
से ६ अंगोपांगमोडे ७ आलसमोडे तथाधर्मकार्येंआलसकरे ८ हाथपगेंकरकडा व
जाडे ९ शरीरनोमेजउतारे १० खाजिखणे ११ विसामणकरावे १२ निडाकरे ए
बारदोषकायथकीजाणवा तथा १ कुवचन कोइनुंमर्मनिंदादिकबोले २ सहसात्कारे
अविद्याहुंबोले ३ आर्तिमयविसंस्थलवचनबोले ४ आपठंदेंबोले ५ सूत्रनणतो अ

થવાનવકારગુણતો વચનસંક્ષેપકરે ૬ કલહવિવાદકરે ૭ રાજકથાદિકવિકથાકરે ૮ હાસ્યનાવચનકહે ૯ સંપદારહિતસૂત્રનણે ૧૦ જાવાઆવવાનાઆદેશ આપે એદ શદોષવચનથીજાણવા વલી ૧ નિવિવેકીમનેકરે ૨ યશકીર્તિનીવાંઠાયેકરે ૩ ધનલા નનેઅર્થેકરે ૪ ગર્વથીકરે ૫ જયથીકરે ૬ ધનપુત્રાદિનેઅર્થેનિયાણુંકરે ૭ સામાયિકનાફલનો સંદેહકરે ૮ રીસધરીસામાયિકકરે ૯ વિનયરહિતસામાયિકકરે ૧૦ નક્તિરહિતસામાયિકકરે એદશદોષમનથીઉપજે એમ મન વચન અને કાયાના મલીને બત્રીશદોષસામાયિકનાત્યજવા તથાવાંદણાના ૩૨ દોષ અને કાઠસગ્ગના ૧૯ દોષ તે જાણ્યાદિક ગ્રંથથી જાણીને ત્યજવા ॥ ૧ ॥

તપાંસિ તન્યાદિવિધાનિ નિત્યં મુખે કટૂન્યાયતિસુંદરાણિ ॥ વિ
ગ્રંતિ તાન્યેવ કુકર્મરાશિં રસાયનનીવ હુરામયાન યત ॥૭॥

અર્થ ॥ હવેતપપ્રવૃત્તિઆશ્રયીઉપદેશેહે મુખકે ૦ પ્રથમકરતીવેલાયેંતો યુગ્વતૃપાદિ કસહેવાંપડે તેમાટે કહવાહે પણ આયતિકે ૦ ઉત્તરકાળે સુખનાકરનાર એહવાંજેવિ વિધપ્રકારના ઠઠ અતમ દશમાદિક તપ તેનિત્યેંકરવાં કેમકેતેતપજ કર્મનાસમૂહને નિવારેહે તેઉપરદૃષ્ટાંતકહેહે જેમરસાયન પારો હરિતાલ સુવર્ણાદિક ઔષધિઓ તેહિજ જ્વરઅનેરુઝાદિક હુષ્ટરોગોનેનિવારે તેમ હાંપણ ઉપનયલેવું ॥ ૨ ॥

વિશુદ્ધશીલાંગસહસ્રધારી જ્વાનિશં નિર્મિતયોગસિદ્ધિઃ ॥

સર્વોપસર્ગાસ્તનુનિર્મમઃ સન્ જજસ્વ ગુપ્તીઃ સમિતીશ્ચ સમ્યક્ ॥૩॥

અર્થ ॥ હવેતપકરનાર પ્રાયેંશીલવંતજોડ્યેં તેમાટેશીલઆશ્રયીઉપદેશેહે હેસાધુ તુવિશુદ્ધનિર્મજાવાજે અઠારસહસ્ર શીલાંગરથતેને ધરતોયકો નિત્યેં નિર્મિત યોગ સિદ્ધિકે ૦ નિપજાવીહે અષ્ટાંગયોગનીસિદ્ધિજેણે અથવાયોગજે મનોયોગાદિક તેહ ના હુઃપ્રણિધાનના ત્રિવારવારુપ સમાધિની સિદ્ધિકર એટલેશીલાંગધરતોયકો મનવ ચનકાયાના યોગવશકર એનાવાર્થેહે વલીવેહનેવિષે મમત્વરહિતથકો દેવાદિકનાક રેલા ઉપસર્ગ તેનેસહનકર અનેપાંચસમિતિ તથાત્રગુણગુપ્તી તેહનેનજ ॥ ૩ ॥

સ્વાધ્યાયયોગેષુ દધસ્વ યત્નં મધ્યસ્થવૃત્ત્યાનુસરાગમાર્થાન્ ॥

અગારવો જૈદ્દમટાવિપાદી હેતૌ વિશુદ્ધે વશિતેંદ્રિયૌઘઃ ॥૪॥

અર્થ ॥ હવેશીલવંતને મનસ્થિરકરવાનિમિત્ત જેસિદ્ધાંતાદિકતું સ્વાધ્યાય નણવું

नणावबुं तेहनुं योगजे मनवचनकायायेंकरी नित्यअन्यास करवानेविषे उद्यमकरे वलीआगमनाजे अर्थ तेमध्यस्थवृत्तियें कदाग्रहरहितपणे अनुसरे एटले कदाग्रहें करीने जिनवचननाअर्थनी परुपणाज्जुठीनकरे वली अगारवके० रुद्धिगारव रसगा रव सातागारव तेणेरहितथकुं अनेविशुद्धिनिर्मजहेतुजे मोक्षसाधन तेहनेविषे विषादरहितथकुं एटलेशुद्धक्रियाकरतां अविपिन्नचित्तथकुं अनेवलीवशकीधांठे इन्द्रिय नोसमूहजेणे एहबुंथकुं नैहेजेउंचनीचकुल शुद्धमानआहारतेहनी गवेषणाकरे ॥४

ददस्व धर्मार्थितयैव धर्म्यान् सदोपदेशान् स्वपरादिसाम्यात् ॥

जगद्धितैपी नवजिश्च कल्पै ग्रामे कुले वा विहराप्रमत्तः ॥ ७ ॥

अर्थ ॥ हवेसआयनुंफलते शुचउपदेशने तेमाटेशुचोपदेशआश्रीकहेने हेसाधो तुं पोताना अनेपारकानेविषे समानपणे उपदेशकर एटले आमाहारोजकने दाताने धनाढयने एहवानेधर्मकहुं अथवा आ मिथ्यात्वी रूपणदरिडीने एहवानेउपदेशको एकहे इत्यादिककल्पना त्यजी केवलधर्मार्थीपणेकरीनेज पण आहारवस्त्रादिकने अर्थनही एप्रकारें नित्यधर्मसंबंधीयाजे उपदेशते कहेतोरहे अनेवली सर्वसंसारीजी वने हितवांढतोथको नवकल्पेकरीने ग्रामनगरादिकनेविषे शुच उपदेशकरतोरहे त थाविहारकरवानी अशक्तें कुलके० ग्रामनगरादिकनो एकप्रदेशतेनेविषे प्रमादरहित थकुं विहारकर इहांकल्पते मागसिरप्रमुख आठमास जेरुतुबद्धकाल तेहनाआठकल्प अनेश्रावणादिक चारमास चोमासना तेनोएकल्प एरीते सर्वमलीने नवकल्प जाणवा

कृताकृतं स्वस्य तपोजपादि शक्तीरशक्तीः सुकृतेतरे च॥ सदा

समीक्षस्व हृदाऽथ साध्ये यतस्व हेयं त्यज चाव्ययार्था ॥६॥

अर्थ ॥ हवेशुचोपदेशनाकहेनारने कृत्याकृत्यनोविचारजोश्यें तेमाटेतेआश्रयीकहे ने हेसाधु तथाहेश्रावक तुंपोतानुं तप जप प्रमुखजेकर्म ते कृत्याकृत्यकहेतां एटलुंमेंकी धुं एटलुंमेनथीकीधुं एहबुंविवेचन तथाशक्ति अनेअशक्ति तथापोतानुंसुकृत अनेडुः कृत एटलांवाना पोतानामनसार्थेंसदायविचारीने तेवारपने मोक्षार्थीथकुं साध्यजे साधवायोग्य तपोनुष्ठानादिक तेहनेविषेउद्यमकर अनेवली हेयकहेतां त्यजवायोग्य जेविषयकषायादिक तेहनेत्यज सत्पुरुषने चित्तरूपिणीनूमिनेविषे गुरूपदेश तेबीज वृद्धिरूपहेय पनेतेमां विचाररूप जलनासिंचवाथी सुकृतरूपवृद्ध विस्तारपामेते माटे मोक्षार्थियें हेयउपादेयझेयना विचारपूर्वक धर्मोद्यमकरवो ॥ ६ ॥

परस्य पीडापरिवर्जनान्ते त्रिधा त्रियोग्यप्यमला सदाऽस्तु ॥

साम्यैकलीनं गतदुर्विकल्पं मनोवचश्चाप्यनघप्रवृत्तिः ॥ ७ ॥

अर्थ ॥ हवेजेविचारवंतहोयते त्रियोगीनिर्मलजोइये तेमाटेतेआश्रयीकहेढे हेआत्मात्रियोगीजे मनवचनकायाना त्रयोयोगतेणेकरी सदाइनिर्मलथा एटलेसर्वजीवउपरें हितबुद्धिराखीने मनवचनकायानायोग निर्मलकर एजावार्थेढे केमके परनेपीडा वर्जवायकी काययोगतो निर्मलथयोज अनेतेकाययोगनी निर्मलताथी मनपणसमता येलीन अनेदुर्विकल्परहितथाय तथावचनपण पापव्यवहाररहितथाय इहांआचार्यें काययोग सुगमढे माटे जुदोकरीने नकह्यो ॥ ७ ॥

मैत्रीं प्रमोदं करुणां च सम्यक् मध्यस्थतांचानय साम्यमात्मन् ॥

सजावनास्वात्मलयं प्रयत्नात् कृताविरामं रमयस्व चेतः ॥ ८ ॥

अर्थ ॥ हवेएत्रियोगीनेनिर्मलताते मैत्र्यादिजावनाथीथाय तेमाटेतेकहेढे हेआत्मातुं मैत्रीतथाप्रमोद तथाकारुण्य अनेमध्यस्थता ए चारजावना तेआत्मानेविषे आण अनेवलीतेजावनायेकरी सम्यक्प्रकारें समताआण वली प्रयत्नातुं० पंक्तिवीर्यफोरववाथी चित्तने आत्मलयके० ध्यानलीन अनेध्यानथी अविषिन्न एहवुं थयुं थकुं शुभजावनाजे अनित्यादिक तेहनेविषेरमाड ॥ ८ ॥

कुर्यान्न कुत्रापि ममत्वज्ञावं न च प्रजो रत्यरती कपायान् ॥ इहापि

सौख्यं लजसेप्यनीहो ह्यनुत्तरामर्त्यसुखाजमात्मन् ॥ ९ ॥

अर्थ ॥ हवेएजावनाओते ममत्वनात्यागथीहोय तेमाटेतेआश्रयीकहेढे हेसमर्थ आत्मा जोतुंकोइवस्तुनेविषे ममत्वनकरें अनेवली रति अरति अनेकषाय नकरे ए हवोतुं बाढनारहितथको रहेतो आजवेंज अनुत्तरविमानवासी देवतानाजेवुं सुखपामें केमके अनुत्तरवासी देवतामां स्वामिसेवकनो व्यवहारनथी तेमाटे संसारिक सुख जोतां अनुत्तरविमाननो सुखते सर्वोत्कृष्टजाणवुं ॥ ९ ॥

इति यतिवरशिद्धानां योऽवधार्य व्रतस्थश्चरणकरणयो

गानेकचित्तः श्रयेत ॥ सपदि नवमहाब्धिकेशराशिं

स तीर्त्वा विलसति शिवसौख्यानं त्यसायुज्यमाप्य ॥ १० ॥

अर्थ ॥ हवेएअधिकारनो अपसंहारकहेढे एप्रकारें यतिवरजे नलासाधु उपलब्ध

एथी जलाश्रावकपणजेवा तेसंबंधीनीजेशिक्षा तेनेचित्तमांधरीने एकाग्रचित्तयकुं चर
एकरणयोगजे चरणसित्तरी अनेकरणसित्तरीनागुण तेनेजेसेवे तेसाधु तथा ते श्रावक
शीघ्रके० उतावळुं क्लेशदुःखना समूहूरूपजे संसारमहासमुद्र तेथकीतरीने मोहसु
खनुं अनंतपणुं तेहनुं सायुज्यके० जेसहचारीपणुं तेपामीने वलीमोहनाअविनाशीसु
खनीपरे पोतेपणत्यां अविनाशीनावपामी विलसतिके० सर्वदासुखनेअनुजवे ॥१०॥
इति श्रीअध्यात्मकल्पदुमेऽशुनप्रवृत्तिशिक्षोपदेशाख्यः पंचदशोअधिकारसमाप्त.

अथ ग्रंथोपसंहाराय साम्यसर्वस्वं ॥ एवं सदान्या
सवशेन सात्म्यं नयस्व साम्यं परमार्थवेदिन् ॥ यतः
करस्थाः शिवसंपदस्ते न्वन्ति सद्यो न्वन्तीतिजेतुः ॥ १॥

अर्थ ॥ हवेग्रंथनाउपसंहारनेअर्थे साम्यसर्वस्वनामें सोलमोअधिकारकहेढे हेप
रमार्थनाजाण विवेकीपुरुष तुंएमपूर्वोक्तप्रकारें अन्यासवशेंकरीने साम्यजेसमता ते
हने सात्म्यकहेतां आत्मासाथे ऐक्यपमाड जेसमतार्थी न्वन्तीतजे संसारसंबंधी
नय तेहनेजेदवावांढतो एवोजेतुं तेतुजने मोहनी संपदाओ ते तत्कालमात्र करस्था
कहेतां हस्तप्राप्तथाय ॥ १ ॥

त्वमेव दुःखं नरकस्त्वमेव त्वमेव शर्मापि शिवं त्वमेव ॥ त्व
मेव कर्माणि मनस्त्वमेव जहीह्यवज्ञा मवधेहि चात्मन् ॥२॥

अर्थ ॥ हवेआत्माने अविद्यानोपरिहार अनेसमतानुंधरवुं कहेढे हेआत्मातुंडुः
खनेकारणें प्रवर्त्यो माटे दुःखतेतुंजढे एमआगलपण सगलीवस्तुनुं आत्माजकार
णरूपजाणवुं वलीनरकनुंकारणतेपणतुंजढे वलीसुखपणतुंढे अनेमुक्तिपणतुंढे व
लीकर्मपणतुंढे अने मनोव्यापारना प्रकाशकपणार्थी मनपणतुंढे तेकारणमाटे अव
ज्ञाजेधर्मकार्यनेविषे अनादरकरवो एटलेहमणा धर्मनथीथातो तोपढेकरीश इत्यादि
क कल्पना त्यजीने अवधेहिकहेतां धर्मकार्यनेविषे सावधानरहे ॥ २ ॥

निःसंगतामेहि सदा तदात्मन्नर्थेष्वशेष्वपि साम्यन्नावात् ॥
अवेहि विद्वन्ममतैव मूलं शुचां सुखानां समतैव चेति ॥ ३॥

अर्थ ॥ हवेसर्वत्रपणो निःसंगपणानुं प्राध्यान्यपणुकहेढे हेआत्मा तेकारणमाटे
सकलपदार्थनेविषे समताजावथी सदाय निःसंगपणाने पाम अनेवली हेनिपुणप्राणि

સકલશોકનુંમૂલ તે મમતાજઠે અનેસકલસુખનુંમૂલતે સમતાજઠે એહું જાણીને મ
મતાને ત્યજ અને સમતાને આદર ઇતિજાવઃ ॥ ૩ ॥

સ્ત્રીપુ ધૂલિપુ નિજે ચ પરે વા મંપદિ પ્રસરદાપદિ ચાત્મન્ ॥ ત
ત્વમેદિ સમતાં મમનાસુક્તેન શાશ્વતસુખાદ્યમેધિ ॥ ૪ ॥

અર્થ ॥ જેનિઃસંગતાતે મમત્વમુકવાથીજથાયઠે તેમાટેમમતાત્યજવાનું ઉપદેશે
ઠે હેઆત્મા તે પૂર્વોક્તકારણથી તુંમમતારહિતથકો સ્ત્રીનેવિષે અનેધૂલિનેવિષે વલી
સ્વજનનેવિષે અનેપરશત્રૂનેવિષે તથા વલિ સંપત્તિનેવિષે અને વિસ્તારપામતીઆપદાને
વિષે સમતાનેપામવેકરીને સરખોપરિણામરાખજે એટલેમોક્તસુખનોનોક્તાથાઙ ॥ ૪ ॥

તમેવ સેવસ્વ ગુરું પ્રયત્ના દધીપ્વ શાસ્ત્રાણ્યપિ તાનિ વિઘ્ન ॥ ન દે
વતત્વં પરિજાવયાત્મન્ યેભ્યો જંવત્સામ્યમુધોપજોગ ॥ ૫ ॥

અર્થ ॥ હવેસમતાતેજ સકલપદાર્થનો સારકરીનેઉપદેશેઠે હેવિઘ્ન હેઆત્મન્
તુંઉદ્યમકરીને તેહિજગુરુનેસેવ અનેગુરુસેવનાકરીનેશાસ્ત્રપણ તેહિજનણ તથાશાસ્ત્ર
જાણીને તત્વરદમ્યપણ તેજચિત્તમાંચિંતવ કેજેગુરુથી અનેશાસ્ત્રથી તથાજેતત્વથી સમ
તારૂપીયું જેઅમૃત તેનોઉપજોગ આસ્વાદપામે એટલેજેજેપદાર્થનેતું સમતાનુંકારણજા
ણે તેતેપદાર્થનુંસ્વરૂપકર કેમકેબીજાસર્વપદાર્થ તેનિર્અર્થકઠે ॥ ૫ ॥

સમગ્રસહ્યાસ્ત્રમહાણેવન્યઃ સમુદૃતઃ સામ્યસુધારસોઽયં ॥ નિપી
યતાં હે વિબુધા લજ્ઞેધ્ય મિદાપિ મુક્તેઃ સુખવર્ણિકાં યત્ ॥ ૬ ॥

અર્થ ॥ હવેઆચાર્યગ્રંથને ઉપસંહરતો ગ્રંથનીઉપાદેયતાદેવાઢેઠે હેપંક્તિજનો
તમેસમગ્ર જલાંજે ધર્મશાસ્ત્ર તેરૂપીયો જેમહાસમુદ્ તેહથીઉદ્યમજે એસમતારૂપિયું
સુધારમકે ० અમૃતરસતેપ્રત્યે તુમે પીયતાંકહેતાં આદરસહિતસાંજાનો તથાજાણો જે
થી તમેઆલોકેપણ મુક્તિનાસુખની વર્ણિકાકહેતાં વાનગીનેપામો કેમકેસમતારસ
મય જીવતે આલોકેપણ મુક્તિસુખને અનુજવેઠે ॥ ૬ ॥

શાંતરસજાવનાત્મા મુનિસુંદરસૂરિજિઃ કૃતો ગ્રંથઃ ॥

બ્રહ્મસ્પૃહયા ધ્યેયઃ સ્વપરહિતોધ્યાત્મકલ્પતરુરેપઃ ॥ ૭ ॥

અર્થ ॥ હવેગ્રંથનેઢેઢે આચાર્યપોતાનુંનામ અનેગ્રંથનુંનામ જણાવવાકહેઠે સ્વ
પરહિતકહેતાં ગ્રંથકર્તાને તથાપરજેશ્રોતાપ્રમુખ એબેદુનેહિતકારી એબોજેઆશ્રય્યા

त्मकल्पद्रुमनामेग्रंथ तेतपगङ्गाधिराज श्रीमुनिसुन्दरसूरियेकीधो ते एग्रंथ धर्मितें ब्रह्मजेज्ञान तेहनी वांढायें नएवुं अथवा ब्रह्मजे मुक्ति तेहनीवांढायें चिंतववुं ॥ ७ ॥

इममिति मतिमानधीत्य चित्ते रमयति यो विःपत्ययं नवाजाक् ॥ स
च नियतमतो रमेत चास्मिन् सद्भववैरिजयश्रिया शिवश्रीः ॥ ८ ॥

अर्थ ॥ हवेफलोपदर्शन द्वारें मंगलगर्जित उपसंहार वाक्यकहेहे जेमतिवतं पुरुष
अध्यात्मकल्पद्रुमनामे ग्रंथनेनणि पोताना चित्तनेविषेरमाढे रात्रदिवसचिंतवे तेपुरुष
संसारथकी थोडाकालमां विरक्तथाय अनेवलीएहनाज चिंतनथी तेपुरुषनेविषे सं
साररूपीया शत्रुनीजे जयलक्ष्मी तेणोसहित शिवश्रीजेमोक्षलक्ष्मी तेमां रमिके ० आश्र
यीनेरहे एटलेतेसंसाररूप शत्रुनेजीतीने मोक्षरूपलक्ष्मीपामे. इतिअध्यात्मकल्पद्रुमे
साम्यसर्वस्वनामा षोडशोधिकारः समाप्तः ॥ १६ ॥

ए श्रीअध्यात्मकल्पद्रुमनामे ग्रंथनो बालावबोधार्थ उपाध्यायश्री रत्नचंद्रगणिकृत
तथाउपाध्यायश्री विद्यासागरगणिकृत एबेटीकाजोऽने में महारीबुद्धिने अनुसारें मुज
सरखा स्वल्पबुद्धिवंत प्राणिना उपकारने अर्थें लेशमात्र लख्योढे तेमां अनाजोगथी
तथाअज्ञानथी तथात्रांतिथी जेकांऽसूत्रना तथाटीकाना अनुसारथी ओहुंअधकुं
अयुक्त लखाणुंहोय तेहनुं मिठामीडकमं अथवाकिहांएक सुगमपणानेअर्थें किहांएक
साहचर्यथी किहांएकरूढिथी जेकांऽ विजक्ति वचन लिंग कारक अन्वय प्रमुखनो
विपर्यास कीधो होय तेअपराध बहुश्रुत गीतार्थेखमवो तथा उपकारबुद्धें अष्टु-
टालिने शुद्धकरवुं.

अथ प्रशस्तिः ॥ श्रीमत्तपगणगगनां गणनासनतरुणतरणिनिजः ॥ श्रीराजविजयसू
रिर्बनूव नुवि नूरि वितानयशः ॥ १ ॥ योत्याहीदिनवं धनं सुविहितानुष्ठानब-
दादरो लोकं कोकमिव प्रबोधमनयजोनिश्च गोस्वामिवत् ॥ ठित्वादीकिटदर्पमुज्ज्वलपटांश्रके वि
शेषोज्ज्वलान् यो वाचालितमालवेश्वरसितहृत्प्रज्ज्वावोज्ज्वलः ॥ २ ॥ रत्नत्रयप्रथितसंय
मनूतदीय पट्टेष्वरत्नविजयाव्हयसुरिरासीत् ॥ येन प्रशान्तरजसा प्रशमार्णवेन रत्ना
करायितमनल्पगुणौघरंजैः ॥ ३ ॥ तस्यान्वये निखिलनूतलगीतकीर्तिः श्रीहीररत्न
इतिसूरिवरो विरेजे ॥ स्वर्गं गतोप्यखिलनक्तसमीहितानि योद्यापि पूरयति नव्य स्वाम
रदुः ॥ ४ ॥ तत्पट्टनूषणमणिर्जयरत्नसूरिः सर्वाग्रणीर्गुणिषु नूरिगुणाश्रयोऽनूत् ॥ श्री
नावरत्न इति नावविदां वरेण्य स्तत्पट्टनूत्तयति संप्रति सूरिराजः ॥ ५ ॥ श्रीहीररत्नसूरे

मुख्याः शिष्याः सुनिर्मलानिख्याः ॥ श्रीलब्धिरत्नविबुधाः शास्त्रार्णवपारदृश्वानः ॥ ६ ॥
 श्रीसिद्धिरत्ननाम्ना पाठकवर्यास्तदन्वये तदनु ॥ श्रीहर्षरत्नवाचक, वरा वरीयोगुणैर्व
 द्याः ॥ ७ ॥ लक्ष्मीरत्नगणीशा आसन् दुर्वादिदनुजलक्ष्मीशाः ॥ श्रीज्ञानरत्नगणयस्त
 दाश्रवाः सांप्रतं जयंतु चिरं ॥ ८ ॥ तत्त्वरणकमलसेवा जृंगस्तत्संगसमयतरंगः ॥ सुविहि
 तकल्याणविमल गणिवरविहितार्थिनीनुन्नः ॥ ९ ॥ बालावबोधवार्त्ता मध्यात्मसुरद्रु
 माख्यशास्त्रस्य ॥ मुनिहंसरत्न एता मतनोत्तनुबुद्धिसत्वहिता ॥ १० ॥ शोध्यं सुतत्त्ववि
 द्विर्द्योः ॥ ११ ॥ धीधनैः प्रवाच्यमानश्च ॥ सन्नावसंपदाढ्यै राचंशर्कं चिरं जयतात् ॥ १२ ॥

इति श्रीमुनिसुंदरसूरिकृतअध्यात्म
 कल्पद्रुमो बालावबोधसहितः संपूर्णः

॥ अथ श्री सीतलनाथष्टकं ॥

वृषजतुल्यगतिं वृषदं सदा व्यजितदर्पकदर्पकनेदकं ॥ अमितशंखवजीतिविवर्जितं
 जिनमहं प्रणमामि सुशीतलं ॥ १ ॥ दृढरथारख्यकुजागनिनंदनं सुमतिधाम विचक्र
 एपुंगवं ॥ ठविविनिर्जितपद्मप्रज्ञं वरं जिनमहं ॥ २ ॥ यमसुपाश्वविनूषितविग्रहं
 विशदचंद्रप्रज्ञाननबंधुरं ॥ सुविधिरंजितजव्यजनव्रजं जिनं ॥ ३ ॥ विबुधमोदकशि
 तलवाग्नरं सकलश्रेयसिकामकुटोपमं ॥ सुवसुपूज्यपदं शिवदायकं जिनं ॥ ४ ॥ वि
 मलनीरजपत्रविलोचनं गृह्मनतगुणस्य कृपापरं ॥ सदयधर्मप्रवृत्ति प्ररूपकं ॥
 जिनं ॥ ५ ॥ जगति शान्तिविताननिपादकं धृतशमं किल कुस्थमनिंदितं ॥ विगतदो
 षमरं जविनौनिजं ॥ जिनं ॥ ६ ॥ युगकषायजयप्रतिमद्वजं कनकवर्णधरं मुनिसुव्रतं ॥
 नमत दानवमानवराजितं ॥ जिनं ॥ ७ ॥ विततधर्मरथांगकनेमिकं निखिलविष्टप
 पार्श्वमदूषणं ॥ सबलमोहविनाशनवीरकं ॥ जिनं ॥ ८ ॥ इति स्तुतः श्रीजिनशीत
 लाख्यः स्थितः पुरे रायधनानिधाने ॥ श्रीवीरचंद्रस्य मलूकचंद्र नाम्ना विनेयेन वशां
 श्रिये स्तात् ॥ ९ ॥ इति श्रीमञ्जीतलनाथारख्यदशमतीर्थाधिपतेरष्टकं समाप्तम् ॥

॥ अथ ॥ कल्याणसागरसूरिकृत माणिक्यस्वामिस्तवनप्राञ्जः ॥

नमःसिद्धेयः॥स्वधराठ्ठदः॥स्वामी माणिक्यपूर्वस्त्रिचुवनतिलकश्रितित ॥सुरादि सै
लोकोद्योतकतै प्रथिततरयशा श्वित्रकन्नाममंत्रः ॥ श्रीमहोन्नानिचूष वयगगनरवि
मैञ्चकव्याणकीर्ती राष्ट्रे सदक्षिणाख्ये निरुपममहिमा ख्यातिकारिप्रतापः ॥ १ ॥ दुत
विजंबितहृदः ॥ प्रवरधर्मधनार्पणकामगौ रमृतवाग्गुणरंजितनागरः॥रिपुसमूहनिवार
एसद्रटो वृषजचिन्हितपादकुशेशयः॥२॥ हरिणीठ्ठदः॥ गुनमतिकरश्चंद्रादित्याधिको
नरनास्वर स्त्रिचुवनमणि विंश्वाधारो धरेश्वरकीर्तितः ॥ उपशमरसासक्तस्वांतोप्यनंत
चतुष्टयी गुणमणिखनिर्नेष्टारिष्टामयाधिजराव्यथः ॥ ३ ॥ पंचचामरठ्ठदः ॥ अखर्व
देहराजितो यतीश्वरो घृणाप्रशीतमानसः कलाधरः ॥ अनेकलब्धिमंडितो वृषाकरः
शिवाब्धिदृष्टिचंद्रमा नतासुरः ॥ ४ ॥ जुजंगप्रयातठ्ठदः ॥ प्रभुमार्गदेवश्चिदाह्लादली
नः सदाचारलीलाविलासातिशाली ॥ महामोहमातंगपंचास्थकक्षो हितार्थी कलाशि
लपविज्ञानजापी ॥ ५ ॥ मालिनीठ्ठदः॥ जलधिनिजगनीरः सारसारंगघोषो जितविष
यविकारो ज्ञानबुद्धिप्रदाता॥ खलसमिरपृदाकुर्देवदेवाधिराजः समवसरणशोनासिंधु
पूरौघमेघः ॥६॥ नाराचठ्ठदः ॥ श्वेतातपत्रचामरैर्युक्तो मनोऽपुञ्जलैः ॥ नव्यागिराशि
वंदितो धर्मार्थमोहसाधकः ॥ ७ ॥ आर्याठ्ठदः॥ देवैर्ध्ययो विमलः सुंदरवंशो नृपूत्तरा
त्मापि ॥ मान्यः सतामजस्रं सदोदयो वरातिशयधरः ॥८॥ गीतिठ्ठदः ॥ त्रैलोक्या
वाप्तविभुः समस्तगुणरत्नकलितसाधुमनाः ॥ एनस्तमोनिशेशः सुश्लोकैर्धवजिता
श आशादः ॥ ९ ॥ नगस्वरूपिणीठ्ठदः ॥ सदार्यमार्गदेशको प्यमेयनाग्यधारकः ॥
प्रनूतसत्त्वपालको विवेकनीतिकारकः ॥१०॥ माणवकठ्ठदः॥ दुःखहरो नाकिनुत स्त्य
कमहादोषनरः ॥ पारगतस्तीर्थकरः शीलशाली ज्ञानधनः ॥११॥ तोटकठ्ठदः॥ कम
लाननमोहितसन्धजनः समयार्थनिरूपणरम्यसुधीः ॥ नृशिलीमुखखेलनतामरसः पु
रुषोत्तमपुण्यनिधिर्वरदः ॥ १२ ॥ मणिमध्यठ्ठदः॥ लक्ष्मणपंतया सारतनु निर्जितमा
याजोनकलिः ॥ आदृतसाध्वाचाररतिः सादरदेवाधीशपतिः ॥ १३ ॥ चंपकमालाठ्ठ
दः॥ केवलयुग्मालोकितलोका लोकविनागः संयमिसेव्यः ॥ इंदियबाणाजेदितचेता
श्वंपकमालामंडितगात्रः॥१४॥ हंसीठ्ठदः॥ प्राप्तानंदो चुवनमुकुट स्तीर्थस्वामी विस्तृत
नभसः ॥ सश्रीकात्मा मुकुटनिलयो योगीन्द्रो वै विजितकपटः ॥ १५ ॥ शालिनीठ्ठ
दः॥ आदेयाख्यो मुक्तिजस्फारसौख्यो विश्वोत्तंसो दुष्टकर्मारिहंता ॥ चक्रेश्वर्याराधितो
गोमुखेशः कान्ताकारश्चोसधर्माधिकारः ॥१६॥ केकीरवठ्ठदः॥ जगतीशपूज्यो जयताङ्गि

नेशः कुशलार्थवद्भोततिवारिधारः ॥ विशदावदातावलिचित्तनामा नववार्द्धिपोतः कु
लपाकनाथः ॥ १ ॥ कुलकं ॥ इवज्जातदः ॥ एवं मया संस्तुत आदिदेवो नूयात् सदा
संघणस्य नूत्यै ॥ हेमंकरो विश्वजगत्सुदीपः कव्याणमांगव्यकलापकोशः ॥ १७ ॥

॥ अथ सूर्यपुरीयश्रीसंजवजिनस्तवनप्रारंभः ॥

वसंततिलकाढदः ॥ कामं नमोऽस्तु सततं जिनसंजवाय चंदाननाय कमलामल
लोचनाय ॥ देहप्रनास्थगितलोकचमत्कराय दुर्ध्यानपादपविचेदनसिंधुराय ॥ १ ॥
देवैः स्तुताय नवसागरपारगाय कीर्तिप्रसूनसुरजीकृतविष्टपाय ॥ सन्मूर्तिकांतिततिरं
जितमानवाय सेनांगकुहिवरशुक्तिकमौक्तिकाय ॥ २ ॥ अब्जोपमाय जिनशासनदीप
काय सूर्यारव्यबंदरमनोरममंडनाय ॥ नव्याब्जकाननविजासनजास्कराय नानार्थ
दानहरिचंदनसन्निनाय ॥ ३ ॥ आदेयनामकलिताय गुजाशयाय सिध्यंगनामिलनसादर
लोलुपाय ॥ राक्षतहार्दकयनोत्तरकोविदाय तेजःप्रजावयशसामवनीश्वराय ॥ ४ ॥
अज्ञानमोहनयसंज्वरनेषजाय सांजाग्यजाग्यगुणरत्नकरंडकाय ॥ अष्टापदान्तनुव
र्णविराजिताय निर्लज्जहंसरतिखेलनमानसाय ॥ ५ ॥ आबहानमंत्रविनिवारितपातका
य कव्याणसागरतरंगकलाधराय ॥ दुष्टारिचक्रजवणांबुधरोपमाय वाचासुधाश्रवणह
र्षितनागराय ॥ ६ ॥ सद्धर्ममार्गविधिदेशनदेशिकाय दुःखौघवारणमृगेन्द्रपराक्रमाय ॥
लोकातिशायिमहिमाचलनूपणाय गंधर्वलंठनसुशोणितपत्कजाय ॥ ७ ॥ सूर्याघवृद्धि
करणाय जितेंद्रियाय शुद्धान्वयोनतिकराय कृपालयाय ॥ मिथ्यात्वतापशशिचंदनपादपा
य दुष्कर्मबाधुजगाय नरार्चिताय ॥ ८ ॥ संकल्पकल्पनविवर्जितमानसाय गांजीर्यधै
र्यमणिसंजवरोहणाय ॥ सज्ञानबुद्धिवरदाय गुणाकराय कौशल्यवह्निपरिवर्द्धनमंडपा
य ॥ ९ ॥ इवशाढदः ॥ स्तोत्रं चतुर्थ्यतविजक्तिसंयुतं ध्यायंति ये संजवदेवरागि
णः ॥ तिष्ठंति तद्वान्नि गुजाः समृद्धयः कव्याणसंपादनकामधेनवः ॥ १० ॥ शा
दूलविक्रीडितहृदः ॥ लक्ष्मीकेलिगृहं सदावलिनतं श्रीसंजवाख्यं जिनं सन्मार्तंडपुरा
मजाचलवरोक्षोषे नवार्था तटं ॥ देवाधीशनरेशशेषपटलैः संसेवितं कामहं मुक्तिस्त्री
सुखरंगलोमनिशं सेवे मुदा सिद्धये ॥ ११ ॥

॥ अथ श्रीसुविधिजिनस्तवनप्रारंभः ॥

दुतविजंबितहृदः ॥ सुविधिनाथजिनं नयनामृतं सुविधिनाथजिनं महिमालयं ॥
सुविधिनाथजिनं नररंजनं सुविधिनाथजिनं वरकेवलं ॥ १ ॥ सुविधिनाथजिनं कम
लाकरं सुविधिनाथजिनं नवदं परं ॥ सुविधिनाथजिनं ह्यतिकीर्तदं सुविधिनाथजिनं

सुविधिप्रदं ॥ १ ॥ सुविधिनाथजिनं रजतहविं सुविधिनाथजिनं जडतापहं ॥ सुविधिनाथजिनं मकरांकितं सुविधिनाथजिनं जगदंचितं ॥ ३ ॥ सुविधिनाथजिनं रजतांहितं सुविधिनाथजिनं परमेश्वरं ॥ सुविधिनाथजिनं श्रुतसूरिणं सुविधिनाथजिनं शिवपारगं ॥ ४ ॥ सुविधिनाथजिनं शुभदर्शनं सुविधिनाथजिनं जनतानतं ॥ सुविधिनाथजिनं वरदं विभुं सुविधिनाथजिनं नमितासुरं ॥ ५ ॥ अनुष्टुप्छंदः ॥ सितेतरपुराधीशः सुविधिर्नवमो जिनः ॥ संधस्य सुखदो नूयात् कल्याणसूरिणा स्तुतः ॥ ६ ॥

॥ अथ श्रीशांतिनाथजिनस्तवनप्रारंभः ॥

पुतविलंबितहृदः ॥ सकलदेवनरेश्वरवन्दितं विबुधमानवसंस्तुतपूजितं ॥ कमललोचनरंजितनागरं नविकपातकतामसनास्करं ॥ १ ॥ निखिलवांछितदानसुरागमं विदितशास्त्रविचारनयागमं ॥ कठिनकर्मदवानलनीरदं परमशांतिरदामृतशांतिदं ॥ २ ॥ विविधलक्षणरंजितसंचरं सुविधिमार्गप्रकाशनतत्परं ॥ चपलमत्तमतंगजगामिनं कमलकोमलमांसलपाणिनं ॥ ३ ॥ दलितदंजमहाधृतिवियहं विहितमोहमहाबलिनिग्रहं ॥ दृढपरीषदवायुशुजंगमं किञ्च शुभं युमनीष्टसमागमं ॥ ४ ॥ नविचकोरसुखाय कलानिधिं विनयधैर्यगुणोत्करशेवधिं ॥ मुनिषडंद्भिनिवासकुशेशयं विधुसुधामधुसारतराशयं ॥ ५ ॥ कुसुमसन्निजदंतविराजितं सुजगन्नाथसुखाकरशोजितं ॥ निजचुजाबलसाधितराष्ट्रकं जितविपद्गणं नतराजकं ॥ ६ ॥ कुशलकेलिविलासचुवं परं विशदकीर्तिविकाशिदिगंतं ॥ कुमतसिंधुरसिंधुरवैरिणं सुमतिकामितसज्जतिकारणं ॥ ७ ॥ वरसुवर्णसवर्णसुवर्णकं जितहृषीकमधर्मनिवारकं ॥ हरिणसेवितपादकजं जिनं हितकरं स्तुतनिर्झरसङ्गनं ॥ ८ ॥ प्रवरवार्षिकदानगुणैर्वरं हतदरिद्रपरं परमेश्वरं ॥ समधरीकृतमेरुसुरदुमैः प्रचुरसर्वगुणादधिकोत्तमैः ॥ ९ ॥ विकटदुर्जयमन्मथशंकरं जनकलापिधनं विगतांतरं ॥ लपननिर्जितचंद्रमसं नृशं विगतदोषकलिं च महौजसं ॥ १० ॥ अशिवविघ्नघनाघनमारुतं विषयतापवशं जनतामतं ॥ शिववधूपरिरंजणलोलुपं विमलकेवलि साधुकुलाधिपं ॥ ११ ॥ नजत शांतिजिनं तु शिवंकरं कुशलसागरवृद्धिकलाधरं ॥ अतुलरूपवशीकृतमानवं प्रणतसादरकिन्नरदानवं ॥ १२ ॥ द्वादशजिः कुलकम् ॥ माजिनोदं ॥ सुवननजिनजानोः शांतिदेवस्य नर्तुर्नवजलनिधिसेतो ईः खदारिद्र्यहर्तुः ॥ निजहृदयविष्णु-इत्या स्तोत्रमेतत्पठन्ति प्रतिदिनमपि ये ते संपदः प्राप्नुवन्ति ॥ १३ ॥

॥ अथ श्रीशांतिजिनस्तवनप्रारंभः ॥

सगंधरादं ॥ दद्याद्द्विशांतिदेवो वरकनकतनुः सारसौख्यानि शश्वद्भक्तानां नक्ति

नाजां त्रिभुवननगरे स्फारकोटीरहीरः ॥ चार्वाकारेः प्रणेता प्रणतहितकरः काम
 दो मारिवारः सर्वज्ञाख्यातनामा प्रकटितमहिमा प्राप्तकर्मारिपारः १ ॥ तोटकहृदः ॥
 सुरमानवपूजितपाणिकजः कमलोदयकारकधर्मधनः ॥ विगतामयदूषणजन्मततिः
 गुंनसागरसोमनिजो विमलः ॥ २ ॥ इति प्रथमांतविजक्तिकाव्ययुग्मं ॥ जुजंगप्रयात
 हृदः ॥ अजग्यं विभुं विश्वपूज्यं प्रसन्नं जिनं सत्प्रजं शंकरं देवदेवं ॥ सदाज्ञानव
 क्षीततौ मेघमेकं स्तुवे शान्तिनाथं कजौ कामकुंजं ॥ ३ ॥ हरिणीहृदः ॥ कमलवदनं प्रा
 प्तानंदं नतागुनचंचलं गजपतिगतिं विश्वाधारं सुरेश्वरवंदितं ॥ सदयहृदयं त्यक्तातंकं वि
 निर्जितशोचनं परमपददं ज्ञातार्थौघं त्रिकालविदंचितं ॥ ४ ॥ इंदवंशाहृदः ॥ अचं
 ति देवा नवपारगं जिनं कल्याणकारं मुनिहृदसेवितं ॥ उत्रादिसन्नकृणालकितं कि
 तावानंदसंदोहकरं सुधामयं ॥ ५ ॥ इति द्वितीयांतविजक्तिकाव्यत्रिकं ॥ शालिनीहृ
 दः ॥ प्राज्यं राज्यं चक्रवर्तिनत्वसंगं त्यक्त्वा दत्त्वा स्वर्णरूप्यादिदानं ॥ श्रुत्वा वाक्यं ब्रह्म
 लोकांतिकानां येनावाप्तं संयमं मुक्तियोग्यं ॥ ६ ॥ द्रुतविलंबितहृदः ॥ अमितपुण्य
 वता जनतावता कुगतिवारणतत्परसज्जितः ॥ नतनरामरकिन्नरशालिना नगवता
 शुविशर्मे विधायिना ॥ ७ ॥ इति तृतीयांतविजक्तिकाव्यद्वयं ॥ इंदवज्ज्वाहृदः ॥ श्रीशान्तिदेवाय
 नमोऽस्तु नेत्रे विघ्नौघहर्त्रे शिवमार्गदात्रे ॥ चक्रांकहस्ताय समस्तजत्रे शंखेंडुहारोज्ज्व
 लशुक्लकर्त्रे ॥ ८ ॥ रथोदताहृदः ॥ दर्शनामृतनिनीजंतवे विश्वशास्त्रनयनीतिहेत
 वे ॥ लोनासागरसुवेजसेतवे क्षापरावलितमिस्रजानवे ॥ ९ ॥ इति चतुर्थीविजक्तिकाव्ययु
 ग्मं ॥ उपेंडवज्ज्वाहृदः ॥ अधानि नश्यन्ति पुराकृतानि प्रगस्तनाम्नातिशयप्रसन्नेः ॥
 अनेकसंसारनिबंधितानि प्रगाढबंधस्थितिसंचितानि ॥ १० ॥ मालिनीहृदः ॥ नव
 ति सुखमनंतं शान्तिनाथप्रसादाहरिणशरणदातुर्विश्वसेनांगजातात् ॥ नतनविकज
 नानां प्रीतिराजात्प्रकामं निरवधिजिनरागे लग्नसन्मानसानां ॥ ११ ॥ इति पंचम्यं
 तविजक्तिकाव्यद्वयं ॥ शिखरिणीहृदः ॥ सदा ध्यानं शान्तेरखिलगुणधाम्नः गुणवतो
 धरन्ति श्रीकारं सुमतिमतिकारं नयहरं ॥ नरा नव्याः शक्त्या विगतमदतंज्ञाः श्रुतप
 राखिसंथं सद्धानं प्रबलतरजाग्योदयमतः ॥ १२ ॥ विद्युन्मालाहृदः ॥ शान्तेः शान्तेः
 पाददं नत्वा नत्वा सश्रीकाः स्युः ॥ नोनोः श्राद्धायायुष्मंतस्तुष्ट्यानंदं कृत्वा कृत्वा ॥
 १३ ॥ इति षष्ठीविजक्तिकाव्यद्विकं ॥ वसंततिलकाहृदः ॥ चेतोस्ति चेन्नवपयोनिधि
 पारमाप्त तीर्थकरं जिनपतौ किल शान्तिदेवे ॥ नक्ति कुरुष्व सततं विपुलामुदारां
 हत्वा प्रमादमपि कर्मविशेषजन्यं ॥ १४ ॥ दोधकहृदः ॥ दुर्गतिसागरपीतसमुद्गे नि
 भलसंयमपालनमेतौ ॥ शारदशुद्धसुधाकरवक्रं शंखसमाननिरंजनचित्ते ॥ १५ ॥ ना

राचहृदः ॥ कारुण्यरंगरजिते कार्यण्यदोषवर्जिते ॥ देवाधिपेऽचिरासुने लोकोपकारक
मेते ॥ १६ ॥ इति सप्तमीविजक्तिकाव्यत्रिकं ॥ वंशस्थहृदः ॥ स्वदीयवंशोबरनास्कर
प्रनो विशालगंगाजलशुचकीर्त्ति ॥ अपारसंसारनयाञ्च सत्वरं कृपापरस्त्वं परिरक्त
सेवकान् ॥ १७ ॥ इति संबोधनविजक्तिकाव्यमेकं ॥ मंदाक्रांताहृदः ॥ कल्याणोक्तं
कुशलजननं सर्वसंघस्य नित्यं नानावृत्तैः प्रकलितमिदं स्तोत्रमेतत्रिकानं ॥ मुक्त्वाऽऽल
स्यं जणति मनुजो नाविनाजावितात्मा गेहे लक्ष्मीर्जवति दृढता तस्य दीर्घायुष
श्च ॥ १८ ॥ शार्दूलविक्रीडितहृदः ॥ कल्याणोदधिवर्धनं कलिहरं कौशव्यमालास्पदं
सौभाग्यौघकरं विजक्तिकलितं कार्यैर्विजिज्ञैः परं ॥ श्रीशान्तेः स्तवनं पठन्ति नविनः
सत्पुण्यपणालयास्तेषां धाम्नि शुभे निवासमतुलाः कुर्वन्ति संपत्तयः ॥ १९ ॥

॥ अथ श्रीअंतरिक्षपार्श्वस्तवनप्रारंभः ॥

इवज्जाहृदः ॥ विश्वेश्वरं विश्वजनेशपूज्यं सर्वार्थनिष्पादनकामकुञ्जं ॥ प्रख्यातिमंतं
महिमौघलक्ष्म्या पार्श्वं नजे संस्थितमंतरिक्षे ॥ १ ॥ कल्याणमालागुहमंगिदेव विद्या
धराधीशनुतांद्दिपद्मं ॥ सर्वत्र राष्ट्रेषु विशालकीर्त्ति पार्श्वं ॥ २ ॥ रोगाधिचिंतार्त्तिसमू
हतापनैषज्यमाचारविचारसूत्रं ॥ सन्नीलरत्नहविनूषितांगं पार्श्वं ॥ ३ ॥ संसारसिंधौ
वरयानपात्रं मुक्तयंगनासक्तहृदं शरण्यं ॥ वामांगजातं जगतीप्रदीपं पार्श्वं ॥ ४ ॥ श्री
पार्श्वयक्षाधिपमदितोयं श्रीशालिनं सेरपुरावतंसं ॥ वाचासुधाकर्षितसन्त्यलोकं पा
र्श्वं ॥ ५ ॥ त्रैलोक्यकोटीरमनाथनाथं दारिद्र्यवाताहिमनंतशक्तिं ॥ शास्त्रार्थनैपु
ण्यनिधिं दयालुं पार्श्वं ॥ ६ ॥ पद्मावतीसेवितपादयुग्मं मंहोनरध्वांतदिनेशमाद्यु ॥
लावण्यसौभाग्ययशोनिराढ्यं पार्श्वं ॥ ७ ॥ ज्ञानादिधर्मानरणं वरेण्यं सद्बोधदाना
दिकमार्गपाथं आनंदवल्लीततिवारिधारं पार्श्वं ॥ ८ ॥ कलशः ॥ स्वग्धराहृदः
इत्थं ये देववंदं विविधसुखकरं चांतरिक्षारव्यपार्श्वं नित्यं ध्यायन्ति नक्तया हृदयरति
युजो नाग्यवंतो नरोपि ॥ लक्ष्मीस्तेषां निकार्ये वसति दृढतया सर्वदा कामकर्त्री क
ल्याणश्रेणिकर्तुर्नुवि विदिततरा सर्वसंपत्तिकांता ॥ ९ ॥

॥ अथ श्रीगौणिकपार्श्वष्टकप्रारंभः ॥

शार्दूलविक्रीडितहृदः ॥ वामेयं मरुदेशनूपणतरं श्रीपार्श्वयक्षार्चितं कल्याणावलिबद्धि
सिंघनयनं श्रीहृवाकुवंशोज्ज्वलं ॥ आराडाष्टसमागतैर्नरवरैः संसेवितं नित्यशः श्रीमल्लीकर
यादिकाजिधरं पार्श्वं सुपार्श्वं नजे ॥ १ ॥ नानासाधुजनौषपंकजवने मार्त्तंडबिंबायितं वि
ष्णुदनिवारकं कलिगुणे प्राप्तप्रतापालयं ॥ विश्वस्यां प्रणितावदाननिकरं निर्दोषपुण्यो

ज्वलं श्रीमह्नी० ॥ १ ॥ संपद्भेष्टिसुदानकामकलशं त्रैलोक्यचिंतामणिं सदाचामृतरंजि
तामरनरं सद्भर्मबोधप्रदं ॥ सौजाग्याद्भुतकांतकीर्तियशसा संपूरिताशांतरं श्रीम
ह्नी० ॥ ३ ॥ मार्गे चांतरनीतिवारिनिचिते हेमंकरं सर्वदा दारिद्र्यादिनिपातनासकुलि
शं चिंतार्तिरोगापहं ॥ दुःखत्राससमीरणौघचुजगं नागांकमंहोमथं श्रीमह्नी० ॥ ४ ॥
कारुण्यांचितचारुचित्तकमलं सत्त्वेषु संसारिषु सदैर्यादिगुणैरलंकृततनुं लावण्यलोला
स्पदं ॥ संसारार्णवपीतवारिधिसमं मुक्तयंगनावल्लजं श्रीमह्नी० ॥ ५ ॥ त्रैलोक्ये ति
जकायितं निरुपमं जयैर्नृजिः पूजितं दुष्टानां निजसत्त्वदर्शनपरं ह्निप्रं सतां कामदं ॥
नाम्ना ध्वस्तसमस्तवैरिनिचयं राक्षान्तिर्देशकं श्रीमह्नी० ॥ ६ ॥ जूयिष्ठामलजकि
शक्तिकलितैर्देवैश्चतुर्धा नतं सर्वाशाकरैककल्पफलदं सर्वानिचूडामणिं ॥ शिष्टानं
तचतुष्टयीवरतरं श्रीमेरुतुंगं जिनं श्रीमह्नी० ॥ ७ ॥ स्फाराकारनिराजितांगमतुलं स
दर्थहेमाकरं विश्वव्याप्ततरं प्रवाससदनं गंजीरतासागरं ॥ जातोद्योतितविश्वविश्वम
वनौ कल्याणसिंधौ विधुं श्रीमह्नी० ॥ ८ ॥ अष्टजिः कुलकं ॥ अनुष्टुपबंदः ॥ निन्न
माले सदाश्रेष्ठे गुणवद्भूषिते ॥ पुष्पमालेऽतरानिख्ये नेकवीहारसंयुते ॥ ९ ॥ श्री
मतः पार्श्वनाथस्य स्तवनं जगतोऽवनं ॥ कल्याणसागरार्धशिः सूरिनी रचितं मुदा ॥ १० ॥
॥ स्वग्धराबंदः ॥ ध्येयं श्रीपार्श्वदेवं नजत किल जना गोमिकग्रामराजं शश्वत्सर्वार्थ
सिद्धयै विहितश्चुनहितं विष्टपे चैत्रपूर्वे ॥ सातंदोह्रासजष्टाः कुशलगविबुधाः सर्वलोके
विशिष्टानिर्दोषाचारपुष्टा जिनपपतिषु रता आसकल्याणतुष्टाः ॥ ११ ॥

॥ अथ श्रीगोमतीपार्श्वनाथस्तवनप्रारंभः ॥

मालिनीबंदः ॥ जयति जगति चंद्रः पार्श्वनामा जिनेन्द्रो विकचकमलदृष्ट्या नदिताम
र्त्यमर्त्यः ॥ अकलितमहिमौघस्तोर्णसंसारसिंधुर्नुजगकलितपादः पुण्यपीयूषपुष्टः ॥ १ ॥
स्वग्धराबंदः ॥ श्रीपार्श्व गोडिकारख्यं नजत नविगणे कल्पवृद्धं सुगोत्रं नानादेशेषु ल
ब्धातिशयमहितताव्यूहवारं सुमूर्तिं ॥ श्रीमंतं नीलरत्नाधिकतरवपुषं स्फारलावण्यशा
लं मोहान्जोराशिकुंजोद्भवममरनुतं पार्श्वयक्षाचितांष्टिं ॥ २ ॥ पंचचामरबंदः ॥ नमं
ति पार्श्वमंगिनो नरालसा धृतातपत्रचामरैः सुरैः स्तुतं ॥ अनंतशक्तिमालिनं गतामयं
विवेकरत्नरोहणं दयाकरं ॥ ३ ॥ वसंततिलकाबंदः ॥ ऊरीकृतं व्रतमनुत्तरमंगिनेत्रा द
त्वा ऽद्य येन वरवार्षिकदानराशिं ॥ वामोद्वेन मुनिनायकनायकेन कल्याणकेलिनि
लयेन शुभाशयेन ॥ ४ ॥ दुतविलंबितबंदः ॥ मम नमोस्त्ववते परमात्मने जगवते
शिवशर्मविधायिने ॥ अमितशौर्यतिरस्कृतमेरवे शुनदशेरकमंडलमौलये ॥ ५ ॥ हरि

लीलुङ्दः॥ अमृतरसताधिव्याजीष्टान्नरोत्तमसंगताङ्गुवनसुनगात्पाश्वर्वाजिख्यादिनश्यति
पातकं ॥ प्रसरति च वै कीर्तिर्दिङ्कु प्रसूनवडुज्ज्वला प्रनवति पुनः शीघ्रं लीलाजयो
न्नतिवर्द्धनं ॥६॥ शार्दूलविक्रीडितलुङ्दः ॥ आकृत्या नरदेवदेवमनुषां संतुष्टिकर्तुस्सदा
चेतोवह्ननकामसार्धददतः कर्मारिहर्तुर्नृशं ॥ आनन्दौघसरःप्रवृद्धिकरणे पानीयदा
तुर्मुदा पार्श्वस्यास्ति नतिः समृद्धिजननी कल्याणविस्तारिणी ॥७॥ तोटकलुङ्दः॥ नरल
क्षणनूषितवह्नुपुरे मुखनीरजरंजितविश्वजने॥ श्रुतदेशनदर्शिनधर्मपथे जिननेतरि ति
ष्ठति नाग्यरमा॥८॥ जुजंगप्रयातलुङ्दः ॥ सुराधीशचक्रैः स्तुतज्ञानसिंधो जगन्नाथ नेतः
कृपालोकबंधो ॥ विजो पाहि मां सर्वदा नक्तिनाजं स्मरं तं चिरं त्वत्पदांजोजनृगं
॥ ९ ॥ शार्दूलविक्रीडितलुङ्दः ॥ स्तोत्रं पार्श्वजिनेश्वरस्य सततं ये प्राणिनो जा
वतः सद्बुद्ध्यापि पठन्ति हृद्यमनसस्तेषां गृहे संपदः ॥ ह्युर्नित्यं स्थिरनावशोज
नतरा धर्मार्थनिष्पादिकाः कल्याणार्णवसूरिनिर्विरचितं मांगल्यमालाकरं ॥१०॥
शिखरिणीलुङ्दः॥ सदा धार्यं चित्ते स्तवनमनवद्यं जयहरं नरैर्नूनं सिद्धयै कुशलवन
राजौ घननिजं ॥ अवंध्यं नक्तानां जिनगुणरतानां स्मृतिमतां समेषां नव्यानां प्रमु
दकरणं कामितकरं ॥ ११ ॥

॥ अथ श्रीदादापार्श्वनाथस्तवनप्रारंभः ॥

॥ इन्द्रजालुङ्दः ॥ कल्याणगेहं गुणरत्नराजं सद्देहकांत्याजितनीलरत्नं ॥ स्तोत्रे
मुदाशंकरमंगिवद्यं दादनिधं श्रीवरपार्श्वनाथं ॥ १ ॥ सद्देहलीनाशयमाशु विद्धं
कर्मपट्टदावानलवारिधारं ॥ संसारपाथोनिधिकर्णधारं दादा० ॥ २ ॥ आचारव
ज्जीततिवृद्धिनोरं सत्कीर्त्तिपुष्पदुतवासिताशं ॥ नानार्थराक्षतविचारदहं दाद० ॥
॥ ३ ॥ वैराग्यरंगार्पितचारुचित्तं सद्बोधिदातारमनीहसेव्यं ॥ नागेंद्रसंसेवि
तपादपद्मं दादा० ॥ ४ ॥ त्रैलोक्यचूडामणिमृद्धिशोचं सौनाग्यनाग्यावलिपूर्ण
देहं ॥ नव्यौघराजीवदिनेशमेकं ॥ दादा० ॥ ५ ॥ सर्वांगिनेतारमजीष्टवाचं विश्वे
श्वरं रंजितसन्त्यजोकं ॥ लोकार्त्तिचिंतानयडुःखवारं दादा० ॥ ६ ॥ हृद्याकृतिं कृत्तजरा
धिदोषं नरामरेंद्रं स्तुतमर्त्यसंघं ॥ सन्नागचिन्हं कुशलार्थकारं दादा० ॥ ७ ॥ सर्वत्र वि
ख्याततरप्रतापं कारुण्यसत्रं ह्रुवि शिष्टगोत्रं ॥ अज्ञानमिथ्यात्वतमिस्रदीपं दादा०
॥ ८ ॥ अष्टजिः कुजकं ॥ शार्दूलविक्रीडितलुङ्दः ॥ श्रीमद्भूविटपञ्चनगरे शृंगार
द्वारोपमं कल्याणांबुजजानुचंद्रमसमं वामांगजातं परं ॥ दादाख्यं जिनपार्श्वदेवमन
घं ध्यायति ये नित्यशस्तेषां धान्नि रमा निवासमनिशं कुर्वति कल्याणतः ॥ ९ ॥

॥ अथ श्रीकलिकुंडपार्श्वार्ष्टकप्रारंभः ॥

॥ विबुधादिराजेन तपादपद्मं बहुजाग्यसौजाग्यलतौधमेधं ॥ कमठोपसर्गाच्चल
धैर्येजित्ति कलिकुंडपार्श्वं सुचिरं नजेऽहं ॥ १ ॥ कमलाप्रदाने हरिचंदनांगं
सपयोधिदेशाद्भुतलब्धकीर्तिं ॥ रुचिराकृतौ रंजितविश्वविश्वं कलिकुंडं ॥ २ ॥
महिमावदातोत्तमनाममंत्रं समतानिरामं कमलानिनेत्रं ॥ अनिलापदं सिद्धि
विलासयंत्रं कलिं ॥ ३ ॥ दुरितांधकारारुणसन्निकाशं करुणाशयं दुःखवने
षु दावं ॥ नरदेवपूज्यं सुखदं सुमूर्तिं कलिं ॥ ४ ॥ कनकादिदातारमनंतशक्तिं
वरनीजरत्नाधिकदेहवर्णं ॥ शिवशर्मराजं जनतानिवंद्यं कलिं ॥ ५ ॥ अनयं सदा
सज्जुणकेलिपालं गुनलक्ष्णालंकृतवर्यगात्रं ॥ कुलचूषणं शत्रुतृणौघदात्रं कलिं
॥ ६ ॥ जगतीश्वरं कर्मविमुक्तसंगं विषमायुधालग्रमनःस्वरूपं ॥ धरणेऽपार्श्वार्चित
पादयुग्मं कलिं ॥ ७ ॥ गुनसिंधुवृद्धौ शशिनं वरेण्यं वचसा सुधाजेन सहर्षस
न्यं ॥ श्रुतसूरिणं पुण्यविराजमानं कलिं ॥ ८ ॥ अष्टजिः कुलकं ॥ इंद्वज्जातंदः ॥
एवं स्तुतः श्रीकलिकुंडपार्श्वः कव्याणनाम्ना मयका नितांतं ॥ ये प्राणिनः स्तोत्रमिदं
पठन्ति तद्वाञ्छि लक्ष्मीर्विलसत्यवश्यं ॥ ९ ॥

॥ अथ श्रीरावणपार्श्वार्ष्टकप्रारंभः ॥

॥ इंद्वज्जातंदः ॥ देवाधिदेवं कृतपार्श्वसेवं नागाधिराजेन नतांहिपद्मं ॥
पद्मावतीसंस्तुतनामधेयं सेवे सदा रावणपार्श्वनाथं ॥ १ ॥ आनंदकंदोदय
वृद्धिमेधं मेघध्वनिध्वानविशेषराजं ॥ जितारिवृंदं विगताधिमोहं सेवे ॥ २ ॥
वामांगजातं कुलनंदिकारं ध्वस्तोपसर्गात्कटडुष्टरागं ॥ प्रख्यातिमंतं जुवने प्रजा
वैः सेवे ॥ ३ ॥ सन्निलिनासा हसितेऽनीलं सत्कांतकांत्या रमणीयरूपं ॥ प्रावीण्यना
नातिशयः प्रधानं सेवे ॥ ४ ॥ संजीतिहृत्तारमनंतसौख्यं विश्वेश्वरं द्योतितविश्व
लोकं ॥ पद्मार्थदाने सुररत्नवृद्धं सेवे ॥ ५ ॥ अज्ञानमिथ्यात्वतमिस्रजानुं नामं
मलालंकृतमौलिपृष्ठं ॥ वाणीसुधामोदितसन्धेयं सेवे ॥ ६ ॥ कौशल्यमांगव्यनिवा
सगेहं पूर्णकृताजीष्टपदार्थराशिं त्रैलोक्यदीपं वरसिद्धिनाजं सेवे ॥ ७ ॥ संसार
रत्नाकरयानपात्रं निःशेषदोषोन्नितधर्ममार्गं ॥ आदेयसौजाग्ययशःसुपात्रं सेवे ॥ ८ ॥
अष्टजिः कुलकं ॥ मालिनीतंदः ॥ अलवरपुररत्नं रावणं पार्श्वदेवं प्रणतगुणसमुद्
कामदं देवदेवं ॥ अमितगुणनिधाना ये नरः संस्तुवन्ति जगति विदितसारा जा
ग्यवन्तो नवन्ति ॥ ९ ॥

॥ अथ श्री गोडीपुरपार्श्वजिनस्तवनप्रारंभः ॥

रागेणगीयते॥गौडिपुरप्रचुपाश्वर्ममंदं दर्शनदर्शनपरमानंदं नमितसुरासुरवृंदं॥१॥
श्रीजिनशासनचारुशृंगारं अंतरंगरिपुवृक्षकुठारं सकलजगदाधारं॥२॥निरुपमरूपविरा
जितदेहं विदलितनानाजनसंदेहं अमितगुणधनगेहं॥३॥दुरितकाननचेदनदात्रं रुचि
रलक्ष्णविनूषितगात्रं वारितकुमतकुपात्रं ॥४॥ अनघजिनवरगोत्रसुगोत्रं कामकुंजम
णिनिर्जरगोत्रं संयमदृढतागोत्रं ॥५॥वेदितजवनयमरणारिष्टं प्रकटितमहिमातिशयव
रिष्टं जगदैश्वर्यगरिष्टं ॥६॥ विहिताखिलजविजनकल्याणं पालितयथारव्यात्कल्याणं
दत्तमार्गकल्याणं ॥ ७ ॥ आधिबंधवधगदहर्तारं वांछितकुशलसौख्यकर्तारं भुव
नत्रयनर्तारं ॥ ८ ॥ विकटकष्टनिवारणशूरं आगमनयप्रकाशनसूरं चारतीगंगापू
रं ॥ ९ ॥ धृतिकीर्तिबुद्धिलक्ष्मीगणविश्वं केवलयुगलालोकितविश्वं प्राप्तजनेप्सित
विश्वं ॥ १० ॥ सेवकमनोजीष्टदातारं रंजितदेवनरनेतारं अनुनूतकुलत्रातारं ॥ ११ ॥
इंदनीलमणिवर्णसुवर्णं निखिलदेशविरव्यातसुवर्णं वाक्सुधासारसुवर्णं ॥ १२ ॥ मु
क्तिसीमंतिनीसंगमलुब्धं चंचलविषयसुखसंगालुब्धं कर्मपराविप्रलुब्धं ॥१३॥ वंदि
तामरमालिकुटीरं विषमकषायदवानलनीरं उत्कटपरीषद्धीरं ॥१४॥ अंचलगणनी
रधिसारंगं कीर्तिलतावर्द्धनसारंगं दुर्जनशलजसारंगं ॥ १५ ॥ वंदेऽनंतचतुष्टयिराजं
पूजितसुरपतिमानवराजं प्रवरतीर्थधिाराजं ॥१६॥ षोडशजिः कुलकं॥ शिवतातिपाश्व
रदवरपाश्वर्ष मोहतमिस्रसवितारं नागराजराजं त्रिभुवनपूज्यं लब्धजवोदधिपारं ॥
शुचसागरनित्यप्रथितगरिमाणं ये ध्यायंति विभुं मुदा लक्ष्मीस्तान् समुपैति सखर
मतुला सर्वार्थसिद्धिप्रदा ॥ १७ ॥

॥ अथ श्रीपार्श्वजिनस्तवनप्रारंभः ॥

तोटकण्ठदः ॥ नविकांबुजनासनजानुनिजं नवतापसमावनवारिधरं ॥ रचितागम
शास्त्रविचारनयं जय मंगलकीर्तियशोनिचयं ॥ १ ॥ कमलामलकेलिगृहं विमलं
जसदाशयमुज्जितसंतमसं ॥ शुचसागरवर्द्धनचंद्रमसं सकलामरपूजितपादकजं ॥२॥
विकटोत्कटकर्मभृगेजरिपुं खगनागनरेश्वरदेवनतं ॥ तरसा जितमोहरिपुं विजयं
यमसंवरसंहितसाधुहितं ॥ ३ ॥ शुचलक्ष्णलक्षितहस्तयुगं गजराजगतिं गतविघ्न
रुजं ॥ जडतामयजेषजमोशवरं दशनद्युतियोतितचारुमुखं ॥४॥ कनकाचलधीरम
नोजीष्टतरं रसनारसरंजितसर्वसजं ॥ भुवनत्रयमंडलमोघतरं रुचिराकृतिमोहितदेवजनं
॥५॥अरिहंतमनुत्तरतीर्थकरं रचितं वरबुद्धिधनं जिनपं ॥पुरुषोत्तममस्मरमर्थनिधिं धृ

तिकांतिनिकेतनमंगिनुतं ॥६॥ निजवंशवतंसकमार्तिहरं रवनिर्जितमेघनदं शिवदं ॥
 दयितं क्षुवि विश्वजनीनतमं नसज्जुतगणं जितलोजनटं ॥ ७ ॥ शरणाश्रितपालकमु
 क्तिपदं दधतं वरशांतरसं नवमं ॥ महर्सेन्द्रमणिप्रजदेहधरं धरणेन्द्रनिषेवितपार्श्वयुगं
 ॥८॥ अममं नुतपार्श्वजिनं सततं तपसा हृतसिद्धमनंतबलं ॥ ललनाजनसंगविरक्त
 मलं मलवर्जिनमुत्तरसौख्यधरं ॥९॥ नवजिः कुलकं ॥ सुरराजखेचरनागपुरंदरधरणि
 जसुसेवितं श्रीपार्श्वजिनेश्वरं नमितसुरेश्वरपद्मावतीसंस्तुतं ॥ येऽनंतजत्तया विशुद्धश
 क्त्या संस्तुवंति जिनं मुदा गुनसागरपठनाद्भविकरमासमेतं ते लज्जन्ति सुखं सदा ॥ १० ॥

॥ अथ श्रीमद्दुरपार्श्वकप्रारंभः ॥

द्रुतविलंबितशृंगः ॥ विबुधमानवमानसनंदनं विजयदानविधौ हरिचंदनं ॥ नि
 खिलसन्त्यजनैः कृतवन्दनं जजत पार्श्वजिनं महुराजिधं ॥ १ ॥ युगलकौशिकसा
 म्यतराशयं क्षुवनजानुनिवासघनाश्रयं ॥ विषयिवारणकेसरिसन्निभं जजत ॥ २ ॥
 अरुणकोटिविजाधिकजास्वरं कुमुदबांधवशुच्रतरानमं ॥ वरगजीरगुणोत्तमसागरं
 जजत ॥ ३ ॥ नविकपद्मविजासनजास्करं जगति नावप्रकाशनदीपकं ॥ नयनपाटव
 पावनतंत्रकं जजत ॥ ४ ॥ रचितकामठवारिदसंचर्यरखिलधैर्यसमन्वितचेतसं ॥ विकट
 कर्मसमीरणजोगिनं जजत ॥ ५ ॥ कमठनिर्मितपांशुकदंबकैः स्थिरतरोत्कटजाव
 विराजितं ॥ जगति दुर्जनसर्पविषापहं जजत ॥ ६ ॥ प्रशमनूपणनृपणनूधनं सुजग
 नाग्यगुणावलिमंदिरं ॥ धवलकीर्तियशोवरघासिनं जजत ॥ ७ ॥ सकलसंघसमीहि
 तकर्कं निचितविप्रराजवह्नुकं ॥ अतिशयाद्भुतचारुचरित्रकं जजत ॥ ८ ॥ हरि
 णीतंदः ॥ महुरजिनपं नित्यं वंदे शिवोदधिवर्द्धनं शशिनमनिशं किएवध्वांते दिनेश
 महोदयं ॥ स्तवनजणने चिताल्हादेः कृतादरसेवकेविविधधनदं विश्वे विश्वे जिनेश
 नतानने ॥९॥ द्रुतविलंबितशृंगः ॥ महुरपार्श्वजिनेश्वरसंस्तवं पठति यः सुधियोपसि
 नित्यशः ॥ वसति तस्य गृहे कमलाऽखिला स्थिरतरासुमतां वरदायिनी ॥ १० ॥

॥ अथ सत्यपुरीय श्रीमद्द्वीरस्तवनप्रारंभः ॥

द्रुतविलंबितशृंगः ॥ त्वमसि सज्जुणनंदनमंदरस्त्वमसिमेरुलतावलिमंमपः ॥
 त्वमसि खेचरनाकिनरस्तुतस्त्वमसि रूपवशीकृतविष्टपः ॥ १ ॥ त्वमसि योगिजनौ
 घशिरोमणिस्त्वमसि कांतिविकाशितदिग्गणः ॥ त्वमसि नाषितरंजितनागरस्त्वम
 सि सिद्धिवशरतिमोहितः ॥ २ ॥ त्वमसि नष्टकरः करुणालयस्त्वमसि नक्तचकौर
 निशाकरः ॥ त्वमसि दर्शनहर्षितमानवस्त्वमसि संसृतिसागरपोतकः ॥ ३ ॥ त्वमसि
 मोहमहोरुहमुजरस्त्वमसि धर्मधनो धनकामदः ॥ त्वमसि संशयवायुक्षुर्जगम

स्त्वमसि दर्शितजीवदयापथः ॥ ४ ॥ त्वमसि धारितशीतविनूषणस्त्वमसि कामि
तदामसुरद्रुमः ॥ त्वमसि देवनराधिपवंदितस्त्वमसि जाडघतमिन्द्रनजोमणिः ॥ ५ ॥
त्वमसि कर्मवनावनिपावकस्त्वमसि सेवकपूजितपंकजः ॥ त्वमसि जन्मजरामृतिवा
रणस्त्वमसि शाश्वतमोक्षपदस्थितः ॥ ६ ॥ त्वमसि मञ्जुलसत्कुलदीपकस्त्वम
सि सर्वपदार्थविशारदः ॥ त्वमसि लोकनतो नतवत्सल स्त्वमसि देवशिलीमुख
पुष्करः ॥ ७ ॥ त्वमसि नाथमनोहरलक्षणस्त्वमसि संमतजीवगणः सदा ॥ त्वमसि
संवरमार्गविधायकस्त्वमसि दानगुणाढ्यितकल्पकः ॥ ८ ॥ त्वमसि चित्रकराति
शयांचितस्त्वमसि सूरिततीश्वरसेवितः ॥ त्वमसि दुःखिजनावनतत्परस्त्वमसि हारनि
जः कृतिमंडले ॥ ९ ॥ त्वमसि शिष्टनरामरसंगतस्त्वमसि लोकचमत्कृतनिर्म
मः ॥ त्वमसि केवलिसाधुनतो मुदा त्वमसि कुग्रहदोषनिवारकः ॥ १० ॥
त्वमसि सद्गतनारवृषोपमस्त्वमसि वीतमदो विशदाशयः ॥ त्वमसि तीर्थपते रु
चिराव्हयस्त्वमसि गुप्तिपवित्रितमानसः ॥ ११ ॥ त्वमसि बुद्धिपराजितगीःप
ति स्त्वमसि हाटकसन्निविग्रहः ॥ त्वमसि नाग्यविनाशनिकेतनस्त्वमसिलोच
महीधरवज्रकः ॥ १२ ॥ त्वमसि सप्तनयार्णवतारकस्त्वमसि दुर्घटसत्यनयाध्व
गः ॥ त्वमसि सम्मदसंततिकारकस्त्वमसि सिद्धिकरो वरदायकः ॥ १३ ॥ त्वमसि विश्व
जगद्धनवद्वज्रस्त्वमसि रक्षितनूतकदंबकः ॥ त्वमसि दुर्नेगदुस्थहरोनिशं त्वमसि वि
स्तृतलोचनरंजकः ॥ १४ ॥ त्वमसि विश्वपतिः श्रितबांधवस्त्वमसि वक्रतिरस्कृतचंद्र
माः ॥ त्वमसि वैरिसमुद्घटोद्भवस्त्वमसि तीर्थकरः प्रतिबोधदः ॥ १५ ॥
त्वमसि नव्यशिखंडिबलाहकस्त्वमसि बंधुरमूर्तिधरोऽजरः ॥ त्वमसि सर्वविश्रुर्विग
तातुरस्त्वमसि संयममंडनमंडितः ॥ १६ ॥ त्वमसि शांतरसाश्रितचेतनस्त्वमसि
पौरुषनिर्द्धितकर्मणः ॥ त्वमसि दुर्लभबोधिनिबंधनस्त्वमसि कामदुयाधिकदानदः
॥ १७ ॥ त्वमसि संचितपुण्यनिधिः परस्त्वमसि विघ्नसरीमुपगारुडः ॥ त्वमसि शु
भ्रयशोभनमंदिरस्त्वमसि संघजयोल्लसिहर्षदः ॥ १८ ॥ त्वमसि सत्त्वहितो मतिव
र्द्धनस्त्वमसि धर्मसरोजसरःसमः ॥ त्वमसि चक्रिनतो नविशेखरस्त्वमसि पारग
तः परमेश्वरः ॥ १९ ॥ त्वमसि सत्यपुरामलनूषणस्त्वमसि शंश्रितपादमृगाधि
पः ॥ त्वमसि केवल्युग्मविराजितस्त्वमसि वीरजिनो जिननायकः ॥ २० ॥
त्वमसि शासनपोतनियामकस्त्वमसि साधुदयालुलज्जामकः ॥ त्वमसि सौख्यकरस्त्रिश
लांगजस्त्वमसि विश्वगुरुः शुभसागरः ॥ २१ ॥ हरिणीढंदः ॥ जयति सततं वीरः शं
कुर्वेदधिपारगो जगति तिलकः पापध्वाते गजस्तिरनुत्तरः ॥ कुशलनिलयस्तीर्थस्वा

मी सुरासुरसंस्तुतो विदितमहिनां विश्वे विश्वेश्वरार्चितपत्कजः ॥ ११ ॥ वंशरथहृदः ॥
 कुलावतंसं यतिधर्मवेशकं कलंदिकापारगमंगिपालकं ॥ नवीमि वीरं मतिदं हिता
 बद्धं मनोरथसंपादनकामकुञ्जकं ॥ १३ ॥ जुजंगप्रयातहृदः ॥ प्रभुं देववंद्यं जिनं वि
 श्वनाथं जगद्धारुचूडामणिं वीरनाथं ॥ स्तुवेऽहं जितारिं नतस्वर्गिनाथं सदा शान्ति
 कारं नरेन्द्राधिनाथं ॥ १४ ॥ स्वग्धराहृदः ॥ श्रीराजं वीरदेवं प्रणतसुरमणिं देवमर्त्या
 धिराजं कल्याणांनोधिदृष्टौ विमलशशधरं जाग्यसौजाग्यकारं ॥ ये नव्याः संस्तुवं
 ति प्रतिदिनमनघं चारुनक्त्या त्रिसंध्यं प्रख्यातिं ते लज्जंते त्रिभुवनविदितां कीर्तिप्रा
 ग्गजारकर्त्री ॥ १५ ॥ तुभ्यं नमः समयधर्मनिवेदकाय तुभ्यं नमस्त्रिभुवनेश्वरशेख
 राय ॥ तुभ्यं नमः सुरनरामरसेविताय तुभ्यं नमो जिनजनार्चितपत्कजाय ॥ १ ॥ तु
 भ्यं नमोऽजिषते हरिचंदनाय तुभ्यं नमो वरकुलांबरनास्कराय ॥ तुभ्यं नमः प्रणतदे
 वनराधिपाय तुभ्यं नमः प्रवरूपमनोहराय ॥ २ ॥ तुभ्यं नमो हरिणनायकनाय
 काय तुभ्यं नमो यतिततिप्रतिपालकाय ॥ तुभ्यं नमो विकचनीरजलोचनाय तुभ्यं
 नमस्तनितनादविराजिताय ॥ ३ ॥ तुभ्यं नमः कुशलमार्गविधायकाय तुभ्यं नमो वि
 कटकष्टनिषेधकाय ॥ तुभ्यं नमो दुरितरोगचिकित्सकाय तुभ्यं नमस्त्रिजगतो हृदि
 नूषणाय ॥ ४ ॥ तुभ्यं नमो दलितमोहतमोजराय तुभ्यं नमः कनकसन्निजनूषणा
 य ॥ तुभ्यं नमोप्यखिलसद्गुणमंदिराय तुभ्यं नमो मुखकलादिऽतचंद्रिकाय ॥ ५ ॥
 तुभ्यं नमोऽतिशयराजिविभूषिताय तुभ्यं नमः कुमतितापसुजंजनाय ॥ तुभ्यं न
 मो मुखपयोधिवहित्रकाय तुभ्यं नमो विगतकैतवमत्सराय ॥ ६ ॥ तुभ्यं नमो विदि
 तनव्यजनाशयाय तुभ्यं नमो निखिलसंशयवारकाय ॥ तुभ्यं नमः प्रथितकीर्तिय
 शोन्विताय तुभ्यं नमो जितहृषीकमुनीश्वराय ॥ ७ ॥ तुभ्यं नमोप्रमितपुञ्जनिर्मि
 ताय तुभ्यं नमः सकलवाङ्मयपारगाय ॥ तुभ्यं नमो नविकचातकनीरदाय तुभ्यं
 नमश्चरणवेजवदायकाय ॥ ८ ॥ कुलकम् ॥ वीराष्टकं पठति यः सततं त्रिसंध्यं त्य
 क्त्वा सदा प्रबलमीहजडुःप्रमादं ॥ तद्भान्नि मंहु कुरुते कमला निवासं कल्याणसा
 गरं भुवामसतामनीष्टं ॥ ९ ॥

॥ अथ श्रीलोडणपार्श्वनाथस्तवनप्रारंभः ॥

श्रीकरं कष्टहर्तारं विधिवादप्रकाशकं ॥ धिया तर्जितवागीशं परमात्मानमन्वहं ॥ १ ॥
 ह्रमागारं रुपापात्रं गताधिव्याधिदूषणं ॥ ठेकं तु सर्वकार्येषु श्रीप्रदं दलितामयं ॥ २ ॥
 धनधान्यकरं लोके रमाकेलिपदं परं ॥ मर्मतामदमानौघसूखतादोषवर्जितं ॥ ३ ॥
 आर्त्तिसंतापचेत्तारं सूरिश्रेणिशिरोमणिं ॥ रिपुसारंगसारंग मंगिनाथनिषेधितं ॥ ४ ॥

तेजसां मंदिरं रम्यं वारिताशेषदुर्जनं ॥ निःसीमं सर्वगोत्राणां श्रीमंतं गुणसागरं
॥ ५ ॥ कथिताचारमार्गैर्धं कल्याणकमले विभुं ॥ प्रणताशेषदेवेशं शासनं कांतनूष
तं ॥ ६ ॥ गदितागमसंदोहं रसनामृतसुंदरं ॥ सूराधिकप्रतापाजिं रिकथदं दमितेदि
यं ॥ ७ ॥ नागेंद्रविबुधैः सेव्यं लोकानां शान्तिकारकं ॥ जडताया विवेचारं नयनाद्वहा
दकारणं ॥ ८ ॥ पालकं सर्वसत्त्वानां पार्श्वयद्वेण पूजितं ॥ नाकिमानववंद्यांन्हि नाथ
नाथं जगत्प्रभुं ॥ ९ ॥ क्रियासंततिनेतारं त्रासितानेकदोषकं ॥ कृतांतार्थविचारकं
तारतारुण्यराजितं ॥ १० ॥ संसारसागरे पोतं यस्मराधिविचर्जितं ॥ सर्वज्ञं मेघगंजी
रं हितं विश्वम्य सर्वदा ॥ ११ ॥ तेजोनिधिं मुदा पार्श्वं नवीमि लोमणानिधं ॥ क
ल्याणसागराख्येन संस्तुतं ह्यादिमाहुरः ॥ १२ ॥ षादशनिः कुलकं ॥ श्रीमद्वोडण
पार्श्वनाथमवनौ विख्यातगोत्रानिधं ये नव्या वरजावचक्तिसहिताः पूजंति सौख्या
र्थिनः ॥ ते सत्त्वाः सुखमानकीर्तिकलिताः कल्याणतुंगाः परा जायंते चुवने प्रतापरु
चिरा आदेयवाचः सदा ॥ १३ ॥

॥ अथ श्रीसेरीशपार्श्वाष्टकप्रारंभः ॥

कामौघकर्तारमशेषदेवार्थिशैस्सदाचर्चितपादपद्मं ॥ कल्याणकारं वरनीलवर्णं सेरी
शपार्श्वं नुथ लोडणाख्यं ॥ १ ॥ सत्पुण्यवल्लीवनवारिधारं निःशेषजव्यावलिपूरिता
शं ॥ त्रैलोक्यवृत्रं चुवनाधिनाथं सेरी ॥ २ ॥ सारंगवाणीजितचित्तदाढ्यं सारंगगंजी
रनिनादकांतं ॥ सारंगसारांबकयुग्मराजं सेरी ॥ ३ ॥ विश्वेषु सत्त्वेषु कृषानिधानं स
म्यक्त्वरत्नाजरणाकितांगं ॥ दुःस्वांगपशुं दलितारिवर्गं सेरी ॥ ४ ॥ अपारसंसारसमुद्र
पोतं सर्वज्ञमाचारपवित्रवंशं ॥ राक्षंतशास्त्रार्थरहस्यदहं सेरी ॥ ५ ॥ वाणीरसानंदितवि
श्वविश्वं तीर्थकरं नागपुरेशपूज्यं ॥ सर्वत्र विख्यातयशोजिरामं सेरी ॥ ६ ॥ तेजोनिधिं
कामितकामकुंजं सौजन्यसौहार्दविलासपात्रं ॥ कल्याणसूर्यादिवितानहेतुं सेरी ॥
७ ॥ आदित्यचंद्राधिकदेहनासं सत्प्रातिहाय्याष्टकराजिराजं ॥ स्फाराकृतौ मोहि
तदेवदेवं सेरी ॥ ८ ॥ कलशः ॥ एवं कल्याणवंद्यं त्रिचुवनतिलकं लोडणार्हं सुपार्श्वं
कृत्वैकाग्र्यं स्वचित्ते नवसफलकृते ज्ञानसंपत्तिसिद्धये ॥ नित्यं ध्यायंति नव्याजिनसमय
रताः शुच्रलेश्यानिरामास्तेषां हर्षात्प्रकामं नवति च सवने मंजुपद्मानिवासः ॥ ९ ॥

॥ अथ श्रीसंजवनाष्टकप्रारंभः ॥

लावण्यगेहं कलहेमवर्णं तद्वोक्षितं सुंदरवाहचिन्हं ॥ लक्ष्मीकलापार्णवधि
ष्यनाथं देवर्नतं संजवनाथमीडे ॥ १ ॥ श्येनांगजं दारुणकर्मशत्रौ वीरं वरं पू
तचरिप्रशोभं ॥ हेमास्पदं सजुणरत्नखानिं देवै ॥ २ ॥ इक्ष्वाकुवंशं वरतिग्मरश्मि

राकेंडुवक्रं गतवक्रमायं ॥ अज्ञानवैश्वानरशांतिनीरं देवैः ॥ ३ ॥ दुःखोदधौ पीत
 लसुदमिदं ॥ सत्प्रातिहार्याष्टकराजिराजं ॥ ह्रमानिधिं विस्तृतपुण्यमूर्तिं ॥ दे
 वैः ॥ ४ ॥ जयैर्मुदा सेवितपादपद्मं सद्भानवज्राहतमोहनूधरं ॥ संसारदावाकुल
 मर्त्यमेधं देवैः ॥ ५ ॥ सत्कीर्तिपात्रं दुरितारिसेव्यं जगद्भानानंदकरं शरण्यं ॥ कारुण्यसं
 युक्तपवित्रचित्तं देवैः ॥ ६ ॥ कुंदार्द्रदंतं कजलोचनं वै वपु श्रियातार्जितसूर्यकांतिं ॥
 पापांधकारेऽमलदीपकं तं देवैः ॥ ७ ॥ प्रसादनातत्परसेवकक्ष्येप्सितार्थदाने सुर
 देववृद्धं ॥ सुखैरनेकैर्युतचारुदेहं देवैः ॥ ८ ॥ कलशः ॥ इत्यष्टकं श्रीजिनसंज्ञवस्य
 पठन्ति ये मञ्जुत्रनावयुक्त्या ॥ तेषां गृहे पुण्यनिधानजव्याः कल्याणकाराश्च नवंति क
 ष्यः ॥ ९ ॥ इति श्रीमज्जिननायकस्य श्रीसूर्यपुरजूपणस्य श्रीसंज्ञवनाथस्याष्टकं संपूर्णं ॥

॥ अथ श्रीसूक्तमुक्तावली प्रारंभः ॥

मालिनी ठंडः ॥ सकलसुकृतवत्त्वोर्वृद्धजीमूतमालां निजमनसि निधाय श्रीजि
 नेंद्रस्य मूर्तिं ॥ ललितवचनलीलालोकनापानिबद्धरिह कतिपयपद्यः सूक्तमालां
 तनोमि ॥ १ ॥ अथक्रमसंग्रहकाव्यं ॥ शार्दूलविक्रीडितठंडः ॥ तत्त्वज्ञानमनुष्य
 सद्भानगुणान्यायप्रतिज्ञाह्रमा चित्तायं च कुत्रं विवेकविनयो विद्योपकारोद्यमाः ॥
 दानक्रोधदयादितोषविषयाः साहात्प्रमादस्तथा साधुश्रावकधर्मवर्गविषये ज्ञेया
 प्रसंगाद्यमी ॥ २ ॥ अथदेवतत्वविषेः मालिनीठंडः ॥ सकल करमवारी मोहमार्गा
 धिकारी ॥ त्रिचुवनउपगारी केवलज्ञानधारी ॥ नविजन नित सेवो देव ए नक्तिना
 वे ॥ इहिज जिन नजंतां सर्व संपत्ति आवे ॥ ३ ॥ जिनवरपदसेवा सर्वसंपत्तिदा
 ई ॥ निशिदिन सुखदाई कल्पवल्ली सहई ॥ नमि विनमि लहीजे सर्व विद्या बडाई ॥
 कृषन जिनह सेवा साधतां तेह पाई ॥ ४ ॥ अथगुरुविषेः ॥ स्वपरसमयजाणे ध
 र्मवाणी वखाणे ॥ परम गुरुकह्याथी तत्व नीशंक माणे ॥ नविककज विकाशे ना
 नुष्टूं तेज नामे ॥ इहज गुरु नजो जे शुद्धमार्ग प्रकाशे ॥ ५ ॥ सुगुरुवचनसंगे
 निस्तरेजीवरंगे ॥ निरमल नर थाए जेम गंगाप्रसंगे ॥ सुणिय सुगुरु केशी ॥ वाणि
 रायप्रवेशी ॥ लहि सुरजव वासी जे हसे मोहवाशी ॥ ६ ॥ अथधर्मविषे ॥ जलनि
 धि जलवेला चंडथी जेम बाधे ॥ सकल विनवलीला धर्मथी तेम साधे ॥ मनुअ
 जनमकेरो सार ते धर्म जाणी ॥ नजिनजि नवि नावे धर्म ते साख्य खाणी ॥ ७ ॥
 इह धरम पसाये विक्रमे सत्य साथ्यो ॥ इह धरम पसाये शालिनो साक बाथ्यो ॥
 जस नर गज वाजी मृनिकाना जिकेई ॥ रणसमय थया ते जीव साचा तिकेई ॥
 ॥ ८ ॥ अथज्ञानविषेः ॥ तन धन ठकुराई सर्व ए जीवनेठे ॥ पण इक डुडिनुं

ज्ञान संसारमां ठे ॥ नवजलनिधि तारे सर्व जे दुःख वारे ॥ निजपरहित हेते
 ज्ञान ते कां न धारे ॥ ९ ॥ यवकृषि इक गाथा बोधथी जे निवाख्यो ॥ इक पदथि
 चिलातीपुत्र संसार वाख्यो ॥ श्रुतनणत सुज्ञानी मास तुंढादि थावे ॥ श्रुतथि अज
 य हाथे रोहिण्यो चोर नावे ॥ १० ॥ अथमनुष्यजन्मविषेः ॥ नवजलनधि नमंतां
 कोइ वेला विशेषे ॥ मनुजजनम लाथो दुद्धहो रत्न लेखे ॥ सफल कर सुधर्मा ज
 न्म ते धर्मयोगे ॥ परजवसुख जेथी मोक्षलक्ष्मी प्रजोगे ॥ ११ ॥ मनुजजनम पा
 मी आलसे जे गमेठे ॥ शशिनृपतिपरे ते शोचनाथी नमेठे ॥ दुलह दश कथा थूं
 मानुखोजन्म ए ठे ॥ जिनधरम विशेषे जोडतां सार्थ ते ठे ॥ १२ ॥ अथसज्जन
 विषेः ॥ सदयमन सदाई दुःखियां जे सदाई ॥ परहित मतिदाई जास वाणी मि
 ठाई ॥ गुणकरि गहराई मेरुज्युं धीरताई ॥ सुजनजन सदाई तेह आनंददाई ॥ १३ ॥
 जइ डुरजन लोके दूहव्या दोष देई ॥ मनमजिन न थाए सज्जना तेह तेई ॥ दुष
 दजनकपुत्री अंजना कष्टयोगे ॥ कनकजिम कशोटी ते तिसी शोल जोगे ॥ १४ ॥
 अथगुणविषेः ॥ गुणगहि गुण जेमां ते बहू मान पावे ॥ नर सुरनिगुणे ज्युं फूल
 शीशे चढावे ॥ गुणकरि बहु माने लोक ज्युं चंडमाने ॥ अति कश जिम माने पू
 र्णने त्यों न माने ॥ १५ ॥ मलयगिरि कहे जे जंबुलिंवादि सोई ॥ मलयजतरु संगे
 चंदना तेइ होई ॥ इम लहिय वडाइयूं कीजिये संग रंगे ॥ गजशिरचडि बेठी ज्युं
 अजा सिंहसंगे ॥ १६ ॥ अथन्यायविषे ॥ जग सुजस सुवासे न्यायलह्मी उपासे ॥
 व्यसन डुरित नासे न्यायथी लोक वासे ॥ इम रुदय विमासी न्याय अंगी करी
 जे ॥ अनय परिहरीजे विश्वने वश्य कीजे ॥ १७ ॥ पशु पण तस सेवे न्यायथी जे
 न चूके ॥ अनयपथ चले जे जाइ ते तास मूके ॥ कपिकुल मिलि सेव्यो रामने
 सीस नामी ॥ अनयकरि तज्यो ज्युं जाइए लंकस्वामी ॥ १८ ॥ हय गय न सदाई
 युद्ध कीर्ती सदाई ॥ रिपुविजय वधाई न्याय ते धर्मदाई ॥ धरमनय धरे जे ते सुखे
 बैरि जीये ॥ धरमनय विदूणा तेहने बैरि कोये ॥ १९ ॥ धरमनय पसाये पांमवा
 पंच तेई ॥ करि युधे जय पांम्या राज्यलीला लहेई ॥ धरमनय विदूणा कौरवा
 गर्व माता रणसमय विगूता पांमवा तेह जीव्या ॥ २० ॥ अथप्रतिज्ञाविषेः ॥
 अज अजुन जिकांई आदखुं जे निवाहे ॥ रवि पण तस जोवा ब्योम जाणी
 वगाहे ॥ करिगहन तिवाहे तास निस्संत आपे ॥ मलिन तनु परवाछे
 सिंधुमां सूर आपे ॥ २१ ॥ पुरुषरयण मोटा जे गणीजे धराये ॥ जिण जिम प
 दिवज्युं ते न ठांहे धराये ॥ गिरिष विष धख्यो जे ते न अद्यापि नाख्यो ॥ डुर

ગતિ નર હોઈ વિક્રમાદિત્ય રાચ્યો ॥ ૧૧ ॥ અથ ઉપશમવિષે: ॥ ઉપશમ હિત
 કારી સર્વદા લોકમાંહી ॥ ઉપશમ ધર પ્રાણી રૂ સમો સૌખ્ય નાંહી ॥ તપ જ
 પ સુર સેવા સર્વ જે આદરે હે ॥ ઉપશમવિણ જે તે વારિ મંથા કરે હે ॥ ૧૨ ॥
 ઉપશમ રસ લીલા જાસ ચિત્તે વિરાજી ॥ કિમ નર નવ કેરી રિદિમાં તેહ રા
 જી ॥ ગજ મુનિવર જેહા ધન્ય તે જ્ઞાન ગેહા ॥ તપકરિ કૃશ દેહા શાંતિ પીયૂ
 ષ મેહા ॥ ૧૪ ॥ અથ ત્રિકરણશુદ્ધિવિષે: ॥ જગ જન સુખદાઈ ચિત્ત એવું સદાઈ ॥
 મુખે અતિ મધુરાઈ સાચ વાચા સુહાઈ ॥ વપુ પરહિત હેતે ત્રણે એ શુદ્ધ જેને
 ॥ તપ જપ વ્રત સેવા તીર્થ તે સર્વ તેને ॥ ૧૫ ॥ મણ વચ તનુ ત્રણે ગંગજ્યૂં
 શુદ્ધ જેને ॥ નિજ ઘર નિવસંતાં નિર્જરા ધર્મ તેને ॥ જિમ ત્રિકરણ શુદ્ધે ડોષ
 દી અંબ વાચ્યો ॥ ઘર સફલ ફલંતો શીલ ધર્મે સુહાચ્યો ॥ ૧૬ ॥ અથ કુલવિષે
 સહજ ગુણ વશે જ્યૂં શંખમાં શ્વેતતાઈ ॥ અમૃત મધુરતાઈ ચંદ્રમાં શીતલાઈ
 કુવલય સુરનાઈ ઇન્દુમાં જ્યૂં મિઠાઈ ॥ કુલજ મનુજકેરી ત્યૂં સુનાવે નલાઈ ॥
 ॥ ૧૭ ॥ જિણ ઘર વર વિદ્યા જો હુવે તો ન રૂદિ ॥ જિણ ઘર હુય લાજે તો
 ન સૌજન્ય વૃદિ ॥ સુકુલ જનમ યોગે તે ત્રણે જો લહીજે ॥ અનય કુમર જ્યૂં
 તો જન્મ સાફલ્ય કીજે ॥ ૧૮ ॥ અથ વિવેકવિષે ॥ હૃદય ઘર વિવેકે પ્રાણિ
 જો દીપ વાસે ॥ સકલ નવ તણો તો મોહ અંધાર નાજો ॥ પરમ ધરમ વસ્તુ ત
 ત્વ પ્રત્યક્ષ જાસે ॥ કરમ નર પતંગા સ્વાંગ તેને વિધંસે ॥ ૧૯ ॥ વિકલ નર
 કહીજે જે વિવેકે વિહીના ॥ સકલ ગુણ નશ્વા જે તે વિવેકે વિલીના ॥ જિમ સુમ
 તિ પુરોધા નૂમિ ગેહે વસંતે ॥ ઝગતિ ઝુગતિ કીધી જે વિવેકે ઝગંતે. ॥ ૨૦ ॥
 અથ વિનય વિષે ॥ નિશિવિણ શશિ સોહે જ્યૂં ન શોલે કલાઈ ॥ વિનયવિણ
 ન સોહે ત્યૂં ન વિદ્યા વમાઈ ॥ વિનયવહિ સદાઈ જેહ વિદ્યા સહાઈ ॥ વિનય
 વિણ ન કોઈ લોકમાં ઝચ્ચતાઈ ॥ ૨૧ ॥ વિનય ગુણ વહીજે જેહથી શ્રી વરીજે ॥
 સુર નર પતિ લીલા જેહ હેલાં લહીજે ॥ પર તણય શરીરે પેશવા જે સુવિદ્યા ॥
 વિનય ગુણધિ લાધી વિક્રમે તેહ વિદ્યા ॥ ૨૨ ॥ અથ વિદ્યાવિષે ॥ અગમ મ
 તિ પ્રસૂંજ્યે વિદ્યયેં કોન ગંજે ॥ રિપુ દલ બલ ખંજે વિદ્યયેં વિશ્વ રંજે ॥ ધનધિ
 અશ્વય વિદ્યા સીખ એણે તમાસે ॥ ગુરુમુખ જણિ વિદ્યા વીપકા જેમ જાસે
 ॥ ૨૩ ॥ સુર નર સુપ્રસંસે વિદ્યયેં વૈરિ નાજો ॥ જગિ સુજસ સુવાસે જેહ વિ
 યા ઝપાસે ॥ જિણકરિ નૃપ રંજ્યો નોજ બાણે મયૂરે ॥ જિણકરિ કુમારિંદો
 રીજવ્યો હેમ સૂરે ॥ ૨૪ ॥ અથ ઉપકારવિષે: ॥ તન ધન તરુણાઈ આયુ એ ચંચલા હે ॥

परहित करि छे जे ताहरो ए समे ठे ॥ जब जनम जरा जां लागशे
 कंठ साई ॥ कहि न तिण समे तो कोण थाशे सहाई ॥ ३७ ॥ नहि त
 रु फल खावे ना नदी नीर पीवे ॥ जस धन परअर्थे सो जजे जीव जीवे ॥
 नल करण नरिंदा विक्रमा राम जेवा ॥ परहित करवा जे उद्यमी दहू तेवा ॥ ३८ ॥
 ॥अथ उद्यमविषे ॥ रथण निहितरी ने उद्यमे लहि आणे ॥ गुरु जगति हरीने उ
 द्यमे शास्त्र जाणे ॥ दुख समय सहाई उद्यमे ठे जलाई ॥ अति अलस तजी
 ने उद्यमे लाग नाई ॥ ३९ ॥ नृपशिर निपतंती वीज जात्कारकारी ॥ उद्यम क
 रि सुबुद्धी मंत्रिण ते निवारी ॥ तिम निज सुतकेरी आवती दुर्दशने ॥ उद्यम
 करि निवारी ज्ञानगर्ज प्रधाने ॥ ४० ॥ अथ दानविषे ॥ धिर नहि धन राख्यो
 तेम नाख्यो न जाए ॥ इणि पर धन जोतां एव गत्या जणाए ॥ इह सुगुण सु
 पात्रे जेह दे जक्ति जावे ॥ निधि जिम धन आगे साथ तेहीज आवे ॥ ४१ ॥
 नल बलि हरिचंदा नोज जे जे गवाए ॥ प्रह समय सदा ते दानकेरे पसाए ॥
 इम तृदय विमासी सर्वथा दान दीजे ॥ धन सफल करीजे जन्मनो लाहु ली
 जे ॥ ४२ ॥ अथ शीलविषे ॥ अशुन करम घाले शील शोना दिखाले ॥ गुणगण
 अजुआले आपदा सर्व टाले ॥ तस नर बहु जीवी रूप लावण्य देई ॥ परजव शि
 व होई शील पाले जिकेई ॥ ४३ ॥ इण जग जिनदास श्रेष्ठ शीले सुहायो ॥ ति
 म निरमल शीले शील गंगेव गायो ॥ कलि करण नरिंदा ए समां ठे जिकेई ॥
 परजव शिव पामे शील पाले तिकेई ॥ ४४ ॥ अथ तपविषे ॥ तरणि किरणथी
 ज्युं सर्व अंधार जाए ॥ तपकरि तपथी ल्युं दुःख ते दूर थाए ॥ बलि मज्जिन थ
 यूं जे कर्मचंमाल तीरे ॥ किम तनु न पखाळे ते तपस्वर्ण नीरे. ॥ ४५ ॥ तपविण
 नवि थाए नाश दुःकर्म केरो ॥ तपविण न'टले जे जन्म संसार फेरो ॥ तप ब
 लि लहि लब्धी गोतमे नंदिखेणे ॥ तप बलि वपु कीयुं विष्णु वैक्रीय जेणे ॥ ४६ ॥
 अथ नावविषे ॥ मनविण मिलवो ज्युं चाववो दंतहीणे ॥ गुरुविण नणवो ज्युं
 जीमवो ज्युं अछूणे ॥ जसविण बहु जीवी जीव ते ज्युं न सोहे ॥ तिम धरम
 न सोहे नावना जो न होहे. ॥ ४७ ॥ जरत नृप इलाची जीरणश्रेष्ठि जावे ॥
 बलि बलकल घीरी केवल ज्ञान पावे ॥ बलनद हरिणो जे पंचमे स्वर्ग जाए ॥
 इहज गुण पसाये तास निस्तार थाए ॥ ४८ ॥ अथ क्रोधविषे ॥ तृण दहन द
 हंतो वस्तु ज्युं सर्व बाळे ॥ गुण करण नरी ल्युं क्रोध काया प्रजाले ॥ प्रसम ज
 लद धारा बन्धि ते क्रोध बाधे ॥ तप जय व्रत सेवा प्रीतिवल्ली वधारो. ॥ ४९ ॥

धरणि परशुरामे क्रोधि निहृत्रि कीधी ॥ धरणि सुभ्रमराये क्रोधि निब्रह्मि सा
 धी ॥ नरकगति सहायी क्रोध ए दुःख दाई ॥ वरज वरज नाई प्रीति दे जे वधा
 ई ॥ ४७ ॥ अथ मानविषे ॥ विनय वनतणी जे मूल शाखा विमोडे ॥ सुगुण क
 नककेरी जूंखलाबंध तोडे ॥ उनमद करि दोडे मान ते मत्त हाथी ॥ निजवश
 करि ले जे अन्यथा दूर एथी ॥ ४८ ॥ विषद विष समो ए मान ते सर्प जाणो
 मनुज विकल होवे एण मंके जडाणो ॥ इह न परिहस्यो जो मान दुर्योधने तो ॥
 निज कुल विणसाड्यो मानने जे वहंतो ॥ ४९ ॥ अथ मायाविषे ॥ नितुरपणु
 निवारी हीयडे हेज धारी ॥ परिहर ठल माया जे असंतोषकारी ॥ मधुर मयुर
 बोले तोहि विश्वास नाणे ॥ अहि गिलण प्रमाणे मायिने लोक जाणे ॥ ५० ॥
 म कर म कर माया दंज दोषद्रु ठाया ॥ नरय तिरिय केरा जन्म दे जेह माया ॥
 बनि नृप ठलवाने विष्णु माया वहंतां ॥ लदुयपण लहूं जे वामनारूप जेतां.
 ॥ ५१ ॥ अथ लोचविषे ॥ सुण वयण सयाणे चित्तमां लोच माणे ॥ सकल व्य
 सनकेरो मार्ग ए लोच जाणे ॥ इक खिण पण एने संग रंगे म लागे ॥ नव
 नव दुख दे ए लोचने दूर त्यागे ॥ ५२ ॥ कनकगिरि कगया लोचथी नंदराये ॥
 निज अरथ न आया ते हस्या देवताये ॥ सयल निधि लही जे स्वाय ते विश्व
 कीजे ॥ मन तनह वरीजे लोच तृष्णा न ठीजे ॥ ५३ ॥ अथ दयाविषे ॥ सुकृत क
 लप वेलो जडि विद्या सहेली ॥ विरतिरमण केली शांति राजा महेली ॥ सकल
 गुण नजेरी जे दया जीव केरी ॥ निज तटदय धरी ते साधिए मुक्ति सेरी ॥ ५४ ॥
 निज सरण परेवो जेनथी जेण राख्यो ॥ षट दशम जिने ते ए दया धर्म दा
 ख्यो ॥ तिह तटदय धरीने जो दया धर्म कीजे ॥ नवजलधि तरीजे दुःख दूरे करी
 जे ॥ ५५ ॥ अथ सत्यविषे ॥ गरल अमृत वाणी साचथी अग्नि पाणी ॥ सृज
 सम अहिराणी साच विश्वास खाणी ॥ सुपसन सुर कीजे साचथी ते तरीजे ॥
 त्रिण अन्निक तजीजे साचवाणी वदीजे ॥ ५६ ॥ जग अपजश वाधे कूडवाणी
 वदंतां ॥ वसु नृपति कुगत्यें साख कूडी जरंतां ॥ असत वचन वारी साचने चि
 त्त धारी ॥ वद वचन विचारी जे सदा सौख्यकारी ॥ ५७ ॥ अथ चोरीविषे ॥ पर
 धन अपहारे स्वार्थपें चोर हारे ॥ कुल अजस वधारे बंध घातादि धारे ॥ पर धन
 तिण हेते सर्प ज्यूं दूर वारी ॥ जग जन हितकारी होय संतोष धारी ॥ ५८ ॥
 निशिदिन नर पामे जेहथी दुःख कोडी ॥ तज तज धन चोरी कष्टनी जेह ओरी ॥
 पर विनव हरंतो रोहिणी चोर रंगे ॥ इह अनय कुमारे ते ग्रहो बुद्धि संगे ॥ ५९ ॥

अथ कुशीलविषे ॥ अथश पमह वागे लोकमां लीह जागे ॥ दुरजन बहु जागे
 जे कुले लाज जागे ॥ सजन पण विरागे मां रमे एण रागे ॥ परतिय रस रागे दो
 पनी कोडि जागे ॥ ६१ ॥ परतिय रसरगे नाश लंकेश पायो ॥ परतिय रस त्या
 गे शील गंगेव गायो ॥ द्रुपद जनक पुत्री विश्व विश्वे विदीती ॥ सुर नर मिलि सेवी
 शीलने जे धरंती ॥ ६२ ॥ अथ परिग्रहविषे ॥ शशिउदय वधे ज्युं मिंदु वेला जलेरी ॥
 धनकरि मन साए तेम वाधे घणेरी ॥ दुरित नरग सेरी तूं करे ए पारी ॥ ममकर अधि
 केरी प्रीति ए अर्थकेरी ॥ ६३ ॥ मनुज जनम हारे ॥ दुःखनी ऋडि धारे ॥ परिग्र
 ह ममता ए स्वर्गना सौख्य वारे ॥ अधिक धरणि लेवा धातक खंम केरी ॥ सुखम
 कुगति पामी चक्रियाये घणेरी ॥ ६४ ॥ अथ संतोषविषे ॥ सकल सुख नराए विश्व
 तावश्य थाए ॥ नवजलधि तराए दुःख दूरे पलाए ॥ निज जनम सुधारे आपदा
 दूर वारे ॥ निज धरम वधारे जेह संतोष धारे ॥ ६५ ॥ सकल सुखतणो ते सार
 संतोष जाणे ॥ कनक रमणिकेरी जेह इच्छा न आणे ॥ रजनि कपिल बांध्यो स्व
 णनी लोचनाए ॥ नमर कमल बांध्यो ते असंतोषताए ॥ ६६ ॥ अथ विषयविषे ॥
 शिथपद यदि वांढे जेह आनंद दाई ॥ विषमम विषया तो ठांमि दे दुःखदाई ॥
 मधुर अमृत धारा दूधनी जो लहीजे ॥ अति विरस सदा तो कांजिका संग्रही
 जे ॥ ६७ ॥ विषय विकल ताणी कीचके जीम नार्या ॥ दशमुख अपहारी जा
 नकी रामनार्या ॥ रति धरि रहनेमी क्रीडवा नेमि नार्या ॥ जिण विषय न वज्या
 तेह जाणो अनार्या ॥ ६८ ॥ अथ इंद्रियविषे ॥ गज मगर पतंगा जेह जुंगा कुरं
 गा ॥ इक इक विषयार्थे ते लहे दुःख चंगा ॥ जस परवश पावे तेहनुं शूं कही
 जे ॥ इम तट्टदय विमासी इंडि पांचे दमीजे ॥ ६९ ॥ विषय वन चरंतां इंडि जे
 उंटडा ए ॥ निज वश नवि राखे तेह दे दुःखडा ए ॥ अवश करण मृत्यु ज्युं अगुहें
 डि पामे ॥ स्ववश सुख लह्या ज्युं कुर्म गुपीं डि नामे ॥ ७० ॥ अथ प्रमादवि
 षे ॥ सहु मन सुख वांढे दुःखने को न वांढे ॥ नहि धरम विना ते सौख्य ए संपजे
 ढे ॥ इह सुधरम पामी कां प्रमादे गमीजे ॥ अति अलश तजीने उद्यमे धर्म की
 जे ॥ ७१ ॥ इह दिवश गया जे तेह पाठा न आवे ॥ धरम समय आले कां प्र
 मादे गमावे ॥ धरम नवि करे जे आयु आले वहावे ॥ शशि नृपतिपरे त्युं सोच
 ना अंत पावे ॥ ७२ ॥ अथ साधुधर्मविषे ॥ शार्दूल विक्रीडितछंदः ॥ जे पंच व्रत मेरु
 नार त्रिवहे, निःसंग रंगे रहे ॥ पंचाचार धरे प्रमाद न करे, जे दुःपरिस्ता सहे ॥
 पांचे इंडि तुरंगमा वश करे, मोक्षार्थने संग्रहे ॥ एवो दुष्कर साधु धर्म धन ते, जे

ज्युं ग्रहे त्यूं वहे ॥ ७३ ॥ मालिनीतंद ॥ मयण सरव मोमी कामिनी संग तोमी ॥
 तजिय कनक कोडी मुक्तिसूं प्रीति जोडी ॥ नव नव नय वामी शुद्ध चारित्र पामी ॥
 इह जग शिवगामी ने नमो जंबु स्वामी ॥ ७४ ॥ अथ श्रावकधर्म विषे ॥ शा
 बूलविक्रीडिततंद ॥ जे सम्यक्त लही सदा व्रत धरे, सर्वज्ञ सेवा करे ॥ संध्या वश्य
 क आदरे गुरु नजे, दानादि धर्माचरे ॥ नित्ये सद्गुरु सेवना मनधरे. एवो जि
 नाधीशरे ॥ जारुयो श्रावकधर्म दोय दशधा. जे आदरे ते तरे ॥ ७५ ॥ मालिनी
 तंद ॥ निशिदिन जिनकेरी जे करे शुद्ध सेवा ॥ अणु व्रत धरि जे ते काम आनंद
 देवा ॥ चरम जिन वरिंदे जे सुधर्मे सुवास्या ॥ समकित सतवंता श्रावका ते प्रसं
 स्या ॥ ७६ ॥ इम अरथ रसाला जे रची सूक्तमाला ॥ धरम नृपति बाला मालि
 नी तंद शाला ॥ धरम मति धरंतां ए इहां पुण्य बाध्यो ॥ प्रथम धरम केरो सार ए
 वर्ग साध्यो ॥ ७७ ॥ इति श्रीमत्सूक्त मुक्तावल्यां धर्मवर्गः प्रथमः समाप्तः ॥ १ ॥

॥ अथ अर्थवर्ग प्रारंभः ॥

उपेक्षवज्रातंदः ॥ अथार्थवर्गे हितचिंतनं श्रीमिंतपचार्यस्व महीशसेवा ॥
 खलादिमैत्री व्यसनादि चैव; मिहावधार्याः कतिचित्प्रसंगाः ॥ १ ॥ अथ अर्थ
 विषेः मालिनी तंद ॥ अरथ अरजि जेणे स्वायते विश्व होवे ॥ जिण विण गु
 ण विद्या रूपने कोण जोवे ॥ अजिनव सुखकेरो सार ए अर्थ जाणी ॥ सकल
 धरम एथी साधिए चित्त आणी ॥ २ ॥ अरथ विण कवन्नो जेह वेश्याइ ना
 ख्यो ॥ अरथ विण वसिष्ठे राम जातो उवेख्यो ॥ सुकृत सुजस कारी अर्थ ते ए
 उपार्जो ॥ कुवणज उपजंतो अर्थ ते दूर वर्जो ॥ ३ ॥ अथ हित चिंतनवि
 षेः ॥ परहित करवा जे चित्त उच्चाह धारे ॥ परकृत हितहीये जे न कांई विसारे ॥
 प्रति हित परथी ते जे न वांढे कदाई ॥ पुरुष रयण सोई वंदिए सो सदाई ॥ ४ ॥
 निज दुख न गणीने पारकूं दुःख वारे ॥ तिहतणि बलिहारे जाइए कोडि वा
 रे ॥ जिम विषजर जेणे मंक पीडा सहिने ॥ विषधर जिनवीरे बूढव्यो ते वहीने
 ॥ ५ ॥ अथ लक्ष्मीविषेः ॥ हरि सुत रति रंगे जे रमे रात सारी ॥ शिवतनय कुमा
 रो ब्रह्म पुत्री कुमारी ॥ हितकरि दृगलीला जेहने लडि जोवे ॥ सकल सुख ल
 हे सो सोहि विख्यात होवे ॥ ६ ॥ लखमि बलि यशोदा नंदने विश्व मोहे ॥ ल
 खमि विण विरूपी संछु जिहू न सोहे ॥ लखमि लहिय रांके जे शिलादिख नां
 ज्यो ॥ लखमि लहिय शाके विक्रमे विश्व रंज्यो ॥ ७ ॥ अथ कृपणविषेः ॥ कण

कण जिम संचे कीटिका धान्यकेरो ॥ मधुकर मधु संचे नोगवे को अनेरो ॥ ति
म धन रुपणकेरो नोपकारे दिवाये ॥ इमहि विलय जाए अन्यथा अन्य खाए ॥
८ ॥ रुपण पणु धरंतां जे नवे नंद राया ॥ कनक गिरि कराया ते तिहां अर्थ
नाया ॥ इम मजत करंतां दुःख वासे वसीजे ॥ रुपण पणु तजीजे मेघज्यूं दा
न दीजे ॥ ९ ॥ अथ याचनविषेः ॥ निरमल गुण राजी त्यां लगे लोक राजी ॥
तब लग कहि जीजी त्यां लगे प्रीति जाजी ॥ सुजन जन सनेही त्यां लगे मि
त्र तेही ॥ मुख थकि न कहिजे ज्यां लगे देहि देही ॥ १० ॥ जइ वडपण वांछे
मांगजे तो न काई ॥ लहु पण जिण होवे केम कीजे तिकाई ॥ जिम लघु थइ सोनें
वीरथी दान लीधूं ॥ हरि बल नृप आगे वामना रूप कीधूं ॥ ११ ॥ अथ नि
र्धनविषेः ॥ धनविण निज बंधू तेहने दूर ठंडे ॥ धनविण गृह नार्या तेह सेवा न
मंडे ॥ निरजल सरजेवो देह निर्जीव जेवो ॥ निरधन तृण जेवो लोकमें ते गणे
वो ॥ १२ ॥ सरवर जिम सोहे नीर पूरे जरायो ॥ धन करि नर सोहे तेम नीते
उपायो ॥ धनकरिय सुहंतो माघ जे जाण दूतो ॥ धनविण पग सूजी तेह दीगो मरं
तो ॥ १३ ॥ अथ राज सेवाविषेः ॥ सुजनसुं हित कीजे दुर्जना सीख दीजे ॥ जग
जन वश कीजे चित्त वांछा वरीजे ॥ निज गुण प्रगटीजे विश्वना कार्य कीजे ॥ प्रभु
सम विचरीजे जो प्रनूसेव कीजे ॥ १४ ॥ जगतिकरि वडानी सेब कीजे जिकाई
॥ अधिक फल न आपे कर्मथी ते तिकाई ॥ जलधि तरिय लंका सीत संदेस
लावे ॥ हनुमत करमे ते राम कछोट पावे ॥ १५ ॥ अथ खलताविषे ॥ रस विर
स नजे ज्यूं अंब निंब प्रसंगे ॥ खल मिलण दुवे ल्यूं अंतरंग प्रसंगे ॥ सुण सु
ण ससनेही जाणि ले रीति जेही ॥ खल जन निसनेही तेहगूं प्रीति केही ॥ १६
मगर जल वसंतो ते कपीराय दीगो ॥ मधुर फल चखावी ते कखो मित्र मीगो
॥ कपि कलिज नखेवा मत्स खेली खलाई ॥ जलमहिं कपि बुढ़ी ठामि दे ते नला
ई ॥ १७ ॥ अथ अविश्वासविषे ॥ उपजाति ठंड ॥ विश्वासिसाथे न ठले रमीजे ॥ न
वैरि विश्वास कदापि कीजे ॥ जो चित्त ए धीर गुणे धरीजे ॥ तो लज्जि लीला ज
गमां वरीजे ॥ १८ ॥ इंडवजाठंद ॥ चाणायके ज्यूं निज काज साखो ॥ जे राज नागी नृप
तेह माखो ॥ जो घूअडे काक विश्वास कीधो ॥ तो वायसे घूकने दाह दीधो ॥ १९ ॥
अथ मैत्रीविषे ॥ मालिनीठंद ॥ करि कनक सरीसी साधु मैत्री सदाई ॥ पसि कसि
तप वेधे जास वाणी सवाई ॥ अहव करहि मैत्री चंडमां सिंधु जेही ॥ घट घट
वध वाधे सारखा बे सनेही ॥ २० ॥ इह सहज सनेहे जे वधे मित्रताई ॥ रवि प

રિ ન ચલે તે કાજજ્યું બંધુતાઈ ॥ હરિ હલધર મૈત્રી કૃષ્ણને જે ઠમાસે ॥ હલધર નિ
 જ સ્વંધે લે ફિલ્હો જીવિ આસે ॥૨૧॥ અથ વ્યસન વિષે ॥ નલિન મલિન શોના સાં
 ઝથી જેમ યાદ ॥ હહ કુવસનથી ત્યું સંપદા કીર્તિ જાણ ॥ કુવસન તિણ હેતે સ
 વૈયા દૂર કીજે ॥ જનમ સફલ કીજે કીર્તિ કાંતા વરીજે ॥ ૨૨ ॥ અથ ધૂતવિષે ॥ ધુ
 તવિલ્લખિત ઠંદ ॥ સુગુરુ દેવ જિહાં નવિ લેખવે ॥ ધનવિણા સદુણ જિણ સેલવે ॥ જવ
 જવે નમવું જિણ કવટે ॥ કહિનિ કોણ રમે તિણ જૂવટે ॥ ૨૩ ॥ અથ માંસ નહણ
 વિષે ॥ ડપજાતિઠંદ ॥ જે માંસ લુલ્લા નર તે ન હોવે ॥ તે રાક્ષસા માનુષરૂપ સોવે ॥ અથ
 ચોરીવિષે ॥ જે લોકમાં નર્ગ નિવાસ કરી ॥ નિવારીણ તે પરદ્રવ્યચોરી ॥ ૨૪ ॥ અથ મ
 યવિષે ॥ ચુયંગપ્રયાંતઠંદ ॥ સુરાપાનથી ચિત્ત સંત્રાંત યાયે ॥ ગલે લાજ ગંનીરતા શી
 લ જાયે ॥ જિહાં જ્ઞાન વિજ્ઞાન સૂજે ન વૂજે ॥ હશૂ મય જાણી ન પીજે ન દીજે ॥
 ॥૨૫॥ અથ વેશ્યાવિષે ॥ કહો કોણ વેશ્યા તણો અંગ સેવે ॥ જિણે અર્થની લાજની
 દાણિ હોવે ॥ જિણે કોશ સિંહા ગુફાયે નિવાસી ॥ ઠલ્યો સાધુ ને પાત્રગ્યો કંબલાસી
 ॥૨૬॥ અથ ચેટકવિષે ॥ ઠંદ ॥ મૃગયાને તજ જીવ ઘાત જે ॥ સઘલે જીવ દયા સદા
 નજે ॥ મૃગયાથી દુઃખ જે લહ્યા નવાં ॥ હરિ રામાદિ નરેંડ જે હવા ॥ ૨૭ ॥
 પરસ્ત્રીવિષે ॥ ચાંપાઈઠંદ ॥ સ્વર્ગ સૌંચ્યનણિ જો મન આશા ॥ ઠાંડે તો પરનારિ
 વિલાસા ॥ જેણે એણ નિજ જન્મ દુઃખ ॥ સર્વથા ન પરલોક સૂચવ ॥ ૨૮ ॥
 અથ એ વિષયોના ઉદાહરણો ॥ શાર્દૂલવિક્રીડિતઠંદ ॥ જૂવા સેલણ પાંમવા વન
 નમ્યા, મયે બત્તી ઘારિકા ॥ માંસે શ્રેણિક નારકી દુઃખ લહ્યા, બાંધ્યા નરે ચોરિ
 કા ॥ આચેટે દશરથપુત્ર વિરહી, કેવલ વેશ્યા ઘરે ॥ લંકાસ્વામિ પરત્રિયા રસ
 રમે, જે એ તજે તે તરે ॥૨૯॥ અથ કીર્તિવિષે ॥ માલિની ઠંદ ॥ દિશિદિશિ પસરં
 તી ચંદ્રમા જ્યોતિ જૈસી ॥ શ્રવણ સુણત લાગે જાણ મીઠી સુધાસી ॥ નિશિદિન
 જનગાયે રામરાજિંદ જેવી ॥ હણિ કલિ બહુ પુણ્યે પામિયે કીર્તિ એવી ॥૩૦॥ અથ
 પ્રધાનવિષે ॥ સકલ વ્યસન વારે સ્વામિસૂં નક્તિધારે ॥ સ્વપરહિત વધારે રાજ્યના કા
 જ સારે ॥ અનય નય વિચારે કુદતા દૂર વારે ॥ નિજસુત જિમ ધારે રાજ્ય લક્ષ્મી
 વધારે ॥ ૩૧ ॥ અથ કલાવિષે ॥ ચતુર કર કલાનો સંગ્રહો સૌંચ્યકારી ॥ હણ
 ગુણ જિણ લાધી ડાંણ સંપત્તિ સારી ॥ ત્રિપુર વિજય કર્તા જે કલાને પ્રસંગે ॥ હિ
 મકર મનરંગે લે ધલ્યો ઉત્તમાંગે ॥૩૨॥ અથ મૂર્ખતાવિષે ॥ વચન રસ ન જેદે મૂર્ખ
 વાર્તા ન વેદે ॥ તસ કુવચન સેદે તેહને સીખ જે દે ॥ નૃપશિર રજ નાચી જેણ મૂ
 ર્ખે વહીને ॥ હિત કહત હણીજ્યું વાનરે સુગ્રહોને ॥૩૩॥ અથ લક્ષ્મીવિષે ॥ નિજ

વચન નિવાહે લાજ ગુંરાજ્ય વાણે ॥ વ્રત નય કુલરીતે માતજ્યું લાજ પાણે ॥ સક
લ ગુણ સુહાવે લાજથી નાવદેવે ॥ વ્રત નિયમ લહ્યો જે નાહ લજ્જા પ્રનાવે ॥૩૪॥
શાલિની તંદ ॥ એવા જે જે રૂયડા નાવ રાજે ॥ એણેવિશ્વે અર્થથી તેહ ઠાજે ॥ એવું
જાણી સાર એ સૌખ્ય કેરો ॥ તે ધોરા જે અર્થ અર્જે નજેરો ॥ ૩૫ ॥ ઇતિશ્રી સૂક્ત
મુક્તાવલ્યાં અર્થવર્ગો દ્વિતીયઃ સમાપ્તઃ ॥ ૨ ॥

॥ અથ કામવર્ગ પ્રારંભઃ ॥

વપજાતિ તંદઃ ॥ ગ્રાહ્યાઃ કિયંતઃ કિલ્લ કામવર્ગે કામો નૃનાયો ગુણદોષનાજઃ ॥
સુજઋણે યોગવિયોગયુક્તઃ સમાતૃપિતૃપ્રમુખાઃ પ્રસંગાઃ ॥ ૧ ॥ અથ કામવિષેઃ ॥
કંદર્પ પંચાનન તેજ આગે ॥ કુરંગ જેવા જગજીવ નાગે ॥ સ્ત્રીશસ્ત્ર લેઈ જગ જે વ
દીતા ॥ તિણેણ દેવા જનવૃંદ જીતા ॥ ૨ ॥ માલિની તંદઃ ॥ મનમથ જગમાંહે હ
ર્જયી જે અધ્યાપી ॥ ત્રિચુવન સુરરાજી જાસશસ્ત્રે સતાપી ॥ જલજ વિધિ વપામે વા
ર્ધિજા વિષ્ણુ સેવે ॥ હરહિમ ગિરિજાને જેણ અર્ધાંગ દેવે ॥ ૩ ॥ શાર્દૂલવિક્રોડિત
તંદઃ ॥ નિલ્લીનાવ ચલ્યો મહેશ વમયા, જે કામ રાગે કરી ॥ પુત્રીદેશિ ચલ્યો ચતુર્મ
ુલ્લેખ હરી, આદેશિકા આદરી ॥ ઇંદ્રે ગોતમની ત્રિયા વિલસિને, સંજોગ તે આલેખ્યા ॥
કામે એમ મહંત દેવ જગ જે, તે જોલેખ્યા રોલેખ્યા ॥ ૪ ॥ માલિની તંદઃ ॥ નલ નૃ
પદ વદંતી દેશિ ચારિત્ર ચાણે ॥ અરહ નરહનેમી તે તપસ્યા વિટાણે ॥ ચરમ જિન
મુની તે ચિલ્લણારૂપ મોહે ॥ મયણ સર વ્યથાના એહ ઉન્માદ સોહે ॥ ૫ ॥ અથ
ગુણદોષોદ્ગ્રાવનવિષે ॥ રથોદ્ગ્રાવનવિષે ॥ ૬ ॥ ઉત્તમા પણ નરા ન સંજવે ॥ મધ્યમા તિમ
ન યોષિતા હુવે ॥ એહ ઉત્તમિક મધ્યમી પણો ॥ બેદુમાંહિ ગુણદોષનો ગિણો ॥ ૬ ॥
તત્ર પુરુષગુણા યથા ॥ શાર્દૂલવિક્રોડિતતંદઃ ॥ જે નિલેખે ગુણ વૃંદ લે પરતણા, દોષાં
ન જે દાસવે ॥ જે વિશ્વે વપગારિને વપકરે, વાણીસુધા જે લવે ॥ પૂરા પૂનિમ ચંદ
જેમ સુગુણા, જે ધીર મેરુસમા ॥ ઉંદા જેહ ગંજીર સાયર જિસ્યા, તે માનવા ઉત્તમા
॥ ૭ ॥ અનુષ્ટુપ્ તંદઃ ॥ રૂપ સૌનામ્ય સંપન્નાઃ સત્વાદિગુણશોજનાઃ ॥ તે લોકે વિરજા
ધીરાઃ શ્રીરામ સદૃશા નરાઃ ॥ ૮ ॥ અથ પુરુષ દોષા યથા ॥ શાર્દૂલવિક્રોડિતતંદઃ ॥
લંકાસામિ હરંતિ રામ તજિ જે, શીતાતણી એવકી ॥ સ્ત્રીવેચી હરિચંદ પાંખવ નૃપે, ક
ષ્ણા ન રાહી સકો ॥ રાત્રે ઠાંમિ નિજ સ્ત્રિયા નલ નૃપે, એ દોષ મોટા નણી ॥ જોવો
ઉત્તમ માંહિ દોષ ગણના, કા વાત બીજાતણી ॥ ૯ ॥ અથ સ્ત્રીગુણા યથા ॥ વપજા
તિતંદઃ ॥ સુસીલ આલે પ્રિય ચિત્ત ચાણે ॥ જે શીલ પાણે ગૃહ ચિંત ટાણે ॥ દાના

दि जेणे गृहधर्म होई ॥ ते गेहि नित्ये घरजळि सोई ॥ १० ॥ अथ स्त्रीदोषा बया
 ॥ उपजातिबंध ॥ नर्ता हण्यो जे पति मारकार्यें ॥ नाख्यो नदीमां शुक्र मालिका
 यें ॥ सुदर्शनश्रेष्ठ सुशील राख्यो ॥ ते आल देई अजयाय दाख्यो ॥ ११ ॥ वसं
 ततिलका बंदः ॥ माख्यो प्रदेशि सुरिकांति विषयावलीए ॥ राजा यशोधर हण्यो न
 यनावलीए ॥ दुःखी कख्यो स्वसुर नूपुर पंडिताए ॥ दोषी त्रिया इम जणी
 इण दोषताए ॥ १२ ॥ अथ सुजहणी स्त्रीविषेः--शार्दूलविक्रीडितबंध ॥ रुढी
 रूपवती सुशील सुगुणी, लावण्य अंगे लसे ॥ लज्जालु प्रियवादिनी प्रियतणे, चित्ते
 सदा जे वसे ॥ लीला यौवन उल्लसे उरवसी, जाणे नृलोके वशी ॥ एवी पुण्यतणे
 पसाय लहिये, रामे रमा सारशी ॥ १३ ॥ उपजातिबंधः ॥ सीता सुजहा नलराय रा
 णी ॥ जे झोपदी शीजवती वखाणी ॥ जे एहवी शीजगुणे समाणी ॥ सुजहणा ते
 जगमांही जाणी ॥ १४ ॥ अथसंयोगविषेः ॥ मालिनी बंदः प्रियसखि प्रिययोगे उल्ल
 से नेत्र रंगे ॥ हसित मुख शशीज्युं सर्व रोमांच अंगे ॥ कुच इक मुऊ वैरी नम्रता
 जे न दाखे ॥ प्रिय मिलण समे जे अंतरो तेह राखे ॥ १५ ॥ अथ वियोगविषेः
 दिन वरस समाणे रैणि कळपांत जाणे ॥ हिम रज कदली जे तेह जाला प्रमाणे
 ॥ शशिरसिकरसो जे सूरसो सोई लागे ॥ प्रिय विरह प्रियाने दुःख शूं शूं न जागे
 ॥ १६ ॥ अथ माताविषे ॥ इंदुवजाबंधः ॥ जे मातनो बोल कदा न लोपे ॥ जे विश्वमां सू
 रज जेम ओपे ॥ ज्यां धर्म चर्या बहुधा परीखी ॥ त्यां मातपूजा सद्गुमां सरीखी
 ॥ १७ ॥ जे मात मोहें जिन एम कीथो ॥ गर्जे वसंतां व्रत नेम लीथो ॥ जे मात न
 डा वयणे प्रबुद्धो ॥ शीजा तपंते अरहन्न सीथो ॥ १८ ॥ अथपिताविषेः ॥ जे बाल जा
 वे सुतने रमाडे ॥ विद्या जणावे सरसूं जमाडे ॥ ते तातनो प्रत्युपकार एही ॥ जे तेह
 नी नक्ति हिये वहेही ॥ १९ ॥ मानिनीबंधः ॥ निषध सगर राया जे हरीनड चं
 डा ॥ तिम दशरथ राया जे प्रसन्ना मुनिंडा ॥ मनक जनक जेते पुत्रने मोह जा
 ख्या ॥ स्वसुत हित करीते तेहना काज साखा ॥ २० ॥ अथ पुत्रविषेः ॥ स्वागताबंधः
 मात तातपद पंकज सेवा ॥ जे करे तस सुपुत्र कहेवा ॥ जेह कीर्ति कुलजाज वधा
 रे ॥ सूर्य जेम जगि तेज सधारे ॥ २१ ॥ शान्तिनीबंधः ॥ गंगापुत्रे विश्वमां कीर्ति
 रोपी ॥ आझा जेणे तातकेरी न लोपी ॥ ते धन्या जे अंजनापुत्र जेवां ॥ जेणे की
 र्ति जानकी नाथ सेवा ॥ २२ ॥ तोटकबंधः ॥ इम काम विलास उलास तए ॥ र
 सरीति हवे अनुजावतए ॥ जिमचंदन अंग विलेप तए ॥ हिय होय सदा सुख
 संपतए ॥ २३ ॥ इति श्रीसूक्त मुक्तावल्यां काम वर्गस्तृतीयः समाप्तः ॥

अथ मोक्षवर्ग प्रारंभः

उपजातिहंढः ॥ ग्राह्याः कियंतः किल मोक्षवर्गे कर्मक्यासंयमजावनाद्याः ॥ वि
वेकनिर्वेदनिजप्रबोधा इत्येवमेते प्रवरप्रसंगाः ॥ १ ॥ मोक्षार्थविषे मालिनीहं
दः ॥ इह नव सुख हेते के प्रवर्ते नजेरा ॥ परनव सुखहेते जे प्रवर्ते अनेरा ॥ अवर
र अरथ ठंढी मुक्ति पंथा अराधे ॥ परम पुरुष सोई जेह मोक्षार्थ साधे ॥ २ ॥
तजिय नरत करी जेण ठे खंड नूमी ॥ शिवपथ जिण साथ्यो सोलमे सांति सामी ॥
गजमुनि सुप्रसिद्धा जेम प्रत्येक बुद्धा ॥ अवर अर्थ ठंडी धन्य ते मोक्ष लुद्धा ॥ ३ ॥
अथ कर्मविषे ॥ कर्म नृपति कोपे दुःख आपे घणेरा ॥ नरय तिरय केरा जन्म ज
न्मे अनेरा ॥ शुन परिणति होवे जीवने कर्म तेवे ॥ सुरनरपतिकेरी संपदा सोई
देवे ॥ ४ ॥ कर्म शशि कलंकी कर्म निरू पिनाकी ॥ कर्म बलि नरेई प्रार्थना
विष्णुरांकी ॥ कर्म वश विधाता इह सूर्यादि होई ॥ सबल कर्म सोई, कर्म जेवो
न कोई ॥ ५ ॥ अथ कृमाविषे ॥ दुरित नर निवारे जे कृमा कर्म वारे ॥ सकल
तप सधारे पुन्य लक्ष्मी वधारे ॥ श्रुत सकल अराधे जे कृमा मोक्ष साधे ॥
जिण निज गुण वाधे ते कृमा कां न साधे ॥ ६ ॥ सुगति लहि खिमाए खंध
सुरीस सीसा ॥ सुगति दृढ प्रहारे कूरगद्गु मुनीसा ॥ गज मुनिस खिमाए मु
क्ति पंथा अगधे ॥ तिम सुगति खिमाए साधु मैतार्य साधे ॥ ७ ॥ अथ संयमविषे
स्वागता ठंद ॥ पूर्व कर्म सवि संयम वारे ॥ जन्म वारिनिधि पार उतारे ॥ तेह संयम
न केम धरीजे ॥ जेण मुक्ति रमणी वश कीजे ॥ ८ ॥ तुंग शैल बलदेव सुहायो ॥ जे
ण सिंह मृग बोध बतायो ॥ तेम संयम लहीय अरायो ॥ जेण पंचम सुरालय पायो
॥ ९ ॥ अथ षादश जावनाविषे ॥ तत्र प्रथम अनित्य जावना ॥ मालिनी ठंद ॥ धण
कण तनु जीवी बीज जात्कार जेवी ॥ सुजन तरुण मैत्री स्वप्न जेवी गणेवी ॥
अहमत ममताए मूढता कांइ माचे ॥ अधिर अरथ जाणी एणशूं कोण राचे
॥ १० ॥ धरणि तरु गिरिंदा देखिए जाव जेई ॥ सुर धनुष परे ते जंगुरा जाव तेई
इम तृदय विमासी कारमी देह ढाया ॥ तजिय नरतराया चित्त योगे लगाया ॥ ११ ॥
द्वितीय असरण जावना ॥ परम पुरुष जेवा संहत्या जे कृतांते ॥ अवर सरण के
नुं लीजिये तेह अंते ॥ प्रिय सुहृद कुटुंबा पाश बेठा जिकोई ॥ मरण समय राखे
जीवने ते न कोई ॥ १२ ॥ सुर गण नर कोडी जे करे जास सेवा ॥ मरण नय
न बूटा तेह इशादि देवा ॥ जगत जन हरंतो एम जाणी अनाथी ॥ व्रत ग्रहिय बि
बूटो जेह संसारमाथी ॥ १३ ॥ तृतीय संसार जावना ॥ शार्दूलविक्रीडितहंढः ॥

तिर्यचादि निगोद नारकितणी. जे योनि योनी रह्यां ॥ जीवे दुःख अनेक दुर्गति
 णा, कर्मप्रजावे लह्यां ॥ या संयोग वियोग रोग बहुधा, या जन्म जन्मे दुखी ॥ ते
 संसार असार जाणि इहवो, जे ए तजे सो सुखी ॥ १४ ॥ इंद्वज्जाहंदः ॥ जे हीन
 ते उत्तम जाति जाए ॥ जे उच्च ते मध्यम जाति जाए ॥ ज्युं मोहमेतार्थ
 मुनींइ जाए ॥ त्यूं मंगु सूरि पुरयकू जाए ॥ १५ ॥ चतुर्थ एकत्वनावना
 पुण्ये अकेलो जिव स्वर्ग जाए ॥ पापे अकेलो जिव नर्क जाए ॥ ए जीव जा आ
 व करेअकेलो ॥ ए जाणिने ते ममता महेलो ॥ १६ ॥ उपजाति हंदः ॥ ए एकलो जी
 व कुटुंब योगे ॥ सुखी दुखी ते तस विप्रयोगे ॥ स्त्री हाथ देखी वलयो अकेलो ॥ न
 मी प्रबोध्यो तिणथी वहेलो ॥ १७ ॥ पंचम अन्यत्वनावना ॥ जो आपणो देहज ए
 न होई ॥ तो अन्यको आपण मित कोई ॥ जे सर्व ते अन्य इहां नणीजे ॥ केहो ति
 हां हर्ष विषाद कीजे ॥ १८ ॥ देहादि जे जीवथकी अनेरां ॥ श्यो दुःख कीजे तस
 नासकेरां ॥ ते जाणिने वाघणिने प्रबोधी ॥ सुकोसले स्वांगन सारकीधी ॥ १९ ॥ अथ
 अशुचिनावना ॥ काया महा एह अशुचिताई ॥ जिहां नव द्वार वहे सदाई ॥ कस्तू
 रिकपूर सुद्वय सोई ॥ ते काय संयोग मलीन होई ॥ २० ॥ अशुचि देही नर नारि केरी
 ॥ म राच जे ए मलमूत्र सेरी ॥ ए कारमी देह असार देखी ॥ चतुर्थ चक्रिय पण ते उवेखी
 ॥ २१ ॥ सप्तमी आश्रवनावना ॥ मालिनीहंदः ॥ इह अविरति मिथ्या योग पापादि साधे
 इण उण नव जीवा आश्रवे कर्म बांधे ॥ कर्म जनक जेने आश्रवा जे न रुंधे ॥ स
 मर समय आत्मा संवरी सो प्रबुद्धे ॥ २२ ॥ इंद्वज्जाहंदः ॥ जेकुंडरीके व्रतठांडि दीधुं
 ॥ जाईतणूं तेवलि राज्य लीधुं ॥ तेदुःख पाय्या नरके घणोरा ॥ तेहेतु एआश्रव दोषकेरा ॥ २३
 अष्टमी संवरनावनाजे सर्वथा आश्रवनेनिरुंधे ॥ तेसंवरी संवरनाव साधे ॥ ते नाववंदो
 गुरुवज्र स्वामी ॥ जेणे त्रिया कंचन कोडिवामी ॥ २४ ॥ नवमी निर्जरा नावना ॥ मालिनी
 हंदः ॥ दुयवस तपजेदे कर्म ए निर्जराए ॥ उत्तपति प्रिति नाशे लोक नावा नराए ॥ दुरलज
 जग बोधीदुर्लजा धर्मबुद्धी ॥ नव हरणि विजावो नावना एह बुद्धी ॥ २५ ॥ उपजातिहंदः ॥
 बे निर्जरा काम सकाम तेही ॥ अकाम जे ते मरुदेवि जेही ॥ ते ज्ञानथी कर्मह निर्ज
 रीजे ॥ दृढ प्रहारी परि तो तरीजे ॥ २६ ॥ दशमी लोकनावना ॥ मालिनी हंदः ॥
 जिम पुरुष विलोये ए अधो लोक तेवो ॥ तिरिय पण विराजे थाल स्योवृत्त जे
 वो ॥ उरध मुरज जेवो लोकनाले प्रकास्यो ॥ तिमज नवन जानूं केवली ज्ञान
 नास्यो ॥ २७ ॥ एकादश बोधिदुर्लजनावना ॥ स्वागता हंदः ॥ बोधि बीज लहि
 जेह अराधे ॥ ते इलासुत परे शिव साधे ॥ धर्म नावन लही नवि नावो ॥ राय

संप्रति परे सुख पावो ॥ १८ ॥ अथ रागविषे ॥ इंद्वज्जा ठंदः ॥ रागे म राचे नव
बंध जाणी ॥ जे जाण ते राग वशे अनाणी ॥ गौरी तणे राग महेस रागी ॥ अर्धांग देवा नि
जबुद्धि जागी ॥ १९ ॥ अथ द्वेषविषे ॥ रे जीव विद्वेष मने म आणे ॥ विद्वेष संसार
निदान जाणे ॥ सासू नणंदे मिलि कूड कीधूं ॥ जूठं सुजडा शिर आल दीधूं ॥ २० ॥
अथ संतोषविषे ॥ वसंततिलका ठंदः ॥ संतोष तृप्त जनने सुख होय जेवुं ॥ ते इव्य
लुब्ध जनने सुख नाहि तेवुं ॥ संतोषवंत जनने सद्गु लोक सेवे ॥ राजेंद्र रंक सरि
खा करि जेह जोवे ॥ २१ ॥ अथ विवेकविषे ॥ उपजाति ठंदः ॥ जो जेह चित्ते सुवि
वेक नासे ॥ तो मोह अंधार विकार नाशे ॥ विवेक विज्ञानतणे प्रमाणे ॥ जीवादि जे
वस्तु स्वभाव जाणे ॥ २२ ॥ इंद्वज्जा ठंदः ॥ बाला पणे संयम योग
धारी ॥ वर्षाकृतें काचलि जेण तारी ॥ श्रीवीरकेरो अयमत्त तेई ॥ सुज्ञान पाम्यो सु
विवेक लेई ॥ २३ ॥ अथ निर्वेदविषे ॥ शार्दूलविक्रीडित ठंदः ॥ जे बंधूजन कर्म बंधन जि
सा, जोगा जुजंगा गिणे ॥ जाणंतो विषसारिखी विषयता, संसारता ते हणे ॥ जे सं
सारह रागहेतु जनने, संसार नावा दुवे ॥ नावो तेइ विरागवंत जनने, वैराग्यता
दाखवे ॥ २४ ॥ वसंततिलका ठंदः ॥ निर्वेद ते प्रबल दुर्जर बंदिखाणो ॥ जे ठोडवा
मनधरे बुध तेह जाणो ॥ निर्वेदथी तजिय राज विवेक लीधो ॥ योगींइ नर्तहरि सं
यम योग लीधो ॥ २५ ॥ अथ आत्मबोधविषे ॥ ए मोहनींद तजि केवल बोध हेते ॥
ते ध्यान शुद्ध रुदि नावनि एक चित्ते ॥ ज्युं निःप्रपंच निज ज्योति स्वरूप पावे ॥
निर्बोध जे अखय मोह सुखार्थ आवे ॥ २६ ॥ मालिनी ठंदः ॥ नवि विषयतणा जे
चंचला सौख्य जाणी ॥ प्रियतम प्रिय योगा जंगुरा चित्त आणी ॥ करमदल खपे
ई केवल ज्ञान लेई ॥ धन धन नर तेई मोह साधे जिकेई ॥ २७ ॥ इति मोहव
र्गः चतुर्थः समाप्तः ॥

उपजाति वृत्तं ॥ इत्येवमुक्ता किल सूक्तमाला विनूषिता वर्गचतुष्टयेन ॥ तनोतु
शोभा अधिकं जनानां कंठस्थिता मौक्तिकमालिकेव ॥ १ ॥ शार्दूलविक्रीडितं वृत्तं ॥
आसीत्सिन्धुपार्वणशशी श्रीमत्तपागङ्गपः सूरिः श्रीविजयप्रणानिधगुरुर्बुध्या
जित स्वर्गुरुः ॥ तत्पट्टोदयनूधरो विजयते नास्वानिवोद्यत्प्रजः सूरिश्रीविजयादिर
त्सुगुरुर्विद्वज्जनानंदनूः ॥ २ ॥ आर्यावृत्तं ॥ विख्यातास्तज्ञ्ये, प्राज्ञाः श्रीशान्तिवि
मलनामानः ॥ तत्सोदरा बन्नूवुः प्राज्ञाः श्रीकनकविमलाब्हाः ॥ ३ ॥ तेषामुर्जा विनेयौ
विद्वान् कल्याणविमल इत्याब्हाः ॥ तत्सोदरो द्वितीयः केसरविमलानिधो ऽवरजः ॥ ४ ॥
तेन चतुर्निर्वर्गैः, रचिता नाषानिबद्धरुचिरेण ॥ सूक्तानामिह माला, मनोविनोदाय

बालानां ॥ ५ ॥ वेदेन्द्रियार्थि चंद्र, प्रमिते श्रीविक्रमाहते वर्षे ॥ अग्रंथि सूक्तमाला केसर
विमलेन विबुधेन ॥ ६ ॥ इति श्रीसूक्तमुक्तावली संपूर्ण.

॥ श्री शंखेश्वरपार्श्वनाथाय नमः ॥

अथ

श्री विनयविजयजी उपाध्यायकृत शांतसुधारस ग्रंथ अर्थसहित प्रारंभः

शार्दूलविक्रीडितहृदः ॥ नीरंध्रे जवकानने परिगलत्पंचाश्र
वांजोधरे नानाकर्मलतावितानगहने मोहान्धकारोत्क्षुरे ॥
भ्रान्तानामिह देहिनां स्थिरकृते कारुण्यपुण्यात्मनिस्तीर्थे
शैः प्रथितास्सुधारसकिरो रम्या गिरः पांतु वः ॥ १ ॥

अर्थ ॥ प्रथमग्रंथकर्त्ता ग्रंथनेत्रार्दे श्रीतीर्थकरदेवनी वाणीनी स्तुतिकरी मंग
लाचरणकरेढे हेनव्यो जेमां कोइबिडनथी एटलेनिकलवानो बारणोनथी वलीजेमां
समस्तप्रकारें पांचआश्रवरूप मेघ वरसीरहुंढे तथानानाप्रकारना ज्ञानावरणीयादि
क कर्मेनीप्रकृतिरूप वेलियेंकरीव्याप्त अनेमोहरूप अंधकारेकरीयुक्त एहवोआसं
साररूपवन तेमांफिरनाराजे प्राणीओ तेने स्थिरकरवानेअर्थें करुणार्थेंकरीपवित्रने
अंतःकरणजेहनो एहवा चतुर्विधसंघरूप तीर्थनाईश्वरजे श्रीतीर्थकरदेव तेणोउपदे
सेली अमृतरसने वरसती एहवीरमणीयजेवाणी ते तमारुं रक्षणकरो ॥ १ ॥

द्रुतविलंबितं वृत्तत्रयं॥स्फुरति चेतसि जावनया विना न वि
डुषामपि शांतसुधारसः॥ न च सुखं कृशमप्यमुना विना
जगति मोहविषादविषाकुले ॥ २ ॥ यदि जवभ्रमखेदप
राड्मुखं यदि च चित्तमनंतसुखोन्मुखं ॥ शृणुत तत्सुधि
यः शुचिजावनानृतरसं मम शांतसुधारसं ॥ ३ ॥ सुम
नसो मनसि श्रुतपावना निदधतां व्यधिका दश जावनाः॥

यदिह रोहति मोहतिरोहिताद्भुतगतिर्विदिता समतालता॥४॥

अर्थ ॥ हवेजेशांतसुधारसते जावनाओविना स्फुरतोनथी तेकहेढे विद्वानलोको

ना अंतःकरणमांषण शंतिरूपमृतनोरस तेनाविना स्फुरतो नथी अने मोह
तथा खेद तद्रूपविषे करीव्याप्त एहवोजे जगत तेमां शांतसुधारसविना किंचित्मात्र
थोमोपणसुखनथी ॥ १ ॥ माटे आशांतसुधारसनामा ग्रंथसांजलवानो उपदेशकरेढे
हेबुद्धिमंतो जोतमारुं मन संसारत्रमणकरवाना खेदे करी पराङ्मुख उपरांतूं थयो होय
अने जेमां अनंतसुखढे एहवोजे मोक्ष तेना सुखपामवाने विषे सन्मुख थयो होय तो जेमां
मनोहर नावनानो रस नरे लोढे एवोमारो आशांतसुधारसनामा ग्रंथसांजलो ॥ २ ॥
हवे नावनाथी समता प्रगटथाय तेकहेढे हे पंढितजनो आसंसारमां जेनुं श्रवणमा
त्र करवाथीज पवित्रताने करनारी एहवीबार नावनाढे तो तेने धारण करनारो जे जीव
तेना रुदयमां मोहजे अज्ञान तेने आह्वा दित करनारी अने जेहनी अद्भुत गतिढे एहवी
प्रख्यात समतारूप वेली प्रगटथो ॥ ४ ॥

रथोद्धतावृत्तं ॥ आर्त रौडपरिणामपावक छुष्टनावुकविवेकसौष्ठवे ॥

मानसे विषय लोलुपात्मना क प्ररोदितमां समांकुरः ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ हवे समतापामवाने जे अयोग्य होय तेकहेढे जेनुं मन पांचेंडियना त्रेवीस
विषयोने विषे लोलुपढे एहवा प्राणीओने आर्त रौड ध्याने करीने उत्पन्न थयेली एह
वीजे माठा परिणामरूप अग्नि तेणे करीने नावनाना रसने विषे जे चतुरपुरुषोढे तेना
विचाररूप रूडापणं जेमांथी बलीगुंढे एहवा प्राणीओना मनमां समतानो अंकुर
किहांथी उत्पन्न थाय अर्थात् नज थाय ॥ ५ ॥

वसंततिलकावृत्तं ॥ यस्याशयं श्रुतकृतातिशयं विवेकपी

यूषवर्षरमणीयिरमं श्रयंते ॥ सद्भावना सुरलता नदि

तस्य दूरे लोकोत्तरप्रशमसौख्यफलप्रसूतिः ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ हवे समतापामवाने योग्य होय तेकहेढे सिद्धांत श्रवणादिके करीने अत्यंत
तपणे संपूर्ण नरेला वृद्धि पामेला तथा विवेकरूप अमृतवृष्टीनी रमणीय जे क्रीडा ते
णे करीने रम्यके० मनोहर शोचायमान एहवा जेनां अंतःकरणढे तेवां अंतःकरणो
मां सद्भावनाओ श्रयंते के० प्रवेश करेढे तेथी ते पुरुषने लोकोत्तर जे प्रशमके० शांतर
सना सुख अर्थात् मोक्षसुख तेना फलने प्रसव नारी एहवीजे सुरलताके० कल्पलता
ते दूर नथी अर्थात् तेहने मोक्ष दूर नथी ॥ ६ ॥

अनुष्ठुबृत्तद्वयं॥ अनित्यताशरणते जवमेकत्वमन्यतां ॥ अशौच
माश्रवं चाल्मन् संवरं परिचावय ॥७॥ कर्मणो निर्जरां धर्मं सुकृतां
लोकपद्मतिं ॥ बोधिदुर्लभतामेता जावयन्मुच्यसे जवात् ॥ ८ ॥

अर्थ ॥ हवेबे श्लोकेंकरी आग्रंथमांजाववानी बारजावनाओनां नामकहेढे १
अनित्यजावना २ अशरणजावना ३ संसारजावना ४ एकत्वजावना ५ अ
न्यत्वजावना ६ अशुचिजावना ७ आश्रवजावना ८ संवरजावना॥हेआत्मातुं एना
वनाओनो विचारकर ॥ ७ ॥ ८ कर्मनिर्जराजावना १० धर्मजावना ११ रूढाप्रका
रनी लोकस्वरूप जावना १२ बोधिदुर्लभ जावना॥हेआत्मातुं एबारजावनाओ नो वि
चारकरतोथको संसारथकीमुक्तथइस ॥ ८ ॥

पुष्पिताग्रावृत्तं ॥ वपुरवपुरिदं विदभ्रलीलापरिचितमप्यतिजंगुरं नरा
णां ॥ तदतिजिह्वरयौवनाविनीतं जवति कथं विडुपां महोदयाय ॥ ९ ॥

अर्थ ॥ हवेप्रथमअनित्यजावना जावतां शरीरनुं अनित्यपणुंदेखाडेढे हेवि६
नृजन आजगतमां अत्रलीलानीपरें कृणजंगुर अनेजेहनो जयकरवो अत्यंतकठी
एढे एहवो तरुणअवस्थार्येंकरी उन्मत्त मदनजे कामदेव तेनाजेहवुं सुंदर एहवुं
जे मनुष्योनुंशरीरते विद्वान्जे पंढितलोक तेनापण महोटा उदयकरवानुं कारण
शरीरीतेंथाय अपितुनहीजथाय ॥ ९ ॥

शार्दूलविक्रीडितं वृत्तद्वयं॥ आयुर्वायुतरत्तरंगतरलं लग्नाप
दः संपदः सर्वेर्षाद्विगोचराश्च चटुलाः संध्याभ्ररागादिवत्॥
मित्रस्त्रीस्वजनादिसंगमसुखं स्वप्नेज्जालोपमं तत्किं वस्तुन
वे जवेदिह मुदामालंबनं यत्सतां ॥ १० ॥ प्रातर्भ्रातरिहाव
दातरुचयो ये चेतनाचेतना दृष्टा विश्वमनःप्रमोदविह्वरा जा
वाः स्वतः सुंदराः॥तांस्तत्रैव दिने विपाकविरसात् हा नश्य
तः पश्यतश्चेतः प्रेतदृतं जहाति न जवप्रेमानुबंधं मम॥११॥

अर्थ ॥ हवेबेकाव्येंकरी संसारनो अनित्यपणुंदेखामेढे हेप्राणी आसंसारमां वा
यरेंकरी चंचलथयला एहवाजे पाणीनातरंग तेहनीपरें आयुषपणचंचलढे बली
विचित्रप्रकारनी संपत्तिओढे तेपण विपत्तियेंकरीयुक्तढे अने समस्त रूपरसादिकजे

विषयते ते संध्याकालना आकाशजेवासुंदरते एटले संध्याना अचरागनीपरें सुंदर तोढे पण अचरागनीपरें थोडीवारपढि विनाशशीलते तथा मित्र स्त्री स्वजन इत्या दिकोनोजे समागम तेणोकरीने थयेजुंजेसुख तेस्वप्नसरीखुं किंवाइंजालसरखुंते ते वारें आसंसारमां सत्पुरुषोने आश्रयकरवायोग्य कइवस्तुढेवारुं, अर्थात्कोइजनथी सर्वविनाशशील अनित्यते इतिजाव ॥ १० ॥ वली ज्ञातके० हेजाई आजगतमां जे प्रजातसमयें स्वहृकांतिवान तथा अत्यंतपणे जगतने आनंद आपनारा अने स्वतासुंदरजे चेतनपदार्थ अने अचेतनपदार्थना जावदीठाहोय तेपदार्थोनो काल परिपाक थयाथी तेहिजदिवसें शोनायेंकरी हीन थईजायते अने नाशपामेढे ए ह्वापदार्थोने जोनारो एहवो महाई हतके० नष्टथयलुं जे अंतःकरण ते संसार संबंधने मूकतुंनथी ए कहेवी महोटी खेदनीवातते ॥ ११ ॥

॥ प्रथमजावनाष्टकं रामगिरिरागेण गीयते ॥

मूढ मुह्यसि मुधा ॥ मूढ मुह्यसि मुधा ॥ ध्रुवपदं ॥ विजय
मनुचित्य हृदि सपरिवारं ॥ कुशशिरसि नीरमिव गलद
निलकंपितं ॥ विनय जानीहि जीवितमसारं ॥ मू०॥ १ ॥

अर्थ ॥ हवेवलीविशेषें अनित्यजावना जावतोथको संसारनुं अनित्यपणुं देखाडे ते हेमूर्खशिष्य तुं परिवारसहित पोतानीसंपत्तिनुं चिंतनकरीने बुंध्यर्थमोहपामेढे वायुयें हलाव्योथको कंपायमानथयीने गलीजनारो एहवो दर्जेनाअग्रजागें रहेना रोजे पाणीनुं बिडुओ तेनीपरें हेविनय आ तहारुंजीवितव्य असारते एमजाण एरीतें विनयविजयजीउपाध्याय पोतेपोताने प्रतिबोधकरतो बीजानेपण उपदेशकरेढे॥१॥

पश्य जंगुरमिदं विषयसुखसौहृदं पश्यतामेव नश्यति सदासं ॥

एतदनुहरति संसाररूपं रयाज्वलकलदबालिकारुचिविलासं॥मू०॥२

अर्थ ॥ वलीहेमित्रतुं जो के आविषयसुखते कृणजंगुरते जेमकोई हाथतालीवेई ने हसताहसतांज नाशीजायते तेनीपरें विषयसुखपण जोतांजोतांज नहता एह वाथईजायते वली आ संसारनुं स्वरूपते वेगेकरीने जनारी एहबीजे बीजली तेना जडुकानी कांतीनुं अनुकरण करेढे एटले एसंसारनुं स्वरूपते बीजलीनीपरें चंचलते॥२॥

इत हतयौवनं पुच्छमिव शौवनं ॥ कुटिलमति तदपि लघु दृष्टनष्टं ॥ तेन
वत परवशापरवशा हतधियः॥ कटुकमिह किं न कलयंति कष्टम्॥मू०॥३

અર્થ ॥ આ એકમહોટી સ્વેદનીવાતને કે ડુષ્ટતારુણ્યપણું તે કુતરાની પુઠડીસરિસો વાંકો અને જેહને જોતાવારજ તુરતનહીં એવો થઈ જાયને અર્થાત્ નાશપામી જાયને એહ વા તારુણ્યપણાને પરવશાકે ॥ પરાધીન થયલા હતથિયકે ॥ નષ્ટબુદ્ધિવંતજે પુરુષોને તે સંસારમાં પરવશાકે ॥ સ્ત્રીઓ તે કષ્ટકારી કડવાફલની આપનારીને એહવું જાણ તાનથી માટે બતઈતિસ્વેદે એપણ એકમહોટું સ્વેદનોજ કારણને ॥ ૩ ॥

યદપિ પિણ્યાકતામંગમિદમુપગતં ॥ યુવનર્જયજરાપીતસારં ॥ તદપિ ગતલજ્જમુશ્નતિમનો નાંગિનાં વિતથ્યમતિકુચિતમન્મથવિકારં ॥ મૂળ ॥ ૪ ॥

અર્થ ॥ જોપણ ત્રણેલોકના પ્રાણીઓ જેને જીતવાને અત્યંત અસમર્થ એહવીજે જરાઅવસ્થા તેણેકરીને જેપુરુષનું સારકે ॥ સત્વપણું જતુરહુંને એટલે જરાયેંકરી શરીરક્ષીણ થઈ જાયુંને એહવું શરીર ડુર્બલ થયું હોય તોપણ નિર્લક્ષ્યપ્રાણીઓનાં મન નિષ્ફળ બુદ્ધિથી ઉત્પન્ન થયલા કામવિકારને સૂકતાનથી ॥ ૪ ॥

સુખમનુત્તરસુરાવધિ યદતિમેહુરં ॥ કાલતસ્તદપિ કલયતિ વિરામં ॥ ક તરદિતરત્તદા વસ્તુ સાંસારિકં ॥ સ્થિરતરં યતિ ચિંતય નિકામં ॥ મૂળ ॥ ૫ ॥

અર્થ ॥ જુઓકે પાંચ અનુત્તરવિમાનનાં ઘણાજ પુષ્ટકારી સુખને તેનીપણ મર્યાદા ને તે પણકાલેંકરી મર્યાદા પુરી થયાથી વિરામ પામેને તો પાંચ અનુત્તરવિમાન કરતાં એવી બીજીકઈવસ્તુને જેસંસારમાં વધારે સ્થિરી નૂતન થસે એવાતનો તું મહોટો વિચાર કર ॥

યૈઃ સમં ક્રીંદિતા યે ચ નૃશમીંદિતા યૈઃ સહાકૃષ્મદિ પ્રીતિવાદં ॥ તાન્ જનાન્વીદ્ય વત નસ્મન્નૂયંગતાન્નિર્વિશંકાઃ સ્મૃતિ ધિકપ્રમાદં ॥ મૂળ ॥ ૬ ॥

અર્થ ॥ જેનીસાથે આપણે હરહમેસ રમતા સ્વેલતા ક્રીંદાકરતા તથા જેનીઆ પણે અત્યંત સ્તુતિકરતાં અને જેનીસાથે આપણે પ્રીતીયેંકરી બોલતાહતા તેહિજ પ્રાણીને નસ્મન્નૂત થઈ ગયલા દેસીને પણ જોઅમે નિશંક રહિયેંઠેયેં તો બતઈતિસ્વેદે એવોજે અમારો પ્રમાદ તેપ્રમાદને ધિઃકારહોજો ॥ ૬ ॥

અસકૃદુન્મિષ્ય નિમિષંતિ સિંધૂર્મિવચ્ચેતનાચેતનાઃ સર્વજ્ઞાવાઃ ॥ ઇંદ્રજા લોપમાઃ સ્વજનધનસંગમાસ્તેષુ રજ્યંતિ મૂઢસ્વજ્ઞાવાઃ ॥ મૂળ ॥ ૭ ॥

અર્થ ॥ જેમ સમુદ્રના કલ્પોલ વારંવાર ઉત્પન્ન થયીને નાશ પામેને તેમજ જગત માં સ્થાવર અને જંગમ પદાર્થોના જાવને એમજાણવું અને જગતમાં દ્વ્યાદિકનો જેસં બંધને તેસર્વ ઇંદ્રજાલ સરિસોને તો એહવા પદાર્થો ઉપર હેમૂર્ખપ્રાણીતું ગૂંરીજ પામેને ॥

कवलयन्नविरतं जंगमाजंगम जगदहो नैव तृप्यति कृतांतः ॥ मुखग
तान् खादतस्तस्य करतलगतैर्न कथमुपलप्स्यतेऽस्माजिरंतः ॥ मू०॥८॥

अर्थ ॥ वली स्थावर अने जंगमात्मक जगतने निरंतर नहणकरनारो एहवोजे कृ
तांतके० यमते तृप्तथातो नर्या एमहोदोआश्चर्यठे तोमुखमां आव्याप्राणीनो नहणक
रनारोजे कालतेनाजहाथमां रहेनारा अमेठैयें ते अमारोमृत्यु केवीरीतेनथाय॥८॥

नित्यमेकं चिदानंदमयमात्मनोरूपमनिरूप्यसुखमनुजवेयं ॥

प्रशमरसनवसुधापानविनयोत्सवो नवतु सततं सतामिह न
वेऽयं ॥ ९ ॥ इतिमहोपाध्यायश्रीकीर्तिविजयगणेशिष्योपा

ध्यायश्रीविनयविजयगणिविरचिते शांतसुधारसगेयकाव्ये
अनित्यजावनाविजावनो नाम प्रथमः प्रकाशः ॥

अर्थ ॥ तेमाटे नित्य एकचिदानंदमय जे महारोआत्मा तेहनुं स्वरूपजोईने सु
खनो अनुजव हुंकरीश इहां विनयविजयजी उपाध्यायकहेठेके आ मनुष्यनवमां
शांतिरसरूपजे नूतनअमृत तेहनेपानकरवानो उत्साह सत्पुरुषोने निरंतरहोजो ॥९॥
इतिश्रीमन्महोपाध्याय श्रीकीर्तिविजयगणेशिष्योपाध्याय श्रीविनयविजयगण
विरचिते शांतसुधारसगेयकाव्ये अनित्यजावनाविजावनोनाम प्रथमःप्रकाशः ॥

शार्दूलविक्रीणितं वृत्तं॥ये पट्खंडमहीमहीनतरसा निर्जित्य बभ्राजिरे ये च
स्वर्गजुजो जुजोर्जितमदा मेघुर्मुदामेघुराः ॥ तेपि क्रूरकृतांतवक्ररदनैर्निर्द
यमाना दृढादत्राणाः शरणाय हा दश दिशः प्रैक्षंत दीनाननाः ॥ १ ॥

अर्थ ॥ हवेबीजी अशरणजावना जावेठे आसंसारमां मृत्युआवेथकेकोईने को
ईनुं शरणनथी एमदेखाडेठे हाइतिखेदे जेपुरुष महोटापराक्रमेकरी ठखंनपृथ्वी
जीति शोनानेपाम्या एहवा चक्रवर्ती तथा जेहर्षेकरीपुष्टयला अने जेहनी सु
जाओमां उत्कृष्टबलठे एटले स्वर्गनासुखनोगवीने आनंदपाम्याठे एहवा देवताओ
नेपण जेवारें क्रूरहृदयवंत जे यम तेपोताना मुखमांलेई दांतोनाबलात्कारेंकरी न
हणकरे तेवारें तेअशरण थयाथका दीनमुखकरी कोईनुंशरणलेवानेअर्थे दश
दिशायें जूएठे तोपणतेने कालनादांतमांथी मूकाववाने कोई समर्थनथाय ॥ १ ॥

स्वागतावृत्तं ॥ तावदेव मदविभ्रममाली तावदेव गुणगौरवशा
ली ॥ यावदक्षमकृतांतकटाक्षैर्नेक्षितो विशरणो नरकीटः ॥ २ ॥

अर्थ ॥ माटेजेनो रक्षणकरनार कोईनथी एहवो एमनुष्यरूपीओ कीटजेकीडो ते हनेजिहांसुधि सहनकरवाने दुर्जन एहवोजेकाल तेणे पोताना कटाहेंकरी जोयुंन थी तिहांसुधी मदजे अहंकार तेनाविलासेकरी शोनेढे अने तिहांसुधीज गुणोनो गौरवपणुं धारणकरेढे ॥ १ ॥

शिखरिणीवृत्तं ॥ प्रतापैर्व्यापन्नं गलितमथ तेजोजिरुदितैर्गतं
धैर्योद्योगैः श्रुतितमथ पुष्टेन वपुषा॥प्रवृत्तं तद्रव्यग्रहणविषये
बांधवजनैर्जने कीनाशेन प्रसन्नमुपनीते निजवशं ॥ ३ ॥

अर्थ ॥ पण जेप्राणीने जेवारें यमराजायें पोताने स्वाधीनकखो तेवारें तेप्राणी नो प्रतापपण नाशपाम्यो अने उदितथयलुंजेतेज हतुं तेपणगलीगयुं तथा धैर्य अ ने उद्योग पण जतुरसुं वली शरीरपुष्टहतो तेपण शिथिलथईगयुं अनेतेपुरुषनुं एकतुं करेलुं इव्य लेवाने अर्थे बांधवजन जे नाईओ प्रमुख हता ते प्रवर्तयया ॥ ३ ॥

दीतीयनावनाष्टकं मारुणीरागेण गीयते

स्वजनजनो बहुधा हितकामं प्रीतिरसैरनिरामं॥मरणदशावशमुपगत
वंतं रक्षति कोपि न संतं ॥१॥ विनय विधीयतां रे श्रीजिनधर्मः शरणं॥
अनुसंधीयतां रे शुचितरचरणस्मरणं ॥ वि० ॥ ७ ॥ ध्रुवपदं ॥

अर्थ ॥ फिरि सम्यक्दृष्टीजीवें विशेषेंकरी अशरणनावनाने आवीरीतें नाववीते कहेढे जेपोताना स्वजनलोकढे तेधणुंज हितनावांढक तथा प्रीतिनाराखनार इत्या दिकरीते घणाप्रकारें रुडाढे पणतेसर्व स्वार्थनिमित्तेजाणवा ए तात्पर्यढे परंतु हेस त्पुरुषो जेवारें जीव मरणअवस्था पामवाने तयारथयो तेवारेंतेनुं संरक्षण करना र कोईनथी ॥ १ ॥ तेमाटेग्रंथनाकर्त्ता श्रीविनयविजयजी उपाध्यायकहेढे के हेवि नय तुं श्रीजिनधर्मनुं शरणकर अने पवित्र एहवुंजे चारित्रतेनुं स्मरणकर ॥ १ ॥

तुरगरथेजनराष्ट्रतिकलितं दधतं बलमस्खलितं ॥ हर

ति यमो नरपतिमपि दीनं मैनिकइव लघुमीनं ॥ वि० ॥ ३ ॥

अर्थ ॥ घोडा रथ हाथी पायदल एचतुरंगणी सेनायेंकरीयुक्त तथा पोतेंपण अस्खलित बलने धारणकरनारो एटलेकोईकालें खलनापामेनही एहवो महापरा क्रमवंत राजा तेनेपण जेरीतें मैनिकके० माढलानोमारनार जटवेईने लघुमी नके० न्हाना दीनमाढलाओने पकडीलियेढे तेरीतें यम पकमीलियेढे ॥ ३ ॥

प्रविशति वज्रमये यदि सद्ने तृणमथ घटयति वदने ॥

तदपि न मुंचति हृतसमवर्ती निर्दयपौरुषनर्ती ॥ वि० ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ जो वज्रमय एटले वज्रनाज परमाणुयें बनावेला घरमांप्रवेशकरे अथवा मुखमां तृणबलाधारणकरे परंतु निर्दय अने पराक्रमेंकरी नाचनारो तथाजेहनी सर्वेनेविषें समानघातकरवानीजवृत्तिठे एहवोजेयम ते तेनेपण मूकतोनथी ॥ ४ ॥

विद्यामंत्रमहौषधिसेवां सृजतु वशीकृतदेवां ॥ रस्मतु

रसायनमुपचयकरणं तदपि न मुंचति मरणं ॥ वि० ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ हेप्राणी जो देवतानुंसाधनकरी पोतानेस्वाधीनकरो अथवा महोटीम होटी विद्याओ साधनकरो मंत्रसाधनकरो तथा महोटी औषधिओसाधी शरीरपु ष्टी करवानेअर्थे आरोगो तोपण मरण मूकतुंनथी ॥ ५ ॥

वपुषि चिरं निरुणद्धि समीरं पतति जलधिपरतीरं ॥ शिर

सि गिरेरधिरोहति तरसा तदपि स जीर्यति जरसा ॥ वि० ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ हेजव्यो जो समाधीघडावी शरीरने घणाकालसुधी वायुनोरोधकरो अथ वा समुद्रने पहेलाकांठे जईवेशो अथवा बलात्कारें पर्वतनाशिखरउपर चडीवेशो तोपण जराअवस्थाथी ह्मीणथवुं ते कांईबंधयतुनथी ॥ ६ ॥

सृजतीमसितशिरोरुहललितं मनुजशिरोवलिपलितं ॥ को

विदधानां नूघनमरसं प्रजवति रौद्रं जरसं ॥ वि० ॥ ७ ॥

अर्थ ॥ कालाकेशेंकरीने घणोजसुंदर एहवो मनुष्यनो कालोमस्तक तेने सपेतप णानी करनारी तथा शरीरना मांसनोनाशकरनारी खोखरासरीखोकरी नशोनसने जूढी करीदेखाडनारी पृथ्वीउपर मेघसमान शरीरतेने शुष्ककरीनाखनारी एहवीजरा अवस्था जेवारें प्राणीने आवज्ञे तेवारें तेनोरोधकरवाने कोण सहायनूतथसे अ र्थात् कोईपण वृद्धावस्थानो रोधकरवाने समर्थनथाय ॥ ७ ॥

उद्यत उग्ररुजा जनकायः कः स्यात्तत्र सहायः ॥ एकोऽ

नुजवति विधुरूपरागं विजजति कोपि न जागं ॥ वि० ॥ ८ ॥

अर्थ ॥ हेआत्मा जेवखतें ताहसंशरीर उग्ररोगेकरी व्याप्तथाशे तेवखतें तुजने कोणसहायथाशे ! जूओ जेमचंडमा एकलोपोतेज राहुना ग्रहणनी पीडानोगवेढे प

રંતુ નદ્વત્ર અથવા તારાકોર્ષણ તેનાડુઃસ્વમાંવિનાગલેતાનથી તેમ તુજનેપણ જેવારે
રોગાદિક ડુઃસ્વપ્રાપ્તથશે તેવારે તાહરોકોર્ષણ સંબંધી તેડુઃસ્વમાંવિનાગલેનારનથી ॥૫

શરણમેકમનુસર ચતુરંગં પરિહર મમતાસંગં ॥ વિનય રચય શિવ
સૌખ્યનિધાનં શાંતસુધારસપાનં ॥ વિ૦ ॥ ૯ ॥ ૯ ॥ ૯ ॥ ૯ ॥ ૯ ॥ ૯ ॥ ૯ ॥ ૯ ॥ ૯ ॥
સ ગેયકાવ્યે અશરણજાવનાવિજાવનો નામ દ્વિતીયઃ પ્રકાશઃ ॥

અર્થ ॥ માટે દાન શીલ તપ અને જાવ એવાર અંગ જેહનાઢે એહવાએક ધર્મેનુંજ
તું શરણકર અને મમત્વનો સંગ પરિહર દેવિનય તું શિવસુખનો નિધાન એહવો
જે શાંતસુધારસ તેનુંપાનકર ॥ ૯ ॥ ૯ ॥ ૯ ॥ ૯ ॥ ૯ ॥ ૯ ॥ ૯ ॥ ૯ ॥ ૯ ॥
વના વિજાવનોનામ દ્વિતીયઃ પ્રકાશઃ ॥

શિશ્વરિણીવૃત્તત્રયં ॥ ઇતો લોજઃ ક્લોજં જનયતિ હુરંતો દવડ્વો
લ્લસલ્લાજાંજોજિઃ કથમપિ ન શક્યઃ શમયિતું ॥ ઇતસ્તૃષ્ણાઽક્ષા
ણાં તુદતિ મૃગતૃષ્ણેવ વિફલા કથં સ્વસ્થ્યૈઃ સ્થેયં વિવિધજનયની
મે જવવને ॥ ૧ ॥ ગલત્યેકા ચિંતા જવતિ પુનરન્યા તદધિકા
મનોવાક્કાયે હા વિકૃતિરતિરોષાત્તરજસઃ ॥ વિપક્ષર્તાવર્તે ઝટિતિ
પતયાલોઃ પ્રતિપદં ન જંતોઃ સંસારે જવતિ કથમપ્યર્તિવિરતિઃ ॥
॥ ૨ ॥ સહિત્વા સંતાપાનશુચિજનનીકુલ્લિકુહરે તતો જન્મ પ્રાપ્ય
પ્રચુરતરકષ્ટક્રમહતઃ ॥ સુખાજ્ઞાસૈર્વાવત્સ્પૃશતિ કથમપ્યર્તિવિ
રતિં જરા તાવત્કાયં કવલયતિ મૃત્યોઃ મહચરી ॥ ૩ ॥

॥ હવે ત્રીજી સંસારજાવના જાવેઢે આ સંસારમાં હુરંતકે૦ ઘણોમહોટો જેહનો
અંતનથી અનેદાવાનલ સરિશ્વો અર્થાત્ વનઅગ્રીસરશ્વો એહવોજેલોજ તેનેકોર્ષણરી
તેં ઉદયનેપામનારો જે લોજરૂપ અંજોજિઃકે૦ ઉદકતે શાંતકરી શક્તોનથી પણઝલટો
ક્લોજને ઉત્પન્નકરેઢે વલીઝહાં સંસારમાં મૃગતૃષ્ણા જેવીરીતેવિફલઢે તેવીરીતેંડિયોની
તૃષ્ણા પ્રેરણાકરેઢે તેપણવિફલઢે તોએહવા અનેકપ્રકારના નાનાવિધજનયેકરી બિહા
મણા સંસારરૂપ અરણ્યમાં શીરીતેં સ્વસ્થપણે રહિશકિયેં ॥ ૧ ॥ આસંસારમાં એક
ચિંતામટિજાયઢે તોફરી તેકરતાંપણ અધિક બીજીચિંતાઆવી ઉત્પન્નથાયઢે વલી મ
ન વચન અને કાયાનાબ્યાપારેંકરી વિકારથાયઢે તથાઅત્યંતક્રોધના યોગેંકરી રજો
ગુણને પામવાપણુંપ્રાપ્તથાયઢે એરીતેંસંસારમાં વિપક્ષિરૂપ સ્વાર્ષનાપાણીની ઝમરીમાં

पगलेपगले पडनारा प्राणीओने कोईवारेडुःखनो अंतआवतोनथी ॥१॥ वली पहे लातो अपवित्रमाताना उदरनेविषे नानाप्रकारना उदरसंबंधी संतापोने सहनकर तो कष्टनीपरंपरायेंकरी तामनतर्जनायेयुक्तथको रहेछे अने जन्मपाम्यापछे जेटलामां सुखानास करवानेअर्थे कोइपणपोताने यतीपीमाओ दूरकरेछे परंतु एटलामांतो मृ त्युनी सहचारिणी एहवीजे जराअवस्था ते आवीने प्राणीनादेहनो आसकरेछे ते वारें संसारमां सुखतेसुंछे अर्थात् काईजनथी ॥ ३ ॥

उपजातिवृत्तं ॥ विभ्रांतचित्तो बत बंभ्रमीति पक्कीव रुद्धस्तनु
पंजरेंऽगी ॥ नुन्नो नियत्याऽतनुकर्मतंतुसंदानितः सन्निहितां
तकौतुः ॥ ४ ॥ अनुष्टुब्धवृत्तं ॥ अनंतान् पुञ्जलावर्ताननंतानं
तरूपचतु ॥ अनंतशां भ्रमत्येव जीवोऽनादिज्जवाणैवे ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ प्रारब्धे प्रेरणाकरेलो महोटाकर्मरूप तंतुयेंकरी बांधेलो कालरूप बिह्वा डानीपासैं बेठेलो एहवोप्राणी बतइतिखेदे शरीररूप पिंजरामां पक्कीनीपरें रुंध्योथ को त्रांतिवत चित्तेकरीफिरेछे ॥ ४ ॥ एरीतेंअनंतानंत शरीरोनोधारणकरनारो एजी वअनंतीवार अनादिकालनो संसारसमुड्मां अनंता पुञ्जलपरावर्त्तरूप पाणीनी त्र मरीमां प्रतिचमण करतोथको फिरेछे ॥ ५ ॥

॥ तृतीयजावनाष्टकं केदारारागेण गीयते शांतसुधारसकुंमेमां एदेशी ॥

कलय संसारमतिदारुणं जन्ममरणादिजयजीत रे ॥ मो
हरिपुणेह सगलग्रहं प्रतिपदं विपदमुपनीत रे ॥ क० ॥ १ ॥

अर्थ ॥ वलीविशेषप्रकारें संसारजावनाजावतो संसारनीबीकदेखाडेछे मोहरूप शत्रुयें गलोथोवेइने पकडयुंछे तेणेकरी पगले पगले विपत्तीनेपामेला अरेजीव आ संसारते जन्ममरणादिकना जयेंकरी अत्यंतजयंकरछे एवुं तुं जाण ॥ १ ॥

स्वजनतनयादिपरिचयगुणैरिह मुधा बध्यसे मूढरे ॥ प्रति
पदं नवनवै रनुजवैः परिजवै रसकृडपगूढ रे ॥ क० ॥ २ ॥

अर्थ ॥ हेमूर्खआत्मातुं स्वजन अने पुत्र इत्यादिकोनां परिचयगुणेकरीने गुंआ संसारमां व्यर्थबंधायछे वली पगलेपगले नवानवा अनुजवेकरी अने नवानवा परा जवेकरी बारंवारतुं आलिगितठो एटछे युक्तठो ॥ २ ॥

ઘટયસિ ક્વચન મદમુન્નતેઃ ક્વચિદહો હીનતાદીન રે ॥ પ્ર
તિજવં રૂપમપરાપરં વહસિ વત કર્મણાધીન રે ॥ ક૦ ॥ ૩ ॥

અર્થ ॥ હેઆત્માતું કિહાંકતો રાજલક્ષ્મીપ્રમુખ સંપત્તીનામદને ધારણકરેહે
વલીકિહાંકતો હીનતાપામી ગંકજેવો નીચારીયઈ દીનતાપણને ધારણકરેહે એ
વાઆશ્ચર્ય હેજીવતું કર્મધીનથકો જન્મજન્મપ્રતેં અપરઅપરકે ૦ નવાનવાજ રૂપધ
રેહે કોઈનવેનીચારી કોઈનવેરાજા કોઈનવેતિર્યંચ કોઈનવેનારકાં વલીએકજનવમાંપણ
રાજારંકપણુપ્રમુખ અનેકરૂપધારણકરેહે એ કેહેવો મહોટો શ્વેદનોહેતુહે ॥ ૩ ॥

જાતુ શૈશવદશાપરવશો ॥ જાતુ તારુણ્યમદમત્ત રે ॥ જાતુ
હર્જયજરાજર્જરો ॥ જાતુ પિતૃપતિકરાયત્તરે ॥ ક૦ ॥ ૪ ॥

અર્થ ॥ અરેજીવતું એકજનવમાંપણ કોઈકવારેંતો બાલકઅવસ્થાને આધીનર
હેહે અને કોઈકવારેંતો તારુણ્યઅવસ્થાના મદેકરી ઉન્મત્તથાયહે વલીકોઈકવારેં
હર્જય જરા અવસ્થાયેં કરી હુઃસ્વવંતથાયહે અનેકોઈકવારેં યમરાજાના હાથમાં સપ
ડાઈજાયહે એહવી અવસ્થાઓને પામેહે ॥ ૪ ॥

વ્રજતિ તનયોપિ નનુ જનકતાં ॥ તનયતાં વ્રજતિ પુનરેષ રે ॥ જાવ
યન્ વિકૃતિમિતિ જવગતે ॥ સ્ત્યજતમાં નૃજવશુજશોષ રે ॥ ક૦ ॥ ૫ ॥

અર્થ ॥ હેઆત્મા આસંસારમાં કોઈજનવમાંતો દીકરોતે બાપથાયહે ફરીકોઈક
જનવમાં બાપતેદીકરો થાયહે એહવી સંસારી પુરુષોની ગતિઓની ફજેતીજોઈને મનુ
ષ્યજન્મમાં જેના પુણ્યશોષરહ્યાહે એહવો તું આસંસારને મૂકીઆપ ॥ ૫ ॥

યત્ર હુઃસ્વાતિગદદવલંબૈરનુદિનં દહ્યસે જીવ રે ॥ હંત
તત્રૈવ રજ્યમિ ચિરં મોહમદિરામદક્ષીવં રે ॥ ક૦ ॥ ૬ ॥

અર્થ ॥ અરેજીવ આસંસારમાં હુઃસ્વ તથા આરતિજેચિંતા અને રોગરૂપ દાવાન
લેંકરોને તું નિત્યનિત્યપ્રતે દાજેહે તોપણમોહરૂપ મદિરાના મદેકરી ઉન્મત્તથઈને તેમાં
જથળાકાલસુધી અનુરક્તથાયહે માટેવતશ્તિચેદે મોહનાફંદેજ જીવહુઃસ્વીથાયહે ॥ ૬ ॥

દર્શયન્ કિમપિ સુખવૈજવં ॥ સંહરંસ્તદથ સહસૈવ રે ॥ વિપ્ર
લંજયતિ શિશુમિવ જનં ॥ કાલબટુકો ડ્યમત્રૈવ રે ॥ ક૦ ॥ ૭ ॥

અર્થ ॥ અરેજીવ જેમકોઈલઘુબાલકને ઠગવાસારું કોઈકચીજતેનાહાથમાં આ
પીપાઢી ઢીનવીલઈયેં તેમ હંતશ્તિચેદે આજગતમાં કાલરૂપીઓ બટુકકે ૦ ચોર તે

तुजने कांश्कसुख ऐश्वर्यादिक देखाडीने अकस्मात् तेसुखने जाणेनजहता तेवा करीनाखेळे एम ठोकराने उगवानी रीतें कालरूपबटुक लोकोने उगेळे ॥ ७ ॥

सकल संसारजयजेदकं ॥ जिनवचो मनसि निबधान रे ॥

विनय परिण मय निःश्रेयसं ॥ विहितशमरससुधापान रे ॥ ८ ॥

इति श्री शांतसुधारस गेयकाव्ये संसारजावना विजावनो नाम तृतीयः प्रकाशः ॥

अर्थ ॥ तेमाटे अरेविनयतुं शांतिसुधारसनुंपानकरी समस्तसंसारिकजयना नाशकरनार एहवा जिन श्री वीतरागनावचनने मनमांधारणकर अने मोक्षपाम एरीतें विनयविजयजीउपाध्याय पोतेजपोताना आत्मानेसीखामण आपेळे ॥ इतिश्रीशांतसुधारसगेयकाव्ये संसारजावना विजावनोनाम तृतीयःप्रकाशः ॥ ३ ॥

स्वागतावृत्तं॥एक एव जगवानयमात्मा ज्ञानदर्शनतरंगसरंगः ॥

सर्वमन्युपकल्पितमेतत् व्याकुलीकरणमेव ममत्वम् ॥ १ ॥

अर्थ॥ हवेचोथी एकत्वजावना जावेळे एकज जगवानते आआत्माळे अने ज्ञानदर्शन तथा चारित्ररूप तरंगेकरीने सरंगके० विलासीळे पणते आत्मासिवाय बीजाजे कांई कल्पितपुज्जादिकळे तेसर्व ममतास्पदमांज व्याकुलकरनाराळे ॥ १ ॥

प्रबोधतावृत्तत्रयं॥अबुधैः परजावलालसालसदज्ञानदशा

वशात्मनिः॥ परवस्तुषु हा स्वकीयता विषयावेशवशाद्भि

कल्प्यते ॥ २ ॥ कृतिनां दयितेति चिंतनं परदारेषु यथा

विपत्तये॥विविधार्तिजयावहं तथा परजावेषु ममत्वजावनं॥

३ ॥अधुना परजावसंवृतिं हर चेतः परितोवगुंठितं॥ ह्मण

मात्मविचारचंदनद्रुमवातोर्मिरसाः स्पृशंतु मां ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ परवस्तुउपर रहेलीअत्यंतइहाना योगेकरी उपनीजे अज्ञानअवस्थानी आधीनता तेजेना अंतःकरणमां व्यापीळे एहवामूर्खोने जे परकीयवस्तुउपर स्वकीयपणुकल्पेळे तेमात्र शब्द रूप रसादिकविषयोना आवेशेंकरीजकल्प्योजायळे ए ए क महोदुं खेदनुंकारणळे ॥ २ ॥ पुण्यवानपुरुषें परस्त्रीने पोतानीस्त्रीकरी चिंतवनकरवुं तेजेमविपत्तीनुं कारणथायळे तेमज परकीयवस्तुउपर जे ममत्वकरवुं तेपण नानाप्रकारनीपीमानुं अने अनेकप्रकारना जयतुं कारणथायळे ॥ ३ ॥ माटेहेआ

ત્મા હવે ચારેબાજુયેંવિંટેલી પરવસ્તુની સંવૃતિ જે આઠાદન તેનેતૂંદૂરકર અને આત્મવિ
ચારરૂપ ચંદનવૃદ્ધ ઉપરના વાયુનીજહેરીનુંજે રસ તેનુંએકદ્વણમાત્ર સ્પર્શકર ॥૪॥

અનુષ્ટુબ્ધ ॥ એકતાં સમતોપેતામેનામાત્મન્ વિ

જાવય ॥ લજ્જસ્વ પરમાનંદસંપદં નમિરાજવત્ ॥ ૫ ॥

અર્થ ॥ અરેજીવ આસમતાયેંકરીયુક્ત એહવુંજે એકત્વપણું તેને તું પોતાના આ
ત્મામાં વિચારીજોઈશતો નેમિરાજરૂપીનાજેવો પરમાનંદ સંપદાનેપામિશ ॥ ૫ ॥

॥ ચતુર્થજાવનાષ્ટકં પરજીયારાગેણગીયતે ॥

વિનય ચિંતય વસ્તુતત્વં જગતિ નિજમિદ્ કસ્યકિં ॥ જવતિ

મતિરિતિ યસ્ય હૃદયે હુરિતમુદયતિ તસ્ય કિં ॥ વિ૦ ॥ ૧ ॥

એક ઉત્પદ્યતે તનુમાનેક એવ વિપદ્યતે ॥ એક એવ હિ

કર્મ ચિનુતે ॥ સૈકકઃ ફલમશ્રુતે ॥ વિ૦ ॥ ૨ ॥

અર્થ ॥ હવેવલીવિશેષેં એકત્વજાવનાજાવેઢે ઇહાંશ્રી વિનયવિજયજી ઉપાધ્યાય
પોતેજ પોતાનીઆત્માને ઉપદેશેઢે કે હેવિનય તું વસ્તુતત્વજે આત્મજ્ઞાન તેનું ચિંત
વનકે ૦ વિચારકર આજગતમાં કોઈનોસ્વકીયપણુંકેશું એહવીબુદ્ધિ જેનારુદયમાં
ઉત્પન્નથાયઢે તેપ્રાણીને હુરિતપાપાદિક ઉદયપામેઢેસું અપિતુતેને પાપોદયપામતુંજ
નથી ॥ ૧ ॥ હેઆત્મા તાહરોજીવ એકલોજ ઉપજેઢે એકલોજ મરણપામેઢે એક
લોજ કર્મનેબાંધેઢે અને તેબંધાયલા કર્મોનાફલનેપણ એકલોજ જોગવેઢે ॥ ૨ ॥

યસ્ય યાવાન્પરપરિગ્રહઃ ॥ વિવિધમમતાવીવધઃ ॥ જલધિ

વિનિહતપોતયુક્ત્યા પતતિ તાવદ સાવધઃ ॥ વિ૦ ॥ ૩ ॥

સ્વસ્વજાવં મદ્યમુદિતે જુવિ વિલુપ્ય વિચેષ્ટતે ॥ દૃશ્યતાં પ

પરજાવઘટનાત્પતતિ વિલુપ્તિ જૃંચતે ॥ વિ૦ ॥ ૪ ॥

અર્થ ॥ જિહાંસુધી જેપ્રાણીનેમાથે પરપરિગ્રહઉપર નાનાપ્રકારની જે મમત્વ ત
દ્રૂપનારપડયોઢે તિહાંસુધી તો પશ્ચરાપ્રમુખ વજનદારવસ્તુયેંજરેલો જિહાજ જેમ સમુદ્ર
નાતલિયામાં જડ્ઢેસેઢે તેમ તેપ્રાણી પણ સંસારરૂપ સમુદ્રના તલિયામાં પડેલોજા
ણવું ॥ ૩ ॥ જેમ મદેકરી ઝનમત્તથયલો પુરુષ સ્વકીયસ્વજાવ એટલે મૂલ સ્વજા
વને લોપી જમીનઉપરપડી ચેષ્ટાકરેઢે તેમજ પરવસ્તુની ઘટનાયેંકરી ઝનમત્તથયલો
પુરુષ સંસારરૂપ જમિનમાંપડેઢે લોટેઢે અને જંત્રાયમાન થયોયકોરહેઢે ॥ ૪ ॥

पश्य कांचनमित्तरपुञ्जलमिलितमंचति कां दशां ॥ केवलस्य तु तस्य
रूपं विदितमेव जवाटशां ॥ वि० ॥ ५ ॥ एवमात्मनि कर्मवशतो जवति
रूपमनेकधा ॥ कर्म मलरहिते तु जगवति जासते कांचनविधा ॥ वि० ॥ ६ ॥
अर्थ ॥ जेमसुवर्णमां बीजाधातुनी मिश्रतायवाथी विपरीतदशानेपामेढे अने
तेसुवर्णना शुद्धस्वरूपनीतो हेजीव तहाराजेवाने खबरजढे ॥ ५ ॥ तेमजआत्मा
नेविषे कर्मरूप अन्यधातुना वर्णकरी नानाप्रकारना रूपथायढे पणकर्ममलरहित
शुद्धज्ञानस्वरूपी आत्मातो सुवर्णसरखो देदीप्यमानजासेढे ॥ ६ ॥

ज्ञानदर्शनचरणपर्यवपरिवृतः परमेश्वरः ॥ एक एवानुजवसदने सर
मतामविनश्वरः ॥ वि० ॥ ७ ॥ इति रुचिरसमतामृतरसं कृणमुदितमास्वाद
य मुदा ॥ विनय विषयातीतसुखरसरतिरुदंचतु ते सदा ॥ वि० ॥ ८ ॥ इति श्री
शांतसुधारसंगयकाव्ये एकत्वजावनाविजावनोनाम चतुर्थः प्रकाशः

अर्थ ॥ तेआत्मा ज्ञान दर्शनअने चारित्रना पर्यायेंकरीयुक्त एहवो अविनाशीजे एकपर
मेश्वर तेमहारा अनुजवगृहमां रम्यमाणथजो ॥ ७ ॥ माटेहेआत्मा प्राप्तथयलो एहवो अ
तिसुंदर समतारूप अमृतरस तेनो एककृणमात्र पण संतोषेंकरी आस्वादनकर अने हे
विनय सर्वकाल विषयसुखथो अतीत एटलेजूदा एहवाजे शांतिसुखरस तेनाउपर ताह
रेप्रीतिहोजो ॥ ८ ॥ ६० शांतसुधारसंगेयकाव्ये एकत्वजावनाविजावनोनाम चतुर्थः प्रकाशः
उपजातिवृत्तं ॥ परः प्रविष्टः कुरुते विनाशं लोकोक्तिरेषा न मृपेति मन्ये ॥
निर्विशयकर्माणिरस्य किं किं ज्ञानात्मनो नो समपादि कष्टं ॥ १ ॥

अर्थ ॥ हवे पांचमी अन्यत्वजावना जावतोथको श्रीविनयविजयजी उपाध्यायकहे
ढे एकनाघरमां बीजायेंप्रवेशकखो एटले पहेलानोनाशकरेढे एहवुं लोकोनुं बोलवुं
मने खोटुंलागतुंनथी केमके महारोआत्मा ज्ञानस्वरूपीढे तेमां कर्मरूप परमाणुयें प्र
वेशकरीने आत्माने कोणकोण कष्टोनथीआपी अर्थात् सर्वकष्टोआपीजढे ॥ १ ॥

स्वागतावृत्तम् ॥ खिद्यसे ननु किमन्यकथार्तः सर्वदैव ममतापरतंत्रः ॥

चिंतयस्यनुपमान्कथमात्मन्नात्मनो गुणमणीन् कदापि ॥ २ ॥

अर्थ ॥ अरेजीवतुं सर्वकाल ममताने स्वाधीनथई अन्यजे पुञ्जलादिक तेनीज
गोष्टीयें पीडितथको कांखेदपामेढे अने जेहनीकोइउपमाजनथी एवा तारी आत्मा
ना गुणरूपजे मणीरत्न तेहुंकोइवारेंपण चिंतन केमकरतोनथी एकेटलुं अयुक्तढे ॥

शार्दूलविक्रीडितं वृत्तद्वयम् ॥ यस्मै त्वं यतसे बिन्नेषि च यतो यत्रा
निशं मोदसे यद्यन्तोचसि यदिद्विसि हृदा यत्प्राप्य पेप्रीयसे ॥
स्निग्धो येषु निजस्वप्नावममलं निर्लोठ्य लालप्यसे तत्सर्वं पर
कीयमेव जगवन्नात्मन् किञ्चित्तव ॥ ३ ॥ उष्टाः कष्टकदर्थनाः क
तिन ताः सोढास्त्वया संसृतौ तिर्यङ्नारकयोनिषु प्रतिहतबिम्बो
विजिन्नो मुहुः ॥ सर्वं तत्परकीयदुर्विलसितं विस्मृत्य तेष्वेव हा
रज्यन्मुह्यसि मूढ तानुपचरन्नात्मन् न किं लज्जसे ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ हे आत्मातुं जेनेवास्ते घणीयत्नकरेते अने जेनाथकी घणोबीहितोरहेते
तथा जेथकी सर्वकाल आनंदपामेते वली जेनाअर्थेघणुंशोचकरेते अथवा जेनेतुं
ताहरारुदयमां हरहमेस इहेते वली जेनादेखवाथी अत्यंतप्रीतिपामेते जेनेविषे तुं
घणुंस्नेहराखी पोतानानिर्मल ज्ञानादिक स्वप्नावनो नाशकरी लालनपालनकरेते इ
त्यादिकक्रियाते सर्वपरकीयजते पण हे आत्मस्वरूपी जगवन् एमांस्वकीय ताहरोकां
इनथी ॥ ३ ॥ अरेजीवतुंपूर्वोक्तप्रकारेंकरतोथको आसंसारमां तिर्यच अने नारकीनी
योनीमां अत्यंतदुष्ट एहवी अनेककदर्थनाओ तेंनोगवीनथीकेसुं अपितु जोगवीतोते
ज केमके मुहुके० वारंवार नरकादिकयोनीओमां हणाणुं ठेदाणुं नेदाणुं एहवीएह
वी तहारी अवस्थाओथइ तोपणहेमूर्ख तेसर्व परकीय एटले स्वरूपविना पुजलनासंग
थी दुर्विलासथया तेनेविस्मृतकरी फरितेनाउपरज प्रेमधरीने मोहपामेते अनेतेहनुं
ज सेवनकरतोथको केमलज्जातोन्थी माटे हाइतिखेदे एणमहोटी खेदनीजवातते

अनुष्ठुबृत्तं ॥ ज्ञानदर्शनचारित्रकेतनाचेतनां विना ॥

सर्वमन्यद्दिनिश्चित्य यतस्व स्वहिताप्तये ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ हे आत्मातुं ज्ञान दर्शन अने चारित्रनी आश्रयनूतजे चेतना तेविना
बीजाजे विजाविक पदार्थोते तेसर्वने निश्चयथकी तहाराथी अन्यके० जूदाजाणीने
पोताना हितने अर्थेयत्नकर ॥ ५ ॥

॥ पंचमजावनाष्टकं श्रीरागेण गीयते ॥ तुङ्गुणपारनहिस्रअणोएदेशी ॥

विनय निजालय निजजवनं तनुधनसुतसदनस्वजनादिषु किं नि
जमिह कुगतेरवनं ॥ वि० ॥ १ ॥ येन सहाश्रयसे इतिविमोहादिदमहमि
त्यविज्जेदं तदपि शरीरं नियतमधीरं ॥ त्यजति ज्वंतं धृतखेदं ॥ वि० ॥ १ ॥

अर्थ॥ हवेविशेषं अन्यत्वजावनानावता श्रीविनयविजयानी उपाध्याय पोतानेउप देशकरेढे के हेविनय तुंतहारापोताना आत्मारूपधरने जो अने आसंसारमां शरीर इव्य पुत्र घर स्वजनादिकमां कोणतुजने दुर्गतिथीरहूण करवालोढे अर्थात्कोइज नथी एटलेतुं स्वजनादिकनेअर्थे माताकर्मकरेढे तेकर्मनायोगथी जेवरें नरकादिक दुर्गतिमांजइस तेवारें तहारोहाथपकमीने तुजने कोइदुर्गतिथी वारीराखजोनही ॥ १ ॥ बीजातोदूररह्या पणजेनीसार्थे तुं अत्यंतमोहनावशथकी ऐकपणुंकरेढे एहवुंजे शरीरतेपण निश्चयथीअधीरोढे सेवट खेदकरावी तुजने मूकीचाव्योजसे अथवा खेद नोकरनारतुंओ एहवा तुजनेमूकी चाव्योजसे ॥ २ ॥

जन्मनि जन्मनि विविधपरिग्रहमुपचिनुपे च कुटुंबं॥ तेषु ज्वं तं परजवगमने नानुसरति कृशमपि सुबं ॥ वि० ॥ ३ ॥ त्यज ममतापरितापनिदानं ॥ परपरिचयपरिणामं ॥ जज निस्संगत या विशदीकृतमनुजवसुखरसमजिरामं ॥ वि० ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ हेप्राणीतुं जन्म जन्मने विषे विविधप्रकारना परिग्रहने संपादनकरेढे तेमज नानाप्रकारना कुटुंबने संपादनकरेढे परंतु जन्मांतरेंजाता ते पूर्वोक्तपरिग्रह मांथी एकदोकडो पण ताहरीसार्थेआवतोनथी ॥ ३ ॥ माटे ममतानायोगेंकरी अ त्यंततीव्रतापनुं मुख्यकारण एवो परकीयवस्तुनो परिणाम तेनोत्यागकर अने निःसंग त्वपणोकरी स्वहृथयलुं आल्हादनोकरनार एहवुंजेअनुजवसुख तेनुंसेवनकर ॥ ४ ॥

पथि पथि विविधपथैः पथिकैः सह कुरुते कः प्रतिबंधं ॥ निजनिजकर्मवशैः स्वजने सह किं कुरुपे ममताबंधं॥वि०॥५॥ प्रणयविहीने दधदन्निपंगं ॥ सहते बहुसंतापं ॥ त्वयि निः प्रणये पुञ्जलनिचये वहसि मुधा ममतातापं ॥ वि० ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ जेमपंथीमाणसने जूदेजूदेस्थानकें मार्गमार्गमां वाटालुलोकनुं मिलाप थतोजायढे पणते वाटमार्गुनीसार्थे कोइप्रतिबंधकरतोनथी तेमजपोतपोताना कर्म नेवर्शे आवीमल्या एहवावाटमार्गुतुल्य जे तारास्वजनलोक तेनीसार्थेतुं ममत्वनो प्रतिबंधकांकरेढे ॥ ५ ॥ जेमकोइ स्नेहशून्यपदार्थहोय अथवामनुष्यहोय तेनाउपर स्नेहधरनाराप्राणी बहुसंतापने सहनकरेढे तेमज तुंपण ताहाराउपर निस्नेही ए हवोजे पुञ्जनोसमुदाय एटलेपोतानुंशरीर तेपणपुञ्जले अनेजेस्वजनादिक शरीरी

जीवते तेपणपुजलजते तथा नवविधपग्निह तेपणपुजलते एहवापुजलना समुदायउप
र व्यर्थ ममता रूप ताप धारण करीने संताप सहन करेते ॥ ६ ॥

त्यज संयोगं नियतवियोगं ॥ कुरु निर्मलमवधानं ॥ नहि विद
धानः कथमपि तृप्यसि ॥ मृगतृष्णाघनरसपानं ॥ वि० ॥ १ ॥ नज
जिनपतिममहायसहायं ॥ शिवगतिसुगमोपायं ॥ पिब गद
शमनं परिहृतवमनं ॥ शांतसुधारसमनपायं ॥ वि० ॥ ८ ॥

५० शांतसुधारसगेय काव्ये अन्यत्वजावनाविजावनो नाम पंचमः प्रकाशः

अर्थ ॥ माटेनिश्चयेंकरी जेहनो वियोगयवानोते एहवापुजलादिकसाथे जे तें सं
योगकसुंते तेनोत्यागकर अनेनिर्मल एहवोजेपोतानो शुद्धात्मजावतेनेविषे अवधान
के० स्वस्थयइ एकाग्रपणेलहाराख केमकेकोइपणप्राणी मृगतृष्णारूप जलनुंपानक
रीने कदापिकाजें तृप्तयवानोनथी तेमतुंपण परवस्तुउपर ममत्तराखी कोइकाजें
आत्मरतिमां तृप्तिपामनारनथी ॥ ७ ॥ माटेरेआत्मा तुं असहायने सहायनाकर
नार एटलेअशरणने शरणनूत एहवातीर्थकरदेव तेनुंसेवनकर अनेनिरदोष मोह
गतिमांजवानुं जे सुगमोपाय अथवा जेमांथी परिकृतके० नाशपाम्युंते वमनंके०
मोहनासुखनो वमवापणुं वली गदशमनके० संसाररूप रोगनो समावनार एहवो
जे शांतनामा सुधारसके० अमृतरस तेनो पिबके० पानकर ॥ ८ ॥ इतिश्रीशांतसु
धारसगेयकाव्ये अन्यत्वजावनाविजावनो नाम पंचमः प्रकाशः

शार्दूलविक्रीडितं वृत्तं ॥ सन्निजो मदिराघटः परिगलतल्लेश
संगाशुचिः शुच्या मृद्यमृदा बहिः स बहुशो धौतापि गंगो
दकैः ॥ नाधत्ते शुचितां यथा तनुचृतां कायां निकायो महावी
जत्सास्थिपुरीषमूत्ररजसां नायं तथा शुद्ध्यति ॥ १ ॥

अर्थ ॥ हवेठछी अशुचि जावना जावेते जेम मदिरा गालवानुंयंत्र जारीनीमाफ
क ठिडेंकरी सहितथायते तेठिडोमांथी मदिरागलावेते तेथी तेठिडोमां मदिराना
कणिआनुं अंशरहोजायते तेजेशमात्र पण मदिरानासंगेकरीने अपवित्रययलुं
एहवोजे मदिराना जाजननो ठिड तेनेपवित्रकरवाने अर्थे बाहिरथी माटीसाथें गसी
ने पडे गंगानदीना पाणीयेंकरी घणावखत धोइधोइने साफकरवामांफियें तोपणते
मदिरागालवाना ठिडो कोइवारें पवित्र थायनही तेमज मनुष्यनो अत्यंत बीजस्त

डुगडाकरवायोग्य हाम रक्त मल मूत्रनोस्थानकरूप शरीर तेने पाटीदेंगसवाथी
अथवा गंगादिकनापाणीये नवराव्याथी पणपूर्वोक्त दृष्टांतेकोइवां शुद्धयातुंनथी?

मंदाक्रांतावृत्तं॥स्नायं स्नायं पुनरपि पुनः स्नांति शुद्धानिरिञ्चि वा
रं वारं वत मलतनुं चंदनैरर्चयंते ॥ मूढात्मानो वय मपमलाः प्री
तिमित्याश्रयंते नो शुद्ध्यंते कथमवकरः शक्यते शोद्धमेवं ॥ ७ ॥

अर्थ ॥ माटेजगतमां जेतुंअंतःकरण मूढथयुंते एहवाजोक स्नानकरीने वा
रंवार शरीरशुद्धि करवानेअर्थे फरिपण स्नानकरेढे तथा वारंवार मलनास्थानकरू
प शरीरने चंदनेकरीचर्चेढे अने अमेनिर्मलथया एवुंकहीने प्रीतिकरेढे पण एम न
थी जाणताजे एशरीर तो किवारेपण शुद्धयातुंनथी केमके खात्रनुं उकरडो तेको
इरीते शुद्ध थायकेसुं अर्थात्तुनजथाय ॥ ७ ॥

शार्दूलविक्रीडितं वृत्तं ॥ कर्पूरादिचिरचितोपि लशुनो नो
गाहते सौरजं नाजन्मोपकृतोपि हंत पिशुनः सौजन्यमा
लंबते ॥ देहोप्येप तथा जहाति न नृणां स्वाज्ञाविकीं विस्त्र
तां नान्यक्तोपि विज्ञूपितोपि बहुधा पुष्टोपि विश्वस्यते ॥ ३ ॥

अर्थ ॥ जेमलसणमां कर्पूरादिकपदार्थोनो जेलकखो तोपण लसणकांइ सुगंधी
वंत थायनही तथा जन्मपर्यंत उपकारकखोहोय तोपण दुर्जनपुरुष कांइ सौजन्यता
ने धारणकरतो नथी तो हंतइतिखेदे आमनुष्यनुंशरीर तेपण स्वजावसिद्ध दुर्गंधने
मूकतुंनथी आशरीरने विविधप्रकारनासुगंधीतेजेंकरीमसद्यो अनेवस्त्रालंकारेकरी
नूपितकखो तथा खवरावी पीवरावीने अत्यंतपुष्टकखो तोपण विश्वासनोपात्र था
यनही एटले एशरीर हवेसारुंथयुं एहवोविश्वास कदापिआवेनही ॥ ३ ॥

उपेज्वज्रावृत्तं ॥ यदीयसंसर्गमवाप्य सद्यो नवेच्छुचीनामशुचित्वमु
च्चैः ॥ अमेध्योनेर्ववपुपोस्य शौचसंकल्पमोहोयमहो महीयान् ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ शरीरनोसंबंधपामिने पवित्रपदार्थोने पण अपवित्रतापणुं आवेढे केम
के आशरीरने उत्तमजातिना चंदनादिकें मर्दनकरो तो तेचंदनादिक थोडीजवारमां
पोतानुं सुगंधतापणुंमूकीने दुर्गंधतानेधारणकरेढे तेमज उत्तमप्रकारनाजोजन खव
राव्याथी तेपण तुरत नरगमय थयीजायढे एवो आ अपवित्रवस्तुने उत्पत्तिनुंकार
ण जेशरीर तेनेपवित्रपणुं करवाना संकल्पनो मोहराखवुं एमहोढोआश्चर्यकारीढे ४

સ્વાગતાવૃત્તં॥ઇત્યવેત્ય શુચિવાદમતથ્યં પથ્યમેવ જગદેકપવિત્રં ॥

શોધનં સકલદોષમલનાં ધર્મમેવ હૃદયે નિદધીયાઃ ॥ ૫ ॥

અર્થ ॥ એરીતેં શરીરને પવિત્રકરવાનોવાદ સ્વોટોજાણીને જગતમાં એકપવિત્ર પથ્ય તો સમસ્તદોષરૂપમલનો શોધક એહવોજેધર્મ તેહનેહૃદયમાંધરો ॥ ૫ ॥

॥ ષષ્ટજાવનાષ્ટકં આસાવરીરાગેણ ગીયતે કાગારેતનુચુનિચુનિજાવે એદેશી. ॥

જાવય રે વપુરિદમતિમલિનં વિનય વિબોધય માનસનલિનં॥

પાવનમનુર્ચિતય વિન્નુમેકં॥પરમમહોમયમુદિતવિવેકં॥જાળ॥૧॥

દમ્પતિરેતોરુધિરવિવર્તે કિં શુન્નમિહ મલકરમલગર્તે॥ જૃશમ

પિ પિહિતઃ સ્ત્રવતિ વિરૂપં કો બહુમનુતેઽવસ્કરકૂપં ॥જાળ॥૨॥

અર્થ ॥ હવેવિનયવિજયજી ઉપાધ્યાય પોતેંપોતાને ઉપદેશકરતો અશુચિપણું જાવેઢે હેવિનય આશરીરનેતું ઘણુજમલીનજાણીને પોતાનુંમનરૂપકમલ પ્રફુલ્લિત કર વલીજે પરમતેજસ્વી અનેજેનાથકી ઉત્તમવિચાર ઉત્પન્નથાય એહવો એકપવિત્ર પરમાત્માનું ચિંતવનકર ॥ ૧ ॥ સ્ત્રીનોરક્ત અને પુરુષનો રેત તેનાપરિણામ સ્વરૂપથી ઉત્પન્નથયું એહવું મલમયજે કમલકે ૦ ચીંચલતેની ગર્તાકે ૦ સ્વાઽ રૂપ આ શરીર તેમાંસુસારુંઢે જોઆશરીરને અત્યંતઢાકીરાખ્યું તોપણતેમાંથી વિરૂપણે માઠોડુંગંધજ સ્ત્રવેઢે તોએવાંકચરાના કૂવાને કોણરુઢોકરી માનનારઢે અર્થાત્ કોણપણ ડકરઢારૂપ કચરાયેંકરી જરેલા કૂવાને જલુંમાનસેનહી ॥ ૨ ॥

નજતિ સચંડં શુચિ તાંબૂલં ॥ કર્તું મુખમારુતમનુકૂલં ॥તિષ્ઠ

તિ સુરન્નિ કિયંતં કાલં॥મુખમસુગંધિ જુગુપ્સિતલાલં॥ જાળ

॥૩॥અસુરન્નિગંધવહોંતરચારી॥આવરિતું શક્યો ન વિકારી॥

વપુરૂપ જિઘ્રસિ વારંવારં॥હસતિ બુધસ્તવ શૌચાચારં ॥જાળ॥૪॥

અર્થ ॥ સુંદરતાંબૂલમાં કર્પૂરપ્રમુખનાસ્ત્રીને મુખસંબંધીવાયુ અનુકૂલકરવાનેઅર્થે સ્વાયઢે પરંતુ નિંદાકરવાયોગ્ય અનેઘણીજ ડુગઢાકરવાયોગ્યઢે લાલજેની વલી અપ વિત્રજેનોગંધ એહવા તહારામુખની સુગંધીતે કેટલોક વચતરહસે ॥૩॥ શરીરમાંચાલ નારો વિવિધપ્રકારના વિકારેકરીસહિત અસુરન્નિગંધનો વહેનારો જે તાહારામુખનો વા યુતેને ઢાંકીમૂકવાને તુંસમર્થથયોનહી તોતાહરાઅંગને સુગંધીપદાર્થોનો લેપકરી વારં વાર તેહનો સુવાસલિયેઢે એ તારો પવિત્રતાનો આચારજોડેને પંડિતલોકોહસેઢે ॥૪॥

घादश नव रंध्राणि निकामं ॥ गलदशुचीनि न यांति विरामं ॥
यत्र वपुषि तत्कलयसि पूतं ॥ मन्ये तव नूतनमाकूतं ॥ जा० ॥ ५ ॥
अशितमुपस्करसंस्कृतमन्नं जगति जुगुप्सां जनयति हन्नं ॥ पुं
सवनं धेनवमपि लीढं भवति विगर्हितमति जनमीढं ॥ जा० ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ अतिशयेंकरी जेमांथी रात्रदिवस अपवित्रवस्तुश्रवेढे पणकोइवारें विरा
मपामतिनथी एहवास्त्रीना बारढिइ अने पुरुषनानवढिइ तेढिइंकरिसहित एहवा
शरीरने तुंपवित्रपणोजाणेढे माटेए ताहरोकोइ नवोज आचारजणायढे ॥ ५ ॥ ना
नाप्रकारे वगारप्रमुखना संस्कारेकरी संस्कृतकरेलुं पचावेलुं एहवुंजे अन्न तेपण आ
शरीरमां आरोग्याथकी हन्नके० विष्टारूपथइजायढे तेणेकरी जगतमां जुगुप्सा
के० जुगुप्साउत्पन्नकरेढे वली आशरीरने वीर्यनीवृद्धिकरनारुं गायनुंडध प्राशनक
रीने फरीतेपुरुषें मूत्रितकस्योथको तेपणअत्यंत निंदाकरवायोग्य थइपडेढे ॥ ६ ॥

केवलमलमयपुज्जलनिचये अशुचीकृतशुचिजोनसिचये ॥ वपु
पि विचिंतय परमिहसारं शिवसाधनसामर्थ्यमुदारं ॥ जा० ॥ ७ ॥
येन विराजितमिदमतिपुण्यं तच्चिंतय चेतननैपुण्यं ॥ विशदागमम
धिगम्य निपानं विरचय शांतसुधारसपानं ॥ जा० ॥ ८ ॥ इतिश्री

शांतसुधारसगेयकाव्ये अशौचज्ञावनाविज्ञावनोनाम षष्ठः प्रकाशः

अर्थ ॥ माटे केवलमलरूप पुज्जलनोसमूह अने पवित्रजोनने अपवित्रपणु आ
पनार एहवाशरीरमां मात्रएक मोक्षसाधन करवानुंजे सामर्थ्यढे एहिजमहोटी सार
नूतजाण ॥ ७ ॥ मोक्षसाधनेकरी जूषितकस्योथको ए शरीरपवित्रथायढे तेचेतना
नीज चातुर्यताजाणवी पणजेमां निर्मलसिद्धांतरूप जलमिलेढे एहवो जलस्थान
कजोइने शांतसुधारसनोपानकर ॥ ८ ॥ इतिश्री शांतसुधारसगेयकाव्ये अशुचिज्ञा
वनाविज्ञावनोनाम षष्ठः प्रकाशः

जुजंगप्रयातं वृत्तं ॥ यथा सर्वतो निर्जरै रापतद्भिः प्रपूर्येत सद्यः पयोनिस्त
टाकः ॥ तथैवाश्रवैः कर्मजिः संचृतो गी च वेद्याकुलश्चंचलः पंकिलश्च ॥ १ ॥

अर्थ ॥ हवेसातमी आश्रवनावना जावेढे जेम सर्वबाजुथी पमता पाणीना
निजरणायेंकरी तत्कालतलाव नराइजायढे पढे पाणीनातरंगेंकरी चंचलथायढे ते

मज कादववधेते इत्यादिके व्याकुलथायते तेम आश्रवेंकरीयुक्तप्राणी कर्मरूपपाणी
थी जरपूरथई व्याकुल अने चंचलथको पापरूपकादवें सहितथायते ॥ १ ॥

शार्दूलविक्रीडितं वृत्तं ॥ यावत्किंचिदिवानुज्जय तरसा कर्मह
निर्जीर्यते तावच्चाश्रवशत्रवोऽनुसमयं सिंचति जूयोपि तत् ॥
हा कष्टं कथमाश्रवप्रतिजटाः शक्या निरोद्धुं मया संसा
रादतिजीपणान्मम हहा मुक्तिः कथं जाविनी ॥ २ ॥

अर्थ ॥ ते जेटलामां अनुजबलेइने बलात्कारेकरी महारा अत्तामांथी कांडकक
र्मेने हुं शुष्ककसंहं तेटलामांवली आश्रवरूपशत्रु समयसमयप्रतें कर्मोने फरी सी
चनकरेते माटे हाइतिखेदे मने एवुं कठणजागेते के हुं आश्रवरूपशत्रुने केवीरीते
जीतिशकुं अने एरीतेंतो अत्यंतजनयंकर संसारथकी महारोटूटको पण सीरीतेंथसे ॥ २ ॥

प्रहर्षणीवृत्तं ॥ मिथ्यात्वाविरतिकपाययोगसंज्ञाश्रितारः
सुकृतिजिराश्रवाः प्रदिष्टाः ॥ कर्माणि प्रतिसमयं
स्फुटैरमीनिर्वध्रंतो भ्रमवशतो भ्रमंति जीवाः ॥ ३ ॥

अर्थ ॥ पुण्यवंतपुरुषो १ मिथ्यात्व २ अव्रति ३ कषाय ४ योग एचारनाम
ना चारआश्रवकह्याते ते समयसमयप्रतें एचारआश्रवना योगेकरी कर्मोने बांध
नारा जीवो ते क्रमेकरी चारगतिरूप संसारमांजमेते ॥ ३ ॥

रथोद्धतावृत्तं ॥ इंद्रियाव्रतकपाययोगजाः पंच पंच चतुरन्वितास्त्र
यः ॥ पंचविंशतिरसक्रिया इति नेत्रवेदपरिसंख्यया ऽप्यमी ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ पांचइंद्रियो तथा प्राणातिपातादिक पांचअव्रत अने क्रोधादिक चारक
षाय वली मनादिक त्रणयोग तथा कायिकादिक पचीस असक्रिया एरीते सर्व
मलीने आश्रव बेतालीस प्रकारनुंते ॥ ४ ॥

इज्जवज्जावृत्तं ॥ इत्याश्रवाणामधिगम्य तत्वं निश्चित्य सत्वं श्रुतिसन्निधा
नात् ॥ एषां निरोधे विगलद्विरोधे सर्वात्मना जागृयतितव्यमात्मन् ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ एहवुं आश्रवतुं तत्वजाणीने निश्चयथकी शास्त्रसन्निधानपणुं एटले
आगम सिद्धांतरूप शास्त्रनुं ठतापणुं तेजेनाथकी विरोधगयुंते एहवा आश्रवरूप
शत्रुनो निरोधकरवा विषे हेआत्मातुं तुरत यत्नकर ॥ ५ ॥

સમમનાવનાષ્ટકં ધનાશ્રીરાગેણ ગીયતે ॥ જોલીમારેહંસારેવિષયનરાચિયેં એદેશી ॥

પરિહરણીયા રે સુકૃતિનિરાશ્રવા હૃદિ શમતામવધાય ॥ પ્રજવં
ત્યેતે રે જૃશમુચ્છંસ્વલા વિન્નુગુણવિન્નવવધાય ॥ પરિ ૦ ॥ ૧ ॥
કુગુરુનિયુક્તા રે કુમતિપરિપ્લુતાઃ ॥ શિવપુરપથમપહાય
પ્રયતંતેડમીરે ક્રિયયા હુષ્ટયા પ્રત્યુત શિવવિરહાય ॥ પરિ ૦ ॥ ૨ ॥

અર્થ ॥ સુકૃતવંતપુરુષેં હૃદયમાં સમતાધારણકરી આશ્રવનોપરિહારકરવો અરે
જીવ આ લોચદના શાંકલનીપરેં બાંધીરાચનારો જે આશ્રવ તે વિન્નુજે પરમાત્મા
તેનાગુણરૂપ એશ્વર્યતાનો નાશકરવાને સમર્થથાયઢે ॥ ૧ ॥ કુગુરુયેંકરેલીપ્રેરણા
અને કુમતિયેંકરી યુક્તથયલા હેહુષ્ટજીવ તું કાચિકાદિક હુષ્ટક્રિયાડમાં પ્રવર્તેવે
કરી મોક્ષપુરીયેં જવાનો માર્ગમૂકીને ઝલટોમોક્ષમાર્ગનો નાશકરવાનુંજ યત્નકરેઢે ॥ ૨ ॥

અવિરતચિત્તા રે વિષયવશીકૃતા વિપદાંતે વિતતાનિ ॥ ૬૬
પરલોકે રે કર્મવિપાકજાન્યવિરલહુઃસ્વશતાનિ ॥ પરિ ૦ ॥ ૩ ॥
કરિષ્મપમધુપા રે શલ્લનમૃગાદયો વિષયવિનોદરસેન ॥ હંત
લન્તે રે વિવિધા વેદના વત પરિણતિવિરસેન ॥ પરિ ૦ ॥ ૪ ॥

અર્થ ॥ જેનાચિત્તમાં વેરાગ્યનથી એહવા વિષયને પરાધીનથયલાપ્રાણી ૬૬લોકે
તથા પરલોકેપણ નિરંતરપણે કર્મનાપરિણામોથી ઇત્પન્નથયલાં શૈકમાહુઃસ્વોનું
સહનકરેઢે ॥ ૩ ॥ હસ્તિ મત્સ્ય ત્રમર પતંગ અને મૃગ એવા પાંચજાતના પ્રાણીઓ
અનુક્રમેંસ્પર્શ રસ ગંધ રૂપ શબ્દ એ એકેકાવિષયના વિનોદરસેકરી નાનાપ્રકારની
વેદનાઓને એવિષયોના પરિણામ જે વિરસ એટલે માઠારસ તેણેકરીપામેઢે એ મહો
દુંચેદનું કારણઢે ॥ ૪ ॥

ઉદિતકપાયા રે વિષયવશીકૃતા યાંતિ મહાનરકેષુ પરિવ
ર્તેતે રે નિયતમનંતશો જન્મજરામરકેષુ ॥ પરિ ૦ ॥ ૫ ॥
મનસા વાચા રે વપુષા ચંચલા હુર્જયહુરિતજરેણ ॥ ઉપલિ
પ્યંતે રે તત આશ્રવજયે યતતાં કૃતમપરેણ ॥ પરિ ૦ ॥ ૬ ॥

અર્થ ॥ જેને ક્રોધાદિક કષાય ઉદયમાંઆવ્યાઢે તેપ્રાણીઓ પાંચઈંડિઓના
વિષયોને સ્વાધીનથયલાઢે તેણેકરી મહોટા નરકમાં જાયઢે અને અનંતિવાર જન્મ
જરામરણકરેઢે ॥ ૫ ॥ આશ્રવેંકરી ચંચલ થયલા પ્રાણી મન વચન અને કાયાના

योगें दुर्जय एहवुंजेपाप तेणेकरी युक्तथायढे माटे चतुरपुरुषें आश्रवने जीतवानुं
प्रयत्नकरवुं अने नवा कर्म बांधवानही ॥ ६ ॥

शुद्धायोगा रे यदपि यतात्मनां स्रवन्ते शुद्धकर्माणि ॥ कांचन
निगडांस्तान्यपि जानीयात् हतनिवृत्तिशर्माणि ॥ परि० ॥ ७ ॥

मोदस्वैवं रे साश्रवपाप्मनां रोधे धियमाधाय ॥ शांतसुधारसपा
नमनारतं विनय विधाय विधाय ॥ ८ ॥ इतिश्री शांतसुधा
रस गेयकाव्ये आश्रवजावनाविजावनोनाम सप्तमः प्रकाशः

अर्थ ॥ जेणेपोतानुं मनस्वाधीनकसुं तेनाद्युद्योगजेढे ते द्युद्योग जोपण
द्युद्धकर्मेनेज स्रवेढे एटले द्युद्धकर्मेनीज प्राप्तिकरावेढे परंतु तेकर्मोपण मोक्षसुख
ना नाशकरवाने शोनानीबेडीसरखा जाणवा ॥७॥ माटे विनयविजयजी उपाध्याय
पोते पोतानेकहेढे के अरेविनय आवाप्रकारेंकरी आश्रवसहित जेपाप तेनोनि
रोधकरवा उपर बुद्धिराखी वारंवार शांतिसुधारसनो पानकरीकरीने आनंदपाम ॥८॥
इतिश्रीशांतसुधारस गेयकाव्ये आश्रवजावनाविजावनो नाम सप्तमः प्रकाशः

स्वागतावृत्तद्वयं ॥ येन येन य इहाश्रवरोधः संजवेन्नियतमौ
पयिकेन ॥ आद्रियस्व विनयोद्यतचेतास्तत्तदांतरदृशा परिज्ञा
व्य ॥ १ ॥ संयमेन विषयाविरतत्वे दर्शनेन वितथान्निनिवे
शं॥ध्यानमार्तमद्य रौडमजस्रं चेतसः स्थिरतया च निरुंध्याः ॥२॥

अर्थ ॥ हवेआठमी संवरजावनाजावेढे अरेविनय आजगतमां जे जे उपायेंकरी
निश्चयथी आश्रवनोरोध यतोहोय ते ते उपाय ताहरी अंतरदृष्टियेंजोइ तेनेविषे
चित्त लगामीने तेनेस्वीकारकर ॥ १ ॥ एटले संयमेंकरीने विषयउपर वैरागकर
सम्यक्त दर्शनेकरीने अजनिनिवेशके० मिथ्यात्वनो आग्रहमूकीआप अने चित्तना
स्थिरपरिणाम पणे करीने आर्त तथा रौड ए बे ध्याननुं निरंतर रुंधनकर ॥ २ ॥

शालिनीवृत्तं ॥ क्रोधं ह्नांत्या मार्दवेनाजिमानं हन्या मायामार्जवेनो
ज्वलेन॥लोचं वारांराशिरोडं निरुंध्याः संतोषेण प्रांशुना सेतुनेव॥३॥

अर्थ ॥ क्रुमायेंकरी क्रोधनो जयकर मार्दवेंकरी अजिमाननो जयकर सरलपणे
करी मायाजेकपट तेने हणीनाख वलीसमुडजेवो डुप्कर जे लोच तेहनो उंचो सेतु
सरिखोजे संतोष तेषेकरी रोधकर ॥ ३ ॥

स्वागतावृत्तं॥ गुप्तिनिस्तिसृजिरेवमजग्यान् त्रीन् विजित्य तरसाऽधमयो
गान् ॥ साधुसंवरपथे प्रयतेथा लप्स्यसे हितमनीहितमिदं ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ एमज मनगुप्ति वचनगुप्ति अने कायगुप्ति एत्रण गुप्तिर्येकरीने जे जीत
वाने घणाजडुलेन निंदनीक एहवा त्रण दुष्टयोग्य तेने जीती रुडासंवर मार्गनेवि
षे यत्नकर एटले प्रकाशवंत वेदीप्यमान अने कोइकालें विनाशने न पामनारा एह
वा जे हितार्थ तेने पामीस अर्थात् मोक्षसुखने पामीस ॥ ४ ॥

मंदाक्रांतावृत्तं ॥ एवं रुद्धेष्वमलहृदयैराश्रवेष्वाप्तवाक्यश्रद्धाचंच
त्सितपटपटुः सुप्रतिष्ठानशाली ॥ शुद्धैर्योगैर्जवनपवनैः प्रेरितो
जीवपोतः स्रोतस्तीर्त्वा जवजलनिधेर्याति निर्वाणपुर्या ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ एवाप्रकारेकरी स्वच्छहृदयवंत पुरुषे आश्रवनो रोधकरवो पढे आप्तके
पोतानाहितवांढक तीर्थकरादिक पुरुषोना वाक्योत्तर जेश्रद्धाराखवी तेजाणीये
वाहणनेविषे एकसुंदर अनेउज्ज्वल वावटोचडाव्यो एहवो नूतनपीठबंध थयो थको
शुद्धमनोयोग शुद्धवचनयोग शुद्धकाययोग एत्रणयोग तेहिज जाणिये कोइक वेग
वानवायरो तेषेकरी पूखोथको जीवरूपीओ जहाज तेसंसारसमुद्रनो प्रवाहतरी
ने तुरत मोक्षरूप नगरिये जइपहोचेढे ॥ ५ ॥

॥ अष्टमजावनाष्टकं नटरागेण गीयते महावीरमेरो लालन एदेशी ॥

शृणु शिवसुखसाधनसङ्पायं सङ्पायं रे सङ्पायं ॥ शृणु शिवसु
खसाधनसङ्पायं ॥ ज्ञानादिकपावनरत्नत्रयपरमाराधनमनपायं
॥ शृ० ॥ १ ॥ ॥ विषयविकारमपाकुरु दूरं क्रोधं मानं सहमायं ॥
लोभं रिपुंच विजित्य सहेलं ॥ नज संयमगुणमकषायं ॥ शृ० ॥ २ ॥

अर्थ ॥ हे विनय तुं मोक्षसाधननो रुडोउपाय सांजल एकतो निर्दोषपवित्र
ज्ञानादिक रत्नत्रयतुं आराधनकर बीजो पांचेंडियोना विषयसंबंधीजे विकारोढे ते
हनेदूरकर त्रीजोमायासहित क्रोध मान अनेलोनरूप शत्रुओनी हेलनाकरी सहेज
मां श्रमबिना एचारेकषायने हलकटजेवा जाणी जीतीजेइने कषायथी शून्यथयलो
एहवोजे संयमरूप गुण तेतुंसेवनकर ॥ २ ॥

उपशमरसमनुशीलय मनसा रोषदहनजलदप्रायं ॥ कलय
विरागं धृतपरजागं हृदि विनयं नायं नायं ॥ शृ० ॥ ३ ॥
आर्तं रौडं ध्यानं मार्जय ॥ दह विकल्परचनानायं ॥
यदियमरुद्धा मानसवीथी ॥ तत्त्वविदः पंथा नायं ॥ शृ० ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ क्रोधरूपअग्निने समाववा मेघनीपरं शांतिनोकरनार एहवोजे उपशम
रस तेहने तुं मनमां धारणकर हे विनय रुदयमां धारणकरेलोजे परपुजलादिक
संबंधी जाग तेहने तद्वारा रुदयमांधी नीत्वानीत्वाकें० काढीकाढीने अत्यंत गुणवा
नजे वैराग्य तेने धारणकर वली आर्तध्यान अनेरौडध्यानने धारणकरीसनही ॥ ३ ॥
तथा संकल्प विकल्पनीजेजालगे तेने बाली नस्मकरीनाख कारणके मनो
योगना मार्गने रुंधी न राखवो एवोकांइ तत्व वेत्तानो मार्गनथी तत्ववेत्ता पुरुष
नेतो मनोयोग मोकलो राखवुंज नही ॥ ४ ॥

संयमयोगैरवहितमानसशुद्ध्या चरितार्थयकायं ॥ नानामत
रुचिगहने जुवने निश्चिनु शुद्धपथं नायं ॥ शृ० ॥ ५ ॥ ब्रह्म
व्रतमंगीकुरु विमलं बिभ्राणं गुणसमवायं ॥ उदितं
गुरुवदनाउपदेशं संगृहाण शुचिमिव रायं ॥ शृ० ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ संयमनायोगथी थयलीजेमननीशुद्धि तेणेकरीने कांइपण कृतार्थकर
नानाप्रकारनी रुचिसहीत विचित्रप्रकारना मतेकरी गहन एटलेव्याप्त एहवो आज
गतमां नयरूप शुद्धमार्ग एटले स्यादाद शैलीरूपजे जैनमार्ग तेनोशोधकर ॥ ५ ॥
वली गुणना समुदायने धरनार अत्यंतनिर्मल एहवाब्रह्मचर्यव्रत ने स्वीकारकर
अने गुरुयेंकरलाउपदेशने जेरीतें शुद्धव्यनो संग्रहकरियें तेरीतेंसंग्रहकर ॥ ६ ॥

संयमवाङ्मयकुसुमरसैरति सुरजय निजमध्यवसायं ॥ चेतन
मुपलक्ष्य कृतलक्षणज्ञानचरणगुणपर्यायं ॥ शृ० ॥ ७ ॥ वदन
मलंकुरु पावनरसनं जिनचरितं गायं गायं ॥ सविनय शांतिसु
धारसमेनं चिरं नंद पायं पायं ॥ शृ० ॥ ८ ॥ इति श्रीशांतिसुधा
रसगेयकाव्ये संवरजावनाविजावना नाम अष्टमः प्रकाशः

अर्थ ॥ संयमना प्रतिपादन करनारा एहवा परमेश्वरनी वाणीमय जेपुष्प ते
पुष्पोना रसनीसुगंधी पोताना अथ्यवसायनेअत्यंतपणेकर अने ज्ञानादिक गुणपर्या

यरूप लक्षणो करनारुं एहवोजे तहारुं चैतनळे तेने तुं ओलख ॥ ७ ॥ पवित्र
अने नजारसेंकरा सहित एहवुं परमेश्वरनाचरित्रोतुं गायन करीकरीने पोताना सु
खने अजंरुतके ० शोजितकर (नूषितकर) वली विनयसहित आ शांतिसुधारसनो
पान करी करीने घणाकाल सुधी आनंद मग्नमां रहे ॥ इतिश्री शांतिशुधारस गेयका
व्ये संवरजावनाविजावनो नाम अष्टमः प्रकाशः ॥

इंजवजावृत्तं॥यन्निर्जरा द्वादशधा निरुक्ता तत् द्वादशानां तपसां विजे
दात्॥हेतुप्रजेदादिह कार्यजेदः स्वातंत्र्यतस्त्वेकविधैव सा स्यात् ॥१॥

अर्थ ॥ हवे निर्जरा जावनानावेळे निर्जराजे बारप्रकारनी कहीळे तेबारप्रकारना
तपने जेदेकरीथाय इहां कारणनेजेदे कार्यनो जेदथाय तेणेकरी बारप्रकार कहेवाय
नहीकां स्वतंत्रपणेतो निर्जरा एकप्रकारनीजळे ॥ १ ॥

अनुष्टुबृत्तद्वयं॥काष्ठोपलादिरूपाणां निदानानां विजेदतः॥वन्दि
र्यथैकरूपोपि पृथग्रूपो विवक्ष्यते॥१॥ निर्जरापि द्वादशधा तपो
जेदैस्तथोदिता ॥ कर्मनिर्जरा एात्मा तु सैकरूपैव वस्तुतः ॥ ३ ॥

अर्थ ॥जेम कारणरूप काष्ठ अने पाखाणना जूदाजूदा जेदळे तेनाजेदेकरी यद्य
पि अग्निएकरूपळे तथापि निन्ननिन्नरूप देखायळे एटले आ अमुक काष्ठनीअग्नि
अथवा आ अमुक पाखाणनी अग्नि इत्यादिक अग्निना जेदकहेवायळे ॥ १ ॥ ते
मज तपनाजेदेकरी निर्जरा बारप्रकारनीकहीळे पण वस्तुतत्वे विचारतां कर्मनिर्ज
रा स्वरूप जे ठे तेतो एक रूपजळे ॥ ३ ॥

उपेजवजावृत्तं॥निकाचितानामपि कर्मणां यज्जरीयसां नूधरडुर्धराणां॥

विजेदने वज्रमिवातितीव्रं नमोस्तु तस्मै तपसेऽद्भुताय ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ पर्वतजेवा डुर्धर एहवा महोटा निकाचितकर्मोना जेदकरवाविषे वज्रनी
परें अत्यंततीव्र एहवुंअद्भुतजे तप तेने महारो नमस्कार होजो ॥ ४ ॥

उपजातिवृत्तं॥किमुच्यते सत्तपसः प्रजावः कठोरकर्माजितकिल्बि

षोपि ॥ दृढप्रहारीव निहत्य पापं यतो ऽपवर्गं लज्जतेऽचिरेण॥५॥

यथा सुवर्णस्यशुचि स्वरूपं दीप्तः कृशानुः प्रकटीकरोति ॥

तथात्मनः कर्मरजो निहत्य ज्योतिस्तपस्तद्विशदीकरोति ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ तपना रूपाप्रजावनुं केटलुं वखाण करियें जेटलुं वखाणकरियें तेटलुं

थोमुंजळे केमके दृढप्रहारी जेवा पुरुषोए महोटा कठोर कर्म करीने अत्यंत पापोनो
संपादान कथुंहतो तेपण तपस्याना प्रजावें समस्त पापोनो नाशकरीने थोडाज का
लमां मोक्ष प्रतें पाम्या ॥ ५ ॥ जेम प्रदीप्तअग्नि सुवर्णनुं पवित्रस्वरूप प्रगटकरेढे
तेमज तपजेढे तेपण आत्मामांथी कर्मरूप रजनो नाशकरीने साक्षात् आत्मानुं
ज्योतिस्वरूप प्रगटकरेढे ॥ ६ ॥

स्त्रग्धरावृत्तं॥ बाह्येनान्यंतरेण प्रथितबहुजिदा जीयते येन
शत्रुश्रेणी बाह्यांतरंगा नरतनृपतिवत् जावलब्धऽद्विम्ना॥
यस्मात्प्राडुर्नवेयुः प्रकटितविजवा लब्धयः सिद्ध्यश्च वं
दे स्वर्गापवर्गार्पणपटु सततं तत्तपो विश्ववंद्यं ॥ ७ ॥

अर्थ ॥ जेना बाह्य अने अन्यंतर जेदेकरी घणाजेद प्रख्यातढे एहवा तपना
उपर विशेषजावना योगेंकरी जेहने दृढपणं लब्धके० प्राप्तथायतो ते तपेंकरी दुस
मनादिक बाह्यशत्रु अने रागादिक अंतरंग शत्रु तेनीजे श्रेणीके० पंक्ति तेने नरत
राजानीपरें जीतीजवायढे वली जेतपथकी ऐश्वर्यताने प्रगटकरमारी अग्धावीसल
ब्धीओ अने आठसिद्धिओ प्रगटथायढे तथा जे स्वर्ग अने मोक्षना सुखआपवामां
कुशल वलीजगतने पूजवायोग्य एहवोजेतप तेहनेहुं निरंतर नमस्कारकरुंहुं ॥ ७ ॥
अथनवमजावनाष्टकं सारंगरागेण गीयते ॥ जिणंदरायसरण तिहारे आयोएवेशी॥

विजावय विनय तपोमहिमानं ॥ ध्रुवपदं ॥ बहुजवसंचितडु
ष्कृतममुना ॥ लज्जतेलघुलघिमानं ॥ वि० ॥ १ ॥ याति
घनापि घनाघनपटली ॥ खरपवनेन विरामं ॥ नजति त
था तपसा छुरिताली ॥ क्षणजंगुरपरिणामं वि० ॥ २ ॥

अर्थ ॥ विनयविजयजी पोताने उपदेशकरेढेके अरेविनय तुं तपनामहिमानी
जावनाकर जेनायोगथकी घणाजवनुं संचितकरेहुं पाप तुरतज हजकापणुंपामे
ढे ॥ १ ॥ जेम तीक्ष्णवायुयें करी महोटी महोटी मेघनीपंक्तिओ नाशपामेढे तेमज
तपेंकरीने महोटीमहोटी पापनीपंक्तिओ एक क्षणमात्रमां नष्टइजायढे ॥ २ ॥

वांछितमाकर्षति दूरादपि रिपुमपि व्रजति वयस्यं॥ तप इदमाश्र
य निर्मलजावादागमपरमरहस्यं॥३॥अनशनमूनोदरतां वृत्तिन्हा
सं रसपरिहारं नज सांलीन्यं कायक्लेशं तप इति बाह्यमुदारं॥४॥

અર્થ ॥ વલી જે વાંઠિતાર્થ ઘણુંદૂરહોય તેનેપણ નજીકઆણીઆપેઢે તથાશત્રુ નેપણ મિત્રકરેઢે એહવાએતપને શાસ્ત્રનું પરમરહસ્ય જાણીને નિર્મલનાવેં આવર ॥ ૩ ॥ તેતપનાબારજેદઢે ૧ અનશન ૨ ઝનોદરી ૩ વૃત્તિન્હાસ એટલે વૃત્તિસં રૂપ ૪ રસપરિહાર ૫ સાંલીન્યતા એટલે ઇંદિયોનોરોધવું એકાંતેંબેસવું ૬ કાયકેશ એઢપ્રકારનું મહોટું બાહ્યતપઢે તેનું તું સેવનકર ॥ ૪ ॥

પ્રાયશ્ચિત્તં વૈયાવૃત્યં સ્વાધ્યાયં વિનયં ચ ॥ કાયોત્સર્ગં શુજ્ઞધ્યાનં
આન્યંતરમિદમચ્ચ૥વિ૦૥૫૥શમયતિ તાપં ગમયતિ પાપં રમયતિ
માનસદંસં॥હરતિ વિમોહં દૂરારોહં તપ इति विगताशंसं॥वि०॥६॥

અર્થ ॥ ૧ પ્રાયશ્ચિત્ત ૨ વૈયાવૃત્ત ૩ સ્વાધ્યાય ૪ વિનય ૫ કાયોત્સર્ગ ૬ શુજ્ઞ
ધ્યાન એઢપ્રકારના આન્યંતર તપઢે તેનેસેવ ॥ ૫ ॥ એતપ અનેકપ્રકારના સંસારી
કતાપની શાંતિકરેઢે અનેપાપનોનાશકરેઢે તથા મનરૂપદંસને રમાડેઢે વલી નિઃસં
શયપણે આજગતમાં દુઃખોનેદૂરકરવા અસમર્થ એહવોજે મોહતેનો નાશકરેઢે ॥૬॥

સંયમકમલાકાર્મણમુજ્જ્વલશિવસુખસત્યંકારં ચિંતિતચિંતામણિમારાધ
ય તપ इह वारं वारं ॥वि०॥७॥ कर्मगदौषधमिदमिदमस्य च जिनपति
मतमनुपानं॥विनय समाचर सौख्यनिधानं शांति सुधारसपानं॥वि०॥८॥
इति श्री शांत सुधारस गेय काव्ये निर्जरा नावना विजावनो नाम नवमः प्रकाशः

અર્થ ॥ વલીએતપતે ચારિત્રરૂપ લક્ષ્મીને વશકરવાની વિદ્યાઢે તથા સુંદર મો
ક્ષના સુખઆપવાને વિશારદઢે વલી ચિંતિતાર્થ દેવાને ચિંતામણીરત્નસરખોઢે એહ
વા તપને આજગતમાં હેવિનય તું વારંવાર અંગીકારકર ॥ ૭ ॥ હેવિનય કર્મરૂપ
રોગનું ઔષધ અને તીર્થકરોનો જે મત તેઢે અનુપાનજેહનું તથા સમસ્ત સુખનું
નિધાન એહવોજે શાંતિસુધારસ તેનુંતુંપાનકર ॥ ૮ ॥ ઇતિશ્રીશાંતિસુધારસ ગેયકાવ્યે
નિર્જરાનાવનાવિજાવનો નામ નવમઃ પ્રકાશઃ

उपजातिवृत्तं ॥ दानं च शीलं च तपश्च जावो धर्मश्चतुर्धा जिनबां
धवेना॥निरूपितो यो जगतां हिताय स मानसे मे रमतामजस्रं॥१॥

અર્થ ॥ હવેદશમી ધર્મજાવના જાવેઢે તીર્થકરદેવેં લોકહિતાયેં દાનશીલ તપ અ
ને જાવ એરીતેં ચારપ્રકારનો ધર્મકહ્યોઢે તેધર્મમારામનમાં સર્વકાલરહો ॥ ૧ ॥

इजवज्जावृत्त त्रयं॥सत्यहमामार्दवशौचसंगत्यागार्जवब्रह्मविमुक्तियु
क्तः॥ यः संयमः किंच ततोपगूढश्चारित्रधर्मो दशधायमुक्तः॥ १ ॥ य
स्य प्रजावादिह पुष्पदंतौ विश्वोपकाराय सदोदये ते॥ ग्रीष्मोष्मनी
ष्मामुदितस्तप्तित्वान् काले समावासयति क्षितिं च ॥ ३ ॥ उल्लो
लकल्लोलकलाविलासैर्नाष्टावयत्यंबुनिधिः क्षितिं यत् ॥ न
घ्नति यत् व्याघ्रमरुदवाद्या धर्मस्य सर्वोप्यनुजाव एषः ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ १ सत्य २ कृमा ३ मार्दव ४ शौच ५ तपधर्म ६ संगत्याग ७ ब्रह्मचर्य ८
विशेषप्रकारेण मुक्तिपटले निर्लोचतापणं ९ संयम १० अकिंचनता तेणोकरियुक्त ए
रीते दसप्रकारेण चारित्रधर्म कथ्यते ॥ १ ॥ जे धर्मेनापसायेकरी जगतमां चंडसूर्य
पण सर्वप्राणीमात्रने उपकारकरवाने अर्थे नित्यउदयपणं पामेढे वलीग्रीष्मऋतुमां
नी अत्यंत तप्तथयली जमीनने वर्षाऋतुमां मेघ वर्षादिकरीने ठंढिकरेढे ॥ ३ ॥ त
था समुद्रपोताना महोटाकल्लोलैकरी पृथ्वीनेबुडावतोनथी अने व्याघ्र तथा दावा
नल अने पवन इत्यादिकोकोइने मारतानथी एप्रतापसर्व धर्मेनोजेढे ॥ ४ ॥

शार्दूलविक्रीडितं वृत्तद्वयं ॥ यस्मिन्नेव पिता हिताय यतते
भ्राता च माता सुतः सैन्यं दैन्यमुपैति चापचपलं यत्रा
फलं दौर्बलं ॥ तस्मिन्कष्टदशाविपाकसमये धर्मस्तु संवर्ध्म
तः सज्जः सज्जन एष सर्वजगतस्त्राणाय बद्धोद्यमः ॥ ५ ॥
त्रैलोक्यं सचराचरं विजयते यस्य प्रसादादिदं योत्रामु
त्र हितावहस्तनुजृतां सर्वार्थसिद्धिप्रदः ॥ येनानर्थकदर्थ
ना निजमहःस्सामर्थ्यतो व्यर्थिता तस्मै कारुणिकाय ध
र्मविजने जक्तिप्रणामोऽस्तु मे ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ जेवखत पोतानाहितनेअर्थे बाप नाइ माता पुत्र अत्यंतउद्योगकरेढे
तेपण धर्मेनोजप्रतापजाणवो अनेवली धनुष्यनायोगेकरी चपलथयलो जे सैन्यके
लशकर तेपण दैन्यके ० दीनपणाने पामेढे तथा जेवखतपोतानी जुजाओनुंबल
निष्फलथायढे एवी कष्टअवस्थाना परिणामकाले पण सज्जनएहवुंजे आधर्मरूप
मित्रते पोतानाअंगमां बरुतरजेवुंइ जाणे एक धर्मरूप बरुतरज षहेखुंहोवनी एट

લે આંગમાં બસ્તરપદેસ્યા નીપરેંચયીને સર્વજગતના રક્ષણાર્થે યયોગ કરેને ॥ ૫ ॥
વલી જેહનાપસાયથકી સ્થાવર અને જંગમસહિત જગત શોનેહે તથા જે આલોકે
પ્રાણીઓને હિતકરવાને યોગ્યથયીને સર્વઅર્થની સિદ્ધતાને પમાડેહે જેણેપોતાના
તેજસ્વીસામર્થ્યકરી પાપરૂપવિટંબનાનો નાશકરીનાચ્યુંઢ એહવો જે દયાવંત ધર્મરૂપ
પ્રજુ તેને મહારો નમસ્કાર હોજો ॥ ૬ ॥

મંદાક્રાંતાવૃત્તં ॥ પ્રાજ્યં રાજ્યં સુજગદયિતા નંદનાનંદનાનાં રમ્યં
રૂપં સરસકવિતા ચાતુરી સુસ્વરત્વં ॥ નીરોગત્વં ગુણપરિચયઃ
સક્કનત્વં સુબુદ્ધિં કિંતુ બ્રૂમઃ ફલપરિણતિં ધર્મકલ્પદ્રુમસ્ય ॥ ૭ ॥

અર્થ ॥ મહોદુંરાજ્ય સુંદરસ્ત્રી પુત્ર પુત્રીઓ રમણીકરૂપ ઘણીજ સરસ કવિતા
કરવાની ચતુરાડ સુસ્વરપણું આરોગ્યતાપણું ગુણોનોપરિચય તથાસક્કનપણું અને
રૂઢીબુદ્ધિ એસર્વવાના તે ધર્મરૂપ કલ્પવૃક્ષના ફલહે ॥ ૭ ॥

॥ અથ દશમનાવનાષ્ટકં વસંતરાગેણ ગીયતે નવિતુમેવંદોરેહીરવિજયસૂરિયા એદેશી ॥

પાલય પાલય રે પાલય માં જિનધર્મ ॥ મંગલકમલાકેલિનિકે
તન કરુણાકેતન ધીર ॥ શિવસુખસાધન જવજન્યબાધન જગદા
ધાર ગંજીર ॥ પા૦ ॥ ૧ ॥ સિંચતિ પયસા જલધરપટલીજૂતલમમૃત
મયેન ॥ સૂર્યાચંડમસાવુદયેતે તવ મહિમાતિશયેન ॥ પા૦ ॥ ૨ ॥

અર્થ ॥ હે જૈનધર્મ તું મહારુંરક્ષણકર મહારું રક્ષણકર તું માંગલિકરૂપ લક્ષ્મી
નું ક્રીમાગૃહઠો વલીકરુણાનો સ્થાનકઠો તથા મોહસુખનું સાધનઠો અને સંસારના
સમસ્તજનનો નાશકરનારઠો તેમજ જગતના જીવોને આશ્રયજૂતઠો અનેઅતિગં
જીરઠો ॥ ૧ ॥ જે મેઘનો સમૂહતે પૃથ્વીતલને અમૃત સરસા પાણીયેં કરીને સિંચન
કરેહે અને ચંડ સૂર્ય જે નિત્ય ઝગેહે તેસર્વ તાહરોજ મહિમાહે ॥ ૨ ॥

નિરાલંબમિયમસદાધારા તિષ્ઠતિ વસુધા યેનાતં વિશ્વસ્થિતિમૂલસ્તં
નં તં સેવે વિનયેના ॥ પા૦ ॥ ૩ ॥ દાનશીલશુજનાવતપોમુખચરિતાર્થીઽકુ
તલોકઃ ॥ શરણસ્મરણકૃતામિહ જવિનાં દૂરીકૃતજન્યશોકઃ ॥ પા૦ ૪ ॥

અર્થ ॥ નિરાલંબ પૃથ્વીનેકોડ આધાર નઠતાં જેનાઆધારથકી રહેહે એહવો જગ
તનીસ્થિતીનો મૂલસ્તંજ જે ધર્મ તેને હું નિત્યપ્રતેં વિનય એટલે નકિયે કરી સેવુંઢું ॥ ૩ ॥
દાન શીજી શુજનાવ અને તપ એવારપ્રકારેકરી લોકોને ચારિત્રાર્થનો કરનારો અને

જે પ્રાણી આ જગતમાં એ ધર્મનો સ્મરણ કરે છે તથા આશ્રય કરે છે તે પ્રાણીના જય તથા શોકને દૂર કરનારો એહવો એ ધર્મ છે ॥ ૪ ॥

હ્રમાસત્યસંતોષદયાદિકસુજનગસકલપરિવારઃ ॥ દેવાસુરનરપૂજિત
શાસન કૃતબહુજવપરિહારઃ ॥ પા ૭ ॥ ૫ ॥ બંધુરબંધુજનસ્ય દિવાનિશમસ
હાયસ્ય સહાયઃ ॥ ભ્રામ્યતિ ત્રીમે જવગદનેંગી ત્વાં બાંધવમપહાય ॥ પા ૭ ૬

અર્થ ॥ જેનો હ્રમા સત્ય સંતોષ દયા આદેવેદને સમસ્તપરિવાર સુંદર છે વલી
દેવતા વૈત્ય અને મનુષ્યો એ જેની આજ્ઞામાન્યકરી છે તથા અનેક જન્મ જરા મરણ
નો પરિહાર કરનારો તે એ ધર્મજ છે ॥ ૫ ॥ વલી હે ધર્મતું જેનેકોઈ જાણે નથી તેનો જા
ઈ તથા જેનેકોઈ સહાય નથી તેને રાત્રિદિવસ સહાયનો કરનાર બાંધવ રૂપ થો તેમ
થતા બાંધવરૂપ તુજને મૂકીને પ્રાણીઓ સંસારરૂપ અરણ્યમાં ફિરે છે ॥ ૬ ॥

ઙ્ગતિ ગદનં જલતિ કુશાનુઃ સ્થલતિ જલધિરચિરેણ ॥ તવ કૃપયા ઽસ્થિલ
કામિતસિદ્ધિર્બદુના કિંતુ પરેણ ॥ પા ૭ ॥ ૭ ॥ ઇહ યત્તસિ સુખમુદિતદશાંગં
પ્રેત્યેંજાદિપદાનિ ॥ ક્રમતો જ્ઞાનાદીનિ ચ વિતરસિ નિઃશ્રેયસસુખદાનિ ॥ ૮

અર્થ ॥ હે ધર્મરૂપ મિત્ર તહારીરૂપાથકી આરણ્ય તે મહોટા નગર જેવો થાય તથા
અગ્નિ તે પાણી સરસ્વી થાય અને સમુદ્ર તે સ્થલ સરસ્વો તુરતયજ્ઞાય છે વધારે સું કહું
તહારી કૃપાથકી પ્રાણીમાત્રના સર્વ મનોરથ પૂર્ણ થાય છે ॥ ૭ ॥ આલોકમાં જેના
અંગને વિષે દયારૂપ ધર્મ ઉદય આવ્યો છે તો તેને ઇહાં પણ પૂર્વોક્ત પ્રકારે સુખ આપે છે
અને પરજવે ઇંદ્રાદિક દેવતાઓની પદવી આપે છે વલી ક્રમેકરી મોહસુખને આપ
નારા એહવા જ્ઞાનાદિક ગુણ આપે છે ॥ ૮ ॥

સર્વતંત્રનવનીતસનાતન સિદ્ધિસદનસોપાન ॥ જય જય વિ

નયવતાં પ્રતિલંબિતશાંતસુધારસપાન ॥ પા ૭ ॥ ૯ ॥ ઇતિ શાંત

સુધારસ ગેયકાવ્યે ધર્મજાવનાવિજાવનો નામ દશમઃ પ્રકાશઃ

અર્થ ॥ સર્વશાસ્ત્રોમાં નવનીત એટલે માલવણ જેવો સારજૂત અને સનાતન કે શા
શ્વત તથા સિદ્ધિરૂપ ગૃહનો સોપાન એટલે નિસરણીરૂપ અને જે વિનયવંત શિષ્યો
ને શાંતિસુધારસનું પાન કરાવે છે એહવો જે ધર્મ તે જયપામો જયપામો ॥ ૯ ॥

ઇતિ શ્રી શાંતસુધારસ ગેયકાવ્યે ધર્મજાવનાવિજાવનો નામ દશમઃ પ્રકાશઃ

मालिनी वृत्तं ॥ सप्ताधोधो विस्तृता याः पृथिव्यश्चक्राकाराः संति रत्नप्रजा
द्याः ॥ तानिः पूर्णो योस्त्यधोलोक एतौ पादौ यस्य व्यायतौ सप्तरज्जुः ॥ १ ॥

अर्थ ॥ हवे इग्यारमी लोकस्वरूप जावनानावेळे सातअधोअधो एटले एकबी
जाने नीचेंनीचें विस्तीर्ण चक्राकारें रत्नप्रजादिक सातपृथ्वीओळे तेणेकरी परिपू
र्ण एवा अधोलोकरूप सातरज्जुप्रमाणे जेना महोटावेपगळे ॥ १ ॥

तिर्यग्लोको विस्तृतो रज्जुमेकां पूर्णो दीपैरर्णवांतैरसंख्यैः ॥ यस्य
ज्योतिश्चक्रकांचीकलापं मध्ये काश्यं श्रीविचित्रं कटित्रं ॥ २ ॥

अर्थ ॥ अने एक रज्जु प्रमाण विस्तारवंत असंख्याता दीपसमुद्देकरी व्याप्त एह
वो तिर्यग्लोकमां कृशपणानी शोनायेकरी युक्तवे वली ज्योतिष चक्ररूप कांचीक
लापायें युक्त जेनुं सुंदर कणदोरोळे ॥ २ ॥

लोकोऽधोर्ध्वं ब्रह्मलोके द्युलोके यस्य व्याप्तौ कूर्परौ पंच रज्जू ॥ लोक
स्यांतो विस्तृतो रज्जुमेकां सिद्धज्योतिश्चित्रको यस्य मौलिः ॥ ३ ॥

अर्थ ॥ जेनो ऊर्ध्वलोके ब्रह्मनामा देवलोक पांचरज्जुप्रमाणे व्याप्त ते कोपरा स
खो कूरपरळे अने जेनुं लोकनेअंते एकरज्जुविस्तारपणे जे सिद्धशिलातेमस्तकळे ॥ ३ ॥

यो वैशाखस्थानकस्थायिपादः श्रोणीदिशो न्यस्तहस्तद्वयश्च ॥ का
लेऽनादौ शश्वदूर्ध्वदमत्वाद्भिभ्राणोपि श्रान्तमुद्रामखिन्नः ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ जेना मथनकरवाना दंडने स्थानकेंपगळे एटले हासमथन करवाना दंमनी
परें जेना पगपसरेलाळे जेणे पोतानी कटीउपर बेहाथ राखेलाळे एहवोथको अना
दिकालनुं निरंतर ऊर्ध्वदमपणे जितेंदियथको शांतमुद्रा धरीरह्योळे पण खिन्ननथी ॥ ४ ॥

सोयं ज्ञेयः पुरुषो लोकनामा षड्ब्रह्मात्माऽकृत्रिमोनाद्यनंतः ॥

धर्माधर्माकाशकालात्मसङ्घैर्द्व्यैः पूर्णः सर्वतः पुजलैश्च ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ षट्पद्व्यरूप जेना आत्मानुं स्वरूपळे जेनेकोइयें कखोनथी जेनो जन्म
अथवा मृत्युथयोनथी वली धर्म अधर्म आकाश काल जीव अने पुजल एपांचड
व्येकरी सर्वस्थळे परिपूर्ण एवो आ चउदराज लोकनामा पुरुषजाणवो ॥ ५ ॥

रंगस्थानं पुजलानां नटानां नानारूपैर्नृत्यतामात्मनां च ॥ का

लोद्योगस्वस्वजावादिजावैः कर्मातोद्यैर्नर्तितानां नियत्या ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ वली जें काल उद्योग स्वस्वजावादिकजावें कर्मरूपवाजित्रें नियतियेक

રી નાનાપ્રકારના રૂપેકરી નચાવેલા જીવોનું અને નાચનારોજે પુજ્જનરૂપ નાટકી
ઓ તેનું રંગસ્થાન એટલે રંગમંડપ છે એવો એચંદરાજ લોકનામા પુરુષ છે ॥ ૬ ॥

એવં લોકો જાણ્યમાનો વિવિક્તયા વિજ્ઞાનાં સ્યાન્માનસસ્થૈર્યદેતુઃ ॥
સ્થૈર્ય પ્રાપ્તે માનસે ચાત્મનીના સુપ્રાપ્યેવા ધ્યાત્મસૌખ્યપ્રસૂતિઃ ॥ ૭ ॥

અર્થ ॥ એરીતેલોકને વિવક્ત એટલે જૂદોજૂદો સ્પષ્ટપણે જાણ્યો થકો વિજ્ઞાનીપુરુષો
નામનને સ્થિરકરવાનો કારણ તેહીજથાય છે જેવારેં મનસ્થિરથયો તેવારેં આત્માને
હિતકરનારી અધ્યાત્મિક સુખની પ્રાપ્તિસુલભથાય છે ॥ ૭ ॥ સત્તર્જિર્માલનીવૃત્તૈઃ કુલકં
॥ અથ એકાદશજાવનાષ્ટકં કાફીરાગેણગીયતે આજસખીમનમોહનો ॥ એદેશી

વિનય વિજાવય શાશ્વતં ॥ હૃદિ લોકાકાશં ॥ સકલચરાચરધા
રણે પરિણમદવકાશં ॥ વિ૦ ॥ ૧ ॥ લસદલોકપરિવેષ્ટિતં ગણનાતિ
ગમાનં ॥ પંચનિરપિ ધર્માદિન્નિઃ સુઘટિતસીમાનં ॥ વિ૦ ॥ ૨ ॥

અર્થ ॥ વિનયવિજયજી ઠપાથાય પોતાને સમજાવેહેજે અરેવિનય શાશ્વતો
ચિરકાલ રહેનારો એહવો લોકાકાશતું તાહરા હૃદયમાં ધારણકર જેમાં સમસ્ત
સ્થાવર અનેજંગમપદાર્થોને ધરવાવિષે પૂર્ણઅવકાશ છે ॥ ૧ ॥ વલીશોજાયમાન અ
લોકેંકરી વેષ્ટિતકે ૦ વિટયું છે તથા જે ગણનાકે ૦ પરિમાણ મૂકીને રહ્યો છે કેમકે
અસંખ્યાતો લોકાકાશ છે માટે, વલી જેનીસીમાધર્માદિક પાંચડ્યુંકરી સુઘટિતકે ૦
રૂમીરચનાયેં કરી રચિત છે એહવો એ ચંદરાજ લોકનામા પુરુષ છે ॥ ૨ ॥

સમવધાતસમયે જિનૈઃ પરિપૂરિતદેહં ॥ અસુમદણુકવિવિધક્રિયા
ગુણગૌરવગેહં ॥ વિ૦ ॥ ૩ ॥ એકરૂપમપિ પુજ્જલૈઃ કૃતવિવિધવિવર્ત ॥
કાંચનશૈલશિખરોન્નતં ક્વચિદવનતર્ગત ॥ વિ૦ ॥ ૪ ॥

અર્થ ॥ વલી લોકનામા પુરુષનેવિષે શ્રીતીર્થકરદેવ સમુજાતના સમયે પોતાની
આત્માના પ્રદેશેકરીને ચંદરાજલોકના સમસ્તજાગ પરિપૂર્ણકરે છે તથા અસુમત્કે ૦
પ્રાણી અને અણુકે ૦ પરમાણુ તેમની નાનાપ્રકારની જેક્રિયા અનેગુણ તેનાગૌરવપ
ણાનું સ્થાનકજાણવું ॥ ૩ ॥ વલી એ લોકાકાશ પુરુષમાં યદ્યપિ રૂપને ધારણકર
નારું એક પુજ્જનડ્યું છે તેણે નાનાપ્રકારના કરેલા એહવા કિહાંક મેરૂના શિખરપ્ર
માણેઝંચા સુવર્ણમયપર્વતો છે વલીકિહાંકતો ગર્તા એટલે સ્વામાઓ છે ॥ ૪ ॥

કચન તવિષમણિમંદિરૈરુદિતોદિતરૂપં ॥ ઘોરતિમિરનરકાદિજ્ઞિઃ
કચનાતિવિરૂપં ॥ વિ૦ ॥ ૫ ॥ કચિહ્નસવમયમુજ્જ્વલં જયમંગલ
નાદં ॥ કચિદમંદહાહારવં ॥ પૃથુશોકવિપાદં ॥ વિ૦ ॥ ૬ ॥

અર્થ ॥ વલી કિહાંક તો દેવતાઓના હુવન તેની સૂર્યકાંત મણીરત્નની શોનાયે
કરી સુંદરરૂપ પણાના ઉદયને પામ્યોઢે એટલે ઉદિતોદિત રૂપનેપામ્યોઢે વલી
કિહાંક નયંકર અંધકાર અને નરકાદિકેં અત્યંત વિરૂપ એટલે માઠારૂપ પણાને પા
મ્યોઢે ॥ ૫ ॥ વલી કિહાંકતો ઉત્સવમયઢે એટલે ઉજ્જ્વલ જયમંગલના વાજિત્ર
ના નાદેંકરી યુક્તઢે તથા કિહાંકતો અત્યંતશોક અને સ્વેદે કરીયુક્ત જેમાંથી મહો
ટો હાહાકાર શબ્દ નિકલોરહ્યોઢે એહવું પુજ્જલ ડવ્યઢે ॥ ૬ ॥

બહુપરિચિતમનંતશો નિશ્ચિલૈરપિસત્ત્વૈઃ જન્મમરણપરિવર્તિન્નિઃ કૃ
તમુક્તમમત્તૈઃ ॥ વિ૦ ૭ ॥ ઇહપર્યટનપરાઙ્મુખાઃ ॥ પ્રણમત જગવં
તં ॥ શાંતસુધારસપાનતો ધૃતવિનયમવંતં ॥ ૮ ॥ ઇતિશ્રીશાંતસુ
ધારસગેયકાવ્યે લોકસ્વરૂપજાવનાવિજાવનો નામૈકાદશઃ પ્રકાશઃ

અર્થ ॥ વલી લોકમાં પુજ્જલનો સ્વરૂપ વિશેષેં કહેઢે જેને જન્મ મરણના યોગેંક
રી ફિરનારા પ્રાણી પૂર્વપૂર્વ મમત્વની પરંપરાયેંકરી અનંતિ અનંતિવાર લેડેલેડેનેમૂ
ક્યોઢે અનેજેનું સર્વપ્રાણીઓએ અનંતિવાર ઘણુંપરિચિત કહ્યુંઢે એહવું પુજ્જલ ડવ્ય
ઢે ॥ ૭ ॥ માટે હેજીવ તુંજો આલોકરૂપ પુરુષમાં ફિરવાનેવિષે પરાઙ્મુખ થયો
હોય તો શાંતિસુધારસના પાનેકરી વિનય ધારણ કરનારાઓનું રક્ષણ કરવા વાલા
જે જગવંત પરમાત્મા તેને નમસ્કારકર ॥ ૮ ॥ ઇતિશ્રી શાંતસુધારસ ગેયકાવ્યે લોક
સ્વરૂપજાવનાવિજાવનો નામ એકાદશઃ પ્રકાશઃ

મંદાક્રાંતાવૃત્તં ॥ યસ્માદિસ્માપયિતસુમનઃસ્વર્ગસંપદિલાસપ્રાપ્તોલ્લા
સાઃ પુનરપિ જનિઃ સત્કુલે નૂરિન્નોગે ॥ બ્રહ્માદૈતપ્રગુણપદવીપ્રાપ
કં નિઃસપત્નં તદુપ્રાપં નૃશમુરુધિયઃ સેવ્યતાં બોધિરત્નં ॥ ૧ ॥

અર્થ ॥ હવેબારમી બોધિહુર્લેન જાવનાજાવેઢે જેનાથકી દેવતાઓપણ વિ
સ્મયપામે એહવો સ્વર્ગસંપત્તિનો વિલાસ પામીને જીવ આનંદ પામનાર થાયઢે વ
લીજેનાથકી અનેકપ્રકારના અત્યંત જોગેંકરી યુક્ત એહવા રૂઢાકુલમાં પુનઃપુનઃ જ

नमथायळे तथा परंपरायें अद्वैत ब्रह्मपदवी पमाडवामां जेनेकोइशत्रुनथी जेनीप्राप्ति
पामवी अत्यंतकठीणळे एहवुंजे बोधरूपरत्न तेनोहेबुद्धिमंतो तमेसेवनकरो ॥ १ ॥

जुजंगप्रयातवृत्तत्रयं॥अनादौ निगोदांधकूपे स्थितानामजस्रं जनुर्मृ
त्युदुःखार्दितानां॥परीणामशुद्धिः कुतस्तादृशी स्याद्यया हंत तस्मादि
निर्याति जीवाः ॥ २ ॥ततो निर्गतानामपि स्थावरत्वं त्रसत्वं पुनर्दुर्लभं
देहनाजां ॥ त्रसत्वेपि पंचाक्षपर्याप्तसंज्ञिस्थिरायुष्कवत्वं दुर्लभं मानु
षत्वं ॥३॥ तदेतन्मनुष्यत्वमाप्यापि मूढो महामोहमिथ्यात्वमायोपगूढः॥
भ्रमन्दूरमग्नौ जवागाधगते पुनः क प्रपद्येत तद्बोधिरत्वं ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ पण अनादि कालना निगोदरूप अंधकार तद्रूप कुवामां रहेनारा निरं
तर जन्म मरणना दुःखेंकरी पीडायला प्राणीओने तेवी परिणामशुद्धि केमथाय
केमके जेथकी महोटा आनंदे सहित जीव निगोद रूप अंधकार कुवामांथी बा
हेरपडेळे ॥ १ ॥ ते निगोदमांथी नीकलीने पण स्थावरमां उपजवुंथाय केमके
प्राणीने त्रसपणुं पामवुंतो दुर्लभळे वली त्रसपणामां पण पंचेंडियपणुं पामवुं ड
र्लभळे तेमां वलीपर्याप्तिपणुं पामवुं दुर्लभळे तेमांपण संज्ञी पंचेंडियपणुं दीर्घायु अ
ने मनुष्यपणुं पामवुंतो परमदुर्लभळे ॥३॥महामोह मिथ्यात्व तथा माया एणेकरी
युक्त्यको मूर्खप्राणी आ मनुष्यपणुं पामीने संसाररूप अगाध खाडामां फिरतो
फिरतो बुडयोथको रहेळे तेप्राणीने बोधिरत्न फरीने शीरीतें प्राप्तथसे ॥ ४ ॥

शिखरिणीवृत्तं॥विजिन्नाः पंध्यानः प्रतिपदमनल्पाश्च मतिनः कुयुक्ति
व्यासंगैर्निजनिजमतोह्लासरसिकाः ॥ न देवाः सान्निध्यं विदधति न
वा कोप्यरसिकस्तदेवं कालेऽस्मिन् य इह दृढधर्मा स सुकृती ॥५॥

अर्थ ॥ धर्मोना जिन्नजिन्न मार्ग अने जिन्नजिन्न स्थानकें कुयुक्तिना व्यासंगें ए
टले अज्यासें करीने पोतपोताना मतना उदयविषेरसिक एहवा घणामतवाला आ
कालमांळे अनेजो देवतानेपूढवाजइयेंतो देव कांइ कोइपासें आवतोनथी एमजएह
वो अतिशयबालोपण कोइनथीके जेने पूढि निर्णय करीयें तो एवा आ डुप्करकाल
मां जेप्राणी धर्मउपर दृढता राखेळे तेज प्राणी पुण्यवान जाणवो ॥ ५ ॥

शार्दूलविक्रीडितवृत्तं॥ यावद्देहमिदं गदैर्न मृदितं नोवा जराजर्जरं याव
त्वत्कदंबकं स्वविषयज्ञानावगाहकम्॥ यावच्चायुरजंगुरं निजहिते ता
बहुधैर्यत्यतां कासारे स्फुटिते जले प्रचलिते पालिः कथं बध्यते ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ जिहांसुधी आशरीर रोगाक्रांत थयोनथी तेमज जिहांसुधी आशरीर
जरायेंकरी जर्जरीनूतथयोनथी तथा जिहांसुधी आ पांचेंडियनो समूह पोतपोता
ना विषयो लेवाने समर्थते अने जिहांसुधी आयुष्य क्लीणथयुंनथी तिहांसुधी
हेजीव तुं पोताना कव्याणविषे यत्नकर केमके तलोफुटीन पाणी बाहेर नीकली
जसे तोपते पालते केवी बांधीस ॥ ६ ॥

अनुष्टुप्वृत्तं ॥ विविधांपद्मं देहमायुश्च कृणजंगुरं ॥

कामालंब्य धृतिं मूढैः स्वश्रेयसि विलंब्यते ॥ ७ ॥

अर्थ ॥ आशरीर नानाप्रकारना उपडवेंकरी युक्तते आयुष कृणजंगुरते एमठतां
कोणमूर्ख तेनावपर संतोष राखी पोताना कव्याणथवाना कार्यमां विलंब करे॥७
॥ ६१दशनावनाष्टकं धनश्रीरागेणगीयते ॥ हीचेरेहीचेरेपीआहिंडोलडेएवेशी ॥

बुध्यतां बुध्यतां बोधिरतिडुर्लभा ॥ जलधिजलपतितसुररत्नयु
क्त्या सम्यगाराध्यतां स्वद्वितमिह साध्यतां ॥ बाध्यताम
धरगतिरात्मशक्त्या ॥ बु० ॥ १ ॥ चक्रिजो ज्योतिरिव न
रजवो डुर्लभो भ्राम्यतां घोरसंसारकट्टे ॥ बहुनिगोदादिका
यस्थितिर्व्यायते ॥ मोहमिथ्यात्वमुखचोरलट्टे ॥ बु० ॥ २ ॥

अर्थ ॥ जेम समुडनापाणीमां पमीगयलुं चिंतामणीरत्न पाठोहाथमां आवबुं
अतिडुर्लभते तेम बोधिपामवीपण अतिडुर्लभते माटेरूमरीतीं बोधिनुं आराधनकरी
पोतातुं हितसाधबुं अनेपोतानी शक्तीयेंकरी दुर्गतिनो बाधकरवो ॥ १ ॥ घणी नि
गोदादिक कायस्थितियें करी विशाल अने मोह मिथ्यात्वप्रमुख लाखोगमे चोरटा
यें युक्त एहवो आ घोर संसाररूप अरण्यमां फिरनारा जीवोने चक्रवर्तिना जोजन
सरखो मनुष्य जन्म पामवो डुर्लभते ॥ २ ॥

लब्ध इह नरजवो ऽनार्यदेशेषु यः स जवति प्रत्युतानर्थकारी ॥ जी
वहिंसादिपापाश्रवव्यसनिनां माघवत्यादिमार्गानुसारी ॥ बु० ॥ ३ ॥

आर्यदेशस्पृशामपि सुकुलजन्मनां ॥ दुर्लजा विविदिषा धर्मतत्त्वे ॥ र
तपरिग्रहजनयाहारसंज्ञावर्तिनि हंत मग्नं जगद्दुस्थितत्वे ॥ बु० ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ जो आ जगतमां प्राणी अनार्यदेशमां मनुष्यनव पाम्योतो उलटो अन
र्थनुं कारणथायते केमके जीवहिंसादिक पापाश्रवना व्यसनवाला जीवोतो माधव
ति जे सातमी नरकादिकते तेना मार्गनुं कारण थायते ॥ ३ ॥ रूडाकुलमां जन्म
पामेजो होय अनेवली आर्यदेशमां रहेनार होय तेनेपण धर्मतत्व जाणवानी इहा
थवीदुर्लजते कारणके रतके० मैथुन परिग्रह नय अने अहार ए चार नामना दु
स्थितपणामां सर्वजगत बूमोपडयोते ॥ ४ ॥

विविदिषायामपि श्रवणमतिदुर्लजं धर्मशास्त्रस्य गुरुसन्निधाने ॥ वित
यविकथ्यादितत्तज्जसावेशतो विविधविक्षेपमलिनेऽवधाने ॥ बु० ॥
॥ ५ ॥ धर्ममाकर्ण्य संबुध्य तत्रोद्यमं कुर्वतो वैरिवर्गोऽंतरंगः राग
द्वेषश्रमालस्य निजादिको बाधते निहतसुकृतप्रसंगः ॥ बु० ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ कदाचकोइने धर्मतत्व जाणवानी इहाहोय अने गुरुसंनिध बेगोहोय
तोपण वृथा विकथारसना आवेशथी नानाप्रकारना विक्षेपेंकरी जोतेनुं अंतःकरण
मलीन थयुं होयतो धर्मशास्त्रोनुं श्रवण दुर्लजहोय ॥ ५ ॥ वली जेप्राणी धर्मने
सांजली धर्मनेपाम्यो अने धर्मनेविषे उद्योगपण करवावेतो तेवा प्राणीनेपण पुण्य
रूप प्रसंगना नाशकरनारा जे रागद्वेष श्रम आलस निडा इत्यादिक अंतरंग शत्रु
नो समूहते तेपीडाकरेते तेथीतेने धर्मपामवुं दुर्लजथायते ॥ ६ ॥

चतुरशीतावहो योनिलक्ष्मिष्वयं क्व त्वया कर्णिता धर्मवार्ता ॥ प्राय
शो जगति जनतां मिथो विवदते रुद्धिरसशातगुरुगौरवार्ता ॥ बु० ॥ ७ ॥
एवमतिदुर्लजात्प्राप्य दुर्लजतमं बोधिरत्नं सकलगुणनिधानं ॥ कुरु गुरु
प्राज्यविनयप्रसादोदितं ॥ शांतरससरसपीयूषपानं ॥ बु० ॥ ८ ॥

इ० शांतसुधारसगेयकाव्ये बोधिजावनाविजावनो नामद्वादशः प्रकाशः

अर्थ ॥ माटे अहोइति आश्चर्य हेजीव चोरासीलक्ष जीवा योनीमां किहां
पण तें धर्मनीवात सांजली हसेके अर्थात् नहीज सांजली हसे केमके धणुकरीने
आ जगतमां रुद्धिगारव रसगारव सातागारव एत्रण महोटा गारवेंकरी पीडाबला
लोकोतो परस्पर एकबीजा साथे वादकरेते पणधर्मनी वातोसांजली धर्ममार्गे प्रव

नैतानयी ॥७॥ एम अतिदुर्जन वस्तु करतां पण विज्ञेय दुर्जन अने समस्त गुणनुं
निधानएवुं जे बोधिरत्न ते पामीने गुरुनो अत्यंत विनयकखो तेणेकरीने प्राप्तयुं ए
हवुं जे शांतिसुधारस रूप जलोअमृत तेनु तुं पानकर एमांकर्त्ताय पांतानुं नाम पणसु
चव्युं ॥ ८ ॥ इति श्री शांतिसुधारस गेयकाव्ये बोधिजावनाविजावनोनाम द्वादशः प्र
काशः एरीतें अनित्यादिक बारजावनाओनो अधिकार संपूर्ण थयो ॥

अनुष्टुप्वृत्तं ॥ सधर्मध्यानसंध्यानहेतवः श्रीजिनेश्वरैः ॥ मैत्रीप्रचतयः
प्रोक्ताश्चतस्रो जावनाः पराः ॥ १ ॥ तथाहुः ॥ मैत्रीप्रमोदकारुण्यमाध्य
स्थानि नियोजयेत् ॥ धर्मध्यानमुपस्कर्तुं तद्धि तस्य रसायनं ॥ २ ॥

अर्थ ॥ हवे मैत्र्यादिक चारजावनाओ जावेढे श्रीतीर्थकरदेवें सत्यधर्मध्याननी
धारानी हेतुनूत मैत्रीआवेदेइने बीजी चारजावनाओ कहीढे ॥१॥ ते श्रीतीर्थकरदेवें
कहीढे तेमज जावियेढेयें १ मैत्री २ प्रमोद ३ कारुण्य अने ४ माध्यस्थ्य एचारजाव
नाते धर्मध्यानना नूषणार्थें एटले धर्मध्याननी शोनानेअर्थें योजना करीयकी ध्या
वनारने चारजावनायुक्त जे धर्म ते रसायन (औषधी) तुल्य थायढे ॥ २ ॥

उपजातिवृत्तं ॥ मैत्री परेपां हितचिंतनं यत् नवेत्प्रमोदो गुणपक्षपातः ॥
कारुण्यमार्त्तागिरुजां जिह्मैर्त्युपेक्षणं दुष्टधियामुपेक्षा ॥ ३ ॥ सर्वत्र
मैत्रीमुपकल्पयात्मन् चित्यो जगत्यत्र न कोपि शत्रुः ॥ कियद्दिनं
स्थायिनि जीविते ऽस्मिन् किं खिद्यते वैरिधिया परस्मिन् ॥ ४ ॥
सर्वेऽप्यमी बंधुतया ऽनुज्जृताः सहस्रशोऽस्मिन् न वता न वाव्धौ ॥ जी
वास्ततो बंधव एव सर्वे न कोपि ते शत्रुरिति प्रतीहि ॥ ५ ॥
सर्वे पितृभ्रातृपितृव्यमातृपुत्रांगजास्त्रीजगिनीस्नुपातं ॥ जी
वाः प्रपन्ना बहुशस्ते देतकुटुंबमेवेति परो न कश्चित् ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ जे बीजानाहितनुं चिंतनकरवुं ते मैत्रीजावना जाणवी गुणीनो पक्षपा
तकरवुं ते प्रमोदजावना जाणवी दुखीप्राणीना दुख दुरकरवानी इज्जाराखवी ते का
रुण्यजावना दुष्टबुद्धीवंत प्राणीउपर उपेक्षाकरवी ते उपेक्षणजावना ॥ ३ ॥ हेआ
त्मातुं सर्वत्र मैत्रीतापणुंकर एटले आजगतमां कोइपण महारो शत्रुढे एहवो तुं
ताहारा मनमां बीलकुल लावीसनही केमके थोडादिवस रहेनारो अल्पमात्र ताह
रो जीवितअपणुढे तेमां बीजाउपर शत्रुबुद्धि राखीने सुं वृथा खिन्नथायढे ॥ ४ ॥

हेजीव आसंसारसमुद्रमां ए समस्तप्राणीसाथें हजारोवखत तें जाइपणो अनुज व्यो तेमाटे एसर्व ताहारा जाइओजळे पण कोइ तहारो शत्रुनथी एवीरीतें तुंजाण ॥ ५ ॥ सर्वजीवो मात्र. संसारमां माता पिता बंधु काको पुत्र पुत्री स्त्री, बहेन ठोकरानीस्त्री इत्यादिकरीतें ताहरीसाथें शेकडो वखत सगपण करीचुकाळे तेमाटे एसर्व ताहारो कुटुंबजळे पण एमांकोइ परकीयनथी एमविचारी सर्वजंतु उपर मंत्रिता पणुं आदर ॥ ६ ॥

इंजवजावृत्तद्वयं॥ एकेंडियाद्या अपि हंत जीवा. पंचेंडियत्वाद्यधि गत्य सम्यक् ॥ बोधि समाराध्य कदा लज्जते नूयो नवभ्रांतिजियां विरामं॥ ७ ॥ या रागरोपादिरुजो जनानां शाम्यंतु वाक्काय मनोऽबुद्धस्ताः॥ सर्वेप्युदासीनरसंरसंतु सर्वत्र सर्वसुखिनोऽभवंतु॥ ८ ॥

अर्थ ॥ फिरी हेजीव तुं एवो विचारकर के आ संसारमां जे एकेंडियादिक जीवोळे तेपण रुडाप्रकारें पचेडियादिकपणु पामीने ज्ञानाराधनाकरी कोइकाजेंप ए संसारमां नमवारूप जयतुं अंतकरसे एवुंजाणीने तेजीवोनी साथे पण मित्रता कर ॥ ७ ॥ वलीजे प्राणीओने रागद्वेषादिरूप पीडा मन वचन कायाना श्रुजयो गोनो डोहकरेळे तेसर्वप्राणी उदाशीनतापणुं पामीने सर्वलोक सुखीयाओ एवोमै त्रीपणुं तुं सर्वजीवो उपर राख ॥ ८ ॥

॥ अथ त्रयोदशजावनाष्टकं देशाखरागेणगीयते रेजीवजिनधर्मकीजियें एवेशी ॥ विनय विचिंतय मित्रतां ॥ त्रिजगति जनतासु ॥ कर्मविचित्रतया गतिं विविधां गमितासु ॥ वि० ॥ १ ॥ सर्वेते प्रियबांधवा नहि रिपुरिह कोपि ॥ माकुरु कलिकलुपं मनो निजसुकृतविलोपि ॥ विन० ॥ २ ॥

अर्थ ॥ हेविनय आ त्रयलोकमां कर्मनी विचित्रतायेंकरी नानाप्रकारनी तिर्ये चादिक गतिओने पामेलाप्राणी जे ठे तेसर्वप्राणीमात्रना समूहउपर तुं मित्र ताजाव राख केमके एसर्व ताहारा परमप्रिय बांधवजळे पण एमांकोइ तहारोशत्रु नथी माटे फोकट मनने क्लेशकरी कलुषता मकर कारणके क्रोधजेळे ते तहारा पोतानाज पुण्यनो नाशकरनारोळे ॥ १ ॥ २ ॥ ए बेकाव्यनो अर्थएकगोळे.

यदि कोपं कुरुते परो निजकर्मवशेन ॥ अपि नवता किं नूयते हृदि रोषवशेन ॥ वि० ॥ ३ ॥ अनुचितमिह कलहं सतां ॥ त्यज समरसमीन ॥ नज विवेककलहंसतां ॥ गुणपरिचयपीना ॥ वि० ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ माटे जो बीजोकोइ पोताना कर्माधीनपणाथकी ताह्याउपर क्रोधकरे
ढे तो तुंपण तहाराहृदयमां तेनाउपर क्रोध शावास्ते करेढे ॥ ३ ॥ अरेजीवतुं स
मतारूप पाणीना तलावतुं मत्स्यइने सत्पुरुषांने अयोग्य एहवुंजे कलह तेनेमू
कीआप अनेगुणोनो परिचय करवाने पुष्टकारी एहवुंजे विवेकरूप सरोवर तेमां
रमण करवाने हंस जेवो था ॥ ४ ॥

शत्रुजनाः सुखिनः समे मत्सरमपहाय ॥ संतु गंतुमनसोप्यमी
शिवसौख्यगृहाय॥वि०॥५॥सकृदपि यदि समनालवं हृदयेन लि
हंति ॥ विदितरसास्तत इह रतिं स्वत एव वहंति ॥ वि० ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ हेजीवतुं समस्त शत्रुलोकोनी मंमलीउपर मत्सरतानावनो त्यागकरी
ने परमसुखीथा अने मोक्षरूप सुखना घरने जाणवाने ताहूं मनकर ॥ ५ ॥ जोए
कवारपण समताना लवतुं ताहारा हृदयमां आस्वादन करीस तो रसइथइने सम्य
कउपर पोतानी मेळेज प्रीतिकरीस ॥ ६ ॥

किमुत कुमतमदमूर्छितां झरितेषु पतंति जिनवचनानि कथं ह हा
न रसाडुपयंति॥वि०॥७॥ परमात्मनि विमलात्मनां परिणम्य वसं
तु ॥विनय समामृतपानतो जनता विलसंतु॥वि०॥८॥इतिश्रीशांत
सुधारसगेयकाव्ये मैत्रीजावनाविजावनोनाम त्रयोदशः प्रकाशः

अर्थ ॥ हे जीवतुं शावास्ते कुमतायेंकरी मूर्छितथइने नरकमांपडेढे अने शांत
रसथीज जरेला श्रीतीर्थकरदेवना वचनोनुं केम संरक्षण करतो नथी ॥ ७ ॥ निर्म
लअंतःकरणवाला जीवोनामन परमात्माना स्वरूपनेविषेज परिणत थइ रहो
अने लोकोनासमूह ते समतारूपी अमृतना पानेकरी विनयनो विलासपामो॥८॥
इतिश्री शांतसुधारस गेयकाव्ये मैत्रीजावनाविजावनो नाम त्रयोदशः प्रकाशः

स्त्रग्धरावृतं॥धन्यास्ते वीतरागाः क्लृपकपथ्यगतिक्लीणकर्मो
परागास्त्रैलोक्ये गंधनागाः सहजसमुदितज्ञानजाग्रद्विरा
गाः॥अध्यारुह्यात्मशुध्या सकलशशिकलानिर्मलध्यानधा
रामारान्मुक्तेः प्रपन्नाः कृतसुकृतशतोपार्जितार्हित्यलक्ष्मीं
॥१॥तेषां कर्मक्षयोत्यैरतनुगुणगणैर्निर्मलात्मस्वभावैर्गायं

गायं पुनीमस्तवनपरिणतैरष्टवर्णास्पदानि ॥ धन्यां मन्ये र
सङ्गा जगति जवतस्तोत्रवाणीरसङ्गामङ्गां मन्ये तदन्यां
वितथजनकथाकार्यमौख्यमग्नां ॥ ७ ॥ निर्ग्रन्थास्तेपि ध
न्या गिरिगहनगुहागच्छरांतर्निविष्टा धर्मध्यानावधानाः
समरससुहृताः पङ्क्तमासांपवासाः ॥ येन्येपि ज्ञानवन्तः
श्रुतविततधियो दत्तधर्मोपदेशाः शांता दांता जिताङ्गा
जगति जिनपतेः शासनं नासयन्ति ॥ ३ ॥ दानं शीलं
तपो ये विदधति गृहिणो जावनां जावयन्ति धर्मं धन्या
श्रुतुर्धा श्रुतसमुपचितश्रद्धया राधयन्ति ॥ साध्यः श्राध्य
श्च धन्याः श्रुतविदशधिया शीलमुद्भावयन्त्यस्ता न्सर्वान्
मुक्तगर्वाः प्रतिदिनमसकृद्भाग्यजाजः स्तुवंति ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ हवे प्रमोद जावना जावेढे रूपकश्रेणीना मार्गमां प्रवेशकरवाने कर्म
रूपमलने जेणे क्षीणकथुंढे अने त्रणलोकमां गंधहस्तिसरखा स्वस्वजावमां रमण
करनारा सहजउदयने पामेला केवलज्ञानेकरी जागृतथयुंढे वैराग्यजेहनुं एहवा
श्रीवीतराग एटले तीर्थकरनेधन्यढे केमके जे आत्मशुद्धिकरीने पूर्ण चंद्रकलास
रिखी निर्मल जे ध्यानधारा तडूप अनंतपुण्यना समूहेंकरी संपादनकरेली तीर्थ
करनीलक्ष्मी तेनुं आराधनकरी मुक्तिनेप्राप्तयायढे ॥ १ ॥ श्रीविनयविजयजी नपा
ध्यायकहेढे के हुं ते तीर्थकरोना कर्मकृपयकी उत्पन्नययाजे घणा गुणना समूह
तेनी स्तुतिकरवाविषे जेहना परिणामहोयढे एवा आत्माना निर्मलस्वजावें सहित
तीर्थकरनी स्तुति करीकरीने वरणना आठस्थानकोप्रतें पवित्रकरुं अने आ जग
तमां तीर्थकरोनी स्तुतिना रसने जाणनारी जिव्हाने धन्यमानुं तेविना बीजीजे
निष्फल लोकवाती अने कार्याना वाचालपणामां वर्तनारी जिव्हाने मूर्खतुल्य
मानुं ॥ २ ॥ वली पर्वतमां अरण्यमां गुफागुहिरमां निवासकरीने धर्मध्यान उ
पर एकाग्रचित्त राखनारा तथा सम्यक्तरूप रसेकरी संतुष्टयला वली पङ्क्त मास
विगेरेना उपवास करनारा एहवा जे निग्रंथसाधु तेनेपण धन्यढे तथा वली बी
जाजे ज्ञानीपुरुषो शास्त्रउपर पसरेली बुद्धियेंकरी धर्मोपदेशआपेढे अने शांतगुणी
दांतगुणी जितेंडिय एहवा महापुरुष जे जगतमां प्रवर्तताथका श्री तीर्थकरदेवना

शासनने प्रकाशितकरेते तेनेपण धन्यते ॥ ३ ॥ वलीजे गृहस्थावासमां रत्याथका पण सुपात्रने दानआपेते शीलपात्रेते तपकरेते नावनाओ नावेते तथा चाग्रप्रका रें करी धर्मध्यानने आराधेते अने पुष्टश्रद्धायें शास्त्रनुं आराधन करेते तेनेपण धन्यते वलीजे साध्वी तथा श्राविकाओ शास्त्रथकी स्वहृथयली बुद्धियें शीलपात्रे ते तेनेपण धन्यते एरीतें हे जाग्यवंत जग्यपुरुषो तमे सर्वथा गर्वमूकीने ए पूर्वोक्त समस्त उत्तमपुरुषोनी नित्यप्रतें निरंतर स्तुतिकरो के जेथकी तमारुं कव्याणथाय ॥ ४ ॥

उपजातिवृत्तं ॥ मिथ्यादृशामप्युपकारसारं संतोषसत्यादिगुणप्रसा रं ॥ वदान्यतावैन यकप्रकारं मार्गानुसारीत्यनुमोदयामः ॥ ७ ॥

अर्थ ॥ ए पूर्वोक्त सम्यक् दृष्टी जीवनी स्तुति करवी ते तो श्रेष्ठजने परंतु अमें मिथ्यादृष्टीनो पण उत्तम उपकार जाणीयेंबैयें कारणके जो तेमनो संतोष सत्या दिक् गुणनो प्रसार तथा दातारपणुं अने विनयना प्रकार एटलावाना मार्गानुं सारीते तो एहवोजाणीने तेनीपण अनुमोदना करियेंते ॥ ५ ॥

स्वग्धरावृत्तं ॥ जिह्वे प्रवृद्धी नव त्वं सुकृतिसुचरितोच्चारणं सु प्रसन्ना नूयास्तामन्यकीर्तिश्रुतिरसिकतया मेऽद्य कर्णौ सुक णौ ॥ वीक्ष्यान्यप्रौढलक्ष्मीं द्रुतमुपचिनुतं लोचने रोचनत्वं संसारेऽस्मिन्नसारे फलमिति नवतां जन्मनो मुख्यमेव ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ हेजीवो जो तमे सरलतो अने पुण्यवान पुरुषोना पुण्यनो उच्चार कर वाने प्रसन्नतो एटले आज अमारा कान बीजा पुण्यवान पुरुषोनी कीर्ति श्रवण ना रसिकपणे करी सुकर्णरहो अने बीजानी प्रौढ ऐश्वर्यताजोऽने अमारी चक्षु प्रकाशपणाने धारणकरो एहवा जो तमारा विचारते तो आ संसारमां एज तमारा जन्म सफल पणानो मुख्य फलते ॥ ६ ॥

उपजातिवृत्तं ॥ प्रमोदमासाद्य गुणैः परेषां येषां मतिः सज्जति सा म्यसिंधौ ॥ देदीप्यते तेषु मनःप्रसादे गुणास्तथैते विशदीभवन्ति ॥ ७ ॥

अर्थ ॥ बीजाना गुणो सांजली संतोषपामिने जेनीबुद्धि समतारसरूप समुद् धी संछन्नप्रथायते तेप्राणीना मननो प्रसाद देदीप्यमान थायते तेमज तेना पोता ना गुण पण सर्व स्वहृ थायते ॥ ७ ॥

॥ अथ चतुर्विंश जावनाष्टकं टोडीरागेणगीयते ऋषजकीमेरेमनजगतिवशीरीएदेशी ॥

विनय विजावय गुणपरितोषं ॥ ध्रुवपदं ॥ निजसुकृता

सवरेषु परेषु ॥ परिहर दूरं मत्सरदोषं ॥ वि० ॥ १ ॥

अर्थ ॥ हेविनय तूं गुणीपुरुषनागुण उपर संतोष करवुं मनमालाव अने पो
ताना पुण्यप्राप्तिनावखतें बीजाउपर मत्सरकरवापणाना दोषने दूरकर ॥ १ ॥

दिष्टायं वितरति बहुदानं वरमयमिह लज्जते बहुमानं ॥ किमिति

न विमृशसि परपरमागं ॥ यद्विज्जसि तत्सुकृतविजागं वि० ॥ २ ॥

अर्थ ॥ अमुक मनुष्य अत्यंत दानआपेठे एबहु कल्याणकारक कामकरेठे अथ
वा अमुकपुरुष अमुकस्थानके बहुमानपामेठे एणघणुजरुमुंठे एहवो रुडोविचार
तुं केमकरतो नथी ठेकाणेठेकाणे लोकोना गुणोत्कर्ष करवा एहिज सुकृत विजागने २

येषां मन इह विगतविकारं ॥ ये विदधति ज्ञुवि जगडुपकारं ॥

तेषां वयमुचिताचरितानां ॥ नाम जपामो वारंवारं ॥ ३ ॥

अर्थ ॥ आ जगतमां जेना मननेविषे कोइप्रकारनो विकारनथी एटखे निर्विका
रीढता पृथ्वीनेविषे लोकोनो उपकारकरेठे एहवा पवित्र सदाचारी पुरुषोना नाम
अमें वारंवार जपियेंढैयें ॥ ३ ॥

अहह तितिक्कागुणमसमानं ॥ पश्यत जगवति मुक्तिनिदानं ॥ येन

रुपा सह लसदज्जिमानं ॥ ऊटिति विघटते कर्मवितानं ॥ वि० ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ जेनीबराबरी करवाने कोई समर्थनथी एहवो मुक्तिनुं कारणजे ह्मा
गुण ते श्रीतीर्थकरदेव नोजूओ के जेणेकरी क्रोधसहित अजिमानेकरी शोचना
रो एहवोजे कर्मनो समूह ते तुरत नाशपामेठे ॥ ४ ॥

अदधुः केचन शीलमुदारं ॥ गृहिणोपि परिहृतपरदारं ॥ यश इह

संप्रत्यपि शुचि तेषां ॥ विलसति फलिताफलसहकारं ॥ वि० ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ जेगृहस्थो परस्त्रीनुं त्यागकरी महोदुः शीलव्रतपाळेठे ते ह्मणापण आ
जगतमां पवित्र यशें फलीनूत थयाथका सफल आंबाना वृहत्सरिखाशोणेठे ॥ ५ ॥

या वनिता अपि यशसा साकं कुलयुगलं विदधति सुपताकं ॥

तासां सुचरितसंचितराकं ॥ दर्शनमपि कृतसुकृतविपाकं ॥ वि० ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ वलीजे स्त्रीओपण शील पालीने पोताना मावित्र तथा ससरा बन्ने कु

लोने यशनी सुपताकके० ध्वजाकरेढे एवीन्नीओनो पुण्य परिपाके करी प्राप्त
येलुं जेदर्शन ते पण पुण्यरूप धननुंज संपादकढे ॥ ६ ॥

तात्विकसात्विकमुजनवतंसाः ॥ केचन युक्तिविवेचनहंसाः ॥ अलम
कृत किल जुवनाजोगं ॥ स्मरणमनीपां कृतशुचयोगं ॥ वि० ॥ ७ ॥

अर्थ ॥ स्वरेखरा सत्वगुणने धारणकरनाग सङ्गनजोकोना मस्तकना नूपणस
मान अने जेम हंस दूध तथापाणीनो विवेचनकरेढे तेनीपरें युक्तियेंकरी विवेचन
नाकरनारा एहवा जे सर्वोत्कृष्टप्राणीढे ते आ अणोजुवनने शोचायमान करवाने
तत्परढे तो तेवापुरुषोनुं स्मरणकरवुं ते पण शुचयोगनो करनारथाय ॥ ७ ॥

इति परगुणपरिज्ञावनसारं ॥ सफल्य सततं निजमवतारं ॥ कुरु
सुविहितगुणनिधिगुणगानं ॥ विरचय शांतसुधारसपानं ॥ वि० ॥ ८ ॥ इति
श्री शांतसुधारसगेयकाव्ये प्रमोदजावनाविज्ञावनोनामचतुर्दशः प्रकाशः

अर्थ ॥ हे आत्मा एपूर्वोक्तरीतें परनागुणनो विचार करवुं एहिज जेमां सार
ढे एवुं आ तहारो पोतानो अवतार तेने तुं निरंतर परनागुणो स्मरणकरीने सफ
लकर तथा शुद्धगुणोना निधि एहवाजे मनुष्यो तेना गुणोनुं गायनकर अने शां
तसुधारसनुं पानकर ॥ ८ ॥ इति श्री शांतसुधारसगेयकाव्ये प्रमोदजावना वि
ज्ञावनो नाम चतुर्दशः प्रकाशः ॥

मालिनीवृत्तं ॥ प्रथममशनपानप्राप्तिवांगविहस्ता स्तदनु वस
नवेशमालंकृतिव्यग्रचित्ताः ॥ परिणयनमपत्यावाप्तिमिष्टेंडि
यार्थान्सततमजिलपतः स्वस्थतां कास्सुतीरन् ॥ १ ॥

अर्थ ॥ हवे कारुण्यजावना जावेढे प्रथमतो अशनपान प्राप्तिकरवानी इष्टा
यें व्याकुलथयला तदनंतर वस्त्र धर अलंकार इत्यादिकोनी प्राप्ति करवाने विषे जे
मनुंचित व्यग्रथयुंढे तेवारपठि लग्नकरवानी इष्टा तेपठि पुत्रपुत्री प्राप्त करवानी
इष्टा अने इंडियार्थजे पांचइंडियोना त्रेवीस विषयोतेप्रतें इष्टनार एहवाजे संसार
वासी जीवो तेकेवीरीतें स्वस्थ थाय ॥ १ ॥

शिखरिणीवृत्तं ॥ उपायानां लक्षैः कथमपि समासाद्य विजवं जवा
न्यासात्तत्र ध्रुवमिति निबध्नाति हृदयं ॥ अथाकस्मादस्मिन्विकिर
ति रजः क्रुरहृदयो रिपु र्वा रोगो वा जयमुत जरा मृत्युरथवा ॥ २ ॥

अर्थ ॥ हे प्राणी तुम्हा जगतमां लक्षावधि उपायोकरिने कोऽपणरीतें ऐश्वर्य
ता मेलवी जन्मोजन्मना अन्यासंकरि तेहनाउपरज मनने स्थिर राखेवे पण एना
उपरतो एवीअनंतर जे अकस्मातिक क्रूर हृदयवंत शत्रु किंवा रोगप्राप्ति नय जरा
अथवा मृत्यु एटलावाना धुलनाखेवे ॥ २ ॥

स्वग्धरावृत्तं ॥ स्पर्धते केपि केचिद्वधति हृदि मिथ्यो मत्सरं
क्रोधदग्धा युध्यते केरुप्यद्वा धनयुवतिपशुक्तेत्रपजादिहेतोः ॥
केचिन्नोचाह्वयते विपदमनुपदं दूरदेशानटंतः ॥ किं कुर्मः
किं वदामो नृशमरतिशतैर्व्याकुलं विश्वमेतत् ॥ ३ ॥

अर्थ ॥ कोऽ क्रोधेकरी दग्धययायका द्वेषकरेवे कोऽ परस्पर हृदयमां मत्सर
धरेवे केटलाक कोऽना संन्यानठता स्वर्णदणो इव स्त्री पशु खेत्र गाम इत्यादिको ने
वास्ते लडेवे वली कोऽक लोनेंकरि विपत्तिये नोगित ययायका दूर देशांतरोमां गटन
करीकरीने व्यामूढयायवे तो हवे सुं करियें अने सुं बोलियें आ जगत तो अत्यंत
शेकडा दुःखेकरी व्याकुलवे ॥ ३ ॥

उपजातिवृत्तत्रयं ॥ स्वयं खनंतः स्वकरेण गर्तान्मध्यं स्वयं तत्र य
था पतन्ति ॥ तथा ततो निष्क्रमणं तु दूरे ऽधोदः प्रपातादिरमन्ति
नैव ॥ ४ ॥ प्रकल्पयन्नास्निकतादिवादमिदं प्रमादं परिशीलयंतः
॥ मग्ना निगांदादिषु दोषदग्धा डुरंतदुःखानि दृष्ट्वा सहते ॥ ५ ॥
शृण्वन्ति ये नैव हितोपदेशं न धर्मलेशं मनसा स्पृशन्ति ॥ रुजः
कथंकारमथापनेयास्तेपामुपायस्त्वयमेक एव ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ प्राणीपोतें पोतानेहाथें खाडोखोदीने तेमां एवीरीतें पडेवेके फरीकोऽ
प्रकारें तेमांथी नीकलवुंतो दूरहुं परंतु उलटो नीचेनीचें जडपडवुं तेनुं किवारे
अंतज आवनार नथी एटलो उंडोखाडो खोवेवे ॥ ४ ॥ जे नास्तिकादिक वादक
वर्पीने प्रमादनो अन्यासकरनारा दोषेकरी दग्धययीने निगोदादिकमां बुमारह्या
यका जेनोअंत घणुंजमातो एहवा महा क्लेशकारी दुःखोने सोसेवे तो हाहा इतिखे
वे एवात केटली खेदजरेलीवे ॥ ५ ॥ जेप्राणीहितोपदेश सांजलतो नथी अने धर्म
लेश्याने तो मनेकरीपण स्पर्श करतो नथी तेप्राणीना दुःखो सीरीते दूरकरीयें तेनो
आ एकज उपायवे तेआगलना श्लोकमां कहेवे ॥ ६ ॥

अनुष्टुप्वृत्तं ॥ परदुःखप्रतीकारमेवं ध्यायंति ये हृदि ॥

लज्जते निर्विकारं ते सुखमायतिसुंदरं ॥ ७ ॥

अर्थ ॥ जेप्राणी पूर्वोक्तप्रकारें बीजाना दुःखोनो प्रतीकार हृदयमां धरंजे तेणे करी जेना परिणाम सुंदरआयजे तेने निर्विकारी सुख प्राप्तआय ॥ ७ ॥

॥ पंचदशजावनाष्टकं रामकुलीरागेण गीयते ॥ हमागे अंबरदेहुमुरारी एदेशी ॥

सुजना जगत मुदा जगवंतं सुजनाजगत मुदा जगवंतं ॥ ध्रुवपदं ॥

शरणागतजनमिह निष्कारणकरुणावंतमवंतरं ॥ सुज० ॥ १ ॥

अर्थ ॥ हेसज्जनो आ जगतमां कारणविना दयाना पावनारा अने जे पोताने शरणे आब्यो तेनीरक्षाना करनारा जे जगवंतजे तेने तुमे हंपैकरी नजो ॥ १ ॥

क्षणमुपधाय मनः स्थिरतायां पिवत जिनागमसारं ॥ का

पथघटनाविकृतविचारं त्यजत कृतांतमसारं रे ॥ सुज० ॥ ७ ॥

अर्थ ॥ एकक्षणमात्र पोतानो मनस्थिरकरी जेनागमना सारतुं पानकरो अने जे कृत्योमां कुत्सित मार्गनी घटनायें करी आपणो विवेक विकारवंत आयजे एवा असार निंदनिक कृत्यनो त्यागकरो ॥ २ ॥

परिहरणीयो गुरुरविवेकी भ्रमयति यो मतिमंदं ॥ सुगुरुवचः

सकृदपि परिपीतं प्रथयति परमानंदं रे ॥ सुज० ॥ ३ ॥

अर्थ ॥ अविचारितगुरुनो संगमूको केमके जे गुरुओ मंदबुद्धिवंत पुरुषोने चांति सहित करेजे अने सुगुरुना वचनो जो एक वखत सांजआ तोपणपरमानंद उत्पन्नकरेजे ३

कुमततमोजरमीलितनयनं किमु पृच्छत पंथानं ॥ दधिवुध्या

नर जलमंथन्यां किमु निदधत मंथानं रे ॥ सुज० ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ कुमतरूपी अंधारेकरी जेनी आंखोढकांइ गयलीजे तेवाप्राणीने मोक्ष मार्गनो रस्तोसुं पूढवुं हेलोको तमे दहीनी बुद्धियें पाणीनेबिषे मथनिकाने केम नाखोढो केमके ए पाणीमांथी कांइ माखण निकलवानुं नथी ॥ ४ ॥

अनिरुद्धं मन एव जनानां ॥ जनयति विविधातंकं ॥ सप

दि सुखानि तदेव विधत्ते ॥ आत्माराममशंकं रे ॥ सुज० ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ पोतानुंमन पोताने स्वाधीन न राख्यो ठता तेहिज पोताने नानाप्रकार

नाडुःखो उत्पन्नकरेते अने तेहिज मनपोताने स्वाधीन राख्योढता आत्मारामने निशंकपणे विविध प्रकारना सुखआपेते ॥ ५ ॥

परिहरताश्रवविकथागौरवं मदनमनादिवयस्य ॥ क्रियतां
सांवरसाप्तपदीनं ॥ ध्रुवमिदमेव रहस्यम् रे ॥ सुज० ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ हे सज्जनो तमे आश्रव अने विकथानुंजे गौरवपणुं तथा अनादिकालनुं मित्रजे कामदेव तेनी साथें मित्रतानो त्याग जाव करीने संवररूप सन्मित्रकरो ए हिज एक गुप्त तत्वते ॥ ६ ॥

सह्यत इह किं जवकांतरे ॥ गदनिकुरंबमपारं ॥ अनुस
रताहितजगदुपकारं जिनपतिमगदंकारं रे ॥ सुज० ॥ ७ ॥

अर्थ ॥ हेजीव आ संसाररूप अरण्यमां रागद्वेषादिक अपाररोगना समूहने तुं सोसेते तेनो त्यागकरी ने जगतना उपकार करनार अने संसारीजीवोने राग द्वेष मद मत्सर इत्यादिक रोगोनो निवारणकरी निरोगताना आपनार एहवा श्री तीर्थंकरदेवरूप आश्रयनी सेवनाकर ॥ ७ ॥

शृणुतैकं विनयोदितवचनं नियतायतिहितरचनं ॥ रचयत सुकृत
सुखशतसंधानं शांतसुधारसपानं रे ॥ सुज० ॥ ८ ॥ इति श्रीशांतसु
धारसंगेयकाव्ये कारुण्यजावनाविजावनो नाम पंचदशः प्रकाशः ॥

अर्थ ॥ माटेहे जव्यो विनयविजयजीना कहेला अथवा विनयेंकरीने कहेला आ ग्रंथमांहेला वाक्यो तेने एक नियमें करी एटजे तदाकार वृत्तियें करी बराबर ध्यानराखीने सांजलो ए वचनो सांजलवाथी उत्तरफलनी प्राप्तिथवाना कालनेविषे हित रंजनना करनाराते एहवुंजाणीने ए वाक्यो ते एकनियमथी सांजलो ॥ ८ ॥ इति श्रीशांतसुधारस गेयकाव्ये कारुण्यजावनाविजावनो नाम पंचदशः प्रकाशः ॥

पंचापि शालिनीवृत्तानि ॥ श्रान्ता यस्मिन् विश्रमं संश्रयंते रुग्णाः प्री
तिं यत्समासाद्य सद्यः ॥ लज्जं रागद्वेषविद्वेषिरोधादौदासीन्यं सर्व
दा तत्प्रियं नः ॥ १ ॥ लोके लोका जिन्नजिन्नस्वरूपा जिन्नैर्जिन्नैः कर्म
जिर्मर्मजिज्जिः ॥ रम्यारम्यैश्चेष्टितैः कस्य कस्य तद्विद्वज्जिस्तूयते रुष्यते
वा ॥ २ ॥ मिथ्याशंसन्वीरतीर्थेश्वरेण रोद्धुं शोके न स्वशिष्यो जमा
लिः ॥ अन्यः कोवा रोत्स्यते केन पापात्तस्मादौदासीन्यमेवात्मनी

नं ॥ ३ ॥ अर्हंतोपि प्राज्यशक्तिस्पृशः किं धर्मोद्योगं कारयेयुः प्र
सह्य ॥ दद्युः शुद्धं किंतु धर्मोपदेशं यत्कुर्वाणा दुस्तरं निस्तरंति ॥ ४ ॥
तस्मादौदासीन्यपीयूषसारं वारंवारं हंत संतो लिहंतु ॥ आनदा
नामुत्तरंगतरंगैर्जीवन्निर्यद्भुज्यते मुक्तिमोरुयं ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ हवे सोलमी मायस्थ जावना जावेने जेमकोइप्राणीने थाकचडेलो
होयते प्राणी विश्रांतिनास्थानकें विश्रांतिजेने तेमज उदासीनता जेनेते संसार
रूप अरुण्यमां चमणकरनारा प्राणीने विश्रांतिजेवानुं स्थानकजे अने जेनेजोइ
रोगीपुरुष तत्काल प्रीतिवन्तथायजे एटजे गमेतेवा रोगेकरी पीडितहोय तथापि
जेने उदासीनता पणुं प्राप्तययुं तो तेने ते रोगनी व्याधि कांइपण जाणवामां न
आवता उलटो हर्षवधेने वली जेनीप्राप्ति राग अने द्वेषरूप शत्रुनो रोधकरवाथी
यायजे एहवीजे उदासीनता ते अमोने सर्वकाल प्रियजे ॥ १ ॥ आजगतमांना
लोको अंतरना आशयेकरी मर्मनाजेदे निन्ननिन्न कमेंकरी अने रम्यारम्य व्या
पारेकरी निन्ननिन्न स्वरूपवंतजे पण बधाप्राणीनी एकप्रकृति तो नथीज तिवारें
हवे विद्वानपुरुषे केनीकेनी रम्यारम्य चेष्टा उपर संतुष्टयावुं किंवा रुष्टयावुं अर्था
तु विद्वान पुरुषेतो सर्वप्राणी उपर संतुष्ट अथवा रुष्टनयता समदृष्टीज राखवी
जलीजे ॥ २ ॥ जूओकेश्री वीरजगवान पोते तीर्थकर ठता मिथ्यासहित बोलना
रो पोतानो शिष्य जमाली तेने रुंधीशक्यानही तो बीजो कोण कोइने पण पाप
थकी रुंधीराखनारजे माटे उदासीनपणुं राखवुंतेहीज आत्मानुं हितकारीजे एम
जाणवुं ॥ ३ ॥ जूओके श्रीतीर्थकरदेव अत्यंत शक्तिना धरनारहता तथापिते
कोइने बलात्कारेंकरी धर्मोद्योग करवाने प्रवर्तावताहता केसुं ते तो जेणेकरी न
व्यपुरुषो दुस्तर संसार समुद्रमांथी तरी पारपामे एहवो केवल शुद्धधर्मनोज उपवेश
मात्र आपताहता ॥ ४ ॥ तेकारणे हेसत्पुरुषो तमेवारंवार हर्षेसहित औदासीन्य
तारूप सारजूत अमृतनो आस्वादनकरो के जेथकी जीव आनंदना वहेनारा मो
जायेंकरी सहित मोक्षसुख नोगवे ॥ ५ ॥

॥ षोडशजावनाष्टकं प्रजातिरागेण गीयते ॥ आदरजीवह्ममागुणआदर ॥ एदेशी
अनुजव विनय सदासुखमनुजव ॥ औदासीन्यमुदारं रे ॥ कु
शलसमागममागमसारं ॥ कामितफलमंदारं रे ॥ अनु० ॥ १ ॥

परिहर परचिंतापरिवारं ॥ चिंतय निजमविकारं रे ॥ वदति को
पि चिनोति करीरं ॥ चिनुतेऽन्यः सहकारं रे ॥ अनु० ॥ १ ॥

अर्थ ॥ वली विशेषप्रकारें माध्यस्थपणुं जावेळे हे विनयतुं सर्वकाल सुखनो
अनुभवकर जेम वांछित पदार्थो आपवामां कल्पवृक्षमुख्यळे तेम वांछित मोक्षसु
खनी पमाडनारी अने सर्वशास्त्रोमां महोटी सारनूत एहवीजे उदासीनता तेनुंज
तुंसेवनकर ॥ १ ॥ अरेजीव तुं बीजा विकारीपदार्थोनी चिंतवनानो करावनारोजे
ताहरो परिवार तेनोत्यागकर अने पोताना अविकारि स्वरूपनुं चिंतनकर ॥ २ ॥

योपि न सद्ते हितमुपदेशं ॥ तदुपरि माकुरु कोपं रे ॥ निष्फ
लया किं परजनतप्त्या ॥ कुरुपे निजसुखलोपं रे ॥ अनु० ॥ ३ ॥ सूत्र
मपास्य जडा जापंते ॥ केचन मतमुत्सूत्रं रे ॥ किंकुर्मस्ते प
रिहतपयसो यदि पीयंते मूत्रं रे ॥ अनु० ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ जोपणकोइ हितकारी उपदेश सांजलतो नथी तोपण तेनाउपर क्रोधक
रीसनही निष्फल लोकोउपर संतापकरी पोताना सुखनो लोपकांकरेळे ॥ ३ ॥ केट
लाक मूर्ख सूत्र त्यजीने बोलेळे केटलाक उत्सूत्र जाणणकरेळे एवीरीतना बोल
नारा जोनिर्मलपाणीने मूकी लघुनीतनुं पान करवालागा तोतेने अमेसुंकरियें ॥ ४ ॥

पश्यति किं न मनःपरिणामं निजनिजगत्यनुसारं रे ॥ येन
जनेन यथा नवितव्यं तद्वता दुर्वारं रे ॥ अनु० ॥ ५ ॥

रमय हृदा हृदयंगमसमतां ॥ संवृणु मायाजालं रे ॥ वृथा
बहसि पुञ्जलपरवशतामायुःपरिमितकालं रे ॥ अनु० ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ हेजीव पोतपोतानी गत्यनुसारें सर्वजीवोनामननो परिणाम जूदोजूदो
ळे तेतुं केमजोतोनथी केमके जेप्राणीने जेवी नवितव्यताळे तेना मननो परिणाम
पण तेहवोजळे तो ते तहारार्थी दुर्वारळे एटळे तहारार्थी वारीशकाय तेमनथी ॥ ५ ॥
माटे हृदयने आनंद आपनारीएवीजे समतातेने मनमां धारणकरी आनंदनेपाम
अने मायाजालने त्यागकर व्यर्थ पुञ्जलने परवश कांथायळे केमके तहारोआयुष प
रिमितकालळे एटळे प्रमाणसहितळे तेनेत्रूटतां वारलागसेनही ॥ ६ ॥

अनुपमतीर्थमिदं स्मर चेतनमंतस्थितमनिरामं रे ॥ चिरंजीव विश
दपरिणामं ॥ लजसे सुखमविरामं रे ॥ अनु० ॥ ७ ॥ परब्रह्मपरि

ણામનિદાનં ॥ સ્ફુટકેવલવિજ્ઞાનં રે ॥ વિરચય વિનય વિવેચિત
જ્ઞાનં ॥ શાંતસુધારસપાનં રે ॥ અનુ ૦ ॥ ૬ ॥ ઇતિશ્રી શાંતસુધાર
સ ગેયકાવ્યે માધ્યસ્થ્યજાવનાવિજાવનો નામ પોદ્દશઃ પ્રકાશઃ ॥

અર્થ ॥ હેજીવ્યો તમે મનમાં રહેનારું આનંદનું કારણ એહવું અનોપમ ઉદા
સીનપણારૂપ તીર્થનું સ્મરણકરો અને જે કોઈકાલેપણ વિરામ પામતાનથી એહવા
મોહસુખપામિ ચિરકાલ સ્વસ્થપરિણામેરહો ॥ ૭ ॥ અને પરબ્રહ્મતારૂપ પરિણામોનું
જે નિદાન તદ્દૂપ વિજ્ઞાનને જે પ્રગટકરેહે એહવું વિવેચનનું કરનારું જેમાં જ્ઞાન
હે એહવા શાંતસુધારસનું પાન તે હે વિનયનું નિરંતરકર ॥ ૬ ॥ ઇતિ શ્રીશાંતસુધાર
સ ગેયકાવ્યે માધ્યસ્થ્યજાવના વિજાવનોનામ પોદ્દશઃ પ્રકાશઃ ॥

સ્ત્રગ્ધરાવૃત્તદ્વયં ॥ એવં સજ્ઞાવનાજિઃ સુરજિતહૃદયાઃ સંશયાતી
તર્ગીતોન્નીતસ્ફીતાત્મતત્ત્વાસ્ત્વરિતમપસરન્મોહનિજામમત્ત્વાઃ ॥
ગત્વા સત્ત્વા મમત્ત્વાતિશયમનુપમાં ચક્રિશક્રાધિકાનાં સૌખ્યા
નાં મંદુ લક્ષ્મીં પરિચિતવિનયાઃ સ્ફારકીર્તિં શ્રયંતે ॥ ૧ ॥
હૃદ્યાનપ્રેતપીઠા પ્રજવતિ ન મનાક્ કાચિદંદ્રસૌખ્યસ્ફા
તિઃ પ્રીણાતિ ચિત્તં પ્રસરતિ પરિતઃ સૌખ્યસૌહૃદ્યસિંધુઃ ॥
ક્ષીયંતે રાગરોપપ્રજૃતિરિપુજટાઃ સિદ્ધિસામ્રાજ્યલક્ષ્મીઃ સ્યાદ
શ્યા યન્મહિમ્ના વિનયશુચિધિયો જાવનાસ્તાઃ શ્રયધ્વં ॥ ૭ ॥

અર્થ ॥ હવે શ્રીવિનયવિજયજી ઉપાધ્યાય આગ્રંથ સમાપ્તકરીને ઉપદેશરૂપ
પોતાના આનિપ્રાયનું કથનકરેહે. આવીરીતેં પૂર્વોક્તપ્રકારેં સજ્ઞાવનાઓની સુગંધિયેં
જેનાહૃદયમાં સંશયરહિત ગાયનકરવાથી તાર્કિકકલુંહે સ્પષ્ટ આત્મતત્ત્વજેણે અને જે
ના મોહ નિજા અને મમત્ત્વ તુરત નાશપામ્યા હે એવાપ્રાણી મમતાનું અતિશય
પણું મૂકીને ચક્રવર્તિ તથા ઇંદ્રાદિકોના સુખોચકી પણ અધિક એવા વિનયધરનારા અ
નુપમ સુખોની પુષ્કલ કીર્તિવંત લક્ષ્મીને પામેહે ॥ ૧ ॥ જેહના મહિમાયેંકરી
હૃદ્યાનરૂપ પ્રેતનીપીઠા લગારમાત્રપણ થાતીનથી પણ કોઈએક અપૂર્વ અંદ્ર સૌ
ખ્યની વૃદ્ધિથાયહે અને ચિત્તપ્રીતિવંતથાયહે અને આત્માને ચારે બાજુથી સૌખ્ય ત
સિની નદીપસરેહે વલી રાગદેષરૂપશત્રુ ક્ષીણથજાયહે સિદ્ધિરૂપ સામ્રાજ્યલક્ષ્મી

वशथायढे एहवीजे नावनाओ तेने हे नव्य लोको तमारी विनयेंकरी पवित्रबु
दियइहता ते नावनाओनुं आश्रयकरो ॥ २ ॥

पथ्यावृत्तं ॥ श्रीहीरविजयसूरीश्वरशिष्यौ सोदरावजूतां
द्वौ ॥ श्रीसोमविजयवाचकवाचकवरकीर्तिविजयाख्यौ ॥ ३ ॥

अर्थ ॥ श्रीहीरविजय सूरीश्वरना शिष्यबेनाइहता तेमां एक सोमविजयवाच
क अने बीजा कीर्तिविजयवाचक ॥ ३ ॥

गीतिद्वयं ॥ तत्र च कीर्तिविजयवाचकशिष्योपाध्यायविनय
विजयेनाशांतसुधारसनामा संदृष्टो नावनाप्रबोधो ऽयं ॥ ४ ॥
शिखिनयनसिंधुशशिमितवर्पे हर्षेण गंधपुरनगरे ॥ श्री
विजयप्रज्ञसूरिप्रसादतो यत्न एष सफलो ऽनूत् ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ तेमां कीर्तिविजय वाचकना शिष्य श्रीविनयविजयजी उपाध्याय तेणे आ
शांतसुधारस नामा नावनानो प्रबोधकखो ॥ ४ ॥ आ प्रयत्न संवत सतरसोने
त्रेवीसना वर्षे श्रीगांधार नगरमां श्रीविजयप्रज्ञसूरिना प्रसादथकी हर्षसहित
सफलथयुं ॥ ५ ॥

उपजातिवृत्तं ॥ यथा विधुः षोडशजिः कलाजिः संपूर्णतामेत्य जग
त्पुनीते ॥ ग्रंथस्तथा षोडशजिः प्रकाशौरयं समग्रैः शिवमातनोतु ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ जेम चंडमा सोलेकलाये पूर्णतापामी जगतने पवित्रकरेढे तेम आ
ग्रंथपण सोलकलारूप सोलप्रकाशेंकरी जगतनुं कव्याणकरो एवो महारो आशीर्वादढे

इंडवजावृत्तं ॥ यावज्जगत्येष सहस्रजानुः पीयूषजानुश्च सदोदये
ते ॥ तावत्सतामेतदपि प्रमोदं ज्योतिः स्फुरद्वाङ्मयमातनोतु ॥ ७ ॥

अर्थ ॥ जेकालपर्यंत जगतमां चंडसूर्य उगेढे तिहांसुधी जेमांप्रकाशमान वा
णी मयरूप ज्योतिढे एहवो आ शास्त्र ते सत्पुरुषोने आनंद आपो ॥ ७ ॥

इति श्रीमन्महोपाध्याय श्री कीर्तिविजयगणेशिष्योपाध्याय श्री
विनयविजयगणिविरचिते शांतसुधारसग्रंथे षोडशः प्रकाशोऽर्थस
हितः समाप्तिमगमत्.

॥ अथ श्रीजिनप्रज्ञमूरिकृतचतुर्विंशतिजिनस्तवनं ॥

पात्वादिदेवो दशकल्पवृक्षा यस्मादधीत्येहितदानविद्याम् ॥ अपूपुजन् यच्चरणौ
नखातिव्याजेन नूनं नवपद्मवैः स्वैः ॥ १ ॥ गत्या विजित्य हिरदं स्वसेवां चिन्ह
हृत्नाह्वदचीकरद्यः ॥ यम्योदये हव्यचुजा नृणां वो बभूव नूमा चुवि सोऽजि
तोऽव्यात् ॥ २ ॥ सद्यः स निद्याद्भवसंजवं वः श्रीशंजवो यस्य पितुर्जितारेः ॥ रा
जाधिराजत्वञ्जुषोपि सेनापतित्वमेवानिमितं बतानूत् ॥ ३ ॥ जातोपि यः संवरतः
स्वयं यदजीजनत् संवरमद्भुतं तत् ॥ सं कीशकेतुर्जितमीनकेतुर्जितोऽजिनं द्यादजिनं
दनो वः ॥ ४ ॥ सुदुर्लेखं मेघनवस्य यस्य मुक्ताफलस्येव न दर्शनं कैः ॥ चंदाव
दातं सुमतिं तमार्याः सर्वश्रियामाश्रयमाश्रयध्वं ॥ ५ ॥ न चेजिवान् वक्रगतिं क
दाचित् नचातिचारं सततं च संम्य ॥ पद्मप्रज्ञः शोणतनुप्रज्ञोपि नव्यश्रिये को
पि धरांगजन्मा ॥ ६ ॥ पृथ्व्यां प्रसूतः सुमनोजिरर्च्यः सुपर्णकांतिर्बहुकव्युपास्यः ॥
श्रेयःफलश्रीर्जयताडुदग्रस्कंधः सुपार्श्वदुरपास्ततापः ॥ ७ ॥ चंद्प्रज्ञोऽव्यात् वपुरं
द्युजालैरालिंगितांगीजनता यदीयैः ॥ प्रसेननिर्वाणरमाविमुक्तकटाहलहृन्पितेव
जाति ॥ ८ ॥ जावाहवे पुष्पशरं विजित्य नश्यध्वजं यो मकरं गृहीत्वा ॥ आरोप
यत्नक्षपदे ध्रुवं स स्वनृत्यतां मे सुविधिर्विधेयात् ॥ ९ ॥ पित्रंगदाहप्रशमेन जाव
दाहप्रमाथेपि खलु स्वशक्तिं ॥ अजिह्वपर्जनगतोपि विद्वान् यस्तं स्तुमः शीतलमह
शीलं ॥ १० ॥ श्रेयान् श्रिये दाहवि मातृरुद्धात् गर्भस्थिते यत्र महार्हतत्वात् ॥
दुर्व्यतरीडाक् प्रणनाशमोहराजाय पूत्कर्तुमिवाहितोत्थः ॥ ११ ॥ नव्यांगिनां यस्य
रुचिप्रपंचैरंगानि चेतांसि च रंजितानि ॥ स वासुपूज्यो जगदेकपूज्यः संपूज्यतां नि
र्जितदुर्जयारिः ॥ १२ ॥ कृमानरं धर्तुमशिक्षितांकवलेन सेवां प्रतिपद्य यस्मात् ॥
धत्ते ततस्तं स किलादिकोलः कांपित्यजन्मा विमलः स जीयात् ॥ १३ ॥ अनंत
जिन्नंतुरनंतसौख्यप्रदोऽस्तु दोस्तं नितवैरिवारः ॥ यत्नांठनं श्येनमपि प्रदृश्य विश्व
स्य नश्यत्यथ वर्तिकौघाः ॥ १४ ॥ पापाङ्गिनिद्वजमुदीक्ष्य दीपं यत्नक्षपणं नक्तिचिकीरु
पेतः ॥ तद्भ्रंशशंकी मुद्गरालुलोके शक्रः स्वपाणिं स धिनोबुधर्मः ॥ १५ ॥ अरातिरम्ये
प्यनरातिरम्ये सन्नान्जियोगेऽपि दृढान्जियोगे ॥ चक्रे स्थिता यस्य सुखं जयश्रीः स पातु
वः पंचमचक्रवर्ती ॥ १६ ॥ ठागं ध्वजं यस्य तनौ विलोक्य तत्प्रेमतो हव्यचुजा
ध्रुवं यः ॥ सर्वांगमालिंगिसुवर्णवर्णजाः सुपूरदंजात्स मुदेऽस्तु कुंभुः ॥ १७ ॥ सुदर्शना

ज्ञात इति प्रसह्य त्वेदं व्यथाद्यस्तमसः खवृत्तेः ॥ पितुः क्रमं पालयितुं किलासौ
 स्तान्नः कलासौष्टवकृजिनोरः ॥ १८ ॥ यस्य प्रिया नो विहितारिलोपामुडा नव
 द्यो न पपौ नदीनं ॥ निस्तारकात्मा नयमालयस्थो नव्यः श्रिये कुंजनवः स मल्लिः
 ॥ १९ ॥ यस्यांगरोचिःपटलं समंतात्प्रसृतं नृगकुलानिरामं ॥ उच्चाटनध्यानमि
 वास साक्षाद्भावविषां नंदतु सुव्रतोऽसौ ॥ २० ॥ यत्नोचनस्पर्धिविधेर्विदित्वा स्वं
 सापराधं जगदेकनाथः ॥ यो लक्ष्मलक्ष्म्याह्वरणं श्रितो ऽक् नीलोत्पलेनास्तु नमः
 स नूत्यै ॥ २१ ॥ यदक्रयोगात्सुजगं विदन् स्वं महाशयोत्पन्नतया कृतज्ञः ॥ यं कं
 बुरङ्गकमिषात्सिषेवे तं नेमिमध्येमि बहुप्रकांडं ॥ २२ ॥ यद्वहदीप्तिं तुलितेऽनील
 प्रजां चिरं चारुनिजालयंतः ॥ नैर्मल्यकोटिं घटयंति दृष्टेः शिष्टा अनिष्टं स पिनष्टु
 पार्श्वः ॥ २३ ॥ प्राच्यं विमोच्यास्पदमुद्रवात्प्राक् स्थानान्तरे रोपितवान् हरिर्ध ॥
 प्राचीकसत्सज्जुणशालिनीयं यस्याधमस्यान्नमतां स वीरः ॥ २४ ॥ जयति गर्जगम
 जन्मदीक्षा ज्ञानापवर्गोत्सववासराणि ॥ जनानि नाकायितनूतलानि त्रिलोक्य
 लोकप्रमदप्रदानि ॥ २५ ॥ यदाष्टवांजः शिरसाऽजिवंद्य सुमेरुरक्षाऽजनि गोत्रमुख्यः ॥
 तीर्थाधिनाथाः प्रथयंतु सेवाहेवाकिनां ते कुपथप्रमाथं ॥ २६ ॥ कुवादिवक्त्राडिगु
 हांतरान्न प्रयोगधूकालिरलं निरेतुं ॥ यस्मिंस्तपत्यस्ततमःसमूहे श्रीवीरसिद्धांतरविः
 स जीयात् ॥ २७ ॥ व्यामोहनूपालवरं विजित्य तस्मादुपात्तं तु सितातपत्रं ॥ य
 स्याः करे राजति पुंमरीकं सा नारती यच्चतु वांछितं वः ॥ २८ ॥ इति जिनप्रज्ञसू
 रिनिरीडिता जिनवराश्रतुरुत्तरविंशतिः ॥ नरतवर्षनवा चुवनेश्वराः स्वरससिद्धिसु
 खं वितरंतु नः ॥ २९ ॥ इति श्रीचतुर्विंशतिजिनस्तवनं समाप्तम् ॥

॥ इति श्रीचतुर्विंशतिजिनस्तवनं समाप्तम् ॥

॥ શ્રી વીતરાગાયનમઃ ॥

॥ અથ શ્રી આસ્તિક તથા નાસ્તિકનો સંવાદ પ્રારંભઃ ॥

૧ નાસ્તિકઃ—આ જગત અંને તેમાંના પદાર્થો સર્વ શૂન્યઃ; એને સમજાનાં શીંગડાં, આકાશનાં ફૂલ તથા વાંજણીના પુત્ર વગેરે જે પદાર્થોની ત્રણે કાલમાં સિદ્ધતા થતી નથી, તેવા પદાર્થોની ઉપમા દેવાય. કદાચ તમે કહેશો કે, જેમ શશશૃંગાદિક દેશ્વાતાં નથી, તેમ એ પદાર્થો પણ દેશ્વાયા ન જોઈયે, તેમ તો નથી. જગત તો પ્રત્યક્ષ દેશ્વાયઃ; તેને એ ઉપમા કેમ દેવાય; પ્રત્યક્ષ પ્રમાણવડે સિદ્ધ પદાર્થ ને શૂન્ય કેમ કહેવાય? એનો ઉત્તર એ કે, જે એ પદાર્થોને દેશ્વે છે, તે ધ્રુમિષ્ટ છે. જે પુરુષને ધ્રુમ થયો હોય, તેને એકનું બીજું જાણે; તેમ તમને પણ થયું કહેવાશે. તમે એ દૃષ્ટાંતોનો મર્મ સમજી શકતા નથી, ત્યારે તમારા ધ્યાનમાં સહેજ આ વે એવો બીજો દૃષ્ટાંત કહું તું તે સાંજાણો; આ જગત સ્વપ્નસમાન છે. જેમ સ્વપ્ન અસત્ય છે, તેમ જગત પણ અસત્ય છે. અંને સ્વપ્નના પદાર્થોની પઠે આ જગતના પદાર્થો પણ અસત્ય છે. જે દેશ્વાય છે તે સ્વપ્નની પઠે ધ્રુમ માત્ર છે; એમાં સંશય નથી.

આસ્તિકઃ—અંરે નાસ્તિક, હું તને એટલુંજ પુછું તારા સિદ્ધાંતનો કહેનાર જીવ છે કે અજીવ છે, એનો ઉત્તર તારાથી શું દેવાશે? જીવ અથવા અજીવ કહ્યાવિના ચાલશે જ નહીં. જો તું કહીશ કે તે ધ્રુમરૂપ છે, તો તે એક રીતે વ્યવહાર દૃષ્ટીએ યોગ્ય કહેવાશે સ્વરૂપ, કેમ કે જે પોતે ધ્રુમરૂપ હોય તેને બધું ધ્રુમરૂપ જાણે. જો એમ હોય તો અમારો કાંઈ વાંધો નથી; પણ જો તારો સિદ્ધાંતી ધ્રુમરૂપ ઠરશે નહીં, તો જેવો ઠરશે તેવા બીજા પદાર્થો પણ કબૂલ કરવા પડશે; અંને કબૂલ કહ્યાવિના ચાલનાર નથી; કેમ કે, બીજું બધું ધ્રુમરૂપ હોય અંને તારો સિદ્ધાંતીજ માત્ર અધ્રુમ હોય એમ સંજવે નહીં. ત્યારે એક સિદ્ધાંતી ને એક સિદ્ધાંત એ બે પદાર્થ માનવા જોઈયે છે. એ બે પદાર્થ જો તું માને, તો જીવ અંને અજીવપણું સિદ્ધ થાય છે કે નહીં! એવી રીતે જગતમાં પણ ઘટપટાદિક જે વસ્તુ છે તે વસ્તુજ છે અવસ્તુ નથી. તેમજ ઘટ તે ઘટ છે, ને પટ તે પટ છે. ઘટ પટ નથી, ને પટ ઘટ નથી. એક પદાર્થમાં બીજા પદાર્થનો અજાવ હોય છે, પણ ઘટ ઘટપણે જાવરૂપે છે; ને પટ પટપણે જાવરૂપે છે. ઇત્યાદિક સર્વ પદાર્થોવિષે જાણી લેવું. જે જાવરૂપ હોય તે સત્યજ હોય છે. એ રીતે આ જગત જાવરૂપ હોવાથી સત્ય છે. કેમ કે સર્વ વસ્તુ પોતપોતાના રૂ

પેં અનાદિ સિદ્ધ છે, અને જેનો અંત નથી તેને શશલાના શિંગડાં પ્રમુખની ઉપમા દેવી એ કેવી મૂર્ખતા છે વારુ ! માટે એ બોલવું બાલકના જેવું કહેવાય.

જો સ્વપ્નજેવું જગત માનશો, તો તમારા પોતાને મહોડે પોતે બંધાશો. સ્વપ્ન જે છે તે સ્વપ્નપણે જાવરૂપ છે અને જાગૃતપણે અજાવરૂપ છે; તેમ જાગૃત જે છે તે જાગૃતપણે જાવરૂપ છે અને સ્વપ્નપણે અજાવરૂપ છે; પણ કેવળ અજાવરૂપે કોઈ પદાર્થ કહેવાય નહીં. જ્યારે સ્વપ્નજાવરૂપ છે ત્યારે તેના જેવાં જે જગત નમે કહોઠો તે કેમ અજાવરૂપ કહેવાય, અને સ્વપ્નને જો અજાવરૂપ કહેશો તો દેખાય છે કેમ ? જે અજાવરૂપ તે તો દેખાય નહીં; અને સ્વપ્ન તો રાત્રે દીતું તે રાત્રે દીતું કહેવાય છે. અને દિવસે દીતું તે દિવસે દીતું કહેવાય છે; માટે જે વચ્ચે સ્વપ્ન દેખાય છે તે વચ્ચે તે દેખાવારૂપ અને મંપ્રાપ્તરૂપે સત્ય છે. અને જાગૃત અસત્ય છે. તેમજ જ્યારે જાગૃત દેખાય છે ત્યારે સ્વપ્ન અસત્ય છે એમ જાવાજાવરૂપ પદાર્થ હોય તે સાચું હોય છે. વળી વિશેષ એવું સમજવું જોઈએ છે કે, યદ્યપિ સ્વપ્ન તો સાચું છે પણ સ્વપ્નનો જે વિકલ્પ છે તે આચંતરહિત શાશ્વત છે. તેમાંથી કોઈક સમયે સ્વપ્ન ઊઘ્ઘાટાય છે. માટે સ્વપ્નનું દેખવું કોઈ કાલે છે તેમજ યદ્યપિ જગતમાંના પદાર્થોને પલટવાપણે ઉત્પાદ વ્યયની અપેક્ષાએ પર્યાયપણે સાચું છે. તથાપિ દ્વ્યરૂપે સદા શાશ્વત ધ્રુવ છે. કેમકે પર્યાયપણે ધર્મ, અધર્મ, આકાશ, કાલ, જીવ અને પુજા એ તથા દ્વ્ય શાશ્વત છે; જો પણ તેના ત્રણ દ્વ્યના પર્યાય અશાશ્વત કહેવાય છે, તો પણ સ્વરૂપે દ્વ્યપર્યાય સદા શાશ્વતજ છે; તેને અસત્ય કેમ કહેવાય ?

અરે ત્રિમિષ્ટ, તમે જીવને માનો છો કે નહીં ? જો ના કહેશો તો આ બોલો છે તે કોણ છે ? અને જગત અસત્ય કોણ ઠેરાવે છે ? જે પોતેજ અસત્ય હોય તે બીજાને શું સત્યાસત્ય કહેવાનો છે ? જે પોતેસત્ય હોય તે બીજાને સત્ય અથવા અસત્ય કહેવાને સમર્થ થાય. માટે જીવ પદાર્થ નથીજ એમ જો કહેશો તો તમે પોતેજ કોઈક પદાર્થ છો એ વાત તમારાથી ના કહેવાશે નહીં. અને જગતને અસત્ય માનો છો તેવારે તમે પોતે તો સત્ય ઠરશોજ; કેમકે જે પોતાથી અતિરિક્ત વસ્તુને અસત્ય માને તે પોતે તે ના જેવો અસત્ય હોનો નથી, કિંતુ તેના કરતાં વિપરીત સ્વજાવવાલો સત્ય હોય છે. તે નો આ પ્રત્યક્ષ દાખલો છે કે. જગતને તમે સ્વપ્નજેવું ગણો છો, ત્યારે તમે પોતે જાગૃત છો કે નહીં ? કેમકે તમે પોતે જાગૃત અવસ્થામાં ન હો તો સ્વપ્નને સ્વપ્ન કહો નહીં સ્વપ્નાવસ્થાનો તમે પોતે અનુચિત કરો છો, ત્યારેજ તેના વિષે કથન કરી શકો છો, તે

મજ જગતવિષે પણ તમે અનુનવ કરીને કથન કરો હો, તેથી જગતથી જુદા અનુનવ કર્તા હો માટે જીવ હો.

અને જો જીવ ન હોય તો ગતાગતનાગ, નાવ, નાપા, કાર્ય તથા કારણ इत्यादिक વિષયોનો અનુનવ કરવો, પાંચ ઇંદ્રિયોનો નિયંત્ર કરવો, ત્રણયોગે શરીરની ચાલ ના કરવી इत्यादिक चेष्टા કરનારો કોણ છે? એ છેષ્ટા ચૈતન્ય શક્તિથી થાય છે એથી ચેતના જીવ હોવાનું જીવ જાણવો. જ્યારે શરીરમાંથી ચેતના નીકળી જાય છે ત્યારે છેષ્ટા થતી દીઠામાં આવતી નથી; માટે તે અજીવ કહિયે. એવી રીતે જીવ અને અજીવ એ બંને પદાર્થ છે એમ સિદ્ધ થાય છે.

સર્વ વસ્તુના બે પ્રકાર થાય છે, એક પદ્યને બીજો પ્રતિપદ્ય. જીવ પદ્ય છે અને અજીવ પ્રતિપદ્ય છે અથવા અજીવ પદ્ય છે ને જીવ પ્રતિપદ્ય છે. અર્થાત્ જીવ તથા અજીવ એ બે પદાર્થો સદા શાશ્વત અવિનાશી છે, એવું કેવલીનું વચન છે, તે અવશ્ય માન્ય કરવું જોયે. દોહા, સ્વરી શીખ એ માનજો, મનમાં રાખી નાવ; સદ્દહાણ જિન વચનનું, કરો ધરી ચિત્ત નાવ. ૧

૧ નાસ્તિક:- જીવ અને અજીવ નહીં મનનારા મૂર્ખ છે. કેમકે, જીવ તો પાંચ મહાનૂતોના સંમેલનથી ઉત્પન્ન થાય છે. જ્યારે પાંચ મહાનૂતોનું પ્રથકકરણ એટલે જીવનું વાપણું થાય છે. ત્યારે જીવનો નાશ થાય છે એ વાત સાચી છે.

આસ્તિક:- પાંચ મહાનૂતોથી તો તમારા મતપ્રમાણે પાંચ જુદાજુદા પદાર્થોની ઉત્પત્તિ થાય છે. તે પ્રમાણે:- પૃથ્વીથી અસ્થિ, જલથી સ્થિર, અગ્નિથી જલ રાગ્નિ, વાયુથી શ્વાસોશ્વાસ અને આકાશથી શૂન્યતા થાય છે. એ બધાથી જીવ તો જુદો છે, તે શાથી ઉત્પન્ન થાય છે વારુ? ચૈતન્યને ઉત્પન્ન કરવાની શક્તિ કયા નૂતમાં છે? ચૈતન્ય કયાનૂતના અંશથી ઉત્પન્ન થયું? તે કહો. પાંચ મહાનૂત પોતે જડ છે; તે ચૈતન્યને કેમ કરી શકશે? માટે એ પાંચ મહાનૂતનું સંમેલન જીવની ઉત્પત્તિ કરે છે એમ તમે કહ્યું છે તે પણ સંજવે નહીં; કેમકે, સંમેલન કોઈ એવો પદાર્થ નથી કે જેથી કોઈ પદાર્થ ઉત્પન્ન થઈ શકે. માટે જીવનો ઉત્પન્ન કરનારો કોઈ નથી, પણ એ તો અનાદિ પંચ મહાનૂતથી જુદો જ છે. દોહા, જિનવચ નામૃત પાન કરિ, પામો અમર સ્વરૂપ; જીવ અનાદી અનુનવો, એ છે શીખ અનૂપ. ૨

૨ નાસ્તિક:- સર્વ જાણે છે કે જીવ તે શાશ્વત પદાર્થ છે, તેની ઉત્પત્તિ કેમ સંજવે! જ્યારે ઉત્પત્તિ કહેશે ત્યારે નાશ પણ થશે. અને ચેતન તો ઉત્પત્તિ ત

થા નાશ રહિત છે; તો ચેતનજઠ્ઠણવંત જીવને જૂતથી ઉપનો કહિયે તે યુક્ત નથી કેમકે પાંચ મહાજૂતના અંશથી તો માત્ર શરીરની ઉત્પત્તિ થાય છે.

આસ્તિક:— એ વાત પણ કલ્પિત છે. યદ્યપિ જીવવિષે તો તારા મારા વિચાર જ ણાય છે, તથાપિ જહાંશુધી જિનોક્ત વચનજન્ય જ્ઞાન નથી થયું, તહાંશુધી સર્વ મિ થ્યા છે. એક જીવને શાશ્વત જાણ્યો તેથી શું થયું! કોઈ અજાણના મુખ્યથી નવ કાર પ્રમુખ જેવા તાદૃશ્ય અદ્ધરોનો અચાનક ઉચ્ચાર થાય તેથી શું તેને તેના ફ લની પ્રાપ્તિ થાય છે! તેમ તે જીવને શાશ્વત જાણ્યો તેથી શું મન્યક જ્ઞાનવાન ક હેવાશે! કદી નહીં. અને શરીર પંચ મહાજૂતોથી ઉત્પન્ન થાય છે; એવું જે તે કહ્યું તે અસત્ય છે. શરીરની ઉત્પત્તિ તો પુજ્જત્યથી થાય છે. બીજા સંવાદમાં અસ્થ્યા દિકની ઉત્પત્તિ મહાજૂતથી કહી છે તે પણ મિથ્યા છે; કેમકે, અસ્થિ જે છે તે પૃથ્વી નો અંશ નથી, પણ પૃથ્વીના જેવા કઠણ છે; સ્પર્શ છે તે જલનો અંશ નથી, પણ જલ ની પઠે પ્રવાહી બિંદુધારા થાય છે; જઠરાગ્નિ જે છે તે અગ્નિનો અંશ નથી, પણ અગ્નીની પ ઠે ઊભ છે, શાશ્વોશ્વાસ જે છે તે વાયુનો અંશ નથી, પણ વાયુની પઠે પુરુષનો વિકાર છે; આકાશ તે આકાશ જાજન છે. તેમ ઠતાં શરીર પંચમહાજૂતોથી ઉત્પન્ન થાય છે એમ કહેશે તો એ પંચમહાજૂતોમાંના પૃથ્વી, અપ, તેજ અને વાયુ એ નાં શરીર શાયકી ઉત્પન્ન થાય છે? એ પૃથ્વીઆદિકપણ જીવરૂપ છે; અને તેઓ શરીર સહિત છે. જેમ કાચી માટી સજીવન છે માટેજ તેમાં વનસ્પતિ ઊગે છે; અને જે ક્ષાર જૂનિ અજીવ છે તેમાં વનસ્પતિ ઉત્પન્ન થતી નથી. તેમજ એ પંચ મહાજૂત તે સર્વ સજીવ તથા નિર્જીવ એ બન્ને રૂપે છે, માટે જો જગત ઉપજવાનાં કારણ એ પાંચ મહાજૂતને કહેશે તો પાંચમહાજૂત શાયકી પેદા થયા કહેશે? માટે એનાથી શરીર અથવા જગતની ઉત્પત્તિ સંજવે નહીં. જીવ અને જડ એ બન્ને પદાર્થોથી જગ તનો પ્રવર્તિ છે એમ જાણવું. દોહા, આગમ અગમ અગાધકૃત, જ્ઞાન લહ્યો નર જે હ; વેશિ વચન જિનકલ્પતરુ, લહે વાહ ફલ તેહ. ૩

૪ નાસ્તિક:— જીવ તો ઈશ્વરના અંશથી ઉત્પન્ન થાય છે એમ જણાય છે.

આસ્તિક:— જો ઈશ્વરના અંશથી જીવ થાય છે તો ઈશ્વર પોતે અસ્તિત્વ રૂપ છે તે ઘટઘટપ્રતે સ્વંડસ્વંડ જાવને પામશે. ઈશ્વર નિર્લેપ છે તો કર્મલેપ સહિત કેમ થાય છે? જન્મરોગ જરારોગ અને મરણરોગ રહિત છે તે જન્માદિક સહિત કેમ થાય છે? નિ રાવરણ છે તે સાવરણ કેમ થાય છે? એહવો મૂઢતો જગતમાં કોઈ નથી જે પ્રધાનપદ મૂકી અધમપદ આદરે! માટે પરમેશ્વરને એવી બુદ્ધિ કેમ થઈ જે પરમેશ્વરપદ મૂકી

ને જગત વાશી જીવ થયો. કેમકે સર્વ મતમતાંતર વાજા પરમપદની પાંઠનાયે પો તપોતાના માર્ગની ક્રિયા કરે છે. પોતાના આત્માને નિર્લેપપણું ચાહે છે તો સ્વમેવ ईश्वरપદ જન્મ જરા મરણ રહિતપણું પામીને વલી જન્મમરણ સહિત ઉપાધિપણું કેમઆદરે છે ? માટે એ તમારા વચન વિરુદ્ધ જણાય છે.

૫ નાસ્તિક:-- કાંઈ નવી યુક્તિ કહાડીને બોલે છે. આ બીજાઓની મતિ તો મારી ગઈ છે માટે ગમે તેમ બકે છે. જીવને કોઈ શાશ્વત કહે છે, ને કોઈ અશાશ્વત કહે છે. વગેરે જેના મનમાં જેમ આવે છે તે તેમ મહોડેથી બોલે છે. પણ મર્મ કોઈ જાણતો નથી આપણે પ્રત્યક્ષ અનુભવ કરેલું છે ને આંખે દેખાઈ છે એ કે જીવ પદાર્થ ઉત્પત્તિવાન છે, ને કોઈક સમયે તેનો અંત પણ થાય છે. સ્ત્રીપુરુષનો સંયોગ થયાથી તે ઓના રજ તથા વીર્યથી માતાના ઉદરનેવિષે શરીરરૂપ એક પિંડ બંધાય છે, ને પછી નિયમિત સમયે તેમાં ચેતના શક્તિ આવે છે, તેને જીવ કહે છે. વલી શરીર કાંઈ રોગાદિકને વશ મરણ પામે છે, ત્યારે જીવ પણ તેની સાથે નાશ થાય છે, એ પ્રત્યક્ષ વાત છે. હાથના કાંકણને આરીઘું શાસારુ જોયે. માટે જીવ પદાર્થ કોઈકાલે ન વો પેદા થાય છે, તેથીજીવની આદિ છે એમ જણાય છે.

આસ્તિક:-- જાઈ, તું તો વલી બધાથી હાલ્યો દેખાય છે ! ચેતનની ઉત્પત્તિ તથા નાશ સંજવે નહીં. કર્મના વજો જીવને જન્માંતર થાય છે, તેથી નવું શરીર ધારણ કરે છે; પણ જીવ નવું થતું નથી. વલી શરીરનો નાશ થયાથી જીવનો નાશ પણ થતો નથી. જીવ તો બીજા શરીરને ધારણ કરે છે. તેમ ઠતાં જો વધારે આગ્રહ કરીશ, તો આ મારા પ્રશ્નનો ઉત્તર આપ કે, જીવ કઈ વસ્તુ પલટીને તેમાંથી ઉત્પન્ન થાય છે ? અથવા કઈ વસ્તુનો પરિણામ છે ? કેમકે કારણ વિના કાર્યની ઉત્પત્તિ થાય નહીં એવો નિયમ છે; એટલું સમજાવ્યા ઠતાં પણ જો નહીં માનીશ, તો તું પોતે જીવ નથી પણ જડ ઠો એવું ઠરજો. ત્યારે જડની સાથે કોણ માથાકૂટ કરે !

૬ નાસ્તિક:-- કદાચ જડ વસ્તુનો પરિણામ જીવ અને જીવનો પરિણામ જડ થાય છે, એમ કહીએ તો કાંઈ દોષ આવે કે ? અઘટિતઘટનાપટીયશી માયા છે, તે માં બધું સંજવે છે માટે અમે તો એમ માનીએ છીએ કે, જડ વસ્તુ બદલીને તેથી જીવની ઉત્પત્તિ થાય છે.

આસ્તિક:-- જાઈ, એ તમારું બોલવું કેબલ અવિચારનું છે, એમ તો કોઈ અજ્ઞાની પણ માનનાર નથી જે જડ વસ્તુથી જીવની ઉત્પત્તિ થાય; એક સ્વનાવવાલા પદાર્થથી બીજા સ્વનાવવાલા પદાર્થોની ઉત્પત્તિ થાય નહીં એવો નિયમ છે. જેમ કે, મા

ટીના પિંમથકી પટ થાય નહીં અને તંતુના પુંજથકી ઘટ થાય નહીં. તેમ અજીવથી જીવ ઉત્પન્ન થાય નહીં અને જીવથી અજીવ ઉત્પન્ન થાય નહીં. જે અચેતન હોય તેને જડ કહે છે અને જે ચેતન હોય તેને જીવ કહે છે. એ બન્ને પદાર્થ પરસ્પર સ્વભાવે અમિલિત છે, તેમ ઢતાં જડ વસ્તુથી જીવની ઉત્પત્તિ કહેવી, એના જેવી બીજી મૂર્ખતા કર્શ છે ! શું કોઈક એવો મસાલો હશે કે જો તે જડ વસ્તુમાં પડે તો તેમાંથી ચેતન પેદા થાય ? એવી કોઈ ચીજ તમે શોધી કહાડી હોય તો અમને દેખાવો ની ! માટે એ અજ્ઞાનરૂપ અંધારું હૃદયમાંથી કહાડી નાખો, ને શુદ્ધ ધર્મને અંગીકાર કરો. દોહા શુદ્ધ ધર્મ જન જે લહે, તે પામે પદ મોક્ષ; પ્રગટ વસ્તુને મૂકિને, કાં જન ત્રમે પરોક્ષ ४

૭ નાસ્તિક:— સ્વતંત્રીના જેવી સુખમુદ્રા કરીને બોલવા લાગ્યો કે, જીવને કર્મ લાગે છે કે નહીં ? એ વિષે વિચાર કરવો જોઈયે. અમારા મતપ્રમાણે જીવને કર્મ લાગતાં નથી.

આસ્તિક:— તમે તો વલી બધાના શિરતાજ થયા જણાઓ છો ! પણ કર્મવિના કોઈ બનતુંજ નથી; એમ માન્યાવિના ચાલશે નહીં. કર્મને તો સર્વ અંગીકાર કરે છે, એમાં કોઈ વાંધો કહાડે એવું નથી. જો કર્મ ન હોય તો પાપપુણ્યનું ફલ થવું ન જોઈયે; તે તો પ્રત્યક્ષ દીગામાં આવે છે; જેણે પાપ કર્યું છે તે દુઃખી છે, ને જેણે પુણ્ય કર્યું છે તે સુખી છે; વલી જો એમ હોય તો, દાન, ધ્યાન, સ્નાન તથા પૂજા પ્રમુખ જે સત્કર્મ છે, તે સર્વ મતવાળાઓ શાસારુ કરે છે ? તમારા કહ્યાપ્રમાણે તેનું ફલ તો કોઈ થનાર નથી; પણ તે શુદ્ધ કર્મ જાણીને લોકો આ દરે છે. જ્યારે કર્મ નથી ત્યારે જન્મ ધારણ કરવાનું શું પ્રયોજન છે ? માટે જો જન્મમરણ તથા સુખદુઃખ છે, તો કર્મ પણ હોવાં જોઈયે. કર્મ છે તે જીવને રજ રૂપ છે. રાગાદિકથી બંધાય છે, ને જોગવ્યાપઠી બુટે છે. જહાંલગિ કર્મ છે તહાંલગિ સંસારી જીવ કહેવાય છે, કર્મોનો ક્ષય થવાથી મુક્ત થયો કહેવાય છે. માટે તમારે નિશ્ચય માનવું જોઈયે છે કે જીવને અવશ્ય કર્મ લાગે છે. દોહા, કર્મથી જીવને, સુખ દુઃખ સઘલાં થાય; કૃત્ય શુભાશુભ જેહથી, શફલ થયા કહેવાય.

૮ નાસ્તિક:—તમે કહો છો કે, જીવ નવાંતર થકી આવીને આહિં ઉપજે છે. ત્યારે એક નવની વાત બીજા નવમાં કેમ કરતો નથી ? જો નવાંતર હોય તો તે નીસ્મૃતિ જરૂર થવી જોઈયે; તે તો કોઈને પણ થતી નથી. ત્યારે નવાંતર છે એમ શાઉપરથી સમજાય ?

આસ્તિક:—આગલા નવની સ્મૃતિ થતી નથી તે ઉપરથી નવાંતરનો અજાવ છે એ

મ જાણવું નહીં. આગલા જવની વાત તો રહી, પણ આ જવમાંજ મદ્યાદિક પદાર્થના યોગે, ગયા દિવસની વાત પૂઠવાથી માણસ બરાબર કહી શકતો નથી જુઓ કે, કોઈ મનુષ્ય તાડનાદિકના યોગે મૂર્ઠાવાન થયો હોય, કોઈ પુરુષે સુગપાન કયું હોય, અથવા નિડાવશ થયો હોય, ત્યારે ગયા દિવસની સ્મૃતિ રહેતી નથી; તેનું કારણ મદ્યાદિક પદાર્થોનું આવરણ છે તેમ જીવને જ્ઞાનાવરણી કર્મના ઇલેક્ટ્રીક પૂર્વ જવના વાતની સ્મૃતિ થતી નથી. વલી જેમ આ જવમાંજ માતાના ઇલેક્ટ્રીકમાં નાના પ્રકારના ડુઃખ સહન કરેલા હોય, તે વાત જન્મ્યાપછી કોઈ કહી શકતો નથી; તો જવાંતરની વાત કેમ કહી શકે ? માટે જવાંતરની વાત તો વિશેષ જ્ઞાની વિના બીજો કોઈ જાણી શકેજ નહીં, એમ સમજવું. દોહા, જ્ઞાનાવરણી કર્મથી જ વવિસ્મૃતિ થઈ જાય; વિશેષ જ્ઞાની કહી શકે, પૂર્વ જન્મ મહિમાય ૬

૧ નાસ્તિક:—અનિમાનયુક્ત મુદ્દા કરીને બોલે છે-તમે એમ માનો છો, કે જીવને કર્મનો લેપ લાગે છે. ને વલી એમ પણ કહો છો કે, જીવ વાસ્તવિક સ્વરૂપે શુદ્ધ છે. ત્યારે જે શુદ્ધ હોય તેને લેપ કેમ લાગે? માટે જીવ શુદ્ધજ છે; તેને કોઈ કર્મનો લેપ લાગતો નથી એમ માનવું જોઈએ.

આસ્તિક:—ટુંકામાંજ સમાધાન કરે છે કે, યદ્યપિ જીવનું વાસ્તવિક સ્વરૂપ શુદ્ધ છે, તથાપિ શુનાશુન કર્મને યોગે તેને લેપ લાગે છે; તેથીજ જીવ બંધ કહેવાય છે અને જેને કર્મનો લેપ નથી, તે મુક્ત કહેવાય છે. મુક્તિ તો સિદ્ધતા પામ્યા વિના સંજવે નહીં અને જહાંસુધી મુક્તિનો અજ્ઞાવ છે, તહાંસુધી બંધની કલ્પના અવશ્ય કરવી જોઈએ. તે બંધ જીવને અનાદિ કાલથી આવ્યો આવે છે. જેમ ધાનને તૂસ લાગેલાજ હોય છે તેમ જીવને કર્મ અને કર્મજન્ય શરીર લાગેલુંજ હોય છે. જેમ ધાનને તૂસ લાગવાનું કારણ ઘોતરાં હોય છે. તેમ જીવને કર્મબંધ લાગવાનું કારણ મિથ્યાત્વ તથા રાગદેષાદિક હોય છે. જેમ ધાન્યમાંથી તૂસ તથા તત્સંબંધી ઘોતરાંરૂપ બંધ હેતુ પદાર્થના અજ્ઞાવથી શુદ્ધ કણ દેખાય છે; તેમ જીવમાંથી મિથ્યાત્વ તથા રાગ દેષાદિક કર્મબંધ હેતુનો અજ્ઞાવ થયાથી શુદ્ધ નિર્મલ થાય છે. જેમ અનાજનો શુદ્ધ થયેલું દાણું ઝગે નહીં. તેમ જીવપણ શુદ્ધ નિર્મલ થયાથી જન્મમરણ પામે નહીં. દોહા, કર્મ લેપના યોગથી, બંધ જીવને હોય; કર્મ સ્વરૂપે મુક્તી લહે, જન્મ મરણ નહિ કોય. ૭

૨ નાસ્તિક:—ઝંઘા વિચારમાં પડેલા જેવી મુદ્દાથી બોલવા લાગે છે. કર્મ પોતે તો જડ પદાર્થ છે. તેઓનો જીવનો સાથે સ્વતંત્ર સંબંધ સંજવે નહીં. કોઈ પણ પ્રેરક હોવો

જોયે. માટે ઈશ્વરેજ્ઞાથી જીવને કર્મ બંધ થાય છે; અને તેજ પ્રેરક છે એમ જાણવું.

આસ્તિક:— જગારેક હાસ્ય કરીને બોલે છે. ઈશ્વરે પોતાના અંશરૂપ જીવને ઉત્પન્ન કહ્યા છે તેથી જીવ ઈશ્વરનો અંશ કહેવાય, એ ઉપરથી જીવ તથા ઈશ્વરનો અંશાંશીનાવ સંબંધ તમારા કહેવા પ્રમાણે ઠરે છે. જો ઈશ્વર અંશ છે એમ માનીએ, તો ઈશ્વરના જેવો જીવ હોવો જોયે. કેમકે, અંશાંશીમાં જેદ હોતો નથી. તેથી ઈશ્વર નો પઠે જીવ પણ નિર્મલ છે, એમ માનવું જોયે. ત્યારે એવા નિર્મલસ્વરૂપી જીવને કર્મ લગાડીને મલસહિત કરવાનું કારણ શું હતું! આપણે કોઈ શુદ્ધ વસ્તુ વાપરવાને અર્થે જ્યારે લાવીએ હેયે, ત્યારે જહાંસુધી બને તહાંસુધી તેને મર્જાન કરવા દેતા નથી; અને સ્વચ્છ રાખવાનો ઘણો પ્રયત્ન કહ્યા કરીયે છે. ત્યારે પોતાના અંશરૂપ જીવને જાણી જોઈને મેલ લગાડવું એ ઈશ્વરનેવિપે સંજવે નહીં. એમ તો કોઈ સાધારણ મૂર્ખ મનુષ્ય પણ કરે નહીં. ત્યારે ઈશ્વર તે તેમ કરે! અને જે પોતાના અંગનો તિરસ્કાર અથવા નાશ કરે તે આત્મઘાતી કહેવાય. તેમ ઈશ્વરપણ આત્મઘાતી કહેવાશે. કદાચ તમે એમ કહેશો કે, ઈશ્વર પોતે પણ કર્મકલંકમહિત છે ત્યારે જે પોતે કલંકસહિત હોય, તે બીજાનો કલંક શું મટાડી શકવાનો હતો! અને તે ઈશ્વર પણ શાનો! માટે ગમે તેવી મનકલ્પના કરીને નિર્દોષી ઈશ્વરને દોષ લાગુ કરવો એ કેટલી મૂર્ખતા છે! માટે ઈશ્વરની જ્ઞાથી કાંઈ પણ થતું નથી. જે થાય છે તે કર્મથી થાય છે એમ જાણવું. દોહા. કર્મબંધ આ જીવને, ઈશ્વર જ્ઞારૂપ; કહે એમ તે મૂર્ખ છે, ઈશ અક્રીય અનૂપ. ૭

નાસ્તિક:— આ જગતની જે અદ્ભુત રચના દેખાય છે, તેનો કર્તા કોઈ પણ હોવો જોયે. કેમકે, એવી કૃતિ સ્વાનાવિક થઈ શકે નહીં. તેમ કર્માદિક જડ પદાર્થોથી પણ જગતની ઉત્પત્તિ સંજવે નહીં. માટે જે જગતને ઉત્પન્ન કરે છે, તેનેજ ઈશ્વર કહિયે; અને એવી લોકવદંતા પણ છે, કે જગત સર્વ ઈશ્વર કૃત્ય છે.

આસ્તિક:— જગતનો કર્તા ઈશ્વર હોય, તો સર્વ પ્રાણીમાત્રનું ઈશ્વર કારણ થયું. ને સર્વ પદાર્થો ઈશ્વરના કાર્ય થયા. પિતા જેમ પુત્રની ઉત્પત્તિ કરે છે તેમ ઈશ્વર સર્વ પ્રાણી માત્રની ઉત્પત્તિ કરે છે. ત્યારે ઈશ્વર પિતારૂપ અને સર્વ પદાર્થો પુત્રરૂપ માનવા જોયે. પુત્રની ઉપર પિતાનો પ્યાર હોય એ સ્વાનાવિક સિદ્ધ છે. તેમ ઈશ્વર નો પણ સર્વની ઉપર પ્યાર હોવો જોયે. જો એમ હોય તો સર્વ પ્રાણીમાત્ર સુખી હોવા જોયે. તેમ તો દીગામાં આવતું નથી. કોઈ સુખી, કોઈ દુઃખી, કોઈ પાપી, કોઈ પુણ્યવાન, કોઈ નરકગામી, તથા કોઈ સ્વર્ગગામી વગેરે સર્વ જીવો

ની વર્તણુક જુદી જુદી દીઠામાં આવે છે. એમ કેમ કીધું છે ? વલી જગતના જીવોને પ્રવર્ત્તાવિનારો ઈશ્વર છે, એમ પણ તમારા કહ્યા ઉપરથીજ સિદ્ધ થાય છે. ત્યારે હિંદુએ ગાયત્રી પૂજા કરવી, અને મ્લેહ્ને તેનો વધ કરવો, એ બુદ્ધિ પણ ઈશ્વરે આપી કહેવાશે. જો એવી બુદ્ધિ દેનારો ઈશ્વર માનશો નહીં, તો બીજો કોઈ માનવો જોડશે. કેમકે તમારા મત પ્રમાણે પ્રેરણા કરનારો કોઈ જુદોજ હોય છે; અને જે પ્રેરણા કરે છે તે ઈશ્વર છે. ત્યારે તે બીજો પ્રેરણા કરનારો ઈશ્વર માનવો પડશે. ઈવી રીતે ઈશ્વરનો ઈશ્વર તેનો ઈશ્વર इत्यादિક માનશો નો અનવસ્થા દોષ પ્રાપ્ત થશે. વલી પોતે પોતાને દુઃખી કોઈ પણ કરતો નથી. સર્વ પોતાને સુખની ચાહના કરે છે. તેમજ પોતાના સંબંધીઓવિષે પણ સુખની ચાહના કરે છે. તમારા કહેવા પ્રમાણે તો જે જીવ નરકે જાય છે તેપણ ઈશ્વરનો અંશ, અને જે સ્વર્ગે જાય છે તે પણ ઈશ્વરનો જ અંશ છે. એટલે સુખી તથા દુઃખી થાય તે સર્વ ઈશ્વર પોતેજ છે એમ તથ્યું. એ પ્રમાણે ઈશ્વર પોતેજ સંસારમાં પરિવ્રમણ કરે છે. તે પોતાના સંવકનાં જન્મ મરણાદિક દુઃખ કેમ ટાલી શકે ! અને જીવોને નરકથી અથવા બીજી કુગતિથી કેમ બચાવી શકે ? इत्यादિક વિચાર કરતાં જગતનો કર્તા ઈશ્વર નથી; કિંતુ સ્વાનાવિક સિદ્ધ છે. દોહા, જગ કર્તા ઈશ્વર કહે, તે વિદ્વાન ન હોય; ઈશ્વરને કર્તવ્યનહિ, સ્વનાવ સિદ્ધ જોય. ॥

૧૨ નાસ્તિક:— જગતની ઉત્પત્તિકર્તા જલે ઈશ્વર ન હોય, એમાં હું કશો વાંધો લેતો નથી. પણ ઈશ્વર સર્વવ્યાપક છે કે નહીં ?

આસ્તિક:— જો ઈશ્વર સર્વવ્યાપક હોય, તો જીવ શિવાય બીજો કોઈ પદાર્થ જ હોવો ન જોયે. કેમકે, ઈશ્વરતો ચેતનવંત છે; તે સર્વમાં વ્યાપક હોય, તો ચેતના વિના કોઈ જગા યાત્રી ન જોડયે, કે જે ઠેકાણે બીજો પદાર્થ રહી શકે; અને જગતમાં તો જીવ અજીવ પદાર્થો જુદા જુદા દીઠામાં આવે છે. એથી સ્પષ્ટ સિદ્ધ થાય છે કે, ઈશ્વર સર્વ વ્યાપક નથી. વલી બ્રાહ્મણ, ક્ષત્રિય, વૈશ્ય તથા શૂદ્ર, એ ચાર વર્ણ અનુક્રમે શ્રેષ્ઠતા તથા કનિષ્ઠતા કેમ પામ્યા છે ! જેમ કે, બ્રાહ્મણ સર્વથી શ્રેષ્ઠ, તેનાથી ક્ષત્રિય કનિષ્ઠ, ક્ષત્રિયથી વૈશ્ય, અને વૈશ્યથી શૂદ્ર કનિષ્ઠ છે, અને સર્વથી કનિષ્ઠ ચંદાલાદિક જાતિ છે; તેઓમાં શ્રેષ્ઠ કનિષ્ઠતા ન થવી જોડયે. કેમકે, ઈશ્વર તો સર્વમાં એક અને સમાન છે; તેમાં ઉત્તમ મધ્યમતા પ્રમુખ સંતેજ નહીં; અને ઉત્તમ મધ્યમ તો પ્રત્યક્ષ દીઠામાં આવે છે. વલી બીજા પણ ઉદાહરણ અનેક છે; જેમ કે, કોઈ પુરુષ શુભ કૃત્ય કરે છે, તે કોઈ પુરુષ અશુભ કૃત્ય કરે છે, એમ ન થવું જોડયે. ઈશ્વર તો બધામાં વ્યાપક છે, તેથી શુભાશુભ કૃત્ય શાસા

રુ કરે છે ? એ ઉપરથી એવો નિશ્ચય થાય છે કે, ईश्वर સર્વ વ્યાપક નથી. દોહા, વ્યાપક ईश्वर જે કહે, તેહ ન જાણે મર્મ; નર્મે જૂઝ્યા સર્વ મત, વિના એક જિનધર્મ. ૧૦

૧૩ નાસ્તિક:- ईश्वर સર્વ વ્યાપક હો કે ન હો, તેની સાથે અમારે જરૂર નથી; પણ આ જગતનો અધિપતિ ईश्वર છે; અને જગતરૂપ તેનું ऐश्वर्य છે; તેથીજ ईश्वર તાને પામ્યો છે. જે ऐश्वर्यવાળો હોય તેને ईश्वર કહિયે.

આસ્તિક:- જગતનું આધિપત્ય લેવાનું ईश्वરને શું કારણ હતું! અને જગતરૂપ ऐश्वર્ય પણ તેને શાસારુ જોડતું હતું! શું જગતની ઉત્પત્તિની પૂર્વે તે ऐश्वર્ય ને પામ્યો ન હતો! ऐश्वર્યવિના ईश्वરતા સંજવે નહી. એ ઉપરથી જે જગતની ઉત્પત્તિની પૂર્વે અનીશ્વર હતો, તે ઉત્પત્તિ કરીને ईश्वરતાને પામ્યો છે; એવો તમારો આશય જણાય છે નહીં વારુ! પણ એ બધું સ્વોટું છે. ईश्वરનેવિષે એવી કલ્પના કરવીજ નહીં જોયે. જુઓ કે, તમારા કહેવા પ્રમાણેજ જેમ પ્રજાની અપેક્ષાએ રાજા કહેવાય છે, અથવા ધનની અપેક્ષાએ ધનાઢય કહેવાય છે; તેમ જગતની અપેક્ષાએ ईश्वર કહેવાય છે. એટલે જેવારે જગતને ઉપજાવે તેવારે જગતનું ईश्वર પણ કહિયે; એથી જગતની પૂર્વે ईश्वર ન હતો એમ થયું; અને જેવારે જગતનો પ્રત્યય થાય ત્યારે ईश्वરનો પણ અજાવ થઈ જવો જોયે. જો એ વાત કબૂલ કરશો તો જે કોઈ કાલમાં હોય ને કોઈ કાલમાં ન હોય તે કૃણિક કહેવાશે. જો કૃણિક માનશો તો બીજા ઘણા દોષ પ્રાપ્ત થશે; માટે ईश्वરને જગતનો એવી રીતે અધિપતિ કહેવો તે યોગ્ય નથી. દોહા, અધિપતિ જગનો જે કહે, ईश्वરને મતવાદિ; તે એકાંત કનિષ્ઠ છે, ઉત્તમ અનેક વાદિ. ૧૧

૧૪ નાસ્તિક:- આટલા સંવાદ થયા, તેઓમાં ईश्वરનું યથાર્થ કારણપણું કોણે કહ્યું નથી. જગતની ઉત્પત્તિની પૂર્વે ईश्वરને એવો સંકલ્પ થયો કે, મારું સામર્થ્ય પ્રગટ કરું; એ વાત વેદમાં કહી છે. તે આવી રીતે:- ‘एकोहं बहुष्यामि’ એટલે એક હું બહુ રૂપે થાઉં. એવા કારણથી જગતની ઉત્પત્તિ કરી છે; તેથી ईश्वરને કારણ કહ્યો છે.

આસ્તિક:- પોતાનું સામર્થ્ય પ્રગટ કરવાની ઇચ્છા તો તેને થાય કે, જેનેવિષે અજ્ઞાન હોય. ईश्वરતો સર્વજ્ઞ છે, તે શું પોતાનું સામર્થ્ય જાણતો નહોતો! મારામાં કેટલું સામર્થ્ય છે, એવો જેને સંશય હોય, તે ईश्वર શાનો! સાધારણ મનુષ્ય પ્રાણી પણ પોતાનું સામર્થ્ય જાણી શકે છે, તો ईश्वર કેમ ન જાણી શકે!

માટે એમ કહેવું તે મૂર્ખતા છે: દોહા, નિજ સમર્થને જાણવા, કહ્યું ઈશ જગ
 એહ; કારણ વાદી જે કહે, શતમૂર્ખ છે તેહ. ૧૨

૧૫ નાસ્તિક:-- ઈશ્વરે પોતાનું સામર્થ્ય બતાવવા સારુ જગતની ઉત્પત્તિ કરી છે;
 એમ જાણવું જોઈયે.

આસ્તિક:-- કોને બતાવવા સારુ જગતની ઉત્પત્તિ કરી છે? જીવ અને જડ પ
 પાર્થો તો ઈશ્વરેજ ઉત્પન્ન કયા છે, એમ તમે કહો છો. ત્યારે બીજો કોણ જગતની
 પૂર્વે હતો કે, જેને દેખાડવા સારુ ઈશ્વરે આ જગતની ઉત્પત્તિ કરી છે! માટે એ
 વાત પણ અસત્ય છે. દોહા, બીજાને દેખાડવા, પોતાનું સામર્થ્ય; જગ ઉપજા
 વ્યું ઈશ્વરે, એમ કહે તે વ્યર્થ. ૧૩

૧૬ નાસ્તિક:-- જેમ માણસ સવારમાં ઊઠી વસ્ત્રાદિક પહેરીને આરીસામાં પોતાનું
 સ્વરૂપ દેખે છે; તે સારું દેખાય તો આનંદિત થાય છે. તેમ ઈશ્વર પણ પોતે પોતાનું
 સ્વરૂપ જોવાસારુ આ જગતરૂપ શૃંગાર કરી પોતાનું રૂપ વિસ્તારીને દેખે છે; એમ
 જાણવું જોઈયે.

આસ્તિક:-- માણસ પોતાનું રૂપ આરીસામાં જુવે છે. તેનું કારણ એ કે, મારું રૂપ
 સારું દેખાઈ નહીં, તો લોકો હાશી કરશે; અથવા કોઈ ઘોડ કાઢાડશે; તેમ ઈશ્વરે
 બીજા કોના નયથી પોતાના રૂપનો વિસ્તાર કહ્યો છે? ઈશ્વરના જેવો બીજો ઈશ્વર
 કોઈ છે નહીં; ત્યારે જોનારો કોણ! માટે એ વાત પણ જૂઠી છે. દોહા, પોતે જોવા
 આપને, રચ્યો જગત આ ઈશ; કોના નયથી તે કહો, મતવાદી તજિ રીશ. ૧૪

૧૭ નાસ્તિક:-- “એક એવહિ નૂતાત્મા, નૂતે નૂતે વ્યવસ્થિત:; એકથા બહુથા ચેવ,
 દૃશ્યંતે જલ ચંડવત્” એવી રીતે આત્મા એક ઠતાં સર્વ પ્રાણીમાત્રમાં જુદો જુદો દી
 ગમાં આવે છે; જેમ ચંડમા એક ઠતાં અનેક જલસ્થાનકોમાં પ્રતિબિંબ રૂપે જુદો
 જુદો દીગમાં આવે છે; તેમ ઈશ્વર એકજ છે પણ ઘટ ઘટમાં જુદો જુદો દેખાય છે
 એટલે ઈશ્વર બિંબ છે ને સર્વ જીવ પ્રતિબિંબ છે; એમ જાણવું.

આસ્તિક:-- જેમ એક ચંડમાના અનેક પ્રતિબિંબો હોય છે, તે જેવો ચંડમાં
 હોય તેવા દેખાય છે. તથા કાચના જુવનમાં એક મનુષ્ય ઠતાં અનેક પ્રતિબિંબ
 રૂપે દીગમાં આવે છે. તેમાં મૂલ આકૃતિથી જુદી આકૃતિ દેખાતી નથી.
 જેમકે, બીજથી તે પૂર્ણિમાશુધી ગમે તેવી ચંડમાની આકૃતિ હોય, તેવો પ્રતિબિંબ
 દેખાય છે; તથા કાચ જુવનમાં મનુષ્યની જેવી આકૃતિ હોય તેવીજ તાદૃશ્ય દે
 કાય છે. કાણો હોય તો કાણો દેખાય, આંધલો હોય તો આંધલો દેખાય; વગેરે

બિંબના જેવોજ પ્રતિબિંબ દેખાય છે. તેમ ईश्वर સર્વ પ્રાણીઓમાં સરસો દેખાતો નથી. કોઈ સુખી, કોઈ દુઃખી, કોઈ પાપી, કોઈ પુણ્યવાન વગેરે અનેક પ્રકારે દેખાય છે. ત્યારે ईश्वરના પ્રતિબિંબ કેમ સંજવે? જે પ્રતિબિંબ હોય, તે બિંબના જેવોજ હોય છે? તેમ તો એ નથી. વલી જેમ ચંડમાનો ઉદય થતાં પ્રતિબિંબ પણ તેજ વસ્તે ઉત્પન્ન થાય છે. અને ચંડમાં અસ્ત થયાથી પ્રતિબિંબ પણ મટી જાય છે. તેમ ईश्वર અને જીવોનેવિષે થતું. નથી. ईश्वર ઉત્પત્તિ નાશ રહિત છે; તેમ જીવ પણ હોવા જોયે. ईश्वર જેમ અક્રિય છે, તેમ જીવ પણ કમંવિના હોવા જોયે. જેવો બિંબ તેવા પ્રતિબિંબ હોવા જોયે. તેમ તો ईश्वર અને જીવ નથી; નાટે ચંડબિંબ નો દૃષ્ટાંત સર્વથા અસત્ય છે; કેમકે સર્વ જીવ પોતાના કર્મોદયથી વત્તમ મધ્યમ પણ પામે છે. દોહા, બિંબ અને પ્રતિબિંબતા, ईश्वર જીવ પ્રમાણ : ચંડ બિંબવત એ નહીં, તેથી સત્ય ન જાન. ૧૫

૧૬ નાસ્તિક:- જીવ વર્ણાદિકે કરી સહિત છે; એમ માનવું જોયે.

આસ્તિક:- જીવ વર્ણાદિકે કરી રહિત છે, અને ચેતન લક્ષણવંત છે; અને કાલું, રાતું, નીલું, પીલું, તથા ધોલું એ પાંચ વર્ણ; સુગંધિ તથા દુર્ગંધ એ બે ગંધ; તીલું, કડવું, કશાયલું, શ્વાદું તથા મીલું એ પાંચ રસ; શીત, ઊષ્ણ, શિથિલ, લૂઠું, કરકશ, મૃદુ, ગુરુ, તથા લઘુ એ આઠ ફરસ; અને પરિમંમલ, વ્રત, ત્રયાંશ, ચતુરંસ તથા આયતન એ સંસ્થાન પ્રમુખ સર્વ જડ પદાર્થના ગુણ છે; તે ચૈતન્યમાં નથી. ચેતન નો આકાર શરીરને આશ્રયે છે. જેમ પ્રાણીનો આકાર જલાશયથી જણાય છે તેમ ચેતનનો આકાર પુજ્જલથી જણાય છે.

૧૭ નાસ્તિક:- જીવ કર્મોને કેમ ગ્રહણ કરતો હશે વારુ?

આસ્તિક:- જેમ વસ્ત્રના તંતુ તે વસ્ત્રના અંશ છે; તેમ જીવના પ્રદેશ તે જીવના અંશ છે; જેમ વસ્ત્રાંતર્ગત તંતુના સૂક્ષ્મ તંતુ છે. તેમ જીવના પર્યાય છે. જેમ વસ્ત્રનો વરણ તેમ જીવનું સદ્લક્ષણ છે. જેમ વસ્ત્રને મેલ લાગવાનું કારણ, તેમ જીવને મિથ્યા ત્વાદિક હેતુએ રાગદ્વેષ આશ્રવે કર્મરૂપ મેલ લાગવાનું કારણ છે. જેમ વસ્ત્રનો મલ ટાલનાર ધોબી તેમ પોતાના અંતરનો મલ ટાલનાર આત્મા પોતે છે. જેમ વસ્ત્રને સાબુએ કરી મલ ટલે છે, તેમ જીવને શુદ્ધિધ્યાનેકરી કર્મરૂપ મલ ટલે છે. જેમ વસ્ત્રને અગ્નિ, તેમ જીવને તપસ્યા છે. શ્લોકાદિક કહ્યાથી કર્મનો ક્રય થાય છે. જે જીવ કર્મ સહિત હોય તેને કર્મ લાગે, પણ કર્મરહિત હોય, તેને નવાં કર્મ લાગે નહીં. જેમ સૂત્રકા તનારી નાડી કાતે, તેમાંથી થોડી બાકી રહે, ત્યારે તેની સાથે બીજી વલગા

હે, પણ પહેલી હોયજ નહી, તો તેનીસાથે બીજો સંબંધ સાધી કરે! તેમ જીવ પણ અનાદિનો કર્મસહિત હે, અનાદિ જીવનું એહવુંજ સ્વરૂપ ચાલ્યું આવે હે; માટે જહાંશુધી કર્મ સહિત હે તહાંશુધી નવાં કર્મ પણ ગ્રહણ કરે હે; પણ પ્રથમથી અમુક વસ્તુજીવ જીવ નવાં કર્મ ગ્રહણ કરી કર્મમલ સહિત થયો; એવી આદિ નથી.

૧૦ નાસ્તિક:--જીવને કર્મ ક્યારે લાગ્યાં હે? કર્મ લાગવાની કોઈ પણ આદ્ય જોયેં જે પદાર્થનો અંત થતો હોય, તેની આદિ પણ હોવી જોયે. જ્ઞાને કરી કર્મોનો અંત થાય હે. એમ તમેજ કહો છો. ત્યારે આદ્ય પણ કહુલ કરવી પડશે; તે આદિનો સમય કહ્યો ઠેરવશે? કેમ કે, જીવ પ્રથમ નિર્મલ હોય તોજ તેને કર્મરૂપ મલ લાગ્યો કહેવાય.

આસ્તિક:--એ વચન દૂષણ સહિત હે. કેમકે, જીવ પ્રથમ જ્યારે નિર્મલ હતો ત્યારે તેને કર્મ લાગવાના પરિણામ કેમ થયા? જે નિર્મલ હોય તે પોતાને મલ સહિત થવાની ઇચ્છા કરે નહી. તેમ ઠતાં જીવે કર્મોની વાંઠા કેમ કરી? માટે જીવ અનાદિનો કર્મ સહિત હે. જીવનેવિષે કર્મ સ્વભાવે અનાદિસિદ્ધ હે. દોહા. આદિ જીવ નિર્મલ હતો, પઠિ વલગ્યાં હે કર્મ; એમ કહે તે ના લહે, જિન વચ નોનો મર્મ. ૧૬

૧૧ નાસ્તિક:--સર્વમાં વ્યાપક આત્મા એક હે; અને શરીરો જુદાં જુદાં હે; એમ માનવું જોઈયે.

આસ્તિક:--જો બધામાં આત્મા એક હોય તો માતા, પિતા, સ્ત્રી, પુરુષ, નાઈ, બેન, પુત્ર, રાજા, પ્રજા, ચોર, સાદુકાર, ચંદાલ, કૃત્રિય, ઊંચ, નીચ, નરક, દેવ તા, પુણ્યવાન, તથા પાપી ઇત્યાદિક નિન્ન નિન્ન કેમ દેખાય હે? સર્વમાં આત્મા એક હોવાથી તેજ દેખાયું જોઈયે; અને એકે કીધેનું પાપ સર્વને લાગવું જોઈયે; તે મજ એકે કીધેલા પુણ્યના સર્વ નાગીદાર થવા જોઈયે; એકના મુક્ત થવાથી સર્વ મુક્ત થવા જોઈયે; પ્રત્યેક માણસનું જુડું જુડું અનુષ્ઠાન નિષ્ફળ થવું જોઈયે; તેમ તો થતું નથી. જે કરે હે તે જોગવે હે; એ કહેવત પ્રમાણે બધા આત્મા નિન્ન નિન્ન દેખાય હે. માટે સર્વમાં એક આત્મા વ્યાપકપણું કહેવું તે સમીચીન નથી; એમ જાણવું. દોહા, આત્મ સર્વમાં એક હે, નિન્ન નિન્ન આ દેહ; એમ કહે એકાંત મત; અસત કહીજે તેહ. ૧૭

૧૨ નાસ્તિક:--સર્વ કાર્ય અને અકાર્ય ઈશ્વરની ઇશ્ઠારૂપ હે; અને ઈશ્વરની ઇચ્છાથીજ સર્વ થાય હે; એમ જાણવું જોઈયે.

આસ્તિક:--જો એમ હોય, તો જન્મ ધારણ કરવામાં માતાપિતાનું શું કામ છે ? અને વિષ સ્વાધાથી મરણ થાય છે, તેમાં વિષનું સુ વાંક છે ? તેમજ જો જનથી ક્રુધાની નિવૃત્તિ, પાણીથી તૃષાની નિવૃત્તિ, અગ્નિથી શીતનિવૃત્તિ, વલી તાપથી સ્વેદોત્પત્તિ, વર્ષાથી ધાન્યોત્પત્તિ, દેવથી વૈરોત્પત્તિ, નમ્રતાથી સ્નેહોત્પત્તિ, ચોરી કસ્યાથી તાડન, ચારી થકી નિર્લજ્જ, પાપથી નરક, પુણ્યથી સ્વર્ગ, ઇત્યાદિ સર્વ કારણો અને કાર્યો વ્યર્થ થશે. અને સર્વ વસ્તુઓ સ્વગુણ ગ્રહિત કહેવી જોઈશે. રાગ કરનારો સ્નેહી નહીં. તેમ દેવ કરનારો વૈરી નહીં કહેવાશે. ઉપકાર પ્રતિ ઉપકાર કરવાની કાંઈ જરૂર રહેશે નહીં. અને પાપ પુણ્ય ફલરહિત થશે. કેમ કે, સર્વ કાર્ય કરવાનું મૂળ કારણ એક ઈશ્વર ઇચ્છા થઈ; માટે સર્વ ઈશ્વર ઇચ્છારૂપ છે, એમ કહેવું તે સમીચીન નથી. તમારા કહેવા પ્રમાણે પુણ્ય પાપનું કર્તા પણ ઈશ્વર અને જોક્તા પણ ઈશ્વર થયો. દોહા, ઈશ્વર ઇચ્છારૂપ આ, કૃત્ય સર્વ જગમાંહિ; એમ કહે ગુણતા ટલે. સારાસાર ન કાંહિ ૧૬

૧૨ નાસ્તિક:-- આત્મા પંચ જૂતો થકી થયો છે; એ વાત અસત્ય નથી, કિંતુ સાચી છે, એવું અમને જણાય છે.

આસ્તિક: - જૂત શબ્દનો અર્થ ત્રણે કાલમાં અસ્તિત્વ થાય છે. એટલે જે છે તે છે, તેને જૂત કહિયે. જૂતનો તો કોઈ કાલે હેદ થતો નથી; માટે એ અસ્તિત્વરૂપ જૂતનો અંશ તો સંજવે નહીં; તેમ આકાશાદિક પંચ મહાજૂતનો અંશ પણ કહી શકાય નહીં. વલી પાંચ જૂતના અંગે કરી શરીરની ઉત્પત્તિ થાય છે. ત્યારે જ્ઞાન અને ચેતના કહ્યા અંશથી ઉત્પન્ન થયાં ? માટે જૂત શબ્દ એ ત્રમજાલ છે. અને ચિદાનંદ જ્ઞાનરૂપ આત્મા તો શાશ્વત છે. તે કોઈ સમયે જૂનો તથા નવો થતો નથી. તે જીવ પૂર્વોપાર્જિત કર્મે કરી શરીર બાંધે છે. તે જલ પુદ્ગલનું ગ્રહણ છે. તેમાં જૂતનું કાંઈ પ્રયોજન નથી; જૂત કેવી વસ્તુ છે ? જીવ છે કે જડ છે ? રૂપી છે કે અરૂપી છે ? ઈશ્વરાશ્રિત છે કે નવા પ્રગટ થાય છે ? ઠસા રૂપ છે. કે સંયોગે થાય છે ? એ વિષે કાંઈ વિચાર કરી શકાતો નથી; માટે જૂત એ શબ્દજ વ્યર્થ છે. તે નાથી જીવની ઉત્પત્તિ કેમ મનાય ! દોહા, જીવ કપજે જૂતથી, એ મત છે ત્રમ રૂપ; જીવ ચિદાનંદ સત્ય છે, અનાદિ નાવ અનૂપ. ૧૭

૧૪ નાસ્તિક:--તમારા કહ્યા પ્રમાણે જીવને જવાંતર થાય છે. જવની પ્રાપ્તિ ક માનુસાર છે. જેવાં કર્મે કયાં હોય તેવા જવની પ્રાપ્તિ થાય છે. શુન કર્મનું ફલ સારો જવ છે, અને અશુન કર્મનું ફલ નરશો જવ છે. તે વાત સત્ય છે, પરંતુ કો

ઈ જીવને એક સ્વંદમાં શરીર મૂકીને બીજા સ્વંદમાં બીજું શરીર ધારણ કરવું પડે. તો એટલો દૂર જતાં તેને કેટલો વચત લાગતો હશે ! અને કોઈ જીવને એક શરીર મૂકી તરત તેજ ગામમાં ઉપજવું હોય, તેને કોઈ દૂર જવું પડતું નથી. તેથી કોઈ વધારે વચત લાગતો નહીં હશે, પણ જેને દૂર જવું પડતું હશે તેને રસ્તામાં ચાલતા વધારે વચત લાગતો હશે ની !

આસ્તિક:— નજીક અથવા દૂર જવાંતર કરવામાં વધારે વચત લાગતો નથી; સરસોજ વચત લાગે છે. જેમ ઘાણી, રહેંટીઓ અથવા બારણું ઇત્યાદિક જ્યારે ફરે છે, ત્યારે તેઓના માહેલા તથા બાહેરના જાગને ફરતાં સરસોજ વચત લાગે છે. યદ્યપિ અંદરનો ક્ષેત્ર થોડો હોય છે, ને બાહેરનો ઘણો હોય છે; તથાપિ ફરતાં વચતમાં વધઘટ થતો તથી. વલી જેમ દીપકને શલગાવીએ તે ક્ષણમાંજ પ્રકાશ કરે છે. વચમાં કોઈ અંતર પડતો નથી; તેમ જો વચતે એક જવ મૂકે કે લાગણોજ બીજો જવ પામે છે; તેમાં લગાર પણ અવકાશ રહેતો નથી. તે જવ પછી દૂર દેશ ધારણ કરવો હોય, કે નજીક દેશમાં ધારણ કરવો હોય, ગમે ત્યાં જવ ધારણ કર માંવામાં વચતનો વાર ફેર થતો નથી.

૨૫ નાસ્તિક:—જીવને કર્મ કેવી રીતે લાગે છે.

આસ્તિક:—આત્માના શુનાશુન પરિણામથી જીવને કર્મ લાગે છે. જો શુન પરિણામ હોય, તો સારા કર્મ લાગે છે; અને અશુન પરિણામ હોય, તો નરશાં કર્મ લાગે છે. અને તેનાં ફલ પણ તેવાં થાય છે. કર્મને કોઈ જ્ઞાન નથી, જે આ જીવે પાપ કહ્યું માટે હું એને પાપરૂપ કર્મ થઈ લાગું.

૨૬ નાસ્તિક:—કર્મ તો જડ છે. તેથી તેઓમાં જ્ઞાન શક્તિ નથી ત્યારે જીવે નર શાં અથવા સારાં કર્મો કહ્યાથી પાપ અથવા પુણ્યરૂપ પરિણામ કેમ થાય છે ? એ પરિણામ તો જ્ઞાનવિના થાય નહીં. તેથી એવું જણાય છે કે કર્મ લાગવામાં ઈશ્વર હેતુ છે. કર્મ કરવાપણું જીવને છે; ને તેનું ફલ દેવું ઈશ્વરને છે.

આસ્તિક:—કર્મ લાગવામાં ઈશ્વરનું કોઈ કામ નથી. કર્મોનો એવો સ્વનાવજ છે કે પરિણામને પામવું. જેમ કોઈ પુરુષ વિષમિશ્રિત નોજન કરે, તે મરણ પામે છે મરવું એ વિષનો પરિણામ છે; પણ વિષ જન પદાર્થ હોવાથી તેને એવું જ્ઞાન નથી કે મને જે સ્વાય છે, તે મરીજાય છે; તેમ ઠતાં તેથી તેવો પરિણામ થાય છે કે નહીં ! વલી જેમ કોઈ પુરુષ મિષ્ટાન્ન નોજન કરે, તેથી પુષ્ટ થાય છે પણ તે નોજન એમ નથી જાણતું કે, માસાષકી આ શરીરની પુષ્ટી થાય છે. તેમ ઠતાં તેનો પરિણામ

तेवो थाय ठे. एतो एनो स्वनाव ठे. तेम गुनागुन कर्मोने यद्यपि ज्ञान नथो, तोपण तेओनो एवो स्वनावज ठे, के फलरूपे पोते परिणामने पामवुं. कर्मो नो एवो स्वनावज ठे के गुन कस्याथी पुण्यकर्म बंधाईने उत्तम गतिनी प्राप्ति थाय ठे, तेमज अगुनविषे पण जाणी लेवुं. एवो कर्मो नो अनंत कालनो स्वनाव ठे. वली जेम चमक पाहाण लोहने पोतानी तरफ खेंची लिये ठे, तेनुं चमकने काई पण ज्ञान नथी, के हुं लोहनुं आकर्षण करुं; परंतु ते क्रिया स्वाभाविक थाय ठे. तेम जीव गुनागुन परिणामना उपयोगे गुनागुन कर्म आकर्षण करी आत्मापणे लोलीनूत करे ठे; एवो अनादि कालनो स्वनावज ठे. एमां ईश्वरनुं काई काम नथी.

१७ नास्तिकः— जीव एवो कोई पदार्थज नथी; बधुं शून्यज ठे. त्यारे गुनागुन कर्मो ते कोने लागवाना दता ! ए बधो जर्म ठे. जीव कोई ठेज नही.

आस्तिकः— जाई, तूं पाको बुद्धिनो देखाय ठे. जीवनेज उराडी नाख्यो एटले बधी खटपट चूकी गई के नही वारु ! अरे मूढमति विचार तो कर, के जो शरीरमां जीव न होय, तो शरीरनी चेष्टा केम थई शके ? शरीर तो जम ठे, तेमां चेतन शक्ति न होय तो क्रिया केम थाय ? जो आत्मा न होय तो आ शरीर, हाथ, पग, कान, नाक, जीन, आंख, मन, बुद्धि, धन, धान्य, राज्य, तथा संपत्ति प्रमुख सर्व पोताथी जुदा पदार्थोमां शरीर मारुं ठे, धन मारुं ठे, वगैरे एवो बोलनार कोण ठे ! मारुं ठे, एवं कहेनार पदार्थथी जुदो होय ठे. एम तो कोई पण कहे तो नथी के हुं शरीर हुं, हुं मन हुं वगैरे, माटे शरीरादिक सर्व वस्तुनो निन्न व्यवहार होवाथी जीव ठे एवं ठरे ठे शरीरमांथी जीव नीकली गया पढी विचार करवुं, बोलवुं, तथा चालवुं वगैरे काई पण क्रिया थई शकती नथी. तेथी शरीर थकी जीव जुदो कोईक ठे एम नकी जाणजे. वली शरीरमां ज्यारे जीव ठे त्यारे बोले ठे, ने घट पटादिक पदार्थोमां जीव नथी त्यारे बोलता नथी. तेथी जीवइ व्य ते शरीर थकी निन्न ठे एवं शिक्ष थयुं. तेने ठेज नही एम तुं केम माने ठे ? जो जीव न होय तो व्यवहार केम चाले ? माटे जीव अवश्य ठे एम जाणवुं.

१८ नास्तिकः— जीव समय समयनेविषे नवो थाय ठे. हमेश एक जीव रहे तो नथी.

आस्तिकः— ए वात तदन जूठी ठे. जीवत्व नवुं कोई समये थतुंज नथी. जीवना पर्याय इव्य, क्षेत्र, काल, जाव, तथा उदय नावाश्रित तो जुदा जुदा

હોય છે, પણ જીવપણું નવું હોતું નથી. જીવ સમય સમય પ્રત્યે જો નવો થ તો હોય, તો બાલપણની વાત યૌવનાવસ્થામાં શાંતલવી ન જોયે. તથા ગત સમયનું શાંતલેલું, દીઠેલું, જોગવેલું, લીધેલું, તથા લીધેલું પ્રમુખ કાંઈ પણ સ્મરણમાં આવ્યું ન જોયે. તેની સ્મૃતિ તો થાય છે. તેથી જીવ તેહિજ છે. જો જીવ નવો થતો હોય તો એક જીવનું કરેલું કાર્ય બીજો જીવ કેમ જાણી શકે ? એ તો પ્રસિદ્ધ વાત છે. તેથી જીવ હવે સદા સરખું છે; એમાં કોઈ કાલે પણ ફેર પડતો નથી, એમ જાણવું.

૧૯ નાસ્તિક:- જીવ જે નાના પ્રકારનાં કર્મો કરે છે, તેઓનો કરાવનાર ઈશ્વર છે. ઈશ્વરની પ્રેરણા વિના જીવ થકી કર્મ થાય નહીં, એમ જાણવું.

આસ્તિક:- જો જીવને કર્મ ઈશ્વર કરાવતો હોય, તો કર્મનો કર્તાજી ઈશ્વર ઠરશે; કેમકે જે ક્રીયાનો પ્રેરક હોય છે, તેજ કર્તા હોય છે. જો ઈશ્વર કર્તા ઠેરાવ્યું તો જે કર્તા હોય છે, તેજ નોકા હોય છે. એ રીતથી ઈશ્વરને નોકાપણું પણ આવશે. નોકા ઈશ્વર થયાથી પાપપુણ્ય ઈશ્વરનેજ લાગે છે. એમ માનવું પડશે. જેમ કોઈ પુરુષ પોતાના હાથમાં સ્વડગ લઈને બીજાને મારે. તેનું પાપ સ્વડગને લાગતું નથી, પણ તે સ્વડગના મારનારને લાગે છે. તેમ પુરુષે કીધેલું પાપ પણ ઈશ્વરને લાગનાર છે. કર્મનો કરનાર તો સ્વડગના જેવો છે; તેને કર્મ લાગવા ન જોઈએ. તેથી કર્મ ઈશ્વરને લાગે છે એમ સિદ્ધ થયું. એમ માનનારને એટલુંજ પૂઠવું જોયે કે, કર્મનો કર્તા તું નથી, તેમ કર્મનો નોકા પણ તું નથી; કર્તા નોકા ઈશ્વર છે. ત્યારે સર્વ મનુષ્યો પોતપોતાના મત પ્રમાણે ક્રિયા કરવાની બુદ્ધિ કેમ કરે છે ? મદ્ય માંશનો ત્યાગ, અને સ્નાન, સંન્યા, સ્વોત્તર, તપ, જપ, વગેરે શાસારુ કરે છે ? પોતાને કાંઈ પાપ પ્રમુખ લાગ્યું હોય તો તેનું નિવારણ શાસારુ કરે છે ? અકાર્ય શાસારુ કરતા નથી ? પાપ થકી શાસારું બીદે છે ! કર્તા શો નોકા એમ શાસારું કહે છે ? પોતે કરે છે, તે જોગવે છે; તેમ ઠતાં વલી કહે છે કે હું પ્રભુ, મારાં પાપ ટાલો. પણ એમ નથી કહેતો કે પ્રભુ તમારાં પાપ ટાલો. જે ચોરી કરે તેને દંડ થાય ને જે બેદ કરે તેનાં પ્રાણ જાય. અને હિંસા કરે તે અવશ્ય નરક ગામી થાય. વગેરે એ સર્વ વ્યર્થ માનવા જોઈશે. માટે કર્તા જીવ છે ઈશ્વર નથી એમ માનવું જોયે.

૨૦ નાસ્તિક:- અમે માન્ય કરેલું ઈશ્વર સર્વજ્ઞ છે એમ જાણવું. અને શાસ્ત્રોમાં પણ “સર્વજ્ઞો ઈશ્વર.” એવાં ઘણાં વાક્યો લીઠામાં આવે છે; માટે ઈશ્વર બધું જાણે છે.

आस्तिक—यद्यपि तमे कहांतो के ईश्वर सर्वज्ञ ठे, ए बात सत्य ठे. तथापि ते सर्वज्ञतानी रीत कांईक जूदीज ठे. जे तमे मानो ठो ते ईश्वर सर्वज्ञ नथी. अ मे एटलुंज पूठीए ठैए के, ज्यारे ईश्वर सर्वज्ञ ठे, त्यारे पोताने दुःख देनारा राव णादिकने तेणे शा सारु उत्पन्न कखा ! ज्यारे ए राक्षसोनी उत्पत्ति पोते कीधी त्यारे पोतानेज युद्ध करवुं पड्युं. ए उपरथीज विचार करो के जो ईश्वर सर्व जाणतो होय, तो एवी नूल केम करे ? जो एम कहिये, के राक्षसादिक प्राणी ओ ईश्वर थकी अजाणमां उत्पन्न थया जणाय ठे; तो ईश्वरनेविषे अज्ञानरूप दूषण प्राप्त थरो. अने जो एम कहीशुं के जाणी जोईने उत्पन्न कखा ठे; तो ईश्वरना नकने पण संग्राम उचित नथी; तो ईश्वरने ते केम संग्राम कार्य उचित थयो ? माटे एम कहेवुं तदन असंजवित ठे.

३१ नास्तिकः—ईश्वर ज्यारे जगतनो संहार करेठे, त्यारे पोते प्रागवमनां पांड डांपर पडोठे ठे; अने ज्यारे जगतनी उत्पत्ति करवानो संजव होय, त्यारे जागृत थाय ठे; ए बात तो साची ठे के नी ?

आस्तिक.—ए बात ते वली जूठी होय ! पण हुं तमने पूबुं ठुं के ते प्राग वड अधर आकाशमां रहे ठे के, पृथ्वी उपर होय ठे ? तेमां अधर रहे ठे, एम तो तमे कबूल करशो नही, केम के तमे वली एम पण मानो ठो के, बधुं जलमय थई जाय ठे; ने तेनी उपर मात्र प्रागवम देखाय ठे; त्यारे पृथ्वी पण कबूल करवी पमरो. जो पाणी, पृथ्वी, तथा प्रागवम ए बधा पदार्थ महा प्रलय थया पठी पण रहे ठे, त्यारे संहार ते शानो कखो कहेवाय ? जो एम होय तो सर्व पदार्थो शाश्वत थया एम जणाय ठे. फरी ज्यारे ईश्वरे सृष्टि उत्पन्न करी, ते प हेलां कख्या प्रमाणे पांच महा जूत तथा, प्रागवड हतो त्यारे नवुं ते शुं कीधुं ए वगैरे विचार कखाथी एम जणाय ठे के, ए बधा गपाटा ठे. जेना मनमां जेम आव्युं, तेणे तेम शास्त्रोमां लखी नाख्युं जणाय ठे.

३२ नास्तिकः—ब्रह्मा, विष्णु, अने महेश ए त्रणे सर्वज्ञ ईश्वर ठे; एम अमे मा निये ठैये.

आस्तिकः—तमे गमे तेम मानो तेमां अमारुं शुं गयुं ! अमे तो जेम हरो ते म मानशु. तमे कख्या ते त्रणे जो सर्वज्ञ होय तो अज्ञानने केम अंगीकार करे ! जुवो के, महादेवे पोताना पुत्र गणेशनुं माथुं कापी नाख्युं तेनी खबर पोताने केम न पडी ? रावण सीतानुं हरण करी गयो ते वखते राम सर्वज्ञ उतां

પશુ, પક્ષી, તથા વૃક્ષ પ્રમુખને કેમ પૂઠતો હતો ? અને બ્રહ્મા પામેથી રાહસો વેદ કેમ ચોરી લઈ ગયા ? એ રીતે બ્રહ્મા, વિષ્ણુ અને શિવ અજ્ઞાન થયે હતા. એવા અજ્ઞાની તેને ઈશ્વર કેમ કહિયે ?

૩૨ નાસ્તિક:—સર્વ યોનિઓમાં મનુષ્ય યોનિ ઉત્તમ છે. એવું શાસ્ત્રોમાં કહ્યું છે તે સત્ય છે. અને વલી અનુનવ સિદ્ધ પણ છે.

આસ્તિક:—ના કોણે કહ્યું છે ? મનુષ્ય યોનિ તો ઉત્તમજ છે. પરંતુ તેમ અંતઃકરણ પૂર્વક માનતા નથી દેખાતા. મહોદધીજ માત્ર કહ્યો હો. કેમ કે તમારે તો અથકી પણ બીજી ઉત્તમ યોનિઓ માનવી જોડ્યે છે. જે યોનિને ઈશ્વરે અંગીકાર કરી છે, તે યોનિ તમારે પણ સર્વોત્કૃષ્ટ માનવી જોડ્યે. મહા, કહા, તથા વરાહ, પ્રમુખ યોનિઓમાં ઈશ્વરે અવતાર લીધો છે; તે યોનિઓ મનુષ્ય યોનિ કરતાં ઉત્તમ માનવી જોડ્યે. જો મનુષ્ય યોનિજ ઉત્તમ હોય તો ઈશ્વર પોતે બીજી યોનિ કેમ ધારણ કરે ? માટે તમારા બોલવા પ્રમાણે તો મનુષ્ય યોનિ કરતાં વરાહાદિક યોનિ ઉત્તમ જણાય છે. ઈશ્વર જ્યારે પશુમાં અવતાર લિયે છે, ત્યારે પશુમુખી, પશુવાહી, તથા પશુરૂપી હોય છે. તેને દેવ માનવો તે અયોગ્ય છે. આહાર, અસ્તિ, આયુધ, અસવારી, તથા આવાશ એ પાંચ પદાર્થ ઈશ્વરના નક્તને પણ ત્યાગ કરવા કહ્યું છે; તો ઈશ્વર પોતે તેનું કેમ ગ્રહણ કરે ? માટે વરાહાદિ યોનિ ધારણ કરનારો ઈશ્વર માનો, તો મનુષ્ય યોનિ કરતાં તે યોનિ ઉત્તમ કહેવી જોડશે; જો તેમ નહીં કહેશે તો ઈશ્વરને અપમાન લાગશે.

૩૪ નાસ્તિક:—શરીરનો ત્યાગ કરીને જીવ પરલોકે ગયા પછીપાછો આ લોકમાં કેમ આવતો નથી ? જે છે તેને તો આવ્યું જોડ્યે.

આસ્તિક:—આ સંસારનો સંબંધ મટી ગયા પછી જીવનું ફરી આવવું થતું નથી; તેનું કારણ કર્મ છે. જીવનું આવવું જવું કર્મધીન છે. જ્યાં કર્મ લઈ જાય ત્યાં જીવ જાય છે. અને જે જે જવ પામે છે તે તે જવના કાર્ય કરે છે. આ જ વમાં પણ હમેશાં એક રીત રહેતી નથી જેમ કે બાલપણની પ્રીતિ હોય તે કોઈ કાલે મટી જાય છે. ઘણા કાલ લક્ષ્મીનો સંબંધ હતાં કોઈ કાલે તૂટી જાય છે. ત્યારે દારિદ્ર્ય આવે છે. કોઈ કર્મના યોગે પ્રાણી બંદીસ્વાનામાં પડે, તે વારે તેનો અત્યંત સ્નેહી હોય તે પણ પાસે આવતો નથી. કોઈ પુરુષ એક સ્ત્રી ઉપર બીજી કરે ત્યારે પ્રથમ સ્ત્રીની ઉપર પ્રીતિ રહેતી નથી; અને પૂર્વનો સંબંધ પણ તૂટી ગયા જે વું થાય છે. તો પૂર્વ જન્મના સંબંધ તે કેમ યાદ આવે ? જ્ઞાનાવરણી કર્મના યો

गे बीजा जवनुं स्मरण पण थतुं नथी. ए विषयने मलती प्रवेशी राजा अने के शी गुरुगी प्रसन्नोत्तररूप चर्चा ठे ते कहुं हुं.

प्रदेशी राजा:— मारो अधर्मी दादो नरकमां गयो ठे, ते तमारा मतप्रमाणे त्यांथी आवीने मने अधर्म करतो वारे त्यारे हुं मानुं, के वात साची ठे.

केशी गुरु:— तारी स्त्रीनी साथे कोई पुरुषने कामजोग करतो तने दीगमां आवे, ने ते तारा हाथमां आव्या पढी ते तारी वीनती करे के, मने थोडीक वार रजा आपो, तो हुं मारा कुटंबने कही आवुं के. कामजोग कख्याथी आवुं दुःख थाय ठे तो ते वात कबूल करीने तेने तूं रजा आपीश ?

राजा:— ना तेने एक कृण पण बुटो मूकुं नही.

गुरु:— तेमज तारो दोदो पण पापसंची, गुनेहगार थई, नरकमां गया पढी, परमाधामी तेने केम मूके ? तेथी ते आवी शके नही.

राजा:— मारी दादी स्वेच्छाचारी थई, जैनधर्मने अंगीकार करीने स्वर्गे गई, ते पाढी केम कहेवा आवी नही; ने आवे तो तेने शुं हरकत ठे ?

गुरु:— कोई पुरुष स्नानकरी, कुशुम तथा धूप प्रमुख लई देवनी पूजा करवा जेतो होय, तेने कोई चांमाल संमाशमां जवाने कहे तो ते त्यां जाय के ? एवी क दी इच्छा पण करे ?

राजा:— ना ते एवा खराब स्थले केम जाय ? कदी पण जाय नही.

गुरु:— तेम तारी दादी स्वर्गलोकमां गई ठे, ते सेतखाना तुल्य आ मनुष्य लो कमां केम आवे ! आ लोकमां आववानी इच्छा पण थाय नही.

राजा:— एक चोरे चोरी करी, तेनो इन्साफ करीने तेने लोहानी कोठीमां घा ली दीधो. तेनुं मुख बंध करीने उपर सारी रीते कजई करावी. तेमां पवन पण प्रवेश करी शके नही एवुं कखुं. पढी ते चोर कोठीमां मरी गयो. तेनो जीव ते कोठीना क्या रस्तेथी नोकली गयो ? तेमां तो कोई ठिड् दीगमां आव्यो नही. हवे जीव ते केम मनाय ?

गुरु:— मोटी शालामां एक पुरुषने जेरी सहित घालीने तेने चोतरफ बंध करी लीधी होय, तेमां ते जेरी वगाड्याथी तेनो अवाज बाहार शंजलाय ठे. ते ठिड् विना बाहार केम आवे ठे ? तेम जीव पण ठिड् विना बाहार निकली जाय ठे.

राजा:— एक चोरना कटका करी एक कुंजमां में जरी राख्याहता. तेनुं महोहुं उ परथी सारी रीते बांधी लीधुं हतुं, के जेमां पवन पण प्रवेश करी शके नही. ते

કેટલાક કાલ પઠી ઝપાડી જોયું, તો તેમાં અનેક ક્રમ પહેલાં દેખાયાં. તે ટિડ વિના ક્યાંથી આવ્યાં ?

ગુરુ.— અગ્નિમાં લોહનો ગોલો નાચ્યો હોય તેમાં ટિડ વિના અગ્નિ કેમ પ્રવેશ કરે? જે વસ્તુ અગ્નિમાં નાચીએ તેમાં ટિડ નહોય, તો પણ અગ્નિ પ્રવેશ કરે છે. તેમ જીવનો પ્રવેશ થવામાં ટિડનું કાંઈ કામ નથી.

રાજા:— એક ચોરને મેં તે જીવતો હતો ત્યારે તોડ્યો, અને મરી ગયા પઠી પણ તોડ્યો; ત્યારે જીવ નીકળી ગયો ઠતાં નારમાં કાંઈ ફેર પડ્યો નહીં. તેનું શું કારણ હોવું જોયે ?

ગુરુ.— જેમ ચાલી મશક તથા પવનથી નરેલી મશક તોલી જોતાં વજનમાં ફેરફાર થતો નથી. તેમ જીવ વાયુરૂપ હોવાથી તે શરીરમાંથી નીકળી ગયા પ ઠી કાંઈ તોલમાં ફેર પડતો નથી.

રાજા:— બાલક અને યૌવનના શરીરમાં ફેર છે પણ જીવમાં કાંઈ ફેર નથી. બન્ને વાળી સરસી બોલે છે ને તેનું શબ્દ પણે કાનમાં સરસી રીતે સ્વર જાય છે; તેમ ઠતાં ઉપયોગ સરસી કેમ થતો નથી? યુવાન જે ક્રિયા કરી શકે છે તે બાલ કથી થતી નથી તેનું કારણ શું તે કહો.

ગુરુ.— જેમ જૂનું ધનુષ્ય હોય તેથી બાણનો ઉપયોગ જુદી રીતે થાય છે ને નું ધનુષ્ય હોય તો તેથી બાણનો ઉપયોગ જુદી રીતે થાય છે; ધનુષ્યમાં ફેર હોવા થી બાણની ક્રિયામાં ફેર પડે છે. તેમ બાલક અને યુવાનના શરીરમાં ફેર હોવા થી જીવની ક્રિયા સરસી થાય નહીં. એટલે બલ વીર્ય પ્રમુખમાં પણ ફેર ફારથાય છે.

રાજા:—યુવાન અને વૃદ્ધ માણશના શરીરમાં જીવ સરસી ઠતાં યુવાનની પઠે વૃદ્ધ કેમ નાર ઝપાડી શકતો નથી ?

ગુરુ.—જેમ કાવડવડે નાર ઝપાડનારો પુરુષ સારી નવી કાવડ હોય તો વધારે નાર ઝપાડી શકે છે, ને જૂની કાવડ હોય તો કાંઈક થોડો નાર ઝપાડી શકે છે. તેમ જીવ તો તેજ છે પણ યુવાન શરીર હોય તો વધારે નાર ઝપાડી શકે, ને વૃદ્ધ શરીર થાય તો થોડો નાર ઝપાડી શકે છે.

રાજા:—એક ચોરને મારીને તેના અનેક સ્વપ્ન કીધાં, પણ જીવ તથા જીવના રહેવાનું ઠેકાણું દીઠામાં આવ્યું નહીં; માટે જીવ કોઈ ઠેજ નહીં.

ગુરુ:—જેમ કાષ્ઠમાં અગ્નિ રહી છે, તેમ શરીરમાં જીવ રહ્યો છે, તે દેશાય કેમ ? જો કાષ્ઠમાં અગ્નિ દેશાય તો શરીરમાં જીવ દેશાય. કાઠીઆરો હમેશ લાકમાં

કાપે છે પણ તેને અગ્નિ કોઈ વચ્ચે પણ દીઠામાં આવતી નથી. ને તે અગ્નિનું રહેવાનું ઠેકાણું પણ દીઠામાં આવતું નથી તેમ જાણી લેવું.

રાજા:—મને પ્રત્યક્ષ જીવ દેવાની આપો કે જેથી હું જીવને જાણું.

ગુરુ:—તમે બાદર વાયુ કાયના જીવને જોઈ શકશો કે? તેને પણ જોઈ શકશો નહીં તો જે અરૂપી જીવ છે તેને કેમ જોઈ શકશો?

રાજા:—હાથીમાં અને કીમીમાં જીવ કેમ સરખો હોય છે?

ગુરુ:—હાથીનું તથા કીમીનું શરીર મહોટું નાનું છે, પણ જીવમાં અધિક ન્યૂનતા નથી જીવ બન્નેમાં સરખો છે.

રાજા:—લોકમાં જીવ અને જડ એક ક્ષેત્ર અવગાહી નિરંતરપણે નિરાબાધ કેમ રહ્યા છે?

ગુરુ:—જેમ દૂધની જરેલી કડાઈમાં સાકર, એલચી, અને કેશર નાચી હોય તે કેમ સમાઈ જાય છે? દૂધશુદ્ધિ ચારે વસ્તુ એક ક્ષેત્ર અવગાહી નિરંતરપણે કેમ રહે છે? એકજ ઠેકાણે ચારે વસ્તુ અનિન્ન નાવે રહેલી છે. એના વર્ણ, ગંધ, રસ, ફરશ નિરંતર નિરાબાધપણે છે. તેમ જીવ અને જડ જગતમાં નિરંતર એક ક્ષેત્ર અવગાહી નિરાબાધપણે રહ્યા છે.

૩૫ નાસ્તિક:—સર્વ લોકમાં જીવ જરૂર છે ત્યારે દેખાતા કેમ નથી?

આસ્તિક:—જેમ સૂક્ષ્મ જીવ સર્વત્ર પૂર્ણ છે. તે જ્યારે દિવસે તડકો પડે ત્યારે ઘરમાંના કોઈ ટિંડાદારાએ થોડોએક તડકો ઘરમાં આવે છે. તે તડકા તરફ જોતાં કેટલા એક પરમાણુ જેવા દીઠામાં આવે છે, તે બધા સૂક્ષ્મ જીવો છે. તે ઠાયમામાં તડકો આવે ત્યારે ઝડપા દેખાય છે, બીજી રીતે દેખાતા નથી. તેમ જીવ અને જડ સર્વ લોકમાં જરૂર હતાં હ્યસ્થને દેખાય નહીં; કિંતુ કેવલ જ્ઞાનરૂપ આ તપના યોગે દેખાય છે. અર્થાત્ કેવલ જ્ઞાનીજ જાણી શકે છે.

૩૬ નાસ્તિક:—ચંદ્ર, સૂર્ય, ઠાયા, આતપ, માતા, પિતા, સ્વર્ગ, નરક, જીવ, જડ, ઘટ, પટ, સ્તંન, તથા કુંજ પ્રમુખ સર્વ ધ્રમમાત્ર છે; વસ્તુરૂપ કંઈજ નથી.

આસ્તિક:—જેમ અંધકારમાં આકાશનેવિષે કોઈ પુરુષ ચાલ્યો જાય, તે નિરાબાધપણે જઈ શકે છે; પણ વચમાં જો જિંત આવીજાય તો આગલ ચલાતું નથી ને તે કાર્યમાં અપરાબાધક થાય છે. એ પ્રત્યક્ષ ધ્રમ કે સત્ય છે? તથા કોઈ કોઈને મારે, કૂટે, દાનદિયે, એ વસ્તુ ગલ્યે સત્ય છે; અસત્ય અને ધ્રમજાલ તો સ્વપ્ન અને સંકલ્પને કહિયે.

૩૭ નાસ્તિક:—સર્વ જગતમાં એકજ ઈશ્વર છે. ઈશ્વર વિના બીજું કાંઈ નથી, એ મ જાણવું જોયે.

આસ્તિક:—જો સર્વ જગતમાં એક ઈશ્વર હોય, તો દાનનાં દેનાર પણ ઈશ્વર, અને લેનાર પણ ઈશ્વર કહિયે. લેનાર અને દેનારમાં કાંઈ જેદ થયો નહી. ઈશ્વરે પોતે પોતાની પાણેથી દાન લિધું ત્યારે દાન દીધાનું પુણ્ય કોને થયું ? એથી દાન તથા પુણ્ય વ્યર્થ ગયાં. વલી મારનાર પણ ઈશ્વર ને મરનાર પણ ઈશ્વર કહેવો જોયે; તો ઈશ્વરે ઈશ્વરને માણ્યો તેનું પાપ કોને લાગ્યું ? ધણી પણ ઈશ્વર ને ચોર પણ ઈશ્વર; તો ઈશ્વરનો માલ ઈશ્વરે ચોણ્યો કહેવાય, ત્યારે ચોરીની તપાશ શાસા રુ કરવી જોયે? પુણ્યે કરી સ્વર્ગમાં ગયો તે પણ ઈશ્વર, તથા પાપે કરી નરકમાં ગયો તે પણ ઈશ્વર; ત્યારે સ્વર્ગમાં પુણ્યવાન જાય અને નરકમાં પાપી જાય; એમ કહેવું વ્યર્થ છે. એ ઉપરથી તમારું બોલવું અસંજવિત છે. જગતમાં એકજ ઈશ્વર છે એમ જે કહેવું તે અસત્ય છે. ઘટઘટપ્રત્યે જીવ જુદા જુદા છે, અને તેઓની કરણી પણ જુદી જુદી જાણવી.

૩૮ નાસ્તિક:—ઘટ પટાદિક સર્વ પદાર્થોમાં ઈશ્વર એકજ છે. એમ જાણવું જોયે.

આસ્તિક:—જો સર્વમાં એક ઈશ્વર હોય તો જાત, કુલ, રાજા, તથા ચંડાલની જિન્નતા કહી ન જોયે; કોઈ શ્રેષ્ઠ તથા નષ્ટ કહેવાય નહી. એક પુણ્ય કરે તેનું ફલ સર્વને થવું જોયે, તેમજ કોઈએક પાપ કરે તેનું ફલ પણ સર્વને થવું જોયે. એકે જોજન કહ્યાથી સર્વની તૃપ્તિ થવી જોયે; એક નરકગામી થયાથી સગલા નરકે જવાજોયે; એક સ્વર્ગગામી થયાથી સર્વ સ્વર્ગમાં જવા જોયે; એકનો જોગ સર્વને જોગવ્યો જોયે; કર્મ જુદાં જુદાં જોગવવાં ન જોયે; તેમ તો દેખાતું નથી; જે કરે તે જોગવે એવું સ્પષ્ટ દેખાય છે. ત્યારે સર્વમાં એક ઈશ્વર કેમ કહેવાય ? માટે એમ કહેવું તે સમીચીન નથી; બધા જીવ જુદા જુદા છે, એમ કહેવું યોગ્ય છે.

૩૯ નાસ્તિક:—સ્વર્ગ, નરક, પુણ્ય, પાપ, ચંદ્ર, સૂર્ય, નદી, સમુદ્ર, દ્વીપ, નર, નારી, નગર, ગ્રામ, તથા માતા, પિતા ઇત્યાદિક ચોરાશી લક્ષ જીવયોનિ પ્રમુખ સર્વ અસત્ય છે; એઓમાં સત્ય પદાર્થ કોઈ નથી.

આસ્તિક:—સર્વ પદાર્થ સત્ય છે. જાતની બુંદ પણ અસત્ય કહેવાય નહી, તો સ્વર્ગાદિક પદાર્થો કેમ અસત્ય કહેવાય ? જે વસ્તુ યાય ત્યારે થઈ કહેવાય છે,

અને વણગો ત્યારે નાશ થઈ કહેવાયહે. એ પ્રત્યક્ષ પ્રમાણો સિદ્ધ છે; તે મૂઢ પણ જાણે છે તો હે નાસ્તિક તું કેમ જાણતો નથી !

૪૦ નાસ્તિક:-જગત ઈશ્વર રચિત છે.

આસ્તિક:-જો જગત ઈશ્વરરૂત હોય, તો જેટલા ઈશ્વરના નક્ત છે, તે બધા સુખી હોવા જોયે; તેમ તો દીઠામાં આવતું નથી. હિંદુ તથા મુસલમાન બધા સુખી તથા દુઃખી દેખાયહે; તેને પણ પૂંઠિયે તેવારે એમ કહે જે સદુ પોતપોતાની કરણી પ્રમાણે પામેહે, એમ કહીટૂટે; ત્યારે તમારા કહેવા પ્રમાણે તો સુખ તથા દુઃખનો દેનાર કર્મવિના કોઈ બીજો હોવો જોયે તેનો તો વિચાર થઈ શકે નહીં, માટે હે મૂર્ખબુદ્ધિ આ જગતનો કોઈ કરતા નથી; એ તો સ્વનાવ સિદ્ધ છે. અને જીવ જેવી કરણી કરે, તે પ્રમાણે સુખ તથા દુઃખ જોગવેહે.

૪૧ નાસ્તિક:-સુખ દુઃખનો દેનારો ઈશ્વર છે, એમ માનવું જોયે.

આસ્તિક:-સુખદુઃખનો કર્તા આપણો આત્મા છે, તેજ સુખદુઃખનો નોક્તા જાણવો. માટે સુખદુઃખનો દેનારો બીજો કોઈ સમજવો નહીં.

૪૨ નાસ્તિક:- (પ્રત્યક્ષ પ્રમાણ વાદી) પુણ્યથકી સારું થાયહે, ને પાપ થકી નરહું થાયહે; તે અમને પ્રત્યક્ષ દૃષ્ટિએ દેખાડો તો માનીએ.

આસ્તિક:-પુણ્યપાપ તો સૂક્ષ્મ પુજ્જલ સમૂહરૂપહે. જેમ શબ્દના પુજ્જલ કાનપ્રત્યે આ વેત્યારે શબ્દનું જ્ઞાન થાયહે; માટે તે સત્ય છે. પણ આવતા દેખાતા નથી. તેમ સુગંધ, ડુર્ગંધ, પ્રમુખના પુજ્જલ ઇંદ્રિયો પ્રત્યે આવતા દેખાતા નથી; પણ તેનું જ્ઞાન થાયહે; તેથી અનુમાન પ્રમાણ વડે જણાય છે કે એ સત્ય છે. તથા શરીરમાં વાયુ અને ગરમી પ્રમુખ જે થાયહે, તે રોગના ઉદયથી જાણ્યામાં આવેહે, પણ પ્રત્યક્ષ દીઠામાં આવતાં નથી. તેમ પુણ્ય તથા પાપ પણ ફલ જોગવ્યાથકી જાણ્યામાં આવેહે. તેઓના પુજ્જલ ષડ્ગુણ દૃષ્ટિએ આવે નહીં.

૪૩ નાસ્તિક:-બાલ્યાવસ્થા તથા તરુણાવસ્થામાં જીવ સરખો છે. તો તે બન્ને અવસ્થામાં વિજ્ઞાન, વિદ્યા, જ્ઞાપા, તથા પરાક્રમ સરખાં કેમ નથી દેખાતાં ?

આસ્તિક:-જેમ વૃક્ષના બીમાં અનેક વૃક્ષ, ફલ, ફૂલ પ્રમુખ રહેલાં છે; પરંતુ જેવા સાધનો મળેહે, તેવી ઝડવતાને પામેહે. જેમ કે, ક્ષેત્રની જૂમિ સારી હોય ને પાણીની પણ બરાબર સાહ્યતા હોય, તો કૃષિ ફલરૂપ ધાન્યની ઉત્પત્તિ સારી થાયહે. તેમ સારા સાધનોવડે જેમ જેમ શરીરની વૃદ્ધિ થતી જાય, તેમ તેમ જ્ઞાપા પણ પ્રૌઢ તાને પામતી જાયહે; પણ અવસ્થાંતર થયાથી બુદ્ધિ બાહેરથી આવતી નથી. કિંતુ

શરીરની પઠે બુદ્ધિનું અવસ્થાંતર થાય છે. સર્વ આત્મગુણ આત્માને વિષે સદા જ સ્થાજ છે. પણ યોગ્ય સમયમાં ઝડપ માત્ર થાય છે. કાંઈ બાહેરથી નવા આવતા નથી. જેમ મયૂરના શરીરમાં અનેક રંગ રહેલા છે, પણ સમય પામે પ્રગટ થાય છે. તેમ બાહ્યાવસ્થામાં પણ સર્વ ગુણ સત્ત્વનાવે છે. પરંતુ જેવી રીતે પુરુષ બલવાન થતાં ધનુષ્યવિના બાણ ચલાવવામાં સમર્થ થાય નહીં; ગલોલા, ગોફણ, તથા સ્વદ્ગ પ્રમુખ બધા શસ્ત્ર તેઓના ઉપકરણથી ઉપયોગી થાય છે, તે વિના થાય નહીં; તેમ જીવ પણ શરીરોપકરણ અવસ્થારૂપ સામગ્રી થકી સર્વ કાર્ય સાધી શકે છે. ચેતનમાં કાંઈ ફેર નથી, ચેતન સદાસર્વદા સરસુંજ છે.

૪૪ નાસ્તિક:—જગત સર્વ ઈશ્વરકૃત હોવાથી સર્વ પદાર્થમાં તથા સર્વ જીવમાં ઈશ્વરની કલા છે.

આસ્તિક:—જો એમ હોય તો ઘટ, પટ, સ્તંભ, કુંજ, શાસ્ત્ર તથા જાપા ઇત્યાદિક અનેક વસ્તુનું જ્ઞાન કોઈ એક જીવને છે, ને કોઈએક જીવને નથી. જે જીવને કોય પદાર્થનું જ્ઞાન છે, તેને તો હે મૂઢમતિ, તું ઈશ્વરનો અંશ માને છે, ત્યારે શ્વાન, શૂકર, રાસન, માંજર, વ્યાઘ્ર, પ્રમુખ શ્વાપદ ચૌપદ જીવોને ઘટાદિક પદાર્થોનું જ્ઞાન નથી તેથી તેઓમાં શું ઈશ્વરનો અંશ નથી? તમે તો જીવમાત્રને ઈશ્વરનો અંશ માનો છો તેને બાધ આવશે. જે ઈશ્વરનો અંશ હોય તે અજ્ઞાની કેમ હોય? એથી જગત નો કર્તા ઈશ્વર અવિવેકી ઠરે છે. અને સર્વમાં ઈશ્વરની કલા છે. એ બોલવું પણ અસત્ય છે; કેમકે જો એમ હોય તો સર્વ સરસા જ્ઞાની હોવા જોયે. તેમ તો દેશ્વાતું નથી; માટે એ વાત પણ મિથ્યા છે. તેમ સર્વ જીવ ઈશ્વરના અંશરૂપ છે, એમ જે તમે માનો છો, તે પણ અજ્ઞાની હોવાને લીધે માનો છો માટે સંજવે નહીં.

૪૫ નાસ્તિક:—ઈશ્વર નક્તવત્સલ છે, અને સ્વેચ્છાથી જન્મધારણ કરે છે.

આસ્તિક:—જો એમ હોય, તો નક્તને શરીર મૂકતાં વેદના કેમ થાય છે? અને સ્વજનાદિકના કોલાહલ શબ્દો સાંજીને નક્તને વત્સલનાવકારી આયુષ્યવૃદ્ધિ કેમ નથી કરતો? મરણાદિક ક્રિયા તો સર્વ ઈશ્વરના સ્વાધીન છે. એ આદિ વિચાર કરતાં તમારું બોલવું બધું પોકલ છે. જીવ તો કર્મને આધીન છે. જેમ કે કાળીધેલો પ્રાણી તેની જાહેરને સ્વાધીન થઈ જાય છે, તેમ જીવવિષે પણ જાણી લેવું. જન્મમરણ પણ કર્મધીન છે; તેને જે ધારણ કરે તે ઈશ્વર શાનો! તે તો સંસારીજ કહેવાય. ઈશ્વર તો કર્મથી મુક્ત હોય છે. માટે તમારું બોલવું બધું વ્યર્થ છે.

૪૬ નાસ્તિક:—આ પંચ મહાજૂતોથી ઉત્પન્ન થયેલું જે વિશ્વ, તે મહા પ્રલયના

સમયે પોતાના કારણ પંચ મહાનૂતોમાં લીન થશે; ને પંચ મહાનૂતો ઈશ્વરમાં લીન થશે.

આસ્તિક:—જો એમ હોય તો ઈશ્વર જડ મિશ્રિત થાય. અને તે સમજ તથા નિર્મલ એ બે અવસ્થાવાળો કહેવાશે. ત્યારે કેવલ જ્યોતિસ્વરૂપણું ક્યાં ગયું ? જે પંચ મહાનૂતોયકી જગતની ઉત્પત્તિ થઈ કહોઠો તે તો સદા શાશ્વત છે. તેઓમાં પૃથ્વી, આપ, તેજ તથા વાયુ; એ ચારે નૂતો પોતપોતાની ક્રિયા કરેઠે, કેમ કે, વનસ્પતિ અને જંગમ પ્રસની ઉત્પત્તિ કરેઠે તે ક્રિયાવિના થાય નહીં. એવી રીતે તો જીવની ઠાઠા શાશ્વત સદા કાલ છે. ત્યારે પ્રલય તે શાનો થયો ? જો એમ કહેશે, કે પંચ મહાનૂતો જગત વિનિર્મિત ક્રિયા કરતા નથી. ત્યારે તો તે નૂતદ્વ્યરૂપ કથન માત્રજ ઠરશે. અને હરેક વસ્તુ પોતપોતાના ગુણવિના રહે નહીં એવો નિયમ છે. વલી જો કહેશે કે નૂત તો અનંત કાલના છે. ત્યારે તો સંસાર પણ અનંત કાલનો ઠરશે. તેની ઉત્પત્તિ તથા પ્રલય કેમ કહેવાય ? એ તો જેમ છે તેમ છે. વલી ઈશ્વર મનસા વાચા કર્મણા કરિ રહિત છે. અને એકથી અનેક થાઉં એવી મનની ઇચ્છા થઈ ત્યારે જગતની ઉત્પત્તિ કરી. એ બે વાક્યોનો પરસ્પર વિરોધ છે; કેમ કે, પ્રથમ વાક્યપ્રમાણે ઈશ્વર ઇચ્છારહિત ઠરે છે; ને બીજા વાક્યમાં ઇચ્છાસહિત કહો ઠો; એવો પૂર્વાપર વચનવિરોધ હોવાથી તમારું બોલવું સર્વ અસમીચીન છે.

૪૭ નાસ્તિક:— સર્વ વસ્તુનો ઈશ્વર અધિષ્ઠાન છે. ઈશ્વરની ઇચ્છાથી કૃત તથા અકૃત સર્વ થાય છે.

આસ્તિક:— જો એમ છે તો ઘટ તે પટ કેમ થતો નથી ? પણ તેમ થાય નહીં; કેમકે. ઘટનું કારણ મૃત્તિકાનું પિંડ છે, તેમાંથી ઘટજ થાય છે. પણ પટાદિ કાર્ય નથી થતા. તેમજ પટનું કારણ તંતુ છે, તેથી પટજ થાય છે; પણ ઘટાદિ કે બીજા કાર્યની ઉત્પત્તિ થાય નહીં. જો એમ થતું ન હોય તો કારણથી કાર્ય થાય છે, એ પ્રવૃત્તિ મિથ્યા થાય. માટે ઈશ્વરના અધિષ્ઠિતપણાત્તે ઈશ્વરની ઇચ્છાથી કૃત તથા અકૃત સર્વ થાય છે એ તમારું કહેવું સર્વ વ્યર્થ છે.

૪૮ નાસ્તિક:— જીવને નવાંતર થાય છે સ્વરૂં, પણ વેદનો ભેદ થતો નથી. પુરુષ વેદ તે સ્ત્રી વેદ ન થાય, સ્ત્રીવેદ તે પુરુષવેદ ન થાય; તેમ સ્ત્રી તથા પુરુષ તે નપુંસક વેદ ન થાય; અને નપુંસકવેદ તે પુરુષ તથા સ્ત્રી વેદ ન થાય. એમ જાણવું જોયે

આસ્તિક:—પુરુષના પરિણામનો નિયમ નથી. એના પુનઃ પુનઃ રૂપાંતર થયા કે

રહે. માત્ર અવસ્તુપણું પામતા નથી, વસ્તુપણે ગમે તે રૂપે થઈ જાય છે. જેમ જેસ ના શિંગમાંથી કેલ થાય છે; કાશથી સેરડી થાય છે, માંચીના હિંગારથી કદ લીની નાજી થાય છે, એવી રીતે કર્મના પરિણામે ગત્યંતર થાય છે. આગામિક જન્મને વિષે કાયવેદ પલટાઈને તે નવા જન્મરૂપે પરિણમે છે. જેમ સોર્નાના યોગે સુવર્ણ નાના પ્રકારના આકારરૂપે પરિણામને પામે છે. તેમ જીવ કર્મના યોગે નાના વિધ ગતિઓ પામે છે. તે તો રહ્યું, આ જન્મમાં પણ એકસરખી સ્થિતિ રહેતી નથી. જેમ કે, રાજા તે રાંક થઈ જાય છે, ને, રાંક તે રાજા બની જાય છે, સુખી તે દુઃખી, તથા દુઃખી તે સુખવાન થઈ જાય છે. ઇત્યાદિક આ જન્મમાં પણ પર્યાય પલટાઈ જાય છે; તો જન્માંતરમાં કેમ એકરૂપે રહે ? કર્મના બંધ સાદિ છે, માટે જેવો કર્મનો ઉદય તેવા ફલની પ્રાપ્તિ થાય છે. એવિષે કોઈ નિયમ થઈ શકે નહીં. ગમે તે વેદ બદલી ને ગમે તે વેદ કર્મના યોગે થાય છે એમ જાણવું.

૪૯ નાસ્તિક:—એમ કહ્યું છે કે બ્રહ્માના મુખમાંથી બ્રાહ્મણો ઉત્પન્ન થયા, યજ્ઞથી કૃત્રિય થયા, તથા જંઘાથી વૈશ્ય થયા, માટે એ ત્રણે વર્ણો ઉત્તમ છે, અને પાદથી શૂદ્ર ઉત્પન્ન થયા માટે અધમ છે, એમ જાણવું.

આસ્તિક:— એ વાત સંજવિત નથી. જીવો કે, ઊંચાના ટુકડાં પેડ, દાલ, તથા પત્રને વિષે સરખાં ફલ લાગે છે. તે સર્વ ફલોનું રૂપ સરખું હોય છે; તથા તેઓમાં રસ પણ સરખો જ હોય છે. તેઓમાં કોઈ પ્રકારે ઉત્તમ તથા અધમતા કહેવાય નહીં. તેમજ બ્રહ્માના શરીરથી ઉત્પન્ન થયા જે ચાર વર્ણ, તે સર્વ ચેતનરૂપ હોવાથી સર્વ જીવ સરખા જાણવા. ઉત્તમ મધ્યમ વર્ગે સર્વ લૌકિક કાર્યથી કહેવાય છે. પણ ચેતનપણે તો સર્વ સરખા છે. એના ઉપર એક દૃષ્ટાંત કહું છું. ચારે વર્ણના મનુષ્ય એક તલાવને કાંઠે બેસીને પાણી પિયે છે; તેથી કોઈ વટલતો નથી. પણ તે તલાવમાંથી પાણી જરીને પોતપોતાના વાસણોમાં લીધા પછી ફક્ત વર્ણના વાસણનું પાણી ઊંચા વરણવાળો માણસ પીએ તો વટલે છે. ફરી ચારે વર્ણના જરેલા પાણીના વાસણો માનું પાણી તે તલાવમાં નાખીને પીતાં કોઈ વટલતું નથી તેનું કારણ શું ? માટે પાણીમાં વટલવાપણું નથી. ને વાસણ તો સર્વનાં સરખા છે. માટે વટલવું એ મનની માનીતા છે; અને એવી લોક મર્યાદા છે. જ્યાં સુધી મનનો મિથ્યાજાવ છે, ત્યાં સુધી નિન્ન પણું છે એમ જાણવું.

૫૦ નાસ્તિક:— સમદૃષ્ટીને વિષે મિથ્યાજાવ હોતો નથી, તેમ ઊતાં તે નિન્ન જાવ કેમ રાખે છે ?

आस्तिकः—लोक मर्यादा लोपवा नही ए नीति ठे तेनो लोप करवो नही. जे कार्यनी जगत निंदा करे ते कार्य करवो नही एबुं श्रेष्ठोनुं वचन ठे तेनो पण लोप करवो नही. तेथीज समदृष्टि पण तेवुं आचरण करे ठे पण मनयकी स म दृष्टिने कांइ नथी.

५१ नास्तिकः— सर्व कार्यनो कर्ता ईश्वर ठे, एम मानवुं जोये के नही ?

आस्तिकः— एम मानवुं नही जोये. ए वचन प्रलाप ठे. ईश्वरविषे कर्तृत्व होयज नही. घट, पट, कृषि, संग्राम, खान, पान, दान, मान, स्नान, तप क्रिया, विनय तथा व्यावच इत्यादिक सर्व पदार्थोनां कारण काल, स्वभाव, नियत, पूर्वकृत कर्म, तथा पराक्रम ए पांच ठे. जेम के, तंतुना पुंजमांथी पटनी उत्पत्ति थवानो जे समय ते काल समजवो; तंतुना पुंजने पटनी उत्पत्ति करवानीजे योग्यता ते स्वभाव जाणवो; तंतुना पुंजमांथी पटनी उत्पत्तिनुं जे निमित्त थवुं ते पूर्व कर्म समजवुं, अने तंतुना पुंजमांथी पटनी उत्पत्ति करवानो जे उद्यम करवो ते पराक्रम जाणवो; ए पांचमाथी एक ओबुं होय तो वस्तुनी उत्पत्ति थई शके नही. ए पांचनां समुदायथी घटपटादिक सर्व कार्योनी उत्पत्ति थायठे; एणुइ मत जाणवुं.

५२ नास्तिकः— जो कुठ होता है, सो अल्लाहुतालाके हुकमसें होता है; और किसीका किया कुठ होता नही; यही बात रास्त है.

आस्तिकः— जो ऐसे होवै, तो अल्लाहुतालाने पैदा किये दुये, इमामे हसन औ दुसन, काफिरोके हातसें कैसे मारे गये ? वे तौ खुदाके प्यारे बंदे थे, तिनकुं काफिरोने मारे, ये बड़ी अजायबकी बात है. तिनकुं बचानेके वास्ते खुदा ना कौवत था ? इमाम किसीके गुनेहगारजी नही थे; वे क्यूं मारे गये ? इसवास्ते जो होता है, सो तकदीरसें होता है. जो जैसा करता है, सो तैसा पावता है, तामें अल्लाहुतालाका कुठ वास्ता नही है. यही बात रास्त है.

५३ नास्तिकः— अल्लाहुतालाने इमामोंका दिल देखनेके वास्ते आजाब दियाथा.

आस्तिकः— आजाब दिये शिवाय तिनोंके दिलकी बात खुदा नही जाणता था ! जो कहोगे की नही जाणताथा, तौ खुदामें खुदापना क्या रहा ! खुदा तो सब जानता है, ऐसे तुमारे कुरानेशरीफमें कहा है. एसे होके नी इमामोंकुं मारनेकी दयानत जो काफरोने करीथी सो खुदा जानके नी कैसे चुप रहा ! इ सवास्ते ये बात नी गलत है.

५४ नास्तिकः—आदमी मरगये बाद जीकूं फिरस्त लेजाते हैं ये बात तो सच है की नही ?

आस्तिकः—इस बातकूं कौन फूट कहता है ? लेकिन समझमें कुछ फरक है. तुम कहते हो की कीयामततक जीकूं एक ठिकानेमें रखते हैं, पांछे खुदाके पाश ले जाके इन्साफ करवाते हैं; ऐसे नही होवै है. लेकिन उसीवख्त जी अपनी त गदीरके लिये अठा या बुरा फल पावता है. तुमनी सुख, दुःख, जेहेस्त आँ दोज क तो मानते हो ! सो जैसी जीने करनी करी होवै तेसी गति उसकु मिलती है.

५५ नास्तिकः—अल्लाहुतालाने अैसे फरमाया है की जो किसीकूं इजा देता है सो मारने लायक है.

आस्तिकः—कबू माबाप ठोकरेकूं इजा देते हैं, आ कबू ठोकरा माबापकूं इजा देता है; कबू पीर मुर्विदकूं इजा देता है, आ कबू मुर्विद पीरकूं इजा देता है; कबू नोकर खाविंदकूं इजा देता है, कबू खाविंद नोकरकूं इजा देता है; ऐसे खुदाकी खलकतमें जहांतके जी हैं, वे सब इजा देनेवाले होनेते जो सब मारने लायक हो वै तो खैर महिर कैसे रहेगी ! आ रहम करने लायक कोई नी नही रहेगा आर इमामोकूं जब काफरोने इजा दी, तब तिनोकूं कायके वास्ते इमामोने मारे नही इस वास्ते जो होवै है सो तगदिरसें होवे ऐसे जानना चाहिये.

५६ नास्तिकः—मांसाश्वाहारी पापिष्ठ कहे ठे. आ दुनीआमां जलचर, स्थलचर, तथा खेचर प्रमुख जे नाना प्रकारना जीव ठे, तेओने बेशक मारी नाखवा, अने तेओनुं मांस नहण करवुं. एम अमने साहेबे फरमाव्युं ठे, ते प्रमाणे करवामां शुं गुनाह तथा पाप ठे ?

आस्तिकः—तमारा कह्या प्रमाणे जीवने मारवुं ए खुदानो हुकम ठे, ते कोई ए फेरववो जोये नही. जो फेरवीए तो गुनेहगार ठरीए, एम सिद्द थायठे ; त्वारे कोई वाघ अथवा सिंह प्रमुख मनुष्यनो आहार करनार जीव, तमने मारवा आ वेठे, तेथी मरीने तमे केम नाशी जाओठो ? अने ते प्राणीने नाना प्रकारना ह थीआर वगैरेनी सहायता वमे केम मारवा तैयार थाओठो ? अने जो ते जीव तमारा दावमां आवी जाए तो केम मारीनाखो ठो ? जेम खुदाए तमने जीव मारवाने फरमाव्युं ठे तेम तेओने पण मनुष्य मारवाने फरमाव्युं ठे ! ते प्रमाणे तेओ पोतानुं रुख करेठे ; तेओने मारवुं लायक नथी. जो तेओने मारवानुं त मने लायक दीशतुं होय, तो जे जीवोने तमे मारोठो, तेओए अथवा तेओने वा

સ્તે કોઈ બીજા પ્રાણીએ તમને મારવું પણ નાલાયક નથી; લાયકજ છે. માટે જેમ વાઘ વગેરે પ્રાણીઓ જીવ ઘાતક હોવાથી મારવા યોગ્ય છે. તેમ તમે પણ જીવ ઘાતક હોવાથી મારવા યોગ્ય છો. એમ તમારે કબૂલ કરવું જોઈશે. જો કબૂલ નહીં કરશો, તો ખુદાના ગુનેહગાર ઠરશો. માટે હે મહામદીયન મુસલમાનો વગેરે, જીવ મારવામાં ખુદાનો ઢુકમ હોયજ નહીં. જો એમ હોય તો ખુદા રહમ વિનાનો ઠરે. ખુદા તો રહમદિલ છે, એવું તમારા રસૂલિલ્લાએ કુરાનેશરીફમાં ફરમાવ્યું છે. તેને બાધ આવશે. એ ઉપરથી એવું જણાય છે કે, કોઈ એક પુરુષને કોઈ કારણને લીધે અચાનક માંસનો આહાર મળી ગયાથી, તેને તેનો સ્વાદ લાગો તેથી, વ્યસન પડી ગયું, ને પઠી લોકોપવાદસારુ ખુદાએ ફરમાવ્યું છે, એમ કહીને બચારા ખુદાને હિંસક ઠેરવ્યો જણાય છે. તેમાં કેટલો ગુનાહ છે! એનો વિચારતો કરો! તે પ્રાણીઓને મારવાને ખુદા ફરમાવે ત્યારે બીજી અન્નાદિક વસ્તુઓ પેદા શાવાસ્તે કરે? એ ઉપરથી સાફ જણાય છે કે, અન્નાદિક વસ્તુ ખાવાયોગ્ય છે, પણ માંસ ખાવાયોગ્ય નથી. તેમ ઠતાં જે જીનના સ્વાદને અર્થે ખાય છે તે રાહસતુલ્ય જાણવા.

વલી મુસલમાનીન પ્રમુખને બીજું યુક્તિથી સમજાવે છે કે, તમારા કિતાબોમાં આવેલા પાક વસ્તુ કહી છે, અને પિશાબને નાપાક વસ્તુ કહી છે, પાક વસ્તુથી જે પેદાશ થાય છે, તે પાક કહેવાય છે, અને નાપાક વસ્તુથી જે પેદાશ થાય છે તે નાપાક કહેવાય છે. જેમ કે, અન્ન વગેરે પદાર્થો જે પાણી થી પેદા થાય છે, તે પાક છે; અને પિશાબથી જે કીટકાદિક પેદા થાય છે, તે નાપાક છે. એવું તમે પણ માનો છો. પરંતુ તેમ ચાલત નથી. કેમકે માંસાહાર કરો છો. જુઓકે પ્રાણિમાત્ર પિશાબની પેદાશ છે. તે પિશાબ જ્યારે નાપાક ત્યારે તેથી પેદા થયેલા પ્રાણીઓ કેમ પાક હોય! તેઓના માંસને તમે પાક માનો છો, એ કેટલી બેવકૂફી છે વારુ! જો માંસને પાક માનશો તો પિશાબને નાપાક કહેવાશે નહીં; ને જો પિશાબને નાપાક માનશો તો માંસને પાક માનશો નહીં. જેવું કારણ તેવો કાર્ય એવો ડુનીયામાં નિયમ છે. જ્યારે પિશાબ જેવો માંસ છે, ત્યારે તેનો આહાર કલાથી ઢોજકમાં ગયાવિના કેમ રહેશે! એનો પાકો વિચાર કરીને માંસ નહુણ મૂકી દો; અને પાક પાણીની પેદાશ અન્ન ફલ, તથા ફૂલ વગેરે અનેક સ્વાદિષ્ટ પદાર્થોનો આહાર કરોને! પરંતુ તમે માનશો નહીં. કેમકે એતો જન્મની આદત પડીગઈ છે. કહ્યું છે કે, તહાડ જાએ રુએ ને આદત જાય મુએ; તેમ તમારી આદત હમણા જનાર નથી; પણ યાદ રાખજો કે કયા મતને દહાડે જવાબ દેવો પડશે ત્યારે આંખો, ફાટીને પડોલા થશે હો!

૫૭ નાસ્તિક:- યાજ્ઞિક નાસ્તિકો પ્રશ્ન કરે છે કે, યજ્ઞનેવિષે હોમ કરવાસારુ જીવને મારવું યોગ્ય છે. કેમકે એ કૃત્ય શાસ્ત્રવિહિત છે; માટે એમાં પાપ નથી; પણ પુણ્ય છે. યજ્ઞનેઅર્થે જે જીવ મરે છે. તે સ્વર્ગમાં જાય છે; માટે તે કેમ ન કરવું ?

આસ્તિક:- યજ્ઞાદિકને અર્થે જે જીવની હિંસા કરવી તે યોગ્ય નથી. કેમકે, હિંસાનો પરિણામ તે પુણ્ય હોયજ નહીં; કિંતુ પાપ હોય છે. એવો નિયમ છે. જે શાસ્ત્રોમાં પણ હોમવાનું કહ્યું છે, તે શાસ્ત્ર નહીં પણ કુશાસ્ત્ર છે. અને તેની રચના કરનારા મનુષ્ય નહીં પણ મનુષ્યરૂપે રાક્ષસ છે: એમ નિશ્ચય જાણવું. જે પાપને પુણ્ય માને તેના કરતાં બીજો પાપી કોણ ! યજ્ઞમાં હોમાયતું જીવ જો સ્વર્ગમાં જતું હોય તો યજ્ઞ કરનારા તથા કરાવનારા પોતે હોમાર્જને કેમ સ્વર્ગમાં જતા નથી ! પોતે એમ કરતા નથી તેથીજ જણાય છે કે, એ કલ્પિત વચન છે; યજ્ઞમાં પશ્વાદિકનો હોમ શિવ, બ્રહ્મા, અને વિષ્ણુ આદિક દેવતાઓને અર્થે કરે છે. અને તેનો બલી નોગ તે દેવતાઓ લિયે છે. એ વાત જો સાચી હોય, તો તે દેવતાઓ માંસાહારી ઠરશે. દેવતાઓને જો માંસ જહ્વણ કરવાની આદત હોય, તો તેઓ મનુષ્યના હાથે શાસારુ લીયે ! શું તેઓ પોતે આહારને અર્થે માંસ મેલવી શકતા નથી ? તેઓ તો મોટા સામર્થ્યવાન કહેવાય છે. તે સામર્થ્ય કેમ ફોરવતા નથી ! જે જીવના માંસનો બલિદાન તેઓને આપે છે, તે જીવોની ઉત્પત્તિ પણ તેઓ પોતેજ કરે છે; એમ તમે માનો છો. પોતે જીવોને ઉત્પન્ન કરી તેને મનુષ્યના હાથે મરાવીને તેનો બલિદાન પોતે લેવો એ શું દેવતાઓને યોગ્ય છે ! એમ તો કોઈ સાધારણ માણસ પણ કરે નહીં, તે કૃત્ય દેવતાઓને કેમ સંજવે ? જો તે દેવતાઓને માંસ જહ્વણ કરવાની હોંસ હોય, તો પોતાને માટે જુદીજ જાતના કોઈ જીવ વિનાના એવાજ સ્વાદવાલા પદાર્થની ઉત્પત્તિ કરી, તે પદાર્થનો આહાર કરવાને શું હરકત છે ? માટે એ બધી વાત મનકલ્પિત છે, ઉત્તમ દેવતાઓનેવિષે એવી કલ્પના કરવી યોગ્ય નથી. જો એ વાત તમારા કહ્યા પ્રમાણે સાચી હોય, તો તે ઉત્તમ દેવ નહીં, પણ અધમ કહેવાય. યાજ્ઞિક લોકો હોમાદિકને અર્થે જીવઘાત કરી, તેનો બલિદાન દીધાથી પોતાને જત્ત સમજે છે. પણ એહવું જત્તનું જહ્વણ હોય નહીં; દેવજત્તનું અંતઃકરણ શુદ્ધ હોય છે. તેમાં મલિન વાસના ઉત્પન્ન થાયજ નહીં. જો મલિન વાસનાવાલાને જત્ત કહિયે, તો અજત્ત કોને કહીશું ! માટે એવું હિંસારૂપ કૃત્ય કરનારને જત્ત માનવો નહીં; પણ અજત્ત માનવો. અને તે નિશ્ચય નરકગામી છે, એમાં રંચમાત્ર સંશય આણવો નહીં.

૫૬ નાસ્તિક:- કોઈ વેદધર્મી પ્રશ્ન કરે છે કે, તમારા જૈનમતમાં જીવના સ્વરૂપા દિકનેવિષે કેવીરીતે વર્ણન કરેલું છે ? તેને ઉત્તર દિયે છે કે, સર્વજ્ઞ કેવલીએ આવી રીતે કહ્યું છે:-સર્વ લોકનેવિષે ધર્માસ્તિકાય, અધર્માસ્તિકાય આકાશાસ્તિકાય, કાલ, જીવાસ્તિકાય તથા પુજ્જાસ્તિકાય એ ઇંદ્રિય નરપૂર છે. એ ઇંદ્રિય પોતપોતાના ગુણ તથા પર્યાયે કરી પૂર્ણ છે. સદા જાવરૂપ છે. જગતની સ્થિતિ જેમ વર્તમાન કાલમાં છે, તે મજ જૂત કાલમાં હતી, અને નવિષ્ય કાલમાં પણ એવી રીતેજ જાણવી. તે મધ્યે જીવ અને પુણ્ડલ અનંત કાલ લોલુપજૂત છે. એટલે જેમ ક્ષીર તથા પાણી અને મૃત્તિકા તથા ધાતુનું મિશ્રણ થયાથી એક રૂપ બની જાય છે. તેમ જીવ તથા પુજ્જાઓપણ એકરૂપે રહે છે. સમય સમયને વિષે નવાં કર્મ જીવબાંધે છે. અને સમય સમયને વિષે પૂર્વ કર્મ નિર્જરીને તૂટી પણ જાય છે. કર્મોની ઉત્પત્તિ તથા નાશમાં ઈશ્વરનું કોઈ કારણ પણ નથી ઈશ્વર તો અકર્તા છે, તેને વિષે કર્તા પણ કલ્પાય નહીં. માટે ઈશ્વર કોઈનું કારણ નથી. કાલ, સ્વજાવ, નિયત, પૂર્વ કર્મ, તથા પુરુષાકાર એ પાંચ કારણો ઉત્પત્તિના કહ્યાં છે. એણે કરીનેજ પુણ્ય પાપ જન્ય સ્વર્ગ નરકને વિષે ગમનાગમન થાય છે. અને દંડકમાં જે નરક, તિર્યંચ, મનુષ્ય તથા દેવતાની ચોવીશ ગતિઓ કહી છે. તે પ્રમાણે જવપરંપરાને પામે છે. અને પોતાના ઉપાર્જેલા શુભાશુભ કર્મ જોગવે છે. તે તે જવને વિષે જ્ઞાનાવરણાદિક આઠ કર્મને અનુસારે વર્તે છે. જેમ માટીની નરેલી તુંબી જલમાં નાચીએ તો તે માટીના નારને લીધે ધૂંબી જાય છે. પછી જેમ જેમ તે માટી, તેમાંથી ઓઠી થતી જાય તેમ તેમ તે તુંબી ઉપર આવતી જાય છે. જ્યારે બધી માટી નીકળી જાય ત્યારે પાણીની ઉપર તરતી રહે છે. પણ પાણીથી ઉપર જાય નહીં તેવી રીતે જીવ પાપ કર્મથી લેપાયો થકો અધોગતિને પામે છે. પછી જેમ જેમ તે કર્મની ન્યૂનતા થતી જાય તેમ તેમ તે ઊર્ધ્વ ગતિને પામતો જાય છે, જ્યારે બધા કર્મોનો નાશ થઈ જાય છે. ત્યારે તે જીવ લોકાગ્રને વિષે પ્રાપ્ત થાય છે; પણ તેની ઉપર અલોકમાં ગમન કરતો નથી, જેવી રીતે તુંબી જલના યોગે ઝંચી આવે છે, તેમ જીવ ધર્માસ્તિકાયના યોગે લોકાંત રૂપ ઊર્ધ્વ ગતિ પામે છે.

વાદી આશંકા કરે છે કે, મનુષ્ય શાના બલથી સાત રાજ લોક સુધી ઊર્ધ્વ ગમન કરે છે ? જીવ તો ચૌદમે ગુણતાણે અયોગી થાય છે. એનો ઉત્તર દિયે છે કે, જેમ ધનુષ્યથી જે બાણ તૂટે છે. તે પૂર્વ જોરના બલથી ચાલે છે. તેને વચમાં બીજો કોઈ ચલાવનારો જોઈ તો નથી, જ્યારે ધનુષ્યમાંથી બાણ તૂટે છે, તે ફાળને વિષેજ નિ

યમિત ઠેકાણે પહોતો એમ સમજવું. એ વિષય ઉપર બીજા પણ ઘણાં દૃષ્ટાંતો છે. કુંજકારનો ચક્ર, અગ્નિનો ધૂમાડો, તથા ઇરંડીઆ એ ચાર દૃષ્ટાંત વડે જાણી લેવું.

૫૯ નાસ્તિક:—કર્મદ્વય થયા પછી જીવ અલોકનેવિષે કેમ જતો નથી! જો જાયતો વચમાં તેને કોણ રોકનારો છે?

આસ્તિક:—ચલન શક્તિને સહાય આપનારું જે ધર્માસ્તિકાચ દ્વય, તેનું ત્યાં આલંબન નથી. ધર્માસ્તિકાચ દ્વય લોક પ્રમાણે જ છે. તે થકી અધિક નથી. તેથી અલોકમાં જવાને જીવ તથા પુરુષની ગતિ થતી નથી.

૬૦ નાસ્તિક:—કર્મોનો દ્વય કરીને સિદ્ધાવસ્થાને પામેલાં જે સિદ્ધ જીવો તે સિદ્ધદેવે સમશ્રેણીએ જાય છે. પણ સ્થાનાંતરનેવિષે જતા નથી તેનું કારણ શું?

આસ્તિક:—તે સમયનેવિષે કોઈ પ્રેરક નથી. પ્રેરણાવિના ચક્રચ્રમણ થાય નહીં, તેથી સિદ્ધના જીવો સમશ્રેણીએ સિદ્ધસિદ્ધા ઉપર જાય છે.

૬૧ નાસ્તિક:—સિદ્ધને શરીરનો અનાવ થાય છે. ત્યારે અવગાહના કેમ કહી છે?

આસ્તિક:—જેમ દારાનું વાસણ બનાવવાને અર્થે પ્રથમ તેના જેવો મેળનો આકાર કરવો પડે છે. તેમાં તે રસ ઓલ્યાથી તે ધાતુનો તેવો આકાર થાય છે. તે વાસણ મેળથી તૂટું કથ્યા પછી પણ મેળનો આકાર થાય છે. કદાચ મેળ ગાલી નાચીએ તો પણ તે આકારપણું જતું નથી, કેમકે વાસણનો આકાર જે કાયમ રહે છે. તે પણ તે મેળના આકાર જેવો જ છે; તેથી આકારપણું કાયમ રહે છે. તેમ જીવ જે શરીરાકારે થયો છે. તે શરીરનો અનાવ થયા પછી પણ સિદ્ધ પુરુષનો આત્મા તે શરીરની અવગાહનારૂપે રહે છે. એટલે આવસ્થાને અંતે જેવો સિદ્ધના શરીરનો આકાર રહે છે. તેવો જ જીવના પ્રદેશોનો અરૂપી આકાર રહે છે.

૬૨ નાસ્તિક:—જેમ જલમાં જલ મળે તે એકરૂપે થઈ જાય છે. નિન્નતા દેખાતી નથી, તેમ અનંત સિદ્ધ એકરૂપે થઈ રહે છે કે ચેતન દ્વયપણું જુડું જુડું છે.

આસ્તિક:—જ્યારે જલના બિંદુઓ મળીને એક જલનો પિંમ થાય; ત્યારે એક જ જલ કહેવાય છે. પણ જ્યારે જલના બિંદુ જુદા જુદા હોય ત્યારે બિંદુ કહેવાય છે. એક જલ કહેવાય નહીં. તેમ સિદ્ધ પણો સર્વ એક જ છે; પરંતુ ચેતન દ્વયે કરી સર્વ નિન્ન નિન્ન છે. તે ઉપર દૃષ્ટાંત; જેમ અનેક શીપીઓથી ઉત્પન્ન થયેલા અનેક મોતીઓ જુદા જુદા હોય છે, તેઓમાંના કેટલાએક ભેદને એક મોટો ઢગલો કરિયે. ને પછી તેઓ વિષે વિચાર કરિયે કે એ ઢગલામાં એકતા અનેકતા શું છે? તો તરત જણાશે કે તે મોતીઓ ઉજ્વલતા ગુણરૂપે સર્વ એક છે. પણ

આકારરૂપે સર્વ જુદા છે. તેમ સિદ્ધો સર્વ સિદ્ધતારૂપે તો એક છે. પણ ચેતન ઇચ્છા રૂપે જુદા છે, એવિષે ધાન્યના પુંજ વગેરે ઘણા દૃષ્ટાંતો છે તેથી વિચારી લેવું. વળી સર્વ સિદ્ધોનું સિદ્ધરૂપપણું એક સરખું હોવાથી જાતિ વાચકપણે તેઓ એકજ કહેવાય; પણ ઇચ્છાપણે અનંતા કહેવાય છે, માટેજ જગતમાં એવી વદંતા છે કે, “પ્રત્યુ એકમાં અનેક છે, અને અનેકમાં એક છે” કોઈ સિદ્ધમાં મોટા નાહનાપણું નથી, સર્વ સમાન છે. મોટામાં મોટાપણું તેની પોતાની અપેક્ષા એ નથી થતું પણ બીજા નાહનાની અપેક્ષા એ થાય છે, મોટો પોતાના સ્વરૂપે કરી હું મોટાપણું પામે છે, જો મોટો કહેશું તો કોઈ કાલે નાહનાનો થવાનો સંજવ થશે ! અને નહાનો થયાથી સ્વરૂપમાં અપૂર્ણતા થશે, માટે સિદ્ધ બધા સરખા છે. એમ જાણવું. અને સિદ્ધ જનના કર્મના અંશ સર્વ ક્ષય થઈ ગયાથી પુનરપિ જગતમાં આગમન થતું નથી. જેમ ઇંજેલા અનાજના દાણાને ધૃતવીમાં વાવીએ તો તે ઊગે નહીં, તેમ સિદ્ધ પણ પાઠા સંસારી જીવ થાય નહીં. કેમકે સંસારમાં આવવું કર્મ વિના થતું નથી.

૬૩ નાસ્તિક:- ઈશ્વર પૃથ્વીનો જાર ઉતારવાને અર્થે અવતાર ધારણ કરે છે એ વાત સત્ય છે કે મિથ્યા ?

આસ્તિક:- ઈશ્વરને તો કોઈ શત્રુ મિત્ર જાવ નથી. તેમ ઠતાં દાનવને મારવાસારુ તથા દેવતાઓને નિર્જય સુખી કરવાસારુ અવતાર ધારણ કરે તો દાનવ શત્રુ અને દેવતા મિત્ર ઠહ્યા કે ની ! જેને શત્રુ મિત્ર જાવ હોય તો તે ઈશ્વર શાનો ! અને દાનવોને પ્રથમ ઉત્પન્ન શાસારુ કહ્યા કે જેઓને મારવાસારુ પોતાને માતાના ઉદરમાં આવી નાના પ્રકારની વેદનાઓ સહન કરી સંગ્રામાદિક આપત્તિ વેઠવી પડી ! વળી દાનવ અને દેવતાઓનો ઈશ્વર તો એકજ છે, સર્વમાં તેજ ઈશ્વરની કલા છે. તેમ ઠતાં દાનવની ઉત્પત્તિ કરી તેથી ઈશ્વરમાં અજ્ઞાનપણું આવશે સંસારમાં ત્રણ પ્રકારના જીવ હોય છે. એક ધર્મી, બીજા પાપી, ત્રીજા મહાપાપી. જે કોઈને મારે નહીં તે ધર્મી કહેવાય છે. જે બીજા જીવને મારે તે પાપી કહેવાય છે ને જે પોતાના જીવનો ઘાત કરે તે મહાપાપી કહેવાય છે. ઈશ્વરે દેવ તથા દાનવ વગેરેની ઉત્પત્તિ કરી તેમાં પોતે અંશરૂપે પ્રવેશ કહ્યો ઠતાં તેઓને માણ્યાથી આત્મઘાતો ઠરશે ને તેમ ઠહ્યાથી મહાપાપી કહેવાશે.

૬૪ નાસ્તિક:-સ્નાને કરીને શુદ્ધ થવું એ મુક્તિનું અંગ છે.

આસ્તિક:-પેટમાં રોગ હોય ને શરીરની બાહર લેપ લગાડીએ તો તે રોગ કદી મટે નહીં. તેમ આત્માના કર્મ વિકાર તે શરીર શુચિથી કોઈ કાલે જાય નહીં. એ

ઊપર દૃષ્ટાંત કહું તું. જેમ કોઈ મોટી હવેલીમાં બાલક મૂત્તરો હોય તે શુદ્ધ કરવા ને જેટલી જૂમિ બગમી હોય તેટલીજ ધોવી જાણ્યે. તેમ શરીરરૂપ હવેલી કર્મે કરી મલીન થઈ હોય તેટલીજ તપસાયેં કરી શુદ્ધ કરવી. પણ આશ્વા શરીરને સ્નાન, મઝ્જન, સ્વહ્ન વસ્ત્રાદિક, તથા સુમંથ્યાદિક કરવાનું કાંઈ કામ નથી; સ્નાન તો સોલ શૃંગારમાંનો પ્રથમ શૃંગાર છે. તે સર્વ શૃંગારનો ત્યાગ કરે ત્યારે બ્રહ્મચારી કહેવાય. કર્મ નિર્જરાને અર્થે મુનિને બ્રહ્મચર્ય વ્રત પાલવો કહ્યો તેથી પણ સ્નાન કરવું નહીં એવું સિદ્ધ થાય છે.

૬૫ નાસ્તિક:—યહ ડુનિયા સબ સુદાને પંદા કરી દે.

આસ્તિક:—યહ ડુનિયા સબ સુદાકી કરી હોવં તો જો સુદાકા બંદા હરવરત સુદાકી બંદગી કરે, કુરાન બાંચે, નમાજ કરે, આં રોજા રખે, તિસીકું ડુનીયાંકી નિયામતે જસેકી આલ આંલાદ આં પૈસા વગેરા મિલના ચાહિયે; આં હિંડુ વ ગૈરા સબ ફકીરકે માફક હોના ચાહિયે. તેસે તો નહીં હોતા હૈ. દૂસરે જી અ ઠી સલ્તીનત વાલે આંઓકે સામને માંજૂદ હૈ. ઇસ વાસ્તે યે બાત રાસ્ત નહીં હૈ જો હોવં હૈ સો સબ તકદીરસેં હોવં હૈ.

૬૬ નાસ્તિક:—આ સંસાર રામે ઉત્પન્ન કસ્યો છે.

આસ્તિક:—જો આ જગત રામનું ઉપજાવેલું હોય. તો જેઓ હમેશ રામની ન ક્તિ કરે છે. પુરાણ વાંચે છે. વંદના કરે છે. તથા એકાદશી આદિક વ્રત રાખે છે તેઓને સર્વ ઇચ્છાદિક સંપત્તિ મળવી જોયે. બીજાઓને વિપત્તિ હોવી જોયે. તે મ તો દીઠામાં આવતું નથી. બીજા મુસલમાનાદિક પણ મહા સંપત્તિવાન દીઠા માં આવે છે તેથી બધું કર્માધીન છે.

૬૭ નાસ્તિક:—અંગદાન (કન્યાદાન) દીધાથી પુણ્ય થાય છે. કેમકે. સ્ત્રીપુરુષ હલીમલી મૈથુન ક્રિયાના સુખને પામે છે. તેનું ફલ દાનદેનારાને થાય છે.

આસ્તિક:—નાઈ, તારા જેવો પૂર્વપક્ષી તો એકે મલ્યો નથી. તેં તો આંહો આંક વાલ્યો. પણ નાઈ, મૈથુન ક્રિયા તો સર્વ થકી અશુદ્ધ છે; યવન લોકો પણ ઇમામ ના દશરાની ક્રિયા કરે છે; ત્યારે મૈથુન સેવ્યાના વસ્ત્ર પહેરીને કરતા નથી કેમકે તે વસ્ત્રને તેઓ નાપાક કહે છે. તેમજ હિંડુઓ દેવપૂજામાં. વ્રતને દિવસે તથા તીર્થયાત્રામાં મૈથુનનો ત્યાગ કરે છે. જે મુમુક્ષુ (મુક્તિની ઇચ્છા કરતો હોય) તેણે પ્રથમ મૈથુનનો ત્યાગ કરવો. એ કૃત્ય નરકનો હેતુ હોવાથી સર્વથા નિંદનીક છે.

इति श्री आस्तिक नास्तिकनो संवाद संक्षिप्त रूपे समाप्तः

॥ ઐ શ્રી જિનાય નમઃ ॥

અથ શ્રીયશોવિજયજી ઉપાધ્યાયકૃત સમ્યક્તના
સડસઠ બોલની સજ્ઞાય પ્રારંભઃ ॥

॥ દોહા ॥ ॥ સુકૃત વલ્લિકાદંબિની । સમરી સરસતિ માત ॥ સમકિત સડ
સઠ બોલની । કહિશું મધુરી વાત ॥ ૧ ॥ સમકિત દાયક ગુરુતણો । પન્નુવયાર
ન થાય ॥ જવ કોઢાકોઢે કરી । કરતાં સર્વ ઉપાય ॥ ૨ ॥ દાનાદિક કિરિયા ન
દિયે । સમકિત વિણ શિવશર્મ ॥ તેમાટે સમકિત વડું । જાણો પ્રવચન મર્મ ॥ ૩ ॥
દર્શન મોહ વિનાશથી । જે નિર્મલ ગુણગણ ॥ તે નિશ્ચય સમકિત કહ્યો । તેહના
એ અહિગણ ॥ ૪ ॥ ॥ ઢાલ ॥ દેડ દેડ દરસણ આપણૂ, એદેશી ॥ ॥ ચઠ સદ્દહણા
તિલિંગ બે । દશવિધ વિનય વિચારોરે ॥ ત્રિણ શુદ્ધિ પણ દૂષણ । આઠ પ્રજાવિક
ધારોરે ॥ ૫ ॥ ત્રૂટક ॥ પ્રજાવિક અડ પંચ નૂષણ । પંચ લક્ષણ જાણિયે ॥ પટ જયણ પટ
આગાર જાવન । ઠઠિહા મન આણિયે ॥ ૬ ॥ પટ ગણ સમકિત તણા સડસઠ ।
જેદ એહ ઉદાર એ ॥ એહનો તત્વ વિચાર કરતાં । લહીજે જવપાર એ ॥ ૭ ॥ ઢાલ ॥
ચઢુ વિદ્ સદ્દહણા તિહાં । જીવાદિક પરમહોરે ॥ પ્રવચનમાં જે જાણિયા । લીજે તે
નો અહોરે ॥ ૮ ॥ ત્રૂટક ॥ તેહનો અર્થ વિચાર કરિયે । પ્રથમ સદ્દહણા સ્વરી ॥ બીજી
સદ્દહણા તેહના જે । જાણ મુનિગુણ જવહરી ॥ સંવેગ રંગ તરંગ ઝીન્ને । માર્ગ શુદ્ધ
કહે બુધા ॥ તેહની સેવા કીજિયે જિમ । પીજિયે સમતા સુધા ॥ ૯ ॥ ઢાલ ॥ સમ
કેત જેણે ગ્રહી વમિકું । નિન્દવ ને અહંબંદારે ॥ પાસઢાને કુશીલિયા તે । વેષ
વિમંબક મંદારે ॥ ૧૦ ॥ ત્રૂટક ॥ મંદા અનાણી દૂર ઠંમો । ત્રીજી સદ્દહણા ગ્રહી ॥ પરદ
શીનીનો સંગ તજિયે । ચોથી સદ્દહણા કહી ॥ હીણાતણો જે સંગ ન તજે ।
તેહનો ગુણ નવિ રહે ॥ જ્યું જલધિ જલમાં નહ્યું ગંગા । નીર જૂળપણૂ લહે ॥ ૧૧ ॥
॥ ઢાલ ॥ કપૂર હોવે અતિ કજલૂંરે; એદેશી ॥ ॥ ત્રણ લિંગ સમકિત તણારે ।
પહિલો શ્રુતઅજિલાષ ॥ જેહધિ શ્રોતા રસ લહેરે । જેવો સાકર ડાઘરે । પ્રાણી, ધરિયે
સમકિત રંગ । જિમ લહિયે સુખ અજંગ રે । પ્રાણી, ટેક ॥ ૧૨ ॥ તરુણ સુખી
સ્ત્રી પરિવસોરે ચતુર સુણે સુરગીત ॥ તેહધિ રાગે અતિ ઘણો રે । ધર્મ સુણ્યાની રી
ત રે । પ્રાણી ॥ ૧૩ ॥ નૂરખ્યો અટવી કતસો રે । જિમ દિજ વેવર ચંગ ॥ ઇષ્ટ
તિમ જે ધર્મને રે । તેહિજ બીજું લિંગ રે । પ્રાણી ॥ ૧૪ ॥ વૈયાવચ્ચ ગુરુ દેવનું

रे । त्रीजुं लिंग उदार ॥ विद्या साधक तणि परे रे । आजस नविय लगार रे ।
 प्राणी० ॥ १४ ॥ ॥ ढाल ॥ प्रथम गोवालातणे नवेजी, ए देशी ॥ ॥ अरिहंत ते जि
 न विचरता जी ॥ कर्म खपी दुआ सिद्ध ॥ चेइय जिण पडिमा कही जी । सूत्र
 सिद्धांत प्रसिद्ध । चतुर नर, समजो विनय प्रकार । जिम लहिये समकित सार ।
 चतुर० ॥ १५ ॥ धर्म खिमादिक नाखेओ जी । साधु तेहना गेह ॥ आचारय आ
 चारना जी । दायक नायक जेह । चतुर० ॥ १६ ॥ उपाध्याय ते शिष्यने जी ।
 सूत्र जणावण हार ॥ प्रवचन संघ वखाणिये जी । दरसण समकित सार । च
 तुर० ॥ १७ ॥ जगति बाह्य प्रतिपत्तिथी जी । हृदय प्रेम बहुमान ॥ गुण शुति
 अवगुण ठांकवा जी । आशातननी हाण । चतुर० ॥ १८ ॥ पांच जेद ए दश त
 णो जी । विनय करे अनुकूल ॥ सीचे तेह सुधारसैं जी । धर्म वृद्धनूं मूल । चतुर० ॥
 १९ ॥ ढाल ॥ ॥ धोबीडा तूं धोए मननूं धोतीयू रे ॥ ॥ ए देशी ॥ ॥ त्रण शुद्धि सम
 किततणी रे । तिहाँ पहिली मन शुद्धि रे ॥ श्री जिनने जिनमत विना रे । फूठ स
 कल ए बुद्धि रे ॥ चतुर विचारो चित्तमां रे । टेक ॥ २० ॥ जिन जगते जे नवि थयुं
 रे । तेबीजाधि नवि थाय रे ॥ एवुं जे मुख नाखिये रे । ते वचन शुद्धि कहिवाय रे । च
 तुर० ॥ २१ ॥ ठेयो जेयो वेदना रे । जे सहतो अनेक प्रकारे ॥ जिण विण पर सुर
 नवि नमे रे । तेहनी काया शुद्ध उदार रे । चतुर० ॥ २२ ॥ ॥ ढाल ॥ मुनि जन मारगनी,
 ए देशी ॥ ॥ समकित दूषण परिहरो । तेमां पहिली ठे शंका रे ॥ ते जिन वचन
 मां मत करो ॥ जेहने समनृप रंका रे । समकित दूषण परि हरो ॥ टेक ॥ २३ ॥
 कंखा कुमतनी बांढना । बीजूं दूषण तजिये ॥ पामी सुरतरु परगडो । किमबाजल
 नजिये ॥ समकित० ॥ २४ ॥ संशय धर्मना फलतणो । वित्तिगिह्वा नामे ॥ त्रीजूं दूषण
 परिहरो । निज शुज परिणामे ॥ समकित० ॥ २५ ॥ मिथ्यामति गुण वर्णनो ।
 टालो चोथो दोष ॥ उन्मारगि शुणतां हुवे । उन्मारग पोष ॥ समकित० ॥ २६ ॥
 पांचमो दोष मिथ्यामती । परिचय नवि कीजे ॥ इम शुज मति अरविंदनी । न
 ली वासना लीजे ॥ समकित० ॥ २७ ॥ ॥ ढाल ॥ जोलिडा हंसारे विषय न रा
 चीये, ए देशी ॥ ॥ आठ प्रजाविक प्रवचनना कहा । पावयणी धुरि जाण ॥ व
 र्तमान श्रुतना जे अर्थनो । पार लहे गुण खाण ॥ धन धन शासन मंमन सु
 निवरा । टेक० ॥ २८ ॥ धर्म कथी ते बीजो जाणिये । नंदिखेण परि जेह ॥ नि
 ज उपदेशेरे रंजे लोकने । जंजे हृदय संदेह । धन धन० ॥ २९ ॥ वादी त्रीजोरे त
 र्क निपुण जण्यो । मल्लवादी परि जेह ॥ राजदारेरे जयकमला वरे । गाजंतो जिम

मेह । धन धन० ॥ ३० ॥ जइबाहु परि जेह निमित्त कहे । परमत जीपण का
 ज ॥ तेह निमितीरे चोथो जाणिये । श्री जिनशासन राज । धन धन० ॥ ३१ ॥
 तब गुण कपर रोपे धर्मेने । गोपे नवि जिन आण ॥ आश्रव लोपेरे नविकोपे क
 दा । पंचम तपसी जाण । धन धन० ॥ ३२ ॥ ठठो विद्यारे मंत्र तणो बलि । जिम
 श्रीवयर मुणिंद ॥ सिद्ध सातमोरे अंजन योगथी । जिम कालिक मुनि चंद । धन
 धन० ॥ ३३ ॥ काव्य सुधारस मधुर अर्थ नखा । धर्म हेतु करि जेह ॥ सिद्धसेन
 परि नरपति रीऊवे । अछम वर कवि तेह । धन धन० ॥ ३४ ॥ जब नवि होवे प्र
 नाविक एहवा । तब विधि पूरव अनेक ॥ जात्रा पूजादिक करणी करे । तेह प्रनावि
 क ठेक । धन धन० ॥ ३५ ॥ ढाल ॥ सतीय सुनडानी । ए देशी ॥ ॥ सोहे समकित
 जेहथी । सखि जिम आनरणो देह ॥ नूषण पांच तं मन वस्यां । सखी मन व
 स्यां । तेमां नही संदेह । मुऊ समकित रंग अचल होयो । टेक० ॥ ३६ ॥ पहि
 लुं कुशलपणुं तिहां । सखी वंदन ने पञ्चखाण ॥ किरियानो विधि अति घणो ।
 सखी आचरे तेह सुजाण । मुऊ० ॥ ३७ ॥ बीजूं तीरथ सेवना । सखी तीरथ
 तारे जेह ॥ ते गीतारथ मुनिवरा । सखी तेहसुं कीजे नेह । मुऊ० ॥ ३८ ॥ न
 गति करे गुरु देवनी । सखी त्रीजूं नूषण होय ॥ किणहि चलाव्यो नवि चले ।
 सखि चोथुं नूषण जोय । मुऊ० ॥ ३९ ॥ जिनशासन अनुमोदना । सखी जेह
 थी बहु जन हुंत ॥ कीजे तेह प्रनावना । सखी पांच नूषणनी खंत । मुऊ०
 ॥ ४० ॥ ॥ ढाल ॥ इम नवि कीजे हो, ए देशी ॥ ॥ लहण पांच कहां स
 मकित तणा । धुर उपशम अनुकूल । सुगुण नर ॥ अपरार्थी सूं पण नवि चि
 तथकी । चिंतवियें प्रतिकूल । सुगुण नर । श्री जिननाषित वचन विचारिये । टेक०
 ॥ ४१ ॥ सुरनर सुख जे दुःख करि लेखवे । वंढे शिवसुख एक ॥ सु० ॥ बीजूं
 लहण ते अंगीकरे । सार संवेग सुंटेक । सु० । श्रीजिन० ॥ ४२ ॥ नारक चारक स
 मनव ऊनग्यो । तारक जाणिने धर्म । सु० ॥ चाहे निकलवुं निर्वेद ते । त्रीजूं ल
 हण मर्म । सु० । श्री जिन० ॥ ४३ ॥ इव्यथकी दुःखियानी जे दया । धर्मही
 णानी जाव । सु० ॥ चोथुं लहण अनुकंपा कही । निज शकते मनव्याव ।
 सु० श्रीजिन० ४४ ॥ जे जिन नाखुं ते नहि अन्यथा । एहवो जे दृढ रंग । सु०
 ते आस्तिकता लहण पांचमुं । करे कुमतिनो ए जंग । सु० । श्रीजिन० ॥ ४५ ॥
 ॥ ढाल ॥ जिन जिन प्रति वंदन दिसे, ए देशी ॥ पर तीर्थी परना सुर तेणे । चै
 त्य ग्रह्यां वलि जेह ॥ वंदन प्रमुख तिहां नवि करवुं । ते जयणा षट जेय रे ।

नविका, समकित यतना कीजे । टेक० ॥ ४६ ॥ वंदन ते कर जोडन कहिये । न
मन ते शीत नमाडे । दान इष्ट अन्नादिक देवूं । गौरव नगति देखाडेर । नवि
का० ॥ ४७ ॥ अनुप्रदान ते तेहने कहिये । बार बार जे दान ॥ दोष कुपात्रे पात्र
मतिये । नहि अनुकंपा मान रे । नविका० ॥ ४८ ॥ अण बोलावे जेह ना
खवूं । ते कहिये आलाप ॥ बार बार आलाप जे करवो । ते कहिये संलाप रे ।
नविका० ॥ ४९ ॥ ए जयणार्थी समकित दीपे । बलि दीपे व्यवहार ॥ एमां पण
कारणार्थी जयणा । तेना अनेक प्रकार रे । नविका० ॥ ५० ॥ ढाल ॥ ललना
नीवेशी ॥ छुट् धरमार्थी नवि चले । अति दृढ गुण आधार ललना ॥ तो पण
जे नवि तेहवा । तेहने एह आगार । ललना ॥ ५१ ॥ बोळ्यं तेहवुं पालिये ।
दंति दंत सम बोल । ललना ॥ सङ्कनना डुर्जन तणा । कष्टप कोटिने तोल । ल
लना ॥ बो० ॥ ५२ ॥ राजा नगरादिक धणी । तस शासन अनियोग । ललना । तेहथी
कार्तिकनी परे । नहि मिथ्यात संयोग । ललना ॥ बो० ॥ ५३ ॥ मेळो जननो घण कह्यो ।
बल चोरादिक जाण । ललना ॥ पेत्रपालादिक देवता । तातादिक गुरु गण । ल
लना ॥ बो० ॥ ५४ ॥ वृत्ति डुर्जन आजिविका । ते जीवण कंतार । ललना ॥ ते हेते दू
षण नही । करतां अन्य आचार । ललना ॥ बो० ॥ ५५ ॥ ढाल ॥ राग महार ॥ नाविजे
रे समकित जेहथी रुअडूं ॥ ते जावनारे जावो मनकरि परवडूं ॥ जो समकित रे ताजूं
साजूं मूल रे ॥ तो व्रत तरु रे दीये शिवपद अनुकूल रे ॥ ५६ ॥ त्रूटक ॥ अनुकूल मू
ल रसाल समकित । तेहविण मति अंध रे ॥ जे करे किरिया गर्व जरिया । तेह
जूवो धंध रे ॥ ए प्रथम जावना गुणो रुअडी । सुणो बीजी जावना ॥ बारणूं समकि
त धर्मपुरतुं । एहवोते पावना ॥ ५७ ॥ ढाल ॥ त्रीजी जावना रे समकित पीठ जो दृढ स
ही ॥ तो मोटो रे धर्म प्रासाद मगे नही ॥ पाइये खोटे रे मोटो मंमाण न शोजी
ये ॥ तेह कारण रे समकितसूं चित थोजीयें ॥ ५८ ॥ त्रूटक ॥ थोजीयें चित नित एम
जावी । चोथी जावना जाविये ॥ समकित निधान समस्त गुणतुं । एहवुं मन ला
वियें ॥ तेह विण बूटा रत्न सरिखा । मूल उत्तर गुण सवे ॥ किम रहे ताके जेह
हरवा । चोर जोर नवे नवे ॥ ५९ ॥ ढाल ॥ जावो पंचमी रे जावना सम दम सार रे
पृथ्वी परे रे समकित तस आधार रे ॥ ठठी जावना रे जाजन समकित जो मि
ले ॥ श्रुत शीलनो रे तो रस तेहमां नवि ढले ॥ ६० ॥ त्रूटक ॥ नवि ढले समकित जाव
ना रस । अमियसम संवरतणो ॥ षट जावना ए कही एहमां । करो आदर अ
ति घणो ॥ इम जावता परमार्थ जलनिधि । होइ निनु ऊकजोल ए ॥ घन पवन

पुण्य प्रमाण प्रगटे । चिदानंद कलोल ए॥६१॥ ढाला॥ जे मुनिवेष सके नवी ठंमी ए देशी॥
 ठरे जिहां समकित ते थानक । तेहना पट विध कहिये रे ॥ तिहां पहिलुं थानक
 क ठे चेतन । लहण आतम लहिये रे ॥ खीर नीर परें पुजल मिश्रित । पण
 एहथी ठे अलगो रे ॥ अनुनव हंस चंच जो लागे । तो नवि दीसे वलगो रे ॥६२॥
 बीजूं थानक नित्य आतमा । जे अनुनूत संजारे रे ॥ बालकने स्तन पान वासना
 । पूरव नव अनुसारे रे ॥ देव मनुज नरकादिक तेहना । ठे अनित्य पर्याय रे ॥
 इव्यथकी अविचलित अखंमित । निज गुण आतमराय रे ॥६३॥ त्रोजू थान
 क चेतन कर्ता । कर्मतणो ठे योगे रे ॥ कुंजकार जिम कुंजतणो जे । दंमादि
 क संयोगे रे ॥ निश्चयथी निज गुणनो कर्ता । अनुपचरित व्यवहारे रे ॥ इव्य
 कर्मनो नगरादिकनो । ते उपचार प्रकारे रे ॥६४॥ चोथू थानक ठे ते जोका ।
 पुण्य पाप फल केरो रे ॥ व्यवहारे निश्चय नय दृष्टें । चुंजे निज गुण नेरो रे ॥ पं
 चम थानक ठे परम पद । अचल अनंत सुख वासो रे ॥ आधि व्याधि तन म
 नथी लहिये । तसु अजावे सुख खासो रे ॥६५॥ ठठुं थानक मोहतणू ठे । सं
 यम ज्ञान उपायो रे ॥ जोसहिजे लहिये तो सघले । कारण निःफलथायो रे ॥
 कहे ज्ञान नय ज्ञानज साचूं । ते विण फूठीकिरिया रे ॥ न जहे रूपू रूपू जाणी
 । सीप जणी जे फिरियारे ॥६६॥ कहे किरियानय किरियाविण जे । ज्ञान तेह
 सूं करजो रे ॥ जल पेसी कर पद न हलावे । तारू ते किम तरमे रे ॥ दृषण नूपण
 ठे इहां बहुला । नय एकेकने वादे रे ॥ सिद्धांति ते बेहु नय साधे । ज्ञानवंत अ
 प्रमादे रे ॥६७॥ इणि परे सडसठ बोल विचारी । जे समकित आराहे रे ॥
 राग द्वेष टाली मन वाली । ते समसुख अवगाहे रे ॥ जेहनो मन समकितमां
 निश्चल । कोइ नही तस तोले रे ॥ श्री नय विजय विबुध पय सेवक । वाचक ज
 स इम बोले रे ॥६८॥

॥ इति श्री सम्यक्त सडसठबोल सङ्गाय समाप्तः

ૐ શ્રી જિનાય નમઃ

અથ શ્રી શૃંગારવૈરાગ્યતરંગિણીપ્રારંભઃ

સંસ્કૃતટીકાના કત્તો આરંભમાં મંગલાચરણ કરેલે.

ઉપજાતિવૃત્તં ॥ શ્રીપાર્શ્વનાથ પ્રણિપત્ય જત્તયા પુરિ
સ્થિતં શ્રીફલવર્ધિકાયાં ॥ શૃંગારવૈરાગ્યતરંગિણી યા
વ્યાખ્યાનનાવ્યા ક્રિયતે મયા સા ॥ ૧ ॥

અર્થઃ—શ્રીફલવર્ધિકાનામની પુરિનેવિષે સ્થિત શ્રીપાર્શ્વનાથ જગવાનને જ
ક્તિવડે પ્રણામ કરીને શૃંગારવૈરાગ્યતરંગિણી નદીની નાવિકારૂપ વ્યાખ્યા હું કરુંબું.

અવતરણ—શ્રીસોમપ્રનાચાર્ય, વૈરાગ્યની વાસનાવડે શૃંગારને દૂષિત કરનાર હ
તાં આ શૃંગારવૈરાગ્યતરંગિણી નામનો ગ્રંથ કરવાની કામનાએકરી સ્ત્રીનું રૂપ નિ
દા કરવા યોગ્ય છે એવું પ્રતિપાદન કરેલે. ॥ ૧ ॥

શાર્દૂલવિક્રીડિતંવૃત્તમ્ ॥ ધર્મારામદવાગ્નિધૂમલહરીલાવણ્ય
લીલાજુપ સ્તન્વંગ્યા યમિતાન્વિલોક્ય તદહો વાલાન્કિમુ
ત્કંઠસે ॥ વ્યાલાન્ દર્શનતોપિ મુક્તિનગરપ્રસ્થાનવિગ્નહ
માન્ મત્વા દૂરમમૂન્ વિમુંચ કુશલં યદ્યાત્મનો વાંઘસિ ॥ ૧ ॥

અર્થઃ—અહો ! આ ધર્મરૂપ વનનેવિષે દાવાગ્નિના ધુમાડાની પંક્તિના જેવા રૂપ
મવર્ણવાલા, સૂક્ષ્મઅંગયુક્ત શરીરવાલી સ્ત્રીઓના બાંધેલા જે વાલો છે, તેને જોઈ
ને તું કેમ આનંદને પામેલે ? જો તું પોતાનું સારું થવાની ઇચ્છા કરતો હો તો, જે
ના દર્શનેકરી મુક્તિરૂપ નગરીના માર્ગમાં વિગ્ન થાયલે, એવા વાલોને વ્યાલ (સ
ર્પ) રૂપ માનીને દૂરથી ત્યાગ કર. એણેકરી વૈરાગ્યરસ દર્શાવીને શૃંગારને દૂષિત
કર્યોલે; જેમ સર્પ લાંબા અને કાલા હોયલે, તેમજ સ્ત્રીના વાલ પણ લાંબા
અને કાલા હોવાથી, તેઓનું સાદૃશ્યપણું કહ્યુંલે; જેમ સર્પને જોતાંજ આપણે
દૂર નાશી જાયે થાયે, તેમ તે વાલોને જોતાંજ તેઓનો તિરસ્કાર કરવો જોઈયે.
શકુનશાસ્ત્રમાં કહ્યુંલે કે, કોઈ બાહર ગામ કામે જતો હોય તે વચ્ચે જો મા
ર્ગમાં સાપ મળે તો તે કામમાં વિગ્ન પડતાં તે કાર્યની સિદ્ધિ થાય નહીં; તેમજ

મુક્તિરૂપ નગરીના માર્ગમાં સ્ત્રીના વાલરૂપ સર્પ જો આડે આવે એટલે તેઓમાં મોહ ઉત્પન્ન થાય તો મોટો વિગ્ન થાય છે, માટે એ સર્વથા ત્યાગ કરવા યોગ્ય છે. ઉપર કહ્યું કે, સ્ત્રીઓના બાંધેલા વાલને વ્યાલરૂપ જાણ; એ ઠેકાણે કવિએ ચ મત્કાર રાખ્યો છે કે, વાલશબ્દમાં યકાર મત્કાથી વ્યાલશબ્દ થાય છે; માટે વાલને વ્યાલ કહેવું યોગ્ય છે. એને શ્લેષાલંકાર કહે છે.

આ વૃત્તમાં, સર્પ ચાલતી વખતે જેમ વાંકોચૂકો થઈ જાય છે; તેમ સ્ત્રીના કેશ વિંટડીઆલા હોય તેને કવિલોકો શ્રેષ્ઠ કહે છે. અને જેમ સર્પનો રંગ અતિ કાલો હોય છે, તેમ સ્ત્રીના અતિ કાલા રંગવાળા વાલ હોય તો તે શ્રેષ્ઠ કહેવાય છે. એવી રીતે વાલની જે શ્રેષ્ઠતા છે, તે વિષયક શૃંગાર રસ દર્શાવ્યો છે, અને જે મ માર્ગમાં સર્પ આમો આવે તો કાર્યસિદ્ધિ થાય નહીં; તેમ ગુણસ્થાનક નિસરણી ચડતાં પુરુષને વચમાં સ્ત્રીના કેશનો મોહ ઉત્પન્ન થયો તો તેથી શ્રેણી આરોહની સિદ્ધિ થતી નથી; એવી રીતે વાલની જે નિર્જર્ત્સના કીધી છે તે વિષયક વૈરાગ્ય રસ દર્શાવ્યો છે. ॥ ૧ ॥

ये केशा लमिताः सरोरुहदृशां चारित्रचंडप्रजाभ्रंशां
जोदसहोदरास्तव सखे चेतश्चमत्कारिणः ॥ क्लेशान्मू
र्त्तिमतोऽवगम्य नियतं दूरेण तानुत्सृजेर्नोचेत् कष्टपरंप
रापरिचितः शोच्यां दशामेप्यसि ॥ २ ॥

અર્થ:- હે સરખા, કમલપત્રના જેવાં નેત્રોવાળી સ્ત્રીના દેદીપ્યમાન કેશ, ચારિત્રરૂપ ચંડની જ્યોતિનો નાશ કરવાવિષે મેઘજેવા છે; અને જે તારા અંતઃકરણમાં ચમત્કાર ઉત્પન્ન કરે છે, તેઓ મૂર્તિમાન ચક્રુરિંદ્રિયગમ્ય ક્લેશ છે; એમ નિશ્ચય જાણીને દૂર નાસ્વી દે. જો એઓનો તું ત્યાગ કરીશ નહીં, તો તું કષ્ટપરંપરાએ યુક્ત થયોથકો શોક કરવાયોગ્ય અવસ્થાને પામીશ. આ શ્લોકમાં સ્ત્રીના કેશને ક્લેશનું સાદૃશ્ય કહ્યું છે, તે આવી રીતે “લસિત” એ શબ્દ મૂલમાં છે, એનો અર્થ લકારે કરી સિત કેહેતાં યુક્ત, કેશશબ્દનો ક્લેશ શબ્દ થાય છે.

આ વૃત્તમાં, મેઘના વર્ણની સાથે સ્ત્રીના કેશની બરાબરી કરી છે. જેમ આ કાશને વિષે મેઘ અતિ શોજાયમાન દીઠામાં આવે છે, તેમ સ્ત્રીના મસ્તકને વિષે કેશ અતિ લસિત એટલે દેદીપ્યમાન દીઠામાં આવે છે. સ્ત્રીનાં કેશ જે ચલકતા હોય તે શ્રેષ્ઠ કહેવાય છે. એ મુખ્ય કેશની શ્રેષ્ઠતાનો વિષય કહેતાં અંતરગત તે કેશ

ધારણ કરનારી સ્ત્રીનાં નેત્રોને કમલપત્ર જેવાં કહ્યાં છે; એ બધો શૃંગાર રસ જાણવો. અને સ્ત્રીના એવા કેશ જોઈને પુરુષના અંતઃકરણમાં મદનાદિ વિકારરૂપ ચમત્કાર ઉત્પન્ન થાય છે, માટે તે ક્લેશરૂપ કહ્યાં છે; કેમકે, કામાદિ વિકારો ક્લેશરૂપ કહ્યાં છે, ક્લેશો અંતરના વિષય હોવાથી ચક્ષુના વિષય નથી, તેઓ એજ જાણે કેશરૂપ મૂર્તિ ધારણ કરી હોય ની! એવી ઉત્પ્રેક્ષા થાય છે. એ કારણથી સ્ત્રીના વેદીપ્યમાન કેશને ક્લેશરૂપ જાણીને તેનો તું ત્યાગ કર; એવડે વૈરાગ્ય રસ દર્શાવ્યો છે. ॥૨॥

વસંતતિલકાવૃત્તમ્ ॥ યે શુદ્ધબોધશશિસ્વંડનરાદુર્ચંદ્રાશ્રિતં
હરંતિ તવ વક્રકચા દશાંગ્યાઃ ॥ તે નિશ્ચિતં સુકૃતમર્ત્ય
વિવેકદેહનિર્દારણે નનુ નવક્રકચાઃ સ્ફુરંતિ ॥ ૩ ॥

અર્થ:- હે પુરુષ, નિર્મલ જ્ઞાનરૂપ ચંદ્રનું ગ્રાસન કરવાવિષે, સ્ત્રીના વાંકા કેશ, રાદુ જેવા કૂર છે. તે તારા અંતઃકરણમાં ચમત્કાર ઉત્પન્ન કરે છે. અર્થાત્ રાદુ જેમ ચંદ્રનો ગ્રાસ કરે છે, તેમ એ વાંકા કેશ તારા જ્ઞાનનો નાશ કરનારા છે. અને તે જાણે સુકૃતરૂપ મનુષ્યના વિવેકરૂપ દેહનું વિદારણ કરવાને નવી કર્વત જ હોયની! એ ઉત્પ્રેક્ષા છે. એમાં “વક્ર કચ” એટલે વાંકા કેશ તે “નવક્રકચ” એટલે નવી કરવતના જેવા છે. એમકહ્યાથી શ્લેષરૂપ ચમત્કાર જાણવો.

આ વૃત્તમાં, સ્ત્રીના વાંકા કેશ હોય તે શ્રેષ્ઠ કહ્યાં છે. સ્ત્રીના વક્રકેશ પુરુષના મનને મોહિત કરે છે, એથીજ અંતઃકરણમાં ચમત્કાર ઉત્પન્ન કરે છે એમ કહ્યું છે, માટે એ શૃંગાર રસ છે; અને સ્ત્રીના વાંકા કેશનું દર્શન થતાંજ પુરુષનું મન વિવ્હલ થાય છે, દેહની પણ શુદ્ધિ રહેતી નથી. અને જ્ઞાનનો નાશ થઈ જાય છે તેથી તેઓને રાદુરૂપ કહ્યાં છે. તેમજ વિવેકરૂપ શરીરને કાપવાને નવી કર્વત જેવા કહ્યાં છે, એવા જાણીને તેઓનો તું ત્યાગ કર. એ વૈરાગ્ય રસ જાણવો. ॥૩॥

ઉપજાતિવૃત્તમ્ ॥ અલંકૃતં કુંતલનારમસ્યા વિલોક્ય લોકઃ કુરુતે
પ્રમોદમ્ ॥ વૈરાગ્યવીરચ્છિદ્ધરં હરંત મમું ન કિં પશ્યસિ કુંતનારમ્ ॥ ૪ ॥

અર્થ:- હે પુરુષ, પુષ્પાદિકેકરી ગુંથેલા સ્ત્રીના બાંધેલા કેશોનો સમૂહ એટલે આંબોડો જોઈને લોક આનંદને પામે છે; પરંતુ એ વૈરાગ્યરૂપ વીરનું બેદન કરનારું પ્રાસ નામક દુઃસહ શસ્ત્ર છે. એમ તું કાં જોતો તથી? અર્થાત્ સ્ત્રીના અલંકૃત “કુંતલનાર” એટલે જે શણગારીને બાંધેલા કેશ છે, તે કુંતનાર એટલે પ્રાસ નામ

ક શસ્ત્રજ છે એમ જાણવું. આ તેકાણે અત્રં એટલે લકારરહિત, કૃત એટલે કરે જો, જે કુંતલજાર શબ્દ, તેનો કુંતજાર એવો શબ્દ થાય; તે યોગ્ય છે.

આ વૃત્તમાં, પુષ્પાદિકેકરી શૃંગારેલો સ્ત્રીના કેશોનો અંબોમો પુરુષને એવો રમણીય લાગે છે કે, તે જોઈને વૈરાગ્યવાન પુરુષનો વૈરાગ્ય પણ મળી જાય છે; એવી શ્રેષ્ઠતા કહી છે, તે શૃંગારરસ છે. અને તે ડુઃખે કરીને પણ સહન ન થાય એવા પ્રાસ નામક શસ્ત્રરૂપ ઠતાં વૈરાગ્યનો નાશકરનારો છે; માટે તેનો ત્યાગ કર; એ વૈરાગ્ય રસ છે. ॥ ૪ ॥

વસંતતિલકાવૃત્તમ્ ॥ કસ્તૂરિકાતિલકિતં તુલિતાષ્ટમીંડુ
ચિત્તે વિચિંતયસિ સૌખ્યનિમિત્તમેકમ્ ॥ વામભ્રુવાં યદલિકં
તદહો અલીકમિત્યારવ્યયૈવ પરયા પ્રવદંતિ રૂપમ્ ॥ ૫ ॥

અર્થ:-હે પુરુષ, જેમાં કસ્તૂરીનો તિલક કચ્છો છે, તેથી અષ્ટમીના ચંદ્ર જેવી જેની સુંદર ટ્રુકુટી દેખાય છે, તે અદિતીય સૌખ્યનું કારણ છે, એવું તું અંતઃકરણમાં ચિંતન કરે છે, તે વ્યર્થ છે. અહો ઇત્યાશ્ચર્યે! તે સ્ત્રીઓનું અલિક એટલે જે લલાટ છે, તેને પંડિત લોકો અલીક એટલે મિથ્યા કહે છે. અર્થાત્ અલિક એવાં બે રૂપ લલાટ વાચક છે; તેઓમાંના પહેલા રૂપને બીજા રૂપે કરી જાણ, એટલે લલાટને મિથ્યા જાણ; એ પણ શ્લેષજ છે.

આ વૃત્તમાં, અષ્ટમીનો ચંદ્ર અર્ધગોલાકાર ઠતાં વન્ને સ્વર્ણાદિ સરસ્વો દેખાય છે, તેના વચમાં શ્યામ વર્ણના ચાંદલાના જેવું દેખાય છે, તેથી તે અતિ શોનિત લાગે છે, તેમ સ્ત્રીનું પણ વાંકું લલાટ ઠતાં તેમાં કસ્તૂરીનો તિલક કચ્છો હોય, તો અતિ મનોહર દેખાય છે, તે જોઈને પુરુષના મનને વિષે ઘણો આનંદ થાય છે; તે શૃંગારરસ છે. અને એ જે કસ્તૂરીના તિલક સહિત સ્ત્રીનું લલાટ અતિ શોનાયમાન દેખાય છે, તેમાં કોઈ અર્થ નથી, કિંતુ વ્યર્થ છે; માટે તેનો ત્યાગ કરવો એ વૈરાગ્યરસ છે. ॥ ૫ ॥

ઉપજાતિવૃત્તમ્ ॥ ન ભૂરિયં પંકજલોચનાયાશ્ચકાસ્તિ શૃંગારરસૈ
કપાત્રમ્ ॥ ૬ ॥ કિંત્વસૌ સાધુતરા પ્રસૂતે નિબંધનં મોહવિષદુમસ્ય ॥ ૬ ॥

અર્થ:-હે પુરુષ, કમલપત્રના જેવાં લોચનવાલી સ્ત્રીની શોનાયમાન ટ્રુકુટી છે, તે જાણ શૃંગારરસનું એક પાત્રજ છે; તે અતિશય શ્રેષ્ઠ જૂમિ છે; કેમકે, એકી મોહરૂપ વિષના વૃદ્ધનો પ્રાણુર્જીવ ઉત્પન્ન થાય છે; અર્થાત્ ત્રૂ એટલે ટ્રુકુટી, તે સાધુતરા

નૂ એટલે નૂમિ થાય છે, એમ કહ્યું; તેમાં આવી રીતે શ્લેષ છે:- સા એટલે પ્રસિદ્ધ, ધુતરા એટલે રેફરહિત એવો, નૂ શબ્દ નૂમિવાચક શબ્દ થયો તે યોગ્ય છે.

આ વૃત્તમાં, સ્ત્રીની જે શોનાયમાન ત્રુકુટિ, તેને શૃંગાર રસના પાત્રરૂપે કહી છે; કેમકે, એને જોતાંજ પુરુષને મોહ ઉત્પન્ન થાય છે, માટે એ શૃંગાર રસ છે; અને એ ત્રુકુટિ નથી પણ મોહરૂપ વિષના વૃક્ષને ઉત્પન્ન કરનારી સારી નૂમિ છે, એમ કહેવાથી વૈરાગ્ય રસ જાણવો. ॥ ૬ ॥

માલિનીવૃત્તમ્ ॥ નવકુવલયદામશ્યામલાન્ દૃષ્ટિપાતાન્ કૃત
પરમદનાશાન્ વિદ્ધિપત્યાયતાક્તી ॥ ઇતિ વહસિ મુદં કિં મોહ
રાજપ્રયુક્તાન્ પ્રશમનટવધાર્થં વિદ્યમૂનૃષ્ટિપાતાન્ ॥ ૭ ॥

અર્થ:- હે પુરુષ, વિસ્તીર્ણ નેત્રોવાલી સ્ત્રીના કુવલયની માલા જેવા શ્યામવર્ણવાલા, અન્યમદના નાશ કરનારા જે કટાક્ષ, તે મારા ઉપર નાખે છે, એમ જાણીને તું શાસારુ હર્ષિત થાય છે? અરે, એ જે દૃષ્ટિપાત (કટાક્ષ) છે તે પ્રશમ રૂપ શૂરવીરનો વધ કરવા સારુ મોહ રાજાએ પ્રેરણા કરેલા રૂષ્ટિપાત એટલે તલવારના પાત (ધા) છે; એમ જાણ; અંહી દૃષ્ટિપાતનો રૂષ્ટિપાત આવી રીતે થયો છે:- દૃષ્ટિપાત શબ્દનું વિશેષણ મૂલમાં “કૃતપરમદનાશાન્” છે; એનો શ્લેષ કરી આવો અર્થ થાય છે:- કૃત એટલે કહ્યો, પરમ એટલે અત્યંત, દનાશ એટલે દકારનો નાશ થયાથી રૂષ્ટિપાત શબ્દ થાય છે તે યોગ્ય છે.

આ વૃત્તમાં, વિસ્તીર્ણ નેત્રોવાલી સ્ત્રી કહી છે, એથી સ્ત્રીના વિશાલ નેત્રોને કવીઓ એ ઉત્તમ કહ્યા છે, એમ જાણવું, એવા વિશાલ નેત્રોના જે કટાક્ષ, તે કુવલયની માલા જેવા, અને અન્ય મદના નાશ કરનારા કહ્યા છે; એટલે જે પુરુષ ઉપર કુવલયની માલાના જેવા કટાક્ષ પડે તે પુરુષ બીજા ગમે તેવા મદવાલો હોય તો પણ તરત તે સ્ત્રીની ઉપર મોહિત થઈને તેના કિંકર જેવો થઈ રહે છે, અને તે પોતાની ઉપર સ્ત્રીના કટાક્ષ પડ્યા જોઈને અતિ આનંદિત થાય છે, માટે એ શૃંગાર રસ છે; અને એવો બુદ્ધ થઈને પુરુષ મોહરૂપ રાજાને વશ થયો થકો હુ:સ્ત્રી થાય છે; કેમકે, નેત્રકટાક્ષરૂપ તલવારના ઘાંકરી તેના પ્રશમરૂપ શૂરવીરપણાનો વધ થાય છે. તેનો તું ત્યાગ કર, એ વૈરાગ્ય રસ છે. ॥ ૭ ॥

શાર્દૂલવિક્રીડિતં વૃત્તમ્ ॥ તસ્યા: કોપપદં યદાનનમહોરા
ત્રં સ્મરન્નાત્મન: સંતાપં વિતનોષિ કાનનમહો જ્ઞાતા સ

સ્વે તત્યજેઃ ॥ એતસ્મિન્ વસતા મનોન્નવમહાસર્પેણ દષ્ટઃ

પુમાન્ કાર્યાકાર્યવિવેકશૂન્યહૃદયઃ કસ્કો ન સંજાયતે ॥૬॥

અર્થ:-હે સલા, કોપતું સ્થાન જે સ્ત્રીનું આનન એટલે મુખ, તેનું રાત્રદિવસ સ્મરણ કરીને તું પોતાને સંતાપ કરીએ છે, અહો ઇતિ સ્વેદે ! તે આનન નથી પણ કાનન એટલે વન છે; એમ જાણીને મૂકી દે, કેમકે, એ વનમાં રહેનારો જે કામરૂપ સર્પ, તે જે પુરુષને દંશ કરે છે, તે પુરુષનો હૃદય કાર્યાકાર્ય વિવેકથી શૂન્ય થઈ જાય છે, એવો કોણ છે, કે જે ઊક્ત વિવેકશૂન્ય ન થાય ! કિંતુ સર્વ થાયજ છે. સામાન્ય સર્પનાવિષે કરીને મૂર્છિત થઈને પુરુષ પણ શૂન્ય હૃદયવાળો થઈ જાય છે, તો જેને સર્પ દંશ કહ્યો હોય તેનું શું કહેવું ! અહીં કોપપદ આનન કાનન છે, એમ કહ્યું છે, તેથી કોપપદ એટલે કકાર છે ઉપપદ એટલે સમીપપદ જેનો એવો આનન શબ્દ કાનન શબ્દ થાય છે તે યોગ્ય છે, એશ્લેષ છે.

આ વૃત્તમાં, સ્ત્રીનું મુખ કોપાયમાન કહ્યું છે તેનું કારણ એ કે, સ્ત્રીની મુખમુદ્રા યત્કિંચિત્ કોપાયમાન પુરુષને દીઠામાં આવે તો તેને કામવિકાર ઉત્પન્ન થાય છે અથવા કોઈ કારણને લીધે સ્ત્રીને રીશ આવીને પુરુષને પોતાની મુખમુદ્રા કોપાયમાન કરી દેવાડ્યાથી તેને પ્રીતિ ઉત્પન્ન થાય છે, અને વિવિધ પ્રકારે તેને સમ જ્યાબ્યાની આતુરતાને લીધે કામવિકાર ઉત્પન્ન થાય છે તે અહીં શૃંગારરસ જાણવો, અને સ્ત્રીના મુખને વન જેવું કહ્યું છે, ને તેમાં કામરૂપ સર્પ રહે છે તે દંશ કરીને પુરુષના હૃદયને શૂન્ય કરે છે એટલે સારાસાર વિવેકરહિત કરે છે; અર્થાત્ મૃતકતુ વ્ય કરે છે, તેથી તેનો તું ત્યાગ કર. એ વૈરાગ્યરસ જાણવો. ॥ ૬ ॥

ઉપજાતિવૃત્તમ્ ॥ સાકારમાલોક્ય મુખં તરુણ્યઃ કિં મુગ્ધબુદ્ધે મુદ્માદધાસિ ॥ ૬ ॥ દિ ચિત્તભ્રમનાટકસ્ય વિચક્ષ્ણૈરામુખમાચચક્ષ્ણૈ ॥ ૭ ॥

અર્થ:-હેરૂડીબુદ્ધિવાન પુરુષ, તરુણ સ્ત્રીનું સાકાર એટલે સુંદર મુખ જોઈને તું શાસારુ આનંદિત થાય છે ! એ મુખને વિદ્વાન પુરુષ નિશ્ચયે કરી ચિત્ત ભ્રમરૂપ નાટકનું આમુખ એટલે આચારંન કહે છે. અહીં સાકાર એટલે આકાર સહિત જે મુખ હોય તે આમુખ છે, તે યોગ્ય છે.

આ વૃત્તમાં, તરુણ સ્ત્રીનું સુંદર મુખ કહ્યું છે, તેનું કારણ એ કે મુખની સુંદરતા તારુણ્યપણામાં હોય છે. તે ગમે તેવી સારીબુદ્ધિવાળા પુરુષની બુદ્ધિને વિન્નમ કરે છે. એટલે મોહિત કરે છે. એ શૃંગાર રસ છે. અને તરુણ સ્ત્રીનું મુખ ચિત્તવિન્નમરૂપ

નાટકનો આધારન છે. એટલે સ્ત્રીનું મુખ જોઈને મોહનો આરંભ થાય છે. જેમ નાટકનો આધારન સૂત્રધાર અને નટીપ્રમુખના ગાયન દ્વારા થાય છે. તે જોનારા પુરુષના ચિત્તને મોહ ઉત્પન્ન કરે છે. તેમ એ પણ જાણવું. તેનો તું ત્યાગ કર. એ વૈરાગ્ય રસ છે. ॥ ૯ ॥

વસંતતિલકાવૃત્તમ્ ॥ કામજ્વરાતુરમતે તવ સર્વદાઽઽસ્યં વા
મશ્રુવાં યદિ કથંચિદવાપ્તુમિહા ॥ યત્નં વિનાપ્યસ્થિલજ
ન્મપરંપરાસુ તજ્ઞાતમેવ જવતો નનુ સર્વદાસ્યમ્ ॥ ૧૦ ॥

અર્થ:- હે કામરૂપજ્વરથી પીડાયમાન થયેલી મતિવાળા પુરુષ, જો સર્વદા એટલે સર્વ કાલ સુંદર ટુકુટિવાળી સ્ત્રીનું આસ્ય એટલે મુખ, કોઈ પણ પ્રકારે કરિ તને પ્રાપ્ત થવાની ઇચ્છા હોય, તો નિશ્ચયે કરિ યત્નશિવાય સંપૂર્ણ જન્મપરંપરાને વિષે સર્વદાસ્ય એટલે સર્વનું દાસપણું તને થયલુંજ છે, એમ જાણવું. આશ્લોકમાં બે ટેકાણે “ સર્વદાસ્ય ” એ શબ્દ આવેલો છે. તે બંનેનો અર્થ નિન્ન નિન્ન થાય છે. તેથી અહિં યમક જાણવો.

આ વૃત્તમાં, સુંદર ટુકુટીવાળું સ્ત્રીનું મુખ કહ્યું છે, એથી જે સ્ત્રીની ટુકુટિ સારી હોય, તે સુરૂપ દીગમાં આવે છે. તેનું મુખ કામી પુરુષને અતિ પ્રિય લાગે છે. અને તેને જોતાંજ કામીપુરુષની મતિ કામજ્વરથી પીડાયમાન થાય છે, એજ ઇહાં શુંગાર રસ છે. અને એવા સ્ત્રીના મુખની પ્રાપ્તિની ઇચ્છા જે પુરુષ કરે છે તે જન્મો જન્મને વિષે પરાધીન રહે છે. માટે તેનો તું ત્યાગ કર એ વૈરાગ્ય રસ જાણવો. ॥ ૧૦ ॥

શાર્દૂલવિક્રીઘ્નિતં વૃત્તમ્ ॥ તસ્યાઃ સાધુરદં વિલોક્ય વદ
નં યઃ સંશ્રયત્યંજસા મુક્ત્વા મુક્તિપથં હ્રદા પ્રવિશતિ શ્રાં
ત્યા સ હુર્ગં વનમ્ ॥ તદ્ધ્યાત્યંતમચારુબદ્ધવસતિર્યેનાત્ર રા
ગાદિન્નિશ્ચોરૈર્ધર્મધનાપહારકરણાત્કષ્ટં ન કિં પ્રાપ્યતે ॥ ૧૧ ॥

અર્થ:- તે સ્ત્રીનું “ સાધુ રદં ” એટલે સારા દાંતવાળું વદન એટલે મુખ જોઈને જે પુરુષ વેગે કરી તેનો આશ્રય કરે છે, એટલે તેમાં લુબ્ધ થાય છે તે પુરુષ, હા હા શ્તિ સ્વેદ ! મુક્તિમાર્ગને સૂકીને, વસતિને અરમ્ય કરીને હુઃસ્વેકરિ પણ ગમન ન થાય એવા વનને વિષે ઝાંતિએ કરિ પ્રવેશ કરે છે. તે વન મર્યાદારહિત છે, તેમાં ગમન કરનારા પુરુષનું ધર્મરૂપ ધન રાગાદિક ચોરો હરણ કરી જાય છે તેથી શું કષ્ટની પ્રાપ્તિ થતી નથી ? અહિં સાધુરદં વદન જે છે તે વન છે એ

મ કહ્યું છે. તે આમ:- સાધુરદં એ શબ્દનો પદહેદ કરિયે તો સાધુ: અદં એ બે પદ જુદા થાય છે. એમાંના અદં પદથી દકાર રહિતપણું થાય છે, એમ વદનનું વન થાય છે, તે યોગ્ય છે.

આ વૃત્તમાં, સારા દાંતવાળી સ્ત્રીનું મુખ જોતાંજ પુરુષનું મન લુબ્ધ થઈ જાય છે. મુક્તિનો માર્ગ જે ધર્મધ્યાનાદિક તેને તે મૂકી દે છે. જેને વમતિ સારી લાગતી નથી, મદનને વશ થયો થકો વનાદિક એકાંત સ્થલમાં તે સ્ત્રીસહિત અથવા સ્ત્રીના આગમનની ઇચ્છાવાન થયો થકો વાસ કરે છે, અને તેથી મહાકષ્ટ સહન કરે છે, એવો સ્ત્રીના મુખ દર્શનનો જે પ્રનાવ તે અહિં શૃંગાર રસ છે. અને સ્ત્રીના મુખરૂપ જે વન તેમાં જે પુરુષ પ્રવેશ કરે છે તેનું ધર્મરૂપ ધન રાગાદિક ચોર જૂંટી લિયે છે. માટે તેમાં લુબ્ધ થવું નહીં. એ અહિં વૈરાગ્ય રસ છે. ॥ ૧૧ ॥

પૃથ્વીવૃત્તમ્ ॥ યિયાસસિ જવોદધેર્યદિતટં તંદણીદ્વિશામહીનમધરં
ધરં પરિહરે: પરં દૂરત: ॥ ફહાસ્ફુલનતોઽન્યથાવિશદવાસનાનો
સ્તવ વ્રજિષ્યતિ વિશીર્ણતાં ન જવિતા તતો વાંઘિતમ્ ॥ ૧૨ ॥

અર્થ:-હે પુરુષ, જો તું આ સંસાર સમુદ્રનો પાર લેવાની ઇચ્છા કરતો હો, તો હરિણી જેવાં નેત્રોવાળી સ્ત્રીઓના અહીંન એટલે અમૃતાદિવડે પરિપૂર્ણ, અધર એટલે ઓષ્ઠરૂપ ધર એટલે પર્વત જે છે તેને તું દૂર નાખી દે. તે જો તું નહીં મૂકીશ તો તે પર્વતના સંઘટ્ટનના યોગે તારી નિર્મલ વાસનારૂપ નોકા જાંગી જશે. તેથી તારું ઇહે લું પાર પડશે નહીં. જેમ સમુદ્રમાં પર્વતના લાગવાથી વહાણ જાંગી જાય તો જવા આવવાદિક ઇષ્ટસિદ્ધિ થતી નથી. તે પ્રમાણે તું પણ આ જવ સમુદ્રને પહેલે પાર પહોંચી શકીશ નહીં. અહીં અહીંન અધર જે છે તે ધર એટલે પર્વતજ છે, એમ કહ્યું છે, તે આમ:- જે અહીંન એટલે અકારે કરિ હીન એટલે રહિત અધર શબ્દ તે ધર શબ્દ થાય છે, તે યોગ્ય છે.

આ વૃત્તમાં, સ્ત્રીનાં નેત્રોને હરિણીનાં નેત્રોની બરાબરી કરી છે, એટલે હરિણીનાં નેત્રો અતિ વિશાલ અને સુશોનિત હોય છે તેમ સ્ત્રીના નેત્રો પણ અતિ વિશાલ તથા સુશોનિત હોવાથી પુરુષનું મન ઝેંચી લિયે છે, તથા જે કામી પુરુષ છે તેને સ્ત્રીના અધરામૃતનેવિષે ઘણી પ્રીતિ હોય છે, માટે અમૃતેકરી પૂર્ણ અધર કહ્યાં છે, તે શૃંગાર રસ છે. અને તે અધર છે તે પર્વતજ છે, કેમકે, જે પુરુષ તે અધરનેવિષે લુબ્ધ થાય છે તે સંસારથી ભૂટી શકતો નથી. એ વૈરાગ્ય રસ છે. ॥ ૧૨ ॥

શિશ્વરિણીવૃત્તમ્ ॥ ન જાતીદં ભ્રાતઃ સ્ફુરદરુણરત્નોઘકિરપ્રતા
નં તન્વંગ્યાસ્તરતરલં કુંડલયુગમ્ ॥ દમં હુગ્ધં પુંસામિદં વિરહમ્
યોગદશયોર્જ્વલહોકાનંગજ્વલનયુગિદં કુંડયુગલમ્ ॥ ૧૩ ॥

અર્થ:- હે નાઈ, દેદીપ્યમાન રક્તવર્ણ રત્નોનો કિરણસમૂહ છે જેનાવિષે, તથા
“ તરલ તરલ ” એટલે જે અત્યંત ચંચલ છે, એવા કૃશાંગી એટલે પાતલા આંગવાલી સ્ત્રી
ના જે “ કુંડલયુગ ” એટલે જે બે કાનના કુંડલ છે તે શોજતા નથી; કિંતુ વિરહદશા
અને સંયોગદશામાં શોક તથા કામાગ્નિએકરી યુક્ત છે એટલે વિરહાવસ્થામાં શોકાવિ
ર્જાવ, તથા સ્ત્રીપુરુષની સંયોગાવસ્થામાં કામાગ્નિનો આવિર્જાવ થાય છે. અને આ
સંસારનેવિષે પુરુષના શાંતિરૂપ દૂધને બાલવાવાલા એ કુંડયુગલ એટલે બેકુંડલ એમ
જાણ. અહીં કુંડલયુગ તે કુંડયુગલ થાય છે. તે આવી રીતે:-કુંડલયુગ શબ્દનું વિ
શેષણ તરલતરલં એવું છે. એનો શ્લેષાર્થ આમ છે:- તરલતર એટલે ચંચલ છે. લ
એટલે લકાર જેમાં એવો જે કુંડલયુગ શબ્દ; તેમાંનો લકાર કહાડી નાખિયે તો
કુંડયુગ શબ્દ થાય છે; અને યુગ શબ્દ થયા પછી તેના અંતમાં લકાર જોડીયે તો
કુંડયુગલ શબ્દ થાય છે. તે યોગ્ય છે.

આ વૃત્તમાં, સ્ત્રીના કાનનેવિષે દેદીપ્યમાન રત્નજડિત જે બે કુંડલ હોય છે. તે
સ્ત્રીના રૂપમાં અતિ વૃદ્ધિ કરે છે. અને ચંચલ હોવાથી અતિ સુશોજિત દેખાય છે
તેમાં પણ કૃશાંગી એટલે પાતલા આંગવાલી સ્ત્રીને અતિ શોજે છે. એ શૃંગાર છે. અ
ને એ જે બે કુંડલ છે તે શોજાકારક નથી પણ વિરહદશા તથા સંયોગદશામાં શો
ક તથા કામાગ્નિના ઉત્પન્ન કરનારા છે, એ પુરુષની શાંતિરૂપ દૂધનો નાશ કરના
રા છે તેથી કુંડરૂપ છે, તેનો તું ત્યાગ કર. એ વૈરાગ્ય રસ છે. ॥ ૧૩ ॥

અનુષ્ટુપ્વૃત્તમ્ ॥ તાડંકં સસ્પૃહં તસ્યાઃ પશ્યન્ મૂઢઃ પર
જવે ॥ નરો નરકપાલેન્યસ્તાડંકં ન સહિષ્યતે ॥ ૧૪ ॥

અર્થ:- હે મૂર્ખ પુરુષ, તે સ્ત્રીનું સાજિલાષ “ તાડંક ” એટલે કર્ણજૂષણ અથવા
લોકન કરતાં આગલ આવનારા જવમધ્યે નરક પાલન કરનારા અધમ પરમાધા
મી પુરુષોની પાસેથી “ કંતાડ ” એટલે કોણ આઘાત સહન કરનાર નથી? અ
પિતુ સર્વ આઘાત સહન કરશે. અહીં “ તાડંક ” એ શબ્દ બે વાર આવ્યો છે. તેઓ
નો અર્થ નિન્ન નિન્ન છે. એ યમકાલંકાર છે.

આ વૃત્તમાં, સ્ત્રીના કાનના કુંમલ જોતાંજ પુરુષને એવી અનિલાષા થાયઢે કે એ કુંમલેકરી શોનાયમાન સ્ત્રી મને પ્રાપ્ત થાય તો સારું. એ શૃંગાર રસ ઢે; અને અનિલાષા કરી સ્ત્રીનાં કુંડલોને જે પુરુષ ઝુલે ઢે તે આવતા નવમાં નરકના પાલન કરનારા પરમાધામી દેવતાઓની માર સ્વાયઢે; માટે એનો ત્યાગ કરવો એ વૈરાગ્ય રસ ઢે. ॥ ૧૪ ॥

વસંતતિલકાવૃત્તમ્ ॥ સારં ગલં યમરવિંદવિલોચનાના
માલોક્ય ચેતસિ મુદં કલયંતિ મૂઢાઃ ॥ હા નિશ્ચિતં રચિ
તમુક્તિપુરપ્રવેશવ્યાપેધમર્ગલમર્મુ ન વિચારયંતિ ॥ ૧૫ ॥

અર્થ:- હે મૂઢ, કમલના જેવાં નેત્રોવાળી સ્ત્રીઓનો જે સાર એટલે શ્રેષ્ઠ, ગલ એટલે કંઠ અવલોકન કરીને પુરુષો અંતઃકરણમાં હર્ષ પામેઢે. પરંતુ હા ઇતિ સ્વે દે ! એ જે ગલ ઢે તે મુક્તિનગરીમાં પ્રવેશ કરવાનેવિષે પ્રતિબંધ કરનાર હોવાથી અર્ગલ ઢે, એવો વિચાર કરતા નથી. અહીં સાર એટલે અરસહિત ગલ શબ્દ તે અર્ગલ શબ્દ થાયઢે. તે યોગ્ય ઢે.

આ વૃત્તમાં, સ્ત્રીના કંઠની શ્રેષ્ઠતા કહીઢે. જો સ્ત્રીનો કંઠ સારો હોય તો તે ને જોતાંજ પુરુષ આનંદિત થાયઢે; અર્થાત્ કામની ઇચ્છા વત્પન્ન થાયઢે, તે અહીં શૃંગાર રસ ઢે; અને એવા અનિલાષી પુરુષોનો મુક્તિરૂપ નગરીમાં પ્રવેશ થતો નથી. માટે તેનો ત્યાગ કરવો એ વૈરાગ્ય રસ ઢે. ॥ ૧૫ ॥

શિશ્વરિણીવૃત્તમ્ ॥ અલં પ્રાપ્ય સ્પર્શં કુચકલશયોઃ પંકજદૃશાં
પરાં પ્રીતિં ભ્રાતઃ કલયસિ સુધામગ્નઃ કિમ્ ॥ અવસ્કંદં ધર્મક્ષિતિપ
પકટકે દાતુમનસા પ્રયુક્તં જાનીયાઃ કલુપવરટેન સ્પશમિમ્ ॥ ૧૬ ॥

અર્થ:- હે ભ્રાત, જેના કમલનાં પત્ર જેવાં નેત્ર ઢે, એવી સ્ત્રીઓના સ્તનરૂપ જે કુંજ ઢે, તેને અલં એટલે અત્યંત સ્પર્શ પામીને અમૃતમાં મગ્ન થઈ જનારાના જેવો જે તું તે શું વત્કૃષ્ટ પ્રીતિને પામેઢે ? એ સ્પર્શ, ધર્મરૂપ રાજાની સૈન્યને પ્રહાર કરવાનું ઢે જેના મનમાં, એવા કલુષ એટલે પાપરૂપ નીલે મોકલેલો સ્પર્શ એટલે જાસૂદ ઢે; એમ તું જાણ. અહીં અલં સ્પર્શ જે ઢે તે સ્પશ ઢે; એમ કશું. રેફ અને જકાર એકજ હોયઢે; એવો નિયમ ઢે. માટે અલં એટલે જેમાં રેફ નથી એવો સ્પર્શ શબ્દ જે ઢે તે સ્પશ શબ્દ થાયઢે તે યોગ્ય ઢે.

આ વૃત્તમાં, સ્ત્રીના સ્તનની ઉત્કૃષ્ટતા કહીને, એટલે પુરુષને સ્ત્રીના સ્તનનો સ્પર્શ થતાંજ અમૃતનેવિષે મગ્ન થઈ ગણા પુરુષની પટે આનંદ ઉત્પન્ન થાયહે; એ શૃંગાર રસ હે; અને એ સ્તન જે હે તે ધર્મનો નાશ કરવાને અર્થે પાપનો એક ઝાનો જાસૂદ હે, માટે તેનો તું ત્યાગ કર. એ વૈરાગ્ય રસ હે. ॥ ૧૬ ॥

વસંતતિલકાવૃત્તમ્ ॥ પીનોન્નતં સ્તનતટં મૃગલોચનાયા આ
લોકસે નરહિતં યદપૂર્વમેતત્ ॥ મોહાંધકારનિકરક્ત્ય
કારણસ્ય વિદ્યાસ્તદસ્તતટમેવ વિવેકજ્ઞાનો. ॥ ૧૭ ॥

અર્થ:- મૃગના જેવાં લોચનવાલી સ્ત્રીનાં જે પુષ્ટ અને ઝન્નત સ્તનતટ એટલે બે સ્તનો હે, તે નરહિત એટલે પુરુષને હિતકારક નાસેહે, અને અપૂર્વ એટલે પ્રતિકુળ પુરુષને ચમત્કાર ઉત્પન્ન કરે હે; તેનું તું અવલોકન કરેહે; પણ તે મોહરૂપ અંધકારનો ક્ષય કરવાનું કારણ વિવેકરૂપ સૂર્યના અસ્તતટ હે. અર્થાત્ એ થકી જ્ઞાનરૂપ સૂર્યનો અસ્ત થાયહે. આ પદ્યમાં સ્તનતટ જે હે તેને તું અસ્તતટ જાણ એમ કહ્યું, કેમકે, નરહિત અને અપૂર્વ એ બે સ્તનતટનાં વિશેષણો હે, તેઓ માંથી આવો અર્થ નિકલે હે:- નરહિત એટલે નકારેકરી રહિત અને અપૂર્વ એટલે જેની આદ્યમાં અકાર હે, એમ કહ્યાથી સ્તનતટનો અસ્તતટ શબ્દ થાયહે તે યોગ્ય હે.

આ વૃત્તમાં, મૃગના જેવાં લોચનવાલી સ્ત્રીના માંસથી જરેલા અને ઝંચા રહેલા જે બે સ્તન હે, તે પુરુષને અતિ સુખ કરનારા લાગેહે; અને પુરુષના મનમાં કામવિકાર ઉત્પન્ન કરેહે માટે એ શૃંગાર રસ હે. અને એજ સ્તનોનું વિલોકન કરનારા પુરુષોનો વિવેકનાશ થઈ જાયહે, એટલે કામવિબ્ધલ થયો થકો તેને કોઈ સૂજતું નથી તેથી એનો ત્યાગ કર એ વૈરાગ્ય રસ હે. ॥ ૧૭ ॥

શાર્દૂલવિક્રીઢિતં વૃત્તમ્ ॥કંદર્પદ્વિપકુંજચારુણિ કુચઘંઘે મૃ
ગાદ્યા મયા ન્યસ્તો હસ્ત ઇતિ પ્રમોદમદિરામાદ્યન્મના મા
સ્મન્નૂઃ ॥ કિંત્વાજન્મ યદર્જિતં બહુવિધામન્યસ્ય કષ્ટક્રિયાં
હસ્તોઽયં મુકૃતસ્ય તસ્ય સહસાઽદાર્યીતિ સંચિતયેઃ ॥૧૮॥

અર્થ ॥ હે સરવા, કામરૂપ હસ્તિના ગંઢસ્થલ જેવા મનોહર જે મૃગાદી સ્ત્રીના બે સ્તન હે, તેનેવિષે મેં હસ્તસ્થાપન કહ્યાં હે, એમ જાણીને હર્ષરૂપ મદિરાએકરી મદોન્મત્ત અંતઃકરણવાલો તું નહીં થા. કેમકે, નાના પ્રકારની તપોનુષ્ઠાનાદિરૂપ જે કષ્ટસાધ્ય ક્રિયા હે, તેનો અન્યાસ કરીને જન્મેકરી સંપાદન કરેલાં જે મુકૃત એટલે

પુણ્ય, તેને તેં આહું હાથ દીધુઢે. જેમકે, કોઈ બાહેરથી આવનારા પુરુષને હસ્તપ્રદાનસંજ્ઞાએકરી નિષેધ કરે, તેમ કુચદંડનેવિષે હસ્તપ્રદાનેકરીને સુઠતનો તેં નિષેધ કહ્યોઢે. એવો જે તું તે મનમાં વિચાર કર. આ પદ્યમાં સ્તન ઉપર હાથ રાખ્યું અને સુઠતને હાથ દીધું એજ ચમત્કાર ઢે.

આ વૃત્તમાં, કામરૂપ હસ્તી કહ્યોઢે ને તેના ગંદસ્થાનરૂપ સ્ત્રીના બે સ્તન કહ્યાઢે. તે જ્યારે પુરુષ હાથનેવિષે ગ્રહણ કરેઢે ત્યારે મદનાતુર થયોથકો મહાહર્ષને પામેઢે; એ શૃંગાર રસ ઢે; અને નાના પ્રકારે કષ્ટ કરીને સંપાદન કરેલાં સુઠતનો નિષેધ કરેઢે; માટે તેનો ત્યાગકર એ વૈરાગ્ય રસ ઢે. ॥ ૧૬ ॥

હંજવંશાવૃત્તમ્ ॥ કંઠોપકંઠે લુલિતં વિજ્ઞાવયેન્નુજં યુવત્યા
નુજગં ગરાજિતમ્ ॥ એતસ્ય સંસ્પર્શવશાદપિ ક્ષણાદ
ગોપચૈતન્યમુપૈતિ સંક્લયમ્ ॥ ૧૭ ॥

અર્થ:-કંઠની પાશે વણેલા ગર એટલે વિષે કરીને અજિત એવા જે તરુણ સ્ત્રીના નુજ એટલે બાહુ, તે નુજગ એટલે સર્પજ ઢે; એમ તું જાણ. એ સર્પના સ્પર્શમાત્રેકરી સંપૂર્ણચૈતન્ય ક્ષણમાત્રમાં નાશને પામેઢે. જેમ સર્પના સ્પર્શકરી ચૈતન્યનો નાશ થાયઢે; તેમજ તરુણ સ્ત્રીના નુજસ્પર્શથી ચૈતન્યનાશ થાયઢે. નુજનો નુજગ આવી રીતે થાયઢે:-નુજ શબ્દનું વિશેષણ ગરાજિત ઢે, તેનો અર્થ ગકાર અક્ષરેકરી રાજિત એટલે યુક્તથયાથી નુજગ શબ્દ થાયઢે; તે યુક્ત ઢે.

આ વૃત્તમાં, કંઠની પાશે વાંકા વણેલા સ્ત્રીના બે હાથ પુરુષને અડકતાંજ પુરુષ અતિ મોહિત થયોથકો પોતાના શરીરની શુદ્ધિ પણ રહેતી નથી. એ શૃંગાર રસ ઢે; અને એ બે સ્ત્રીના હાથ ઢે તે સાક્ષાત સર્પરૂપ ઢે, કેમકે, એનો સ્પર્શ થયાથી પુરુષ બેશુદ્ધ થઈ જાયઢે, માટે તેનો તું ત્યાગ કર. એ વૈરાગ્ય રસ ઢે. ॥ ૧૭ ॥

નપજાતિવૃત્તમ્ ॥ કંઠાવસક્તે કુપિતે નવાદૌ વરં બહિઃ પ્રાણદ્વરે પ્રમોદઃ ॥ વિધ્યસ્તધર્માતરજીવિતે નુઃ સ્ત્રૈણે ન વાદૌ વિહૃપાં સ યુક્તઃ ૨૦

અર્થ:-બાહ્ય પ્રાણનો નાશ કરનારો ક્રોધાયમાન જે નવાદૌ એટલે નવીન સર્પ, તે પુરુષના ગત્તામાં સંલગ્ન થાય તે સારું; પરંતુ ધર્મરૂપ અન્યંતર જીવિત નાશ કરનારા જે સ્ત્રીસંબંધી વાદૌ એટલે નુજ, તે પુરુષના ગત્તામાં સંલગ્ન થયાથી જે હર્ષ થાયઢે, તે પંક્તિ પુરુષને યોગ્ય નથી; કેમકે, સર્પ, કંઠસંલગ્ન થતાં બાહ્ય પ્રાણનો નાશ કરેઢે; પણ સ્ત્રીઓના જે બાહુ ઢે, તે કંઠસંલગ્ન થયાથી અંતર પ્રાણ

નો નાશ કરે છે ; માટે સ્ત્રીએ પોતાના હાથથી કરેલું આલિંગન સર્પ કરતાં પણ અધિક દુઃખ દેનારું છે. આ શ્લોકમાં નવાહૌ શબ્દ બે વચ્ચે આવ્યો છે તેનો અર્થ જુદો છે.

આ વૃત્તમાં, સ્ત્રી જ્યારે પોતાની યુજાવડે પુરુષને આલિંગન કરે છે, ત્યારે પુરુષ પોતાના પ્રાણની પણ પરવા રાખતો નથી, એવો કામાતુર થાય છે ; એ શૃંગારરસ છે. અને સર્પ ગલામાં બાકી પ્રાણ લિયે તે સારું, પણ સ્ત્રીનું આલિંગન જલું નહીં ; કેમકે, તેથી માઠા કર્મ બંધાઈને અંતરાત્માનો નાશ થાય છે. માટે તેનો ત્યાગ કરવો યોગ્ય છે એ વૈરાગ્યરસ છે. ॥ ૨૦ ॥

इज्वंशावृत्तम् ॥ कोयं विवेकस्तव यन्नतच्छुवां दोषावगूढः प्रमदं विगाढसे ॥ यतः स्मरातंकपरीतचेतसां किं सुंदरासुंदरयोर्विवेचनं ॥ २१ ॥

અર્થ:- હે સાથો, આ તારો કયો વિવેક છે કે, નષ્ટ છે યુક્તિ જેઓની એવી સ્ત્રીના દોષાવગૂઢ ઇટલે યુજાવડે આલિંગિત થયો થકો તું ઉત્કૃષ્ટ મદને પામે છે ! કેમકે, કામરૂપ રોમેકરીને જેના અંતઃકરણ વ્યાપ્ત થયા છે, એવા પુરુષને સારા તથા નરસાનું વિવેચન થતું નથી. જેમ અપસ્મારાદિ (મરી) રોગવાળા પુરુષને શુનાશુન જ્ઞાન હોતું નથી, તેમ તને પણ થયું છે. અથવા તારો વિવેક દોષાવગૂઢ ઇટલે દોષેકરીને યુક્ત છે એવો અર્થ પણ થાય છે, માટે એ તારો કેવો વિવેક છે એમ કહેવું યોગ્યજ છે.

આ વૃત્તમાં, પુરુષને સ્ત્રીએ આલિંગન કહ્યું હતાં, તે ગમે તેવો વિવેકી હોય તો પણ તે એક કોરે રહીને કામાતુર થયો થકો હર્ષિત થાય છે ; એ શૃંગાર રસ છે ; અને સ્ત્રીના આલિંગનથી પુરુષના વિવેકનો નાશ થાય છે, અને અંતઃકરણમાં અવિવેક આવે છે, માટે તેનો તું ત્યાગ કર એ વૈરાગ્ય રસ છે. ॥ ૨૧ ॥

वसंततिलकावृत्तम् ॥ हंहो विलोक्य परमंगदमंगनाना
मानंदमुद्बुद्धसि किं मदनांधबुद्धे ॥ सत्यं विवेकनिधनै
कनिमित्तमेतत् मेधाविनो हि परमं गदमुज्जृणंति ॥ २२ ॥

અર્થ:- હે કામેકરી અંધબુદ્ધિવાળા પુરુષ, સ્ત્રીઓનાં પરમંગદં ઇટલે ઉત્કૃષ્ટ બાજુબંધ જોઈને શું આનંદ કરે છે ? પંમિત લોકો જે છે તે એ બાજુબંધને જ્ઞાનનો નાશ કરનારો પરમ ઇટલે ઉત્કૃષ્ટ ગદ ઇટલે રોગ કહે છે ; તે સત્ય છે. કેમકે, જેમ રોગ જીવના નાશનો હેતુ છે, તેમ સ્ત્રીનો બાહુનૂષણ પણ જ્ઞાનના નાશનો હેતુ છે. એ પદ્યમાં પરમંગદં એ બે વચ્ચે આવ્યો છે, તેનો અર્થ જુદો જુદો છે, એવો યમકરૂપ ચમત્કાર છે.

આ વૃત્તમાં, સ્ત્રીના બાહુનું નૂષણ જે બાજૂબંધ છે, તે પુરુષના મનને એવો મોહિત કરી લિયે છે કે પુરુષ કામાંધ થયોયકો મહાદર્ષને પામે છે. એ શૃંગાર રસ છે; અને એ જે બાજૂબંધ છે તે આનંદ કરનારો નથી, પણ જીવનો નાશ કરનારો મોટો રોગ છે; એમ જાણીને તેનો તું ત્યાગ કર. એ વૈરાગ્ય રસ છે. ॥ ૨૨ ॥

અયં જનો વલયનરં વિલોકતે મૃગીદૃશામધિન્નુજવલ્લિ બાલિશઃ॥

ન બુદ્ધ્યતે સુકૃતચમું જિગીષતઃ સમુદ્યતં બલનરમેનમેનસઃ ॥૨૩॥

અર્થ:- અયં એટલે આ પ્રત્યક્ષ મૂર્ખ જન જે છે, તે હરિણાદ્વી સ્ત્રીઓના યુજ લતાનેવિષે વલયનરં એટલે જે કંકણસમૂહ છે તે જુવે છે. પરંતુ એ વલય જે છે તે સુકૃત જે શીલાદિક, તેઓને જીતવાની ઇચ્છાવાળો એવો પાપનો સાવધાનીનૂત બલનર એટલે સેનાસમૂહ છે; એમ જાણ. આ પદ્યમાં વલયનર જે છે, તે બલનર છે એમ કહ્યું છે; વકાર અને વકારનું એક્ય છે વલયનર શબ્દનું વિશેષણ અયં એ શબ્દ છે. એનો અર્થ અરહિત યં થાય છે; તેથી વલયનર શબ્દ, બલનર થયો તે યોગ્ય છે.

આ વૃત્તમાં, સ્ત્રીઓના હાથમાં જે કંકણ હોય છે, તેને જોઈને જે મૂર્ખ જન છે તે આનંદને પામે છે, એ શૃંગાર રસ છે; અને એ જે કંકણનો સમૂહ છે, તે શીલાદિક નો નાશ કરનારો છે, માટે તેનો તું ત્યાગ કર. એ વૈરાગ્ય રસ છે. ॥ ૨૩ ॥

વસંતતિલકાવૃત્તમ્ ॥ યે દૃક્પથે તવ પતંતિ નિતંબિનીનાં

કાંતાઃ કરા જન્મિપલ્લવનપ્રવીણાઃ॥નો વેત્સિ તાન્ કિમપવ

ર્ગપુરપ્રયાણપ્રત્યૂહકારણતયા કરકાનવશ્યમ્ ॥ ૨૪ ॥

અર્થ:- હે જન્મતાના પ્રકટીકરણ કરવાવિષે નિપુણ પુરુષ, નિતંબિની સ્ત્રીઓના કાંત એટલે મનોહર કર એટલે હાથ તારી દૃષ્ટિરૂપ માર્ગમાં આવે છે, તેઓને મોહરૂપ નગરી પ્રતે જતાં કરક એટલે કરાની પેટે વિઘ્ન કરનારા કેમ જાણતો નથી! બાહર જતાં જો માર્ગમાં કરાની દૃષ્ટિ થાય તો ઇચ્છેલા કાર્યની સિદ્ધિ થાય નહીં, એવું શકુનશાસ્ત્રમાં કહ્યું છે. આ પદ્યમાં સ્ત્રીના કર જે છે તે કરકજ એમ કહ્યું છે. તે આવી રીતે:-કરશબ્દનું વિશેષણ કાંત શબ્દ છે, એનો અર્થ ક છે જેના અંતનેવિષે એવો પાય છે; અર્થાત્ કર શબ્દના અંતે કકાર રાખિયે તો કરક થાય તે યોગ્ય છે.

આ વૃત્તમાં, જડતાનું પ્રકટીકરણ કરવાવિષે સ્ત્રીના હાથ નિપુણ છે, એટલે સ્ત્રીના હાથવતી પુરુષને સ્પર્શાદિ થતાંજ તે ગમે તેવો ધર્માદિકનેવિષે સાવધ હોય તો

પણ વિગ્મૂઢ એટલે કામને વશ થઈ જાય છે, ને તેમાં તે પોતાને પરમાનંદ માને છે; એ શૃંગાર રસ છે. અને સ્ત્રીના કરસ્પર્શાદિકેકરી સ્તબ્ધ બની ગણા પુરુષને મોહનો માર્ગ જે ધર્મ, તે સૂજતો નથી, માટે તેનો તું ત્યાગ કર. એ વૈરાગ્ય રસ છે.

उपजातिवृत्तम् ॥ नीव्याप्तमस्या हरिणोक्षणाया यंवीक्ष्य हारं हृदि ह
र्षमेषि ॥ विवेकपंकेरुहकाननस्य तमेव नीहारमुदाहरंति ॥ १५ ॥

અર્થ:-નીવી એટલે વસ્ત્ર, તેની ગાંઠ પર્યંત હરિણાહી સ્ત્રીનો જે લંબાયમાન હાર, તેને જોઈને તું પોતાના મનમાં આનંદને પામે છે. તે હારને પંક્તિલોક, જ્ઞાનરૂપ કમલના વનને નીહાર એટલે હિમ કહે છે. જેમ હિમ, કમલના વનને નાશ કરનારો છે, તેમ સ્ત્રીના હૃદય કપરનો જે હાર તે જ્ઞાનને નાશ કરનારો છે. આ પદ્યમાં હારને નીહાર કહ્યો છે, તે આમ:-હારશબ્દનું વિશેષણ નીવ્યાપ્ત છે. એનો અર્થ આ છે:-નીશદેકરી વ્યાપ્ત એટલે જે યુક્ત હારશબ્દ તે નીહારશબ્દ થાય છે તે યોગ્ય છે.

આ વૃત્તમાં, સ્ત્રીના હૃદયનો જે લાંબો હાર તે જોતાંજ પુરુષને અતિ આનંદ ઉત્પન્ન થાય છે; એ શૃંગારરસ છે; અને તે હાર જે છે તે જ્ઞાનરૂપ કમલના વનને બાલવામાં હિમ જેવો છે, એટલે તે હારમાં લુબ્ધ થઈ પુરુષનું જ્ઞાન નાશ થઈ જાય છે, માટે તેનો તું ત્યાગ કર. એ વૈરાગ્ય રસ છે. ॥ ૧૫ ॥

वंशस्थवृत्तम् ॥ विलोक्य किं सुंदरमंगनोदरं करोपि मोहं मदनज्वरा
तुरा॥नो ईक्षसे दुर्गतिपातसंज्ञवं जवांतरे जाविनमंगनोदरम् ॥ १६ ॥

અર્થ:-કામજ્વરવડે પીડાને પામેલા હે પુરુષ, સુંદર અંગના એટલે સ્ત્રીનું ઉદર જોઈને તું કાં મોહને પામે છે? અંગ એટલે હે પુરુષ, એ ઉદર નથી પણ જન્માંતરને વિષે અને નરકને વિષે પડ્યાથી ઉત્પન્ન થનારા જે દર એટલે જય; તેજ છે; એવો કાં વિચાર કરતો નથી? આ પદ્યમાં અંગનોદર એ પદ બે વચ્ચે છે; તેઓનો પદ વિજાગેકરી નિહ્ન અર્થ છે, તે અહિં યમકરૂપ ચમત્કાર જાણવો.

આ વૃત્તમાં, સ્ત્રીનું ઉદર જોઈ પુરુષ મોહને પામીને કામજ્વરની પીડાને પામે છે એ શૃંગારરસ છે; અને એ ઉદર નથી પણ જન્માંતર તથા નરકમાં થનારો જય છે, એમ જાણીને તેનો તું ત્યાગ કર એ વૈરાગ્ય રસ છે. ॥ ૧૬ ॥

वसंततिलकावृत्तम् ॥ स्फूर्जन्मनोजवन्नुजंगमपाशनाजी नाजी
कुरंगकदशां दृशि यस्य लग्ना ॥ नाजीमयं जगदशेषमुदी
क्षतेऽसौ यो यत्र रज्यति स तन्मयमेव पश्येत् ॥ १७ ॥

અર્થ:- દેદીપ્યમાન કામરૂપ સર્પનું પાશન ની એટલે રહેવાનું સ્થાન જે હરિ
ણાહ્ની સ્ત્રીઓની નાની એટલે અવયવવિશેષ; તેને વિષે જે પુરુષની દૃષ્ટિ લગ્ન એટલે
લાગેલી છે, તે પુરુષ અનીમય એટલે નિર્નય અવલોકન કરતો નથી, જે પુરુષ જે
ઠેકાણે અનુરક્ત થાય છે તે પુરુષ સંપૂર્ણ તડૂપ થાય છે. આ પદ્યમાં દૃષ્ટિ સંલગ્ન
નાની, નાનીમય સંપૂર્ણ જુએ છે. એ શબ્દ-લેષ ચમત્કાર છે.

આ વૃત્તમાં, સ્ત્રીની જે નાનિ છે તે કામને રહેવાનું સ્થાન છે, એટલે તે નાનિને જો
તાંજ પુરુષને કામવિકાર उत्पन्न થાય છે, એ શૃંગાર છે; અને જે પુરુષ એ નાનિને વિ
ષે આસક્ત થાય છે, તે અનેક નયને પામે છે; માટે એનો તું ત્યાગ કર; એ વૈરાગ્ય છે ॥ ૨૭ ॥

उपेक्षवज्जावृत्तम् ॥ जडोपयुक्तं जघनं मृगाद्व्याः समीक्ष्य किं तोषज
रं तनोषि ॥ अमुं विशुं द्वाध्यवसायहंसप्रवासहेतुं घनमेव विद्याः ॥ २८ ॥

અર્થ:- હે મસ્ખા, જડ એટલે મૂર્ખ, તેઓને ઉપયુક્ત એટલે યોગ્ય. એવા હરિ
ણાહ્ની સ્ત્રીના જે જઘન એટલે જાંઘ, જોઈને તું કાં આનંદ પામે છે? એ જઘન જે
છે તે નિર્મલ ચિત્તાનિપ્રાયરૂપ હંસના પ્રવાસ ને કારણ જૂત ઘન એટલે મેઘ છે; એ
મ તું જાણ. અર્થાત્ જ્યારે વર્ષા પડે છે ત્યારે હંસ પોતાનું સ્થાન મૂકીને માનસસ
રોવર ઊપર જાય છે. એ પ્રસિદ્ધ છે. તેમ મનુષ્યની દૃષ્ટિને વિષે સ્ત્રીની જંઘા આવે છે,
ત્યારે ચિત્તના નિર્મલ અનિપ્રાય મટી જાય છે. આ પદ્યમાં જડોપયુક્ત જઘન જે છે
તે ઘન છે, એમ કહ્યું છે, મ્કાર અને લકારનું સાવર્ણ્ય હોવાથી જડોપયુક્ત શબ્દ
નો જડોપયુક્ત શબ્દ કરવો એટલે મ્કારના લોપ સહિત જે જઘન તે ઘન થાય
છે, તે યોગ્ય છે. ॥ ૨૮ ॥

આ વૃત્તમાં, સ્ત્રીની જાંઘ મૂર્ખ કામી પુરુષોને અતિ પ્રિય લાગે છે ને તે તેમાં
લુબ્ધ હોય છે એ શૃંગાર રસ છે; અને નિર્મલ ચિત્તના અનિપ્રાયનો નાશ કરે છે,
અર્થાત્ સ્ત્રીની જંઘા નિરખ્યાથી પુરુષનું ચિત્ત મલિન થાય છે, માટે ત્યાગ કરવા
યોગ્ય છે એ વૈરાગ્ય રસ છે. ॥ ૨૮ ॥

उपजातिवृत्तम् ॥ नितंबमुल्लासिततापनोदं दिदृक्षुसे यत्कमलेक्षणाना
म् ॥ सर्वात्मनाऽत्यंतकटुं विदित्वा तं निबमेव त्यज दूरतोपि ॥ २९ ॥

અર્થ:- સંતાપની પ્રેરણા કરનારા કમલનયના સ્ત્રીના જે નિતંબ, એટલે કટિ
નો પાઠલો નાગ, જોવાની તું ઇચ્છા કરે છે; તે નિતંબ, પત્ર, પુષ્પ તથા ફલ સ્ત્યા
દિના સમૂહકરી અત્યંત કડુવા જાડના જેવા છે, એમ જાણીને દૂર નાચી દે. અર્થા

તું નિંબતું જાડ સર્વ પ્રકારે કડવું હોય છે, તેમ સ્ત્રીના નિતંબ સર્વ પ્રકારે ગ્લાનિ કરવા યોગ્ય છે, તેનો તું ત્યાગ કર. આ પદ્યમાં ઉદ્વસિત તાપનો વેનાર જે નિતંબ તે નિંબવૃક્ષ જે, એમ કહ્યું, તે આમ:-ઉદ્વસિત એટલે વિકસિત છે તકારનો અપનોદ એટલે નાશ જેને વિષે, એવો નિતંબ શબ્દ નિંબશબ્દ યાય છે તે યોગ્ય છે.

આ વૃત્તમાં, કમલના જેવાં નેત્રોવાળી સ્ત્રીના જે જે નિતંબ છે, તે સંતાપની પ્રેરણા કરનારા છે, એટલે સ્ત્રીની કટિનો પાઠનો જાગ જોયાથી અત્યંત મદન વિકાર ઉત્પન્ન થાય છે, તે ઇચ્છા પૂર્ણ ન થયાથી તેના મનમાં સંતાપ થાય છે, એવો તે નિતંબોનો જે પ્રજાવ છે, તે શૃંગાર રસ છે; અને સ્ત્રીઓના નિતંબ નિંબડાના જાડજેવા કડવા છે, માટે એનો તું ત્યાગ કર; એ વૈરાગ્ય રસ છે. ॥ ૨૯ ॥

શાર્દૂલવિક્રીડિતં વૃત્તમ્ ॥ નૂનં નૂપુરમેતદાયતદ્દશો રાગાદિ
વિદ્વેષિણાં ક્રીડાર્થં પુરમિત્યવેત્ય ન દશાપ્યાલોકનીયં ક
ચિત્ ॥ યેનાસ્મિન્ મુખમાત્રચંગિમગુણૈરાકૃપ્ય તૈરુલ્લભ્યૈ
ર્વદ્ધસ્ય પ્રસન્નં ચિરાદપિ સર્વં મુક્તિર્નવિત્રી ન તે ॥ ૩૦ ॥

અર્થ:- હે સરવા, નૂનં એટલે નિશ્ચયેકરી વિશાલનેત્રોવાળી સ્ત્રીઓનાં જે આ નૂપુર એટલે ચરણનૂપણ, રાગાદિશત્રુને ક્રીડા કરવાનું પુર એટલે નગર છે; એમ જાણીને ક્યારે પણ નજરેકરી જોઈશ નહીં. જેને પોતાનું સારું થવાની ઇચ્છા હોય, તેણે ક્યારે પણ શત્રુનું નગર જોવું નહીં. કેમકે, એ નગર પ્રસિદ્ધ, ઉદાર, તથા મુખ્યત્વે શ્રેષ્ઠ ગુણે આકર્ષણ કરી બજાત્કારેકરી તને બાંધીલેશે, તેથી ફરી તું તૂટી શકનાર નથી. અર્થાત્ તે નૂપુરમાં જો તું આસક્ત થશે તો, ફસાઈ પડશે; આ પદ્યમાં સ્ત્રીઓના નૂપુરને શત્રુનું નગર કહ્યું છે, તે આમ:-નૂપુરશબ્દનું વિશેષણ જે નૂન છે, તેનો અર્થ ન શબ્દેકરિ કન એટલે જે રહિત છે, એવું નૂપુર છે, એમ જાણવું.

આ વૃત્તમાં સ્ત્રીઓના પગનાં નૂપુર પુરુષના મનનું હરણ કરી લિએ છે. એ શૃંગારરસ છે; અને તે નૂપુર શત્રુનું નગર છે એમ જાણીને તેનો ત્યાગ કરવો, એ વૈરાગ્ય રસ છે. ૩૦

ઉપજાતિ વૃત્તમ્ ॥ યાસ્ત્રીતિનામ્ના વિજૃતે શમાદૌ શસ્ત્રી પ્રબુદ્ધૈરવબુધ્યતાં
સા ॥ એનાં પુરસ્કૃત્ય જગત્યનંગજટૌ યતઃ પુણ્યજટં જિન્નતિ ॥ ૩૧ ॥

અર્થ:-જે સ્ત્રી એવું નામ તું અંતઃકરણમાં ધારણ કરે છે, તે શમાદૌ એટલે ઉપશમાદિ ધર્મ કર્મને વિષે શસ્ત્રી એટલે એક આયુધવિશેષ છે, એમ સુજાણ પુરુષો જા

ણતું. આ સંસારનેવિષે કામરૂપ યોદ્ધો, એ સ્ત્રીરૂપ શસ્ત્રીને આગલ કરીને ધર્મરૂપ યોદ્ધાનું જેદન કરેલે. જેમ સંગ્રામનેવિષે એક મોટો યોદ્ધો, પોતાના શસ્ત્રેકરીને પ્રતિ યોદ્ધાનું જેદન કરેલે; તેમ કામરૂપ યોદ્ધો સ્ત્રીરૂપ શસ્ત્રીએ કરી ધર્મરૂપ યોદ્ધાનું જેદન કરેલે. આ પદ્યમાં સ્ત્રીને શસ્ત્રી કહીલે, તે આમ:—યા સ્ત્રી શમાદૌ વિનૃતે, એટલે જે સ્ત્રી પ્રથમ શકાર ધારેલે, અર્થાત્ સ્ત્રીશબ્દની આયે શકાર આવ્યાથી શસ્ત્રી શબ્દ થાયલે તે યોગ્ય લે.

આ વૃત્તમાં, પ્રસિદ્ધ શૃંગારરસ નથી. પરંતુ સ્ત્રીની નિર્જેત્સના દ્વારા વૈરાગ્યાંતર ગત શૃંગારની પણ સૂચના કરીલે. ॥ ૩૧ ॥

વસંતતિલકાવૃત્તમ્ ॥ યેયં વધૂરવસિતા હૃદયે પ્રમોદસંપા
દનવ્યતિકરૈકનિબંધનં તે ॥ સા ડુર્ગડુર્ગતિપથેન જગન્નિ
નીષોર્ધૂરેવ મન્મથરથસ્ય વિજ્ઞાવનીયા ॥ ૩૨ ॥

અર્થ:— હે પુરુષ, તારાહૃદયનેવિષે હર્ષસમૂહ ઉત્પાદન કરવાનું કારણ જે વધૂ એટલે સ્ત્રી, અવસિતા એટલે આવીને રહીલે, તે સ્ત્રીને તું જે હૃદયને હર્ષ ઉત્પન્ન કરનારી માનેલે, તે વધૂ, અત્યંત ડુર્ગમ નરકના માર્ગેકરી લેઈ જવાવિષે જ્ઞા ક રનારા કામરથની ધૂ એટલે ધુરી લે; એમ તું જાણ. અર્થાત્ એ સ્ત્રી નથી, કિંતુ નરક ના માર્ગેકરી સંસારનેવિષે લઈજનારો જે કામરથ. તેની ધુરી લે. આ પદ્યમાં વધૂ કામરથની ધુરી લે, એમ કહ્યું; મૂળમાં વધૂ શબ્દનું વિશેષણ અવસિતા શબ્દ લે, એનો અર્થ વકારેકરિ સિત એટલે રહિત થયાથી વધૂ શબ્દનો ધૂ શબ્દ થાયલે તે યોગ્ય લે.

આ વૃત્તમાં, સ્ત્રીને હર્ષસમૂહ ઉત્પાદન કરનારી. અને પુરુષના મનનેવિષે રમણ કરનારી કહીલે, એ શૃંગાર રસ લે; અને એ વધૂ નથી પણ કામદેવના રથની ધુરી લે, એમ જાણીને તું ત્યાગ કર, એ વૈરાગ્ય રસ લે. ॥ ૩૨ ॥

મંદાક્રાંતાવૃત્તમ્ ॥ પ્રીતિં તન્વંત્યનલસદૃશો યાસ્તરુણ
સ્તવૈતા દેહદ્યુત્યા કનકનિજયા યોતિતાશા વિવેકિન્ ॥
સત્યં તાસામનલસદૃશાં સંયમારામરાજ્યાં માનૂઃ પા
ર્શ્વપ્યસિ યદિ શિવાવાપ્તયે બદ્ધબુદ્ધિઃ ॥ ૩૩ ॥

અર્થ:— હે વિવેકવાન્ પુરુષ, જેની અનલસ એટલે આલસ્ય રહિત દૃષ્ટિ લે, અને

જેની સુવર્ણના જેવી શરીરની કાંતીએ દિશાઓ પ્રકાશિત કરીહે. પૂર્વી તરુણ સ્ત્રીઓ તને હર્ષ ઉત્પન્ન કરેહે, તે અનલસદૃશ એટલે અગ્નિના જેવી સ્ત્રીઓની સત્તા સંયમ એટલે ચારિત્રરૂપ વનપરંપરાવિષે છે, એમ જાણ. અર્થાત્ જેમ અગ્નિસંપર્કેકરી વન દગ્ધ થાયહે, તેમ સ્ત્રીસંપર્કેકરી ચારિત્ર દગ્ધ થાયહે. જો મોહપ્રાપ્તિની બુદ્ધિ તને થઈ હોય, તો સ્ત્રીઓની સમીપ પણ જતો નહી, આ પદ્યમાં અનલસદૃશ પદ બે વાર આવ્યોહે, તેનો અર્થ નોસ્વો નોસ્વો છે, એ ચમત્કાર જાણવો.

આ વૃત્તમાં, ચંચલદૃષ્ટિવાલી સ્ત્રીના શરીરનો વર્ણ સોના જેવો હોય, તો પુરુષના મનમાં અતિ આનંદ ઉત્પન્ન કરેહે. એ શૃંગાર રસ છે; અને સ્ત્રી અગ્નિ જેવી છે, તે સંયમાદિક વનપરંપરાને બાળી નશ્વ કરનારી છે, માટે એનો તું ત્યાગ કર, એ વૈરાગ્ય રસ છે ॥ ૩૩ ॥

માલિનીવૃત્તમ ॥ કદ્વલ્ વિષયજોગં પુણ્યકર્માયશૂન્યં સ્પૃહ્ય
તિ વિષયજોગં જાવયેસ્તત્તતસ્ત્વમ્ ॥ સ્મરતિ ન કરણીયં મૂર્ઠિ
તો યેન જંતુઃ પતતિ કુગતિગતે નેક્ષતે મોક્ષમાર્ગમ્ ॥ ૩૪ ॥

અર્થ:- આ સંસારનેવિષે કયો પુરુષ પુણ્યકર્મનો આય એટલે લાજ, એણેકરી શૂન્ય એટલે રહિત જે વિષય જોગ એટલે પાંચ ઇન્દ્રિયના સુખની ઇચ્છા કરેહે, કેમકે એ જે વિષયજોગ છે, તે વિષયજોગ એટલે વિષયનિહ્વણ છે, જે વિષયજોગના યોગે મોહને પામેલો પ્રાણી, સ્મરણ કરવાયોગ્ય તે કરતો નથી, તેથી નરકરૂપ સ્વાડામાં પડેહે. તે ફરી મોક્ષમાર્ગને પામતો નથી, જેમ વિષ સ્વાનારા પુરુષને સ્મરણાદિ રહેતાં નથી, તેમ વિષયોપજોગ કરનારાને પણ સ્મરણાદિક રહેતાં નથી. આ પદ્યમાં વિષય જોગ જે છે તે વિષયજોગ છે, એમ કહ્યું; તે આમ.- વિષયોપજોગી પદનું યશૂન્ય એ વિશેષણ છે, એનો અર્થ ચકારેકરી શૂન્ય એટલે રહિત થાયહે; એમ ચકારરહિત જે વિષયજોગ તે વિષયજોગ છે, તે યોગ્ય છે.

આ વૃત્તમાં, પાંચે વિષયોનો તિરસ્કાર કહ્યો છે, તેઓનું મૂલ કારણ સ્ત્રી વિષય સુખ શાસ્ત્રોમાં કહ્યુંહે. તે આશ્લોકમાં યદ્યપિ પ્રગટ કહ્યું નથી તથાપિ અર્થાત્ સિદ્ધ થાયહે, તેથી એ શૃંગાર રસ છે; અને વિષયજોગને વિષયજોગ કહ્યાહે એ વૈરાગ્ય રસ છે. ॥ ૩૪ ॥

ઉપજાતિવૃત્તમ્ ॥ સખે સુખં વૈપયિકં યદેતદાજ્ઞાસતે તન્નરકાં
તમંતઃ ॥ સત્યં તદ્વત્સર્પદઘપ્રબંધનિબંધનત્વાન્નરકાંતમેવ ॥ ૩૫ ॥

અર્થ:- હે સખા, આ જે વિષયસુખ છે તે તારા અંતઃકરણમાં કાંત એટલે મ નોહર લાગે છે, તે સત્ય છે, મિથ્યા નથી, પરંતુ વિસ્તારને પામનારી જે પાપ પરંપરા, તેનું એ કારણ છે, માટે જેનો અંત નરક છે, એટલે નરકને દેનારા છે; એમ જાણ. આ પદ્યમાં પ્રથમના નર કાંત એ બે શબ્દ નિન્ન છે, અને પાઠલના નરકાંત એ બે પદ એકસરખા છે, એ કાવ્યચમત્કાર જાણવો.

આ વૃત્તમાં, વિષયસુખ જે છે, તે પુરુષના મનને ઘણા સારા લાગે છે, એમ કહ્યું છે, તે શૃંગાર રસ છે; અને એ વિષયસુખથી પાપપરંપરા વિસ્તારને પામે છે, માટે ત્યાગ કરવા યોગ્ય છે એ વૈરાગ્ય રસ છે. ॥ ૩૫ ॥

શિખરિણીવૃત્તમ્ ॥ સ્મરક્રીડાવાપ્યાં વદનકમલે પદ્મલલદશાં દટ્ઠાઽ
સક્તિર્યેપામધરમધુપાનં વિદધતામ્ ॥ અદરસ્યા બંધવ્યમનઘટના
ક્લેશમહતી વિદગ્ધાનાં તેપામિદ્ મધુકરાણામિવ નૃણામ્ ॥ ૩૬ ॥

અર્થ:- કામની ક્રીડારૂપ જે વાપી એટલે કુવો છે. તેનેવિષે સ્ત્રીના અધરોષરૂપ મધુપુષ્પરસ પાન કરનારા જે પુરુષ છે, જેઓની સ્ત્રીના મુખકમલનેવિષે દટ્ઠ આ સક્તિ છે; એવા મોહ પામનારા જે પુરુષ છે, તેઓને આ સ્ત્રીના મુખકમલનેવિષે જમરાની પથે ક્લેશોકરી ડુઃસહ એવા બંધનોએ વ્યસન ઘટના એટલે કષ્ટરચના સમીપ વર્તિની છે; જેમ મધુપાન કરનારા જમરાઓની કમલોનેવિષે દટ્ઠાશક્તિ બંધને કરી કષ્ટ દેનારી છે, તેમ અધરરસપાન કરનારા પુરુષોને સ્ત્રીના મુખકમલનેવિષે દટ્ઠ જે આસક્તિ તે પ્રેમબંધનેકરી કષ્ટ દેનારી છે.

આ વૃત્તમાં, સ્ત્રીનો અધરામૃત જમરાઓની પથે પુરુષોને અતિ પ્રેમ उत्पन्न કરનારો છે, એ શૃંગાર રસ છે, અને તેથી તે જમરાની પથે બંધનને પામે છે, માટે ત્યાગ કરવા યોગ્ય છે, એ વૈરાગ્ય રસ છે. ॥ ૩૬ ॥

સખે સંતોષાંનઃ પિબ ચપલતામુત્સૃજ નિજાં શમારામે કામં વિર
ચય રુચિં ચિત્તહરિણ ॥ દરંત્યેતાં તૃણાં ન યુવતિનિતંબસ્થલનુ
વો વિમુક્તા નીરાગૈર્વિપમશરસંપાતવિપમાઃ ॥ ૩૭ ॥

અર્થ:- હે સખા, આ ચિત્ત હરિણના જેવો છે, કેમકે, જેમ હરિણ અતિચંચલ હોય છે, તેમ ચિત્ત પણ મહાચંચલ હોય છે; માટે મૃગ અને ચિત્તનું સાદૃશ્યત્વ કહ્યું છે; એવી ચપલતાને ત્યાગ કરીને સંતોષરૂપ જલનું પાન કર; અને અત્યંત શમરૂપ વનની પ્રીતિ કર. આ જે યુવતી એટલે તરુણ સ્ત્રીઓ છે, તેઓના નિતંબ એટલે

જે કેહની પાઠજનો જાગ છે, તે સ્થલજૂમિના જેવો છે, ત્યાં તારી તૃષા મટનાર નથી. એ સ્થલજૂમિ કેવી છે, નીર એટલે પાણી અને અગ એટલે વૃદ્ધ, એણેકરી રહિત છે. જલ અથવા વૃદ્ધની ઠાયાવહે તૃષા નિવારણ થાય છે, એ બન્નેમાંનો કોઈ એ સ્થલજૂમિને વિષે નથી. અને એ જૂમિનેવિષે વ્યાધ્યાદિક હૃદય પુરુષ બાળ નાચે છે, તે વાગ્યાથી ઘણો સંતાપ પામીને તારું મરણ થશે; પણ તૃષા મટવાની નથી. વળી તે નિતંબ જૂમિ કેવી છે? કે રાગરહિત પુરુષોએ જેનો ત્યાગ કહ્યો છે, અને વિપમશર જે કામદેવ, તેના બાળના સંપાતના યોગે બિહામણી છે. માટે યુવતીના નિતંબની ઇચ્છા તું નહીં કર. એવો ચિત્ત પ્રત્યે ઉપદેશ છે.

આ વૃત્તમાં, સ્ત્રીના નિતંબનું વર્ણન કર્યું છે; એ શૃંગારરસ છે; અને તે સ્થલજૂમિની પઠે ચિત્તરૂપ ધ્રમરને પીડા કરે છે, એ વૈરાગ્યરસ છે. ॥ ૩૭ ॥

શાર્દૂલવિક્રીડિતં વૃત્તમ્ ॥ ચેતશ્ચાપલમાકલય્ય કુટિલાકારાં કુરંગીદૃશો દૃષ્ટ્વા કુંતલરાજિમંજનઘનશ્યામાં કિમુત્તામ્યસિ ॥ ધર્મધ્યાનમહાનિધાનમધુના સ્વીકર્તુકામસ્ય મે પ્રત્યુદ્યાર્થમુપસ્થિતેયમુરગશ્રેણીતિ સંચિતયે: ॥ ૩૮ ॥

અર્થ:— હૈ ચિત્ત, કુટિલ એટલે વક્ર આકારવાળા મેઘના જેવા કાલા અથવા કાજલના જેવા અત્યંત શ્યામવર્ણ, જે હરિણાદ્વી સ્ત્રીના કેશની પંક્તિ છે. તેને જોઈને તું શાસારુ વ્યાકુલ થાય છે? એ સ્ત્રીના કેશની પંક્તિ જે છે તે ધર્મચિંતનરૂપ મહાનિધાન સ્વીકાર કરનારો તું તેને સાંપ્રત કાલનેવિષે વિગ્ન કરવાસારુ તૈયાર થઈ છે. એવી ઊરગશ્રેણિ એટલે સર્પપંક્તિ છે; એમ જાણ. કોઈ કાર્ય કરવાસારુ ઉચુક્ત પુરુષને સર્પદર્શન નિષિદ્ધ છે; અને નિધાન ગ્રહણના સમયે તો અત્યંત અનિષ્ટ છે. માટે સ્ત્રીકેશપંક્તિરૂપ સર્પિણીતું દર્શન તું નહીં કર. કેમકે, એમ કહ્યાથી ધર્મચિંતનરૂપ નિધાનના ગ્રહણ સમયે તને વિગ્ન આવશે નહીં.

આ વૃત્તમાં, સ્ત્રીના કેશની પંક્તિને સર્પપંક્તિ કહી છે. અને તેની શ્યામતાને મેઘની તથા કાજલની ઉપમા દીધી છે; એ શૃંગારરસ છે; અને તે સર્પની પઠે વિગ્નકારી હોવાથી સર્વથા ત્યાગ કરવા યોગ્ય છે; એ વૈરાગ્યરસ છે. ॥ ૩૮ ॥

યાતું યદ્યનુરુચ્યતે શિવપુરિં રામાનિતંબસ્થલીં મુંચેદૂરમિમામનં ગકલજ્જક્રીડાવિહારોચિતામ્ ॥ નેચેયૌવનચંડવાતવિતતવ્યામો હધૂલીકણક્લામ્યદૃષ્ટિરદૃષ્ટશાશ્વતપથઃ પ્રાપ્તોસિ જન્માટવીમ્ ॥૩૯॥

અર્થ:- હે પુરુષ, જો તને મુક્તિરૂપ નગરી પ્રત્યે જવાની અજિરુચિ હોય, તો તું કામરૂપ ગજશિશુને ક્રીડાને અર્થે, વિહારવિષે યોગ્ય એવા આ સ્ત્રી નિતંબરૂપ સ્થલી એટલે નૂમિ, તેને તું દૂર મૂકીદે. જો તું એ નૂમિને મુકીશ નહીં, તો યૌવનરૂપ પ્રબલ વાયુએ કરી વિસ્તારને પામેલા વ્યામોહરૂપ રજઃકળો તારાં નેત્રોમાં પમશે તેથી માર્ગ સૂઝનાર નથી. અર્થાત્ મોહમાર્ગ મલતાર નથી. આંખોમાં ધૂલ ગયાથી માર્ગને જોઈ શકાતું નથી. એ પ્રમિદ છે; એમ સંસારરૂપ અરણ્યમાં ઝ્રમણ કરીશ.

આ વૃત્તમાં, કામને હસ્તિનાબાલક જેવો કહ્યો છે. તેને ક્રીડા કરવાને સ્ત્રી નિતંબરૂપ પૃથ્વી છે, અર્થાત્ કામક્રીડાનું સ્થાન જે સ્ત્રીના નિતંબ કહ્યો છે. એ શૃંગારરસ છે; અને એ પૃથ્વીનેવિષે યૌવનના યોગે નેત્રોનેવિષે રજઃકળો પમયાથી માર્ગ સૂઝતો નથી; અર્થાત્ સ્ત્રી નિતંબરૂપ નૂમિનેવિષે જે પુરુષ આવી જાય છે તે વિષયરૂપ રજઃકળેકરી હૃદયાંધ થઈ જાય છે. માટે એ ત્યાગ કરવા યોગ્ય છે. એ વૈરાગ્યરસ છે. ॥ ૩૯ ॥

માલિનીવૃત્તમ્ ॥ શમધનમપદ્ધર્તુ કામચૌરપ્રચારં વિરચયતિ
નિકામં કામિની યામિનીયમ્ ॥ સપદિ વિદધતી યા મોહ
નિઙાસમુજાં જનયતિ જનમંતઃ સર્વચૈતન્યશૂન્યમ્ ॥ ૪૦ ॥

અર્થ:- આ કામિનીરૂપ યામિની એટલે રાત્રિ, ઊપશમરૂપ ધન હરણ કરવાને સારૂ કામરૂપ ચોરનો અત્યંત પ્રચાર પ્રગટ કરે છે; તથા મોહરૂપ નિઙાની સમૃદ્ધિ કરનારી જે એ રાત્રિ, તે જન એટલે મનુષ્યોને અંતઃકરણનેવિષે સર્વ ચૈતન્ય થકી રહિત કરે છે. જેમ રાત્રિનેવિષે સર્વ મનુષ્ય નિદ્રિત હતાં ઇચ્છા હરણ કરવાસારૂ ચોર ફિરે છે તેની પઠે જાણી લેવું.

આ વૃત્તમાં, સ્ત્રીને મોહ ઉત્પન્ન કરનારી રાત્રિ કહી છે, ને કામને ચોર કહ્યો છે. અર્થાત્ સ્ત્રી કામોત્પત્તિ કરનારી છે, એ શૃંગારરસ છે; અને એ રાત્રિનેવિષે મનુષ્ય ઝ્રમણ કરે તો કામરૂપ ચોરના સપાટામાં આવી પોતાની સંપત્તિ તથા પ્રાણ પ્રમુખ સર્વ સ્વોઈ દિયે છે, માટે એનો ત્યાગ કરવો યોગ્ય છે એ વૈરાગ્ય રસ છે. ॥ ૪૦ ॥

નૃપજાતિવૃત્તમ્ ॥ મૃગેક્ષ્ણા નૂનમસાવસીમા ઝીમાટવી બુદ્ધિમતામતી
ત્યા ॥ યદ્વાહુવહ્નીઞિરનંગઞિહ્ના વધ્વા નરાન્ લંજયતે ન મુક્તિમ્ ॥ ૪૧ ॥

અર્થ:- જે બુદ્ધિમાન પુરુષોને અતિક્રમણ કરવા યોગ્ય નથી, જેને મર્યાદા નથી, જેના મૃગના જેવાં નેત્ર છે, એવી આ સ્ત્રી તે નયંકર વન છે; જેની બાહુજતાએ કરી,

કામરૂપ જીલ, મનુષ્યોને બાંધિને ફરી ઢોડી મૂકતો નથી, અર્થાત્ બાંધેલોને બાંધેલો જ રહેવા દિયેલે. જેમ અરણ્યમાં માર્ગે ચાલનારા લોકોને ચોર વંજિવડે બાંધિને તેઓનું સર્વસ્વ હરણ કરી લીયેલે. તેમજ મૃગેશ્વરના સ્ત્રી પોતાના વાહુલતાએ કંઠને વિષે બંધન કહ્યા પછી પુરુષને મૂકતી નથી.

આ વૃત્તમાં, સ્ત્રીને મર્યાદારહિત કહી, તેથી હાવનાવ સૂચવ્યા છે, સ્ત્રીને વનરૂપ કહી ને તેની ઝુજાને લતારૂપ કહી, એમાં કોઈ પુરુષ સપડાય તો ફસી પડેલે, અર્થાત્ સ્ત્રીએ ઝુજાવડે આલિંગન કહુંબતાં તેથી પુરુષ ટૂટી શકતો નથી, એ શૃંગાર રસ છે, અને એ વનમાં કામરૂપ ચોરટા વશેલે તે મોહમાર્ગે જનારા પુરુષનું ધર્મ ધન પ્રમુખ હરણ કરી લેનાર છે, માટે ત્યાગ કરવા યોગ્ય છે, એ વૈરાગ્ય રસ છે. ॥૪૧॥

શિશ્વરિણીવૃત્તમ્ ॥ इयं वारं वारं द्युतितुलितरोलंबवलयं न वक्रं
भूचक्रं चलयति मृगाक्षी मम पुरः ॥ कुधीकारागारापसरणमतिं
मां स्वलयितुं प्रपंचत्पंचेपोर्वहति निवडं लोहनिगडम् ॥ ४२ ॥

અર્થ:- આ મૃગલોચના જે સ્ત્રી છે, તેનું જે વાંકું ટ્રુકુટિચક્ર છે, તે નમરાઓના જેવું કાંતિવાલું છે. તે મારી સાંભે વારંવાર ચંચલ કરેલે, એમ નથી; પણ નરશી બુદ્ધિરૂપ કારાગ્રહથી દૂર નાશી જવાની ઇજ્જાવાલો જે હું હું, તેમને નાશી જવા ન દેતાં કામના પ્રપંચ યુક્ત હુઃસહ જે લોચંમની બેડી ધારણ કરેલી છે. અર્થાત્ જેમ ચોરને બેમી નાસ્ત્રીને બંદીલાનામાં નાખેલે, તેમજ મને પણ વશ કરવા સારુ આ સ્ત્રી ટ્રુકુટી ચક્રરૂપ કામદેવની લોચંમની બેડી ધારણ કરેલે.

આ વૃત્તમાં, સ્ત્રીનું ટ્રુકુટિચક્ર એવું છે કે જે પુરુષ તેના ફાસામાં આવે તે ફરી ટૂટી શકતો નથી, અર્થાત્ અતિ મોહ ઉત્પન્ન કરનારું છે; એ શૃંગાર રસ છે; અને સ્ત્રીનું ટ્રુકુટિચક્ર કામ દેવની લોહની બેમી છે, માટે તેનો ત્યાગ કરવો જોયે એ વૈરાગ્ય રસ છે. ॥ ૪૨ ॥

मंदाक्रांता वृत्तम् ॥ यामोन्यत्र द्युततरमितो मित्र यत्कंठर्पणे नायं
हारश्चकितहरिणीलोचनाया चकास्ति ॥ नाजीरंध्रे विहितवसति
योस्ति कंदर्पसर्पस्तन्मुक्तोयं स्फुरति रुचिरः किंतु निर्मोकपट्टः ॥ ४३ ॥

અર્થ:-હે મિત્ર, આ આપણે સ્થાનકને મૂકીને જલદી બીજે ઠેકાણે જવું જોયે. કે મને તૃષાવાન થયેલી હરિણીના નેત્રના જેવાં જેનાં નેત્ર છે, એવી સ્ત્રીઓના કંઠમાં જે

આ હાર શોજે છે, તે હાર નથી; કિંતુ નાજિરૂપ રંધ્રનેવિષે રહેનારો જે કામરૂપ સર્પ, તેણે મૂકેલું આ મનોહર નિર્મોકપટ્ટ એટલે કંચુક દીઠામાં આવેલે, તેજ આ ઠેકાણું મૂકીને બીજે ઠેકાણે નાગી જવાની સૂચના કરેલે. સર્પનું કંચુક નયનો હેતુ છે, માટે નાજીરૂપ જે કામરૂપ સર્પને રહેવાનું રાખતું, અને આ હારરૂપ સર્પનું કંચુક છે, એમ જાણીને નાશી જવું યોગ્ય છે.

આ વૃત્તમાં, સ્ત્રીઓના કંઠના હારની શોજા કહીલે, તથા નાજિનું વર્ણન કરેલું છે, એ શૃંગારરસ છે; અને એ બંને દુઃખના સાધન હોવાથી ત્યાગ કરવા યોગ્ય છે એ વૈરાગ્યરસ છે. ॥ ૪૩ ॥

વસંતતિલકા વૃત્તમ્ ॥ યઃ કામકામલવિલુપ્તવિવેકચક્તુઃ
સ્વર્ગાપવર્ગપુરમાર્ગમવીક્ષ્યમાણઃ ॥ જ્ઞાનાંજનં પ્રતિ નિરા
દરતામુપૈતિ શ્રાતઃ પતિપ્યતિ સ ત્રીમજવાંધુકૂપે ॥ ૪૪ ॥

અર્થ:- જે પુરુષના વિવેકરૂપ ચક્તુ કામરૂપ કામલ એટલે નેત્ર રોગેકરી ગ્રસ્ત છે; તે સ્વર્ગ અને અપવર્ગ એટલે મોહરૂપ નગરનો માર્ગ જોઈ શકતો નથી; એમઠતાં જે પુરુષ જ્ઞાનરૂપ અંજનનો આદર કરતો નથી, તે પુરુષ નયંકર સંસારરૂપ અંધકૂપમાં પડેલે; જેમ કમલાના રોગેકરીને જેનાં નેત્રો ગ્રસ્ત થયલાં હોય, તે જો આંખોનેવિષે અંજન નાશવાનો અનાદર કરે તો અંધ કૂપમાં પડી જાય, તેમ જ્ઞાનાં જનનો જે નિરાદર કરેલે. તે આ સંસારરૂપ આંધલા કૂવામાં પડેલે.

આ વૃત્તમાં, કામને નેત્ર રોગના જેવો કહ્યોલે, એટલે જેને કામલો પ્રમુખ નેત્રરોગ થાયલે, તે કાંઈ જોઈ શકતો નથી, તેમ કામરૂપ નેત્ર રોગના યોગે પુરુષ નિર્લેક્ષ થાયલે, એવી કામની મહિમા છે, તે શૃંગારરસ છે; અને કામાંધ પુરુષ આ સંસારરૂપ આંધલા કૂવામાં પડેલે, માટે ત્યાગ કરવાયોગ્ય છે, એ વૈરાગ્યરસ છે. ॥ ૪૪ ॥

શિખરિણી વૃત્તમ્ ॥ જવારણ્યં મુક્ત્વા યદિ જિગમિપુર્મુક્તિનગરીં ત
દાર્ણીં માકાર્પીર્વિષયવિષવૃક્ષેષુ વસતિમ્ ॥ યતશ્ચાપ્યેષાં પ્રથય
તિ મહામોહમચિરાદયં જંતુર્યસ્માત્પદમપિ ન ગંતું પ્રજવતિ ॥ ૪૫ ॥

અર્થ:- હે પુરુષ, જો તું જવાટવીને મૂકીને મુક્તિ નગરીપ્રતે જાવાની ઇચ્છા કરતો હો, તો વિષયરૂપ વિષવૃક્ષનેવિષે વસતિ નહીં કર. કેમકે, આ વૃક્ષની ઠાયા પણ મહામોહના વિસ્તારને પમાડેલે. એ વિષયવૃક્ષની ઠાયાનો સ્પર્શ પણ મો

હ કારક છે. એ કારણ માટે આ પ્રાણી એક પગલું પણ ચાલવાને સમર્થ થતો નથી. જેમ વનનેવિષે વિષવૃક્ષની નીચે બેઠેલો પુરુષ, મત્ત થયેલો હોય છે, તે વચ્ચે તે વન મૂકીને નગરમાં જવાની ઇચ્છા કરે તો એક પગલું, પણ નાચી શકાતું નથી. માટે મોક્ષની ઇચ્છા કરનારા પુરુષે વિષયસેવન કરવાની બુદ્ધિ કરવી નહીં.

આ વૃત્તમાં, વિષયના સેવન થકી પુરુષ કામાંધ થઈ જાય છે, એમ કહ્યું છે તે શૃંગારરસ છે, અને તે સર્વથા ત્યાગ કરવા યોગ્ય છે એમ કહ્યું છે તે વૈરાગ્યરસ છે.

उपजातिवृत्तम्॥सोमप्रजाचार्यमज्ञा च यन्न पुंसां तमःपंकमपाकरोति॥

तदप्यमुष्मिन्नुपदेशलेशे निशम्यमानेऽनिशमेति नाशम् ॥ ४६ ॥

इति श्रीशतार्थवृत्तिकारश्रीसोमप्रजाचार्यविरचिता

शृंगारवૈરાગ્યતરંગिणी समाप्ता.

અર્થ:-સોમપ્રજા એટલેચંડકાંતિ, અને અર્યમજ્ઞા એટલે સૂર્યકાંતિ જે મનુષ્યો નો તમઃપંક એટલે અજ્ઞાનાંધકારસમૂહ દૂર કરતા નથી, તે પણ આ અલ્પ ઉપદેશ શ્રવણ કહ્યો હતાં નાશને પામે છે, અર્થાત્ ચંડકાંતિ તથા સૂર્યકાંતિ અજ્ઞાનરૂપ અંધકારનો નાશ કરવાને સમર્થ થતી નથી, અને આ ઉપદેશ અંતરનો અંધકાર મટાડવાને સમર્થ છે. એથી આ ઉપદેશ અતિ ઉત્કૃષ્ટ છે. આ પદ્યમાં ગ્રંથકર્તા એ પોતાનું સોમપ્રજાચાર્ય એવું નામ ચાતુર્યે કરી ગોપન કરેલું છે, તે જ્ઞાતાઓએ જાણી લેવું. ॥ ૪૬ ॥

આ ગ્રંથનું નામ ગ્રંથકર્તાએ શૃંગારવૈરાગ્યતરંગિણી રાખ્યું છે, એનો અર્થ શૃંગાર અને વૈરાગ્યરૂપ તરંગોવાલી નદી, એવો થાય છે. તે નદીના બન્ને પ્રકાર નંદલાલ નામના ટીકાકર્તાએ સ્પષ્ટરીતે દર્શાવ્યા છે, તેનો જ ખાવ લઈને આ અમે અર્થ કહ્યો છે. ગ્રંથના અંતમાં ટીકાકર્તાએ ત્રણ શ્લોક રાખ્યા છે તે આપ્રમાણે:-

संवत्सरद्विपमुनीं दुर्मितस्य मासे मार्गे त्रयोदशमिते दिवसे जृगो च ॥ स्वल्पा तरी
विरचिता सुखबोधिकारण्या श्लेषौघदुस्तरतरंगिणिकासुशास्त्रे ॥ १ ॥ आगारानान्नि
नगरे नंदलासेन धीमत्ता ॥ दानविशालशिष्यानुरोधेन रूपया गुरोः ॥ २ ॥ युग्मम् ॥
सोमप्रजाचार्यकृतिं सुदर्शनां विवृण्वता स्वल्पधिया मयाऽत्र बत ॥ न्यूनाधिकोद्वेकन
मल्पबुद्धितः कृतं विशोभ्यं कृतिनिः कृपालुजिः ॥ ३ ॥

इति श्रीशृंगारवૈરાગ્યતરંગिणीનાપાંતરં समाप्तं

॥ अथ श्रीवीरस्तवनप्रारंभः ॥

स्वःश्रेयससरसीरुह, सूरं श्रीवीरं कृषिवरं सेव ॥ सविशेषहर्षरसवश, सुरासुर
 व्यूहसेव्याऽहिं ॥ १ ॥ अश्वोवसीयससरः, शोषसहस्रांशुराश्रयः सहसां ॥ संसार
 लालसां वो, जूयाल्लवशो वशी वीरः ॥ २ ॥ विषयाशीविषवीश्वर, हिंसारस सरसवा
 रिरुहशिशिर ॥ विश्वस्य रोषशर्वर, संहाररवे शिवाय स्याः ॥ ३ ॥ आशंसवः शि
 वश्री, विलासलीलां विहाय सुरयोषाः ॥ यं शिश्रियुः स्वरीशाः श्रीवीरः श्रेयसेऽसां
 वः ॥ ४ ॥ हरहासहंसशशिहा, रहारियशसोः शिवेषिसंश्रययोः ॥ ईहे वरिवस्याय,
 वीरेशम्यांहिसारसयोः ॥ ५ ॥ शीलसरोवरलहरी, विहारशिशिरा असंवरीयो वः ॥
 वीरस्य व्याहारा, न्हियासुरशरीरशौर्यहरा ॥ ६ ॥ उरुसंशयशैलस्वर, ररिहा वीरावह
 यो वरवृषांसः ॥ अवसेयाल्लौढ्यं वा, वर्षारुहवारिवाहरवः ॥ ७ ॥ सरलाशयाः सुशी
 ला, रिरंसवः श्रायसश्रिया सह ये ॥ येषां श्रीवीरेश्वर, सेवारस एव दर्पाय ॥ ८ ॥ वीर
 शिवाल्लयसरसी, वरलावर सर्वविषयविल्लाम्य ॥ संवरसारसवासर, सर्वेषां लोलवीष्यवृ
 षं ॥ ९ ॥ शीलश्रियो विवाहावसरे विश्वाश्रयो रसावलये ॥ आवर्ष वसुवर्षा, वि
 शां विशालैर्यैरासीः ॥ १० ॥ आशंसे सहसाहं, वासवमेवार्ह शिवरसाल हरे ॥ रु
 हविश्रसावसाय, अवसायायासविरहवरं ॥ ११ ॥ अहुरुषयोर्विशरारु, श्रीसर्वस्वं
 हि शशिसरोरुहयोः ॥ अशरारुस्वास्यश्री, लाम्यविलासं विलोलयसि ॥ १२ ॥ संसा
 रसल्लिराशोः, शोषे कृषिरौर्वशोयश्च वीरः ॥ सर्वाशालासियशो, राशिरहिंसारहः शा
 ला ॥ १३ ॥ उरसिशयालुः श्रेयः, श्रिया असंवरसरोरुहशशीव ॥ रायाल्लयं शि
 वावह, रसाविहारः स्वसेवायां ॥ १४ ॥ संदानिकं ॥ अविषह्यशिरःशूलं, विश्व
 लिहो विषयवैरिवारस्य ॥ व्याहरसि वृपरहस्यं, शस्याय शरीरिविसराय ॥ १५ ॥ शैशं
 व एव सुसारः, स्वरहार्यशिरोविलोलसेव्यान्हे ॥ संहरसि हेलयांहः, सिंहश्च वशेश्वरं
 सहसा ॥ १६ ॥ शिशिरांशुशिशिरलेख्यै, र्गयव्यवहारलालसैरुषैः ॥ संश्रीयसे कृ
 षीशै, रीर्ष्यावल्लीलवासिवरैः ॥ १७ ॥ उल्लासय स्वसेवारसशीले विशि शिवावलीं वी
 र ॥ अविरलविषयहलाहल, लहरीसंहारसुशिरिष ॥ १८ ॥ अवसी वश्यसि सौवै,
 व्याहाररसैः सुरासुराहिविशां ॥ यैः सह रसालयाऽहा, सि हारदूरारसजनरस ॥ १९ ॥
 रैहारिशरीरश्रीः, सुरासुरावार्यवीर्यशाली यः ॥ संवरवैरियशःशशि, रादुरशेषश्रियां
 वासः ॥ २० ॥ वरिवस्यः सूरिवरै, विहाय आशारसाविहारियशाः ॥ अंहोऽसुरवंश

हरिः, सुरशेखशिलाविशालोराः ॥ ११ ॥ शुश्रूषुशिष्यविसर, श्रवःसुहर्षरसवर्षिसंरा
वः ॥ अविलयवार्थैश्वर्य, श्रीयोषाश्लेषरसविवशः ॥ १२ ॥ सैषोऽसहायवीरः, शिवा
रिवाराहवेष्वसुसहेषु ॥ विश्वस्य सुरोर्वीरुह, आयुष्यः श्रेयसा वीरः ॥ १३ ॥ संसारो
रुविषालय, वारिविशोर्षावहव्यवाहो वः ॥ अव्याघ्रीलाऽलससुर, विलयाहावाऽविषय
शीलः ॥ १४ ॥ पंचजिः कुलकं ॥ अह्नियोऽलसस्य शिष्या, वयवलवस्याऽयविरहवि
रसस्य ॥ श्रीवीर वीरयरयाः क्षेय्या अश्रेयमीरस्य ॥ १५ ॥ यः पंचवर्गपरिहारमनो
कमेतच्चेतश्चमत्कृतिकरं गुणकीर्तनं ते ॥ जिह्वाग्रवर्ति चित्तनोति विपदितानाः श्री
वीरनाग्ययुजि न प्रजवंति तस्मिन् ॥ १६ ॥ इति पंचवर्गपरिहारेण श्रीजिनप्रजस
रिक्तश्रीवीरस्तवनं समाप्तम् ॥

॥ अथ श्रीगौतमस्तवनं ॥

श्रीमंतं मगधेषु गौर्वर इति ग्रामोनिरामोऽस्ति यस्तत्रोत्पन्नमसन्नचित्तमनिशं श्री
वीरसेवाविधां ॥ ज्योतिःसंश्रयगौतमान्वयवियत्प्रद्योतनद्योमणिं तापोत्तीर्णसुव
र्णवर्णवपुषं जक्तयेऽनूर्तं स्तुवे ॥ १ ॥ के नाम नाजंगुरनाग्यसृष्ट्यै दृष्ट्यै सुराणां
स्थूहयंति संतः ॥ निमेषविघ्नोक्षितमाननेऽज्योत्स्नां मनोहत्य तवापिबद्धा ॥ २ ॥
निर्जित्य नूनं निजरूपलक्ष्म्यातृ णीकृतः पंचशरस्त्वया सः ॥ इत्थं न चेत्तर्हि कुतस्त्रिने
त्रनेत्रानलस्तं सहसा ददाह ॥ ३ ॥ पीत्वा गिरं ते गलितामृतेष्वाः सुराश्विरं चक्रुरनो
ज्यमिडुं ॥ सुधान्ददे तत्र मुनीश मन्ये लक्ष्म्यललात् शैवलमीदृयतेऽतः ॥ ४ ॥ सौ
नाग्यजंग्यापि समाधिदाने प्रत्येति लोकः कथमेतदङ्गः ॥ यत्त्वां समग्राअपि लब्धिकां
ताः समालिलिङ्गुः समकालमेव ॥ ५ ॥ त्वत्पादपीठे विबुधं त्यमर्त्यास्तजेह नृत्याः
किल कट्पट्टकाः ॥ तैरप्यमाहंत तवोपमानोपमेयजावः कथमस्तु वस्तु ॥ ६ ॥ पदो
र्नखास्ती तव रोहिणीयं मुदे न कस्याद्भुतकृच्चरित्रा ॥ वंदारुपुंसां वदनैर्दुरंतः प्रविष्टविं
बोपि शिवाय यस्याः ॥ ७ ॥ यत्केवलज्ञानमविद्यमानमथात्मनि स्वांतिषदामदा
स्त्वं ॥ लोकोत्तरत्वे ननु तावकानां दिङ्मात्रमेतच्चरिताद्भुतानां ॥ ८ ॥ नवजुणानां
स्तुतयो गुणज्ञैर्विधीयमाना विबुधाधिपाद्येः ॥ स्तुत्यांतरस्तोत्रकथागणस्य समाप्त
ये वृत्करणीजवंति ॥ ९ ॥ न रागवान्नो न जसेतिचारं नालंबसे वक्रगतिं कदाचित्
॥ पुरस्कृते नोपि घनाघनाशी तथापि पृथ्वीतनयोसि रूढः ॥ १० ॥ प्रजो महावीर
मुपास्य सम्यक् त्वयार्जितं यत्कललारहस्यं ॥ गृहे यतित्वेप्यनिरूपरत्नत्रयीजुषा
कीर्तिरतानि तेन ॥ ११ ॥ त्वद्वाणिमाधुर्यजिता पलाय्य सितोपला काचघटीं विवे

श ॥ तत्रापि जीतिं दधती शलाकाभ्याजेन जग्राह तृणं नु वक्त्रे ॥ १२ ॥ श्रीवीरसेवा
रसलालसत्वात् तदाधिनीं केवलबोधलक्ष्मीं ॥ अय्यायतामादरिणीं वरीतुं तृण
य मत्वा त्वमिव त्वमस्थाः ॥ १३ ॥ अपोढपंके कविनिर्निषेधे निरस्ततापे बहु
जंगजाले ॥ विनो नवदाड्मुखगंगपूरे दुर्वादिपूगास्तृणवत्तरति ॥ १४ ॥ राका
मये दिग्वलये समंतात् यशःशशांकेन कृते ध्रुवं ते ॥ कुहूध्वनिः केवलमेव कंठदेशं
पिकानां शरणीचकार ॥ १५ ॥ जगत्रयोज्ञासि यशस्तवेतत् क स्पृष्टतां सार्द्धमनेन च
इः ॥ यस्यापराधेपि तृणस्य नैव प्रनाप्रनावो लज्जतेऽवकाशं ॥ १६ ॥ वृत्रेडुपद्मादिषु
रूढिमात्रं त्वन्नास्ति तु श्रीर्वसतीति मुष्टिः ॥ कुतोऽन्यथा तद्गुणदीप्तिमानां पुरःपुरो नृत्य
ति नित्यमृद्धिः ॥ १७ ॥ वसुनूतिसुतोपि कौतुकं वसुनूतेर्जनकः प्रणेमुषां ॥ जगव
न्नजवोपि वर्तसे कथमंगीकृतसर्वमंगलः ॥ १८ ॥ नाधःकरोषि वृषमीश गणाधिपोपि
धत्से सदा स यमपाशमपि प्रचेताः ॥ श्रीदोपि सूत्रितयमालयवासकेलिस्त्वं पावकोपि
हरसे हरहेतिपातं ॥ १९ ॥ यत्तपत्यपि कलौ जिनप्रजाचार्यमंत्रमनुशीलतां स्फुरेत्
॥ हेतुताऽत्र खलु तत्त्वदेकताध्यानपारमितयैव गृह्यते ॥ २० ॥ मयैवं दुर्दैवं शमयितुमलं
नूष्णमहिमा सुतस्त्वं लेशेन श्रुतरथधुरा गौतमगुरो ॥ कुरुद्योतं क्लीवदिनपतिसुधा गौत
मसिमे प्रनो विद्यामंत्र प्रजव जवतो गौतम नमः ॥ २१ ॥ इति श्रीगौतमस्तवनं समाप्तम् ॥

॥ अथ नेमिस्तवनं क्रियागुप्तं ॥

श्रीहरिकुलहीराकर, वज्रमणिर्वज्रपाणिना प्रणतः ॥ त्वमवद्यमुक्त नेमे, प्रणमुषां
शेमुषीमशृजां ॥ १ ॥ अवद्य ॥ मयि प्रसादप्रवणं कृपानिधे विधेहि शैवेय निजं मनस्त
था ॥ यथा जगन्नाथ मधुव्रत व्रतं नवे नवे तारकपादपद्मयोः ॥ २ ॥ नवे ॥ नयेन नेमे यदु
वंशमौक्तिक श्रियानिवासस्तव पादपंकजं ॥ दुःखोर्मिसंघट्टविघट्टितात्मना तेनाति
गंजीरतमे नवांबुधौ ॥ ३ ॥ आति ॥ दुर्नयार्णवमहातरीनिनाः स्यात्पदोपहितवस्तु
विस्तराः ॥ पातकानि नवदीरितागिराऽजंतु जातशिवदानलालसाः ॥ ४ ॥ अजंतु ॥
प्रेरन्नखश्रेणिमयूखलेखा निर्वासिताशावल्यांधकारं ॥ अवार्यसौंदर्यविलास गेऽहं
तवांध्रियुग्मं शरणं प्रपद्ये ॥ ५ ॥ गे ॥ यस्त्वया रुजुपथः सतां मतो देवखंडितकुतीर्थि
कवर्गः ॥ तं प्रपद्य निरवद्यमुद्यता नेदयंति ननु मुक्तिपुर्णिं डाक् ॥ ६ ॥ ऊदे ॥ वरिवस्या
विधौ यस्ते सद्दिवेकविनाकृतः ॥ तस्याजिमुखमीक्षते न जातु सुखसंपदः ॥ ७ ॥ असत् ॥
कर्मकहावलीपावकं तावकं दुर्नयाहंकृतित्रासनं शासनं ॥ ये प्रपन्ना गुणस्नेहिनो
देहिनस्ते सुराराध्यदुःखानि सुश्रियां ॥ ८ ॥ असुः ॥ विजवराज्यकलासुररा
जतावरमणीरमणीनिरलं मम ॥ हृदि पदांबुरुहस्मरणं चते गिरि च तथ्यगुणस्तव

नं तव ॥ १० ॥ जयन्तु नववर्णपुष्पावलिभूषिता तपोपहा सुललितरा
गवेशला ॥ ११ ॥ गिरिजयेननावनावरा गतामयसुखसंपदा सतां ॥
॥ १० ॥ अराः ॥ नव्यान् नववर्णमखनीरुकचित्तवृत्तीन् सदेशनाजिरजितस्त्वमुरुप्र
जावः ॥ दोषासमागमनिर्मीलितमङ्गाखण्डमाश्वासयेत् किमुरश्मिजिरंशुमाली ॥ ११ ॥
आवः ॥ नूत्यानिनूतपुरुदूतपुराजिरामतां कुर्वति संततमहोत्सवजाजमुर्वरां ॥
स्वहृददंशुमयानि महाभुतानि ते कल्याणकानि नुवनेश विजाव्य चेतसा ॥ १२ ॥
अयानि ॥ नास्त्वया चमरविभ्रमवर्णां हे मुनींश्च वपुषि प्रचरिषुः ॥ पापशात्रवनिब
र्हणकृष्ण ध्यानसंततिरिवाश्रितमूर्तिः ॥ १३ ॥ ऊहे ॥ दुर्बोधं मे सपदि पदकीनूत
वास्तोः पते सदनृगश्रेणीकुवलयवनश्यामलङ्घायकाय ॥ आकौमाराद्भुवनजयिनि
र्यस्य ते ब्रह्मवर्म स्वैः कादंबर्न खलु मदनः स्प्रष्टुमप्यहमीष्ट ॥ १४ ॥ इय ॥ नाङ्गो
दनिनादयादवकुलश्रीकंठपीठिलुगन् मुक्ताहारमहारथं रतिपतिं निर्जित्य जैनाजिरे
॥ कीर्तिं कैरवकोमलामधिगतं त्वामेव देव प्रभुं श्रीमन्नेमिजिनैश्चंश्च शरणं नीरुज
वारातितः ॥ १५ ॥ एमि ॥ सेवादेवाकिनः स्युस्तव पदयुगले येऽत्र नक्तिप्रयुक्तास्तेषां
देवाः सदा पिप्रति हतविषदः संपदः सुप्रसन्नाः ॥ चिंतारत्नं प्रयत्नात् करतलकलि
तं कुर्वतां सर्वकालं कालं नेतर्नराणामटति सुघटतां नो मनोराज्यसिद्धिः ॥ १६ ॥ पि
प्रति ॥ नवताऽऽरि जयोऽरैर्यशःप्रसरैः शुक्लतया जगत्रयं ॥ जिनसिद्धिरिति प्रसिद्धिजा
क् सुखसाम्राज्यमयी महापुरी ॥ १७ ॥ आरि ॥ अवगच्छतरां स्वसेवकं मां नगवन्
यां च शिवस्य वर्तिनां त्वं ॥ करुणार्द्रमनाः कुरु प्रसादं मयि तस्याः सपदि प्रकाश
नेन ॥ १८ ॥ अवक् ॥ मरकतकमनीयकांतिकाय त्वमजिनतैश्च किरीटघट्टितांहे ॥
चिरमिनमम चंचरीकचर्यां हृदय कुशेशयकोशमन्वजस्वं ॥ १९ ॥ अय ॥ निखिलज
गतां गोप्ता गुप्तक्रियास्तवसूत्रणादिति कृतनुतिः सानंदं श्रीजिनप्रजसूरीनिः ॥ नव
तु नवतां जेतुं नूयो नववर्णमसंजवं नयमनयदो जीमः श्रीमद्विवातनयः प्रभुः ॥ २० ॥
इति श्रीनेमिजिनस्तवनं क्रियागुप्तं समाप्तम् ॥

॥ अथ श्रीवर्द्धमानस्तवनप्रारंभः ॥

कंसारिक्रमनिर्यदापगाधाराद्युद्विराट्ठदठविं ॥ ठंदोजिर्विविधैरधीरधीः स्तोष्येऽहं
चरमं जिनेश्वरं ॥ १ ॥ त्रैलोक्यनेतस्तव दुर्नयालीनिर्नाशनं शासनमाश्रितो यः ॥ त
स्येद्वजायुधमाविरस्ति दुःकर्मशैलेऽजिदाविधाने ॥ २ ॥ किमेकमाभ्यर्थकरं न ते यत्
पुष्पंधयोप्येष विशेषविज्ञः ॥ त्यक्तोपजातिभ्रमणानिलाषस्त्वदंगसौगंध्यमनुप्रयाति
॥ ३ ॥ यः सृजत्यजर सौरजसारैरंशुजैस्तव पदांबुजपूजां ॥ प्रेत्य तस्य दिवि देवम्

गाढ्यः स्वांगस्तानि निगदंति सरागं ॥ ४ ॥ बाजिवारणरघोदतानटैरुद्धटा सुजम्ब
 नोगजंभिजृत् ॥ राज्यक्रदिरुपनन्नमीति तं नन्नमीति तव यः पदौ मुदा ॥ ५ ॥ ना
 किनिकायकरप्रहतानां संप्रसरन् गगने मरुजानां ॥ जन्ममहे तव कस्य न जज्ञे
 दत्तमदो धकथोक्तितनादः ॥ ६ ॥ ये नक्त्यात्तप्रमरविलसिता जङ्घुः पादांबुरुहि तव
 विजो ॥ तैः श्रेयः श्रीमधुरमधुरसास्वादो सादात् समजनि कृतिजिः ॥ ७ ॥ तत्त्वा
 तत्वारोपलोपप्रवीणां प्रवहप्राणित्राणसंस्थाधुरीणां ॥ आज्ञां धत्ते मौलिना नव्यजं
 तुश्रेणिः श्रद्धाशालिनी तावकीनां ॥ ८ ॥ वसुधाम सुधामयवक्र विधो तव नाषित
 माडियते जुवि यः ॥ स सुखानि सुखानिरिवोद्यमणीन् बिजृते परितोऽटककीर्ति
 जरः ॥ ९ ॥ स्रग्विणी कुंडलप्राजिगह्नस्थला तारहारद्युतिद्योतिवहस्तटा ॥ राजि
 राखंफलानामखंडादरा पादपीठे लुठत्तावके पावके ॥ १० ॥ कृणादेव तेषां शिव
 श्रीचुजंगप्रयातं विवृद्धिं युजं कर्म पुंसां ॥ नवन्नाममंत्रस्य वर्णानुपूर्वी रसज्ञाग्रव
 तिष्ठुरापादिता यैः ॥ ११ ॥ द्रुतविजंबितमध्यरवध्वनद् विविधतूर्यमनेकमणीमयं
 ॥ कुसुमवर्षचितं तव देशनावनितलं कश्चैत्य न मोदते ॥ १२ ॥ मुकुरोज्ज्वले ग
 एनृतां हृदये प्रमिताहुरापि बत वाक् नवतः ॥ अनियत्तया प्रतिपफाल जिनध्व
 नितोऽर्थतश्च जगदर्च्यधियां ॥ १३ ॥ जगत्प्रजो नक्तिनरादनुदिजा विजातिवंशाद
 पहत्य कृत्यवित् ॥ नरेंद्रवंशस्थमचीकरह्वचीपतिर्नवंतं हरिनैगमेषिणा ॥ १४ ॥ वाचां
 ते निखिलनयाविरोधिनीनां दुर्बोधद्रुमदलने कुठारिकाणां ॥ माहात्म्यं जुवनमनः
 प्रहर्षिणीनां निर्वक्तुं कश्च यथावदस्तु शक्रः ॥ १५ ॥ सिद्धार्थराजकुलनंदनपारिजा
 त न त्राम्यति क तव कीर्तिरपारिजात ॥ वर्णेन दुग्धमधुरेण मतोजनागसिंहो
 दता स्थिरतया सुमनोजनाऽग ॥ १६ ॥ अति महति नवोर्मीमालिनीह प्रमंतो
 जननमरणवीच्या घातदोदूयमानाः ॥ कथमपि पृथुपुण्याः प्राणिनः प्राप्नुवंति प्रव
 हणमिव केचिन्नासनं तावकीनं ॥ १७ ॥ लवणिमतर्जितस्मरपुरंधिरूपदर्पा घटितक
 टाकूलकृशरविद्वकामिमर्मा ॥ कनकमणीमयाजरणरश्मिरंजितांगी व्यजयत वाणि
 नी न नवतः समाधिमुद्रां ॥ १८ ॥ प्रबोधं नव्यांजोरुहवनमधीशाधिगमयन् ह
 रन् मोहध्वांतं परसमयताराः कवलयन् ॥ निविष्टः सिंहासन्यलममलनामंडलशु
 तो नवानाजातिस्मोदयशिखरिणीव द्युतिपतिः ॥ १९ ॥ अमितदमितस्त्रोतो मा
 यचुरंगमसंगमत्रिदशहरणीनेत्रो नेत्रत्रिजागविलोकितैः ॥ तव जिन मनः शेके कर्तुं
 मनागपि न स्वसाञ्चलयितुमलं किं हेमाङ्गि युगांतमहाबलाः ॥ २० ॥ वारिद्र्यापस्प
 रिजवजनुर्विस्त्रसामृत्युदुःखैरार्ताः के के न तव बलवदेवसेवां प्रपन्नाः ॥ किं स्याद्गो

प्रशमनपटोरोषधस्योपयुक्तौ मंदाक्रांता जगति जनता दुःसहेनामयेन ॥ ११ ॥ श
रुदितनिशाकरांशुप्रज्ञा जैत्रकीर्तिहटाधवलितनिखिलत्रिलोकीतलं श्रद्धयोपासते
॥ सरजसविनमत्सुराधीशचूडामणिज्योतिषामरुणितपदपीठमूर्मिनिरेष्यहविस्त्वां
प्रजो ॥ १२ ॥ बिभ्राणो नखविक्रियां नयकरां धूतोद्धसदालधीरौडं शब्दम
नीचकैः प्रकटयन् नूयोवनीकादृतः ॥ त्वङ्गतया नृतकोप्यवाप्य नृपतां मांसादरं
वर्धयन् धत्तेऽनेकपराजिदर्पदलने शार्दूलविक्रीडितं ॥ १३ ॥ विद्यामंत्रेण कार्यं सुर
तरुनिरलं विन्तेन च मृतं पर्याप्तं राज्यलक्ष्म्या कृतममरतया ह्यास्तां सुवदना ॥ स्फू
र्जत्वेका तु नक्तिस्त्वयि मम मनसि ध्वस्ताखिलमला कैवल्यश्रीर्यया स्यात् करतलनिल
या साऽन्हाय जगवन् ॥ १४ ॥ श्रीवीरः सर्वदिक्कैः कनकरुचितनूरोचिरुद्दीप्रदीपैर्मग
ल्यः सोस्तु दीपोत्सव इव जगदानन्दसंदर्नकंदः ॥ सूक्तिर्जेनप्रजीयं मृडुविशदपदा स्वग्ध
राधीयमाना नय्यानां नय्यनूत्यै नवतु नवतुदे नावनानावितानां ॥ १५ ॥ इति
श्रीवर्द्धमान स्तवनं समाप्तम् ॥

॥ अथ चतुर्विंशतिजिनस्तवनं ॥

कनककांतिधनुः शतपंचकोद्वितवृषांकितदेहमुपास्महे ॥ रतिपतेर्जयिनं प्रथ
मं जिनं नृवृषजं वृषजं वृषजंजिनः ॥ १ ॥ विरदलांबित वांछितदायक क्रमलुठत्रि
दशासुरनायक ॥ स्तुतिपरः पुरुषो नवति क्षिता वजित राजितरा जितराग ते ॥ २ ॥ तुरग
लांठनसंनव संनवत्यहरिदं जिन यत्र रसादहं ॥ हृदि दधे नणितीर्गुणनूरुहां
शमहिता महितामहि तावकीः ॥ ३ ॥ नवमहार्णवनिस्तरणोद्यया त्वमजिनंदन
देव निषेव्यसे ॥ व्रतनृतां कुगतेः स्मरनिग्रहप्रसजया सजया सजयात्मना ॥ ४ ॥
त्रिभुवनमितकामितपूरणे सुरत्सरूपमामतिगामुकां ॥ तव विजो नजते नवतः
क्रमावसुमते सुमते सुमतेर्दद ॥ ५ ॥ धरनृपात्मज षष्ठ जिनेश्वर त्वयि कृतप्रण
यः क्रिबते पतिः ॥ रजसतः प्रथितार्थिदरिद्र तोपरमया रमया रमयान्वितः ॥ ६ ॥
प्रभुसुपार्धजगत्रितयाक्लनुः पवितकाशिपुरीकबीलकृणः ॥ सुकृतिनः कृतिनश्चरितं वि
दुःशुनवतो नवतो नवतोदनं ॥ ७ ॥ कुनयकानननंजनकुंजराः शशिरुचे महसेन
सुत प्रजो ॥ निखिलजीवनिकायहितोक्तिजिः शुनवदा नवदा नवदागमाः ॥ ८ ॥
बुधि विजित्य मनोजवमग्रहीन्मकरमंकमिषाध्वजमस्य यः ॥ स्तुतजनाः सविधिं
कुहशां सुरस्तुतमसंतमसं तमसंस्तुतं ॥ ९ ॥ दृढरथांगजशीतल शीतलयुतिकलावि
मला तव जारती ॥ मनसि कस्य न हर्षसनायतां जिन ततान ततानततप्रिनी ॥ १० ॥

जयति गंडकलक्ष्यतनुर्जिनः शशिमुखोबुजदृक् दशमोत्तरः ॥ कनकदीप्तिरमर्षितद्गीर
कस्तवरदो वरदो वरदोर्युगं ॥ ११ ॥ शुभमयी वसुपूज्यसुत प्रजो ज्वननेत्रमहो महि
षांकिता ॥ तव तनुर्वितनोतु सुखं सतामरुचिरं रुचिरं रुचिरंजिता ॥ १२ ॥ सकलस
त्वसरोजविकासने रविरुचिर्विमल त्रिजगत्पते ॥ अपि शमं नयते तव गीर्जिनामृत
रसा तरसा तरसा तृषं ॥ १३ ॥ निजयशोजरनिन्दुतजान्द्वीजलवलक्ष्मिकिर्तिरनं
तजित् ॥ दिशतु वः कुमतासुरनिग्रहे नृशमनःशमनः शमनश्चरं ॥ १४ ॥ जवनयं
तव धर्मं धुनोतु वाक्श्रुतिपथाऽतिथितां गमिता सती ॥ किमु करोति न पितरजः शमं
वरसिता रसिता रसिताञ्जुषा ॥ १५ ॥ जयति शान्तिजिनः स्म जगंति या नटचमूर्यु
धि मोहमहोपतेः ॥ रणकथामपि जक्तिजरेण ते ससहसा सहसा सहसाऽमुचत्
॥ १६ ॥ अयति कुंशुजिनाधिपराज्यमाहिमवत स्त्वयि चक्रहताहितं ॥ त्रिदिवतोऽन्य
धिका जनिर्द्विनिर्धनरसा नरसानरसारकिं ॥ १७ ॥ जगदधीश सुदर्शन जूमिपान्वयपयः
सरिदीश निशामणे ॥ प्रणिदधेऽतिषदो विशदव्रता वनरतानरता नरतावकान् ॥ १८ ॥
हृदि नरस्तवमल्लिजिनस्मरन्नपि हि मूर्तिमुपैति महत्फलं ॥ निशमयन् समताकरु
णांचितां किमुदिता मुदिता मुदितादरः ॥ १९ ॥ त्वमिन सुव्रत कलपलांठनो जनरुचि
र्हरिवंशविजृषणः ॥ शिवसुखाय तपःपरशुद्धिताऽशुजवनो जवनो जवनोधियां ॥ २० ॥
विरतिवर्म तटाहतिकुंठितस्मरशरः शरणीक्रियतां त्वया ॥ गुणगणस्य नमिर्बुधबर्ह
ण ब्रजनजा जनजाजन जावनक् ॥ २१ ॥ अनुमितं खलु नेमिविजो जवन्नमणतो
मयका यदि यच्चिरं ॥ महितपादजवान् जवतः कृपाजवनमानवमा वनमालिना
॥ २२ ॥ कमठशासन पार्श्वशिवंकरे रमतएव मनः प्रियधर्मणां ॥ अपि कुतीर्यज
नेन दुरात्मना तव मतेऽवमतेऽवमतेजसः ॥ २३ ॥ त्रिजगदीक्षण केसरिलक्षण कृ
णमपि प्रजुवीर मनोगिरौ ॥ गुणगणान् मम मास्मि विरज्यतामुदयिता दयितादयि
तावकान् ॥ २४ ॥ च्युतिजनुव्रत केवलनिर्वृतिक्षणदिनाददतां मुदमार्हताः ॥ व्यरधि
यैरुपयत्रिवशैर्दृशां नवसुधा वसुधा वसुधामनिः ॥ २५ ॥ इति जिनप्रजवोमयकाऽति
मक्रमगतैर्यमकाऽवयवैर्नुताः ॥ बलममी वितरंतु धुरिस्थिताः शुभवतां जवतां जवतां
तिजित् ॥ २६ ॥ सडुपदेशकर प्रसरहिताऽखिलतमस्कतया तपनोपमाः ॥ ददतु तीर्थ
कृतो मम निर्ममाः शमरमा मरमाऽमरमानिताः ॥ २७ ॥ जयति दुर्नयपंकजिनीवने
हिमततिर्मतिकैरवकांमुदी ॥ शमयितुं तिमिराणि जते महावृजिनजाजि न जाजिनजा
ती ॥ २८ ॥ करकृताग्रफला पृणती जिनप्रजवतीर्थमिजारिमधिभ्रिता ॥ हरतु हेमह
विः सुदृशां सुखव्युपरमं परमं परमंबिका ॥ २९ ॥ इति चतुर्विंशतिजिनस्तवनं समाप्तं ॥

अथ श्रीमहावीरस्तवनप्रारंभः

पराक्रमेणेव पराजितोऽयं सिंहः सिषेवे धृतलङ्कादंजः ॥ सुखानि वः खानिष्यं र
माणां दैमातुरस्तीर्थकरः करोतु ॥ १ ॥ सप्ताश्वतेजाः करसप्तकोञ्चः कर्मधसप्ता
मिरसप्तजीतिः ॥ प्रणीतवान् सप्तशतीं नयानां वीरः श्रिये व्यंजितसप्ततत्वः ॥ २ ॥
शक्रानत प्राणतकल्पपुण्योत्तरात्वमाषाढवलङ्घ्यष्ट्यां ॥ देवाधिदेव द्विजदारदेवा
नंदोदरेऽनूविहितावतारः ॥ ३ ॥ इष्य नंद्यादसिता त्रयोदशी द्यशीत्यहानंत
तरमीशितस्ततः ॥ सुरेशसेनापतिदेशिताध्वना ह्नात्रं कुलं यत्र पवित्रितं त्वया
॥ ४ ॥ प्रनूतनूतियुनवद्भुवा नवङ्गनुर्महे नोऽजनि हेजिन ध्रुवम् ॥ जगत्रयीजंतु
षु हर्षवर्षिणी निरूढरूढिर्मदनत्रयोदशी ॥ ५ ॥ त्वया स्वदेहद्युतिसंविजागसंजावि
तं हेम सुवर्णमासीत् ॥ तारंतु हीनं त्वदनुग्रहेण दुर्वर्णमित्यापदवर्णवादं ॥ ६ ॥
बाव्ये विबोधाय हरेः सुराडिः पादाग्रनुन्नस्तव यच्चकंपे ॥ चित्रीयता त्वत्तरसा रसात
न्मूर्धानमाधूनयतिस्म नूनं ॥ ७ ॥ बभूव नाग्यातिशयप्रजावात् गुरुस्तवापि त्रिजग
जुरोयः ॥ युक्त्यैव तं मेरुगिरेर्गिरिष्ठं सिद्धार्थमप्यार्यगणा गृणंति ॥ ८ ॥ कथं गु
णः प्राप्तयशःपताका नारीषु नास्तु त्रिशलाशलाका ॥ यत्कुक्षिगुक्तौ विमलः सुवृ
त्तो मौक्तिक्यनूस्त्वं गुणयुक्तिहृद्यः ॥ ९ ॥ दिवि प्रवृद्धं सुरमीश मुष्टिघातेन यदाम
नतामनैषीः ॥ गर्वादिखर्वीकरणश्रमं तु चकर्ष तीर्थेश्वर शैशवेन तत् ॥ १० ॥ मो
हं गमी यः खलु तद्भवेपि गंतुं कथं सोदति लेखशालां ॥ इतीव शक्रोऽपललाप
पित्रोरनौचितिं ते विनयेन धीमान् ॥ ११ ॥ व्याकुर्वतस्ते हरये यदागमं संगृह्य बु
ध्या कतिचित् गिरां लवान् ॥ अध्यापको यदिदधे तदुच्चकैरैदं सुवि व्याकरणं प्र
थामगात् ॥ १२ ॥ यस्या न कस्योदितमुक्तिमार्गमार्गस्य कृष्ण दशमी शमीश ॥ प्रा
ज्यं प्रजो यत्र विसृज्य राज्यं श्रमण्यसाम्राज्यमुपाययास्त्वं ॥ १३ ॥ शिवालये प्रो
ज्जितविग्रहं यत् त्वत्पादमूले चमरं निनीनं ॥ जंनारिदंनोलियमः प्रचंडो नस्प्र
ष्टुमाप्यैष्ट किमत्र चित्रं ॥ १४ ॥ न बाधितुं जातु दधुः समर्थतां मुनींश्च धातोरि
व नान्ववर्त्तिषुः ॥ समाधिरूढां प्रकृतार्थसंपदं तवोपसर्गा व्यशिषस्तु केवलं ॥ १५ ॥
न कौशिके रागमुपासनापरे करोषि रोषं स्म न चंमकौशिके ॥ अहो उदासीनत
यैव निर्जिता चमूस्त्वया दुर्विषहापि कर्मणा ॥ १६ ॥ निबर्हितुंगां सुर
जर्तुरुद्यतस्तथा तथा यो दुरचेष्टत त्वयि ॥ बहिः कृतः स्वर्गिसमाजसंगमा

त् ससंगमः स्यान्नकथं जनंगमः ॥ १७ ॥ एकाग्रपद्मत्रिशतावसाने श्रीवीरती
 रे रज्जुवाजिकायाः ॥ तवोदगात् केवलरुद्धिरस्ताऽपराधराधस्य शुचौ दशम्यां
 ॥ १८ ॥ एकाहमादुर्मुनयः कथं मामितीव कोपात् त्वदुपर्यशोकः ॥ अदीदृशत् षट्
 पदगर्जपुष्पव्याजस्फुरत्तारकदृक्सहस्रं ॥ १९ ॥ सुरैर्विकीर्णास्तव देशनावना बभूवुः
 प्रसूनप्रकराः समंततः ॥ नयश्चलथीनूतकरात्परिच्युताः शराऽवानंगजटस्य कौसुमाः
 ॥ २० ॥ स्फुटीजवन्मालककौशिकीमुखप्रशस्तरागस्तवसंस्तवोचितः ॥ प्रविश्य दि
 व्यः श्रवणाध्वनि ध्वनिर्मुदे न केषां रजयन् मृगानपि ॥ २१ ॥ स्थातुं चलच्चामर
 युग्मकैतवात् त्वदीयदंतद्युतिजान्दह्वीजले ॥ ध्रुवं त्वदास्यांबुजवासिजारती युग्ये
 उपेतां कलहंसदंपती ॥ २२ ॥ स्थैर्यं हृतं यद्भवता शिष्टत्वे तद्याचनाय स्फुटमे
 प मेरुः ॥ स्वयंसमागादिति तुंगहेमसिंहासने ते करवन्ति तर्क ॥ २३ ॥ हंतुं ह्रमो
 हं तम एकमेव तदेहि मेसर्वतमोपहृत्वं ॥ इतीव विज्ञापयितुं सिषेवे नामंडलहृद्य
 धरो रविस्त्वां ॥ २४ ॥ दूराङ्गराजन्मनिदे जवजीः सुधासपीत्यं त्रिजगङ्गनाथं ॥
 नूनं नदन् संसदि देवदेवैर्दिव्याहतो ङुङ्गनिराजुहाव ॥ २५ ॥ मेदं प्रमाणांतरद
 शितं सन्नमस्यते सर्व इतीव पुंसां ॥ मितातपत्रितयहृत्लेन रत्नत्रयं दर्शयतिस्म सा
 ह्यात् ॥ २६ ॥ सुपर्वसंचारितहेमपंकजापदेशतश्चक्रमणकृणे किल ॥ गतस्पृहस्या
 पि गुणैर्वशंवदाः पदोस्तले ते निधयो नवालुठन् ॥ २७ ॥ त्रैलोक्यसंयुक्तनिरंकुशश्चि
 प्राकाररेखात्रयवेष्टितांगं ॥ नैकृतं धन्याः कतिनाम रक्षायंत्रोपमं त्वां सुमनोर्चनीयं
 ॥ २८ ॥ त्वत्प्रातिहार्यश्रियमित्यवेद्ध्य चेतो न यस्येश चमच्चकार ॥ स केवली चेन्न
 तदा ऽस्तु तस्य नरब्रुवस्याजननिर्जगत्यां ॥ २९ ॥ अनिन्द्यविद्यावदनेन्दुदर्पणा गणा
 धिपास्ते यदसूत्रयन् श्रुतं ॥ गिरस्तवैव त्रिपदीसुधाकिरः सतां मनःस्वप्रथितेन गौ
 रवं ॥ ३० ॥ अशेषजापापरिणाममंजुलं विचित्रसंदेहविपातवङ्गलं ॥ स्तुवे वच
 स्ते नयनिर्विरोधता विधायि संबोधविधां निबन्धनं ॥ ३१ ॥ तत्त्वा तपः षष्ठमपास्तन
 व्यलोकार्तिकः कार्तिकदर्शरात्रौ ॥ अपापमापुः पदमीश पापा पुण्यां द्वियुग्सत
 तिवत्सरायुः ॥ ३२ ॥ स्वे यत्र बुद्धे सति फल्गुनीषु जाले स्मरोऽनून्मृतकल्पमानी
 तद्विश्ववन्द्योत्तरफल्गुनीषु बभूव कल्याणकपंचकं ते ॥ ३३ ॥ जुवनाधिपतेरनंतया
 जवत. स्वातिगतेऽत्र नाधिपे ॥ उदयाद्युचितं घनाघनोदकयोगान्नवमौक्तिकश्चि
 या ॥ ३४ ॥ ज्ञातेद्देवाकुक्कुलप्रदीप जगवन् वंदारुवृदारकश्रेणीरत्नकिरीटकांतिलहरी
 संस्नाप्यमानांन्द्ये ॥ मोहोर्वीपतिगर्वपर्वतजिदि व्याधामधामश्रियामश्रांतं जिनसिं
 हसूरिमहित श्रीवीर तुज्यं नमः ॥ ३५ ॥ इतिस्तुतिपरायणे त्रिजगदेकचूडामणे प्रसीद

परमेश्वर स्वरसज्जितमिदं मयि ॥ नवेन्मम नवेनवे नवदुपासनावासना जिनप्रजवसं
विंदां वरद पूर्णमेतावता ॥ ३ ॥ इति पंचकल्याणिकमयं श्रीमहावीरस्तवनं समाप्तम् ॥

॥ अथ श्रीमंत्रस्तवनप्रारंभः ॥

स्वःश्रियं श्रीमदहंतः सिद्धाः सिद्धिपुरीपदं ॥ आचार्याः पंचधाऽऽचारं वाचका
वाचनां वरां ॥ १ ॥ साधवः सिद्धिसाहाय्यं वितन्वन्तु विवेकिनां ॥ मंगलानां च सर्वेषां
माद्यं नवति मंगलं ॥ २ ॥ अर्हमित्यहं माया बीजं च प्रणवाह्वरं ॥ एनं नानास्व
रूपं च ध्येयं ध्यायन्ति योगिनः ॥ ३ ॥ हृत्पद्मषोडशदलस्थापितं षोडशाह्वरं ॥ पर
मेष्ठिस्तुतेर्बीजं ध्यायेदह्वरदं मुदा ॥ ४ ॥ मंत्राणामादिमं मंत्रं तंत्रं विघ्नौघनिग्रहे ॥
ये स्मरन्ति सदैवेन ते नवन्ति जिनप्रजाः ॥ ५ ॥ इति श्रीजिनप्रजविरचितं मंत्रस्तवनं
समाप्तम् ॥

॥ अथ श्रीवर्द्धमानस्तवनप्रारंभः ॥

श्रीवर्द्धमानः सुखवृद्धयेऽस्तु यशःप्रतापैरजिवर्द्धमानः ॥ सिद्धायिका रक्षति यस्य
तीर्थं विघ्नौघतः संततमेव देवी ॥ १ ॥ जिनेन्द्र नेंद्रा अपि तावकीनां स्तोतुं गुणान्
शक्तिजुषस्तथापि ॥ नक्तयेरितस्तान् कतिचिन्नवीमि नाङ्गः स्वमात्रां विविनक्ति वीर
॥ २ ॥ नयाध्वनां नाथ कृतैकमत्यैरश्रान्तमेकांतहितोपदेशैः ॥ करैरिवोपपद्युति
ना तमिस्रास्त्वया नतानां नवनीर्निरासि ॥ ३ ॥ प्रणीयतेऽस्माद्भुतरत्नचित्रैः स
मं विमानैस्त्रिदशागमेन ॥ कल्याणकैर्नूवलयं त्वदीयैस्त्रिविष्टपान्यूनमनूनरुद्धि ॥ ४ ॥
नवंतमीशं नजतोऽनुजातु दुःखान्यलं कानि च नापि तापैः ॥ पाणिस्थचित्तमणिमंग
जाजं का निर्देति पीडयितुं शशाक ॥ ५ ॥ सूर्यप्रजा मोहतमः समूहव्यापादने संशयव
ह्निदात्री ॥ त्वदेशनावाग् जयति त्रिलोकीलोकस्य कर्णामृतवृष्टितुल्या ॥ ६ ॥ रिपून्
विजित्यांतरगानगाधवीर्येण सत्ज्ञानरमां निवेश्य ॥ ऊर्यकार्षीरिण मुक्तिपुर्याः सा
घ्राज्यमज्यानि सुखोत्करेण ॥ ७ ॥ निस्सेव पीयूषचुजा जनस्य मथ्नाति मिथ्यात्व
विषोर्मिपूरं ॥ तव प्रजा नेत्रपुटैर्निपीता कृतस्थितिर्वर्ष्मणि निःकलंके ॥ ८ ॥ वृत्ताष्ट
काद्यह्वरनामधेयैस्तदंत्यवर्णाहितनामकेऽन्दि ॥ इयं स्तुतिर्वीरजिनस्य दृष्टा करोतु क
ल्याणमनुत्तरं वः ॥ ९ ॥ इति जिनप्रजसूरिकृत श्रीवर्द्धमानस्तवनं समाप्तम् ॥

॥ अथ श्रीपार्श्वस्तवनप्रारंभः ॥

पार्श्वं प्रभुं शश्वदकोपमानं दकोपमानं नववन्दिशांतौ ॥ आराधतां दत्तनिरंतरा
यं निरंतरायं पद्मामुमीडे ॥ १ ॥ वीक्षे जगन्नेत्र महाज यत्र महाजयत्रस्य तवांद्भि

युग्मं ॥ पुण्यः स एवाऽवसरोऽमराली सरो मरालीव निषेवते यत् ॥ २ ॥ प्रणोमुषां
पूर्णसमस्तकामं समस्तकामं सकृदप्यधीश ॥ नवंतमानम्य विमानमाया विमानमा
याः प्रनवो नवंति ॥ ३ ॥ नयाढ्यमुद्यज्मजंगमाल मजंगमालहितसर्वनावं ॥ कैर्ना
म धीमन्निरमानि शानं रमानिशांतं न वचस्त्वदीयं ॥ ४ ॥ नित्यं प्रमादेनविना शि
तामं विनाशितामंगलमंगनाजां ॥ त्वन्नाम धन्यः स्मरतीश सारं रतीशसारंगमृगेंड
नादं ॥ ५ ॥ नृत्योपि योत्राऽवृजिनप्रजावे जिनप्रजावैकरसस्त्वयि स्यात् ॥ सरूपवा
न्नीरगजाश्वसेने गजाश्वसेनेश्वरतामुपैति ॥ ६ ॥ चूयान्नमो नीलतमाऽलकाय तमाल
कायप्रज तुन्यमेव ॥ नवात्त्वदन्यः कतमोऽवितान तमोवितानञ्चिडुरोऽर्क एव ॥ ७ ॥
त्वडुक्तकृत्येष्वविरामवामे विराम वामेय मयि प्रसीद ॥ नव्यान् स्तवः पातु जिन प्रनोऽयं
जिनप्रनो यं विदधे यतींऽ ॥ ८ ॥ इति जिनप्रनसूरिविरचितं श्रीपार्श्वस्तवनं समाप्तम् ॥

॥ अथ श्रीपार्श्वनाथस्तवनप्रारंभः ॥

श्रीपार्श्वपादानतनागराज प्रोत्सर्पदेनः कफनागराज ॥ सतां हृताऽसत्परिणामरागं
त्वां संस्तुमः स्थैर्यगुणाऽमराऽगं ॥ १ ॥ ये मर्त्यदेवासुरमाननीयं पश्यन्ति ते श्रीन
रमाननीयं ॥ सद्यस्त्रिलोकीतिलकाऽमितानि सिध्यन्ति तेषामिह कामितानि ॥ २ ॥
दृशोर्दयं पद्मदलानुकारं नाशिश्रयते कमलानुकाऽरं ॥ कुतोऽन्यथा त्वन्नतिदीहितेषु स
र्वश्रियां प्रेम तदीहितेषु ॥ ३ ॥ अन्यर्हितं नव्यकदंबकानां दर्शप्रकर्षाद्वसदंबकानां ॥
सेवन्ति ये त्वां विधिवद्वज्रंते निर्वाणसौख्यं बुधवद्वज्रं ते ॥ ४ ॥ रतेरहंकृत्यपनायिका
नि र्वपुःश्रिया ते सुरनायिकानिः ॥ नाहोनि चेतः परजावलीनमचित्यविस्तारि शु
जावलीनं ॥ ५ ॥ प्रनो तवाऽस्तस्मरराजमाने नखांशुजात्रेन विराजमाने ॥ क्रमांबु
जे लक्ष्मिगृहे रसेनशक्रार्चनीय स्तुमहे रसेन ॥ ६ ॥ आकांक्षिता बहुविधं जनतानि
रामाऽस्पृष्टामहोदयपुरी ध्रुवतानिरामा ॥ अप्यध्वरश्रुतितपःसवनादृते न पुंसाऽऽ
प्यते जिन तव स्तवनादृतेन ॥ ७ ॥ इत्थं फणींऽ सततश्रितपार्श्व नाऽथ स्त्री वा स्तवं
पठति यस्तव पार्श्वनाथ ॥ तस्मै स्पृष्टहामवृजिनप्रनवाय नव्या लक्ष्मी विजर्ति सुमनः स
मवायनव्या ॥ ८ ॥ इति जिनप्रनसूरिविरचितं श्रीपार्श्वनाथस्तवनं समाप्तम् ॥

॥ अथ श्रीनंदीश्वरकल्पप्रारंभः ॥

आराध्य श्रीजिनाधीशान् सुराधीशार्चितक्रमान् ॥ कंदर्पं नंदीश्वर दीपस्याचक्षेवि
श्वपावनं ॥ १ ॥ अस्ति नंदीश्वरोनाम्नाऽष्टमोदीपो द्युसंनिजः ॥ तत्परिक्षेपिणा नं
दीश्वरेणांनोधिना युतः ॥ २ ॥ एतद्वलयविष्कंजे लक्षाशीतिश्वतुर्युता ॥ योजना

नां त्रिषष्टिश्च कोटयः कोटीशतं तथा ॥ ३ ॥ असौ विविधविन्यासोद्यानवान् देव
जोगन्तुः ॥ जिनेऽपूजासंसक्तसुरसंपातसुंदरः ॥ ४ ॥ अस्य मध्यप्रदेशे तु क्रमात्
पूर्वादिदिक् च ॥ अंजनवर्णाश्चत्वारस्तिष्ठत्यंजनपर्वताः ॥ ५ ॥ दशयोजनमहस्ता
तिरिक्तविस्तृतास्तले ॥ सहस्रयोजनाश्चार्धं ह्रस्वमेरूयश्च ते ॥ ६ ॥ तत्र प्राक्
देवरमणो नित्योद्योतश्च दक्षिणः ॥ स्वयंप्रजः प्रतीच्यस्तु रमणीय उदक्स्थितः ॥ ७ ॥
शतयोजनायतानि तदर्थं विस्तृतानि च ॥ दिसप्ततियोजनोच्चान्यर्द्धचैत्यानि तेषु च ॥
॥ ८ ॥ पृथक् द्वाराणि चत्वार्युच्चानि षोडश योजनीं ॥ प्रवेशे योजनान्यष्ट विस्ता
रेष्यष्ट तेषु तु ॥ ९ ॥ तानि देवासुरनागसुपर्णानां दिवाकसां ॥ समाश्रयादेव तेषां
नामनिर्विश्रुतानि च ॥ १० ॥ षोडशयोजनायामा स्तावन्मात्राश्च विस्तृता ॥ अष्ट
योजनकोत्सेधास्तन्मध्ये मणिपीठिकाः ॥ ११ ॥ सर्वरत्नमया देवहृंदकाः पीठिकोप
रि ॥ पीठिकान्योऽधिकायामोदयनाजस्तु तेषु च ॥ १२ ॥ रुषजा वर्धमाना च त
था चंडाननापि च ॥ वारिषेणाचेति नाम्ना पर्यकासनसंस्थिता ॥ १३ ॥ रत्नमद्योयु
ताः स्वस्वपरिवारेण हारिणा ॥ शाश्वतार्हत्प्रतिमाः प्रत्येकमष्टोत्तरं शतं ॥ १४ ॥
दे दे नागनूतकुंडनूत प्रतिमे पृथक् पृथक् ॥ प्रतिमानां पृष्टतस्तु षट्त्रयं प्रतिमैकिका
॥ १५ ॥ तेषु धूपघटीदामघंटाष्टमंगलध्वजाः ॥ षट्त्रयोरणचंगेर्यः पटलान्यास
नानि च ॥ १६ ॥ षोडश पूर्णकलशादीन्यलंकरणानि च ॥ सुवर्णरुचिररजो वालु
कास्तत्र जूमयः ॥ १७ ॥ आयतनप्रमाणेन रुचिरा मुखमंडपाः ॥ प्रेक्षार्थमंडपा
अर्द्धवाटिकामणिपीठिकाः ॥ १८ ॥ रम्याश्च स्तूपप्रतिमाश्चैत्यवृक्षाश्च सुंदराः ॥ १९ ॥
ध्वजाः पुष्करिण्यो दिव्याः संति यथाक्रमं ॥ २० ॥ प्रतिमाः षोडश चतुर्दशस्तु
पेषु सर्वतः ॥ शतं चतुर्विंशमेवं ताः साष्टशततद्युताः ॥ २१ ॥ प्रत्येकमंजनाङ्गीणां
ककुब्जं चतसृष्वपि ॥ गते लङ्के योजनानां निर्मत्स्यस्वह्वारयः ॥ २२ ॥ सहस्र
योजनो देधा विष्कंजे लङ्कयोजनाः ॥ पुष्करिण्यः संति तासां क्रमान्नामानि षो
डश ॥ २३ ॥ नंदिषेणा चाप्यमोघा गोस्तूपाऽथ सुदर्शना ॥ तथा नंदोत्तरानंदा सु
नंदा नंदिवर्धना ॥ २४ ॥ जडा विशाला कुमुदा पुंडरीकिणिका तथा ॥ विजया वै
जयंती च जयंती चापराजिता ॥ २५ ॥ प्रत्येकं योजनं पंच पंचशत्या परत्र च ॥ यो
जनानां पंचशतिं यावद्विस्तारजांति तु ॥ २६ ॥ लङ्कयोजनदीर्घाणि महो
द्यानानि तानि तु ॥ अशोकसप्तहृदक चूत चंपकसंज्ञया ॥ २७ ॥ मध्ये पुं
ष्करिणीनां च स्फटिकाः पद्ममूर्तयः ॥ ललामवोदुद्यानादिचिन्हा दधिमुखाऽ
यः ॥ २८ ॥ चतुःषष्टिसहस्रोच्चाः सहस्रं चावगाहिनः ॥ सहस्राणि दशा

धस्ताडुपरिष्ठाच्च विस्तृताः ॥ ३८ ॥ अंतरे पुष्करिणीनां द्वौ द्वौ रतिकराचलौ ॥ त
तो नवंति षात्रिंशदेते रतिकराचलाः ॥ ३९ ॥ शैलेषु दधिमुखेषु तथा रतिकराडि
षु ॥ तद्वाश्वताहं चैत्यानि संत्यंजनगिरिष्विव ॥ ४० ॥ चत्वारो द्वीपविदित्तु तथा
रतिकराचलाः ॥ दशयोजनसहस्रायामविष्कंजशालिनः ॥ ४१ ॥ योजनानां स
हस्रं तु यावदुत्तमशोनिताः ॥ सर्वरत्नमयादिव्या ऊर्ध्वर्याकारधारिणः ॥ ४२ ॥ त
त्र द्वयो रतिकराचलयोर्दक्षिणस्थयोः ॥ शक्रस्येशानस्य पुनरुत्तरस्थितयोः पृथक्
॥ ४३ ॥ अष्टानां महादेवीनां राजधान्योऽष्टदिक्तु ताः ॥ लक्षाबाधा लक्षमाना जिना
यतननूषिताः ॥ ४४ ॥ सुजाता सौमनसा चार्चिमाली च प्रजाकरा ॥ पद्मा शिवा तथा
शुच्यंजने नूतावतंसिका ॥ ४५ ॥ गोस्तूपासुदर्शने अप्यमलाप्सरसौ तथा ॥ रोहिणी
नवमी चाथ रत्ना रत्नोच्चयापि च ॥ ४६ ॥ सर्वरत्नसंचया च सुवसुर्वसुमित्रिका ॥ व
सुजागादि च वसुंधरानंदोत्तरे अपि ॥ ४७ ॥ नंदोत्तरकुरुर्देवकुरुः कृष्णा ततो
पि च ॥ कृष्णराजी रामरामा रक्षिता प्राक् क्रमादमूः ३८ ॥ सर्वैर्यस्तासु देवाः कुर्व
ते सपरिहृदाः ॥ चैत्येष्वष्टाहिकापुण्यतिथिषु श्रीमदहंतां ॥ ४९ ॥ प्राच्येऽजन
गिरौ शक्रः कुरुतेऽष्टाहिकोत्सवं ॥ प्रतिमानां शाश्वतीनां चतुर्दशे जिनालये ॥ ४० ॥
तस्य चादेश्वतुर्दिकस्थमहावापीवितर्दिषु ॥ स्फाटिकेषु दधिमुखपरितेषु चतुर्वर्षि
॥ ४१ ॥ चैत्येष्वहं प्रतिमानां शाश्वतीनां यथाविधि ॥ चत्वारः शक्रदिग्पालाः कुर्वते
ष्टाहिकोत्सवं ॥ ४२ ॥ ईशानेऽस्त्वोत्तराहं जनादौ विदधाति तं ॥ तद्वोकपालास्तद्वपी
दध्यास्यादिषु कुर्वते ॥ ४३ ॥ चमरेंद्रो दक्षिणात्येऽजनाद्वुत्सवं सृजेत् ॥ तद्वाप्यंत
र्दधिमुखेष्वस्य दिग्पतयः पुनः ॥ ४४ ॥ पश्चिमेऽजनशैले तु बलींशः कुरुते महं ॥ तदि
ग्पालास्तु तद्वप्यंतर्गदधिमुखादिषु ॥ ४५ ॥ वर्षेदीपदिनारब्धानुपवासान् कुहू
तिथौ ॥ कुर्वन्नंदीश्वरोपास्त्यै श्रायसीं श्रियमाश्रयेत् ॥ ४६ ॥ नक्त्या चैत्यानि वंदा
रुस्तत्स्तोत्रस्तुतिपाठनाक् ॥ नंदीश्वरमुपासीनोऽनुपूर्वाहस्तरेत्तरां ॥ ४७ ॥ प्रायः पू
र्वार्चार्थं ग्रथितैरेवायमाचितः श्लोकैः ॥ श्रीनंदीश्वरकल्पो लिखित इति श्रीजिन
प्रजाचार्यैः ॥ ४८ ॥ इति श्रीजिनप्रजाचार्यविरचितनंदीश्वरकल्पः समाप्तः ॥

॥ अथ श्रीशारदास्तवनप्रारंभः ॥

वाग्देवते नक्तिमतां स्वशक्तिकलापवित्रासितविग्रहा मे ॥ बोधं विद्युदं नवती
विधत्तां कलापवित्रासितविग्रहा मे ॥ १ ॥ अकंप्रवीणाकलहंसपत्राकृतस्मरेणानमतां
निहंतुं ॥ अकंप्रवीणा कलहंसपत्रा सरस्वती शश्वदपोहता ॥ २ ॥ ब्राह्मी विजे

षीष्ट विनिङ्कुदप्रजावदाता घनगर्जितस्य ॥ स्वरेण जैत्री कृतुना स्वकीयप्रजा
वदाता घनगर्जितस्य ॥ ३ ॥ मुक्ताङ्गमालालसदौषधीशाऽनिशूज्वला जाति करे त्व
दीये ॥ मुक्ताङ्गमाला लसदौषधीशा यां प्रेक्ष्य नेजे मुनयोपि हर्ष ॥ ४ ॥ ज्ञानं
प्रदातुं प्रवणा ममातिशया लुनाना जवपातकानि ॥ त्वं नेमुपां नारति पुंडरीक
शयालुनानाजवपातकानि ॥ ५ ॥ प्रौढप्रजावा समपुस्तके न ध्याता सि येनांबि विरा
जिहस्ता ॥ प्रौढप्रजावा समपुस्तकेन विद्या सुधापूरमदूरदुःखा ॥ ६ ॥ तुभ्यं प्र
णामः क्रियते नयेन मरालयेन प्रमदेन मातः ॥ कीर्तिप्रतापां जुवि तस्य नम्रमरालयेन
प्रमदेन मातः ॥ ७ ॥ रुच्यारविंदत्रमदं करोति वेलं यदीयोर्चति तेंऽन्हियुग्मं ॥ रु
च्यारविं दत्रमदं करोति स स्वस्य गोष्ठीं विदुषां प्रविश्य ॥ ८ ॥ पादप्रसादात्तव रू
पसंपत् लेखानिरामोदितमानवेशः ॥ जवेन्नरः सूक्तिनिरंब चित्रोलेखानिरासीदि
तमानवेशः ॥ ९ ॥ सितांशुकां ते नयनानिरामां मूर्तिं समाराध्य जवेन्मनुष्यः ॥
सितांशुकांते नयनानिरामांधकारसूर्यः क्लृप्तिपावतंसः ॥ १० ॥ येन स्थितं त्वामनु
सर्वतीर्थैः सजाजिता मानतमस्तकेन ॥ दुर्वादिनां निर्दलितं नरेंद्रसजाजितामानत
मस्तकेन ॥ ११ ॥ सर्वज्ञ वक्रवरतामरसांकलीनामालीं घ्रती प्रणयमंथरया दृशै
व ॥ सर्वज्ञवक्रवरतामरसांकलीना प्रीणातु विश्रुतयशाः श्रुतदेवता नः ॥ १२ ॥
क्लृप्तस्तुतिर्निविडनक्तिजमत्वष्टकैर्गुणैर्गिरामिति गिरामधिदेवता सा ॥ बालोऽनुकंप्य इ
ति रोषयतु प्रसादस्मेरां दृशं मयि जिनप्रजसूरिवर्षा ॥ १३ ॥ इति श्रीजिनप्रजसूरि
कृतश्रीशारदास्तवनं समाप्तम् ॥

॥ अथ श्रीजिनसिंहसूरिस्तवनप्रारंभः ॥

प्रभुः प्रदद्यान्मुनिपक्षिपंक्तेर्नागारिरागोपचितिं सदानः ॥ समुद्रहन् श्रीजिनसिंह
सूरिर्नागारिरागोपचितिं सदा नः ॥ १ ॥ कल्याण गोत्राधितमोहरेणौ चंभानिलेन
स्थिरतागुणेन ॥ कल्याणगोत्रायि तमोहरेणौन्नत्यं त्वयैवार्हतशासनस्य ॥ २ ॥ स्वा
मिन् मनोन्वेति न ते मृगाङ्गीं मनोजवानां चतुरंगमानां ॥ बोधेन रुद्धीर्न कुलं गजा
नां मनोजवानां च तुरंगमानां ॥ ३ ॥ कंदर्पकांतारविजावसूनां प्राप्ते त्वयीशान्यमृ
षिं तपःश्रीः ॥ कंदर्पकांतारविजावसूनां निधिर्गुणानां जुवि यत्त्वमेव ॥ ४ ॥ ज
गज्जनांनोजवने गुणौघवक्रारविंदं नविना कृतोहं ॥ वंदे त्वदीयं सकलोरुपस्य व
क्रारविंदं नविनाकृतोहं ॥ ५ ॥ सर्वं कषायानलमेघवारिमोहाय सूक्तं शृणु तं विजेतुं ॥ स
र्वं कषायानलमेघवारिमुत्तं स्मर श्रीजिनसिंहसूरेः ॥ ६ ॥ मुदे न कस्यास्तु धुरि स्थि

ता ते सरस्वती कुड्बशीकराणां ॥ माधुर्यशैत्याङ्गधिनी तरिनी सरस्वती कुड्बशीकराणां ॥ ७ ॥ सदोदिताबोधमपूरुषा अप्यानदितावागमृतं श्रवोन्म्यां ॥ सदोदिताबोधमपूरुषा अप्युपाशमंस्तेन मुनीषु तेषां ॥ ८ ॥ व्यामोहबाणासुरदर्पमाथ पद्मावरो दीर्णतमोवितानः ॥ त्वमेधि सन्मंत्रजपानिराऽपद्मावरो दीर्णतमोवितानः ॥ ९ ॥ योगेन धीरोचित माननीय श्रियस्तवोचे शशिनोपमानं ॥ योगेन धीरोचित माननीय प्रख्यातमूर्खं तमुदाहरामः ॥ १० ॥ स्मराशुगानां हृदि मंगिमर्माविधामरेशास्त्र निधेहितानि ॥ तत्त्वानि सूरिंश्च मदांद्भिजेदविधाऽमरेशाऽस्त्रनिधे हितानि ॥ ११ ॥ जिनप्रजाचार्यमनासमानावबोधमव्याः कविमात्मशिष्यं ॥ जिनप्रजा चार्यमनासमाना प्रजो स्फुरत्वस्य तव प्रसादात् ॥ १२ ॥ श्रीमङ्गिनेश्वरयतीश्वरपादपद्मशृंगारचूङ्गकरणिर्जिनसिंहसूरिः ॥ इत्थं स्तुतोस्तु यमकैः शमकैर्वेङ्गुरानन्दकंदलनडुल्लजितो नतानां ॥ १३ ॥ इति श्रीजिनप्रजसूरिकृतयमकस्तवकितश्रीजिनसिंहसूरिस्तवनं समाप्तं ॥

॥ अथ श्रीपंचनमस्कृतिस्तवनप्रारंभः ॥

प्रतिष्ठितं तमः पारे पारेवाग्वर्तिवैजवं ॥ प्रपंचं वेदसः पंच नमस्कारमभिष्टुमः ॥ १ ॥ अहो पंचनमस्कारः कोप्युदारो जगत्सु यः ॥ संपदोऽष्टौ स्वयं धत्ते दत्तेऽनंतास्तु ताः सतां ॥ २ ॥ दत्तेऽनुकूलएवाभ्यो मुक्तिमात्रमपि प्रभुः ॥ एष पंच नमस्कारः प्रातिलोभ्येपि मुक्तिदः ॥ ३ ॥ नमस्कारनरेंद्रस्य किमपि प्राजवं स्तुमः ॥ यदीयफूल्हतेनापि विड्वंति द्विषः कृणात् ॥ ४ ॥ सिद्धयोप्यणिमाद्यास्ता नमस्कारमधिष्ठिताः ॥ अष्टाष्टयह्वरात्मापि यदसौ प्रणवेऽविशत् ॥ ५ ॥ शिरःकादिधियाधीरैः स्वांगदेशनिवेशिता ॥ नमस्कृतेर्नवपदी कटरे वज्रपंजरः ॥ ६ ॥ वर्त्यतां श्रीनमस्कारान् कार्मणं किमतोधिकं ॥ यत्संप्रयोगतः पांशुरपि संवनयेज्जगत् ॥ ७ ॥ नमस्कारं नुमः सिद्धं यत्पदस्पर्शपूतया ॥ पद्याह्लादितसर्वांगः शान्तिमासादयेऽऽवरी ॥ ८ ॥ नववर्णी नमस्कृत्याः कृती प्रतिपदं जपन् ॥ विधने विविधानिघ्नविघ्नावग्रहनिघ्नदं ॥ ९ ॥ कर्णिकाष्टदलाढये हृत्पुंडरीके निवेश्य यः ॥ ध्यायेत्पंच नमस्कारं संसारं स तरेत्तरां ॥ १० ॥ अष्टौ कोष्ठे पदेष्वस्य वर्णानालिख्य तावतः ॥ कुड्यादावर्चयन् सम्यगेति शान्तेर्निशांततां ॥ ११ ॥ आद्याह्वराण्यपीष्टार्थसिध्यै स्युः परमेष्ठिनां ॥ बिंदुरप्यामृतः किं न नाशयेद्विषविक्रियां ॥ १२ ॥ करांगुलीषु विन्यस्याहंदादीन् ध्यानमानयन् ॥ प्रत्यूहपन्नगव्यूहव्यपोहे वै न तेयति ॥ १३ ॥ गुरुन् पंच क्रमात् ध्यायन् मुड्या परमेष्ठिनां ॥ गूढप्ररूढ मचिरात् कर्मग्रंथि विमोचयेत् ॥ १४ ॥ षोडशाक्षरगान् श्रद्धापरमः परमेष्ठिनः ॥ प्राणीप्राणि

दधानोप्यौपवस्तुफलमेधते ॥ १५ ॥ विद्युङ्कलाग्रिचूपाजव्यालचौरागिरिमारिजं ॥
नयं वंचयते पंच नमस्कारस्य संस्मरन् ॥ १६ ॥ आराध्य विधिवत्पंच नमस्कारमु
दारधीः ॥ लङ्काजापेन पापेन मुक्तमार्हत्यमश्रुते ॥ १७ ॥ ऐहिकं फलमीप्सूनामष्ट
कर्मप्रसाधिनी ॥ मुक्तयर्थिनां च स्यादेवैवाष्टकर्मनिषेधिनी ॥ १८ ॥ विपदामनि
चारस्योपादानस्याखिलश्रियां ॥ स्मर्ता नमस्कृतेः स्वर्गिवर्गेण वरिवस्यते ॥ १९ ॥
चतुर्दशानां पूर्वाणामेषैवोपनिषत्परा ॥ आद्या सकलविद्यानां बीजानां प्रकृतिः
परा ॥ २० ॥ इयं पथ्योदनं पथ्यं परलोकाध्वयायिनां ॥ परमास्त्रं नृणां मोहराज
युद्धाय सङ्गतां ॥ २१ ॥ प्राणी प्राणप्रयाणस्य हृणे ध्यायन्नमस्क्रियां ॥ लज्जते सु
गतिं नैकान् पाप्मनः कृतपूर्व्यपि ॥ २२ ॥ नमस्कृतिं कृपावित्तः श्रोत्रयोः प्राञ्जती
कृतां ॥ स्वीकृत्य पुण्यसध्व्यंचस्तिर्यचोपि ययुर्दिवं ॥ २३ ॥ त्रिदंडिनं निगृह्याऽसिय
ष्टिना श्रेष्ठिनंदनः ॥ नमस्कारस्य महसाऽसाधय त्वर्णपूरुषं ॥ २४ ॥ स्मृत्वा पंच
नमस्कारं प्रविष्टायास्तमोगृहं ॥ घटन्यस्तो महासत्याः पन्नगः पुष्पमाव्यचूत् ॥ २५ ॥
नमस्कारेण संबोध्य मातुर्लिंगवनामरं ॥ प्राणत्राणं स्वपरयोर्व्यधत्त आऽपुंगवः ॥
२६ ॥ यद्गतां हुंडिकः प्रापत् सुकुलं चंडपिंगलः ॥ इतस्तादृक् गुणस्फीतिं सुदर्श
नः सुदर्शने ॥ २७ ॥ एष माता पिता स्वामी गुरुर्नेत्रं निषक् सखा ॥ प्राणत्राणं
गतिर्दीपः शान्तिः पुष्टिर्महन्महः ॥ २८ ॥ निधयः संनिधौ कामधेनुरप्यनुगामिका ॥
नूतनो नृतकास्तस्य यस्य नैष हृदो हिरुक् ॥ २९ ॥ नास्येयतां प्रजावाणां क्रमवर्ति
तया गिरां ॥ मितायुष्माच्च सर्वोपि न्यक्षेण जणितुं क्षमः ॥ ३० ॥ सर्वावस्थोचितं
सर्वश्रुतसारं सनातनं ॥ परमेष्ठिमहामंत्रं जक्तितंत्रमुपास्महे ॥ ३१ ॥ उच्चैर्योजन
लङ्कमानविदितो बिभ्रत्सुवर्णात्मतां नव्यानंदनजशालमहिमा रोचिष्मचूलांचि
तः ॥ अस्तु श्रीजिनगेहनास्वररुचिस्थानं लसन्निर्जरः सोयं वः परमेष्ठिपंचकनम
स्कारः सुमेरुःश्रिये ॥ ३२ ॥ साम्रायावयवां जिज्ञप्रजगुरुयां सूत्रयामासिवान् दि
व्यां पंचनमस्कृतिस्तुतिमिमामानंदनंदनमनाः ॥ यस्यैषांचति कंठसीमनि सदा मुक्ता
लताविचित्रं तं मुंचत्यचिरेण विघ्ननिचयाः श्लिष्यन्ति च श्रीजराः ॥ ३३ ॥ इति
श्रीपंचनमस्कृतिस्तवनं समाप्तम् ॥

॥ अथ श्रीवीरस्तवनप्रारंभः ॥

श्रीवर्द्धमान परिपूरितनम्रकाम चामीकरप्रज जिनप्रजसूरिरेतं ॥ सोसूयते त
व जगज्जनहर्षवर्षदीपोत्सवस्तवलवं यमकावदातं ॥ १ ॥ श्रितास्त्वां कमलाह

स्य कल्पपाद पयोजये ॥ करौ तान् प्रति विश्वैककल्पपादपयोजये ॥ १ ॥ क
स्ते नतिं न सद्बोधसिंधुरारातिलक्षणे ॥ रंके च तुल्यचित्ताय सिंधुरारातिलक्षणे
॥ २ ॥ हित्वेश देहं दर्शं त्वां शिवशंकार्तिके विदः ॥ नान्यतीर्थ्या यत्र लुप्ता शिवशंका
र्तिकेविदः ॥ ४ ॥ रुद्रान्यपवर्णानामादानं दीपालिका सतां ॥ कोटिं परां यत्र तेऽज्जु
दानंदीपालिका सतां ॥ ५ ॥ कुट्टशां ह्यश्रुवे तेंऽत्यदेशनाशितदर्पका ॥ धन्यैरेवेश वैरा
ग्यदेशनाशितदर्पका ॥ ६ ॥ त्वन्मुक्त्याऽसीत्तमो हंतुं तरसा दक्ष पावनी ॥ पूः पापा
पापपद्माऽत्पेतरसादक्षपाऽवनी ॥ ७ ॥ त्वत्सेवायां हृषीकेजहस्तिपाऽलस्यहीनता ॥
कैर्न नाम तदा राज्ञो हस्तिपालस्य हीनता ॥ ८ ॥ दधानाऽघोरगेष्टुक्तस्वातिरेकाविराज
तां ॥ रुद्धेषु जात त्वन्मोक्षो स्वातिरेका विराजतां ॥ ९ ॥ त्वन्निर्याणेन करणं ना
गसंज्ञमरंजयत् ॥ एनांसि जगवन् कं ना नागसंज्ञमरंजयत् ॥ १० ॥ मूर्धगत
स्येंद्रियार्थममता विषपानतः ॥ नाथोपचर्यां कुर्यास्त्वं मम ताविषपानतः ॥ ११ ॥
तावकं या पिबत्युच्चै रमायाननसारसं ॥ दृष्टिर्विदति सौरस्य रमाया न न सारसं
॥ १२ ॥ सूयासमन्वहमहं जवतः पृथिव्यां सिद्ध्यर्थनंदनयशोनिमतं समस्याः ॥
सिद्ध्यर्थनंदनयशोनि मतं समस्याः सर्वश्रियां जिन निजं हृदि रोप्यतां मे ॥ १३ ॥
इति श्री जिनप्रज्ञसूरिविरचितश्रीवीरस्तवनं समाप्तम् ॥

॥ अथ श्रीआदिजिनादिस्तवनप्रारंभः ॥

प्रणम्यादिजिनं प्राणी मरुदेवांगजायते ॥ हरणे पापरेणूनां मरुदेवांग जायते
॥ १ ॥ गर्वमैदवमञ्जावमाननम्यप्रजोरुणः ॥ सांदर्येणाजितस्त्वं माननम्य प्रजोरु
णः ॥ २ ॥ मोहस्यानापतंस्त्राणं शंनवेश मिता रये ॥ यस्मै विश्वं नमश्चक्रे शं
नवै शमितारये ॥ ३ ॥ मुदे ऽजिनंदनः सृतो राजसंवरदेहतः ॥ यत्पादाब्जे नृणां
चावं राजसं वरदे हतः ॥ ४ ॥ दुःस्थानां सुमते दौस्थ्यं साध्वसागदवाहनं ॥
ध्यायंस्त्वां च स नीरोगः साध्वसागद वाहनं ॥ ५ ॥ कः पद्मप्रज्ञ शक्तीस्ते प्रज्ञावद
मिता हिताः ॥ संख्यातुमीष्टे चंद्रार्कप्रज्ञावदमिता हिताः ॥ ६ ॥ मोहराजं सुपार्श्व
त्वं नुतमायामलोलुपः ॥ जक्तौ तेऽतः कोस्तु विद्वानुतमायामलोलुपः ॥ ७ ॥
तव चंद्रप्रज्ञोत्पन्नमहसे नक्षमेनतः ॥ न सेवाविरहं सोढुं महसेनक्षमेनतः ॥ ८ ॥
मयि बिभ्रत्तनुं चंद्रनावलक्षप्रज्ञोदयां ॥ तन्यास्त्वं सुविधे सर्वनावलक्ष प्रज्ञो दयां
॥ ९ ॥ शीतज्ञातुं श्रियोधाम्ना रविकल्पमनामयाः ॥ त्वां प्रत्यात्मा कृतो नर्तारवि
कल्पमना मया ॥ १० ॥ त्वन्मते रमते श्रेयन् कमलायतनेत्र या ॥ सा धीप्रिया
मेऽस्तु कृतं कमलायतनेत्रया ॥ ११ ॥ वासुपूज्य सविज्ञास्त बंधूकारुण्ययोगतः ॥

शरणं त्वक्रमौ विश्वबंधूकारुण्ययोगतः ॥ १२ ॥ श्रेयसः शरणं नव्य त्वं गह्व
विमलंकृते ॥ तद्विदेहि च नक्तयादिक्त्वं गह्वविमलंकृते ॥ १३ ॥ यः ख्यातस्त्रि
जगत्कार्य सदानुतनयोऽनिशं ॥ हं त्वर्कवन्मोहमयीं सदानुतनयोनिशं ॥ १४ ॥
त्वत्पादाब्जेऽलिनो हर्षाद मलं पटतां पदं ॥ शांते मोहं जितं मन्ये दमलंपटतां
पदं ॥ १५ ॥ सुश्रीकुंभं प्रतिप्रवृद्धा यमलार्जनं चंजनाः ॥ यास्तावीर्दंरागरोपयम
लार्जनचंजनाः ॥ १६ ॥ सोढुं समर्था नूयस्य नतमामवनिर्वलं ॥ सौरत्वमर्हच्च
क्रीडनत मामव निर्वलं ॥ १७ ॥ शक्तिं नवाब्धेरुद्धर्तुं मतिमद्वीनदेहिनः ॥ पुण्य
धातर्जने नक्तिर्मतिमद्वीन देहि नः ॥ १८ ॥ यस्या विलासास्त्रैलोक्य पद्मानंदनजा
नवः ॥ मा तु सुव्रत सा शक्या पद्मानंदनजा न वः ॥ १९ ॥ यत्र नां हि द्रयी ते वा न
मे रुचिरकोमला ॥ तत्र राजेप्यनीतानां न मे रुचिरकोमला ॥ २० ॥ नेमे नमस्ते
दोषज्ञ रंजनः प्रजविष्ववे ॥ कर्मासुरवधायोच्चैरंजनप्रजविष्ववे ॥ २१ ॥ तापाग्नौ
जुहुवे पार्श्वे नवता पंचसायकः ॥ श्रितोऽतस्त्वं जनो मोहनवतापं च सायकः ॥
२२ ॥ नाऽलुन्यः कामसौख्याय लोकनेतरणीयसा ॥ तेन वीर जगत्कर्मां लोकने त
रणीयसे ॥ २३ ॥ तवार्हन् पंचकल्याणी दया लोकामदायिनः ॥ पायास्त्रिजगते दत्तो
दयालो कामदायिनः ॥ २४ ॥ त्रातुं जीववीधाः संविदह्मा मानव तामिताः ॥ जिने
ऽः पांतु करुणा दह्मा मानवतामिताः ॥ २५ ॥ यदाराध्यंति गीर्वाणव्रजाऽन्यदशा
सनं ॥ तत् प्रज्ञा शरणं नक्ता व्रजाजयदशासनं ॥ २६ ॥ यस्या नेशजिरा जैन्या सुत
रामधवासना ॥ हं त्वापदः सुसंधस्यासुतरा मधवासना ॥ २७ ॥ लक्ष्म्याकृष्टिकरं जिनेऽ
मनघं नष्टावलीमंदिरं वंदे तस्य गिरं नतत्रमतमः सूर्यं धियां कारणं ॥ सार्वीयप्रथित
प्रजावमखिलारिष्टौघहानिप्रदं दंजव्यालसृणिं वरेण्यसमयं रंगशृणं बोधिदं ॥ २८ ॥
इति श्रीयमकयुक्त आदिजिनादिस्तवनं संपूर्णम् ॥

॥ अथ श्रीपार्श्वप्रातिहार्यस्तवनप्रारंभः ॥

त्वां विनुत्य महिमश्रियामहं पन्नगांकमवदर्पकोषिणं ॥ स्वां पुनामि किमपीनर
क्षितापन्नगां कमवदर्पकोषिणं ॥ १ ॥ कोनुरज्यति देशनौकसि द्वागशोकतरुणा वि
जासिते ॥ रत्नहेमरुचिनिः क्षितोद्धसद्वागशोकतरुणाविजासिते ॥ २ ॥ देहदीधिति
तिरस्कृतो दयत्सौरजाः सुमनसः सदानवाः ॥ देशना जुवि किरंति ते स्फुरत्सौरजाः
सुमनसः सदानवाः ॥ ३ ॥ तादृशः श्रवणतस्तवोत्तमा कारकाय वरदेशनाध्वनेः ॥
प्रस्थितः कश्च पाप्मनां निराकारकायवरदेशनाध्वनेः ॥ ४ ॥ नाकिनायकयुगेन सादरं
चामरैर्विषदजाग वीज्यसे ॥ त्वं न कर्जवसुखायमुक्तये चामरैर्विषदजागवीज्यसे ॥ ५ ॥

वीक्षितुर्नयनयोर्निराकृता जंसजासुरमणीपजावतः ॥ आतनोति कृतसिंहविष्टरं शंस
जासुर मणीपजावतः ॥ ६ ॥ इष्टुरप्यति कीर्तिशुचिता शांतजावलयमर्यमोहदं ॥
दीप्यमानमनुमौलि तावकं शांतजावलयमर्यमोहदं ॥ ७ ॥ व्योम्नि गर्जि निनदः पु
रस्तवामानवैरिमुदिरो महर्षिनिः ॥ कैर्न दुन्दुजिरवः श्रुतस्तनौ मानवैरिमुदि रोमहर्षि
निः ॥ ८ ॥ श्रेमुषीषु कुपथानि मौक्तिकन्यास हृदयरुचितानि चायितुः ॥ त्रीणि ते
जिन शितोष्णवारणं न्यासहृदयरुचितानिचायितुः ॥ ९ ॥ प्रातिहार्यमहिमालयस्तवः
श्रीजिनप्रज विति स्तुतो मया ॥ पार्श्वकामितफलाय कल्पतां कल्पपादप इवेष
नेमुषां ॥ १० ॥ इति जिनप्रजसूरिकृतश्रीपार्श्वप्रातिहार्यस्तवनं संपूर्णम् ॥

॥ अथ श्रीकल्याणपंचकस्तवनप्रारंभः ॥

निजिंपलोकायित नूतलं श्रिया नयन्मुदं नैरयिकानपि कृणं ॥ त्रिलोकलोकस्य
रतेः प्रपंचकं जिनेन्द्र कल्याणकपंचकं स्तुमः ॥ १ ॥ निवेदितः प्रीतिपरः पुरंदरेश्वतुर्द
श स्वप्रविजावितोदयः ॥ महानिधानागम चारुरर्हतां तनोतु गर्जावतरोत्सवः शिवं
॥ २ ॥ कुकुकुमारीकृतसूतिसंस्क्रियं सुपर्वसंपादितमङ्गनकृणं ॥ सृजंतमुद्योतम
यं जगत्रयं जनुर्महं संस्तुमहे नवद्रुहं ॥ ३ ॥ सुरोपनीतः परिवत्सरं धनैर्यथाजिला
पं परितोषितार्थिने ॥ जिनाधिपानां निखिलांगिरक्षिणे नमस्तपस्याप्रतिपत्तिपर्वणे
॥ ४ ॥ अमर्त्यनिर्वर्त्तितदेशनाऽवनीकृताद्भुतः केवलवैजवोद्भवः ॥ अमंदनांदीरवपू
रितांबरः करोतु जैनः शुचजाजनं जनं ॥ ५ ॥ पुरंदरकंदितसंच्रममत्रमत्सुरोपमालि
गितमुक्तिवद्वज्रं ॥ जिनस्य निर्वाणदिनं दिगंतरस्फुरत्तमः सत्तमशर्मणेऽस्तु नः ॥ ६
महर्षयो नूतनवद्भविष्यताममुत्र कल्याणकपंचकेऽर्हतां ॥ विना विदेहान् दश कर्मजु
मिषु स्मरन्ति मासर्हतिथीन् सनातनान् ॥ ७ ॥ इत्यादृतस्त्रिचुवनप्रचुसत्क पंचक
व्याणवज्रकवचं हृदि यो विनर्त्ति ॥ शस्त्राणि ते जिततरायपि मोहराजः सौजाग्य
जाग्ययुजि न प्रजवंति तस्मिन् ॥ ८ ॥ इति श्रीकल्याणपंचकस्तवनं समाप्तम् ॥

॥ अथ लक्षणप्रयोगमयश्रीवीरस्तवनप्रारंभः ॥

निस्तीर्णविस्तीर्णजवार्षवं ईरुत्कर्णमाकर्णितवर्णवादं ॥ सुपर्णमंहोहि दमे सु
पर्ण श्रीपर्णवर्णं विनुवामि वीरं ॥ १ ॥ यैर्व्याप्यतां प्राप्यत तावकीनं क्रमांबुजं नाथ
नमस्करोतेः ॥ संसारचक्रमणानिधस्य गणस्य ते वृत्करणं गृणन्ति ॥ २ ॥ तुल्येपि ने
त्रामृतवर्षिजावे कलंकपंकच्युतिसंयुतिन्यां ॥ प्रधानशिष्टं वदनं त्वदीयं मन्यामहे
ऽन्वाचयशिष्टमिडुं ॥ ३ ॥ द्विगोरिव त्वत्प्रणतस्य संख्या पूर्वा प्रवृत्तिर्न कुतीर्थिका

नां ॥ विजो बहुव्रीहिसमासवत्वमन्वार्थ एवोपदधासि वृत्तिं ॥ ४ ॥ विजक्तिमुक्तं पुरु
षैरसंख्यैः समाश्रितं धातुविकारहीनं ॥ अपूर्वमेतत्कटकलानिष्ठाप्रधानमाख्यात
मिन त्वदीयं ॥ ५ ॥ यस्मिन्न संधिर्न च वर्णलोपो न संस्तुतिर्विग्रहकारकाणां ॥
नवा विकल्पः कचन प्रयोगेष्वहो नवं व्याकरणं तवेदं ॥ ६ ॥ ध्यात्वा हृदा त्वां फ
लमेति जव्यो दृष्टापि साह्रान्न कृतीत्वजन्यः ॥ तत्सत्यमेतद्दहिरंगतो यत् स्यादंतरं
गोत्रविधिर्वलीयान् ॥ ७ ॥ एतावतैव प्रतिजाति विश्वविलक्षणं वीर नवच्चरित्रं ॥
जालेन युष्मत्पदसंप्रयोगेप्यलंजि लोकस्य यदुत्तमत्वं ॥ ८ ॥ एकत्र धातावुपस
र्गपंचकप्रयोग इष्ट. कविजिर्निरंतरं ॥ त्वद्धानधातावुपसर्गविंशतिं सुरः प्रयोक्ता न
कथं कुलक्षणः ॥ ९ ॥ प्रजो महश्चित्रमिदं कदंबके कुतीर्थिकाणामपि कर्म धारये ॥
यन्मोहराजप्रधनेषु पुंवद्भावो न कश्चित् परिपोस्फुरीति ॥ १० ॥ शुद्धयोर्वरद नावकर्म
णोर्दर्शयन् विकरणस्थितिं पदे ॥ निर्विजक्ति समुदाहरन् पदं साधुलक्षणविचक्षणो न
वान् ॥ ११ ॥ अनुपघातिनमेव किलागमं प्रणिगदंति जिनेश्वर शाब्दिकाः ॥ असुमतामुपघा
तकरः स्पृशत् कथमिवागमतां स कृतः परैः ॥ १२ ॥ योपादानं नश्यतः पापपूगस्यासि व्या
प्यं वंदते वासवानां ॥ आधारः श्रीसंपदां संप्रदानं त्रैलोक्यस्य स्तोत्ररत्नोपदायाः ॥ १३ ॥
बेडावद्यः करणमुशतां मोहवार्द्धिं तरीतुं कर्ता जातेर्दिरदरदनञ्जेशो निर्देशो निः ॥
जव्यानां यस्त्वमसि सुपथप्रस्थितो हेतुकर्ता तस्मै तुज्यं जिन मम शिरो नम्रताकम्रम
स्तु ॥ १४ ॥ अंतस्थास्तव शासनस्य यशसां कुंदावदातत्विषां गहनंते जुवि संप्र
सारणविधौ मर्त्या न तत्कौतुकं ॥ यत्ने नित्यमनामिनोपि कुगुरां दुर्वृत्तदेवेषु च त्रा
जंते गुणवृद्धिना जनतया ब्रूमस्तदत्यद्भुतं ॥ १५ ॥ तात त्रातरिदं नपुंसकमपि स्वांतं
मदीयं नवन्माहात्म्यस्तुतिसुंदरीं प्रणयतः पाणौ करोत्वेकदा ॥ तत्संश्लेषसुखानु
नाववशतः क्लैब्यं विधूय क्षणात् तत्रोत्पादयिता ऽथ शाश्वतचिदानंदाव्हयं नंदनं
॥ १६ ॥ इत्थंकारमिनारि लक्षणरः सत्त्वक्षणप्रक्रियाचित्रं स्तोत्रमिदं विदं न हृदयो
जिह्वाग्रजाग्रत्तमं ॥ कुर्वाणः स्मरबाणकुंठनकलानिष्ठाततानर्तकी नाट्याचार्य
जिनप्रजैः पदवीसाम्राज्यमासादयेत् ॥ १७ ॥ इति श्रीजिनप्रज विरचितलक्षणप्र
योगमयश्रीवीरस्तवनं समाप्तम् ॥

॥ अथ श्रीवीतरागस्तवनप्रारंभः ॥

जयति पादा जिननायकस्य दोषापहा ध्वस्ततमोविकाराः ॥ रवेरिवाश्चर्यमतापका
श्च न कौशिकक्लेशकराः खराश्च ॥ १ ॥ वाग्ज्ञानपूजानिरपायरूपाश्चत्वार एते ऽतिशया
स्तवैव ॥ देवाधिदेवत्वमनिष्टुवंतश्चतुः कषायकृतये तु नाथ ॥ २ ॥ शुद्धप्रयोगस्तवसं

स्तवेन कृतार्थतामेति कृती कृतीश ॥ न वाच्यतां याति कदापि लोके यथा यथार्थस्तव
 काव्यकर्ता ॥ ३ ॥ त्वमेव चेष्टेतसि जागरूको जंतोरसि श्रीजिनराजमहन्नः ॥ नवेन्न किं
 सस्त्रिजगन्महन्नः प्रपात्यते किं नहि मोहमहन्नः ॥ ४ ॥ त्वमेव देवस्त्रिविधेन येषां जगत्र
 यीवद्यपदो हि पादैः ॥ धात्री पवित्रीक्रियते किमत्रचित्रं तदीयैस्त्रिजगत्पवित्रैः ॥ ५ ॥
 उपाधियोगान्महतो लघुत्वं लघोरपि प्राज्यगुरुत्वमेव ॥ आदर्शके देव यथा द्विपस्य प्रदी
 पदीप्तौ तु तनूनृतः स्यात् ॥ ६ ॥ कश्चिज्जुगानां हि लवोपि लोके यो दृश्यते सोपि विनोः
 प्रजावः ॥ अद्वैतकव्याणनिधेर्जिनेऽप्योविना पद्मविता नवृद्धः ॥ ७ ॥ नातः परं देव
 जडत्वमंतः प्रत्यक्षलक्षोपि नवान्नबुद्धः ॥ सर्वज्ञताप्यस्ति विनो न चान्या त्वमेव दे
 वो विदितो यदीह ॥ ८ ॥ विदंति सर्वेऽप्यपरानधीशान् नतान्नतास्ते प्रवदंति सर्वान् ॥
 जगद्गगन्नाथ यथास्थितं हि त्वं वेत्सिहि त्वांतु न वेत्ति चित्रं ॥ ९ ॥ बहिःस्थितं
 वेत्ति परस्वरूपं न स्वस्थितं देव तव स्वरूपं ॥ चक्षुर्यथा पश्यति बाह्यरूपं नचात्मरू
 पं तु कदापि लोके ॥ १० ॥ सदात्मविज्ञानविहीनधीर्जिर्न ज्ञायते नाथ विनोः
 स्वरूपं ॥ स्वशीर्षपश्चात्प्रविजागसम्यङ्निरीक्षणे कोपि न बाह्यहेतुः ॥ ११ ॥ मध्य
 स्थजावोपि जिन त्वयीह गुणकृतेः स्याज्जुणिनो नितांतं ॥ यथाऽगुणप्रत्यय एषधातोः
 कर्मण्यथो कोऽत्र विचारहेतुः ॥ १२ ॥ त्वद्भक्तिजावोप्ययथार्थ एव नवत्प्रणीतार्थ
 विपर्ययेण ॥ विधीयते सर्वहितोपसर्गवर्गेण धात्वर्थेऽवान्यथा हि ॥ १३ ॥ दो
 द्यते यः स्वयमेव रागद्वेषादिलुंटाकनटैर्यथेष्टं ॥ संस्तूयते सोपि हि देवबुद्ध्या दह्या
 महामोहविजृम्भितं तत् ॥ १४ ॥ अचिंत्यमाहात्म्यनिधिं प्रसन्नं जगद्भरणं जगतोपि
 पूज्यं ॥ त्वमेव देव प्रविवेत्सि हि त्वां प्रकाशतेऽन्येन किमु प्रदीपः ॥ १५ ॥ किम
 स्तिनास्तिति विवेकपक्षा रागादिपक्षकृतिलब्धदक्षाः ॥ ये श्रीजगन्नाथ जिनप्रजस्ते
 त्वामेव देवं जिनमाश्रयंति ॥ १६ ॥ इति श्रीवीतरागस्तवनं समाप्तम् ॥

॥ अथ श्रीचंद्रप्रजस्वामिस्तवनप्रारंभः ॥

देवैर्यःस्तुष्टुवे तुष्टुः सोमलांठितविग्रहः ॥ दद्याच्चंद्रप्रजःप्रीतिं सोमलांठितविग्रहः
 ॥ १ ॥ येषां पूजाविधिः कर्मजनहृत्कमलालयः ॥ ते जिनाः पांतु वोनव्यजनहृत्
 कमलालयः ॥ २ ॥ कुतीर्थिसार्थेन डुरासदं नोज्ञानिरंजनं ॥ श्रुतं सेवेत मोहाग्नि
 सदंनो ज्ञानिरंजनं ॥ ३ ॥ पातु गीर्वाः कृताविद्योपरमा कमलासना ॥ यत् प्रनो वा ज
 नैर्लेजे परमा कमलासना ॥ ४ ॥ इति श्रीचंद्रप्रजस्वामिस्तवनं समाप्तम् ॥

॥ अथ श्रीरूपनदेवस्तवनप्रारंभः ॥

संस्कृतजापा.

निरवधिरुचिरज्ञानं दोषत्रयविजयिनं सतां ध्येयम् ॥ जगदवबोधनिबंधनमादि
जिनेदं नवीमि मुदा ॥ १ ॥ कस्तवमिति द्विपोलं वदितुं परितो गुणान् गुरुनिजो
पि ॥ चुलुकैः प्रमिमासति वा कश्च जलं वरमनीरनिधेः ॥ २ ॥ तदपि त्वन्नक्तिचर
प्रतरलितो वच्मि तावकगुणाणुं ॥ चापलनुन्नो स्फुटमपि लपन् शिशुर्वा निरपवा
दः ॥ ३ ॥ ज्ञानप्रदीपजमिव स्निग्धांजनमुपहितं चरणलक्ष्म्या ॥ सद्ग्यानदृगंजि
ताय चिकुरचयस्ते स यो रुरुचे ॥ ४ ॥

प्राकृतजापा.

तमकसिण सप्पखयमोर, मोरउल्लाहुते किलिम्मंति ॥ तुह सासणापिधं जे कुणं
ति विविहे तव किञ्जेलो ॥ ५ ॥ तद्धिय कल्लाणसिरि, पिदे वकल्लाणसिरिविलासणि
हं ॥ तुह वंदे देहमहं विलसिरमोहं पि हयमोहं ॥ ६ ॥ युग्मं ॥ तुह मुहरन्नासयला,
रविंदलब्धी मरट्टफुसणेणं ॥ जं विजितुं हिमरस्सी नियकंती निवहसुहडेहिं ॥ ७ ॥
असइं तमजि नवनरं सुसिरिचं पट्ट ससंकोसो ॥ डुगं खुर इय घणपरि, हिदंनउ
परनिसेहठा ॥ ८ ॥

मागधी जापा.

तुह सुस्तिदेवजाव, स्तं गदपञ्जरे शमयपथमचञ्जरे ॥ ते यिण कुमदलक्षकशव, शि
मिश्रादिस्टी पददि नवे ॥ ९ ॥ तमवय्यवय्यिदमिधं, आचिरिकिद सुस्टु मोस्कपुलम
ग्गं ॥ काला चिष्टामि हगे, हलिशनले पिस्किडुं धञ्जरे ॥ १० ॥ केलीहलाहगुणहं,
हलिञ्जकशवस्टलायि किलणाह ॥ तुह अपुलनवत्तिजसं, वंदामु हगे शलीलाह
॥ ११ ॥ संयणिदधञ्जकमले, ये पण्कालिदमहंदपंकमले ॥ धिदपलमहिमशजूवे,
ययडु नवं शे शदा कोहे ॥ १२ ॥

पैशाची जापा.

विबुधान राचिजानत, अनञ्ज सामञ्ज वुञ्ज तिसपञ्जं ॥ रंतून हितपके मे, कतसि
धीकुतुंबिनी पनय ॥ १३ ॥ नत्तिनरातो दूरे चिष्टति यो तुह रमिध्यतेनेन ॥ कसटनरे
चरणसुधा विहितसिनातो न सो जोति ॥ १४ ॥ युम्हातिसेवि तेदे अपुरवसुरपात
वे सतग्येवा॥ कीरतिनो येन रतीस कथं वपते सुकतबीजं ॥ १५ ॥ नत्थून तुरितरिपुनो
नववं तिठे तुमं मिमलरूपा ॥ विलसिर पमतब्बीजल, पस्कालितका इवापगता ॥ १६ ॥

चूलिका पैशाची.

काठं सिनेहफलिता तुह वतनं सेवते लमा अनखं॥हानून फंकुरकुनं पोमं सक
लंकमपि च विष्टुं ॥ १७ ॥ चलथलमंटलपटिमा चिकुराली शोफते तवंसयुके ॥ चल
नसिरितितसथेनू चरनायल तच्च नव तुवा ॥ १८ ॥ तुहंसकिलितटे फुल,ति मवख
नालिब मंचुकचलाची ॥ गतरुचकपोलतलरुचि,फासुर सोतामिनीतामा ॥ १९ ॥ लि
सफसुमक्कानाविल चनपरिहिन संखनीरवाहखटा ॥ पथसं फुवि सवकला नयनी
ती तंसिया तुमए ॥ २० ॥

शौरसेनी.

कुमद मकध्यनिदाणं ताश्च नवमाणविज्जदे जगवं ॥ चिंदाविदाव नध्ये, व जो
दि यावाणनाथ इमा ॥ २१ ॥ कहुय अलं हरिपदविं कहुय अलं वा महत्त विस
यसुहे ॥ खलु लहिय अपुरवपदं पणइजणं पाविदूण खलु ॥ २२ ॥ दवाडु वि
रागमिदो पय्यत्तं एग उत्तरज्जेणं ॥ नवरि तुह नत्तिपथि माजिणरायं फुरडु हि
दयम्मि ॥ २३ ॥ युग्मम् ॥ हीमाणहे नवादो चकिदोहं अम्महे यदिछावो ॥ एं ता
यथ ताथथ मं ससेवगं सामिआ ततो ॥ २४ ॥

॥ समसंस्कृतम् ॥

हेमसरोरुहजासं कलिमलकमलालिमंथहिमजासं ॥ नवजयधूलिमहाबल ना
जेय नवंतमनिवंदे ॥ २५ ॥ तव चरणोजयजलरुह पालीसेवापरायणादेव ॥ विंदं
ति नरालिगणा वरसिद्धिर्मामरंदलयं ॥ २६ ॥ महिमधरं तमसमहिम, विमलं वरधी
सरोरुहेविमलं ॥ समयदयारससुगमं चरणं सेवे तवासुगमं ॥ २७ ॥ तव नामधेय
चिंताबद्धरसा जुवि नरावलीधत्ते ॥ संरुद्धारिनरामरजं, दरमालिंगकेलिरसं ॥ २८ ॥

॥ अपभ्रंशजापा ॥

तव रेहइ अलिसामलि बिदुवरावलि जुयपिछि ॥ निज्जियरिबलमृणे डग सुहडन
असिलछि ॥ २९ ॥ हडु मिह्हि विसहजछि, यावदुदिय जणववहार ॥ पइं कायहि
मुणियहं, सुफरुसप्रिय करणपयार ॥ ३० ॥ तास्व महानवजलहिज, लिनरु निवडइ
दुदुरुत्ति ॥ जास्वन पास्विय तुध प,दुसारुणनावजडत्ति ॥ ३१ ॥ सुकटु कर्हं तिदु ता
सुथ, इकहंत मुसजलजजम्मु ॥ दिविदिवि जीवाजुन कर,दि पइं बुत वजिणधम्मु
॥ ३२ ॥ चूवे हि कुत्तिथियजं, वयणू अवरुप्य रथइं विरुहु ॥ तं नेरसिवपंमिय त, इं जिदेबु
प्रमाणेहिं सुरिछु ॥ ३३ ॥ इकासि तेहा नाव वि,णु बुडुपणमिय तुह पाय ॥ जुंजि ऊ

हि ता सुर रहं करिविणु डस्कविधाय ॥ ३४ ॥ मञ्ज कदंतिदु जावरि, उ दडवड तण उद
वेक्कू ॥ सामिय सट्टलतेउ, बु डुनदु चंपइ परचक्कू ॥ ३५ ॥ जुत्तिवि किरिय नाणहरि, घ
यंमण मनसुद्धिगुग्गि ॥ कुकुनपट्टुवइ सिवनय, रि तुह सासणरहिलग्गि ॥ ३६ ॥ परि
कवि तुह तणु नूडहि, कंचणकांति रवन्न ॥ वियसहि महणयणुद्धम, तामइ नवडुह
तिन्न ॥ ३७ ॥

उत्तरपद्यस्याद्यं-हौ संस्कृतं १ समसंस्कृतं २ प्राकृतं ३ द्वितीये पेशाची
चूलिका पेशाचिके ॥ तार्तीयिके मागधीशौरसेन्यौ ॥ तुर्ये अपभ्रंशः ॥

नायालीहयमंदयामयमलं नासं धरंतं परं राकांति पवलोतयं अखचयासतं क
मालाचितं ॥ धीलं लोअमहं ददावहकलं विन्नाहमायालदं नाथा नीवृदिरेसि वंदउं
पइं साणंडु सीसुलइं ॥ ३८ ॥

॥ कविनामगर्जचक्रं ॥

तं प्राप्तो रुचिश्च योगरजसोन्मीलत्प्रतोपान्वितं शस्तः सांष्ठवनप्रमोहरवनः कंकं
जहस्तज्जविः ॥ रुच्या नास्करतिग्मसिद्धिरमणीसंकृतजावः परं रंता ज्ञानरमांशमास्त
रुषमे तन्याः सुविद्यां चिरं ॥ ३९ ॥ जगति विदितवान् यस्त्वत्कमाज्ञास्वरूपं तव शु
चिपदजावं संस्तवादध्यवम्य ॥ रचयति निजकंठालंक्रियां स्तोत्रमेतद्भवति नवकरीणां
सिंहसोजीष्टलक्ष्मीः ॥ ४० ॥ इति श्रीजिनप्रजसूरिविरचितं अष्टनापात्मकं श्रीरूपन
देवस्तवनं समाप्तम् ॥

॥ अथ श्रीमहावीरस्तवनं ॥

चित्रैः स्तोष्ये जिनं वीरं चित्रकृच्चरितं मुदा ॥

प्रतिलोमानुलोमाद्यैः खड्गाद्यैश्चातिचारुजिः ॥ १ ॥

॥ प्रतिलोमानुलोमपाद ॥

वंदे ऽमंददमं देवं यशमाय यमाशयः ॥ नायेनायघनायेना पाकृता ममता कृपा १

॥ अनुलोमप्रतिलोम ॥

दासतां तव जागारा नचेयाय मतामस ॥ समतामययाचेनरागनावततां सदा ॥ ३ ॥

॥ अर्धप्रतिलोमानुलोम ॥

वरदानवरादित्व त्वदिरावनदारव ॥ याज्यदेव नयान्यास सन्याय नवदेज्यया ॥ ४ ॥

॥ अर्धभ्रम ॥

श्रीद वीर विरेजत्वं दमिताह गताद्युज ॥ वीताहमारंजितारे रक्ष मां सदरंगवि ५

॥ मुरजबंध ॥

गीरतारजतारहणे धीरता स्थिरतारसा ॥ सारतारश्रुतावंध्या सुरता जन तावकीद

॥ गोमूत्रिका ॥

ये पश्यन्ति तवेहास्यारविंदं जक्तिबंधुराः ॥ न पतन्ति नवं शम्यास्ते विदो जगवन्नराः ॥ ७ ॥

॥ सर्वतोन्नय ॥

नमासररसामान मारिताहृदतारिमा ॥ साता म या यामतासा रह्याममयाहरं

॥ रथपदं ॥

तिर्यङ्मनसुराकीर्णा जासते ननते मना ॥

त्वन्माहात्म्यात् कृताश्रयं याश्रिता ततता श्रिया ॥ ए ॥

॥ द्व्यक्षरपाद ॥

रैगोरंगोरुगीर्गंगा गौरीगुरुरोगरुक् ॥ गोरंगा गागगेगारिं गिरीरैगुरुं गिरिं ॥ १० ॥

॥ एकाक्षरपाद ॥

लाललालोललीलालं ततताततितातने ॥ ममाममामममुमा ननानेनोनानमन ॥ ११ ॥

॥ एकाक्षर २ लांक ॥

काकंकिकाकंककौकः केकाकोकककेकिक ॥

कककाकुकाकौक ककुःकौकोककांककं ॥ १२ ॥

॥ असंयोग ॥

मरुचूर्मा तपकृताविव चारुसरोवरं ॥

कुतः सुकृतहीनानां मुज्जनं तव शासनं ॥ १३ ॥ युग्मं ॥

॥ द्वान्यां खड्गसंदानितकं ॥

सारणिः पुण्यवन्याया न्यायमौक्तिकशुक्तिका ॥ कामधेनुर्नयविदां बंधोद्धासन
लालसा ॥ १४ ॥ सारं स्याद्वाद्मुद्रायास्त्रिपदी नवतांजसा ॥ सा मेऽस्तु हृदि कां
तैका खिन्नेन रहितेन सा ॥ १५ ॥

॥ मुमलं ॥

श्रीसिद्धार्थकुलव्योमदिवाकर निरंजन ॥

कहूतकांतवा मतं तीर्थकर तवाश्रिताः ॥ १६ ॥

॥ त्रिशूलं ॥

शुक्ता या त्वयि जव्याली धन्या धनेस्म चेतसा ॥

सामता तामसाकाममकासारंगसागरं ॥ १७ ॥

॥ हलं ॥

त्रिशलाकुक्षिपाथोजराजहंस जगद्भिनां ॥

जोगास्तृणमिव त्यक्तास्त्वयामुक्ति दिदृक्षुः ॥ १८ ॥

॥ धनुः ॥

सुरासुर नमस्तुभ्यं नमम्यति जितोत्तम ॥

मनःप्रसादसंदर्भदजिता गुणवामना ॥ १९ ॥

॥ शर ॥

कथं कर्तुं जनो मां हव्यपोहमहहृदः ॥

मनसा सादरं यस्त्वां न स्तौति तिमिरापहं ॥ २० ॥

॥ शक्ति ॥

बाव्यो मरुशिरःकंपसंपत्प्रथितविक्रम ॥

मनोजानोकहव्याल मम स्वामी नवान्वं ॥ २१ ॥

॥ अष्ट दलकमलं ॥

मानितार्यक्रमामार रमामाकंद माधवः ॥

वधमार्गे ममाकास सकामाधीः प्रतानि मा ॥ २२ ॥

॥ षोडशदल कमलं ॥

वनप्या न धनस्वान ध्यानमौन कनकन ॥

ज्ञानस्थान जिनश्रीनयनमेनस्वनःस्व नः ॥ २३ ॥

॥ स्तुत्यनामगर्जं वीजपूरं ॥

जय हेमवपुःश्रीक जगन्मोहापहारक ॥

जराहिवीन सिंहांक जन्मनीरधि नाविक ॥ २४ ॥

॥ हरा ॥

तुभ्यं नमोस्तुजनयस्थितिकाय जीतिवत्यासुपावक सुरस्तुत वीर नेतः ॥

विद्याल ताविपुलमंडपहेमरूप कल्याणधीकरणदक्ष नतेदमीन ॥ २५ ॥

॥ कविकाव्यनामांकं चक्रं. ॥

जग्राकृत्यपथो जिनेश्वरवरो जग्याज्जमित्रः क्रियादिष्टं तत्त्वविगानदोषरहितैः सूक्तैः
श्रवस्तर्पणः जन्माचिंत्यसुखप्रदः सुरचितारिष्टहृयो वः सदा दाता शोचनवादिधीः क
जलदं यामेहृणः संविदा ॥ २६ ॥

॥ चामरबंधः ॥

श्रीमद्वाम समयविग्रह मया चित्रस्तवेनामुना नूतस्त्वं पुरुदूतपूजित विनो सद्यः
प्रसृद्यैधिमे ॥ ख्यातज्ञातकुलावतंस सकलत्रैलोक्यकनृमांतरः स्फारकूरतरज्ज्वरस्मरज
रः संरब्धरद्धारतः ॥ २७ ॥ इति श्रीमहावीरस्तवनं समाप्तम् ॥

॥ अथ श्रीजीरापल्लिपार्श्वस्तवनं ॥

जीरिकापुरपतिं सदैवतं देवतं परमहं स्तुवे जिनं ॥ यस्य नाम जगतो वशंकरं
शंकरं जपति मंत्रवज्जनः ॥ १ ॥ नाथ तत्तव मुखेदुदर्शनं दर्शनं च नयनामृतं
स्तुवे ॥ येन मेदुरितापहारिणा हारिणा लसति पुण्यवारिधिः ॥ २ ॥ विश्वविस्तृत
महाप्रजाव ते जावतेज इह मातिनो युगे ॥ उज्जते दिनकरे हि नासुरे नासुरेश्वरपुर
स्य किं नवेत् ॥ ३ ॥ अर्बुदस्य जवता व्यजावि या जावियात्रिकजनेष्वनीतिद ॥
पश्यतोहरनृतापि सारसा सारसाधुनिचिता जवत्तरां ॥ ४ ॥ ग्राममात्रमपिजीरप
ल्लिका पल्लिकाननसहोदरीव या ॥ त्वत्पदस्थितिबलेन साधुना साधुनायकपुरीवजा
सते ॥ ५ ॥ त्वां नमत्यशिववार्द्धितारकं तारकंकणसुमैः प्रपूज्य यः ॥ प्राप्य चिन्म
यमनेनसं पदं संपदं स समुपैति शाश्वतीं ॥ ६ ॥ त्वत्पुरः प्रकुरुते प्रजावनां जावनां
जिन निधाय यो हृदि ॥ निश्चितं स लज्जते न दुर्गती दुर्गतीर्णजवसागर प्रजो ॥ ७ ॥
यो दधाति हृदि तैः ऽन्हिपंकजं पंकजं मलमधः करोति सः ॥ तप्तयेपि न जवंति पा
र्श्वतः पार्श्वतस्यतु जवोद्भवत्रमाः ॥ ८ ॥ त्वत्स्मृतेरपि जना निरामया रामया चरमया
निरामया ॥ योगिजूपण जवंति नूषिता नूषिताः किल सुधाशनाश्च ॥ ९ ॥ त्वत्प्रण
तिलालसादरं सादरं दधति जातुनाध्वनिं ॥ यत्र यांति ननु जानुनानवो जानवोद
य नमस्तु तत्र किं ॥ १० ॥ अंतरंगरिपवोऽरुपापराः पापराशिहर पीरयंति मां ॥
सत्यपि त्वयि विनो कृपालये पालयेश शरणागतं ततः ॥ ११ ॥ त्वन्मयं जगति
यस्य मानसं मानसं यमनतस्य दुर्द्धरा ॥ तस्करानलपयः करेणवो रेणवो जिन न
वंति तत्कृणात् ॥ १२ ॥ देवशाखिमणिधेनुदेवता देव तावदिह वांछितप्रदाः ॥ या
वदेव तव धामनामजं नाम जंतुमनसि प्रदीव्यति ॥ १३ ॥ ज्ञानिनं जगदिनं निरंजनं

रंजनं त्रिजगतः पुरातनं ॥ त्वां स्मरामि सकलंच निष्कलं निष्कलंकमचलं महाबलं ॥ १४ ॥ इष्टं यः प्रयतः स्तवीति सततं श्रीजीरपल्लीपुरीवासं पार्श्वजिनप्रभुं प्रकटितप्रौढप्रतापोदयं ॥ सोवश्यं सुजगं नविष्मुरधिकं धर्मार्थकामामृतश्रीनिः स्त्रीनिरिव स्वयं गुणगणाश्लिष्टानिराश्लिष्यते ॥ १५ ॥ इति श्रीजीरपल्लीपार्श्वस्तवनं समाप्तम् ॥

॥ अथ श्रीफलवर्द्धिजिनपार्श्वस्तवनं ॥

सयलाहिवाहिजलहर, समूहसंहरणचंडपवमाणं ॥ फलवर्द्धिपासनाहं संश्रुणिमो फणय इष्टफलं ॥ १ ॥ विदुयासं विदुयासं, विदुयासं पत्तमनिश्रुणंति तुमं ॥ अमयरया अमयरया, अमयरया पुगइखमवयणं ॥ २ ॥ समणाणं समणाणं, समणाणं लंघिउं फुरइ सत्ती ॥ विणयाणं विणयाणं, विणयाणंदणजयाहि मुदे ॥ ३ ॥ अहिरन्ना अहिरन्ना, अहिरन्ना विणियमंति कयपूया ॥ सवाही सवाही, सवाहीणा तुह य नत्ता ॥ ४ ॥ गयवाहा गयवाहा, गयवाहा अरहियापइपसन्ने ॥ परमहिया परमहिया, परमहिया सह न हुंति नरा ॥ ५ ॥ सइवणा सइवणा, सइवणामयरि क हवंति जणा ॥ सुहयगया सुहयगया, सुहयगया तुह पसाएण ॥ ६ ॥ कणयाउं कणयाउं, कणयाउं रक्कसी तुमं नवणं ॥ नइवओ नइवओ, नइवओ रिद्धिसिरियाणं ॥ ७ ॥ नाएणं नाएणं, नाएणं चियति लोहसुहउंसि ॥ नयराई नयराई, नयराई सुगुणपोराणं ॥ ८ ॥ फलवर्द्धी फलवर्द्धी, फलवर्द्धी दाइणा तुमे विहिया ॥ सन्नयरी सन्नयरी, सन्नयरीणंतयाइजया ॥ ९ ॥ समणाळी समणाळी, समणाळीणं तहागमे धन्ना ॥ चरणरया चरणरया, चरणरया नाइचत्तसिरी ॥ १० ॥ निदप्पहस्स निद, प्पहस्स, निदप्पहस्स मोहदजे ॥ रयणायर रयणायर, रयणायर गुहिर तुअ नमो ॥ ११ ॥ इत्थं शुउंसि सिरिपास जगन्निवास सिंगारहारफलवर्द्धिपुरीसिरीए ॥ बुद्धीयराकयजिणप्पहसूरिवाणी थूयच्चमे वियर अंतररोगमुक्कं ॥ १२ ॥

॥ इति श्रीफलवर्द्धिपार्श्वनाथस्तवनं समाप्तम् ॥

॥ अथ श्रीचिंजप्रजस्वामिस्तवनं ॥

॥ संस्कृतं ॥

नमो महत्सेननरेंद्रतनूज जगज्जनलोचनचृंगसरोज ॥ शरद्भवसोमसमद्युतिकाय दयामय तुल्यमनंतसुखाय ॥ १ ॥ सुखीकृतसादरसेवकलक्ष् विनिर्जितदुर्जयनाव विपक्ष ॥ सुरासुरवृंदनमस्कृत नंद महोदय कल्पमहीरुहकंद ॥ २ ॥

॥ प्राकृतं ॥

जय निरसिय तिहुयणजंतु जंति जय मोहमहीरुहदलनदंति ॥ जयकुंदक

लियसमदंतयंति जयजय चंदप्पहवंदकंति ॥ ३ ॥ जय पणयपाणिगणकप्परु
रुक्क जय जगडिय अपयमकसयपरुक्क ॥ जय निम्मलकेवलनाणगेह, जयजयजिणिं
द अप्पडिमदेह ॥ ४ ॥

॥ शौरसेनी ॥

विगदडुहहेडु मोहारिकेदूदयं दलिदगुरुडुरिदमध विहिदकुमदरकयं ॥
नाथतं नमदिजोसदटनदवत्सलंलहदिनिच्चदि गतिं मेददं निम्मलं ॥ ५ ॥

॥ मागधी ॥

असुलसुलविसलनलनाय सेविदपदे नमिल जय जंतुतुदि विचमिवपुलपदे ॥
चलनपुलनिलद संभानिसलसीलुदे. देहि महमामितसां मासदपदे ॥ ६ ॥

॥ पैशाचिकं ॥

तलिताखिलतोसतया सतनं मदनानलनीजमनानगुणं ॥
नलिनारुणपाततलानमते जिनो इयतं सशिवं लनते ॥ ७ ॥

॥ चूलिका पैशाचिकं ॥

कलनाजिकनातुलतप्पहलं चलनीकल चालुयशप्पसलं ॥
ललनाचनकीतकुनंलुचिलं चिनलावमहंसमलामिचिलं ॥ ८ ॥

॥ अपभ्रंश ॥

मासयसुक्ख निहाणुनाहनदिओ जेहिं तं पुत्रविहूणनजाणु निफलजम्मु तिहं
नरपसुहं ॥ ९ ॥ निम्मल तुह मुदचंडजे पडुपिक्खुं पमगिसिचं इयनिरुवमआणंडु ति
ह मुनिसामी विप्फुरइ ॥ १० ॥

॥ द्वयं समसंस्कृतं ॥

हारिहारहरहासकुंदसुंदरदेहाजय केवलकमलाकेलिनिलय मंजुलगुणगणमय ॥
कमलारुणकरचरणचरणजरधरणधवल बलसिद्धिरमणिसंगमविलासलालसमलम
वदल ॥ ११ ॥ जवनवदवजलवाहविमलमंगलकुलमंदिर वामकामकरिकेलिहरण
हरिवरगुणबंधुर ॥ मंदरगिरीगुरुसारसवलकजिचूरुहकुंजर देहिमहोदयमेव देव म
म केवलिकुंजर ॥ १२ ॥ इति जगदनिनंदन जनहृदि चंदन चंद्रप्रज जिनचंद्रवर ॥
पञ्जापानिपुत मम मंगलयुतसिद्धिसुखानि विजो वितर ॥ १३ ॥

इति श्रीजिनप्रजसृष्टितचंद्रप्रजस्वामिसक्तं पञ्जापास्तवनं संपूर्णम् ॥

॥ अथ श्रीवर्द्धमाननिर्वाणकल्याणकस्तवनप्रारंभः ॥

श्रीसिद्धार्यनरेशवंशकमलाशङ्गारचूडामणेर्यव्यानां दुरपोद्गमोदतिमिरप्रोक्तासने
 ऽहर्मणोः ॥ कुर्वे किंचन कांचनोज्ज्वलरुचेर्निर्वाणकल्याणकस्तोत्रं गोत्रनिदर्चनीयचर
 णांनोजस्य वीरप्रभोः ॥ १ ॥ प्राप्य देव शरदांसि सप्ततिं शान्तगां पवनदेवतर्क्षणे ॥
 तामुपायत रसेन कार्तिकाऽमावसीनिशि शिवश्रियं नवान ॥ २ ॥ हस्तिपालकनृ
 पालपाजिता पूर्ण पूरयतु मन्मनःशुचा ॥ यत्र दर्शेत् चंद्रमा नवानस्तमाप नवताप
 हा पुनः ॥ ३ ॥ कर्जदर्शनिशि दर्शितं यस्तत्र पुर्यस्विजवर्णजाः प्रजाः ॥ त्वन्महोदयमही
 तथाऽधुनाऽप्युत्सवं विदधतेऽनुवत्सरं ॥ ४ ॥ यैर्ध्वनिस्तव पपे श्रवःपुटैः पोटशप्रहरदे
 शनाविधौ ॥ तान्निवेश्य धुरि धन्यता जुषां रेवशा न खलु सुप्यनेऽन्यतः ॥ ५ ॥ पुण्यपाप
 फलपाकवर्णनामथ्यमथ्ययनपंक्तिपुक्कतं ॥ व्याकृत्याः स्फुटमष्टपट्टकृतिव्याकृतीश्च
 परिषद्पुरस्तदा ॥ ६ ॥ जीवति त्वयि जिनेऽनृतिना त्वत्प्रणामविधिजंगीरुणा ॥ नून
 मेष्यत न देव केवलज्ञानसंपदनुगगनागपि ॥ ७ ॥ यद्विधेयमुपदिश्य गौतमः प्रैषि
 नक्तिनृदपि त्वयाऽन्यतः ॥ रोगिणः कटुकजायुपानत्रज्ज्यायसेऽस्य चक्षुषे शुणाय तत्
 ॥ ८ ॥ त्वद्विद्वद्भवतस्सुगवली या न तद्वमणिनृपणांशुजिः ॥ सा कुहूरजनि र
 स्तनाममा पूर्णिमानिशमुपाहसदध्रुवं ॥ ९ ॥ निर्वृते त्वयि विलोक्य विष्टपं ध्वांतपूरपरि
 पूरितोदर ॥ रोदयंत इव रोदसी प्रतिश्रुद्धरेण रुरुडुः पुरंदरा ॥ १० ॥ बन्दिवायुजलदेश्व
 रैः सुरैस्तंलपणिककृतांगसंस्कृते ॥ नूतिमात्रमपि नूतिधाम ते ऽपस्पृशन् बत न तान् र
 जोऽस्पृशत् ॥ ११ ॥ नक्तितो महितुमीशवासवास्तावकीनहनुसंग्रहं व्यधुः ॥ नूनमद्विज
 याय तावकानुग्रहेण हनुमत्वमिहवः ॥ १२ ॥ कुग्रहा न तव जातु शासनं वीर बाधितुम
 लंनविभवः ॥ एककः स खलु नस्मकग्रहो बाधते नवदुपेक्षितस्तदा ॥ १३ ॥ जग्मुपि त्व
 यि शिवं नराधिपास्तत्क्षणं गृह्मणीनबोधयन् ॥ ये बभूवुः कुनयकाननपुषस्त्वत्प्रताप
 शिखिनः कणा इव ॥ १४ ॥ यन्न कश्चन मुनिस्त्वया समं युक्ति मय रितरैर्जनैरिव ॥
 दुःषमा समयजावलिंगिनां व्यंजितेन गुरुनिर्व्यपेक्षिता ॥ १५ ॥ प्रस्थिते त्वयि
 शिवाय तत्क्षणं संमुमूर्तुरधिष्ठिव कुंथवः ॥ ह्रुद्जीवबहुलामतः परं सूचयंत इव
 नाविनीं महीं ॥ १६ ॥ यत्र यत्र चरणौ त्वयाऽर्पितौ तत्तदास्पदमगादमापतां ॥ ए
 कया पुनरपापया पुरापापयाऽजनि सुरोक्तिनामतः ॥ १७ ॥ यत्र मुक्तिमगमः शम
 दुमावाप पापतुहिनार्कतापतत् ॥ प्रीतिमीति तरुकुंजजंजने नाग नागकरणं करो
 तु नः ॥ १८ ॥ यः पठत्यशुधीस्तव वीरस्तोत्रमेतदवधानसमेतः ॥ तत्रनावरिपुरा

जि रयश्रीनाजि न प्रनवति प्रबलापि ॥ १९ ॥ इति श्रीवर्धमाननिर्वाणकल्याण
कस्तवनं समाप्तम् ॥

॥ अथ श्रीअरिनाथस्तवनप्रारंभः ॥

जय शरदशकलदशहयवदन जय हतजगदसहनमदमदन ॥ जय नतशमगतश
मनजकदन जयनगवदरपरमपदसदन ॥ १ ॥ गतमलकमलसकलकरचरण
जननमरणजवनयजरहरण ॥ रचय चरणरसनशबलस्वन मनवमसनवमरसरम
वचन ॥ २ ॥ नवरचनरतदशशतनयन नयवनजलदजलजदलनयन ॥ फलद
कलकलयजयकरयजन नमदशमपहरशममनजजन ॥ ३ ॥ अमरफलदपदहर
पदकमल गजकरसरलसबलकरयमल ॥ जनयसनयमतनतजनसकल मतफ
लमपमलकलमलमकल ॥ ४ ॥ नयमयवचनपवनसमवमत परमतजलदपट
लमनसमत ॥ शमदमयमसरसरमसमय जवपतनजजयमज मम शमय ॥ ५ ॥
घनखकनकशकलयनवरन मदकलकरणकलजजयशरज ॥ शरणदचरणनरकदर
शमन सदयमदधमफलजयगजगमन ॥ ६ ॥ नतशतमखतमखलजनमदर ग
मयपरमपदमजयदसदर ॥ नवनवनवननवदशमगम शकलनगजकलगलदन
वगम ॥ ७ ॥ तमचयमपनयतपमहतपन परसमयजरजहरपदजपन ॥ समज
नदमनकमनगजकरट दलनसबलतमहतमदचरट ॥ ८ ॥ मदनयनगमशरणन
रशरण गतरणसदवतरणवरकरण ॥ परसहचरसमरसजगदवन समवसरण
रमदहमहनवन ॥ ९ ॥ सततमचरचरजगदवगमक मननजनकथनतरतमशम
क ॥ परपदनगरगमनरणरणक मफलदशमसफलजयपथजणक ॥ १० ॥ रसनर
लसदनलसनमदमन जवनपवनचरनरयतसमर ॥ दलयबहलमलमरवरवशत
मतरतनरशतगतपरवशत ॥ ११ ॥ कपटशकटजलशयसमनवक जनमवगमय
समयरसमवक ॥ गदगजरणफणधरदकदहन धनहरमरकजदरहरमहन ॥ १२ ॥
समतसतमहपरमतकलस गणधरगणधरशमरसकलस ॥ जवदजवदपदलयलस
दवम वनमवनमयसहनमहनवम ॥ १३ ॥ एवं श्रीअरतीर्थराज तव यो दुःक
र्मरोगहृदि कामः केवलवर्णसंस्तवसुधास्वादं विधत्ते सुधीः ॥ श्रेयो वा न जरामर
त्वपदवीसौख्यानि बाह्यंतरा मित्राली जय सुंदरः स नियतं शिश्रीयते मानवः ॥ १४ ॥
इति केवलाक्षरमयं श्रीअरनाथस्तवनं संपूर्णं ॥

॥ श्रीवितरागाय नमः ॥

॥ अथ श्रीयशोविजयजी उपाध्यायकृत अध्यात्ममतपरीक्षाप्रारंभः ॥

॥ आर्या वृत्तं ॥ पणमिय पासजिएंदं, वंदिअ सिरिविजयदेवसू
रिंदं ॥ अक्षपमयपरिस्कं, जहबोहमिमं करिस्सामि ॥ १ ॥

व्याख्या:- सर्व कल्याणनी सिद्धिने अर्थे, श्रीपार्श्वनाथने प्रणाम करीने, तथा
संप्रति विजयमान तपागङ्गाधिराज जे श्रीविजयदेवसूरी तेमनी वंदना करीने, पो
ताना बोधने अनुसार, आ अध्यात्ममतपरीक्षानामनुं प्रकरण हुं करुं हुं.

उपोदात:- कोई आशंका करे के, शुद्ध तत्त्वनो जे अंगीकार तेने अध्यात्म
कहेहे. तेमां कोई विवाद नथी; त्यारे परीक्षा ते शानी करवी? जे वस्तुमां संदेह
परे तेनी परीक्षा कराय हे; निस्संदेह वस्तुनी शी परीक्षा! माटे आ अध्यात्ममत
परीक्षानामनुं प्रकरण करवानुं कोई प्रयोजन दीठामां आवतुं नथी. तेने कहेहे ॥१॥

अक्षपं एामाई, चनुविहं चनुविहा य तवता ॥

तह इमे अप्रुत्तिय, एामेणक्षपिआ एेआ ॥ २ ॥

व्याख्या:- अध्यात्मना चार प्रकार हे. एक नामअध्यात्म, बीजो स्थापनाअ
ध्यात्म, त्रीजो इव्यअध्यात्म अने चोथो जावअध्यात्म. चेतन तथा अचेतन ए
बेमांनी कोई पण वस्तुनुं अध्यात्म एवुं नाम राखेनुं होय ते नामअध्यात्म; अ
ध्यात्मवंत यतिना आकारनुं चित्र कहाडयूं होय ते स्थापनाअध्यात्म; अने जेथ
की जावअध्यात्म उत्पन्न थाय, जेवां के, प्रतिमादर्शन, सजुरुसेवा, अने अध्या
त्मशास्त्रान्यास ए त्रणे जावाध्यात्मना कारण हे, माटे ते इव्यअध्यात्म; तथा आ
त्माना जे शुद्ध परिणामते जाव अध्यात्म कहिये. तेम अध्यात्मीना पण पूर्वोक्त
रीते चार प्रकार हे तेओमां इहां जेओना मतनो विचार कर्तव्य हे, ते नामअध्यात्म
वंत हे. तेओना मतनी आशंकांनुं निवारण करवुं, ते आ ग्रंथनुं प्रयोजन हे. ॥३॥

उ०:- पूर्वोक्त चार प्रकारना अध्यात्ममानो जावअध्यात्म मोक्षनुं कारण हे.
माटे तेनुं विशेषेकरी स्वरूप कहेहे:-

जा खलु सहावसिद्धा, किरिआ अप्पाणमेव अहिगिव ॥

जसइ परमक्षपं, सा दंसण नाण चरणमा ॥ ३ ॥

व्या०:- जहांशुधी कषाय तथा इंदियने वश अयोधको संसारनेविषे आत्मा

ફરે છે, તદ્વાંશુધી આત્મોન્નેવિષે કર્મનો અધિકાર છે; સ્વતઃ આત્માનો અધિકાર નથી. કેમકે, આત્મસ્વનાવશું આજ્ઞાદન થાણું છે. જેમ મલડ્વ્યના યોગે સુવર્ણ નું આજ્ઞાદન થઈ જાય છે, તેથી તેનો સ્વનાવ પ્રગટ થઈ શકતો નથી. તેમ કર્મના યોગે આત્માનું આજ્ઞાદન થઈ જાય છે, તેથી તેનો જ્ઞાન, વિજ્ઞાન, તથા અમૂર્તતા દિ સ્વનાવ પ્રગટ થઈ શકતો નથી. અને નામકર્મ તે આત્મસ્વનાવને પલટાવીને નર, તિર્થંચ, નારકી, તથા દેવતાપ્રમુખના પર્યાયરૂપ પોતાના સ્વનાવને પ્રગટકરે છે. જેમ તીવ્ર અગ્નિમાં સુવર્ણને નાશ્યાથી તે મલ જ્યારે બલી જાય ત્યારે સુવર્ણ નો શુદ્ધતાદિસ્વનાવ પ્રગટ થાય છે. તેમ શુદ્ધપરિણામ પૂર્વક તપશ્ચર્યાપ્રમુખ થ કી જ્યારે કર્મોનો ક્લેશ થઈ જાય છે, ત્યારે આત્માનો જ્ઞાનાદિરૂપ સ્વનાવ પ્રગટ થાય છે. એટલે કર્મનો અધિકાર ટલીને સ્વતઃ આત્માનો અધિકાર પ્રવર્તે છે, એ અધિકારની જે ક્રિયા તેને નાવઅધ્યાત્મ કહિયે. તે આત્મ જ્ઞાનરૂપ એક વસ્તુ હો વાથી બોધરૂપ છે માટે જ્ઞાન કહિયે; તેમજ સ્વરૂપ હોવાથી સમ્યક્ત દર્શન ક હિયે; તથા પ્રાણાતિપાતાદિક આશ્રવનિરોધરૂપ હોવાથી ચારિત્ર કહિયે. યતઃ “આ ત્માનમાત્મનોવેત્તિ, મોહત્યાગાદ્યઆત્મનિ॥ તદેવ તસ્ય ચારિત્રં, તજ્ઞાનં તચ્ચ દર્શનં.”

૩૦ કોઈ આશંકા કરે કે, નાવાધ્યાત્મ તથા શુદ્ધોપયોગ એ બે શબ્દોનો અર્થ એક છે. જેમ ઉપાધિરહિત સ્ફટિકનો નિર્મલ સ્વનાવ છે. તેમ પરડ્વ્યસંગરહિ ત જીવનો નિર્મલ સ્વનાવ છે. તેનેજ શુદ્ધોપયોગ કહે છે. અને એનેજ ચારિત્ર કહે છે. પરડ્વ્યસંગે જીવનો જે મલિન સ્વનાવ થાય છે, તેને અશુદ્ધોપયોગ કહે છે એના બે ખેદ છે:—એક શુદ્ધોપયોગ બીજો અશુદ્ધોપયોગ. દેવ ગુરુ તથા ધર્માદિક ઉ પર જે પ્રશસ્ત રાગ હોય છે, તેને શુદ્ધોપયોગ કહે છે. જેમ રાતા ફૂલના સંગથકી સ્ફટિકનો રાતો રંગ થાય છે, તેમ જાણવું. અને જે અપ્રશસ્ત રાગ તથા દેષ હોય છે, તેને અશુદ્ધોપયોગ કહે છે. જેમ કાલા ફૂલના સંગથકી સ્ફટિકનો કાલો રંગ થાય છે, તેમ જાણવું. એ બન્ને મૂલ સ્વનાવને ઢાંકી લિયે છે, તેથી અશુદ્ધોપયોગ કહે છે. એનેજ શુદ્ધોપયોગરૂપ ચારિત્રના બેદ કહે છે: એનાં આયતન પરડ્વ્ય છે ત્યારે શ્વેતાંબરનેવિષે ચતુદ્ધ ઉપકરણરૂપ પરડ્વ્યનો સંગ ઠતા અધ્યાત્મ કેમ પ્રગ ટ થાય? તેને ઉત્તર કહે છે. ॥ ૩ ॥

एविना रागदोसो, अशुष्परसेहि किंचि पडिकूलं ॥

परदवं उवगरणं, किंपुण देदुव धम्मं ॥ ४ ॥

વ્યા૦ માત્ર રાગદેશવિના બીજું કોઈ પણ પરદ્રવ્ય તે શુદ્ધોપયોગરૂપ અધ્યાત્મને પ્રતિકૂલ નથી. એમ જો અંગીકાર નહીં કરશો તો લોકમાં સર્વત્ર ધર્માસ્તિકા યાદિક પરદ્રવ્ય જણાશે, તે બધાં પ્રતિકૂલ કહેવાશે. તેમ તો સંજવે નહીં; માટે શુદ્ધોપયોગરૂપ અધ્યાત્મને રાગ દેશજ પ્રતિકૂલ છે, એવિનાબીજું કોઈ પરદ્રવ્ય પ્રતિકૂલ નથી એમ જાણવું. જો એમ કહેશો કે પરિગ્રહીત પરદ્રવ્ય અધ્યાત્મનું વિરોધીજ છે, પણ અપરિગ્રહીત પરદ્રવ્ય અધ્યાત્મનું વિરોધી નથી. ત્યારે શરીર રૂપદ્રવ્ય પરિગ્રહીત થતાં કેમ અધ્યાત્મ ઉત્પન્ન થાય છે? જો એમ કહેશો કે, શરીર ધર્મનું કારણ છે. તેથી અધ્યાત્મનો વિરોધી નથી. ત્યારે ધર્મોપકરણ પણ ધર્મનાં સાધન હોવાથી અધ્યાત્મના વિરોધી થાય નહીં. એ સામાન્યપણે ઉત્તર કહ્યું.

૩૦ કોઈ એવી આશંકા કરે કે જ્યાંશુધી ઉપધિ હોય. ત્યાં શુધી સર્વથા અધ્યાત્મની સિદ્ધિ થાય નહીં તેનું મત દૂષિત કરે છે:- ॥ ૪ ॥

ઉપધિસહિત્તો એ સિદ્ધિ, સતુસા જદ્ તંડુલા ન સિદ્ધિતિ ॥

ઇય વયણં પસ્કિત્તં, દૂરે દિઠંતવેસમ્મા ॥ ૫ ॥

વ્યા૦:-ઉપધિસહિત્ત જીવ સિદ્ધિતાને પામે નહીં. જેમ તૂસસહિત્ત ચોખો સીકે નહીં, તેમ જાણવું. જેમ ચોખાને તૂસ દોષરૂપ છે, તેમ ઉપધિ જીવને દોષરૂપ છે. એવું વચન અમરચંદ નામના દિગંબરનું જુડંજ નાખ્યું છે, માટે એ દૃષ્ટાંત સમીચીન નથી. કેમકે, ચોખાને તૂસરૂપ દોષ તે સ્વરૂપથી છે; અને જીવને ઉપધિરૂપ દોષ સ્વરૂપથી નથી. જીવને ઉપધિરૂપ દોષ જો સ્વરૂપથી હોય, તો રૂપકથ્રેણીએ ચઢેલા યતિના સ્કંધઉપર વસ્ત્ર નાખીએ તો તેને કેવલજ્ઞાન ઉત્પન્ન થવું ન જોયે. અને તૂસસહિત્ત વસ્તુ સીકે નહીં. એ પણ સર્વથા સંજવિત નથી. કેમકે, મુગ પ્રમુખ તૂસસહિત્ત સીકતાં દીઠામાં આવે છે. માટે એ પણ એકાંત નથી, અનેકાંત છે.

૩૦:- પરવાદી જે દોષ ઉપધિને વિષે કહે છે, તે દોષ શરીરને વિષે પણ સંજવે છે; તે દેખડાવે છે:- ॥ ૫ ॥

જા ઉવગરણે મુઠ્ઠા, આરંજો વા અસંજમો તસ્સ ॥

તદ્ પરદવ્વમ્મિ રઈ, સા કિણ્ણ તુદ્ધં સરરિવિ ॥ ૬ ॥

વ્યા૦:- જો એમ કહેશો કે, ઉપધિ રાખ્યાથી મૂર્ઠા થાય છે. ત્યારે શરીરઉપર કેમ મૂર્ઠા થતી નથી. ઉપધિની મૂર્ઠા તો શરીર મૂર્ઠાનિમિત્ત છે. તેથી શરીરને

अधिक मूर्छा संजवे. एतुं समाधान जो आवी रीते करिये के, मूर्छा ना बे जेद ठे:- एक मारुं मारुं एवो ममत्वपरिणाम. अने बीजो पामेली वस्तुउपर अवि योगनो अध्यवसाय; ए आर्त्तध्याननो जेद ठे. तेओमांनी पहेली जे शरीरविषे ममत्वपरिणामरूप मूर्छा कहीठे, ते तो सम्यक्दृष्टिने पण थाय नही; केमके, ते ज्ञानी ठे. अने ममत्वपरिणाम तो अज्ञाननिमित्त ठे. एथीज सम्यक्दृष्टि विषयादिकनुं सेवन करतो ठतां पण तेने परमार्थथी विषयसेवनरहित कह्यो ठे; त्यारे यतिनेविषे ते शुं कहेवुं! अर्थात् यति तो सर्वथा विषयसेवनरहित ठे. अने बीजी आर्त्तध्यानरूप जे मूर्छा ठे ते धर्मध्यानना प्रजावेकरी शरीरविषे था य नही. एज समाधान उपकरणेविषे पण जाणी जेवुं. जो एम कदेशो के, उपकरण राख्वाथी तेना ग्रहण तथा त्यागथी आरंज थायठे., ए बात पण असं नवित ठे. केमके, आरंज तो शरीरना करचरणादिनी क्रिया कख्याथी पण थाय ठे. जो कदेशो के शरीरना करचरणादिकनी क्रिया जयणाएकरी थायठे. तो जय णाएकरी धर्मोपकरण लेतां तथा मूकतां पण आरंज थतुं नथी. जो एम कहे शो के, धर्मोपकरणथकी शुद्धात्मपरिणाम जंगरूप हिंसा थायठे. त्यारे शरीरथ की केम हिंसा थती नथी? ज्यारे मूर्छाविना शरीरथकी हिंसानो संजव थतो न थी, त्यारे मूर्छाविना धर्मोपकरणनो पण संजव केम थशे! जो एम कदेशोके, धर्मोपकरणथकी परद्व्यनेविषे रति होवाथी आत्मद्व्यमां रति थती नथी. त्यारे शरीरथकी पण द्व्यरति केम नथाय? किंतु थवीज जोइये एनो विचार करो.

उ०:- परद्व्यरतिने बे विकल्पेकरी दूषित करेठे:- ॥ ६ ॥

तद् परदवम्मि रई, परिणामो रक्कणाणुबंधो वा ॥

उद्दओ तणु सममुवहिं, पासंतो किं ए लज्जेसि ॥ ७ ॥

व्या०:- परद्व्यरति ते शुं काययोगना परिणामरूप ठे के, संरक्षणानुबंधी रौडध्यानरूप ठे? जो प्रथम काययोग परिणाम कदेशो तो शुनकाययोगे दोष केम लागे? अर्थात् एम तो संजवे नही. अने जो संरक्षणानुबंधी रौडध्यानरूप कदेशो तो ते पण संजवशे नही. केमके, घोरादिकथकी सर्व प्रकारे जे वस्त्रा दिकनुं बचाववुं, तेने संरक्षण कहेठे, ने तेनुं जे निरंतर चिंतन करवुं, तेने अनुबंध कहेठे. एतुं रौडध्याननो जेद जो उपधिथकी थाय तो शरीरथकी पण थवुं जोइये. केमके, सर्प, चोर, तथा कंटकप्रमुख थकी शरीरनी रक्षा करवाना अ

અધ્યવસાય પણ ઘણાનેવિષે ઈલામાં આવેહે. એને તો રૌડધ્યાન કહેતા નથી! જો એમ કહેશો કે, યતિને શરીરનેવિષે રાગ નથી હોતો, તેમ ઠતાં સર્પાવિકથી શરીર ની રહ્યા તો ધર્મસાધનને અર્થે કરેહે. તેથી તેના અધ્યવસાય અશુભ હોતા નથી. એમ પણ સંજવે નહીં! કેમકે, યતિને શરીરની પટે ધર્મોપકરણઉપર પણ રાગ હો તો નથી. તેમ ઠતાં તેનીરહ્યા પણ ધર્મસાધનને અર્થે કરેહે. એવી રીતે શરીરના જે વાંજ ધર્મોપકરણ ઠરેહે. તેમ ઠતાં તેઓની ડહાપના કરતાં તમને શરમ થતી નથી!

૩૦:- કોઈ આશંકા કરે કે, ડપકરણ જે હે તે ધ્યાનના વિરોધી હે. કેમકે, તેઓના પ્રતિલેખનાદિ બાહ્યવ્યાપારના યોગે અંતર આત્મતત્ત્વનેવિષે ચિત્ત ઇકાગ્ર તારૂપધ્યાનમાં વિગ્ન થાયહે. એમ કહેનારાને ડત્તર દિયે હે. ॥ ૭ ॥

જો કિર જયણાપુઘો, વાવારો સોણ જાણ પડિવસ્કો ॥

સોચેવ હોઈ જાણં, જુગવં મણ વયણ કાયાણં ॥ ૮ ॥

વ્યા૦:- આવશ્યક પડિલેહણાપ્રમુખ જે જયણાએકરી વ્યાપાર થાયહે તે પ એ ધ્યાનનો વિરોધી હોવોજોયે; એને તો કોઈ વિરોધી કહેતો નથી કિંતુ એતો એ ક કાલાશ્રિત મન, વચન, તથા કાયાસંબંધી ધ્યાનરૂપ હોયહે. જેમકે, શુનયો ગે કરીમન ઇકાગ્ર હોયહે, એનેજ મન સંબંધી ધ્યાન કહેહે; નિરવચ વચન બોલા યહે, અને સાવચ વચનનો ત્યાગ થાયહે, એનેજ વચનસંબંધી ધ્યાન કહેહે; અને શુનયોગનેવિષે યલ્લેકરી કાયાની દૃઢતા થાયહે, એને કાયાસંબંધી ધ્યાન ક હેહે. જો તમે એમ કહેશો કે, જગવંતે એકસમયનેવિષે હે ક્રિયાનો નિષેધ કહ્યોહે; તેમ ઠતાં એકસમયાશ્રિત મન, વચન તથા કાયા સંબંધી ધ્યાન કેમ સંજવે? એ નો ડત્તર આમહે:- જગવંતે જે એકસમયનેવિષે હે ક્રિયાનો નિષેધ કહ્યોહે તે નિન્ન વિષયવિષે હે; એક વિષયવિષે નિષેધ નથી કહ્યો. જેમકે, વાંદણાના આવર્તનનેવિ ષે ત્રણ યોગની ક્રિયા એકજ સમયનેવિષે થાયહે. યત: “ નિન્નવિષયે ણિસિદ્ધં, કિરિ યા ડુગમેગયાણ એગમ્મિ; જોગ તિગસ્સ વિજ્ઞંગિય, સુત્તે કિરિયા જડ નણિયા. ”

૩૦:- કોઈ આશંકા કરે કે, ધ્યાન જે હે તે યોગનો પરિણામ નથી. કે જેની પ્રવૃત્તિ બાહ્ય વ્યાપાર કરતાં થાય. જો યોગના પરિણામરૂપ ધ્યાન હોય, તો લેશ્યા અને ધ્યાન એક કહેવાય. એઓમાં કોઈ ન્યૂનાધિકતા હોય નહીં. તેમ તો નથી દેશ્વાતું. લેશ્વાઓતું રૂપ પણ હુડંહે, ને ધ્યાનતું રૂપ પણ શાસ્ત્રોમાં હુડં કહ્યુંહે. વલ્લી જો યોગપરિણામરૂપ ધ્યાન હોય તો ચૌદમે અયોગિકેવલ ગુણ

સ્થાનકે શુદ્ધધ્યાનનો સંજવ કેમ થાય ! એ તો યોગની પરિણતિરૂપ નથી. કેમ કે, ધ્યાનતો આત્મસ્વજાવ સમવસ્થાનરૂપ છે. અને તેની उत्पत्ति આવીરીતે થાય છે:— સુખની તૃષ્ણાએકરી મોહનીષકર્મને વશ થયો થકો જીવ પરદ્વ્યનેવિષે પ્રવૃત્તિ કરે છે, જ્યારે મોહનીષકર્મની ન્યૂનતા થાય છે, ત્યારે પરદ્વ્યનેવિષે પ્રવૃત્તિ થતી નથી. એમથયાથી વિષયનેવિષે વૈરાગ્ય થાય છે. કેમકે, વિષયનેવિષે જે રાગ હોય છે, તે વિષય પ્રાપ્તિપૂર્વક હોય છે. અને રાગના અજાવે વૈરાગ્ય હોય છે. વૈરાગ્યથી મનનો રોધ થાય છે. કેમકે, મનની પ્રવૃત્તિ વિષયવિના થતી નથી. જેમ તૃણરહિત સ્થાનકનેવિષે પડેલી અગ્નિ પોતાની મેલેજ નાશને પામે છે. તેમ વિષય વિના મન પોતાની મેલેજ સ્થિરતાને પામે છે. મનનો નિરોધ થયાથી ચંચલતા મટી જાય છે. અને પછી મન એકાગ્ર થઈને આત્માનેવિષે પ્રવૃત્ત થાય છે. એ આત્મસ્વજાવ ને ધ્યાન કહે છે. યતઃ “જો સ્વવિદમોહકલુસો, વિષયવિરત્તો મણેણ સંનિષ્ઠા; સમવચ્છિદો સદ્ભાવે, સો અપ્યાણે દવદિજા દા.” ઇતિ પ્રવચનસારે. એવું સદ્ ચેતન સ્વજાવરૂપ જે ધ્યાન તે, બાહ્ય વ્યાપાર કરતાં, તથા પરદ્વ્ય અધિકરણ ક્રિયાઠતાં કેમ પ્રગટ થાય ? એનો નિર્ણય કરે છે. ॥ ૬ ॥

ઝાણ તિકરણ પયત્તો, એ સદ્ભાવો તેણ જેણ સિદ્ધસ્મ ॥

इह एषाणविजागो, कद् सुक्कशाणनेआणं ॥ ७ ॥

આખું મન વચન તથા કાયારૂપ ત્રિકરણ એટલે ત્રણ યોગનો પ્રયત્ન કસાથી ધ્યાનની સિદ્ધિ થાય છે ; માટે યોગપરિણામરૂપ ધ્યાન છે ; પરંતુ ઉપયોગરૂપજ ધ્યાન નથી. અને ભેદ્યા પણ યોગપરિણામરૂપ છે. તેથી યોગપરિણામપણે તો ધ્યાન તથા ભેદ્યા એ બંને સરસા છે ; પરંતુ બંનેનાં લક્ષણો જુદાં જુદાં છે. ભેદ્યા જે છે તે યોગનો ચલાચલ પરિણામ છે, અને ધ્યાન જે છે તે યોગનો નિશ્ચલ પરિણામ છે. અયોગીને યદ્યપિ કરણવ્યાપાર નથી, તથાપિ ઠતા મન વચન તથા કાયાના નિરોધરૂપ પ્રયત્ન કરે છે તે પ્રયત્ને કરીને જે ત્રણે યોગનો નિરોધ થાય છે, તે નેજ ધ્યાન કહે છે. અને આંહી જો આત્મસ્વજાવ સમવસ્થાનરૂપ ધ્યાન જણ્યે તો સિદ્ધને પણ ધ્યાનનું કર્તૃત્વ ઠરશે. શાસ્ત્રોમાં તો સિદ્ધનેવિષે ધ્યાનપ્રવૃત્તિ સર્વ ક્રિયાનો અજાવ કહ્યો છે. જો એમ કહિયે કે, સિદ્ધને વ્યાવહારિક ધ્યાન તો નથી, પણ આત્મસ્વજાવરૂપ નૈશ્વર્યિક ધ્યાન તો છે. જો એમ હોય તો યોગનો નિરોધ કસા વિના પૂર્વકોદિપર્યંત કેવળીને ધ્યાનનો નિષેધ કેમ કહ્યો છે ? આત્મસ્વજાવ સમ

વસ્થાન તો કેવલીને સર્વથાકી અધિક છે. એ કારણ માટે અયોગીને તો યોગની રોધરૂપ ધ્યાન છે, અને ઠગસ્યને કરણના દૃઢધ્યાપારરૂપ ધ્યાન છે. એવી રીતે શુન યોગેકરી પ્રવર્તનીય જે ધ્યાન, તેમાં વાદ વિવાદ શાનો હોય !

૩૦ કોઈ આશંકા કરે કે, જો ઉપકરણ હોય તો રાગ પણ હોય, માટે ઉપકરણ સર્વથા ત્યાગ કરવા યોગ્ય છે, તેમ જો ન કરિયે તો ઉત્સર્ગમાર્ગ કેમ રહે? એપ્રશ્નનો ઉત્તર દિયે છે:- ॥ ૯ ॥

જા સ્વલુ સરાગચરિત્રા, સાવિય ઉસ્સગ્ગમગ્ગસંલગ્ગં ॥

મોતું અવવાયપયં, અહ્પસંગી પરવિસેસો ॥ ૧૦ ॥

વ્યા૦ જે સ્થિવિરકલ્પરૂપ સરાગચર્યા કહેતાં સરાગમાર્ગ છે. તે પણ ઉત્સર્ગમાર્ગને લાગેલોજ છે. અર્થાત્ અપવાદ માર્ગ અને ઉત્સર્ગ માર્ગ નિકટ સંબંધી છે. યદ્યપિ સ્થિવિરકલ્પી પણ અપવાદનો તો ત્યાગ કરે છે, તથાપિ કોઈ કારણ ને લીધે તેને ગ્રહણ પણ કરવું જોયે છે. અને જિનકલ્પી તો કદાપિ અપવાદનું ગ્રહણ કરેજ નહીં. એવી રીતે સ્થિવિરકલ્પી તથા જિનકલ્પીના અપવાદ તથા ઉત્સર્ગમાર્ગમાં અલ્પ અંતરાય છે. એટલે અપવાદમાર્ગ થકી ઉત્સર્ગમાર્ગની કાંઈક ઉત્કૃષ્ટતા છે, તેથીજ એ જેદ થયા છે. અને જિનકલ્પની અપેક્ષાએ સ્થિવિર કલ્પ કહ્યો છે. તેમજ ઉત્સર્ગમાર્ગની અપેક્ષાએ અપવાદ માર્ગ કહ્યો છે. જો ઉત્સર્ગ માર્ગ થકી કાંઈક ન્યૂનતા વાલો અપવાદ માર્ગ, તથા અપવાદમાર્ગથી કાંઈક અધિકતાવાલો ઉત્સર્ગ ન કહેશું તો ચૌદમાં ગુણસ્થાનકના અંતના સમયસુધી ઉત્સર્ગમાર્ગનો સંજવ થશે નહીં. કેમકે સર્વોત્કૃષ્ટ સંવર તિહાંજ છે. માટે જે ઠેકાણે જે માર્ગ ઉત્કૃષ્ટ કહ્યો હોય તે ઠેકાણે તેજ ઉત્સર્ગમાર્ગ છે. જેમકે સ્થિવિરકલ્પનેવિષે ચૌદ ઉપકરણજ ઉત્કૃષ્ટ હોવાથી તે ઉત્સર્ગ માર્ગ છે. ॥ ૧૦ ॥

૩૦ મૂલ ગાયાવહે પૂર્વપદ્ધી આશંકા કરે છે:-

મણુ બલ્લંગં સાહણ, મવવાઉ અંતરંગમુસ્સગ્ગો ॥ જા પુણ સરાગ
ચરિયા, સમુચ્ચિયા એવ સિદ્ધા ॥૧૧॥ પડિસેવણો પુણણો, અવવા
ઉ ફુહો અણાયારો ॥ તા વહાઈ ગંથો, ણો ઉસ્સગ્ગો ણ અવવાઝા ॥૧૨॥

વ્યા૦:- પરિધ્યમાત્રની જે નિવૃત્તિ, એટલે પરિધ્યનો કાંઈ પણ પરિગ્રહ રહ્યો ન હોય, માત્ર આત્મધ્યનોજ પ્રતિબંધ હોય, તેજ સંયમનું અંતરંગ કારણ છે;

એને ઉત્સર્ગમાર્ગ કહેહે. એવી સામગ્રીની પ્રાપ્તિવિના શુદ્ધોપયોગનૂનિકાએ ચઢી શકાતું નથી, ત્યારે તેની સાહ્યતા કરનારી જે ઉપધિ હોય તેનું ધારણ કરવું તેને અપવાદ કહેહે. તે ઉપધિ બંધનો હેતુ નથી, માટે નિષેધ નથી કહી. કેમકે, એ ઉપધિ સંયમરહિત પુરુષના ઉપયોગમાં આવતી નથી. કિંતુ સંયતીનેજ ઉપયોગી છે. અને મૂર્ખાનો હેતુ થતી નથી. યતઃ “ અસ્મિકુહં ઉવહિં, અપહ્ણિજ્ઞં અસં જદ જણોહિં; મુઙ્ઘાદિજણણરહિદં, ગેહ્લુહસમણોયજદિ વિઅપ્પંતે. ” તે ઉપધિ આ છે:- એક તો યથાજાતલિંગ પુજ્જન, એટલે જેવો માતાના ઉદરમાંથી નીકળ્યો હોય તેવો આકાર ધારણ કરવો, બીજો વચનપુજ્જન, એટલે જેથી શુદ્ધાત્મતત્ત્વનો બોધ થાય છે; તેનું ગ્રહણ કરવું; ત્રીજું ગુર્વાદિક વિનયરૂપ મનના પુજ્જનનું ધારણ કરવું; અને ચોથું સૂત્રાધ્યયનના પુજ્જનને ધારણ કરવું. યતઃ “ ઉવચરણં જિણમ ગ્ગો, લિંગં જહ જાદરૂપમિદિ નણિદં; ગુરુવચણંપિ અ વિણઠ, સુત્તજ્ઞયણં ચ પ ન્નત્તં ” એવો જે અપવાદમાર્ગ તેને સરાગચર્યા કહેહે. અર્થાત્ શુદ્ધોપયોગની ન્યૂનતાને લીધે અપવાદમાર્ગ કહેવાય છે. પણ જે વસ્તુ પ્રતિષિદ્ધ એટલે સેવન કરવા યોગ્ય ન હોયને તેનું જે સેવન કરવું તેને અપવાદ કહતા નથી. તેને તો પ્રગટ અનાચારજ કહેહે. તેમજ સંયતીને વસ્ત્રાદિક સેવન કરવાયોગ્ય નથી કેમકે, એ અનાચાર છે. માટે એ સર્વ પરિગ્રહનો ત્યાગ કરવો જોયે. વસ્ત્રાદિક પરિગ્રહનું જે ગ્રહણ કરવું તે ઉત્સર્ગ પણ નથી ને અપવાદ પણ નથી; કિંતુ અનાચાર છે, તે કેમ કરવો? એહવું જે કહેહે તેને ઉત્તર આપી તેનો સમાધાન કરેહે:- ॥૧૧॥૧૨॥

ઉવકુણ્ણં જહ સરીરં, સુકુવત્તં તદ્દેવમુવગરણં ॥

જમ્હા તત્તં મુણીણં, સુએ અણેમે ગુણા નણિઆ ॥ ૧૩ ॥

અર્થ:-જેમ શરીર પરિગ્રહ્ય હતાં શુદ્ધોપયોગનું સાહ્યકારિ છે; તેથી પરિગ્રહ કહેવાય નહીં. તેમજ ઉપકરણ પણ શુદ્ધોપયોગનાં સાહ્યકારી હોવાથી પરિગ્રહ કહેવાય નહીં. કેમકે, એ વાત, સિદ્ધાંતોને વિષે પણ ધર્મોપકરણના અનેક ગુણ કહ્યા છે તેથી સિદ્ધ થાય છે. જેમકે, રાત્રીયે ચઠકાલે કાલ ગ્રહણેતાં વસ્ત્રે કરી યતીને શીતની પીઠાટલે છે. ને જો વસ્ત્ર ન હોય તો શીતની પીઠાને લીધે અગ્નિના તાપ પ્રમુખની ચિંતના થાય તેથી આર્તધ્યાન ઉત્પન્ન થાય છે. વસ્ત્રેકરી સચિત્ત ઇચ્છી, ધૂંહરી ઓસ, વૃષ્ટિ, તથા હિરમજ પ્રમુખની રક્ષા થાય છે. ને જો વસ્ત્ર ન હોય અને ઝંઘાલું શરીર હોય, તો શરીરની ગરમીની બાફથકી તે જીવોને દુઃખ ઉત્પન્ન થાય છે

સંપાતિમરજરેણુ પ્રમાર્જવાને અર્થે મુદ્ધપતી રાખવી, લેવાદેવા પ્રમુખની ક્રિયાએ પૂર્વે પ્રમાર્જવાને અર્થે તથા જૈનલિંગને અર્થે ઝંગો રાખવો. તથા પુરુષ વેદનીયોદયાદિક વર્જને અર્થે ચોલપટ રાખવો. ઇત્યાદિક વસ્ત્રના ગુણ કહ્યાઢે. અનાજોગે લીધેલાં જે સંસક્ત ગોરસાદિક, તે પાત્રેકરીને વિધિએ પરઠાઈ શકાયઢે. પાત્રવિના હાથમાંજ લીધા હોય તો યોગ્ય ઠેકાણે કેમ પરઠવી શકાય ? તથા હાથમાં સરસ વસ્તુ લીધાથી તેનો બિંદુ જો નીચે પડે, તો તેથકી કીડીઓપ્રમુખ અનેક જંતુઓની વિરાધના થાય. ગૃહસ્થ નાજનને અર્થે ડપનોગેપણ પશ્ચાત્કર્માદિક દોષ ડપજે; અને જો પાત્ર હોય તો તેણે કરી ગ્લાન અથવા ડુર્બલને પથ્યાદિક લાભ વાને અર્થે ડપયોગી હોવાથી ડપકાર થાયઢે. અલબ્ધિવંત તથા લબ્ધિવંત અસમર્થ તથા સમર્થ પ્રાદુણાને વાસ્તવ્ય પાત્ર હોય તો અન્નપાનાદિકને આપણી ડપકાર કરે. અન્યથા કેમ કરે ? ઇત્યાદિક વસ્ત્ર તથા પાત્રનેવિષે અનેક ગુણજાણી શરીરની પઠે ધર્મહેતુ હોવાથી તેમાં પરિગ્રહપણાની આશંકા કરવી નહી. ॥૧૩॥

ડ:- ડપહાસયુક્ત પૂર્વપદ્ધીની મૂલ ગાથા વડે આશંકા કરે ઢે:-

જઈ ડવહિનારગદ્દણં, ઇઠં ડુજ્ઞાણવઙ્ગણણિમિત્તં ॥

તો સેયં થીગદ્દણં, મેદુણસસાણિરોદ્ધં ॥ ૧૪ ॥

વ્યાઢ:- શીત તથા તાપપ્રમુખની પીડાએ કરી આર્તધ્યાન ડપજે નહી; તે સાહં તમે ંટલો બધો ડપધિનો નાર વેઠો ઢો; ત્યારે મૈથુન સંજ્ઞાનિમિત્ત આર્તધ્યાન નો ત્યાગ કરવાસારુ ંક સ્ત્રીનો પરિગ્રહ પણ શાસારું રાખતા નથી? જ્યારે જીર્ણાદિક વસ્ત્ર રાખવાથી મૂર્ઢ થતી નથી, ત્યારે અંગજંગ થણી તથા કુરૂપ સ્ત્રી રાખવાથી મૂર્ઢ કેમ થાય ? ॥ ૧૪ ॥

ડઢ:- ં આશંકાનો ડત્તર દિયેઢે:-

ંયં વિ દૂસગાણં, વયણં મયણંધવયણમિવ મોહા ॥

અણ્ણહ સમોવહાસો, દેહાહારાઈગદ્દણેવિ ॥ ૧૫ ॥

વ્યાઢ:- તમાહં બોલઢું જાંડ (મસ્કરા) ના જેઢું નાસેઢે. જેમ હોલીના વાહા ઢાંમાં કામી પુરુષો ગમે તેમ બક્યા કરેઢે. અને કામને વશ થયા થકા લાજ ડપજાવે ંવાં બચનો બોલ્યા કરે ઢે. તેમ તમે પણ મિથ્યાત્વના પરવડોકરી અજ્ઞાનને લીધે મસ્કરીના વચન બોલો ઢો. તે વચનોથી અમને તો કાંઈ થવાઢું નથી, પણ તમે પોતે તેવા વેસાર્ઈ આવો ઢો. કેમકે, તમે પોતે પણ નૂસની પીડા ટાલવાસારું

આવાને ન મજ્જેતો આર્તધ્યાન થાય તેને ટાલવાસારું, તથા શરીરને જીવતું રાખવાસારું આહાર લેવાનું માનોઢો, તેમ સ્ત્રીપરિગ્રહ શાસારું માનતા નથી? માટે જેમ આહારમાં ગુણ હે, દોષ નથી. તેમ ધર્મોપકરણમાં પણ ગુણ હે, દોષ નથી. એ રૂઠું સમાધાન હે. એ કારણથી ધર્મનાં સાધનોનેવિષે જે રાગ થાય હે, તે પ્રશસ્ત જાણીને તેનેપરિગ્રહરૂપ દોષ જાણવો નહીં. ॥ ૧૫ ॥

૩૦:— સમ્યક્જ્ઞાન યવાસારું રાગ પ્રશસ્ત હે અને દેષ અપ્રશસ્ત હે તે કહેઢે:—

રાગસ્સ વ દોસસ્સવ, ઉદ્ધિસ્સ સુહાસુદ્ધે સુહાસુદ્ધયા ॥
જહ્ પુણ વિસયાવેક્કા, કહ્ હોજ્જા તો વિજ્ઞાગોસિ ॥ ૧૬ ॥

વ્યાખ્યા:— સારા ઉદ્દેશોકરી અરિહંતાદિકનેવિષે જે રાગ કરવો, તે પ્રશસ્ત રાગ કહેવાયઢે. યત: “ અરિહંતે સુયરાગો, રાગો સારીસુ બંનયારીસુ ; એસ પસઢ્ઢો રાગો, અક્કસ રાગાણ સાહૂણં ” ઇતિ આવશ્યકે. અશુભને તજવાસારું જે દેષ કરવો પઢે તેને પ્રશસ્ત દેષ કહિયે. જેમ કે, મિથ્યાત્વ, અજ્ઞાન, તથા અવિરતિ પ્રમુખઉપર જે દેષ થાય હે, તે પ્રશસ્ત દેષ કહેવાયઢે. કેમકે, તેઓવિષે જો દેષ ન થાય તો તેઓનો ત્યાગ કેમ થાય! કેવલ વિષયની અપેક્ષાએજ દેષ થાયઢે એમ ન માનવું. જો માત્ર વિષયનેઅર્થેજ દેષ થતો હોય તો તેના પ્રશસ્ત તથા અપ્રશસ્ત એ બે વિજ્ઞાગ થઈ શકે નહીં. તેમજ ઉત્તમયતીનેવિષે તથા ઉત્તમ ધર્મનેવિષે પણ જે આ લોકાદિકને અર્થે રાગ થાયઢે તે અપ્રશસ્ત કહેવાયઢે. કોઈ કહેશે કે, રાગના ઉપર કહેલા બે વિજ્ઞાગ થઈ શકેઢે કેમકે, તેના સંક્લેશ તથા વિશુદ્ધ એ બે અંગઢે. તેમ દેષના એ બે વિજ્ઞાગ થઈ શકે નહીં; કેમકે, તે નો બીજો વિશુદ્ધ અંગ નથી. માત્ર સંક્લેશરૂપ હોવાથી અપ્રશસ્ત હે. યત: “ પરિણામો મોહો, પરિણામો રાગ દોસ મોહ જુદો; અશુભો મોહ ય દોસો, સુહોવ અસુહો અશુદ્ધિ રાગો. ” ઇતિ પ્રવચનસારે. એમ કહેનારાને એમ કહેવું કે, તમ ને સામાયકનેવિષે પાપ ગર્હાના અધ્યવસાય કેમ થાયઢે? જે વસ્તુવિષે દેષ ન થાય તેને ત્યાગ કરવાના પરિણામ થાય નહીં. તેવા પરિણામો તો થાયઢે તે શું અપ્રશસ્ત દેષ કહેવાય? પ્રશસ્ત દેષજ કહેવાય. કેમકે, પરને તાપ કરવો તે ક્રોધનો અંશ હે, માટે ક્રોધરૂપ જે દેષ તે પણ રાગની પઢે બે પ્રકારે હોયઢે.

૩૦:— ચાર નિરૂપણ કરી રાગ તથા દેષનું વિવરણ કરેઢે:— ॥ ૧૬ ॥

ણામં ઠવણા દવિં, રાગો દોસો અ જાવ ચઝનેયા ॥ કમ્મં જોગ્ગં
 બહં, બહંતમુદીરણોવગયં ॥ ૧૭ ॥ ણો કમ્મ દહરાઠ, ણાયવો
 વીસ સાપ ઠગા ય ॥ સંજાઈ કુસુંજાઈ, દોસો હઠવણાઈઓ ॥ ૧૮ ॥
 જં રાગ દોસ કમ્મં, સમુદ્ધં જે તઓ અપરિણામા ॥ તે જાવરાગ
 દોસા, વોહમિહ ણય સમોઆરં ॥ ૧૯ ॥ કોહો માણો દોસો, માયા
 લોનો અ રાગ પજાયા ॥ સંગહણયમયમેયં, દોસો માયા અવિ
 વહારા ॥ ૨૦ ॥ ઝક્કુસુ અસ્સય કોહો, દોસો સેસેસુ ણહિ એ
 ગંતો ॥ કોહોચિય લોહોચિય, માણો માયાવ સદસ્સ ॥ ૨૧ ॥

વ્યા૦ રાગ તથા દેષનાં નામ, સ્થાપના, ડ્વ્ય તથા જાવ એ ચાર ચાર પ્રકાર
 હોવાથી બન્નેના ચાર ચાર જેદ થાય છે. જેમ કે, નામરાગ, સ્થાપનારાગ, ડ્વ્ય
 રાગ, તથા જાવરાગ એ ચાર જેદ રાગના થાય છે. તેમજ નામદેષ, સ્થાપનાદેષ,
 ડ્વ્યદેષ, તથા જાવદેષ એ ચાર જેદ દેષના થાય છે. જેનું રાગ એવું નામ હોય તે
 નામરાગ કહેવાય. રાગવાનનું જે ચિત્ર કહાડેલું હોય તે સ્થાપનારાગ કહેવાય.
 ડ્વ્યરાગના બે પ્રકાર છે:—એક કર્મડ્વ્યરાગ, બીજો નોકર્મડ્વ્યરાગ, એમાંના કર્મ
 ડ્વ્યરાગના ચાર પ્રકાર છે:—એક યોગ બીજો બદ્ધમાન, ત્રીજો બદ્ધ અને ચોથો
 ઠદીરણાપ્રાપ્ત. જે મોહનીયકર્મના પુજ્જલબંધ પરિણામને અનિમુક્ત થયા હોય તે
 યોગકર્મડ્વ્યરાગ કહેવાય. જે મોહનીયકર્મના પુજ્જલબંધ ક્રિયાના પરિણામને
 પામ્યા હોય તે બદ્ધમાન કર્મડ્વ્યરાગ કહેવાય. જે મોહનીયકર્મના પુજ્જલ બંધ
 પરિણામની નિષ્ઠાને પામ્યા હોય તે બદ્ધકર્મ ડ્વ્યરાગ કહેવાય. અને જે મોહનીય
 કર્મના પુજ્જલ ઉદયને પામ્યા હોય તે ઠદીરણાપ્રાપ્ત કર્મડ્વ્યરાગ કહેવાય છે.
 તેમ નોકર્મડ્વ્યરાગના બે પ્રકાર છે:—એક વિશ્રાન્તા, બીજો પ્રયોગ. જે સંધ્યારાગ પ્ર
 મુખ દેખાય છે તે વિશ્રાન્તાનો કર્મડ્વ્યરાગ કહેવાય; અને જે વસ્ત્રાદિકને વિષે કુ
 સુંજાદિક રાગ દેખાય છે તે પ્રયોગનો કર્મડ્વ્યરાગ કહેવાય. અને જાવરાગના
 પણ બે પ્રકાર છે:—એક ઉદયપ્રાપ્ત, બીજો પરિણામ. મોહનીયકર્મનો ઉદય
 થાય તે ઉદયપ્રાપ્ત જાવરાગ કહેવાય. અને મોહનીયકર્મ પરિણામને પામે તે
 પરિણામજાવરાગ કહેવાય છે.

જેનું દેષ એવું નામ હોય તે નામદેષ કહેવાય. દેષવાનનું જે ચિત્ર કહાડેલું

હોય તે સ્થાપનાદેષ કહેવાય. ડ્વ્યદેષના બે પ્રકારઃ—એક કર્મડ્વ્યદેષ ; બીજો નોકર્મડ્વ્યદેષ. એમાંના કર્મડ્વ્યદેષના ચાર પ્રકાર ઢે—એક યોગ, બીજો બદ્ધમાન, ત્રીજો બદ્ધ અને ચોથો ઉદીરણપ્રાપ્ત. જે મોહનીયકર્મના પુજ્જલ બંધ પરિણામને અગ્નિમુખ થયા હોય તે યોગકર્મડ્વ્યદેષ કહેવાય ; જે મોહનીયકર્મના પુજ્જલ બંધક્રિયાના પરિણામને પામ્યા હોય તે બદ્ધમાનકર્મડ્વ્યદેષ કહેવાય ; જે મોહનીયકર્મના પુજ્જલ બંધપરિણામની નિષ્ઠાને પામ્યા હોય તે બદ્ધકર્મ ડ્વ્યદેષકહેવાય ; અને જે મોહનીયકર્મના પુજ્જલ ઉદયને પામ્યા હોય તે ઉદીરણપ્રાપ્તકર્મડ્વ્યદેષ કહેવાયઢે. તેમ નોકર્મડ્વ્યદેષના બે પ્રકાર ઢે—એક વિશ્રાંતિ, બીજો પ્રયોગ. જે સંધ્યારાગ પ્રમુખ દેશાય ઢે, તે વિશ્રાંતિનોકર્મડ્વ્યદેષ કહેવાય ; તથા જે વસ્ત્રાદિકનેવિષે કુસુંનાદિક રાગ દેશાયઢે તે પ્રયોગનો કર્મ ડ્વ્યદેષ કહેવાય ઢે. અને નાવદેષના પણ બે પ્રકાર ઢે—એક ઉદયપ્રાપ્ત, બીજો પરિણામ. મોહનીયકર્મનો જે ઉદય થાય તે ઉદયપ્રાપ્તનાવદેષ કહેવાય ; અને મોહનીયકર્મપરિણામને પામે તે પરિણામનાવદેષ કહેવાયઢે.

હવે નયેકરી રાગદેષનુંવિવરણ કરે ઢે—સંગ્રહ નયની રીતિએ ક્રોધ તથા માન એ બન્ને અપ્રીતિનો પરિણામ હોવાથી દેષ કહેવાયઢે ; અને માયા તથા લોભ એ બન્ને પ્રીતિનો પરિણામ હોવાથી રાગ કહેવાયઢે. વ્યવહારનયની રીતિએ માયાની યોજના પરના ઉપધાતને અર્થે થાયઢે માટે ત્રીજી માયા પણ દેષજ કહેવાય. અને ન્યાયોપાત્ત ડ્વ્યપ્રમુખનેવિષે જે લોભ થાયઢે તે રાગ કહેવાયઢે. પરંતુ અન્યાયોપાર્જિત ડ્વ્યાદિકનેવિષે જે લોભ થાયઢે તે રાગ કહેવાય નહીં કેમ કે, એથી કષાયાદિકની ઉત્પત્તિ થાયઢે. રુઝુમૂત્રનયની રીતિએ ક્રોધ જે ઢે તે અપ્રીતિનોજ પરિણામ હોવાથી એકાંત દેષ કહેવાયઢે. બાકીના ત્રણ જે માન, માયા ને લોભ તે એકાંત દેષ કહેવાય નહીં કિંતુ અનેકાંત કહેવાય ; કેમ કે, માન જ્યારે સ્વોત્કર્ષ પરિણામરૂપ હોય ઢે ત્યારે રાગ કહેવાયઢે. અને જ્યારે પરનિંદાપરિણામરૂપ હોયઢે ત્યારે દેષ કહેવાયઢે. તેમજ માયા તથા લોભ પણ જ્યારે પૂર્વ પરિણામરૂપ હોય ઢે ત્યારે રાગ કહેવાય ઢે ; અને જ્યારે પરડોહ પરિણામરૂપ હોયઢે ત્યારે દેષ કહેવાયઢે. અને શબ્દનયની રીતિએ ક્રોધ તથા લોભ એ બે કષાયરૂપ હોવાથી એમાંના માન તથા માયા અપ્રીતિના પરિણામરૂપે થઈને જ્યારે ક્રોધમાં આવીને મલી જાય ત્યારે તે દેષ કહેવાયઢે ; અને પ્રીતિના પરિણામરૂપે થઈને જ્યારે લોભમાં આવી મલી જાય ત્યારે રાગ કહેવાયઢે. ॥૨૧॥

પરદર્શિ પવિત્રી, એ મોહજાણિયા વ મોહજાણાવા ॥

જોગકયાદુ પવિત્રી, ફલકંઘા રાગદોસકયા ॥ ૨૨ ॥

વ્યા૦:- પરદૃષ્ટનેવિષે જે પ્રવૃત્તિ થાય છે તેનું નિશ્ચયથી મોહ કારણ નથી. કેમકે, પ્રવૃત્તિ તો મન વચન તથા કાય યોગથી થાયછે, અને ફલની ઇચ્છા રાગ દેશથી થાયછે. માટે ફલની ઇચ્છાવિના યતિજો ધર્મોપકરણ ધારણ કરે તો તેથી અયોગ્ય શું થયું કહેવાય ? કેમકે, ફલની ઇચ્છાવિના રાગ તથા દેશ થતા નથી. ॥ ૨૨ ॥

વજ્રાણેવગંધો, મુળીણ મુહં વિણેવ ગહણાત ॥ તદ્

દેહપાલણઘા, જદ્ આહારા તુદ્ વિ દિઘે ॥ ૨૩ ॥

વ્યા૦:- યતિને વસ્ત્રાદિકનો ગ્રંથ થતો નથી. કેમકે, માત્ર શરીરની રક્ષા કરવાસારુ ગ્રહણ કરેછે. તેમાં મૂર્ઠા રંચમાત્ર પણ હોતી નથી. જેમ શરીરની રક્ષાને અર્થે યતિ નિરવચ આહારનું ગ્રહણ કરેછે પણ તેમાં મૂર્ઠા હોતી નથી. તેમ ધર્મોપકરણોવિષે પણ જાણી લેવું. ॥ ૨૩ ॥

જદ્ દેહપાલણઘા, જુત્તાહારો વિરાદગો એ મુળી ॥

જદ્ જુત્તવજ્રપત્તા, વિરાદગો એવ ણિદિઘે ॥ ૨૪ ॥

વ્યા૦:- જેમ શરીરનું પાલન કરવાને અર્થે નિરવચ આહાર લેતાં યતિને વિરાધક કહ્યો નથી. તેમ નિરવચ વસ્ત્ર પાત્ર રાખ્યાથી પણ વિરાધક ન કહેવાય કિંતુ આરાધકજ કહેવાય. કોઈ એમ કહે કે, શુદ્ધોપયોગ જે છે તે પ્રદીપ જેવો છે, અને જોજન તથા શરીર સંચલન જે છે તે તેલપૂરણ તથા વાટસંચાર જેવો છે. એતો યોગ્ય છે પણ ઉપધિ અયોગ્ય છે. એવું અમરચંદનું બોલવું અસમીચીન છે. કેમકે, ધર્મોપકરણ ધારણ કરવાં તે પ્રદીપને નિર્વાતસ્થાને રાખવા જેવાં છે. માટે યોગ્ય છે.

અણસણ સદાવજોગા, જદ્ અસણં અણસણં તિજુત્ત

મિણં ॥ જુત્તં તદ્ વજ્રાઈ, સદાવજ્રં તપ્પરિણયસ્સ ॥ ૨૫ ॥

વ્યા૦:- જેમ સર્વ જોજનની તૃષ્ણાથી રહિત ઠતાં અંતરંગ આત્મસ્વજાવની જાવના કરતાં તેના ઉપદ્રવને અર્થે આહારનું જે ગ્રહણ કરવું તે પરમાર્થે અનાહાર જ કહેવાય. યતઃ “જસ્સ અણસણમપ્પા, તંપિ તથ્થો તપ્પહિન્નગસમણા; અણ નિસ્કમણો સણ, અધતેસમણાઅણાહારા.” ઇતિ પ્રવચનસારે. તેમજ સકલ પરિ

ग्रहरहित ठता आत्मस्वभावनी जावना करतां तेना उपछंजने अर्थे वस्त्रादिक रा
खतां पण परमार्थे वस्त्रादिकरहित कहेवाय. ते युक्तज ठे. ॥ १५ ॥

एवंच सचेलानं, कहुं सुतं नवे अचेलतं ॥ १६ ॥
पनणंतस्स तुहं, को णिअघररस्सको वाउ ॥ १६ ॥

व्या०:- एवीरीते सूत्रमां कहेलुं जे सचेल यतिने अचेलपणुं ते केम संजवे;
एम कहेतां तमने पोतानुं संजालतां कहुण थई पडशे. केमके, तमारा शास्त्रमा
ज यतीने आहार करतां अनाहारी कहावे. त्यारे मूर्खारहित सचेलने पण अचे
ल कहेतां गुं अघटित थाय ! ॥ १६ ॥

जइ चेल नोगमेत्ता, ए जिया चेलय परीसहो सा
हू ॥ जुंजंतो अजिअ खुदा, परीसहो तो तुमंपत्तो ॥ १७ ॥

व्या०:- जो एम कहेसो के वस्त्र वापस्याथी अचेल परीसह जीताय नही. त्या
रे आहार कस्याथी कृधापरीसह केम जीताय ! जो एम कहेसो के, तीव्र कृधा ला
गी होय तोपण यतीए अनेषणी आहार लेवो नही. किंतु जो शुद्ध आहार मले
तोज आत्माने उपग्रह करवो. एवीरीते कृधापरीसह जीतायवे. तेमज शीतादिक
वडे घणी वेदना थती होय तोपण यतिए सदोष वस्त्र लेवुं नही; किंतु निर्दोष
वस्त्र मले तोज आत्माने उपग्रह करवुं, एवीरीते अचेलपरीसह पण जीतायवे.
एम निश्चयथी अचेलपणुं जाणवुं. ॥ १७ ॥

उ० व्यवहारथी अचेलपणुं दर्शावे ठे:-

जह जलमवगाहतो, नणई चेलरहित सचेलोवि ॥
तहवठोजुण कुब्बिय, चेलावि अचेलया साहू ॥ १८ ॥

व्या०:- जेम कोई माणस पोतीउं पहेरीने तलावप्रमुखना पाणीमां स्नान क
रवासारु पेजे ते पोतिउं ठतां लोकमां नम्र कहेवाय. तेम यति जीर्णवस्त्रने धार
ण करे ते अचेलज कहेवाय. ॥ १८ ॥

उवयारेण अचेलो, सेसयुणी सबहा जिणंदाय ॥
खंधाउ देव दूसं, चवइ तउ चेव आरक्ष ॥ १९ ॥

व्या०:- तीर्थकर विना बीजा यति उपचारे अचेलो कहेवाय. केमके, तेउ व
स्त्र ठतां पण अवस्त्र गणोवे. जेम कोटी धनवान ठतां तेनो अजिमान न होय

तो ते निर्धन जेवोज होय ठे. एम सचेल साधुविषे पण जाणी जेवुं. सर्वथा अचेल तो ज्यारे स्कंध ऊपरची देवडुण्य वस्त्र पडे त्यारे तीर्थकर कहेवायठे. ॥१९॥

एएण जइ अचेल, जिणंद जिणकपिआइआ सुमु
णी॥ ता एसोच्चिय मग्गो, एस्सोत्ति पराकयं वयणं ॥३०॥

व्या०:- एणेकरी, जिनतीर्थकर तथा जिनकल्पिप्रमुख अचेलाने, तेथी एज मार्ग उत्तमठे; अने स्थिविरकल्पनो मार्ग उत्तम नथी; एम कहेनारानुं निराकरण कछुं. कारणके, जे जिनकल्पीने ते पण एकांते अचेलानथी. केमके, जे जिनकल्पीने पात्रनी लब्धि होय, हाथ निरहित थया होय; किंतु वस्त्रनी लब्धि न होय ते ओमांना कोइएकने रजोहरण, मुहपति, तथा एक कल्पक ए त्रण उपधि होय ठे; कोइकने रजोहरण, मुहपति, तथा बे कल्पक मली चार उपधि होयठे; कोइकने रजोहरण, मुहपति, तथा त्रण कल्पक मली पांच उपधि होयठे; जेने वस्त्रनी लब्धि होय, किंतु पात्रनी लब्धि न होय तेने सप्तविध पात्रनिर्योग, रजोहरण, तथा मुहपती मली नव उपधि होयठे; जेने बन्ने लब्धिमांनी एके लब्धि न होय तेओमांना कोइकने सात पात्रा, रजोहरण, मुहपती तथा एक कल्पक मली दश उपधि होयठे; कोइकने सात पात्रा, रजोहरण, मुहपति तथा बे कल्पक मली अग्यार उपधि होयठे, अने कोइकने सात पात्रा, रजोहरण, मुहपति, तथा त्रण कल्पक मली बार उपधि होय. अर्थात् पोतानी शक्तिने अनुसारे उपधि होयठे. अने जेने बन्ने लब्धीओ होय तेने पण रजोहरण तथा मुहपति ए बे उपधि तो निश्चयथी होयठे. एवो नियमठे. ॥ ३० ॥

जिणकम्मेव य कम्मं, जइ कायवं तउं तुहं इहयं ॥

उवएस सिस्स दिस्का, गुरुवयणाईहि किं कज्जं ॥ ३१ ॥

व्या०:- जो तमे कहेसो के, जे कार्य जिनेश्वरे नथी कछुं ते अमारे पण करवुं नथी! त्यारे धर्मोपदेश, शिष्य, दीक्षा, तथा गुरुवचनादिकनुं तमारे क्युं उपयोग ठे! जेम जगवंते ज्ञान उपमा पढी धर्मोपदेश दीधो ठे, किंतु केवलज्ञाननी पूर्वे कोईने उपदेश कखो नथी; तेम तमारे पण केवलज्ञान उत्पन्न थाय त्यारेज उपदेश करवो जोये. तेनी पूर्वे काई पण धर्मोपदेश प्रमुख करवुं जोईये नही वारु !!! ॥३१॥

एिरतिसयाणं कप्पो, थेराणहिउं ठिउं अ तहेव ॥

पणिवज्जउं जिणकप्पं, पंचहि तुलणाइ जुत्तो तो ॥ ३२ ॥

व्या०:- जे साधु लब्धिरहित होय, तेने स्थविरकल्प मार्गज हितकारी ठे. ते समये जिनकल्प त्याग करवा योग्य ठे. ज्यारे आत्मज्ञान थाय त्यारे जिनकल्प आदरवो. परंतु असमर्थ ठतां उत्कृष्ट मार्गनो जे आदर करवो ते केवल आर्त्तध्याननो हेतु थायठे. यतः “अकालौ त्सुक्यस्य तत्त्वतः आर्त्तध्यानरूपत्वात् धर्मविदो” ॥३१॥

वेज्जुवदिष्ठं उंसह, मिव जिणकहियं हिअं तउ मग्गं ॥ सेव

तो होइ सुही, इहरा विवरीअफलजागी ॥ ३३ ॥

व्या०:- माटे जगवंते कहेला मार्गने जे जजे ते सुखी थाय; अने जगवंते जे म कसुं ठे तेम जे करवा मांमे ते विपरीत फलने लायक थाय. जेम रोगी वैदे कहेली औषधी जो सेवे, तो रोगरहित थाय पण वैदना कखा प्रमाणे न करे तो अपथ्य सेवन करतो ठतां जेम अकाळे नाश पामे. तेम ए पण जाणी लेंवुं. ॥३३॥

अणगूढितो सत्तिं, चुंजंतोवि जह एो चयइ मग्गं ॥

अणगूढितो सत्तिं, तह उवगरणं धरंतोवि ॥ ३४ ॥

व्या०:- सकल आत्मशक्तिने फोरवनारो यति संयमादिकने अर्थे, जेम आहार करतो ठतां जिनमार्गनो त्याग करतो नथी; तेम स्वाध्यायादिकने अर्थेपण ते यति ए धर्मेपकरणनो त्याग करवो नही. यतः “तिहिं गणेहिं वत्थंधरेज्जा, तं जहा, हरिवत्तिअं, डुगंठवत्तिअं परीसहवत्तिअं” इति. लज्जा अथवा डुगंठा मटा डवाने तथा संयमने अर्थे वस्त्र धारण करवां जोये. जो वस्त्र न होय ने नग्न होय तो लज्जाथाय, अने संयम पळे नही; जो वस्त्र न होयतो लोक निंदा करे के, ए धर्म सारो नथी केमके जेमां साधु उघाडा फरेठे. ते टालवाने अर्थे वस्त्र धारण करवा; जो वस्त्र न होय तो टाढ तथा तापप्रमुख जागे तेथी चारित्रजंगरूप आर्त्तध्यान उत्पन्न थाय ते मटाडवाने अर्थे वस्त्र धारण करवां. एम कारणीक वस्त्र होवार्थी अमे साहसवंत ठतां केम धारण करिये; एम जो कहेशो तो आहार पण कारणीक कसुं ठतां तेपण तमारे करवो न जोये. यतः “ठहिं गणेहिं समणे णिग्गंथे आहार माहारे माणेइ कमइ तं वेयण वेयावच्चे इरियठाए असंयमठाए तह पाण पत्तिआए ठं पुण धम्मधिं ताए” इत्यादि कारणने लीधे यति आहार करे तेथी आज्ञानुं अतिक्रमण थाय नही. तेना कारण आठे:- ऋधानी वेदनाने मटाडवाने अर्थे, वेयावच्च करवाने अर्थे ईर्याशोधवाने अर्थे, संयम पालवाने अर्थे प्राणधारवाने अर्थे, तथा स्वाध्या

यप्रमुख धर्मचिंताने अर्थे साधु आहार करे ठे. पण बल तथा रूपादिकने अर्थे करतो नथी, तेमज वस्त्र पण कारणने लीधे धारण करे ठे तेनो त्याग करवानुं कारण गुं ! आहार जेवो अने वस्त्र मूकवा ! एम करवाने तमारो गुं अनिप्राय ठे ते जाणतु नथी ॥ ३४ ॥

अविजिय हिरिकुञ्जाणं जइ नूणं संजमेण अहिमारो ॥

ता कइ अजिय डुगंठा तस्माणं तन्न अहिमारो ॥ ३५ ॥

व्या०:- जो एम कहेशो के जेणे लाज तथा डुगंठा प्रमुख जीत्यां न होय ते ने चारित्रनो अधिकार नथी. त्यारे जेणे क्रुधा तथा तृषा जीत्यां न होय तेने चारित्रनो अधिकार केम कहेवाय ? त्यारे क्रुधा तथा तृषा मूलगुणनां घातक नथी त्यारे लज्जा तथा डुगंठा पण मूल गुणघातक केम कहेवाय ? माटे अहीं तमारो अनिनिवेशविना बीजू काई कारण दीठामां आबतुं नथी ॥ ३५ ॥

अहं हिरि कुञ्जा हिसया हिरि कुञ्ज सदाव जावणो णोचेत् ॥

एहा बुहाहि ताकइ तय जाव सदाव संबुद्धी ॥ ३६ ॥

व्या०:- जो कहेशो के, यतिने लज्जा तथा डुगंठा होय तो तेथी विपरीत जे अलज्जा तथा अडुगंठारूप आत्मस्वजावनी जावना ते न थाय. त्यारे क्रुधा तथा तृषा ठतां तेथकी विपरित जे अक्रुधा तथा अतृषारूप आत्मस्वजावनी जावना ते यतिने केम थाय ! माटे शांत दांत प्रमुख श्रेष्ठ गुणयुक्त जे यति ठे, तेनुं मन शुद्ध होयठे तेनाबलथी आत्मस्वजावजावना टलती नथी. ए समाधान आहार अने उपकरण ए बन्नेनेविषे लागु पडेठे ॥ ३६ ॥

उत्सग्गववायाणं मितीए अहण जोअणं डुठं ॥ ३

स्सग्गववायाणं मितीइ तदेव उवगरणं ॥ ३७ ॥

व्या०:- जो एम कहेशो के, उत्सर्ग तथा अपवाद ए बन्ने मार्गनेविषे सापेक्ष ताएकरी नोजन करवुं ते अयोग्य कहेवाय नही ; त्यारे सापेक्षताएकरी उपकरण धारण करवामां गुं अयोग्यता ठे ? ॥ ३७ ॥

ए पप्पुवगरणेणं पच्चस्काणस्स दव्वठं जंगो ॥ इयकण

णावि विहवा जोवणमिव णिप्फला एआ ॥ ३८ ॥

વ્યા૦:- જો એમ કહેશે કે, ઉપકરણ જે છે તે જાવથી તો મૂર્ઠારહિત છે પણ ઇચ્છ્યકી પરિગ્રહરૂપ છે. તેથી પચ્ચક્ષાણનો જંગ થાય છે. કેમકે ઇચ્છ, ક્ષેત્ર, કાલ તથા જાવ એ ચાર પ્રકારે જે પચ્ચક્ષાણ છે તેમાંનો પ્રથમ ઇચ્છપચ્ચક્ષાણ ઉપકરણ ઠતાં સંજવે નહીં. એવી જે અધ્યાત્મની કલ્પના છે તે વિધવાયૌવનની પઠે નિષ્ફળ છે. કેમકે, ઇચ્છાદિક ચાર પ્રકારે સર્વ મૂર્ઠાનો જે ત્યાગ કરવો તેજ સિદ્ધાંતોનો પરમાર્થ છે. એમ જો ન માનીએ તો શરીર પણ ઇચ્છપરિગ્રહ છે, તેનો ત્યાગ કેમ થાય ! અને પચ્ચક્ષાણના જે ચાર પ્રકાર કહ્યા છે તે તો સર્વ જાવ પ ચ્ચક્ષાણનો વિસ્તાર છે, એમ જાણવું. યતઃ “ અપરિગ્રહિત્ત્યાસુને, તિજાય મુજ્ઞા પ રિગ્ગહોનિમત્તઃ; સવ્વદ્વેસુ એસા. કાયવા સુત્તસપ્પાવો,” ઇતિ વિશેષાવશ્યકે. ॥૩૫॥

સિદ્ધંત સિદ્ધધરણં ઉવગરણં તં મુણીણ સુહકરણં ॥

અહ્ હોઇ પાવહરણં ઇય અમ્હં વિંતિ આયરિયા ॥૩૬॥

વ્યા૦:- એવીરીતે સિદ્ધાંતનેવિષે ઉપકરણ ધારણ કરવાનું કહ્યું છે, તે જયણાએકરી રાચ્ચાથી યતિને સુખકારક થાય છે, તથા પાપનું હરણ કરે છે એમ ઉત્તરાધ્યયન બૃહદ્વૃત્તિપ્રમુખનેવિષે અમારા પૂર્વાચાર્યે કહ્યું છે, તે અવશ્ય માન્ય કરવું જોયે ॥૩૬॥

પુઠ્ઠા દિઅંબરાણં કેવલમજ્ઞપિઆણ ઉવહાસો ॥

અમ્હાણં પુણ દૂહઇ દોહ્લ વિવહિ આરવાવારો ॥ ૪૦ ॥

વ્યા૦:- આગ્રંથનેવિષે દિગંબરીઓએ જે પ્રશ્ન કહ્યાં છે, તથા અધ્યાત્મીઓએ જે હાંસીનાં વચનો કહ્યાં છે, એ બન્નેનો અમારે પ્રતિકાર કરવાનો અધિકાર છે. એવીરીતે ધર્મોપકરણ તથા જાવઅધ્યાત્મ એ બન્નેનું પોતપોતામાં અવિરોધપણું બતાવ્યું. ॥૪૦॥

૩૦:- અધ્યાત્મની પ્રાપ્તિ કેમ થાય તે કહે છે:-

પંચ સમિત્ત તિગુત્તો સુવિહિય વવહાર કિરિઅ પરિક

મ્મો ॥ પાવઇ પરમજ્ઞપ્તં સાહૂ વિજિઇંદિઅપ્પસરો ॥ ૪૧ ॥

વ્યા૦:- જેપાંચ સમિતિ તથાત્રણગુણિએ કરિ સહિત હોય, આલય, વિહાર, નાષા, તથા વિનયપ્રમુખ વિવિધપ્રકારે ક્રિયા પાલતો હોય, તથા ઇંદ્રિયો નીતિ હોય, તે સાધુને उत्कृष्ट અધ્યાત્મની પ્રાપ્તિ થાય છે. ॥ ૪૧ ॥

લુંપઇ વશ્નં કિરિયં જો સ્વલુ આહસ જાવ કહણેણં ॥

સોહણઇ બોહિવીઅં નુમ્મગ્ગપરુવણં કાનં ॥ ૪૨ ॥

व्या०:- कोई एम कहे के, व्यवहाररूप बाह्य क्रियाधी अर्थ सिद्ध थाय एवो नियम नथी; केमके, क्रिया कल्याविना जरत चक्रवर्तिने काच ज्वनमां अनित्य जावना जावतां केवल ज्ञान उत्पन्न थयुं अने बाह्य क्रिया करतां गेइ ध्यानना योगे प्रसन्नचंदे अशुन प्रकृति बांधि लीधी. माटे व्यवहार क्रिया करवी नही, किंतु निश्चय क्रियानो अंगीकार करवो. एम कहेनारा उन्मार्गनी प्ररूपणा करीने पोताना बोधबीजनो नाश करेले. माटे ते ज्वन मान्य करवां नही. केमके, जरता दिकतुं स्वरूप कदाचित्त जावमां कहेवाय. एटले एवुं कदाचित्तज बनेले, पण नि यमधी एमज थायले एवुं कोईनाथी कहेवाय नही. अने व्यवहार पंथमां तो व्यवहारक्रियाविना निश्चय क्रिया संजवेज नही. अने ए कारण माटे एक निश्चय अंगीकार करिने क्रिया मूकीदेवी नही किंतु बल अवश्य करवी ॥ ४२ ॥

सर्वं सहावसज्जं एिहं पउपरकयं च व्यवहारा ॥ ए
गते मिहंतं उजय एयमयं पुण वयाणं ॥ ४३ ॥

व्या०:- निश्चयनयनी रीति ए सर्व वस्तु स्वजावे उत्पन्न थायले, विशिष्ट वस्तु परिणामने स्वजाव कहेले. ज्यारे बीजने अंकुरपणे उत्पन्न थवानो परिणाम था यले, त्यार बीजपर्याय टलीने अंकुरपर्याय उत्पन्न थायले. पण तेने बीजा का रणनी अपेक्षा होती नथी. अही कोई आशंका करे के, जो बीजा कारणनी अपेक्षा न होय तो कोठामां पडेला बीजनो केम अंकुररूपे परिणाम थतो नथी? एनो जवाब:- कोठामां पडेला बीजने अंकुररूप परिणाम थवानां बीजां कारणो जोयेले, माटे व्यवहारनय पण अंगीकार करवो जोये ले. तेने सामग्री कहेले, ते सामग्री मल्याविना बीजनो अंकुररूपे परिणाम थाय नही. किंतु सामग्रीना योगे ते परिणाम थाय ले. कोई आशंका करे के जो सामग्रीथीज कार्यनी उत्पत्ति थती होय तो तेने परिणाम एवुं नाम राखवानुं कारण थुं? किंतु सामग्रीथ की कार्यनी उत्पत्ति थायले, एवो अंगीकार करवो जोइये. एनो जवाब के, सामग्रीथी कार्यनी उत्पत्ति थायले एम मानिये तो व्यवहारनय सिद्ध थाय पण निश्चयनय उमी जाय. तेथी एकांतपणुं थाय ते मिथ्यात्व कहेवाय. माटे बल्ले नयनुं मत प्रमाणनूत मानवुं. जो एकलो निश्चय नय अंगीकार करिये ने व्यवहारनय अंगीकार नही करिये तो सामग्री थकी परिणामविशेषनी उत्पत्ति मना य नही, अने एकज वस्तु कारण तथा अकारण ए बल्ले जावे कहेवाशे. त्यारे

અકારણ વસ્તુથી પરિણામરૂપ કાર્યની ઉત્પત્તિનો સંજવ કેમ થશે. કાર્યની ઉત્પત્તિ તો કારણથી થાય છે પણ અકારણથી થાય નહીં, इत्यादिक सूक्ष्म विचार कखा थी बन्ने पक्ष अंगीकार करवा योग्य ठे एवं सहज जणार्ह आवशे. ॥ ४३ ॥

अप्रंतर बक्षाणं बलिजाबलितणंति जइ बुद्धि ॥ नणु कयरं अबलत्तं वेचित्तंवा विवेसम्मं ॥ ४४ ॥ एण्णत्तीव फलं अण्णचयजोगो फलेण वा सिद्धं ॥ पढमे समसावग्गी वि ति ए वावार वेसम्मं ॥ ४५ ॥ तति ए दोण विसमया सनुह पस्को पुणो असिद्धोति ॥ तेण समावेस्काणं दोस्स विसमयति वहुठिई ॥ ४६ ॥

व्या०:- कोई कहे के, कर्मरूप अंतरंग हेतु जे ठे ते बलवान ठे. अने उद्यमदिरूप बाह्यहेतु जे ठे, तेनिबल ठे. एम कहेनारा नयवादीने एम पूछवुं के, कर्मरूप अंतरंग हेतु केवी रीते बलवान ठे ? जो कहेशे के एक जातनो उद्यम करनारा पुरुषोने कर्मनी विचित्रताने लीधे सुखदुःखनी अधिक न्यूनता दीशे, तेथी कर्मरूप अंतर हेतुनुं बल सिद्ध थायठे. तो ते कर्म शायी थया ठे ? एनो विचार कखाथी पूर्व जवना उद्यमथी थयांठे एम ठरशे. एथी उद्यमनी विचित्रताने लीधेज कर्मनी विचित्रता ठे. ॥ ४४ ॥ जो कहेशे के, सुखनां कारण ठतां पण अशातावेदनीयकर्मना उदये जीवने दुःख ऊपजेठे, ए कर्मनुं बलवंतपणु जाणवुं; अही दृष्टांत ए के, जेम कोइक मनुष्य ने दूधना पानथी पण दुःख थायठे. ए वचनपण समर्थ नथी अहीं पण जवांतरना उद्यमनी अपेक्षा ठे, केमके, दुग्धपानादिके करी पण पित्तादिकना योगे तित्तरसादिक नुं उद्बोधन थयाथी दुःख ऊपजेठे. ॥ ४५ ॥ जो कहेशे के, कर्म पोताना जोगने अर्थे बाह्य कारणने लियेठे, ते बल ठे. तो जन्मांतरनो उद्यम जन्मांतरना फलजोगने अर्थे, अंतराले कारण कर्मादिक कारण उत्पन्न करेठे एम पण कहेवाई शकायठे. जो कहेशे के, क्वचित् बाह्यकारणविना कर्मादिक कारण उत्पत्ति थायठे; पण अंतरंगकारणविना कोइ कर्मादिक उत्पत्ति थायज नही; ए बलजाणवुंतो एम पण संजवे नही; केमके, साक्षात् अथवा बाह्यकारणथीज कर्मादिक उत्पत्ति थायठे, ते विना कार्य थायज नही. किंबहुना कालादिक बाह्य कारणविना कोई कर्मादिक उत्पत्तिज थती नथी. माटे परमार्थताए बाह्य तथा अंतरंग ए बन्नेकारण सरखांज ठे. ए वस्तुस्थिति कहेतां बे नयने अनुरोधे प्रमाणमार्ग ठे. ॥ ४६ ॥

अ० निश्चयनयनुं मत कहे ठे:-

णिष्ठिय नसकहंचिय सब एणो परकयं हवइ वहुं ॥

परिणामा बंजता एयबंजं दाण हरणाई ॥ ४७ ॥

व्या०:- निश्चयनयथी सर्व वस्तु आत्मपरिणामथी उत्पन्न थायबे ; परंतु परथी परवस्तुनी उत्पत्ति यती नथी. केवल पुण्य पापकर्मना विपाकने अवसरे पाशे आवेला जे अंगना सर्पादिक बाह्य अर्थ ते निमित्त मात्र ठे. तेने व्यवहार बह मूढ जीव कारण करी माने ठे. व्यवहारवादी कहेठे के, ज्यारे परकारणत्व नथी, त्यारे साधुने दान दीधायी शुनफल अने परइव्यनुं हरण कखायी अशुन फल केम थायबे ? निश्चयवादी समाधान करे ठे के, निदांष आहार साधुने देतां ते देनराना जे शुन परिणाम होयबे, तेथी शुनफल थायबे, परंतु अन्नादिक पुजलरूप होवार्थी, तेथी फल यतुं नथी. केमके, पुजल इव्यथकी पुजल परिणाम थाय ठे ; परंतु आत्मपरिणाम नथी यतो. तेमज परइव्यनुं हरण कखायी जे अशुन फल थायबे, ते पण आत्माना अशुन परिणामे करी थाय ठे, परंतु इव्यरूप पुजल थकी नथी यतुं. ॥ ४७ ॥

अ०:- निश्चय थकी दान पण आत्मपरिणामरूपठे, पुजल परिणामरूप नथी एम कहेठे:-

दिंतो वहरंतो वा एय किंचि परस्स देइ अवहरई ॥

देइ सुहं परिणामं हरइ वत्तं अप्पणोचेव ॥ ४८ ॥

व्या०:- निश्चयथकी तो साधुने निर्दोष आहार देतां तथा परइव्यनुं हरण करतां ते दान देनार तथा इव्य हरण करनारनेविषे कांई देवुं, तथा लेवुं बन्धुज नथी. कोई कोईने दान देतो नथी, तथा कोई कोईनुं इव्य हरण करतो नथी. साधुने आहारादिकनुं दान देतां देनारो पोते पोतानेज परानुग्रह बुद्धिरूप शुनपरिणाम दियेठे; तथा परनुं इव्य हरण करतां ते हरण करनारो जीव घात बुद्धि करी पोतेज पोताना शुन परिणामनुं हरण करेठे. परंतु परनेविषे कांई देवुं लेवुं संजवे नही. ॥ ४८ ॥

एय धम्माव सुहं वा परस्स देयं एया विहरणिजं ॥

कयणासा कयजोग, प्पमुहा दोसा फुमाइ हरा ॥ ४९ ॥

व्या०:- जो परआत्मा परने देतो होय तो पोतानो धर्म तथा पोतानुं सुख बीजाने देवाई शक्य ठे; अने जो परनो आत्मा परनुं हरण करतो होय तो

બીજાનો ધર્મ તથા બીજાનું સુખ પોતે લેવાઈ શકાય છે. એ બંને પદ્ધતિમાં કૃતનાશ અને અકૃતાગમ દોષ પ્રાપ્ત થાય છે; કેમકે, જો પોતાનો ધર્મ તથા પોતાનું સુખ બીજાને દેવાઈ શકાતું હોય તો પોતે કરેલા કૃતનો નાશ થઈ ગયો કહેવાય, અને જો પોતાને અકૃતનો આગમ થયો કહેવાય. કેમકે, તેને ન કરેલો ધર્મ તથા તેનું ફલ જે સુખ, તેની પ્રાપ્તિ થાય છે, તથા કરેલો અધર્મ તથા તેના ફલનો નાશ થાય છે, તે કૃતનાશ કહેવાય છે. તેમજ બીજાનો ધર્મ તથા બીજાનું સુખ પોતાથી લેવાઈ શકાતું હોય તો તેણે કરેલા કૃતનો નાશ થઈ ગયો કહેવાય, અને પોતાને અકૃતનો આગમ થયો કહેવાય; કેમકે, પોતાને નહીં કરેલો ધર્મ તથા તેના ફલની પ્રાપ્તિ થાય છે, તથા કરેલો અધર્મ તથા તેના ફલનો નાશ થાય છે. તે કૃતનાશ કહેવાય છે. ॥ ૪૯ ॥

નત્તાઈ પોગ્ગલાણવિ ણં દાણ હરણાઈ હોઈ જીવસ્સ ॥

જઈ તં સંચિય દુજ્જા તો દિજ્જા વા અવહરિજ્જા ॥ ૫૦ ॥

વ્યાખ્યાન:-નક્તપ્રમુખ પુજનનું દેવું તથા લેવું જીવને વિષે થાય નહીં, કેમકે, જે વસ્તુ પોતાની હોય તેનું દેવું તથા લેવું થાય છે; પરંતુ વસ્તુનું લેવું દેવું થતું નથી, ને પરવસ્તુનું લેવું દેવું તો પ્રત્યક્ષ કરિયે ઠેયે તે કેમ બને? જ્યારે પુજન દ્વય આપણું નથી ત્યારે લેવું દેવું કેમ કરાય છે? ॥ ૫૦ ॥

જોગવસેણુવણીઆ ઇઠાણિઠા ય પોગ્ગલા જેહ ॥

અપ્પાણે જીવાનં જીવો અપ્પો અતેહિતો ॥ ૫૧ ॥

વ્યાખ્યાન:-નામકર્મના પરિણામ જે મન વચન તથા કાયના યોગ છે; તેના વડે પુજનનું ગ્રહણ થાય છે; જેમ કે, સુગંધ તથા દુર્ગંધનું ગ્રહણ કરતાં કાય યોગના વશેકરી પુજનનું ગ્રહણ થાય છે; તે આત્મતત્ત્વના જ્ઞાનથી જીવને રાગદ્વેષના કારણ થાય છે; પણ તે આત્માથી અન્ય છે. અને આત્મા તેથી અન્ય છે. કેમકે, પુજન ગ્રહણ ગુણ છે; અને આત્મા ઉપયોગ ગુણ છે. ॥ ૫૧ ॥

તમ્હાસ પરિવિજ્ઞાગો પોગ્ગલદંધંમિ ણહિ ણિહયત્ત ॥

જોગાજોગવિસેસો વવહારાચેવ સપસસ્તં ॥ ૫૨ ॥

વ્યાખ્યાન:-માટે નિશ્ચયનથી એટલો વિશેષ છે કે, જે આપણને જોગ આવે છે, તેમાંનું ન્યાયોપાર્જિત વિષ્ણુ હોય તે આપણું; ને જે પરને જોગ આવે તે પરનું જાણવું. ॥ ૫૨ ॥

पुष्पपयडीण उदये नोगो नोगांतराय विलक्षणं ॥ ज
इ एिअचित्तेणंचिअ, तो नोगो किण किं विणाणं ॥ ५३ ॥

व्या०:- सातावेदनीयप्रमुख पुण्यप्रकृतीना उदयथी नोगांतरायकर्मनो विल
य यथा पढी पण जो जीवने नोग यता होय तो रूपणने पण नोगनी प्राप्ति थ
वी जोइये, तेम तो नथी थतुं; केमके, रूपणने पण जानांतरायकर्मना क्योप
शमयकी इअनी प्राप्ति तो थायढे, परंतु नोगांतराय कर्मना वशथी नोगवी शक्तो
नथी. माटे जे आपणने नोगवायोग्य होय ते स्वइव्य कहेवाय, ने बीजुं बंधुं परइ
व्य ठे एम जाणवुं. एवी रीते व्यवहार नयना मते पण एकांत नथी; माटे ए सर्व
पुज्ज इव्यने परकरी जाणवुं जोइये ॥ ५३ ॥

अ० आ सर्व पुज्ज इव्य परकीय ठे एम जे जाणे नही तेने आत्मस्वजावनी
प्राप्ति न थाय. ते कहे ठे.

जो परदवंमि पुणो करेइ मूढो ममत्त संकप्पो ॥ सो
कहआय सहायं गिओ विसएसु उवलढई ॥ ५४ ॥

व्या०:- व्यवहारमूढ जीव परइव्यनी उपर ममत्वसंकल्प करेढे, ते विषय
लोलुप थयो थको आत्मस्वजावने पामतो नथी. केमके, शरीरादिकनेविषे ' हुं मा
तेलो हुं, हुं दूबलो हुं, हुं गोरो हुं तथा हुं कालो हुं ' इत्यादिक अहंकार जीवने
उत्पन्न थायढे; तथा ' मारुं शरीर, मारुं कुटुंब; इत्यादिक ममकार उत्पन्न थायढे;
तेथी विषयोनेविषे दृढप्रवृत्ति थायढे, अने विषयना अन्यासे तेथोनेविषे दृढ नाव
थायढे, एवी परंपराए करी अज्ञाननी वृद्धि थई गयाथी आत्मज्ञान केम थाय ॥ ५४ ॥

णाहं होमि परेसिं ए मे परे एण्हि मम्मिहकिंची ॥

इय अप्पजावणाए राग होसा विलज्जंति ॥ ५५ ॥

व्या०:- हुं बीजा कोईनो संबंधी नथी, तेम मारो कोई बीजो संबंधी नथी, आ
जगतनेविषे मारुं कांई नथी, केमके, परइव्यनुं अस्तित्व निन्न ठे; अने मारा आ
त्मइव्यनुं अस्तित्व निन्न ठे, शरीर कुटुंबादिक कर्मना योगे संयोग लक्षण जावढे;
तेमां मारुं कांई लागतुं वलगतुं नथी, केमके, तेथोनो वियोग पण थायढे, जेनो
कोई काले संयोग तथा कोई काले वियोग यतो होय ते पोतानुं इव्य कहेवाय नही
जेनो कोई काले वियोग थाय नही ते पोतानुं इव्य कहेवाय ठे, एवो तो आत्मस्व

નાવ છે, જેનો આત્માથી વિયોગ થતો નથી; જેમ જ્ઞાન દર્શનનાદિક સ્વનાવોલું
કોઈ કાલે આત્માથી વિયોગ થતો નથી. એવી રીતે શાસ્ત્રોક્તમર્યાદા કરી આ
ત્મજાવના કસ્યાર્થી રાગ દેશનો નાશ થાય છે. ॥ ૫૫ ॥

તો પરિણામાત્તચ્ચિય બંધો મોક્ષો વ ણિહયણયસ્સ ॥

ણિંગિતિયા અણચ્ચં તિયા પુણો બહિરો જોગો ॥ ૫૬ ॥

વ્યાખ્યાન:—માટે જીવને બંધ અથવામોક્ષ નિશ્ચયનયથી આત્મપરિણામથીજ થાય
છે. અજ્ઞાનરૂપ પરિણામથી બંધ થાયછે, અને આત્મજ્ઞાનરૂપ પરિણામથી મોક્ષ
થાયછે. જેમ હિમથી થયેલી જે શીતની વેદના તે અગ્નિના તાપથી નિવૃત્ત થાય
છે, તેમ આત્માના અજ્ઞાનથી થયેલો જે કર્મબંધ, તે આત્મજ્ઞાનથી નિવૃત્ત થા
યછે. કેમકે, એમ સિદ્ધાંતોમાં પણ કહ્યું છે કે, તપથી કુશીર્ણ કર્મનો ક્ષય થાયછે
તે પણ જ્ઞાનના સંયોગથીજ ફળ થાયછે. કેમકે, અજ્ઞાની કોપાકોડી વર્ષકરી જે
કર્મનો ક્ષય કરે, તે કર્મનો ક્ષય જ્ઞાની એક ઉચ્ચાસમાં કરેછે. બાહ્ય યોગ પ્રાણાતિ
પાતાદિક, તથા ક્રિયાનુષ્ઠાનાદિક એકાંતિક નથી, તેમ આત્મ્યંતિક પણ નથી. કે
મકે, બાહ્ય હિંસાવિના મનના ક્ષિપ્ત પરિણામે કરી, તંડુલમહ્ન, સાતમી નરક પૃથ્વી
નેવિષે ઉત્પન્ન થાયછે. અને અપ્રમત્ત યતિને જયણાએ ચાલતાં અનાજોગે જીવધા
તથી પણ તે પ્રત્યયિક કર્મનો બંધ થતો નથી. તથાવિધ ક્રિયાનુષ્ઠાનવિના પણ
કેવલ જ્ઞાન ઉત્પન્ન થાય છે. ને અનવ્ય જીવ યતીને જિંગે ઉત્કૃષ્ટ બાહ્ય ક્રિયા પા
છે છે તેના બહે તે નવમાં ગ્રેવેયકસુધી જાયછે. તો પણ શુદ્ધ પરિણામવિના સંસારનો
પાર પામતા નથી ॥ ૫૬ ॥

સિદ્ધી ણિહયણચ્ચિય દોહ્નં સંજોગન અવેયતં ॥ ક

હ્નં કહ્નં દોહ્નં ઉવંગો તુલ્લવંચેવ ॥ ૫૭ ॥

વ્યાખ્યાન:— સંસારપાર ગમન સિદ્ધલક્ષણ નિશ્ચય ક્રિયાથીજ થાયછે: એમાં પણ આ
ટલી વિશેષતા છે કે, ઘણાને વ્યવહારથીજ નિશ્ચય આવેછે. અને કોઈક જરતાદિ
કને પૂર્વ ચારિત્રાન્યાસેકરી તથા જઘ્યત્વના પરિપાકેકરી સહજે પણ થાયછે. ક
પણું કહેતાં યોગ્યપણું તે નિશ્ચય તથા વ્યવહાર એ બન્નેના સંયોગ થકીજ થાયછે.
એવિષે સિદ્ધાંતમાં ચાર જાંગા કહ્યા છે. પહેલો જે રૂપું સારું નહીં ને ઢાપ પણ સા
રીનહી, તેની પછે એ જાંગો ચરકપરિવ્રાજકપ્રમુખનેવિષે છે. કેમકે, તે રૂપાના

જેવો શુદ્ધ પરિણામ નથી, તથા ઢાપના જેવો વેષ પણ નથી. માટે તેઓના અર્થની સિદ્ધિ થતી નથી, ને તે વંદન કરવાયોગ્ય પણ નથી. બીજો રૂપું સ્વોદું, હોય ને ઢાપ સ્વરી હોય એ જાંગો, પાસત્યા, ઝસન્ના, પ્રમુખનેવિષે થાય છે ; પ્રમુખ શબ્દકરી દિગંબરાદિક પણ લેવા. કેમકે, તેઓને રૂપાના જેવો શુદ્ધ પરિણામ નથી માત્ર ઢાપની પટે વેષ તેવો છે. પણ પરિણામવિના તેઓના અર્થની સિદ્ધિ થતી નથી. વેષ તેવો છે માટે જહાંસૂધી દોષ જાણ્યા ન હોય તહાંસૂધી વંદના કરવાયોગ્ય છે, પરંતુ દોષ જાણ્યા પછી જો વંદના કરિયે તો માહા દોષ લાગે. યતઃ “ જહ વેલં બગલિંગં, જાણં તસ્મિન્ન એમતં ધ્રુવં દોસો ; ણિદંદસત્તિણાક, ણ વંદમાણે ધ્રુવંદોસો ” इत्या વચ્ચકે. એનો અર્થ:- જેમ કોઈ જાહે યતિનો વેષ લીધો હોય તેને જાણીને વંદન કરતાં નિશ્ચયેકરી દોષ લાગે છે. તિમ નિર્દેશ જાણી વેષ માત્ર જોડને વંદના કરતાં ધ્રુવ દોષ લાગે. ત્રીજો રૂપું ચોખું હોય પણ ઢાપ સ્વરી ન હોય એ જાંગો પ્રત્યેક બુદ્ધને લાગુ થાય છે. કેમકે, તેઓ અન્યલિંગે પણ હોય તથાપિ તેઓને રૂપાની પટે નાવચારિત્રતો છે, તેથી પોતાના આત્માનો અર્થ તો સિદ્ધ કરે છે, પરંતુ સાધુના પચ્ચવિના વંદન કરવા યોગ્ય નથી. ચોથો જાંગો રૂપું પણ ચોખું તથા ઢાપ પણ ચોખી હોય તેની પટે સર્વ શુદ્ધ જાણું. જે મહાનુનાવ આજ્ઞા વિહારાદિક સર્વ શુદ્ધ. યતિની સમાચારી પાલે, અને વિશુદ્ધ ચારિત્રવંત હોય, એને રૂપાની પટે શુદ્ધ પરિણામ છે, તેથી આત્માનો અર્થ સિદ્ધ કરે છે, તથા સાધુનું પચ્ચ છે, માટે વંદવા યોગ્ય તથા પૂજવાયોગ્ય પણ છે. એવીરીતે એવા તેકાણે શુદ્ધ પરિણામરૂપ નિશ્ચય બલવંત છે. સાધુ વેષાદિરૂપ ઉપચરિતા સદ્ગુણ વ્યવહાર તે નિર્બલ છે. તથાકોઈક તેકાણે વ્યવહાર અને નિશ્ચય એ બન્નેનો સરસ્વો ઉપયોગ છે. અહીં જ્ઞાન અને ક્રિયાનું ઉદાહરણ લેવું જ્ઞાનનયની રીતિએ આમ કહ્યું છે કે, જ્ઞાનવિના ક્રિયામાત્રથી ફલની સિદ્ધિ થતી નથી. કેમકે, મિથ્યાજ્ઞાનેકરી સીપનેવિષે રૂપાની બુદ્ધિ પ્રવર્તે છે. ને તેની પ્રાપ્તિ તો થતી નથી માટે મિથ્યાજ્ઞાનજન્ય જે ક્રિયા, તેથી ફલની પ્રાપ્તિ થતી નથી ; કિંતુ સત્યજ્ઞાનજન્યક્રિયાથી ફલની પ્રાપ્તિ થાય છે. પરંતુ ક્રિયા તો જ્ઞાનેકરીનેજ થાય છે, તેમાં મિથ્યાજ્ઞાનજન્યક્રિયા નિષ્ફળ થાય છે ને સત્ય જ્ઞાનજન્યક્રિયા સફળ થાય છે, એવીરીતે ક્રિયાનું કારણ જ્ઞાન હોવાથી પ્રધાન છે. અને જ્ઞાનનું કાર્ય ક્રિયા હોવાથી અપ્રધાન છે, તે મજ ક્રિયાનયની અપેક્ષાએ એમ કહ્યું છે:- જ્ઞાનજન્યક્રિયા કરીને સંપાદન કરેલું જે ફલ, તે કોઈ કારણને લીધે ફળ થઈ જાય તો તે પાતું ક્રિયાથી પ્રાપ્ત થાય છે ; માટે ક્રિયા પ્રધાન છે. અને જ્ઞાન અપ્રધાન છે. જુઓ કે, જ્ઞાનવાન ઠતાં

ક્રિયા ન કરે તો તે જ્ઞાનમાત્રયથી ફલની પ્રાપ્તિ થતી નથી. અહીં દૃષ્ટાંતો કહે છે:— જેમ કોઈ પુરુષને માર્ગનું જ્ઞાન સારી પથે હોય, પણ જો ચલનક્રિયા ન કરે તો વાંઝિત નગર પ્રત્યે પહોંચી શકે નહીં; જેમ કોઈ પુરુષને નૃત્યકલાનું સારું જ્ઞાન હોય પણ જો નૃત્ય અનિનય ક્રિયા ન કરે તો જોનારા લોકનું મનરંજન કરી શકે નહીં; તથા તેને કોઈ ઇચ્છાની પ્રાપ્તિ થાય નહીં તથા જેમ કોઈ પુરુષ તરી જાણતો હોય એટલે જલતરણજ્ઞાનવાન હોય, પણ જો હસ્તપાદચલનરૂપક્રિયા ન કરે તો ઇચ્છિતસ્થળે ન પહોંચતાં વચ્ચેજ બૂડી મરે. એવી રીતે જ્ઞાનનય તથા ક્રિયાનય નો પરસ્પર વિવાદ છે; તેને એકકોરે મૂકીને માત્ર સારાંશનો વિચાર જો કયો હોય તો પરમાર્થદૃષ્ટિએ ફલસિદ્ધિને વિષે બંને સમાન બલવંત છે. કેમકે, શૈલેશીઅવસ્થાનેવિષે કેવલજ્ઞાનરૂપ જ્ઞાન, તથા સંવરરૂપ ક્રિયા એ બંને યોગ્યતા મુક્તિ થાય છે પણ એ બંનેમાંનું કોઈ એક ન હોય તો મુક્તિ થાય નહીં. એ પ્રમાણ પદ્ય છે: ॥ ૫૭ ॥

અઃ નિશ્ચયનયની અપેક્ષાએ કહે છે:—

તુલ્લત્તમવેક્ષાએ ણિયમાસમુદાય જોગમદિ ગિચ્છ ॥

કિરિચ્છા વિસસ્સએ પુણ નાણાંસુએ જઠં નણિચ્છં ॥૫૮॥

જમ્હા દંસણ નાણં સંપુત્તફલં ન દિંતિ પત્તેચ્છં ॥ ચા

રિત્તજુચ્છા દિંતિહુ વિસસ્સએ તેણ ચારિત્તં ॥ ૫૯ ॥

વ્યાઃ:— યદ્યપિ કાર્ય કરવાની અપેક્ષાએ જ્ઞાન અને ક્રિયા એ બંનેનું સરખું બલ છે; તથાપિ જ્ઞાન કરતાં ક્રિયાને આટલી વિશેષતા છે:— જ્યારે શુદ્ધક્રિયા હોય છે ત્યારે પટ્ટાદિગુણસ્થાનકે નિયમે શુદ્ધજ્ઞાન હોય છે. પણ જ્યારે શુદ્ધજ્ઞાન હોય, ત્યારે શુદ્ધક્રિયાનો નિયમ નથી. કેમકે, ચતુર્થગુણસ્થાનકે સમ્યક્તા પ્રતાપે કરી શુદ્ધ જ્ઞાન તો હોય છે, પરંતુ અવિરતિ હોવાને લીધે શુદ્ધક્રિયા હોતી નથી. એવિષે આવશ્યક નિર્યુક્તિમાં કહ્યું છે કે, જેમાટે દર્શન તથા જ્ઞાન એ પ્રત્યેકે સંપૂર્ણ ફલ દર્શી શકતા નથી, પણ જ્યારે ચારિત્રનેવિષે એકતા મળે છે. ત્યારે સંપૂર્ણ ફલ દિયે છે. તેમાટે દર્શન તથા જ્ઞાન કરતાં ચારિત્રશ્રેષ્ઠ છે ॥ ૫૮ ॥ ૫૯ ॥

એવં વવહારાંતં બલવંતો ણિહંતં નણેયવો ॥ ૬૦ ॥

મયં વવહારો સવ્વમયં ણિહંતં વત્તિ ॥ ૬૦ ॥

વ્યાઃ:— એવી રીતે વ્યવહારથી નિશ્ચયનું બલ અધિક કહ્યું તથા આવીરીતે પણ નિશ્ચયની વિશેષતા છે:— જો એકનયનું મત તે વ્યવહાર, અને સર્વનયનું મત

તે નિશ્ચય કહિયે, યથા નૂતપદાર્થનું જે કથન તે નિશ્ચયનય કહેવાય છે. ને એ નૂતા ર્થનય પણ કહેવાય છે, નિશ્ચયનયનો વિષય જાવ જે છે તે સર્વ સમાન છે. યતઃ “સઘ્વણયા જાવમિહંતિ” ઇતિ વિશેષાવશ્યકે. ॥ ૬૦ ॥

અ૦ એવુંનિશ્ચયનયનુંમત સાંનલીને સિંહાવલોકનન્યાયેં વ્યવહારવાદી બોલે છે:-

અદિચ્છા જહ તુહ કિરિચ્છા અદિચ્છા નાણં વિ તસ્સ દેહત્તિ ॥

કારણગુણાણુરૂવા કજ્જગુણાણેવ વિવરીચ્છા ॥ ૬૧ ॥

વ્યા૦:- પૂર્વે કહેલી રીતિએ જ્યારે તું ક્રિયાને અધિક માને છે, ત્યારે જ્ઞાનને પણ અધિક માનવું જોયે છે. કેમકે, જ્ઞાન ક્રિયાનું કારણ છે. કારણના ગુણ જેવાજ કાર્યના ગુણ હોય છે, તેથી વિપરીત હોતા નથી. જેમાટે જ્ઞાન ક્રિયાનું કારણ છે, તેમાટે તેના ગુણે કરીને ક્રિયાને કાર્ય પણાની પ્રધાનતા છે, તેથી જ્ઞાન અત્યંત પ્રધાન છે, જો કહેશોકે, મોહરૂપ કાર્ય ક્રિયાથી થાય છે. માટે ક્રિયા અધિક છે ; તો તેમ પણ સંનવે નહીં. કેમકે, જ્યારે ક્રિયા જ્ઞાનનું કાર્ય છે. ત્યારે ક્રિયાનું કાર્ય જે મોહ, તેપણ પરંપરાએ જ્ઞાનનુંજ કાર્ય જાણવું. યતઃ “દાસેણ મે સ્વરો કીઠ, દાસોવિ મે સ્વરોવિ મે.” એટલે મારા દાસે સ્વર વેચાતો લીધો, તે દાસ પણ મારો અને સ્વર પણ મારો છે ; એમ સિદ્ધાંતોક્તન્યાયથી જાણી લેવું. ॥ ૬૧ ॥

અહ જહ સઘ્વ ણયમયં વણિઠિઠ ઇગમયં ચ વવહારો ॥

સોસા સયલાદેસા વિગલાદેસા કહં હોઠ્ઠં ॥ ૬૨ ॥

વ્યા૦ પૂર્વે કહ્યા પ્રમાણે નિશ્ચયનય જે છે તે સર્વ નયનું મત છે, જો એમ હોય તો તે સર્વ જાંગાનું ગ્રહણ કરનાર સકલાદેશ પ્રમાણરૂપ માનવો જોઈશે. ત્યારે તે નયરૂપ વિકલાદેશ કેમ માનશે ? ॥ ૬૨ ॥

અ૦ એવીરીતે વ્યવહાર તથા નિશ્ચય એ બન્નેનય પરસ્પર વાદ કરતા જોઈને મધ્યસ્થપણે પ્રમાણવાદી કહે છે:-

મુક્કામુક્કવિજ્ઞાગો ઇઠ્ઠામેત્તેણ ણઠિ એગંતો ॥ જહ

અઠિ તો વિનાણે ચરણં સારોત્તિ તં મુક્કં ॥ ૬૩ ॥

વ્યા૦ વ્યવહાર તથા નિશ્ચય એબન્ને નયોના મુખ્ય તથા અમુખ્ય એ બે વિજ્ઞાગ પોતપોતાની ઇઠાએ થઈ શકે છે, કોઈક ગુણને લઈને નિશ્ચયની મુખ્યતા કહેવાય છે, અને કોઈક ગુણને લઈને વ્યવહારની મુખ્યતા કહેવાય છે. પરંતુ એઓને વિષે એકાંતપણું સંજ

વે નહીં; કિંતુ અનેકાંતપણું સંજવે છે. કેમ કે, નિશ્ચય તથા વ્યવહારના મુખ્ય તથા અમુખ્ય વિચાર સ્વભાવિકધર્મરૂપ નથી; કિંતુ આપેક્ષિક છે. જેમ આમલક બદરની અપેક્ષાએ દીર્ઘ કહેવાય; અને ઘટાદિકની અપેક્ષાએ ન્દસ્વ કહેવાય છે. તેમ એ બન્ને નયો એક બીજાની અપેક્ષાએ મુખ્ય તથા અમુખ્ય કહેવાય છે, એમ ઠતાં પણ જો વ્યવહારનયવાદી પોતાના મતનું મુખ્યપણું પ્રકાશવાનું માંની ન વાળે તો તેણે વજી આ યુક્તિયેકરીને પોતાના મનનું સમાધાન કરી લેવું જોયે કે વ્યવહારનું જે મુખ્યપણું છે તે માત્ર કહેવાનું છે, અને નિશ્ચયનું મુખ્યપણું તો કાર્યનો ઉપયોગી છે; કેમ કે, સામાયક આદિદર્શને ચૌદ પૂર્વપર્યંત જ્ઞાનનું સાર તે ચારિત્ર કહ્યું છે, યતઃ “સામાઽશ્રમાઽશ્રમં, સુશ્રનાણં જાવ વિંદુસારાઽં; તસ્મ વિ સારો ચરણ, સ્સારો ચરણસ્સ નિવાણં” ઇતિ આવશ્યકે. ॥ ૬૩ ॥

સઘણયમયત્તં પુણ સઘેસિં સમ્મત્તજતં વિસત્ત ॥

ણયણિહયસ્સ તેણં સયલ્લ દિસત્ત મેગસ્સ ॥ ૬૪ ॥

વ્યા૦: નિશ્ચયનયને સર્વનયમય પણું જે પૂર્વે કહ્યું તે સર્વનય સમ્મત અર્થ માને છે તેમાટે કહ્યું એમ જાણ્યાથી એકલા નિશ્ચયનયને સર્વનયસમૂહરૂપ પ્રમાણાત્મક સકલ વેશપણું પણ દોષનું કરનાર યજ્ઞો નહીં. ॥ ૬૪ ॥

જેણં સયલા દેસો અજ્ઞેય વિત્તિંદિ ણિહયાધીણો ॥

તેણેવ સોપમાણં ણ પમાણં દોઽ વવહારો ॥ ૬૫ ॥

વ્યા૦: જિહાં એક ધર્મની ધારાએ સર્વ ધર્મ જે સકલાદેશને વિષે પ્રતિપાદન કરાય છે, તિહાં અસ્તિત્વાદિક એક ધર્મની સાથે બીજા સકલ ધર્મોનું અજ્ઞેયપણું જે જાણવું તે નિશ્ચયનયને આયત્ત છે, એવી અપેક્ષાએકરી નિશ્ચયનયને પ્રમાણ કહ્યો છે; અને વ્યવહારનયને અપ્રમાણ કહ્યો છે; પરંતુ એકાંત નિશ્ચયનય પ્રમાણ કહ્યો નથી. ॥ ૬૫ ॥

જમ ણુવયારોવિ ચલં કાસઽ ણેગંતિઅં દ્વે તંપિ ॥ એગ

સ્સ મુક્કજાવે ણિયમા અવરોવયારોત્તિ ॥ ૬૬ ॥

વ્યા૦: કોઈ એમ કહે છે કે નિશ્ચયનય પરમાર્થગ્રાહી છે તેમાં કોઈ ઉપચાર ન હી હોવાથી તે બલવાન છે, અને વ્યવહાર નય પરમાર્થગ્રાહી નથી, તેમાં ઘણા ઉપચાર હોવાથી તે નિર્બલ છે, એણ એકાંત નથી; કેમકે, બન્નેનય વસ્તુગ્રાહી છે, વ્યવહારનય અંશગ્રાહી છે, તેમાં જ્યારે નિશ્ચયનયની મુખ્યતા વિવક્ષિત છે ત્યારે નિશ્ચ

ચનય પણ ઉપચારસહિત થાયઢે, ઇહાં કોઈ વિશેષતા નથી, યતઃ “અર્પિતાનર્પિતસિદ્ધે તત્વાર્થે” શબ્દેકરી નયની પ્રધાનતાની જે વિવક્ષા કરવી તે અર્પિત કહિયે, અને નયાંતરની અપેક્ષાએ તેની અપ્રધાનતાની જે વિવક્ષા કરવી તે અનર્પિત કહિયે, એબન્ને પ્રકારની વિવક્ષાથી જે પદાર્થની સિદ્ધિ થાયઢે, તે તત્વાર્થ સિદ્ધિ કહેવાયઢે. ॥ ૬૬ ॥

ણિચયણયસ્સ વિસયં જાવંચિય જે પમાણ માહંસુ ॥

તેસિં વિણેવ હેઝં કઙ્કપ્પત્તીઙ્ક કામેઙ્ક ॥ ૬૭ ॥

વ્યાખ્યા: કોઈક આમ માનેઢે કે, નિશ્ચયનયનો વિષય જે જાવ ઢે તેજ પ્રમાણ ઢે, તો તે જાવનો હેતુ ડચ્ચ ઢે, ડચ્ચવિના જાવની ઉત્પત્તિ થાય નહીં જો ડચ્ચવિના જાવની ઉત્પત્તિ અંગીકાર કરીયે તો મર્યાદા રહે નહીં. અને કારણવિના કાર્યની ઉત્પત્તિ થતી નથી એવો નિયમ ઢે તેનો જંગ થશે! જો એમ કહેશે કે, ડચ્ચ ક્રિયા સંસારમાં અનંતવાર પ્રાપ્ત થાણી ઢે. માટે તે અપ્રધાન ઢે; તો જાવ પણ અપ્રશસ્ત અનંતવાર પ્રાપ્ત થાણો ઢે તે કેમ પ્રધાન કહેવાય? જો કહેશે કે, શુદ્ધ જાવ અપૂર્વ ઢે, તો શુદ્ધ ડચ્ચ પણ અપૂર્વજ ઢે, તે શાસારું નહીં માનવું જોયે! ॥ ૬૭ ॥

સ્વાઝવસમિગજાવે સુદ્ધો હેઝ સુહસ્સ સ્વઙ્કઅસ્સ ॥ ત

પ્રાવેણ કયા પુણ કિરિઆ તપ્રાવવુઢ્ઠિ કરી ॥ ૬૮ ॥

વ્યાખ્યા: ક્ષાયોપશમિક જાવે કીધેલી જે ક્રિયા તેજ ક્ષાયોપશમિક જાવની વૃદ્ધિ કરનારી ઢે; માટે શુદ્ધજાવથી ક્રિયા અવશ્ય કરવી યોગ્ય ઢે; અને તેમ ન કલ્યાણી જાવની હાણી થઈ જાય. ॥ ૬૮ ॥

ધિઙ્ક સઘા સુહ વિવિઙ્કસ વિસૂતી તત્ત ધમ્મ જોણિત્તી ॥

તલ્લઘધમ્મજાવા વઢુઈ જાવતત્તણં તત્તો ॥ ૬૯ ॥

એવં પવઢુજાવો કમેણ ગુણઝણસિઢ્ઠિમારુહિય ॥

પક્કીણઘાઙ્કમ્મો કયકિચ્છો કેવલી હોઙ્ક ॥ ૭૦ ॥

વ્યાખ્યા: ધૃતિ, શ્રદ્ધા, શુશ્રૂષા, વિવિદિષા, તથા વિઙ્કસિ એ પાંચ પદાર્થ ધર્મેનાં કારણ ઢે, એવિષે પતંજલિપ્રમુખ ગ્રંથોમાં પણ કહેલું ઢે, ઝઢેગાદિનો ત્યાગ કરીને ચિત્ત સ્વસ્થ કરવું તે ધૃતિ કહિયે, ચિત્ત સ્વસ્થ થયાથી માર્ગાનુસારિણી રુચિ ઉત્પન્ન થાય ઢે તે શ્રદ્ધા કહિયે; માર્ગાનુસારિણી બુદ્ધિ થયાથી ક્ષાયોપશમ જાવ

ઉત્પન્ન થાયઠે, ત્યારે જેમ સર્પ બાહેર આમો તિડો ચાલે પણ જ્યારે રાફડામાં પે
સેઠે ત્યારે પાંસરો થઈ જાયઠે તેમ શ્રવણાદિકનેવિષે બુદ્ધિની જે સરજા થવી તે શુશ્રૂ
ષા કહિયે, શ્રવણાદિક કલ્યાણી જેમ જેમ બુદ્ધિ શુદ્ધ થતી જાયઠે, તેમ તેમ આ
ત્મતત્ત્વચિંતનની ઉત્પત્તિ થતી જાયઠે તે વિવિદિષા કહિયે, આત્મતત્ત્વચિંતનથી
કો શુશ્રૂષા જે ઠે તે શ્રવણાદિગુણરૂપ થાયઠે, તેવિના તે આજ્ઞાસમાત્ર કહેવાય ;
પણ ગુણ કહેવાય નહીં, આત્મતત્ત્વચિંતન વડે શ્રવણાદિક ગુણ ઉત્પન્ન થયાથી સમ્ય
ક્તની ઉત્પત્તિ થાયઠે, તે સમ્યક્તના પાંચ લિંગ શમ, સંવેગ, નિર્વેદ, અનુકંપા. તથા
આસ્તિક્યતા ; એવો આત્માનો જે શુન પરિણામ તેને પરમતનેવિષે વિક્ષિપ્તિ કહેઠે, આ
ત્માના શુનપરિણામથી ધર્મનો જાવ ઉત્પન્ન થાયઠે ; તેણેકરી જાવાંતરની વૃ
દ્ધિ થાયઠે, એમ ઉત્તરોત્તર, જાવવૃદ્ધિકરી અવિરતિ દેશવિરત્યાદિક ગુણસ્થાન શ્રે
ણીચઢી યાતીકર્મનો ક્ષયકરી કૃતકૃત્ય કેવલીથાય એનો સારી રીતે વિચાર કરી
જુવો એટલે સહજ જણાઈ આવેઠે ॥ ૬૯ ॥ ૭૦ ॥

અ૦ એવું શુક્તિપૂર્વક વચન સાંજલીને પીઠિતકર્ણ થયો થકો પરવાદી બોલ્યો:-

નણુ જય સો કયકિચ્છો અઢારસદોસવિરહિઠ દેવો ॥

તા બુદ્ધતહ્લા જાવા જુઝઙ્ગ કમ્મા કવલજોજી ॥ ૭૧ ॥

વ્યા૦ દેવ તો અઢારદોષરહિત ઠે ; અને કૃતકૃત્ય ઠે ; એ સર્વ માન્યઠે. ને
તમે પણ જો એમજ માનતા હોતો તેને કવલાહાર કરનારો કેમ કહોઠો ? કવ
લાહાર અંગીકાર કલ્યાણી ક્રુધા તૃષ્ણા પણ અંગીકાર કરવા જોઈશે. કેમ કે,
ક્રુધા તૃષ્ણાવિના કવલાહાર સંજવે નહીં. જો ક્રુધા તૃષ્ણાને પણ અંગીકાર કરશો
તો પરમેશ્વરને અઢારદોષરહિત કેમ કહી શકશો ? કેમ કે, ક્રુધા અને તૃષ્ણા એ
બે દોષ તો કવલાહારના ગ્રહણથી સિદ્ધ થાયઠે. ત્યારે શું કેવલી સોલદોષરહિત
ઠે, જો એમ માનશો તો આગમવચનનો અપમાન થશે. યતઃ “કૃત્પિપાસા જરાતંક,
જન્માંતકનયસ્મયાઃ ॥ ન રાગદેષમોહાશ્ર, યસ્યાસ્તઃ સ પ્રકીર્ત્યતે.” ઇતિ દિગંબરગ્રં
થાંતરગત ઉપાસકાધ્યયને ક્રુધા, તૃષ્ણા, જરા, ક્ષય, જન્મ, યમ, હલ્લોકાદિજય, અ
હંકાર, રાગ, દેષ, મોહ, ચિંતા, અરતિ, નિદ્રા, વિસ્મય, વિષાદ, સ્વેદ, તથા સ્નેહ ;
એ અઢાર દોષ કેવલીને નથી એમ કહ્યુંઠે. તેઓમાના ક્રુધા તથા તૃષ્ણા એ બે દોષ
ઠતાં કૃતકૃત્યતા કેમ સંજવે ? માટે કેવલીને જો કવલાહારી કહો તો બે દોષ
અંગીકાર કરો. ॥ ૭૧ ॥

अ० ए आशंकानो उत्तर कहे ठेः--

तो सकावुत्तुं जे बुहतह्लाई जिणस्स किरदोसो । जइ
तं दूसेज गुणं साहावियमप्पणां किं वि ॥ ७२ ॥
दूसइ अवावाहं इय जइ तुह सम्मउ तयं दोसो ॥
मणुयत्त एं वि दोसो ता सिद्धत्तस्स दूमणउ ॥ ७३ ॥

व्या०: हुधा अने तृषा ए बे दोष अडार दोषमां गणीने, कृतकृत्य जे केवली तेनेविषे ते बे दोषनो तें जे अजाव कह्यो; ते वचन ताराज मतानुयायिमां कहेता शोनाप्रद ठे; परंतु पंक्तितोनी पर्षदामां शोचाने पामे नही; किंतु मूय्यविना ना कहे वाय. केमके, हुधा अने तृषा ए बन्ने दोषमां ल्यारे गणी शकाय, के ज्यारे कोई स्वाभाविकआत्माना गुणने दूषण लागतुं होय; तेम तो कांई थतुं नथी, केम के, ए जाव वेदनीयकर्मना करेला ठे; ते केवलज्ञानने दूषित करी न शके. केमके, केवलज्ञानने दूषण करनार ज्ञानावरणीय कर्म ठे. तेम केवलदर्शनने दूषित करनारुं दर्शनावरणीय कर्म ठे; तेम सम्यक्तचारित्रने दूषित करी शके नही. केमके, सम्यक्तचारित्रने दूषित करनारुं मोहनीयकर्म ठे. तेमज दानादिक पांच लब्धिने पण दूषित करी शके नही; केमके, लब्धिअने दूषित करनारुं अंतराय कर्म ठे. ए कारण माटे हुधा अने तृषा ए बे दोष कहेवाय नही. अहिं कोई आशंका करशे के जेम हुधा तथा तृषावमे ब्रह्मस्थने ईर्या समिति श्रुतान्यासादिकनो जंग दीठामां आवेठे; तेम केवलीने पण चारित्रज्ञानमां प्रतिबंधरूप शासारु न थाय? एनो उत्तर आ ठे: यद्यपि हुधा तथा तृषा ए बे बहिरिंद्रियवृत्तिनी ग्लानि करवाने लीधे एकेंद्रिय ज्ञानादिकना विरोधी थायठे. तथापि अतींद्रिय ज्ञाननो घात करी शकतां नथी, कोई एवी आशंका करे के, जीवनो अ व्याबाध गुण ठे. एटले निराकुलत्वरूप जे जीव, तेने दूषित करनारी हुधा तथा तृषा ठे. केमके, ते आकुलता परिणामरूप ठे. जे आकुलतानी हुधावमे निवृत्ति थायठे, तेहुधानी परिणामक ठे. ने हुधा तेनो परिणाम ठे; अने जे आकुलतानी तृषावमे निवृत्ति थायठे, ते तृषानी परिणामक ठे. ने तृषा तेनो परिणाम ठे. तेने एम कहेवुं के, केवलीनो सिद्धत्व गुण ठे, तेने दूषित करनारुं मनुष्यपणुं पण दोषरूप केम न कहेवाय? इत्यादिक विचार करी पोतानी कल्पना मूकीने घातिकर्मना करेला अमार दोष जेवी रीते पूर्वाचार्ये कहाठे, तेवी रीतेज मानवा

જોડ્યેઠે, યતઃ “અંતરાયા દાનલાજ. વીર્યનોગોપનોગનાઃ ॥ હાસોરત્યરતી નીતિ, જુ ગુપ્તા શોક એવ ચ ॥ ૧ ॥ કામોમિથ્યાત્વમજ્ઞાનં, નિષ્ઠા ચાવિરતિસ્તથા ॥ રાગોદોષશ્ચ નો દોષા, કેષામષ્ટાદશાપ્યમી ॥ ૨ ॥ ” જ્ઞાનગુણનો ધાત કરનારું અજ્ઞાન, દર્શનગુણનો ધાત કરનારી નિષ્ઠા, સમ્યક્તગુણનો ધાત કરનારું મિથ્યાત્વ, ચારિત્રગુણનો ધાત કરનારાં હાસ્ય, રતિ, અરતિ, નય શોક, ડુગંઠા, કામ, અવિરતિ, રાગ, તથા દેષ; અને દાનાદિ લબ્ધિરૂપવીર્યગુણના ધાત કરનારા દાનાંતરાય, લાજાંતરાય, નોગાંતરાય, ઉપનોગાંતરાય, તથા વીર્યંતરાય; એ અજ્ઞાનદોષ ધાતિ કર્મના કહ્યાઠે, પરંતુ કેવલીને ધાતીકર્મોનો ક્ય થઈ જાયઠે, માટે તે નિર્દોષ કહેવાયઠે. તેમ ઠતાં ક્રુધા અને તૃષ્ણાને અજ્ઞાનદોષોમાં જે ગણેઠે તે યુક્તાયુક્ત વિચાર ન કરતાં કેવલ સ્વમતનું પોષણ કરેઠે; ॥ ૭૨ ॥ ૭૩ ॥

અહ જહ જિણસ્સ સ્વહચં સુક્કં ડુક્કં વિરુક્કણે તેણં ॥

તો સામણાજાવે વિસેસજુત્તા કહં સત્તા ॥ ૭૪ ॥

વ્યાખ્યા:- કોઈ આશંકા કરે કે, જેમ કેવલીને ક્ષાયિક જ્ઞાનાદિક ઠે, તેમ ક્ષાયિક સુખ પણ ઠે, તિહાં ડુઃખનોલેશ પણ નથી, તો ક્રુધા તૃષ્ણા કેમ લાગેઠે? ॥ ૭૪ ॥

તો વેયણિજ્જકમ્મં ઉદયપ્પત્તં કહં હવે તસ્સ ॥ એય

સોપદેસઉદત્તં સમયમ્મિ વિવાગ જણણાત્તં ॥ ૭૫ ॥

વ્યાખ્યા:- ઉપલી આશંકાનું ઉત્તર દિયેઠે કે, કેવલીને જો ક્ષાયિક સુખ માનતા હોતો સિદ્ધાંતનેવિષે કેવલીને વેદનીયકર્મનો ઉદય કહ્યોઠે, તે શાસારુ ન માનવો! અર્થાત્ માનવો જોઈશે. જેમ જ્ઞાનાવરણીયકર્મનો ઉદય ઠતાં ક્ષાયિક જ્ઞાન થતું નથી, તેમ વેદનીયકર્મનો ઉદય ઠતાં ક્ષાયિક સુખ પણ થતું નથી, કોઈ શંકા કરેકે, કેવલીને એવા વેદનીયકર્મનો ઉદય હોયઠે કે, જેના પ્રવેશ આત્મપ્રવેશની સાથે મળેઠે, તે સ્થિતિ પ્રમાણે રહીને ક્ષીણ થઈ જાયઠે. પરંતુ કેવલીને તેની આકુલતા થતી નથી. એનું ઉત્તર એકે, યદ્યપિ એવો પ્રવેશોદય અમને પણ માન્ય ઠે; તો કેવલીને ક્ષાયિક સુખ સંજવે નહી. તેમ ઠતાં અન્યુચ્ચયતાથી અમારે કહેવું જોયેઠે કે, કેવલીને વેદનીયકર્મનો પ્રવેશોદય ઠેજ નહી. કિંતુ સિદ્ધાંતોમાં વિષાકોદય કહ્યોઠે. ॥ ૭૫ ॥

આવસ્સયણિજ્જતી પયઢિપસહ્હોદત્તંવણેસેણં ॥ એ

જહ તા સુહાયાત્તં અસુહપઢિવસ્કવચણેણં ॥ ૭૬ ॥

व्या०:- आवश्यक निर्युक्तिनेविषे प्रकृतिनो प्रशस्त उदय कह्यो ठे, तथा दिगं बरना प्रवचनसारनामक ग्रंथमां पण “ पुष्पफला अरिहंता ” इत्यादिक वचनो कहांठे, एवी रीते असुखना प्रतिपद् वचनथी केवलीने सुखना विपाक ठे. ॥ ७६ ॥

अ० कोई आशंका करे के, जे कारण माटे सुखविपाक ठे, तेथीज दुःखविपाक नथी ? तेनुं समाधान करेठे. ॥ ७६ ॥

तत्तद्वसुत्तज्जणिआ एकारसहा परीसहा य जिणे ॥ तेह

वि बुहतह्लाइ खइअस्स सुहस्स पडिकूलं ॥ ७७ ॥

व्या०:- अमाग श्रीजगवतीसूत्रनेविषे केवलीने अग्यार परीसह कहांठे. तद्यथा “ एकविहबंधगस्सणं जंते सजोगि जवळ केवलिस्स कइ परीसहा पस्स ता ? गोयमा, एकारस परीसहा पस्सता. एव पुणवेण तिन्ने ” तथा बेहुने “ ए कादश जिने ” एवीरीते श्रीतत्त्वार्थसूत्रमां अग्यार परीसह कहांठे ; एणेकरी के वलीने कृधा तथातृपा प्राप्त थईठतां ह्यायिक सुखनी हानि थती नथी एवं ठरेठे अहीं उक्त “ एकादशजिने ” ए सूत्रनो अर्थ केटलाएक पोतानुं मत पोषण कर वाना हेतुथी एवं करेठे के “ एकेनाधिकानदश ” एटले एकअधिक दश न थाय ; अर्थात् अग्यार परीसह नही. ए अपव्याख्यान जाणवुं, केमके, एवो समास सं जवे नही. वली केटलाएक सर्वार्थसिद्धिप्रमुख “ नसंति ” एवं बाहेरथी वाक्य लियेठे, तेतो जाणे पोतानुं उत्सूत्रनाषणज प्रगट करतो होयनी ! परंतु तेओए आवो विचार करवो जोये के, परीसहनास्वामी चिंताना अधिकारनेविषे प्रसिद्ध ठतां तेनो अनाव केम थशे ! जे धनरहित होय ते धननो स्वामी कहेवाय नही. वली केटलाएक आवीरीते व्याख्यान करेठे के, केवलीने वेदनीयकर्म होवाथी कारण कार्योपचारेकरीने अग्यार परीसह कहांठे ए व्याख्यान पण नदीमां बूडतां घास नो आश्रय लेवाजेवुं ठे, केमके, स्वामित्वचिंताए उपचार संजवे नही, जो उपचार मानिये तो ठता मोहनीयकर्मना होवाथी उपशांत मोहगुणस्थानकनेविषे पण बावीस परीसह कहां जोईशे, ए प्रकारे करी सूत्रनां घणां अपव्याख्यानो नो त्याग करीने परमार्थनो विचार करवो जोये. ॥ ७७ ॥

अस्साय वेयणिज्जं बुहतह्लाइण कारणं जाण ॥ पज्ज

तिसत्तिज्जुदय जलिअंतरजलणदिताणं ॥ ७८ ॥

व्या०:- आहार पर्याप्तिनामकर्म तथा असाता वेदनीयकर्म ए बन्नेना उदय

થી પ્રજ્વલિત થયેલો જે જતરાગ્નિ, તેણે કરીને જીવને ક્રુધા તથા તૃષ્ણા લાગે છે, તે બંધાં કારણ કેવલીનેવિષે ઠતાં છે તેને ક્રુધા તથા તૃષ્ણા કેમ ન લાગે? તેકહો ॥૭૬॥

અ૦ બાકી આશંકા કરે છે:—

નણુ બુદ્ધ તહ્ણા તહ્ણા મોહુદત્ત પતિયારિરંસવ ॥

નણ્ણ અણ્ણા તહ્ણા અણ્ણહુસ્કં તયદ્ધંતિ ॥ ૭૭ ॥

વ્યા૦:— ક્રુધા તથા તૃષ્ણા એ મૈથુનની ઇજ્ઞાની પથે તૃષ્ણારૂપ હોવાથી તે મોહનીયકર્મચક્રી ઉત્પન્ન થાય છે. માટે કેવલીનેવિષે એ સંજવે નહીં. કેમકે, કેવલી એ તો મોહનીયકર્મનો પ્રથમજ નાશ કસ્યો છે. એનો ઉત્તર આવીગીતે છે:— તૃષ્ણા અને દુઃખમાં ઘણી નિન્નતા છે, તૃષ્ણાનેજ દુઃખ કહેવાય નહીં. પરંતુ સંસારીને તૃષ્ણાચક્રી દુઃખની ઉત્પત્તિ થાય છે. ॥ ૭૭ ॥

અ૦ તૃષ્ણા ઉત્પન્ન થવાનો પ્રકાર કહે છે:—

મોહાનિણિવેસેણં ચત્થિં વિ ઉમકોઠયાઈ દેઝહિં ॥

પગરિસ પત્તાતહ્ણા જાયઈ આહારસણ્ણતિ ॥ ૮૦ ॥

વ્યા૦:— મોહનીય કર્મ અનિનિવેશે ચાર કારણથી આહારસંજ્ઞા ઉત્પન્ન થાય છે. તે ઉત્કર્ષ પામ્યાને લીધે તૃષ્ણા કહેવાય છે. તે ચાર પ્રકાર શ્રીઠાણાંગમાં કહ્યા છે; યત: “ચત્થિં ઠાણેહિં આહારસણ્ણા સમુપ્પજ્ઞઈ; ઉમકોઠયાઈ, બુદ્ધાવેદહિં જ્ઞસ્સણં કમ્મસ્સ ઉદણં, મતીઈ, તદ્ધોવઉણં,” એનો અર્થ:— ચાર કારણોકરી આહારસંજ્ઞા ઉત્પન્ન થાય છે. કોઠોલાની યયાથી, ક્રુધાવેદનીયકર્મના ઉદયથી, આહારાદિકની કથાનું શ્રવણ કસ્યાથી, તથા વારંવાર આહારનો ઉપયોગ કસ્યાથી આહારસંજ્ઞા ઉત્પન્ન થાય છે. અર્થાત્ એ ચાર કારણ મળ્યાથી મોહનીય કર્મ ના બંધે આહારસંજ્ઞા ઉત્પન્ન થાય છે. અતઃવ ગોમઠ સારટીકાપ્રમુખનેવિષે પણ આહારસંજ્ઞા આહારાનિજાપરૂપ કહી છે. તે તૃષ્ણારૂપ હોવાથી યતિને એ વિના અશનપાનાદિકનેવિષે પ્રવૃત્તિ છે તે કહે છે:— ॥ ૮૦ ॥

અસણ્ણાઈમ્મિ પવિત્તી એત્તોચ્ચિય તં વિણા સુસાદ્દૂણં ॥ ૮૧ ॥

દુત્ત વિદ્ધવિદ્ધાણો અઈઆરો હંદિ ણિદ્ધિઠો ॥ ૮૨ ॥

વ્યા૦ એ હેતુથીજ યતિને પણ આહારસંજ્ઞાવિના અશનાદિકનેવિષે પ્રવૃત્તિ છે. કેમ કે, વિધિ પાલતાં યતિને અતિચાર કહ્યા નથી; અને આહારસંજ્ઞા તો અતિ

ચારમાં છે. માટે જે એમ કહેહે કે આહારસંજ્ઞાવિના યતીએ આહાર કરવો નહીં તેને આચારમાં પણ અતિચાર કહ્યા છે. ॥ ૫૧ ॥

एयं विणा एचुत्ती मेहुणससं विणा जह अबंनं ॥ ૫ ॥

य वयणं पि परेसिं एएण पराकयं ऐअं ॥ ૫૨ ॥

વ્યા૦ જેમ મૈથુનસંજ્ઞાવિના અબ્રહ્મચર્ય ન થાય, તેમ આહારસંજ્ઞાવિના કેવળીને હુક્તિ થાય નહીં. એવા પરવાદીના વચનનું આવીરીતે નિરાકરણ કહ્યું છે:— જેમ યતિએ આહારસંજ્ઞાવિના આહાર કરવો યોગ્ય છે, તેમ કેવળીનેવિષે પણ માની લેવું જોઈયે. ॥ ૫૨ ॥

एदु सादु चिय पविती एवय सुपसवजाणहेउत्ति ॥ આ

हारोच्च अबंनं असदु तुह होइ णिहोसं ॥ ૫૩ ॥

વ્યા૦ આહાર અવર્જનીય હોવાથી યોગ્ય છે, તથા ટદ્વસ્થ યતીને પ્રશસ્તિ આપવાનું કારણ છે. માટે આહારસંજ્ઞાવિના કેવળીને આહાર લેવો સંભવ છે. અને મૈથુન વર્જનીય હોવાથી અનુચિત છે; તથા હૃદયનાનું કારણ છે. માટે મૈથુનાદિક અનુચિતપ્રવૃત્તિ અપ્રશસ્તિ રાગદેશવિના કેવળીને થાય નહીં. એવા અર્થનો વિચાર કરાવે તેનું ગ્રહણ કરવું જોયે. ॥ ૫૩ ॥

આહારચિંતણુપ્રવ મેયં આહારસસમાસજ્ઞ ॥

વુદ્ધુઃ અટ્ટક્ષણં ઇદા લોનેણ મૂઢાણં ॥ ૫૪ ॥

વ્યા૦ આહારના ચિંતનથી જો આહારસંજ્ઞા ઉત્પન્ન થાય છે, તેનેવિષે મોહિત થયેલા મૂઢજીવનં જો તે આહારરૂપશ્વસ્તુની પ્રાપ્તિ ન થાય તો તે વસ્તુ ક્યારે પ્રાપ્ત થશે એવા ચિંતનરૂપ આર્તધ્યાન કરે છે. પરંતુ તે અનિલાષા મટતી નથી. ૫૪

તત્તો માણસહુસ્કં લહુઃ જિઠ કંદણાઃ કુવંતો ॥

લહું વિ ઇદ્ધવિસયં રઈઃ ચિંતેઃ અવિયોગં ॥ ૫૫ ॥

વ્યા૦ ત્યાર પછી પૂર્વોક્ત રીતિએ જો તેને આહારાદિક શ્વસ્તુની પ્રાપ્તિ ન થાય તો તે જીવ ક્રુદ્ધેદનીયના ઉદયથી પ્રજ્વલિત થયેલા ઉદરાનલના યોગે શરીરહુઃસ્વ પામે છે. અને પછી કંદન રોદનાદિક કહ્યાથી અરતિમોહનીયકર્મના ઉદયને લીધે ગાઢ ચિત્તોપતાપરૂપ માનસહુઃસ્વ પામે છે. કદાચ પુણ્યપ્રકૃતિના પરિપાકે શ્વસ્તુની પ્રાપ્તિ થાય તો પણ અરતિમોહનીયકર્મના ઉદયથી તે વસ્તુ

ના અવિયોગની ઇચ્છા કચ્છાકરે, તેણે કરી તે વસ્તુ ઉપર ગાઢાનુરાગેકરી આર્ત
ધ્યાનના વશ થયો થકો જીવ દુઃસ્વજ પામે છે, માટે મોહમૂઢ જે જીવ છે તેને
પરમાર્થથી કદી પણ સુખ નથી. ॥ ૮૫ ॥

તો મોહણિજ્ઞસ્વયં તત્ત્વદુસ્કાણુવંધિ વિલેપણં ॥

લહૈં સુહં સવહ્ન ચણો પુણ બુહં ચઈતં ॥ ૮૬ ॥

વ્યા૦:- મોહનીયકર્મના કૃયથી જીવને આહાર કરવાની રતિ તથા અરતિ
ઉત્પન્ન થાય છે. ને મોહનીયકર્મના ઉદયથી જીવને માનસ દુઃસ્વ ઉત્પન્ન થાય છે.
તે દુઃસ્વ કેવલીને મટી જાય છે ; પણ અસાતાવેદનીયકર્મના ઉદયથી કેવલીને
જે કૃધા તૃષ્ણા લાગે છે ; તેનો તે ત્યાગ કરી શકે નહીં. ॥ ૮૬ ॥

ઘાઈવ વેયણીચ્ચં ઇય જઈ મોહં વિણા ણ દુસ્કયરં ॥

પયઢં પઢિરૂવાતં તા અણ્ણાતં વિપયડીતં ॥ ૮૭ ॥

વ્યા૦:- પૂર્વપક્ષી કહે છે કે, વેદનીયકર્મ ઘાતી કર્મના જેવું છે, માટે મોહનીય
કર્મવિના તે દુઃસ્વદાયક થાય નહીં. ઉક્તંચ. “ ઘાદીવવેદણીયં ; મોહસ્સુદણ
ઘાદદે જીવં ; ” ઇતિ કર્મકાંમે. તેનું સમાધાન આમ છે:- જો તમારા કહ્યા પ્રમાણે
હોય તો અસાતાવેદનીયની પથે કેવલીને બીજી પ્રકૃતિઓ પણ મોહનીય કર્મવિ
ના પોતાના કાર્યની કરનારી હોવી જોયે. અને તમે વેદનીયકર્મની સાથે ઘાતીકર્મની
તુલ્યના કેવીરીતે કરો છો ? ઘાતીઆના રસના જેવો તેનો રસ હોય છે એમ સરસ્વા
પણું કરો છો, કે સ્વકાર્ય કરવાને વિષે ઘાતીઆની અપેક્ષાપણું કહો છો ; કે અ
થવા દોષનું હેતુપણું કહો છો, ? જો કહેશો કે ઘાતીઆના રસના જેવો રસ હોવો
જોયે તો અઘાતીકર્મ પ્રકૃતિ ઘાતીના જેવી હોવી જોયે. કેમકે, જ્યારે અઘાતીની
પ્રકૃતિ સર્વ ઘાતિની પ્રકૃતિની સાથે વેઈયે ત્યારે તે સર્વ ઘાતિની પ્રકૃતિનો વિપાક
દેખાડે, તથા જ્યારે દેશ ઘાતિનીનો વિપાક દેખાડે, અને એકલી વેઈયે ત્યારે મા
ત્ર તે એકલો પોતાનો જ વિપાક દેખાડે છે ; માટે પક્ષ સંજવતો નથી. જો કહેશો
કે, સ્વકાર્ય કરવાને વિષે ઘાતીઆની અપેક્ષા હોવી જોયે છે, તો નામકર્મ પણ પૂ
ર્વે મોહનીયકર્મની અપેક્ષા કરતું ઠતાં જેમ કેવલીને મોહવિના આપણુ કાર્ય
કરે છે ; તેમ વેદનીય કર્મ પણ મોહનીયકર્મની અપેક્ષાવિના કાર્ય કરે છે. માટે
બીજો પક્ષ પણ સંજવે નહીં. જો કહેશો કે વેદનીયકર્મથી દોષ લાગે છે, તો તે

પણ મનાય નહી, કેમકે, હુધા અને તૃષાનેવિષે દોષપણાનું પૂર્વેજ સ્વંદન કહ્યું છે ; એવીરીતે સ્વબુદ્ધિએકરી સારી પઠે વિચાર કરીને જુવો. ॥ ૬૭ ॥

અણુકૂલં પડિકૂલં ચ વેયણં ત્ત્રસ્કણં સુહૃદ્દાણં ॥ ૬૮ ॥
હુ એસો એગંતો અપમત્તજઈસુ તયજાવા ॥ ૬૮ ॥

વ્યાખ્યા: ઔદયિક સુખ ઠતાં અનુકૂલત્વ વેદન થાયઠે, તે રાગરૂપ ઠે અને ઔદયિક દુઃખ ઠતાં પ્રતિકૂલત્વ વેદન થાયઠે, તે દેષરૂપ ઠે; માટે કેવલીને ઔદયિક સુખ તથા દુઃખ એ બન્ને હોતાં નથી; કિંતુ દ્વાયિક સુખજ હોયઠે. એમ કેટલાએક કહેઠે, તે યોગ્ય નથી. કેમ કે, જેમ અપ્રમત્તયતીને ઔદયિક સુખ તથા દુઃખ એ બન્ને હોયઠે. પણ ગગ તથા દેષ એ બે હોતા નથી; તેમ કેવલીને વિષે પણ જાણી લેવું. એમાં એકાંતપણું ન માનવું. ॥ ૬૮ ॥

અધુવાણ સુહૃદ્દાણં જોગો જોગેણ કમ્મબંધો ય ॥
ણહુ એસો એગંતો અપમત્તજઈસુ તયજાવા ॥ ૬૯ ॥

વ્યાખ્યા: સુખ તથા દુઃખ એ બન્ને પદાર્થ શાશ્વત નથી, કિંતુ અશાશ્વત ઠે. તે ઓનો એવો નિયમ ઠે કે, અવશ્ય જોગને દિયેઠે. કહ્યુંઠે કે, “ નાચુત્તં ક્કીયતે કર્મ ” ઇત્યાદિ. અને જોગથકી કર્મબંધ થાયઠે. એ કારણ માટે કેવલીનેવિષે તે સંજવે નહી. કેમકે, સુખ તથા દુઃખ એ બન્ને પદાર્થો અધુવ ઠે. એમ કેટલાએક કહેઠે, તે પણ યોગ્ય નથી. કેમકે, સુખ તથા દુઃખ અધુવ ઠતાં અપ્રમત્તયતી ને હોયઠે; તો પણ તેનાથી કર્મબંધ થતો નથી; તેમ કેવલીવિષે પણ જાણવું જોઈયે. અહીં પણ એકાંત નથી. ॥ ૬૯ ॥

અન્નાણજં તુ હુસ્કં નાણાવરણસ્કણ સ્વયમેદ ॥
તત્તો સુહમકલંકિય કેવલનાણા પુહપૂયં ॥ ૭૦ ॥

વ્યાખ્યા:-- જ્યારે હરેક પદાર્થનો સૂક્ષ્મ અર્થ જાણ્યામાં આવતો નથી, ત્યારે જીવને મહાદુઃખ उत्पन्न થાયઠે. કેમકે, યથાર્થવસ્તુ જાણવાની ઇચ્છા પ્રમાણે જાણ્યામાં ન આવે તો તેથી જીવને આકૂલતા થાયઠે. તેજ દુઃખ જાણવું. એ દુઃખ વસ્તુનો સૂક્ષ્મ અર્થ ન જાણ્યાથકી થાયઠે, માટે અજ્ઞાનરૂપજ ઠે. અજ્ઞાન જ્ઞાનાવરણીયકર્મના ક્ષયથી નાશ થાય ઠે, તે દુઃખનોજ નાશ જાણવો. કેવલીને જ્ઞાનાવરણીયકર્મનો ક્ષય થઈ જવાથી દુઃસ્વરૂપ અજ્ઞાનનો ભેદ પણ

રહ્યો નથી અને કેવલ જ્ઞાનનો ઉદય થયો છે તે સર્વ સુખરૂપ છે. તે સુખ કેવલ જ્ઞાનથી પ્રાપ્ત થઈ શકે છે નથી. કેમકે, કેવલ જ્ઞાન જે છે તે સ્વચાલના પ્રતિષ્ઠાતરહિત હોવાથી અનાકૂલતારૂપ છે; ત્યાં આકૂલતા ઝેજ નહીં, જ્યારે આકૂલતા નથી ત્યારે તત્કાલ જ દુઃખ તે ક્યાંથી હોય! અને દુઃખ નથી ત્યારે પરમ સુખ જ છે. એવી રીતે “જં કેવલિત્તિનાણં, તં સોક્કં પરણ સંચસોચેવ ॥ સેદો તસ્સ નણીદો, જમ્હાયાદીસયં જાદા ” એ પ્રવચનસારનાં વચન અસંજવિત છે. તોપણ આટલો વિશેષ છે:-- કેવલ જ્ઞાન ક્ષાયિકસુખપ્રક્રિયા સંજવે નહીં; કેમકે, ક્ષાયિક સુખ તો વેદનીયકર્મના ક્ષયથી જ ઉત્પન્ન થાય છે. ॥ ૯૦ ॥

एय सुखं दुखं वा देहगयं इदितुप्रवं सवं ॥ अ
न्नाण मोह कळे पमाणसिद्धेउ संकोए ॥ ९१ ॥

આખું દિગંબર એમ કહે છે:--કે શરીરગત સુખ દુઃખ સર્વેંદ્રિયથી ઉત્પન્ન થાય છે કેમ કે, ઘડ્યસ્થાને જે સુખ તથા દુઃખ ઉત્પન્ન થાય છે તે એવી રીતે જ થાય છે. પ્રથમ પરાધીનજ્ઞાનના કારણથી ઈંદ્રિયોની ઉપર મૈત્રી પ્રવર્તે છે, ઈંદ્રિયોની મૈત્રી થકી વિષયોને વિષે તૃષ્ણા ઉત્પન્ન થાય છે. જેમ અગ્નિથી તાપેલો લોહનો ગોલો હોય છે; તેમ વિષયોની તૃષ્ણાએકરી ઈંદ્રિયો તપ્ત હોય છે. તે મહાવ્યાધિસ્થાનીય છે. અને તૃષ્ણા ટાળવાને અર્થે વિષયનું સેવન થાય છે; તે વ્યાધીના આશયસ્થાનીય છે. તે યદ્યપિ વ્યવહાર દૃષ્ટિએ તો સુખ કહેવાય છે, તથાપિ પરમાર્થતાએ દુઃખરૂપ છે. ઉક્તંચ. “પપ્પાઈઠે વસા, ફાસેહિ સમાસ દેસ હાવેણ; પરિણમમાણોઅપ્પા, સયમેવ સુહુ ણયવદિરેહોત્તિ.” ઇતિ પ્રવચનસારે. એ કારણ માટે દેહગત સુખ એંદ્રિયિક છે. તેમજ દુઃખપણ એંદ્રિયિક છે. એવા એંદ્રિયિક વિષયોના દેષથી દુઃખ જ પડે છે. માટે દેહગત સુખ તથા દુઃખ કેવલીને વિષે નથી. તેથી જ કેવલી અતિંદ્રિય થયા છે. ઉક્તંચ. “સોક્કંવા પુણ દુક્કં, કેવલનાણિસ્સ નહિ દેહગયં; જમ્હા અદિંદિઅત્તં, જાવં તમ્હા હુત્તણેયંતિ.” ઇતિ પ્રવચનસારે. એનું સમાધાન કરે છે:--દેહગત સર્વ સુખ તથા દુઃખ ઈંદ્રિયાધીન નથી કેમ કે, ઈંદ્રિયોની પરાધીનતાથી જે અજ્ઞાન તથા મોહથી સુખ તથા દુઃખ ઉત્પન્ન થાય છે, તેઓને જ ઈંદ્રિયોની અપેક્ષા છે, પરંતુ અપ્રમત્તયતીને જે માનસ સુખ થાય છે, તથા સાતાદિકકર્મના ઉદયથી ક્રુધાદિક દોષ ઉત્પન્ન થાય છે, તેમાં ઈંદ્રિયોની અપેક્ષાનો નિયમ નથી, જો એમ ન માનીયે ને ઈંદ્રિયાધીનજ સુખ તથા દુઃખ માનીયે તો રતિમોહનીયકર્મ તથા અરતિ

मोहनीयकर्मनुं नामांतरज वेदनीयकर्मना उदयथी असाता वेदनीय कर्म थाय ठे एम उरज्ञे. त्यारे वेदनीयकर्म जुडु कहेवाज्ञे नही. जो वेदनीयकर्म मोहनीयसाथे मानीये तो सातज कर्म उरज्ञे. आठ कर्मनो संजव थज्ञे नही. एम करतां सर्व जैन प्रकृतिनो उहेद थज्ञे. वली देहगत सुख जो केवलीने न मानीये तो तीर्थकरनाम कर्मनो विपाक केम संजवे ! जो एम कहिये के तीर्थकरनामकर्म जीव विपाकी ठे, माटे तेथी जीवगत सुखतो ऊपजेठे. परंतु देहगत कृधादिक दुःख संजवे नही. तो जेम सुखने पण देहनी अपेक्षा ठे, तेम दुःखने पण देहनी अपेक्षा ठे, माटे देहगत मानवा योग्यठे, इत्यादिक सूक्ष्मविचार करी मध्यस्थबुद्धिये न्याय करो. ॥९१॥

एतोच्चिअ बहु दुःख, स्कएण तेसिं बुहाइवेयणियं ॥

णिंवरस लवुव पए अप्पंति जणंति समय विऊ ॥ ९२ ॥

व्या० केवलीने अज्ञानादि जघन्य घणां दुःख मटीगयां ठे, मात्र एक कृधावे दनीय रह्युं ठे, ते पण यातीकर्मनी साथे मलेला जेवो पोतानो विपाक देखाडे ठे केम के, केवलीने पुण्यप्रकृतिनो विपाक प्रबल ठे. यतः “अस्सायमाइआओ, जाविअ असुहा हवंति पयडीउ; णिंबुरस णिंबुवपणु ए हुंति ता असुह यात स्स.” ए आवश्यकगाथामां तीर्थकरने असाता प्रकृति दुःखदायिनी थती नथी. जेम दूधना घडामां निंबना रसनो बिंडु नाख्याथी कटुता थाय नही, एम श्रीनइ बाहु स्वामीए कह्युं ठे, जेम तेने प्रबल पुण्यपराजव करेठे, परंतु तेथी कृधादिक ऊप जे नही एम न जाणवुं, एवो जाव जणायठे. पढी विशेषार्थ तो बहुश्रुत जाणे. ॥९३॥

एय तं कवलाजोग्गं वेयणियं अगणिमंदयाजावा ॥

एय दहुरज्जुकणं वेअणिअं हंदि सुअसिधं ॥ ९३ ॥

व्या०:- केवलीनुं वेदनीयकर्म कवलाहार योग्य थाय नही एम न कहेवुं. केमके, केवलीने अग्निमंदपणुं नथी. आहारपर्याप्तनामकर्मनो उदय अने वेदनीयकर्मनो उदय होवाने लीधे उदराग्नि प्रज्वलित थायठे. ए बन्ने कारणो हो वाथी केवलीने वेदनीय कर्म कवलाहारयोग्य थायठे. जो कोई कहेज्ञे के, वेदनीय कर्म दोरडीना जेवुं ठे, तेथी केवलीने व्याबाध करीशके नही. तेने आवो ज बाब देवो के, ए वचन प्रघोषनुं ठे, शास्त्रनुं नथी. केमके, श्रीसुयगडांगनी टीकामां आम कह्युं ठे के, “यद्यपि दग्धरज्जुस्थानकत्वमुच्यते वेदनीयस्य तदप्यना

ગમિકમયુક્તિસંગતં વાગમેહ્યત્યંતોદયઃ સાતસ્ય કેવલિન્યનિધીયતે. યુક્તિરપિ ધાતિકર્મક્રયાદજ્ઞાનાદયસ્તસ્યા અનૂવન્ વેદનીયોઽવ્યાયાઃ ક્રુધઃ કિમાયાતં યેનાસૌ ન જ વતિ ન તપોજ્ઞાયાતપયોરિવ સહાનવસ્થાનલક્ષણો વિરોધો નાપિનાવાનાવયોરિવ પરસ્પરપરિહારેણ લક્ષણકચિદિરોધોસ્તીતિ સાતાસાતયોશ્ચાંતર્મુદૂર્તપરિવર્તમાનતયા યથા સાતોદય એવમસાતોદયોપીતિ અનંતવીર્યત્વં સત્યપિ શરીરબલાપચયક્રુદ્ધેદનીયોઽવ્યા પીડા ચ જવત્યેવ નચાહારગ્રહણે કિંચિત્ક્રીયતે. કેવલ મહોપરુષિકામાત્રમેવેતિ પંચાશીતિજરઽસ્ત્રપ્રાયાઃ શેષાસયોગિનિ. ”

એવું જે ગુણસ્થાનકક્રમારોહમાં કહ્યું છે, તે તો થોડી સ્થિતિનો અપેક્ષા જાણવું; પણ રસની અપેક્ષા ન જાણવું. કેમકે, સત્તાની પ્રકૃતિ તો એવી કહી છે, પણ ઉદયની પ્રકૃતિ એવી કહી નથી. ઝલટો તીર્થે કરનામ પ્રમુખનો પ્રબલ ઉદય જ કહ્યો છે. એમ જાણીને “અતએવ દગ્ધરક્તુકલ્પેન જવોપગ્રાહિકલ્પેનાપિ સતા કેવલિનોપિ ન મુક્તિમાસાદયેયુઃ” એ આવશ્યકબૃહદ્વત્તિનું વચન છે, તે જોઈને પણ વ્યામોહ કરવો નહીં. તેટલા માટે જ હાં પણ સ્થિતિનો અપેક્ષાજ કેવલીને કર્મ દોરડીના જેવાં કહ્યાં છે. “અતએવ જવોપગ્રાહિત્વાલ્પગ્રાહિત્વવિશેષણં” કહ્યાં છે. એવું અમને પ્રતિજ્ઞાસે છે. વલી વિશેષ ગીતાર્થને વિષે જેમ પૂર્વાપરવિરોધ ન થાય, તેમ વિચારવું. કેટલાં એક પ્રમેયકમલમાર્ગમના અનિપ્રાયને અનુસરીને આવીરીતે કહે છે કે, અપૂર્વકરણગુણભાણા પાપપ્રકૃતિનો રસ કહ્યો છે, માટે કેવલીને તથાવિધ સાતોદય થાય નહીં. મોહસાપેક્ષપ્રકૃતિ થાય. તેનો મોહ ના ઘાતથી અવશ્ય ઘાત થાય છે. અન્યથા પરાઘાતનામકર્મના ઉદયથી કેવલી પરહનનાદિક કેમ ન કરે ! એ બોલવું પણ ડરાગ્રહનું જાણવું. કેમકે, જેમ રસનો ઘાત થાય છે, તેમ સ્થિતિનો પણ ઘાત થાય છે. માટે જો રસ ઓઠો થતો હોય તો સ્થિતિ પણ ઓઠી થવી જોયે. જેમ બદ્ધમાનકર્મની સ્થિતિ ઘટી જાય છે તેમ બદ્ધમાન કર્મનો રસ પણ ઘટી જાય છે, એજ સમાધાન છે. તથા પરાઘાતનામકર્મનું ફલ કેવલીને થાયજ છે, અને પરહનન તો મોહવિના થાય નહીં. કેટલાં એક એમ કહે છે કે વેદનીય કર્મ કેવલીને વિષે હૃતવીર્ય છે, માટે તેને વિષે ક્રુધાદિક પરીસહ ઠાયારૂપ છે. એમ જે કેવલીને વિષે કહે છે તેણે શ્વેતાંબરની પ્રક્રિયા જાણી નથી, એમ જાણવું. કેટલાં એક કહે છે કે, કેવલીને વિષે ઝડીરણાવિના પ્રચુર પુજલ આવતા નથી, માટે અસાતાવેદનીયોદય બલી દોરડીના જેવો જ છે. એવોલવું પણ અવિચારરૂપ છે. કેમકે, એવીરીતે તો સાતાવેદનીયોદય પણ મંદ હોવો જોયે. ઇત્યાદિક

મતનો વિચાર કરતાં વાસ્તવિક અર્થ સહજ દેશ્વાઃ આવશે. માટે સૂક્ષ્મ દૃષ્ટિવડે તે અર્થનું શોધન કરો. ॥ ૯૩ ॥

ણય કેવલનાણાઈ બુદ્ધાઈપડિબંધગં જિણંદસ્સ ॥

દાહસ્સિવ મંતાઈ ઇય જુતં તંતજુત્તીએ ॥ ૯૪ ॥

વ્યાખ્યા:- જેમ દાહના પ્રતિબંધક મંત્રાદિક છે, તેમ ક્રુધાદિકનું પ્રતિબંધક કેવલજ્ઞાન છે. એ વચન પણ શાસ્ત્રાનુસાર નથી. કેમકે, જેમ હાથનેવિષે મંત્રેલો અગ્નિ રાશ્યો ઠતાં હાથ બલતો નથી એવું પ્રત્યક્ષ દીઠામાં આવે છે, તેથીજ મંત્રાદિક જે છે તે દાહના પ્રતિબંધક છે, એવી કલ્પના કરાય છે. તેમ જો કેવલીનેવિષે વેદનીયાદિક કર્મોદયરૂપ કારણ ઠતાં ક્રુધાદિક ઝનય ઉત્પન્ન થતાં નથી એમ જો સમ્મતશાસ્ત્રમાં કહ્યું હોય તો એવી કલ્પના થઈ શકે. તેવિના બોલવું વ્યર્થ છે; માટે શાસ્ત્રની યુક્તિએ જિમપૂર્વે કહ્યું છે તેમ આદરવું યોગ્ય છે. ॥ ૯૪ ॥

શ્વિક્કઈ બલં બુદ્ધાએ ણય તં જુજ્જઈ અણંતવિરિઆણં ॥

ઇય જુતું પિણ સુતું બલવિરિયાણં જનં જેનં ॥ ૯૫ ॥

વ્યાખ્યા:- કેવલીને જો જૂઝ લાગતી હોય તો બલની હાણી થાય. તે તો તેને વિષે સંજવે નહીં. કેમકે, વીર્યાંતરાયકર્મના ક્ષયને લીધે કેવલી અનંતવીર્યવંત છે. એ વચન પણ અયોગ્ય છે. કેમકે, બલ અને વીર્યમાં જેદ છે. શરીરનો જે પરાક્રમ તે બલ કહેવાય છે, અને અંતરંગ જે શક્તિવિશેષ તે વીર્ય કહેવાય છે. તેમ ઠતાં ક્રુધાએકરી શરીરનું બલ ઘટે છે, એવિષે અમે ના કહેતા નથી એ યોગપ્રત્યય છે; યોગ જે છે તે શરીરનામકર્મપરિણતિવિશેષરૂપ છે. અને નામકર્મ તો જગવંતનેવિષે ક્ષીણ થયું નથી. ॥ ૯૫ ॥ અઃ પૂર્વપક્ષી આશંકા કરે છે:-

બંધો પરપરિણામા સો પુણ નાણા એ વીયમોદ્દાણં ॥ જો

ગકયા પિદ્ધુ કિરિયા તો તેસિં હોઈ ણિવીઆ ॥ ૯૬ ॥

વ્યાખ્યા:- ગ્રહણ તથા મોચનાદિક પરપરિણામથી જીવને કર્મબંધ થાય છે. તે પરિણામ વીતરાગને જ્ઞાનના પ્રતાપે થાય નહીં. ઊક્તેચ “ ગેહ્હુદિ એવ એ મુંચદિ, એ પરં પરિણમદિ કેવલી જગવં; પેહ્હુદિ સમંતદોસો, જાણદિ સવં નિરવસેસં” ઇતિ પ્રવચનસારે. કેવલીને તો યોગની ક્રિયા પણ નથી, ત્યારે જોજનની શી કથા અર્થાત્ કેવલીનેવિષે જોજન પણ સંજવે નહીં જો જોજનક્રિયા કેવલીનેવિષે મા

નિયે તો તેથી યોગક્રિયા સિદ્ધ થશે. તે તો કેવલીનેવિષે સંજવે નહી. જુઓ કે, સ્થાનનિષદ્યા, વિહાર, તથા ધર્મોપદેશાદિકક્રિયા પણ કેવલીને થતી નથી, ત્યારે જોજનક્રિયા તે કેમ થાય ! જો કહેશે કે, સ્થાનનિષદ્યા, વિહાર, તથા ધર્મોપદેશાદિકક્રિયા કેવલીને પ્રત્યક્ષ વિદ્યમાન હતાં ના કેમ કહેવાય ? તો તે ક્રિયા યદ્યપિ હે, તથાપિ પ્રયત્નપૂર્વક નથી. કેમકે, પ્રયત્ન રાગદેષ વિના થતું નથી. તેતો કેવલીનેવિષે નથી, માટે એ ક્રિયા સ્વજાવસિદ્ધ હે. જેમ આકાશનેવિષે વાદલા સમયવિશેષે સ્વજાવેજ સંચાર કરેહે, રહેહે, ગર્જના કરેહે, તથા વર્ષા કરેહે. તેમ કેવલીને પણ સ્થાનનિષદ્યા, વિહાર તથા ધર્મોપદેશાદિક સ્વજાવેજ થાયહે. ઝક્કંચ “ઠાણણિસેઙ્ગ વિહારો, ધમ્મુવદેસો અણિયદિણા તેસિં : અરિહંતાણં કાલે, માયાચારોવ્વ ઇત્થીણં” ઇતિ પ્રવચનસારે. અતએવ કેવલીને જે ઔદયિકી ક્રિયા હે, તેનેવિષે મોહ નહી હોવાને લીધે પરિણામના વિરહથી ક્ષાયિકીજ જાણવી. યત. “પુસ્સુફલા અરિહંતા, તેસિં કિરિયા પુણોહિ ઔદયિગી ; મોહાદિહે વિરહિયા, તમ્હા સારવા઼ ગતિમદત્તિ ” ॥ ૯૬ ॥

અ. એવી પૂર્વપદ્ધતીની આશંકાનું ઉત્તર આપેહે:-

જોગં વિણાવિ કિરિઆ ઝવઙ્ગ઼ કહં એ તસ્સોવિ ॥

તુલ્લં કિરિવેચિત્તં તહ તુલ્લ મબુદ્ધિપુવત્તં ॥ ૯૭ ॥

વ્યા.:- કેવલીનેવિષે સ્થાનનિષદ્યાદિક્રિયા જો સ્વજાવેજ થતી હોય તો પ્રયત્ન નિરર્થક થાય. એમ તો કાંઈ દીઠામાં આવતું નથી. પ્રયત્ન સાર્થકજ હોયહે. કેમકે, પ્રયત્નવિના ચેષ્ટા થતીજ નથી. માટે કેવલીનેવિષે પ્રયત્નનો સંજવ થાયહે, માત્ર સ્વાજાવિકતાનોજ ઉપયોગ કરવો નહી. જો કહેશે કે, કેવલીનેવિષે પ્રયત્ન જન્ય ચેષ્ટા નથી કિંતુ તેથી વિલક્ષણ હે. અર્થાત્ કેવલીની ચેષ્ટા પ્રયત્નવિનાજ થાયહે. તો જેમ ચેષ્ટા વિલક્ષણ હે, તેમજ પ્રયત્ન પણ શાસારૂ વિલક્ષણ ન માનિયે ? અને જેમ વિલક્ષણ ચેષ્ટા મોહવિના થાયહે, તેમ વિલક્ષણ પ્રયત્ન પણ મોહ વિના થવું જોયે. જો કહેશે કે, કેવલીની ચેષ્ટા મન:પૂર્વક નથી, તો તે પ્રમાણે પ્રયત્ન પણ મન:પૂર્વક નથી એમ શાસારૂ ન માનો એવીરીતે સર્વ ઠેકાણે સરહું સ માધાન જાણી હેવું. ॥ ૯૭ ॥

એવં સહાવવાણી કહ જુત્તા જેણિ તેસિ વયજોગો ॥

હેઝ દઘ સુઅસ્સા વઠંઅણં કમ્મસવણાય ॥ ૯૮ ॥

व्या०:-पूर्वे कहेला हेतुए करीज दिगंबरो कहेले के, केवलीने राग नथी होतो तेथी तेनेविषे वचनव्यापार संजवे नही. तेम ठतां जे वचनव्यापार थायले ते स्वजावेज मस्तकमांथी ध्वनि नीकले ले एम जाणवो, पण अक्षररूप वाणी संजवे नही. ए शंका पण अयुक्त ले. केमके, केवलीने केवलस्थनी पूर्वे जेवीरीते वचन योग हतो, तेमज केवलज्ञान थया पढी पण जाणवो. अने केवलीने रागविना पण क्रियानुं सामर्थ्य ठतां अक्षररूप वाणी केम न संजवे ? कोई आशंका करेके, केवली कृतकृत्य ले. त्यारे ते उपदेश शासारू करेले ? तेनुं समाधान ए के तीर्थक रनामकर्मनो विपाक एवीरीतेज जोगवायले. तेथीज केवली उपदेश करेले. ए केवलीनो स्वजावज ले. जो कहेलो के, केवली पदेकरी एकांते कृतकृत्यले ? तो तेम पण न समजवुं. यतः एगंतेण कयडो ; जेणे दिन्नं जिणंदणामंसे, तदवज्ज फलं तस्स य खवणो वाउ अमवेजउ : इति विशेषावश्यके. जो कहेलो के, परोप कारनी इच्छाविना उपदेश देवो संजवे नही, अने इहा तेज राग कहेवायले. अने रागतो वीतरागनेविषे संजवे नही. एवो व्यामोह पण न करवो. केमके एवा इच्छा ते रुपा कहेवाय ले ; पण तेने राग न समजवुं. ॥ ९८ ॥

एय वयणपयत्तेणं खेअस्सोदीरणं जिणंदस्स ॥ इह

रा सुहस्स पावइ तं एय वा अस्सपयणीणं ॥ ९९ ॥

व्या०:- जो कहेलो के, वचन बोलवाना प्रयत्नेकरी जीवने खेद थयानी उ दीरणा थायले. तो ते संजवे नही. केमके, मनुष्यना आउखामां साताअसाता वे दर्नायकर्मनी उदीरणा प्रमादपरवशेकरीनेज होयले ; प्रमादविना बीजां कारणो ठतां उदीरणा थाय नही. जो एम नकहिये अने बीजां कारणोथी उदीरणा थाय ले एम कहिये ; तो काययोगनेविषे सातावेदनीयनी उदीरणा, पण तेने केम थाय ? केमके, उदीरणानुं तो आबुं लक्षण कह्युंले:- जे स्थितिना दलिक, उदयावलिका थो बाहेर वत्तेले, तेने कषायसहित योगनामना वीर्येकरी आकर्षण करीने ते उदयावलिकानेविषे जे प्रक्षेपन करवुं, ते उदीरणा कहेवायले. ॥ ९९ ॥

एय तं विरिअविरहियं जायइ अपवत्तणच्च करणंति ॥

केवलसहावपक्कं सुगयस्स मयमणुमयं जाण ॥ १०० ॥

व्या०:- जो कहेलो के ते उदीरणा वीर्यविना थायले, तो ते संजवे नही. के मके, उदीरणा जेले ते अपवर्त्तनानी परीकरण विशेषले. एटले स्थानांतर कराववा

નું કારણ છે; અને કારણ જે છે તે પ્રયત્નરૂપ છે, એમ નમાનતાં જો કેવલ સ્વનાવવાદ માનિયે તો બોધનું મત અનુમત થાય, માટે પ્રયત્ન પણ અંગીકાર કરવુંજોયે.

સ્વેન ણાઈરિજ્ઞઃ કેવલજોગેહિ તો વિણુ પમાયં ॥ ૧૦૦ ॥
દયદેગપન્નવો દીસઈ પુણ સો વિ તતુલ્લો ॥ ૧૦૧ ॥

વ્યાખ્યા:- કેવલી યોગ પ્રમાદવિના સ્વેદ ઉદીરતો નથી, પરંતુ ઉદયના હેતુ તે હાં ઉદીરણાસરસા દીગમાં આવે છે, તેથી સ્વેદ જે છે તે ઉદીરિતના જેવો જણાય છે પણ પરમાર્થતાએ તે ઉદીરણા કહેવાય નહીં ॥ ૧૦૧ ॥

નુત્તીઈ સુદ્ધપત્તી તં પુણ જોગાહુદીરિયં દુજ્ઞા ॥ એસા
પરજુતિલયા એણ પકંપિઆ એઆ ॥ ૧૦૨ ॥

વ્યાખ્યા:- નુત્તી કહેતાં જે કવલાહાર છે. તેણેકરી કેવલીને જે સુખ ઉત્પન્ન થાય છે; તે યોગથી ઉદીર્યું, અને કેવલીને તો યોગની ઉદીરણા સંજવે નહીં. કેમકે, તેને વેદનીયની ઉદીરણા હોતી નથી માટે કેવલીને કવલાહાર સંજવે નહીં. એવી જે પરચુક્તિરૂપ વેલી તે આવીરીતે કપાઈ ગઈ છે. કે પ્રમાદવિના ઉદીરણા થાય જ નહીં. એમ નિશ્ચયે જાણવું ॥ ૧૦૨ ॥

ણય હુપ્પણિદ્ધાણં પિદ્ધુ, કેવલજોગાણ હોઈ નુત્તીએ ॥
તં રાગદોસકયં, તે પુણ તેસિં વિલીણત્તિ ॥ ૧૦૩ ॥
ઈય સત્તમાઈ ફાસગ, કોડિન્નાઈણ કવલજોઈએ ॥ એવય
હુપ્પણિદ્ધાણં, સુપ્પણિદ્ધાણસ્સ માહપ્પા ॥ ૧૦૪ ॥

વ્યાખ્યા:- આહારેકરી કેવલીના યોગને હુ:પ્રણિધાન થાય નહીં. કેમકે, યોગહુ:પ્રણિધાન તે રાગદોષવડે થાય છે. તે રાગદોષ તો કેવલીનેવિષે નથી. અતઃ સત્તમાદિ ગુણગણે ચહેલા જે કોડિન્નાદિમહર્ષિ, તેઓને આહાર કરતાં પણ હુ:પ્રણિધાન યોગ નથી થતો. વિધિએકરિ આહાર કરતાં તેઓને આત્મર્ત્તીનતાના માહાત્મ્યથી પ્રમાદ થતો નથી. કેંતુ અપ્રમાદજ રહે છે. સાતમા ગુણગણાનેવિષે નવા વ્યાપારનો આરંભ થતો નથી. પણ પૂર્વે આરંભેલા વ્યાપારની નિષ્ઠા હોય છે. જેમ દેવતાના આઠવાના બંધનો આરંભ થતો નથી. પણ ઠે ગુણગણે બાંધવા માંડ્યો જે દેવતાનો આઠવો, તે બાંધતા થકા પણ સાતમે ગુણગણે અવાય છે. માટે નવા આરં

નના અનિપ્રાયેજ “ઇત્યેતસ્મિન્ ગુણસ્થાનાનિ સંત્યાવશ્યાનિ ષટ્” એવું ગુણસ્થાન ક્રમારોહનેવિષે કહ્યું છે. તે સંનવિત છે. ॥ ૧૦૩ ॥ ૧૦૪ ॥

હેઝ પમતયાએ આહારકહ્યું એવ આહારો ॥ હોઝ

જઈ ણઈઆરો અસ્મદતી એવ તેણાવિ ॥ ૧૦૫ ॥

વ્યાખ્યા:- આહારની કથા કરતાં સાધુ પ્રમત્ત થાય છે. ત્યારે આહાર કરતાં કેમ પ્રમત્ત ન થાય ? એવું પ્રનાવે કહે છે તે અયુક્ત જાણવું. કેમકે, આહારકથા પ્રમાદનું કારણ નથી. તેમ ઠતાં જો બન્ને સરસા કહિયે તો જેમ આહારકથા કરતાં અતિચાર થાય છે. તેમ આહાર કરતાં પણ યતીને અતિચાર થવો જોયે ॥ ૧૦૫ ॥

ણિદાવિણ એણ હેઝ જુતી સહયારમેત્ત ઓતીએ ॥ જેણ

સુએ ણિદિઠા પયટ્ટી સા દંસણાવરણી ॥ ૧૦૬ ॥

વ્યાખ્યા:- જો કેવલી આહાર કરતો હોય તો તેને નિષા હોવી જોઈયે. એમ જે કહે છે તે પણ અપ્રમાણ જાણવું. કેમકે, નિષાનું કારણ આહાર નથી. આહાર તો માત્ર નિષાનો સહચારી છે. સિદ્ધાંતોનેવિષે નિષાને દર્શનાવરણીયકર્મની પ્રકૃતિ કહી છે. કેમકે, આહાર કરતાં પણ કેવલીને દર્શનાવરણીયકર્મનો અજ્ઞાવ છે. માટે કેવલીને નિષા હોતી નથી. ॥ ૧૦૬ ॥

એય તસ્સ ઓવયાએ જેણ અણુસા તઠ તઠ હુઠો ॥

ણિદ્વ હુઠયાજં ણિદ્વાઈ પસંગઠ તસ્સ ॥ ૧૦૭ ॥

વ્યાખ્યા:- શાસ્ત્રોમાં કહ્યું છે કે ઓંકો આહાર કરવો, માટે આહાર હુષ્ટ છે, એમ કહેવું પણ અયોગ્ય છે; કેમકે, ઘણો આહાર કહ્યાથી દર્શનાવરણીયકર્મના વિપાકનો ઉદય થાય છે. એટલા માટે ઘણો આહાર કરવો હુષ્ટ કહ્યો છે. પણ સ્વનાવે આહાર હુષ્ટ નથી. ॥ ૧૦૭ ॥

આહારો એ પમાઠ જન્નઈ અવવાઈનતિકાઝણં ॥

અવવાયા બોલીણા વીયજયાણં જિણાણ જઠ ॥ ૧૦૮ ॥

વ્યાખ્યા:- આહાર અપવાદમાર્ગને પ્રતિબંધ કરનારો હોવાથી પ્રમાદરૂપ છે, એમ ન કહેવું. કેમકે, વીતજય તીર્થકરને કોઈ અપવાદ નથી. અપવાદ તો જે ઉત્સર્ગમાર્ગ કરી શકે નહીં, અને ચારિત્રના ત્યાગથી બીદે, તેને છે. જિનને તો તે નહોય. એ કેવલ પોતાની કલ્પના નથી, કેમકે, ધર્મબિંદુનેવિષે નિરપેક્ષયતિધર્મના અધિકારે અપવાદત્યાગસૂત્ર કહ્યું છે, એ ગીતાર્થે યથા સૂત્ર વિચારવો ॥ ૧૦૮ ॥

પત્તં મમત્તદેઝ જુત્તં વાંતું પુણો ણ દેદુવ ॥ ૨૦૬ ॥
મમન્નાવો જિણાણ કહ પાણિપત્તાણં ॥ ૨૦૭ ॥

વ્યાખ્યા:- આહાર કરનારને પાત્ર રાખવાં જોઈએ, તે પાત્રતો મમત્વનું કારણ છે. એમ કહેવું નહીં. કેમકે, પાત્ર તો શરીરની પથે ધર્મસાધન છે. જો એમ ન માનિયે ને મમત્વનું કારણ માનિયે તો તીર્થંકરપ્રમુખ જે પાણિપાત્રી છે તેઓનેવિષે નિર્મમત્વપણું કેમ સંજવે? જો કહેશે કે, બાહ્ય પાત્ર મમત્વનું કારણ છે, તો તે પણ અસમીચીન છે. કેમકે, જેટલું પુજ્જલ દ્રવ્ય છે તે સર્વ આત્માથી બાહ્ય છે, માટે શું તે મમત્વનું કારણ થાય? ॥ ૨૦૭ ॥

જાણં તવોવધાનં આહારેણંતિ તે મઈ મિહા ॥
જાણં સેલેસીએ તવો અ ણિવિસસ્સ તેસિંતિ ॥ ૨૧૦ ॥

વ્યાખ્યા:- જો કહેશે કે, આહારેકરી કેવલીના ધ્યાન તથા તપનો વ્યાધાત થાય, માટે આહાર લેવો અયોગ્ય છે. તો એવું જે તારી મતિમાં જાણે છે તે પણ મિથ્યા છે. કેમકે, ધ્યાન તો શૈલેશીયેં છે. પણ પૂર્વે ઉત્કર્ષતાથી દેશેઝણી પૂર્વકોડી સુધી નથી. અને વિશેષેકરી કેવલીને કોઈ તપ પણ નથી. ઠાણાંગનેવિષે કેવલીને જે અણુત્તર તપ કહ્યું છે, તે પણ શૈલેશ્યાવસ્થાનાવ ધ્યાનરૂપ કહ્યું છે. અને સોમિલના પ્રશ્નના અધિકારે શ્રીજગવતીમાં “કિં જંતે જત્તા સોમિલા, જંમે તવ ણિયમ સંયમ સન્નાય સન્નાણવસ્સયમાઈસુ જોણસુ જયણા” એવું કહ્યું છે તેહાં પણ તપનું ફલ છે. તેમાટે ઉપચારેં તપ કહ્યું છે. ॥ ૨૧૦ ॥

તરાલિયદેહસ્સ ય ઠિઈ અવુઠ્ઠીય ણો વિણાહારં ॥
તેણં પિઅ કેવલિણો કવલાહારિત્તણં જુત્તં ॥ ૨૧૧ ॥

વ્યાખ્યા:- ઔદારિકશરીરની સ્થિતિ, તથા તેની વૃદ્ધિ આહારવિના થતી નથી માટે કેવલીને કવલાહાર યુક્ત છે. ॥ ૨૧૧ ॥

પરમોરાલિઅદેહો કેવલિણં નણ હવેજ્જ મોહસ્વએ ॥
રુહિરાઈધાતરહિત્તે તેઅમત્ત અપ્પપડલુવો ॥ ૨૧૨ ॥

વ્યાખ્યા:-પૂર્વપક્ષી શંકા કરે છે કે, મોહનીયકર્મના દ્વયથી કેવલીને પરમૌદારિક શરીર થાય છે. તે રુધિરાદિક સપ્તધાતુરહિત પરમ પવિત્ર હોય છે. જોડલ

ना पडलनी पठे केवल तेजमय होयढे. एवा शरीरने कवलाहारनीअपेक्षा नथी॥११२

अ० उपली आशंकानुं समाधान करेढे:-

संघयणणामपगइउ केवलिदेहस्स धाउरहियत्तं ॥

पोग्गलविवागिणीकह अतारिसे पोग्गले होऊ ॥ ११३ ॥

व्या०:- केवलीनुं शरीर जो सप्तधातुरहित कहिये तो तेने वज्ररुषज्जनाराच संघयण नामकर्म प्रकृतिनो उदय केम थाय. केमके, ते प्रकृति तो पुजल विपाकनी ठे. ते अस्थि पुजलने विषेज विपाक देखाढे ठे. जो दृढ संस्थानमात्र पुजलनेविषे ते विपाकने देखाडती होय तो देवताने पण वज्ररुषज्जनाराच संघयण कहेवुं जोये. ११३

मोहविलएण नाणं णामुदयाचेव तस्स पारम्मं ॥

तो वप्पाइविसेसो तं होऊण धाउरहियत्तं ॥ ११४ ॥

व्या०:- मोहनीयकर्मना विलयथी केवलीने केवल ज्ञान उपजे ठे. पण शरीरनेविषे कांई विशेषपणुं थतुं नथी. शरीरनामकर्मना उदयथीज शरीरनेविषे विशेषता थायढे. माटे केवलीना शरीरनेविषे पुण्यप्रकृतिना माहात्म्यथी वर्णगति सारसत्वादिकनी विशेषता युक्तज ठे. परंतु धातुरहितपणुं थाय नही. अतए व शास्त्रोनेविषे कह्युंढे के, “संघयणरूव संछा, ए वन्नगइ सारसत्त ऊसासा; ए मा इणुत्तराइ, हवंति णामोदया तस्स.” एम ठतां जे केवलीना शरीरनेविषे अस्थ्यादि पुजल पलटीने अन्यविषेज पुजल उत्पन्न थायढे. एवी कल्पना करवी ते दृष्टिविपरीत होवाथी अयोग्य ठे. केमके, पुण्यप्रकृतिनो उदय थयाथी तथा विध लब्धिवडे शरीरवर्णादिकविशेष दृढ होयढे. एम जाणवुं. ॥ ११४ ॥

ओरालिपत्तणेणं तह परमोरालिअंवि केवलिणो ॥

कवलाहारावेस्कं ठिई च वुड्ढिं च पाउणई ॥ ११५ ॥

व्या०:- तीर्थकरनुं शरीर जो परमौदारिक होय तो पण तेने कवलाहार सा पेहज स्थिति तथा वृद्धिनो अनुजव थाय. केमके सामान्यपणे औदारिकशरीर नेविषे एवो नियम ग्रहोढे के, आहारविना शरीरनी स्थिति होयज नही.॥११५

एय मइणाणपसत्ती, कवलाहारेण होइ केवलिणो ॥

पुप्फाईअं विसयं, अस्स हथाणाइ गिह्मिजा ॥ ११६ ॥

व्या:- जो केवली आहार करे तो तेना आस्वादथी रसनानुं मतिज्ञान थाय

नही; जो एम मानिये तो समवरणजूमिकानेविषे गूठणप्रमाण फूल पाथरेजां होवाथी, तेना परिमलथी घ्राणेंडियनुं मतिज्ञान केम न थाय? आस्वाद विना तृप्ति थाय नही, एम पण न कहेवुं. केमके, रतिरूप तृप्ति थती न होय तो ते अमारे पण इष्ट ठे. परंतु कुधानाशरूप तृप्ति तो आहारविना थायज नही. ॥ ११६ ॥

इरिआ वहिआ किरिआ, कवलाहारेण जइ एण केवलिणो ॥

गमणाइणा विनहवे, सा किं तुह पाण पिहियत्ति ॥ ११७ ॥

व्या० जो कदेशो के, केवलीने कवलाहार करतां इरिआवहिकी क्रिया लागेठे. तो गमनागमनादिक क्रियाए करी केवलीने इरिआवहिआ क्रिया केम न लागे? माटे जेम केवलीने गमनादिक क्रिया ठे, तेम जोजन क्रिया पण जाणवी, एवुं प्रथमज कह्युं ठे. ॥ ११७ ॥

एय परुवयारहाणी तेण सया जोग्गसमयणियएण ॥

एय वाहिसमुप्पत्ती हिअमिअआहारगहणाउ ॥ ११८ ॥

व्या०:- केवली जो कवलाहार करे तो धर्मेपदेशमां अंतराय पडे, तेथी परो पकारनी हानि थाय, एम कहेवुं न जोइये. केमके, ते तृतीयप्रहरनेविषे मुहूर्त मात्र नियतसमयेज आहार करेठे. तेथी बाकीनो सर्व काल उपदेशने अर्थे रहे ठे. जो कदेशो के, केवली आहार करेतो शूलादिक व्याधि उत्पन्न थवानो संज व थाय, तो ए कल्पना पण व्यर्थ ठे. केमके, ते सारी रीते जाणीने अजिण्वं गपरिणामरहित हित मिताहारज करे ठे माटे तेनेविषे शूलादिकनो संजव थाय नही. अने एथी तेनेविषे रागनी कल्पना पण थाय नही. ॥ ११८ ॥

ए पुरीसाइ डुगंठिय मेसिं णिह्हु मोहवीआणं ॥

अइसय उय परेसिं विवित्तदेसेविहाणाय ॥ ११९ ॥

व्या०:- जो कदेशो के, केवली आहार करे तो तेथी वडिनीत प्रमुख करवुं जो इये, तेतो डुगंठानुं कारण ठे; एम पण कहेवुं नही. केमके, डुगंठानुं मूल मोहनी य कर्म ठे. तेनुं तो प्रथमज उन्मूलन करेवुं ठे. अने तीर्थकरनो एवो अतिशय ठे के, तेनां आहार तथा निहारनी विधिने कोई देखी शके नही. ए कारण माटे बीजाने पण डुगंठा उत्पन्न थाय नही. वली सामान्य केवली एकांते निहार क रेठे तेथी पण बीजा कोईने डुगंठा उत्पन्न थाय नही. पूर्वपक्षी कहेठे के, तीर्थ करने पूर्वे पण निहार होय नही तो पठी ते केम संजवे? यत्त: "तिष्ठय

रा तप्पियरो, हलधर चक्रीय वासुदेवाय ; मणुआण नोगनूमी. आहारो एण्डि एणी हारो. ” ए तो कोई अपूर्व मतठे. केमके, शास्त्रोनेविषे एवो कोई अतिशय क ह्यो नथी ; तेम एवी उदराग्नि पण नथी के जेथी निहारनो अनाव थाय. तेम ठतां जो ए वातसाची मानिये तो नस्मकव्याधिनी पठे ते दोषरूप थज्ञे. खल रसीकृत आहार मात्र जो नस्म थाय तो पूर्वे केम न थाय ? माटे ते केवल आप रुचिमात्र ठे ॥ ११९ ॥

जो पुण नुत्तिअनावो केवलिणो अइसउत्ति जंपेई ॥

सो वायामित्तेणं सादेऊ सुह खउ पुप्फं ॥ १२० ॥

व्या०:- जो कहेशो के, केवलीने जे नुत्तिनो अनाव ठे. ते अतिशय जाण वो. तो एम कहाथी तमे पोते पोताना वचने अठतीवस्तुने ठती करो ठो त्या रे आकाशना पुष्प पण ठे एम कहेशो तो कोण ना कहेंनारो ठे ! पण ए वच नो सप्रमाण न कहेंवाय. ॥ १२० ॥

एवं कवलाहारो जुत्तीइ समन्तिउ जिणवराणं ॥

पुवायरिएहि जहा तहेव लेसेण उवइओ ॥ १२१ ॥

व्या०:- एम जे प्रकारे पूर्वाचार्य केवलीने विषे कवलाहारनी समर्थना करी ठे ते प्रकारेज आ ठेकाणो अमे लेशमात्र कह्युंठे. ॥ १२१ ॥

तेणं केवलनाणी कयकिच्चो चैव कवलजोईणं ॥

नाणार्इण गुणाणं पद्मिघायाजावउ सिद्धो ॥ १२२ ॥

व्या०:- माटे केवली कवलाहार करता ठतां पण कृतकृत्यज ठे. केमके, ज्ञान दर्शन चारित्र तथा वीर्यगुणनो स्वभावपरावृत्ति एटले पाबल हटवारूप प्रतिघात नथी. ज्ञानादिक गुण संपूर्ण सिद्धज होयठे. माटे ते सर्वथा कृतकृत्य तो सिद्धज ठे. एम कहेंवुं जोइये. तथापि ज्ञानादिगुणचतुष्टयनी विद्युद्धताने लीधे केवलीने देश कृतकृत्य कहेंतां पण कांई विरोध आवे नही. ॥ १२२ ॥

नाणस्स विमुद्धीए अप्पा एगंतउ ए संसुद्धो ॥

जम्हा नाणं अप्पा अप्पा नाणं तअप्पं वा ॥ १२३ ॥

व्या०:- जो कहेशो के, आत्मा ज्ञानरूप ठे. तेथी ज्ञाननी एकांत शुद्धताने लीधे आत्मा पण एकांत शुद्ध थाय ठे. एम न कहेंवुं. केमके, ज्ञान ते आत्म

રૂપજ હોયઢે. કેમકે, આત્માવિના જ્ઞાનતું રહેવું નથી. અને આત્મા જે ઢે તે જ્ઞાનસ્વરૂપ પણ હોયઢે. ને તદન્યસ્વરૂપ પણ હોયઢે; એ હેતુથી કેવલી જ્ઞાનાદિગુણને સ્વનાવેકરી શુદ્ધ પણ ઢે. અને અવ્યાબાધાદિગુણના સ્વનાવે અ શુદ્ધ પણ ઢે. એમ જાણવું. ॥ ૧૨૩ ॥

એવં પરમપ્પતં નાણાઇડુવારગં મુણેઅવં ॥

સવ્વહ પરમપ્પતં સિદ્ધાણં ચેવ સંસિદ્ધં ॥ ૧૨૪ ॥

વ્યાખ્યાન:- એવી રીતે કેવલીને પરમાત્માપણું જ્ઞાનાદિકગુણેકરી દેશથીજ જાણ વું; સર્વથા પરમાત્મા તે સિદ્ધજ કહેવાય. માટે આઠ દોષના વિરહથી આઠ ગુણ તેનેજ પ્રગટ થાયઢે. આત્મા ત્રણ પ્રકારનો હોયઢે. એક બાહ્યાત્મા, બીજો અંતરાત્મા, અને ત્રીજો પરમાત્મા. આત્મબુદ્ધિયકી જે કાયાદિકતું ગ્રહણ થાયઢે, તે બાહ્યાત્મા કહિયે. શરીરાદિકનો અધિષ્ઠાયક જે ચેતન તે અંતરાત્મા કહિયે; અને જે સર્વ ઉપાધિરહિત શુદ્ધ આનંદમય હોય તે પરમાત્મા કહિયે. યતઃ “આત્મધિયા સમુપાત્તકાયાદિઃ કીર્ત્યતે અત્ર બહિરાત્મા કાયાદેશમધિષ્ઠાયકો નવત્યંતરાત્મા તુ ચિદ્રૂપાનંદમયો નિઃશેષોપાધિવર્જિતઃ શુદ્ધઃ અપ્રત્યક્ષોનંતગુણઃ પરમાત્માકીર્તિતસ્તદકૈરિતિ યોગશાસ્ત્રે. “ કેટલાએક એમ કહેઢે કે, જે મિથ્યાત્વાદિ પરિણામવાન હોય તે બાહ્યાત્મા કહિયે; જે સમ્યક્તાદિ પરિણામવાન હોય તે અંતરાત્મા કહિયે; અને જે કેવલ જ્ઞાનનિધાન હોય તે પરમાત્મા કહિયે. મિથ્યાત્વાદિ ત્રણ ગુણગાણા સુધી બાહ્યાત્મા કહેવાયઢે; અવિરતિસમ્યગ્દૃષ્ટિનામના ચોથા ગુણગાણાથી લઈને ક્ષીણમોહનામના બારમા ગુણગાણાસુધી અંતરાત્મા કહેવાયઢે; માટે મિથ્યાદૃષ્ટિને પણ નિશ્ચયથી સમ્યગ્દર્શન તથા કેવલ જ્ઞાન ઢે. તે શક્તિએકરી અંતરાત્મતા તથા પરમાત્મતાને પામેઢે. કેમકે, અવિરતિ સમ્યગ્દૃષ્ટ્યાદિકને પણ નિશ્ચયથી કેવલ જ્ઞાન ઢે. અને બાહ્યાત્મા તે નૂતપૂર્વનયે કરી કહેવાયઢે. કેમકે. તેને મિથ્યાદર્શન પર્યાય પૂર્વે થયાઢે. જેમ મધુથી ન રેલા ઘટમાંથી મધુ કહાડી લીધા પઢી પણ મધુઘટ કહેવાયઢે. તે ન્યાય અહિં પણ જાણવો. વ્યક્તે પરમાત્માતે બાહ્યાત્મા તથા અંતરાત્મા પૂર્વનૂતનયથી કહેવાય ઢે. કેમકે, તેને મિથ્યાદર્શન તથા સમ્યક્દૃષ્ટ્યાદિ એ બન્ને પર્યાય પૂર્વે થયાઢે. ॥ ૧૨૪ ॥

તસ્સ ય સહાવસિદ્ધા, કિરિચ્છા ગુણ કરણ જોગ અદિગિવ ॥

કમ્મુગુણી આવિહવે, જુંજણકરણં તુ અદિગિચ્છ ॥ ૧૨૫ ॥

વ્યાખ્યા:- તે કેવલીને ગુણકરણ આશ્રી સ્વજાવસિદ્ધ ક્રિયા હોય છે. તેને કેવલી જ્ઞાનાદિ ગુણપર્યાય ઉપજતાં આત્માથી અન્યકર્મીદિકારણની અપેક્ષા નથી. કાલસ્વજાવાદિકે તેના કારણપણે સર્વ આત્માંતરનૂત છે. મનોવાકાયરૂપ યુગના કારણ આશ્રીને કેવલીને કર્મોપનીતક્રિયા પણ થાય છે. માટે તે અંશેકરી કેવલ સ્વજાવસિદ્ધ ક્રિયાજ નથી. ॥ ૧૨૫ ॥

અહ સો સેલેસીએ, જાણાનલદહુસયલકમ્મમલો ॥

કણગંવ સવહ ચ્ચિય, લહસહાવો હવહ સિદ્ધો ॥ ૧૨૬ ॥

વ્યાખ્યા:- હવે કેવલી જે છે તે, શેલેસીઅવસ્થાનેવિષે શુદ્ધધ્યાનરૂપ અગ્નિએકરી સર્વકર્મરૂપમલને દગ્ધ કરીને અગ્નિએકરી નિર્મલ કિધેલાં સુવર્ણની પથે સર્વથા લબ્ધસ્વજાવ થઈને સિદ્ધત્વપર્યાયનો નજનાર થાય છે. ॥ ૧૨૬ ॥

તસ્સ વર નાણ દંસણ, વર સુહ સમ્મત્ત ચરણ નિચ્ચઠિઈ ॥

અવગાહણા અણંતા, મુત્તાણં થઈ અવિરિયં ચ ॥ ૧૨૭ ॥

વ્યાખ્યા:- જ્ઞાનાવરણીયાદિક આત્મકર્મથી જીવને અજ્ઞાનાદિક દોષ હોય છે તે નાશ પામ્યાપછી સિદ્ધને આ આઠ ગુણ પ્રાપ્ત થાય છે:- પહેલો જ્ઞાનાવરણીયકર્મના ક્ષયથી અનંત કેવલજ્ઞાન ઉત્પન્ન થાય છે; બીજો દર્શનાવરણીયકર્મના ક્ષયથી અનંત કેવલદર્શન ઉત્પન્ન થાય છે; ત્રીજો વેદનીયકર્મના ક્ષયથી ક્ષાયિક સમ્યક્ ઉત્પન્ન થાય છે; ચોથો ચારિત્રમોહનીયકર્મના ક્ષયથી ક્ષાયિક ચારિત્ર ઉત્પન્ન થાય છે; પાંચમો આયુઃકર્મના ક્ષયથી અક્ષય સ્થિતિ ઉત્પન્ન થાય છે; ષષ્ઠો નામકર્મ તથા ગોત્રકર્મ એ બન્નેનો ક્ષય થયાથી એક સિદ્ધાવગાહક સ્થાનનેવિષે ક્ષીરશર્કરાની પથે અનંત સિદ્ધાવગાહના ઉત્પન્ન થાય છે; અહીં મોહનીયકર્મના ક્ષયથી બે ગુણ ઉત્પન્ન થાય છે એમ કહ્યું, તથા નામ અને ગોત્ર એ બે કર્મના ક્ષયથી એક જ ગુણ ઉત્પન્ન થાય છે એમ કહ્યું છે; એ ઠેકાણે સ્વપરિનાષાજ શરણ છે. ॥ ૧૨૭ ॥

થિરયાવગ્ગહણાઉ, પત્તેઅં નામગોત્તકમ્મસ્વએ ॥

ચરણંવિઅ મોહસ્વએ, ઇઅ અઠ ગુણત્તિ વિંતિ પરે ॥ ૧૨૮ ॥

વ્યાખ્યા:- કેટલાએક મોહનીયકર્મના ક્ષયથી એકજ ચારિત્રગુણમાને છે, તથા નામકર્મના ક્ષયથી આત્મપ્રદેશસ્થિરતારૂપ ગુણ કહે છે; તેમજ ગોત્રકર્મના

ક્યથી અવગાહના ગુણ માનેહે. ॥ ૧૨૭ ॥ અ. જે આચાર્ય સિદ્ધને ચારિત્ર ગુણ નથી માનતા, તે સૂત્રનું અવલંબન કરીને પૂર્વ પદ્ધતિ કરેહે:-

નણુ સિદ્ધાંતે સિદ્ધો, ણો ચારિત્તી અ ણો અચારિત્તી ॥

નણિન વવહારણયા, ણિન હોઈ ચારિત્તી ॥ ૧૨૮ ॥

વ્યા.:- “ સિદ્ધે ણો ચારિત્તી ણો અચારિત્તી ” એ સૂત્રનેવિષે સિદ્ધને ચારિત્રી નો અચારિત્રી કહ્યોહે, એવું વચન તો ચારિત્ર ન હોય તો સંજવે, જેમ નવ્યત્વ ન હી હોવાથી નવ્યત્વને ટેકાણે અનવ્યત્વ કહેવાયહે, તેમ ઠતાં સિદ્ધના ગુણોમાં ચારિત્રની ગણના કેમ કીધીહે ? ॥ ૧૨૮ ॥ અ. કોઈએક એ સૂત્રનું સમાધાન કરેહે:-

નણુ હ્દ દેસણિમેહે, ણો સદ્દો તેણ તસ્સ દેસસ્સ ॥

અણુ ણિમેહો કિરિયા, રૂવસ્સ ણ સત્તિરૂવસ્સ ॥ ૧૨૯ ॥

વ્યા.:- “ ણો ચારિત્રી ણો અચારિત્રી ” એ વાક્યમાંના “ નો ” શબ્દથી દેશ નો નિષેધ થાયહે. એટલે ચારિત્ર બે પ્રકારનું હોય હે, એક ક્રિયારૂપ ને બીજો પરિણામરૂપ હે. તેઓમાંનાં ક્રિયારૂપચારિત્રનો સિદ્ધનેવિષે નિષેધ હે ; પરંતુ શક્તિરૂપ ચારિત્રનો નિષેધ નથી ; એમ જાણવું. ॥ ૧૨૯ ॥ અ. કેવળીનેવિષે ક્રિયારૂપ ચારિત્ર હે, પરંતુ શક્તિરૂપ ચારિત્ર નથી એમ કહેવું નહી તે કહેહે:-

જહ કિરિયારૂવં ચિઅ, ચારિત્તં એવ ણાયપરિણામો ॥

તો કિરિયારૂવં ચિઅ, સમ્મત્તં ણાયપરિણામો ॥ ૧૩૦ ॥

વ્યા.:- જે પ્રેક્ષોત્પ્રેક્ષાદિક્રિયાહે, તે ચારિત્ર કહિયે ; અને તદુપયોગરૂપ ચારિત્ર તે જાવચારિત્ર કહિયે, જાવચારિત્ર જ્ઞાનરૂપજ હે. ત્યારે નિશંકતાદ્યાચારરૂપ જે ક્રિયા ; તેજ સમ્યક્ત કહિયે, અને શ્રદ્ધાનપરિણામ તે જ્ઞાન કહિયે, એમ નિર્ણય કરતાં જ્ઞાન તથા દર્શનનો જેદ થાય નહી, જ્યારે આત્મગુણરૂપ સમ્યક્ત હે ત્યારે ચારિત્ર પણ આત્મગુણરૂપ કેમ ન કહિયે ! અતઃપ્રવ મરુદેવાદિકને બાહ્યાચારવિના પણ ચારિત્ર સંજવેહે. ॥ ૧૩૦ ॥ અ. “ હ્દ જવિએ જંતે, ચરિત્તે પરજવિએ ચરિત્તે, તદુજયજવિએ ચરિત્તે ગોયમા, હ્દ જવિએ ચરિત્તે ; ણો પરજવિએ ચરિત્તે ણો તદુજયજવિએ ચરિત્તે ” એવાં જગવતી સૂત્રનાં વચનોએ કરી ચારિત્ર જવાનનુગામી કહ્યુંહે. માટે મોક્ષનેવિષે ચારિત્ર સંજવે નહી, એમ જે કહેહે, તેનું સમાધાન આવીરીતે હે:-

જં પુણ તં ઇહ જવિચ્છં, તં કિરિયારૂપમેવ ણેયવં ॥

અહવા જવો ણ મુક્કો, ણો તમ્મિ જવે ઇચ્છં અહવા ॥ ૧૩૭ ॥

વ્યા:- જે ચારિત્ર ઇહ જવિક કહ્યું છે, તે ક્રિયારૂપ જાણવું ; અને બીજું જે મોહનીયકર્મના ક્લેશથી ઉત્પન્ન થાય છે તે ચારિત્ર મોહનેવિષે હોય છે, તેની અમે પણ ના કહેતા નથી, અથવા મોહના જવમાં વિવક્ષા કરી નથી માટે ઇહ જવિક ચારિત્ર કહ્યું છે, અથવા મોહનેવિષે ચારિત્ર તો છે, પરંતુ કર્મનિર્જરાનું પ્રયોજન તિહાં નથી, તેથીજ ઇહ જવિક કહ્યું છે ॥ ૧૩૭ ॥

ણય મોક્કસુદ્ધે લક્ષે, તયણુઘાણસ્સ હંદિ વેફલ્લં ॥

તક્કારણસ્સ ઇહરા, નાણસ્સ વિ હોઈ વેફલ્લં ॥ ૧૩૮ ॥

વ્યા० ચારિત્રનું ફલ મોક્ષ છે, તે પામ્યા પછી ચારિત્ર રહેતું નથી. એમ કહેવું નહીં. અન્યથા જ્ઞાનનું ફલ વિરતિ છે, તે પામ્યા પછી ચારિત્ર રહેતું નથી ; એમ કહેવું નહીં ; અન્યથા જ્ઞાનનું ફલ વિરતિ છે, તે પામ્યા પછી જ્ઞાનપણ સંજવે નહીં. જ્યારે સિદ્ધને જ્ઞાનનું ફલ નિશ્ચયથી લોકાલોકપ્રકાશરૂપ છે ; ત્યારે ચારિત્રનું ફલ પણ નિશ્ચયથી શુદ્ધાત્મસ્વનાવાનુનવલક્ષણ શાસારૂ ન હોય. ॥ ૧૩૮ ॥

એવ પડ્ડાઞ્ઞંગો, અદ્ધિયાવહિ પૂરણંમિ ચરણસ્સ ॥

સાવા કિરિયારૂવે, સુઅકરણે જં કરેમિત્તિ ॥ ૧૩૯ ॥

વ્યા० સિદ્ધને જો ચારિત્ર માનિયે તો યાવઙ્ગીવતાની પ્રતિજ્ઞાનો જંગ થશે. એમ પણ ન કહેવું. કેમકે, ઓઠા કાલે પ્રતિજ્ઞાનો જંગ થાય છે ; પણ અધિક કાલે પ્રતિજ્ઞાનો જંગ ન થાય. અથવા તે પ્રતિજ્ઞા ક્રિયારૂપચારિત્રનીયજ જાણવી. કેમકે, “ કરેમિ જંતે ” એસૂત્ર શ્રુતકરણાર્થ કહ્યું છે. તે શ્રુતકરણ યુગ્જનાકરણરૂપ ચારિત્રજ અવલંબીને પ્રવર્તે છે. ગુણરૂપ ચારિત્ર તે આત્મસ્વરૂપ છે. મોહવિરહથી તેનો આવિર્ભાવ માત્ર થાય છે. ॥ ૧૩૯ ॥

અહ ચરણ મનુઘાણં, તં ણ સરીરં વિણત્તિ જઈ બુદ્ધી ॥

તેણ વિણા નાણાઈ, તા તસ્સ હેઝઅં પત્તં ॥ ૧૪૦ ॥

વ્યા० જો ચારિત્ર અનુષ્ઠાનરૂપ છે, તે શરીરવિના સિદ્ધનેવિષે સંજવે નહીં. એમ જો કહિયે તો શરીરવિના જ્ઞાનાદિક પણ સિદ્ધનેવિષે કેમ સંજવે ! પૂર્વાવસ્થામાં શરીરથી ઉત્પન્ન થયેલા જ્ઞાનાદિકના નાશના કારણવિના સિદ્ધને ધ્રુવ કહિયે છે. ॥ ૧૪૦ ॥

કિરિયા ફલઁદયિગી, સ્વઙ્ચં ચરણં વિ દોહ્ મહ જેઁ ॥
સાતેણ બજ્જચરણં, બજ્જંતરિયં તુ પરિણામા ॥ ૧૩૬ ॥

વ્યા૦ બીજું ક્રિયા છે તે શરીરનામકર્મના ઉદયથી છે; શરીરવિના ક્રિયા થાય નહીં. શરીરવડે ચારિત્રરૂપ ક્રિયા થાય છે તે બાહ્યચારિત્ર કહેવાય છે. એવા બાહ્યચારિત્રરૂપ શુદ્ધ જૈનસમાચારીરૂપ ક્રિયાનું સેવન કરીને અજબ્ય જીવ પણ ન વમાં ઐવયકસુધી જાય છે, એવો બાહ્ય ચારિત્રનો મહિમા છે. અંતે કેવલીને તો ક્ષાયિક ચારિત્ર કહ્યું છે. માટે તે બાહ્યચારિત્ર કહેવાય નહીં; કિંતુ તે શુદ્ધ આત્મપરિણામરૂપ હોવાથી એ અંતરંગ ચારિત્રજ કહેવાય ॥ ૧૩૬ ॥

આયા સ્વલુ સામાઙ્ચ, આયા સામાઙ્ચસ્સ અઘોત્તિ ॥
તેણેવ ઇમં સુત્તં, નાસઙ્ તં આયપરિણામં ॥ ૧૩૭ ॥

વ્યા૦ “ આયા સામાઙ્ચ આયા સામાઙ્ચસ્સ અઘે ” એ સૂત્ર પણ ચારિત્રને આત્મપરિણામરૂપજ કહે છે. પરંતુ બાહ્યક્રિયારૂપ નથી કહેતા ॥ ૧૩૭ ॥

ણય સ્વઙ્ચં વિચરિત્તં, જોગિણિરોદ્દેણ તં વિલયમેઙ્ ॥
અસહ વિહલં પત્તો, વિરહો ચારિત્તમોહસ્સ ॥ ૧૩૮ ॥

વ્યા૦ કેવલીને જે ક્ષાયિક ચારિત્ર ઉત્પન્ન થાય છે, તે જ્યારે યોગનો નિરોધ કરી ને મોહનેવિષે ગમન કરે છે, તેના પ્રથમસમયમાં નાશ થાય છે. એમ કહેવું નહીં. કેમકે, ક્ષાયિકનાવનો નાશ થતોજ નથી. જો એમ ન માનિયે અંતે ક્ષાયિકનાવનો નાશ માનિયે તો ચારિત્રમોહનીયકર્મનો નાશ કહેવાશે નહીં. તેમ ઠતાં બલેકરી નાશ અંગીકાર કર્યું તો પણ તે નિર્થક થશે. કેમકે, ચારિત્રમોહનીયકર્મના નાશથી ક્ષાયિક નાવતો ઉત્પન્ન થયોનહીં ત્યારે એ નાશપણું શું કામનું? જેમ જ્ઞાનાવરણીયકર્મના નાશનું ફલ કેવલ જ્ઞાન છે; તેમ ચારિત્રમોહનીયકર્મના નાશનું ફલ યથાસ્વાત્ત ચારિત્ર છે. તે જો સિદ્ધનેવિષે ન હોય, તો મોહનીયનો નાશ નિષ્ફલ કહેવાશે ॥ ૧૩૮ ॥

તેણં સુદુવન્ને, ચરણં નાણાનુ દંસણં વન્ને ॥

કારણકજ્જવિજાગા, સંતંતમિય કિં ન સિદ્ધેસુ ॥ ૧૩૯ ॥

વ્યા૦ તે કારણ માટે શુદ્ધોપયોગરૂપ ચારિત્ર યદ્યપિ ઉપયોગરૂપતાજ્ઞાનથી અન્યથા છે. તથાપિ તેઓમાં કારણકાર્યનાવજેદ છે. જ્ઞાન ચારિત્રનું કારણ

हे, तेम चारित्र ज्ञाननुं कारण हे; जेम सम्यक्त तथा ज्ञानना विषयोमां जेद न थी, अर्थात् बन्नेनो एकज विषय हे, तथापि तत्त्वरोचकरूप ते ज्ञान कहेवायहे, तथा तत्त्वरुचिरूप ते सम्यक्त कहेवायहे. एवो बन्नेनो जेद ७. तेम ज्ञान अने चारित्रनो पण जेद जाणवो. तेमज ज्ञानावरणीयादिक कर्मोनों जेद पण संजवे हे. एवी रीते ज्ञानथी अन्य चारित्र उपयोगरूपने ज्ञानथी अनन्य अनेकांतस्वरूप सिद्धनेविषे केम न थाय. ॥ १३९ ॥ अ० ए प्रमाणे सिद्धनेविषे चारित्रनी स मर्थना करी, ते उपर सिद्धांतपद्धने अवलंबीने पूर्वपद्धी समाधान करेहे.

एह समाहाणविही, जो मूलगुणेषु दुज्ज थिरजावे ॥

सो परिणामा किरिआ, जुंजणकरणं पडिहंतो ॥ १४० ॥

व्या० मूलगुणनेविषे जे स्थिर नावरूप हे, तेज चारित्र क्रियारूप कहेवुं. के मके, ते मनोवाक्काययोगरूप पुंजनाकरणनी अपेक्षा करेहे. कोई पूढे के, एम कह्याथी वीर्यरूप चारित्र थाय. ते संजवे नही. जेम ज्ञानाचारादिकथी ज्ञाना दिक अन्य हे, तेम चारित्राचारथी चारित्र पण अन्यज संजवे. तेने एम कहेवुं के, जो एम कहिये तो वीर्याचारथी वीर्य पण कां अन्य न कहिये! जो कहेशो के, योगरूप चारित्र होय तो ते उपशमिक जावे केम थाय! केमके' योग ते नामकर्मना उदयिकजावे वत्तेहे. उपशमिक जाव तो मोहविना अन्य कर्मनो था यज नही. एम पण न कहेवुं, केमके, योगपरिणामविशेष पण चारित्रमोह नीयकर्मना उपशमादिकनी नियमेंकरी अपेक्षा करेहे ते उपशमादिक जावेज कहिये, केमके, प्रधाननी अपेक्षाए व्यवहार होयहे. अतएव इंदियपर्याप्ति उ दय जघन्य पण इंदियप्रधाननी अपेक्षाए शास्त्रमां ह्यायोपशमिक कहेवायहे. ॥ १४०

अस्मद् वक्कजडाणं, चंभाणं चंमरुदपज्झणं ॥

वेणसिया चारित्तं, सुधुवउगोत्ति काऊणं ॥ १४१ ॥

व्या० जो योगस्थैर्यरूप चारित्र न कहिये, अने शुद्धोपयोगरूप चारित्र क हिये, तो वक्क जमने चारित्र केम संजवे? केमके, तेने तथाविध माया ते अ शुद्धोपयोगरूप हे. अने ते तो शुद्धोपयोगनो जेद हे, तथा क्रोधमोहनीयक र्मना परवशे जे चंमरुडाचार्यादिक सहजे कोपनशील हे, तेने पण चारित्र केम संजवे? केमके, तेने पण अशुद्धोपयोग हे. मूलगुणनेविषे योगस्थैर्य ते तेने पण संजवे. जेम वज्ज अग्निएकरी ऊष्ण थाय, तो पण वज्जपणुं मूके नही. जे

મ યથાવિધ કષાયથી અસ્થિરતા પણ કષાયપરિણતિ પ્રમાદરૂપ તેને થયો, તો પણ યોગસ્થૈર્યનો ઘાત થાય નહીં. જો યોગક્રિયારૂપ ચારિત્ર કહિયે તો તે મરુદે વાદિકને કેમ સંજવે? એવો સંદેહ પણ ન કરવો. કેમકે, મરુદેવાદિકને પણ સંસારનિવૃત્તિરૂપ મનોયોગપરિણતિયુક્ત છે. ઇત્યંત. “નગવદર્શનાનંદ, યોગસ્થૈર્યમુપેયુષી, કેવલજ્ઞાનમમ્ભાન, માસસાદ તથૈવ સા.” ઇતિ યોગશાસ્ત્ર વૃત્તૌ ॥૧૪૧॥

ચરણં જહ ઉવત્તંગો, જિણાણ તા હંતિ તિન્નિ ઉવત્તંગો ॥

દોસુ અ અંતપ્રાવે, તં તિઅસ્સ પકપ્પણા મોહા ॥૧૪૨॥

વ્યા૦ જો શુદ્ધોપયોગરૂપ ચારિત્ર કહિયે, તો કેવલીને આ ત્રણ ઉપયોગ હોવા જોઈએ. જ્ઞાનોપયોગ, દર્શનોપયોગ, તથા ચારિત્રોપયોગ. હમ સામાન્યથી પણ તેર ઉપયોગ થવા જોઈએ. અને શાસ્ત્રોનેવિષે તો બાર ઉપયોગ કહ્યા છે. જ્ઞાન તથા દર્શનમાંજ ચારિત્ર જેલિયે તો ત્રીજું કયું ચારિત્ર કહીશું. જે કહિયે તે પ્રયાસમાત્ર થાય. જો સાકારોપયોગ ચારિત્ર જેલિયે તો સાકારોપયોગના આઠ જેદ પણ સંજવે. ઉપયોગરૂપ ચારિત્ર માન્યાથી ઇત્યાદિક અનેક દૂષણ થાય. ॥૧૪૨॥

૩૦ જો વીર્યરૂપ ચારિત્ર કહિયે તો પણ શૈલેશી અવસ્થાનેવિષે તે કેમ સંજવે! કેમકે, તે સમયનેવિષે પ્રવૃત્તિરૂપ વીર્ય નથી. એમ જે કહેશે, તેનું સમાધાન કરેશે.

સેલેસીએ જત્તો, ણિવિત્તિરૂવો સચેવ ચિરજાવો ॥

ણય સો સિદ્ધાણં પિય, જં તેસિં વીરિઅં ણહિ ॥ ૧૪૩ ॥

વ્યા૦ શૈલેશીઅવસ્થાનેવિષે યદ્યપિ રૂપ યત્ન નથી, તથાપિ યોગનિરોધથી નિવૃત્તિરૂપ યત્ન છેજ, તેજ પરમ સ્થિરજાવરૂપ ચારિત્ર છે, તે સ્થિરજાવ મિદને નથી, કેમકે તેનો વીર્ય નથી, માટે ચારિત્રને દાનાદિક પાંચ લબ્ધિએ ક્ષાધિક જાવ સાદિસાંત કહ્યા છે, તથા સૂત્રમાં પણ સિદ્ધ અવીર્ય કહ્યા છે. ॥ ૧૪૩ ॥

૩૦ જો ચારિત્ર ક્રિયારૂપ કહિયે, તો અક્રિયા મોહકારણ કહી કેમ સંજવે? યતઃ “સાણં જંતે અકિરિઆ કિં ફલા; ગોયમા, સિદ્ધગમણપક્કવસાણફલા પન્નત્તા” એહું જે કહેશે, તેનું સમાધાન કરેશે:-

અંતે અ અંતકિરિઆ, સૈલેસી અકિરિયતિ એગઠા ॥

નાણકિરિઆહિ મોસ્કો, એત્તો ચિઅ જુજ્જએ એવં ॥૧૪૪॥

વ્યા૦ અંતક્રિયા, શૈલેશી તથા અક્રિયા એ સર્વ શબ્દ એકાર્થક કહ્યા છે. અંત ક્રિયા એટલે સકલકર્મધ્વંસરૂપ હેલું પ્રયોજન; જેથી કોઈ અન્ય ક્રિયા બાકી રહે

नही ते; शैलेश एटले मेरुपर्वत, तेनी पठे जे निश्चल अवस्था ते शैलेशी कहेवाय; अने जे अवस्थानेविषे प्रवृत्तिरूपक्रिया न होय ते अक्रिया म्हंवायठे. अतएव “ज्ञानक्रियान्यां मोक्षः” ए वचन युक्त ठे. कमके, सर्व संवररूपक्रिया अक्रिया रूपज ठे. ॥ १४४ ॥ उ० कोइ आशंका करेठे.

नणु जोग निरोधेणं, चारित्तं सासयं परं होऊ ॥

असह तेण ए मोस्को, उप्रव कालं असंतेणं ॥ १४५ ॥

व्या० परमार्थताथी चारित्रनो प्रतिपद्ही यद्यपि चारित्रमोहनीयकर्म ठे, तथा पि जेम चोरनी साथे रहेनारो अचोर पण कर्मांकित थायठे, तेम मोहना सहचारी योग पण चारित्रना विरोधी ठे. माटे योगना निरोधेकरी परम यथाख्यातचारित्र शैलेशीने चरमसमये ऊपजे ते शाश्वतचारित्र सिद्धने पण होयठे. जो ते चारित्र ते समयनेविषे उत्पन्न थईने आगल मोक्ष थवाना समये नाश पामतुं होय तो ते उत्पन्न थवानुं प्रयोजन गुं? तथा जो कार्यना समये कारण न होय तो कार्यनी उत्पत्तिपण केम थाय? ॥ १४५ ॥

केई बिंति मुणीणं, सहावसमवच्छिई हवे चरणं ॥

तं लक्षसहावाणं, सिद्धाणं सासयं जुत्तं ॥ १४६ ॥

व्या० केटलाएक कहेठे के, पूर्वोक्त दोपने लीधे गुहोपयोगरूप चारित्र थाय नही. स्वनावसमवस्थानरूप चारित्र होयठे. ते आत्मस्वनाव अविरत्यादि दशा ए आह्वादन करी लीधु ठे. ज्यारे चारित्रमोहनीयकर्मनो विजय थायठे, त्यारे ते आत्मस्वनाव प्रगटेठे. ते लब्धस्वनाव सिद्धने शाश्वतरूप चारित्र युक्त ठे. ॥ १४६ ॥

उ० ए कहेला परमतनुं समाधान करेठे:-

चरणरिणो ए जोगा, अहसमाएण सवसंवरणं ॥

सिद्धे तम्मि सहावे, समवगाणंति सिद्धंतो ॥ १४७ ॥

व्या० जो एम कहिये के, योगचारित्रना विरोधी ठे, तेथी योगनो निरोध कखा थकी परम चारित्र ऊपजे ठे. ए कहेवुं योग्य नथी. केमके जो सहचारथी योग चारित्रना विरोधी थाय; तो दर्शनना पण विरोधी थवा जोये तेम तो न कहेवाय. ज्यारे शैलेशीअवस्थानेविषे सर्व संवर कहेवाय ठे, त्यारे तेज समयनेविषे सकल कर्मनिर्जरा कारण चारित्र ठे, एवा अजिप्राये स्वनावसमवस्थानरूप चारित्र पण सिद्धने कहेवुं जोये. के जो योगपरिणामथीजिन्नस्वनाववान चारित्र सिद्धहोय. ॥ १४७ ॥

નજુસુણ મણાં, મંલેસીચરમસમય જાવિતિ ॥

અંતસમનં ચ્ચિય જહો, હેઠુ હેઠુસસ કજ્જમ્મિ ॥ ૧૪૮ ॥

વ્યા૦ એમ જે કહ્યું છે કે, શૈલેસીના ઢેલા સમયનેવિષે ચારિત્ર ઉપજે છે, તે રૂઝુ સૂત્રનયનામતે ક્ષણપર્યાય જંગુર છે. તથા કારણનો અંત્યસમયજ કાર્યનો હેતુ છે. એ અનિપ્રાયેકરી મોહના ક્ષયથીજ સાદિસાંત ક્ષાયિકનાવરૂપ બીજું ચારિત્ર ઉપજે છે. ॥ ૧૪૮ ॥

ણય ચરણમોહબંધો, સિદ્ધાણં અ ચરણાણ સંતાણં ॥

અવિરય પન્નઇતં સો અઇપ્પસંગો હવે ઇહરા ॥ ૧૪૯ ॥

વ્યા૦ સિદ્ધને ચારિત્ર નહીં હોય તો તેને ચારિત્રમોહનીયકર્મનો બંધ થવો જોયે; માટે એમ ન કહેવું કેમકે વિરતિ અને અવિરતિ એ બે સ્વતંત્ર પરિણામ છે. ॥ ૧૪૯ ॥

જંચ જિઅલક્કણં તે ઉવઇઠં તત્ત લક્કણં લિંગં ॥

તેણ વિણા સો જુજ્જઇ ધૂમેણ વિણા હુઆ સુવ ॥ ૧૫૦ ॥

વ્યા૦ “નાણં ચ દંસણં ચેવ, ચરિત્તં ચ તવો તહા; વીરિઅં ઉવત્તંગો ય, એયં જીઅસસ લક્કણં” એવીરીતે શ્રીઉત્તરાધ્યયનસૂત્રની ગાથાએકરી જીવનું લક્ષણ ચારિત્ર કહ્યું છે. માટે તે સિદ્ધને પણ હોવું જોયે. એમ કહેવું નહીં. કેમકે ચારિત્ર જે છે તે ઉપયોગની પટે યાવત્ દ્વ્યનાવિ લક્ષણ નથી. આંહી લક્ષણશબ્દનો અર્થ લિંગ જાણવો. જેમ ધૂમ અગ્નિનો લિંગ છે. તેમ ચારિત્ર જીવનો લિંગ કહ્યું છે. જેમ ધૂમવિના અગ્નિ તત્ત લોહનેવિષે હોય છે. તેમ ચારિત્રવિના જીવપણ હોય છે, એમાં કાંઈ વિરોધ નથી, અતઃ અંતરંગ લક્ષણ કહીને બાહ્ય લક્ષણ કહેવાને અર્થે ઉપર કહેલી ગાથા ઉત્તરાધ્યયનવૃદ્ધિનેવિષે અવતરણ કરેલી છે. ॥ ૧૫૦ ॥

ણય ણિહ્વયસ્સ નાણે અજ્ઞેયવિત્તી કહં ચરણવિરહે ॥

સંતં ચિઅ પન્નિવજ્જઇ ફલેણ જં સોય સંતં વિ ॥ ૧૫૧ ॥

વ્યા૦ જો સિદ્ધનેવિષે ચારિત્ર ન હોય તો જ્ઞાનમાં ચારિત્રની અજ્ઞેદ વૃત્તિ કેમ સંજવે? કેમકે, સકલાદેશે ઠતાંજ સર્વ ધર્મ એક ધર્મવાચક શબ્દે બોલે એવી આ શંકા પણ ન કરવી, કેમકે, તે સમયમાં ચારિત્ર નથી તો પણ ચારિત્રનું ફલ છે. માટે ચારિત્ર છે એમ મનાય છે, એ નયના મતે ચારિત્રના ફલવિના ઠતેં ચારિત્ર પણ અઠતું માને. ॥ ૧૫૧ ॥

एवमिच्छायाचरणं चिच्छ आया सामाश्रयंते वयणेण ॥

दविद्याया नयणाए चरणाया सवथोक्ति ॥ १५२ ॥

व्या० “आया समाश्रय, आया सामाश्रयस्स अचे” ए सूत्रनेविषे आत्मपर्यायरूपे जे चारित्र्ये, ते इव्यार्थिक नयना आदेशे आत्मरूप कह्युंते, माटे ते चारित्र्यावत् इव्यजावी आत्मस्वभावरूप न जाणवुं केमके, इव्यात्मा, ते नजनाए चारित्र्यात्मा कह्युंते, तथाहि “ जस्स दविद्याया तस्स चरिताया नयणाएति ” एवी रीते जगवतीसूत्रमां कह्युंते, तथा आत्माना जे आठ जेद कहाये, तेओमां चारित्र्यात्माने सर्वस्तोक कह्युंते, माटे आत्मा तेज चारित्र्य एम न कह्युंते ॥ १५२ ॥

एतो चिय सिद्धाणं, खड्गम्मि नाणदंसणगाहसं ॥

सम्मत्तजाइगदणं, बहूण दोसा ए संकंती ॥ १५३ ॥

व्या० वली सिद्धनेविषे चारित्र्य नथी, ते माटेज सिद्धने हाइकनावमां ज्ञान तथा दर्शन ए बेज कहाये. जो कोई कहेजे के, सम्यक्तसमान चारित्र्ये. तेथी सम्यक्तना ग्रहणथी चारित्र्यनुं पण ग्रहण थायये. एम कह्युं नही. केमके, शुद्धोपयोगरूप चारित्र्यनो पूर्वज निषेध कहाये. अने योगस्थैर्यरूप तेहनीज व्यवस्थापना करीये ॥ १५३ ॥

अम्हं एण्णिणिवेसा, सिद्धाणं अ चरणस्स पस्कम्मि ॥

तद्वि जणिमो रतीरइ, जं जिणमयमन्न हाकां ॥ १५४ ॥

व्या० सिद्धने चारित्र्य नथी, ए पद्धमां यद्यपि अमने अग्निनिवेश नथी, तथापि आटलुं व्यवस्थापन आटलासारु करिये ठैये के, श्रीवीतरागनां वचन अन्यथा न थाय ॥ १५४ ॥ अ० एवी रीते सिद्धने चारित्र्य नथी, एवी समर्थना करी, त्यारे सिद्धना गुणोमां चारित्र्यनी गणना केम करीये? एवा पूर्वपद्धतुं समाधान करेये:-

जइवि जइमो सिद्धंतो, इडं केसिंवि तद्वि सूरीणं ॥

सिद्धाणं चारित्तं, तेसिमए तं मए मिहिअं ॥ १५५ ॥

व्या० यद्यपि सिद्धने चारित्र्य नथी; एवो सिद्धांत ये, तथापि केटलाएक आचार्यो चारित्र्य मानेये, यतः “ अन्येतु दानादिलब्धिपंचकं चारित्र्यं च सिद्धस्यापीडंति, तदाचरणस्य तत्राप्यजावात्, आचरणानावेपि च तदसत्त्वे ह्रीणमोहादिष्वपि तदसत्त्वप्रसंगात् ॥ ततस्तन्मते न चारित्र्यजावनां सिद्धावस्थायामपि सद्भावेनापर्यवसि तत्वादकस्मिन् द्वितीयजंग एव हायिको जावो न शेषेषु त्रिष्वपि ” इति विशेषावश्यक

ટીકાયાં ” એ આચાર્યના મતેકરી અમે સિદ્ધના ગુણોમાં ચારિત્રની ગણના કરીએ. એ મત જે તે તે પૂર્વમતથી વિરુદ્ધ તે માટે અપ્રમાણજાહે. એમ કહેવું નહીં. કેમકે, અવિહિન્નપરંપરાએ આવેલાં જે એ વે મત, તે અનતિશય પુરુષથકી નિવારણ થાય નહીં. જો કહેશે કે, એક એકની યુક્તિની સમર્થના કરતાં પ્રત્યેકમાં દોષ આવશે, એવો વિચાર પણ ન કરવો. કેમકે, જિનવચનકુપર અરુચિ થયાવિના સમ્યક્તનો ગ્રંથ થતો નથી. ॥ ૧૫૫ ॥

તેસિં સદા કિરિચ્છા, સદાવસિદ્ધા પણઠ કમ્માણં ॥

ઠહંપિ કારગાણં, એગઠેજં સમાવેસો ॥ ૧૫૬ ॥

વ્યા૦ તે સિદ્ધને સર્વ ક્રિયા સ્વનાવસિદ્ધ છે. એક પણ વિનાય ક્રિયાનથી. કેમકે, કર્મરહિત સિદ્ધને ઠ કારક એક અર્થે વિશ્રાંતિ પામેએ. તે કહેએ:- કથંચિત્ જ્ઞાનથી અન્યથા અત્માક્ષિપ્તિક્રિયા સ્વતંત્રપણે કરેએ. માટે આત્મા જે તે તેજ કર્તા છે, એ પહેલું કર્તાનામા કારક ક્ષિપ્તિક્રિયા સ્વતંત્ર આત્માનેવિષે પ્રાપ્તમાણ છે, માટે તેજ આત્મરૂપ કર્મ છે; એ બીજું કર્મનામા કારક જેણે કરીને જ્ઞાનસ્વનાવથી તથા ક્ષિપ્તિસ્વનાવે આત્મા ક્રિયા કરે છે, તેજ આત્મરૂપ કરણ હોવાથી આત્માજ કર્તા છે એમ જાણવું. એ ત્રીજું કરણનામા કારક જે સ્વાનુફલવેદ્યને અર્થે આત્મા ક્ષિપ્તિક્રિયા કરેએ, તેજ આત્મરૂપ સંપ્રદાન છે; એ ચોથું સંપ્રદાનનામા કારક જે પૂર્વજ્ઞેયાકારને વિશ્લેષે ઉત્તરજ્ઞેયાકારમિશ્રિત જ્ઞાનસ્વનાવ આત્મા નજેએ, તેજ આત્મસ્વનાવરૂપ અપાદાન છે. એ પાંચમું અપાદાનનામા કારક તથા જે જ્ઞાનરૂપગુણનું નાજન જે આત્માનામે ડ્યય તેજ આધાર છે એમ જાણવું; એ ઠહું આધારનામા કારક કહ્યું એ જ્ઞાન આશ્રી ઠ કારક કહ્યા, એમજ સર્વ બીજા ધર્મો આશ્રી જાણી લેવું. ॥ ૫૫૬ ॥

તે પુણ પનરસ જેઆ, તિઢાતિઢાય સિદ્ધજેણં ॥

તઢ ઇથીણં સિદ્ધિં, એ સ્વમઢ સ્વવણો અજિણિવેસી ॥ ૧૫૭ ॥

વ્યા૦ તે સિદ્ધના પંદર જેદ કહ્યાએ, યતઃ તીર્થસિદ્ધ, અતીર્થસિદ્ધ, તીર્થકર સિદ્ધ, અતીર્થકરસિદ્ધ, સ્વયંબુદ્ધિસિદ્ધ, પ્રત્યેકબુદ્ધિસિદ્ધ, બુદ્ધબોધિતસિદ્ધ, સ્ત્રીલિંગ સિદ્ધ, પુરુષલિંગસિદ્ધ, નપુંસકલિંગસિદ્ધ, સ્વલિંગસિદ્ધ, અન્યલિંગસિદ્ધ, ગૃહલિંગસિદ્ધ, એકસિદ્ધ, તથા અનેકસિદ્ધ. હવે એનો અર્થ કરેએ તીર્થ એટલે જે ચતુર્વિધ સંઘ, અથવા પ્રથમ ગણધર ઉત્પન્ન થયા પછી જે સિદ્ધ થયા તે તીર્થસિદ્ધ; તીર્થની ઉત્પ

તિ થયા પહેલા અથવા તીર્થનો વિભેદ થયા પછી જે સિદ્ધ થયા તે અતીર્થસિદ્ધ, તીર્થકરપદવી નોગવીને જે સિદ્ધ થયા તે તીર્થકરસિદ્ધ; સામાન્ય કેવલી ઠતાં જે સિદ્ધ થયા તે અતીર્થકરસિદ્ધ, બાહ્ય કારણ દીઠાવિના જે પોતેજ જાતિસ્મરણા દિકથી પ્રતિબોધ પામીને સિદ્ધ થયા તે સ્વયંબુદ્ધિસિદ્ધ; પ્રત્યેક બાહ્ય કારણ વૃષ્ણાદિ દેહી પ્રતિબોધ પામીને જે સિદ્ધ થયા તે પ્રત્યેકબુદ્ધિસિદ્ધ, બુદ્ધિ જે ગુર્વાદિકથાની બોધ પામીને સિદ્ધ થયા તે બુદ્ધિબોધિતસિદ્ધ, સ્ત્રીલિંગના ત્રણ પ્રકાર છે. વેદ, શરીરનિવૃત્તિ, તથા પથ્ય, એ ત્રણમાં અત્રે શરીરનિવૃત્તિનો અધિકાર હોયો. વેદ તથા પથ્યનો અધિકાર નથી. કેમકે, એ બે પ્રકાર મોહના અંગ નથી માટે શરીરકરી વર્તમાન ઠતાં જે સિદ્ધ થયા તે સ્ત્રીલિંગસિદ્ધ; પુરુષ શરીર કરી વર્તમાન ઠતાં જે સિદ્ધ થયા તે પુરુષલિંગસિદ્ધ; નપુંસકલિંગે કરી વર્તમાન ઠતાં જે સિદ્ધ થયા તે નપુંસકલિંગસિદ્ધ; રજોહરણાદિકસ્વલિંગનેવિષે વ્યવસ્થિત ઠતાં જે સિદ્ધ થયા તે સ્વલિંગસિદ્ધ; પરિવ્રાજકાદિક ચાર અન્યલિંગનેવિષે જે સિદ્ધ થયા તે પરલિંગસિદ્ધ; ગૃહસ્થલિંગનેવિષે વર્તમાન ઠતાં જે સિદ્ધ થયા તે ગૃહસ્થલિંગસિદ્ધ; જે એકલા સિદ્ધ થયા તે એકસિદ્ધ; અને જે અનેકની સાથે સિદ્ધ થાય તે અનેકસિદ્ધ કહેવાય છે. એ પંદર જેદમાંના સ્ત્રીલિંગસિદ્ધને અનિનિવેશને વશ થયા થકા દિગંબરીઓ માનતા નથી. ॥ ૧૫૭ ॥

તસ્મિન્મયયીસિદ્ધા, જે પુર્વિ ચેવ સ્ત્રીણયીવેચ્યા ॥

એવં પુરિસ ણપુંસા, થી પજ્ઞાણ ણો સિદ્ધી ॥૧૫૮ ॥

ચરણવિરહેણ હીણ, તણેણ પાવ પયડીણ બાહુલ્લા ॥

મણપગરિસવિરહાઠ, સંઘયણાન્નાવઠ ચેવ ॥ ૧૫૯ ॥

વ્યાઠ તે દિગંબરીઓનું આયુ મત છે કે, સ્ત્રીલિંગસિદ્ધ તો કહિયે કે જો પૂર્વે સ્ત્રીવેદનો ક્રય કરી અને પછી બન્ને વેદનો ક્રય કરી સિદ્ધ થતાં હોય; તેમજ ન પુંસકસિદ્ધ પણ તો માનિયે કે જો પ્રથમ નપુંસકવેદનો તથા પછી બન્ને વેદનો ક્રય કરી સિદ્ધ થતાં હોય; શરીરે કરિતો પુરુષજ સિદ્ધ થાય છે; પરંતુ સ્ત્રીના પર્ચાયે કરી સિદ્ધતાને પમાતું નથી. કેમકે સ્ત્રીને ચારિત્ર હોતું નથી. ચારિત્ર જે છે તે શુદ્ધોપયોગરૂપ આચેલક્યમૂલગુણમય છે; અને સ્ત્રીતો અચેલક થાયજ નહી. તથા પુરુષ થકી સ્ત્રીહીન હોવાથી પણ તેને સિદ્ધતાનો સંજવ નથી. નપુંસકત્વ તથા સ્ત્રીત્વ મહાપાપે કરીને અર્જાય છે, એમ પાપપ્રકૃતિની બાહુલ્યતાને લીધે પણ સ્ત્રીને

મુક્તિ થાય નહીં. તથા જેમ સ્ત્રીને સાતમી નરક પૃથ્વીએ જવાયોગ્ય તીવ્ર અશુભ મ નપરિણામ થતા નથી; તેમ મુક્તિ પામવાયોગ્ય તીવ્ર શુભમનપરિણામ પણ સ્ત્રીને થતા નથી. માટે સ્ત્રી સિદ્ધ થાયજ નહીં. અને સાતમી નરકપૃથ્વીએ સ્ત્રીથી જવાતું નથી, માટે તેને વજ્રરૂષનનારાચ સંઘયણ નહીં હોવાથી પણ સ્ત્રીને મુક્તિનો સંજવ નથી. ॥ ૧૫૮ ॥ ૧૫૯ ॥

एवी दिगंबरीओनी युक्तिने ग्रंथकर्त्ता दूषण दियेढे:-

तमिढा वेयखउ, सररीरणिवति णियमणियउत्ति ॥

चरणविरहाइआ पुण, सवे तुह होइओ सिद्धा ॥ १६० ॥

व्या० दिगंबरीओ स्त्रीसिद्धादिकना प्रसिद्ध अर्थने मूकीने जे अन्य अर्थ करेढे ते संजवित नथी. केमके, जेने स्त्रीवेदादिकनो पूर्वज ह्य ठे, एवा नपुंसकादिक शरीरेकरी वर्त्ततां श्रेणी करे तेनेविषे ठे, माટે “ वीसणपुंसगवेया ” इत्यादिक स्व शास्त्रवचन समर्थवाने अर्थ ए कल्पना केवल कदाग्रहरूप जणायढे; जो एम कहिये के, उदीर्णा वेदनोज पूर्वे ह्य करवो तो तेनेविषे પણ शास्त्रोक्त व्यवस्था संजवे नही. शास्त्रोमां तो एम कह्युंढे के, जो पुरुष श्रेणिनो आरंज करे तो तेणे पूर्वे नपुंसकवेदनो ह्य करवो, पढी स्त्रीवेदनो, पढी हास्यादिक ठ प्रकृतिनो, अने पढी पुरुषवेदना त्रण खंम करी तेमांना वे खंमनो एकवार ह्य करवो, अ ने त्रीजो खंम संज्वलन क्रोध मान खपाववो. जो स्त्रीए रूपकश्रेणिनो आरंज कर वो होय तो तेणे पूर्वे नपुंसक वेदनो ह्य करवो, पढी पुरुष वेदनो, पढी हास्यादि क ठ प्रकृतिनो अने ठेवट स्त्रीवेदनो ह्य करवो जोये. अने जो नपुंसके रूपक श्रेणीनो आरंज करवो होय तो तेणे पूर्वे स्त्रीवेदनो ह्य करवो, पढी पुरुषवेद नो, पढी हास्यादिक ठ प्रकृतिनो, अने सरसेवटे नपुंसकवेदनो ह्य करवो जोये इत्यादिक रीति जाणी जेवी. ॥ १६० ॥

अ० स्त्रीलिंगे सिद्ध થવાતું નથી, તેમાં ચારિત્રવિરહાદિક જે હેતુ કહ્યાઢે, તે અસિદ્ધઢે, એમ કહેઢે:-

एगंति यमिढीणं, डुढतं संजमो चिया लज्जा ॥

तासिं चरित्तविरहे, चाउवण्णो कहं संघो ॥ १६१ ॥

व्या० સ્ત્રીને ચારિત્ર ન હોય તેમાં કારણ શું ઢે? સ્ત્રીનેવિષે જે હુ:શીલાદિક દોષ હોયઢે તે એકાંત નથી; કેમકે, પરમશીલવાન જે સુશીલસાદિક શ્રાવિકાઉ થઈ ઢે તે

ઁની જગવંતે પોતે પ્રશંસા કરીઁ. વલ્લ! સ્ત્રી જેમ કેટલાંક પુરુષ ડુષ્ટઁ તેમ પણ મહારંજન મહાપરિગ્રહી દેખાયઁ, માટે સ્ત્રીનું ડુષ્ટત્વ કાંઈ ઁકાંતે નથી. જો કહેશો કે, સ્ત્રીને લજ્ઞા મટતી નથી, માટે ચારિત્ર થાય નહીં; ઁમ પણ ન કહેવું; કેમકે, નગ્નતાજ ચારિત્રાંગ નથી. વિધિ ઁ કરીને ધર્મોપકરણોનું ધારણ કરતાં ચારિત્રનો જંગ થતો નથી. જો કહેશો કે, સ્ત્રીનું શરીર હિંસાયતન ઁ, માટે તેને હિંસા નથી; ઁક હેવું પણ અસન્યપણાનું ઁ. કેમકે, અશક્યપરિહારસ્થલનેવિષે હિંસા થાય નહીં. પ્રમાદના ઁગે હિંસા થાય ઁ, પ્રમાદનું જે વ્યપરોપણ તેજ હિંસા કહિયે. વલ્લી જો સ્ત્રીને ચારિત્ર ન માનિયે તો ચાર પ્રકારનો સંઘ કેમ સંજવે? જો વેષધારિણી શ્રાવિકાજ સાધ્વી કહિયે તો ચારિત્ર જાણ્યાવિના જે વેષધારણ કરવું ઁ તો મોટી વિટંબના કહેવાય! જો કહેશો કે, ચારિત્રલેશ સ્ત્રીને થાય ઁ, તો તેમાં અમે પણ ના કહેતા નથી, પણ જો કહેશો કે, સ્ત્રીને ચારિત્ર મોઢનું કારણ થાય નહીં તો તે કદાગ્રહ માત્ર જાણવું. કેમકે, અધ્યવસાયવિશેષેકરી પુરુષની પઁ સ્ત્રીને પણ ચારિત્રનો ઉત્કર્ષ હોયઁ; ઁમાં કાંઈ વિરોધતા નથી. ॥ ૧૬૧ ॥

હીણતં પુણ માણં, લલ્હિનશ્લિ બલં ચ અહિગિચ્છ ॥

ણો પડિકૂલભસિદ્ધં, તિરિયણસારમ્મિ સંતમ્મિ ॥ ૧૬૨ ॥

વ્યા૦ સ્ત્રીને જે પુરુષથી હીનપણું કહ્યુંઁ, તે જો વિશિષ્ટ પૂર્વજ્ઞાનની અપેક્ષા ઁ કહિયે તો તે પ્રતિકૂલ નથી, કિંતુ અનુકૂલજ ઁ. કેમકે, તથાવિધ જ્ઞાનવિના પણ ગુરુપરતંત્રતા ઁ માત્રુપાદિક ચારિત્રના પાલણાર થયાઁ. જો લલ્હિની અપેક્ષા કહિયે તો પણ પ્રતિકૂલ નથી, કિંતુ અનુકૂલજ ઁ, કેમકે, તથાવિધ લલ્હિ વિના પણ માનુષ્યાદિક કૃતકૃત્ય થયાઁ; જો રૂઢિની અપેક્ષા કહિયે તો પણ પ્રતિકૂલ નથી કિંતુ અનુકૂલજ ઁ. અન્યથા તીર્થકગદિકની અપેક્ષા ઁ અમહર્દિક ગણધરાદિક ઁ, તેને મુક્તિનો સંજવ કેમ થાય? સ્ત્રી પુરુષને અવંચ ઁ, માટે તે ચારિત્ર રૂઢિ ઁ કરી હીન હોવી જોયે, ઁવી આશંકા પણ ન કરવી, અન્યથા શિષ્યાદિક આચાર્યાદિકને અવંચ ઁ, તેપણ ચારિત્રરૂઢિ ઁ કરી હીન હોવા જોયે, જો બલની અપેક્ષા કહિયે તો તેપણ પ્રતિકૂલ નથી, કિંતુ અનુકૂલજ ઁ, કેમકે, સ્ત્રી કરતાં નિર્બલ જે પંચુપ્રમુખ તે પણ અધ્યવસાયવિશેષે મુક્તિ પામેઁ, જો કહેશો કે, હીનબલને વિશિષ્ટાદિરૂપ ચારિત્ર કેમ થાય! ઁમપણ ન કહેવું, કેમકે, ચારિત્ર તે ઁથાશક્તિ આચરણારૂપ ઁ; માટે તે સ્ત્રીને પણ સંજવે ઁ, ઉક્તંચ “વાદિવિ

કુર્વણત્વાદિલઘ્ધિવિરહે શ્રુતે કનીયસિ ચ જિનકલ્પમનઃપર્યયવિરહેપિ ન સિદ્ધિરહોસ્તી ” એણેકરી અનુપસ્થાપ્યપારાચિંતક પ્રાયચિત્તના અનુપદેશથી સ્ત્રીને પણ દીનપણું છે, એ અસંબંધ જાણવું, કેમકે, યોગ્યતાની અપેક્ષાએ શાસ્ત્રનેવિષે વિચિત્રતપનો ઉપદેશ છે. ઉક્તંચ “ સંવરનિર્જારૂપો બહુપ્રકારસ્તપોવિધિશાસ્ત્રે યોગચિકિત્સાવિધિરિવ કંસ્યાપિ કથંચિદુપકારીતિ ” ॥ ૧૬૨ ॥

પાવાણં પયડીણં થીણિવત્તીઽ બંધજણણીણં ॥

સમ્મત્તેણેવ પણ્ણો તાસિં પાવબહુલત્તં ॥ ૧૬૩ ॥

વ્યા૦ સ્ત્રીને જે પાપની બાહુલ્યતા કહીએ, તે વચન પણ મિથ્યાએ, કેમકે, જે વારે સ્ત્રીપણું બાંધ્યું છે, તેવારે યદ્યપિ બહુજ પાપપ્રકૃતિ મિથ્યાત્વાદિરૂપ તે છે. તથાપિ તે પ્રકૃતિ જેવારે તથાજન્યત્વને પરિપાકે સમ્યક્ત ગુણ પામીને ક્ષય કરે છે તેવારે સ્ત્રીને પાપની બાહુલ્યતા નથી. જહાંસુધી સ્ત્રીશરીર હોય, તહાંસુધી જો તેનાં બંધકારણ મિથ્યાત્વાદિક રહે તો સ્ત્રીએ સમ્યક્ત પણ ન પામ્યું જોયે. જો કહેશે કે, પુરુષથી તીવ્ર કામ પણ અધ્યવસાય છે, માટે નપુંસકની પઠે સ્ત્રી મુક્તિ પામે નહીં, એમ પણ ન કહેવું. કેમકે, તીવ્ર કામ પણ અધ્યવસાય વિશેષ પામે છે; માટે તે મુક્તિનેવિષે વિઘ્નકારક નહીં હોવાથી એ હેતુ અપ્રયોજક જાણવો અન્યથા સ્ત્રી મુક્તિ પામે. કેમકે, તે નપુંસકથી દીનકામએ, માટે તેને પુરુષની પઠે જાણવી. એ હેતુ પણ અત્રે લાગુ ચાલે. ॥ ૧૬૩ ॥

ણય તાસિં મણ વિરિચ્છં અસુદ્ધં ચ સુદ્ધં વિણેવ ઝક્કિટ્ઠં ॥

તારિસણિયમાજ્ઞાવા તેણ દ્ઞં ચરમદ્દેઝ્ઞવિ ॥ ૧૬૪ ॥

વ્યા૦ જો કહેશેકે, જેમ સાતમી નરક ઇથવીએ જવાયોગ્ય સ્ત્રીને અણુજ મનોવીર્ય નથી, માટે તેને મુક્તિનેવિષે જવાનો પણ તથાવિધ મનોવીર્ય થાય નહીં. એમ કહેવું નહીં. કેમકે, એવો નિયમ નથી, કે, જેટલો અધોગતિ જવાનો અધ્યવસાય થાય તેટલોજ ઊર્ધ્વગતિ જવાનો અધ્યવસાય થાય. કેમકે, યુજપરી સર્પ બીજી ધૃત્વીસુધી ઉત્કર્ષથી અધોગતિએ જાય છે, પક્ષી ત્રીજી ધૃત્વીસુધી જાય છે. ચતુષ્પદ ચોથી ધૃત્વીસુધી જાય છે. ઊરગ પાંચમી ધૃત્વીસુધી જાય છે. સ્ત્રી ઊંઠી નરક ધૃત્વીસુધી જાય છે; પુરુષ અને મહા સાતમી નરક ધૃત્વીસુધી જાય છે, એ સ્ત્રી તથા પુરુષવિના બીજા પૂર્વોક્ત સર્વે પ્રાણીઓ ઉત્કર્ષથી સહશ્રાર આત્માં દેવલોકસુધી ઊર્ધ્વગમન કરે છે. એવી રીતે યદ્યપિ સ્ત્રી સાતમી નરક

पृथ्वीसुधी जती नथी, तथापि तेने मोहसुखनी प्राप्ति थायठे एमां कोई विरोध नथी. केटलाएक कहेठे के, अधोगतिने परमोत्कर्ष होयठे, ते कांतताथी संजवे नही. केमके, जेवी कारणनी उत्कर्षता होय. तेवीज कार्यना उत्कर्षता कहेवा यठे; एवो नियमठे परंतु एथी अन्य कोई नियम नथी. स्त्रीनेविषे जो युद्धादिक महारंजरूप कारणनो संजव होय, तो सातमी नरक पृथ्वीसुधी जवाय; तेवुं कोई कारण नही होवाने लीधे स्त्रीथकी त्यांसुधी जवातुं नथी, किंतु ठवीसुधीज जवायठे; अने पुरुष तथा मत्स्यनेविषे तेवां कारण होवाथी तेओथी सातमीनर क पृथ्वीसुधी जवायठे. एवी रीते अधोगतिनेविषे जबामारू पुरुष अने स्त्रीना कारणोनी विलक्षणता होवाथी सरखुं गमन थतुं नथी, परंतु ऊर्ध्वगतिनेविषे जवामारू बन्नेनां कारणो सरखां होवाथी सरखुं गमन थवानो अवश्य संजव ठे. जेम पुरुषनेविषे शीलादिक गुणरूप ऊर्ध्वगमननां कारण होयठे तेम स्त्रीनेविषे पण होयठे. ए हेतुथीज स्त्रीने वज्ररूषननाराचसंघयणनो संजव ठे. एम न मानवामां कोई युक्ति नथी. ए प्रकारे स्त्रीना निर्वाणना निरोधनेविषे दिगंबरिओ ना हेतुनो निषेध कथो; हवे स्त्रीनो निर्वाण थवामां अनुमान कहेठे:-हरेक वस्तुना अनुमानमां पद्. साध्य. हेतु तथा दृष्टांत ए चार प्रकार होयठे. एटजे ए चार पदार्थां करी सिद्ध थएली वस्तुने अनुमित कहेठे; अने एचार पदार्थां करी सिद्ध थवा योग्य वस्तुने अनुमेय कहेठे. जेम के, अग्नियुक्त पर्वत सिद्ध कर वो होय, ते अनुमेय कहेवायठे; अने एज पद् कहेवायठे. अनुमान करती वरवते "पर्वतमपह्नीकृत्य, बन्दिमत्वंसाध्यते, धूमत्वात् इतिहेतुः, पाकगृहवत्, यत्रयत्रधूमः तत्रतत्र बन्दिः" पर्वतनो पद् करीने तेने अग्नियुक्त सिद्ध करेठे; एमां हेतु पर्वतउपर नीकलतुं धूमाडुं ठे, जेम रसोई करवाना गृहमां अग्नि होवा थी धूमाडुं नीकजेठे, केमके, ज्यां ज्यां धूमाडुं होय त्यां त्यां अग्नि होयठे, ए दृष्टांत ठे. तेम "कांचित्स्त्रीव्यक्तिं पह्नीकृत्य, मोह्नाविकलकारणता साध्यते, दीह्नाधिकारत्वात्, पुरुषवत्, येये दीह्नाधिकारिणः ते ते मोह्नाविकलकारिणः" कोईए क स्त्रीनी व्यक्तीने पद्ध्य करीने तेने मोह्ना अविकलकारणवंत सिद्ध करेठे; एमां दीह्नानो अधिकार हेतु ठे; अने पुरुषजातिनी पठे ए दृष्टांत ठे, केमके जे जे दीह्नानो अधिकारी होय ते ते मोह्ना अविकलकारणवंत होयठे. ॥ १६४ ॥

કીબસ્સ કપિચ્ચસ્સ વ ઇઠીએ કપિચ્ચાઇ સિદ્ધી વિ ॥ ૧૬૫ ॥
 વિણા વિસિઠ ચરિચ્ચં તાસિં તુ વિસિઠકમ્મસ્વત્ત ॥ ૧૬૫ ॥
 પાવં તદ્ ઇઠિતં ણય પુણ્ણફલાણ કેવલીણ હવે ॥ પરમા
 સુઙ્ગનૂચ્ચાણં ણય પરમોરાલિત્તં દેહો ॥ ૧૬૬ ॥

વ્યા૦ કોઈ આશંકા કરે કે, જેમ જાતિનપુંસકને મુક્તિ થાય નહીં, તેમ સ્ત્રીને પણ મુક્તિ થતી નથી. એમ ઠતાં જો કહેશે કે, જેમ કૃત્રિમનપુંસકને મુક્તિ થાય છે તેમ વિદ્યાપ્રયોગાદિકેકરી યુક્ત સ્ત્રીને મુક્તિ થાય છે; તો તેમ પણ ન સંજવે; કેમકે, સ્ત્રીને વિશિષ્ટક્રિયાનુષ્ઠાન હોતું નથી; વિશિષ્ટક્રિયાનુષ્ઠાનવિના વિશિષ્ટકર્મ નો ફલ થાય નહીં. અને વિશિષ્ટ કર્મનો ફલ થયાવિના મુક્તિ થતી નથી. તથા સ્ત્રીપણું જે છે તે પાપપ્રકૃતિરૂપ નદીનું ઝરણું છે; તે પુણ્યરૂપ સુરતરુના કેવલજ્ઞાનરૂપફલને સેવન કરનારા કેવલીનેવિષે કેમ સંજવે! અર્થાત્ પાપપ્રકૃતિરૂપસ્ત્રીને કેવલ જ્ઞાન સંજવે નહીં. તથા સ્ત્રી પરમ અચ્ચુચિ છે. તેને પરમોદારિક શરીર પણ સંજવે નહીં. કેવલીનું શરીર તો પરમોદારિક હોય છે. તેવું તો સ્ત્રીનું શરીર કહેવાય નહીં, માટે સ્ત્રીને કેવલ જ્ઞાન કેમ સંજવે? ॥ ૧૬૫ ॥ ૧૬૬ ॥

અ૦ એ આશંકાને યુક્તિવડે દૂષિત કરે છે:—

એય મયુત્તં જમ્હા વિચિત્તજ્ઞાવા વિચિત્તકમ્મસ્વત્ત ॥ ૧૬૭ ॥
 ય ઇઠિતં પ્રાવં જિણાણ પાએણ ણિત્તિ ॥ ૧૬૭ ॥

વ્યા૦ સ્ત્રીને ક્રિયાવિશિષ્ટવિના વિશિષ્ટ નિર્જરા ન થાય, એમ જે વાદિએ કહ્યું તે અયુક્ત છે. કેમકે, જાવવિશેષે ફલવિશેષ છે. ક્રિયાવિશેષવિના જાવવિશેષ ન થાય; એમાં એકાંતતા નથી. કેમકે, જો શક્તિનો નિગ્રહ કરીને ક્રિયા કરિયે તો જ જાવની હાનિ થાય છે, અન્યથા જાવની હાનિ થતી નથી. તથા સ્ત્રી પણું પાપરૂપ છે, એમાં પણ એકાંતતા નથી, કેમકે, સમ્યક્તના બલથી મિથ્યાત્વાદિક પાપ નો ફલ થાય છે. એમ પૂર્વેકહી આવ્યા ટૈયે: ઘણુંકરીને તીર્થકરનેવિષે સ્ત્રીપણું નથી હોતું, એટલે બહુધા સ્ત્રી તીર્થકર થતી દીઠામાં આવતી નથી તેથી સ્ત્રીપણું પાપરૂપ છે એમ જો કહિયે તો વિપ્રત્વાદિક પણ તેવાંજ કહેવા જોયે કેમકે, બહુધા તીર્થકરનેવિષે વિપ્રત્વાદિકનો પણ અજાવ હોય છે; અર્થાત્ ઘણુંકરીને કૃત્રિયાદિક તીર્થકર થણા દીઠામાં આવે છે. તેથી શું વિપ્રાદિકને મોક્ષનો સંજવ ન

થી. અને પરમૌદારિક શરીરનો તો પૂર્વેજ નિષેધ કહ્યોહે, માટે તે હોય કે ન હોય તેની શાસારૂ ચર્ચા કરવી ! ॥ ૧૬૭ ॥

इय इहीणं सिद्धी सिद्धा सिद्धंतमूलजुत्तीहि ॥ ईअं

असद्वहंता चिक्रणकम्मा मुणेअवा ॥ १६८ ॥

વ્યા૦ એવી રીતે સિદ્ધાંતમૂલયુક્તિઝં કરીને સ્ત્રીને મુક્તિ થાયહે એવું સિદ્ધ કહ્યું તેમ ઠતાં જે હઠેકરીને એ અર્થની સદ્દહણા કરતા નથી, તે ચિક્રણા કર્મવાજ્ઞા જાણવા. એવા પ્રકારે સ્ત્રીનેવિષે મુક્તિની વ્યવસ્થાપન કહ્યાથી સિદ્ધના પંદર જેદની વ્યવસ્થા થઈ તેથી સપ્રસંગ સર્વ સિદ્ધનું સ્વરૂપ કહ્યું. સિદ્ધસ્વરૂપના વર્ણનથી પરમ જાવાધ્યાત્મનું નિરૂપણ થયું અને જાવાધ્યાત્મના નિરૂપણથી ગ્રંથાર્થ પૂર્ણ થયો. ૧૬૮

अ० हवे ग्रंथार्थनुं परम रहस्य कहेहे:-

इयं परमरहस्सं एसो अअण्णकणगकसवहो ॥ एसा

य परा आणा संयमजोगेमु जो जतो ॥ १६९ ॥

વ્યા૦ સંયમયોગનો જે ઉદ્યમ કરવો, તેજ સર્વ શાસ્ત્રના નયવિસ્તાર જાણવાનું ફલ હે; અને એજ પરમ રહસ્યનૂત હે. યતઃ “સવેસિં પિણ યાણં, બહુવિદ્વત્તત્ત્વ યંણિ સામિત્તા; તં સવ્વણયવિસુદ્ધં, જં ચરણગુણઠિત્તં સાદ્દુ.” ઇત્યાવશ્યકાદૌ. તથા આશ્રવો નવહેતુઃસ્યાત્ સંવરો મોહકારણં; ઇતીયમાર્હતી મુષ્ટિ, ર્દનસ્યાપ્રપંચનમ્; એનો અર્થ:- પ્રાણાતિપાતાદિક જે આશ્રવ હે, તે સંસારનું કારણહે. પ્રાણાતિપાતાદિકથકી વિરમવારૂપ જે સંવર તે મોહનું કારણ હે; એ પરમાર્થને વિસ્તારેકરી જાણવાસારૂજ સર્વ શાસ્ત્ર હે. માટે જેણે એ અર્થ જાણ્યો હે તે પરમાર્થતાથી સર્વ શાસ્ત્રજ્ઞ હે એમ જાણવું. અતેવ ઉપશમ વિવેક સંવર એ પદનો અર્થ જાણીને ચિ જાતીપુત્રે નિજઅર્થ સાધ્યો. તથા સંયમયોગનો જે ઉદ્યમ કરવો તેજ અધ્યાત્મરૂપ સોનાની કસોટી હે; જેમ કસોટીએ કરી સોનાની પરીક્ષા થાયહે, તેમ ક્રિયાનુષ્ઠાને કરી અધ્યાત્મની પરીક્ષા થાયહે. તે અધ્યાત્મેકરી જે વિશુદ્ધિ થાયહે, તે બાહ્યકારણનું આલસ્ય કરે નહી. યતઃ “સંયમયોગેસુ સયા, જે પુણ સંત વિરિચ્ચા વિસી યંતિ; કહતે વિસુદ્ધચરણા, બાહિરકરણાલસા હંતિ.” ઇત્યાવશ્યકે. તથા એજ શ્રી વીતરાગની પરમઆજ્ઞા હે કે, સંયમયોગનેવિષે યત્ન કરવો. જેણે એ યત્ન કહ્યો, તેણે ચૈત્ય કુલ ગણાદિક સર્વનું કાર્ય કહ્યું, એમ જાણવું. યતઃ “ચેઇઅ કુલ ગણ સંપે, આયરિચ્ચાણં ચ પવયણસુએ અ; સવેસુ વિ તેણ કયં, તવ સંયમમુક્કમ્મંતો

અ૦ કોઈક કહેશે કે, જ્યાં સુધી જીવને નવ્યત્વનો સંદેહ હોય ત્યાંસુધી ચારિત્રનેવિષે તે કેમ પ્રવૃત્તે ? કેમકે. અનવ્ય અનેક ક્રિયાકરે તેથી તેને કષ્ટમાત્ર થાય પરંતુ પરમાર્થથી તેને કોઈ ફલની પ્રાપ્તિ થતી નથી. એનું સમાધાન કરેલું:-

આસન્નસિદ્ધિઆણં જીવાણં લક્ષણં ઇમં ચેવ ॥

તેણ એ પવિત્તિરોહો નવાનવત્તસંકાએ ॥ ૧૭૦ ॥

વ્યા૦ જે જીવ થોડા નવે મુક્તિ પામનાર હોય તેનું એજ લક્ષણ છે કે, તે વિષયનેવિષે વૈરાગ્ય ધારણ કરીને ધર્મમાં પ્રવૃત્તે. યતઃ “આસન્નકાલનવમિ, ૬ અસ્સ જીવસ્સ લક્ષણં ઇણમો : વિસયસુહેસુ એ રક્કઠ્ઠ, સવ્વહામેણ ઉક્કમઈ.” ઇત્યુપદેશમા લાયાં. માટે ચારિત્રનેવિષે પ્રવૃત્તિ થાય, ત્યારે જીવે પોતાને આસન્નસિદ્ધિકપણું જાણ્યુંકહેવાય, પછી તે નવ્યાનવ્યત્વની શંકાએકરી શુનપ્રવૃત્તિનો બાધક કેમ થાય ? કિંતુ સાધકજ થાય. અને હું નવ્યત્વું કે અનવ્યત્વું ? એવી જેને શંકા उत्पन्न થાય છે, તે જીવ નિશ્ચયે કરીને નવ્યજ જાણવો. યતઃ “અનવ્યસ્યહિ નવ્ય નવ્યત્વશંકાયા અનાવાદિત્યાચારાંગટીકાયાં.” એ આશંકા તો ઊલટી ચારિત્રપ્રવૃત્તિનો અંગ છે ; માટે તેથી કાંઈ બાધા થતી નથી. ॥ ૧૭૦ ॥

અ૦ કેટલાએક પરવાદી એમ કહે છે કે, મોહોપાયનેવિષે પ્રવૃત્તિ વૈરાગ્યથીજ થાય છે, તે વૈરાગ્ય અનુક્તજોગનેવિષે સંજવે છે ; માટે જોગજોગવ્યા પછી તેનો ત્યાગ કરીને જો યોગમાં પ્રવૃત્તિ કરિયે તો તે સુખથી થઈ શકે છે ; એમ કહેનારાને શિક્ષા ને અર્થે કહે છે:-

જો પુણ જોએ જોતું ઇહોઈ તતો અ સંયમં કાઠં ॥ જ

લણમ્મિ પજ્જલિત્તા ઇહઈ પઠ્ઠા સણિચ્છાઠં ॥ ૧૭૧ ॥

વ્યા૦ જે પુરુષ જોગ જાગવીને પછી સંયમ પાલવાની ઇચ્છા કરે છે, તે ઇચ્છા પ્રથમ અગ્નિમાં પડી બલીને પછી શીતલતા પામવાની પટે છે. કેમકે, જોગ જોગ વ્યાથી તેની ઇચ્છા મટતી નથી ; કિંતુ અધિક થાય છે. યતઃ “નજાતુ કામઃ કામાના, સુપજોગેન શામ્યતિ ; હવિષા રુક્ષવત્ત્મે વ, પુનરેવ પ્રવર્ધતે.” જે સુખ જીવ જોગવે છે, તે સુખ યદ્યપિ અનંતવાર જોગવાઈ ગયા છે ; તથાપિ મોહનીયકર્મના દોષને લીધે એમ જાતે છે કે, મેં એ સુખ પૂર્વે કોઈ સમયનેવિષે જોગવ્યાં નથી યતઃ “પત્તા ય કામજોગા, કાલમણંતં ઇહં સ ઉવજોગો ; અપુઠ્ઠં પિવ મન્નઈ, ત હવિય જીવો મણે સુક્કં” ઇત્યુપદેશમાલાયાં. ॥ ૧૭૧ ॥

अ० बली नोगनेविषे प्रवृत्ति करता एवो संदेह रहेवे के रखेने नोगनो नाश थई जाय; ते योग्य ठे, केमके, नोग स्थिर नथी, किंतु अस्थिर ठे. अथवा नोग नोगवतां आयुष्यनो अंत आवी जाय तो पण नोग जंगवाता नथी. एवा नोग नोगववानेविषे प्रवृत्ति थतां अविरति जीवने प्रतिकृण्णे कर्मबंध आयवे. ए मां रंचमात्र संशय नथी. माटे जे विवेकी पुरुष ठे ते स्वप्ननेविषे पण नोगनेविषे प्रवृत्तिनी अनिलापा करता नथी. इवो उपदेश करेवे. ॥ १७१ ॥

कोवा जिअवीसासो विडुलया चंचलम्मि आउम्मि ॥

सज्जो णिरुज्जमो जइ जराजिन्नूठ कटं होटी ॥ १७२ ॥

व्या० हे जीव, तने जीवितव्यनो शो विश्वास ठे? केमके, जेम विजलीनी ल ता इटले जात्कार कृणजंगुर ठे, एटले कृणमा देखाय ठे ने कृणमां नाश थई जायवे, तेम जीवितव्य इककृणमां प्रत्यक्ष देखातो ठतां कोई रोगादिकना उद यथी बीजी कृणमां नाश थतां वार लागती नथी. माटे ज्यांसुधी शरीर निरोगी ठे त्यांसुधी जो तूं धर्मकार्य करीश तो करी शकीश. ॥ १७२ ॥

अ० कोई कहेशे के, जो जीव रोगेकरीने ग्रसेलो होय, अथवा कायबलेकरी हीण थएलो होय, ते चारित्र मार्गनेविषे केम प्रवृत्ति करी शके, तेने उत्तर दियेवे देहबलं जइ ए दह्म तद्वि मणोधिइबलेण जइअवं ॥

तिसिउ पत्ताजावे करेण किं णो जलं पिबई ॥ १७३ ॥

व्या० जो रोगादिके करी शरीर निर्बल थई गयुं होय तो मनबुद्ध्यादिकना ब ले करीने योग धारण करवो. जेम पुरुषने ज्यारे तृषा लागेवे त्यारे तेनीपासे जो पा णी पीवानुं पात्र न होय तो हाथेकरी पाणी पीएवे; पण तरस्यो रहेतो नथी. तेम तथाविध कालबल न ठतां पण जेने मोक्षनी अनिलापा होय तेणे मनोब लेकरी योगमार्गनेविषे प्रवृत्ति करवी. ॥ १७३ ॥

अ० जे पुरुष बलना समयनी शोचनाएकरी बलरहितसमयमां नविष्यका ल उपर जरोसो राखी आलस करीने बेशी रहे ते अति दुःख पामेवे; एम कहेवे.

बलकालसोअणाए अलसा चिंठति जे अकयपुत्रा ॥

ते पत्तिता वि लहु सोइंति सुहं अपावंता ॥ १७४ ॥

जह् एम कोइ पुरिसो ए धनह्ण णिदणो वि उज्जमई ॥

मोहाइ यत्तणाए सो पुण सोएइ अप्पाणं ॥ १७५ ॥

व्या० जे पुरुष एवी शोचना करे के, हमणा मारामां बल नथी, माटे आगल धर्माचरण करीश. अथवा हमणा मारो अवसर नथी, माटे आगल जतां धर्माचरण करीश. एम जाणीने आलस करी बेशी रहे ते अकृतपुण्य थका आगल घणी प्रार्थना कख्याथी पण पुण्यविना सुखने पामे नही, त्यारे घणो शोच करेते. जेम कोइ निर्धन पुरुष प्रथम आलस करीने धन अर्जवानो उद्यमन करे ने पढी ठाली इह्ता करीने धनविना दुःखने पामेते त्यारे पोताना आत्मानेविषे घणोज शोच करेते. माटे प्राप्त थएलो धर्म मूकीने आगल धर्मप्रार्थना करीये तो ठाली प्रार्थना कहेवाय. यतः “लक्ष्मिद्वयं च बोहिं. अकिरंतो णागयंगपञ्चितो ; आणंदाइं बोहिं, लप्पसि कयरेण मुत्तेण.” ॥ १७४ ॥ १७५ ॥ अ० कोई कहेते के, पापनी निंदाथीज पाप टलेते, त्यारे विशेष अनुष्ठान करवानुं कारण खुं? एविषे कहेते:-

जो पावं गरहंतो तं चेव णिसेवए पुणो पावं ॥ तम्म

गरहा वि मिह्ता अतह्कारो हि मिह्त्तं ॥ १७६ ॥

व्या० जे पाप करी मिह्तामि डुक्कडं दर्शने फरी पाप करे तेनी पापनिंदा मिथ्या ठे. केमके, जेवुं बोलिए तेवुं जो पालिए नही तो तेज मिथ्यात्व ठे. यतः “जो जह वायण कुणई, मिह्दिछी तउहुको अन्नो ; वमुइ अमिह्त्तं, परस्स संकं जणे माणे.” इत्युपदेशमालायां. हवे मिह्तामि डुक्कडं ए शब्दनो अर्थ कहेते:-मि कहेतां कायाथी तथा जावथी मृदु थइ, ह्ता कहेता असंयमरूप दोषनुं अह्तादन करीने, मि कहेता चारित्रनी मर्यादामां रह्यो थको, डु कहेतां डुकृत कार्यनो करनार जे आत्मा तेने हुं निंडुं, क कहेता में जे पाप कख्यांते, तेनुं डं कहेतां उपशम पामी ने उद्धंघन करुं. एवो अर्थ जाणीने मिह्तामि डुक्कडं दीधा पढी फरी पाप न करुं, ते पापनी साची निंदा कहेवायते. तेम न करता पढी जे पाप करवुं तेथी तो उलटुं माया मृषावादादि पाप लागेते. यतः “जं डुक्कडंति मिह्ता । तं चेव णिसेवए पुणो पावं, पञ्चस्कमुसावाई, मायानिवडी पसंगोअ” इति ॥ १७६ ॥

अ० ए कारण माटे चारित्र लईने जो ते सारा जावथी पालिए तोज तेथी महाफलनी प्राप्ति थायते, अन्यथा आजीविकाने अर्थे चारित्र लीधा करतां गृह स्थधर्मज सारो ठे एम कहेते.

चुअधम्माउं मुणिणो सुहुअरं किर सुसावगंत पि ॥ प

डिअं पि फलं सेयं तरुपडणाउं एअंपि ॥ १७७ ॥

આખા વેષધારી ચારિત્રરહિત જે સુ શ્રાવક છે, તે અરિહંતની પૂજા કરે, સુસા ધુની સેવા કરે, દૃઢાચારીપણું પાલે, ક્ષત્યાદિક ધર્માચરણ કરે છે, અને જે ચારિત્ર વેષ ધારી હોય તે ગૃહી ધર્મ તથા યતિધર્મ એ બંનેથી ત્રણ થાય છે. યત્કેચ “ઠક્કીવ ણિકાયદયા, વિવક્કિંતણેવ દિસ્કિંત ણ ગિહી; જહ્મમાંત ચુક્કો, ચુક્કહ ગિહદાણ ધમ્માંત; ક્ષત્યુપદેશમાલાયાં. વેષધારી ચારિત્રિયાને મૂલગુણવિના તપથી પણ તે બું ફલ થતું નથી. યત્કેચ “મહવય અણુચ્ચયાહ, ઠ ડેવં જો તવં ચરહ્યાણં, સો અન્નાણી મૂઢો, નાવાબુઢો મુણેઅવો.” માટે કેવલ વેષધારી કરતાં ગૃહી ધર્મ સારો છે. દૃષ્ટાંત:- ફલની અનિલાપાથી વૃક્ષ ઉપર ચઢી, ફલ મેલવ્યા વિના પડી ન જતાં તે ફલ મેલવાઈ શકાય તો સારું. પણ જો ફલની પ્રાપ્તિ ન થતાં નીચે પડી જવાય તો ઝલતું શરીરને લાગે તેથી દુઃખની પ્રાપ્તિ થાય. તેના કરતાં વૃક્ષની નીચે બેસીનેજ પહેલું ફલ ગ્રહણ કરિયે તે સારું ॥ ૧૭૭ ॥

સંયમયોગે અપ્પુ, ટિઅસ્સ સંચત્તવજ્જોગસ્સ ॥ ૧૭૮ ॥

રેણ કિંચિ કક્કં આયસહાવેણ ચિઠ્ઠસ્સ ॥ ૧૭૯ ॥

આખા સંયમના યોગે જે આનંદ થાય છે તે કેવલ આત્મસ્વનાવનેવિષેજ અવસ્થિત છે. તેને પરતું શું કામ છે ! માટે જેને ચારિત્ર પરિણમ્યું હોય, તેણે સર્વ પરપ્રતિબંધ મૂકીને આત્મદ્વ્યમાત્રના પ્રતિબંધે પ્રવર્તવું ॥ ૧૭૯ ॥ અખા એક આત્મદ્વ્યમાત્રનેવિષે પ્રવર્ત્યાથી બીજાને ઉપદેશ કેમ દેવાશે, એવિષે કહે છે.

સંવિગ્ગો ગીયઢો વોદેઠ પરંપરાહ કરુણાણ ॥ અન્નો

પુણ તુમણીઠ પુઠં વોદેઠ અપ્પાણં ॥ ૧૮૦ ॥

આખા જે મહાનુજાવી સંવેગી ગીતાર્થ હોય છે, તે પોતે તો કૃતકૃત્ય હોય છે, પરંતુ બીજાની ઉપર પરમ કરુણાણ કરીને તેને પ્રતિબોધ કરે તો તેથીતે મહાફલદાઈ છે. પરંતુ જે એવો ન હોય તેણે બીજાને ઉપદેશ કરવાનું માંમીવાલીને પ્રથમ પોતાના આત્માનેજ બોધ કરવો જોયે છે. જે પોતે પ્રતિબોધ પામ્યા વિના બીજાને પ્રતિબોધ કરે છે તે કેવલ નાટકીઆની પઠે નાટક કરી દેખાવનારો છે એમ જાણવું. ॥ ૧૮૦ ॥

અખા એવી રીતે જ્યારે પરપ્રતિબંધ સારો નથી, કિંતુ એકાકીપણુંજ સારું છે, માટે ગૃહ પણ પ્રતિબંધરૂપજ છે, એમ જે જાણે છે તેનો સંદેહ મટાડવાને અર્થે કહે છે

દવેણ જો અણેગો ગઠે સો જાવઠં હવે એગો ॥ એગાગી

ગીઠિચ્ચિય કયાહ દવેઅ જાવેઅ ॥ ૧૮૧ ॥

વ્યા० ગજમાં ઢતાં ડવ્યથી જે અનેકતા થાયતે, તેજ નાવથી એકતા થાયતે. અન્યથા ગુર્વાજ્ઞાદિક અંકુશવિના ચિત્તરૂપ હસ્તિ સંમારરૂપ બનમાં ફરતાં એકત્વ નાવનારૂપ વેલીનું ઝન્મૂલન કરી નાખે. અતઃજ નગવંતે “એકસ્સ અઙ્ગિ ધમ્મો” ઇત્યાદિક પ્રબંધે કરી એકાકી વિહારનો નિષેધ કહ્યોતે. શ્રીદશવૈકાલિક સૂત્રનેવિષે પ એ આમ કહ્યુંતે “નયા લનિજ્ઞા નિઝણં સયાયં ગુણાદિ અં વા ગુણં સમંવા; ઇક્કોવિ પાવાઃ વિવક્કયંતો, વિહરેજ્ઞ કામેસુ અસક્કમાણો. આ ગાથામાં આમ કહ્યુંતે કે, જ્યારે પોતાયકી અધિક ગુણવાળો અથવા સમાન ગુણવાળો મળે નહીં. ત્યારે એકાકી વિહાર કરવો, તે ગીતાર્થ આશ્રી જાણવું. કેમકે, તે પાપને વર્જીને કામનેવિષે અસંગ કરેતે માટે તેને એમ કહ્યુંતે. અને અગીતાર્થ તો ગીતાર્થની નિશ્રાવિના પાપ વર્જી શકે નહીં. તેમ કામાસંગપણ બાલી શકે નહીં. અતઃજ “ગીયઙ્ગો અ વિહારો, બીઝં ગીયઙ્ગ મીસિઝં જણિઝં ॥ ઇત્તો તસ્ય વિહારો, નાણુન્નાઝં જિણવરેહિં” એ ગાથામાં સુલીરીતે અગીતાર્થને એકાકી વિહારનો નિષેધ કહ્યોતે. માટે ગજમાં રહી, ગુરુકુલવાસ સેવી, શુનાદિકનો અન્યાસ કરી, અને સાધુસંગ ઢતાં પણ અંતરંગ નિર્લેપ રહીને જો અધ્યાત્મનાવના નાવિયે તો પરમાનંદની પ્રાપ્તિ થાયતે. ॥ ૧૮૦ ॥

કિં વહુણા ઇહ જહ જહ રાગદોસા લહું વિલક્કંતિ ॥ ત

હ તહ પયટ્ઠિઅવં એસા આણા જિણંદાણં ॥ ૧૮૧ ॥

વ્યા० ઘણુ શું કહિયે, જેજે પ્રકારે રાગદોષ વિલય થાય તેવી રીતે પ્રવર્તવું. એ જ શ્રીવીતરાગદેવની આજ્ઞા છે. ॥ ૧૮૧ ॥

અક્ષપ્પમયપરિક્કા એસા જુત્તીહિં પૂરિયા જુત્તા ॥ સોહિં

તુ પસાયપરા તં ગીયઙ્ગા વિસેસ વિક્ક ॥ ૧૮૨ ॥

વ્યા० આ અધ્યાત્મમતપરીક્ષા યુક્તિએકરી પૂરી કીધી, તદૂપ જે આ ગ્રંથ છે, તેનું વિશેષજ્ઞ જેગીતાર્થ છે તે મજઝપર રૂપા કરીને શોધન કરો એ વિજ્ઞાપનાતે. ૧૮૨

શાર્દૂલવિક્રીડિતં વૃત્તં ॥ યસ્યાસન્ ગુરવોઽત્ર જીતવીજયપ્રાજ્ઞાઃ પ્રરુષ્ટાઙ્ગયા ત્રાજંતે સનયાનયાદિ વિજયપ્રાજ્ઞાશ્ચ વિદ્યાપ્રદાઃ ॥ કેન્સ્વા યસ્યચ સન્ન પદ્મ વિજયો જાતઃ સુંધીઃ સોદરઃ સોયં તત્ત્વમિદં યશોવિજયસ્ય્યાચ્ચૈવાત્માત્માત્માત્મા ॥ ૧ ॥

ઇતિ પંમિત યશોવિજયજી ંપાધ્યાયરૂત શ્રી અ

ધ્યાત્મમતપરીક્ષાગ્રંથો બાલ્લાવબોધસહિતઃ સમાપ્તઃ

ૐ શ્રીજિનાયનમઃ

અથ શ્રીસમયસાર નાટક બનારસીદાસ કૃત ગુજરાતી

નાણામાં અર્થ સહિત પ્રારંભઃ

ઉપોદ્ધાત.

આ ગ્રંથની દિગંબરી બનારસીદાસે શુદ્ધ હિંદુસ્થાની નાણામાં પદ્યાત્મક ગ્રંથરૂપ રચના કરીને. એ ગ્રંથકર્તા પોતે મહાપંક્તિ તથા કવીશ્વર હોવાથી વિવિધ પ્રકારની ભંડરચના કરીને તેણે પોતાની શ્રેષ્ઠ કૃતિ દેખાડી આપીને. પદલાલિત્યતા તથા અર્થ ગૌરવતાદિક જે કાવ્યના સારા ગુણ વર્ણન કહ્યાને, તે આ ગ્રંથની કવિતામાં સારી રીતે દીઠામાં આવેને. અનંકારવડે કવિતા સારીરીતે નૂપિત કરીને. આ ગ્રંથ અધ્યાત્મિક વિષયવાળો હોવાથી આમાં માત્ર શાંત રસજ મુખ્યને, પણ પ્રસંગાનુસારે બાકીના રસ પણ કવિત દીઠામાં આવેને. જોપણ આ ગ્રંથ ઉપર કહ્યા પ્રમાણે નન્દવાદિકમાં ગણાયલા દિગંબરીનો રચેલોને, તોપણ એનો વિષય આધ્યાત્મિક હોવાથી તે સર્વને ઉપયોગીને; માટે આ પુસ્તકમાં અમે નાખ્યોને. એ ગ્રંથની વ્યાખ્યા કોઈ રૂપચંદર્જી નામના પંક્તિ કરીને, તે પણ હિંદુસ્થાની નાણામાં હોવાથી સર્વ જનને સમજ્યામાં આવે નહી, માટે તેનો આશ્રય લઈને અમે ગુજરાતી નાણામાં વ્યાખ્યા કરી ને. વ્યાખ્યા કરતાં આદિમાં મંગલાચરણનો દોહરો કહ્યોને તે આપ્રમાણે:-

દોહા:- શ્રીજિન વચન સમુદ્ધકો, કાંલગિ હોઈ બચાન; રૂપચંદ તાંહૂ લિખે, અપની મતિ અનુમાન. ॥ ૧ ॥

અર્થ:- વ્યાખ્યાકર્તા રૂપચંદર્જી કહેને કે, શ્રી જિનવચનરૂપ સમુદ્ધનો કહાંશુ થી વ્યાખ્યાન થાય, તોપણ હું મારી મતીને અનુમાને લખી જણાવું. ॥ ૧ ॥

હવે ગ્રંથકર્તા પ્રારંભમાં મંગલાચરણરૂપ શ્રીપાર્શ્વનાથ સ્વામીની સ્તુતિ કરેને:-

કવિત્ત, શ્કતીસાસર્વ હસ્વાક્રુર:- કરમ નરમ જગ તિમિર હરન સ્વગ, ઝરગ લાલન પગ શિવ મગ દરસિ; નિરખત નયન નવિક જલ વરખત, હરખત અમિતનવિક જન સરસિ; મદન કદન જિત પરમ ધરમ હિત, સુમિરત નગત નગ

તસવ મરસિ; સજલ જલદ તન મુકુટ સપત ફન, કમઠ દલન જિન નમત
બનરસિ ॥ ૧ ॥

અર્થ:- જગતમાં જે આઠ કર્મરૂપ તિમિર ઇટલે અંધકારઢે તેનું હરણ
કરવાને સ્વગ ઇટલે સૂર્યરૂપ ઢે. જેના ચરણનેવિષે સર્પનું ચિન્હ ઢે. જે મોહના
માર્ગને દેખાડનારા ઢે. જેનેનેત્રે કરી નિરખતાં કલ્યાણરૂપ જલ વર્ષેઢે, તેણે
કરી અમિત કે० પ્રમાણવિના નવ્યલોકરૂપ સરોવર મહા હર્ષને પામેઢે.
જેમાટે કામદેવના ક્રૂય કરનાર ઢે, અને જેનું ઉત્કૃષ્ટ સહજ સુખરૂપ ધર્મને અર્થે
નક્તજન સ્મરણ કરી રહ્યાઢે. તેથી તેનું સબ દરસિકે० સાત નયરૂપ જે શીત ઢે,
તે નાશી જાયઢે. જેનું શરીર જલસહિત મેઘના જેવું નીજવર્ણ ઢે. જેના મુકુટનેવિષે
સાત ફણ ઢે. જેણે કમઠ નામે અસુરનું માન ખંજન કયુંઢે. એવા જિનકે० શ્રીપા
ર્શ્વનાથ જગવાન, તેને બનારસીદાસ નમસ્કાર કરેઢે ॥ ૧ ॥

ફરીથી વિશેષે શ્રી પાર્શ્વનાથ સ્વામીની સ્તુતિ કરેઢે.

સર્વ લઘુ સ્વરાંત અક્ષર યુક્ત ઢપ્પય ઢંદ. એને ચિત્રકાવ્ય પણ કહેઢે:- સકલ
કરમ સ્વલ દલન, કમઠ સઠ પવન કનક નગ; ધવલ પરમ પદ રમન, જગત જ
ન અમલ કમલ સ્વગ; પર મત જલધર પવન, સજલ ધન સમ તન સમકર; પર
અથ રજ હર જલદ, સકલ જન નત નવ નય હર; યમ દલન નરક પદ
ઢય કરન, અગમ અતટ નવ જલ તરન; વર સબલ મદન વન હર દહન,
જય જય પરમ અનય કરન. ॥ ૨ ॥

અર્થ:- સર્વ કર્મરૂપ સ્વલકે० હુષ્ટ વૈરીને દલવા વાલા ણો. કમઠ નામના મ
હા મૂર્ચ અસુર તેરૂપ પવન આગલ મેરુ પર્વતની પરેં અમ્મગ ણો. ધવલકે० નિર્મ
લ સિંહ સ્થાનકનેવિષે રમનારા ણો. જગતના લોકોરૂપી ઝજ્જલ કમલને વિક
શ્વર કરવાનેઅર્થે સ્વગકે० સૂર્ય જેવા ણો એકાંત નય વાદી જે પર મત, તેરૂપ મેઘ
ને મટાડવાને અર્થે પવનના જેવા ણો. જલ સહિત મેઘ ઘટાના જેવો સ્યામ જે
નો શરીર ઢે. સમકરકે० ડપશમના કરનાર ણો. પરકે० શત્રુરૂપ અગકે० પાપ
રજને હરણ કરવાને મેઘ જેવા ણો જેને સકલ લોક નમે ઢે, અર્થાત્ ત્રિભુવન પૂ
જ્ય ણો. જન્મ મરણરૂપ જે નવ નય તેને હરણ કરનાર ણો. લોકોના મૃત્યુને દ
લવાવાલા ણો. નવ્ય પ્રાણીઓને નરક પદના ક્રૂય કરનાર ણો. અગમ ઇટલે અ
થાહ અને અતટકે० અપાર એવો જે સંસારરૂપ સમુદ્ તેને તરવાવાલા ણો. સર્વ
દોષોમાં વરકે० પ્રધાન અને બલવાન જે કંદર્પવન, તેને બાલવાને હરકે० રુડના

नेत्रनी अग्नि जेवा हे जगवान तमे जयवंता थाओ. वली तमे परम अजय पद ना करनार ठो, एटले जय जंजन ठो. ॥ १ ॥ आ ठप्पय ठंड वडे परमेश्वरनी महिमानुं वर्णन कथुं. अने पोतानुं काव्य चातुर्य दर्शाव्युं ठे.

आ ग्रंथना कर्त्ता बनारसीदास कहेठे के जेना प्रसादथी परगसेन पिताने घेर माहं जन्म थयुं एवो हुं श्री पार्श्वनाथ जगवाननी स्तुति करुं.

सवैया इकतीसा:— जिन्हके बचन उर धारत जुगल नाग, जये धरनिंद पद मावति पलकमें; जाके नाम महिमासों कुथातु कनक करे. पारस पाषाण नामी जयो है खलकमें; जिनकी जनमपुरी नामके प्रभाव हन, अपनो स्वरूप लख्यो जानसो जलकमें; तेई प्रभु पारम महारसके दाता अब, दीजे मोहि साता दग लीलाके ललकमें. ॥ ३ ॥

अर्थ:— ज्यारे श्री पार्श्वनाथ जगवाननी कुमारावस्थाहती त्यारे कोई एक सम ये श्री बनारसी नगरीविषे एक तापसीनी साथे अज्ञानतपश्चर्यानी निर्जर्त्सना पूर्वक वाद थयो, ते प्रसंगे ते तापसीनी धूणीमांनां लाकडांमां नाग ठे एवी रीते श्री पार्श्वनाथ जगवाने कथुं, ते वातने तेना तापसीए गणकारी नही, तेथी ते लाकडांफोमीने ते नागने बाहेर कहाडयो; पण ते अधबव्यो थयो हतो ते थी तमफडवा लाग्यो, तेना अंतना समयमां श्री पार्श्वनाथ जगवाने तेने “ॐ अस्यैवा उसाय नमः” ए मंत्र संजलाव्यो. ते वचन तेणे सारी रीते हृदयमां धारी लीधुं. एटलामां तेना शरीरनी शांति थई गई. तेना अंतना सारा परिणामोने लीधे ते धरणेंड थयो. तेनी स्त्री पद्मावती हती; ए कथा श्री पार्श्वनाथ चरित्र मां प्रसिद्ध ठे. ते अद्भुत महिमाने दर्शावतां ठतां ग्रंथकर्त्ता उपमा लंकारवडे पारसमणि अने श्री पार्श्वनाथना ए गुणनी सादृश्यता देखाडेठे:—

जेना वचन हृदयनेविषे धारण करीने नाग अने नागणी ए बन्ने पलकमां धरणेंड अने पद्मावतीरूपे थया. आंही नाग अने नागणी कहेवाथी दिगंबरिनुं मत जा एवुं. श्वेतांबरी तो एक नाग नेज कहेठे. वली पार्श्वपाखान खलक एटले दुनिया मां प्रसिद्ध ठे एटले पारश मणी नामना पाषाणनुं स्पर्श थतांज लोखंम नामनी कु थातुं सोनुं थायठे. तो ए पाखाणमां एवी महिमां किहांथी उत्पन्न थई? तेनुं उ त्तर कहेठे:— पार्श्व एवुं नाम श्री पार्श्वनाथने तुल्य ठे. तेनी महिमा थकी ए टले मात्र पार्श्व एवुं नाम ठे ते नामनीज महिमांथकी ते पार्श्वरूप पाखाणमां ए वो गुण थयोठे. वली जेनी जन्म पुरीनुं नाम बनारसी नगरी ठे, अने ग्रंथकर्त्ता कहे

हे के, माहं नाम पण बनारसी हुं पाम्यो. ते मात्र नामना प्रजावधी में माहं आत्मस्वरूप जाणी लीधुं. ते केवी रीतें जेम प्रजात समयमां सूर्य पोताना रूपने जलक मां स्वह प्रकाशे हे, तेनीपरे माहं रूप पण प्रकाशी रह्युं हे. ए पण श्री पार्श्वनाथ जगवाननी महिमानो प्रताप हे. तेज श्री पार्श्वनाथ जगवान महा शांत रसने देवावाला हे, ते हवे दृग लीलाकी जलकमेके ० आंख मीचीने उघाडीए अर्थात् ए क पलक मात्रनी सत्तामां मुजने आत्म समाधिरूप शाता आपो. एथी निवृत्ति सुखनी सूचना करी हे. ॥ ३ ॥

सि६ जगवाननी स्तुति करेहे:-

अडिछ ठंद:-आविनाशी अविकार, परम रसधाम है; समाधान सर्वग, सहज अनिरामहै; शु६ बु६ अवि६ अनादि अनंत है; जगत शिरोमणि सि६ सदा जयवंत है ॥ ४ ॥

अर्थ:- जेनोविनाश नथी, अने जेने कोई विकार लागे नहीं. एवो परम रस एटजे कोई केवलीगम्य जे सहजानंद उत्कृष्ट सांतरस, तेना जे धाम एटजे घर हे; माटे सर्वगने विषे सहजनी जे अनंत सुखरूप समाधी तेणेकरी जे अनिराम एटजे अति मनोझहे. चांदराजलोकनी उपर विराजमान होवाथी सर्व दोष थी रहित शु६हे. सर्वज्ञता पाम्याथी बु६हे. अने सर्वना ईश्वर माटे अविरोधहे, एहवी अवस्थाए करी ते अनादि अनंत हे. अने चउद राजलोकना उपर विराजमान हे तेथी जगतना शिरोमणि हे एवा जे श्रीसि६ जगवान ते सदासर्वदा जयवंत थाओ ॥ ४ ॥

साधुरूप जगवाननी स्तुति करेहे:-

सर्वथा इकतिसा:-ज्ञानके उजागर सहज सुख सागर सुगुण रतनागर वैराग रस नखो है; सरनकी रीत हरै मरनको जैन करै करनसों पीठ दे चरण अनुसखो है; धरमको मंमन जरमको विहंमन जु, परम नरम वहे के करमसों लखो है; ऐसो मुनिराज जुअ लोकमें विराजमान निरखि बनारसी नमसकार कखो है ॥५॥

अर्थ:- जे ज्ञाननो उद्योत करनार हे. आत्मइव्यनुं जे सहजसुख तेना जे समुझ हे. अने सुगुनजे ज्ञान, दर्शन अने चारित्ररूप रत्नत्रयीनी आकर एटजे जे खाण हे. पांच इंद्रियोना विषयनेविषे जे वैराग्य ते रूप रसेकरी जे परिपूर्ण थ याहे. कोई परिसह आवीने प्राप्तथयाथी गृहस्थनीपरे शरणनी रीति राखे नहीं. आत्माने शाश्वतइव्य जाणीने जेणे मरणनो जयमुकी दीधो हे. पांच इंद्रियोने

પૂવ આપી તેના વિષયોથી વિમુક્ત થયાથકી જે ચારિત્રને અનુસર્યા છે : વલી જેનો આશ્રય લેવાથી ધર્મપદાર્થ વિરાજમાન થાય માટે ધર્મના મંદ્ય કરનારા છે. મિથ્યામતિરૂપ જે નરમ તેનું વિશેષકરીને જે સ્વંમન કરનારા છે; જે પશ્ચિમ દયાવાન થઈને કર્મોની સાથે યુદ્ધ કરે છે. દયાવાનને યુદ્ધ કરવું સંજવે નહીં તેમ ઠતાં કહ્યું તે માટે વિરોધાલંકાર જાણી લેવો. એવી વિશેષતાનું લીધે જે મુનિરાજ એટલે રૂપી શ્વર જીવલોકમાં પિસતાલીશ લાખ મનુષ્ય કૃત્રનેવિષે વિરાજમાન છે તેને હૃદય કમલથી જોઈને બનારસીદાસ નમસ્કાર કરે છે. ॥ ૫ ॥

હવે પાંચ અનુવ્રત લીધા છે જેમણે એવા સમકિતીની સ્તુતિ કરે છે.

સવંયા તેઈસા:-- જેદ વિદ્વાન જગ્યો જિનકે ઘટ, શીતલ ચિત્ત જયો જિમ ચંદન; કેલિ કરે શિવ મારગમેં જગમાંહિ જિનેશ્વરકે લઘુ નંદન; સત્ય સ્વરૂપ સદા જિન્હકે પ્રગટયો અવદાત મિથ્યાત નિકંદન; સંત દશા તિન્હકે પહિચાન કરે કર જોરિ બનારસિ બંદન. ॥ ૬ ॥

અર્થ:-- જે મંદબુદ્ધિ છે તે જીવ અને શરીરને એક કરી જાણે છે; જેદ જાણતા નથી. પણ જેણે સમકિત પામ્યો છે, તેના હૃદયમાં જડ અને ચેતનનું નિન્ન નિન્ન જ્ઞાન થયું છે; એવું તેને જેદવિદ્વાન જાગૃત થયો, તેથી તેનું ચિત્ત ચંદનની પથે શીતલ થયું છે. જે મુક્તિ મારગમાં કેલિ કરે એટલે खेल કરી રહ્યા છે; આ જગતમાં શ્રી જિનેશ્વરના જે ન્હાના પુત્ર છે. અને સાધુજે છે તે સર્વજ્ઞપુત્ર કહેવાય છે માટે તે મોટા પુત્ર છે. વલી આત્મા સદા નિશ્ચયેકરી સત્યરૂપમાંજ છે, પણ મિથ્યાતવડે મલિન થઈ રહ્યો છે. તે ફરી સત્યસ્વરૂપ જેનું નિર્મલ પ્રગટતાને પામ્યું છે, અને મિથ્યાત્વનું નિકંદન થયું છે, એટલે મિથ્યાત્વ રહ્યું નથી. ચાર અનંતાનુબંધીની જડ તુટી ગઈ છે. એવી તેમની શુદ્ધદશા ઝલ્લખીને બનારસીદાસ બંને હાથજોડી વંદના કરે છે. એ સવંયામાં સમ્યક્તાની દૃઢતા બતાવી છે. ॥ ૬ ॥

પૂર્ણ સમ્યક્તા દર્શાવવાને અર્થે ફરી તેનીજ સ્તુતિ કરે છે.

સવંયા ફકતીસા:--સ્વારથકે સાચે પરમારથકે સાચે ચિત્ત સાચે સાચે બૈન કહે સાચે જૈનમતી હૈં; કાહૂકે વિરોધી નાંહિ પરજાયબુદ્ધિ નાંહિ, આતમ ગવેષી ન ગ્રહસ્થહૈં ન યતી હૈં; સિદ્ધિ રિદ્ધિ વૃદ્ધિ દીસૈ ઘટમેં પ્રગટ સદા, અંતરકી લક્ષણોં અજાચી લક્ષપતી હૈં; દાસ જગવંતકે ઝડાસ રહે જગતસોં, સુખિયા સદીવ એસે જીવ સમકિતી હૈં. ॥ ૭ ॥

અર્થ:-- જેની સ્વાર્થ એટલે આત્મા પદાર્થનેવિષે સાચી પ્રતીતિ છે. તથા પરમાર્થ તે મોક્ષ પદાર્થનેવિષે સાચી પ્રતીતિ છે. જેનું ચિત્ત નિર્મલ છે. જે સત્યવચનના બોલ

નારા છે. જે સાચા જિનમતને ગ્રહણ કરી રહ્યા છે. જેનું મન કલ્પના કરતું નથી. કેમ કે, તે સાતે નયનું શુદ્ધસ્વરૂપ જાણે છે તેથી કોઈના દર્શનના વિરોધી નથી. જેમ બૌદ્ધ મતાનુસારી પર્યાય બુદ્ધિવાલા છે પણ ઇચ્છા બુદ્ધિવાલા નથી. તેથી જીવને ક્ષણજંતુર માને છે. તેમ સમકિતીપર્યાય બુદ્ધિવંત નથી. પણ આત્મઇચ્છાની ગવેષના કરનાર છે તેથી તેને પર વસ્તુમાં મોહ નથી. માટે ગૃહસ્થ પણ નથી. અને મહા વ્રત લીધા નથી, તેથી યતિ પણ નથી. પોતાના ઘટને વિષે શુદ્ધ આત્મ ઇચ્છાને સિદ્ધસમાન જ જુએ છે. તેથી ઘટમાં જ પ્રગટ સિદ્ધિ દેખે છે. અને જ્ઞાન દર્શન ચારિત્રરૂપ સિદ્ધિની વૃદ્ધિ જેના ઘટમાં સદા પ્રગટ દેખાય છે. જે અંતર પરમાત્મા દેવ છે તેનું જેને લક્ષ થયું છે, તેથી અયાચી એટલે કોઈની પાસે કાંઈ માગે નહીં. એવા લક્ષપતિ છે. વલીજે એ પૂર્વોક્ત પ્રકારના પ્રગટ સ્વરૂપને પામેલા શ્રી વીતરાગ જગવંતને પામીને તેના દાસ થયા છે; અને જગતથી ઉદાસ રહે છે. જે આત્મ અને રાંડ એ બે ધ્યાનથી વિમુક્ત થયા છે, તેથી સદીવ સુખની સન્મુખ થયા છે, એવા સમકિતી જીવ મહા સુખમયી છે. ॥૭॥

ફરી પોતાના ઉદ્ધાસથી સમકિતીની સ્તુતિ કરે છે:—

સર્વથા ઇકતીસા:— જાકે ઘટ પ્રગટ વિવેક ગનધરકોસો, હિરદે હરખ મહા મોહકોં હરતુ હૈ; સાચો સુખ માનેં નિજ મહિમા અમોલ જાનેં, અપુહીમેં આપનો સુજાવલે ધરતુ હૈ. જૈસે જલ કર્દમ કતક ફલ નિન્ન કરે, તૈસે જીવ અજીવ વિલજ્જન કરતુ હૈ; આતમ સગતિ સાધેં જ્ઞાનકોં ઉદાં આરાધેં, સોઈ સમકિતી જવસાગર તરતુ હૈ ॥ ૮ ॥

અર્થ:— એવી રીતે “ઉપ્પનેવા, વિગમેવા, ધૂવેવા.” એ ત્રણ પદ સાંજલીને ગણ ધરના હૃદયમાં પ્રગટ વિવેક ઉત્પન્ન થાય છે; અને અર્થને વિષે કોઈ સંદેહ રહે નહીં. તેવી રીતે જ સમકિતીના ઘટમાં વિવેક પ્રગટ થયો છે, તેણે કરી સ્વસ્થ થઈ પોતાના હૃદયમાં આનંદને પામી મહા મોહને હરણ કરે છે. પોતાનું મિથ્યાત દૂર કરી ને સમ્યક્ત કરે છે. હવે સમ્યક્તની વ્યવસ્થા કહે છે:— જે વિષય સુખ છે તે તો અનિત્ય છે, માટે જૂઠા છે, અને સહજ સમાધિ સુખ જે છે તે શાશ્વત છે તેથી તે સુખને જ સાચું માને છે. અને પોતાની જ્ઞાતારૂપ મહિમા અમોલ જાણે છે. તથા જ્ઞાન દર્શન અને ચારિત્ર જે છે તે પોતાનો સ્વજાવ છે, તેને પોતામાં જ ધારે છે. પહેલાં જીવ મિથ્યાત્વદશામાં જીવ અને શરીરને એક કરી જાણતો હતો, અને હમણા જીવ અને અજીવને નિન્નનિન્ન લક્ષણે કરી જાણે છે. જેમ પાણી અને ચીકલ એકતાં થઈ ગયાં હોય, તેને કતકફલનિર્મલીનું ચૂર્ણ નાખવાથી પાણી તથા કાદવને તે રેણુ નિન્નનિન્ન કરી નાખે છે, તેમ જીવ અને અજીવને જુદો જુદો જ

લેહે. ચારિત્રમાં આત્માની શક્તિને સાધે, અને મતિજ્ઞાન તથા શ્રુતજ્ઞાનનો ઉદય થવાની ઇચ્છા કરેહે. મતિઅજ્ઞાન તથા શ્રુતઅજ્ઞાનને ગમાવી દિયેહે. તે સમકિતી જીવ જવસમુદ્ધનો તરનાર કહેવાયહે; એ રહસ્ય છે ॥ ૭ ॥

હવે સમકેત પામ્યા ઠતાં મિથ્યાત્વદૃષ્ટિમાંજ રહેને, તેનું વર્ણન કરેહે.

સર્વેયા ઇકતીસા:— ધરમ ન જાનત બચાવત જરમરૂપ, ઠૈર ઠૈર ઠાનત જરાઈ પહ્ણપાતકી, નૂઝ્યો અજિમાનમેં ન પાવં ધરે ધરનીમેં, હિરદેમેં કરની વિચારં ઉતપાતકી, ફિરેમાવામોલસોં કરમકે કલોલનમેં, વૈરહી અવસ્થાસોં બધૂલાકેસે પાતકો, જાકી ઠાતી તાતી કારી કુટિલ કુબાતી નારી, એસો બ્રહ્મઘાતી હૈ મિથ્યાતી મહાપાતકી. ॥ ૮ ॥

અર્થ:— જે વસ્તુના સ્વનાવરૂપ ધર્મને જાણે નહી, અને કર્મરૂપ મિથ્યાવાણીને વચાણે; તથા ઠેકાણે ઠેકાણે, પોતાનું મન સ્થાપવાને પહ્ણપાતની લડાઈ કરે અને પોતાના અજિમાને નૂઝ્યો થકો ધરતી ઉપર પગ રાખે નહી, પોતાનેજ તત્ત્વવેત્તા જાણે, એમાં અધર પગવડેકરી ઉત્પ્રેક્ષાલંકાર જાણવો. અને હૃદયામાં જેથી ઉતપાત ઉપજે એવીજ કરણીનો વિચાર કરે, અને આ સંસારરૂપ સમુદ્ધનેવિષે કર્મરૂપ, કલોલોના ધકાયે કરી ચારે ગતિમાં મામામોલ કરતો ફરેહે; જેમ વંટોલિયા વાયુમાં આવીગણું પાનડું આકાશમાં ઝડીને નમ્યાં કરેહે, પણ કોઈ ઠેકાણે સ્થિર થઈ રહેતું નથી; તેવીજ એની અવસ્થા થઈ રહીહે. જેની ઠાતી રાગદેષવમેં તપ્ત થઈ રહેહે; તે તાપે કરી કાલી એટલે માયા તેને રાખવાથી કુટિલ થઈ રહેહે. અને કુબાતી એટલે જે માઠી વાતોનુંજ ચિંતવનકરી રહેહે. તથા પાપેકરી જરેલી છે માટે નારી જાણવી એવી જેની ઠાતી છે, એહવો બ્રહ્મઘાતી એટલે આત્મઘાતનો કરનાર મિથ્યાત્વી જીવ મહાપાતકયુક્ત છે ॥ ૯ ॥

બોહરા:— વંદો શિવ અવગાહના, અરુ વંદોં શિવપંથ, જસુ પ્રસાદ જાણા કરો, નાટક નામે ગ્રંથ. ॥ ૧૦ ॥

અર્થ:— જિહાં સિદ્ધનો અવગાહ થઈ રહ્યોહે, તે ક્ષેત્રને હું વંદન કરુંહું, અને જ્ઞાન વર્ણન ચારિત્ર એ મોહનો પંથકે ૦ માર્ગ છે, તેને હું વંદન કરુંહું. એ મંગલાચરણ કરી હવે પોતાનું પ્રયોજન કહેહે:— જેના પ્રસાદ થકી સમય સાર નાટક ગ્રંથ સંસ્કૃતમાં હતો તે પ્રાકૃત જાણારૂપ કરુંહું. એ પ્રયોજન કહ્યો. ॥ ૧૦ ॥

હવે આ ગ્રંથના અધિકારી બનારસીદાસ પોતેજ છે; અને એમાં કહેવા લાયક પોતાનું આત્મદૃષ્ય છે તેનું વર્ણન કરેહે:— કવિવર્ણન.

सवैया तेवीसा-- चेतनरूप अरूप अमूरति सिद्ध समान सदा पद मेरो ; मोह महातम आतम अंग कियो परसंग महातम मेरो ; ज्ञानकला उपजी अब मोहि कहौ गुननाटक आगम केरो. जासु प्रसाद सधै शिवमारग तेग मिटे घटवास वसेरो ॥ ११ ॥

अर्थ:- बाह्यात्मामां अंतरात्माने अने अंतरात्मायां परमात्माना स्वरूपने जोईये, ए मारो निश्चयरूप पद कहेवा योग्य थायने. ते चेतनरूपी अनूपम अमूर्तिक सिद्ध समान ठे. जो ते निश्चयरूप पद एवो ठे तो पढी ते प्रगट केम जणा तु नथी? तेनो उत्तर एम ठे के. मोहकर्मनुं कोई एहवुं महात्म्य ठे ते प्रसंगथी आत्मअंगके० आत्म प्रदेशनेविषे महाअंधकारनो घेरो ठे तेथी प्रगट लखातुंनथी. हमणा कोई ज्ञान कला मुफने उपनी ठे ते कलानो अंश प्रगट थयोने. तेथी नाटक सिद्धांत गुणनुं व्याख्यान करुंनुं, जे आगमना प्रसादवडे मोहमार्ग सिद्ध थाय अने जलदीथी शरीरमां वास वसवानुं मटी जाय. एटलेअशरीरपणुं मिद्ध थाय. ॥ ११ ॥

हवे आ ग्रंथनुं गौरवपणुं बतावीने कविराज पोतानी बुद्धिनुं मंदपणुं देखामी लघुता जाणवे ठे:- लघुता वर्णन:-

सवैया इकतीसा:- जेसै कोउ मूरख महासमुद् तरिवेको चुजानिसों उद्यत नयो है तजि नावरो; जेसै गिरिउपरि विरषफल तोरिवेकों बावन पुरुष कोउमंग उतावरो; जेसे जलकुंममें निरखी शशि प्रतिबिंब ताके गहिवेकों कर नीचो करे मावरो; तैसें मे अलपबुद्धि नाटिक आरंज कीनो गुनीमोहि हसैंगे कहेंगे कोउ बावरो ॥ १२ ॥

अर्थ:- जेम कोई मूरख मनुष्य महासागरने तरवा चाहै अने वाहाणने ठोडी हाथवमे तरवानो उद्यम करे, तो कार्य केमबने; जेम कोई वामन पुरुष होय अने पहाड उपर वृद्ध होय तेनां फलतोडवाने उतावलो थको उमंग करे, ते कार्य केवी रीते बनी शके? वली एक त्रीजो दृष्टांत कहेने के. जेम पाणीना कुंममां चंडुं प्रतिबिंब पड़ेनुं जोईने कोई नादान तेने साचो चंड समजी हाथ नीचो करे तो तेना हाथमां चंडमां केवी रीते आवे? तेमज हुं अल्पबुद्धि हुं, अने आवा नाटकग्रंथनो आरंज मे कीथोने, ते मारोआरंज सफल नही यशे तेवारे बीजा गुणवान पुरुषो कहेनेके. जुउ आ ग्रंथनो आरंज करेने एवुं कहीने गुणीजनो मने बावरो जाणी हशी काडशे ॥ १२ ॥

वली ए कार्य करवाने साहस करेने पुनः

सवैया इकतीसा:- जैसै कोउ रतनसों वींध्यो है रतन कोउ, तामें सूत रेशमकी दोरी पोइ गई है, तैसे बुद्धीटीका करीनाटिक सुगम कीनो तापरि अलप बुद्धि सुद्धि

परिनिर्झ है; जैसे काहु देसके पुरुष जैसी जाषा कहै, तैसी तिनहूके बालकनी सिखीलई है, तैसै ज्यों ग्रंथको अरथ कह्यो गुरु त्यों हमारी मति कहिबेकों सावधान नई है ॥ १३

जेम कोई हीरानी कणीवडे कोई कठण रतनने आगलथी वींधी राख्युं होय, ने ते पढी तेमां पटुवो रेशिमनी दोरी परोवे ते सुगम चालीजाय तो तेम आ कार्य पण थरो. केमके मुनि अमृतचंद अने पांमेराजमल जेवा पंमिती थया तेमणे आ ग्रंथनी टीका बालबोधमां करीने आ नाटकग्रंथने सुगम कखोले, तो तेउपर माहरी अल्प बुद्धि ठे तोपण आ ग्रंथमां सुधी रीते परणमी गई ठे, तेथी आ कार्य नेविषे महारी समर्थानो दृष्टांत देखाहुं हुं:- जेम कोई देशनो वसनारो पुरुष पोतानी देशनापामां बोले अने तेनुं बालक होय तेपण तेनीपासे रहेतोथको ते जाषा शीखी ले ठे; तेमज आ कार्य पण ठे. केमके मारा गुरुए आ ग्रंथनो अर्थ मने कह्योले, तेज प्रमाणे आ ग्रंथनो अर्थ केहेवाने मारी बुद्धि समाधिवंत थईले. एटले आगल कहेलो पश्चाताप मटयो ॥ १३ ॥

हवे पोताना सामर्थ्यनुं कारण बतावेले.

सवैया इकतीसा:-कबहों सुमति वहै कुमतिको बिनाश करै, कबहों विमल ज्योतिअंतर जगति है; कबहों दया वहै चित्त करत दयालरूप, कबहों सुजाजसा वहै लोचन लगति है; कबहों कि आरती वहै प्रभु सनमुख आवै, कबहों सु नारती वहै बाहरि बगति है; धरै दसा जैसी तब करै रीति तैसी ऐसी हिरदे हमारे जगवंतकी जगति है ॥ १४

अर्थ:- अमारा हृदयमां जगवंतनी जगती रहीठे, ते क्यारेकतो सुमतीरूप थईने कुमतीनो नाश करेठे, क्यारेक अंतरविषे ते जगती विमल ज्योतीरूप थई, ने जागृत थायठे, अर्थात् सम्यक्त चेतना तेज जगवंतनी जक्ति ठे; क्यारेक तेज जक्ति दयारूप थईने चित्तने दयालरूप करेठे, अने क्यारेक ते जक्ति पोताना आत्मईश्वरने जोवानी लालसा के० लगन थकी एटले लयलागवामां लोचनोने स्थिर करेठे. अने क्यारेक तो ते जक्तिना रति के० अति रंगेकरी प्रभु सनमुख थई रहेठे (बीजेअरथे प्रभु सनमुख आरती करेठे ते) अने क्यारेक तो ते जगति सुनारती के० नजी वाणीरूप थईने बाहार बगति के० शब्द करी रहेठे. जेवी जेवी दशा धारेठे ते वारे तेवी तेवी रीतनी करनारी ठे, ते एवी जगवंतनी जक्ति अमारा हृदयमां वसी रहीठे तेथी आ नाटकग्रंथ रचनारूप कार्यमां पण एक जगवंतनी जक्तिज कारण ठे. एतात्पर्यार्थ ठे. ॥ १४ ॥

હવે આ ગ્રંથનો મહિમા વર્ણવેલે. અથ નાટક વર્ણન:-

સવૈયા શ્કતીસા:- મોઁવ ચલવેકોં સોન કરમકો કરૈ બોન, જાકો રસ જોન બુધજોન જ્યોં ઘુલતિ હૈ; ગુનકો ગરંથ નિરગુનકો સુગમ પંથ, જાકો જસ કહત સુ રેશ અકુલિત હૈ; યાહીકે જુ પઢી સો ઝડત જ્ઞાન ગગનમેં યાહીકે વિપઢી જગ જાલમેં રુલત હૈ; હાટકસો વિમલ વિરાટકસો વિસતાર, નાટક સુનત હીય ફાટક રુલત હૈ ॥ ૧૫ ॥

અર્થ:- જેમ જાણ સુકનવડે કાર્ય સિદ્ધિ થાયલે, તેમ આ ગ્રંથપણ મોક્ષમાર્ગે ચાલનારને કાર્યસિદ્ધિનો કરનાર લે; તથા આ ગ્રંથ કર્મરૂપ કેફની જાલ કાઢવાને વમન કરવાનું ઔષધ લે; અને જેન ગ્રંથનો રસ લે તે રસ જોન કેળ પામિને તેમાં પંક્તિ લોક જોનનીપરે ગર્ક ધર્મરહ્યાલે વલી જેમાં ગુણજે જ્ઞાન દર્શન ચારિત્ર તેની ગ્રંથ કેળ રચનાલે, પરમતિની અપેક્ષાએ નિર્ગુણજે મોક્ષપદ તેનો સુગમ પંથ લે તે નિર્ગુણ કહેવો લે, જેનો યશ અદ્વય સુખ લે; જેને કહેવાને ૬૬ પણ અકલાયલે અને આ ગ્રંથનો જેણે પદ્મ લીધો લે, તે તો આ ગ્રંથરૂપ પાંચના પ્રજાવચી જ્ઞાનરૂપ આકાશમાં પદ્મીની પરે ઝડી રહ્યાલે અને જે આ ગ્રંથના વિપદ્ધિલે તે પાંચરહિત પદ્મીની પરે જગતરૂપ પારાધીની જાલમાં રુલી રહ્યાલે તેમાટે આ નાટકનામા ગ્રંથ તે હાટક એટલે સુવર્ણસમાન લે અને જેમ ગીતા ગ્રંથમાં શ્રીકૃષ્ણે વૈરાટરૂપ મહોટા વિસ્તારે કરી દેશાડ્યું તેવો આ ગ્રંથ પણ વિસ્તારવંત લે એવા આ નાટક ગ્રંથને શ્રવણ કરતામાં હૈયાના કમાડ તે ફાટક કેળ રુલી જાયલે ॥ ૧૫ ॥

દોહરા:- કહોં શુદ્ધ નિહચેં કથા, કહોં શુદ્ધ વિવહાર; મુક્તિ પંથ કારન કહોં, અનુજોનો અધિકાર ॥ ૧૬ ॥

અર્થ:- જે શુદ્ધ નિશ્ચયરૂપ કથાલે તે કહીશ. અને શુદ્ધ વ્યવહાર જે લે તે પણ કહીશ અને મુક્તિ પંથનું કારણ જે લે તે પણ કહીશ અને અનુજવનો જે અધિકાર લે તે પણ હું કહીશ ॥ ૧૬ ॥

અનુજવ પદાર્થનું લક્ષણ કહેલે:- અનુજવ વર્ણન

॥ દોહા ॥ વસ્તુવિચારત ધ્યાવતૈ, મન પાવૈ વિશ્રામ; રસ સ્વાદન સુખ ઝપજે, અનુજો યાકો નામ ॥ ૧૭ ॥

અર્થ:- અજાણીવસ્તુ જાણવાને મનમાં વિચાર કહ્યાથી તથા તેનું ચિંતન કહ્યાથી એમ સ્વોજતાં સ્વોજતાં જ્યારે મનમાં ઠીક ઠીક ત્યારે સત્ય સમજ્યાના રસનો સ્વાદ પ્રાપ્ત થાય ને તેથી સુખ ઝપજે તેનું નામ અનુજવ લે ॥ ૧૭ ॥

દોહરા:- અનુજૌ ચિંતામનિ રતન, અનુજૌ હૈ રસકૂપ ; અનુજૌ મારગ મો
સ્વકો, અનુજૌ મોસ્વ સરૂપ ॥ ૧૮ ॥

અર્થ ॥ અનુજવ જેઠે તેજ ચિંતામની રત્ન છે, અને તેજ અનુજવ રસાયનની
કુપી છે ; અનુજવ તેજ મોક્ષનો મારગ છે અને અનુજવજ મોક્ષ સરૂપ છે ॥ ૧૮ ॥

અનુજવ મહિમા.

સવૈયા ઇકતીસા:- અનુજૌકે રસકો રસાયન કહત જગ, અનુજૌ અન્યા
સ યહૈ તીરથકી ઠૌર હૈ ; અનુજૌકી જો રસા કહાનૈ સોઈ પોરસા સુ, અનુ
જૌ અધોરસા સુ ઝરધકી દૌર હૈ ; અનુજૌકી કેલી યહૈ કામધેનુ ચિત્રાવેલી,
અનુજૌકો સ્વાદ પંચ અમૃતકો કૌર હૈ ; અનુજૌ કરમ તોરૈ પરમસો પ્રીતિ જો
રૈ અનુજૌ સમાન ન ધરમ કોઝ ઔર હૈ ॥ ૧૯ ॥

અર્થ:- જગતવાસી લોક અનુજવના રસને રસાયન કહે છે, કેમકે જેમ રસાય
ન લોઢાનું સુવર્ણ કરે છે, તેમ અનુજવ જેઠે તે મિષ્ટાત્વને ફેડીને સમ્યક્તિ કરે
છે, જેમ તીર્થની ઠોર જવાથી અપાવન હોય તે પાવન થાય છે. તેમ ગ્રંથવિષે અનુ
જવનો અન્યાસ તે અજાણને જાણ કરે છે. અને અનુજવની જે રસા કે ૦ ઇશ્વરી તે
હજ સુવર્ણ પોરસા છે, એટલે અનુજવની उत्पत्ती છે તે સોવન પોરસાની પરે વૃદ્ધિ
પામે છે. અને અધોરસા કે ૦ પાતાલ લોક, તે પણ અનુજવ રૂપમાં છે, અને ઊર્ધ્વ
લોકની દોર તે પણ અનુજવરૂપમાં જ છે, એટલે અનુજવમાં જ સ્વર્ગ નરક છે, અને અ
નુજવની કેલી કે ૦ રમત તે કામધેનુરૂપ છે, તે આપણી રુદ્ધિને વધારનારી છે, અને
તે અનુજવની જે કેલી છે તે અદ્ભુત રુદ્ધિ કરવાને ચિત્રાવેલી છે, અને અનુજવનો સ્વા
દ તે પંચામૃતના કૌર કે ૦ ગ્રાસ જેવો છે. અનુજવ કરમને તોમે છે, ને પરમાત્માની
પ્રાપ્તિ જોડે છે; એટલે અનુજવથી સ્વોજતાં પરમાત્માની પ્રાપ્તિ થાય છે; તેથી સર્વ ધર્મ
ધારણ કરવામાં અનુજવ જેવો બીજો કોઈ ધર્મ નથી. એટલે અનુજવ જ્ઞાન જાણ
વાથી જ મોક્ષ માર્ગ નજીક છે. ॥ ૧૯ ॥

હવે અનુજવ સાધવાને ૪ ઇચ્છાનું વર્ણન કરે છે. તેમાં પ્રથમ જીવ ઇચ્છા વર્ણન:-
દોહરા ॥ ચેતનવંત અનંત ગુન, પર્યાય સકતિ અનંત ; અલક્ષ અલક્ષમિત
સર્વગત, જીવ દરવિરતંત ॥ ૨૦ ॥

અર્થ:- જાણવા માત્રને ચેતન કહે છે તદ્રૂપ શક્તિવાન છે, જેના અનંત ગુણ
છે. જેમાં પર્યાય કે ૦ નામાંતરણું પામવાની અનંત શક્તિ છે, ઇન્દ્રિય અગોચર

હે, તેથી અલક્ષ હે, દેહના સ્વંન થાય પણ આત્મા અસ્વંનિત હે, સર્વ લોકમાં જાયો હે તેથી સર્વ ગત હે, એવું જીવ ડ્યવ્યનું સ્વરૂપ હે. તે કહ્યો. ॥ ૨૦ ॥

હવે પુજન ડ્યવ્યનું લક્ષણ કહેહે. અથ પુજન ડ્યવ્ય યથા:-

દોહરા:- ફરસ વર્ન રસ ગંધમય, નરદ ફાસ સંતાણ; અનુરૂપી પુજન દરબ, નન પ્રવેશ પરવાન ॥ ૨૧ ॥

અર્થ:-સ્પર્શ વર્ણ રસગંધ એ ગુણમય સદા રહે, નરદ જે સોગરીરૂપ રાગ તેના પાસા માં સૂક્ષ્મ, વૃત્ત, અસ્ત્ર, ચતુરસ્ત્ર, આયત એ પાંચ સંસ્થાન હે; તેથી એનું નામ સંસ્થાન હે. પોત પોતાની વર્ગણા યોગ્યરૂપ ગ્રહણ કરે, તેથી એ પુજન ડ્યવ્ય અનુરૂપી અથવા પર માણરૂપી હે. જેમ આકાશ પ્રદેશ અનંત હે, તેમ એ પણ અનંત પ્રમાણ હે ॥ ૨૧ ॥

હવે ધર્મ ડ્યવ્યનું લક્ષણ કહેહે. ધર્મ ડ્યવ્ય યથા.

દોહરા:- જૈસૈ સલિલ સમૂહમેં, કરૈ મીન ગતિ કર્મ; તૈસૈ પુજન જીવકો, ચલ ન સહાઈ ધર્મ. ॥ ૨૨ ॥

અર્થ:-જેમ પાણીના નરાવમાં માઠાનું ગમન ક્રિયા કરેહે, તહાં ક્રિયાનો કર્તા માઠાનું હે, અને સલિલ સમૂહ જે પાણીનો નરાવ તે ક્રિયાનો સાધક હે તેમ પુજન ડ્યવ્યની તથા જીવડ્યવ્યની ચલન ક્રિયાનો સાધક ધર્માસ્તિકાય ડ્યવ્ય હે. ॥ ૨૨ ॥

હવે અધર્માસ્તિકાય ડ્યવ્યનું લક્ષણ કહેહે. અધર્મ ડ્યવ્ય યથા.

દોહરા:- જ્યોં પંથિક ગ્રીષમસમૈ, બૈઠે ઠાયા માહિં; ત્યોં અધર્મકો જૂમિમેં, જ ડ ચેતન ઠહરાંહિ. ॥ ૨૩ ॥

અર્થ:- જેમ કોઈ વટેમાર્ગુ બેસવાની ક્રિયાનો કર્તા હે, ને ક્રિયાની સાધક ઠાયા હે, તેમ અધર્માસ્તિકાયની જૂમી કે ઓ અવગાહના તેમાં જડ જે પુજન ને ચેતન જે જીવ તે બને સ્થિર થાયહે, તેથી અધર્માસ્તિકાય ડ્યવ્ય સ્થિરતાનું કારણ હે. ॥ ૨૩ ॥

હવે આકાશ ડ્યવ્યનું લક્ષણ કહેહે. આકાશ ડ્યવ્ય યથા.

દોહરા:- સંતત જાકે ડદરમેં, સકલ પદારથ વાસ; જો નાજન સબ જગત કો, સોડ દરબ આકાશ. ॥ ૨૪ ॥

અર્થ:- સંતત કે ઓ નિરંતર જેના ડદરમાં સમસ્ત પદાર્થ વસી રહ્યાહે, અને જે સર્વ જગતનું નાજન કે ઓ આધારજૂત હે, તે આકાશ ડ્યવ્ય જાણવું. ॥ ૨૪ ॥

હવે કાલડ્યવ્યનું લક્ષણ કહેહે. કાલ ડ્યવ્ય યથા.

દોહરા:- જો નવકરિ જીરન કરૈ, સકલ વસ્તુ થિતિ ઠાન, પરાવર્તવર્તન કરૈ, કાલ દરબ સો જાન. ॥ ૨૫ ॥

અર્થ:- જે દ્રવ્ય વડે સઘલા વસ્તુની સ્થિતિ બંધાય એટલે પેલાં સકલ વસ્તુને નવી બતાવે, ને પઠવાડેથી તે સઘલીને જુની કરી દેવાડે, અને વનટ પાલટ વર્તી વવાની દશાધરે તે કાલદ્રવ્ય જાણવું. ॥ ૨૫ ॥

હવે આ ગ્રંથમાં કહેવા જાયક નવ તત્વ છે તેનું વર્ણન કરેછે:- તેમાં પ્રથમ જીવતત્વની સમજ પાડેછે. નવતત્વ વર્ણન, જીવતત્વ યથા.

દોહરા:- સમતા રમતા ઝરધતા, જ્ઞાયકતા સુખનાસ; વેદકતા ચૈતન્યતા, એ સબ જીવ વિલાસ. ॥ ૨૬ ॥

અર્થ:- સર્વ જીવ બરાબર છે એ સમતા, ઘટઘટમાં રમી રહેછે એ રમતા, કુર્ધ્વ દિશે ગમન કરવું એ ઝરધતા, સર્વ પદાર્થનો જાણનાર તે જ્ઞાયકતા સુખમય નાસે છે તેથી સુખનાસ, સુખદુઃખ વેદે એ વેદકતા, અને ચેતના ગુણથી ચૈતન્યતા એ સ ઘલો જીવ તત્વનો વિલાસછે. ॥ ૨૬ ॥

અથ અજીવતત્વ યથા.

દોહરા:- તનતા મનતા વચનતા, જડતા જડ સંમેલ; લઘુતા ગુરુતા ગમનતા, એ અજીવકે खेल. ॥ ૨૭ ॥

અર્થ:- શરીરપણું, મનપણું, વચનપણું, જડવસ્તુમાં શેલજેલ થવાપણું, લઘુ પણું, ગુરુપણું, ગમનપણું એ સર્વ અજીવતત્વના खेलછે. ॥ ૨૭ ॥

અથ પુન્યતત્વ યથા.

દોહરા:- જો વિશુદ્ધ નાવનિ બધે, અરુ ઝરધ મુખ હોય; જો સુખદાયક જ ગતમેં, પુન્ય પદાર્થ સોય. ॥ ૨૮ ॥

અર્થ:- જે પદાર્થ વિશુદ્ધ પરિણામથી બધે, અને જેનું કુર્ધ્વમુખછે, કુર્ધ્વગતિ એજ ચડેછે, જે પદાર્થ જગતમાં સુખદાયકછે, તે પુન્ય પદાર્થ જાણવો. ॥ ૨૮ ॥

અથ પાપ તત્વ યથા.

દોહરા:- સંકલેસિ નાવનિ બધે, સહિજ અધોમુખ હોય; દુઃખદાયક સંસારમેં, પાપ પદાર્થ સોય. ॥ ૨૯ ॥

અર્થ:- જે પદાર્થ સંકલેશ નાવ વડે કષાયનીવૃદ્ધિથી બધે, સેહજે જેની ગતી નીચી છે અધોમુખછે, અને જગતમાં દુઃખદાયક છે તેજ પાપ પદાર્થ કેવાયછે. ૨૯

અથ આશ્રવ તત્વ યથા.

દોહરા:- જોઈ કરમ ઝઘોત ધરિ, હોઈ ક્રિયા રસ રત્ત; કરખે નૂતન કરમ કોં, સોઈ આશ્રવ તત્ત. ॥ ૩૦ ॥

अर्थः-- जे कर्मनो उदय धरीने शुन तथा अशुन क्रियाना रसमां रत्त थई रहे, त्यारे नवां करमनुं करखे के० खेचवुं करे ते आश्रव तत्व केवाय. ॥ ३० ॥

अथ संवर तत्व यथा.

दोहाः-- जो उपयोग सरूप धरि, वरतै जोग विरक्त; रौके आवत करमकों, सो है संवर तत्त. ॥ ३१ ॥

अर्थः-- जे शुद्ध उपयोग स्वरूपने धारीने मन वचन काया जोगधी विरक्त थको वर्त्तै अने नवां करम आवताने रोकी राखे ते संवर तत्व कहियें. ॥ ३१ ॥

अथ निर्झरा तत्व यथा.

दोहाः-- जो पूरव सत्ता करम, करि थिति पूरण आउ, खिरवैकों उद्यत जयो, सो निर्झरा लखाउ. ॥ ३२ ॥

अर्थः-- जे पूर्व कालनेविषे आयुविना सात कर्म सत्तारूप हतां अने आयु कर्म वर्त्तमान कालमां सत्तारूप ठे तेनी स्थिति पूर्ण करीने पढी नीरस कर्मने विखेरवामां जे जीव उद्यमवंत थयो ए निर्जरानुं लक्षण जाणवुं. ॥ ३२ ॥

अथ बंध तत्व यथा.

दोहाः--जो नव कर्म पुरानसों, मिलें गंठि मिढ होइ; सकति बढावै वंसकी, बंध पदारथ सोइ. ॥ ३३ ॥

अर्थः-- जे नवां कर्म जूना कर्म साथे आवी मले, अने तेनी गंठ दृढ बंधाय, अने आगल जतां ते कर्मना वंसनी शक्ती चढती थाय, ते बंध पदारथ केवाय. ३३

अथ मोक्ष तत्व यथा.

दोहाः--थिति पूरण करि जो करम, पिरे बंध पद जानि; हंस अंस उज्ज्वल करै, मोक्ष तत्व सो जानि. ॥ ३४ ॥

अर्थः-- जे कर्मनी स्थितिने पूर्ण करीने कर्मने खेरे के० ह्यकरी नाखे अने बंध पद के० सत्तावन प्रकारें बंधस्थान तेने जानि के० जांगीने हंस के० परमात्माना अंसने क्रमे उज्ज्वल करे तेज मोक्ष तत्व जाणवुं. ॥ ३४ ॥

हवे कवित्त तंदमां पदार्थनी नाममालां एटले प्रयोजनवाला नामनी नाम माला लखी जणावेढे:

अथ नाम माला सूचनिका मात्र लिख्यते अथ समुच्चय वस्तुके नाम.

दोहराः--जाव पदारथ समय धन, तत्व वित्त वसु दर्व; इविन अर्थ इत्यादि बहु, वस्तु नाम ए सर्व. ॥ ३५ ॥

अर्थः—प्रथम सामान्यपणे वस्तुना नाम कहेढे. जव, पदार्थ, समय, धन, तत्व, वित्त, वस्तु, इव्य, इविण, अर्थ, इत्यादि घणां वस्तुनां नाम ठे. ॥ ३५ ॥

अथ शुद्ध जीव इव्यके नामः—

सवैया इकतीसाः—परमपुरुष परमेश्वर परमज्योति, परब्रह्म पूरन परम प्रधान है; अनादि अनंत अविगत अविनाशि अज, निरुद्ध मुक्त मुकुंद अमलान है; निराबाध निगम निरंजन निरविकार, निराकार संसार सिरोमनि सुजान है; सरव वरसी सरबज्ञ सिद्ध साई शिव, धनी नाथ ईश जगदीश जगवान है. ॥ ३६ ॥

अर्थः—परमपुरुष, परमेश्वर, परमज्योति, परब्रह्म, पूर्ण, परमप्रधान, अनादिअनंत, अव्यक्त, अविनाशी, अज, निर्द्वंद्व, मुक्ति, मुकुंद, अमलान, निराबाध, निगम, निरंजन, निर्विकार, निराकार, संसारसिरोमनि, सुजान, सर्वदर्शी, सर्वज्ञ, सिद्ध, स्वामी, शिव, धनी, नाथ, ईश, जगदीश, जगवान, कहिये. ॥ ३६ ॥

हवे कर्म व्याप्त अशुद्ध जीव इव्यना नाम कहेढेः—संसारी जीव इव्यके नाम

चिदानंद चेतन अलख जीव समैसार, बुद्धरूप अबुद्ध अशुद्ध उपयोगी है; चिद्धरूप स्वयंजू चिन्मूर्ति धर्मवंत, प्राणवंत प्राणि जंतु नूत नव नोगी है; गुणधारी कलाधारी ज्ञेयधारी विद्याधारी, अंगधारी संगधारी जोगधारी जोगी है; चिन्मय अखंड हंस अक्षर आत्मराम, कर्मको करतार परम विजोगी है. ॥ ३७ ॥

अर्थः—चिदानंद, चेतन, अलख, जीव, समयसार, बुद्धरूप, अबुद्ध, अशुद्धोपयोगी, चिद्धूप, स्वयंजू, चिन्मूर्ति, धर्मवंत, प्राणवंत, प्राणी, जंतु, नूत, नवनोगी, गुणधारी, कलाधारी, ज्ञेयधारी, विद्याधारी, अंगधारी, संगधारी, योगधारी, योगी, चिन्मय अखंड, हंस, अक्षर, आत्मराम, कर्मकर्ता, परमवियोगी कहिये. ॥ ३७ ॥

अथ आकाशके नामः—

दोहराः— पं विहाय अंबर गगन, अंतरिक्ष जगधाम; व्योम वियत नज मेघपथ, ए आकाशके नाम. ॥ ३८ ॥

अर्थः—खं, विहाय, अंबर, गगन, अंतरिक्ष, जगधाम, व्योम, वियत, नज, मेघपथ, ए आकाशनां नाम. ॥ ३८ ॥

अथ कालके नाम.

दोहाः—यम, कृतांत, अंतक, त्रिदस, आवर्त्ती मृतथान; प्राणहरन, आदित तनय, कालनाम परमान. ॥ ३९ ॥

अर्थः--यम, कृतांत, अंतक, त्रिदश, आवर्त्तक, मृतस्थान, प्राणहरण, आदित्य तनय, एवां कालनां नाम ठे. ॥ ३९ ॥

पुन्यके नाम यथा.

दोहाः--पुन्य सुकृत ऊर्ध्ववदन, अकर रोग शुन कर्म ; सुखदायक संसारफल, नागबहिर्मुख धर्म. ॥ ४० ॥

अर्थः--पुन्य, सुकृत, उर्ध्ववदन. अकररोग, शुनकर्म, सुखदायक, संसार फल, नाग, बहिर्मुख, धर्म, ए पुन्यनां नाम ठे. ॥ ४० ॥

अथ पापके नाम यथा.

दोहाः-- पाप अधोमुख एन अध, कंप रोग दुःखधाम ; कलिल कलुष किलवि प दुरित, अशुन कर्मके नाम ॥ ४१ ॥

अर्थः-- पाप, अधोमुख, एन, अध, कंप, रोग, दुःखधाम, कलिल, कलुष. किल्विष. अने दुरित, ए अशुन कर्मनां नाम जाणवां. ॥ ४१ ॥

अथ मोक्षके नाम.

दोहाः--सिद्धक्षेत्र त्रिभुवन मुकुट, शिवमग अविचल स्थान ; मोक्षमुगति वैकुंठ शिव, पंचम गति निरवान ॥ ४२ ॥

अर्थः--सिद्धक्षेत्र, त्रिभुवनमुकुट, शिवमार्ग, अविचलस्थान, मोक्ष, मुक्ति, वैकुंठ, शिव, पंचमगति अने निर्वाण ॥ ४२ ॥

अथ बुद्धिके नाम यथा.

दोहाः--प्रज्ञा धिषना सेमुखी, धी मेधा मति बुद्धि ; सुरति मनीषा चेतना, आ य अंसविशुद्धि. ॥ ४३ ॥

अर्थः-- प्रज्ञा, धिषना, सेमुषी, धी, मेधा, मति, बुद्धि, सुरति, मनीषा, चेतना, आसय, अंसविशुद्धि कहिये ॥ ४३ ॥

अथ विचक्षण पुरुषके नामः--

दोहाः--निपुन विचक्षण विबुध बुध, विद्याधर विद्वान ; पटु प्रवीण पंडित चतुर, सुधी सुजन मतिमान. ॥ ४४ ॥ कलावंत कोविद कुशल, सुमन दक्ष धीमंत ; ज्ञाता सज्जन ब्रह्मविद, तज्ञ गुणीजन संत. ॥ ४५ ॥

अर्थः--निपुण, विचक्षण, विबुध, बुध, विद्याधर, विद्वान, पटु, प्रवीण, पंडित, चतुर, सुधी, सुजन अने मतिमान ॥ ४४ ॥ कलावान, कोविद, कुशल, सुमन, दक्ष, धीमंत, ज्ञाता, सज्जन, ब्रह्मविद, तज्ञ, गुणीजन अने संत. ॥ ४५ ॥

अथ मुनीश्वरके नामः—

दोहाः—मुनि महंत तापस तपी, निहुक चारित्रधाम ; यती तपोधन संयमी,
व्रती साधु रिषि नाम. ॥ ४६ ॥

अर्थः—मुनी, महंत, तापस, तपी, निहुक, चारित्रधाम, यति, तपोधन, संयमी, व्रती, साधु ए ऋषिना नाम जाणवां. ॥ ४६ ॥

दरसनके नामः—

दोहाः—दरस विलोकन देखनो, अवलोकन डिगचाल ; लखन दृष्टि निरखन जु
वन, चितवन चाहन जाल ॥ ४७ ॥

अर्थः—दर्शन, विलोकन, देखवुं, अवलोकन, डिगचालन, लखवुं, दृष्टी, निरखण, जोवुं, चितवन, चाहन, ने जालवुं. ॥ ४७ ॥

अथ ज्ञान तथा चारित्रके नामः—

दोहाः—ज्ञान बोध अवगम मनन, जगतज्ञान जगजान ; संयम चारित आ
चरण, चरन वृत्ति धिरवान ॥ ४८ ॥

अर्थः—ज्ञान, बोध, अवगम, मनन, जगजान, जगजान, संयम, चारित्र, आचरण, चरण, वृत्ती, धैर्यवान. ॥ ४८ ॥

अथ साचके नामः—

दोहाः—सम्यक् सत्य अमोघ सत, निसंदेह निरधार ; ठीक यथार्थ उचित तथ,
मिथ्या आदिअकार ॥ ४९ ॥

अर्थः—सम्यक्, सत्य, अमोघ, सत्, निःसंदेह, निर्धार, ठीक, यथार्थ, उचित, तथ, मिथ्या शब्दने आदि अकार लगाडीने बोलीये तो अमिथ्या शब्दथाय ते पण एतुं नाम जाणवुं ॥ ४९ ॥

अथ जूतके नामः—

दोहाः—अजयार्थ मिथ्या मृषा, वृथा असत्य अलीक ; मुधा मोघ निष्फल
वितथ, अनुचित असत अठीक ॥ ५० ॥

अर्थः—अजयार्थ, मिथ्या, मृषा, वृथा, असत्य, अलीक, मुधा, मोघ, निष्फल वितथ, अनुचित, असत्य, अने, अठीक. ॥ ५० ॥ इति नाममाला समाप्ता.

अथ समयसारके द्वादश द्वार वर्णनः—

सर्वैया इकतीसाः—जीव निरजीव करता करम पुण्य पाप, आश्रव संवर निरज
रा बंध मोष है, सरब विद्युदि स्यादवाद साधिसाधक ड्यासद ड्वार धरे समैसा

ર કોષ હૈ; દરવાનુયોગ દરવાનુયોગ દૂરિ કરૈ, નિગમકો નાટક પરમ રસ પોષ હૈ, એસો પરમાગમ બનાગસી બઠાને યામેં, જ્ઞાનકો નિદાન શુદ્ધ ચારિતકી ચોષ હૈ ॥ ૫૧ ॥

અર્થ:— જીવદાર, અજીવદાર, કર્તા કર્મ ક્રિયાદાર, પુન્યપાપ દાર, આશ્રવદાર સંવરદાર, નિર્જરાદાર, બંધદાર, મોહદાર, સર્વ વિશુદ્ધિદાર, સ્યાદાદદાર, સાથ્ય સાધકદાર, આસમય સારના એ બારદારરૂપ કોષ કે ૦ કોઠાર છે; આ ગ્રંથમાં ૬ વ્યાનુયોગ કે ૦ ૬વ્યનો વિચારકરવો, પઠી ૬વ્યાનુયોગ દૂર કરવો. ને શુદ્ધ આત્મ સત્તાનોજ વિચાર કરવાનું અને નિગમકે ૦ પરમાત્માનું નાટક એમાં પરમ શાંતરસનો પોષ છે, એ પરમ સિદ્ધાંતને વણારસીદાસ વઘાણે છે. વલો આ ગ્રંથમાં જ્ઞાનનું નિદાન કે ૦ મૂલવિવરો તથા શુદ્ધ ચારિત્રની ચોષ કે ૦ ચોષી ક્રિયા કહી બતાવવાની છે ॥ ૫૧ ॥

અથ ગ્રંથારંજકો નમસ્કાર મંગલાચરણ રૂપ.

દોહરા:— શોજિત નિજઅનુનૂતિયુત, ચિદાનંદ જગવાન; સાર પથારથ આતમા, સકલ પદારથ જ્ઞાન ॥ ૫૨ ॥

અર્થ:— જે પદાર્થ પોતાના અનુનવ યુક્ત શોજિત છે, ચિતકે ૦ ચેતના અને આ મંદિત તેચિદાનંદ કહિયેં, તથા જગવાન કે ૦ જ્ઞાનવંત છે, એવો સારરૂપ પદાર્થ સંસારમાં આત્મા છે, જે સમસ્ત પદાર્થનો જાણનાર મહોટો જ્ઞાતા છે ॥ ૫૨ ॥

અથ આત્માનું વર્ણન કરી નમસ્કાર કરે છે:—

સવૈયા:— તેઈસા:— જો અપની કૃતિ આપુ વિરાજત, હૈ પરધાન પદારથ નામી; ચેતન અંક સદા નિકલંક મહાસુખસાગરકો વિસરામી; જીવ અજીવ જિતે જગમેં તિનકો ગુન જ્ઞાયક અંતરજામી; સો શિવરૂપ બસે શિવધાનક, તાહિ બિલો કનમેં શિવગામી ॥ ૫૩ ॥

અર્થ ॥ જે પોતાની કૃતિવહેજ પોતે વિરાજમાન છે, એટલે પોતાથી પોતે જાણી રહ્યો છે, પણ બીજા પદાર્થવહે જેનો જાણ થતો નથી એવો કોઈ પ્રધાન પદાર્થ નામી પ્રસિદ્ધ છે. જેનું ચેતનરૂપ અંક કે ૦ લક્ષણ છે તે સદા નિકલંક છે, નિરંજન છે, મહોટા સુખસમુદ્ધમાં જેનો વિશ્રાંત થઈ રહ્યો છે, એટલે એકાગ્રચિત્તે જે સહેજે સમાધિસુખમાં રમી રહ્યો છે, જગતમાં જેટલા જીવ અજીવ પદાર્થ છે, તે સર્વના ગુણનો ગ્રાહક છે. અને અંતરજામી છે, જે ઘટઘટમાં વિરાજમાન છે. તેહજ શિવરૂપ કે ૦ સિદ્ધસ્વરૂપ થયો થકો લોકાગ્રજાગે સિદ્ધાવસ્થામાં વસે છે; જેને જ્ઞાન દૃષ્ટિવહે જોઈને મુક્તિ ગામી જીવ નમસ્કાર કરે છે ॥ ૫૩ ॥

હવે જગવાનની વાણીને નમસ્કાર કરેલે અથ જિનવાણી વર્ણન.

સવેયા તેડસા:-જોગ ધરે રહિ જોગસું નિન્ન અનંત ગુનાતમ કેવલ જ્ઞાની; તાસહવે
ઇહસોં નિકસી સરિતા સમ વ્હૈ શ્રુત સિંધુ સમાની; યાર્તે અનંત નયાતમ લહન, સત્ય
સરૂપ સિદ્ધાંત બચાની; બુદ્ધલચે ન લચે હરબુદ્ધિ સદા જગમાંહિ જગે જિનવાની ॥ ૫૪

અર્થ:- જે ત્રણ યોગને ધારેલે તથાપિ તે મન વચન કાયના જોગથી પ્રથક
રહે અલિપ્ત રહેલે, અને અનંત ગુણ પ્રગટતાને લીધે જેનો આત્મા કોઈ કેવલ જ્ઞા
ની પુરુષ હે તે કેવલ જ્ઞાનીના રૂદય રૂપ ઇહ હે, તેમાંથી જે નદીરૂપ થઈને નિક
લી તે શાસ્ત્રરૂપ સમુદ્રમાં જઈ નલી હે, જ્યાંથી અનંતા નય સ્વરૂપ લક્ષણ સત્ય
સ્વરૂપે જિનજીયેં સિદ્ધાંતમાં વચાણી હે, એવી જે વાણી તે તો બુદ્ધિવંત તત્ત્વ દર્શી
હોય તેજ લચે, અને હુર્બુદ્ધિ મિથ્યામતિ હોય તે લચે નહી, જાણે નહી, એવી
જિનેશ્વરની વાણી જગતમાં સદા જાગૃત થઈ રહી હે. ॥ ૫૪ ॥

હવે જીવ દારનું વિચાર લચેલે તે જીવ કવીશ્વર પોતેજ હે માટે પોતાની વ્ય
વસ્થા કહેલે અથ જીવદાર કવિ વ્યવસ્થા કથન:-

ઠપ્પય ઠંદ:- હોં નિહચેં તિહું કાલ, શુદ્ધ ચેનનમય મૂરતિ; પર પરિનતિ સં
યોગ, નઈ જડતા વિસ્ફૂરતિ; મોહ કર્મ પર હેતુ, પાડ ચેતન પર રચ્ચૈ; જ્યોં ધતૂર
રસ પાન, કરત નર બહુ વિધ નચ્ચૈ; અવ સમય સાર બર્નન કરત, પરમ શુદ્ધતા
હોઝ મુઝ; અનયાસ બનારસિ દાસ કહિ, મિટો સહજ ત્રમકી અરુઝ. ॥ ૫૫ ॥

અર્થ:- શુદ્ધ નિશ્ચયનયવમે અતીત અનાગત વર્તમાન કાલમાં હું શુદ્ધ ચેત
નામય પિંમ હું, એહિજ મારી મુરતિ હે, તે એવી હે તારે શુદ્ધ સ્વજાવ ઠાંમીને વિ
જાવમાં કેમ પરિણમ્યો હે? એનો ઉત્તર કહેલે જે, કર્માદિક પરવસ્તુ હે તેનું અ
હીં પરિણમન થયું તેથી તેની જડતા અહીં વિસ્ફૂરતિ થઈ એટલે જડતા ફેલી.
શિષ્ય પૂછે હે કે, એવો શુદ્ધ સ્વજાવ હતો ત્યારે પરપરિણતિ કેમ ગ્રહણ કરી?
તેનો ઉત્તર, મોહ કર્મ રાગ દેષ રૂપ જે હે તેજ પરહેતુ ઉત્ક્રુષ્ટ કારણ પામીને ચે
તન આત્મા પરની સાથે મોહિત થયો હે; તેનો ઇષ્ટાંત કહેલે:- જેમ ધતુરાનો રસ
પાન કરી માણસ તરેવાર રીતે નાચવા લાગે, તેમ અનાદીનો મોહ કારણ પામીને
ચેતન જે હે તે પોતાનો શુદ્ધ સ્વજાવ ઠાંમીને વિજાવથી મૂઠાં પામી રહ્યો હે.
હવે સમયસાર કે ૦ આત્માનું વર્ણન કરતાંજ મુઝને પરમ શુદ્ધતાના સ્વજાવની
ઓલખાણ થઈ એટલે શુદ્ધ સ્વજાવની સ્વરૂપ પમી તેથી વિજાવણું નાશ પામ્યું.
તેથી અનાયાસ કે ૦ ઘણા ગ્રંથ વાંચવાનો પ્રયાસ કીધા વિનાજ વણારસી દાસ

ज्ञाता कहेते. के सहज के० आत्माने संगे अनादीधी भ्रमनी अरुज ते मिथ्या मत मग्नता लागी रहीते ते मारी मिथ्यामत मटी जाओ. ॥ ५५ ॥

हवे आ जीवनी शुद्धता ते आगमथी पामोये माटे आगम वर्णवे ते अथ आगम व्यवस्था कथन.

सवैया इकतीसा:— निहचैमें रूप एक विवहारमें अनेक, याही नै विरोधमें जगत जरमायो है; जगके विवाद नासिबेकों जिन आगम है. जामें स्यादवाद नाम लल्लन सुहायो है; दरसन मोह जाको गयो है सहजरूप, आगम प्रवान जाके हिरदेमें आयो है; अनैसो अखंडित अनूतन अनंत तेज, ऐसो पद पूरन तुरत तिन पायो है. ॥ ५६ ॥

अर्थ:— सर्व आगम ज्ञानरूप निश्चयनयमां एकरूप देखाय ते, अने व्यवहार नयनी अपेक्षावडे अनेक रूप देखाय ते; पण व्यवहार नयमां नयनो विरोध म होटो ते, एज नय विरोधमां जगत जरमायुं ते, अने एज जरमवडे जगतमां वा द विवाद उपज्यो ते, माटे जगतनो विवाद मटामवाने वचमां प्रमाणिक साही रूप जिनेश्वरनो आगम ते; जे आगममां स्यादवाद नाम लेवार्थी सर्वपदार्थनुं ल क्खण सर्वने सोहावे ते; स्यात् एटले किवारेक इव्य इष्टीए देखीए त्यारे ए नय सा चो ने केवारेक पर्याय दृष्टीए जोइये त्यारे ए नय साचो; एवुं कहे थके शिष्य पुढेते के एवो स्यादवाद सहित जिन आगम प्रमाण ते, त्यारे सर्वना हइयामां केम आव तो नथी? जे पुरुषनो अनादि कालनो मिथ्या दर्शन मोह गयो ते, तेना हइया मां ए जिन आगम प्रमाणरूप आव्योते, पण मिथ्या दर्शन मोह वालाना रुदय मां ए आवे नही; हवे स्यादवादना जाणनारने केवुं फल मले ते केहेते:— जे पद न य रहित ते, एटले नयनी पठे नथी, केमके, नयतो एकांत ग्राही ते, ते पूर्ण पदने केम ग्रहण करी शके? अने पूर्ण पद अखंमितते, ने ने वली अनादि कालथी ते, माटे अनूतन के० पुरातन ते एवुं अनंत तेजवालुं पूर्ण पद तेने ते तुरत पाव्यो ते ॥ ५६ ॥

हवे निश्चय अने व्यवहार नयने लीधे आगम कह्यो तेवारे शिष्य पुढेते के ए बे नयमां कार्य सिद्धिकारी नय कयो ते? तेनो उत्तर गुरु आपे ते.

अथ निश्चय व्यवहार कथन.

सवैया तेईसा:— ज्यों नर कोउ गिरै गिरिसों तिहि, सोइ हितू छु गहं दिठ बां ही; त्यों बुधकों विवहार नलो तबलों जबलों शिव प्रापति नांही; यद्यपि यों पर बान तथापि सधै परमारथ चेतनमांही; जीव अब्यापक है परसों विवहार सु तौ परकी परठांही ॥ ५७ ॥

अर्थः-- जेम कोई पुरुष पाहाडनी उपरथी नीचे पडतो होय ने बीजो पुरुष तेनो हाथ मजबुत जाली रही तेने पडतो अटकावी राखे, ते तेनो हीत करनार केहेवाय ; तेम पंक्तितोने ज्यां सुधी शिवसुखनी प्राप्ति नथी थई. तहां सुधी व्यवहार नजो ठे, एटले चोथा गुणगणायी लईने चौदमां मैलेसीकरण गुणगणसुधी व्यवहारनुं आलंबन ठे ; यद्यपि ए रीते व्यवहार आलंबन प्रमाण ठे. तथापि परमार्थ ज्ञान दर्शन चारित्र्यनुं शुद्धपणुं चेतन मांज सधाय ; बीजाथी न सधाय ; अने जीव जे ठे ते पोताना गुणमयी ठे, पोताना गुणमां व्यापी रह्योठे ; परंतु पर के० कर्मादिक जडजीव सत्ताथी न्यारा, ते साथे जीव अव्यापक ठे. अने व्यवहार ठे तेतो परनी भायामां रहेठे, एटले परनी निभ्राविना व्यवहार न होय माटे व्यवहार करतां निश्चयनय शुद्ध ठे ॥ ५७ ॥

हवे शुद्धनिश्चयनयथी जे सम्यक् दर्शन प्रगटे ठे तेनी व्यवस्था विशेषणो जाणवाने अर्थे कहेठे अथ सम्यक दर्शन व्यवस्था कथन.

सवैया इकतीसाः-- शुद्ध नय निहचै अकेलो आपु चिदानंद, अपनेही गुण पर जायकों गहतु है ; पूरन विज्ञान घन सोहै विवहार मांहि, नवतत्वरूपी पंच इव्यमें रहतु है; पंच इव्यनवतत्व न्यारे जीव न्यारो लखै, सम्यक दरस यहै उर तैनग हतु है; सम्यक दरस जोई आत्मस्वरूप सोई, मेरे घट प्रगटयो बनारसी कहतु है ॥ ५८ ॥

अर्थः-- शुद्ध निश्चय नयनी अपेक्षा लेवाथी चेतनामय जे पदार्थ ठे, ते पोतानी सत्ताये पोते एकजो जे ; अने पोताना ज्ञानादिक गुणना पर्यायना अवस्था जेदने ते ग्रही रह्योठे. अने तेज सामान्य ज्ञानने शोधो. जे षट इव्यादिक विशेष ज्ञान तेने विज्ञान कह्योये; अने तेनुं पूर्ण घन के० पिंम ते ए व्यवहार नय मांज देखायठे ; अने एज व्यवहार नयथी नवतत्वरूप लई धर्मादिक पांच इव्य मां एकत्र थई रहेठे. अने एवाज व्यवहारमां शुद्ध निश्चय केवलना पांच इव्य न्यारा ठे एम जाणवुं अने नवतत्वने पण न्यारा जाणवा ; एवी इव्य दृष्टीथी अन्य उपाधिनो आश्रय ग्रहण करे नही, तेनेज सम्यक्दर्शनी कह्योये, अने जे सम्यक् दर्शन ठे, तेज आत्मस्वरूप मारा घटमां प्रगटयुं एवुं वणारसीदास कहेठे ॥ ५८ ॥

शिष्ये पुठयुं के जीव इव्यथी नव तत्व अने पंच इव्य जुदा केम जाणीए तेनो उत्तर गुरु कहेठेः-- अथ जीवइव्य व्यवस्था अग्नि दृष्टांत.

सवैया इकतीसाः--जैसे तृन काठ बांस आरनै इत्यादि और, इंधन अनेक विध

पावकमें दहिये ; आकृति बिलोकत कहावै आगि नानारूप, दीशै एक दाहक सुजाउ जब गहिये ; तैसे नव तत्वमें जयो है बहु जेखी जीव, शुद्धरूप मिश्रित अशुद्धरूप कहिये ; जाही ढिन चेतना शक्तिको बिचार कीजै, ताही ढिन अलख अनेदरूप लहिये. ॥ ५९ ॥

जेम अग्निमां तृण, काठ, वांस अने आरने के० वननो बीजो कचरो इत्यादिक अने क तरेना इंधण बालीये ठइये ने जेवी जेवी इंधणनी आकृतीएटले (आकार) नेवी तेवी आकृतीनो अग्नी देखाय; एरीते अग्नी नाना प्रकारनारूपनी कहेवायठे; पण ते बधा अग्नीनो स्वभाव एक सरखो दाहक ठे; एम जो ग्रहण करिये तो बधो अग्नी एकरूप ठे. तेमज नव तत्वमां जीव जेठे ते जातजातनो जेप धारी रह्यो ठे, माटे जीव पण बहु वेशी के० नाना प्रकारनो थयो एटले शुद्धरूप जीव ठे, ते मिश्रित थयो, त्यारे ए जीवने अशुद्धरूप कह्यो एनुं नाम व्यवहार नय ठे; अने जे कृणमां नवे तत्वमां एक चेतना शक्ति विचारिये, ते वखते शुद्ध निश्चयनये केवलीवडे नव नत्वनो प्रपंच अमुख्य राखीने अलङ्काररूप जीव ठे, ते सर्वत्र अनेदरूप पामिये शुद्ध निश्चय नय जाणवुं ॥ ६० ॥

फरी बीजी रीते शुद्ध जीव व्यवस्था कहेठे अथ जीव व्यवस्था बनवारी दृष्टांत:—
सवैया इकतीसा:—जैसे बनवारीमें कुधातुके मिलाप हेम, नाना जांति जयो पै तथापि एक नाम है, कसिके कसोटी लोक निरखै सराफ तांही, बानके प्रमान करि लेतु देतु दाम है; तैसेही अनादि पुजलसों संयोगी जीव, नव तत्वरूपमें अरूपी महा धाम है; दीशे उनमानसों उद्योत बान गोर गोर, दूसरो न आर एक आतमाहि राम है ॥ ६० ॥

अर्थ:—जेम सोनानी मूसमां चोखुं सोनुं गाढ्युं अने सोनाथी हीण धातु ते कुधातु कहिये, तेनां नाम कहेठे:—रूपुं, त्रांबुं, सीसुं, जसत, कथीर, इत्यादि वस्तुनो जुबो जुबो हेमनी साथे मिलाप थयो तेथी जुदी जुदी जातनुं सोनुं थयुं, ते ठतां एक सोनाने नामे ओलखायठे; अने तेअशुद्ध सोनाने सराफ कसोटी पथ्थर उपर कसीने तेनी लकीर जुये ने तेउपरथी सोनुं केवुं ठे ते प्रमाण करे, जेम आ दस रुपीयाना जावनुं ठे ने आ अगीयार रुपीयाना जावनुं ठे, ने ते माफक तेना दाम आपे लिए ठे. तेमज अनादि कालथी ए जीव पुजल इव्यनो संयोगी माटे ए जीवे नव तत्वरूप व्यवस्था धारी, गतीपणे स्थितिपणे नाजनपणे वर्त्तमानपणे, आधारपणे, ए पांचे इव्य ग्रहण कीधां अने नवतत्वरूप धारण कखा पण एमां कोई अरूपी महा तेजवंत इव्य ठे ते तो कोई प्रत्यक्ष प्रमाणे ग्रहण थतुं नथी, अने अनुमान

बड़े लइये ठइये, तेवारे शिष्ये पुठ्युंके, अनुमान केवुं करीये ठइये? त्यारे गुरु कहेवे ठोरठोर उद्योतवान प्रकाशवान इव्य देखाय, तेतो बीजुं कोई इव्य नही पण एक आत्मारामज जाणवो; ए अष्टुऽ निश्चय नयथी जीव कह्यो. ॥ ६० ॥

हवे एवी रीते जे खोजना करीने परिचय पामिये तेने अनुनव कहिये. ते अनुनवनुं स्वरूप केवी रीते ठे? एवुं शिष्ये पूढे थके गुरु सूर्यना दृष्टांते कहेवे:-

अथ अनुनव व्यवस्था सूर्य दृष्टांत.

सवैया इकतीसा:- जैस रविमंमलके उदै महिमंमलमें, आतप अटल तम पटल बिलातु है; तैस परमात्माको अनुजो रहत जो लों, तो लों कहूं डुविधा न कहू पढ पातु है; नयको न लेश परवानकोन परवेश, निठेपके वंसको विधंस होतु जातु है; जे जे वस्तु साधक हैं तेउ तहां बाधक हैं, बाकी रागदोषकी दशाकी कौन बातु है ६१

अर्थ:-जेम सूर्यमंमलना उदयथी पृथ्वीमंमलमां आतप के० तावरो अटल थई जाय, अने तमके० अंधकारना पमल नासी जाय, प्रकाश उद्योत थाय; तेमज अष्टुऽ निश्चयनयना बलवडे ज्यांसुधी अंतरात्मानेविषे परमात्मानो अनुनव रहेवे, त्यां सुधी कांई पण द्विविधता न देखाय, पोतपोताना मतनो पक्षपात न रहे. अने अहीं नय नो लेश के० अंश न पामिये. नय तो ते ठे के, जेणे करीने वस्तुनुं साधन कराय अने अनुनव तो सिऽ वस्तुनो होय माटे अहीं अनुनवमां नयनो लेश नथी अने एमां प्रत्यक्ष परोक्षादिक प्रमाणनो पण प्रवेश नथी, केमके जे प्रमाण होय ते तो असिऽनुं साधन करे पण सिऽ वस्तुने सुं साधजे? अने नाम स्थापना इव्य नाव ए चार निहेपा ठे, तेपण असिऽ वस्तुनुं साधन करे ठे, ते तो जेवारें परमात्मानो अनुनव सिऽ थयो त्यारे निहेपाना वंसनो विध्वंसज थयो. जेम सूर्यना प्रकाशवमे अंधकारनो नाश थायठे, तेम ए सर्व विलय थाय ठे. आ परमात्माने नयप्रमाण निहेपादिक वस्तु जे जे साधक ठे ते सर्व वस्तु परमात्माना अनुनवमां बाधक ठे; ज्यांसुधी नयप्रमाण अने निहेपानो परिवार होय त्यां सुधी अष्टुऽ अनुनव न होय एटलासारु ए बाधक ठे. बाकी राग द्वेष दशानी शुं वात केवी! तिहां तो नयादिक कहेवाज जोइये. ॥ ६१ ॥

हवे अनुनवमां अष्टुऽ रूप जीवज लख्यो तेनी व्यवस्था वचन गोचर जेवी होय तेवी केहेवे:- अथ जीव व्यवस्था विवरन द्वार.

अडिख ठंद:- आवि अंत पूरन सुनाव संयुक्त है; परस्वरूप परजोग कल्पना युक्त है; सदा एक रस प्रगट कही है जैनमें, अष्टुऽ नयातमवस्तु विराजे वैनमें॥ ६२ ॥

अर्थ:- आदि निगोद अने अंत सिद्ध अवस्था, तेनी वचे चेतना रूप पोताना पूर्ण स्वजावेकरी संयुक्त ठे ; अने ए चेतनामां पर स्वरूप जे जन्म स्वरूप, अने पर जोग जे पुजल संयोग, तेनी दशा कल्पना विचारणा तेणेकरी मुक्त ठे आदि अंत सुधी एकज स्वजाव ठे सदा एक चेतना रसमय प्रगट वस्तु ठे ; ते शुद्ध निश्चय नयनं आलंबन लईने जैन आगममां कही ने जेवी कही तेवी वचन व्यवहार मां पण विराजमान ठे. ॥ ६२ ॥

हवे एवुंज स्वरूप वचन द्वारवडे गुरु हितोपदेश रूप केहेने:-अथ हितोपदेश.

कवित ठंद:- सतगुरु कहै नव्य जीवनि सां. तोरहु तुरत मोहकी जेल; समकित रूप गहो अपनो गुन, करहु शुद्ध अनुभवको खेल; पुदगल पिंम जाव रागादिक, इ नसों नही तुमारो मेल; ए जड प्रगट गुप्त तुम चेतन, जैसे निन्न तोय अरु तेल ६३

अर्थ:- अहो नव्यलोक वेला थाउ, मोहनो बंध तोडो, अने तमारो पोतानो समकित गुण ठे, ते ग्रहण करो; अने ते लईने पोताना शुद्ध अनुभवनो खेल खेलो. अने देखवामां जे आ शरीर ठे ते पुदगल पिंम ठे. अने कर्म पण पुदगल पिंम ठे. अने आ पुदगल पिंमनो राग द्वेषादिक जाव ते स्वजाव ठे, पण ए वस्तु साथे तहारो मिलाप नथी. केमके, ए वस्तु तो जडठे, ने प्रगट ठे, एटले देखवामां आवेठे, ने तमे तो चेतन ठो तथा गुप्त ठो. त्यारे ते पुदगल पिंमनी ने तमारी निन्नता ठेरी; जेम पाणीने तेल निन्न ठे. तेनीपरे जाणी लेवुं. ॥ ६३ ॥

हवे एवो उपदेश सांजलीने ते ज्ञाता पुरुष थयो तेनो विलास कहेठे अथ ज्ञाताविलास.

सवैया इकतीसा:- कोउ बुद्धिवंत नर निरखै शरीर घर. जेद ज्ञान द्विष्टिसों विचारै वस्तु वासतो; अतीत अनागत वरतमान मोहरस, निग्यो चिदानंद लखै बंधमें विलासतो; बंधको बिमारि महा मोहको सुजाउ मारि, आत्मको ध्यान करी देखो पर गासतो; कर्म कलंक पंक रहित प्रगटरूप अचल अबाधित वि लोकै देव सासतो. ॥ ६४ ॥

अर्थ:- कोई बुद्धिवंत सम्यक्दृष्टि मनुष्य होय ते पोताना शरीरमां घरने जुये; अने जड चेतननो निन्न निन्न स्वजाव जाणवो ते जेद ज्ञान कह्यो; तेमां दृष्टी आपीने वस्तु वासतो क० वस्तु स्वजावनो विचार करे. अतीतकाल अनागतकाल ने वर्तमान कालमां मोहरसविषे जीनो थको, कर्मबंधमां विलास करतो थको पोताना चिदानंद परमात्माने लखे. ते पढी क्रमेक्रमे बंधने विदारतोज जाय. एवुं कार्यकरी मोह

ના સ્વનાવને મૂકતો જાય અને પોતાના આત્માનું ધ્યાન કરે, અને અનુનવમાં પ્રકાશરૂપ દેશે. તારે કર્મ કલંક તેહિજ પંક કે ૦ કાદવ તેથી રહિત પ્રગટરૂપ અચલ અબાધિત સર્વ બાધ રહિત એવો શાશ્વત નિરંજન દેવ પરમાત્મા પોતે છે, એવું દેશે.

અથ ગુન ગુની અનેદ કથન વ્યવસ્થા.

સવૈયા તેઈસા:--શુદ્ધ નયાતમ આત્મકી અનુનૂતિ વિજ્ઞાન વિનૂતિહિ સોઈ; વસ્તુ વિચારત એવ પદારથ નામક નેદ કહાવત દોઈ; યો સરવંગ સદા લચિ આપુહિ. આ તમધ્યાન કરે જબ કોઈ; મેટિ અશુદ્ધિ વિનાવદશા તબ સિદ્ધ સરૂપકિ પ્રાપ્તિહોઈ ૬૫

અર્થ:-- હવે શુદ્ધ અનુનવ જે છે તે ગુણ છે, એક આત્મા ગુણી છે, તેનું જેવું અનેદ સ્વરૂપ છે તેવી અનેદ અવસ્થા કહી બતાવે છે:-- શુદ્ધ નિશ્ચય સ્વરૂપી આત્મા નો અનુનૂતિ કે ૦ જે અનુનવ છે. તેજ વિજ્ઞાન વિનૂતી કે ૦ વિશેષ રૂપ જ્ઞાન સંપદા છે અહીં આત્મા ગુણી છે ને અનુનવજ્ઞાન ગુણ છે. હવે એ બે વસ્તુ શું છે? એવો જો વિચાર કરીયે તો એકજ આત્મ પદાર્થ જાણે છે. એકજ પદાર્થમાં આ ગુણ અને આ ગુણી એવાં બે નામ છે. તેજ નેદ કેવાય છે. એમ સરવંગ કે ૦ સર્વ પ્રકારે પોતાનેજ ગુણગુણી રૂપ લચીને જારે કોઈ આત્મધ્યાન કરે, તારે અશુદ્ધિવિનાવ દશા મટીને સિદ્ધસ્વરૂપની પ્રાપ્તિ થાય. ॥ ૬૫ ॥

અથ જ્ઞાતા ચિંતવન સ્વરૂપ કથન.

સવૈયા ઇકતીસા:-- અપનેહી ગુન પરજાયસોં પ્રવાહરૂપ, પરિનયો તિહું કાલ અપ ને આધારસોં; અંતર બાહિર પરકાસવાન એક રસ. ચિન્નતા ન ગહે નિન્ન રહે નાં વિકાર સોં; ચેતનાકે રસ સરવંગ જરિ રહ્યો જીવ, જૈસે લોન કાકર નયોં હૈ રસ ઠારસોં; પૂરન સરૂપ અતિ ઝજ્વલ વિજ્ઞાન ધન, મોકોં હોદુ પ્રગટ નિશેષ નિરબારસોં ॥ ૬૬ ॥

અર્થ:-- હવે એજ વાતને જેમ જ્ઞાતા લોક પોતાના ચિત્તમાં ચિંતવે તેવુંજ સ્વરૂપ કહી દેશાડે છે:-- આ જે કોઈ આત્મા કેવાય છે, તે તો વિજ્ઞાન ધન છે; વિશેષ જ્ઞાનમય એક પિંડ છે; તે અતીત અનાગત ને વર્તમાન એ ત્રણે કાલમાં પ્રવાહરૂપ કચાથી અવિચ્છિન્ન ધારાયે પોતાનાજ ગુણ પર્યાયે કરીને પોતાનાજ જ્ઞાનાદિક ગુણની અવસ્થા નેદને લીધે અને પોતાના આધારથી પરના આશ્રયવિના પરિણમ્યો રહે છે. અને એ વિજ્ઞાન ધનની એવી મહિમા છે કે તેથી માંહે અને બાહિર એક ચિત્ત ચેતના રસવડે પ્રકાશવાન થયો જે પોતાને જાણે તે અંતર પ્રકાશ અને બાહ્ય વસ્તુને જાણે તે બાહિર પ્રકાશ એવાં કાર્યમાં ચિન્નતા ગ્રહણ ન કરે; અને નવ વિકારથી ન્યાસો રહી સર્વ પ્રદેશવિષે ચેતનના રસે કરી જીવ જરપૂર થઈ રહ્યો

હે. એ ઉપર દૃષ્ટાંત કહે છે કે, જેમ લુણના કાંકરા સ્વાર રસથી જરેલા છે, તેમ ચેતના રસથી જીવ જરપૂર થઈ રહ્યો છે. એવું પૂર્ણ સ્વરૂપ તે અસ્ખંભિત ઘણુંજ ષ જ્વલ જે વિજ્ઞાન ઘન પૂર્વે વચ્ચાણું તે મને પ્રગટ થાઓ. નિરોષ નિરબાર તે સમ વિજ્ઞાવ દશાનું નિવારણ કરીને પઢી એ રીતે જ્ઞાતા પુરુષ મનમાં ચિંતવે અને એ માંજ સ્થિર રહે ॥ ૬૬ ॥

અથ ઇચ્છા પર્યાય અજેદ કથન વ્યવસ્થા.

કવિત્ત હંદ:- જહૈં ધ્રુવ ધર્મ કર્મ તથા લહન, સિદ્ધ સમાધિ સાધ્ય પદ સો ઇ; સુધોપયોગ જોગ મહિ મંમિત, સાધક તાહિ કહે સબ કોઈ; યો પરતહ પરોહ સ્વરૂપ સુ, સાધક સાધ્ય અવસ્થા દોઈ; હુકો એક જ્ઞાન સંચય કરિ, સેવે શિવ વંઠક થિર હોઈ. ॥ ૬૭ ॥

અર્થ:- વિજ્ઞાન ઘન છે તે ઇચ્છા છે, અને જ્ઞાતા કેવાય તે પર્યાય છે, એમ વિ જ્ઞાન અને જ્ઞાતા એકજ છે, તેથી ઇચ્છા પર્યાયનું અજેદપણું બતાવે છે:- જહાં સક લ કર્મનો ક્ય લખિયે એવો ધ્રુવ ધર્મ જે નિશ્ચલ સ્વજાવ છે, એવું કોઈક સિદ્ધ પણાનું થવું તે તો પદ સાધ્ય કેવાય છે. અને શુદ્ધ ઉપયોગ લેતા થકા એ મન વ ચન કાય યોગમાં મંમિત થકા તિર્થંકર સાધુ પ્રમુખ પર્યાય લઈ રહ્યા છે; તેમને સદુ કોઈ સાધુ કહેશે. એવું સાધુપણું તે પ્રત્યક્ સ્વરૂપ છે; અને સાધ્યપણું તે પ રોક્ત સ્વરૂપ છે. એ બન્ને અવસ્થા લઈને એક વિજ્ઞાન ઘન છે. મોક્ષને ઇહનાર સાધ સાધ્ય બન્નેને એક જ્ઞાન સંચયવડે સેવે, તે બન્ને પદમાં વિજ્ઞાન ઘન એક છે; અને એ બન્ને પદની સેવામાં સ્થિર થઈ રહેશે ॥ ૬૭ ॥

અથ ઇચ્છા ગુણ પર્યાય જેદ વ્યવસ્થા કથન.

કવિત્ત હંદ:- દર્શન જ્ઞાન ચરન ત્રિગુનાતમ, સમલ રૂપ કહિયે વિવહાર; નિ હચે દૃષ્ટિ એકરસ ચેતન, જેદ રહિત અવિચલ અવિકાર; સમ્યક્ દશા પ્રમાણ ઓ નૈ નય, નિર્મલ સમલ એકહો બાર; યો સમકાલ જીવકી પરિનતિ, કહે જિનંદ ગહે ગનધાર. ॥ ૬૮ ॥

અર્થ:- શિષ્ય પૂછે છે કે સ્વામી તમે અજેદ વ્યવસ્થા કહી તે કયા નયના બ લ બડે કહી? ગુરુ કહેશે કે વ્યવહાર નય વડે ઇચ્છા ગુણ પર્યાયની જેદ અવસ્થા છે તે કહું છું:-જ્ઞાન દર્શન ચારિત્ર એ ત્રણે આત્માના ગુણ છે; એ સ્વરૂપથી જે વ્ય વહાર કહીએ તે સમલ રૂપ છે; અને એજ નિશ્ચય દૃષ્ટીથી જોડ્યે તો દર્શન જ્ઞાન ચારિત્ર એક ચેતના રસમય દેવાય છે, અને ચેતનાજ ચેતન છે, તેણે કરીને જેદરહિ

त अविचल अविकार निर्मल रूप ठे. निश्चय नय ने व्यवहार नय ए बन्ने ठे ते सम्यक् दशमां प्रमाण ठे; जे नय ठे ते तो अनिप्राय विशेष ठे, मांटे एकज अ व्यक्त रूप निर्मल तथा समल रूप जाणिये. एम समकाले निर्मल अने समल जीवनी परिणति आई रही ठे, ते श्री जिन देव कहे ठे अने गणधर देव सहि ठे. ॥६७॥

अथ व्यवहार कथन.

दोहरा:— एक रूप आत्म दरब, ज्ञान चरन दृग तीन ; तद नाव परिणाम सों, विवहारे सु मलीन. ॥ ६८ ॥

अर्थ:— हवे ज्ञान दर्शन चारित्रनो त्रिक ठे ते व्यवहार नयथी थाय ठे; ते कहे ठे:—आत्म इव जे ठे ते एकरूप ठे, ने ज्ञान दर्शन चारित्र ए त्रण जे ठे ते जे द नाव परिणाम ठे; त्वारे एकविधे त्रण जेद थया तेथी ए व्यवहार नयवडे समल रूप थयुं. ॥ ६८ ॥

अथ निहचै स्वरूप कथन.

दोहरा:— यदपि समल विवहारसों, पर्यय शक्ति अनेक ; तदपि नियत नय देखिये. शुद्ध निरंजन एक. ॥ ७० ॥

अर्थ:—निश्चयनयेकरी निर्मल स्वरूपमांज ध्यावुं जुं ठे ते केहेठे:—यद्यपि व्यवहारनयनी अपेक्षाथी आत्मानेविषे अनेक शक्ति अनेक पर्याय देखायठे; माटे ते समल ठे; तोपण निश्चय नयनी अपेक्षाथी शुद्ध निरंजन एकज जाण्यामां आवेठे. ७०

अथ शुद्ध कथन.

दोहरा:— एक देखिये जानिये, रमि रहिये इक ठौर ; समल विमल न विचारिये, यह सिद्धि नहि और. ॥ ७१ ॥

अर्थ:— हवे शुद्धरूपीज उपादेय ठे एवं केहेठे:— जे एक शुद्ध चेतनामय रूप ज देखुं ते दर्शन, तेमज जाणुं ते ज्ञान ; अने तेमां जे रमि रहेवुं ते चारित्र ठे; ते नयनी अपेक्षावडे समल अथवा विमल रूप विचारुं नही. एहिज सिद्ध कहियें, पण बीजा स्वरूपमां सिद्ध नथी. ॥ ७१ ॥

अथ शुद्ध अनुनव प्रशंसा:

सवैया इकतीसा:— जाके पद सोहत सुललन अनंत ज्ञान, विमल विकासवंत ज्योति लहलही है ; यद्यपि त्रिविध रूप व्यवहारमें तथापि, एकता न तजै यों नियत अंग कही है ; सो है जीव कैसीहू जगतिके सदीव ताके, ध्यान करिबेकों

मेरी मनसा उमड़ी है; जाते अविचल सिद्धि होतु और जाति सिद्ध, नाहि नाहि नाहि यामें धोखो नाहि सही है. ॥ ७२ ॥

अर्थ:— हवे एवा स्वरूपनो अनुभव स्थिर रहेवो ते दुर्जन ठे, माटे सर्व ज्ञाता एनो मनोरथ करे ठे. जेनेविषे अनंत ज्ञानरूप सुलक्षण शोनेठे, अने विमल वि काशवंत के० पोतानो तथा परनुं जाणनुं एवी ज्योति जेनेविषे लहानही ठे. अ ने यद्यपि व्यवहारनयमां बाह्यात्मा, अंतरात्मा, तथा परमात्मा ए त्रिविध रूप ठे, तथापि निश्चयनयनी अपेक्षाथी एकताने त्यजे नही एवुं एकरूपी कथुं ठे; ते एवो पदार्थतो जीव ठे. हवे ते युक्तिथी करी आगल केहेसो. ते युक्तियेकरी निरं तर तेनुं ध्यान करवाने मारी होंस मनमां उमंगी रहीठे. जेना ध्यानथी पोता नी ज्ञान दर्शन चारित्ररूप रुद्धि अविचल थायठे, एज रीते सिद्ध ठे पण बीजे कोई प्रकारे सिद्धि नथी. एमां कई धोखो नथी एटजे फूटुं नथी एज वात साची ठे अथ ज्ञाताकी व्यवस्था वर्णन.

सर्वैया तेईसा:-- के अपनो पद आपु सँजारत, के गुरुके मुखकी सुनि बानी; जेद विज्ञान जग्यो जिनके प्रगटे सु विवेक कला राज धानी; जाव अनंत नये प्रतिबिंबत, जीवन मोष दशा उहरानी; ते नर दर्पनज्यों अविकार रहै थिर रूप सदा सुखदानी ॥ ७३ ॥

अर्थ:-- हवे जेद विज्ञानवडे एनो अनुभव थाय ठे तेथी मुक्ति मले तेज पर मार्थ कहेठे:-- कोई तो पोतानुं पद जे पोतानुं निराजंब स्वरूप, ते पोतेज संजारी ने पोतावडे ग्रंथी जेदकरी पोताने उलखेठे. कोई तो गुरुना मुखनी वाणी शानजली ने पोताने उलखेठे; अने जेना घटमां जड चेतननुं जेद विज्ञान जाग्युं, तेणो करी पोताना चेतन रूपनी जे न्यारी कला ठे, तेनी राजधानी जे तेनुं ईश्वरपणुं जेना घटमां प्रगट्युं; अने एज राजधानीमां अनंत जाव पदार्थ प्रतिबिंबित थयां तेना ज्ञायक थया एटले जीवता थकाज मोक्ष दशा ठरी मुक्त स्वरूपी थया. अने एमां अनंतजाव प्रतिबिंबित थया तोपण समलरूप न थया, तेथी ते मनुष्य दर्पण एट ले आरीसानीपरें विकार रहित थया, स्थिररूप थया, अने सुखदायक थयाठे ७३ अथ जेद ज्ञान प्रशंसा कथन.

सर्वैया इकतीसा:-- याही वर्तमान समै नव्यनिको मिट्यो मोह, लग्यो है अ नादिको पग्यो है कर्म मलसों; उदो करै जेदज्ञान महारुचिको निधान, उरको उजारो चारो न्यारो उंद दलसों; याते थिर रहै अनुनौ विलास गहै फिरि कबहों

अपनपो न कहै पुदगलसों ; यहै करतूति यों जुदाइ करै जगतसों पावकज्यों नि
झ करै कंचन उपलसों ॥ ७४ ॥

अर्थ:- हवे जेदविज्ञाननी उत्पत्ति अने महिमा कहेवे:- आ। वर्तमानकाल
विषे नव्यलोकनो मोह त्रम टली जाय जे मोह कर्म आत्माने अनादिकालथी
लाग्युं ठे ; अने कर्ममलमां व्यापी रह्योठे ; ते मोह त्रम मटवाथी जेद विज्ञाननो
उदय थाय, ते जेद विज्ञान केवुंठे ? महारुचिनुं निधान ठे. ए जेद विज्ञानमां
महोटी रुचि पामीये ठिये एटले महारुचिनुं कारण ठे. जेद विज्ञानथी गरिष्ट उर
नुं अजवालुं प्रगट थायठे, ते अजवालुं केवुंठे ?

एटले महा घाम घुमथी न्यागोठे ६६ दशाथी नीकली स्थिरतामां रहे, अने
पोताना अनुभवनो विलास ग्रहण करे. पोताने सत्यार्थ पणे जाणे, पढी ए जेद
विज्ञान पाम्या थकी शरीर कर्मादि पुजल रूपी जाणीने पोतानुं न कहे. आत्मारू
प न कहे करतूति के० ए जे जेदविज्ञाननी क्रिया तेज जगतथी जुदाईने करे, पां
च इव्यथी जुदाई करे, अहीं दृष्टांत बतावेवे:- जेम अग्री माटी पाषाणने कंचन
थी जुदी करे ठे तेम जाणी लेवुं ॥ ७४ ॥

अथ परमार्थ शिक्षा कथन.

सवैया इकतीसा:- बानारसी कहै जैया नव्य सुनो मेरी शीख, केहू नांति कै
सेहूके एसो काज कीजिए ; एकहू मुहूरत मिथ्यातको विध्वंस होइ, ज्ञानको ज
गाइ अंस हंस खोजि लीजिये ; वाहीको विचार वाको ध्यान यहै कोतुहल, यों
ही जरि जनम परम रस पीजिए ; तजी नववासकी विलास सविकासरूप, अंतक
रि मोहको अनंत काल जीजिए. ॥ ७५ ॥

अर्थ:- हवे शुद्ध जीवइव्यमां रहेवुं तेज परमार्थ ठे तेनी शिक्षा कहेवे:- ब
नारसीदास केहेवे:- अहो नाई नव्य जीवो, मारी शिक्षा सांजलो. केवी पण रीते
थी कोई इव्य क्षेत्र काल जाव पामोने एवुं काम करवुं के जेणे करीने एक मुहुर्तमा
त्रमां मिथ्यात मोहनो विध्वंस थाय अने ज्ञाननो अंस जगावी लेवो, अने सोहं हंसो
एवी ध्वनि करतो हंस जे आत्मा तेने खोजी लइयें. पढी तेनुं लक्षण विचारवुं
पढी तेने ओलखीने तेनुं ध्यान करवुं. एवी एनी कला खोजीने कुतोहल जे
खेल ते कखा करियें ; अने तेज जनम परियंत परम रस पीवो. एरीते सविकार रू
पथी फेली रह्यो एवो नववासनो विलास तेने तजीने तथा मोहनो अंत आ
णीने अनंत कालसुधी जीवीए एटला प्रकारे सिद्ध थवायठे. ॥ ७५ ॥

અથ તીર્થંકરકી સ્તુતિ બાહ્યરૂપ કથન:-

સવૈયા ઇકતીસા:-જાકી દેહકૃતિમાં દસો દિશા પવિત્ર નૈ, જાકે તેજ આગે સબ તેજવંત રુકે હૈં; જાકો રૂપ નિરખી થકિત મહારૂપવંત, જાકી વપુવાસસોં સુવાસ ઔર લુકે હૈં; જાકી દિવ્ય ધુની સુનિ શ્રવનકોં સુખ હોત, જાકે તન લ જ્ઞન અનેક આઁ ટૂકે હૈં; તેઈ જિનરાજ જાકે કહે વિવહાર ગુન, નિહચૈ નિરખિ સુઁ ચેતનસોં ચુકે હૈં ॥ ૭૬ ॥

અર્થ:- હવે ચેતન મહિમાવાન થયાથી પુજલપણ મહિમાવાન થાય માટે ક વિરાજ તીર્થંકરના બાહ્ય શરીરરૂપ પુજલનો મહિમા કહેઠે:- જેની દેહની કૃતિ એવી પસરી રહીઠે કે જેથી દસે દિશા પવિત્ર થઈ જાયઠે; એટલે શોનાયમાન થાયઠે. અને જેના તેજ આગલ સર્વ તેજવાલા બુપી જાયઠે એટલે સર્વ દેવતા મંદ તેજવંત થાયઠે. અને જેનું રૂપ જોઈને મહારૂપવંત પંચ અનુતરવાસી દેવતા પણ ચકિત થઈ રહેઠે અને જેના શરીરની સુવાસથી અન્ય સુવાસી વસ્તુ સર્વ લુકી જાયઠે. અને જેની દિવ્ય ધ્વનિ સાંજલીને શ્રવણને સુખ થાયઠે. એટલે જન્ય અજન્ય સર્વને તે વાણી મીઠી લાગેઠે અને જેના શરીરમાં અનેક ગુણ લક્ષણ આવી ટુકી રહ્યાઠે એવા શ્રી જિન રાજ દેવ ઠે તેમના એટલા ગુણ કહ્યા તે અશુઁ વ્યવહાર નયનો આશ્રય લઈને કહ્યા પણ, નિશ્ચયનયથી એ કહેલા ગુણ સર્વ શુઁ ચેતનની જિન્નતા દર્શાવેઠે. ૭૬

અથ જિન સ્તુતિ વ્યવહારરૂપ પુન:-

સવૈયા ઇકતીસા:-જામેં બાલપનો તરુનપો વૃઁપનો નાંહિ, આયુ પરજંત મહા રૂપ મહા બલ હૈ; બિનાહિ જનત જાકે તનમેં અનેક ગુન, અતિસૈ વિરાજમાન કાયા નિરમલ હૈ; જૈસૈ વિનુપવન સમુઁ અવિચલરૂપ, તૈસૈ જાકો મન અરુ આસન અચલહૈ, એસો જિનરાજ જયવંત હોઝ જગતમેં, જાકી ગુનગતિ મહા સુકૃતિકો ફલ હૈ ॥ ૭૭ ॥

અર્થ:-હવે ફરી વ્યવહારનય વડે જિન સ્તુતિ કેરેઠે:- જેમાં જન્મથી માં મીને મર્ણ પર્યંત મહારૂપ અને મહાબલ સમાન રહેઠે; પણ બાલપણું ત રૂણપણું વૃઁપણું એ ત્રણ જે અવસ્થાના જેદ તેમાં રૂપમાં અને બલમાં જેદ ન પામે, જેના સહજ સ્વનાવે જતનવિના શરીરમાં અનેક ગુણ આવી રહેઠે; અને જેનેવિષે ચોત્રીસ અતિશય ગુણ વિરાજમાન થઈ રહ્યાઠે; અને જેની કાયા પ્રસ્વેદરહિત નિર્મલ રહેઠે. જેમ પવનની વ્હેર વિના સમુઁ અચલરૂપ થઈ રહેઠે તેમ જેનું મન અચલ ઠે, ને આસનપણ અચલ ઠે; અહીં ગતિની અપેક્ષાવિના આસ

न अचल कसुंठे, पण निरंतर अचल आसन भंजवे नही एवा जिनगजदेव जग
तमां जयवंत थाओ जेनी रूडी नक्ति करवाथी महामुक्ति फलन। प्राप्ती थायठे.

यथार्थ कथनः--

बोहराः-- जिन पद नाहिं शरीरकों, जिन पद चेतन मांहि; जिन बर्नन कहु
और है, यह जिन बर्नन नाहि. ॥ ७८ ॥

अर्थः--एटली व्यवहार स्तुति करीने हवे सन्त्यार्थ वात कहे ठेः--ए जे जिन नाम
ठे ते जीव विपाकी ठे पण पुजल विपाकी नथी, तेथी जिनपद ते शरीरनो नथी, जि
नपद तो चेतननो ठे; तेथी जिनेश्वरनी स्तुति कोई ओरज ठे पण पूर्वे जे जिनेश्वर
नी स्तुति करी ते जिन स्तुति नथी. इहां शरीर जड ठे अने आत्मा चेतन ठे ए बने
भाव निन्न स्वभावमां ठे तेनुं दृष्टांत आपेठे. ॥ ७८ ॥

अथ जड चेतन निन्नभाव दृष्टांत कथनः--

सवैया इकतीसाः--उंचे उंचे गढके कंगुरे यों विराजत हैं, मानो नन लोक ली
लबेकों दांत दियो है; सोहे चिहोंउर उपवनकी सघनताई, घेरा करि मानो नू
मि लोक घेरि जियो है; गहरी गंजीर खाई ताकी उपमा बनाई, नीचो करि आ
नन पताल जज पियो है; ऐसो है नगर यामें नृपको न अंगकोउ, योंही चिदानं
दसों शरीर निन्न कियो है ॥ ७९ ॥

अर्थः-- जेम कोई गढना उंचा उंचा कांगरा बीराजे ठे (अहिं कवि उत्प्रेक्षणा क
रे ठे.) पण ते कांगरां नथी पण मानुं तुं जे आ नगरमां स्वर्गलोकने गली ज
वाने दांत आप्यां ठे; एटले जाणे स्वर्ग लोकने गली जशे. अने एनी चारे तरफ
उपवन एटले बाग वाडीनी सघनता एवी शोनी रही ठे के जाणे नूमिलोक एट
ले मनुष्य लोक तेणे घेरी लीधो ठे. अने ए नगरनी चारे बाजुए उंमी खाही
बनी ते जाणे नीचुं आनन एटले मुख करीने पातालज पाणी पातो होयनी
ए रीते जेणे त्रणे लोक जीत्या ठे एवुं नगरनुं वर्णन कीधुं पण ए नगरमां कोई
राजाना अंगनुं कोई वर्णन कीधुं नथी. मतलब के चिदानंदयकी शरीरने निन्न
करी बताव्युं. ॥ ७९ ॥

अथ तिर्थंकरकी निहचै स्तुति सरूप कथन वस्तु वर्णन.

सवैया इकतीसाः-- जामें लोकालोकके सुजाउ प्रतिजासे सब, जगी ज्ञान सग
ति बिमल जैसी आरसी; दर्शन उदोत जियो अंतराय अंतकीउ, गयो महामोह नयो
परम महारसी; सन्ध्यासी सहज जोगी जोगसों उदासी जामें, प्रकृति पंचाशी ल

ગિ રહિ જરિ ઢારસી ; સોઢૈ ઘટમંદિરમેં ચેતન પ્રગટરૂપ, એસો જિન રાજ તાંહિ બંદત બનારશી ॥ ૮૦ ॥

અર્થ:- હવે તીર્થંકરપદને લેઈ રહેજી. જે વસ્તુ છે તેના સ્વરૂપનું વર્ણન કરે છે:- જેમાં લોક અને અલોકનો સ્વનાવ એટલે સ્વટ દ્વ્ય જાવ પ્રતિજાતી રહે, એવી જ્ઞાન શક્તિ નિર્મલ પ્રગટી છે. જેમ આરીસામાં પદાર્થના જાવ જાસે છે; એવી રીતે જેના જ્ઞાનમાં સર્વ જાવ જાસે છે; એટલે જ્ઞાનાવરણ ગયું, અને દર્શનાવરણના નાશ થવાથી કેવલ દર્શન ઉદ્યોત થયું. અને અંતરાય નાશ કણ્યો, તેથી અનંતવીર્ય ધૈર્યવંત થયો; અને મહા મોહ કર્મ જે છે તે નાશ પામ્યો; તેથી પરમ उत्कृष्ट મહારૂપી થયો; તેણે કરી યથાશ્વ્યાત ચારિત્રનો સંન્યાસ એટલે તેનો ધારણ કરનાર જ્ઞાન દર્શન ચારિત્ર આદિ જે સહજયોગ છે તેનો ધરનાર, મન વચન કાયના યોગથી ઉદાસ થઈને અધ્યાત્મિક ચાર કર્મની પંચાસી પ્રકૃતી સત્તાયે રહિ છે. તે પણ બલીને સ્વાસ્થ્યે વી થઈ રહી છે; અને જેના ઘટમંદિરમાં ચેતન દેવ છે તે પ્રગટપણે શાક્ષી રહ્યો છે. એવા શ્રી જિન રાજ દેવ તેને વણારસીદાસ વંદન કરે છે. એ નિશ્ચય સ્તુતિ કહી ॥ ૮૦ ॥

હવે એવા શુદ્ધ ચેતનની સ્તુતિનું દૃષ્ટાંત દેખાડીને હવે નિશ્ચય વ્યવહારનો નિર્ણય કરે છે. અથ શ્રી નિશ્ચય વ્યવહાર તીર્થંકર સ્તુતિ કથન:-

કવિત્ત ટંદ:-તનુ ચેતન વિવહાર એકમેં, નિહચે નિન્ન નિન્ન હૈં દોડ; તનુ સ્તુતી વિવહાર જીવ શ્રુતિ, નિયત દૃષ્ટિ મિથ્યા શ્રુતિ સોડ; જિન સો જીવ જીવ સો જિનવર, તનુ જિન એક ન માને કોડ; તા કારન તનેકી અસ્તુતિસોં, જિનવર કીઅસ્તુતિ નહિ હોડ. ॥ ૮૧ ॥

અર્થ:-શરીર અને આત્મા એ બંને વ્યવહારમાં એક સરખા છે; અને નિશ્ચયથી જોડ્યે તો બંને જુદા જુદા છે. એમાટે તનની સ્તુતિ કરતાં જીવની સ્તુતિ કરિયે એ વ્યવહાર છે. અને નિશ્ચે દૃષ્ટીથી જોતાં તે મિથ્યા સ્તુતિ છે. જિનપદ કર્મ જે છે તે જીવ વિપાકી છે, પણ પુજલ વિપાકી નથી, તેથી જિન તે જીવ છે, અને જીવ તે જિન છે; પણ શરીર અને જિન એક કરી ન માનીએ; તે કારણે તનની સ્તુતિ કરી તે જિનવરની સ્તુતિ થઈ નહીં. ॥ ૮૧ ॥

અથ વસ્તુ સ્વરૂપ કથન દૃષ્ટાંત કરી ડિઢાડ્યતુ હૈ:-

સર્વેયા તેઈસા:- જ્યોં ચિરકાલ ગડી વસુંધા મહિ, નૂરિ મહાનિધિ અંતર ગૂંજી; કોઝ ડસારિ ધરૈ મહિ કપરિ, જો દગવંત તિન્હૈ સબ સૂંજી; ત્યોં યહ આત્મકી

अनुनूति पगी जड जाव अनादि अरूजी; नैजुगतागम साधि कही गुरु, लह्मन वेदि विचह्मन बूजी. ॥ ८२ ॥

अर्थ:-शिष्य पुढे के एवो अनूपम महिमानो धारक जीव आ शरीरमां केम पामिये ? त्यारे गुरु दृष्टांत आपी न्यारी अद्भूत स्वरूप वस्तु आ शरीरमां दृढावे ठे:- जेम कोई महानिधी घणा काल सूधी धरतीनी अंदर दटाई रही होय, ते अंतर गुप्त थई रहेली लक्ष्मीने कोई खोदी काढी जमीन उपर मूके त्यारे जे नेत्रवंत पुरुष ठे तेने बधी देखाई आवेठे. तेम आ आत्मानो अनुभव अनादि कालथी जड ए टले पुजल इध्यमां दटाई रह्यो ठे. तेने नयसहित आगम जे सिद्धांत तेणेकरी गुरु ए साथ एटले साधने करी सिद्ध करी दीधायी विचक्षण पुरुष तेने सारी पठे जाणी लियेठे. ॥ ८२ ॥

हवे तेनो जेद ज्ञान पाम्याथी उपादेय वस्तुनुं उपादान करवाथी आवे ते उ पर धोबीनुं दृष्टांत बतावे ठे:- अथ जेदज्ञान स्वरूप कथन धोबीको दृष्टांत:- सबैया इकतीसा:- जैसै कोउ जन गयो धोबीके सदन तिन्ह. पहिखो परायो वस्त्र मेरो मानि रह्यो है; धनी देखि कह्यो नैया यहु तो हमारो वस्त्र, चीन्ह्यो पहि चानतहीं त्याग जाव लह्यो है; तैसँही अनादि पुदगलसों संयोगी जीव, संगके ममत्वसों बिजावतामें बह्यो है; जेद ज्ञान जयो जब आपो पर जान्यो तय, न्या रो परजावसों स्वजाव निज गह्यो है. ॥ ८३ ॥

अर्थ:- जेम कोई मनुष्य धोबीने घेर गयो अने पारकुं वस्त्र पोतानुं मानी नू लमां लईने पेहेखुं, एटलामां ते वस्त्रनो खरो मालक मय्यो, तेणे जोईने कह्युं के, जाई, आ वस्त्र जे तें पेहेखुं ठे, ते महारो ठे. ते वस्त्रते पेला मनुष्ये ते वस्त्र जोयुं ने परायुंज ठे एवुं जाण्युं, तेवारे ते वस्त्रनो त्याग जाव उपज्यो, ने तेणे ते वस्त्र तेना धणीने हवाले कीधुं. तेमज जीवने अनादि कालथी पुजलनो संयोग थयो ठे, एटले शरीर तथा कर्मनो संयोगी जीव अनादि कालनो ठे, ते संगना ममत्वथी बिजावता एटले उलटा जावमां वही रह्यो हतो ते ज्यारे जड चेतननी निन्नतानुं ज्ञान थयुं त्यारे ते पोताना स्वरूपने तथा परना स्वरूपने समज्यो; अने ते पर रूपथी जुवो थयो ने पोताना स्वरूपनुं ग्रहण कीधुं. ॥ ८३ ॥

ज्यारे निश्चय पोतानुं स्वरूप जाण्युं त्यारे ज्ञाता एवो विचार करवा लागे ते कहेठे:-

अथ निश्चय स्वरूप कथन:-

अभिन्न उद:- कहै विचह्मन पुरुष सदा हों एकहों; अपने रससों नखो आ

पनी टेकहों; मोह कर्म मम नाहि नाहि त्रम कूप है; शुद्ध चेतना सिंधु ह
मारो रूप है. ॥ ८४ ॥

अर्थः-- विचक्षण पुरुष केहेने के. हुं सदा एक पणे रहुं तुं; चेतना रस बडे न
रपूर तुं; अने पोताना आधारथी रहुं तुं, मने बीजानो आश्रय नथी. अने जे जात
जातनो मोह कर्मनो प्रपंच ठे ते महारुं स्वरूप नथी, ए त्रम रूप कूप ठे ते मारुं
स्वरूप नथी; पण शुद्ध चेतनानो सिंधु के० समुद्र ते मारुं रूप ठे. ॥ ८४ ॥

हवे एवा पोताना स्वरूपने जाण्थाथकी केवी अवस्था प्राप्त थई ते केहेनेः—

अथ ज्ञान व्यवस्था कथनः—

सवैया इकतीसाः-- तत्वकी प्रतीतिसों लख्यो है निज पर गुन. दृग ज्ञान चर
न त्रिविध परिणयो है; विसद विवेक आयो आठो विसराम पायो. आपुहीमें आ
पनो सहारो सोधि लयो है; कहत बनारसी गहत पुरुषार्थकों. सहज सुजात
सों विजात मिटि गयो है; पन्नाके पकाय जैमै कंचन विमल होतु. तैमै शुद्ध चे
तन प्रकाश रूप नयो है. ॥ ८५ ॥

एवी जीव तत्वनी प्रतीति थई तेणे करीने ज्ञानादिक निजगुण अने परगुण ते बी
जा इव्यना गुण जे गति, स्थिति, अवगाह, वर्तना, वर्णादिक ए सर्व लखीने दर्शन,
ज्ञान अने चारित्र ए त्रणे गुणनेविषे परिणमी रह्यो ठे; निर्मल विवेक आव्याथी सा
रो विश्राम पाम्यो ते स्थिरता पामीने पोताने विषेज पोतानो सहज स्वभाव सो
धी लीधो. अहीं वणारसीदास केहेने के त्यारे आ पुरुषार्थ ते आत्मस्वरूप अर्थ
तेनुं ग्रहण करीने सहज स्वभावमां राग द्वेष मोहरूपी विजाव जे अनादिकालनो
हतो ते मटी गयो. अहीं दृष्टांत कहेनेः—जेम पाकी इंटनी नगीमां गालवायी सुव
र्ण निर्मल थायठे, तेम शुद्ध चेतन निर्मलरूप थईने प्रकाश रूप थयोठे. ॥ ८५ ॥

हवे विजाव बूटवाथी निज स्वरूप प्रगटताने पामे तेउपर नटी जे नाचनारी
स्त्री, तेनुं दृष्टांत कही देखाडे ठेः—अथ वस्तु स्वरूप कथन पातरको दृष्टांतः—

सवैया इकतीसाः—जैसै कोउ पातर बनाय वस्त्र आजरण, आवति अखारे
निशि आडो पट करिके; डूह उर दीवटि संवारि पट दूरि कीजे, सकल सजाके लो
क देखै दृष्टि धरिके; तैसै ज्ञान सागर मिथ्यात ग्रंथि जेद करि. उमग्यो प्रगट
रह्यो तिहुं लोक जरिके; ऐसो उपदेस सुनि चाहिये जगत जीव. सुद्धता संजारे
जग जालसों निकरिके. ॥ ८६ ॥

अर्थः--जेम कोई नाचनारी स्त्री आडो पट करीने तथा वस्त्रा नूषणवडे पोतानो

वेष मनोहर बनावीने रातना वखते अखाडामां आवी ऊनी रहे, ते आडा पटथी रा
त्रीनेविषे देखाय नही, ने जारे अंतरपट दूर करी बेहु तरफ हाथमां काकडा सलगावी
परिचय दूर करे त्यारे सर्व सजाना लोक दृष्टी धरीने तेनां रूप सणगार वगेरेनी शो
जा प्रगट जोई गीजे ठे, तेम ज्ञाननो सागर एवो जे आत्मा. ते मिथ्यातरूप आडा
पटथी प्रबन्न रह्यो हतो, ते कोई समे मिथ्यात ग्रंथी रूप पटने जेदीने प्रगट थ
यो; ते ज्ञान समुद्र त्रण लोके नरी रह्यो ठे; एटले त्रणे लोक ए आत्माने
विषे नासी रह्या ठे. हवे गुरु केहेठे के अहो जगतवासी जीव, में जे पूर्वे उपदे
श दीधो एवा उपदेशनुं श्रवण करवुं तारे जरूरनुं ठे; ते सांजली जगत जाल
मांथी निकलीने तारी शुद्ध दशाने संजारी लेईस. ॥ ८६ ॥
इति श्रीनाटिक समयसारना प्रथम जीव वारनुं निरूपण बालबोध सहित समाप्त थयुं.

दोहराः--जीव तत्व अधिकार यह, कह्यो प्रगट समुजाइ; अब अधिकार अ
जीवको, सुनो चतुर मन लाइ. ॥ ८७ ॥

अर्थः--जीवतत्वनुं जेवुं स्वरूप ठे तेनो ए अधिकार एटले स्वरूप, लक्षण, गु
ण, प्रगट समजाव्यो. हवे बीजो जे अजीववारठे, तेमां अजीवनो अधिकार
मुख्यपणे करीने कहुंठुं; ते चतुर लोको चित्त दर्शने सांजलजो. ॥ ८७ ॥

हवे अजीवने पण ज्ञानवडेज जाणवानुं बनेठे अने आ ग्रंथमां अनिध्येय ज्ञानठे
माटे संपूर्ण ज्ञाननी अवस्था निरूपण करेठेः--अथ ज्ञानकी व्यवस्था कथनः--

सवैया इकतीसाः--परम प्रतीति उपजाइ गनधरकीसी, अंतर अनादिकी विजा
वता बिदारी है; जेदज्ञान दृष्टिसां बिबेककी शक्ति साधि, चेतन अचेतनकी
दशा निरवारी है; करमको नासकरी अनुजौ अन्यास धारी, हियेमें हरख निज
शुद्धता संजारी है; अंतराय नास गयो शुद्ध परकास जयो, ज्ञानको विजास ता
कों बंदना हमारी है. ॥ ८८ ॥

अर्थः--प्रथमथी जे ज्ञानवडे नव्य लोकना आत्मां गणधरनी माफक तत्व
नी परम प्रतीति उपजावी, अने समकालपणे अंतरात्मानेविषे अंतरनी जे अना
दीनी विजावता (मूढता) तेने विमारीठे; अने जड चेतन ए बने निन्न ठे एवुं
जेदज्ञान प्रगटयुं तेनी दृष्टी तेज विवेकनी शक्ति ते साधि एटले जुदा जुदा गुण
पर्याय जाण्यो; अने जुदा जुदा जाणीने चेतन तथा जड तेनी दशा ठीक की
थी; ते पढी गुण श्रेणीने धरीने कृणो कृणो कर्मनी निर्जरा करवा लाग्यो; ते करी

अनुभव अन्यास कीधो, एटछे सत्य प्रत्ययमां पेगो, अने हृदयानेविषे हर्ष पाम्भो; अने पोतानी शक्ति उत्कृष्ट कीधी. ए कार्य यतां अंतराय कर्म जांग्युं, अने केवल रूप प्रकाश पाम्भुं; एवो कोई क्रमे क्रमे करी ज्ञाननो विलास उत्पन्न थयो, ते ने अमारी वंदनावे. ॥ ८८ ॥

शिष्य पूछे ठे के स्वामी, तमे जे ज्ञान विलास कह्यो, तेतो तेवोज ठे; पण ते पाम्भुं दूर्जन ठे; ते उपर गुरु परमार्थनी शिक्षा दिये ठे:-- अथ परमार्थ शिक्षा कथन:--

सवैया इकतीसा:-- जैया जगवासी तूं उदासी व्हैके जगतसों, एक ठ महीना उ पदेस मेरो मानु रे; आर संकल्प विकल्पके बिकार तजि, बैठके एकंत मन एक ओर आनु रे; तेरो घट सर तामें तुंही है कमल ताकों तूंही मधुकर हैं सुवास पहचानु रे; प्रापति न व्है है कबु ऐसो तूं बिचारतु है सही व्है है प्रापति सरूपयाही जानुरे ॥ ८९ ॥

अर्थ:-- अरे जीव जगतवासी जाई तूं जगत के० जब त्रमणा तेनु कारण (शब्द, स्पर्श, रूप, रसने गंध,) एने आचारांग सूत्रना वचनथी जगत कहियें तेथी उदास थईने, एक ठ महीना सूधी अखंड धाराए मारो उपदेश शान्त एटछे मान्य कर. एमां ठ महीना कहा ते उपलक्षणथी जाणवा; पण नियम नथी; अने आर्त्तरौड्ध्यानथी अज्ञान दशाभां संकल्प विकल्प घणा ऊठे ठे; तेथी आत्मानेविषे बिकार उपजे ठे; माटे तेना बिकारने तजीदे; अने एकांत आसने बे सी मनने एक ठेकाणे परिणामथी राख, तारो घट के० शरीर तेनेज सरोवर जे वो देख; अने तेमां एक उज्ज्वल कमल जोड़्यें. ते कमल तूंज ठे. अने तूंज उज्ज्वल रूपने लीधे मधुकर रूपे था; एम करवाथी तूं सहस्र दल कमलमां विलास कर; ए पिंमस्थ ध्यान लगाव्युं एटलुं कार्य करवाथी पोताना स्वरूपनी प्राप्ति न थशे एवुं तूं क्यारे पण विचारीश नही. एवा प्राणायामवडे कमल कोष खुलशे ने पोताना रूपनी प्राप्ति थशे; एज रीते गुणज्ञान खुलशे ॥ ८९ ॥

हवे जीवने अजीव एक सरखा थई रह्यावे, ते जुदा जुदा लक्षणवडे देखाडेवे.

अथ वस्तु व्यवस्था वर्णन:--

दोहरा:-- चेतनवंत अनंत गुण, सहित सु आतमराम; याते अनमिल और सब, पुजलके परिणाम ॥ ९० ॥

अर्थ:-- चेतनावंत ठे अने अनंत गुणसहित जे पदार्थ ठे ते तो आत्माराम

જાણવો; અને જે દટલાં લક્ષણોથી મહેલા નથી તે સર્વ અપર પુજાના પરિણામ જાણવા. ॥ ૯૦ ॥

હવે એવી પિઠાન અનુનવવિના ન હોય માટે અનુનવની પ્રશંસા કહેઢે:—

અથ અનુનવ પ્રશંસા:—

કવિત્ત ઢંદ:—જબ ચેતન સંજારિ નિજ પૌરુષ, નિરખે નિજ દગસોં નિજ મર્મે; તબ સુખરૂપ વિમલ અવિનાશક, જાને જગત શિરોમનિ ધર્મે; અનુનો કરે શુદ્ધ ચેતનકો, રમે સુજાત વ મૈ સબ કર્મે; હિ બિધિ સધૈ મુક્તિકો મારગ, અરુ સમીપ આવૈ શિવ સર્મે. ॥ ૯૧ ॥

અર્થ:—એ ચેતન જે ઢે, તે જારે પોતાનું પુરુષ કે ૦ પરાક્રમ સંજારે, ને પઢે પોતાની દૃષ્ટી કરી પોતાનું મર્મે જે ચેતનપણું ઢે તે નિરખે; ત્યારે પોતાનો ધર્મે કે ૦ સ્વજાવ સુખ રૂપ જે નિર્મલ પણું, અવિનાશી પણું, જગત શિરોમણી પણું, સહજ સ્વરૂપ તેને જાણે. એજ અનુનવ દટલે જે નિ:સંદેહ યથાર્થ જ્ઞાન ઢે તેજ ચેતનને શુદ્ધ કરેઢે, અને એજ અનુનવ જે ઢે તે પોતાના સ્વજાવમાં રમે અને સર્વ કર્મને દૂર કરે, ંરોતે અનુનવવડે મુક્તિ માર્ગ સિદ્ધ થાયઢે; અને શિવશર્મે કે ૦ મોક્ષનું સુખતે પામેઢે ॥

હવે એ અનુનવથકી ચેતનવિષે પોતાનું અસ્તિત્વ સાધીને પરનું નાસ્તિત્વ સાધેઢે:—

અથ અનુનવ પ્રશંસા:—

દોહરા:—બરનાદિક રાગાદિ જડ, રૂપ હમારો નાંહિ; એક બ્રહ્મ નહિ દૂસરો, ઢીસે અનુનવ માંહિ. ॥ ૯૨ ॥

અર્થ:—આ શરીરમાં જે વર્ણ ગંધ રસ સ્પર્શ રાગ દેષાદિક પદાર્થનેવિષે મોહ ઢે તે મારું આત્મરૂપ નથી; અને અનુનવવિષે પોતાનું એકજ જાણપણાનું રૂપ અમે જોડ્યે ઢડ્યે. પણ બીજું રૂપ જોતા નથી. ॥ ૯૨ ॥

હવે જીવ અજીવ એક દેત્રાવગાહી થયા તે જુદા કેમ કેહેવાય? તે ડપર દૃષ્ટાંત કેહેઢે:— અથ વસ્તુ વિચાર:—

દોહરા-- સ્વાંમો કહિયે કનકકો, કનક મ્યાન સંયોગ; ન્યારો નિરખત મ્યાન સોં, જોહ કહેં સબ લોગ. ॥ ૯૩ ॥

અર્થ:— જે સોનાની મ્યાનમાં રાખેલી તલવાર લોક જાણામાં સોનેરી કેહે વાયઢે, તે સોનેરીનો યોગતો મ્યાન ડપર ઢે; જારે તરવારને સોનેરી મ્યાનમાંથી બાર કાઢાડી જોડ્યે ત્યારે તરવાર લોઢાની જણાય, પણ સોનેરી નહી જણાય. તેમ અંતરાત્મા માંહે જાણવો. ॥ ૯૩ ॥

હવે વ્યવહાર નય વહે બાહ્યાત્મા અને અંતરાત્મા કેહેવાય છે; પણ એમીજ નિશ્ચય નયથી પરમાત્મા છે. એવો વસ્તુનો વિચાર કહી સમજાવે છે. અથ નિશ્ચય વ્યવહાર રૂપ વસ્તુ વિચાર કથન:--

દોહરા:-- બરનાદિક પુદગલ દશા, ધરે જીવ બહુ રૂપ; વસ્તુ વિચારત કરમ સોં, નિન્ન એક ચિદ્રૂપ. ॥ ૯૪ ॥

અર્થ:-- વર્ણાદિક તે વર્ણ, ગંધ, રસ, સ્પર્શરૂપ એ પુદગલ સ્વનાવ છે, તેને નવી નવી રીતે જીવ ધારણ કરે છે. તેથી જીવ બહુ રૂપ ધારી કેહેવાય છે. અને પુદગલ જે છે તે તો કર્મ છે, પણ વસ્તુનો વિચાર કરવાથી એ કર્મ અજીવ છે. અને ચિદ્રૂપ ચિદાનંદ છે તે તો સર્વત્ર એક સ્વરૂપ છે, ને તે એ અજીવથી નિન્ન છે. ૯૪

હવે એ વ્યવહારનો દૃષ્ટાંત બતાવે છે:-- અથ વ્યવહાર દૃષ્ટાંત કથન:--

દોહરા:-- જ્યોં ઘટ કહિયે ધીઝકોં, ઘટકો રૂપ ન ધીઝ; ત્યોં બરનાદિક નામ સોં, જમતા લહે ન જીઝ ॥ ૯૫ ॥

અર્થ:-- વ્યવહારમાં માટીનો ઘડો કેહેવાય છે, તેમ ધૃતનો પણ ધમો કેવાય છે; પણ ઘડાનું રૂપ જેવું માટી છે તેવું ધૃત નથી. તેમજ વર્ણ ગંધ રસ સ્પર્શ પ્રમુખ નામ કર્મ અજીવ રૂપ જડ છે, તેના સંયોગથી જીવ જડપણું પામે નહીં. ॥ ૯૫ ॥

હવે પ્રત્યક્ષ પણો નિરાણું ચેતનનું સ્વરૂપ દૃષ્ટાંત દેખાડી કહે છે:--

અથ ચેતનકો સાક્ષાત સ્વરૂપ કથન:--

દોહરા:-- નિરાબાધ ચેતન અલક્ષ, જાને સહજ સુકીઝ, અચલ અનાદિ અનંત નિત, પ્રગટ જગતમેં જીઝ. ॥ ૯૬ ॥

અર્થ:-- જેની કોઈ પણ રીતે સ્વંમના થતી નથી તેથી નિરાબાધ એહવો ચેતન પુરુષ છે; અને વળી ઇંદ્રિય જ્ઞાનવહે લક્ષ્યો ન જાય; તેથી અલક્ષ છે; અને સ્વકીય જે પોતાનો સહજ સ્વનાવ જ્ઞાતાપણું તેને પોતેજ જાણે પણ બીજા અન્ય જ્ઞાનાંતરવહે ન જણાય એવા અચલ સ્વરૂપને લીધે અનાદિ અનંત નિત્ય શાશ્વત એવો જીવ જગતમાં પ્રત્યક્ષ પ્રમાણ છે. ॥ ૯૬ ॥

હવે જીવ પોતાનો અનુનવ પોતેજ કરે છે પણ મિમાંસક નૈયાયિક પ્રમુખ જેમ બીજાથી કહે છે તેમ નથી તે સમજાવે છે:-- અથ અનુનવ વિધાન કથન:--

સવૈયા ઇકતીસા:-- રૂપ રસવંત મૂરતીક એક પુદગલ, રૂપ બિન ઓર યું અજીવ દર્વ હુધા હૈ; ચારિ હૈં અમૂરતિક જીવની અમૂરતિક, યાહિતેં અમૂરતિક વસ્તુ ધ્યાન મુધા હૈ; ઓરસોં ન કબહૂ પ્રગટ આપુ આપહીસોં, એસો ધિર ચેતન સુનાઝ

शुद्ध सुधा है ; चेतनको अनुजौ आराधै जग तेई जीव, जिन्हके अखंड रस चाखिवे की बुधा है. ॥ ९७ ॥

अर्थः-- जेम रूपवंत तथा रसवंत कहेवाय ठे तेम गंधवंत तथा स्पर्शवंत ए लक्षण जाणवाथी मूर्तिक एटले मुरतीवंत ते एक पुदगल इव्य जाणवुं ; अने रूपादिक विना बीजा अमूर्तिक चार इव्य ठे ; ए रीते अजीव इव्यते बे प्रकारनुं ठेः-- हवे ए अजीव इव्यमां धर्म अधर्म आकाश काल ए चार अमूर्तिक ठे ; अने जीव इव्य पण अमूर्तिक ठे ; तेथी कोई अमूर्तिक वस्तुनुं ध्यान करवाथी मुक्ति ठे ए म केनारा मूर्ख ठे. एथी कोई अन्य धर्मनुं आलंबन लई आत्मा इव्य प्रगट न थाय एवो स्थिर चेतननो स्वभाव ठे एज शुद्ध सुधा के० निर्दोष अमृत रस तेज चेतनने प्रगट करे ठे. एवो जे जगतने विषे चेतना स्वभाव ठे ते चेतननो अनुभव के० यथार्थ ज्ञान आराधे तेज शुद्ध जीव इव्यना आधारक ठे. अने जे अखंड रस ना कृधावंत ठे ते एना आधारक ठे. ॥ ९७ ॥

हवे कोई कहे ठे के, जीव अंगुष्ठ प्रमाण ठे, तंडुल प्रमाण ठे इत्यादि कहिने जे जीवने मूर्तिमान थापेठे, तेनी मूढता बतावेठे अथ मूर्तिवर्ननः--

सवैया तेइसाः-- चेतन जीव अजीव अचेतन, लहान जेद उनै पद न्यारे ; सम्यक दृष्टि उद्योत विचह्वन, निन्न लखै लखिके निरधारे ; जे जगमांहि अनादि अखंमित, मोह महामदके मतवारे ; ते जड चेतन एक कहै तिन्हकी फिरि टेक टरै नहि टारे. ॥ ९८ ॥

अर्थः-- जीवनुं लक्षण चेतन ठे, ने अजीवनुं लक्षण अचेतन ठे ; एटले जड ता ठे ; ए लक्षण जेदथी उनय पदार्थ जुदा जुदा ठे ; पण जेना घटमां समकित दृष्टिनुं अजवालुं पड्युं ठे, तेज विचक्षण पुरुष ए बेहुने निन्न निन्न जाणे ठे. अने जीव अजीव जुदा निरधार करेठे. अने जे जगतनेविषे अनादि कालना अखंमित मूर्ख अने महामोहमदवडे मतवाला ठे, ते लोक जड चेतनने एक कहे ठे. अने जीवने मूर्तिमान मानेठे. ते मिथ्यादृष्टिने लीधे माने ठे ; तेमनी टेक टालवाथी टले नही एवी होयठे ॥ ९८ ॥

हवे अजीव पुजलमां जीवविलास जूदोज ठे, पण अविवेकी पुरुष ते जाणतो नथी ; अने जे ज्ञानी होय ते जाणे ते कहे ठेः-- अथ ज्ञाता विलासः--

सवैया तेइसाः-- या घटमें त्रमरूप अनादि विलास महा अविवेक अस्वारो ; तामांहि उर सरूप न दीसत, पुजल नृत्य करै अति नारो ; फेरत जेष दिखावत

કોતુક, સો જલિયે વરનાદિ પસારો; મોહસું નિન્ન જુદો જડસોં ચિન, મૂરતિ નાટક દેશ્વનહારો ॥ ૧૧૧ ॥

અર્થ:— આ ઘટમાં અનાદિ કાલનો વિસ્તારવંત ઝમરૂપ મહા અવિવેકનો અઘાડો મંમાઈ રહ્યો છે. તે અઘાડામાં બીજો કોઈ શુદ્ધ સ્વરૂપ તો દેશ્વતો નથી; અને પુજ્જલ ઇશ્વ જે છે તે અત્યંત મહોટો નૃત્ય કરી રહ્યો છે, એજ અવિવેકની આજ્ઞા તે અજીવ પુજ્જલ ઇશ્વ છે. તેહિજ એકેંડિયાદિકના વેષમાં ભેવરાવી ફેરવી ફેરવી વર્ણાદિકના પસારની સામગ્રી ભેવરાવી કોતુક દેશ્વાડી રહ્યો છે. હવે હાં વિવેકરૂપ જે છે તે મોહથી જે પુજ્જલ જડ તેથી જૂદો છે. તેહિજ ચિન્મૂર્તિ એટલે ચેતન રાજા છે તે તો હાં નાટિકનો દેશ્વનારો છે ॥ ૧૧૧ ॥

હવે જે જીવ અને અજીવનું એકતાપણું મિથ્યા જ્ઞાનમાં જાતે છે, તેતો જ્ઞાનવૃદ્ધિથી નિન્ન નિન્ન રૂપ દેશ્વાય છે, તે કહે છે:—અથ જ્ઞાન વિલાસ કથન:—

સર્વેયા ઇકતીસા:— જૈસે કરવત એક કાઠ વીચિ સ્વંમ કરૈ, જૈસે રાજહંસ નિરવારે દૂધ જલકોં; તૈસે જેદજ્ઞાન નિજ જેદક શક્તિસેંતિ, નિન્ન નિન્ન કરૈ ચિદાનંદ પુદગલકોં; અવધિકોં ધ્યાવે મનપર્યેંકી અવસ્થા પાવે, ઝમગિકે આવે પરમાવધિ કેવલકોં; યાહી જાંતિ પૂરન સરૂપકોં ઝયોત ધરૈ, કરૈ પ્રતિબિંબત પદારથ સકલકોં ॥ ૧૦૦ ॥

અર્થ:— જેમ એક લાકડાને કરવતી વેહેરીને બે જાગ કરે છે. ને જેમ રાજહંસ દૂધને પાણી એકઠા હોય તેને જુદા જુદા કરી નાખે છે. તેમ જેને જીવિતવ્ય પરિપાકે જેદજ્ઞાન પ્રગટે તે પોતાની જેદક શક્તિવડે ચિદાનંદ તથા પુજ્જલ એકમેક હોય તેને જુદા જુદા કરે છે. અને તેજ જેદજ્ઞાન પોતાના ક્લયોપશમ માફક પોતાની અવધિને ધ્યાવે એટલે પોતાની અવધિ જ્ઞાનરૂપ પર્યાયને પામે, પછી તેહિજ જેદજ્ઞાનથી વિશુદ્ધ થયેલું મનપર્યાય અવસ્થાને પામે; અને તેથી વિશુદ્ધ થઈને પરમાવધિ સુધી પોંચે; એમ વધતે વધતે જેદજ્ઞાન થકી પોતાનું પૂર્ણ સ્વરૂપ ઝયોતવંત ધારણ કરે, એટલે કેવલ અવસ્થા ધારે; અને સર્વ પદાર્થને પ્રતિબિંબિત કરે ॥ ૧૦૦ ॥

ઈતી શ્રી સમયસાર નાટકનો બીજો અજીવહાર બાલાવબોધ સહિત સમાપ્ત થયો.

વોહરા:— યહ અજીવ અધિકારકો, પ્રગટ બશ્વાન્થો મર્મ; અબ સુનુ જીવ અજીવકે, કરતા કિરિયા કર્મ. ॥ ૧૦૧ ॥

અર્થ:—અજીવ હાર એરીતે સમજાવીને કહ્યો અને એનું રહસ્ય એ છે કે અજીવ પદાર્થ જાણીને તેથી જીવ પદાર્થ જુદો જાણવો; તેનું વર્ણન કહ્યું છે. હવે જીવ

नेविषे कर्त्ताकर्मक्रियानो विचार अने अजीवनेविषे पण कर्त्ताकर्मक्रियानो विचार गुरु कहेणे ने शिष्य शानलेणे ॥ १०१ ॥

हवे कर्त्तापणामां जीवनी मिथ्या दृष्टि ठे ते जेदज्ञानथी बुटे, माटे जेदज्ञाननुं माहात्म्य कहेणे:-अथ जेद ज्ञान माहात्म्य बनेन:-

सवैया इकतीसा:-प्रथम अज्ञानी जीव कहें में सदीव एक, दूसरो न और में ही करता करमको; अंतर बिबेक आयो आपापर जेद पायो, जयो बोध गयो मिटी नारत नरमको; नासैं ठहों दरबके गुण परजाय सब, नासैं दुःख लख्यो मुख पूर न परमको; करमको करतार मान्यो पुदगल पिंम, आपुं करतार जयो आतम धरम को. ॥ १ ॥ जाहि समैं जीव देहबुद्धिको विकार तजैं, वेदत सरूप निज जेदत नरमको; महा परचम मति मंमन अखंम रस, अनुजो अन्यास परकासत परम को; ताही समैं घटमें न रहै विपरीत नाव, जैसैं तम नासैं जानु प्रगट धरमको; ऐसी दशा आवैं जब साधक कहावैं तब, करता व्हैं कैसैं करै पुज्ज करमको. ॥ ३ ॥

अर्थ:-प्रथमथी अज्ञानी जीव जे ठे, ते पोताना रूपनी जूजवडे एमज कहेणे के निरंतर कर्मनो कर्त्ता हुंज बुं, बीजो कोई नथी. एरीते जीवनी अपेक्षा लईने कर्मनो कर्त्ता बनेणे. पढी जारे घटमां विवेक प्राप्त थाय, त्यारे निजरूपनो जेद स मज्यो एटले बोध थयो, अने त्रम के० मिथ्यातनो खेल मटी गयो; ने त्रम नाश थता ठए इव्यना गुण पर्याय आत्मानेविषे नासवा लाग्या, कृण कृण अवस्था जेद ते पर्याय कहीए. अने पूर्णपुरुष जे ठे तेनुं मुख दीवुं, तेणे करीने कर्मनो कर्त्ता पुज्जलपिंम मान्यो. अने पोते अकर्त्ता थयो अने आत्मिक धर्म जे ज्ञायकता, वेदकता, तथा चेतनता इत्यादिक स्वभावनो हुं पोते कर्त्ता हुं एम मान्युं, एटले कर्मनो अकर्त्ता अने पोताना स्वभावनो कर्त्ता एम केहेवा लाग्यो. ॥ १ ॥

जे प्रस्तावे जीव ठे, ते श्रेणीनुं आरोहण करे, अप्रमत्तता पामे, देहबुद्धिनो विकार तजे, एटले बाह्यात्माने पोतापणे जाणवो ए विकार ठामे, ने पोतानुं स्वरूप जुडुंज वेदे, अने त्रमनो जेद करे, घणी तीकृणबुद्धिनी शो जानुं करनार, अने जेनो रस अखंम ठे, पूर्ण रसस्वाद ठे, एवो जे शुद्धात्मानो अनुभव ठे तेनो अन्यास करी अंते परमात्मानो प्रकाश करे तेज प्रस्तावे घटपिंममां विपरीत नाव रहे नही, एटले अहंबुद्धि वडे जे अकर्त्ताने कर्मनो कर्त्ता करी मान्यो. ए विपरीत नाव हतो ते रहे नही. ते उपर दृष्टांत कहेणे:-जेम जानुधर्म के० सूर्यना ती कृण तेजना प्रकाशवाथी तम जे अंधकार ते सर्व नाश पामेणे; तेम एवी अप्र

मत्त दशा ज्यारे प्राप्त थाय, त्यारे ते आत्मस्वजावनो साधक थयो; ते वखत कर्म नो कर्त्ता केम थाय ! अने पुद्गजरूपी कर्मने केवी रीते करे ! एनो अहीं उपयोग नथी. ॥ ३ ॥

हवे अहीं प्रथम आत्माने कर्मनो कर्त्ता मानीने पढी तेने अकर्त्ता मानवो ते ज्ञानना सामर्थ्य वडे बनेढे ते कहेढे:-अथ ज्ञानसामर्थ्यवर्णन:-

सवैया इकतीसा:- जगमें अनादिको अज्ञानी कहै मेरो कर्म, करता में याको किरियाको प्रतिपाखी है; अंतर सुमति नासी जांगसों जयो उदासी, ममता मिटाय परजाय बुद्धि नाखी है; निरजै सुजाउ जीनो अनुजोंके रस जीनो, कीनो व्यवहार दृष्टि निहचमें राखी है; नरमकी दोरी तोरी धरमको जयो धांरी, परमसों प्रीति जोरी करमको साखी है ॥ ४ ॥

अर्थ:- संसारनेविषे जीव अनादिकालथी अज्ञानीज ठे, ते कहेढे के गुन अने अगुन कर्मनो कर्त्ता हुंज हुं क्रियानो प्रतिपद्दी के० कर्मनी क्रियानो पद्गख नारो हुं, पढी ज्यारे अंतरमां सुमतीनो नास थयो, अने मन वचन तथा काया ना योगथी उदास थयो, एटले ए योगने पररूप समज्यो, तथा ए योगनी ममता मटी गई. अने परजाय बुद्धि के० मन वचन अने कायाना योगनी जे बुद्धि ते ना खी दीधी; अने इव्यबुद्धि राखीने आत्मानो जे निर्जय स्वजाव ठे, तेनुं ग्रहण कीधुं अने ए स्वजावनो जे अनुजव रस तेमां जीनो के० मग्न थई रह्यो. अने सर्व व्यवहारमां प्रवृत्ति करी रह्योढे; पण दृष्टिमां श्रद्धा तो निश्चयमां राखी ठे, एम करतां नर मनी दोरी तोडी नाखी, एवं ढङ्गस्थपणुं मूकी दीधुं, अने आत्मिक धर्म जे पोतानो स्वजाव तेनो धोरी के० धरनारो थयो; परम साथे प्रीति जोडी, एटले सिद्धपदमां प्रीति राखीने कर्मनो साखी थयो; एटले पुज्जकर्मने करे तेनो साह्वी थयो ठे. ॥४॥

शिष्य पूछेढे के, चेतन तथा अचेतन एकक्षेत्रमां रहेढे, अने कर्म करेढे, त हां चेतनने कर्मनो अकर्त्ता केम मनाय ? गुरु कहेढे के, ज्ञानशक्तिवडे अकर्त्ता मनाय. ते कहेढे:- अथ जेदज्ञानको सामर्थ्यपनो कथन:-

सवैया इकतीसा:- जैसो जो दरब ताके तैसे गुन परजाय, ताहुसों मिलत पैं मिले न काहु आनसों; जीव वस्तु चेतन करम जड जाति जेद, अमिल मिलाप ज्यों नितंब छुरे कानसों; एसो सुविवेक जाके हिरदे प्रगट जयो, ताको त्रम गयो ज्यों तिमिर जग्यो जानसों; सोइ जीव करमको करतासौ दीसे पैं अकरता कह्योहै सुद्धताके परवानसों. ॥ ५ ॥

સમયસારનાટક.

અર્થ:- જે જેવું ઇચ્છ્ય હોય તેના તેવા ગુણપર્યાય હોય છે, તે તેજ ઇચ્છ્યસાથે મળે છે, પણ બીજા ઇચ્છ્યસાથે મળતા નથી; જેમ કોઈ ક્ષિગ્ધગુણવડે ધૃતાદિક ઇચ્છ્ય પોતાના પર્યાયથી ક્ષિગ્ધ ગુણવાળા ઇચ્છ્યસાથે મળે, પણ રુદ્ધ ગુણવાળાસાથે મળે નહીં; તેમ એ જીવ વસ્તુ ચેતનજાતિ છે, અને કર્મ જે છે તે જડજાતિ છે, એવો જાતિજેદ છે. તેથી ચેતન તથા જડને અમિલનતા છે, પણ કોઈ યુક્તિ મિલાવ નથી. જેમ કેડના નાગની નીચે પશ્ચિમ પ્રદેશ નિતંબ છે, તે ઉપર રહેલા કાનસાથે કેમ મળે? એવો ગુણપર્યાયનો વિવેક જેના હૈયામાં પ્રગટ થયો છે, તેના હૈયામાં પૂર્વનો ઉપજેલો ત્રમ નાશ પામ્યો, તે ઉપર દૃષ્ટાંત કેહે છે કે, જેમ સૂર્યનો ઉદય થવાથી અંધકાર નાસે છે, તેમ નાશ પામે છે; એવા વિવેકવાળો જીવ જે છે તે કર્મનો કર્તા તો દેખાય છે પણ શુદ્ધતા જે પોતપોતાના ઇચ્છ્યની ગુણ પરિણતિ તેના પ્રમાણથી જીવને કર્મનો અકર્તાજ કહ્યો. ॥ ૫ ॥

હવે જીવ અને પુજ્જનના લક્ષણના જેદ દેખાડીને એજ વાત દઢ કરે છે:-

અથ જીવપુજ્જનલક્ષણજેદકથન:-

ઠપ્પર ઠંદ:-જીવ જ્ઞાનગુણસહિત, આપગુણ પરગુણ જ્ઞાયક; આપા પરગુણ ન લાવે, નાંહિ પુજ્જન હિ લાયક; જીવરૂપ ચિદ્રૂપ, સહજ પુદગલ અચેત જડ; જીવ અમૂર્તિ મૂર્તીક પુદગલ અંતર વડ; જબલગ ન હોઈ અનુના પ્રગટ, તબલ ગુ મિથ્યામતિ લસે; કરતાર જીવ જડ કરમકો, સુબુધિ વિકાશક ત્રમ નસે ॥ ૬ ॥

અર્થ:-જીવજે છે તે જ્ઞાનગુણસહિત છે, અને જેમ પોતાના ગુણનો ગ્રાહક છે તેમજ પારકા ગુણનો પણ ગ્રાહક છે. અને એજ ગુણના જેદે કરીને પોતાને તથા પરને લાવે કે જે જુએ; એવી કલા શક્તિ લાયક પુજ્જન ક્યારે પણ બની શકે નહીં. જીવનું સ્વરૂપ ચિદ્રૂપ કે જે ચેતનારૂપ છે, અને પુજ્જનતો સેહેજ નાવે અચેતનારૂપ છે; એટલે જડ છે. વળી જીવ અમૂર્તિ છે અને પુજ્જન મૂર્તિ છે, એ મોટું અંતર એ બંને વચ્ચે છે. જ્યાંસુધી શુદ્ધચેતનનો અનુભવ પ્રગટ ન થાય. ત્યાંહાંસુધી મિથ્યામતિ લસે કે જે દીપ્તિવંત હોય છે અને જડસ્વરૂપી કર્મનો કર્તા જીવ છે, તે ત્રમબુદ્ધિ છે; પણ એ અનાદિકાલનો ત્રમ તે સુબુદ્ધિના વિકાશ થવાથી નાશ પામે છે. ॥ ૬ ॥

હવે કર્તા કર્મ અને ક્રિયા એ ત્રણે સ્વરૂપ કહે છે:-અથ કર્તાકર્મક્રિયાસ્વરૂપકથન:-

દોહરા:-કરતા પરિનામી દરબ, કરમરૂપ પરિનામ; કિરિયા પરજેકી ફિરનિ, વસ્તુ એક ત્રય નામ. ॥ ૭ ॥

અર્થ:-રૂપાંતરને જજે તે પરિનામી કેહેવાય, એવું જે ઇચ્છ્ય, તે કર્તા કહિયે; રૂપાં

તર થાવું તે પરિણામ, અનેકર્મનું સ્વરૂપ કહિયેં; અને પર્યાયનું ક્રમે ક્રમે ફરવું તેને ક્રિયા કહિયે. એ રીતે કર્તા કર્મને ક્રિયા એવાં ત્રણ નામ છે પણ વસ્તુ તો એકજ છે. ૭

હવે કર્તા, કર્મ, ને ક્રિયા તે કેહેવામાં નામ નિન્ન નિન્ન છે પણ વસ્તુ એકજ છે તે કહેહે:-અથ કર્તાકર્મક્રિયૈકત્વકથન:-

દોહરા:-કર્તા કર્મ ક્રિયા કરે. ક્રિયા કર્મ કરતાર; નાઝ જેદ બહુ વિધિ નયો, વસ્તુ એક નિરધાર ॥ ૮ ॥

અર્થ:-કર્તા ત્યારે કેહેવાય કે જ્યારે ક્રિયા કરે, અને ક્રિયા ત્યારે કેહેવાય કે જ્યારે કર્મ કરે. એમ નામ જેદ જાતજાતનો પડ્યો પણ કરવાથી કર્તા, કરવાથી કર્મ ને કરવાથી ક્રિયા એ ત્રણે એકજ વસ્તુ છે. ॥ ૮ ॥

હવે એક કર્મ ક્રિયાનો કર્તા એકજ હોયછે, તે સ્થાપન કરેછે:-અથ કર્તા કર્મક્રિયાપ્રતિસ્થાપના:-

દોહરા:-એક કર્મ કર્તવ્યતા, કરે ન કર્તા દોય; હુધા દરબ સત્તા સુ તો, એક જાવ ક્યોં હોય. ॥ ૯ ॥

અર્થ:-એ વાત તો સુદ્ધી છે કે, એક કર્મની કર્તવ્યતા કે ૦ ક્રિયા તે એકજ હોયછે. અને તેનો કર્તા પણ એકજ હોયછે, પણ બે કર્તા એકજ ક્રિયાના કરનાર ન હોય. અહીં ચેતન ઇચ્છાસત્તા અને પુજ્જલઇચ્છાસત્તા તે તો હુધા કે ૦ બે પ્રકારેં જુદી જુદી છે, તે માટે એક જાવ એક કર્મ કેમ બને ? ॥ ૯ ॥

હવે કર્તા કર્મ ને ક્રિયાનો વિચાર કહેહે. અથ કર્તાકર્મક્રિયાવિવરણ:-
સવૈયા ઇકતીસા:- એક પરિણામકે ન કરતા દરબ દોય, દોય પરિણામ એક દર્બ ન ધરતુ હૈ; એક કરતૂતિ દોઝ દર્બ કબહોં ન કરે, દોઝ કરતૂતિ એક દર્બ ન કરતુ હૈ; જીવ પુદગલ એક સેત અવગાહી દોઝ, અપને અપને રૂપ કોઝ ન ટરતુ હૈ; જડ પરિણામનિકો કરતા હૈ પુદગલ, ચિદાનંદ ચેતન સુજાઝ આચરતુ હૈ ॥ ૧૦ ॥

અર્થ:-એક પરિણામના બે ઇચ્છા કર્તા ન હોય, અને એક ઇચ્છા જે છે તે બે પરિણામ ધારણ કરે નહીં; એ રીતે બે ઇચ્છા મલીને એક કરતૂતી કે ૦ ક્રિયા ક્યારે પણ નજ કરે. તેમજ એક ઇચ્છા બે ક્રિયા પણ નહીંજ કરે; એ વ્યવસ્થા બુદ્ધિ કહેવા લાયક કહેહે કે, જીવ અને પુદગલ એકમેક ઘર્ષરહ્યાં છે; તેથી એ બંને એક દેત્રાવગાહી થયા પણ પોત પોતાના સ્વજાવથી કોઈ ટલે નહીં; તેથી પુજ્જલ જે છે તે જડ છે તે જડપરિણામનોજ કર્તા થાય; અને ચિદાનંદ ચેતન છે તે ચેતન સ્વ જાવને આચરે ॥ ૧૦ ॥

हवे सम्यक्तत्त्वस्थामां कर्मनो अकर्ता अने मिथ्यात्वस्थानेविषे कर्मनो कर्ता ठे एम कहेढे:-अथ सम्यक्तमिथ्याकथन:-

सवैया इकतीसा:-महा ढीठ दुःखको वसीत पर दर्वरूप, अंध कूप काहुपे निवाखो नहि गयो है; ऐसो मिथ्याजाव लग्यो; जीवकों अनादिहीको, याही अहं बुद्धि लिये नाना जाति जयो है; काहू समै काहूको मिथ्यात अंधकार जेद, ममता उठेदि शुद्ध जाउ परिनयो है; तिनही विवेक धारि बंधको विलास मारि, आत्म सकतिसों जगत जीति लयो है. ॥ ११ ॥

अर्थ:- महाधृष्ट अने दुःखनो पटु आत्मइव्य ते परइव्य के० पुजलइव्य जेनुं रूप ठे, पिंम ठे, अने जेमां सत्य दृष्टि पोची शकती नथी, तेमाटे अंधकूप समान ठे; अने कोईथी निवारण नथी थतो, एवो मिथ्याजाव जे मिथ्यात्व मोह कर्म ते जीवने अनादि काल थकी लागेलुं ठे; एथी परइव्य तरफ जीवनी अहंबुद्धि लागी, तेथी जीव नाना प्रकारनो थयो. अने कोई समये यथाप्रवृत्तिकरणना बखते कोई जव्यजीवनो मिथ्यात अंधकार जेदायो, ते मिथ्यात्वग्रंथि जेदीने अने सर्व कार्यनेविषे जे अहंबुद्धिवडे रहेली ममता हती, तेने जेदीने शुद्ध चिदानंद जावमांज परिणमी रह्यो, ते समये ते जव्यजीव जेदविज्ञान के० जड चे तननो विवेक धारण करीने अविरति, कषाय, योग तथा प्रमाद ए जे बंधनाहेतु हता, तेनो विलास छोडीने आत्मशक्तिवडे एटले पोताना वीर्यबलवडे जगतने जीति लीयेढे; जगतथी निरालो थाय ठे. ॥ ११ ॥

हवे जेम कर्मनो कर्ता आत्मा नथी तेम ए कर्म आत्माना करेलां नथी; अने कर्ता ने कर्म एक रूपज ठे ते केहेढे:- अथ यथा कर्म तथा कर्ता एकरूपकथन:-

सवैया इकतीसा:-शुद्धजाव चेतन अशुद्धजाव चेतन डहूँको करतार जीव और नही मानीये; कर्मपिंमको विलास बर्न रस गंध फास, करता डहूँको पुदगल पर मानिये; ताते बरनादि गुन ज्ञानावरनादि कर्म, नाना परकार पुजलरूप जानिये; समल विमल परिणाम जे जे चेतनके, ते ते सब अलख पुरुष यों बखानिये. १२

अर्थ:- चेतनानेविषे शुद्ध जाव तथा अशुद्ध जाव जे जाणवामां आवेढे, ते तो परिणामरूप कर्म ठे; तेथी ते बनेनो कर्ता जीवज ठे बीजो कोई कर्ता मानवो नही. अने ज्ञानने ढांकवुं दर्शनने ढांकवुं इत्यादि कर्म पिंमनो विलास ठे; अने वर्ण गंध रस स्पर्श इत्यादि जे कार्य अने कर्म ठे, ए बनेनो कर्ता पुदगलइव्यनेज प्रमाण राखिये; तेणे करीने वर्णादि के० वर्ण रस गंध स्पर्श गुण ठे ते

अने ज्ञानावरण दर्शनावरण प्रमुख जे कर्म ठे ते सर्व नाना प्रकारना पुञ्जरूप जाणवा ; जेम कष्टुं ठे के, जोगापयमिपयेसा के० जोगवडे प्रकृतिप्रदेशबंध थाय ने तेनेविषे चेतनना समलपरिणाम के० अशुद्ध परिणाम अने विमलपरिणाम के० शुद्ध परिणाम ए जे कर्मरूपक ठे ते ते सर्व अलङ्क पुरुषरूप ठे, माटे कर्त्ता कर्मने एकज वखाणीए. ॥ ११ ॥

हवे ए वातना रहस्यने मिथ्यादृष्टि जाणे नही, तेना उपर हस्तिनो दृष्टांत:-

अथ मिथ्यादृष्टि बर्ननं हस्तिको दृष्टांत:-

सवैया इकतीसा:-जैसे गजराज नाज घासके गरास करि, नहत्त सुनाय नहि निन्न रस लियो है ; जैसे मतवारो नहि जानै सिखरनि स्वाद, जुंगमें मगन कहै गऊ दूध पियो है ; तैसे मिथ्यामति जीव ज्ञान रूपी है सदीव, पग्यो पाप पुन्य सों सहज सुन्न हियो है ; चेतन अचेतन डूहकों मिश्र पिंम लखि, एकमेक मानै न विवेक कबु कियो है. ॥ १२ ॥

अर्थ:-जेम हाथीने अनाज साथे घास जेलवीने घास आपेठे ते खायठे हाथीनो खनाव एवोठे के, घासने अनाजनो जुदो स्वाद लेतो नथी. बली कोई माणस मद्य पीने मतवारो थयो होयने तेने दहीने खांमथी बनेजुं शीखरण जमवाने आपीये ने पुढीये के एनो स्वाद केवोठे तो ते केहेजे के गायतुं दूध पीये तेवोठे. पण तेने दारूनी जुममां जुदा स्वादनी खबर पडती नथी, तेम जीव मिथ्यामतिवालो थईने जोपण अनादि कालनो ज्ञानरूपी ठे एटले ज्ञानमय ठे तो पण पापकर्म अने पुन्यकर्ममां लीन थई रह्योठे, माटे सहज नावे शून्यहृदय थयोठे त्यारे चेतन अने अचेतन जे पुञ्ज ते बेउने मिश्र के० एक पिंम जोईने एकमेक मानेठे ; पुञ्जना जेलथी चेतनने पण पुञ्जकर्मनो कर्त्ता मानेठे पण कदी विवेकनी नजरथी जोतो नथी. ॥ १३ ॥

हवे जीवने कर्मनो कर्त्ता मानवो ए त्रमवडे मनायठे ; ते उपर दृष्टांत आपेठे

अथ त्रमस्वरूपकथनदृष्टांत:-

सवैया इकतीसा:-जैसे महाधूपकी तपतिमें तिसीयो मृग, नरमसों मिथ्याजल पीवनकों धायो है ; जैसे अंधकारमांहि जेवरी निरखी नर, नरमसों मरपी सरप मानि आयो है ; अपने सुनाय जैसे सागर सुथिर सदा, पवन संजोगसों उठरि अकुलायो है, तैसे जीव जडसों अव्यापक सहजरूप, नरमसों करमको करता कहायो है. ॥ १४ ॥

अर्थ:—जेम वैशाक ने जेठना घणा सख्त तापनी गरमीवडे मग तरस्यो थईने मृग तृषाने जोई तेने जल नरेलुं तलाव मानी ते मिथ्या जलने गीवाने दोडेढे; तथा जेम अंधारे पडेली दोरडीने जोईने कोई मनुष्य जरमवडे तेने साप जाणी मरी जायते; वली जेम समुद्रनो खजाव स्थिर ठे पण पवनना संजोग थकी उठलतो देखायते, तेम जीव निश्चय थकी जोता जड वस्तुथी अव्यापक ठे, पण अनादि का लनो सहज रूपी त्रम तेणे करीने ते जीवन कर्मनो कर्ता कहेते. ॥ १४ ॥

हवे जे सम्यक् दृष्टि थाय ते सम्यक् स्वजावे करीने त्रम दूर करे; अने जु दो जुदोज नाव जाणे, ते उपर राजहंसपक्षीनो दृष्टांत आपेते. अथ सम्यक् दृष्टिस्वजाववर्णनं, राजहंसके दृष्टांत:—

सवैया इकतीसा:— जैसै राजहंसके वदनके सपरसत, देखिये प्रगट न्यारो ठी र न्यारो नीर है, तैसै समकितीकी सुदृष्टिमें सहजरूप, न्यारो जीव न्यारो कर्म न्यारोई शरीर है; जब शुद्ध चेतनाको अनुजो अन्यासे तब, नासै आपु अचल न दूजो उर सीरहै; पूरव करम उदै आइके दिखाई देहि, करता न होइ तिन्हको तमासगीर है ॥ १५ ॥

अर्थ:— जेम राजहंसनुं वदन के० मुखनी अंदरनी जीन, तेना अडकवाथी दूधने पाणी एकमेक होय ते फाटीने दुध जुडं ने पाणी जुडं थाय ठे; तेमज सम्यक्दृष्टिवडे सहजरूपे जीव ठे ते जुदोज जणाय ने कर्म पण जुडंज जणाय; अने शरीर पण जुडंज जणाय; एटले बाह्यात्मा, अंतरात्मा ने परमात्मा एत्रणे जुदा जणाय. ज्यारे शुद्ध चेतन अनुभवनो अन्यास करे त्यारे पोतेज देखाय. कर्मादिकनो बीजा कोई साथे जेल नथी. पूर्व संचित कर्म जे ठे ते निज स्थिति पूर्ण थये अथवा उदीरणा करी के० कर्म उदै आव्याथी देखाय; पण जीव कां ई कर्मनो कर्ता नथी, पण ते कर्मना उदयनो तमासो जुएते ॥ १५ ॥

हवे शिष्य पूछे ठे के, हे स्वामी जीव तथा पुजल एकमेक थई रह्या ठे, त्यारे ते उनेविषे एवो जुदो जुदो स्वजाव केम जाणीये? त्यारे गुरु तेनो उत्तर आपतां पाणि नुं तथा शाकनुं दृष्टांत आपेते: अथ कर्तृत्व स्वजाव तप्तोदक तथा व्यंजनको दृष्टांत:

सवैया इकतीसा:— जैसै उसनोदकमें उदक सुजाठ सीरो, आगिकी उसनते फरस ज्ञान लिखिये; जैसै स्वाद व्यंजनमें बीसत विविध रूप, लोनको सवाद खारो जीन ज्ञान चखिये; तैसै याहि पिंममें विजावता अज्ञानरूप, ज्ञानरूप जी

व जेद ज्ञानसों परखिये, जरमसों करमको करता है चिदानंद, दरब विचार क रतार जाव नखिये. ॥ १६ ॥

अर्थ:- जेम उल्लोदक के० उनुं पाणी ते पाणीनो पोतानो स्वजाव तो सीरो के० शीतलज ठे, पण तेनो स्पर्श करता गरम लागेठे. ते गरमी आगनी ठे. अने स्वादिष्ट व्यंजन के० शाकमां जात जातनो स्वाद होय ठे अने लोन के० निमक नो खारो स्वाद जुदोज जणाय ठे, ते जीज ज्ञानवडे जणाय ठे; तेमज घटपिंममां विजावता जे कर्मनी साथें चेतननुं मलबुं तेतो जेम में आ कीधुं एम मानबुं एतो अ ज्ञानरूप ठे. अने जीव ठे ते शुद्ध ज्ञानरूपी ठे, एनेतो शुद्ध जाणवो एज एनुं कार्य ठे ए वात जेदज्ञान वडे जणाय ठे. ए चिदानंद जे ठे तेने कर्मनो कर्ता मानवो ते क्रमवमे मनाय ठे! पण इव्यनो विचार करतां एनो कर्ता जाव बने नही प ए ज्ञाता जावज बने ए रहस्य ठे. ॥ १६ ॥

हवे निश्चय प्रमाणवडे जे जेनो कर्ता ठे तेने जुदो बतावेठे. अथ कर्तृत्वविवरणः

दोहा:- ज्ञानजाव ज्ञानी करै, अज्ञानी अज्ञान; दरब करम पुदगल करै, यह निहचै परवान. ॥ १७ ॥

अर्थ:- ज्ञानी होय तेतो ज्ञानजाव करे एटले जाणवारूपजे कार्य ठे ते करे ठे; अने अज्ञानी होय ते हुं कर्ता हुं एम मानी अज्ञानजाव करेठे; इव्यरूप जे कर्म ठे तेने पुजलज करेठे, निश्चेप्रमाणमां एबुं स्पष्ट ठे. ॥ १७ ॥

शिष्य पूछेठे के हे स्वामी ज्ञानजाव ज्ञानी करे ए वात केहेतां ज्ञाननो कर्ता जी व ठरेठे, ते कया नयथी ठरेठे? तेनो उत्तर गुरु आपेठे:-अथ व्यवहार कर्तृत्वकथन.

दोहा:- ज्ञानस्वरूपी आत्मा, करे ज्ञान नहि उर; दर्व कर्म चेतन करै, यह विवहारी दौर. ॥ १८ ॥

अर्थ:- आत्मा ज्ञानस्वरूपी ठे माटे ज्ञानने तो तेज करे, पण बीजो नही. ए निश्चय. अने जे एम कहेठे के, इव्यकर्मनो करता पण चेतन ठे तेतो व्यवहा रमां कहेवाय. ॥ १८ ॥

हवे शिष्य प्रश्न:- कर्तृत्वकथन:-

सवैया तेईसा:-पुदगल कर्म करै नहि जीव कहो तुम में समुझी नहि तैसी; कौन करै यह रूप कहो अब, को करता करनी कहु कैसी; आपुहि आपु मिलै बिबुरै जड क्यों करि मोमन संशय ऐसी; शिष्य संवेह निवारन कारन बात क है गुरु है कहु जैसी. ॥ १९ ॥

अर्थः--हवे शिष्य पूछे ठे के, जीवने निश्चयनयथी ज्ञाननो कर्ता कह्यो ने कर्मनो अकर्ता कह्यो, तेनुं शुं कारण ? हे गुरु पुजल इव्यरूप कर्मने जीव करे नही एवी जे बात तमे कही, ते बात हुं यथार्थ समज्यो नही. ए पुजलरूपी कर्मनो स्वभाव करे ? इहां कर्ता तो उरावता नथी अने तेनी क्रिया केवी ठे ते कहो. वली पुजल कर्मनो कर्ता पुजलनेज बनावोठो त्यारे कर्ता कर्म बंने जड थया, ते पोतानी मेले मलबुं बूटा थाबुं केम बनीशके ? ए मारा मनमा संदेह ठे. शिष्यना संदेह निवारवाने आ प्रश्ननो यथार्थ उत्तर गुरु हवे कहेठेः-- ॥ ११९ ॥

अथ गुरु उत्तर कथनः--

दोहाः-- पुदगल परिणामी दरब, सदा परिणमै सोय ; याते पुदगल करमको, पुदगल कर्ता होय ॥ २० ॥

अर्थः-- हे शिष्य, पुदगल जे ठे ते परिणामी इव्य ठे. कृण कृणमां तरेहवार बनी जायठे तेमाटे सदा परिणामी रह्यो ठे ते युक्तिथी पुजलिक कर्मनो कर्ता पुजलज थई शकेठे. ॥ २० ॥

अथ पुनः शिष्य प्रश्नः--

अडिल उंदः--ज्ञानवंतको जोग निर्जरा हेतु है; अज्ञानीको जोग बंध फल देतु है; यह अचरजकी बात हिये नहि आवही ; बूजै कोऊ शिष्य गुरु समुझावही. ॥ २१ ॥

अर्थः--हवे शिष्य पूछेठे के, ज्ञानभाव ज्ञानी करे एवं कहेवाथी जोग निर्जरारूपी थाय ठे ते केम ? ज्ञानी जोग जोगवे ते कर्मनी निर्जरा करेठे, त्यारे तो ज्ञानीनो जोग निर्जरानो हेतु ठे अने अज्ञानी जे जोग जोगवे ते कर्म बंधन करेठे; त्यारे तो अज्ञानीनेज जोग बंध फलदाई कह्यो एतो अचरजनी बातठे ; केमके जोग जोगवया मां समान होय ने एकनो जोग निर्जरानो कारक अने बीजानो जोग बंधनो कारक एम केम बने ? अने ए बात हृदयमां उसती नथी. थाबुं शिष्यनुं केहेबुं सां जलीने गुरु तेनो उत्तर कहेठेः-- ॥ २१ ॥

अथ गुरु उत्तर कथनः--

सर्वथा इकतीसाः--दया दान पूजादिक विषय कषायादिक, दोहू कर्म जोग पै डूहूको एक खेतु है ; ज्ञानी मूढ करम करत दीसे एकसे पै, परिणाम जेद न्यारो न्यारो फल देतु है ; ज्ञानवंत करनी करै पै उदासीन रूप, ममता न धरै ताते निर्जराको हेतु है ; बहे करतूति मूढ करै पै मगन रूप, अंध नयो ममता सो बंध फल जेतु है. ॥ २२ ॥

અર્થ:—દયા પાલતવી, દાન દેવું, પૂજા પ્રમુખ કરવી, એક એવી રીતના કર્મહે, અને પાંચ ઇંદ્રિયોના વિષયનું સેવન કરવું, કષાયનું સેવન કરવું; એક એવી રીતના કર્મ હે, એ બંને કર્મનો સંસારમાં જોગ હે, પણ ક્ષેત્ર એક હે, તેથી બંને બંધરૂપ હે. અને જ્ઞાની પણ એ બે કર્મ કરે હે, તથા અજ્ઞાની પણ કરે હે, અને એ કર્મ કરતાં તો જ્ઞાની અજ્ઞાની એક સરખાજ દેખાય હે, પણ એના પરિણામ જેદ જુદાં જુદાં હે માટે એ કર્મનું ફલ જુદો જુદો આપે હે. જ્ઞાનવાન જે કર્મ ક્રિયા કરેહે, તે વદાસીન રૂપ થઈને કરે હે, એટલે એની મેલે વદય આવેલું કર્મ કરેહે, પણ મમતા ધરતો નથી; એ માટે નિર્જરાનો હેતુ હે. અને એજ કર્મ ક્રિયા મૂઢ કરે હે, પણ એ ક્રિયા કરવામાં આનંદ રૂપ રહે હે; ને નિજાત્મ શુદ્ધીને વિસરી જાય હે; એટલે અંધ જેવો બની જાય હે, અને મમતા ધારણ કરે હે, તેથી બંધ ફલને લિયે હે; એજ માટે અજ્ઞાની અજ્ઞાનનો કરતા ઠરે હે. ॥ ૨૨ ॥

હવે કુંજારનું દૃષ્ટાંત આપીને મૂઢનું કર્તાપણું શિદ્ધ કરેહે:—

અથ મૂઢ કર્તૃત્વ કથન કુજાર દૃષ્ટાંત:—

લખ્ય ઠંદ:—જ્યોં માટીમહિ કલસ, હોનકી શક્તિ રહેં ધ્રુવ; દંડ ચક્ર ચીવર કુજાર બાહિજ નિમિત્ત હુવ; ત્યોં પુદગલ પરવાનુ, પુંજ બરગના જેષ ધરિ; જ્ઞાની બરનાદિક સરૂપ બિચરંત વિવિધ પરિ; બાહિજ નિમિત્ત બહિરાતમા, ગદિ સંસૈ અજ્ઞાન મતિ; જગમાંહિ અહંકૃત જાવસોં, કરમ રૂપ વહે પરિનમતિ. ॥ ૨૩ ॥

અર્થ:—જેમ કલસરૂપ કાર્ય થવામાં માટી દ્વ્યની શક્તિ ધ્રુવ કે ૦ નિશ્ચય હે. અને તે કાર્યનેવિષે તેને ફેરવવાનો દંડ અને ચક્ર કે ૦ ચાકને ચીવર ઉતારવાની દોરી ને કુંજાર એ સર્વ બાહ્ય નિમિત્ત થયા. તેમ પરમાણુ પુજ્જલનો પુંજ તે બંધપણું ધરીને કાર્મણવર્ગણાનો જેષ ધરીને જ્ઞાનાવરણ, દર્શનાવરણ, વેદનીય, મોહનીય આઠણો નામકર્મ ગોત્રકર્મ અંતરાય એ સ્વરૂપે વિવિધ કે ૦ જાત જાતનો પુજ્જલ સ્વંધ વિચર્યો અહીં બહિરાત્મા એટલે દેવ મનુષ્યાદિરૂપી બાહ્યાત્મા બાહ્યનિમિત્ત થઈને; ઝ્રમ રૂપી અજ્ઞાન ગ્રહીને અંહી કારણ બન્યો; ત્યારે જગતમાં અહંકારબુદ્ધિની સંગતિ તેહિજ પુજ્જલસ્વંધ કર્મરૂપ બનીને પરિણમ્યો હે. ॥ ૨૩ ॥

હવે નિશ્ચે જીવનું અકર્તાપણું માનીને એના અનુજવમાં રહેવું તેનું માહાત્મ્ય કહેહે:—

અથ શુદ્ધાનુજવ મહાત્મ્ય કથન:—

સર્વેયા તેઈસા:— જે ન કરે નયપદ્ધ વિવાદ ધરે ન વિષાદ અત્તીક ન જાલૈ; જે વદવેગ તજે ઘટ અંતર, શીતલજાવ નિરંતર રાલૈ; જે ન ગુની ગુન જેવ બિચારત,

आकुलता मनकी सब नाखै; ते जगमें धरि आत्मध्यान अखंभित ज्ञानसुधारस चारखै
अर्थः—जेम भिष्याती लोक पोतपोताना नयनो पक्ष धरीने पोतपोतामां विवाद क
रेते तेम न करतां जे सहज आनंदमां रहेते; ने विषाद धरता नथी, अने फूटुं बोल
ता नथी, अने दुष्ट ध्यान धरता नथी एटले उदवेगनो त्याग करेते; अने हमेश
पोताना हृदयनेविषे शीतल जाव राखेते, ने एना शुद्ध आत्माना अनुभवमां मलेते.
जेथी आत्मा गुणी ते ने ज्ञानगुण ते, एवो जेने जेद विचार रह्योज नथी, अने
विकल्प के० व्याकुलताने मनमांथी काढी नाखे, एवा जे शुद्ध अनुभवी थाय, तेज
आत्मध्यान धरीने जगतनेविषे संपूर्ण केवल ज्ञानरूप अभूत रस तेने चाखेते. १४

हवे निश्चय नय थकी अकर्तापणानी स्थापना अने व्यवहार नयवडे कर्ताप
णानी स्थापना प्रमाण करी बतावे तेः—अथ निश्चय व्यवहारनय प्रमाण स्थापनाः—

सवैया इकतीसाः— विवहार दृष्टिओं विलोकत बंध्योसो दीसे, निहचे निहार
त न बांध्यो यह किनही; एक पक्ष बंध्यो एक पक्षसों अबंध सदा, दोउ पक्ष अपने
अनादि धरे इनही; कोउ कहै समल विमल रूप कोउ कहै, चिदानंद तैसोई ब
खान्यो जैसो जिनही; बंध्यो मानै खुन्यो मानै दुहुनको जेद जानै, सोई ज्ञानवंत
जीव तत्व पायो तिनही. ॥ १५ ॥

अर्थः— चतुर्गतिरूप संसारमां च्रमण करवानो आत्मानो व्यवहार जोइए तो
आत्मा कर्ताज देखाय ने बंधमां पण जणाय, अने निश्चयनयवमे ज्ञाननोज क
र्ता अने ज्ञानस्वरूपी जोइये तो एज आत्मा कशामां बंधायलो नही जणाय; तेथी
एकलो व्यवहार पक्ष ग्रहीये तो आत्मा बंधमां ते, ने एकलो निश्चयपक्ष ग्रही
ये तो आत्मा सदा अबंध जणाय, एवा बने पक्ष अनादिकालना ग्रहण कीधा ते.
कोई व्यवहारनयवालो होय ते जीवने समल कहेते, ने कोई निश्चयनयवालो होय
ते एने विमल कहेते. पण जेणे जेवुं पोतानी बुद्धिथी चिदानंदने बखान्यो तेवोज
चिदानंदते. हवे जे सम्यक्दृष्टि होय तेतो आत्माने बंधायलो पण माने, अने
अबंधपण माने, पण ए मानवामां बेहुनयनो जेद जे जाणे तेज ज्ञानी केहेवाय,
अने तेणेज जीव तत्वतुं स्वरूप उलख्युंते ॥ १५ ॥

हवे बेउ नयने समान राखीने समकित राखेथी समरस जावमां रहे तेनी प्र
शंसा करेतेः—अथ समरसी जाव प्रशंसा कथनः—

सवैया इकतीसाः—प्रथम नियत नय दूजो विवहार नय, दुहुकों फलावत अ
नंत जेद फलै है; ज्यों ज्यों नय फलै त्यों त्यों मनके कलोल फलै, चंचल सुजाय

लोका लोकजों ठहलै है; ऐसी नय कहू ताको पकू तजि ज्ञानी जीव, समरसी नये एकतासों नही टलै है; महा मोह नासै छुड़ अनुजो अन्यासै निज, बल परगा सै सुख राशि माहिं रलै है ॥ १६ ॥

अर्थ:-पहेलोतो निश्चय नय ठे, अने बीजो व्यवहार नय ठे; ए बेउ नयने एक एक इव्य साथे फलाविये त्यारे अनंत इव्यनी अपेक्षाने लीधे नयना अनंत जेद फले ठे. हवे ए नयना अनंत जेद मननाज विचारथी फले ठे, तेथी जे म जेम नयनुं फलाव थाय तेम तेम मनना तरंग पण अनंत जेदे फलेठे. अने म नना कलोल जेटला होय तेटला चंचल स्वभावमनना थई जाय, एनुं प्रमाण पट् गुणी हानी वृद्धि लेखे लोका लोक प्रदेश परिमाण होय एवी जे नय कहू के० नय ने अंगीकार करी तेनो पकूपात त्यजीने जे ज्ञानी जीव समरसी जावमां रह्या अने सधला नयना विस्तारमां चेतनानी एकता होय तेथी टले नही ने तो समरसी जा व वाला महा मोह के० जमनो नाश करीने अने छुड़ चिदानंदना अनुभवनो अन्यास करीने, एटले कृपकश्रेणी आरोहण करीने परमात्मानुं जे बल ठे तेनो प्रकाश करीने सुख राशी जे मोह पद ठे तेनेविषे मली जायठे ॥ १६ ॥

हवे निश्चय व्यवहार बतावीने पोतपोतानुं जे सत्य स्वरूप लक्षण ठे ते हिज कहेठे:-अथ सम्यक् स्वरूप लक्षण कथन:-

सवैया इकतीसा:-जैसे काहु बाजीगर चौहटे बजाई ढोल, नाना रूप धरी के जगल विद्या गानी है; तैसे में अनादिको मिथ्यातके तरंगनिसों जरममें धाड़ बहु काइ निज मानी है; अब ज्ञान कला जागी जरमकी दृष्टि जागी, अपनी प राई सबसों जु पहिचानी है; जाके उदे होत परवान एसी नांति नई, निहचे ह मारी ज्योति सोई हम जानी है. ॥ १७ ॥

अर्थ:-जेम कोई बाजीगर चौटामां ढोल बगाडीने जात जातना रूप धरीने पोतानी जगल विद्या प्रसारे ठे, ने तेने लोको साची मानेठे, ते रीते हुं अनादी कालथी मिथ्यात तरंग के० दहेरोमां मगन बनी रह्यो तेथी जगलविद्या जो नाराने न्याये जर्ममां धायो थको घणी कायाउ पामीने पोतानी मानी लीधी हती, ते हाल मने ज्ञान कला प्राप्त थवाथी जरमनी दृष्टि दूर थई गई, त्यारे पोतानी त था पारकी सोंज के० सामग्री ते सर्वने ओलखी लीधी, जे ज्ञान कलाना उदय थवाथी वस्तुनुं परमाण थायठे एवी रीत थई तेथी पोतानी परंपरानी छुड़ि आवी, एवा निश्चयथी अमारी ज्योति जे अमारुं स्वरूप तेने अमे ओलखी लीधुं १७

हवे जे ज्ञाता होय ते सम्यक् स्वरूपने शुद्ध अनुभवनेविषे विचारी लिये ते कहे ठे:-अथ शुद्धानुभव चिंतन ज्ञान विलास:-

सवैया इकतीसा:-जैसे महा रतनकी ज्योतिमें लहरि उठे, जलकी तरंग जैसे लीन होइ जलमें; तैसे शुद्ध आत्म दरबपरजाय करी, उपजे बिनसे धिर रहे निज थल में; ऐसे अविकल्पी अजलपी आनंद रूपी, अनादि अनंत गहि लीजे एक पलमें; ताको अनुभव कीजे परम पिऊष पीजे, बंधको विलास मारि दीजे पुद्गलमें॥ १७॥

अर्थ:-जेम हीरा लाल पन्ना अने रत्ननी ज्योतिमां लहरी उठे, ने ज्योतिमांज समाई जायठे, वली जेम पाणीना मोजां पाणीमांज समाई जाय, तेम शुद्ध आत्म इव्य ना जे ज्ञान प्रमुख गुणना पर्यायठे ते समये समये उपजे ठे ने वणसेठे, अने इव्य पोताना इव्य स्थानने विषेज रहेठे. उपजवुं ने वणसवुं ए विकल्प पर्यायने आश्रये थाय ठे; पण इव्यमां तो धिरता रही ठे इव्यमां विकल्प नथी माटे जे अवि कल्पक अने अजलपी के० स्थिरठे सर्वथा वचन गोचर नथी, अने आनंदरूपी ठे, तेथी सहज समाधि मईठे, एवुं कोई आत्म इव्यठे तेनुं अनादि अनंत काल सुधी एक रूपमां ग्रहण करवुं, अने तेज इव्यनो अनुभव करवो, एटले तेने विषेज उपयो ग राखवो, ए अनुभवमां परम पिऊष के० परम अमृतरस उपजे ठे ते पीवो. अ ने जे आश्रव बंधनो विलास आत्मामां ठे तेने पुजलनी सामग्रीमां नाखी देवो, एटले पुजलरूप जूडुंज ठे ॥ १७ ॥

हवे आत्मानो शुद्ध अनुभव परम पदार्थ ठे, तेनी प्रशंसा करेठे:-अथ अनुभव प्रशंसा:-

सवैया इकतीसा:-दरबकी नय परजाय नय दोउ नय, श्रुत ज्ञानरूप श्रुतज्ञान तो परोष है; शुद्ध परमात्माको अनुजौ प्रगट ताते, अनुजौ बिराजमान अनुजौ अदोष है; अनुजौ प्रवान जगवान पुरुष पुगन, ज्ञान औ विज्ञानधन महासुखपोष है; परम पवित्र योंही अनुजौ अनंत नाम, अनुजोविना न कहों उर ठोर मोष है॥ १८॥

अर्थ:-पदार्थने उलखवाने बेज नय प्रवर्तें ठे; एक इव्यार्थिक नय वडे इव्यनो विवरो अने पर्यायार्थिक नयवडे पर्यायनो विवरो थाय ठे, ए बने नय श्रुतज्ञानरूप ठे, अने श्रुतज्ञान जे ठे ते परोक्ष ज्ञान ठे; अने शुद्ध परमात्मानो अनुभव जे ठे तेतो प्रगट के० प्रत्यक्ष प्रमाणमां आवेठे, तेथी अनुभवज महा बलवान थको बिराजमान थई रह्योठे, एथी अनुभव ते अदोष के० शुद्ध ठे. हवे अनुभवना नाम कहे ठे. अनुभव कहियें प्रमाण कहियें जगवान कहीये, एनेज पुराण पुरुष कहीये, एनेज ज्ञान कहीये, एनेज बिज्ञानधन कहीये, एनेज महा सुखनुं पोष कहीये, अने एनेज प

રમ પવિત્ર કહિયે, એવાં અનુનવના અનંત નામ છે. અને એ શુદ્ધ અનુનવ શિવાય બીજે કોઈ સ્થાનકે મોહ નથી ॥ ૨૯ ॥

હવે શુદ્ધ અનુનવવિના સંસારમાં જન્મે અને શુદ્ધ અનુનવ પ્રાપ્ત થયે મોહ પામે તે કહે છે. અથ અનુનવ સામ્યર્થ જલકો દૃષ્ટાંતઃ--

સવૈયા ઇકતીસાઃ-- જૈસે એક જલ નાના રૂપ દરબાનુયોગ, જયો વધુ જાંતિ પ હિચાન્યો ન પરતુ હૈ; ફિરિ કાલ પાઈ દરબાનુયોગ દૂરિ હોતુ, અપને સહજ નીચે મારગ ઢરતુ હૈ; તૈસે યહ ચેતન પદારથ વિજાવતાસોં, ગતિ યોનિ જેષ જવ જાવર જરતુ હૈ; સમ્યક સુજાઈ પાઈ અનુજોંકે પંથ ધાઈ, બંધકી જુગતી જાનિ મુગતિ કરતુ હૈ ॥ ૩૦ ॥

અર્થઃ-- જેમ પાણી એક રૂપ છે તથાપિ તેનેવિષે નાના પ્રકારની માટી પ્રમુખ ઇચ્છનો મિલાપ થયે પાણી પણ તરેવાર જાતનું થાય છે, હવે દેખવામાં તો માટી પ્રમુખ દેખાય છે પણ પાણી ઓલસાતો નથી. ફરી કોઈ ઔષધાદિકથી તે ઇચ્છનો મિલાપ દૂર થયો અને પાણી તરી આવ્યું ત્યારે પોતાનું સહજ રૂપ લઈને નીચાણ તરફ ઢલવા લાગ્યું; તે રીતે જે ચેતન પદાર્થ છે તે વિજાવતાસોં કે ૦ પોતાની જુલ થકી ચાર ગતીમાં ચોરાસી લાખ જીવ યોનિનેવિષે જેષ કે ૦ એક ક્રોડ સાડાસત્તાણુંલાખં કુલકોડીમાં જાંતજાંતના જવકરતો જાવરી કે ૦ ફરી રેહે છે, એજ જીવ કોઈ અવસર સમ્યક્ જાવ પામીને પોતાના અનુનવના મારગમાં દોડીને અને બંધનના વિલાસને તોડીને કર્મની મુક્તિ કરે છે. ॥ ૩૦ ॥

હવે મિથ્યાદૃષ્ટિ હોય તે અનુનવ શિવાય કર્મનો કર્તા હોયજ તે કહે છે-- અથ મિથ્યાદૃષ્ટિ કર્તૃત્વ કથનઃ--

દોહાઃ--નિશિદિન મિથ્યા જાવ બહુ, ધરૈ મિથ્યાતી જીવ; તાતે જાવિત કર મકો, કરતા કહ્યો સદીવ. ॥ ૩૧ ॥

અર્થઃ-- રાત ને દિવસ પોતાની જૂલનેવિષે મિથ્યાતી જીવ હોય તે ફલાણું મેં કીધું મેં લીધું અમહારો ઇત્યાદિક મિથ્યા જાવ ધારે તે માટે અશુદ્ધ ચેતનાજે છે તે વિજાવિત કર્મ છે તેનો કર્તા સદીવ કે ૦ નિરંતર કહ્યો. ॥ ૩૧ ॥

હવે જ્ઞાની અને મૂઢ કરમ કરે છે, તે એક સરખા દેખાય છે, તથાપિ મૂઢ જીવને કર્મનો કર્તા કહ્યો ને જ્ઞાની જીવને કર્મનો અકર્તા કહ્યો તેનું કારણ કહે છે--અથ મૂઢ કર્મકો કર્તા જ્ઞાતા અકર્તા યદુ કથનઃ--

ચોપાઈઃ-- કરૈ કરમ સોઈ કરતારા; જો જાનૈ સો જાનનહારા; જો કર્તા ન હિ જાનૈ સોઈ; જાનૈ સો કરતા નહિ હોઈ. ॥ ૩૨ ॥

अर्थः-- जे कर्मने करे तेज कर्ता केवाय अने जे जाणोवे तेने तो जाणनार कहीये जे कर्ता ठे तेज जाणनार नथी अने जे जाणनार ठे ते कर्ता नथी ॥३॥

हवे जे जाणनार ठे ते अकर्ता ठे ते समजावेढेः--अथ ज्ञाता अकर्ता कथनः--

सोरठाः-- ज्ञान मिथ्यात न एक, नहि रागादिक ज्ञानमहि; ज्ञान करम अतिरेक, जो ज्ञाता करता नही. ॥ ३३ ॥

अर्थः--ज्ञान जाव अने मिथ्यात जाव एक केवाय नही; अने रागादिक जे राग हे प मोह इत्यादिक जाव ज्ञानमां होय नही; एथी ज्ञान जे ठे ते कर्मथी अतिरेक के० जुवो ठे, तेमाटे जे ज्ञाता होय ते कर्ता न होय ॥ ३३ ॥

हवे जे मिथ्यात्वी जीव ठे ते पुजलइव्य रूप कर्मनो अकर्ताज ठे अने जाव कर्मनो कर्ता ठे ते कहेढेः--अथ जीवइव्य कर्मको अकर्ता यहु कथनः--

वृष्यवृंदः-- करम पिंम अरु राग, जाव मिलि एक होहि नहि; दोऊ निन्न स्वरूप, वसहि दोऊ न जीवमहि; करम पिंम पुजल बिजाव रागादि मूढ चम; अलख एक पुगल अनंत किम धरहि प्रकृति सम; निज निज विलास जुत जगत महि, जथा सहज परिणमहि तिम; करतार जीवजम करमको, मोह विकल जन कहहि ५म ॥ ३४ ॥

अर्थः-- पुजल इव्य रूप कर्म पिंम अने राग द्वेषादिक जाव ए बंने मलीने ए क रूप थाय नही, ए बंने जाव निन्न स्वरूपमां ठे, पण ए बेउ जाव जीवमां रेता नथी. एनो विवरो कहेढेः--कर्मपिंम ठे तेतो पुजलरूपी ठे. अने जे रागादिक बिजाव ठे तेतो मूढ जीवनो चम ठे अलख जीव ठे तेतो एकता लीधो रह्यो ठे अने पुजल अनंतताने लेई रह्यावे. तो कर्मनुं कर्तापणुं एवी सम प्रकृति बेउ केम धारण करशे. जगतमां सर्व कोई पोतपोताना स्वजाव विलासमां युक्त थई रह्यावे. जेवो पोतानो सहज स्वजाव ठे तेवोज परिणामी रह्यो ठे ए न्यायनी वात ठे, तेथी जड रूपी कर्मनो कर्ता जीव ठे, एवुं वचन जे जीव मोहथी विकल होय ठे ते केहेढे ॥३४॥

हवे सम्यक् प्रकारे करीने सिद्धांत समजावेढे. अथ सम्यक्त प्रजाव कथनः--

वृष्यवृंदः-- जीव मिथ्यात न करै, जाव नहि धरै चरम मल; ज्ञान ज्ञान रस रमै, होइ करमादिक पुजल; असंख्यात परवेश, सकति जगमें प्रगटे अति; चिद विलास गंजीर, धीर धिर रहै विमल मति; जब लगि प्रबोध घटमहि उदित, तब लग अनय न पेखियै; जिम धरमराज वरतांतपुर, जह सह नीति परेखिये ॥ ३५ ॥

अर्थः-- जीव ठे ते मिथ्यारूपी कर्म करे नही, एनो हेतु कहेढे के, चम मल रू

पी जे चार ठे तेने ए जीव धारण करे नही. अने ज्ञान ज्ञाननाज रसमां रमे ए टले ज्ञाता पणामां रहे. अने कर्मादिक जे ज्ञानावरणादिक रागद्वेषादिक तेतो पुन लसामग्रीठे. अने ए जीवना तो असंख्यात प्रदेशनेविषे एवी शक्ति अति प्रगट पणे जगमगी रही ठे. ते कह्ये ठइये के, चिदविलास के० ज्ञान विलासनेविषे गंजीरठे धीर ने विमल मतिवंत थको स्थिरता थई रह्यो ठे; एवुं प्रबोध सम्यक् ज्ञान जां सुधी घट पिंममां प्रकाशमान थई रह्यो ठे त्यांसुधी अनय के० अन्याय स्वरूपने देखीये नही, ते उपर दृष्टांत केहेठे जेम पुर नगरमां धर्मराज वर्तता थका जहां त हां नीतीज जोवामां आवे ॥ ३५ ॥

इति श्री नाटक समयसार कर्त्ता कर्म क्रिया द्वार तृतीय बालबोध सहित समाप्तं

दोहरा:— करता किरिया करमको, प्रगट बखान्यो मूल; अब बरनां अधिकार यह, पाप पुन्य समतूल ॥ ३६ ॥

अर्थ:— कर्त्ता क्रिया अने कर्म एउनुं मूल के० रहस्य ते प्रगट करी बखायुं हवे पाप अने पुन्य ए बने बराबर ठे तेनो अधिकार वर्णन करुं ठुं ॥ ३६ ॥

हवे पाप पुन्य द्वार विषे प्रथम ज्ञान चंडनी कलाने नमस्कार करेठे:—

अथ ज्ञानचंड कला वर्णन:—

कविचंड:— जाके उदै होत घटअंतर, विनसै मोह महातम रोक; सुन अरु अशु न करमकी डुबिधा, मिटे सहज दीसै इक थोक; जाकी कला होतु संपूरन, प्रतिनासै सब लोक अलोक; सो प्रबोध शशि निरखि बनारसि. सीश नमाइ देतु पग धोका।

अर्थ:— जे प्रबोध चंडना प्रकाशवायी समान घटमां जे मोहरूप महातम के० घोर अंधकारनुं रोक जे अटकाव ते नाश पामे, अने जेम अंधकार गयाथी एक कर्म शुन अने एक कर्म अशुन एवी जे कर्मने विषे द्विविधा ठे ते मटी जाय, अने सहज जावे कर्म बंधरूप ठे एवुं एक थोक देखाय अने जेने प्रबोध चंडनी सर्व संपूर्ण कला प्रगट थयेथके सर्व लोका लोकनु प्रतिनास थाय ते प्रबोधरूपी चंडकला ने निरखीने बनारसीदास माथुं नमावीने पगधोकदेतुहे के० प्रणाम करेठे. ॥ ३७ ॥

हवे मोहेमां शुन अशुन कर्मनी द्विविधता देखायठे ते एक रूप पणे देखाडेठे:—

अथ शुनाशुन एकत्वी करन:—

सबैया इकतीसा:— जैसे काहु चंमाली जुगल पुत्र जने तिन्ह, एक दियो बामन कूं एक घर राख्यो है; बामन कदायो तिन्ह मद्य मांस त्याग कीनो, चंडाल क

हायो तिन मद्य मांस चाख्यो है; तैसे एक वेदनी करमके जुगल पुत्र, एक पाप ए क पुण्य नांउ निन्न जाख्यो है; इहाँ माहिं दोरधूप दोउ कर्म बंधरूप, याते ज्ञान वंतने न कोउ अनिलाख्यो है. ॥ ३८ ॥

अर्थः-- जेम कोई चंमालनी स्त्री जुगल पुत्र के० बे पुत्र जणो ने पढी एक ठो करो ब्राह्मणने आपे, ने एक ठोकरो पोताना घरमां राखे, हवे जे ठोकरो ब्राह्मणना घरमां उठरे ते ब्राह्मण केहेवाय, ने ते मद्य मांसनो त्याग करे, जे चंमालना घरमां रहे ते चंमाल केहेवाय, ने ते मद्य मांस पण चाखे, ते रीते एक वेदनीय कर्मनां बे पुत्र ठे, एक पाप ने बीजो पुण्य, एवां जुदा जुदा नाम कहांठे, पण बनेनो स्वनाव एक ठे एटले बेउने विषे दोरधूप के० वेदवानी सत्ता ठे. एटले खेदसंताप ठे वली पापने पुण्यए बेउ कर्म बंधरूप ठे, एटला वासते ह्यानीजने ए बेउमांथी कोइनो पण अनिलाष कीधो नथी. ॥ ३८ ॥

हवे पाप तथा पुण्य ए बेउने समान कहा तेउपर शिष्य प्रश्न पूछेठेः--

अथ शिष्य प्रश्नः--

चोपाईः-- कोऊ शिष्य कहै गुरु पांही; पाप पुण्य दोऊ सम नांही; कारन रस सुनाव फल न्यारे; एक अनिष्ट लगै इक प्यारे. ॥ ३९ ॥

अर्थः--कोई शिष्य गुरुनी पासे आवी कहे के, स्वामी पाप ने पुण्य ए बेने समान कहा पण ते समान देखाता नथी केमके, ए बेना कारण रस स्वनाव तथा फल ते तो जुदां जुदां ठे वली एमांथी एक प्रिय लागे ठे ने एक अप्रिय लागे ठे. ॥ ३९ ॥

हवे शिष्य ए बेउनां कारण प्रमुख जुदा जुदा कहे ठे. -- अथ शिष्य कथनः--
सवैया इकतीसाः-- संकिलेस परिणामनिसों पाप बंध होइ, विद्युदसों पुन्य बंधु हेतु जेद मानिये; पापके उदे असाता ताको है कटुक स्वाद, पुन्य उदे साता मिष्ट रस जेद जानिये; पाप संकिलेस रूप पुन्यहिं विद्युद रूप, डहूँको सुजाउ निन्न जेद यों बखानिये; पापसों कुगति होय पुन्यसों सुगति होय, ऐसो फल जे व परतउ परवानिये. ॥ ४० ॥

अर्थः-- तीनि कषायमय जे परिणामठे तेनुं नाम संक्लेश परिणाम, तेणो करी ने पापनुं बंध आयठे; अने कषायनुं जे मंदपणुं तेने विद्युद कहिये; तेवमे पुन्य नो बंध आय; एवा हेतु एटले कारण जेद मानिये बड्ये. अने पापना उदयथी अशाता आय ठे, तेनो स्वादतो कटुक होय ठे. ने पुन्यना उदयवडे शाता उपजे ठे तेनो मिष्ट स्वाद होय ठे. एटले पाप ने पुन्य ए बेउने विषे रसजेद थयो; वली

पापकर्म क्लेश रूप ठे, तीव्र कषायरूप ठे; अने पुण्य कर्म विशुद्ध रूप ठे. मंद कषाय रूप ठे; ए बने कर्मनो निन्न निन्न स्वभाव थयो, ते एज उपरथी ए बने कर्मनो जेद वखाणीये ठइये; अने पापथी कुगति के० नर्क गती तिर्यंच गती थाय ठे, अने पुण्यवमे मनुष्यगति देवगति एवी सुगति थाय ठे; ए रीते पाप पुण्यरूप कर्म नेविषे फलनो जेद प्रत्यक्ष प्रमाणथी ठे. ॥ ४० ॥

हवे शिष्यना प्रश्ननो गुरु उत्तर करे ठे:-- अथ गुरु उत्तर वचन यथा:--

सर्वैया इकतीसा:-- पाप बंध पुन्य बंध डूहमें सुगति नाहि, कटुक मधुर स्वाद पुग्लको पेखिये; संकिलेस विशुद्धि सहज दोउ कर्म चालि, कुगति सुगति जग जालमें विशेषिये; कारनादि जेद तोहि सूजत मिथ्यातमांहि, ऐसो दैत जाव ज्ञान दृष्टिमें न लेखिये; दोउ महा अंधकूप दोउ कर्म बंध रूप, डूह को बिनास मोष मार्गमें देखिये. ॥ ४१ ॥

अर्थ:-- पापनो पण बंध थाय ने पुण्यनो पण बंध थायठे; ने ज्यां बंध होय त्यां मुक्ति न होय, एटले बेउथी मुक्ति नही ते माटे बेउ समान ठे; अने जे कटुक रसमां पाप ठे ने मधुर रसमां पुण्य ठे ए बेउ रस पुदगलना ठे तेथी पापने पुण्य समानज ठे. वली जे संक्लेश स्वभावने लीधे पाप ठे, ने विशुद्ध स्वभावथी पुण्य ठे; पण ए बेउ स्वभाव जे ठे ते कर्मनीचाल ठे. अने कुगति तथा सुगति ते पाप पुण्यनां फल ठे, ते जेदवडे जगत जालनी विशेष ता ठे, तेथी पाप पुण्य समानज ठे. अरे शिष्य तने जे पाप पुण्यना कारणादि जेद तेणो करीने पाप पुण्यनो दैत जाव के० द्विविध जाव सूजे ठे, ते तो मिथ्यामतिमां सूजे ठे; पण ज्ञान दृष्टि करी जो तां तो ए दैतजाव देखाओ नही. ए बेनेविषे आत्मानुं अवलोकन नथी, तेथी ए बेउ महा अंधकूप ठे, अने ए बेउ कर्म ठे; ते बंधरूप ठे अने मोक्षमार्गने विषे ए बेउनो विनाश देखीयें ठे, तेथीए बेउ समान ठे ॥ ४१ ॥

हवे मोक्ष मार्गनेविषे बेउनो विनाश बतावे ठे:-- अथ मोक्ष पद्धति कथन:--

सर्वैया इकतीसा:-- सील तप संजम विरति दान पूजादिक, अथवा असंजम कषाय विषं जोग है; कोउ शुनरूप कोउ अशुन सरूप मूल, वस्तुके विचारत दुविध कर्म रोग है; ऐसी बंध पद्धति बखानी वीतराग देव, आत्म धरममें करम त्याग जोग है; नौजल तरैया राग दोषको हरैया महा मोषको करैया एक शुद्ध उपयोग है. ॥ ४२ ॥

अर्थ:-- ब्रह्मचर्य तप, पंचेंद्रिय निग्रह, संवर दान पूजाप्रमुख क्रिया; ए पुण्य बंध

ना कारण कर्म ठे. अथवा पापना कारण असंयम कषाय अने विषय जो ग ठे. ए बेउमां कोई शुनरूप कार्य ठे, अने कोई अशुनरूप कार्य ठे; पण वस्तुनुं मूल विचारतां तो बेउए कर्म रोग ठे; एटले बेउ प्रकारनो कर्म रोग ठे; एवी बंधनी पद्धति के० एक मंडी ते वीतराग देवे वखाणी; पण आत्मिक धर्ममां एटले आत्मानो स्वभाव जोतां कर्म क्रिया त्यागवा योग्य ठे; एवा पापपुण्यने हेय कहेनार, अने जवजल ने तरनार, राग द्वेषने हरनार तथा महा मोहको करनार एक शुद्ध उपयोग उपदेश ठे. ॥ ४२ ॥

हवे अर्धा सर्वयामां शिष्य प्रश्न करेठे, ने अर्धा सर्वयामां गुरु तेनो उत्तर वालेठे:--अथ शिष्य प्रश्न गुरु उत्तर कथन:--

सर्वैया इकतीसा:--शिष्य कहै स्वामी तुम करनी शुन अशुन, कीनी है निषिद्ध मेरे संसो मनमांहि है; मोषके सधैया ज्ञाता देसविरती मुनीस, तिन्हकी अवस्था तो निरावलंब नांहि है; कहै गुरु करमको न्यास अनुजौ अन्यास ऐसो अवलंब उ न्हहीको उनमांहि है; निरुपाधि आत्म समाधि सोइ शिवरूप, और दौर धूप पु दगल परगांहि है. ॥ ४३ ॥

अर्थ:--शिष्य पूछेठे हे स्वामी, तमे तो मोह मार्गमां शुनने अशुन करणी बेउ नो निषेध कीथो, तेनो मारा मनमां संदेह पड़ेठे; केमके मोहमार्गना साधक ज्ञाता देश विरती पंचम गुण स्थान वर्त्ति थया अने मुनीश के० पष्ट सप्तम गुणस्था नवर्त्ति सर्व विरती थया, तेमनी अवस्था तो निरावलंबनथी एटलेपोतपोतानी शुद्ध क्रियाना आलंब ने लेईने देश विरती सर्व विरती केवायठे, त्यारे करणी निषिद्ध केम थई? हवे गुरु कहेठे:--जेवो अह्नरनो न्यास मांमयो तेवो श्रुत ज्ञाननुं आलंब न होय तेम शुन कर्मनो न्यास तेतो जोवामां ठे पण ते अनुजवनोज अन्यासठे ते अनुजव अन्यासरूप आलंबन ते तो ज्ञातानुं ज्ञाता पासेज ठे, अने तेमां निरुपाधि के० रागद्वेष कषाय इहादिकविना आत्मानो जे समाधीठे, एटले जे पर रूपने विषे निरुपयोगीपणे रहेवुं तेज शिवरूप, के० मोहूरूपठे अने जे दौरधूप के० खेद संतापजेठे ते तो पुज्जनी परिगांही के० गांयाठे ॥ ४३ ॥

हवे एज शुन क्रियाविषे बंध अने एज शुन क्रियाविषे मोह ए बेउ स्वरूप कही बतावेठे:--अथ बंध मोह स्वरूप कथन:--

सर्वैया तेईसा:--मोहसरूप सदा चिनमूरति बंधमई करतूति कही है; जावतकाल वसै जह चेतन, तावत सो रसरती गही है; आत्मको अनुजौ जबलों तबलों शिव

रूप दसा निबन्ही है; अंध जयो करनी जब मनत, बंधविद्या तब फेलि रही है ४४

अर्थ:-चिन्मूर्ति के० चिदानंद ठे ते तो सदा मोह स्वरूप ठे, अने करतूती के० क्रिया तेतो सदा बंधमय ठे. यावत् काल के० जेटला काल शुधी चेतन जहां वसे तावतकाल के० तेटला काल सुधी तेज रसरिति ग्रहण कीधी ठे, एटले तेज रसमां रहे ठे; एटले ज्यांसुधी आत्मानो अनुभव रहे त्यां सुधी गुन क्रिया करतां ठतां शिवपद दशा निबन्ही एटले मोह स्वरूपमां रहे. अप्रमत्तता केहेवाय; अने पोतानुं स्वरूप जुलीने अंध जयो थको ज्यारे करणीनोज रस उरावे त्यारे तो बंधनाज कष्ट रोग फेलावे ठे ॥ ४४

हवे मोहप्राप्तिनुं कारण कहे ठे:- अथ मोह मार्ग निरूपण:-

सोरठा:-अंतर दृष्टि लखाउ, अरु स्वरूपको आचरण; ए परमा तमजाउ, शिवकारन ई सदा ॥ ४५ ॥

अर्थ:-बाह्य दृष्टि ठांमीने अंतर दृष्टि आपीने अलङ्कनो जापकरवो, अने तेना स्वरूपनुं आचरण करवुं, एटले ज्ञान दर्शन चारित्रने आचरिये, तेथकी परमात्मा जावसिद्ध थाय, सदाकालनेविषे एज मोहनुं कारण ठे ॥ ४५ ॥

हवे बाह्य दृष्टिवडे बंध पद्धति थाय ते कहे ठे:-अथ बंध मार्ग निरूपण:-

सोरठा:-कर्म गुनागुन दोइ, पुंजल पिंम विजाव मल; इनसों मुगति न होइ. नांही केवल पाइए ॥ ४६ ॥

अर्थ:-गुनकर्म ते पुन्य ने अगुन कर्म ते पाप ए बेउ कर्म ठे पुंजलना पिंम ठे, अने विजाव जे राग द्वेषादिक मलरूप ठे ए बेउनेविषे दृष्टि रहेवाथी मुक्ति थाय नही, अने केवलज्ञाननुं पद पामीये नही ॥ ४६ ॥

ए वात उपर शिष्य प्रश्न करे ठे ने तेनो उत्तर गुरु दिये ठे:-

अथ शिष्य प्रश्न गुरु उत्तर कथन:-

सवैया इकतीसा:- कोउ शिष्य कहै स्वामी अगुन क्रिया अगुद्ध. गुन क्रिया गुद्ध तुम ऐसी क्यों न बरनी? गुरु कहै जबलों क्रियाको परिणाम रहै, तबलों चपल उपयोग योग धरनी; धिरता न आवै तोलों गुद्ध अनुजो न होइ, याते दोऊ क्रिया मोष पंथकी कतरनी; बंधकी करैया दोऊ डूहमें न जत्नी कोऊ, बाधक विचारमें निषिद्ध कीनी करनी ॥ ४७ ॥

अर्थ:-कोई शिष्य पूछे ठे के हे स्वामी, तमे एवुं वर्णन केम करता नथीके अगुन क्रिया जे हिंसादिक ते अगुद्ध ठे अने गुन क्रिया जे दया दानादिक ते गुद्ध ठे त्यारे गुरु उत्तर आपेठे के अहो शिष्य, ज्यांसुधी क्रियाना परिणाम रहे ठे त्यां

सुधी उपयोगनी धरनी के० क्षेत्री एटले उपयोगवंत आत्मा चंचल रहे ठे. ज्यासुधी क्रियामां उपयोग रहे त्यासुधी आत्मानां स्थिरता थाय नही, अने आत्मानो शुद्ध अनुभव होय नही, ए उपरधी ए पुण्य पापनी बेउ क्रिया ठे ते मोक्षमार्ग नी कतरणी समान ठे. बंधनी करनारठे एधी बेउ क्रियामां एक पण जली नथी. ज्यां मुक्तिमार्गनो बाधक विचारे त्यां बेउ क्रिया निषिद्ध कीधी ठे ॥ ४७ ॥

हवे मात्र ज्ञान मोक्षनो मार्ग ठे ते कहे ठे:-अथ ज्ञान मोक्ष मार्ग यह कथन:-

सर्वथा इकतीसा:- मुक्तिके साधककों बाधक करम सब, आत्मा अनादिको करममांहि लुक्को है; एते परि कहै जो कि पाप बुरो पुण्य जलो, सोइ महा मूढ मोठमारगसों चुक्को है; सम्यक् सुनाउ लिये हियेमें प्रगट्यो ज्ञान, उरध उमंगि चढ्यो काहूपे न रुक्कोहै; आरसीसो उज्ज्वल बनारसी कहत आपु, कारन सरूप वडैके कारजकों ढुक्को है ॥ ४८ ॥

अर्थ:- जे आत्मा मुक्तिनो साधक ठे, तेने सर्व कर्म बाधक ठे; एधीज अनादि कालनो आत्मा कर्ममां लुक्को एटले दबाई रह्यो ठे; एम ठतां पण जो कोई एवुं कहे के, पाप कर्म नगरुं ठे, ने पुण्य कर्म सारुं ठे, तेने महा मूढ जाणवो; ने ते मोक्ष मार्गथी चुक्को ठे, एम जाणवुं. एवामां कोईने जवत्त परिपाक थकी सम्यक् स्वभाव नी प्राप्ति थइ तेवारे हीयामां ज्ञान प्रगट्युं तो ते उर्ध्व दशा तरफ उमंगे करिने चाळ्यो, पण कोई कर्मथी रोकायो रह्यो नही. ते आरीसानी पठे उज्ज्वल यईने निज ज्ञानोपयोगी पण कारण सुरुपी यईने पोताना मुक्तिरूप कार्यने पोतेज ढुके ठे एवुं बनारसी दास कहे ठे ॥ ४८ ॥

हवे ज्ञाननो तथा कर्मनो विवरों बतावेठे:- अथ ज्ञान तथा कर्म विवरन:-

सर्वथा इकतीसा:- जोलों अष्ट कर्मको विनास नाही सरबथा, तोलों अंत रातमामें धारा दोई वरनी; एक ज्ञानधारा एक गुंजागुन कर्मधारा, डूहूकी प्रकृति न्यारी न्यारी न्यारी धरनी; ग्यान धारा मोठरूप मोठकी करन हार, दोषकी हरन हार जौ समुद्र तरनी; इतनो विशेष जु करमधारा बंधरूप, पराधीन सकति विविध बंध करनी. ॥ ४९ ॥

अर्थ:- ज्यां सुधी आठ कर्मनो सर्वथा विनाश थतो नथी एटलासुधी मुक्ति न होय त्यासुधी अंतरात्मा थकी बे धारा बहेठे; तेंमां एक ज्ञाननी धाराने बीजी गुंजागुन कर्मनी धारा. ए बंनेनी प्रकृती जुदी जुदी ठे, अने धरनी के० क्षेत्र ते पण छुंड छुंड ठे. एमां एटलुं विशेष ठे के जे कर्मधारा ठे ते बंधरूप ठे; अने ज

હપણાને લીધે એની શક્તિ પરાધીનરૂપે અને પ્રકૃતિબંધ સ્થિતિબંધ તથા રસબંધ એક જાત જાતના બંધની કરનારી છે અને જ્ઞાનધારા મોહસ્વરૂપ છે મોહની કરનારી છે ને દોષ માત્રની હરનારી છે અને જવસમુદ્ધ તરવાને તરની કે જે નાવ સમાન છે. ॥૪૯॥

હવે મોહ કર્તા જે જ્ઞાન ક્રિયા એવો જે સ્યાદાદ તેની પ્રશંસા કરે છે:--

અથ સ્યાદાદ પ્રશંસા:--

સવૈયા શ્કતીસા:-- સમુજે ન જ્ઞાન કહે કરમ કિયેસોં મોહ, એસે જીવ વિકલ મિથ્યાતકી ગહલમેં; જ્ઞાન પઠ ગહે કહે આતમા અબંધ સદા, વરતે સુઠંદ તેજ બૂઢે હૈ ચહલમેં; જથાજોગ કરમ કરે વૈં મમતા ન ધરૈ, રહે સાવધાન જ્ઞાન ધ્યાનકી ટહલમેં; તેઈ જવસાગરકે ઉપર ઠહે તરૈ જીવ, જિન્હકો નિવાસ સ્યાદવાદકે મહજમેં. ॥૫૦॥

અર્થ:--ક્રિયાવાદી કહે છે કે, “ન જ્ઞાન શ્રેય” એનો અર્થ એ છે કે જ્ઞાન જનું નથી જેમાં સંશય ઉપજે છે. અને સંશય થયા થકી જીવ અહીંનો નહીં ને તદ્દીનો પણ નહીં એવો થાય છે માટે ક્રિયા કર્મ કરવાથી જ મોહ છે એમ વિકલ થયેલો જીવ મિથ્યાતની ગહલમાં કહે છે. હવે જે જ્ઞાનવાદી સાંખ્યમતી છે તે જ્ઞાનનો જ પદ્ધતિ રહે છે ને એવું કહે છે કે બંધને મોહ પ્રકૃતિને વિષેજ છે પણ આત્મા તો સદા અબંધ પણે વર્તે છે; એવી શ્રદાવદે સ્વંદ કે જે પોતાની મરજીમાં આવે તેમ ચાલે તેજ ચહલ કે જે કર્મમાં બૂઢેલા છે. અને જે સ્યાદાદી છે તે કોઈનો વિરોધી નથી, તેથી યથાયોગ્ય એટલે ગુણ ગણા માફક કર્મ ક્રિયા કરે છે, પણ કર્મને ઉદય દશામાં રાખે છે, અને મમતાને ધરતા નથી, જ્ઞાન ધ્યાનની સેવામાં સાવધાન રહે છે, એવા સ્યાદાદી જીવ ઉપર થઈ રહ્યા થકા જવસાગર તરે છે, જેનો નિવાસ સ્યાદાદ રૂપ મેહેજમાં છે ॥૫૦॥ હવે મૂઢની તથા વિચક્ષણની ક્રિયાનું વર્ણન કરે છે:--અથ મૂઢવિચક્ષણ ક્રિયા વર્ણન:--

સવૈયા શ્કતીસા:--જેસે મતવારો કોઝ કહે ઓર કરૈ ઓર તેસે મૂઢ પ્રાની વિપરીતતા ધરતુ હૈ; અશુજ કરમ બંધ કારન બચાને માને, મુગતિકે હેતુ શુજ રીતિ આચરતુ હૈ; અંતર સુદૃષ્ટિ નઈ મૂઢતા બિસરિ ગઈ, જ્ઞાનકો ઉદ્યોત ધ્રમ તિમિર હરતુ હૈ; કરન સોં નિન્ન રહે આતમ સરૂપ ગહે, અનુજો આરંજિ રસ કૌતુક કરતુ હૈ. ॥ ૫૧ ॥

અર્થ:--જેમ કોઈ મતવારો પુરુષ કહે કંઈ અને કરે કંઈ તેમ મૂઢ પ્રાણી ઝલટોજ જાવ ધારે છે, એટલે અશુજ કર્મને બંધનું કારણ સમજે અને મુક્તિનો હેતુ શુજરીત કે જે શુજ ક્રિયાને આચરે છે. હવે જ્ઞાનીને અંતર સુદૃષ્ટિ થઈ તેથી મૂઢતા સટી ગઈ ને જ્ઞાનનો ઉદ્યોત થયો તેણે કરીને ધ્રમરૂપ તિમિરનો નાશ થયો, ત્યારે મુક્તિનું

कारण जे सुन क्रियाबे तेथी ते ज्ञानी निन्न रहे, ममत्तान धरे, अने आत्मानुंज स्व रूप ग्रही अत्माना अनुजवना आरंजना रसनुं कौतुक करे बे. ॥ ५१ ॥

इति श्री नाटक समयसारको पुन्य पाप एकत्वी कथन चतुर्थ दार संपूर्णः

दोहरा:-पुन्य पापकी एकता, बरनी अगम अनूप; अब आश्रव अधिकार कहु, कहां अथात्म रूप. ॥ ५२ ॥

अर्थ:-पाप पुण्यनी एकता तो अगम बे अने अनुपम बे तेनुं वर्णन कीधुं, हवे कइंक आश्रवनो अधिकारबे ते कहुंनुं अने अथात्मनुं स्वरूप कहुंनुं ॥ ५२ ॥

आश्रव सुनटनोनाशकरनारज्ञानसुनटनेनमस्कारकरेबे:-अथज्ञान बल वर्णन:-

सवैया इकतीसा:-जे जे जगवासी जीव थावर जंगम रूप, ते ते निज वस क री राखै बल तोरिके; महा अजिमानी ऐसो आश्रव अगाध जोधो रोपि रनथंन ठा ठो जयो मूठ मोरिके; आयो तिहि थानक अचानक परमधाम, ज्ञान नाम सुनट सबायो बल फोरिके; आश्रव पठार्यो रनथंन तोरि मार्यो ताहि, निरखी बनारसी नमत कर जोरिके. ॥ ५३ ॥

अर्थ:-जे जे थावर जंगमरूप जगतवासी जीव बे, तेना सहजबल ने तोडीने ते ते जीवोने आश्रव जोधाए पोताने वस करी राख्याबे एवुं महा अजिमानी जगतमां आश्रवरूपी अगाध जोधो रहेबे, ते रणथंन रोपीने मूठमरोडीने ठाठो थयो बे ते एम कहेबे के, जगतमां मने जीते एवो कोइ नथी. ते स्थले अचानक परम धाम के० अती तेजस्वी ज्ञान नामनो सुनट उपला आश्रव जोधानो प्रतिपद्ही ते सबायोबल फोरवीने लडवा ने आव्यो तेणे आश्रव सुनटने पठाडयो अने ते नो रणथंन तोडी नाख्यो एवा ज्ञान सुनटने निरखीने बनारसी दास हाथ जोडी नमस्कार करेबे ॥ ५३ ॥

हवे इव्यरूपी आश्रव अने नावरूपी आश्रवना लक्षण कहेबे:- अने सम्यक् ज्ञाननुं लक्षण पण कहेबे:-अथ द्विविध आश्रव लठन तथा ज्ञान लठन वर्णन:-

सवैया तेइसा:- दर्वित आश्रव सो कहिये जहिं पुज्जल जीव प्रदेस गरासै; ना वित आश्रव सो कहिए जहिं राग विरोध विमोह विकासै; सम्यकपद्धति सो कहिये जहिं दर्वित नावित आश्रव नासै; ज्ञानकला प्रगटै तिहि थानक, अंतर बाहरि और न नासै ॥ ५४ ॥

अर्थ:-जाहां पुज्जल इव्य बे ते जीवना सर्व प्रवेशने ग्रासेबे के० गली जायबे, ते

इवित आश्रव जाणीये. अने जांहां इवित आश्रवना प्रसंग थकी आत्मानेविषे रा गदेष विमोहनो विकाश थाय त्यां नावित आश्रव कह्ये, अने ज्यां आत्मानेविषे सम्यक् पदति के० सम्यक् स्वरूप कहिये तांहां तेने इवित आश्रव अने नावित आश्रवनो नाश थाय, एटले सम्यक् पदतिनेविषे ज्ञान कला प्रगटे तेथी अंतरजा वाश्रवमां बाहिर इव्याश्रवमां बीजूं नासे नही, सम्यक्ज दीगमां आवे ॥ ५४ ॥

हवे सम्यक् स्वरूपनो धणी जे ज्ञाता तेनुं लक्षण कहेवे. अथ ज्ञाता लक्षणं.

घोपाई ठंदः--जो दरवाश्रवरूप न होई, जह नावाश्रव नाव न कोई; जाकी दशा ज्ञानमय लहिये, सो ज्ञातार निराश्रव कहिये ॥ ५५ ॥

अर्थः--जे इव्याश्रवना स्वरूपमां होय नही, अने जांहां नावाश्रवनुं पण नाव कोई नथी, अने जेनी दशा ज्ञानमय होय, तेज जीव ज्ञानी अने आश्रवरहित कहिये हवे ज्ञातानी समर्थाईथी निराश्रवपणुं देखाडे ठेः--अथ ज्ञाताकोसमर्थपणोवर्णनः--

सर्वैया इकतीसाः--जेते मन गोचर प्रगट बुद्धि पूरवक, तिन परिणामनकी ममता हरतु है; मनसा अगोचर अबुद्धि पूरवक नाव, तिन्हिके विनासवेको उद्यम धरतु है; याहि नांति परपरिनतिको पतन करे, मोखको जतन करै नौजल तरतु है; ऐ सै ज्ञानवंत ते निराश्रव कहावै सदा, जिन्हको सुजस सु विचक्षण करतु है ॥ ५६ ॥

अर्थः--जेटला परिणाम प्रगट मनगोचर ठे, एटला जिन परिणामने मनमां संजारेठे जाणे ठे, अने बुद्धिपूर्वक के० पोतानी अहं बुद्धिवडे जे अबुद्धि परिणाम उपजेठे, ते परिणामनी ममता ठामे ठे; अने जे नाव मनथी अगोचर के० जेनुं स्वरूप मनवडे देखाय नही, अने अबुद्धि पूर्वक के० जेने बुद्धिनो प्रचार लागे न ही, एवा अनागत कालना जे अबुद्धि परिणाम, तेनो विनाश करवाने उद्यम करे ठे, ए रीते परपरिनति के० पर वस्तुनो जे परिणाम जे अतीत कालमां थयो ठे वर्तमान कालमां ठे, अनागत कालमां थयो, तेनुं पतन करे. अने मोक्ष के० तेथी बुटवुं तेनुं जतन करे ते जवसागरथी तरे, एवा जे ज्ञानवान प्राणी ठे तेतो सदा निराश्रव केवाय जेनो सुजस ने स्तुती ते पंक्ति पुरुषो गायठे ॥ ५६ ॥

ज्ञानिने निराश्रव कहा तेउपर शिष्य प्रश्न करेठेः--अथ शिष्य प्रश्न कथनः--

सर्वैया इकतीसाः--ज्यों जगमें बिचरै मतिमंद सुठंद सदा बरतै बुध तैसे; चंचल चित्त असंजत बैन सरीर सनेह जथावत जैसे; जोग सँजोग परिग्रह संग्रह मोह बिलास करै जहाँ ऐसे, पूढत शिष्य आचारजसों यह, सम्यक्वंत निराश्रव कैसे? ५७

અર્થ:- જેમ મતિમંદ કે ૦ અજ્ઞાની જન જગતમાં સ્વંદ કે ૦ મરજી મુજબ વર્તે, તેમ પંક્તિ પણ સદા તેવીરીતે વર્તે, તે આવીરીતે ચંચલ ચિત્તવાલા રહે, અસંજત બેન કે ૦ વિચારવિના વચન બોલે, અને શરીર સ્નેહને પ્રવર્તીવે, અને અજ્ઞાનીની માફક જોગસંયોગ રાખે, પરિગ્રહનો સંગ્રહ કરે, અને જ્ઞાન અવસ્થામાં મોહવિલાસ એ વોજ કરે, એ રીતે અજ્ઞાનીની અને જ્ઞાનીની એક સરસી રીતિ જોઈને શિષ્ય આચાર્યને પૂછે કે, એને સમ્યક્વંત નિરાશ્રવ કેમ કહીયે ? ॥ ૫૭ ॥

હવે એ પ્રશ્નનું ઉત્તર ગુરુ આપેઃ-અથ ગુરુ ઉત્તર કથન:-

સવૈયા શ્લોકીસા:-પૂર્વ અવસ્થા જે કર્મબંધ કીને અબ, તેઈ ઉદે આઈ નાના નાં તિ રસ દેત હૈં; કેઈ શુન શાતા કેઈ અશુન અસાતારૂપ, હુદુસાં ન રાગ ન વિરોધ સમ ચેત હૈં; યથાયોગ ક્રિયા કરે ફલકી ન શ્વાધરૈ, જીવન મુગતિકો બિરુદ ગહિલેત હૈં; યાતે જ્ઞાનવંતકોં ન આશ્રવ કહત કોઝ, મુહતાસોં ન્યારે નયે સુહતા સમેત હૈં. ૫૮

અર્થ:-પૂર્વકાલમાં અજ્ઞાનઅવસ્થાનેવિષે જે જે કર્મબંધ કીધેલાં હોય તેજ કર્મો વર્તમાનકાલમાં ઉદય આવીને નાના પ્રકારનો રસ આપેઃ. તેમાં કેટલા એક શુનકર્મ તે શાતારૂપ ઢે. અને કેટલાએક અશુન કર્મ અશાતારૂપ ઢે; એવા બેઝ જાનના કર્મનેવિષેજ્ઞાનીને રાગ અને વિરોધ નથી, એથી જ્ઞાની સમચિત્ત ઢે. અને યથાયોગ્ય કે ૦ ઉદયમાફક ક્રિયા કરે, પણ ફલની શ્વા રાખે નહી. ને જીવતા જ મુક્ત થયાઢે; તેથી જીવન્મુક્તિનો બિરુદ ધારેઢે, એ રીતે જ્ઞાનવંત મનુષ્યને કોઈ આશ્રવ કેહેતું નથી. તે મૂઢતાથી ન્યારો થયો અને સુહતા સમેત ઢે ॥ ૫૮ ॥

હવે રાગ દેષ મોહ અને જ્ઞાનના લક્ષણ કહેઢે:-અથ રાગ દેષ મોહજ્ઞાન લક્ષણ:-

દોહરા:- જો હિતનાવ સુ રાગ હૈ, અનહિતનાવ વિરોધ; ત્રામકનાવ વિ મોહ હૈ, નિર્મલનાવ સુ બોધ ॥ ૫૯ ॥

અર્થ:-જે હિતનાવ ઢે તે રાગ ઢે, અને અનહિતનાવ તે વિરોધ ઢે; અને ત્રામ કનાવ ઢે તેને વિમોહ કહીયે, અને નિર્મલનાવ તે બોધ એટલે જ્ઞાન કહીયે ॥ ૫૯ ॥

હવે રાગ દેષનું સ્વરૂપ કહેઢે:- અથ રાગ દેષ કથન:-

દોહરા:-રાગ વિરોધ વિમોહ મલ, ઈઈ આશ્રવ મૂલ; ઈઈ કર્મ બઢાશ્કે, કૈ ધરમકી જૂલ ॥ ૬૦ ॥

અર્થ:-રાગ દેષ ને વિમોહ જે ઢે તે આત્માને મલ ઢે, અને એજ દોષ આશ્રવના મૂલ ઢે. અને એજ રાગદેષ અને મોહ ઢે તે કરમને વધારીને ધરમને જુલાવી દિએ ૬૦

હવે જ્ઞાતાને નિરાશ્રવ કહેઢે:- અથ જ્ઞાતાનિરાશ્રવ કથન:-

दोहा:-- जहां न रागादिक दसा, सो सम्यक परिणाम ; यातें सम्यकवंतको, क
ह्यो निराश्रव नाम ॥ ६१ ॥

अर्थ:-- जहां राग द्वेष मोहनी दशा न मळे तेने सम्यक परिणाम कहिये, ए
उपरथी सम्यकवंत पुरुषने निराश्रवी नाम आप्युं ॥ ६१ ॥

हवे ज्ञाता जे ठे ते निराश्रवपणामां विलास करेढे:--अथ ज्ञाता कथन:--
सवैया इकतीसा:-- जे कोई निकट नव्य रासी जगवासी जीव, मिथ्या मतजेद
ज्ञान जाव परिनये हैं ; जिन्हकी सुदिष्टिमें न राग दोष मोह कहूं, विमल विलो
कनिमें तीनों जीति लये हैं ; तजि परमाद घट सोधि जे निरोधि जोग, शुद्ध उपयो
गकी दशमें मिलिगये हैं ; तेई बंध पद्धति विमारि पर संग मारि आपुमें मगन
वहैके आपरूप जये हैं ॥ ६२ ॥

अर्थ:-- जे कोई नव्य रासीमां जगतवासी जीव ठे, ते नव्यत्व परिपाकने लीधे
निकट के० पासे थया ; ने मिथ्यामतिने जेदीने पोतानुं स्वरूप जे ज्ञान जाव ते
नेविषे परिणमी रहेढे ; जेनी ज्ञानरूपी दृष्टिमां राग द्वेषने मोह कई पामिये न
ही ; अने निर्मल निज स्वजावनी विलोकतामां राग द्वेषने मोह ए त्रणेने जीती ली
धाढे ; अने पांचे प्रमाद तजी पोताना शरीरने साधीने मन वचन अने कायाने
शैलेशीकरणमां निरोध करीने शुद्ध उपयोग दशा जे केवल दशा तेनेविषे मली
गया. तेवा ज्ञानी बंधनो मार्ग विमारी अने परवस्तुनो संग ढोडीने आत्मानेविषे
मगन थई आपरूपें थया ॥ ६२ ॥

शिष्य पूछेढे के, एम ज्ञातानेविषे निराश्रवपणुं थजे तो आयुष्यपर्यंत ज्ञाता निरा
श्रवी थजे. गुरु उत्तर आपेढे के, ज्ञातापणुं तो उपशमजावने कृतोपशम जाव
वडे चंचल ठे ते कहेढे:--अथ उपशमी कृतोपशमी व्यवस्था कथन: -

सवैया इकतीसा:--जेते जीव पंक्ति खयोपशमी उपशमी, तिन्हकी अवस्था
ज्यों लुहारकी संभासी है ; ढिन आगमांहि ढिन पानिमांहि तैसे एउ, ढिनमें मि
थ्यात ढिनु ज्ञान कला नासी है ; जोलों ज्ञान रहै तोलों सिधिल चरन मोह
जैसे कीलेनगकी सगति गति नासी है ; आवत मिथ्यात तब नानारूप बंध करै
जो उकीले नागकी प्रकृति परगासी है ॥ ६३ ॥

अर्थ:--मिथ्यात्वनी गांठजेद कीधा पढा जे मिथ्यात्वनो अंश उदय आवेढे ते
जेनो खपीजाय अने मिथ्यातपुंज उपशम्यो रहे ते जीव कृतोपशमी कहिये
अने जेने अंतर मुहूर्तलगी उपशम्योज रहे तेने उपशमी कहिये एवा बेउ जाव

ते जे जीव पंक्ति ठे तेनी अवस्था ते लुहारनी साणसी समान ठे; जेम साणसी घडीमां लोहने ग्रहण करी आगमां होयठे, ने घडीमां तेहज साणसी लोखंमने ठंमो करवा सारु पाणीनेविषे होयठे; तेम ए कृयोपशमी अने उपशमी जीव कृण एकमां मिथ्यात जावमां आवे ने कृणनेविषे ज्ञानकलाना प्रकाशमां रहेठे. एवी अवस्थानेविषे जाहांसुधी ज्ञानकला रहेठे तांसुधी चारित्र मोहनीनी पचीस प्रकृति शिथिल के० ढीली थई रहेठे; जेम मंत्रनी जडीए करीने सर्पनी शक्ति गति शिथिल थई जायठे. तेम ए पण जाणवुं; हवे ए जीवने फरी मिथ्यात्व उदय आवेठे त्यारे तो नाना प्रकारना कर्मबंध करेठे; जेम नागनी उकीजनी करवाथी ना गनी पोतानी प्रकृति फरीथी प्रगटे ते रीते जाणवुं. ॥ ६३ ॥

हवे ज्ञानना शुद्धपणानी प्रशंसा कहेठे:—अथ शुद्धनय प्रशंसा:—

दोहा:—यह निचोर या ग्रंथको, कहै परम रस पोष; तजै शुद्धनय बंध है, गहै शुद्धनय मोष ॥ ६४ ॥

अर्थ:—आ समयसारग्रंथनुं रहस्य एज ठे अने एज उत्कृष्ट रसनो पोषकठे के जे शुद्धतानी नयरीती ठांमी तो बंध ठे अने शुद्धतानी नयरीति ग्रही तो मोह ठे ६४

हवे बे नयनेविषे जीवनो विलास कही बतावे ठे:—अथ जीव विलास वर्नन:—

सवैया इकतीसा:— करमके चक्रमें फिरत जगवासी जीव, व्है रह्यो बहिर मुख व्यापत विषमता; अंतर सुमति आई विमल वडाई पाई, पुजलसों प्रीति टूटी बूटी माया ममता; सुद्ध नै निवास कीन्हो अनुनां अन्यास लीन्हो, चमनाव ठां मिदीनो जिनो चित्त समता, अनादि अनंत अविकल्प अचल ऐसो, पद अवलंबी अवलोके राम रमता ॥ ६५ ॥

अर्थ:—चौदराजलोकमां कर्मनुं चक्र के० कटक फरी रह्युं ठे, तेमां जगतवासी जीव पण फरी रह्यो ठे, अने ए फरवामां जीव विषमताए युक्त थयो थको क्यारे इष्ट संयोगी ने क्यारे अनिष्ट संयोगी थई ने तेमां बहिर्मुख थई रह्यो, एटले बाह्य विषय जोगनोज ग्राहक थयो, अने अंतरदृष्टिकी आत्मा न जाण्यो एटलामां अंतरनेविषे सुमति उपजी, तेषो करीने पोतानी निर्मल प्रभुताने पाम्यो, त्यारे परवस्तु जे पुजल तेनी प्रीति टूटी. एटला कालसुधी पुजलनी माया ममता जे नही बूटी हती ते बूटी. जेम शुद्धनयवडे आत्मानुं स्वरूप कहुं, तेवा शुद्धनयमां पोते निवास कीधो, अने आत्मस्वरूपमां उपयोग राखीने अनुजवनो अन्यास लीधो एथी चमनावनो त्याग थयो. अने मन जे ठे ते समाधिनेविषे लीन थयुं. त्या

रथी अनादि अनंत कालसुधी जे स्वरूपमां कई बीजा विकल्प न पामियें एवं पोतानुं अचल पद अवलंबीने पोतानुं जे रमता रामपणुं ठे तेने अवलोके ॥ ६५ ॥

हवे आत्मानु शुद्धपणुं सम्यक दर्शन ठे, तेनी प्रशंसा करेठे:--अथसम्यक्तप्रशंसा सवैया इकतीसा:-- जाके परगासमें न दीसे राग दोष मोह, आश्रव मिटत न हि बंधको तरस है; तिहुं काल जामें प्रतिबिंबित अनंतरूप, आपु हू अनंत सत्ता नंततें सरस है; जाव श्रुत ज्ञान परवान जो विचारि वस्तु, अनुनो करे जहां न बानीको परस है; अतुल अखंड अविचल अविनासी धाम, चिदानंद नाम ऐ सो सम्यक दरस है ॥ ६६ ॥

अर्थ:-- जे शुद्ध आत्माना प्रकाशमां राग द्वेष मोह न देखाय, अने आश्रव न होय, तेमां बंधनो तरस के० लागवुं ते पण न होय, अने जे शुद्ध आत्माना प्रकाशमां त्रणे काले अनंतरूप प्रतिबिंबित थाय ठे; अने निजस्वरूप पण अनंत ठे, अने सत्तानंतमां सरस ठे, ते सत्तास्वरूपी अनंत पदार्थ ठे, तेथी सरस ठे, एटले जेना अनंतपर्याय सर्व तेहिज धर्म कहे, अने जावश्रुत ज्ञानने प्रमाण करी वस्तु नो विचार अनुनव करे, अने जाहां वाणीनो स्पर्श नही, एटले जे वचन गोचर नथी, अनह्तरूपनो अनुनव पोते करे, ए संयोगीगुणस्थानकनी दशा ठे. जेनी तुलना नथी एटले अतुल; वली जेनी खंमना नथी माटे अखंड, एवं अचल ने अविनाशी धाम के० तेजोमय तेहिज चिदानंद स्वरूप ठे; एवं ईश्वररूप सम्यक् दर्शननुं स्वरूप कहिये ॥ ६६ ॥

इतीश्री नाटक समयसारविषे बालाबोधरूप आश्रवद्वार पंचम संपूर्ण.

दोहा:-- आश्रवको अधिकार यह, कह्यो यथावत जेम; अब संवर वरनन करों, सुनौ नविक धरि प्रेम. ॥ ६७ ॥

अर्थ:-- ए रीते आश्रवनो अधिकार कह्यो हवे संवरतत्वनुं वर्णन करुं; अहो नविक के० नव्य प्राणीउ प्रेम धरीने ते सांजलो. ॥ ६७ ॥

हवे संवरनु आदी ज्ञानवस्तु तेने नमस्कार करेठे:--अथ ज्ञान वर्णन:--

सवैया इकतीसा:--आतमको अहित अथातमरहित ऐसो, आश्रव महातम अखंड अमवत है; ताको विसतार गिलिबेकों परगट जयो, ब्रह्ममंडको विकासी ब्रह्ममंडवत है; जामें सबरूप जो सबमें सबरूपसो पैं सबनि सों अलिप्त अकाशखंडवत है; सौ है ज्ञान जानु शुद्ध संवरको जेष धरे, ताकी रुचि रेखको अमारे दमवत है ६८

अर्थ:-- आत्मानुं अहित करता अने अथात्मस्वरूपथी रहित एवं आश्रव

રૂપ મહાત્મ કે ૦ મહા અંધકાર અસ્વંમણે અંધવત કે ૦ સર્વ લોકને ઢાંકી રહ્યો છે, તેનો વિસ્તાર ગણવાને જે જ્ઞાનસૂર્ય પ્રગટ થયો તે બ્રહ્માંત જેવો સર્વ લોકો લોકને વિકાશનો કરનારો થયો, અને બ્રહ્માંતું મંમન જેયકી થાય છે, અને જેને વિષે સર્વ રૂપ જાણે છે; અને જે સર્વરૂપે સર્વમાં પામિયે છે, અને જે સર્વ મૂર્તિક વસ્તુથી આકાશસ્વંમનીપરે અલિપ્ત છે; તે જ્ઞાનરૂપી સૂર્ય તથા જે શુદ્ધ સંવરનો જેપ ધરી રહ્યા છે; તેની રુચિ રેશાને એટલે તેના ઉદયને અમારો દંમવત કે ૦ નમસ્કાર છે. ૬૭

હવે જડ ચેતનના જેદજ્ઞાનથીજ સંવરરૂપી પરમાત્માને ઝંજાવાય છે, તે સમ જાણે છે:— અથ જેદજ્ઞાન મહિમા કથન:—

સવૈયા તેડસા:—શુદ્ધ સુષેદ અજેદ અબાધિત, જેદ વિજ્ઞાન સુ તીઠન આરા; અંતર જેદ સુજાત વિજાવ કરે જડ ચેતનરૂપ હુફારા; સો જિન્દહેકે ઝરમેં ઉપ જ્યો ન રુચે તિન્દહકોં પરસંગ સહારા; આતમકો અનુજા કરિ તે હરખે પરખે પરમાત્મ ધારા. ॥ ૬૮ ॥

અર્થ:— શુદ્ધપણે સ્વેદ કે ૦ પોતપોતાના ન્યારા સ્વરૂપને બતાવનાર અજેદ કે ૦ એક સ્વરૂપ અબાધિત એટલે કોઈ પ્રમાણાંતરેં અસ્વંમિત એવું જેદજ્ઞાન તે તીઠણ સુજાવ છે, તે સુજાવથી અંતરાત્મામાં જેદન કરીને સ્વજાવ અને વિજાવને જુદા જુદા કરે ને જમરૂપ તથા ચેતનરૂપને હુફાર કે ૦ ન્યારા કરી બતાવે એવું જેદજ્ઞાન જેના રુદયનેવિષે ઉપજ્યું છે, તેજ જીવને પરવસ્તુનો સંગ તે સહારા કે ૦ રુચે નહીં. અને તેજ જીવ પોતાના સ્વરૂપનો અનુજાવ કરી યથાર્થપણે અંતરાત્માનેવિષે જે પરમાત્માની ધારા છે તેને પારખે. ॥ ૬૮ ॥

હવે જેદવિજ્ઞાન જે છે, તે સમ્યક્ જ્ઞાન છે, તેની સમર્થાઈ થકી સ્વરૂપની પ્રાપ્તિ થાય છે; તે કહે છે:— અથ સમ્યક્ સામર્થતા કથન:—

સવૈયા તેડસા:—જો કબહૂં યહ જીવ પદારથ, ઓસર પાડ મિથ્યાત મિટાવે; સમ્યક ધાર પ્રવાહ વહે ગુન જ્ઞાન ઉદે મુખ ઝરથ ધાવે; તો અનિઅંતર દર્વિત જાવિત કર્મ કિ લેશ પ્રવેશ ન પાવે; આતમ સાધિ અધ્યાતમકો પથ પૂરણ વહે પરબ્રહ્મકહાવે ॥ ૭૦ ॥

અર્થ:— જો કોઈ આ જીવ પદાર્થ છે, તે યથાપ્રવૃત્તિકરણરૂપ અવસર પામી ને મિથ્યાત્વગ્રંથિ જેદીને મિથ્યાત્વને મિટાવે શુદ્ધ સમ્યક અને સ્વરૂપ જલ્પારાનો પ્રવાહ વહે અને જ્ઞાનગુણના ઉદય વહે ઊર્ધ્વ મુખ થઈને મુક્તિ સનમુખ દોડે ત્યારે અન્યંતર જે ક્ષિત કર્મ અને જાવિત કર્મ તેના ક્લેસનો પ્રવેશ તે ન

થાય. જે પ્રકૃતિ પ્રદેશરૂપ કર્મ તે ઇવિત કર્મ અને રાગ દેષાદિક તે નાવિત કર્મ એ બંને પ્રવેશ નહીં કરી શકે, અને અધ્યાત્મના પંથ સેલીમાં આવીને આત્મા ને સાધીને પોતાના રૂપમાં પૂર્ણ થઈને પરબ્રહ્મ કેહેવાય ॥ ૭૦ ॥

હવે સંવરનું કારણ સમ્યક દૃષ્ટિ છે, તેનો મહિમા કહે છે:—અથ સમ્યક દૃષ્ટિ મહિમા:—

સવૈયા તેડસા:—જેદ મિથ્યાત સુ વેદ મહારસ જેદ વિજ્ઞાન કલા જિન પાઈ; જો અપની મહિમા અવધારત, ત્યાગ કરે ઝરસોં જ પરાઈ; ઝડતરીતિ વસે જિનકે ઘટ હો તુ નિરંતર જ્યોતિ સવાઈ; તે મતિમાન સુવર્ણ સમાન લગે તિનકોં ન શુનાશુનકાઈ. ૭૧

અર્થ:—મિથ્યાતગ્રંથિ જેદીને તથા ઉપશમરૂપ મહારસ વેદીને જે બુદ્ધિવંતે જેદ વિજ્ઞાનની કલા પામી છે, અને જે એ જેદવિજ્ઞાન વડે પોતાના સ્વરૂપની પ્રાપ્તિ કરીને પોતાના જ્ઞાન દર્શન ચારિત્રરૂપ મહિમાને અવધારે, ઝર કે ૦ દૈયા થકી પરાઈ સોજ કે ૦ સામગ્રી તેનો ત્યાગ કરે અને જેના ઘટમાં ઝડતરીતિ કે ૦ દેશવિરતિ તથા સર્વ વિરતીની રીત ફુરી અને નિરંતર તપ થકી જેની સવાઈ જ્યોતિ થાય છે તેને બુદ્ધિમાન કહિયે તે સુવર્ણસમાન છે તેમને શુનાશુન કર્મરૂપ કાટ લાગી શકતો નથી ॥ ૭૧ ॥

હવે સંવરનું મૂલ જેદવિજ્ઞાન છે તે મોક્ષનું કારણ કહી સમજાવે છે:—

અથ જેદજ્ઞાન મહિમા કથન:—

અડિલ્લ ભંદ:—જેદજ્ઞાન સંવરનિદાન નિરદોષ હૈ; સંવરસો નિરજરા અનુ ક્રમ મોપ હૈ; જેદજ્ઞાન શિવમૂલ જગતમહિ માનિયે, યદપિ હેય હૈ તદપિ ઉપાદય જાનિયે ॥ ૭૨ ॥

અર્થ:—જેદજ્ઞાન જે છે તે નિરદોષ સંવરનું નિદાન કે ૦ મૂલકારણ છે અને નિર્જરાનું કારણ સંવર છે અને નિર્જરાજે છે તે મોક્ષનું કારણ છે. એ અનુક્રમ પ્રમાણે મોક્ષનું કારણ પરંપરાથી જેદવિજ્ઞાનજ છે. અગર જો શુદ્ધસ્વરૂપની અપેક્ષાને લીધે જેદજ્ઞાન ત્યાગ જોગ છે તો પણ નયોનું ઉપાદેય તે આદરવા જોગ્ય જાનિયે. ॥ ૭૨ ॥

હવે સ્વરૂપની પ્રાપ્તિ થયા પછી જેદજ્ઞાનનું હેયપણું દેખાડે છે:—સ્વરૂપ કથન:—

દોહા:—જેદજ્ઞાન તબલોં નલો, જબલોં મુક્તિ ન હોય; પરમ જ્યોતિ પરગટ જહાં, તહાં વિકલ્પ ન કોય ॥ ૭૩ ॥

અર્થ:—જેદજ્ઞાન ત્યાંસુધી નહીં જ્યાંસુધી મુક્તિ થઈ નથી. જહાં પરમ જ્યોતિ પ્રગટ થાય ત્યાં વિકલ્પ કોઈ રહે નહીં તો જેદજ્ઞાન કેમ કરીને રહી શકે ॥ ૭૩ ॥

જેદજ્ઞાન મુક્તિનો ઉપાય છે તે કહે છે:—અથ જેદજ્ઞાનમહિમા કથન:—

ચોપાઈ:-જેદજ્ઞાન સંવર જિન્હ પાયો, સો ચેતન શિવરૂપ કહાયો, જેદજ્ઞાન જિનકે ઘટ નાંહી; તે જહજીવ બંધે ઘટમાંહી. ॥ ૭૪ ॥

અર્થ:-જે જીવને જેદજ્ઞાનરૂપ સંવરની પ્રાપ્તિ થઈ તેજ ચેતન શિવરૂપ કહિયે જેના હયનેવિષે જેદજ્ઞાન નથી. તે મૂર્ખ ઘટપિંમનેવિષે બંધાયલો રહેલો. ॥ ૭૪ ॥
હવે જેદવિજ્ઞાનવડે આત્માનો મહિમા વધેલો તે કહેલો:-અથ જેદજ્ઞાનની મહાત્મ્ય:-

દોહરા:-જેદજ્ઞાન સાબૂ જયો, સમરસ નિર્મલ નીર; ધોબી અંતર આત્મા, ધોવે નીજ ગુન ચીર. ॥ ૭૫ ॥

અર્થ:- જેદજ્ઞાન જે છે તે સાબુરૂપ જાણવું, અને ઉપશમ રસ તે નિર્મલ પાણી છે ને અંતર આત્માને ધોબી માનવો, તે ધોબી પોતાના ગુણરૂપવસ્ત્રને ધુવેલો ॥ ૭૫ ॥
હવે જેદવિજ્ઞાનની જે ક્રિયા છે તે કહેલો:-અથ જેદજ્ઞાનની કર્તવ્યતા મહાત્મ્ય:-

સર્વયા ઇકતીસા:-જેસે રજસોધા રજ સોધિકે દરબ કાઢે, પાવક કનક કાઢી દાહત ઉપલકોં, પંકકે ગરજમે જ્યોં મારિયે કતક ફલ, નીર કરે ઉજ્વલ નિતારિ મારે મલકોં; દધિકો મથેયા મથિ કાઢે જેસે માખનકોં, રાજહંસ જેસે દૂધ પીવે ત્યાગિ જલકોં; તેસે જ્ઞાનવંત જેદજ્ઞાનની સકતિ સાધિ, વેદે નિજ સંપતિ ઉઠેદે પરદલકોં. ॥ ૭૬ ॥

અર્થ:-જેમ કોઈ રજ સોધા કે ૦ જોનારો રજને સોધીને ઇટલે સોના રૂપા પ્રમુખ ઇચ્છને કાઢવાને પાવક કે ૦ અગ્નિને લગાડેલો. ને સોનું કાઢીલઈ પથરા ધૂલ વગેરેને બાલી નાખેલો. વલી જેમ કતકફલને પંકના ગર્જનેવિષે નાખીયે તો તેં ફલ જલને મેલથી જૂડું કરેલો, વલી જેમ દધીનું મથનહાર દધીનું મથન કરી માખણને જૂડું કરેલો ને રાજહંસ પાણી દૂધ જેગા હોય તેમાંથી માત્ર દૂધ પીઈ જાયલો. પાણીને જૂડું કરેલો તેમ જ્ઞાનવંત પ્રાણી જેદવિજ્ઞાનની શક્તિ સાધીને પોતાની જ્ઞાનસંપત્તિને વેદે અને પરદલ કે ૦ પુજીતું કટક જે રાગ દેષાદિક તેને કાપી નાખેલો. ॥ ૭૬ ॥

અથ જેદજ્ઞાન મોહમૂલ યદુ કથન:-

ઠપ્પય ઠંદ:-પ્રગટ જેદ વિજ્ઞાન, આપગુણ પરગુણજાને; પરપરિનતિ પરિ ત્યાગિ, શુદ્ધ અનુનવ થિતિ ઠાને; કરિ અનુનવ અન્યાસ, સહજ સંવર પરગાસે; આશ્રવ દાર નિરોદ્ધ, કર્મ ઘનતિમિર વિનાસે; ઠય કરિવિનાવ સમજાવ નજિ, નિરવિકલ્પનિજ પદ ગદ્દે; નિર્મલ વિશુદ્ધ સાસુત સુધિર, પરમ અતિદિય સુખ લદ્દે. ૭૭

અર્થ:-- જેદ જ્ઞાન જે છે તે પ્રગટપણે પોતાના તેમ પારકા ગુણને જાણે છે, તે થી પરવસ્તુમાં જે પરિનમન છે તેનું જ્ઞાન કરે, પોતાના શુદ્ધ અનુજવનો ઠરાવ રાખે, ને તે અનુજવનો અન્યાસ કરીને સહજ સંકરના રૂપનો પ્રકાશ કરે, આશ્રવ દારનો વિરોધ કરીને કર્મરૂપ મેઘ અંધકારનો નાશ કરે; અને વિજ્ઞાવ કે ૦ મોહ દશાનો ક્ષય કરીને સમજાવ કે ૦ સમાધિને જજે, તેણે કરીને જહાં કાંઈ વિકલ્પ નથી એવું પોતાનું નિર્વિકલ્પ પદ તેને પામે એટલે જે સુખનેવિષે મલ નથી એ ઉપરથી તે વિશુદ્ધ અનંત કાલસુધી એકરૂપ તેથી શાશ્વત સ્થિર એવું અતીન્દ્રિય કે ૦ ઇન્દ્રિયગોચર નહીં એવું સુખ પામે ॥ ૭૭ ॥

इति श्री नाटक समयसारको बालाबोधरूप संवर द्वार ठगो संपूर्ण.

દોહા:-- બરની સંવરકી દસા, જથા જુગતિ પરમાન; મુક્તિ વિતરની નિર્જરા' સુનહુ જવિક ધરિ કાન ॥ ૭૮ ॥

અર્થ:--સંવરરૂપની દશા કહી તે યુક્તિ તથા પ્રમાણે કરી કહી છે; હવે મુક્તિ ની વિતરણી કે ૦ આપનારી એવી જે નિર્જરા છે તેનું વર્ણન કરુઝું:-- તે અહો જબ્ય લોકો તમે કાન દર્શને શાંનલો. ॥ ૭૮ ॥

હવે નિર્જરાનું કેવું સ્વરૂપ છે તે કહે છે:-- અથ નિર્જરાસ્વરૂપ કથન:--

ચૌપાઈ:-- જો સંવર પદ પાડ અનંદે; જો પૂરવ કૃત કર્મ નિકંદે; જો અપંદ વહેં બહુરિ ન પંદે; સો નિરજરા બનારસિ બંદે. ॥ ૭૯ ॥

અર્થ:--પોતાનું જે શુદ્ધ સ્વરૂપ રાખવું તેનું નામ સંવર કહિયે; તેનું પદ પામીને સંવર આનંદ કરે; અને પૂર્વ કાલનેવિષે જે કર્મ કીધાં છે, તેને જડથી ઝાલેડાં નાખે; અને જે પૂર્વ કર્મના પંદ તેથી તૂટીને પાડું તે પંદમાં સપમાય નહીં તેનું નામ આત્માની નિર્જરા કહિયે. તે નિર્જરાને બનારસીદાસ વંદન કરે છે. ॥ ૭૯ ॥

નિર્જરાનું કારણ સમ્યક્ત છે માટે સમ્યક્તનો મહિમા વર્ણવે છે:--

અથ સમ્યક્ત મહિમા કથન:--

દોહા:-- મહિમા સમ્યક્ જ્ઞાનકી, અરુ વિરાગ બલ જોડ; ક્રિયા કરત ફલ જુંજતે, કરમબંધ નહિ હોડ. ॥ ૮૦ ॥

અર્થ:-- જે કર્મ તૂટે તેનું ફરીને બંધન થઈ શકે નહીં એ સમ્યક્ જ્ઞાનનો મહિમા છે. વળી એ સમ્યક્જ્ઞાન સાથે વૈરાગ્યબલનો જોગ છે, તેથી શુનાશુન ક્રિયા કરતા થકા ને તેનું ફલ જોગતા થકા શૂંચલા બંધનવા કર્મનો બંધ થતો નથી. ॥ ૮૦ ॥

हवे सम्यक्नी महिमामां क्रिया करतांज कर्मनी निर्जरा आय ठे ते दृष्टांते कहेढेः--

सवैया इकतीसाः—जैसे नूप कौतुक सरूप करै नीच कर्म, कौतुकी कहावै तासों कौन कहै रंक है; जैसे विनचारिनी विचारै विनिचार वाको, जारहीसों प्रेम जर तासों चित्त वंक है; जैसे धाड़ बालक चुंघाड़ करै लालि पालि, जानै ताहि औरको जदपि वाके अंक है; तैसे ज्ञानवंत नानाजांति करतूति ठानै, किरियाकों निन्न मानै यातें निकलंक है. ॥ ८१ ॥

पुनः—जैसे निशिवासर कमल रहै पंकहिमें, पंकज कहावै पै न याके ढिग पंक है; जैसे मंत्रवादी विषधरसों गहावै गात, मंत्रकी सकति वाके विना विषमंक है; जैसे जी न गहै चिकनाइ रहै रुख अंग, पानीमें कनक जैसे कांसो अटक है; तैसे ज्ञान वंत नानाजांति करतूति ठानै, किरियाकों निन्न मानै याते निकलंक है ॥ ८२ ॥

अर्थः—जेम कोई नूप के० राजा होय ने ते पोताना कौतुके करीने गमे तेवुं नीच कर्म करे ते क्रिया करवाने लोधे ते कौतुकी केहेवाय पण कोई ते रा जाने रंक नही कहे; जेम कोई कुलटा व्यनिचारिणी स्त्री होय ते यद्यपि पोताना धणीनी साथे रहे खरी, तोपण धणीनी साथे तेवुं चित्त लुब्ध होतुं नथी; चित्तने विषे तो व्यनिचारनोज विचार आय, के जो वखत मले तो नीकली जाउं ने यारने मजुं; जेम कोई धाव होय ने ते पारका बालकने धवरावे, अने रमाडे लाल न पालन करे, अने अंक के० पोताना खोलामां लईने बेसे यद्यपि एवी क्रिया तो करे खरी, पण मनमां एम जाणेढे के आ बालक पारकुंढे; तेवीज रीते जे स म्यक् ज्ञानी ठे ते नाना प्रकारनी गुजागुज क्रिया, राजा श्रेणिक तथा जरत चक्र वर्ति अने बीजा साधुनी माफक करे ठे, पण ए क्रियाने पुजल रूप जाणेढे, पो ताना स्वरूपथी निन्न मानेढे एथी बंधननुं कलंक लागतुं नथी ॥ ८१ ॥

एज उपर बीजा दृष्टांत कहेढे के, जेम कमल ठे ते रात्र दिवस पंक के० क र्दमनेविषे रहे ठे तेथकीज उत्पन थयुंढे, तेथी पंकज केवाय ठे; तोपण कमलने पंकनो स्पर्श नथी होतो. जेम कोई गारूडी मंत्रवादी होय ते पोता ना गात के० शरीरने सर्प पासे पकडावे करडावे पण ते मंत्रवादीना मंत्रनी श क्तिवडे सर्पनो मख विषसंजोगरहित होयढे; जेम जिब्हा इंदिय धी दही प्रमु खनी चीकणई ग्रहण करेढे, पण पोताना अंगने ते चिकाशनो लेश रेवा देती नथी, किंतु नूखीज रहेढे. जेम सोनुं पाणीनेविषे रेहेतां थका काटवालुं थतुं नथी,

તેવી રીતે જ્ઞાનવંત પ્રાણી નાના પ્રકારની ક્રિયા કરે છે, પણ ક્રિયાને પુજ્જલ સંયોગ વાલી જાણી આત્મસ્વરૂપથી જિન્ન માને છે તેથીજ કર્મ બંધ કલંકથી જુદો રહે છે ૮૨
હવે વિષય જોગવતા થકા કર્મ બંધ ન થાય એવી જ્ઞાનવૈરાગ્યની શક્તિ બતાવે છે:— અથ જ્ઞાન વૈરાગ્ય શક્તિ વર્ણન:—

સોરઠા:— પૂર્વ ઉદય સંબંધ, વિષય જોગવૈસમકિતી; કરૈ ન નૂતન બંધ, મહિમા જ્ઞાન વિરાગકી ॥ ૮૩ ॥

અર્થ:— પૂર્વ સંચિત કર્મ ઉદય આવ્યાથી તેના સંબંધે સમ્યક્તી જીવ વિષય જોગ જો ગવે છે, પણ નવાં કર્મબંધ કરતો નથી, એ સમ્યક્ જ્ઞાન તથા વૈરાગ્યની શક્તિ છે ૮૩
હવે જે જ્ઞાતા હોય છે તે સમ્યક્ જ્ઞાન અને વિષયની અરુચી એ બેઉને સાંધે છે તે કહે છે:— અથ જ્ઞાતાકી વ્યવસ્થા કથન:—

સવૈયા તેજસા:— સમ્યક્વંત સદા ઝર અંતર, જ્ઞાન વિરાગ ઝનૈ ગુન ધારૈ; જા સુ પ્રજાવ લખૈ નિજ લહન, જીવ અજીવ દશા નિરવારૈ; આતમકો અનુજો કરિ વઢૈ ધિર, આપુ તરૈ અરુ ઔરનિ તારૈ; સાધિ સુદર્વ લહૈ શિવસર્મ સુકર્મ ઉપાધિ વ્યથા વમિમારૈ. ॥ ૮૪ ॥

અર્થ:— જે સમકિતી હોય તે સદા પોતાના અંત:કરણને વિષે જ્ઞાન અને વૈરાગ્ય એ બે ગુણને ધારે જે ગુણના પ્રજાવવડે પોતાનું જ્ઞાતાપણું લક્ષણ જોઈને જીવ અજીવ દશા એટલે જીવ અજીવનું સ્વરૂપ નિરવારે કે ૦ જુડું જુડું જાણે, તે પછી આત્માને યથાર્થપણે વેદીને આત્મિક સ્વજાવમાં સ્થિરતા થઈ રહે છે; તે પોતે પણ તરે અને સત્યઉપદેશ આપી બીજાને પણ તારે છે; એ રીતે પોતાના આત્મકાંચને સાધી ને મોહસુખને પામે, અને કર્મઉપાધિ સહિત જે વ્યથા તેનું વમન કરે છે ॥ ૮૪ ॥

હવે વિષયની અરુચિવિના જ્ઞાનનું બલ નિષ્ફળ છે, અને એવા જ્ઞાનીને એકાંત પદ્ધતિવિષે રહેવાથી મિથ્યા દૃષ્ટિ ટેરાવે છે:— અથ મિથ્યાદૃષ્ટિ વ્યવસ્થા કથન:—

સવૈયા તેજસા:— જો નર સમ્યક્વંત કહાવત, સમ્યક્ જ્ઞાન કલા નહિ જાગી; આતમઅંગ અબંધ વિચારત, ધારત સંગ કહૈ હમ ત્યાગી; જૈષ ધરૈ મુનિરાજ પટં તર, મોહ મહાનલ અંતર ઢાગી; સૂન્ય હિયે કરતૂતિ કરૈ પરિ, સો સઠ જીવ ન હોઈ વિરાગી. ॥ ૮૫ ॥

અર્થ:— જે મનુષ્ય પોતે સમ્યક્વંત કહેવાય અને સમ્યક્ જ્ઞાનની કલા ન જાગી, એટલે સમ્યક્ જ્ઞાનની પ્રાપ્તિ ન થઈ તેથી આત્માના અંગવિષે બંધવિચારે નહી, આત્મા અબંધ છે એમ માને; ને તેથી તે અન્યંતર સંયોગ ધારે છે. વલી કોઈ નિ

अथ नयनो पट्ट लईने पोते त्यागी ठे एम कहे, मुनिराजनी पठे पटंतर के० जेध धरे; पण अंतरनेविषे मोहमहानल के० मोहरूप अग्नि शलगी रही होय; विषय थकी वैरागी न थयो, तेथी हिया सून्य थको मुनिराजनी पठे क्रिया करे, पण ते जीव मूर्खज केहेवायठे पण वेरागी केहेवाय नही ॥ ८५ ॥

हवे जे सर्व क्रिया करता थका पण मूढ केवाय ठे ते कहे ठे:-

अथ मूढ क्रिया वर्णन:-

सवैया तेइसा:- ग्रंथ रचै चरचै शुन पंथ लखे जगमें व्यवहार सुपत्ता; सा धि सँतोष अराधि निरंजन, देइ सुसीख न लेइ अदत्ता; नंग धरंग फिरै तजि संग ठके सरवंग मुधारस मत्ता; ए करतूति करै सठ पै समुजैन अनातम आतम सत्ता. ॥ ८६ ॥ ध्यान धरै करि इंडिय निग्रह, विग्रहसों न गिनै निज नत्ता; त्यागि विनूति विनूति मिटै तन जोग गहं नवजोग विरत्ता; मौन रहै जहि मंद कषाय सहं वध बंधन होइ न तत्ता; ए करतूति करै सठ पै समुजैन अनातम आतम सत्ता ॥ ८७ ॥

अर्थ:- ग्रंथ रचना करे, जला मार्गनी चरचा करे, जला मार्गने लखे, जगतमां व्यवहार मार्गमां प्राप्तिथको रहे, संतोषी थईने निरंजनने आराधे, लोकोने सा री शीखामण आपे, अदत्तदान ले नही, परिग्रह संग त्यागीने नंग धरंग फिरे के० दिगंबर थई फरे, अने मुधा के० मुग्धपणे पोताना रसमां मातो थको सर्वांगे ठप्यो रहे, एवी एवी क्रिया मूर्ख होय ते करेठे पण अनातम सत्ता के० आत्माथी पृथक जे मोहनी गहलता ठे तेने, अने आत्मसत्ता के० छुट जाणपणानी जे सत्ता ठे, तेने जुदी जुदी जाणे नही तेमने मूर्ख केहेवा ॥ ८६ ॥

वली मूढनी क्रिया केहेठे के, ध्यान धरे, इंडिय दमन करे, विग्रह करेठे ते शरीरनी साथे पोताना आत्मानो संबंध गणे नही. विनूति के० संपत्तिनो त्याग क री विनूति के० नस्म शरीर उपर लगाठे, योग मार्ग ग्रहे, अने संसारना जोगथी विरक्त रहे, मौनपणे रहे, कषायनुं मंदपणुं समजे, वध बंधन सहेतो थको पण तातो नही थाय, क्रोधादिक न करे, एवी क्रिया सठ मूढ होय ते करे ठे, पण अनातम सत्ता एटले कर्मादिक प्रजावनी सत्ता अने आत्मसत्ता एटले आत्मानुं सत्य स्वरूप तेने समजे नही माटे तेने मूर्ख समजवो. ॥ ८७ ॥

हवे फरी मूढपणानुं स्वरूप बतावेठे:- पुनः मूढ वर्णन:-

चौपाई:- जो बिनुज्ञान क्रिया अवगाहै; जो बिनु क्रिया मोख पद चाहै; जो बिनु मोख कहै में सुखिया; सो अजान मूढनिमें सुखिया ॥ ८८ ॥

अर्थः— जे जन ज्ञानविना क्रिया अबगाहे अने क्रियाविना मोह पद वांछे, वली जे मोह पाया शिवाय कहे के हुं सुखी हुं, तेने अजाण मूर्खनो शिरोमणी जाणवो. ॥ ८८ ॥

हवे जेने कर्मसत्ता तथा आत्मसत्तानी निन्नता नासती नथी. तेने महामूढ कहिये तेनुं विवेचन करेढेः— अथ महामूढ व्यवस्थाकथनः—

सवैया इकतीसाः— जगवासी जीवनिसों गुरु उपदेश कहै, तुम्हे इहां सोवत अनंत काल बीते हैं; जागो व्है सुचेत चित समता समेत सुनो, केवल वचन जामें अक्षर सजीते हैं; आउ मेरे निकट बताउं मैं तुम्हारे गुन, परम सुरस नरे करमसों रीते हैं; ऐसे बैन कहै गुरु तउ ते न धरै उर, मित्रकेसे पुत्र किधों चित्रकेसे चीते हैं. ॥ ८९ ॥

अर्थः— सर्व जगवासी जीवना हित वाढव्यने अर्थे गुरु एवो उपदेश करेढे के, अहो जव्य प्राणी जीव तमे आ जगतमां मोहनिदानेविषे सूता रह्या थकाज अ नादि अनंतकाल तमोने वीत्यो ठे, माटे हवे तो चित्तमां सचेत अर्धने जागो; अ ने समता सहित थका केवलीना वचन सांजलो, जे केवलीना वचनमां अक्षर रस के० इंडियना विषय रस तेने जीतेला ठे; अने तमे मारी पासे आवो तो तमारा गुण बतावुं; ते गुण केवा ठे, परम एटले उत्कृष्ट सुरसे करी नरेला ठे; अने कर्मथकी रीते के० न्यारा ठे; एवा वचन गुरु कहेढे ते जे प्राणी हैयामां धर ता नथी ते मित्रना पुत्र जेवाढे, केमके मित्रना पुत्रवडे पोतानुं घर उधाहुं रेतुं नथी. अने तेने शीखामण शी देवी! अने चित्रामण जेवा ठे कारण के चित्राम ए थकी कांई सत्य क्रिया थती नथी. ॥ ९० ॥

दोहाः— एते पर बहुरों सुगुरु, बोलै बचन रसाल; सैन दशा जागृत दशा, कहै डुहूँकी चाल. ॥ ९० ॥

अर्थः— ए प्रमाणे सजुरु ठे ते फरी सरस वचन बोले ठे, के जीवने एक सय नदशा ने बीजी जागृतदशा एवी बे दशा ठे तेनी चाल शानजो. ॥ ९० ॥

हवे सैन दशानुं वर्णन करेढेः— अथ शयन दशा वर्णनः—

सवैया इकतीसाः— काया चित्र सारीमें करम परजंक जारी, मायाकी सँवारी से ज चादर कलपना; सैन करै चेतन अचेतनता नींद लिए, मोहकी मरोर यहै लो चनको ठपना; उदै बलजोर यहै श्वासको सबद घोर, विषे सुख कारजकी दोर यहै सुपना; ऐसी मूढ दसामें मगन रहै तिहू काल, धावै भ्रमजालमें न पावै रूप अपना.

અર્થ:- કાયારૂપ ચિત્ર સારી છે, તેમાં કર્મરૂપ પર્યંક છે, તેજ્ઞર માયાની સેજ સંવારી છે, કલ્પના કે ૦ મનની વિકલ્પનારૂપ ચાદર છે, અચેતનની કુંઘલ ફેને એવી સામગ્રીમાં ચેતન શયન કરી રહ્યો છે, મોહની મરોમ તેણે કરીને લોચન ઢંકાયા છે; વદય બલ જોર જે છે, તે શ્વાસનો ધોર શબ્દ છે, અને વિષય સુખ કાર્ય ની દોડ એટલે કરણી કરવી તે સ્વપ્નાવસ્થા છે, અને એનુંજ નામ મૂઢદશા તથા શયન દશા કહિયે. અને એ દશાનેવિષે જે મૂઢ જન હોય, તે ત્રણે કાલ મગન થકો ધાવે છે, એટલે ત્રમજાલમાં દોડે છે, પણ પોતાનું રૂપ પામતો નથી. ॥ ૯૧ ॥

હવે જીવની જાગૃતદશાનું વર્ણન કરે છે:-અથ જાગૃતદશા વર્ણન:-

સવૈયા શક્તીસા:-ચિત્ર સારી ન્યારી પરજંક ન્યારો સેજ ન્યારી, ચાદર ની ન્યારી ફૂંટી મેરી થપના; અતીત અવસ્થા સૈન નિડા વહી કોઝ પૈન વિદ્યમાન પલક ન યામેં અબ ઢપના; શ્વાસ ઓ સુપન દોઝ નિડાકી અલંગ બૂજે, સૂજે સબ અંગ લખિ આતમ દરપના; ત્યાગી નયો ચેતન અચેતનતા નાવ આગી, નાલે દૃષ્ટિ યોલિકે સંજાલે રૂપ અપના. ॥ ૯૨ ॥

અર્થ:-આત્મજ્ઞાન પામ્યાથકી કાયારૂપ ચિત્રસારી જુદી જુએ, અને કર્મરૂપ પલંગને પણ ન્યારો દેખે; માયારૂપ સેજ પણ જુદી જુએ, કલ્પનારૂપ ચાદરને ન્યારી જુએ, મતલબકે એ ઠેકાણે મારી સ્થાપના ફૂંટી છે એમ સમજે. અતીત અવસ્થાનેવિષે એટલે સયનદશામાં નિડા લેનાર પણ કોઈ બીજા રૂપે ઢુંજતું, વિદ્યમાન કાલમાં તે અવસ્થા નથી, હવે પલકમાત્ર પણ આ અવસ્થામાં મારો અજાવ થનાર નથી. શ્વાસ અને સ્વપ્ન એ બે નિડાની અલંગના સંયોગે બૂજે, અને આત્મારૂપ આરિસામાં આત્માનુંજ સર્વ અંગ સૂજે એવી રીતે અચેતનતારૂપ નિડાનો ત્યાગ કરીને ચેતન ત્યાગી થયો ત્યારે પોતાની દૃષ્ટિ યોલીને જુએ, અને પોતાનું રૂપ સંજાલે. ॥ ૯૨ ॥

વલી સદ્ગુરુ શિક્ષાનાં વચન કહે છે:-અથ પુનઃ સદ્ગુરુ શિક્ષા કથન:-

દોહા:-હિ વિધિ જે જાગૈ પુરુષ, તે શિવરૂપ સદીવ; જે સોવહિ સંસારમેં, તે જગવાસી જીવ ॥ ૯૩ ॥

અર્થ:-એ રીતે જે પુરુષ જાગે છે, તેતો સર્વ કાલનેવિષે શિવરૂપ કે ૦ મોહરૂપ જાણવા. અને જેટલા સંસારનેવિષે સૂતા છે, તેટલા તો જગતવાસી જીવ સમજવા. ॥ ૯૩ ॥

હવે મોહપદ ઇપાદેયરૂપ કહીને સ્તુતિ કરે છે.-અથ આત્મધ્ય સ્તુતિકથન.

દોહા:-જો પદ જોપદ નય હરૈ, સોપદ સોઝ અનૂપ; જિહિ પદ પરસત ઓર પદ, લગૈ આપદારૂપ ॥ ૯૪ ॥

અર્થ:-જે પદ કે જે સ્થાનક નવસ્થાનકનો જય હરે છે, તેનેજ પદ કહેવું, તથા અનૂપ સ્થાનક કહેવું, અને જે પદનો સ્પર્શ થતાંજ અન્ય પદ જે કર્મ પદ છે, તે આપદારૂપ લાગે છે ॥ ૯૪ ॥

હવે જવ જે સંસાર પદ તેનો જય બતાવે છે:-અથ સંસાર વર્તન:-

સવૈયા શ્કનીતા:-જબ જીવ સોવે તબ સમુજે સુપન સત્ય, વહિ જૂઠ લાગે જબ જાગે નીંદ સ્વોડકે; જાગે કહૈં યહ મેરો તન યહ મેરી સોંજ તાહુ જૂઠ માનત મરણથિતિ જોડકે; જાને નિજ મરમ મરન તબ સૂજે જૂઠ, બૂજે જબ ઔર અવતારરૂપ હોડકે; વાહુ અવતારકી દશામેં ફિરિ યહે પેચ, યાહિ નાંતિ જૂઠો જગ દેરવ્યો હમ ઢોડકે. ॥ ૯૫ ॥

અર્થ:-જ્યારે જીવ સયન દશામાં સૂતો હોય છે, ત્યારે સ્વપ્નને સત્ય કરી માને છે. અને તેજ સ્વપ્ન રૂપને જ્યારે નિદ્રા મૂકી જાગીને જુએ છે, ત્યારે જૂઠું જાણે છે, જાગીને કહે કે આ મારું શરીર તો આંઈ છે, આ સોંજ કે સામગ્રી સર્વ મારી છે; ને જ્યારે પોતાની મર્ણ સ્થિતિનો વિચાર કરે છે, ત્યારે તો વર્તમાન શરીર તથા સામગ્રી સર્વને જૂઠી માને છે, અને જ્યારે પોતાના મર્મની વાત જાણે એટલે પોતાના સ્વરૂપની વાતને જાણે, ત્યારે તો મરણને પણ જૂઠું જાણે; એમજ વલી બીજો અવતાર છે ત્યારે બીજા રૂપે થઈને બીજી વાત જાણે; ફરી તેજ અવતારમાં સૂતા જાગા જૂઠા સાચાનું પેચ આગલીજ રીતે લાગો રહે. એ રીતે વારે વારે અવતાર લેવા ને વલી સામગ્રીને પોતાની સમજવી ને વલી મરવું; એ રીતે સર્વ સંસારને ઢોઈ કે રાખીને અમે સર્વ સંસારને જૂઠોજ જાણ્યો ॥ ૯૫ ॥

હવે જ્ઞાતા કેવી ક્રિયા કરે તે સમજાવે છે:- અથ જ્ઞાતાકી ક્રિયા કથન:-

સવૈયા શ્કનીતા:- પંમિત વિવેક લહિ એકતાકી ટેક ગહિ હુંદજ અવસ્થાકી અનેકતા હરતુ હૈ; મતિ શ્રુત અવધિ ઇત્યાદિ વિકલપ મેટી, નિરવિકલપ જ્ઞાન મનમેં ધરતુ હૈ; ઇંદ્રિયજનિત સુખ દુઃખસોં વિમુખ વઢૈકે, પરમકો રૂપ વઢૈ કરમ નિર્જરતુ હૈ; સહજ સમાધિ સાધિ ત્યાગી પરકી ઉપાધિ, આતમ આરાધિ પરમાતમ કરતુ હૈ ॥ ૯૬ ॥

અર્થ:-જે પંમિત જન હોય તે વિવેકનો નેદ એટલે વિજ્ઞાન લહીને પોતાની એકતાની ટેક રાખીને પ્રથમની ૬૬ અવસ્થા જે ત્રમ અવસ્થામાં અનેકતા હતી તેને હરે છે. અને મતિ શ્રુતિ અવધિ ઇત્યાદિ જ્ઞાનસ્વરૂપના વિકલ્પને મટાડીને નિર્વિકલ્પ જ્ઞાન જે કેવલ જ્ઞાન તેને મનમાં ધરે છે. અને ઇંદ્રિયજનિત જે સુખ દુઃ

ख तेथी विमुख थई परमात्मारूप थईने कर्मनी निर्जरा करे ठे, एटले निर्जरा पायठे. तेथी पोतानी सहज समाधिसाधिने पर जे कर्मपुज्जादिकनी उपाधि जे राग द्वेषादिक, तेनो त्याग करीने आत्माने आरार्थ। परमात्मा पणु करेठे ॥६॥

हवे जे ज्ञान समुद्र परमात्मानी प्राप्ति थाय ठे, ते ज्ञाननी प्रशंसा करेठे:-

अथ ज्ञान समुद्रवर्णन:-

सवैया इकतीसा:- जाके उरअंतर निरंतर अनंत दर्व, जाव जासि रहे पैं सुंजाउ न टरतु है; निर्मलसौं निर्मल सु जीवन प्रगट जाके, घटमें अघट रस कौतुक करतु है; जानै मति श्रुत औधि मनपर्यै केवल सु, पंचधा तरंगनि उमंग उठरतु है; सो है ज्ञानउदधि उदार महिमा अपार, निराधार एकमें अनेकता धरतु है ॥७॥

अर्थ:- जे ज्ञान सागरना मध्यजागनेविषे निरंतर अनंत इव्य पदार्थ नासी रह्या ठे, पण ते इव्यनो स्वजाव पोते पामतो नथी, निर्मलमां निर्मल एवं सुजीवन के० जीवितव्य अने समुद्र; पहे सुजीवन के० पाणी ते, जेतुं प्रगटठे, अने घटमें के० हृदयनेविषे अघट के० अक्षरणरस कौतुक के० सत्यार्थ वेदननुं जे रस तेनुज कुतोहल करे ठे, एटले ए समुद्रनेविषे रस कुतोहल घणा ठे, अने जे ज्ञान समुद्रनेविषे मतिज्ञान श्रुतज्ञान अवधिज्ञान मनपर्यवज्ञान ने केवल ज्ञान ए पांचे ज्ञान तरंगरूप ठे. उमंग के० पोतपोताने ठेकाणे प्रगट थई रह्यां ठे एवो ज्ञानसमुद्र ते उदार प्रधान ठे, एनो अपार महिमा ठे, एनेविषे सर्व पदार्थ जासे ठे तेथी पोते निराधार अने एक स्वरूप ठता ज्ञातापणामां अनेकता धरे ठे ॥७॥

हवे ज्ञानविना मात्र क्रियावडेज मोक्षनी प्राप्ति नथी तेनुं वर्णन करेठे:-

अथ मोक्षमार्ग अप्राप्ति कथन:-

सवैया इकतीसा:- केई कूर कष्ट सहै तपसों शरीर दहै, धूधपान करै अथो मुख ँहैके फूले है; केई महा व्रत गहै क्रियामें मगन रहै, वहै मुनि नारमें पयारकेसे पूले है; इत्यादिक जीवनकों सर्वथा मुगति नाहि, फिरे जगमांहि ज्यों वयारके बधू जेहै; जिनके हियेमें ज्ञान तिन्हहीको निरबान, करमके करतार नरममें नूले हैं ॥८॥

अर्थ:- कोई अज्ञानी कूर कष्ट सहन करेठे अने पंचाग्नि प्रमुख तप करीने शरीरने बाधेठे, कईक अज्ञानी अग्निना धुमाडातुं पान करेठे, नीचुं मुख राखी उंचा पग करीने फूलेठे. केटला अज्ञानी जैन लिंग लईने पांच महाव्रत इव्यथी ग्रहण करेठे, अने क्रियामां मग्न रहेठे, एरीतें मुनिराज पणानो नार वहेठे, पण ते पयारना जेबा पूलेठे, देश जाषायें पयार एटले पलाल, जेना फूलनेविषे कण

होता नहीं. तेवी रीते निराश जाणवा; इत्यादि केवल क्रिया कलापवहे जीवने स
र्वथा मुक्ति यती नहीं; ते जगतनेविषे वयारना बधूल जेम उंचा नीचा फरी रहे
ठे, पण एक ठेकाणो उरता नहीं, तेवा समजवा; अने जेना हृदयनेविषे ज्ञान
कला जागृतरूप थईठे, तेमने निरवाण के० मोक्ष ठे; अने जे कर्मना करतार एट
ले केवल क्रियानाज करनारा ठे तेतो नर्मनेविषेज नूली रह्याठे. ॥ ९८ ॥

हवे जे मूढ जन ठे तेनी दृष्टि निश्चयमां नहीं, पण व्यवहारने विषे ठे, तेथी
तेनेविषे अज्ञान ठे ते कहेठे:— अथ मूढ व्यवस्था वर्णनः—

दोहा:—लीन जयो विवहारमें, उकति न उपजै कोइ; दीन जयो प्रभु पद जपै,
मुक्ति कहांसों होइ. ॥ ९९ ॥

अर्थ:— जे व्यवहारमां लीन थई रह्यो होय एटजे मगन थई रह्यो होय, तेने
कोई उकति के तत्वदृष्टि उपजे नहीं, अने पोते अनाथ थईने पोताना नाथना
पदने नजे, ए रीते पोतानुं निश्चयरूप जाण्वाविना मुक्ति क्यांथी थाय. ॥ ९९ ॥

दोहा:—प्रभु समरो पूजो पढो, करो विविध विवहार; मोक्ष स्वरूपी आत्मा;
ज्ञानगम्य निरधार. ॥ १०० ॥

अर्थ:— प्रभुने समरो, नावे पूजो, ने नावसहित पढो इत्यादि व्यवहार करो
पण मोक्ष स्वरूपी आत्माठे तेतो निरधार के० निश्चय ज्ञान गम्य ठे. ॥ १०० ॥

हवे निश्चय स्वरूपनेविषे ज्ञान पर्याय रूपी अर्थनुं निरूपण करेठे:—

अथ पर्यायार्थ निरूपनः—

सवैया तेईसा:—काज विना न करे जिय उद्यम, लाज विना रनमाहि न जुं
जै; मीलविना न सधै परमारथ, सीलविना सतसों न अरुजै; नेम विना न लहे
निहचे पद, प्रेमविना रस रीति न बूजै; ध्यानविना न थजे मनकी गति, ज्ञान
विना शिवपंथ न सूजै. ॥ १ ॥

अर्थ:— अहीं अर्थोतर बतावेठे के, जेम जीव पोताना काम विना उद्यम क
रतो नहीं. जेम लाज विना रणसंग्रामने विषे फूफत्ते नहीं. बली जेम बेह ध
खाविना परमार्थ यतो नहीं, अने शील धारण कीधाविना सत्व साधे मजातुं न
थी. बली नियम धर्या शिवाय निश्चय पद मलतुं नहीं, अने जेम प्रेमनी प्रीति
विना रसरित जणाती नहीं, तथा ध्यानविना मननी गति थोजाती नहीं, तेम
ज्ञानविना शिवपंथ के० मुक्तिमार्ग ते सूजतो नहीं. ॥ १ ॥

हवे ज्ञानवंतनो महिमा देखामीने तेनी व्यवस्था कहेढे:-

अथ ज्ञानमहिमा धारक व्यवस्था कथन:-

सर्वेया तेईसा:- ज्ञान उदै जिनके घट अंतर, ज्योति जगी मति होति न मै ली; बाहिज दृष्टि मिटी जिन्हके हिय, आत्म ध्यान कला विधि फैली; जे जड चेतन निन्न लखै सु विवेक लिये परखै गुन थैली; ते जगमें परमार्थ जानि गहै रुचि मानि अथात्म सैली. ॥ १ ॥

अर्थ:- जेना हृदयनेविषे ज्ञाननो उदय अवाथी पोतानी ज्योति जागृत थई ने तेथी मति जे बुद्धि ते उज्ज्वल थई पण मैली नथी; अने पोताना बाह्य शरीरने आत्मा करी माने एवी बाह्य दृष्टी ते मटी गई, अने हृदयनेविषे आत्मध्याननी कला तेनी विधि जे यमनियमादिक ते विधि फैली एटले पसरि, ते वखतथी जड चेतनने निन्न निन्न लखे, अने पोतानो विवेक के० जेदविज्ञान तेणेकरि पोताना गुणनी थैली पारखी लीधी. एवा जे जीव तेज जगतमां परमार्थने जाणी तेने रुचिये करी ग्रहण करे, एरीतें अथात्मसैली मान्य करीने परमार्थने जाणे. ॥ १ ॥

हवे मोक्षनी सुगम प्राप्ति देखाडेढे:- अथ मोक्षप्राप्ति कथन:-

दोहा:- बहु विधि क्रिया कलेससों, शिवपद लहै न कोइ; ज्ञान कला परकाश सों, सहज मोक्ष पद होइ. ॥ ३ ॥ ज्ञान कला घट घट वसे, योग युगतिके पार; निज निज कला उदोत करि, मुक्त होइ संसार. ॥ ४ ॥

अर्थ:- जात जातनी क्रियाने निमित्ते क्लेश करवो, तेथी मोक्षपद मले नही. पण ज्ञानकलानो प्रकाश अवाथी सेहेज मोक्षपद प्राप्त आयढे ॥ ३ ॥ ज्ञानकला तो घट घटनेविषे वसी रहेली ठे, पण मन वचन अने कायाना योगनी युक्तिथी पार रहे ली ठे, माटे पोत पोतानी कलाने प्रकाश करवाथी संसारथी मुक्त अवाय ठे, एवो सर्वने सजुरुनो आशीर्वाद ठे. ॥ ४ ॥

हवे मुक्तपणुं अनुनव थकी आयढे माटे अनुनवनी प्रशंसा करेढे:-

अथ अनुनव प्रशंसा:-

कुंमलियाढंद:- अनुनव चिंतामनिरतन, जाके हिय परगास; सो पुनीत शिवपद लहै, दहै चतुर्गतिवास; दहै चतुर्गतिवास, आस धरि क्रिया न मंमै; नूतन बंध निरोध, पूर्वकृत कर्म विहंमै; ताके न गनु विकार, न गनु बहु नार न गनु नौ, जाके हिरदेमांहि, रतनचिंतामनि अनुनौ ॥ ५ ॥

अर्थ:- अनुनवरूपी चिंतामणिरत्न जेना हृदयनेविषे प्रकाशमान थई रह्योढे

ते जीव पुनीत के० पवित्र थईने शिवपदने पामेढे, ने चतुर्गतिनो जे वास तेने दहन करेढे; एटले देवगति, मनुष्यगति, तिर्यचगति ने नरकगति ए चारे गतिना वास ने बाली नाखेढे. अनुजवी जननी रीत एढे के ते आशा धरीने क्रिया मांमे नही. नूतन बंध के० नवा कर्मना बंधने निरोधीने संवर धारण करे, तथा पूर्वकृत कर्म ने विहंमी नाखीने तेनी निर्जरा करेढे, तेना विकारने अहो जय्य जीव तुं गणीस नही, अने तेना अतिजारने तुं गणीस नही, अने तेना जयने पण गणीस नही, जेना हृदयमां अनुजवरूपी चिंतामणीरत्न प्रकाशी रह्युं ॥ ५१ ॥

हवे अनुजवीनी ज्ञानदृष्टीनु सामर्थ्य वखाणेढे:— अथ ज्ञानदृष्टि सामर्थ्य कथनं:—
सवैया इकतीसा:—जिनके हियेमें सत्य सूरज उद्योत जयो, फेलि मति किरन मिथ्यात तम नष्ट है; जिनकी सुदृष्टिमें न परचै विषमतासों समतासों प्रीति मम तासों लष्ट पुष्ट है; जिन्हके कटाठमें सहज मोष पथ सधै, साधन निरोध जाके तनको न कष्ट है; तिन्हिकों करमकी किलोल यह है समाधि, मोझे यह जोगासन बोले यह मष्ट है ॥ ६ ॥

अर्थ:— जेना हियानेविषे सत्य सूर्यनो उद्योत थई इहोढे, अने सत्य सूर्यना मतिरूप किरण फेली रह्याढे, तेथी मिथ्यात रूप अंधकार ते नाश पाम्यो. वली जे जीवनी सुदृष्टिमां विषमतानो परिचय नथी, एटले समतासाथे प्रीति बंधाणी ढे, ने ममतासाथे तथा मोहसाथे लष्ट पुष्ट के० चित्तविनानी प्रीति राखेढे, ने जे ना कटाठनेविषे एटले थोडा विलोकनमां सहज स्वभावे मोहमार्ग सिद्ध थायढे. साधन के० मनोयोगादिक त्रण योगनो निरोध एटले निग्रह कखोढे अने जेना शरीरने कष्ट नथी, एवा ज्ञानधारीने जे कर्म लहेर आवेढे तेने गणतीमां समाधी ना वज जाणेढे; जो कदी गती कर्मना उदयवसे मोलेढे तोपण ते जोगासन धारीढे अने जो बोलेढे तोपण मष्ट के० मौनव्रतिढे ॥ ६ ॥

हवे ज्ञानीने परवस्तुनो त्याग कह्यो अने विशेषपणे तेनोज त्याग वखाणेढे:—

अथ परवस्तुको त्याग ताको विशेष वर्ननं:—

सवैया इकतीसा:—आतम सुजाउ परजाउकी न सुद्धि ताकों, जाको मन गमन परिग्रहमें रह्यो है; ऐसो अविवेकको निधान परिग्रह राग, ताको त्याग इहांलों समुच्चैरूप कह्यो है; अब निज परे त्रम दूरि करिवेके काजु बहुरो सुगुरु उपदेशको उमह्यो है; परिग्रह अरु परिग्रहको विशेष अंग, कहिवेको उद्यम उदीरि लह लह्यो है ॥ ७ ॥

अर्थः—जेनुं मन परिग्रहनेविषे मगन धई रह्युं ठे, ते जीवने पोताना तथा पारका स्वजावनी शुद्धता थती नथी. परिग्रहनो राग तेतो अविवेकनुं निधान क ह्युं ठे, जे परिग्रहना रागनेविषे पोताना ने पारका स्वजावनी शुद्धता नथी, ते परिग्रह रागने त्याग; अहींसुधी सामान्य मात्र कट्यो. हवे निजस्वरूपनो भ्रम ने पर स्वरूपनो भ्रम तेने दूर करवाना कार्यने घणा प्रकारें सद्गुरू उपदेश करवाने उ ङ्गवन्त थया ठे. हवे इहां परिग्रह तथा ते परिग्रहनुं विशेष अंग केहेवाने सद् गुरु जे ठे ते उद्यम उदीरणा करीने लह लह्यो के० सचेत थया ठे ॥ ७ ॥

हवे सामान्यरूप परिग्रहनो राग अने विशेषरूप परिग्रहनो राग तेनो विवरो कहे ठेः—अथ सामान्यविशेष कथनः—

दोहाः—त्याग जोग परवस्तु मत्र, यह सामान्य विचार; विविध वस्तु नाना विरति, यह विशेष विस्तार ॥ ८ ॥

अर्थः—जेटली परवस्तु ठे तेटली बधी त्याग जोग ठे. एतो सामान्यपणे प रिग्रहना त्यागनो विचार जाणीये; अने ते परवस्तु जात जातनी ठे, अने तेना उपर विचार पण जातजातनो ठे एने विशेषपणे परिग्रह त्यागनो विस्तार जाणवो. ८

हवे परिग्रह ठतां ज्ञातानी परिग्रह उपर अलिप्त दशा कहे ठेः—

अथ ज्ञाता अलिप्त कथनः—

चोपाईः—पूरव कर्म उदै रस जुंजे; ज्ञान मगन ममता न प्रयुंजे; उरमें उदा सीनता लहिये, यों बुध परिग्रह वन्त न कहिये ॥ ९ ॥

अर्थः—पूर्व कर्मना उदयथकी जे गुनागुन रस उपजे ते जोगवे पण ते रस जो गनेविषे ममता प्रयुंजे नही, मात्र ज्ञाननेविषेज मग्न रहे, पण परिग्रहना संयोग वि योगनेविषे हर्ष विषाद उपजे नही, एवीरीतें जेना मनमां उदासीनता पामीये ठइयें. एवा बुध के० पंक्तिने परिग्रहवन्त कहेवाय नही ॥ ९ ॥

हवे ज्ञानीनी निस्पृह दशा वखाणे ठेः—अथ ज्ञानी अवांठक कथनः—

सवैया इकतीसाः—जे जे मनवंडित विलास जोग जगतमें, तेते विनासिक सब राखे न रहत हैं; और जे जे जोग अजिलाष चित्त परिणाम, तेते विनासीक धर्मरूप व्है बहत हैं; एकता न डहों मांहि ताते वांठा फुरे नांही, ऐसे भ्रम कारजको मूरखव हत हैं; संतत रहे सचेत परसो न करे हेत याते ज्ञानवन्तकों अवांठक कहत हैं ॥ १० ॥

अर्थः—मनना मानी लीधेला जे जे जगतना जोग विलास ठे, ते ते नाश रूप ठे, आपणा राख्या रेहेता नथी. वली जे जे जोग अजिलाषरूप चित्त परिणाम रहेवे

ते ते चित्त परिणाम चंचलपणे विनासी धर्म रूपने विषे खई रह्या ठे. एवा जोग नेविषे तथा जोग अनिलाषनेविषे अनेकता ठे, पण एकता नथी. वली विनश्वर पणुं ठे तेथी एना उपर ज्ञानीनी बांठा फुरती नथी. एवा चम कार्यने मूर्ख होय तेज चाहे ठे, जे सतत के० निरंतर सावधान रहे अने परवस्तु साथे हेत करे नही, एज माटे ज्ञानवंतने अवंचक निस्पृही कहेठे. ॥ १० ॥

हवे परिग्रहमां रेहेता ठतां ज्ञाताने अलिप्तपणुं केवी रीते केहेवाय ते दृष्टांत आपीने समजावे ठे:- अथ ज्ञाता अलिप्त दृष्टांत कथन:-

सवैया श्कतीसा:- जैसे फिटकडी लोड हरडेकी पुटविना स्वेत वस्त्र मारिये मजीठ रंग नीरमें; जीग्यो रहै चिरकाल सर्वथा न होइ लाल, जेदे नही अंतर स पेती रहे चीरमें; तैसे समकितवंत राग दोष मोह बिनु, रहे निशिवासर परिग्रहकी नीरमें; पूरव करम हरे नूतन न बंध करे जाचे न जगत सुख राचे न शरीरमें॥ ११ ॥

अर्थ:- जेम कोई स्वेत वस्त्र होय तेने फटकडी लोदर तथा हरडानी पुट के० पट दीधा शिवाय मजीठना लाल रंगना पाणीमां चिरकाल के० घणाकाल सुधी जी नावी राखे तोपण ते वस्त्र सर्वथा प्रकारे लाल आय नही; अंतर रंग जेदे नही. तेथी ते चीरमां सफेती रहेज; तेमज समकितवंत जे जीव होय ते राग दोष मोह ना पटविना निशिवासर के० रात दिवस परिग्रहनी जीडमां रहेठे. तोपण पूर्व कर्मना जोगनी निर्जरा करेठे, अने नवां कर्मनुं बंधन करे नही, अने जगतना सु खने जाचे नही. वली शरीरने जोईने राचे नही. ॥ ११ ॥

हवे परिग्रहने विषे रेहेता ठता ज्ञाताने उद्वेग रहितपणुं होय ठे ते दृष्टांत वडे दृढ करावे ठे:- अथ ज्ञाता अनुद्वेग कथन:-

सवैया श्कतीसा:- जैसे काडु देसको वसैया बलवंत नर, जंगलमें जाई मधु उक्ताकों गहतु है; वाकों लपटाय चहु और मधुमक्षिका पे, कंबलीकी उटसों अमंकित रहतु है; तैसे समकित शिव सत्ताको सरूप साथे, उदेकी उपाधिकों समाधिसी क हतु है; पहिरे सहज को सनाह मनमें उठाह, ठाने सुखराह उद्वेग न लहतु है. १२

अर्थ:- जेम कोईक देशनो रेहेवासी जीज वगेरे बलवंत नर जंगलमां जईने म धपुडाने ग्रहण करे ठे, ते वखत ते पुरुषने चारे तरफ मधु मक्षिका के० मध माखीउ लपटाई जाय ठे, पण ते पुरुषना शरीर पर कांमली होयठे, तेथी अमं कित के० मंखविना अमंख रहेठे; तेमज समकित जीव शिव के० परमात्मानी सत्ता के० सत्तूतपणुं तेनुं स्वरूप जे एक विज्ञानघनपणुं तेने साथे ठे, अने कर्म

उदयनी जे आत्माने उपाधि लागी रहीवे, तेने ते समाधि करी जाणे ठे. सहज गुण जे ज्ञान दर्शन चारित्र तद्रूप जे सनाह के० बख्तर ते पेहेरी राखेवे, अने ए रीते जे कर्मनिर्जरा तेनो उठाह मनमां धारण करे एवा अनंत सुखना राह के० मार्गनेविषे रेहेतो थको उद्वेग दशाने पामतो नथी. ॥ १२ ॥

हवे ए रीतमां ज्ञातानो अबंधकपणुं बतावेवे:-- अथ ज्ञाता अबंध कथनं:--

दोहरा:-- ज्ञानी ज्ञान मगन रहे, रागादिक मल खोइ; चित उदास करनी करे, करम बंध नहि होइ. ॥ १३ ॥ मोह महातम मल हरे, धरे सुमति परगा स; मुगति पंथ परगट करे, दीपक ज्ञान विलास. ॥ १४ ॥

अर्थ:--ज्ञानी पुरुष तो ज्ञानमां मगन रहेवे, अने रमेवे, अने राग द्वेष मोहरूपी जे मल ठे, तेने खोइ दिएवे; अने जे क्रिया करेवे ते पण उदासीनरूप करेवे, माटे एवा ज्ञानीने कर्म बंधन थतो नथी. ॥ १३ ॥ वली मोहरूपी महातम के० घोर अंधकाररूप जे मल तेने हरे, अने सुमतिना प्रकाशनार दीपकने धरे, ए रीते मुक्ति पंथने प्रगट करी बतावे, एवोज ज्ञाननो विलास ते दीपकरूप जाणवो. ॥ १४ ॥

हवे ज्ञानदीपकनुं स्वरूप कही देखाडेवे:-- अथ ज्ञान दीपक वर्ननं:--

सवैया इकतीसा:-- जामें धूमको न लेस बातको न परवेस, करम पतंगनिको नाश करे पलमें; दसाको न जोग न सनेहको संयोग जामें, मोह अंधकारको विजोग जाके थलमें; जामें नतताइ नही रागरंक ताइ रंच, लह लहे समता स माधि जोग जलमें; ऐसी ज्ञानदीपकी सिखा जगी अजंगरूप, निराधार फुरी पे डुरी है पुदगलमें. ॥ १५ ॥

अर्थ:-- जे ज्ञान दीपकमां धुमाडानो लेश नथी ने जेमां वायुनो पण प्रवेश नथी. अने जे कर्मरूपी पतंग जीवनो पलकमां नाश करे ठे, ने जेमां दशा के० दीवेटनो जोग नथी, बीजो अर्थ-- कोई विकल्प दशा नथी अने जेने सनेह के० घृत तेलनो संयोग नथी. वली जेना प्रकाशमां मोहरूप अंधकारनो वियोग थयुं ठे वली जे दीपकमां तप्ततापणुं नथी, वली जेमां लाजरंगनी रंचमात्र लाला श नथी, अने जे समता समाधिनो जोग ते रूप जे जल तेनेविषे लहलहायमा न थई रह्यो ठे, एवो जे ज्ञानदीपक ठे, तेनी शिखा सदा अजंगरूप जागी रही ठे, अने ए शिखा सर्व पदार्थनुं ज्ञान करवानी आधार ठे, अने पोते निराधार फुरी रही ठे, अने पुजलमां डुरी के० बुपी रही ठे ॥ १५ ॥

हवे ज्ञानना स्वभावमां खंमना नथी ते उपर दृष्टांत आपेढे:-

अथ ज्ञान स्वभाव अखंमित दृष्टांत कथन:-

सवैया इकतीसा:- जैसो जो दरब तामें तैसोही सुजाउ सधे, कोउ दर्व काहु को सुजाउ न गहतु है ; जैसे संख उज्वल विविध वर्ण माटी नखै, माटीसो न दी से नित उज्वल रहतु है ; तैसे ज्ञानवंत नाना जोग परिगह जोग, करत विलास न अज्ञानता लहतु है ; ज्ञानकला दूनी होइ छंददशा सूनी होइ, ऊनी होइ जौ थिति बनारसी कहतु है ॥ १६ ॥

अर्थ:- जे जेवुं इव्य ठे, तेमां तेवोज स्वभाव सिद्ध ठे, पण कोई इव्य अन्य इव्यनो स्वभाव ग्रहण करे नही. जेम कोई जलाशयमां संख बेइंड़ीजीव होय ते सरूपमां उज्वल होय ठे, पण जात जातनी माटी खाय ठे, तेमठतां माटीनो रंग तेना स्वरूपमां देखातो नथी, तेतो नित्य उज्वलज देखाय ठे ; तेम ज्ञानवंत प्राणी परिग्रहना जोगथकी नाना प्रकारना जोग जोगवतो ठता अने विलास कर तो ठतां अज्ञानता पामतो नथी. अने ज्ञाननी कला बमणी थाय ठे, अने छंद दशा के० त्रमदशा ते शूनी थाय ठे, अने नवस्थिति के० संसार स्थिति ते उणी के० उठी थाय ठे, एवी रीते बनारसीदासनं केहेवुं ठे ॥ १६ ॥

हवे सम्यक् ज्ञाननी साथे सम्यक् क्रिया स्यादाद मतने आश्रयी कहे ठे:-

अथ स्यादाद प्ररूपन कथन:-

सवैया इकतीसा:- जोलों ज्ञानको उद्योत तोलों नही बंध होतु, वरते मि प्यात तब नाना बंध होहि है ; ऐसो जेद सुनिके लग्यो तूं विषे जोगनिसों, जोग निसों उद्यमकी रीतितें विगोहि है ; सुनो जैया संतत कहे में समकितवंत, यहु तो एकंत परमेसरकी दोहि है ; विषेसों विमुख होइ अनुनो दशा आरोहि, मोख सुख दोहि ऐसी तोहि मति सोहि है ॥ १७ ॥

अर्थ:- ज्यां सुधी ज्ञाननो उद्योत ठे, त्यांसुधी बंध थतो नथी, अने ज्यारे मि प्यात दशावंत ठे, त्यारे तो नाना प्रकारनो बंध थाय ठे, कोई एकंतवादीयें एवो ज्ञान माहात्म्यनो जेद सांजलीने एवुं कथुं के तूं विषय जोगववा लाग्यो ठे, अने म न वचन कायाना योगथकी उद्यमनी रीति जे क्रिया, तेने तें ठोडी दीधी ठे, तेने क हेठे के हे सतपुरुष सांजल तुं जे कहे ठे, के हुं समकितवंत तुं, पण ए एकंतमत जे ठे ते परमेश्वर परमात्मानी दोही के० शोह करनारी ठे, माटे तूं विषयथी विमुख थ

ईने अनुनव दशामां गुणश्रेणी धरी आरौहण करी अने मोहना सुखने ढोही के० जो, तो एवीज बुझी थकी शोने ठे ॥ १७ ॥

हवे ज्ञाननुं तथा विषय विमुखतानुं सहचारपणुं बतावेठे:-

अथ ज्ञान वैराग्य युगपत वर्णन:-

चौपाई:- ज्ञानकला जिनके घट जागी; ते जगमांहि सहज वैरागी; ज्ञानी मगन विषे सुखमांही; यहु विपरीत संजवै नांही. ॥ १८ ॥ दोहा:- ज्ञान सहित वैराग्य बल, शिव साथै समकाल; ज्यों लोचन न्यारे रहैं, निरखै दोऊ नाल ॥ १९ ॥

अर्थ:- जेना घटनेविषे ज्ञानरूपी कला जागी ठे, तेतो जगतनेविषे सहेजे वैरागी रहै ठे. ज्ञानी थईने विषयसुखमां मग्न होय ए विपरीत बात संजवती नथी ॥ १८ ॥ वली ज्ञाननी संगति ने वैरागनी संगति ए बंने चीज समकाल मलीने मोहने साथे; जेम बे आंखो जुदी रहीठे, पण नाल के० साथे बेउ नेत्र पदार्थने जुएठे. ॥ १९ ॥

हवे मूर्खने कर्मनुं कर्त्तापणुं अने ज्ञानीने निर्जराणुं कर्त्तापणुं ए बेनुं स्वरूप कहेठे:- अथ मूढ कर्त्ता कर्मको यह कथन:-

चौपाई:- मूढ कर्मको कर्त्ता होवै; फलअजिलाष धरै फल जोवे; ज्ञानी क्रिया करै फल सूनी; लगै न लेप निर्जरा दूनी ॥ २० ॥ दोहा:- बधे कर्मसों मूढज्यों, पाट कीट तन पेम; खुन्नै कर्मसों समकिती, गोरख धंधा जेम. ॥ २१ ॥

अर्थ:- मूढ जे ठे ते कर्मनो कर्त्ता बने ठे, केमके ते क्रियाना फलनो अजिलाष धरे ठे, अने फलने जोई रहेठे; ने जे ज्ञानी होय ते क्रिया तो करे पण फल शून्य करे, तेथी ज्ञानीने कर्मनो लेप लागतो नथी; एथी बमणी निर्जरा थायठे ॥

वली जे मूढ ठे ते कर्मनेविषे बंधाई रहेठे, जेम रेशिमनो किडो पोताना शरीर ना प्रेमवडे पोतानी जालथकी पोतेज बंधायठे. अने जे समकिती होय तेतो कर्मनी जालथी खुलेलो रहे ठे, कोनी पते? जेम गोरखधंधो पोतानी जालथी खुली जायठे तेम जाणवुं ॥ २१ ॥

हवे ज्ञानी जीवने कर्मनुं अकर्त्तापणुं तथा निर्जरारूप ठरावे ठे:-

अथ ज्ञानीको अकर्तृत्व कथन:-

सवैया तेईसा:- जे निज पूरव कर्म उदै सुख जुंजत जोग उदास रहेंगे; जे दुखमें न विलाप करै निरवैर हिये तन ताप सहेंगे; है जिनके दृढ आत्मज्ञान क्रिया करिके फलकों न चहेंगे; ते सुविबुधन ज्ञायक है तिनकों करत्ता हम तो न कहेंगे ॥ २२ ॥

અર્થ:- જે જીવ પોતાના પૂર્વ સંચિત શુન કર્મના ઉદય વડે સુખ જોગવતો થકો પણ જોગથી ઉદામ રહે છે, અને જે જીવને અસાતા વેદનીયના ઉદયથી દુઃખ પણ જે તો પણ વિલાપ કરે નહીં, અરતિનો વિજાગ કરે નહીં, અંતરમાં કોઈ ચિંતા ન હો રાખે; અને શરીરનો સંતાપ સહન કરે, વળી જેનીપાસે આત્મજ્ઞાન છે, તેતો ક્રિયા કરીને ફલને ઇચ્છે નહીં, તેજ ઉત્કૃષ્ટ વિચક્ષણ જ્ઞાની કેહવાય છે, અને તેને કર્મ કરતા થકા કર્મના કર્તા એમ તો અમે કહી સકશું નહીં ॥ ૨૨ ॥

હવે એવા જ્ઞાનીની અવસ્થા કહે છે. જ્ઞાતા વર્ણન:-

સવૈયા ઇક્તીસા:- જિનકી સુદૃષ્ટિએ અનિષ્ટ ઇષ્ટ દોઝ સમ. જિનકો આચાર સુ વિચાર સુજ ધ્યાન હૈ; સ્વાસ્થ્યકો ત્યાગી જે જહૈંગે પરમાસ્થકો, જિનકે વનિજમેં નફા ન હૈ ન જ્યાન હૈ; જિનકી સમુજમેં શરીર એસો માનીયનુ, ધાનકોસો ઢીલક રૂપાનકોસો મ્યાન હૈ; પારખી પદારથકે સાચી ખમ નારથકે તેઈ સાધુ તિ નહીકો જથારથ જ્ઞાન હૈ ॥ ૨૩ ॥

અર્થ:- જે જ્ઞાતાની સુદૃષ્ટિ એવી છે કે, જેનેવિષે ઇષ્ટ વસ્તુ તથા અનિષ્ટ વસ્તુ બેઝ બરાબર છે, અને જેનો આચાર એવો છે કે જે જલા વિચારથી શુન ધ્યાનમાંજ રહે, અને વિષય સુખ પ્રમુખ સ્વાર્થને ત્યાગીને જે અધ્યાત્મરૂપ પરમાર્થ તેનેવિષે લાગી રહે છે, વળી જેનાં વચન એવાં છે કે, જેમાં નફો નથી તેમ ટોટો પણ નથી, એટલે કોઈ ને સુસીખ કિંવા કુસીખ દેતા નથી. મૌન વૃત્તિજ રહે છે. વળી જેની સમજ એવી હોય કે શરીરને ધાનની ઢીલ કે તુસ જેવું અને રૂપાન કે તરવાર તેના મ્યાન જેવું માને છે, મતલબ કે આત્માને શરીરથી જુદો જાણે છે. વળી જે જેવો પદાર્થ હોય તેવી તેની પરિક્ષા કરે છે, અને જેમ નવ જ્ઞાનવિના પાંચ દર્શનમાં જે ખમ તું નારથ ચાલી રહ્યું છે, તેનો સાક્ષી છે, પૂઠવાનું ધ્યાનક છે, તેહિજ સાધુ કેવાય છે, અને તેને યથાર્થ જ્ઞાની કહિયે ॥ ૨૩ ॥

હવે સમકિતનું સાહસપણું વર્ણન કરે છે:- અથ સમ્યક્વંતકો સાહસકંથન:-

સવૈયા ઇક્તીસા:- જમકોસો ગ્રાતા દુઃખદાતા હૈ અસાતા કર્મ, તાકે ઉદૈ મૂ રખ ન સાહસ ગહતુ હૈ; સુરગ નિવાસી જૂમિવાસી ઓ પતાલવાસી, સબહીકો તન મન કંપત રહતુ હૈ; ઊરકો ઝજારો ન્યારો દેલિયે સપત જેસો, મોલતુ નિશંક ન યો આનંદ લહતુ હૈ; સહજ સુવીર જાકો સાસુતો શરીર એસો, જ્ઞાની જીવ આર જ આચારજ કહતુ હૈ ॥ ૨૪ ॥

અર્થ:- અહિં સંસારનેવિષે જે અસાતા વેદનીય કર્મ છે, તે કેવાં દુઃખદાતા છે?

अहिं उत्प्रेक्षा करे ठे:-जमकोसो ज्ञाता के० यमना जाई ठे, तेनो उदय यता मू
रख जन जे ठे, तेतो साहस ग्रही शके नही. सुरगनिवासी के० देवता जूमि
वासी के० मनुष्य तिर्यंच अने पातालवासी देवता नारकी एवा सर्व त्रिलोकवा
सी जीवोनां तन मन असातावेदनीय थकी कांपता रहेते, हवे इानी जीवना उ
रनुं अजवाबुं जे ठे ते अंतरना चांदरणां जेबु ठे. ते केबुं ठे? ते समजावे ठे के,
ते सात जय थकी जुड़ज ठे, जे अजवालाथी साते जय प्राप्त थतां नथी, अने ए
प्रजावथी निःशंक थई मोले ठे, अने आनंद पामे ठे. सहज सुवीर के० महोठो
साहसीक सुनट, जेनुं ज्ञानरूपी शरीर शाश्वत ठे, एवा इानी जीवो आचार्य के०
महा पुरुष पूज्य जाणवा, एबुं आचार्य कहेठे ॥ २४ ॥

हवे साते जयनां नाम कहेठे:- अथ सप्त जयनाम:-

दोहा:- इह जव जय परलोक जय, मरन वेदना जात; अनरक्षा अनगुप्त
जय, अकस्मात् जय सात ॥ २५ ॥

अर्थ:- आ जवनुं जय, परलोकनुं जय, मर्ण जय, वेदना उपजवानुं जय, अ
नरक्षानुं जय, अनगुप्त जय, अने अकस्मात् जय. ए सात जय जाणवां ॥ २५ ॥
हवे साते जयनां लक्षण कही जुदां जुदां उलखावेठे:-अथ सप्त जय लक्षण कथन:-

सवैया इकतीसा:- दसधा परिग्रह वियोगचिंता इह जव, दुर्गति गमन परलोक
जय मानिये; प्रानतिको हरन मरन नै कहावै सोई, रोगादिक कष्ट यह वेदना वखा
निये; रक्षक हमारो कोउ नांही अनरक्षा जय, चौर नै विचार अनगुप्त मन आनिये
अनचिंत्यो अबहि अचानक कहांधों होइ, ऐसो जय अकस्मात् जगतमें जानिये २६

अर्थ:- शास्त्रमां जे दस जातिनो परिग्रह कह्यो ठे. तेना विजोगनी चिंता रहे ते
ज आ जवनुं जय जाणवुं. दुर्गतिगमननुं जे जय ते परलोकनुं जय कहिये; प्राण बू
टवानुं जे जय ते मर्ण जय; रोग प्रमुखथकी जे कष्ट उपजे ते वेदना जय वखा
णिये; अमारी रक्षा करनार कोई नथी देखातो ए अनरक्षा जय; चोर अथवा ड
श्मण आव्याथी हुं शं यत्न करी शकीश एवो जे जय तेने अनगुप्त जाणिये. अणचिंत्युं
शं थरो एबुं जे जय मननेविषे रहे तेनुं नाम अकस्मात् जय जाणवुं ॥ २६ ॥

हवे आ जवनुं जय निवारण रूप मंत्र कहेठे:-अथ इह जव जय निवारण कथन:-

उप्यय ठेद:- नख शिख मित परवान, ज्ञान अवगाह निरस्कत; आतम अं
ग अजंग, संग परधन इम अस्कत; बिनजंगुर संसार, विजव परिवार नारज सु;

જહાં ઊત્પત્તિ તહાં પ્રલય, જાસુ સંયોગ વિરહ તસુ; પરિગ્રહ પ્રપંચ પરગટ પરસ્થિ,
 હ્ર નવ નય ઊપજૈ ન ચિત; જ્ઞાની નિશંક નિકલંક નિજ; જ્ઞાનરૂપ નિરઘંતનિત ૨૭

અર્થ:-પગના નસ્થી તે માથાની સિંધાસુધી એટલે સર્વ શરીર પ્રમાણ આત્માનો
 ગુણ જે જ્ઞાન તે અવગાહ કે ૦ વ્યાપ્તિ તેને જુએ, એવાં નસ્થ સિંધ સહિત જ્ઞાનમય
 આત્માનું અંગ અજંગ રહે, તેની સાથે જે પુજાનું તેને પરધન કે ૦ પરદૃશ્ય કહેશે, અને
 સર્વ સંસાર ક્ષણજંતુર છે, ને તેનેવિષે જે વિજય પરિવારરૂપ જાર છે, તે પણ ક્ષણજં
 તુર છે, અને જેની ઉત્પત્તિ તેનું વિનાશ છે, જેનો સંયોગ તેનો વિયોગ પણ થાય છે,
 એવો પરિગ્રહનો પ્રપંચ પ્રગટ પરસ્થીએ તો આ જવનું જય ચિત્તમાં ઊપજે નહીં. એરી
 તે જે જ્ઞાની હોય તે પરિગ્રહના વિયોગની ચિંતા ન રાખે, ને નિસંક રહે, પોતાનું નિ
 સ્કલંક સ્વરૂપ જ્ઞાનમય સદા જુએ. ॥ ૨૭ ॥

હવે પરલોકજય નિવારણનું મંત્ર કહેશે:- અથ પરલોક જય નિવારણ મંત્ર:-

ઘણ્યઠંદ:- જ્ઞાન ચક્ર મમ લોક, જાસુ અવલોક મોઘ સુઘ; ઇતરલોક મ
 મ નાંહિ, નાંહિ જિસમાંહિ દોષ ડુઘ; પુત્ર સુગતિ દાતાર, પાપ ડુરગતિ પદ દા
 યક; દો ઘંમિત ઘાનિમેં, અઘંમિત હૈ શિવનાયક; હ્ર વિધિ વિચાર પરલોક જય,
 નહિ વ્યાપક વરતે સુઘિત; જ્ઞાની નિસંકનિકલંક નિજ, જ્ઞાનરૂપ નિરઘંતનિત ॥ ૨૮ ॥

અર્થ:- જ્ઞાન ચક્ર કે ૦ જ્ઞાન વિસ્તાર તેતો મમલોક કે ૦ મારો લોક છે, મહારો
 પ્રચાર છે, તેને પ્રત્યક્ષ જોવો, અને મોઘ સુઘ બન્ને રૂપ છે, અને ઇતર લોક
 કે ૦ તેવિના અન્ય લોક તે મારો નથી, મહારો જ્ઞાનલોક મારી સાથે છે, જેનેવિષે
 દોષ ડુઘ નથી. પરલોકમાં સુગતિનું દેનાર પુન્ય છે, અને પરલોકમાં કુગતિનું આ
 પનાર પાપ છે. એ બે પુન્ય પાપ આત્માની ઘંમનાની ઘાણી છે. અને હું અઘંમિત રૂપ
 હું. શિવનાયક કે ૦ સિંધરૂપી હું. એવા વિચારથી પરલોક જય વ્યાપે નહીં; અને
 સુઘિત કે ૦ સદા સુઘવંત વર્તે; એ પ્રમાણે પરલોક જય ઘંમિને જ્ઞાની પુરુષ નિ
 સંક થકો નિકલંક એવું જે નિજજ્ઞાનરૂપ તેને સદા નિરઘે ॥ ૨૮ ॥

હવે મરણજય નિવારણનો મંત્ર કહેશે:- અથ મરણ જય નિવારણ મંત્ર:-

ઘણ્યઠંદ:- ફરસ જીન નાશિકા, નૈન અરુ શ્રવન અદ્દ ઇતિ; મન વચ તન
 બલ તીન, સાસ ઝસ્માસ આઝ યિતિ; એદસ પ્રાણવિનાશ, તાહિ જગ મરણ કહી
 જે; જ્ઞાન પ્રાણ સંયુક્ત, જીવ તિહુ કાલ ન બીજે; યહ ચિંત કરત નહિ મરણ જય,
 નય પ્રમાણ જિનવર કથિત; જ્ઞાની નિસંક નિકલંક નિજ, જ્ઞાનરૂપ નિરઘંતનિત ॥ ૨૯ ॥

અર્થ:-સ્પર્શ, રસના, ગ્રાણ, ચક્ષુ, શ્રોત્ર, એ પાંચે ઇન્દ્રિય; મનોબલ, વચનબલ, ને

कायबल ए त्रण, स्वासोस्वास आयुस्थिति, एदस प्राण आदिनो विनाश थाय, तेने जगतमां मर्णनय कहे ठे, पण जीव पदार्थ ठे ते ज्ञानरूपी जाव प्राण संयुक्त ठे, तेतो जीवने ज्ञान प्राण त्रणे कालनेविषे त्रूटे नही, एवो विचार मनमां करवाथी मर्णनय उपजे नही. नय प्रमाण वडे एवं जिनेश्वरनुं कथन ठे, ज्ञानी लोक नि संक पणे पोताना निकलंक स्वरूप ज्ञानरूपने सदा निरंतर निरखत के० सत्यपणे जुए ठे ॥ ३९ ॥

हवे वेदना नय निवारणरूप मंत्र कहे ठे:— अथ वेदना नय निवारण मंत्र:—
ठप्पय ठंद:— वेदनवारो जीव, जांहि वेदंत सोउ जिय; यह वेदना अजंग, सुतो मम अंग नांहि व्यय; करम वेदना द्विविध, एक सुखमय दुतीय दुख; दोऊ मोह विकार, पुज्जलाकार बहिरमुख; जब यह विवेक मनमहिं धरत, तब न वेद ना नय विदित; ज्ञानी निसंक निकलंक निज, ज्ञानरूप निरखंत नित ॥ ३० ॥

अर्थ:— वेदनावारो एटले जाणनारो तेतो जीव ठे, अने जेने जाणवुं ठे, तेपण जीवज ठे एटले वेदनावंत ते ज्ञानी जीवए ज्ञानरूप वेदन जे अजंग रूप ठे तेतो मारुं अंग ठे, अने कर्म वेदना जे ठे ते मारी नथी. अने ते कर्मरूप वेदना बे प्रकारनी ठे, एक सुखमय वेदना ने बीजी दुःखमय वेदना ठे, ए बेउ मोह विकार ठे, ए वी सुख दुःखनी वेदना पुज्जलाकार ठे, पुज्जलनी ठाया बाह्यरूप ठे, ज्यारे एवो विवेक विचार मनमां धरे ठे, त्यारे वेदनानुं नय वेदी सकतुं नथी. ज्ञानी लोक होय तेतो वेदना नयथी निसंक रहे अने निकलंक एवं पोतानुं ज्ञान स्वरूप ते ने सदा जोतो रहे ॥ ३० ॥

हवे अनरहानय निवारणरूप मंत्र कहै ठे:— अथ अनरहा नय निवारण मंत्र:—
ठप्पय ठंद:— जो स्ववस्तु सत्ता सरूप जगमहि त्रिकाल गत; तास विनास न होइ, सहज निहचै प्रमाण मत; सो मम आतम दरब, सरबथा नहि सहाय धर; तिहिं कारन रहक न, होइ नहक न कोइ पर; जब यहि प्रकार निरधार किय, तब अनरहा नय नसित; ज्ञानी निसंक निकलंक निज, ज्ञानरूप निरखंत नित. ३१

अर्थ:— स्ववस्तु के० निज आत्मरूप वस्तु, सत्तास्वरूप के० इव्यपणे ठतुं केहेवाय ते जगतमां त्रणे कालनेविषे पामियें, तेनो क्यारे पण विनाश नथी थतो, एवं सहज स्वरूप निश्चयनयना प्रमाणवडे जाणवुं; एज मारुं आत्मइव्य जे ठे, तेतो सर्वथा प्रकारे कोईनो सहाय धरतुं नथी, तेमाटे ए आत्मइव्यनो कोई रहक नथी. तेमज कोई पर के० बीजो एनो चहक पण नथी. जेवारें एवो विचार

હૃદયમાં નકી કરી રાખે, ત્યારે અનરક્ષા જય નાશ પામે, એવા જ્ઞાની હોય તે અનરક્ષા જયથી નિસંક થકો પોતાના નિકલંક જ્ઞાનસ્વરૂપને સદા નિરખે છે. ॥૩૧॥

હવે ચૌરજય નિવારણ રૂપ મંત્ર કહે છે:-- અથ ચૌરજય નિવારણ મંત્ર:--

ઠપ્પય ઠંદ:-- પરમ રૂપ પરતજ, જાસુ લજ્જન ચિન મંમિત ; પર પ્રવેશ તહાં નાં હિ, માહિં મહિ અગમ અસ્વંમિત ; સો મમ રૂપ અનૂપ, અકૃત અનમિત અકૂટ ધન ; તાંહિ ચોર કિમ ગદૈ, ઠૌર નહિ લદૈ ઔર જન ; ચિતવંત એમ ધરિ ધ્યાન જબ, તબ અગુપ્ત જય ઉપસમિત ; જ્ઞાની નિસંક નિકલંક નિજ, જ્ઞાનરૂપ નિરસ્વંત નિત.

અર્થ:-- જે પરમ સ્વરૂપ કેહેવાય છે, અને માન સન્માનવડે પ્રત્યક્ષ છે, ચિનમંમિત કે. ચિન્મય એવું જેનું લક્ષણ છે, અને જેના સ્વરૂપને વિષે પરસ્વરૂપનો પ્રવેશ નથી; માંહિમહી કે. પૃથ્વીના વચમાં અગમ્ય છે, અને અસ્વંમિત છે, એવું તો અનૂપમ મારું રૂપ છે, તે કોઈનું કીધેલું નથી, અનમિત કે. પ્રમાણવિના, એવું અસ્તુટ ધન છે, તે ધનને ચોર કેમ હરી શકે ! અને ઔર કે. બીજા કોઈ લોક તેની જગા પામી શકે નહી. જ્યારે ધ્યાન ધરીને એવું ચિંતવન કરે ત્યારે અગુપ્ત જય કે. ઓ ઘાડા ધનનું જે જય તે ઉપશમી જાય. અને એવા જ્ઞાની હોય તે અગુપ્ત જયથી નિસંક થકા પોતાના નિષ્કલંક જ્ઞાન સ્વરૂપને સદા નિરખતા રહે છે. ॥ ૩૨ ॥

હવે અકસ્માતજય નિવારણ રૂપ મંત્ર કહે છે:--અથ અકસ્માતજય નિવારણ મંત્ર:--

ઠપ્પય ઠંદ:-- શુઠ્ઠ બુઠ્ઠ અવિરુઠ્ઠ, સહજ સુ સમૃઠ્ઠ મિઠ્ઠ સમ ; અલખ અનાદિ અનંત, અતુલ અવિચલ સરૂપ મમ ; ચિદ વિલાસ પરગાસ, વીત વિકલપ સુખ યાનક ; જહાં હુવિધા નહિ કોઈ, હોઈ તહાં કબુ ન અચાનક ; જબ યહ દિચાર ઉપજંત તબ, અકસ્માત જય નહિ ઉદિત ; જ્ઞાની નિસંક નિકલંક નિજ, જ્ઞાનરૂપ નિરસ્વંત નિત. ॥ ૩૩ ॥

અર્થ:-- જે વસ્તુ શુઠ્ઠ છે, કેવલ પોતાના સ્વરૂપને વિષેજ છે, બુઠ્ઠ કે. જ્ઞાનમય અવિરોધી છે, સિઠ્ઠસમાન રુઢિવંત છે, અલક્ષ્ય છે, આદિરહિત છે, અને અંતરહિત છે, જેની તુલના કોઈથી ન થાય માટે અતુલ છે, એવું અવિચલ મારું રૂપ છે. ચિદવિલાસ કે. જ્ઞાનવિલાસનો જેને પ્રકાશ છે. વીતવિકલપ કે. અવસ્થા જેદરહિત છે, અને સમાધિ સુખનું યાનક છે. જ્યાં કોઈ વિજાતીય ન પામિયે ત્યાં કોઈ અણચિંતવ્યો અચાનક જય શોક કોઈ ઉપજે નહી, આવો વિવેક વિચાર હૃદયામાં જ્યારે ઉપજે છે, ત્યારે અકસ્માત જય જે છે, તે ઉદય થતું નથી. જે જ્ઞાની હો

य ठे ते अकस्मात् नयथी निशंक थको पोताना निष्कलंक ज्ञान स्वरूपने सदा जोतो रहेले. ॥ ३३ ॥

हवे निर्जराना करनार ज्ञानीनी व्यवस्था कहेले:- अथ ज्ञानो व्यवस्था कथन:-
ठप्पय ठंद:- जो परगुन त्यागंत, शुद्ध निजगुन गहंत ध्रुव; विमल ज्ञान अं
कूर, जासु घट महि प्रकास दुव; जो पूरव कृतकर्म, निर्जरा धार बहावत; जो न
व बंध निरोध, मोष मारग मुख धावत; निःसंकतादि जस अष्ट गुन, अष्ट कर्म
अरि संहारत; सो पुरुष विचक्षण तासु पद, बनारसी बंदन करत. ॥ ३४ ॥

अर्थ:- जे कोई पुजलादि गुणनो त्याग करे, अने ध्रुव के० निश्चयरूप एवा शुद्ध
पोताना गुणनुं ग्रहण करे; निर्मल ज्ञाननो अंकुर के० उदय जेना घटमां प्रका
शित थयो, अने जे पूर्वकृत कर्मने निर्जरानी धर के० श्रेणिविषे बहावि दिये वली
जे नवा बंधनो निरोध करीने एटले निराश्रव थईने मोक्षमार्गने सन्मुख दोडेले;
गुण श्रेणिमां दोडेले, निशंकित प्रमुख जेना आठ गुण ठे, ते आठे कर्मरूप
शत्रुनो संहार करे, तेज विचक्षण पुरुष केहेवाय, अने तेना चरनकमलने वणारसी
दास वंदन करेले ॥ ३४ ॥

हवे आठ अंगनां नाम कहेले:- अथ अष्टांगके नाम कथन:-

सोरठा:- प्रथम निसंसैजानि, दुतिय अवंठित परिमन; तृतीय अंग अ
गिलान, निर्मल दृष्टि चतुर्थ गुन ॥ ३५ ॥ पंच अकथ परदोष, थिरी करन ठछम
सहज; सत्तम बल्लल पोष, अष्ठम अंग प्रनावन ॥ ३६ ॥

अर्थ:- पेलुं निसंशय के० निःशंकित, बीजुं समकितनो गुण जे अवांठक प
णारूप मननो परिणाम, त्रीजुं अंग अग्लान, चोथुं गुण निर्मल दृष्टि एटले मूढ दृ
ष्टि नही ते, ॥ ३५ ॥ पांचमुं परदोष अकथन, ठतुं अंग समकित स्थिर करवाना
स्वभावरूप, सातमुं सर्व साथे वाठलपणुं अध्यात्मक पोषक, अने आठमुं अंग
प्रनावना गुणरूप ॥ ३६ ॥

हवे अंगना लक्षण कहे ले:- अथ अंग लक्षण:-

सवैया इकतीसा:- धर्ममें न संसै गुनकर्म फलकी न इच्छा, अगुनकों देखि न
गिलानि आनै चित्तमें; साचि दृष्टि राखै काहू प्रानीको न दोष नाखै, चंचलता जा
नि थिति ठानै बोध चित्तमें; प्यारे निजरूपसों उठाहके तरंग उठे, एइ आठो अंग
जब जागे समकितमें; ताहि समकितकों धरे सो समकितवंत, बहे मोषपावे उ
न आवै फिर इतमें ॥ ३७ ॥

અર્થ:- ધર્મનેવિષે સંદેહ ન હોય તે નિઃશંકિત ગુણ, શુન કર્મના ફલની હા ન હોય તે નિષ્પટ્ટહી ગુણ, અનિષ્ટ વસ્તુને જોડને ચિત્તમાં ગ્લાની ન લાવવી તે અગ્લાન ગુણ, કોઈના મગાવ્યા મગવું નહીં તે સાચનેવિષે દૃષ્ટિ રાખવી તે અમૂઢ દૃષ્ટિગુણ, કોઈ પ્રાણીનો દોષ કેહેવો નહીં તે દોષાકથન ગુણ; ચંચલતા ત્યાગીને જ્ઞાનરૂપ ચિત્તનેવિષે સ્થિરતા રાખવી તે ચિરીકરણ ગુણ; આત્મ સ્વરૂપમાં પ્રેમ રાખવો તે વઢલ ગુણ; અને આત્મસ્વરૂપ સાધનનેવિષે ઝહાહ લહરી કે ૦ તરંગ ઝઠવાપણું લીધો રહે તે પ્રજાવના ગુણ, એમ એક સમકેતના આઠે અંગ જ્યારે જાગે, અને તે આઠ ગુણો સહિત સમ્યક્તનું ધારણ કરે, તે સમકિતવંત કેહેવાય ને તેવાજ સમકિતી મોહ પામે, ને ફરીથી આ સંસારમાં આવે નહીં ॥ ૩૭ ॥

હવે નિર્જરાધારી ચૈતન્યનું નાટક કહે છે:- અથ ચૈતન્ય નાટક કથન:-

સવૈયા શ્કતીસા:- પૂર્વે બંધ નાસે સોતો સંગિત કલા પ્રકાશે, નવ બંધ સંધી તાલ તોરત ઝઢરિકે; નિસંકિત આદિ અષ્ટ અંગ સંગ સરવા જોરી, સમતા આલાપ ચારિ કરે સુખ જરિકે; નિરજરા નાદ ગાજે ધ્યાન મિરદિંગ વાજે, ઠક્યો મહાનંદમે સમાધિ રીજિ કરિકે; સત્તારંગ જૂમિમેં મુક્ત જયો તિહું કાલ, નાચે શુદ્ધ દૃષ્ટિ નટ જ્ઞાન સ્વાંગ ધરિકે ॥ ૩૮ ॥

અર્થ:- જેમ પૂર્વકાલનેવિષે ઝલ્લુષ્ટ સ્થિતિથકી બંધ કરતો હતો તેવી રીતે ન કરતા અનુલ્લુષ્ટ સ્થિતિથકી કરવો એમ પૂર્વે બંધ નાસે, તેતો સંગિત કલા આલાપ ચારી પ્રકાશે, અને નવા બંધને રોધવું તે રૂપતાલ ઝઢલે છે તાલતોર છે, નિશંકિત પ્રમુખ જે સમકિતના આઠ અંગ કહ્યાં, તે સહાય જોડી સમતા સમાધિ ધારી તદ્રૂપ સ્વર બાંધીને આલાપ કરે છે, અંહી કર્મની નિર્જરા હેતુ છે, એટલે કર્મના સ કરવારૂપ કાર્યનું નિર્જરા કારણ છે, તે ધ્યાનનેવિષે એક સ્વરૂપનાદ ગાજે છે, અને સોહં ધુની છે તેરૂપ મૃદંગ વાજે છે, અંહી જે મહાનંદમય થઈને ઠાક્યો તેતો સુખી થયો, તે જાણિયે રીજ થઈ, ને પોતાની આત્મસત્તા તેજ કોઈ રંગજૂમિ છે એટલે રંગ મંમપ થયો, તેનેવિષે ત્રણે કાલમાં શુદ્ધ દૃષ્ટીસહિત જ્ઞાનરૂપ વેષ સ્વાંગ પહેરી ધરીને નટરૂપ ચૈતન્ય મુક્ત થઈને નાચે છે ॥ ૩૮ ॥

હતીશ્રી સમયસાર નાટકવિષે બાલબોધરૂપ નિર્જરાદાર સપ્તમ સંપૂર્ણ.

વોહા:- કહી નિર્જરાકી કથા, શિવપથ સાધનહાર; અબ કબુ બંધ પ્રબંધકો, કહું અલ્પ વિસ્તાર ॥ ૩૯ ॥

अर्थ:— मोह मार्गनी साधनकार जे निर्जरा तेनी कथा हती ते कही, हवे जे बंध थाय ठे तेना अधिकारनो अल्प विचार कहेठे ॥ ३९ ॥

हवे बंध जे ठे ते ठामवा योग्य ठे, माटे ते बंधनो विदारणहार जे समकित तेने नमस्कार करेठे:— अथ बंध विदारन सम्यक्त वर्णन:—

सवैया इकतीसा:— मोह मद पाई जिन संसारी विकल कीने, याहिते अजानु बाहु विरद वहतु है; ऐसो बंध वीर विकराल महाजाल सम, ज्ञान मंद करे चंद राहु ज्यों गहतु है; ताको बल नंजिबेकों घटमें प्रगट नयो, उद्धत उदार जाको उ बेस महतु है; सो है समकित सूर आनंद अंकूर ताही, निरखी बनारसी नमो नमो कहतु है. ॥ ४० ॥

अर्थ:— जे बंधरूप सुनट ठे ते मोहरूप मदिरा पाईने सर्व संसारी जीवने विकल करेठे, एथी ए बंधरूप वीर ठे ते आजानुबाहुनं बीरुद वहावेठे के० सार्वजोम थई रहेला ठे, एवो विकराल ए बंधरूप वीर सुनट ठे, बली ए महाजाल समान ठे, अने एज ज्ञान प्रकाशने मंद करेठे, कोनी पठे जेम राहु चंडने मंद करेठे. तेनी पठे जाणी छेवुं; हवे एवा बंधरूप वीरनो प्रतिपक्षी जे ठे. ते एनुं बल तोड़वाने घटनेविषेज प्रगट थयो ठे, जेनो उद्यम उद्धत ठे, एटले कोईथी रोक्यो रेहे एवो नथी, अने उदार ठे के० श्रेष्ठ ठे. तथा महत के० मोटो ठे, तेतो समकितरूप शूरवीर जाणवो, ते आनंद अंकूर लईने उदय थयो ठे. ते सम्यक्त शूरवीरने जो ईने पोताना अंग उल्लसित थको बनारसीदास नमो नमो कहेठे. ॥ ४० ॥

हवे चेतनाविना कर्म बंध नथी यतां, माटे ज्ञानचेतना तथा कर्म चेतना ए बेउनी समज पाडेठे:— अथ कर्मचेतना ज्ञानचेतना वर्णन:—

सवैया इकतीसा:— जहां परमात्म कलाको परगास तहां, धरम धरामें सत्य सूरजको धूप है; जहां शुन अशुन करमको गढास तहां; मोहके विलासमें महा अंधेर कूप है; फेली फिरै ठटासी घटासी घट घन बीच, चेतनकी चेतना डुहोंधा गुपचूप है; बुद्धिसों न गही जाय बेनसों न कही जाय, पानीकी तरंग जैसे पानीमें गुडुप है. ॥ ४१ ॥

अर्थ:— जे चेतनामां परमात्मानी कलानो प्रकाश थाय ठे, ते धर्म धरती ठे; ते धरतीमां सत्यरूप सूर्यनो तडको ठे, एटले उजली जगा ठे. बली जे चेतना नेविषे शुन अशुन कर्मना रसनी गढास ठे, एटले शुनाशुन कर्मनारस वडे जे चेतना घोलाइ रही ठे, त्यां मोहराजा विलास करे ठे, तेतो धोर अंधकार ठे,

એ રીતે ચેતન પુરુષની જે ચેતના કે ૦ સંજ્ઞા છે, તેતો ઘટાઘન બીચ કે ૦ શરીરરૂપ મે ઘવચે ઠટાની માફક ફેલી રહી છે, અને ઘટાની માફક ફેલીયકી ફરે છે, અને એ ચેતના તે પરમાત્માની કલાના પ્રકાશમાં તથા મોહવિલાસમાં એ બેઝ તરફ ગુપ્તચુપ છે, એટલે ચુપ થઈ રહી છે; એવી એ ચેતના બે તરફ પ્રવેશ કરે છે, એ વાત બુદ્ધીથી ગ્રહણ થાય છે; પણ વચનથી કહી જાય એવી નથી; જેમ પાણીના તરંગ પાણીમાં ગુરુપ્ત છે તેમ ચેતના બેઝ તરફ ગુરુપ્ત છે. ॥ ૪૧ ॥

હવે બંધ દારને વિષે બંધનો હેતુ કહે છે:— અથ બંધનિદાન કથન:—

સવૈયા ઇક્તીસા:— કર્મજાલ વર્ગનાસોં જગમેં ન બંધે જીવ, બંધે ન કદાપિ મન વચ કાય જોગસોં; ચેતન અચેતનકી હિંસાસોં ન બંધે જીવ, બંધે ન અલક્ષ પંચવિષે વિશ્વરોગસોં; કર્મસોં અબંધ સિદ્ધ જોગસોં અબંધ જિન હિંસાસોં અબંધ સાધુ જ્ઞાતા વિષે જોગસોં; ઇત્યાદિક વસ્તુકે મિલાપસોં ન બંધે જીવ, બંધે એક રાગાદિ અશુદ્ધ ઉપજોગસોં ॥ ૪૨ ॥

અર્થ:— કોઈ કહે છે કે કર્મજાલ વર્ગના થકી જગતમાં જીવ બંધાય છે, તે વાત ઓટી એટલે કર્મ વર્ગના જીવના બંધનો હેતુ નથી, એવી રીતે કદાચિત મનવ ચન કાયાના યોગથી પણ જીવ બંધાતો નથી; ચેતન તથા અચેતનની હિંસાથી કી પણ જીવને બંધ થતો નથી. અલક્ષ પતી છે, તથા અલક્ષરૂપી છે, તે પંચે દિયના ધિપયરૂપ વિપરોગ વડે પણ બંધાતો નથી. કર્મ વર્ગનાથી સિદ્ધના જીવ બંધાતા નથી, વલી જિનેશ્વર દેવ છે તેતો ત્રણે યોગમાં છે તો પણ અબંધ છે, સાધુજે છે. તે અનાજોગ પણે હિંસા કરે છે, તો પણ અબંધ છે, જ્ઞાતા વિષય જોગવે છે, તો પણ તે અબંધ છે, એ રીતે કર્મ વર્ગના પ્રમુખ વસ્તુના મિલાપથી જીવ બંધાતો નથી. પણ માત્ર એક રાગ દેષને મોહ અને જીવ બંધરૂપ અશુદ્ધ ઉપયોગ થીજ જીવ બંધાય છે ॥ ૪૨ ॥

હવે રાગ દેષ અને મોહનેજ દૃઢપણે બંધના હેતુ ઠરાવે છે:—

અથ બંધનિદાનદૃષ્ટી કરન અવસ્થા:—

સવૈયા ઇક્તીસા:— કર્મજાલ વર્ગનાકો વાસ લોકાકાશ માહિં, મન વચ કા યાકો નિવાસ ગતિ આઝમેં; ચેતન અચેતનકી હિંસા વસે પુજ્જલમેં, વિષે જોગ વરતે ઉદેકે ઝરજાઝમેં; રાગાદિક શુદ્ધતા અશુદ્ધતા હૈ અલક્ષકી. યહે ઉપાદાન હેતુ બંધકે બઢાઝમેં; યાહિતે વિચરન અબંધ કહ્યો તિહૂ કાલ, રાગ દોષ મોહનાદિ સમ્યક્ સુનાઝમેં; ॥ ૪૩ ॥

અર્થ:-કર્મ જાલ વર્ગણાનો વાસ તો લોકાકાશમાંજ છે, કેવલ કર્મ વર્ગણા કારણ થકીજ જો અમૂર્તિ ચેતનદ્વય બંધજાવને પામે, તો લોકાકાશનો બંધ કેમ નહીં થાય? તેમજ મન વચન અને કાયાના યોગનો વાસ તો ચારે ગતિનેવિષે છે. અને ચારે આ વર્ણમાં છે, ત્યારે યોગ તે આત્માના બંધના હેતુ કેમ થાય? ચેતનનાં પ્રાણ હર્ણથી હિંસા થાય છે; તે પુજ્ઞ બંધરૂપ પ્રાણમાંજ હિંસા થાય છે, એમજ અચેતનની હિંસા પણ પુજ્ઞમાં છે, તે આત્માસાથે સ્પર્શીતી નથી, તો બંધ કેમ થાય? અને વિષય જોગ જે વરતે છે, તેતો કર્મના ઉદયમાં છે, અરુજી રહ્યા છે, અને આત્મા તો તેથી નિરાલો છે, તે બંધાય કેમ? માટે રાગ દેષને મોહ્યકી જે શુદ્ધતા કે ૦ મુગ્ધતા થાય ને પરવસ્તુને પોતાની કરી માનવી તે અલસ પુરુષની અશુદ્ધતા છે. અને એજ અશુદ્ધતા બંધને વધારે છે, એ માટે વિચક્ષણ પુરુષને ત્રણ કાલવિષે અબંધ કહ્યો; કેમકે, તેને સમ્યક્ સ્વજાવમાં રાગ દેષ અને મોહ નથી ॥ ૪૩ ॥

હવે જ્ઞાતાને અબંધ કહ્યો તોપણ ઉદયમી થઈને ક્રિયા કરવી તે સમજાવે:-

અથ ઉદયમ પ્રશંસા:-

સવૈયા ઇકતીસા:- કર્મજાલ જોગ હિંસા જોગસોં ન બંધે પૈ તથાપિ જ્ઞાતા ઉદયમી બચાવ્યો જિન બૈનમેં; જ્ઞાનદૃષ્ટિ હેતુ વિષે જોગનિસોં હેતુ દોઝ, ક્રિયા એક સ્થેત યોં તોં બૈન નાંહિ જૈનમેં; ઉદૈ બલ ઉદયમ ગૈ પૈ ફલકોં ન ચહે નિરદૈ દસા ન હોઈ હિરદેકે નૈનમેં; આલસ નિરુદયમકી જૂમિકા મિથ્યાત માંહિ, જહાં ન સંજ રૈ જીવ મોહનીંદ સૈનમેં ॥ ૪૪ ॥

અર્થ:- જીવ છે તે કદાપી કર્મજાલથી બંધાય નહીં, અને જોગથકી પણ બંધાય નહીં, અને હિંસાથકી પણ ન બંધાય, જોગવડે ન બંધાય, તોપણ જિનેશ્વરના વચનથકી જ્ઞાતા જીવને ઉદયમીજ વચાવ્યું છે. જ્ઞાનનેવિષે દૃષ્ટિ પણ આપે છે, અને વિષયજોગમાં પ્યાર પણ રાખે છે, એવી બે ક્રિયા એક સ્થેત કે ૦ એક આત્માવિષે એક સ્થાનકવિષે કરે છે, એવું તો જૈનવાસીમાં બને નહીં; અને જે જ્ઞાની હોય તે ઇટલું તો કરેકે જે સંહનન કે ૦ સંઘયણ પ્રમુખ કર્મનો ઉદય બલ છે, તેથી યથાયોગ્ય તે ક્રિયાવિષે ઉદયમવંત થાય, અને તેના ફલને ઇચ્છે નહીં, ને હૃદયરૂપ નેત્રનેવિષે નિર્દય દશાવંત ન થાય, અને આલસ નિરુદયમ તો મિથ્યાત્વમાંજ પામિયેં, એથી આલસ ને નિરુદયમની મિથ્યાત્વ જૂમિકા છે, જે જૂમિકાનેવિષે જીવ મોહનિદા હેતો થકો સયનદિશામાં રહે છે, અને પોતાના સ્વરૂપને સંજારતો નથી. ॥ ૪૪ ॥

હવે જે ઉદય માફક ક્રિયા કહી તેથી ઉદય બલની વ્યવસ્થા કહેહે:-

અથ ઉદે વ્યવસ્થા વર્ણન:-

દોહા:- જબ જાકૌ જૈસે ઉદે, તબ સો હૈ તિહિ થાન ! સકતિ મરોરૈ જીવકી,
ઉદે મહા બલવાન ॥ ૪૫ ॥

અર્થ:- જે કાલનેવિષે જેનો જેવો ઉદય થાય તે કાલનેવિષે તે સ્થાન કે
તે સ્વરૂપમાં જીવ રહે છે, તે જીવની શક્તિ મરોડીને પોતાની શક્તિ પ્રગટ કરે, એથી
કર્મ ઉદય મહા બલવાન છે ॥ ૪૫ ॥

હવે ઉદય બલ ઉપર દૃષ્ટાંત આપેહે:-અથ ઉદે બલ વર્નન:-

સવૈયા શ્કતીસા:-જૈસે ગજરાજ પચો કર્દમકે કુંમવીચ ઉદયમ અદૂટૈ ન પૈટૂ
ટે હુ:સ્વ ઇંદસોં; જૈસે લોહ કંટકકી કોરસોં ઝરખ્યો મીન, ચેતન અસાતા લહે
સાતા લહે સંદસોં; જૈસે મહાતાપ સિરવાહિસોં ગરાસ્યો નર,તંકે નિજકાજ ઊઠી સ
કૈ ન સુઠંદસોં; તૈસે જ્ઞાનવંત સબ જાનૈ ન વસાઈ કબુ, બંધ્યો ફિરૈ પૂરબ કરમ
ફલ ફંદસોં ॥ ૪૬ ॥

અર્થ:- જેમ હાથી કર્દમના કુંમમાં પડ્યો પછે તેમાંથી નિકલવાને ઉદયમ અ
દૂટૈકે કરેહે, પણ તે હુ:સ્વદંમથી ટૂટી શક્તો નથી, જેમ હૃદયમાં લોહ કટકી કે
લોઢાના કાંટાની અણીમાં જરાયો એવો મજબૂત થઈ શક્તો નથી, તેથી મત્સરું
ચેતન અશાતા પામે, અને સંદ કે ટૂટે તો શાતા લહે પણ ટૂટે નહીં, વલી કોઈ
માણસ તાપજ્વર અને માથાના દરદથી હેરાન થતો પથારીમાં પડી રહ્યો હોય
અને તે મનુષ્ય પોતાના કાર્ય કરવાને વાસ્તે તેમાંથી ઊઠવાના અનેક ઉપાય કરતો
ઊતાં પોતાના સ્વહંદથી ઊઠી શક્તો નથી, તેમજ જ્ઞાનવંત જીવતો સર્વ હેય ઉપા
દેય જાણે છે પણ કોઈ પોતાનું બલ ચાલે નહીં પૂર્વ સંચિત કર્મના ફલના ફંદ
થી ઇટલે કર્મના ઉદયથી બાંધ્યો ફિરે છે ॥ ૪૬ ॥

હવે આલસીને નિરુદ્યમીની જેવી અવસ્થાહે તેવી બતાવે છે:-અથ યથાવસ્થા વર્નન:-

ચૌપાઈ:-જે જિય મોહનીંદમેં સોવૈ, તે આલસી નિરુદ્યમિ હોવૈ; દૃષ્ટિસ્થો જિ
જે જગૈ પ્રવીના; તિન્હિ આલસ તજિ ઉદયમ કીના ॥ ૪૭ ॥

અર્થ:- જે જીવ મોહરૂપ નિદ્રાનેવિષે સુઈ રહ્યા છે, તે જીવને આલસુ કહી
ને તેજ નિરુદ્યમી કહેવાય. અને જે પ્રવીણ જીવ જ્ઞાનદૃષ્ટિ સ્થોલી જાગૃત છે, તે આ
લસ તજીને ઉદયમ કરે છે ॥ ૪૭ ॥

હવે આલસુ ને ઉદ્યમીની ક્રિયાનું વર્ણન કરે છે:-અથ યથાવસ્થાતથા ક્રિયા કથન:-

सवैया इकतीसा:— काच बांधे सिरसों सुमनी बांधे पायनिसों, जानै न गवार कैसी मनी कैसो काच है; योंही मूढ जूठमें मगन जूठहिकों दैरै, जूठ बात माने पै न जानै कहा साच है; मनीकों परखि जानै जोहरी जगत मांहि, साचकी समु जी ज्ञान लोचनकी जाच है, जहांको जु वासी सो तो तहांको मरम जानै, जाको जैसो स्वांग ताको तैसेरूप नाच हैं ॥ ४८ ॥

अर्थ:— काचने माथाउपर बांधे अने मणीने पगे बांधे, एवा गमार लोकने खबर नथी होती के काचशी वस्तु ठे, अने मणीशी वस्तु ठे, एम मूढ अज्ञानी जीव जूठी वातमां मग्न रहे, जूठा कार्यमां दोड़े, अने जूठी वात माने, पण एम न जाणे के एमां साच केटलुं ठे, मणी रत्ननी तो जे ऊवैरी होय तेज जगतमां परिक्षा करीशके, तेमज साचानी समज पण तेनेज पड़े, जेने ज्ञानरूपी लोचननी उत्पत्ति थई होय केमके, जे जिहांनो वासी होय ते तिहांनो मरम जाणे, एटले मिथ्यात जूमिकानो वासी मिथ्यातनेज ग्रहे अने सम्यक्त जूमिकानो वासी ते समकितनेज साचुं माने, मतलब जे जेवो वेष धरी आवे ते तेवोज नाच नाचेठे. ॥ ४८ ॥

हवे जे जेवी क्रियाकरे ते तेबुं फल पामे ते कहेठे:—अथ यथाक्रिया तथा फलकथनं दोहा.— बंध बधावे अंध वहै, ते आलसी अजान; मुक्ति हेतु करनी करै, ते नर उद्यमवान. ॥ ४९ ॥

अर्थ:— जे नाव अंध थईने बंधने वधारे, ते अजाण आलसी केहेवायठे अने जे मुक्ति हेतुने अर्थे क्रिया करेठे, ते मनुष्य उद्यमवंत केहेवाय ठे. ॥ ४९ ॥

हवे जो ज्ञानहोय तो वैराग्यपण होय अने जो वैराग्य न होयतो ज्ञान पण न होय तेथी ज्ञानवैराग्यनुं सहचारपणुं कहेठे:—अथज्ञानवैराग्य सहचारत्ववर्णनं:—

सवैया इकतीसा:—जबलगु जीव शुद्ध वस्तुकों विचारै ध्यावै तबलगु जोगसों उदासी सरबंग है; जोगमें मगन तब ज्ञानकी जगन नाहिं, जोग अनिलाषकी दशा मिथ्यात अंग है; तातें विषै जोगमें मगन सो मिथ्याति जीव, जोगसों उदासि सो समकिति अजंग है; ऐसी जानि जोगसों उदासि वहै मुगति साधै, यहै मन चंग तो कठोत मांहि गंग है. ॥ ५० ॥

अर्थ:— जाहांसुधी जीव शुद्ध वस्तुना विचारमां दोड़तो होय, ताहांसुधी सर्व अंगनेविषै जोगथी उदासीनपणुं जोवामां आवे; अने ज्यारे जोगमां मगन रेहेतो होय, ल्यारे तो ज्ञाननी जगन के० जागृती न होय, केमके जोग अनिलाषनी दशामां वर्तवुं तेतो मिथ्यातनुं अंग ठे, तेथी विषयजोगमां मगन रहे ते जीव मिथ्या

તી કેહેવાય, અને જે વિષય જોગથી ઉદાસી રહે તે તો અજંગ સમકેતી છે. એવું જાણીને અહો જીવ્યલોકો જોગથી ઉદાસ થઈ, ને મુક્તિને સાધો તે ઉપર દૃષ્ટાંત કહે છે કે, 'જેનું મન ચંગું છે તેને કથરોટમાં જ ગંગા છે, મતલબ કે કથરોટમાં નાતાં થકા ગંગા સ્નાનનું ફળ પામે છે. ॥ ૫૦ ॥

હવે મોહના અધિકારને વિષે ચાર પદાર્થનું સ્વરૂપ કહે છે:-

અથ પદાર્થ ચતુષ્ક કથન:-

દોહા:- ધરમ અર્થ અરુ કામ સિવ, પુરુષારથ ચતુરંગ ; કુધી કલપના ગદિ રહે, સુધી ગહે સરવંગ ॥ ૫૧ ॥

અર્થ:- ધર્મ, અર્થ, કામ, ને મોહ, પુરુષાર્થના એ ચાર અંગ છે, એ પુરુષાર્થ વિષે કુધી કે ૦ કુમતિવાલો પોતાની મતિ કલ્પનાને જાલીને બેસે છે, અને સુધી કે ૦ પંક્તિ પુરુષ છે તે સર્વાંગનું ગ્રહણ કરે છે ॥ ૫૧ ॥

હવે ચારે પદાર્થની ન્યારી ન્યારી વ્યવસ્થા સુમતિ અને કુમતિના મન આશ્રી કહે છે:- અથ પદાર્થ વ્યવસ્થા કથન:-

સવૈયા શ્કતીસા:- કુલકો આચાર તાહિ મૂર્ખ ધરમ કહે, પંક્તિ ધરમ કહે વસ્તુકે સુજાણકો ; સેહકો સ્વજાનો તાહિ અજ્ઞાની અર્થ કહે, જ્ઞાની કહે અર્થ દરવ દરસાણકો ; દંપતિકો જોગ તાહિ હુરબુદિ કામ કહે, સુધી કામ કહે અનિલાષ ચિત્ત આણકો, શ્વલોક યાનકો અજાણ લોક કહે મોહ, મતિમાન મોહ કહે બંધકે અજાણકો ॥ ૫૨ ॥

અર્થ:- જે મૂર્ખ જન હોય તે પોતાના કુલના આચારને ધર્મ કહે છે, અને પંક્તિજન તો વસ્તુનાં સ્વજાણને ધર્મ કહે છે, અજ્ઞાની જન હોય તે સેહના સ્વજાણને જો સોનું રૂપ જવાહિર વગેરે છે તેને અર્થ કે ૦ શ્વ કહિ બતાવે છે, અને જ્ઞાની જન હોય તે શ્વના દરશાવને અર્થ કહે છે ; એટલે શ્વશ્વને અર્થ કહે છે. હુરબુદિ જન સ્ત્રી નરતારના જોગ સંયોગને કામ કહે છે, પણ સુધી કે ૦ પંક્તિ જન તો ચિત્તની શ્વ અનિલાષને કામ કહે છે, અને જે શ્વનો સ્થાનક છે, તેને અજાણ લોક મોહ કહે છે, અને જે મતિમાન એટલે પંક્તિ લોક છે તે તો જે થકી બંધનો અજાણ થાય છે, એટલે બંધના નાશને મોહ કહે છે ॥ ૫૨ ॥

હવે ચારે પુરુષાર્થને અધ્યાત્મરૂપ કહે છે:- અથ પુરુષાર્થ ચતુષ્ક અધ્યાત્મરૂપકથન:-

સવૈયા શ્કતીસા:- ધરમકો સાધન જી વસ્તુકો સુજાણ સાધે, અર્થકો સાધન વિલેહ દર્વ શ્વમે ; યદે કામ સાધના જી સંગહે નિરાસ પદ, સહજ સ્વરૂપ મોષ સુ

इता प्रगटमें; अंतर सुदृष्टियों निरंतर विलोकै बुध, धरम अरथ काम मोठ निज घटमें; साधन आराधनकी सोंज रहै जाके संग, नूलो फिरै मूरख मिथ्यातकी अलटमें॥५३॥

अर्थ:-धर्मनुं साधन तो तेने कहीये के जे वस्तुना स्वभावने साधवो एटले वस्तुना स्वभावने यथार्थ जाणवो, अर्थनुं साधन तेने कहीये के जे पट् इव्यने विलक्षण के० जुदां जुदां जाणवां; काम साधन तेनुं नाम ठे के. जे निरास पदनो संग्रह करवो, एटले निस्पृह दशामां रहेबुं; मोक्षनुं साधन ते ठे, के जेवडे पोतानी सहज स्वरूप शुद्धता प्रगट जावमां करवी, ए रीते अंतरदृष्टि वहे एटले ज्ञान दृष्टि थकी बुद्धिमान पुरुष धर्म अर्थ काम ने मोक्ष ए चारपुरुषार्थने निरंतर पोताना घटमां देखे; एम चारे पुरुषार्थ साधवानी जेना संघाते सोंज के० सामग्री रहे ठे, तोपण मूर्ख जे ठे ते मिथ्यातनी अलटमां नूल्या फिरे ठे ॥५३॥

हवे शुद्ध व्यवहार नये करी वस्तुनुं सत्य स्वरूप कहेठे:-

अथ शुद्ध नय वस्तु स्वरूप कथन:-

सवैया इकतीसा:- तिहूं लोकमांहि तिहूं काल सब जीवनिकों, पूरव करम उदै आइ रस देतु है; कोउ दीरघाउ धरै कोउ अलपाउ मरै, कोउ दुखी कोउ सुखी कोउ समचेतु है; याहीमें जीवायो याही माख्यो याहि सुखी कख्यो दुखी कख्यो ऐसी मूढ आपु मानी जेतु है; याही अहं बुद्धिसों न विलसै नरम मूल यहै मिथ्या धरम करम बंध हेतु है. ॥ ५४ ॥

अर्थ:- त्रणे लोक तथा त्रणे काल तेनेविषे जगतवासी सर्व जीवने पूर्व संचित कर्म उदय आवेठे, ने ते पोतानो कडवो तथा मीठो रस आपेठे, तेणे करी ने कोई दीर्घ आयुष्य नोगवी मरेठे, ने कोई अल्प आयुष्यमांज मरेठे, कोई दुःखी ठे, अने कोई सुखी होयठे, कोई समचित के० सम जावमां रहेठे, एम पोत पोतानी कमाईथी सर्व जीव सुखी अथवा दुःखी ठे. तेने मूढ प्राणी जे ठे ते पोताना साधन मानेठे के, जो में फलाणाने जीवाड्यो, फलाणाने मारी नाख्यो, फलाणाने दुःखी कीथो, ने फलाणाने सुख आप्युं. एवो मूढ अहं बुद्धीथी नर्ममां छुट्यो फरेठे, अने ए नूल एनी मटती नथी, एज मिथ्या धर्म मूढने कर्मबंधनो हेतु थायठे॥५४॥

हवे फरी मूढनीज व्यवस्था कहेठे:- अथ मूढता कथन:-

सवैया इकतीसा:- जहांजों जगतके निवासी जीव जगतमें, सबै असहाय कोऊ काहुको न धनी है; जैसी जैसी पूरव करम सत्ता बांधि जिन, तैसी तैसी उदैमें अवस्था आइ बनी है; एते परि जो कोउ कहै कि में जीवावों मारों इत्यादि अने

ક વિકલપ વાત ઘની છે ; સો તો અહં બુદ્ધિસોં વિકલ નયો તિહૂં કાલ, મોલે નિ જ આતમ સકતિ તિન્હ હની છે. ॥ ૫૫ ॥

અર્થ:- જાંઠાંસુધી જીવ જગતમાં નિવાસ કરેઠે તાંઠાંસુધી એક બીજાને અસહાય પણે રહેઠે, કોઈ કોઈનો સહાયકારી નથી, તેમ કોઈ કોઈનો ધણી નથી, અને જે વી જેવી પૂર્વ કાલનેવિષે કર્મસત્તા બાંધી રાખીઠે, તેવી તેવી ઉદય કાલનેવિષે જી વની અવસ્થા બનેઠે ; એટલા ઉપર જે કોઈ કહે કે મેં આને જીવાડ્યો ને અને મા ર્યો, ઇત્યાદિ અનેક મનના વિકલ્પની વાતો ધણી ઠે, તે સઘલી અહંબુદ્ધિ થકી થાય ઠે, અને તે જીવ ત્રણે કાલને વિષે અહંકાર બુદ્ધિમાં મોલે ઠે, તેણે શુદ્ધ જ્ઞાનશક્તી ને હણી ઠે, અને તે જીવની એ મૂઢ અવસ્થા કેહેવાય ઠે એ રહસ્ય ઠે ॥ ૫૫ ॥

હવે ચાર પ્રકારે કરીને જીવની વ્યવસ્થા ઉપર ચાર દૃષ્ટાંત આપેઠે:-

અથ ચાર પ્રકાર જીવ વ્યવસ્થા કથન:-

સવૈયા ઇક્તીસા:- ઉત્તમ પુરુષની દશા જ્યોં કિસમિસ ડાઘ, બાહિજ અંતર વિરાગી મૂઢ અંગ હૈ ; મધ્યમ પુરુષ નારીયર કેસી નાંતિ લિયે, બાહિજ કવિન હિ ષ કોમલ તરંગ હૈ ; અધમ પુરુષ બદરીફલ સમાન જાકે બાહિરસોં દિસૈ નરમાઈ દિલ સંગ હૈ ; અધમસોં અધમ પુરુષ પુંગીફલ સમ, અંતરંગ બાહિર કઠોર સરવંગ હૈ ॥

અર્થ:- ઉત્તમ પુરુષની દશા કિસમિસ ડાઘ જેવી ઠે, જેમ કિસમિસ ડાઘ બા હિરથી ને અંદરથી કોમલ ઠે, તેમજ ઉત્તમ પુરુષ બાહ્ય વ્યવહાર અને અન્યંતર વ્યવહારમાં પણ મૂઢ અંગ કે ૦ કોમલ ઠે, મધ્યમ પુરુષ નારીયલ સરીખો ઠે, જેમ નારીયલ બાહ્ય વ્યવહારમાં કઠોર અને અન્યંતર કોમલ ઠે, તેમ મધ્યમ પુરુષ પણ બાહ્યથી કઠણ અને હૃદયામાં કોમલ હોય ઠે, અધમ પુરુષ બોર સમાન ઠે, જે મ બોર બાહ્ય વ્યવહારનેવિષે નરમ દેખાયઠે, ને માંદેથી કઠોર ઠે, તેમ અધમ પુરુ ષ બાહ્ય નરમાઈ રાખે પણ અંતરમાં સંગ કે ૦ પાષાણ જેવો કઠણ હોયઠે, અને અધમાધમ પુરુષ પુંગી ફલ કે ૦ સોપારી જેવોઠે, જેમ સોપારી બાહરને અંદર સર્વો ગમાં કઠોર ઠે, તેમ અધમાધમ પુરુષ માંદે અને બાહ્ય સઘલે કઠોર હોયઠે ॥ ૫૬ ॥

હવે ઉત્તમ પુરુષની દશા કહી બતાવેઠે:- અથ ઉત્તમ પુરુષ કથન:-

સવૈયા ઇક્તીસા:- કીચસો કનક જાકે નીચસો નરેસપદ, મીચસી મિત્તાર્ઈ ગરવાઈ જાકે ગારસી ; જહરસી જોગ જાનિ કહરસી કરામાતિ હહરસી હૌંસ પુદ ગલ ઠબિ ઠારસી ; જાલસો જગ વિજાસ જાલસો શુવન વાસ, કાલસો કુટંબ કા

ज लोक लाज लारसी; सीठसो सुजस जानै बीठसो बखत मानै, ऐसी जाकी रीति ताही वंदत बनारसी. ॥ ५७ ॥

अर्थ:- जे पोताना हैयानेविषे सुवर्णने कादव सरखुं जाणे, अने नरेश पद के० राज्य गादीने नीच सरखी जाणे, मित्राईने मीचसी के० मर्ण जेवी जाणे, ने गरवाई के० वडाई ते लीपवानी गार जेवी जाणे, रमायन प्रमुख इव्यजोगनी जातीने ते जेर सरखी जाणे, मंत्र शक्तीवडे जे करामत थाय तेने कहर सरखी जाणे, देशी जाषानेविषे हहर के० अनर्थ ते सरखी होंस ने, अने पुदगलनी ठबी ते राख समान जाणे, माया रूप जाल तथा जगतनो विदास तेने जाल जेवो जाणे, जुवनवास के० घरवास ने तीरना जाल समान जाणे, कुटुंब कार्यने काल समान करी जाणे, लोकलाज राखवी ते मोहडानी लाल जेवी जाणे, सुयशने सीठ के० नाकना मेल समान जाणे, जाग्योदयने विष्टासमान जाणे, एवी जेनी रीत होय तेने बनारसीदास वंदना करे ॥ ५७ ॥

हवे मध्यम पुरुषनी दशा बतावे ठे:- अथ मध्यम पुरुष यथा:-

सवैया इकतीसा:- जैसे कोउ सुनट सुजाय उग मूरखाय, चेरा जयो उगनीके घेरामें रहतु है; उगोरी उतरि गई तब तांहि सुधि नई, पखो परवस नाना संकट सहतु है तैसेही अनादिको मिथ्याति जीव जगतमें, मोलै आठों जाम विसराम न रहतु है; ज्ञान कला जासी जयो अंतर उदासी पैं तथापी उदै व्याधिसों समाधि न सहतु है ॥ ५८ ॥

अर्थ:- जेम कोई स्वजावे सुनट होय ने तेने कोई उग मजे ने ते सुनटने कोई जडी मूली खवरावे, तेथी ते सुनट उगनो चेलो थई जाय, अने उगना घेरामां पड्यो रहे, पढी ते सुनटे जे मूली खाधेली तेनी असर नीकली जाय ने पाठो पोतानी शुद्धिमां आवे, तेवारे ते उगने दुर्जन करी जाणे, पण पोते परवश पड्यो तेथी नाना प्रकारना संकट सहन कखा करे ठे, तेम अनादि कालनो मिथ्यात्वी जीव परवस पडेलो नाना प्रकारना संकट सहन करे, ने आठ प्रहर संसारमां विकल थई ने मोले, पण विश्राम लिये नही, एटलामां ज्ञान कलानो जास थयो, तेवारे अंतरमां उदासी थयो तो पण कर्मना उदयरूप व्याधी वडे समाधि लहेतो नथी, आश्रवमांज रहे ॥ ५८ ॥

हवे अधम पुरुषनी दशा दृष्टांत दर्शने दृढावे ठे:- अथ अधम पुरुष यथा:-

सवैया इकतीसा:- जैसे रांक पुरुषके जाये कानी कोडी धन, उजूवाके जाय

जैसे संजाई बिहान है ; कूकरके जाये ज्यों पिमोर जिरवानी मठा, सूकरके जाये ज्यों पुरीष पकवान है ; वायसके जाये जैसे नींबकी निबोरी दाख, बालकके जाये दंत कथा ज्यों पुरान है ; हिंसकके जाये जैसे हिंसामें धरम तैसे, मूरखके जाये सुज बंध निरवान है ॥ ५९ ॥

अर्थः— जेम रांक पुरुषने काणी कोडी ठे तेहीज धन मनाय ठे, अने जेम घु वडने संख्याकाल प्रजात मनाय ठे, अने कुकडाने पिमोर जीरवानी के० गाय जें सनुं पाणी ते दहीनो यडो मनाय ठे. अने सूकर के० सूअरने पुरीष के० विष्टा तेज पकवान मनायठे, अने कागडाने लींबोनी तेज डाहू जेवी मनायठे, अने बालकने दंत कथा के० लोकनी कथा ठे तेज पुराण मनाय ठे. ने हिंसकने हिंसा मांज धरम मनाय ठे. तेमज मूर्खने पुन्यबंध ते निरवाण के० मोक्षपद मनाय ठे, ए अधम पुरुषनी दशा जाणवी ॥ ५९ ॥

हवे अधमाधम पुरुषनी दशा दृष्टांतेकरी दृढावेठेः—अथ अधमाधम पुरुष यथाः—
सवैया इकतीसाः— कुंजरकों देखि जैसे रोष करी चुंसे खान, रोष करै निर्धन बिलोकि धनवंतकों ; रैनके जगैयाकों बिलोकि चोर रोष करै मिथ्यमति रोस करै सुनत सिद्धंतकों ; हंसकों बिलोकी जैसे काग मनि रोष करै, अजिमांनी रोष करै देखत महंतकों ; सुकवियों देखि ज्यों कुकवि मन रोष करै ल्योंही डुरजन रोष करै देखि संतकों ॥ ६० ॥

अर्थः— जेम हाथी जोईने कुतरा रीशे नराईने चुंकेठे, जेम निर्धन पुरुष धनवा नने जोईने रीशे नराय ठे, जेम राते जागनार पुरुषने जोईने चोर रीशे नराय ठे, जेम मिथ्याती सिद्धांतने शांजली रीशे नराय ठे, जेम हंसने जोईने कागडो री शे नराय ठे, जेम महंतने जोईने अजिमांनी रीश करे ठे, जेम सुकवि के० सारा क विने जोईने कुकवि के० नठारो कवि रीशे बले ठे. तेम अधमाधम पुरुष साधुने जो ईने दुष्ट मन वडे रीशे नराय ठे ॥ ६० ॥

हवे बली अधमाधम पुरुषनी चाल कहैठेः—अथ पुनः अधमाधम पुरुष वर्णनः—

सवैया इकतीसाः—सरलकों सठ कहै वकताकों धीठ कहै, बिनो करे तासों कहै धनको अधीन है ; ठमीको निबल कहै दमीकों अदत्ती कहै, मधुर वचन बोलै ता सों कहै दीन है ; धरमीकों दंजी निसट्टहीकों गुमानी कहै, तिशना घटावै तासों कहै जागहीन है ; जहां साधु गुण देखै तिन्हकों लगावै दोष, ऐसो कबु डुरजनको हि रदो मलीन है. ॥ ६१ ॥

अर्थ:- सरल चित्तवालाने शठ के० मूर्ख कहे, वक्ता के० कथा कीर्तन वांच नारने धीव कहे, विनय करनारने कहेके एतो धननी आधीनताथी करेले, हुमावं तने निरबल कहे, इंडिय दमन करनारने अदाता कहे, अने मधुर जापण करना रने कहे एतो गरीब बीहामणो ठे, धरमीने दंजी कहे, अने निस्प्रीहीने अहंकारी कहे ठे, तृष्णा ठोडनारने जाग्यहीन कहे, ज्यां एवां सरलतादिक गुण देखे त्यां दूषण लगाडे, एवं दुर्जननुं हश्युं मलीन के० मेलुं होय ठे. अने एवा दुर्जननेज अधमाधम पुरुषनी प्रकृति जाणवी ॥ ६१ ॥

हवे मिथ्यादृष्टीनी अहंबुद्धिनुं वर्णन करे ठे:- अथ मिथ्यादृष्टी वर्णन:-

चौपाई:- मैं करता मैं कीन्ही कैसी; अब यों करों कहौ जो ऐसी; ए विपरीत जाव है जामें; सो वरतै मिथ्यात दसामें. ॥ ६२ ॥ दोहरा:- अहं बुद्धि मिथ्या दसा, धरे सु मिथ्यावंत; विकल जयो संसारमें, कैर विलाप अनंत. ॥ ६३ ॥

अर्थ:- हुं कर्ता हुं, आ वर्तमान कालमां केवी वात करुं, नविष्य कालमां जेवी कहीस तेवी करीश, एवी अहं बुद्धि ए विपरीत जाव ठे, अने ए जाव मिथ्या त दशाना ठे ॥ ६२ ॥ जे एवी अहंबुद्धि ठे तेज मिथ्यात दशा ठे, अने ए मिथ्यातद शाने धारण करे, तेज मिथ्यावंत केहेवाय ठे, अने एवा पुरुषोज संसारनेविषे वि कल थका संसारमां नटकता दुःख सहता अनंत विज्ञाप करेले. ॥ ६३ ॥

हवे मूढ प्राणीनी व्यवस्था कही देखाडे ठे:- अथ मूढ व्यवस्था कथन:-

सर्वथा इकतीसा:- रविके उदोत अस्तहोत दिनदिन प्रति, अंजुलीके जीवन ज्यों जीवन घटतु है; कालके असत तिनतिन होत गीन तन, औरके चलत मानो कातसो क टतु है; एते परि मूरखन खोजै परमारथकों, स्वारथके हेतु भ्रम नारथ ठटतु है; लग्यो फिर लोगनिसों पग्यो परजोगनिसों. विषे रस जोगनिसों नेकु न हटतु है. ६४

जैसे मृग मत्त वृषादित्यकी तपतिमां हि तृषावंत मृषा जल कारण अटतु है; तैसे नववासी मायाहंसां हित मानिमानि ठानिगामि भ्रमजूमि नाटक नटतु है; आगे कों ठुकत धाय पावे बढरा चराय, जैसे दृग हीन नर जेवरी वटतु है; तैसे मूढ चेतन सुकृत करतूति करै, रोवत हसत फल खोवत खटतु है. ॥ ६५ ॥

अर्थ:- सूर्यना उदयथी ते अस्तसुधीमां अंजुलीना पाणीनी परें आयुष्य घटतुं जायठे, अने कृण कृणविषे काल जे ठे ते शरीरने घासेठे, तेथी शरीर हीण आयठे, एरीते तन और के० शरीर तरफ काल ग्रसी रह्योठे, एटले जेम शस्त्र कोई वस्तुने कापे ठे तेम कालरूपी शस्त्र शरीरने कापेठे. एवं कार्य थई रह्युं तोपण मूर्खजन जे ठे

તે પરમાર્થને સ્વોજતો નથી, પણ પોતાના સ્વાર્થને માટેજ ધ્રમના નારથને સ્વેચ્છી રહે છે; લોગ કે ૦ પરવસ્તુ જે કામ ક્રોધાદિક તે સાથે લાગો ફિરે છે, અને પરપુજલજોગ તેથી પગ્યો કે ૦ હલિ મલી રહે છે, તેથી વિષયરસને જોગવતાં જરા પણ હટતો નથી.

અર્થ:—વલી જેમ કોઈ જબરો મૂગ હોય છે તે તૃષાદિત્ય કે ૦ તૃષસંક્રાંતનો સૂર્ય ઇટલેજે ઇમાસ તેના તાપને વિષે અતી તૃષાવંત થયો થકો મૃષા કે ૦ જૂઠી ઇચ્છા થકી પાણીને માટે અટતુ હે કે ૦ જટકે છે, તેવી રીતે સંસારી જીવ પરસ્વરૂપ માયાજાળને વિષે હેત રાખીને ઇટલે તેને હિતકારી માનીને ધ્રમરૂપી જૂમીને વિષે ઠરાવ કરી નટની પેટે નાચી રહ્યો છે. તે કેહેવો છે તો જેવો કોઈ દુગહીન કે ૦ આંખવિનાનો પુરુષ હોય ને તે દોરી વાટતો હોય ત્યાં પાસે વાઢું હોય તે દોરીને ચાવી નાખતો હોય તેને તે જાણી શકતો નથી તેથી તેની મેહનત વ્યર્થ જાય છે. તેમ મૂઢ પ્રાણી જે છે તે સુકૃતની ક્રિયા કરે છે ત્યારે રોવત હસત કે ૦ અરતિ અને રતિયેં કરી ક્રિયા કરે છે તેથી તે કરેલી ક્રિયાના પરમ ફલને સ્વોઈ દેય છે. ॥ ૬૫ ॥

હવે ફરી બંધના કરનાર મૂઢ વિષયિની અવસ્થા કહે છે:—અથ મૂઢ વિષયી વર્તન:— સવંયા ઇકતીસા:-- લિયે ડિઢ પેચ ફિરે લોટન કબૂતરસો. ઝલટો અનાદિકો ન કહો શુજટતુ હૈ, જાકો ફલ દુઃખ તાહી સાતાસો કહત સુખ, સહિત લપેટી અસી ધારાસી ચટતુ હૈ; એસે મૂઢ જન નિજ સંપત્તી ન લખે ક્યોંહી, મેરી મેરી નિશિવાસર રટતુ હૈ; યાહી મમતાસોં પરમારથ વિનસી જાઈ, કાંજીકો ફર સ પાઈ દૂધ જ્યોં ફટતુ હૈ. ॥ ૬૬ ॥

અર્થ:— જેમ લોટણ સ્વબુતર હોય તે જો પાંચ બંધ કરીને પેચ જાગ્યો તેથી ઝલટ પાજટ ફરે છે, તેમ મૂઢ પ્રાણી અનાદિ કાલના કર્મબંધ પેચમાં પડેલો છે માટે અવજો માર્ગ ધરે છે, પણ કોઈ રીતે સવજો માર્ગ ધરતો નથી. અને જેનું ફલ દુઃખ છે એવા વિષય જોગવડે જે કંઈક સાતા ઉપજે, તેને સુખ માને છે, જેમ કોઈ મધે લ પેટી તરવારની ધારને ચાટે, જેમાં મધની મીઠાસ થોડી હોય ને તરવારની ધાર તે મીઠાસ ચાખવા જતાં જીજને ઢેદી નાખે તેનું દુઃખ બહુ થાય, તેમ મૂર્ખ પ્રાણી પોતાની જ્ઞાનાદિક સંપત્તીને કદી ઓલખતો નથી, પણ પરવસ્તુને રાત દિવસ મારી મારી માની રહ્યો છે, એજ જૂઠી મમતાવડે પરમાર્થ જાણવાનું વિનાસ થઈ જાય છે; જેમ કાંજીના પાણીના સ્પર્શથી દૂધ ફાટી જાય છે, તેમ મમતાથી પરમારથ બગડી જાય છે. ॥ ૬૬ ॥

હવે મૂઢની અહંબુદ્ધિની વ્યવસ્થા કહી બતાવે છે:—અથ પુનઃ મૂઢ વ્યવસ્થા:—

सवैया इकतीसाः—रूपकी न जांक हिये करमको मांक पिये, ज्ञान दबि रह्यो मिर गांक जैसे धनमें; लोचनकी ढांकसों न मानै सदगुरु हांक, भोजै पराधीन मूढ रांक तिहूँ पनमें; टांक इक मांसकी मलीसी तामें तीन फांक, तीनि कोसो अंक लिखि राख्यो काहु तनमें; तासों कहै नांक ताके राखिवेको करे कांक, लांकसो खरग बांधि बांक धरै मनमें. ॥ ६७ ॥

अर्थः—आत्मानुं रूप हइयामां नथी दीतुं, तेथी कर्मनो मांक पीधो, एटले कर्म नो रस व्यापी गयो, तेणे करी आत्मानुं स्वरूप जे शुद्ध ज्ञान ते दबाई रह्युं, कोनी पेठे जेम धन के० मेघरूप वादलानेविषे चंड ढंकाई रहेले. तेम तथा ज्ञानरूप लोचन उपर मिथ्यातनी ढांक पडी तेथी सदगुरुनी हांक के० आझा तेने मानतो नथी, अने मूर्ख पराधिन थको रांक वचन बोलेले, अने त्रणे कालनेविषे निशंक रहेले. हवे मूढता प्रगट करी बतावेले जे नाकले ते टांक के० एक मांसनी सीमरी ठे ते नेविषे त्रण फांक ठे ते प्रत्यक्ष प्रमाणे देखियें ठैये, ते त्रण फांक केवा देखायले ते कहेले, ते जाणे त्रणनो आंक त्रण फांकवालो कोइए शरीरमांज लखी राख्योले, ते औदारिक अवयवने नाक कहेले, अने ते नाकने राखवाने कांक के० लडाई करे ने विचारे जे मरीजईश तो पण नाक तो रहेसे एवा विचारथी लडाई करेले खड्ग धरेले अने मनमां वांक धरीज राखेले. ॥ ६७ ॥

हवे मूढना विषय रागीपणानी दशा कहे लेः— अथ मूढ विषय वरननः—

सवैया इकतीसाः—जैसे कोष्ठ कूकर क्लृप्त सूके हाम चावे, हाडनिकी कोर चिहू उर चुंने मुखमें; गाल तालू रस मांस मूढनिको मांस फाटे चाटै निज रुधिर मगन स्वादमुखमें; तैसे मूढ विषयी पुरुष रति रीतगने, तामें चित साने हित माने खेद दुःखमें, देखे परतठ बल हानी मज मूत खानी गहे न गिलानि पगी रहे रागरु खमें॥६८॥

अर्थः— जेम कोई कुतरो छुर्यो थको हाडकाने चावे ले, ते हाडकुं सूकुं होय ले, तो पण तेने चारे तरफ फेरवीने ते चाटे ले, ने तेम चाटतां तेना गाल जीजने तालवानी चामडी फाटे ले, अने तेथी लोही नीकले ले ने तेज पोताना लोही ना स्वादथी मगन थई जाय ले, तेमज जे मूढ विषयी पुरुष ले, ते रती के० स्त्री पुरुष संयोगनी रीति जे श्रृंगार रस तेनेविषे मगन रहेले, अने तेथी खेद दुःख उपजे ले, तो पण तेमां सुख माने ले, अने ते कार्यथी प्रत्यक्ष पणे बलनी हाणी थती जाण्ये ले, तथा तेने मज मूत्रनी खाण छुए ले. तेम ठतां तेमां गि

जानपणुं ग्रहण करतो नथी, डुगंजा पामतो नथी, अने रागरूप रुख के० वृक्षमां मली रहेते, तेनो शोक आणतो नथी, उलटो तेमां चित लगावी आनंद मानेते ॥ ६८ ॥

हवे संसारीनी विकलता कहीने साधु जननी व्यवस्था कहे ते:

अथ संसारी तथा मुनी व्यवस्था कथन:-

अमित्र ठंड:- सदा करमसों निन्न सहज चेतन कह्यो; मोह विकलता मानि मिथ्याती व्है रह्यो; करै विकल्प अनंत, अहंमति धारिके; सो मुनि जो थिर होइ ममत्त निवारि के ॥ ६९ ॥

अर्थ:- निश्चयनय वडे सहजरूपे चेतन ते, ते सदा कर्मथी निन्न कह्युं ते, पण व्यवहारमां पडीने मोहनुं विकलपणुं मानीने मिथ्यामती थई रह्यो ते, तेथी मन मां अनंत विकल्प धरीने अहंबुद्धि धारी रह्यो ते, अने जेणे ममत्व निवारण कीयुं ने स्थिरता पाव्यो तेज साधु थयो ॥ ६९ ॥

हवे मिथ्यात जावथकी व्यवहारनुं असंख्यातपणुं कहे ते:-

अथ मिथ्यात्वजाव व्यवहार एकत्व कथन:-

सवैया इकतीसा:- असंख्यात लोक परवान जो मिथ्यात जाव तेई, व्यवहार जाव केवली उक्त है; जिन्हके मिथ्यात गयो सम्यक दरस जयो, ते नियत जीन विवहारसों मुक्त है; निरविकल्प निरुपाधि आत्म समाधि, साधि जे सगुन मो ठ पंथकों दुक्त है, तेई जीव परम दशामें थिररूप व्है के, धरममें दुके न करम सों रुक्त है ॥ ७० ॥

अर्थ:- एक लोकाकाश ते, तेनी असंख्यातपणे कल्पना करीयें, तेना प्रदेश असंख्यात ते, तेप्रमाणेज मिथ्यात जाव ते. जीवना अध्यवसाय स्थान ते, ए व्यवहारजावें केवलोनुं केहेवुं ते, अने जेनुं मिथ्यात गयुं सम्यक् दर्शन थयुं निश्चय जीन थयो. अने व्यवहारथी मुक्त थाय. जेमां विकल्प नथी ते निरविकल्प, अने जेमां उपाधि नही ते निरुपाधि, एवी समाधिथी जे सगुण थईने एटले ज्ञानादिक गुणमय थईने मोक्ष मार्गने जुए ते. ते जीव परम दशामां स्थिर रूप थईने आत्मिक धर्ममां दुके पण कर्मथी रोकाय नही ॥ ७० ॥

हवे गुरुने शिष्य प्रश्न पूछे ते:- अथ शिष्य प्रश्न कथन:-

कवित्त ठंड:- जे जे मोह करमकी परिनिती, बंध निदान कही तुम सब; संतत निन्न शुद्ध चेतनसों, तिन्हिको मूल हेतु कहु अब्ब; कै यह सहज जीवको कौतुक, कै निमित्त है पुजल दब; सीस नवाइ शिष्य इम पूछत, कहै सुगुरु उत्तर सुनु नव ॥ ७१ ॥

अर्थः— मोह कर्मनी जे जे परिनति ठे, एटले राग वेषादिक ठे, ते तो तमे स
र्व बंधनुं निदान कह्युं, अने एतो निरंतर शुद्ध चेतन थकी निन्न ठे, ते माटे ए बं
धनो हवे मूल हेतु कहो; ए बंध थाय ठे ते शुं जीवने सहज कौतुक ठे, के ए
ने पुजल इव्य निमित्त ठे ते कहो एम शिष्य माथुं नमावीने गुरुने पूढे ठे. हवे
गुरु उत्तर आपे ठे के हे जव्य प्राणी एनु उत्तर शान्तो ॥ ७१ ॥

अथ गुरु वचनः—

सवैया इकतीसाः— जैसे नाना वरन पुरी बनाइ दीजै हेठि उज्जल विमल म
नु सूरज करांति है, उज्जलता नासै जब वस्तुको विचार कीजै, पुरीकी जलकसों
वरन जांति जांति है; तैसे जीव दरबको पुगल निमित्त रूप, ताकी ममता सो
मोह मदिराकी मांति है; जेद ज्ञान दृष्टिसों सुनाव साधि लीजे तहां, साचि शुद्ध
चेतना अवाची सुख शांति है ॥ ७२ ॥

अर्थः— जेम सूर्यकांति मणी ठे तेम बीजो काश्मिरी पाषाण तेवोज ठे, ने ते
महा उज्जल ठे, ने तेनी नीचे तरेतरेना रंगनी पुरी बनावी आपिये ल्यारे तेमां
जात जातनो रंग देखाय; पण जारे ते सूर्यकांति मणीना स्वनावनो विचार करि
ये, तारे तो तेनी कांति जे उज्जल ठे, तेज मनमां आवे, अने दीगमां तो नीचेनी
बनावेली रंगनी पुरणीनी जलक पडेठे तेथीज तरेवार रंग वरण देखायठे, तेरीते
जीव इव्यनी अशुद्ध दशानुं निमित्त कारण पुजल इव्य ठे, तेनी ममताथी मोह
रूप मदिरानुं उन्मत्तपणुं ठे, अने ज्यारे जम चेतननी जेद ज्ञान दृष्टीवमे चेतन
नो स्वनाव साधीये, ल्यारे साची शुद्ध चेतनाज नासे. अने अवाच के० वचन गोचर
नही, एवी रीतनी सुख शांति ठे तेज नासे. ॥ ७२ ॥

हवे वस्तुना संयोगथी स्वनावमां जेद पडेठे, ते उपर दृष्टांत आपेठेः—

अथ संयोगिका स्वनाव वर्णनः—

सवैया इकतीसाः— जैसे महिमंमलमें नदीको प्रवाह एक ताहीमें अनेक जांति
नीरकी ढरनि है; पाथरको जोर तहां धारकी मरोरि होति कांकरिकी खानि तहां
जांगकी जरनि है; पौनकी जकोर तहां चंचल तरंग उठे, जूमिकी निचानि तहां
जौरकी परनि है; तैसे एक आतमा अनंत रस पुदगल डूहकी संयोगमें विनाव
की जरनि है. ॥ ७३ ॥

अर्थः— जेम पृथ्वी मंमल उपर नदीनो प्रवाह एकरूप ठे, अने तेज नदीना
प्रवाहमां पाणीनुं बहेबुं अनेक तरेनुं ठे, जे ठेकाणो नदीना प्रवाहमां मोटा मोटा

પથરા આવી અડેલા હોય ત્યાં ધાર મરડાઈને પડે છે, અને જાંઠાં કાંકરી ઘણી હોય ત્યાં જાગની ઝરની કે જે જાગ એટલે પાણીના જરા નજની ઉઠે છે. અને જાંઠાં પવનની ઝકોર ચાલતી હોય ત્યાં ચંચલ તરંગ ઉઠે છે, અને જે ટેકાણે જમીન નીચી હોય છે ત્યાં જોર પડે છે વમલ થાય છે, તેમ આત્મદૃશ્ય છે, તેને પુજલ દૃશ્યનો સંયોગ છે અને રમ જે છે તે પટ ગુણી હાની વૃદ્ધીથી અનંત છે, તેનો સંયોગ થયે આત્માને વિષે વિજ્ઞાવની જરૂરી થાય છે. ॥ ૭૩ ॥

હવે આત્મા અને શરીર એક મેક બંધાઈ રહ્યા છે પણ લક્ષણ જેદ જુદા જુદા છે તે બતાવે છે:-- અથ આત્મશરીર લક્ષણ નિમ્ન કથન:--

દોહરા:-- ચેતન લક્ષણ આત્મા, જડ લક્ષણ તન જાલ; તનની મમતા ત્યાગિ કે, લીજે ચેતન ચાલ ॥ ૭૪ ॥

અર્થ:-- આત્માનું ચેતન લક્ષણ છે. શરીરનું જડ લક્ષણ છે, તથા શરીરની મમતા ઢોળીને ચેતનનું શુદ્ધ જ્ઞાનપણું તેનું ગ્રહણ કરી લેવું. ॥ ૭૪ ॥

હવે નિઃકેવલ આત્માની શુદ્ધ ચાલ કહે છે:-- અથ આત્મા યથા:--

સવૈયા તેઈસા:-- જો જગની કરની સબ ઠાનત, જો જગ જાનત જોવત જોઈ; દેહ પ્રમાણ પે દેહસું દૂસરો દેહ અચેતન ચેતન સોઈ; દેહ ધર પ્રચુ દેહસું નિમ્ન રહે પર ઠન જાણે નહિ કોઈ; જનન વેદિ વિચરન બૂજત અઠનિસોં પરતઠ ન હોઈ. ॥ ૭૫ ॥

અર્થ:-- જે પદાર્થ સર્વ જગતની કરણી કરે છે, એટલે ચતુર્ગતિ ગમન કરે છે, અને જે જગતને જાણે છે, અને જોવત કે જે દેખે છે, પોતાની દેહને પ્રમાણે છે, પણ દેહથી તે જુદો છે. દેહ અચેતન પિંડ છે, અને આત્મા ચેતનપિંડ છે. દેહધારી છે, પ્રચુ છે પણ દેહથી મિત્ર છે. દેહને વિષે પ્રભુ કે જે ઠંકાઈ રહ્યો છે, એને કોઈ લેખતો નથી. પણ એના જે લક્ષણ છે તેને વેદી કે જે જાણીને વિચક્ષણ પુરુષ એને ડેખે છે. એવો એ આત્મા અદ્ધ કે જે ઈંદ્રિયથી પ્રત્યક્ષ નથી. ॥ ૭૫ ॥

હવે દેહની ચાલી કહે છે:-- અથ દેહ યથા:--

સવૈયા તેઈસા:-- દેહ અચેતન પ્રેત દરી રજ રેત જરી મલ લેતકી ક્યારી; વ્યાધિકો પોટ અરાધિકી ડંટ ડપાધિકી જોટ સમાધિસોં ન્યારી; રે જિય દેહ કરે સુખ હાનિ હેતે પરિ તોહિ તુ લાગત પ્યારી; દેહ તુ તોહિ તજેગિ નિદાન પિ તૂંહિ ત જે ક્યું ન દેહકિ યારી. ॥ ૭૬ ॥

અર્થ:-- દેહ અચેતન છે, પ્રેત દરી કે જે જન્મતારૂપ પ્રેતની ગુંફા છે. રજ કે જે જોહી, રેત કે જે વીર્ય તે થકી જરેલી છે, અને મલરૂપ લેતરની ક્યારી છે. વ્યાધી

रोगनी पोट ठे, आराध के० आत्माने बुपावाने उट ठे अने उपाधिनी जोट के०
मेलारूप ठे, एने विषे असमाधिज रहेने, समाधि रेती नथी. माटे अरे जीव ए
देह ते सुखनो नाश करे ठे एवी ठे, तोपण तने ए देह प्यारी लागेने. अरे जीव
तूं समझ के ए देह निदान तनेज तजशे पण तूं ए देहनी यारीनो त्याग करतो नथी.

दोहरा:— सुनु प्राणी सदगुरु कहै, देह खेहकी खानि; धरै सहज दुख दोष
कों, करै मोहकी हानि. ॥ ७७ ॥

अर्थ:— सदगुरु कहेने के अरे प्राणी सांजलो देह ठे ते देह के० धुननी खा
ए ठे. एनो सहज स्वभाव वात पित्त कफ रूप दुःख दोषने धरनारो ठे. अने मोह
नी हानि करे ठे. ॥ ७७ ॥

हवे देहनुं वर्णन करेठ:— अथ देह वर्णन:—

सर्वैया इकतीसा:— रेतकीसी गढी कियों मढी है मसान केसी अंदर अंधेरी
जैसी कंदरा है सैलकी; ऊपरकी चमक दमक पट नूखनकी, धोखे लागे नली जैसी
कली है कनैलकी; आँगुनकी आँमी महा जोंमी मोहकी कनोंडी. मायाकी मसूर
ति है मूरति है सैलकी; ऐसी देह याहिके सनेह याकी संगतिसों व्है रही हमारी
मति कोजू केसे बैलकी. ॥ ७८ ॥ ठौर ठौर रक्तके कुंम केसनिके फुंम, हाम नि
सों नरी जैसे यरी है चुरेलकी; योरेसे धकाके लगे ऐसे फट जाइ मानो. कागदकी
पुरी कियों चादर है चैलकी; सूचै चम वानि ठानि मूढनिसों पहिचानि करै सुखहा
नि अरुखानि बदफैलकी; ऐसी देह याहिके सनेह याकी संगतिसों व्है रही हमारी
मति कोजू केसे बैलकी. ॥ ७९ ॥

अर्थ:— जाणे रेतीनी गढी बांधी होय के मसाणनी मढी एटले अपवित्र ठेका
ए हाड मांसनुं एक थवुं कखुं होय, वली जेनी अंदर सैल के० पहाडनी कंदर के० गुफा
जेवुं अंधारुं ठे, एवा अपवित्र देहरूप स्थान ठे तेउपर नूषणना चमक दमकथी शो
ने ठे, धोखे के० जूठा जनकाथी देह नली लागे ठे. ते उपर दृष्टांत ठे के, जेम
कनेरनी कली उपरथी सुंदर देखाय ठे, पण तेमां अंदर बिलकुल सुवास होती
नथी; तेथी उचाटकारी लागे ठे, अवगुणनी उरमी ठे महाजुंमी ठे, अने मो
हनी कनोडी के० मोहनी काणी आंख ठे, तेथी सूजतुं नथी, अने मायानी मसूर
रति के० मायानो समुदाय ठे; एवी मेलनी मूरती ए देह ठे, एना स्नेहथी अने संग
तथी अमारी मति शेलडी पीलवानुं कोल्हु तेना बलद सरखी बनी गई ठे. ॥ ७८ ॥

वली ए देहनेविषे ठेकाणे ठेकाणे जोहीनां कुंमलां ठे, ने अपवित्र केशनी फुंम

हे, तेमां हामकां जरेलां ठे. जेम चुडेल व्यंतरीनुं स्थानक होय तेवी ए देह ठे. थोडो धको लागवाथी ए देह एवी फुटी जाय ठे के, जेम कागलनी पुडी अने छुं नी मेली चादर ठे, ते जेम जरा टकोराथी फाटी जाय, तेम देह फाटी जाय ठे, एवी ए देहनी ममताथी त्रम वाणी के० मिथ्यावाणी सुचे के० कहे. अने मूढ लोक एनी पिढान राखे ठे, अने ए देह सुखनी हानी करता ठे, अने बदफेलीनी खाण ठे. एवी ए देहना स्नेह तथा एनी सोबत थकी अमारी बुद्धि शेलडी पीलवा ना कोल्हाना बलदनी गति जेवी थई गई ठे. ॥ ७९ ॥

हवे कोल्हुना बलदनी अवस्था अने तेनी बराबर संसारी जीवनी गती ठे, एवं स्पष्ट करी बतावे ठे, अथ कोल्हुका बैलकी अरु संसारी जीव समानरूप कथनः—

सर्वथा इकतीसाः—पाटी बंधे लोचनसों संकुचै दबोचनिसों कोचनिकोसोचसोनि वेदे खेद तनको; धाड़वोही धंधा अरु कंधा माहि लग्यो जोत. वार वार आरस है कायर है मनको; जूखसहे प्यास सहे दुर्जनको त्रास सहे, थिरता न गहे न उ सास लहे ढिनको; पराधीन धूमै जैसो कोल्हुको कमेरो बेल तेसोइ स्वजाव नै या जगवासी जनको ॥ ८० ॥

अर्थः—जेनी आंख उपर पाटी बांधी ठे. दबोच के० पगथी ठेलवुं, तेथी संको चाय ठे, अने परोणानी आरना धोंच वागे ठे, तेनी सोचनांथी शरीरने खंचवा दे न ही, ने दोडतो फिरे पोताना धंधामा धावतोज रहे, ने खांधे जोतर लागो रहे ठे. वार वार आरनो मार पडे ठे, ते सहन कखां करे, अने मननो कायर ठे, जूखने पण वेठे ठे, अने दुर्जननो त्रासपण खमे ठे, अने स्थिरता पकडतो नथी, कृण वार पण सुखे मोडैथी स्वास लई शकतो नथी. एरीतें पराधीन थको जेम कोल्हुनो कमेरो, के० काम करनारो बलद धूमेठे, तेम जगत वासी लोक धूमे ठे, अर्थात् हे नाई कोल्हुना बलद सरखो तेमनो पण स्वजाव ठे ॥ ८० ॥

हवे जगतवासी जीवनी व्यवस्था कहे ठेः— अथ जगतवासी यथाः—

सर्वथा इकतीसाः—जगतमें मोल्ले जगतवासी नर रूप धरी, प्रेतकैसे दीप कि धों रेत कैसे धुहे है, दीसे पटजूखन आनंबरसों निके फिरे फीके ढिनमांजि सांजी अंबर ज्यों सुहे है; मोह के अनल दगे मायाकी मनीसों पगे दाजकी अनीसों लगे कसकेसे फुहे है, धरमकी बुद्धि नाही उरजे नरम माहि नाचि नाचि मर जाहि मरीकेसे चुहे है ॥ ८१ ॥

अर्थः—जगतवासी जीव मनुष्यरूप धरीने डोली रह्या ठे; ए केवा ठे जाणियें

પ્રેતના દીપ છે, તે જેમ જલદી મટી જાય છે, તેમ એ પણ સમજવા. વલી રેતિ ના ઘુમાડા જેવા છે, તથા વસ્ત્ર નૂષણના આડંબરથી શોનાયમાન દેખાય છે. અને કુણેકમાં ફીકા થઈ જાય છે, જેમ સાંજ સમ આકાશમાં વાદલ રંગ બદલે છે, તેમ જાણવા વલી મોહની અગનીથી ઢાળે છે, ને માયાની મની કેળ પોતાપણું તેથી પળે કેળ વ્યાપી રહ્યા છે, જાણિયેં ઢાનની અણીઉપર લાગેલા પાણીના બિંદુ સર ર્યા છે, ઠારના બિંદુ જેવા છે. ધરમની ઓલસાણ જેને નથી અને ધ્રમનેવિષે અરુઝી રહ્યા છે, જેમ મરી ઉતપાદનાં ઉદરડાં નાચી નાચી ને મરી જાય છે. તેમ એ સં સારી જીવ નાચી નાચીને મરણ પામે છે ॥ ૫૧ ॥

હવે જગતવાસીની મોહ વ્યવસ્થા કહે છે:— અથ જગત વ્યવસ્થા કથન:—

સવૈયા શ્કતીસા:— જાસોં તું કહત યહ સંપદા હમારી સોતો, સાધનિ અમારી એસે જૈસે નાક સિનકી; જાસોં તું કહત હમ પુન્ય જોગ પાઈ સોતો, નરકકી સાઈ હૈ વમાઈ દેઢ દિનકી; ઘેરા માંહિ પયોં તું વિચારે સુખ આશિન્હિકો, માશિ નકે ચૂંટત મિઠાઈ જૈસે નિનકી; એતે પરિ હોહિ ન ઉદાસી જગવાસી જીવ, જગમેં અસાતા હૈ ન સાતા એક ઢિનકી. ॥ ૫૨ ॥

અર્થ:— અરે પ્રાણી જેને તું કહે છે કે આ મારી સંપત્તિ છે, તેને તો સાધુ લોકે એવી રીતે નાશી દીધી છે, કે જેમ નાકના મેલને નાશી દેય છે. અને જે બડાઈને તું કહે છે કે પુન્યના જોગથી હું પામ્યો છું તે તો નરકની સહાયી છે, જે રાજાદિકની સાહેબી છે. તે દોડ દિવસની છે. એ પરીવારના ઘેરામાં તું પડ્યો થકો આશ્વનું સુખ સમજે છે, પણ તે મિઠાઈની ઉપર માશીની પેટે ટોળાનો નળજણાટ થઈ રહે તેમ પરીવારનો ઘેરો છે. એવું ઢતાં જગવાસી જીવ ઉદાસ થતો નથી. સાચું જો જોશ્યે તો જગતનેવિષે અસાતાજ છે, એક કુળમાત્ર પણ શાતા નથી. ॥ ૫૨ ॥

દોહરા:— યહ જગવાસી યહ જગત, ઇનસોં તોહિ ન કાજ; તેરે ઘટમેં જગ વ સૈ, તામેં તેરો રાજ ॥ ૫૩ ॥

અર્થ:— એ જે પુર્વે વચાણ્યા એવા જગતવાસી લોક છે, અને એ લોકોનો જ્યાં વાસ છે, તેને જગત જાણવું, એ સાથે સંબંધ રાખવાનું તારું કામ નથી, પણ તારા ઘટનેવિષે જગતનો વાસ છે, અને તે જગતમાં તારું રાજ્ય છે ॥ ૫૩ ॥

હવે જે પિંમે તે બ્રહ્માને એ વાત સાચી છે, એવું સિદ્ધ કરી આપે છે:—

અથ પિંમ બ્રહ્માનં વર્નન:—

સવૈયા શ્કતીસા:— યાહી નર પિંમમેં વિરાજે ત્રિષુવન ધિતિ, યાહિમેં ત્રિવિધ પ

રિણામ રૂપ શૃષ્ટિ હૈ; યાહિમેં કરમકી ઝપાધિ ડુઃખ દાવાનલ, યાહિમેં સમાધિ સુ
ખ બારિદકી વૃષ્ટિ હૈ; યામેં કરતાર કરતૂતિ યાહિમેં વિનૂતિ, યામેં જોગ યાહીમેં
વિયોગ યામેં વૃષ્ટિ હૈ, યાહિમેં વિલાસ સબ ગર્મિત ગુપતરૂપ, તાહિકોં પ્રગટ જાકે
અંતર સુ દૃષ્ટિ હૈ ॥ ૮૪ ॥

અર્થ:-મનુષ્ય પિંડનેવિષે કટીની નીચે પાતાલ લોકહે, નાનિ તે તિર્યક લોકહે,
તે ઊપર ઊર્ધ્વ લોકહે, એવી ત્રિચુવનની સ્થિતિ જાણવી. અને એનેવિષેજ કઈક પરિ
ણામ ઝપજે હે, ને કઈક નાશ પામે હે, ને કઈ સ્થિર હે, એવી ત્રિવિધ શૃષ્ટિ બની
રહી હે; અને એજ પિંડમાં આત્માને કર્મની ઝપાધિ વલગી હે. તેજ ડુઃખકારી દાવા
નલ કે. અગ્નિનો સમુદ્ધ લાગ્યો હે; અને એજ પિંડમાં કોઈવારેં સમાધિ સુખ આવેહે
તેજ વાદલની વૃષ્ટિ જાણવી, તે દાવાનલ ઊપર મેઘની વૃષ્ટિ હે. એજ પિંડમાં કર્મ
નો કર્તા પુરુષ હે, એજ પિંડમાં કર્તાની ક્રિયા હે; એ પિંડમાંજ વિનૂતિ કે. જ્ઞા
નાદિક સંપત્તિ હે, એજ પિંડમાં કર્મનો જોગ ને કર્મનો વિયોગ હે, અને એજ પિંડ
માં આત્માનું વૃષ્ટ કે. દલન જે શુનાશુન ગુણોમાં ઘસડાઈ રહેવું તે હે; એરીતે એ
પિંડમાં ગર્જિત કે. મધ્યનાગમાં ગુપ્તરૂપે સર્વ વિલાસ હે. પણ જેના અંતરમાં સુ
દૃષ્ટીનો પ્રકાશ હે, તેને સર્વ વિલાસ પ્રત્યક્ષરૂપે જણાય હે ॥ ૮૪ ॥

હવે એ વાતનો ઝપદેશ ગુરુ કહે હે:- અથ ગુરૂપદેશ કથન:-

સવૈયા તેઈસા:- રે રુચિવંત પચારિ કહે ગુરુ. તું અપનો પદ બૂઝત નાંહી;
સ્વોજ હિયે નિજ ચેતન લઢન હૈ નિજમેં નિજ ગૂઝત નાંહી; સિદ્ધ સુઠંદ સદા
અતિ ઝઙ્ગલ, માયકે પંદ અરૂઝત નાંહી; તોર સરૂપ ન હુંદકિ દોહિમેં તોહિમેં
હૈ તુહિ સૂઝત નાંહી ॥ ૮૫ ॥

અર્થ:- પચારી કે. બોલાવીને ગુરુ કહે હે, કે રે રુચિવંત જવ્ય, તું પોતાનું
પદ કે. સ્થાન તેને જાણતો નથી. પોતાનું ચેતન લક્ષણ હૈયામાં સ્વોજ, એ પો
તાનું લક્ષણ પોતાને વિષે હે તે ગૂઝત કે. ગુપ્ત નથી; તારું સ્વરૂપ સિદ્ધ સમાન હે
સ્વઠંદ કે. નિજ આધીન હે, સદા અતિ નિર્મલ હે, પણ માયાની જાલના પંદ
માં પડ્યું હે, તેમાંથી બૂટી શકતો નથી; તારું સ્વરૂપ હંદનેવિષે નથી એટલે ઝ્રમ
જાલની દિવિધ દશામાં નથી, તારામાંજ હે, પણ તને સૂઝતું નથી ॥ ૮૫ ॥

હવે જ્ઞાનના પ્રકાશ વડે ઈશ્વરતાને પમાય તે સમજાવે હે:-

અથ જ્ઞાન માહાત્મ્ય કથન:-

સવૈયા તેઈસા:- કેહ ઝદાસ રહે પ્રજુ કારન, કેહ કહીં ઝઠિ જાહિ કહીંકે; કે

६ प्रनाम करै गढि मूरति, केइ पहार चढे चढि ठीके ; केइ कहे असमान के ऊपरि,
केइ कहे प्रभु हेवि जमीके ; मेरो धनी नहि दूरदिशांतर मोमहि है मुहि सृजतनीके.

अर्थ:- कोई पोताना परमेश्वरने उलखवाने उदासी थई बेसी रहे ठे, कोई क
ई क्षेत्रनेविषे जतो रहे ठे, कोई परमेश्वरनी घडेली मूरतिने प्रणाम करे ठे, कोई
परमेश्वरने पामवाने ठीकामां बेसी पर्वतने उपर चढे ठे, कोई परमेश्वरने आस्मा
न उपर ठे एवुं कहे ठे, कोई कहे ठे के, परमेश्वर जमीननी नीचे ठे, ए कुरान
वालानी श्रद्धा ठे; पण एविषे मारो निश्चय तो ए ठे के मारो धणी तो कांई दूर
देश नथी; पण माराविषेज ठे. एम अनुनवथी मने सारुं मालम पडे ठे ॥ ८६ ॥

दोहरा:- कहै सुगुरु जो समकिती, परम उदासी होइ; सुथिर चित्त अनुजो
करै, यह पद परसै सोइ ॥ ८७ ॥

अर्थ:- सदगुरु कहे ठे के जे समकिती होय ते परम उदासी रूप थई चित्त
ने स्थिर राखीने निज अनुनव अन्यासथी पोताना पदने पामे ॥ ८७ ॥

हवे मननी चंचलता दर्शावी तेने स्थिर केम राखवुं ते उपदेशे ठे:-

अथ मन स्वरूप कथन:-

सवैया इकतीसा:- बिनमें प्रवीन बिनहीमें मायासों मलीन, बिनकमें दीन बिन
माहि जेसो शक्र है; लिये दोर धूप बिन बिनमें अनंतरूप कोलाहल गानत मथान
कोसो तक है; नट कोसो थार किधों हार है रहट कोसो नदी कोसो जौर कि
कुंजार कोसो चक्र है; ऐसो मन त्रामक सुथिर आहु केसो होइ ओरहिको चंच
ल अनादिहीको वक्र है. ॥ ८८ ॥ धायो सदा काल पै न पायो कहु साचो सुख
रूपसों विमुख डख कूपवास वसा है; धरमको घाती अधरमको संघाती महा, कु
राफाती जाकी संनिपातीकीसी दसा है, मायाकों ऊपटि गहै कायासों लपटि र
है, जूट्यो त्रम नीरमें बहीरकोसो ससा है; ऐसो मन चंचल पताका कोसो अं
चल सु ज्ञानके जगेसें निरवान पथ धसा है. ॥ ८९ ॥

अर्थ:- आ मन हूणमां प्रवीण थायठे, हूणमां मायानेविषे मलीन थायठे,
हूणमां दीन दशा धरेठे, हूणमां शक्र के ० इंड जेवुं बनेठे, हूणमां दोड धाम
करेठे, हूणमां अनंतरूप धरे ठे, जेम दहीने वलोवता कुलाहल थायठे, तेवुं कु
लाहल ए मन करेठे, वली नट जे नाचनार घुमे तवुं, के अरहटनी माला घुमे ते
वुं, के नदीनो वमल घुमेठे तेवुं, अथवा कुंजारनुं चक्र फरेठे तेवुं कहुं, एवो सदा
काल मननो त्रामक स्वभाव ठे, एवुं ए मन आज केम स्थिर थाय? जाते चंच

ल अने अनादि कालची वाळुं चालनाहं मन ठे. वली केवुं ठे ? ॥ ८७ ॥ हमेशा दोडतुं फरेठे, पण एने किहांय साचुं सुख प्राप्त अतुं नथी, पोताना समाधिसुखची विमु ख अयुंठे, अने दुःखरूप कूप वासमां वस्युं ठे, वली ए मन धर्मनुं घाती ठे, अ ने अधर्मनुं संघाती ठे, एवुं महा कुराफाती ठे, ए मननी दशा तो जेम कोई पुरु षने सनेपात थयो होय तेना सरखी ठे. झोह तथा वंचनाने जट ग्रही लिये ने कायाना मोहथी मगन रहे, ने चम जालमां पमी खुलुंज फरे, जेम कटकनी जी ममां ससलुं आवी पडे ने नमतुं फरे, तेवुं मन ठे. ने पताका के० ध्वजा तेना अं चल के० ठेडानी पठे जाणवुं. ते ज्यारे ज्ञान प्रगटे त्यारे निरवाण के० मोह मार्ग तेने विषे गमन करे एवुं ठे ॥ ८८ ॥

दोहरा.— जो मन विषय कषायमें, वरते चंचल सोइ; जो मन ध्यान विचार सां, रुके सु अविचल होइ ॥ ८९ ॥ ताते विषय कषायसां, फेरि सु मनकी वा नि; छुटातम अनुजोविषे, कीजे अविचल आनि ॥ ९० ॥

अर्थ:— जो मन विषय कषायरूप राग द्वेषमां वर्त्ते तो चंचल जाणवुं. अने जो ए मन राग द्वेष ठांमी ध्यान विचारची रोक्युं रहे तो अविचल जाणवुं ॥ ८९ ॥ माटे विषय कषायमां मननी लागणीठे तेने काडी निज छुटात्मना अनुभवमां लगाडीने आ मनने अविचल करियें. ॥ ९० ॥

हवे मन स्थिर करवाने आत्मानो विचार करवो ते कहेठे:—

अथ विचार शिक्षा कथन:—

सवैया इकतीसा:—अलख अमूरति अरूपी अविनासी अज, निराधार निगम निरंजन निरंध है; नानारूप जेध धरे जेध को न लेस धरे, चेतन प्रदेस धरे चेतनाको पंध है; मोह धरे मोहीसो विराजे तोमें तोहीसो न तोहिसो न मोहीसो निरागी निरबंध है; ऐसो चिदानंद याही घटमें निकट तेरे, ताही तूं विचार मन और सर्व धंध है. ॥ ९१ ॥

अर्थ:— ए आत्मा अलक्ष्य ठे, अमूरति ठे, अरूपी ठे, अविनाशीठे अज के० ज न्यो नही एवो ठे, अने जेने कोईनो आधार नही, ज्ञानरूपी ठे, तथा रंगविनानो ठे, ने बिड विनानो ठे, व्यवहारमां जोईये तो नाना प्रकारना वेष धरनारो ठे, निश्चयमां जोईये तो वेषनो लेश धरे नही मात्र चेतनाना प्रवेशनुं धारण करनारो ठे, अने चेतना नो पंध के० पुंजरूप ठे, ए उपदेश मनने बाह्यात्मानो ठे, ते बाह्यात्मा मनने कहे ठे के, ए चिदानंद जेठे ते राजाठे, ने आ पिंमनो मोह धरेठे, अने हे मन ए चिदानंद

तारामां ताराजेवो विराजे ठे, पण निम्नेनयथकी तारेविषे ने मारेविषे एने मोह नथी, एवुं निरागी निरबंध ठे, एवो जे चिदानंद जगवान ठे, ते अरे मन जे घट मांहे जिहां तुं वसेठे तेज घटमां ते पण वसेठे माटे ते ईश्वरनोज विचार तुं कर, बीजो विचार सर्व ६६ रूपठे. ॥ ९३ ॥

हवे ए चिदानंदनो जे रीते शुद्धानुभव थाय, ते रीते मनने उपदेश करेठे:-

अथ शुद्धानुभव शिक्षा कथन:-

सवैया इकतीसा:- प्रथम सु दृष्टिसों शरीररूप कीजे निन्न तामें और सूक्ष्म शरीर निन्न मानियें; अष्ट कर्मजावकी उपाधि सोई किजे निन्न ताहुमें सुबुद्धिको विलास निन्न जानिये; तामें प्रभु चेतन विराजित अखंमरूप, वहे श्रुत ज्ञानके प्रवान ठीक आनिये; बाहिको विचार करि बाहिमें मगन हुजे, बाको पद साधि वेकों ऐसी विधि ठानिये. ॥ ९३ ॥

अर्थ:-प्रथम सम्यक् दृष्टिवडे शरीररूप बाह्यात्मा निन्न राखवो, ते बाह्यात्मा नेविषे बीजुं सूक्ष्म शरीर कर्म संबंधी अंतरात्मा ठे ते पण निन्न जाएवो, ते अंत रात्माथी परमात्माना ज्ञान दर्शननुं आह्वादन थायठे, एवुं अष्ट प्रकारनुं कर्म तेना जावनी उपाधि ते पण निन्न जाएवी, अने ते अंतरात्मानेविषे सुबुद्धिनो विलास जे जेद ज्ञानादिक ते पण निन्न जाणीये, अने ते सुबुद्धि विलासमां चेतनरूपी प्रभु जे ठे ते अखंमरूपे विराजे ठे, अने ते चेतन श्रुत ज्ञानना प्रमाणथी हृदयमां सारीपठे ठराविये, ए रीते हे मन तुं तेनाज विचारमां मग्न रेजे, ने ते चेतननुं पद साधवाने एटले मोह मार्ग ग्रहवाने एज विधी युक्त ठे एम जाएजे. ॥ ९३ ॥

हवे ज्ञाता जीवनुं स्वरूप वर्णवे ठे:- अथ ज्ञानी जीव कथन:-

चोपाई:- इहि विधि वस्तु व्यवस्था जाने; रागादिक निजरूप न माने; तातें ज्ञानवंत जगमांही, कर्म बंधको करता नांही. ॥ ९४ ॥

अर्थ:- ए रीते वस्तुनी व्यवस्था जाणे अने राग द्वेषादिक जे जाव ठे, तेने पोतानुं रूप न माने, तेणे करीने ज्ञानवंतने जगतमां कर्म बंधनो कर्त्ता कहा नथी आठ कर्म तेने बंध करी शकता नथी. ॥ ९४ ॥

हवे ज्ञातानी क्रिया कहे ठे:- अथ ज्ञाताकी क्रिया कथन:-

सवैया इकतीसा:- ज्ञानी जेद ज्ञानसों विलेखि पुदगल कर्म, आतमाके धर्मसों निराजो करि मानतो; ताको मूल कारन अशुद्ध राग जाव ताके, नासिवेको शुद्ध अनुजो अन्यास ठानतो; याही अनुक्रम पररूप निन्न बंध त्यागि, आपुमांहि अ

પનો સુનાઝ ગહિ આનતો; સાધિ શિવચાલ નિરબંધ હોતુ તિહૂ કાલ, કેવલ વિલોક પાર્ષિ લોકાલોક જાનતો. ॥ ૯૫ ॥

અર્થ:— જ્ઞાતા હોય તે જેદ જ્ઞાનવડે પુદગલિક કર્મનું વિલક્ષણ કેમ કરે તે કહે છે, આત્મિક ધર્મથી પુદગલિક ધર્મને જૂદો કરી જાણે, એમ વિલક્ષણ કરે, અને તે પુદગલ ધર્મનું મૂલ કારણ અચ્છુદ રાગદેષાદિક જાવ છે, તેનો નાશ કરવાને શુદ્ધ અનુજવ અન્યાસ જે રીતે પૂર્વે કહ્યો તે પ્રમાણે અવસ્થા દેખી અન્યાસ રાખે, એ રીતે અનુક્રમે પ્રથમ સુદૃષ્ટિથી શરીરરૂપ ચિન્ન કરવું, એ અનુક્રમે પૂર્વ સંબંધથી અનાદિ કર્મ બંધને ત્યાગીને પોતાને વિષે પોતાનો જ જ્ઞાનાદિક સ્વજાવ ગ્રહણ કરે, એમ શિવ પદની સાધના કરીને ત્રણે કાલ નિર્બંધ થાય, તેવો થઈ કેવલ જ્ઞાન પામીને લોકાલોકને જાણનાર થાય. ॥ ૯૫ ॥

હવે સમ્યક્ત ધારીનું પરાક્રમ કહી બતાવે છે:—અથ સમ્યક્તધારી વંજવ વર્ણન:—

સવૈયા ઇકતીસા:— જૈસે કોઝ હિંસક અજાન મહા બલવાન, સ્વોદિ મૂલ વિર સ્વ ઝલારે ગહિ બાહુસોં; તૈસે મતિમાન દર્વકર્મ જાવકર્મ ત્યાગિ, વ્હૈ રહૈ અતીત મતિ જ્ઞાનકી દસાહુસોં; યાહિ ક્રિયા અનુસાર મિટે મોહ અંધકાર, જગે જ્યોતિ કેવલ પ્રધાન સવિ તાહુસોં; ચુકે ન સકતિસોં હુકે ન પુદગલમાંહિ, હુકે મોષય લકોં રુકે ન ફિરિ કાહુસોં. ॥ ૯૬ ॥

અર્થ:— જેમ હિંસક પુરુષ જીલ પ્રમુખ જે હિંસાના ફલથી અજાણ છે, અને મહા બલવાન છે, તે વૃક્ષના મૂલને સ્વોદીને પઠી પોતાના જુજના બલે કરી તે ને ઝલેડી નાખે છે, તેમ મતિમાન કે ૦ સમ્યક્તી પંક્તિ જે છે, તે પુદગલ સ્વરૂપી ઇચ્છા કર્મને, અને જ્ઞાનાવરણી દર્શનાવરણી ઇત્યાદિ આઠ જાવ કર્મને ત્યાગીને જ્ઞાન દશાવડે અતીત કે ૦ કર્મરહિત થઈ રહ્યો છે, અને ક્ષણ ક્ષણમાં એ ક્રિયાના અનુસારે મોહ અંધકારને મટાવે છે, અને તેથી કેવલ જ્ઞાનની જ્યોતિ ઝડપ થાય, તે જ્યોતિ મતિ જ્ઞાન પ્રમુખ સર્વ જ્ઞાનોમાં પ્રધાન છે, અને એથી અનંત વીર્ય પ્રગટે, ને ફિરિ એ શક્તિ તે ચુકે નહી, અને મોહ સ્થાનને જઈ હુકે, અને કોઈથી રોકાય નહીં ॥ ૯૬ ॥

ઈતિશ્રી નાટક સમયસારવિષે બંધ દાર બાલાવબોધ રૂપ અષ્ટમ સમાપ્ત:

દોહરા:— બંધ દાર પૂરન જયો, જો હુલ્લ દોષ નિવાન; અવ વરનોં સંભેપસોં, મોહ દાર સુખચાન ॥ ૯૭ ॥

अर्थ:- डखने दोषनुं निदान जे बंध तेनो ढार संपूर्ण थयुं. हवे सुखनुं स्था न जे मोह तेनो ढार संक्षेपथी वरणबुं बुं. ॥ ९७ ॥

हवे मोह ढारने आदि ज्ञान विलासने नमस्कार करे ठे:- अथ ज्ञान विलास वर्णन:-

सवैया इकतीसा:- जेद ज्ञान अरासों डफारा करे ज्ञानी जीव, आत्म करम धारा निन्न निन्न चरचै; अनुनौ अन्यास लहै परम धरम गहै, करम जरमको खजानो खोलि खरचै; योंही मोखमुख धावै केवल निकट आवै, पूरन समाधि लहै पूरनके परचै; नयो निरदोर याहि करनो न कहु और, ऐसो विश्वनाथ ता हि बनारसी अरचै ॥ ९८ ॥

अर्थ:- जेम कोई परिहानुं करनार पुरुष मुझ प्रमुख डखने सुलाकनी आर वडे जेदी सुधातु ठे, के कुधातु ठे. तेनो निश्चय करे ठे, तेम ज्ञानी जीव ठे, ते जेद ज्ञानरूपी आर वडे आत्मा तथा कर्म ए बेउने जुदां करे ठे, अने ते बेउने जुदा जुदा चरचे के० तेमां आत्मिक धारानेविषे तो अनुजवनो अन्यास धारण करे, तेथी परम धरम के० गुह समाधि तेनुं ग्रहण करे; अने कर्मजालने जुदी जा एी ठे, तेने सत्ता कर्मरूप खजानो खोलि खरचे के० विखेरी नाखे, तिहां निर्जरा थाय, एवी रूपक श्रेणीने लीधे मोहना सुखने थाय, त्यां केवल ज्ञान टुकडो आ वे, अने पूर्ण आत्म स्वरूपना परिचय थकी पूर्ण समाधि पामे, पढी नव त्रमण नी दोर ठांमीने निरदोर थाय. ते पढी तेने कइ बीजुंरुत्य करवानुं बाकी रहे नही; ने तेथी ते विश्वनो नाथ थयो, तेने बनारसी दास पूजे ठे ॥ ९८ ॥

हवे सुबुद्धि विलास वडे आत्मस्वरूप सधाय ते अधिकार कहेठे:-

अथ सुबुद्धि विलास वर्णन:-

सवैया इकतीसा:- काहु एक जैनी सावधान व्है परम पैनी, ऐसी बुद्धि बैनी घटमांहि मारि दोनी है; पैठी नौ करम जेदि दरब करम ठेदि, सुजाउ विजाउ ता की संधि सोधि लीनी है; तहां मथ्य पाती होइ लखी तिन्हि धारा दोइ, एक सु धामई एक सुधारस नीनी है; मुधासों विरचि सुधा सिंधूमें मगन जई, ए ती सब क्रिया एक समै बीच कीनी है ॥ ९९ ॥ दोहरा:- जैसी बैनी लोहकी, करै एक सों दोइ; जड चेतनकी निन्नता, त्यों सुबुद्धिसों होइ ॥ १०० ॥

अर्थ:-कोई एक जैनी जैन आगमना जाणनारे सावधान थईने परमपैनी के० अति तीक्ष्ण एवी बुद्धिरूप बैनी के० सोनीनी ठीणी ते शस्त्र विशेष, पोताना घटमां नाखी दीधी, पढी ते सुबुद्धिरूप ठीनी नौ कर्म के० आत्म प्रवेशनेविषे

શ્લેષ્મ રૂપ જે રાગ દેષ પરિણામ છે, તે નૌ કરમના જેવ તેના પુજ્જલરૂપી દ્વ્ય કર્મ ને બેદીને સ્વનાવ અને વિનાવતાની સંધી સોધી લીધી છે, ત્યાં સાંધનેવિષે મધ્ય પાતી કે૦ ત્રિહાર્ત બનીને તે પુરુષે બે ધારા લાવી, તેમાં એક તો સુધામડ કે૦ અ જ્ઞાન મય છે, ને બીજી સુધારસ જીની કે અમૃત રસ જીની જ્ઞાન સમાધિમય છે, અર્થે રાગ દેષાદિકની દશા છે, તે સુધા દશા છે, તેથી વિરચિ કે૦ વૈરાગ ધારીને સુધા સિંધુમાં મગ્ન થવું, જ્ઞાન સમાધિરૂપ સુધા સમુદ્રમાં મગ્ન રેવું, એ જે ક્રિયા ક હી તે સર્વ ક્રિયાનો વિચાર એક સમયમાં કરે ॥ ૧૧૧ ॥ જેમ લોઢાની ઢીણી એક ના બે જાગ કરે છે, તેમ જડ ચેતનની એકતા જાંગીને જિન્નતા કરવી તે સુબુદ્ધિ કીજ થાય છે. ॥ ૩૦૦ ॥

હવે જેવું સુબુદ્ધિનું વિલાસ છે, તેવું કહે છે:- અથ સુબુદ્ધિ વિલાસ કથન:-

સવૈયા શ્કતીસા:- (સર્વ હસ્વહર ચિત્રાલંકાર) ધરતિ ધરમ ફલહરતિ કર મ મલ, મન વચ તન બલ કરત સમરપન; જશ્વતિ અસન સિત ચશ્વતિ રસન રિત, લશ્વતિ અમિત વિત કરિ ચિત દરપન; કહતિ મરમ ધુર દહતિ જરમપુર, ગ હતિ પરમ ગુર ગર ઉપસરપન; રહતિ જગત હતિ લહતિ જગતિ રતિ, ચહતિ અગ તિ ગતિ યહ મતિ પરપન ॥ ૧ ॥

અર્થ:-સુબુદ્ધિ જે છે તે ધરમ રૂપ ફલને ધારે છે, કર્મરૂપ મલને હરે છે, અને એ ક્રિયા નેવિષે મન બલ વચનબલ અને કાયાનું બલ તેને સમરપણ કરે એટલે એ ત્રણે બલ તે ક્રિયામાં કામે લગાડે. જશ્વતિ કે૦ સ્વાય છે. સિત કે૦ શીતલ જોજન તે ર સનરિત કે૦ જીજનના સ્વાદવિના જોજન જમે, અમિત વિતકે૦ પરિમાણ વિનાનું પોતાનું જ્ઞાનાદિક ધન ચિત્તરૂપ દર્પણ વડે જુએ, મર્મ ધુર કે૦ મર્મની યાત જે જીવનું સ્વરૂપ તે કહે, અમ પુર કે૦ મિથ્યા નગર તેને બાણે, અને અંતરનેવિષે ડ ટ્કુષ્ટ ગુરુના વચનને ગ્રહણ કરે, અને હૃદયનેવિષે ઉપસરપન કે૦ સ્થિરતા ધારે અને જગતનો હિતકારી થકો રહે, ત્રણે લોકની જક્તિ અને રતિ કે૦ સુખ તેને લહે, એટલે સર્વ લોકને પૂજનીક થાય. હોઈ અગતિ ગતિ કે૦ જેનેવિષે બીજા સા માન્યની ગતિ થતી નથી, તેવી મોક્ષગતિ યાહે, એવો સુમતિનો ડ ટ્કુષ્ટ વિલાસ છે.

હવે જ્ઞાતાનો વિલાસ કહે છે:- અથ જ્ઞાતા વર્નન:-

સવૈયા શ્કતીસા:- (સર્વ ગુરુ અહર ચિત્રાલંકાર) રાનાકોસો બાના લીને આપા સાધે થાના ચીને, ઢાના અંગી નાનારંગી રાના જંગી જોધા હૈ; માયા વેલી જેતી તેતી રેતેમેં ધારેતી સેતી, ફંદાહીકો કંદા રોઢે સેતીકોસો લોધા હૈ; ઘાધા

सेती हांता लोरे राधासेती तांता जोरे बादी सेती नांता तोरै चांदी कोसो सोधा है; जानै जाही ताही नीके मानै राही पाही पीके, गानै बाते माही ऐसो धारावाही बोधा है. ॥ २ ॥

अर्थ:- जे बुध के० ज्ञानी ठे, ते राणा के० राजा जे पातसाहनुं स्वांग लेतो थको रहे ठे. जेम राजा पोताना आत्मानुं साधन करे; अने पोताना मंमलनो साज राखे, पोताना थाणाने चीन्हे के० नीचेबानी राखे, दानाइ राखे पण नादानी नही राखे, ए चारे उपाय वडे नाना रंग करे, खाना जंगी के० लडाईनेविष जोडा थई रहे, तेम ज्ञानी पुरुष आत्म साधन करे, गुणगणा चिन्हे अने त्यागी थको कर्म निर्जरानेविषे ना ना प्रकारना रंग धारे, राग द्वेष दुर्जन साथे लमी हटावी देय, एवी रीते एक पद ना बे अर्थ आय ठे, जेम लुहार रेतर्मीवडे लोढाने घसी नाखे ठे. तेम जेटली जेटली माया वेली के० कर्मजाल तथा गजवेल जे क्रोध तेने मेधा के० सुबुद्धि ते रूप रेतर्मी वडे घसी नाखे; अने फंदना कंदने खोदेठे जेम लोधा के० खेडुत खेतर नी धरतीने कंद के० मूलथी खोदी नाखे ठे, तेम बाधा के० कर्मबंध तेथी हा ताजोरे के० जुदाई करे, अने राधा के० सुबुद्धि ते साथे नातो जोडे; बांदीके० कुबुद्धि तेनो नांतो के० संबंध ते तोडे, जेम सोना रूपानी चांदी सोधनार वस्तु उ ज्वल करेठे, तेम जे जेने तेने जाणे, हेय जे ठामवा योग्य वस्तु अने उपादेय जे आ दरवा योग्य वस्तु तेने पण नीके के० ठीक जाणे, पण हैयाने राहीपाही के० फुल समान पीकसमान जाणे जीनासथी खीलावेठे, ए रीते माही वातो ठरावे एवो सम्यक्त धारानो वेहेनार अबोधा के० पंक्ति ने ज्ञानी कहीये ॥ २ ॥

हवे ज्ञाताने चक्रवर्त्ति समान कही बतावेठे:-अथ ज्ञाता चक्रवर्त्ति समान कथन:-

सवैया इकतीसा:- जिन्हिके दरब मिति साधत ठ खंम थिति, विनस विनाव अरिपंकति पतन है; जिन्हिके जगतिको विधान यईनो निधान, त्रिगुनके जेदमान चौदह रतन है; जिन्हिके सुबुद्धि रानी चूरि महा मोह वज्र, पूरें मंगलीक जे जे मोखके जतन है; जिन्हिके प्रमान अंग सोहै चमू चतुरंग, तेई चक्रवर्त्ति तनु धरै पे अतन है. ॥ ३ ॥

अर्थ:- जेणे ठे इव्य प्रमाण करी साध्या तेज जाणे ठये खंम साधीलीधा, अने जेना रागद्वेषादि विनावदिशा वणसी जाए तेज जाणिये शत्रुनी पंक्तिनुं प तन के० नाश थयो, अने तेने नव प्रकारनी नक्तिनुं विधान के० करवुं तेज तेने नव निधान ठे, ज्ञान दर्शन ने चारित्ररूप जे त्रण गुण ठे, अने तेना हयोपशम

માફક જે જેદ ઉપજેહે, તે જેના ચાંદ રતન પ્રગટમાન છે, અને જેમ ચક્રવર્તિને સ્ત્રી રત્ન હોયહે, તે તેના ઠાઠા સાધવાના રાજ્યાનિષેક સમય હોય ત્યારે વજ્ર રત્ન હાથવડે ચૂરીને, મુખ આગલ મંગલીક પૂરે તેમ જેને સુબુદ્ધિરૂપ સ્ત્રી રત્ન છે, તે મહા મોહરૂપ વજ્રને ચૂરીને મોહના જતનને માટે મંગલીક પૂરે છે, એટલે મંગલ કાર્ય કરે; અને જે પ્રત્યક્ષ પ્રમાણે કરીને અર્થનું ગ્રહણ કરેહે, તથા પરોક્ષ પ્રમાણે કરીને પણ અર્થને ગ્રહેહે, એવા જેના પ્રમાણરૂપ શ્રંગ છે, તેજ તેની ચતુરંગી સેના થઈ એમ જાણવું, એ રીતે જ્ઞાતા પુરુષે ચક્રવર્તિની દેહધારી છે, તેમ ઠતા પણ જ્ઞાતા અતનકે ૦ અશરીરી જેવું છે. ॥ ૩ ॥

પૂર્વે કહી જે નવધા જ્ઞાતિ તેનું હવે વર્ણન કરેહે:—અથ નવધા જ્ઞાતિ વર્ણન:—

દોહા:— શ્રવન કીરતન ચિંતવન, સેવન વંદન ધ્યાન; લઘુતા સમતા એકતા, નૌધા જ્ઞાતિ પ્રમાન. ॥ ૪ ॥

અર્થ:— ઉપાદેય સ્વરૂપને શાંતિલવું, કીરતન કરવું, ચિંતવન કરવું, સેવા પૂજા કરવી, વંદન સ્તુતિ કરવી, ધ્યાન ધરવું, તન્મયતા કરવી, સમાધિ કરવી, એકમેકપણું, એ નૌધા કે ૦ નવ જેદવડે જ્ઞાતિ પ્રમાણ આયહે. ॥ ૪ ॥

હવે જે જ્ઞાતા મોક્ષ સન્મુખ થયો તેની અનુજવ દશા કહે છે:—

અથ અનુજવી વચન:—

સવૈયા શ્લોક:— કોઈ અનુજવી જીવ કહે મેરે અનુજામેં, લઘન વિજેદ નિન્ન કરમકો જાલ હૈ; જાનૈ આપ આપુકોં જુ આપુ કરી આપુવિષે, ઉત્પત્તિ નાસ ધ્રુવ ધારા અસરાલ હૈ; સારે વિકલપ મોસોં ન્યારે સરવથા મેરો નિહવૈ સુજાઝ યહ વિવહાર ચાલ હૈ; મૈં તો શુદ્ધ ચેતન અનંત ચિન મુદ્રા ધારો, પ્રજ્ઞતા હમારી એક રૂપ તિહુ કાલ હૈ ॥ ૫ ॥

અર્થ:— જે આત્માનો અનુજવ પામ્યો તેજ અનુજવી જીવ એવું કહે છે, કે મારા અનુજવમાં લઘુણ જેદથકી કર્મ જાલ હવે નિન્ન દીસવા લાગી. અને આત્માજ કર્તા કારક આત્માજ કરણ કારક આત્માજ આધાર કારકવિષે આત્માજ કર્મ કારકને જાણે. અને અહીં કોઈ પર્યાયની ઉત્પત્તિ અને નાશ છે, અને શુદ્ધ ધ્રુવતા પણ છે, એ ત્રણે ધારા અહીં અસરાલ પણે વહી રહી છે, તો પણ એ ત્રણે ધારા વિકલ્પરૂપ છે, અને મારેથી તો સર્વ વિકલ્પ સર્વથા જુદાજ છે, વિકલ્પમાં તો કંઈ નિશ્ચય નથી. અને મારો તો ચેતના સ્વરૂપ નિશ્ચે સ્વજાવ છે, અને આગલ કહી જે ત્રણ ધારા તેતો વ્યવહાર નયની ચાલમાં છે. આ જે સિદ્ધાંત વચન

कहुं तुं तेणे करीने हुंतो शुद्ध चेतना स्वरूपी तुं, अनंत चिन मुझ धारी के० अनंत ज्ञाननो धरवा वालो तुं, एहवी महारी प्रभुता त्रणे कालने विषे एक रूपे॥५
हवे चेतनानुंज स्वरूप बतावे ठे:- अथ चेतना वर्नन:-

सवैया इकतीसा:- निराकार चेतना कहावे दरसन गुन साकार चेतना शुद्ध ज्ञान गुण सार है; चेतना अद्वैत दोउ चेतन दरबमांहि, सामान विशेष सत्ताही को विसतारहै; कोउ कहै चेतना चिनह नाही आत्मामें, चेतनाके नाश होत त्रिविध विकार है; लठनको नाश सत्ता नाश मूल वस्तु नाश, तातें जीव दरबको चेतना आधार है॥ ६ ॥ दोहरा:- चेतन लठन आतमा, आतम सत्ता मांहि; सत्ता परिमित वस्तु है, जेद तिहूमें नाहि ॥ ७ ॥

अर्थ:- आत्मानो दर्शन गुण जे निराकार कहिये उइये तेतो निराकार चेतना थई, अने जे आत्माने शुद्ध ज्ञान गुण सारजुत कहिये उइये तेतो साकार चेतना थई, विशेषताने लीधो रह्यो ठे माटे साकार कहिये, एरीते निराकार अने साकारपणे दर्शन तथा ज्ञाननेविषे द्वैत जाव थयो, पण चेतनानेविषे तो अद्वैत जाव ज रह्यो ठे, अने चेतनागुण थकी चेतन इव्य ठे, तेथी चेतन इव्यमां बेउ समाई गयां. वली निराकार ने साकारपणुं सामान्य ने विशेषपणाथकी ठे, ते तो सामान्यता अने विशेषता चेतना इव्यनी सत्तानो विस्तार ठे; कोई मूढमति वैशिष्टिक प्रमुख दर्शन वाला कहे ठे, के, आत्मानेविषे चेतन चिन्ह नथी, चेतना लक्षण नथी, तेने केवुं के, अरे मूढ, जो चेतन चिन्ह न कहिये तो चेतनानो नाश थवाथी त्रिविध विकार उपजशे, ते कया तो मन वचन ने कायाना विकार जाणवा; माटे लक्षणनो नाश थवाथी वस्तुनी सत्तानो नाश थशे अने वस्तुनी सत्तानो नाश थवाथी मूल रूप वस्तुनो पण नाश थशे, माटे जीवने जाणवानो तो एक आधार चेतनानोजठे ॥६॥ आत्मानुं चेतना लक्षण ठे, सत्ता धर्मविना आत्मा ठरे नही तेथी आत्मा सत्ताने विषेज ठे, अने पोतपोतानी सत्ता प्रमाणेज सर्व वस्तु ठे, वस्तु इव्य विचारी जोइये ल्यारे उत्पादादि त्रणे वस्तुमां जेद कोई नथी ॥ ७ ॥

हवे चेतना लक्षणनुं शाश्वत तथा अविनाशीपणुं दृढ करावेठे:-

अथ चेतना अविनासी यह कथन:-

सवैया तेईसा:- ज्यों कलधौत सुनारकि संगति, नूषन नाउ कहै सब कोई; कंचनता न मिटी तिहिं हेतु वहै फिरि औटि तु कंचन होई; ल्यों यह जीव अजीव संयोग जयो बहु रूप जयो नहिं दोई; चेतनता न गई कबहु तिहिं, कारन ब्रह्म

કહાવત સોઈ. ॥ ૬ ॥ देखु सखी यह आपु विराजत याकि दसा सब याहिँकुँ
सोहै ; एकमें एक अनेक अनेकमें, ६६ लिये डुविधामहि दो है ; आपु सँजारि
लखै अपनो पद, आपु विसारकैं आपुहि मोहै ; व्यापक रूप यहै घट अंतर, ज्ञान
में कौन अज्ञानुमें कोहै ! ॥ ७ ॥ ज्यों नट एक धरै बहु नेष कला प्रगटे जग कौ
तुक देखै ; आपु लखै अपनी करतूति वहै नट निन्न विलोकत पेखै ; ल्यों घटमें
नट चेतन राउ विनाउ दसा धरि रूप विसेखै ; खोलि सुदृष्टि लखै अपनो पद,
हुँद विचार दसा नहि लेखै ; ॥ १० ॥

अर्थ:— जेम कलधोत के० सोनुं तेने सोनी घडीने नूषण बनावेढे, त्यारे ते
घाटना संयोगथी लोको तेने नूषण केहेवा लागेढे. पण मूल वस्तु जे कंचन ते कां
ई जतुं रहुं नथी, केमके, ज्यारे ते घाटने अग्रीमां गाली नाखे त्यारे पाहुं ते सोनुं
केवाय, तेम आ जीव जे ठे, ते अजीवरूप कर्म पुदगल इत्यादिक बीजा पण पुज
लना संयोगथी एक कोडी शाडी संताणं लाख कुज कोडीमां बहुरूपे थयो, तो
पण द्विविध नथी थयो, केमके, चेतनता कई गई नथी; तेमाटे ते स्वरूपमां जीव
ब्रह्मज केवाय ठे, जेनो विस्तार मोटो तेने ब्रह्म कहीये. ॥ ७ ॥ आत्मानી अ
नुनति ते सुबुद्धि सखीने कहेढे, हे सखी, जो आ आपणो ईश्वर विराजे ठे, अने
ए ईश्वरનો दशा सर्व एनेज शोजेढे, एवी विरुद्धता बीजे ठेकाणे न शोजे. लक्षण
वडे एकतामां जोईये तो एक रूप ठे, अने अपर सत्ताए देखीये तो अनेकरूप ठे,
अने ६६ दशामां देखीये एटले अज्ञान दशामां देखीये अने ज्ञान दशामां देखीये तो
द्विविध रूप ठे, ते द्विविधपણું કહેઢે:— ક્યારે તો પોતાનું પદ જે પોતાનું સ્વરૂપ તે
ને સંજારીને જુએ, અને ક્યારેક તો પોતાને વિસરીને પોતે મોહમાં પડે. હે સખી,
એહિજ ईश्वर घटने अंतर व्यापक रूप ठे, તેથી જે જે અવસ્થામાં વ્યાપે ઢે. તેવારે
જ્ઞાનનેવિષે પણ બીજો કોઈ નથી અને અજ્ઞાનનેવિષે પણ બીજો કોઈ નથી. ॥ ૭ ॥ હવે એ
ના ઉપર દૃષ્ટાંત કહેઢે:—જેમ કોઈ નટ હોય તે બહુ વેષ ધરેઢે, ને તેતે વેષની કલા પ્રગટ
કરેઢે, ત્યારે જગત તેને કુતુહલ સમજે, પણ નટ પોતે પોતાની ક્રિયા જાણેઢે, ને તેણે
ધરેલા વેષથી પોતે જુદોઢે, એવું જાણેઢે. તેમ ઘટનેવિષે ચેતન રાજા રૂપ નટ ઢે,
તે વિનાવ દશા ધરીને રૂપ વિશેષ કરેઢે, પણ જ્યારે સુદૃષ્ટિ સ્વોત્તી જુએ ત્યારે તો
પોતાનું પદ ડંજલે અને ૬૬ વિચારની દશાને પોતે લેવામાં ગણે નહી. ॥ ૧૦ ॥
હવે ચેતન નટની સઘળી ચેતના એક ઢે, તે કહેઢે:—અથ ચેતનાઉપાદેય यह कथन:—

अडिह्न ठंद:— जाके चेतननाव चिदात्म सोइ है; और नाव जो धरे सु औरै

कोइ है ; यों चिनमंमि जाव, उपादे जानते ; त्याग जोग परजाव पराये मानते ॥

अर्थ:-जेनेविषे चेतन जाव ठे, तेने चिदात्मा अथवाचिडूप कहिये ठे, अने ए चेतनानावथी बीजो जाव जे धारेठे, तेतो कोई बीजो ठे, एथी चेतना मंमि जे जाव ठे तेतो उपादेय रूप जाणवो, अर्थात् पोतानो करी जाणवो, अने चेतना जावथी जे परजाव ठे, ते सघलो त्यागवा योग्यठे ने तेने पारको करी मानी लेवो ॥ ११ ॥

हवे जे सम्यक् दृष्टि चेतना उपादेय राखीने मोक्ष मार्गना साधक थया तेनी अवस्था कहेठे:- अथ सम्यक्दृष्टि मोक्ष मार्गको साधक कथन:-

सवैया इकतीसा:- जिन्हके सुमति जागी जोगसों नये विरागी, परसंग त्यागी जे पुरुष त्रिचुवनमें ; रागादिक जावनिसों जिन्हकी रहनि न्यारी, कबहू मगन वहे न रहै धाम धनमें ; जे सदीव आपकों विचारै सरवंग सुख, जिन्हके विकलता न व्यापै कब मनमें ; तेई मोक्ष मार्गके साधक कहावै जीव, जावै रहो मंदिरमें जावे रहो बनमें. ॥ १२ ॥

अर्थ:- जेना हइयामां सुबुद्धि जागी, अने विषय जोगथी जे वैरागी थया, अने जे रागद्वेषादिक परजाव ठे, तेनो सेवना संग के० त्रण लोकनेविषे तेनो त्यागी जे पुरुष ठे, अने जे रागद्वेषादिक जाव पदार्थ ठे ते थकी जेनी रेहेणी न्यारी ठे, तेथी धाम के० घर अने धन तेनेविषे मग्न थई न रहे, अने जे सदा निश्चय दृष्टीए देखीने आत्माने सर्वांग सुख विचारे ठे, तेथी जेना मननेविषे विकलता नही व्यापे, एवी दशा लईने जे जीव रह्या ठे, तेज जीव मोक्ष मार्गना साधक केहेवाय, पढी ते जावे तो मंदिरमां रहे, ने जावे तो बनमां रहे, पण तेनी दशा सर्व स्थानके एकज होय ठे. ॥ १२ ॥

हवे मोक्षगामी जीव विचक्षण पुरुषनी दशा कहेठे:-अथ विचक्षणदशा वर्णन:-

सवैया तेईसा:- चेतन मंमि अंग अखंमि सुख पवित्र पदारथ मेरो ; राग विरोध विमोह दशा समुजे भ्रम नाटिक पुगल केरो ; जोग संयोग वियोग व्यथा अविलोकि कहै यह कर्मज घेरो ; है जिन्हकों अनुजौ इहि जाति सदा तिन्हकों परमारथ नेरो. ॥ १३ ॥

अर्थ:- जे परमात्मानेविषे दृष्टि देने एवो विचार करे के, जे मारो पदार्थ ठे, ते चेतन मंमि ठे, अने अखंमि ठे, अवेद्य ठे, अनेद्य ठे, अने सुख ठे, पवित्र ठे, अने एथी छुदी जे राग द्वेषने मोहनी दशा थई रहीठे, तेने तो भ्रमरूप मिथ्याजाल पुदगलतुं नाटक करी समजे ठे, अने पंचेंद्रियना जोगसंयोग ने वियोग एवी बाह्या

त्माने विषे व्यथा अवलोकी ने एवं कहे के, एतो कर्मनो घेरो ठे, कर्मनो उदय ठे, एवो अनुनव जेने नित्य रहे, तेने परमार्थरूप मोक्ष ते सदा नेरो के० नजीकठे. १३

हवे जे मोक्षथी दूर ते चोर, ने मोक्षथी निकट ते साहुकार एवं कहेठे:-

अब चोर तथा साहुकार वर्णन:-

दोहरा:- जो पुमान परधन हरै, सो अपराधी अङ्ग; जो अपनो धन विवहरै, सो धनपति धरमङ्ग. ॥ १४ ॥ परकी संगति जो रचै, बंध बडावे सोइ; जो निजस तामें मगन, सहज मुक्त सो होइ. ॥ १५ ॥

अर्थ:- जे पुमान के० पुरुष परधनने हरे, ते अपराधी जीव अङ्ग के० अजाण कहीये, ने जे पोतानाज धननो व्यवहार राखे, ते धनपती कहिये, धर्मङ्ग के० धर्मेने जाणनार कहियें. ॥ १४ ॥ तेम जे परवस्तुनी संगतीए राखे ते चोर केहेवाय, ने तेज पोताना बंधने वधारे. अने पोतानी सत्तामां सदाकाल मगन रहे तेज मुक्तरूप आय. ॥ १५ ॥

हवे वस्तु कोने कहिये अने सत्ता कोने कहियें ते बतावेठे:- अथवस्तुसत्तावर्णन दोहरा:- उपजे विनसे धिर रहे, यह तो वस्तु बखान; जो मरजादा वस्तुकी, सो सत्ता परवान. ॥ १६ ॥

अर्थ:- उत्पत्तिवंत, विनाशवंत, स्थिरतावंत एतो वस्तुनुं बखान ठे, अने जे वस्तुनी मरयादा जे परिमाण ते धर्म ने सत्ता कहीये. ए अनुनव प्रमाण ग्राह्य ठे. १६

हवे केवा केवा इव्यनी केवी केवी सत्ता ठे ते कहेठे:-

अथ सत्ता व्यवस्था वर्णन:-

सवैया इकतीसा:- लोकालोक मान एक सत्ता है आकाश दर्व, धर्म दर्व एक सत्ता लोक परिमिति है; लोक परवान एक सत्ता है अधर्म दर्व, कालके अणु असंख सत्ता अगनिति है; पुदगल बुद्ध परवानकी अनंत सत्ता, जीवकी अनंत सत्ता न्यारी न्यारी धिति है; कोउ सत्ता काहुसोंन मिलै एकमेक होई, सबे अस हाय यों अनादिहीकी धिति है. ॥ १७ ॥

अर्थ:- आकाश इव्यनी मरयादा लोकालोक लगे एक ठे, तेथी आकाश इव्यनी एक सत्ता ठे, अने धर्मास्तिकाय इव्य लोकप्रमाण एक रूप ठे तेथी धर्म इव्यनी एक सत्ता ठे, अने अधर्मास्तिकाय इव्य पण लोक प्रमाण एक रूप ठे तेथी अधर्म इव्यनी एक सत्ता ठे, अने कालना इव्यना अणु ठे ते लोकाकाश प्रदेश परिमाणे असंख्यात ठे, तेथी काल अणुनी असंख्यात सत्ता ठे ए कहेवुं दिगंबर संप्रदायनुं

हे, अने योग शास्त्रमां पण कह्युं ठे, अने लोकविषे पुञ्जरूपी शुद्ध परमाणुनी पण अनंत सत्ता ठे, अने लोकविषे जीव अनंत ठे, तेथी जीवनी पण अनंत सत्ता ठे, तेथीज जीवाजीवनी जुदी जुदी क्षेत्रावगाहना ठे, जे इव्यनी जे सत्ता होय ते बीजी कोई इव्यनी सत्ता साथे मळे नही, जो एकमेक थई जाय तो सर्व सत्ता असहाय पणे वर्त्ते, माटे एकमेक न थाय एवी अनादि कालनी स्थितिठे. ॥१७॥

हवे चेतन इव्यनी सत्तानुं वर्णन करेठे:- अथ चेतन सत्ता वर्णन:-

सवैया इकतीसा:- एइ ठहो इव्य इन्हहीको हे जगतजाल, तामें पांच जड एक चेतन सुजान है; काहुकी अनंत सत्ता काहुसों न मिले कोई, एक एक सत्ता में अनंत गुन गान है; एक एक सत्तामें अनंत परजाय फिरे, एकमें अनेक इह जांति परवान है; यहै स्यादवाद यहै संतनिकी मरजाद, यहै सुख पोष यहै मोहको निदान है. ॥ १८ ॥

अर्थ:- ए ठए इव्ये करी एथीज जगतजाल वर्त्तेठे, ते ठनेविषे पांच इव्य जडरूपी ठे, ने एक चेतनरूपी इव्य ठे ते जाणनार ठे, अंही पुदगलनी अनंत सत्ता कही, अने जीवनी अनंत सत्ता कही, एवा अनंतपणे करीने कोईनी सत्ता कोई साथे मळे नही, एटले जुदी जुदी अनंत सत्ता ठे, अने प्रत्येक सत्तामां अनंत गुणनुं ज्ञान ठे. अने एक एक सत्तामां अनंत पर्याय अनंत अवस्था जेदफिरे तेथी जे पूर्वे एकमां अनेक कह्युं ते एरिते ठे, स्यादाद मतमां ए वात प्रमाण ठे, अने सतपुरुषना वचननी पण एज मरियादा ठे, तथा एज मत सुखनुं पोषण क रनार ठे, अने मोहनुं निदान एटले मूल कारण ठे. ॥ १८ ॥

हवे ए वचन थकी जे वस्तुनो धर्म ग्रह्यो जाय तेज सत्ताधर्म कहीये तेथी एक जीव इव्यनी सत्ता कहेठे:- अथ एक जीव इव्यसत्ता वर्णन:-

सवैया इकतीसा:- साधि दधि मंथनि अराधि रसपंथनिमें, जहां तहां ग्रंथ निमें सत्ताहीको सोर है; ज्ञान जानु सत्तामें सुधा निधान सत्ताहीमें सत्ताकी छुर नि सांफि सत्तामुख जोर है; सत्ताको सरूप मोख सत्ता नूलै यहै दोष, सत्ताके उ लंघे धूम धाम चिह्न और है; सत्ताकी समाधिमें विराजि रहे सोई साहु. सत्तातें निकसि और गहे सोई चोर है. ॥ १९ ॥

अर्थ:- जे वस्तुनेविषे ठती देखाय, जेम दहीना मंथनमां घीनी सत्ता साधिये, जे औ वधमां मधुर रस ठे, तो तेथी वस्तु नीपजे ठे, माटे रस मार्गमां सत्ताविना सिद्ध नथी जे वस्तुमां ठतापणुं ठे तेने सत्ता कहियें, शास्त्रमां ज्यां त्यां ग्रंथोनेविषे सत्तानोजसोरके ०

शब्द ठे ज्ञान रूपी जानुनो उदय जीवनी सत्तामां निपजे, वली सुधा के० अमृत ते पण सत्तामांज पामिये, निधान पण सत्तामांज पामिये जे सत्तानुं डुरनि के० बुपाववुं ते संध्या रूप ठे, अने जे सत्तानी मुख्यता ठे तेज नोर के० प्रजात रूप ठे. जीवनी सत्ता नुं जे स्वरूप ठे तेज मोक्ष ठे, अने सत्ताने जुली जवुं एज दोषरूप ठे. सत्तानुं उलंघन करवाथी चीहोउर के० चारे तरफ धामधुम नीपजे, जे पोतानी सत्ता सद्भूतपणुं ठे, तेमां बिराजमान थई रहे तेने साहुकार कहिये, अने जे पोतानी सत्ताथी नीकलीने अन्यनी सत्ताने ग्रहे तेने चोर कहिये. ॥ १९ ॥

हवे सत्तानी समाधिनुं वर्णन करेठे:—अथ समाधि वर्णन:—

सवैया इकतीसा:— जामें लोक वेद नांहि थापना उठेद नांहि पाप पुन्य खेद नां हि क्रिया नांहि करनी; जामें राग दोष नांहि जामें बंध मोष नांहि, जामें प्रभु दास न आकास नांहि धरनी; जामें कुलरीत नांहि जामें हारजीत नांहि जामें गुरु शिख नांहि विष नांहि जरनी; आश्रम वरन नांहि काहुकी सरनि नांहि ऐसी सुख सत्ताकी समाधि नूनि वरनी. ॥ २० ॥

अर्थ:— जेमां लौकिक वेदवुं नथी, अने जेमां स्थापनानो उठेद नथी, जेमां पाप पुन्यनो खेद नथी, जेमां कोई क्रिया करणी नथी, जेमां राग द्वेष नथी, जेमां बंध मोक्ष नथी, जेमां प्रभुताने दासपणुं नथी, जेमां आकाश अने धरती नथी, जेमां कुलनी रीत नथी, जेमां हारने जीत नथी, जेमां गुरु अने शिष्य नथी, जे मां विष जरनी एटले चालवुं हालवुं नथी, जेमां कोई आश्रम व्यवहार नथी, तथा वर्ण व्यवहार नथी, जे कोईनी शरण रूप नथी. एवी छंद सत्तानी जुमी ते समाधिरूप वरणवी ठे. एटले स्वरूपनी छंद समाधिने विषेज छंद सत्ता पामिये. २०

हवे मिथ्यादृष्टिने चोर अने अपराधी कही देखडावेठे:—

अथ मिथ्यादृष्टि अपराधि यह कथन:—

दोहरा:— जाके घट समता नही, ममता मगन सदीव; रमता राम न जान ही, सो अपराधी जीव ॥ २१ ॥ अपराधी मिथ्यामती, निरदै हिरदै अंध; परकों माने आत्मा, करे करमको बंध ॥ २२ ॥ जूठी करनी आचरे, जूठे सुखकी आस; जूठी जगती हिय धरे, जूठो प्रभुको दास ॥ २३ ॥

अर्थ:— जेने केवल जाणपणुं जे समता ने समाधि ते नथी. अने जे सदा परवस्तुनी ममताविषे मगन थई रहे, ने निज घट अथवा स्वरूपनेविषे रमी रह्यो एवो जे आत्मराम तेने जेणे जाण्यो नथी तेनेज अपराधी चोर जीव कहिये ॥ २१ ॥

अर्थ:— जे पर वस्तु लेय ते अपराधी ने तेज मिथ्यामति, तेज निरदय ने तेज हैयानां अंधकहिये, एटले जे पररूप पुज्जने आत्मा माने ते तन्मेनो बंध करेहे ११

जांहांसुधी पोतानी वस्तुने न जाणे त्यांसुधी तो जे क्रिया आचरे ते सर्व फूठी ठे, अने तेने जे मोक्ष सुखनी आशा ठे, ते सर्व फूठी ठे. पोताना प्रभु जाण्या विनानी जे नक्ति हियामां धरे ठे, ते सर्व फूठी जाणवी, अने परमेश्वरने उलख्याविना दासपणुं राखवुं ते पण सघलुं फूटुं ठे ॥ १२ ॥

हवे मूढ लोकना फूवणानी व्यवस्था कहे ठे:— अथ मूढ व्यवस्था यथा:—

सवैया इकतीसा:— माटी जूमी सैलकी सु संपदा बखाने निज, कर्ममें अमृत जाने ज्ञानमें जहर है; अपनोन रूप गहै ओरहीसां आपु कहै, साता तो समाधि जाके असाता कहर है; कोपको रुपान लिये मान मदपान किये, मायाकी मरोरि हिये लोचकी लहर है. याही नांति चेतन अचेतनकी संगतिसों, साचसों विमुख नयो फूठमें बहर है ॥ १४ ॥ तीन काल अतीत अनागत वरतमान, जगमें अखंमति प्रवादको महर है; तासों कहै यह मेरो दिन यह मेरी घरी, यह मेरोई परोई मेरोई पहर है; पेहको खजानो जोरे तासों कहे मेरो गेह, जहां वसे तासों कहे मेरोई सहर है; याहि नांति चेतन अचेतनकी संगतिसों, साचसों विमुख नयो फूठमें बहर है ॥ १५ ॥

अर्थ:— सात धातु जे ठे पहाडनी धरतीनी माटी जेवी ठे, तेने संपत्ति करी वखाणे ठे. पोतानी अशुद्ध क्रियामां अमृत जाणे ठे, अने ज्ञानमां फेर समजे ठे, एटले क्रिया थकी सिद्धि जाणे, ने ज्ञान थकी नहीं जाणे. जे पोतानुं चिदानंद स्वरूप ठे. तेने ग्रहे नहीं, पण शरीरादिक जे ठे तेने आत्मारूप जाणेठे. अने जे साता वेदनीय उपजे ठे. तेने तो समाधि करी जाणे ठे, असाता वेदनीयने कहर के० उपड्व माने ठे, कोपतुं रुपान जे खड्ग ते लईने रहे ठे, मान ने अहंकार रूप मद पीइने रहेठे, हैयानेविषे मायानो मरोड राखेठे, लोचनी फेर खाया करे ठे, एवी रीते अचेतननी संगती थकी एटले जड पुज्जनी संगतीथी साच थकी विमुख थयोठे, ने फूठमां बहर हे के०तत्पर थई रह्योठे, ॥१४॥ अर्थ स्पष्ट. १५ हवे सम्यक् दृष्टि साधुकारनी व्यवस्था कहे ठे:— अथ सम्यक्दृष्टि व्यवस्थाकथन:—

दोहरा:— जिन्हके मिथ्या मति नहीं, ज्ञान कला घटमांहि; परचे आतम राम सों, ते अपराधी नांहि ॥ १६ ॥

અર્થ:- જેની મિથ્યામતિ નાશ પામીને ઘટનેવિષે જ્ઞાન કલા પ્રગટી છે, જેણે આત્મારામને ઝંતર્યો છે, તે લોક અપરાધી નથી સાદુકાર છે ॥ ૨૬ ॥

હવે જ્ઞાનીની વ્યવસ્થા કહે છે:- અથ જ્ઞાની યથા:-

સવૈયા ઇકતીસા:- જિન્હકે ધરમ ધ્યાન પાવક પ્રગટ જયો, સંસે મોહ વિચ્રમ વિરપ તીન્યો વઢે હૈં; જિન્હકી ચિતૌનિ આગે ડદે સ્વાન જૂસિ નાગે લાગે ન કરમરજ જ્ઞાન ગજ ચઢે હૈં; જિન્હકી સમુજિકી તરંગ અંગ અગમમેં, આગમમેં નિપુન અધ્યાતમમેં કઢે હૈં; તેઈ પરમારથી પુનિત નર આઠોં જામ, રામ રસ ગાઢ કરે યહે પાઢ પઢે હૈં ॥ ૨૭ ॥ જિન્હકી ચિહુંટી ચિમટાસી ગુન ચૂનવેકોં કુકથાકે સુનવેકોં દોઝ કાન મઢે હૈં; જિન્હકો સરલ ચિત કોમલ વચન બોલે, સોમ દૃષ્ટિ લિયે મોલે મોમ કેસે ગઢે હૈં; જિન્હકે સગતિ જગિ અલખ અરાધિવેકોં પરમ સમાધિ સાધિવેગો મન બઢે હૈં; તેઈ પરમારથી પુનિત નર આઠોં જામ, રામ રસ ગાઢ કરે યહે પાઢ પઢે હૈં ૨૮

અર્થ:- જેના હૈયામાં ધર્મ ધ્યાનરૂપ પાવક કે ૦ અગ્નિ પ્રગટ થયો, તેથી સંશય મોહ અને વિચ્રમ એ ત્રણે વૃક્કરૂપ છે, તે વઢે કે ૦ બલી ગયા છે, જેની ચિતોની કે ૦ જ્ઞાનદૃષ્ટિ આગલ ડદયરૂપ કુતરો નસીને જાગી જાય છે, અને જ્ઞાનરૂપી ગજરાજ ઉપર ચઢી રહે છે, તેથી કર્મરૂપ રજ લાગતી નથી, બીજાનું જે અગમ અંગ છે, તેમાં જેની સમજના તરંગ ઝઠી રહ્યા છે એવા આગમ કે ૦ જૈન વાણીમાં નિપુણ થયો, અને અધ્યાત્મ જ્ઞાનમાં પૂર્ણ થયો છે, તેનેજ સમ્યક્દૃષ્ટિ કહિયે, પરમાર્થને પામનાર પુનિત કે ૦ પવિત્ર રૂપ થયો જાણવો. આત્મારામના અનુનવ રસમાં આઠે પ્રહર ગઢે કે ૦ સંપૂર્ણ મગ્ન થઈ, એજ પાઠ પઢે છે, એટલે જણે છે. ॥ ૨૭ ॥ વલી જેમ ચીમટી કે ૦ હાથની ચિમટી અથવા ચિપીયો તેવડે કઈ નાની વસ્તુને પકડી લઈ લે, તેમ પારકા ગુણ ચુંટી લેવાને જેની એવી ચપટી છે, અને વિકથા સાંજલવાને જે બને કાનને બંધ કરી રાખે છે, જેનું ચિત્ત સરલ ને નિષ્કપટી છે, જે નિરહંકારીપણે કોમલ વચન બોલે છે કામ ક્રોધાદિક વિકારવિના સૌમ્ય દૃષ્ટી રાખે છે, વલી જે મોમ કેસેગઢેહૈં કે ૦ મીણના ઘડાજેવું હૃદય કોમલ રાખે છે, અને પોતાના અલખ સમાધિ સ્વરૂપને સાધવાને જેની સુમતિ જાગી છે, અયોગી અવસ્થામાં જેની પરમ સમાધિ થઈ છે, તેને સાધવાને જેનો મન વધ્યો છે તેજ સમ્યક્ દૃષ્ટિ પરમાર્થના પામનાર પુનિત કે ૦ પવિત્ર રૂપ થઈ રહ્યા છે, ને તેજ આત્મારામના અનુનવ રસમાં આઠે પહોર દૃઢ મગ્ન થઈ એજ પાઠ પઢે છે. ॥ ૨૮ ॥

हवे समाधिनुं स्वरूप कहे ठे:-- अथ समाधि वर्णन:-

दोहरा:- राम रसिक अरु रामरस, कहन सुननको दोइ: जब समाधि परग
ट नई, तब डुविधा नहि कोइ. ॥ ३९ ॥ नंदन वंदन श्रुति करन. श्रवन चिंतवन जाप;
पढ़न पढावन उपदिसन, बहुविध क्रिया कलाप. ॥ ३० ॥ शुद्धात्म अनुनौ जहां,
सुजाचार तिहि नाहि; करम करम मारगविशे, शिव मारग शिवमांहि. ॥ ३१ ॥

अर्थ:- आत्माराम जे ठे ते रसिक के० रस जोक्ता ठे, अने राम के० रमवुं ते
रसरूप ठे, केवाने सांजलवाने रसिकने रस बेउ ठे, पण जेवारें एनेविषे समाधि प्र
गट थाय ठे त्यारे बे पणुं नथी रेतुं. त्यारे तो रसिक अने रस ए बे एकज व
स्तु ठे ॥ ३९ ॥ राम के० रसिक अवस्था धारतो एटली क्रिया करे ठे के, नंदन के० आ
नंद पामे ठे, वंदन के० प्रणाम करे, श्रुती के० जात जातना गुणनी स्तुती करे ठे,
अने एवाज गुण सांजली एनुंज चिंतवन करे, एनोज जाप जपे ठे, जणे जणावे
उपदेशे, एवी रीतें रसिक अवस्थामां जात जातना क्रिया कलाप ठे ॥ ३० ॥

पूर्वे कही जे क्रिया तेने करतां करतां जहां शुद्ध आत्मानो अनुभव थाय त
हां सुजाचार बुटीजाय, कृत कृत्यपणे ते अयोगी दशामां ठे, कर्म जे ठे ते कर्म
मार्गमांज रहे, एटले संसार मार्गनेविषेज रहे, शुन कर्म पण संसार मार्गमां ठे
अने शिव मार्ग ते शिवमांहे एटले शुद्ध आत्माने विषेज ठे. ॥ ३१ ॥

चोपाई:- इहि विध वस्तु व्यवस्था जैसी, कही जिनिंद कही में तैसी; जे प्र
माद संयति मुनि राजा, तिन्हिको सुजाचारसों काजा. ॥ ३२ ॥ जहां प्रमाद द
सा नहिं व्यापे; तहौ अवलंब आपनो आपे, ता कारन प्रमाद उतपाती, प्रगट
मोह मारगको घाती. ॥ ३३ ॥ जे प्रमाद संयुक्त गुसाई; ऊहहि गिरिहि गिडककी
नाई. जे प्रमाद तजि उद्धत होही; तिन्हिको मोष निकट दृग सोही. ॥ ३४ ॥
घटमें है प्रमाद जबताई, पराधीन प्राणी तबताई; जब प्रमादकी प्रभुता नासै
तब प्रधान अनुजो परगासे. ॥ ३५ ॥

अर्थ:- ए रीते श्री जिनें देवे वस्तुनी व्यवस्था कही ठे, ने तेवीज आझा
प्रमाणथी में पण कही ठे, अने जे मुनिराज प्रमाद दशामां ठे, तेने तो सुजाचार
एटले शुन क्रियानुं आलंबन लोधाथीज कार्य सिद्धि थाय ॥ ३२ ॥

अने जे मुनिराजने आत्माना अधिक वीर्याशने लीधे प्रमाद दशा न व्यापे
त्या पोतानुं आलंबन पोते लिये, तेमाटे प्रमाद तो उतपाती ठे, अने प्रगट रीते मो
ह मार्गनो घात करनार ठे, अने अंतरायनो करनार ठे. ॥ ३३ ॥

ગુસાંઈ દેશી જાણાનો શબ્દ છે, એનો અર્થ મુનિરાજ થાય છે, જે મુનિરાજ પ્રમાદ સંયુક્ત છે, તે તો ગિહુક કે ૦ દડાની રીતે ઊઠે છે, ને પડે છે, પણ સ્વસ્થતાને પામે નહીં અને જે પ્રમાદ ઢોડીને અપ્રમાદપણે ઊઠીને ઊઠા રહે છે, તેને પોતાની દૃષ્ટી નજીક મોકલે છે. ॥ ૩૪ ॥ જાંઘાં સુધી ઘટમાં પ્રમાદ છે, ત્યાંસુધી તે પરાધી ન છે, અને જ્યારે આત્માની શક્તી જાગે છે, ત્યારે પ્રમાદની પ્રભુતા નાશ પામે છે, ત્યારે તો પોતાના પ્રધાન અનુજવનો પ્રકાશ થાય છે. ॥ ૩૫ ॥

દોહરા:— તા કારન જગ પંથ હત, ઊત શિવ મારગ જોર; પરમાદી જગકોં ઢૂકે, અપરમાદ સિવ ઓર ॥ ૩૬ ॥ જે પરમાદી આલસી, જિનકે વિકલપ નૂરિ; હોહિ સિથિલ અનુજીવિષે, તિન્હિકો સિવપથ દૂરિ ॥ ૩૭ ॥ જે અવિકલપી અનુજવી, શુદ્ધ ચેતના યુક્ત; તે મુનિવર લઘુ કાલમેં, હોહિ કરમસોં મુક્ત ॥ ૩૮ ॥ જે પરમાદી આલસી, તે અનિમાની જીવ; જે અવિકલપી અનુજવી, તે સમરસી સદીવ ॥ ૩૯ ॥

અર્થ:— તેમાટે જગતનો માર્ગ પ્રમાદીની તરફ છે, અને અપ્રમાદીની તરફ મોકલે માર્ગ છે, કેમકે, જે પ્રમાદી હોય તે જગતને જુએ અને અપ્રમાદી મુક્તી તરફ જુએ છે ॥ ૩૬ ॥ જે પ્રમાદી છે, તે આલસી છે. તેને નૂરિ કે ૦ ઘણા વિકલ્પ ઊઠે છે, અને પોતાના અનુજવમાં તેને શિથિલપણું રહે છે, અને તેને મુક્તિ માર્ગરૂપ સ્વરૂપાચરણ દૂર છે ॥ ૩૭ ॥ અને જે વિકલ્પવિના અનુજવમાં વસે છે, ને શુદ્ધ ચેતના યુક્ત છે, તે મુનીશ્વર થોડા કાલમાં કર્મથી મુક્ત થાય છે ॥ ૩૮ ॥ જે પ્રમાદી અને આલસી છે. તેને અહંબુદ્ધિથી અનિમાની કહિયે. ને જે વિકલ્પ રહિત પોતાના અનુજવમાં છે, તેને તો સદાય સમરસી કહિયે ॥ ૩૯ ॥

હવે અનિમાની તથા જ્ઞાનીની અવસ્થા ઉપર દૃષ્ટાંત આપે છે:—

અથ અનિમાની તથા જ્ઞાની અવસ્થા કથન:—

કવિત્ત ઠંદ:—જૈસેં પુરુષ લખે પહાર અઢિ, નૂચર પુરુષ તાંહિ લઘુ જગ્ગ; નૂચર પુરુષ લખે તાકોં લઘુ, ઊતર મિલેં હુદુકોં ત્રમ જગ્ગ, તૈસેં અનિમાની ઊન્નતગલ, ઔર જીવકોં લઘુપદ દગ્ગ; અનિમાનીકોં કહે તુઠ સબ, જ્ઞાન જગે સમતારસજગ્ગ ॥ ૪૦ ॥

અર્થ:— જેમ કોઈ માણસ પહાડ ઉપર ચડ્યો હોય તેને નૂચર કે ૦ તલોટીપરના માણસો ન્હાનો છે એમ જુએ, અને તલોટી વાળા માણસને પહાડ ઉપર ચડેલો ન્હાનો જુએ, અને પઠી પહાડ ઉપર ચડેલો હેઠે ઊતરી તલોટી વાળાને મળે ત્યારે બેઠનો ત્રમ નાના પણાનો દૂર થાય, તેમ અનિમાની પુરુષ ઊંચી ગરદન રાખનારો અન્ય જીવને નાના જુએ, તુઠ જાણે, અને બીજા પુરુષો તે અનિમાની પુરુષને તુઠ જાણે,

एम अरपरस विचारमां विषमता रहे ठे. ते ज्यारे ज्ञान जागे त्यारे बेउना मनमां विषमता मटीने समपणुं आवी जाय ॥ ४० ॥

हवे एकला अजिमानिनी व्यवस्था कहे ठे:— अथ अजिमानि यथा:—

सवैया इकतीसा:— करमके नारी समुजे न गुनको मरम, परम अनीति अधरम रीति गहे है; होहि न नरम चितगरम घरमहुते, चरमकी दृष्टिसों नरम नूली रहे है; आसन न खोले मुख वचन न बोले सिर नाएहू न मोले मानो पाथरके चहे है; देखनके हाउ नव पंथके बटाउ ऐसें, मायाके खटाउ अजिमानि जीव कहे हैं. ४१

अर्थ:—जे करम बंधथी अती नारी ठे. देखने गुण जाणे ठे, पण गुणनो मर्म जा एतो नथी. अने परम अन्याय तथा अधर्मनी रीत ग्रही राखे ठे. चित्तने विषे नरमा स तथा दया परिणाम नथी. देखनो अती धर्म ताप ठे, तेथी गरम रहे ठे, ज्ञान दृष्टी नथी अने चर्मरूप दृष्टीवडे नरममां नूत्यो फरे ठे. कोई विकट आसन बांधे तेने खोले नहीं, ने मोडेथी वचन बोले नहीं, मौन ब्रती रहे, तेने ज्ञानी महा पु रुष जाणीने कोई माथुं नमावे, तो तेनो सत्कार ने अंग चेष्टा पण न करे, जाणि यें पथर थवानीज इठा करतो होय नीवली जेम बालकने मराववाने हाउ कह्योये ठइये तेम लोकोने मराववाने वेष धरी हाउ बनीने बेसे, अने नव चमणना मा र्गमां बटाउना सरखो चाले, एरीते माया जालना खाटनारा अजिमानि जीवने उलखीये ॥ ४१ ॥

हवे ज्ञानी जीवनी व्यवस्था कहे ठे:— अथ ज्ञानी यथा:—

सवैया इकतीसा:— धीरके धैरया नवनीरके तौरया नयनीरके हरैया वर वीर ज्यों उमहे हैं; मारके मरैया सुवीचारके करैया सुख ढारके ढरैया गुनलोसों लह लहे हैं; रूपके रीजैया सबनैके समुजैया सबहोके लघुनैया सबके कुबोल सहे हैं वामके वमैया दुखदामके दमैया ऐसे रामके रमैया नर ज्ञानी जीव कहे हैं ॥ ४२ ॥

अर्थ:—धीरजने धरनार, संसार सागरने तरनार, नवनीडने हरनार, मोटा सूर वीरनी परे पोताने साह्य आपवाने उमंगी रह्या ठे, कंदर्पने मारनार, जज्ञा विचारनुं करनार, सुख समाधिना ढालामां ढननार, आत्माना गुणनो लव एटले अंस तेमां लहलहि रह्या ठे, आत्मरूपना रीजनार, सर्व नयना सारनो रस समजनार, निर हंकारी पणो सर्वना नाना जाई थई रह्या ठे. कृमांवंतपणो सर्वना दुष्ट वचन सहे ठे. वाम के० स्त्रीने वमैया के० ढोडनार, दु:खनो परंपराना दमनार, एवा आत्मां माने विषे रमनार मनुष्यने ज्ञानी जीव कह्योये ॥ ४२ ॥

હવે શુદ્ધાત્મના અનુનવની પ્રશંસા કરેઢે:-અથ શુદ્ધાત્મ અનુનવ પ્રસંસા:-

ચોપાઈ:- જે સમકિતી જીવ સમચેતી; તિન્હિકો કથા કહોં તુમસેતી; જહાં પ્રમાદ ક્રિયા નહિ કોઈ; નિર્વિકલ્પ અનુનૌ પદ સોઈ. ॥૪૩॥ પરગ્રિહ ત્યાગ જોગ થિર તીનો; કરમ બંધ નહિ હોઈ નવીનો; જહાં ન રાગ દોષ રસ મોહે; પ્રગટ મો પમારગ મુખ સોહે. ॥ ૪૪ ॥ પૂરવ બંધ ઉદે નહિ વ્યાપે, જહાં ન જેદ પુત્ર અરુ પાપે; દરબ જાવ ગુન નિર્મલ ધારા, બોધવિધાન વિવિધ વિસ્તારા. ॥ ૪૫ ॥ જિ ન્હિકે સહજ અવસ્થા એસી; તિન્હિકે હિરદે હુવિધા કેસી; જે મુનિષિપક શ્રેણિ ચઢિ ધાયે; તે કેવલિ જગવાન કહાયે. ॥૪૬॥ દોહરા:- હિવિધિ જે પૂરન જયે, અષ્ટ કરમ વનદાહિ; તિન્હિકો મહિમા જો લખે, નમે બનારસિ તાહિ. ॥ ૪૭ ॥

અર્થ:- જે સમકિતી જીવ ઢે તે સમચેતી કે ૦ વીતરાગપણે સમતાવંત ઢે. અ હો જવ્ય પ્રાણી, તેની કથા હું તમને કહુઢું. જાંહાં કોઈ પ્રમાદની ક્રિયા નથી, તેને નિર્વિકાર નિર્વિકલ્પ અનુનવ પદ કહીયે, ઇટલે અનુનવમાં વિકલ્પ નથી. ॥૪૩॥ જહાં પરિગ્રહનો ત્યાગ ઢે, અને ત્રણે જોગ સ્થિર ઢે, ત્યાં નવીન કર્મનો બંધ નથી થતો, વલી જહાં જીવને રાગ દોષ રસ મોહ નથી, તેજ પ્રગટપણે મોક્ષ માર્ગનું મુખ કે ૦ પ્રારંભ ઢે. ॥૪૪॥ વલી જહાં પુર્વે જે કર્મબંધ ઢે, તેનો ઉદય નથી, અને જાંહાં પુન્ય પાપના જેદનો વિચાર નથી, અને જાંહાં સાધુના સતાવીસ ગુણ ડવ્યપણે જાવપણે નિર્મલ ધારાયે વહી રહ્યા ઢે, વલી જાંહાં બોધવિધાન કે ૦ જ્ઞાનના પ્રકાર જાત જાતના વિસ્તારમાં ઢે. ॥૪૫॥ જેની એવી સહજ અવસ્થા થઈ હોય તેના હૃદયમાં આત્મ ઓલખવાની હુવિધા કેમ રહે! અને એજ અવસ્થામાં જે મુનિરાજ કૃષ્ણક શ્રેણી ચઢી ઉર્ધ્વ મુખ ધાયે તેતો કેવલી જગવંત જાણવા. ॥ ૪૬ ॥

અર્થ:- એ રીતે કરી અષ્ટ કર્મરૂપ વનને બાલીને પૂર્ણ આત્મારૂપમાં જે થયાઢે અને તેના મહિમાને જે સત્ પુરુષ હોય તેહિજ જુએઢે, ઇટલે સત્ય પણે જાણેઢે તેને વણારસીદાસ નમસ્કાર કરેઢે. ॥ ૪૭ ॥

હવે મોક્ષ પદાર્થની ઉત્પત્તિનો ક્રમ કહેઢે:- અથ મોક્ષ ઉત્પત્તિ વર્નન:-

ઢળ્ય ઢંદ:-જયો શુદ્ધ અંકૂર, ગયો મિથ્યાત્ મૂર નશિ; ક્રમક્રમ હોત ઉદોત, સહજ જિમ શુક્લપદ્મ શશિ; કેવલ રૂપ પ્રકાસિ, જાસિ મુખ રાસિ ધરમ ધુવ; કરિ પૂર ન થિતિ આઝ, ત્યાગિ ગતજાવ પરમ હુવ; હહ વિધિ અનન્ય પ્રચુતા ધરત, પ્રગટિ બૂંદ સાગર જયો; અવિચલ અર્ચન અનનય અર્ચય, જીવ દરબ જગમહિ જયો. ॥૪૮॥

અર્થ:-શુદ્ધતાનો અંકુર પ્રગટ થતાં મિથ્યાત મૂલથી નાશ પામ્યું, તેવારે જેમ અ

जवालीया परववाडीयामां चंडमां क्रमे क्रमे उद्योतवंत थायढे, एरीते आत्मापण क्रमे क्रमे उद्योत यतां केवल ज्ञान रूपनो प्रकाश थाय, अने आत्मानो निश्चल ध्रुव धर्म सुख समुह ते नासे, ते पढी आयुष्य कर्मनी स्थिती पूर्ण करीने अने मनुष्य गतिनो नाव ठोडीने परमात्मारूपें थाय, एरीते अनन्य प्रभुता एटले सर्वथी श्रेष्ठ ता धारण करे, कोनी पेठे तो जेम पाणीनी बूंद बूंद एकठी मली समुद्र थायढे तेम आत्मा गुणना अंस क्रमे क्रमे प्रगट करतो पूर्ण थयो, ते पढी अविचल अ खंम अनय ने अह्य एवुं जीव इव्य जगतनेविषे सदा जयवंत थायढे. ॥ ४८ ॥

हवे अष्ट कर्मनो नाश थयेथी जे आत्माना सहज आव गुण प्रगट थायढे ते कहेढे:- अथ अष्ट कर्म नाशतें अष्ट गुण प्रकाश वर्नन:-

सवैया इकतीसा:- ज्ञानावरणीके गये जानिये जु है सु सब, दंसनावरनके गयेतें सब देखिये; वेदनी करमके गयेते निराबाध रस, मोहनीके गये शुद्ध चारित विसेखिये; आव कर्म गये अवगाहन अटल होइ. नाम कर्म गयेते अमूर्ती क पेखिये; अगुरुलअधुरूप होई गोत कर्म गये, अंतराय गयेतें अनंत बल लेखियें. ४९

अर्थ:-ज्ञानावरणीय कर्म नाश यता लोकालोकमांजे वस्तु ठे, ते सर्व जणाय, एटले, केवल ज्ञान प्रकाश थाय, अने दर्शनावरणीय कर्मनो ह्य थवाथी लोकालोकना नाव ने सामान्यपणे जोईये, एटले केवल दर्शनगुण प्रगट थाय, अने वेदनीय कर्मना ह्य थी निराबाध रस उपजे एटले आत्मा बाधपणाथी मुक्त थाय, ते अबाधपणे अनंत सुखरूप गुण उपजे, वली मोहनीय कर्मनो नाश थयेथी विशेषपणे शुद्ध चारित्र प्रगट थाय, एटले यथाख्यात चारित्र स्पष्ट गुण होय, आयु कर्मनाश थयेथी अवगाहनानी सादि अनंत स्थिति थाय, (आयुकर्मगते निश्चला स्थितिर्भवति) नाम कर्म नाश थयेथी अमूर्तिकपणुं जीवतुं शुद्ध स्वरूप उपजे, गोत्र कर्मनो ह्य थयेथी अगुरुलधु गुण उपजे, जेथी जीवमां लघुपणु तथा गुरुपणु न होय, अने अंतराय कर्मनो नाश थयेथी अनंत बल उपजे, एटले अनंत वीर्यपणानो गुण उपजे ठे. ए आव गुण उपजे. ॥ ४९ ॥

इति श्री नाटक समयसारनो बालबोधरूप नवमो मोक्ष द्वार समाप्तः

दोहरा:- इति त्रि नाटिक ग्रथमें, कहाँ मोक्ष अधिकार; अब बरनों संक्षेपसों, सब विद्युद्धीद्वार. ॥ ५० ॥

अर्थ:- इति के० संपूर्ण नाटक समये सारविषे मोक्ष द्वारनो अर्थ कह्यो ने हवे दसमुं संक्षेपथी सर्व विद्युद्धि द्वारनुं वर्णन करुं तुं ॥ ५० ॥

हवे अंही सर्व उपाधि रहित शुद्ध आत्म स्वरूपनुं वर्णन करे ठे:-

सवैया इकतीसा:- कर्मको करता है जोगनिको जोगता है, जाकी प्रचुतामें ऐ सो कथन अहित है; जामें एक इंदियादि पंचधा कथन नाहि, सदा निरदोष बंध मोक्षसों रहित है; ज्ञानको समूह ज्ञान गम्य है सुजाउ जाको, लोक व्यापी लोका तीत लोकमें महित है; शुद्ध वंस शुद्ध चेतनाके रस अंश नयों, ऐसो हंस परम पु नीतता सहित हैं ॥ ५१ ॥ दोहरा:- जो निहचे निरमल सदा, आदि मध्य अरु अंत; सो चिद्रूप बनारसी, जगतमांहि जयवंत ॥ ५२ ॥

अर्थ:- कर्मनुं कर्त्तापणुं अने सुखदुःखनुं जोगतापणुं एवुं जे लोक व्यवहारमां केवाय ठे. ते जेनी प्रचुतामां ईश्वरताई ठे. तेमां अहितकारी ठे, बली जेनी प्रचुता मां एकेंद्रिय प्रमुख पांच जेदनुं केवुं ते पण अहितकारी ठे, सत्य नथी. केमके जे स दा निर्दोष ठे, तेना निश्चय स्वभावमां बंध नथी. अने मोक्ष पण नथी, एवो बंध मोक्ष रहित ठे. त्यारे ए इय्य शुं ठे, एवो प्रश्न उठे तेनो खुलासो करे ठे के, ए ज्ञा ननो समूह जे पुंजतेरूप ठे. जेनो स्वभाव ज्ञान गम्य ठे, ज्ञान बडे जाएवामां आवे एवो ठे, लोकमां सघले स्थले व्यापी रह्यो ठे, लोकातीत के० क्षेत्र लोकथी छुदो ठे ने लोकमां महित के० पूजनीक उपादेय ठे, अनादि कालनो एवोज चाब्यो आवेठे तैथी जेनो शुद्ध अवतंश ठे अने शुद्ध चेतनाना रस प्रदेशथी जरपूर ठे, एवा जे हंस ठे ते परम पुनीतता सहित एटले उत्कृष्ट शुद्धता सहित ठे ॥ ५१ ॥ जे निश्चय स्वरूपमां सदा निर्मल ठे, आदि मध्यने अंत्य अवस्थाने विषे एक रूप ठे, ने तेज चिद्रूप ठे. तेनी वणारसी स्तुती करेठे के एवा जगवान जगतमां जयवंत थाओ. ५२

हवे जीवनुं अनोक्ता पणुने अकर्त्ता पणुं उरावे ठे:- अथ जीव अकर्त्ता वर्णन:-

चोपाई:- जीव कर्म करता नहि ऐसो; रस जोगता सुजाउ न जैसो; मिथ्याम तिसों करता होई; गये अज्ञान अकरता सोई ॥ ५३ ॥

अर्थ:- जेम जीवने कर्मनो कर्त्ता न कहियें तेम रसनो जोक्ता पण न कहियें; जी व ज्यांसुधी मिथ्यामति वालो ठे, त्यांसुधी तो कर्त्तापणुं केवतमा साचो ठे. पण ज्यारे ए अज्ञान जायठे. त्यारे जीव अकर्त्तापणो ठे एवु स्पष्ट जणाय ठे. ॥ ५३ ॥

हवे आत्मानो शुद्ध स्वभाव तथा विजावनुं वर्णन:- अथ स्वभाव विजाव वर्णन:-

सवैया इकतीसा:- निहचे निहारत सुजाउ जाहि आत्माको, आत्मकी धर

સ પરમ પરગાસના ; અતીત અનાગત વરતમાન કાલ જાકો, કેવલ સરૂપ ગુન લોકાલોક નાસના ; સોઈ જીવ સંસાર અવસ્થામાંહિ કરમકો, કરતાસો દીસે જિયે નરમ ડાસના ; યહે મહા મોહકે પસાર યહે મિથ્યાચાર, યહે નૌ વિકાર યહે વ્યવહાર વાસના ॥ ૫૪ ॥

અર્થ:- નિશ્ચય દૃષ્ટિએ જોતાં જે આત્માનો આત્મિક ધર્મ પરમ પ્રકાશરૂપ સદા સ્વનાવ છે. એટલે નિશ્ચયથી અતીત અનાગત તથા વર્તમાન કાલમાં લોકાલોક નાસનાનો કરનાર કેવલ સ્વરૂપ ગુણ છે. તેજ આત્મા સંસાર અવસ્થાનેવિષે ત્રમ ડાસનાવહે એટલે મિથ્યાત અજ્ઞાનીની સેવાને લીધે કર્મના કર્તાની પઠે દેશાય છે. એમ મિથ્યાતની સેવામાં જે રેતું તે મોહનો પસાર છે, એજ મિથ્યાચાર છે જીવને નવ ત્રમણનો એજ વિકાર છે. તથા એજ વ્યવહાર વાસના છે ॥ ૫૪ ॥

હવે જીવનો અનોક્તા અવસ્થાનું વર્ણન કરેઃ:-અથ જીવ અનોક્તા વર્તન:-

ચોપાઈ:- જયા જીવ કરતા ન કહાવૈ; તથા જોગતા નાઝ ન પાવૈ; હે જોગી મિથ્યામતિ માંહી ; મિથ્યામતી ગયેતેં તે નાહી. ॥ ૫૫ ॥

અર્થ:- જેમ જીવ કર્તા નથી તેમ નોક્તા પણ નથી, માત્ર મિથ્યાતમાં કર્તા જીવ છે, ને નોક્તા પણ જીવ છે, પણ મિથ્યાત નાશ થાય ત્યારે જીવ કર્તા અને નોક્તા નામ ધરાવતો નથી. ॥ ૫૫ ॥

હવે નય સ્વરૂપમાં નોક્તા અનોક્તા પણાના લક્ષણ બતાવેઃ:-

અથ જોગતાપના અજોગતાપનાકો લક્ષન:-

સવૈયા ઇકતીસા:- જગવાસી અજ્ઞાની ત્રિકાલ પરજાય બુદ્ધી, સોતો વિષે જોગ નિકો જોગતા કહાયો હૈ; સમકિતી જીવ જોગ જોગસોં ડાસી તાતેં સહજ અ જોગતા ગરંથનિમે ગાયો હૈ; યાહી નાતિ વસ્તુકી વ્યવસ્થા અવધારે બુધ, પરનાઝ ત્યાગિ અપનો સુજાઝ આયો હૈ; નિરવિકલપ નિરુપાધિ આતમા અરાધિ, સાધિ જોગ જુગતિ સમાધિમેં સમાયો હૈ. ॥ ૫૬ ॥

અર્થ:- જગતવાસી જે અજ્ઞાની છે, ત્રણે કાલવિષે પરજાય બુદ્ધિ છે, એટલે ઇ અબુદ્ધિ નથી, ને હું સુખી હું દુઃખી એવી પર્યાય બુદ્ધિ કરેઃ, પણ જિન્નપણે શુદ્ધ આત્મ ઇચ્છને નહીં જાણે, એવો અજ્ઞાની જીવ તો વિષય જોગનો નોક્તા કેવાયઃ, અને સમકિતી જીવ મનવચનને કાયાના યોગથી તથા વિષય જોગથી ડાસીપણે રહેઃ, અને શુદ્ધ આત્મ ઇચ્છના અનુજવમાં મગ્ન છે, તેથી સમકિતીને શાસ્ત્રમાં સ હજ અનોક્તાપણે ગાયજો છે, એરીતે પ્રમિત છે તે વસ્તુની વ્યવસ્થા અવધારીને એ

टले वस्तुनो स्वभाव विचारीने परभावने त्यागीने पोताना सहज स्वभावमा आवे
ठे, तेथी सुखी दुःखी इत्यादि विकल्पविना कर्म संयोगरूप उपाधिविना, एवा आ
त्माने आराधीने ज्ञान दर्शन चरित्ररूप जोगनी जुगति साधी समाधि एटले स
हज स्वरूपमां समायठे. ॥ ५६ ॥

हवे अनोक्ता जीवनी अवस्थानुं वर्णन करेठे:- अथ जीव अनोक्ता वर्णन:-

सवैया इकतीसा:- चिनमुडा धारी ध्रुव धर्म अधिकारी गुन, रतन जंमारि अप
हारी कर्म रोगको; प्यारो पंढितनिको दुस्यारो मोख मारगमें न्यारो पुदगलसों उ
जियारो उपयोगको; जाने निजपर तत्त रहे जगमें विरक्त गहे न ममत्त मन वच
काय जोगको; ता कारन ज्ञानी ज्ञानावरनादि करमको, करता न होइ जोगता
न होइ जोगको. ॥ ५७ ॥ दोहरा:- निरजिलाष करनी करे, जोग अरुचि घट
मांहि; तातें साधक सिद्ध सम, करता जुगता नांहि. ॥ ५८ ॥

अर्थ:- चेतना चिन्हनो धरनार, निश्चल स्वभाव ज्ञातापणुं तेनो अधिकारी,
ज्ञानादिक गुणरूप रत्नना जंमारनो जंमारी ठे, कर्मरूप रोगनो विनाश करनार,
पंढितनो प्यारो एटले तत्व ज्ञानीने वल्लन, मोक्षमार्गमां दुशीयार के० सावधा
न, पुजलिक धर्मथी जुदो रेनार, मतिश्रुत प्रमुख उपयोगनुं अजवाळुं जेना हृदय
मां थयुंठे, पोताना अने परका सर्व तत्वनो जाणनार, जगतमां विरक्तपणे रेनार,
एटले वैरागी, मन वचन ने कायाना योगनी ममता नही राखनार माटे ज्ञानी जीव
ज्ञानावरणी प्रमुख कर्मनो कर्त्तापण नथी, अने दुःख सुखना जोगनो जोक्तापण नथी.
॥ ५७ ॥ इठाविना क्रिया करवी, अने घटपिंममां जोगनी रुची नही राखवी, तेथी
मुक्तिनो साधक पुरुष सिद्ध समान कहायो, अने ते कर्त्ता तथा जोक्ता नथी. ॥ ५८ ॥

हवे अहंबुद्धि थकी कर्त्तापणु थायठे ते कहेठे:- अथ अहंबुद्धि वर्णन:-

कवित्तंड:- ज्यों हिय अंध विकल मिथ्यात धर मृषा सकल विकल्प उपजा
वत; गहि एकंत पठ आतमको, करता मानि अधोमुख धावत; ल्यों जिनमती द
ख चारित कर, करनी करि करतार कहावत; वंछित मुक्ति तथापि मूढमति,
बिनु समकित जवपार न पावत. ॥ ५९ ॥ चोपाई:- चेतन अंक जीव लखि
जीन्हा, पुदगल करम अचेतन चीन्हा; वासी एक खेतके दोऊ; यदपि तथापि
मिले नहि कोऊ. ॥ ६० ॥ दोहरा:- निजनिज जाउ क्रिया सहित, व्यापक
व्यापि न कोइ; करता पुदगल करमको, जीव कहांसों होइ. ॥ ६१ ॥

अर्थ:- जेम कोइ हृदय अंधपुरुष विकल मिथ्याधारीने दैयामां विकल्प उप

जावे, ते सर्व फूटा ठे ते क्रियावादीनो एकांत पद्वी ग्रहीने आत्माने कर्त्ता मानीने अधोमुख के० नीची गतीने पकडी रह्योठे, एवो जे जिनमती ठे ते जाव चारित्र्य विना अने इव्य चारित्र्ययुक्त करणी करेठे, ने क्रिया करण एटले गुन क्रियानो कर्त्ता पोते केहेवायठे, ते मुक्तिने वांठे तोपण मूढमतिठे, जवनो पार समकित विना पामतो नथी. ॥ ५९ ॥ अने जीवनो अंक के० चिन्ह चेतना जाणवी; अने पुजल तथा कर्म ए बेउने जड जाणवा. चेतन अने अचेतन बेउ एक क्षेत्रा वगाहीठे एटले एक क्षेत्रवासी ठे, तथापि कोई कोईथी मजे एवा नथी. ॥ ६० ॥ जे पदार्थ ठे ते पोतपोताना जावनी क्रिया सहित रहे ठे, जेमां व्यापी रहे ते वस्तुने व्याप्य कहिये अने व्यापी रहेनार पदार्थने व्यापक कहिये तेथी पुजल व्याप्यमां जीवुं व्यापकपणुं नथी, माटे पुजलीक कर्मनो कर्त्ता जीव क्याथी थाय अर्थात् न ज थाय. ॥ ६१ ॥

हवे व्यवहारमां जे रीतें जीवुं कर्त्तापणुं ठरेठे ते जाणवेठे:—अथ कर्त्ता कथन:—

सवैया इकतीसा:—जीव अरु पुजल करम रहे एक खेत, जद्यपि तथापि सत्ता न्यारी न्यारी कही है; लठन सरूप गुन परजे प्रकृति जेद, डूहमें अनादिहोकी डुविधा वदैरही है; एते परि निन्नता न नासे जीव करमकी, जौलों मिथ्या नाउ तोलों ओंधी वाउ वही है; ज्ञानके उद्योत होत ऐसी सुधी दृष्टि नई, जीव कर्म पिंमको अकरतार सही है. ॥ ६२ ॥ दोहरा.— एक वस्तु जेसी जु हे, तासों मिले न आन; जीव अकर्त्ता करमको, यह अनुनो परवान. ॥ ६३ ॥

अर्थ:— जेम आकाश प्रदेशमां पुदगल कर्म अवगाहि रहे ठे; तेज आकाश प्रदेशमां जीव प्रदेश पण अवगाहि रहे ठे. एम जीव अने पुजल एक क्षेत्रना वासी ठे, तथापि चेतननी सत्ता अने जडनी सत्ता ए बे जुदी ठे. अनादि काल नी लक्षण जेदवडे स्वरूप जेदवडे गुणपर्यायवडे ने प्रकृति जेदवडे ए बेउनेविषे द्विविधता चाली आवेठे तेम ठतां लक्षण प्रमुखनी निन्नता मिथ्यात्व जावने लीधे जीव अने कर्मनो ज्यां सुधी नासे नही, त्यां सुधी उंधोवायु वहे ठे एटले जीवने कर्त्ता मानीये ठैये. अने ज्ञाननुं उद्योत थवाथी सम्यक्तनी एवी शुद्धता थई के ते थी कर्म पिंमनो अकर्त्ता जीव सही थयो ठे. एम जाणुं ॥ ६२ ॥ जे वस्तु जेवीरी ते ठे ते साधे आनके० बीजा स्वरूप वाली वस्तु मजती नथी. एकमेक थती नथी एथी जीव कर्मनो अकर्त्ता ठे: ए अर्थ अनुनव प्रमाणथी समजाय ठे ॥ ६३ ॥

હવે મૂઢ જીવ કર્મનો કર્તા માની લેય છે તે કહે છે:- અથ મૂઢકર્તાયદ્વકથન:-
 ચોપાઈ:- જેહુરમતી વિકલ અજ્ઞાની; જિન્હિ સુરીતિ પરરીતિ ન જાની; માયા
 મગન નરમકે નરતા; તે જિય જાવ કરમકે કરતા ॥ ૬૪ ॥ દોહરા:- જે મિ
 થ્યામતિ તિમરસોં, લખે ન જીવ અજીવ; તેઈ જાવિત કરમકે, કરતા હોઈ સદીવ
 ॥ ૬૫ ॥ જે અશુદ્ધ પરિનતિ ધરે, કરે અહં પરવાન; તે અશુદ્ધ પરિનામ કે, ક
 રતા હોઈ અજાન ॥ ૬૬ ॥

અર્થ:- જે જીવ હુષ્ટ બુદ્ધિવડે વિકલ છે, અજ્ઞાની છે, જે પોતાની ને પારકી
 રીત જાણતા નથી માયા જાલમાં મગ્ન છે, ધ્રમનાનરતા કે ધણી છે, તે જીવ
 જાવ કર્મના કરનારા છે ॥ ૬૪ ॥ જે જીવ મિથ્યામતિ અંધકારથી જીવ અજીવ
 ને નિન્ન પણે જાણતા નથી, તે જીવ સદાકાલ જાવિત કર્મના કર્તા છે, એટલે
 પોતપોતાના કર્મનો જે સ્વજાવ તેનેજ જાવિત કર્મ કહિયે ॥ ૬૫ ॥ જે જીવ અ
 શુદ્ધ પરિણતિને ધરે છે, સર્વ ક્રિયામાં અહંકાર બુદ્ધિથી અહં કર્તા એવું પ્રમાણ ક
 રે છે, તે જીવ અજાણ થકા અશુદ્ધ પરિણામના કર્તા થાય છે ॥ ૬૬ ॥

અથ શિષ્ય પ્રશ્ન:-

દોહરા:- શિષ્ય કહે પ્રશ્ન તુલ્ય કહ્યો, હુવિધ કરમકો રૂપ; દર્વ કર્મ પુદગલ
 મઈ, જાવ કર્મ ચિદ્રૂપ ॥ ૬૭ ॥ કરતા દરવિત કરમકો, જીવન હોઈ ત્રિકાલ;
 અવ શ્દ જાવિત કરમ તુમ, કહો કૌનકી ચાલ ॥ ૬૮ ॥ કરતા યાકો કૌન હૈ,
 કૌન કરે ફલ જોગ; કે પુદગલ કે આતમા, કે હુદુકો સંયોગ ॥ ૬૯ ॥

અર્થ:- હવે શિષ્ય પ્રશ્ન પુછે છે કે, હે પ્રશ્ન તમે કહ્યું છે કે, કર્મનું સ્વરૂપ બે
 પ્રકારનું છે; એકતો પુદગલમય તે પુદગલ પિંડરૂપ દ્વિય કર્મ છે, અને બીજું જા
 વ કર્મ છે તે ચિદ્રૂપ કે ચેતનાવિકાર રૂપ છે: ॥ ૬૭ ॥ વલી સ્વામી તમે એવું કહ્યું કે
 દ્વિય કર્મનો કરનાર જીવ ત્રણે કાલમાં નથી, ત્યારે જાવિત કર્મ તમે કોની ચા
 લ કહો છો? ॥ ૬૮ ॥ એ જાવિત કર્મનો કર્તા કોણ છે, ને એના કર્મ ફલનો
 જોક્તા કોણ છે? પુજ્જલ કર્તા જોક્તા છે? કે આત્મા કર્તા, જોક્તા છે? કિંવા પુજ્જ
 લ અને આત્મા એ બેદુનો સંયોગ કર્તા જોક્તા છે ॥ ૬૯ ॥

હવે આ પ્રશ્નનો ગુરુ ઉત્તર આપે છે:- અથ ગુરુ ઉત્તર કથન:-

દોહરા:- ક્રિયા એક કરતા જુગલ, યોં ન જિનાગમ માંહિ; અથવા કરની
 ઔરકી, ઔર કરે યોં નાહિ ॥ ૭૦ ॥ કરે ઔર ફલ જોગવે, ઔર બને નહિ એમ;

जो करतासो जोगता, यहै यथावत जेम॥७१॥ जाव कर्म कर्तव्यता, स्वयं सिद्ध न हि होइ; जो जगकी करनी करे, जग वासी जिय सोइ ॥७२॥ जिय करता जिय जोगता, जाव कर्म जिय चालि; पुद्गल करे न जांगवे, दुविधा मिथ्या जालि॥७३॥ तातें जावित करमकों, करे मिथ्याती जीव; सुख दुख आपद संपदा, नूजे सहजसदीव॥७४॥

अर्थ:— क्रिया करणी एक होय अने तेना करनारा जुगल के० बे एवी वात जिनेश्वरना आगममां नथी कही, तेम पुद्गल अने जीव ए बेउ एक क्रिया करे नही, अथवा बीजानी क्रिया ठे अने करनार वली बीजोज ठे, एवुं पण ठे नही, एटले पुद्गलनी क्रिया जीव न करे अने जीवनी क्रिया पुद्गल न करे॥७०॥ एरीते करे एक अने तेनुं फल जोगवनार बीजोज होय एवुं बने नही, एवुं जिनेश्वरना आगममां नथी कह्युं, एटले पुद्गलनी क्रियानुं फल जीव जोगवे नही; केमके जे कर्ता तेहिज जोगता; जे कर्म करे तेज फल जोगवे, ए वात केवत प्रमाणे खरी ठे॥७१॥

जाव कर्मनी कर्तव्यता के० क्रिया तेतो स्वयं सिद्ध न थाय, एटले जाव कर्म पोतानी मेले सिद्ध नही थाय. तेथी एवुं ठरे ठे के जे जगतनी क्रिया करे ते जाव कर्मनो कर्ता ठे; एटले गमनागमन क्रिया करे तेज जाव कर्मनो कर्ता जगत वासी जीव ठे॥७२॥ जीवज कर्ता अने जीवज जोक्ता ठे, जीवनी चल विचलताथी जाव कर्म उपजे ठे, एथी जावित कर्म जीवनी चाल ठे. ए जावित कर्मने पुद्गल करे नही, तेम जोगवे पण नही, एमां जे अद्वैत मतवाला दिधा राखे ठे. ते मिथ्या जाल ठे ॥ ७३ ॥ तेमाटे जे मिथ्याती जीव ठे, ते जावित कर्मने करे ठे. तेणे करी सुख दुःख आपदा संपदा सदा सहजे जोगवे ठे ॥ ७४ ॥

हवे एकांत वादिसांख्यमतना वचननुं वर्णन करे ठे:— अथ एकांत वादी वर्णन:—

सवैया इकतीसा:— केई मूढ विकल एकंत पढ गहै कहै आत्मा अकरतार पूरन परम है; तिन्हसों जु कोउकहै जीउ करता है तासों, फेरी कहै करमको करता करम है; ऐसे मिथ्यामगन मिथ्याती ब्रह्म घाती जीव, जिन्हेके हिये अनादि मोहको जरम है; तिन्हको मिथ्यात दूरि करिबेको कहै गुरु स्यादवाद परवान आत्म धरम है ॥ ७५ ॥

अर्थ:— कोई मोह मूढ जीव ज्ञानबडे विकल एकांत पढ़ ग्रहीने एम कहे ठे के, आत्मा अकर्ता ठे, परम पूर्ण ठे, ते एकांत वादीने कोई एवुं कहे के, आत्मा कर्ता ठे, तेने सांख्यमति प्रमुख एकांत वादी कहे ठे के, कर्मनुं कर्ता कर्मज ठे. एवा मिथ्यातमां मग्न मिथ्याती जीव ब्रह्म घाती ठे. तेमना हैयामां अनादि का

जयी मोह कर्म लाग्युं रहे ठे, ते मिथ्याती जीवुं मिथ्यात दूर करवाने स्यादाद रूप जे आत्म धर्म ठे. ते धर्मज बधी रीत प्रमाण करी कहे ठे ॥ ७५ ॥

हवे जेम स्यादाद वस्तु स्वरूप ठे तेम कहे ठे:—अथ स्यादाद कथन:—

दोहा:— चेतन करता नोगता, मिथ्या मगन अजान; नहि करता नहि नोग ता, निहचे सन्यकवान ॥ ७६ ॥ सवैया इकतीसा:— जैसे सांख्यमति कहै अलख अकरता है सर्वथा प्रकार करता न होइ कब ही; तैसें जिनमति गुरु मुख एक पक्ष सुनि, याही जाति मानै सो एकंत तजो अबही, जोलों डुरमति तौलों करमको करता है, सुमती सदा अकरतार कह्यो सब ही; जाके घट ज्ञायक सुजाव जग्यो जब ही सो, सोतो जग जालसों निरालो जयो तबही ॥ ७७ ॥

अर्थ:— मिथ्यातमां मग्न अजाण थको चेतन कर्ता ठे. अने नोगता पण ठे अने समकेति जीव निश्चेथी कर्ता पण नथी अने नोक्ता पण नथी ॥ ७६ ॥

जेम सांख्यमति पोताना मतमां एवी प्ररूपणा करेठे के, जे अलङ्कारूप ठे ते सर्वथा अकर्ता ठे, पण क्यारे कर्ता थतो नथी, अने सत्व रज तम गुण प्रकृति कर्ता ठे, एरीते जे सांख्यमतिवाला कहे ठे, तेम कोई जिनमती पण कोई गुरुना मुखथी निश्चे नयनो एक पक्ष सांजलीने एमज माने, एटले जीवने अकर्ता माने ठे. पण श्री जिनेश्वरना मतमां स्यादाद पक्ष ठे. ते एवुं उरावे ठे के जाहां सुधी डुष्ट बुद्धि मिथ्यामती अहं बुद्धिमां ठे, ताहां सुधी जीव कर्मनो कर्ता ठे; अने सुमती आवेथी सदा अकर्ता ठे, जेवुं ठे तेवुंज अकर्ता कह्यो, जेना घटमां पोतानो ज्ञायक स्वजाव ज्यारे जाग्यो ते वखतथीज ते जगजालथी निरालो थयो, तेणे अर्थ पुज्जन परावर्तमां संसार लावी मुक्त्यो ॥ ७७ ॥

हवे एकांत वादी बोधमतीनि बुद्धिनुं वर्णन करेठे:—अथ बोध मति वर्णन दोहरा:— बोध बिनक वादी कहै, बिनु जंगुर तनुमांहि; प्रथम समे जो जीव है, दुतिय समे सो नांहि ॥ ७८ ॥ ताते मेरे मतविषे, करे करमजो कोइ; सो न नोग वे सरवथा, और नोगता होइ ॥ ७९ ॥

अर्थ:— बोध कृणिक वादी ठे, ते एवुं कहे ठे के शरीरमां रहेनारो जे पदार्थ ठे ते कृणजंगुर ठे एटले प्रथम समयमां जे जीव पदार्थ शरीरने विषे ठे, ते बीजा समयमां न पामियें, एथी सर्व कृणजंगुर ठे ॥ ७८ ॥ वली बोध कहे ठे के मारा मनमां एवी श्रद्धा ठरी ठे, के जे कोई कर्म करेठे, ते तो कर्मना फलनो नोगता नथी. कृणजंगुर पणाने लोधे बीजोज नोगता थाय ठे ॥ ७९ ॥

हवे एकांत वादी बोधमतीना खंमननो उपदेश करठे:-अथ मतखंमन उपदेश:-

बोहरा:-यह एकंत मिथ्यात पष, दूरि करनके काज; चिद विलास अविचल कथा, नाथै श्री जिनराज ॥ ८० ॥ बालापन काहु पुरुष, देख्यो पुर कइ कोइ; तरुन जये फिरिके लख्यो, कहे नगर यह सोइ. ॥ ८१ ॥ जो डुहु पनमें एक थो, तो तिन्हि सुमिरन कीय; और पुरुषको अनुजव्यो, और न जाने जीय. ॥ ८२ ॥ जब यह वचन प्रगट सुन्यो, सुन्यो जैनमत शुद्ध; तब इकांत वादी पुरुष, जैन नयो प्रति बुद्ध. ॥ ८३ ॥

अर्थ:- ए जे एकांत कृष्णजंगुरपणुं ते मिथ्यात पद्ध ठे, तेने दूर करवाने चिद विलास अविचल कथा के० जीवना अचल पदनी वात सामान्य केवलीना रा जा श्री जिनेश्वर देव कहेठे. ॥ ८० ॥ कोईक पुरुषे बाव्यावस्थामां एक नगर दी तुं होय ने ते पठी ज्यारे जुवानीमां आब्यो त्यारे फरीथी तेज नगरने तेणें जोयुं त्यारे तेने रेतां रेतां स्मृती आवी के, आ नगर तो में बालपणामां जोयुं हतुं तेज ठे. ॥ ८१ ॥ हवे अंधी जीवना अचलपणानो संजव देखाडेठे:- के, बेहु काल मां जो ते एकज हतो, तेवारे ते पुरुषे बालपणामां ते नगर जोयुं हतुं त्यारे तेने जुवानीमां तेनुं स्मरण थयुं ए वात सत्य ठे, एटले बने वखतमां नगर तेज खरुं ठे, तेम एक पुरुषनो अनुजव के० जोगवेळुं कार्य तेने बीजो पुरुष जाणी शके नही. ॥ ८२ ॥ ज्यारे आ वात प्रगट सांजली अने जैनना शुद्ध मतनी वात सांजली त्यारे एकांतवादी पुरुषें प्रतिबोध पामीने जैनमत ग्रहण कीधो अने बोधम तने ठोडी दीधो. ॥ ८३ ॥

हवे बोधमतीना कृष्णजंगुरपणामां सद्वहणा केम थई ते कहे ठे:-

अथ बोध मतीकी सद्वहना कथन:-

सवैया इकतीसा:- एक परजाय एक समैमें विनसि जाइ, दूजी परजाय दूजै समै उपजति है; ताको ठल पकरिके बोध कहै समै समै, नवो जीव उपजे पुरातनकी पति है; ताते मानै करमको करता है और जीव, जोगता है और वाके हिए ऐसी मति है; परजै प्रवानको सरवथा दरब जाने, ऐसे डुरबुद्धिकों अवश्य डुरगति है ॥ ८४ ॥

अर्थ:- हर कोई इव्यनो एक समयमां जे एक पर्याय ठे, इव्य क्षेत्र काल ना बने लीधे अवस्था जेद ठे, तेतो पर्याय ते समयमांज विनाश पामे ठे, अने बीजा समयमां बीजो पर्याय उपजे ठे, एवी जैननी वाणी ठे. ते वातनेज बोध

मतीवाला निश्चलपणे पकडी राखीने कहे ठे के, समय समय नवो नवो जीव उपजे ठे, अने पाठला जूना जीवनी हाणी थायठे; वली आम मानेठे के कर्मनो कर्ता कोई बीजो जीवठे अने कर्मनो नोगता कोई बीजोज जीव ठे. एम बोधमति क हेठे; इव्यना पर्यायतो समयमां फरे ठे, तेने बोधमति पर्याय प्रमाणने सर्वथा प्रकारे इव्यज जाणे ठे. एवा डुर्बुद्धिने अवश्य दुर्गतीज प्राप्त थाय ठे. ॥ ८४ ॥

हवे डुर्बुद्धि अने दुर्गतीनु लक्षण कहे ठे:-अथ दुर्गति स्थिति लक्षण:-

दोहरा:- डुर्बुद्धि मिथ्यामती, दुर्गति मिथ्या चाल; गहि एकंत डुर्बुद्धिसों, मुगति न होइ त्रिकाल ॥ ८५ ॥ कहे अनात्मकी कथा, चहे न आत्म बुद्धि, रहै अथात्मसों विमुख, डुराराधि डुर्बुद्धि ॥ ८६ ॥ सर्वथा इकतीसा:- कायासें विचारि प्रीति मायाहिमें हारि जीति, लिये हवरीति जैसे हारिलकी लकरी; चुंगुल के जोर जैसे गोह गहि रहै नूमि, त्याहि पाई गाडे पैं न ठाडे टेक पकरी; मोहकी मरोरसों नरमको न ठोर पावे, धावै चिहु और ज्यों बढावै जाल मकरी; ऐसी डुर्बुद्धि जूलि जूवके जूरोखे जूली, फूली फिरे ममता जंजीरनिसों जकरी. ॥ ८७ ॥ बात सुनि चौक उठे बातहिसों नौकी उठे, बातसों नरम होइ बातहींसो अकरी; निंदा करे साधुकी प्रशंसा करे हिंसककी, साता माने प्रभुता असाता माने फकरी; मोख न सुहाइ दोख देखै तहां पैंति जाई, कालसो मराई जैसे नाहरसों बकरी; ए सी डुरबुद्धि जूली जूवके जूरोखे जूली, फूली फिरे ममता जंजीरनिसों जकरी ॥ ८८ ॥

अर्थ:- मिथ्यामतिने डुर्बुद्धि कहियें, अने मिथ्या चालने दुर्गति कहियें, जे डु ए बुद्धि ठे, ते एकांत मतीने ग्रहणकरी रहेठे, तेने त्रणे कालमां मुक्ति न थाय. ॥ ८५ ॥ हवे डुर्बुद्धिनी व्यवस्था कहेठे:- जे आत्माथी निन्न होय ते अनात्मा कहिये. तेअनात्माकी कथा करे आत्माकी बुद्धता न जाणे, अने जे आत्मने आ श्रय विचार ठे तेने अथात्म कहियें, ते तेनाथी डुराराथ्य के० दुःखे समजायो जाय तेनाथी डुर्बुद्धि जीव विमुख रहे ठे ॥ ८६ ॥ डुर्बुद्धिनो विचार कहेठे:-कायासाथे प्रीति विचारे हार जीत करी मायामां गह्वी रहे, हठ पकडी रहे, जेम हारल प ह्वी पोताना पगमां लाकमी पकमीज राखे ठोडे नही. वली बीजो दृष्टांत एक ठे; जेम कोई एक चोर चुंगलीना बंध देई करी गोहने मेहल अथवा हवेली उपर चडावे ठे, ते बंधना जोरथी गोह चुमीने पकमी राखें, ने त्यां पोताना पग घटी राखे, पण जे टेक पकमी ते भूके नही, तेम मोह कर्मनी मरोड लागी तेथी न्र मनुं ठेकाणुं पामे नही, एटले न्रम ठोडे नही. जेम मकमी जाल वधारती पसार

તી ચારે તરફ દોડે છે, તેમ ચારે તરફ દોડતો ફરે, એ રીતે હુબુદિયે જૂલી જૂઠને ઝરુએ જુલી રહેશે, ને મમતારૂપ હુબુદિના જંજીરની બેડીને જકમી રહ્યો છે, ॥૮૭॥

વળી એવાને કોઈ અધ્યાત્મની વાત કહે ત્યારે ચોંકી ઊઠે, ને જોં જોં કરી ઊઠે, ક ઢાગ્રહ કરે અને પોતાના મનને રુચતી વાતથી નરમ થાય ને મનમાનતી વાત ન થાય તો પ્રકૃતિ આકરી કરે, મોહમાર્ગના સાધકની નિંદા કરે, અને જે હિંસક અધર્મ કહેશે, તેની પ્રશંસા કરે, પોતાની મોટાઈને સાતા સુખ સમજે અસાતાને ફ કીરી જાણે, મોહની વાત સુહાય નહી, જ્યાં કોઈ દોષ જુએ ત્યાં ચતુરાઈનું અનિમાન બતાવે, અને મૃત્યુથી એવો મરે કે, જેમ નાહીરથી બકરી મરે, એ રીતે મરતો રહે એમ હુબુદિ જીવ નૂલ્યો ફરે છે, ને જૂઠને ઝરુએ જુલતો મમતારૂપ બેડીમાં બંધાઈ રહ્યો છે. ૮૮

હવે એકાંત પદ્ધતિના મતની સ્થાપના ઉપર અનેકાંત સ્યાદાદી મતની પ્રશંસા કરે છે:—

અથ અનેકાંત શ્લાઘા કથન:—

કવિત્ત ભંદ:— કેઈ કહે જીવ ઠિન જંગુર, કેઈ કહે કરમ કરતાર ; કેઈ કર્મ ર હિત નિત જંપહિ, નય અનંત નાના પરકાર ; જે એકંત ગદૈ તે મૂરખ, પંમિત અને કાંત પશ્વધાર ; જૈસે નિન્ન નિન્ન મુગતાગન, ગુનસોં ગદત કદાવે હાર. ॥ ૮૯ ॥

દોહરા:— જથા સૂતસંગ્રહવિના, મુક્તમાલ નહિ હોઈ ; તથા સ્યાદાદી વિના મોર્ખ ન સધે કોઈ. ॥ ૯૦ ॥

અર્થ:— કોઈ બોધ મતી જેવા તો જીવને ક્ષણ જંગુર કહે છે ; કોઈ મીમાંસક સર રા કર્મને કર્તા માને છે, કોઈ સાંખ્યમતી સરસા તો સદા જીવને કર્મરહિત કહે છે, એરીતે અનંત નય નાના પ્રકાર કહે છે, એમાંથી જે એકાંત પદ્ધતિ ગ્રહી રહે છે તે તો મૂર્ખ છે અને પંમિત જન જે છે, તે અનેકાંત પદ્ધતિ ગ્રહે છે, જેમ એક માલા માં મોતીનો સમુદાય આપણી આપણી સત્તામાં સઝ જુદા જુદા છે પણ તે સુતર માં પરોવ્યાથી સર્વેનું એક હાર નામ પડે છે, ॥૮૯॥ તેવો અનેકાંત મત છે, કેમ કે, સૂતરના સંગવિના મોતીની માલા બને નહી, તેમ સ્યાદાદમત ધારણ કીધા શિવાય મોહનો સાધનહાર થાય નહી. ॥ ૯૦ ॥

હવે મત જેદનું કારણ પાંચ નય છે તેનું વર્ણન કરે છે:— અથ પંચ નય વર્નન:—

દોહરા.— પદ સુજાત પૂરવઝદે, નિહચે ઝહિમ કાલ ; પદ્ધપાત મિષ્યાત પથ, સરબંગી સિવ ચાલ. ॥ ૯૧ ॥

અર્થ:— કોઈ પદ વસ્તુ સ્વજાત માને કોઈ પૂર્વ કર્મનો ઉદય માને, કોઈ નિશ્ચય

माने, कोई उद्यम माने, अने कोई काल माने. एमां पक्षपात करी जे एकेनेज माने ते मिथ्यात्व मार्ग केहेवाय. ॥ ९१ ॥

हवे छुदा छुदा मतनी व्यवस्था कहे ठे:- अथ मतव्यवस्था कथन:-

सवैया इक्तीसा:- एक जीव वस्तुके अनेक रूप गुण नाम, निरजोग शुद्ध पर जोगसां अशुद्ध है; वेद पाठी ब्रह्म कहै मीमांसक कर्म कहै शिवमति शिव कहै बोध कहै बुद्ध है; जैनी कहै जिन न्याय वादी करतार कहै, उहाँ दरसनमें वचनको विरुद्ध है; वस्तुको सरूप पहिचाने सोइ परवीन, वचनके जेद जेद माने सोई शुद्ध है॥

अर्थ:- जीव वस्तु एक अने तेना गुण अनेक ठे, रूप अनेक ठे, अने नाम अनेक ठे, निरजोग ठे एटले परसंयोग विना पोताना स्वभावमां रह्यो शुद्ध ठे, अने परना संयोगथी अशुद्ध ठे. वली वेद पाठी प्रजावे करी एने ब्रह्म कहेठे. मीमांसक जैमिनीय एने कर्म कहेठे; शिवमती एटले वैशेषिक एने शिव कहेठे, बौधमती एने बुद्ध कहेठे, अने जैनी एने जिन कहेठे, न्यायवादी नैयायकादिक एने कर्त्ता कहेठे, एरीते ठए दर्शनमां शुद्ध जीवने कहेवामां एकएकथी वचननुं विरुद्ध ठे. ए ठए दर्शनमां जे वस्तुनुं स्वरूप उलखे तेज प्रवीण केहेवाय, अने वचनना जेद प्रमाणे समजिरूठ नयनिमत्ते वस्तुमां जेद प्रवीण माने तेज शुद्ध वात ठे॥२

हवे ठए दर्शनना मत स्थापन करे ठे:- अथ मतस्थापना कथन:-

सवैया इक्तीसा:- वेदपाठी ब्रह्म मानै निहचै स्वरूप गहै, मीमांसक कर्म माने उदैमें रहतु है; बोधमति बुद्ध मानै सूठम सुजाउ साधै शिवमती शिवरूप कालको हरतु है; न्याय ग्रंथके पढैया थापे करतार रूप, उद्दिम उदीरी उर आनंद लहतु है, पांचो दरसनी तेतो पोषे एकएक अंग, जैनी जिनपंथी सरवंगी नै गहतु है॥३

अर्थ:- वेद पाठी के० वेदांती जीव वस्तुने ब्रह्म मानीने निश्चै स्वरूपने ग्रहेठे. एटले एक अद्वैत मत धारेठे. मीमांसक के० यज्ञना करनार जीवने कर्मरूप मानेठे, तेथी उदयरूप थया जे संस्कार तेनुं ग्रहण करेठे. बौधमती जीवने बुद्धमानीने कृष्णजंगुरपणथी सूक्ष्म स्वभाव साधेठे, तेथी वस्तुना स्वभावनेज कर्त्ता मानेठे. शिवमती जे वैशेषिक ते जीवने कालरूप मानेठे. अने शिवने कर्त्ता मानेठे, न्याय ग्रंथना नणनारा प्रमाणादिक सोल पदार्थने मानेठे, शुद्ध जीवनेज कर्त्ता मानीने उद्यमनी उदीरणामां चित्तने आनंद करी मग्न रहेठे, एम ए पांचे दर्शन वस्तु स्वभावादिक पांच नयना एक एक अंग पोषेठे, एटले एकांत पक्ष ग्रहेठे. अने जे जैन मार्ग केहेवाए ठे, तेतो सर्वांगी सर्व नय ग्रहण करेठे ॥३

हवे जे मत स्थापनामां जुदी जुदी बुद्धि कही ते सर्व एक ठे, एवं जणावेढे:-

अथ मत स्थापना एकत्वी करन:-

सवैया इकतीसा:- निहचै अनेद अंग उदै गुनकी तरंग उद्यमकी रीति लिये उदता सकति है; परजायरूपको प्रवान सूठम सुनाउ कालकीसी ढाल परि नाम चक्र गति है; याही नांति आतम दरबके अनेक अंग, एक माने एककों न माने सो कुमति है; टेक मारि एकमें अनेक खोजे सो सुबुद्धि, खोजी जीवे वादी मरे साची कहवति है ॥ ९४ ॥

अर्थ:- सर्व जीवमां लक्षण जेद नथी एवं निश्चय अंग ते साचो तरतम योगें गुणना तरंग उठी रह्या ठे तेथी उद्यम अंग साचो ठे, अने जीवनी उदत शक्ति ठे. त्यां ते प्रवृत्त ठे, तेथी उद्यम अंगवडे कर्त्तापणुं साचुं ठे, अने पर्याय रूप रूपमां जुदा जुदा ठे, तेनारूपनुं प्रमाण सूझा ठे. तेथी बोध सूझा स्वजावने साधेठे, ते पण साचुं अने परिणामनी गति ठे, ते फरता चक्रनी शक्ति ठे, ते काल इव्यनी ढाल ठे तेथी इहां कालने कर्त्ता कह्यो ते पण साचो ठे, एरीते आत्मइव्यमां अनेक अंग पामीये पण एमांथी एकज अंग माने अथवा एक अंग न माने तेनुं नाम कुमति ठे, जे एकांत पद्व ठोडीने एक वस्तुमां अनेक अंग खोजे तेनुं नाम सुबुद्धि कहीए, जेम के खोजी जीवे ने वादी मरे ए केवत ठे, ते साची ठे ॥ ९४ ॥

हवे स्यादादनुं रूप कहेढे:- अथ स्यादवाद स्वरूप कथन:-

सवैया इकतीसा:- एकमें अनेक है अनेकहीमें एक है सु. एक न अनेक कबु क ह्यो न परतु है; करता अकरता है जोगता अजोगता है उपजे न उपजिति मूए न मरतु है; बोलत विचारत न बोले न विचारे कबु, जेपको न जाजन पै जेखसो धरतु है; ऐसो प्रभु चेतन अचेतनकी संगतीसो उलट पलट नट बाजीसी करतु है ॥ ९५ ॥

अर्थ:- एक इव्यमां अनेक पर्याय ठे, अने अनेक पर्यायमां एक इव्य ठे, ए थी हर कोई वस्तु एकज ठे, अथवा अनेकज ठे, एम कांई केहेवातुं नथी. व्यवहार मां कर्त्ता ठे, निश्चयमां अकर्त्ता ठे, व्यवहारथी जोक्ता ठे, निश्चयथी अजोक्ता ठे, व्यवहारथी उपजे ठे, निश्चयथी उत्पत्ति नथी व्यवहारथी मुअ्यो, ने निश्चयथी न थी मुअ्यो, व्यवहारथी बोलेठे, विचारेठे, ने निश्चयनयथी कांई बोले पण नही, ने विचारे पण नही, अविकल्पी ठे, निश्चयथी जेषनुं जाजन के० स्थानक नथी, व्यवहारथी जेषनो धरनार ठे. एवो चेतनवंत जे ईश्वर ठे, ते पुदगलीक अचेतन

ની સંગતીથી ઝલટ પાલટ થઈ રહ્યો, જાણે નટની બાજીનો खेल કરતો હોય ની તેમ खेल કરે. ॥ ૯૫ ॥

અથ અનુનવ વ્યવસ્થા કથન.

દોહરા:— નટ બાજી વિકલપ દસા, નાહી અનુનો જોગ ; કેવલ અનુનો કરન કો, નિર વિકલપ ઉપયોગ. ॥ ૯૬ ॥

અર્થ:— અનુનવમાં આત્મદ્વ્યની જે અવસ્થા પામિયે તે કહે. પૂર્વે કહી જે નટ સરખી જીવની ઝલટ પાલટ બાજી છે, તે તો વિકલપ દશા છે. એ દશા અનુનવમાં યોગ્ય નથી નિ:કેવલ અનુનવ કરવાને નિર્વિકલપ ઉપયોગ આપવો તેજ સત્ય છે. ॥ ૯૬ ॥

હવે અનુનવમાં નિર્વિકલપ ઉપયોગ આપવું તેનું દૃષ્ટાંત કહે:—

અથ અનુનો દૃષ્ટાંત કથન:—

સવૈયા ઇકતીસા:— જેસે કાઢુ ચતુર સંવારી હે મુગતમાલ માલાકી ક્રિયામેં ના ના નાંતિકો વિજ્ઞાન હૈ ; ક્રિયાકો વિકલપ ન દેખે પહિરન વાલો, મોતીનકી શોનમેં મગન સુખવાન હૈ ; તેસેં ન કરે ન જુજે અથવા કરે સુ જુજે, ઓર કરે ઓર જુજે સબ નૈ પ્રવાન હૈ ; યદ્યપિ તથાપિ વિકલપ વિધિ ત્યાગ જોગ નિરવિકલપ અનુ નો અમૃત પાન હૈ. ॥ ૯૭ ॥

અર્થ:— જેમ કોઈ ચતુર પુરુષે મોતીની માલા સમારીને બનાવી ને તેમાં જાત જાતનું વિજ્ઞાન છે, પણ તે માલાનો પહેરનારો તેની ક્રિયાનો વિકલપ જોતો નથી, પણ મોતીની શોનાથી મગન ને સુખવાન થઈ રહે છે, જેમ મોતીની માલામાં અનેક વિજ્ઞાન છે, તેમ અહીં પણ અનેક વિકલપ છે, આત્મા કર્તા નથી, જોક્તા નથી, અથવા કર્તા છે, જોક્તા છે, અથવા રાગ દેષાદિક કરનારા બીજા છે, અને જો ગવનારા બીજા છે ; એ સર્વ નય પ્રમાણ છે. યદ્યપિ એ સર્વ નય પ્રમાણ છે, તથાપિ એ સર્વ વિકલપ વિધિ ત્યાગવા યોગ્ય છે. કેમકે અનુનવ જે છે તેતો નિર્વિકલપ છે અને અમૃતપાન સમાન છે ઉપાદેય છે. ॥ ૯૭ ॥

હવે સ્યાદાદી આત્માને કર્મનો કર્તા જે નયથી માને છે તે કહે:—અથ કર્તાકથન:—

દોહરા:— દરબ કરમ કરતા અલખ, યદુ વિવહાર કહાવ ; નિહચે જોજે સો દરબ, તેસો તાકો જાવ. ॥ ૯૮ ॥

અર્થ:— પુદગલ દ્વ્યરૂપ કર્મનો કર્તા અલખ પુરુષ આત્મા છે, એ વ્યવહાર

માં કેવાઈ શકે છે, નિશ્ચય નયમાં તો એ વાત છે કે જેવું જે ઇચ્છ્ય હોય તેવું તેવું જાવ સ્વરૂપ હોય, એથી પુદગલ ઇચ્છ્યની ક્રિયા પુજલવડેજ બને છે. ॥ ૯૦ ॥

હવે જેવું વિપરીતપણું બુદ્ધિમાં જાણે છે, તેવું કહે છે:—અથ વિપરીત બુદ્ધિકથન:—

સર્વેયા ઇક્તીસા:— જ્ઞાનનો સહજ જ્ઞેયાકારરૂપ પરિણમે યદ્યપિ તથાપિ જ્ઞાન જ્ઞાન રૂપ કહ્યો છે; જ્ઞેયજ્ઞય રૂપ થોં અનાદિહીકી મરજાદ, કાહુ વસ્તુ કાહુકો સુજાત નહિ ગહ્યો છે; એતે પરિ કોઝ મિથ્યા મતિ કહે જ્ઞેયાકાર પ્રતિ જાસનિસોં જ્ઞાન અશુદ્ધ વ્હૈ રહ્યો છે; યાહિ હુરબુદ્ધિસોં વિકલ જયો મોજત હૈ સમુજેન ધર મ થોં નર્મમાહિ વહ્યો છે ॥ ૯૧ ॥

અર્થ:— જ્ઞાનનો એ સહજ સ્વજાવ છે કે, ઘટ પટ પ્રમુખ જ્ઞેય કે જાણવાજોગ જે પદાર્થ છે. તેનો જે આકાર છે, તેજરૂપે આત્માનું જ્ઞાન પરિણમે, યદ્યપિ એ વાત પ્રમાણ છે તો પણ જ્ઞાન જે છે, તે જ્ઞાનરૂપજ કહેવાય પણ જ્ઞેયરૂપ ન કહેવાય અને જે જ્ઞય પદાર્થ છે તે જ્ઞાનમાં પરિણમ્યો છે તોપણ જ્ઞેયરૂપજ કેવાય, પણ જ્ઞાનરૂપ ન કેવાય એવી અનાદિ કાલની મર્યાદા છે, કોઈ વસ્તુ બીજી વસ્તુનો સ્વજાવ ગ્રહણ કરે નહીં, તેમ છુદો છુદો સ્વજાવપણ ધારણ કરે નહીં, એવી મર્યાદા બંધ વાત છે, તેમ ઠતાં કોઈ વૈશેષિક પ્રમુખ મિથ્યામતિ કહે છે. કે જ્ઞેય પદાર્થના આકાર પ્રતિ જાણે છે, તેથી જ્ઞાન પદાર્થ અશુદ્ધ થઈ રહ્યો છે, જ્યારે એ અશુદ્ધપણું મટી જશે તારે મુક્તિયશે, એજ હુષ્ટ બુદ્ધિથી મિથ્યાત્વ મોહનો વિકલ્પ થયો, તેથી અંદિ તહિં વિકલ થઈને મોજે છે, અને ધર્મ કે વસ્તુનો સ્વજાવ જાણતો નથી. તેથી ધ્રમમાં વહ્યો ફિરે છે. ૯૨ હવે સર્વ પદાર્થ પોતાના સ્વજાવમાં વ્યાપીરહ્યા છે તે કહે છે:—અથ વ્યાપકતાકથન:—

ચોપાઈ:— સકલ વસ્તુ જગમેં અસુહાઈ; વસ્તુ વસ્તુસોં મિલે ન કોઈ; જીવ વસ્તુ જાણે જગ જેતી, સોજ નિન્ન રહે સબસેતી ॥ ૪૦૦ ॥

અર્થ:— જગતને વિષે સર્વ જાવ અસહાય પણે વર્તે છે. કોઈ કોઈનો સહાય કારી નથી, એજ અર્થ પ્રગટ પણે કહે છે, કે એક વસ્તુ બીજી વિલક્ષણ વસ્તુ સાથે મલે નહીં. જગતમાં જેટલી વસ્તુ છે, તેટલીને જીવ જાણે છે. એટલે સર્વ જ્ઞેય વસ્તુ જીવના જ્ઞાનમાં પરિણમે છે, તોપણ જીવ સર્વ વસ્તુથી છુદોજ રહે છે, એમ પોતપોતાના છુદા જાણે છે તેથી છુદા રહે છે ॥ ૪૦૦ ॥

હવે વ્યવહારની કેવત દેખાડે છે:— અથ વ્યવહાર કથન:—

દોહરા:— કરમ કરે ફલ જોગવૈ, જીવ અજ્ઞાની કોઈ; યહ કથની વ્યવહાર કી વસ્તુ સ્વરૂપ ન હોઈ ॥ ૪૦૧ ॥

અર્થ:-- કોઈ અજ્ઞાની જીવ છે, તે કર્મને કરે છે અને તેનું ફલ પણ જોગવે છે, એકેવ ત વ્યવહારમાં છે. પણ જેવું વસ્તુનું સ્વરૂપ છે, તેવી કેવત નથી ॥ ૪૦૧ ॥

હવે વ્યવહારને પ્રમાણ કરે એવી વિપરીત બુદ્ધિનું વર્ણન કરે છે:--

અથ વિપરીત બુદ્ધિ વર્નન:--

કવિત્ત ટંદ:-- જ્ઞેયાકાર જ્ઞાનની પરિનતિ, પં વહ જ્ઞાન જ્ઞેય નહિ હોઈ; જ્ઞેય રૂપ સ્વદ દરવ નિન્ન પદ, જ્ઞાનરૂપ આતમ પદસોઈ; જાને જેદ જાઝ સુવિચરન ગુન લઢન સમ્યક દ્રગ જોઈ; મૂર્ખ કહે જ્ઞાન મહિ આકૃતિ, પ્રગટ કલંક લખે નહિકોઈ.

અર્થ:-- જેવો જ્ઞેય વસ્તુનો આકાર છે, તેવી જ્ઞાનની પરિણતી છે. એટલે જ્ઞાન ઘટ પટાદિક જ્ઞેયના આકાર પરિણામ છે, પણ જ્ઞાન છે તે જ્ઞેય રૂપ ન થાય. જગતમાં જે જ્ઞેય વસ્તુ છે તે ઠણ્ઠ છે તેતો નિન્ન પદ કે જૂદા જૂદા સ્વનાવથી કેવા યોગ્ય છે, અને જે આત્માપણું કહિયે તેતો જ્ઞાનરૂપ છે એવો જાવનો જેદ છે, તે ગુણ લક્ષણ ઝલ્લખીને જે જાણો વિચરણ અધ્યાત્મનો વેત્તા સમ્યક દૃષ્ટી હોય તેજ જાણે. પણ વૈજ્ઞેષિક મતિ જેવો મૂર્ખ હોય તે જ્ઞાનમાં આકાર વિ કલ્પ જોઈને કહે અહો આ જ્ઞાનમાં આકાર જાણે છે તેતો પ્રગટ કલંક છે. તેને કોઈ કેમ લખે નહી ॥ ૨ ॥

હવે મિથ્યામતિ જીવ પોતાની મતીને દૃઢ કરે છે:-- અથ મિથ્યામતિ કથન:--

ચોપાઈ:--નિરાકાર જો બ્રહ્મ કહાવે; સો સાકાર નામ ક્યોં પાવે; જ્ઞેયાકાર જ્ઞાન જબતાઈ; પૂરન બ્રહ્મ નાહિ તબતાઈ ॥૩॥ જ્ઞેયાકાર બ્રહ્મ મલ માને; નાસ કરનકો ઝદિમ ગાને; વસ્તુ સુજાઝ મિટે નહિ ક્યોંહી; તાતે પેદ કરે સઠયાંહી ॥૪॥ દોહરા:-- મૂઢ મરમ જાને નહી, ગહે ઇકાંત કુપદ્ધ; સ્યાદવાદ સરબંગમેં, માને દદ્ધ પ્રત્યદ્ધ.

અર્થ:-- બ્રહ્મતો નિરાકારજ છે, તે સાકાર નામ કેમ ધારણ કરે, જો બ્રહ્મને આ કાર માનીયે તો સાકાર કેવું જોયે, તે કેમ બને, જાંસુંધી જ્ઞેયનો આકાર જ્ઞાનમાં પ્રતિ જાણે છે, તદાં સુધી પૂર્ણ બ્રહ્મ ન કેવાય ॥૩॥ જ્ઞેય વસ્તુનો જે આકાર કે પ્રતિ જાણે તે બ્રહ્મને મલરૂપ માને છે, તે મલનો નાશ કરવાને ઝદિમ કરે, જે વસ્તુનો જે વો સ્વજાવ હોય તેવોજ રહે પણ કદી મટે નહી, તેથી મૂર્ખજે સઠ લોકે તે અમથો જૂવો દેષ કરે છે ॥૪॥ જે મૂર્ખ છે તે મર્મની વાતને ન ઝોલખે ને એકાંત પદ્ધ જે જે કુપદ્ધ છે તેનેયદે અને જે માહ્યો પુરુષ છે, તે સ્યાદાદ મતના આશ્રયથી સર્વાંગમય પ્રત્યદ્ધ પણ માને, એટલે નિરાકાર સાકાર સર્વ નય માને ॥ ૫ ॥

હવે સ્યાદાદને ગ્રહણ કરનાર જે સમ્યક્તિ છે તેની સ્તુતી કરે છે:—અયમસ્ય સ્તુતી:—
 દોહરા:— શુદ્ધ દરબ અનુજા કરે, શુદ્ધ દૃષ્ટિ ઘટમાંહિ; તાતે સમ્યક્ બેતનર,
 સહજ ઝહેદક નાંહિ ॥ ૬ ॥

અર્થ:— સમ્યક્તિના હૃદયમાં જે અનુજા છે, તેજ શુદ્ધ દ્રવ્યને શુદ્ધ કરે છે. કે
 મકે, હૃદયમાં વસ્તુ સ્વનાવ જાણવાથી શુદ્ધ દૃષ્ટી છે, તેથી જે સમ્યક્તવંત પુરુષ છે,
 તે સહજ સ્વનાવનો ઝહેદક થતો નથી, એટલે સહજ જાવનો ઝહેદ માનતો નથી
 હવે પરવસ્તુમાં પરદ્રવ્યનું અવ્યાપક પણું દૃષ્ટાંતવડે દૃઢ કરે છે:—

અથ અવ્યાપક દ્રવ્ય કથન:—

સવૈયા ડકતીસા:— જૈસેં ચંદકીરન પ્રગટિ જૂમિ સેત કરે, જૂમિસીત હોતિ સદા
 જોતિસી રહતી હૈ; તૈસેં જ્ઞાન સકતિ પ્રકાસે હેય ઉપાદેય, ફેયાકાર દીસે પે ન ફે
 યકોં ગહતી હૈ; શુદ્ધ વસ્તુ શુદ્ધ પરજાયરૂપ પરિનમૈ, સત્તા પરવાન માંહિ ઠાહે ન
 ઢહતી હૈ; સોતો ઔરરૂપ કબહો ન હોઈ સરબ થા નિહચે અનાદિ જિનવા
 ની યોં કહતી હૈ ॥ ૭ ॥

અર્થ:— જેમ શરદપુનમની રાત્રી સમે ચંડના કિરણ પ્રકાશ વડે પૃથ્વીને શ્વેત
 રૂપ કરે છે. પણ તે ચંડમાની જ્યોતી કઈ પૃથ્વી બનતી નથી, સદા જ્યોતીરૂપ ર
 હે છે, તેમ જ્ઞાન શક્તી એહવી છે કે જે હેય ઉપાદેય વસ્તુને પ્રકાશે ત્યારે જ્ઞાન,
 ફેય વસ્તુને આકારે વેચાય છે પણ ફેય વસ્તુનું સ્વરૂપ ગ્રહણ કરે નહી. કેમકે,
 જે શુદ્ધ વસ્તુ છે તે શુદ્ધ પર્યાયરૂપ પણેજ પરિણમે અને જેની પોતાની સત્તા છે તે જેટ
 લામાં વસ્તુનું સંરૂપ પણું છે, તેટલા પ્રમાણ માંહે શુદ્ધ પર્યાયનેજ પરિણમે છે, પ
 ણ એ વસ્તુનું સ્વરૂપ ઢાંકયું રહે નહી, તેતો શુદ્ધ વસ્તુ કોઈની સંગતીથી સર્વ પ્રકારે
 બીજે રૂપે ન થાય એ વાત નિશ્ચયમાં છે, એવી અનાદિ કાલની જિનવાણી કહે છે ॥ ૭ ॥

હવે વસ્તુનું યથાર્થ સ્વરૂપ કહે છે:— અથ જથા સ્વરૂપ કથન:—

સવૈયા તેઈસા:— રાગ વિરોધ ઝહે તબજોં જબજોં યહ જીવ ઘણા મગ ધાવે;
 જ્ઞાન જગ્યો જબ ચેતનકો તબ કર્મ દશા પરરૂપ કહાવે; કર્મ વિલેઢિ કરે અનુ
 જો તબ મોહ મિથ્યાત પ્રવેશ ન પાવે; મોહ ગયે ઝપજે સુખ કેવલ સિદ્ધ જયો
 જગમાંહિ ન આવે ॥ ૮ ॥

અર્થ:— જ્યાંસુધી આ જીવ મિથ્યાત માર્ગમાં દોડે છે. ત્યાં સુધી રાગ દેષનો
 ઝડય છે, અને તેથી સત્ય માર્ગને પામતો નથી. જ્યારે શુદ્ધ ચેતન વસ્તુનું જ્ઞાન જા
 ગ્યો ત્યારે તો કર્મ દશા જે છે તે પરરૂપ જણાય, અને આત્મા તેથી જુદો જોવામાં

आवे. ज्यां चेतननो अनुभव ठे त्यां सत्यार्थ पणे जाणवुं होय ते कर्मनुं विलक्षण पणुं करे. एटले जेद विज्ञानवडे जिन लक्षण पणे जाणे, अने त्यां मोहरूप मिथ्या त प्रवेश करी शके नही. मोह गयाथी सुख समाधिमां केवल ज्ञान प्रगटे अने त्यारे जीव सिद्ध थाय अने फरीथी जगतने विषे आवे नही ॥ ८ ॥

हवे जेम अनुक्रमें वस्तु स्वरूपने प्रगट पणे स्वभावने वधारे ते कहेते:-

अथ अनुक्रम वस्तु स्वरूप वर्द्धमानता कथन:-

उपय ठंद:- जीव करम संयोग, सहज मिथ्यात रूप धर; राग दोष परिन ति, प्रभाव जाने न आपापर; तम मिथ्यात मिटिगयो, जयो समकित उदोत स सि; राग दोष कबु वस्तु, नाहि ठिनु माहि गये नसि; अनुनो अन्यासि सुखरा शी रमि, जयो निपुन तारन तरन, पूरन प्रकाशनिहचलि निरखी, बनारसी बंदत चरन ॥ ९ ॥

अर्थ:- अनादि कालनो जीवने कर्म साथे संयोग ठे. तेथी सहज संबंधे मि थ्यात स्थिति रूपी धारी जीव ठे, अने क्यारेक जीव रागमां परिणम्यो रहेते, अ ने क्यारेक द्वेषनी परिणतिना प्रभावथी पोताने तथा परने जाणतो नथी. एवामां क्यारेक मिथ्यातरूप अंधकार मटी गयुं ने समकितरूप चंडमानो प्रकाश थयो तेथी खबर पमीके रागद्वेष कइ वस्तु नथी, एटले जली वस्तु नथी. एम जाणी एना अ नादरथी राग द्वेष क्षणमां नाश पाय्या अने ते पढी पोताना अनुभवनो अन्यास कीथो तिवारे तो सहज समाधिरूप सुखराशीमां रमी रह्यो. एरीते निपुण सर्व ज्ञानी, तरण तारण समर्थ प्रभु थयो हवे ए पूर्ण प्रकाश अनंत काल लगी निश्चल थयो तेना ध्यानने निरखी बनारसी दास ते प्रभुना चरणने नित्य प्रते वंदेते. ॥ १० ॥

रागद्वेषना हेतुनुं शिष्य प्रश्न करते. गुरु उत्तर आपेते:- अथ प्रश्नोत्तर कथन:-

सवैया इकतीसा:- कोउ शिष्य कहे स्वामी राग दोष परिणाम ताको मूल प्रे रक कहहु तुम कोनहैं; पुगल करमजोग किधों इंदिनिको जोग; किधों धन किधों परिजन किधों जोन हैं; गुरु कहे ठहों दर्व अपने अपनेरूप, सबनिको सदा अ सहाई परीनोन है; कोन दर्व काहु को न प्रेरक कदाचि ताते, राग दोष मोह मृषामदिरा अचोन है ॥ १० ॥

अर्थ:- कोइ शिष्य आचार्यने विनय पुर्वक पुढवा लाग्यो के अहो स्वामी, आ त्माने राग द्वेष परिणाम उपजे ठे. तेनो प्रेरक निश्चय पणे तमे कांने ठेरावो ठे. एटले आत्माने पुजलिक कर्मनो योग ठे, तेज इहां हेतु ठे, के पंचेंद्रियनो जोग

हेतुके के धन हेतु ठे, के परिवार हेतु ठे, अथवा मंदीर हेतु ठे ? इत्यादिकोमांथी राग दोष परिणामनो हेतु कोण ठे, ते कहो. गुरु कहे ठे, हे शिष्य ए पुजल संबंध हेतु नथी, तेम इव्य इंडिय ठे, तेतो पोतपोताने रूपे पोतपोताने सत्तामां रहे ठे, अने सर्व इव्योनुं परिणमन सदा असहाई ठे, कोई कोईनुं सहाय करतुं नथी. तेथी कोई काले कोई इव्य कोईनुं प्रेरक नथी एटले हेतु नथी, माटे राग दोष परिणामनो हेतु तो मिथ्यात्व मोहकर्मरूप मदिरानी अचान के० उद्धतपणुं ठे॥१०॥

हवे कोई मूर्ख राग दोष परिणामनुं प्रेरक पुजलनुं बल ठे एम कहेठे, तेने गुरु समजावे ठे:- अथ शिष्य प्रश्न गुरु उत्तर कथन:-

दोहरा:- कोऊ मूर्ख यों कहै, राग दोष परिणाम ; पुगलकी जोरावरी, वरते आत्म राम ॥ ११ ॥ ज्यों ज्यों पुगल बल करे, धरि धरि कर्मज जेष ; राग दोषको परिणमन, त्यों त्यों होइ विशेष ॥ १२ ॥ इहविधि जो विपरीत पख, गहे स हहे कोई ; सो नर राग विरोधसों, कबहू निन्न न होइ ॥ १३ ॥ सुगुरु कहै जगमें रहे, पुगल संग सदीव ; सहज शुद्ध परिणमनको, आसर लहे न जीव ॥ १४ ॥ ताते चिदजावनविषे, समरथ चेतन राउ ; राग विरोध मिथ्यातमें, सम्यकमेंसिब जाउ ॥ १५ ॥

अर्थ:- कोई मूर्ख लोक एम कहेठे के, आत्मारामविषे जे राग दोष परिणाम ठे, ते पुजलनी जोरावरीथी ठे, एटले एज पुजलनुं जोर ठे ॥ ११ ॥ जेम जेम कर्म जेख धारीने एटले कर्म वर्गनारूप धारीने पुजल इव्य आपणुं बल विस्तारेठे, तेम तेम रागदोषनुं परिणाम विशेषरूपें थाय ठे, एम आत्मानेविषे देखाय ठे, ए सांख्यमतिनुं केहेवुं ठे ॥ १२ ॥ ए रीते जे सांख्यमतिवाला आहुं विपरीत ग्रहण करेठे, अने सद्देठे, ते पुरुष राग दोषथी एवी श्रद्धावडे पण कदी जुदो थाय नही ॥ १३ ॥ हवे सतगुरु कहेठे, अरे प्राणी जगतमां पुजलना संगमां जीव सदा रहेठे. अनादीथी ए पुजलने जीवनुं संश्लेषपणुं ठे, तेथी सहज शुद्ध परिणामवालो जीव अवसर न पामे, एटले पोतानुं शुद्ध परिणाम ग्रहि शके नही ॥ १४ ॥ चेतनराय जे ठे ते चिदजावने विषे एटले ज्ञान जावविषे समरथ ठे, एटले जाणपणाना कार्यमां समर्थ ठे, अने मिथ्यामति निमग्रताथी जाणपणामां राग दोष परिणाम देखाय ठे, अने जीव सम्यक्त जावमां रहेठे, ल्यारे शिव जाव उपजेठे ॥ १५ ॥

हवे ज्ञान जावमां पुजलनो जाव व्यापी शकतो नथी तेथी परजावनुं अव्यापक पणुं कहेठे:- अथ अव्यापकता कथन:-

દોહરા:— જ્યોં દીપક રજની સમૈ, ચિહુ દિસિ કરે ઝડોત; પ્રગટે ઘટ પટ રૂપ મેં, ઘટ પટ રૂપ ન હોત ॥ ૧૬ ॥ ત્યોં સુ જ્ઞાન જાને સકલ, જ્ઞેય વસ્તુકો મર્મ; જ્ઞેયાકૃતિ પરિનમન પે, તજે ન આતમ ધર્મ ॥ ૧૭ ॥ જ્ઞાન ધર્મ અવિચલ સદા, ગદે વિકાર ન કોઈ; રાગ વિરોધ વિમોહ મય, કબહૂ નૂલિ ન હોઈ ॥ ૧૮ ॥ એસી મહિમા જ્ઞાનકી, નિહવં હૈ ઘટમાંહિ; મૂરખ મિથ્યા દૃષ્ટિસોં, સહજ વિ લોકે નાંહિ ॥ ૧૯ ॥

અર્થ:— જેમ દીવો રાત્રે ચારે દિશાને પ્રકાશમાન કરે છે, અને તેથી ઘટપટા વિક પદાર્થ પ્રગટે છે, પણ દીપકનો પ્રકાશ ઘટપટરૂપ થતો નથી. ॥ ૧૬ ॥ તેમ સુજ્ઞાન જે છે, તે સર્વ જ્ઞેય વસ્તુનો મર્મ જાણે છે, તેના જ્ઞાનમાં જ્ઞેય પદાર્થનો આકાર પણ પરિણમે છે તો પણ જ્ઞાન જે છે તે આત્મ ધર્મ શુદ્ધ પણું ઠાંમતું નથી. ॥ ૧૭ ॥ જ્ઞાન ધર્મથી જાણપણું તે સદા અવિચલ છે. એ જાણપણામાં કોઈ વિકાર પ્રવેશ કરે નહીં. રાગ દેષમોહમાં જીવ વહે છે સ્વરો, તો પણ જાણપણાને કહી નૂલ તો નથી. ॥ ૧૮ ॥ એવો જ્ઞાનનો મહિમા નિશ્ચેં સ્વરૂપે ઘટમાં છે. પણ મૂરખ મિથ્યા દૃષ્ટીથી સહજ સ્વરૂપને વિલોકતો નથી. ॥ ૧૯ ॥

હવે અનાદિકાલથી જીવનો મૂઢ સ્વનાવ છે તે કહે છે:—અથ મૂઢ સ્વનાવ કથન:
દોહરા:— પરસુનાવમેં મગન વૈ, ઠાને રાગ વિરોધ; ધરૈ પરિગ્રહ ધારના, ક રે ન આતમ સોધ ॥ ૨૦ ॥

અર્થ:— શુદ્ધ ચેતન સ્વનાવથી બીજા સ્વનાવ જે છે તે પર સ્વનાવ છે, તેમાં મગ્ન થઈને રાગ દેષમાં ઠેરી રહ્યો છે, અને એજ રાગ દેષથી પરિગ્રહની ધારણા ધરે છે પણ આત્મદૃષ્ટિનો સોધ કરે નહીં. ॥ ૨૦ ॥

હવે મૂઢને કુબુદિ અને પંમિતને સુબુદિ હોય તે કહે છે:—અથ કુબુદિ તથા સુબુદિ વિવરન:—

ચોપાઈ:— મૂરખકે ઘટ ડુરમતિ નાસી; પંમિત હિંસુમતિ પરગાસી; ડુરમતિ કુબજા કરમ કમાવે; સુમતિ રાધિકા રામ રમાવે ॥ ૨૧ ॥ દોહરા:—કુબજા કારી કૂંચરી, કરે જગતમેં સ્વેદ; અલખ અરાધે રાધિકા, જાને નિજ પર જેદ ॥ ૨૨ ॥

અર્થ:— મૂર્ખ પ્રાણીના ઘટમાં ડુર્મતિ નાસી રહી છે, અને પંમિતના હૈયામાં સુબુદિ પ્રકાશ થઈ રહી છે. ડુર્બુદિ જે છે તે કંસરાજાની દાસી જે કુબજા તેના સરસ્વી છે તે કર્મની કમાઈ કરે છે; અને સુબુદિ જે છે તે રાધિકા સરસ્વી છે. તે આત્મારામ નાથકને રમાડનારી છે. ॥ ૨૧ ॥ કુબજા દાસી કાલી અને કુબડી છે, તે જગતમાં સ્વેદ પ્રયાસ ડપજાવે એવા કામ કરનારી છે, અને સુબુદિ રાધિકા

जे ठे, तेतो अलख नायकनेज आराधे ठे. अने एज माहारो श्रेष्ठ नायक ठे, अने बीजा सर्व पर ठे; एवो जेद जाणो ठे ॥ ११ ॥

हवे कुबुद्धि अने कुबजानुं एकसरखुं वर्णन करेठे:- अथ कुबुद्धि यथा:-

सवैया इकतीसा:- कुटिल कुरूप अंग लगी है पराए संग, अपनो प्रवान करि आपुहि विकारि है; गहे गति अंधकीसी सकती कमंधकीसी, बंधको बढाउ करे धंधहीमें धारि है; रांमकीसी रीतिलि ए मांम कीसी मतवारी सांम ज्यों सुबंद मोले जांमकीसी जाई है; घरको न जाने जेद करे पराधिन खेद, याते डुबुद्धि दासी कुबजा कहाई है. ॥ १२ ॥

अर्थ:-जे कुबुद्धि ठे ते मायायी कुटील ठे, तेज कुबजा कुरूप अंग वालीठे, अने कुबुद्धि पारका संगमां लागी रहेठे, तेम कुबजा पण एवीठे. कुबुद्धि पोताना अशुद्ध प्रमाण वडे पोतेज परवस थईठे, अने कुबजा पण तेम वेचाईठे. कबंध एटले म स्तकविना लडाई करे तेनी शक्ती बेफाम होयठे, ते आंधलानी माफक गति लई मोलतो फिरेठे तेम कुबुद्धिने कुबजापण माया विनानी फिरेठे अने डुबुद्धि ठे ते कर्मना बंधने बधारेठे, ने धंध के० राग द्वेष विग्रहमां दोडेठे, तेम दासी पण पारका घर धंधामां दोडती फरेठे. कुबुद्धि पोताना नायकने ओलखती नथी, तेथी रांम जेवी रीती राखेठे, तेम दासीपण नायकविना रांमनी रीतेठे वली सोहागननी रीते मतवारी थकी फरेठे. जेम सांढ जनावर खंडे मोलेठे, अने जांमनी ठोकरी लाज विनानी होयठे, तेवी ए कुबजा दासी ठे. जेम कुबुद्धि पोताना घरनो जेद जे ज्ञानादिक वित्त ठे ते जाणो नही, तेम दासी पण घरनो जेद जाणो नही, ने पराधिन थकी खेद कखा करे माटे डुबुद्धिरूप दासी ते कुबजा दासी सरखीठे ॥ १३ ॥ हवे सुबुद्धि अने राधिका ए बेनुं एक स्वरूप कही देखाडेठे:-अथ सुबुद्धि यथा:-

सवैया इकतीसा:- रूपकी रसीली त्रम कुलफकी कीली सील सुधाके समुद्र जीली सीली सुखदाई है; प्राची ज्ञान जानकी अजाची है निदानकी सुराची नरवा ची ठोर साची ठकुराई है; धामकी खबर दार रामकी रमन हार राधा रस पंथ निमें ग्रंथनि मेगाई है; संतनिकी मानी निरवानी नूरकी निसानी याते सदबुद्धि रानी राधिका कहाई है. ॥ १४ ॥ दोहरा:- वह कुबजा वह राधिका, दोउ गती मति मान; वह अधिकारनि करमकी, यह विवेककी खान. ॥ १५ ॥ दरब करम पुजल दसा, जाव कर्म मति वक्र; जो सुज्ञानको परि नमन, सो विवेक गुनचक्र. १६

अर्थ:- सुबुद्धि आत्मारूपनी रसीली ठे, अने राधा पण रूपनी रसीली ठे, अने

ધ્રમરૂપ તાલાને સ્વોલવાની કુંચી છે. સુંબુદિ શીલ રૂપ સુધા સમુદમાં ઝલી રહે છે અને રાધા પણ તેવી છે, એમ એ બેઝ શીલ પ્રકૃતીયેંકરી મહા સુખદાયી છે, જ્ઞાનરૂપ જાનુનો ઉદય કરવાને પ્રાચી, કે ૦ પૂર્વ દિશા જેવી છે, નિદાનની જાચનારી નથી, એટલે નિસ્ને હીપણે સુંબુદિ અને રાધિકા છે. નિરવાચી કે ૦ વચન ગોચર નથી, એવે ઠેકાણે રાચી રહે છે, જેની સાચી ઈશ્વરતા છે ધામ કે ૦ જે પોતાનું આત્મ ઘર તેની સ્વચરદાર છે, જેની સાથે રમી રહી છે તે રામ એટલે પોતાના ઇષ્ટની સાથે રમનારી છે રાધા રસ પંથ એટલે રાધાવલ્લનીના માર્ગના રસગ્રંથમાં રાધાનામે ઈશ્વરની પ્યારી છે, તેવીજ સુંબુદિ પણ છે એવી સંતજનની માનેતી છે અને સ્વસ્થપણે રેનારી અને નૂર કે ૦ શોજાની નિશાણી છે એવી સુંબુદિ વર્તે છે, માટે સુંબુદિને રાધિકા રાણી કહેવી. ॥ ૨૪ ॥ એ રીતે કુંબુદિ કુંબજા થઈ અને સુંબુદિ રાધિકા થઈ એ બે પોતપોતાની ગતિ અને મતિ લીધી રહે છે તે કુંબુદિ જે કુંબજા તેતો કરમ બંધની અધિકારણી છે, અને સુંબુદિ રાધિકા તો વિવેકની રાણ છે. ॥ ૨૫ ॥ જ્ઞાનાવરણીય આદિક ડ્વ્ય કર્મ છે, તે પુદ્ગલરૂપ છે અને મતિની વક્રતા છે તે જાવ કર્મ જાણીએ, જે સુજ્ઞાનનો પરિણમન હોય તેને વિવેક ગુણનું ચક્ર કહીએ. ॥ ૨૬ ॥

હવે જાવ કર્મના ચક્રની ઉપર દૃષ્ટાંત કહેતે:- અથ કર્મ ચક્ર યથા:-

કવિત્ત ટંદ:- જૈસે નર રેલાર ચોપરકો, લાજ વિચાર કરૈ ચિત્ત ચાઉ; ધરિ સબારિ સા બુદ્ધી બલસોં, પાસાકો કુંબુ પરે સુ દાઉ; તૈસેં જગત જીવ સ્વારથકો કરિ ઉદયમ ચિંતવે ઉપાઉ; લિચ્છ્યો લલાટ હોઈ સોઈ ફલ, કર્મ ચક્રકો યહી સુજાઉ ॥ ૨૭ ॥

અર્થ:- જેમ કોઈ ચોપટનો રેલ કરે. તે પુરુષ ચિત્તમાં લાજ વિચારી રેલવાનો ચાહ રાખે, એટલે હાસ રાખે, પોતાની બુદ્ધિ બલને જુગ પ્રમુખનો યત્ન રાખીને ત્રિક ચોક પ્રમુખ દાવ ઉપર સારી સંજાલ રાખીને રમે, પણ દાવ તો પાસાને આધીન છે. તેમ જગતનો જીવ ઉદયમ કરીને પોતાના સ્વારથનો ઉપાય ચિંતવે, પણ પોતાના લલાટમાં લિચ્છ્યું હોય તેજ ફલ થાય, કર્મ ચક્ર ઉદય માફક થાય એનો એજ સ્વજાવ છે ૨૭

હવે વિવેક ચક્ર ઉપર દૃષ્ટાંત કહે છે:- અથ વિવેક ચક્ર યથા:-

કવિત્ત ટંદ:- જૈસે નર રેલાર સતરંજકો, સમુજે સબ સતરંજકી ધાત; ચલે ચાલ નિરચે દોઝ દલ, મોહ રાગ ન વિચારે માત, તૈસે સાધુ નિપુન શિવ પથમેં લક્ષ્મન લચે તજે ઉતપાત; સાધે પુન્ય ચિંતવે અજૈ પદ, યહ સુવિવેક ચક્રકી વાત ॥ ૨૮ ॥

ટંદ:- સતરંજ રેલે રાધિકા, કુંબજા રેલે સારિ; યાકે નિસિદિન

જીતવો, વાકે નિસિદિન હારિ ॥ ૧૯ ॥ દોહરા:— જાકે ઝર કુબજા વસે, સોઈ અલખ અજાન; જાકે હિરદે રાધિકા, સો બુધ સમ્યક વાન ॥ ૨૦ ॥

અર્થ:— જેમ કોઈમાણસ સેતરંજનો રમનાર સેતરંજના खेलની સવે ધાત કે ૦ શુક્તિ અને દાવ સમજેઢે. પોતાના પરાયા દલ ડપર નજર રાચી ચાલ ચાલે, પોતાના પારકા વજીર હાથી પ્રમુખ મોહોરા ગણતિમાં રાચી મનમાં પરને માંત કરવો વિ ચારેઢે. તેમ સાધુ લોક પંક્તિ ઢે, તે મોહ માર્ગમાં खेलે. લઢ્ઢણથી વસ્તુને જોય તેમાં ઉત્પાતરૂપ કાર્ય હોય તે ઢાંમી દે, અને પોતાનું સાધન કરે, ચિત્તમાં અજેદ પદ વિચારે એ વિવેક ચક્રની વાત ઢે ॥ ૧૭ ॥ સુબુદ્ધિ રાધિકા તે સેતરંજ खेलી રહી ઢે, અને કુમતિ કુબજા પાસા સરચો खेल खेलેઢે. તેમાં આ સુમતી રાધિકા તેનું વિવેક ચક્રમાં રાતદિન જીતવું થાયઢે. અને કુમતિ કુબજા તે કર્મ ચક્રમાં રાતદિન હારેઢે ॥ ૧૯ ॥ જેના હૈયામાં કુમતિ કુબજા વસે, તેતો અલખ આત્માના અજાણ ઢે. અને જેના હૈયામાં સુમતિ રાધિકા વસેઢે. તેજ સમકેતવંત બુદ્ધ કહેતાં જ્ઞાતા કહિયે ॥ ૨૦ ॥

હવે જ્યાં શુદ્ધજ્ઞાન ઢે ત્યાં શુદ્ધક્રિયા થાય તે કહેઢે:—અથ જ્ઞાનક્રિયા સહકાર કથન સવંયા ઇકતીસા:— જહાં શુદ્ધ જ્ઞાનકી કલા ડદ્યોત દીસે તહાં શુદ્ધ પરવાન શુદ્ધ ચારિત્રકો અંસ હૈ; તા કારન જ્ઞાની સબ જાને જ્ઞેય વસ્તુ મર્મ, વૈરાગ વિલાસ ધર્મ વાકો સરવંસ હૈ; રાગ દોષ મોહકી દસાસોં નિન્ન રહે યાતે, સર્વથા ત્રિ કાલ કર્મજાલકો વિધ્વંસ હૈ; નિરુપાધિ આતમ સમાધિમેં વિરાજે તાતે, કહિયે પ્રગટ પૂરન પરમહંસ હૈ; ॥ ૨૧ ॥ દોહરા:—જ્ઞાયક જાવ જહાં તહાં, શુદ્ધ વરનકી ચાલ; તાતે જ્ઞાન વિરાગ મલ, સિવ સાધે સમ કાલ. ॥ ૨૨ ॥

અર્થ:— જે પ્રાણીવિષે જે શુદ્ધ જ્ઞાનની કલાનો ડદ્યોત દેચાયઢે, તે પ્રાણીવિષે તેજ વચ્ચતમાં આત્માની શુદ્ધતા પ્રમાણ કરીને શુદ્ધ ચારિત્રનો પણ અંસ થાય તે કારણથી જે જ્ઞાતા હોય તેતો જ્ઞેય કે ૦ હેય ડપાદેયરૂપ સર્વ જાણવા યોગ્ય વસ્તુનો મર્મ જાણે, ત્યારે તે હેયને ઢાંમે અને ડપાદેય રૂપ સર્વ જાણવું તેને ગ્રહે ઢે, એવો વૈરાગ્યના વિલાસનો સ્વજાવ સર્વ અંસે કરી પ્રગટ થાય. અને વૈરાગ્ય આ વ્યાથી રાગ દેષ મોહની દશાથી પ્રાણી નિન્ન રહેઢે, તેથી પૂર્વકૃત કર્મની નિર્જરા થાયઢે, અને વર્તમાનકાલમાં કર્મ ન બાંધે, જે પ્રકૃતિ બુટી ગઈ તે આગામિક કાલ માં બાંધે નહી, એમ સર્વથાપ્રકારે કર્મજાલનો વિધ્વંસ થાય. તેવારે રાગ દેષાદિક ડપાધિ રહિત આત્મ સમાધિમાં વિરાજે તેથી તેને પૂરણ પરમહંસ પ્રગટપણે ક

हिये ॥ ३१ ॥ जिहां ज्ञायक नाव ठे तिहां शुद्ध चारित्रनी चाल पामियें तेषी ज्ञान अने वैराग्य मलीने समकालें शिवमार्ग साधेठे ॥ ३२ ॥

हवे ज्ञानक्रिया उपर अंध पंगुनुं दृष्टांत देठे:— अथ ज्ञान क्रियाको दृष्टांत:—
दोहरा:— यथा अंधके कंध पर, चढै पंगु नर कोइ; वाके दृग वाके चरण,
होहि पथिक मिलि दोइ. ॥ ३३ ॥ जहां ज्ञान किरिया मिले, तहां मोक्ष मग सोइ;
वह जानै पदको मरम, वह पदमें थिर होइ. ॥ ३४ ॥

अर्थ:— कोई पांगलो नर जेम कोई आंधलाना खना उपर चढवाथी, पांगला नी आंख अने ते आंधलाना पंगथी चाले, त्यारे पंथ मार्ग होय तो बनेना मल वाथी गमन थाय हालवुं चालवुं बने, तेम ज्ञान वैराग्य मलेथी मोक्षमार्ग चलाय ३३ ज्यां ज्ञान अने क्रिया ए बे एकठा थई रहे त्यां मोक्षनो मार्ग थाय. एटले ज्ञानथी वस्तुनो मर्म जाणे अने क्रियाथी पोताना वस्तुस्वभावमां स्थिर थाय ॥ ३४ ॥

हवे ज्ञान अने क्रियानुं जेवुं स्वरूप ठे तेवुं कहेठे:— अथ ज्ञानक्रियाको स्वरूप
दोहरा:— ज्ञान जीवकी सजगता, कर्म जीवकी जूल; ज्ञान मोक्ष अंकुर है,
कर्म जगतको मूल. ॥ ३५ ॥ ज्ञान चेतनाके जगे, प्रगटे केवल राम; कर्म चेत
नामें वसे, कर्म बंध परिणाम. ॥ ३६ ॥

अर्थ:— ज्ञान ठे ते जीवनी सजगता ठे एटले जीवने जगावे ठे. कर्म के ० क्रिया कार्य करवो ते जीवनी जूल ठे. त्यां ज्ञान ठे ते मोक्षनो अंकुर ठे, एटले मोक्षनो हेतु ठे. क्रिया कार्य करवो तेतो जवन्नमणनुं मूल ठे ॥ ३५ ॥ चेतना बे प्रकारनी पूर्व कही ठे, तेमां ज्ञानचेतनाना जागवाथी केवल राम प्रगटे ते शुद्ध परमात्मा प्रगटे ठे, अने बीजी कर्मचेतना कहिए तेमां आत्मानो बंधपरिणाम उपजेठे.

हवे ज्ञाननो प्रभाव अने क्रियानो प्रभाव निन्न निन्न कही देखाडे ठे:—

अथ ज्ञानक्रियाको प्रभाव निन्न कथन:—

चोपाई:—जबलग ज्ञान चेतना जारी, तब लगु जीव विकल संसारी, जब घट ज्ञान चेतना जागी, तब समकिती सहज वैरागी. ॥ ३७ ॥ सिद्ध समान रूप निज जाने; पर संजोग नाव परमाने, सुधातम अनुनो अन्यासे, त्रिविध कर्मकी ममता नासे. ॥ ३८ ॥

अर्थ:— ज्यांलगी क्रिया परिणामे करीने ज्ञान चेतना जारी थई एटले चेतना कर्मरूप थई, त्यांलगी तो संसारी जीव विकलरूप थई रह्योठे अने ज्यारे घटमां ज्ञान चेतना जागृतरूप थई, त्यारे ते समकिती कहेवायठे; तेने सहज वैरागी

कहिए. ॥३७॥ अने ज्ञान चेतनाना जाणवार्थी पोताना रूपने निश्चय सिद्धसमान जाणो, अने पर पुनर्जना संयोगथी जे जाव उपजे, तेने तो पररूप माने, शुद्धात्म ना अनुभवनो अज्यास राखे ; इव्यकर्म, जावकर्म, नोकर्म, एवी त्रण जानिना कर्मनी ममता गमावे. ॥ ३७ ॥

हवे ज्ञाता थईने जे पूर्वकालविषे कर्म कीधांते तेनी आलोचनाले, अने पोतानी विगतवार कहेले:- अथ ज्ञाता पूर्व कृत कर्म आलोचन कथन:-

दोहरा:-ज्ञानवंत अपनी कथा, कहै आपसां आप; में मिथ्यात दसाविषे. कीने बहु विधि पाप. ॥३८॥ सवैया इकतीसा:-हिरदे हमारे महा मोहकी विकलताही ताते हम करुना न कीनी जीव घातकी; आप पाप कीने ओरनकों उपदेश दीने दूती अनमोदना हमारे याही बातकी; मन वच कायमें मगन ठहै कमाए कर्म, धाए त्रम जालमें कहाए हम पातकी; ज्ञानके उदे नए हमारी दशा ऐसी नई, जेसी जान नासत अवस्था होत प्रातकी. ॥ ४० ॥

अर्थ:- ज्ञान चेतना जागे ते ज्ञानवंत पोतानी कथा पोतानी मेले करे, के में पूर्वकालमां मिथ्यात दशामां बहु जातनां पाप कीधां ते. ॥ ३८ ॥ हमारा हैया मां पूर्वकालविषे महामोहनी विकलता थई, तेथी अमें जीव घातनी करुणा न कीधी, ने निर्दयदशा राखी, पोतानी कायार्थी तो पोतेज पाप कीधां अने बीजा ने वचने करी पापनो उपदेश दीधो; अथवा कोईने पाप करतो देखीने में तेनी अनुमोदना करी एवी रीते मन वचन कायाना अशुद्ध व्यवहारमां मगन थईने कर्मनी कमाणी करी मिथ्या जालमां एवी रीते दोडया, तेथी अमे पातकी के देवाइए ठैये; हवे ज्ञाननो उदययतां हमारी दिशा एवी थई के जेम सूर्यना नास वार्थी प्रजात कालनी अवस्था उद्योतवंत थाय, तेम हमारी पण एवी अवस्था थई ४०

हवे ज्ञाता ज्ञानना प्रजावार्थी जेवी आपणी अवस्था जाणो तेवी कहेले.

अथ ज्ञाता ज्ञान प्रजाव कथन:-

सवैया इकतीसा:- ज्ञान जान नासत प्रवान ज्ञानवान कहे, करुना निधान अमलान मेरो रूप है; कालसों अतीत कर्म चालसों अनीत जोग जालसों अ जीत जाकी मद्दिमा अनूप है; मोहको विलास यह जगतको वास मेंतो जगत सों शुन्य पाप पुन्य अंध कूप है; पाप किन कियो कौन करे करिहै सु कोन, क्रि याको विचार सुपनेकी धोर धूप है. ॥ ४१ ॥

अर्थ:-ज्ञानरूप सूर्यनो प्रकाश होवार्थी प्रमाण ज्ञानवान के० ज्ञाता पुरुष एम

કહેહે કે, માહારું સ્વરૂપ કરુણા નિધાન છે. તથા સર્વનો પોતાનાજેવુંસ્વરૂપ જાણીને સર્વનો હિત વત્સલ છે. અને અમ્લાન કહેતા નિર્મલ છે કાલને વશ નથી એટલે શાશ્વત છે. કર્મ ચાલનો તેને નય નથી, એટલે કર્મ જેના સ્વજાવનો નાશ કરી શકે નહીં, મન વચન અને કાયાના યોગની જાલ તેથી અજીત છે, અને આ જગતનો વાસ છે, તેતો મોહનો વિલાસ છે, પણ માહારો વિલાસ નથી, જગત કહીએ જવ ત્રમણ તેથી હું શૂન્ય હું, ગતિ કર્મ જગત કરેહે, તેતો મારા સ્વરૂપમાં પાપ પુન્ય અંધકૂપ સમાન છે, એથી પાપ કોણે કીધું. હવે કોણ કરેહે, આગલ કોણ કરશે, આ જે ક્રિયાનોવિચાર દીગમાં આવેહે તેતો સ્વપ્નાની દોરધાવ સમાન મિથ્યા વ્યવહાર છે ॥ ૪૧ ॥

હવે મિથ્યા પરિણામનું વરણન કરેહે:- અથ મિથ્યાત પરિણામ વર્ણન:-

દોહરા:- મૈં યૌં કીનૌં યૌં કરૌં, અબ યહ મેરો કામ, મન વચ કાયામેં વસે, એ મિથ્યાત પરિણામ, ॥ ૪૨ ॥ મન વચ કાયા કરમ ફલ, કરમ દશા જડ અંગ ; દરવિત પુજલ પિંમમેં, જાવિત જરમ તરંગ ॥ ૪૩ ॥ તાંતે જાવિત ધરમસો, કરમ સુનાવ અપૂત ; કૌંન કરાવે કો કરે, કોસર લહે સબ જૂત ॥ ૪૪ ॥

અર્થ:- મૈં આવું કીધું આમ કરુંહું, હવે આ માહારું કામ છે, તે કહુંહું, એરીતે જ્ઞાન ચેતના જાગ્યાવિના મન વચન કાયામાં મિથ્યા પરિણામ વસેહે, ॥ ૪૨ ॥ આ જે મન વચન કાયાના જોગ છે, તે કર્મનું ફલ છે, અને કર્મની દશા જડરૂપ અંગ છે, એ જે મન વચન કાયા છે, તે પુજલ દ્રવ્યનો પિંમ છે, તેથી આ મિથ્યા તરંગ જાવ ઉપજેહે, ॥ ૪૩ ॥ તેમાટે આત્માનો જાવિત ધર્મ એટલે શુદ્ધ જાણપણું, તેથી મિથ્યા તરંગરૂપ કર્મ સ્વજાવ વિપરીત છે, તેને કરાવે કોણ અને કરે કોણ ? અને સરલ કોણ છે, એટલે અનુમોદે કોણ એ પ્રપંચ સર્વ જુગેહે, ॥ ૪૪ ॥

હવે આ જોગથી ક્રિયા હોય તેની નિંદા કરેહે:- અથ ક્રિયાકી નિંદા કથન:-

દોહરા:- કરની હિત હરની સદા, મુક્તિ વિતરની નાંહિ ; ગની બંધ પદ્ધતિ વિષે, સની મહા હુષ માંહિ, ॥ ૪૫ ॥ સવૈયા ઇક્તીસા:- કરનીકી ધરનીમેં માહા મોહ રાજા બસે, કરની અજ્ઞાનજાવ રાકસકી પુરીહેં, કરની કરમ કાયા પુગલ કી પ્રતી ઠાયા કરની પ્રગટ, માયા મિસરીકી ભુરી હૈ, કરનીકે જાલમેં ઝરફિ રહ્યો ચિદાનંદ કરનીકી ઝટ જ્ઞાન જ્ઞાન દુતિ ડુરી હૈ; આચારજ કહે કરનીસોં વિવહારી જીવ કરની સદીવ નિહચે સરૂપ ભુરી હૈં. ॥ ૪૬ ॥

અર્થ:- કરણી જે ક્રિયા છે તે સદા અહિતની કરનારી છે, મુક્તિને દેવા બાલી

नथी, आ क्रियाने आगममां तो बंध पदतिमांज गणी ठे, तेथी क्रिया महा दुःख सहित ठे. ॥ ४५ ॥ क्रियानी जूमिमां महा मोह राजा वसेठे, शनं क्रिया ठे ते तो अज्ञान जाव राक्षसनी नगरी ठे. एटले क्रियामां अज्ञान राक्षस रही शकेठे. अने ए क्रिया ठे ते तो कर्मनो पडठायो ठे, अने काय योगनो पडठायो ठे. अने पुज्जनो पडठायो ठे क्रिया ठे ते प्रगट माया जाल ठे, तथा ते साकरनो ठरी ठे, मोठास आपो मारेठे. आ करणीनी जालमां चिदानंद परमात्मा उरजो के० मग्न थई रह्यो ठे, अने क्रियाना ओथे ज्ञानरूप सूर्यनी ज्योति ठपी रही ठे. श्री आचार्य कहेठे के क्रिया करतो थको जीव व्यवहारीज कदिए. पण निश्चल रूप देखवाथी क्रिया सदा सर्वदा बुरी ठे, एटले खोटो ठे. ॥ ४६ ॥

हवे पोतानी समज पामे तेने ज्ञाता कहेठे:- अथ ज्ञाता कथन:-

चोपाई:- मृषा मोहकी परिनति फेली, तातें करम चेतना मैली; ज्ञान होत हम समुजी एतो, जीव सदीव निन्न परसेतो ॥ ४७ ॥ दोहरा:- जीव अनादि स्वरूप मम, करम रहित निरुपाधि; अविनाशी अशरन सदा, सुखमय सिद्ध समाधि ॥ ४८ ॥

अर्थ:- अमारामां पहेला मिथ्या मोहनी परिनति फेलाई ठे, एटले मोहथी अशुद्ध थई, त्यारे फेलाणी. तेनो उदय गाढो थयो, तेथी चेतना शुद्ध होती पण अशुद्ध थई, कर्मसहीत चेतना मलीन थई. हवे ज्ञान चेतना प्रगट थतां अमे एटली वात जाणी, के जे जीव ठे ते निश्चे परजोगथी न्यारो ठे ॥ ४७ ॥ अनादि कालथी जे जीव प्राणधारी केहेवायठे. ते माहं स्वरूप ठे ते स्वरूप केवुं ठे ते कहेठे. कर्म रहित ठे. अने संयोगादिक उपाधि रहित ठे. वली विनाश न पामे, सदा ईश्वर ठे; कोईनुं शरण न राखे, अने आ स्वरूप सिद्धसमाधिना सुखमय ठे ॥ ४८ ॥

हवे ज्ञानस्वरूप कर्म उपाधिथी निन्न ठे ते कहेठे:- अथ ज्ञान स्वरूपी कथन:-

चोपाई:- में त्रिकाल करणीसों न्यारा, चिदविज्ञास पद जगत उज्यारा; राग विरोध मोह मम नांही, मेरो अवलंबन मुजमांही ॥ ४९ ॥ सवेया तेइसा:- सम्यकवंत कहे अपने गुनमें नित राग विरोधसुं रीतो, में करतूति करों निरवं ठक, मोह विषे रस लागत तीतो; सुद्ध सुचेतनको अनुजौ करि, में जग मोह महा नड जीतो, मोष समीप जयो अब मो कहुं काल अनंत इही विधि बीतो ॥ ५० ॥ दोहरा:- कहे विचठन में सदा, रह्यो ज्ञान रस राचि; सुधातम अनुजूति सों, खलित न होइ कदाचि ॥ ५१ ॥ पूर्व करम विष तरु नए, उदे जोग फल फूल; में इन्हको नहिं जोगता, सहज होहुं निरमूल ॥ ५२ ॥

અર્થ:- હું ત્રણે કાલમાં ક્રિયા કરણીથી ત્યારો હું. માહારે કર્મથી સંગનથી તો ક્રીયાથી સંગ કેમ થાય માહારું પદ કે ૦ સ્વરૂપ, ચિદવિલાસ કે ૦ જ્ઞાનવિલાસ છે, તે જગતમાં અજવાલુ છે. અને રાગ દેષ મોહનાવ વર્તે છે. તેતો માહારું સ્વરૂપ નથી. માહારો અવલંબ આધાર માહારા સ્વરૂપમાં છે ॥ ૪૯ ॥ સમકેતી જીવ પોતાના ગુણ કહે છે. હું નિત્ય પ્રત્યે રાગ દેષ મોહથી, રીતો કે ૦ રક્ત એટલે રહિત હું. હું જે ક્રિયા કરું તે રાગ દેષ વિના વાંઠારહિત કરું. અને જે એ વિષય રસ છે તે, મોહતીતો કે ૦ મને તિત્ત લાગે છે એટલે કડવાં લાગે છે. શુદ્ધ પોતાની ચેતનાનો અનુનવ કરીને હું જગતમાં મોહરૂપ મહાસુનટ જીત્યો, માહારું એવું સ્વરૂપ પામીને હું મોહને સન્મુખ થયો, હવે મને એવી રીતથીજ અનંત ત કાલ વોતો એટલે અનંત કાલ લગે એવોજ રહું એ આશંસા છે ॥ ૫૦ ॥ વિચક્ષણ જ્ઞાની પુરુષ આશંસા કરીને કહે કે હું સદા જ્ઞાન રસમાં રાવી રહું અને હું શુદ્ધ આત્માના અનુનવથી કોઈ પણ કાલમાં સ્થિત ન થાઉં એ આશંસા છે ॥ ૫૧ ॥ એ પૂર્વ કૃત પુન્યપાપરૂપ જે કર્મ છે, તે વિષ વૃક્ષ જાણવા અને તે કર્મના ઉદય નો જે જોગ છે તે વિષ વૃક્ષના ફલ ફુલ છે. હું આ ઉદય જોગનો જોગ નથી. રાગ દેષથી રહિત હું અનાદિકાલના સાથે લાગેલા વિષય જોગ છે તેસહજ નિર્મૂલથાય ૫૨ હવે ઉદાસીનતાને વૈરાગ્ય કહિયે તેનો મહિમા કહે છે:- અથ વૈરાગ્યમહિમાકથન:-

બોહરા:- જો પૂર્વ કૃત કર્મ ફલ, રુચિસોં છુંજે નહિ; મગન રહે આતો પહુર, શુદ્ધાત્મ પદમાંહિ. ॥ ૫૩ ॥ સો બુધ કર્મવસા રહિત, પાવે મોષ તુરંત; છુંજે પરમ સમાધિ સુખ, આગમ કાલ અનંત. ॥ ૫૪ ॥

અર્થ:- જે પૂર્વકાલમાં કર્મ કહ્યું. તેનું ફલ ઉદય થયું તે ફલથી રુચિ લગાડી જોગવે નહીં અને આઠ પ્રહર શુદ્ધ આત્મપદમાં મગન રહે. ॥ ૫૩ ॥ તેજ પંક્તિ કર્મવશા રહિત થઈને તરત મોહપદ પામે, તે પછી આગમિક કાલમાં અનંત કાલ લગે પરમ સમાધિનું સુખ જોગવે. ॥ ૫૪ ॥

હવે જ્ઞાની પુરુષનો ક્રમે ક્રમે મહિમા વધે તે કહે છે:- જ્ઞાની પુરુષ મહિમા કથન:-

ઢપ્પય ઠંદ:- જો પૂર્વ કૃતકર્મ, વિરષ વિષ ફલ નહિ છુંજે, જોગ જીગતિકારજ કરંત મમતા ન પ્રજુંજે; રાગ વિરોધ, નિરોધ સંગ વિકલપ સર્વિ ઠંમે, શુદ્ધાત્મ અનુજો અન્યાસિ સિવ નાટક મંમે, જો જ્ઞાનવંત હ્રદ મગ ચલત, પૂરન વઢૈ કેવલ લહે; સો પરમ અતીંદ્રિય સુખવિષે, મગન રૂપ સંતત રહે. ॥ ૫૫ ॥

અર્થ:- જો જ્ઞાતા થઈને પૂર્વ કૃતકર્મ રૂપ વૃક્ષના વિષ ફલને જોગવે નહીં

एटले इष्ट फलथी रतिन उपजे अनिष्ट फलथी अरति न उपजे एवो ज्ञाता जे ठे. ते मन वचन कायाना योगे करी युक्त ठे तेथी जोगनी गति के० प्रवृत्तियें कार्य करेढे, पण कार्यविषे ममता प्रजुंजे नही एरीतें राग द्वेषनो विरोध करीने योग ना संगथी जे विकल्प ठेढे, ते सर्व ठामि, शुद्ध आत्मानो अनुभवनो अन्यास करीने शिवनाटक के० जे थकी जीवन्मुक्ति होय एवो नाटक मांमे जो ज्ञानवंत पुरुष एहिज मार्गे चाले तो पूरण स्वभाव पामीने केवल ज्ञान पामे पढी केवल ज्ञान पामीने उत्कृष्ट अतींद्रिय सुखनेविषे निरंतर मगन रहे. ॥ ५५ ॥

हवे शुद्ध आत्मा इव्य ठे तेनुं वर्णन करेढे:—अथ शुद्ध आत्मदर्पवर्णन:—

सवैया इकतीसा:— निरजै निराकुल निगम वेद निरजेद, जाके परगासमें जग त माईयतु है; रूप रस गंध फास पुदगलको विलास, तासों उदवंश जाको ज श गाईयतु है, विग्रहसों विरत परिग्रहसैं न्यारो सदा, जामें जोग निग्रहको चिन्ह पाईयतु है; सो हे ज्ञान परवान चेतन निधान ताहि, अविनाशी ईश मानी सोस नाईयतु है; ॥ ५६ ॥ जैसो नर जेदरूप निहचें अतीत हुंतो, तेसो नि रजेद अब जेदको न गहैगो; दीसे कर्म रहित सहित सुख समाधान, पायो नि ज थान फिरि बाहिर न वहेगो; कबहु कदाचि अपनो सुजाउ त्यागि करि, राग रस राचिके न परवस्तु गहेगो; अमलान ज्ञान विद्यमान परगट जयो, याही नांति आगम अनंत काल रहेगो. ॥ ५७ ॥ जबहितें चेतन विजाउसों उल टि आपु समों पाइ अपनो सुजाउ गहि लीनो है; तबहीते जोजो लेन जोग सो से सब लीनो, जो जो त्याग जोग सो सो सब ठामि दीनो है; जेवैकौ न र ही गोर त्यागिवेकों नांही और, बाकी कहा उबख्यो जुंकारज नबीनो है; संग त्यागि अंग त्यागि वचन तरंग त्यागि, मन त्यागि बुद्धि त्यागि आपा सुद्ध कीनो है ॥ ५८ ॥

अर्थ:— जे निर्जय केवाय ठे, निराकुल केवाय ठे. निगम के० उत्कृष्ट अर्थ के हेवाय ठे. वेद के० ज्ञानरूप केहेवाय ठे जेनो जेद नथी एवो प्रकाशवंत पदार्थ ठे जेमां सर्व जगत समाय ठे. अने जे ए रूप रस गंध स्पर्श जे विनाशी पदार्थ ठे, तेतो पुजलनो विलास ठे, तेना उदवंस के० तेथी रहित जे ठे तेनो जसगा इष्ट ठे बली जे विग्रह के० शरीर तेथी विरत के० रहित अने इव्यजावरूप प रिग्रह तेथी छुदो ठे. जेमां सदाय त्रणे योगथी रहित पणानुं चिन्ह के० लक्ष ण पामीए ठे एवुं पदार्थ तो ज्यां ज्ञान ठे त्यां ते पदार्थ ठे तेथी ज्ञान प्रमा ण ठे. अने चेतनानो निधान ठे. तेने अविनाशी ईश्वर मानीने मस्तक नमावीए

હે. ॥૫૬॥ હવે બીજું પણ શુદ્ધાત્મ ડબ્બ સિદ્ધનું વર્ણન કરેઢે:- અતીત કાલમાં પણ શુદ્ધાત્મ ડબ્બ નિષ્કેય નયથી અજેદ રૂપ હતો અને વ્યહારનયેં જેદરૂપ હતો હવે કેવલ રૂપ પામીને નિર્જેદ કે જેદ રહિત જાણીએ. હવે એવી દશામાં કોણ મૂર્ખ જેદ ટરાવસે. નૈયાધિક લોક જે પોતાની પરૂપણામાં સમાધિ યોગ આત્માને કર્મ રહિત માનીને ફરી સંસારમાં અવતાર માનીને ઢે તેને નમસ્કાર કરેઢે પણ જે કર્મ રહિત થયો સુખ સમાધાન સહિત થયો. પોતાનું સ્થાનક પામ્યો તે પાઠો બાહ્ય સંકટમાં કેમ પડેજો. જેમ ધરતીનો જાર ઉતારવા ઈશ્વર અવતાર લેડને ડુઃખ પામેઢે એવું મિથ્યાદૃષ્ટિનો કેવલમાંઢે પણ જીવ શુદ્ધ થઈને ફરી રાગ રસમાં રાચિ ને કોઈ કાલમાં આપણુ સ્વજાવ ત્યાગ કરીને પર વસ્તુને ગ્રહે નહી. કેમકે અમ્લા ન જ્ઞાન કે જે જ્ઞાન ફરી કરમાય નહી એવું જ્ઞાન વિદ્યમાન કાલવિષે પ્રગટ થયું તેતો આગમિક કાલમાં અનંત કાલ લગી રહેજો. ॥ ૫૭ ॥ હવે ફરીથી અવતાર લેવાના કારણનો અજાવ કહેઢે:- અનાદિકાલથી ચેતન મિથ્યાત જાવરૂપ વિજાવમાં રમિ રહ્યો હતો તે સમયપ્રસ્તાવ પામીને, વિજાવથી ડપરાતો થઈ પોતાનો શુદ્ધ સ્વજાવ હતો તે પોતેજ લડ લીધો, તેથી જ્ઞાન વર્ણનાદિક જાવ લેવા યોગ્ય હતો તે લીધો, અને રાગ દેશાદિક જાવ ત્યાગવાજોગ હતો તે સર્વ ત્યાગી લીધો તે લેવાનું બીજું ટેકાણું રહ્યું નહી, અને ત્યાગવાનું પણ બીજું ટેકાણું રહ્યું નહી હવે હાં બાકી નવું કાર્ય કરવાનું ક્યો રહ્યોઢે જે કાર્ય કરવાને ફરી અવ તાર લેવું પડે જે ડપાધિસંગ હતો તેતો સર્વ ત્યજી ને ઇટલે અંગ ત્યાગ કે કાય યોગ ત્યાગિને વચન તરંગ ત્યાગ કે વચન યોગ ત્યાગીને તથા મનો યોગ ત્યાગિને શુદ્ધિ ત્યાગ કે વિકલ્પ ત્યાગીને આત્માને શુદ્ધ કરી લીધો ॥ ૫૮ ॥

હવે બાહ્ય જ્ઞેષ ધરવો તે ડબ્બજિંગ કહીએ તે ઇકાંતપણે મોહનું કારણ નથી તે કહેઢે:- અથ ઇકાંત ડબ્બજિંગીકી નિંદા:-

વોહરા:- શુદ્ધ જ્ઞાનકે વેદ નહિં, મુડા જ્ઞેષ ન કોડ; તાતે કારન મોષકો, ડર વજિંગિ નહિ હોડ ॥ ૫૯ ॥ ડબ્બ જિંગ ન્યારો પ્રગટ, કલા વચન વિન્યાન; અષ્ટ મહારિધિ અષ્ટ સિધિ, ઇક હોહિ ન જ્ઞાન ॥ ૬૦ ॥

અર્થ:-આત્મા તો શુદ્ધ જ્ઞાનમય ઢે. અને શુદ્ધ જ્ઞાનને વેદ નથી, અને ડ્યારે વેદ નથી ત્યારે જ્ઞાન ને મુડા જ્ઞેષ પણ કોડ નથી. તેથી મોહનું કારણ ડબ્બ જિંગહોય નહી. ઇટલે જ્ઞેષ લીધે મુક્તિ નથી ॥ ૫૯ ॥ જ્ઞાનથી ડબ્બજિંગ તો પ્રગટ પણ જુદોજ ઢે. કલાવિજ્ઞાન, વચન વિજ્ઞાન, તે જ્ઞાનથી ન્યારો ઢે. તથા આચાર, શ્રુત શરીર,

वचन, वाचना, बुद्धि, उपयोग, संग्रह संलीनता, ए अष्ट महा सिद्धि ठे. अने अणिमा, महिमा, गरिमा, लघिमा, प्राप्ति, प्रकाम्य, इशित्व, वशित्व, ए अष्टमहा सिद्धि ठे. ते पण ज्ञान नथी ॥ ६० ॥

हवे एटला महिमावंत स्थानक ठे, तो पण ए ज्ञानना स्थानक नथी ते कहेवे:-

अथ ज्ञान अज्ञाव स्थानक कथन:-

सर्वैया इक्तीसा:- जेषमें न ज्ञान नहि ज्ञान गुरु वर्त्तनमें, मंत्र जंत्र तंत्रमें न ज्ञानकी कहानी है, ग्रंथमें न ज्ञान नहि ज्ञान कवि चातुरीमें वातनिमें ज्ञान नहीं ज्ञान कहा वानी है; तातें जेष गुरुता कवित्त ग्रंथ मंत्र वात, इनतें अतीत ज्ञान चेतना निसानी है. ज्ञानहीमें ज्ञाननही ज्ञान उरगोर कहू, जाके घट ज्ञान सोइ ज्ञानको निदानी है ॥ ६१ ॥

अर्थ:- जेषमां ज्ञान न पामीए अने गुरुवाई के० गर्वपणुं महोटाइ पणुं ते मां पण ज्ञाननुं स्थानक नथी अने मंत्र तंत्र यंत्रमां ज्ञाननी कहेणी नथी तथा ग्रंथ शास्त्र पढवाथी पण ज्ञान प्राप्त थतुं नथी कवितामां चातुर्यतामां ज्ञान नथी. वातनी चतुराइमां ज्ञान नथी. अने जे वाणी ठे ते सुं ज्ञान ठे, अर्थात् वाणी पण ज्ञान नथी माटे जेख गुरु वाइ कविताई, ग्रंथ मंत्र यंत्र तंत्र वात ए सर्वथी अतीत के० जुदोज ज्ञान वस्तु ठे, ते चेतननी सहिनाणी ठे. ज्ञानतो क्यारे जा एवुं. के जे अष्टुइ पणे होय तेतो ज्ञान न कहेवाय, माटे पूर्वे जे स्थानक कहा तेथी जुदोज कोइ ज्ञान वस्तु ठे माटे जेना घटमां ज्ञान प्रगटणुं, तेज ज्ञाननुं मूलकारण ठे ॥ ६१ ॥

हवे जे पूर्वे जेष प्रमुखना धारक कहा तेनी मूढता कहि देखावे ठे:-

अथ जेषादि धारक मूढ यहु कथन:-

सर्वैया इक्तीसा:- जेष धरे लोगनिकों वंचे सो धरम उग, गुरु सो कहावे गुरु वाई जाते चहियें, मंत्र तंत्र साधक कहावे गुनी जादूगर, पंजित कहावे पंजिताई जामें लहिये; कवित्तकी कलामें प्रवीन सो कहावे कवि, वात कही जाने सो पवार गीर कहिये; ए तो सब विषेके निखारी मायाधारी जीव, इन्हकों विलोकिकें द बाल रूप रहिये ॥ ६२ ॥

अर्थ:- जेष धरीने लोकोने, उगे जरमावे ते धर्म उग कहेवाय, एटले तेने गुरुतानी चाहना होय ते गुरु केवाय. मंत्र यंत्र तंत्रादिक गुणनुं जे साधक होय ते जादूगर केवाय. अने जेमां पंजिताई रही ठे. ते पंजित केवाय, कवित्त चातुरिनी

कलामां जे प्रकृति होय तेतो कवि केवाय, वातो बनावी बनावीने कही जाणे ते पवारगर केवाय एटली अवस्थाना धरनारा ठे. ते सर्व इंदियविषयना याच क मायाधारी जीव ठे. तेने जोईने मनमां एवं विचारिये के अहो इति आश्चर्य ए बापडा केमः पेतानो स्वार्थ खोयठे. एवी रीते तेना उपर दयालरूप थई रहेवुं हवे जीवना अनुनवनी योग्य दशा कहे ठे:— अथ अनुजो जोगता कथन:—

दोहरा:— जो दयालता जाव सो, प्रगट ज्ञानको अंग; पें तथापि अनुजो दशा, वरतै विगत तरंग ॥ ६३ ॥ दर्शन ज्ञान चरण दशा, करे एक जो कोइ, थिर व्है साधे मोष मग, सुधी अनुजवी सोइ ॥ ६४ ॥

अर्थ:— जे आत्माने शुद्ध दयालता जाव प्रगटेठे. तेतो ज्ञाननुं अंग प्रगट थयुं एम जाणीए. पण अनुनव दशा जे ठे. ते तो विगततरंग के० विकल्प रहित वर्तै ॥ ६३ ॥ वली दर्शन ज्ञान चारितनी दशाने विकल्प रहित एकपणे आत्माने छुएठे, एज रीते स्थिररूप थईने मोक्ष मार्गने साधे ठे तेनेज सुधी के० सुबुद्धिवंत अनुनववंत केहियें ॥ ६४ ॥

हवे निःसंदेह शुद्ध स्वरूप पामवुं तेनो महिमां कहे ठे:— अथ अनुजो महिमाकथन:— सवैया इकतीसा:— जोइ दृग ज्ञान चरणातममें ठटि ठोर नयो, निरदोर परवस्तुकों न परसे; शुद्धता विचारे ध्यावे शुद्धतामें केलि करे, शुद्धतामें थिर व्है अमृत धारा वरसै; त्यागी तन कष्ट व्है सपष्ट अष्ट करमकों, करे थान नष्ट नष्ट करे और करसे; सोई विकल्प विजई अल्प कालमांहि, त्यागि जो विधान निरवान पद दरसे ॥ ६५ ॥

अर्थ:— जे कोई दर्शन ज्ञान चारित्ररूपी आत्मानेविषे ज्ञानने ठेकाणे ठेरावीने वाट बांधे, त्यां निरदोर के० संशय रहित थईने परवस्तुनां स्पर्श न करे त्यां निश्चय ग्रहण करीने शुद्धताज विचारे, शुद्धताज ध्यावे अप्रमादि थईने शुद्धतामां केलि करे शुद्ध ध्यानना प्रथम पायामां प्रवेशकरी शुद्धतामां थिर थईने महा आनंदरूप अमृतनी धारा वरषावे, आंही अवयवरूप लक्षण ठे. तेथी शरीरना कष्टने त्यागेठे. लीनताथी शरीर कष्ट न जाणे त्यारे स्पष्ट थईने एटले वीर्य फोरवीने आठे कर्मनो स्थान नष्ट करे एटले कर्मोने सत्ता थकी चलायमान करे अने नष्ट करे के० निर्जरा करे ऐसे औरहुंकसे के० ते जीव कर्मोने आकर्षिने निर्जरावे ते जीव विकल्प जालनो विजय करीने अल्प कालमांज विधान के० जवे श्रेणि ने त्यागी मोक्ष पद देखे एटले पामे ॥ ६५ ॥

हवे शिष्य पुढे ठे के ए अनुभव पामवो महा विषम ठे ते उपर गुरु शिक्षावे ठे:-

अथ अनुनो शिक्षा कथन:-

चोपाई:- गुन परजमें दृष्टि न दीजे; निरविकल्प अनुज्ञा रस पीजे; आप समाइ आपमें लीजे; तनपा मेदि अपनपो कीजे ॥ ६६ ॥ दोहरा:- तजि विनाव दुइजे मगन, सुखातम पदमांहि; एक मोष मारग यहै, और दूसरो नांहि ॥ ६७ ॥

अर्थ:- आत्माना गुण पर्याय अनेक ठे. पण तेमां दृष्टि न देवी. मात्र निर्विकल्प इव्यनो अनुभव रस पीवो. आत्मा आधारमां आत्मानो समास करी लेवो एटले लय लगाडवो, एटले आपणे शरीर धारी डीए, ते दशानो काय योग पणुं ठे ते मटावी आत्म स्वरूप करीए ॥ ६६ ॥ आत्माना मूल स्वभाव विना बीजो सर्व विनाव पणुं ठे, तेहने त्यजीने शुद्ध आत्माना चिदानंद स्वभावमांज मगन अई ये, एक अद्वितीय मोक्षनो मार्ग एज ठे. तेथी बीजो कोइ मोक्षनो मार्ग नथी ॥ ६७ ॥ हवे शुद्ध आत्मस्वरूपना अनुभवविना महाव्रत्तिपण इव्यलिंगी जाणवा ते कहेठे:-

अथ इव्यलिंगी व्यवस्था कथन:-

सवैया इकतीसा:- कइ मिथ्या दृष्टि जीव धारे जिन मुझा जेष, क्रियामें मगन रहे कहे हम जती हैं, अतुल अखंड मलरहित सदा उदोत, ऐसे ज्ञान जावसों विमुख मूढमति हैं; आगम संजाले दोष टाले विवहार जाले, पाले वृत्त यद्यपि तथापि अविरती हैं, आपुकों कहे मोष मारगके अधिकारी मोषसों सदी वरुष्ट डुष्ट डुरगति हैं ॥ ६८ ॥ दोहरा:- जे विवहारी मूढ नर, परजे बुद्धी जीव, तिनको बाहिज क्रीयको, हे अवलंब सदीव. ॥ ६९ ॥

अर्थ:- कैक जीव मिथ्या दृष्टि ठे अने आचार्य उपदेश रसथी जिन मुझा जेष धारी ठे अने साधुनी क्रियामां मगन रहेठे, अने पोताना मनथी अथवा कोईना पूठवाथी अमे जती ठइयें एम कहेठे एटले महाव्रत्ति ठैयें अने जेनी तुलना नथी एहुं अखंड के० संपूर्ण विनाव मलरहित सदा प्रकाशवंत पोतानुं अनुभवरूप जे ज्ञान जाव ठे तेथी विमुख ठे माटे मूढमती ठे जोपण ते क्रिया करेठे आगम सिद्धांत संजारेठे अने आहारादिकना दोष टाली व्यवहारमां दृष्टि राखेठे एम जद्यपि महावृत्त पाले ठे तो पण निश्चे नथी ए अविरतीज कहिए एवा जे जीवठे ते पोते मोक्ष मार्गना अधिकारी लोकमां कहेवायठे. पण मोक्षथी ए सदा रुचिज रहेठे एटले अजब्यने पण क्रिया केवल नवमा ग्रैव्यकण्डि गति कही ठे पावो ए डुष्ट डुरगतिमां पडेठे. ॥ ६८ ॥ जे कोइ मूर्ख मनुष्य व्यवहार

माज रहे अने जे जीव पर्याय बुद्धिवंत ठे ते सुजगतियो जीव होय तो जलो एवी पर्याय बुद्धि धारेठे तेने तो बाह्य क्रियानो अवलंबन सदाय कह्योठे ॥६९॥

हवे व्यवहारे महामूढ ठे तेनुं वर्णन करेठे:- अथ महामूढ वर्णन:-

चोपाई:-जेसे मुग्ध धान पहिचाने; तुष तंडुलको जेद न जाने; तैसे मूढमती व्यवहारी; लखे न बंध मोष विधि न्यारी. ॥७०॥ दोहरा:-कुमती बाहिज दिष्टिसों, बाहिज क्रिया करंत, माने मोष परंपरा, मनमें हरष धरंत. ॥ ७१ ॥ शुद्धात्तम अनुजो कथा, कहे समकित्ती कोइ, सो सुनिके तासों कहे, यह सिवपंथ न होइ ७२

अर्थ:-जेम कोइ मननो जोलो पुरुष ठे ते धानने तो ओलखे पण तूस अने तंडुल मां निन्नता ठे ते न जाणे तेम जे व्यवहारी मूढमती ठे तेतो बंधविधि अने मोक्षविधि जूदी जूदी लखी शके नही केवल विधिज जाणे. ॥७०॥ जे कुमती होय ते पर्याय बुद्धि शता वेदनी पणे समाधि सुख जाणीने बाह्य इष्टिथी तेनी हेतुरूप बाह्यक्रिया करे अने बाह्यक्रियामां मगन होय तो तेथी तेने निर्जरा माने मोक्ष परंपरा माने अने मनमां आनंद पामे. ॥ ७१ ॥ ते मूढने कोइ सम कित्ती जीव शुद्ध आत्मान्नी अनुजव दशाने मोक्षनुं कारण कहे तो तेनुं वचन सांजलीने तेने एवुं कहे के ए रीतेतो मोक्षमार्ग थाय नही. ॥ ७२ ॥

हवे मूढ तथा झानीनुं लक्षण कहेठे:-अथ मूढ तथा झानी लक्षण कथन:-

कवित:- जिन्हके देह बुद्धि घट अंतर, मुनि मुझा धरि क्रिया प्रवानहि; ते हि य अंध बंधके करता, परम तत्वको जेद न जानहि; जिन्हके हिये सुमतिकी कनि का, बाहिज क्रिया जेष परमानहि; ते समकित्ती मोष मार्ग मुष, करि प्रस्थान नव स्थिति जानहि. ॥ ७३ ॥

अर्थ:- जेना हीयामां देह बुद्धि रहेठे एटजे देहधारी ने पण निन्नपणे जाण तो नथी अने मुनीश्वरनी मुझा धारिने क्रियानेज प्रमाण करेठे. तेतो हीयानो अंध ठे अने बंधनो करनार ठे अने परम तत्वके० मोक्ष तत्वना जेद ने जाणतो नथी अने जेना हीयामां सम्यग दृष्टिने लीधे सुबुद्धिनी करणीका जागी तेतो बाह्य क्रियाने जेष रूप प्रमाण करेठे. तेनेतो समकित्ती कहीए ते जीव मोक्ष मार्ग ने सन्मुख प्रस्थान के० प्रयाण करी करीने नवस्थितिने निर्भेजांजे ठे. ॥ ७३ ॥

हवे संक्षेपथी निःकेवल उपादेयरूप मोक्ष मार्गनो उपदेश दे ठे:-

अथ मोक्षको उपदेश संक्षेप मात्र कथन:-

सर्वैया इकतीसा:- आचारिज कहे जिन वचनको विसतार, अगम अपार है

कहेंगे हम कितनो ! बहुत बोलवेसों न मकसूद चुप नली, बोलीए सु वचन प्रयोजन है जितनो ; नाना रूप जलपसों नाना विकल्प उठे, ताते जेतो कारिज कथन नलो तितनो ; शुद्ध परमात्मको अनुजौ अन्यास कीजे, यहे मोष पंथ परमारथ है इतनो ॥ ७४ ॥ दोहरा:- सुधात्म अनुनोक्रिया, सुद्ध ज्ञान दृग दौर, मुक्ति पंथ साधन बहै, वाग जाल सब और ॥ ७५ ॥

अर्थ:- आचार्यजी शिष्यने कहे ठे. अहो शिष्य जिनेश्वरनां वचननो विस्तार तो नय प्रमाण करीने अगम अपार ठे. अमे केटलोक कहीए, आहीं बहु बोलबुं ते अमारे मकसूद नथी तेथी चुप रहेबुं तेज ठीक ठे, अने जेटलुं प्रयोजन ठे. तेटलुंज बोलबुं पण नाना प्रकारनु जल्प के० बोलबुं कहियें तो नाना प्रकारना विकल्प उठेठे तेथी जे एक कार्य ठे तेपुरतुंज बोलबुं बस ठे, शुद्ध परमात्म इव्यना अनुभव योगनुं अन्यास करीए एज मोह मार्ग जाणीए, बधी वातमां एटलोज परमार्थ ठे ॥ ७४ ॥ जे क्रियाथी शुद्ध आत्मानो अनुभव थाय तेज क्रियाठे अने शुद्ध ज्ञान दृष्टिनी दोर तेज मुक्ति पंथनुं कारण ठे. बीजु सर्व वचनानंबरठे ॥ ७५ ॥

हवे शुद्ध जीव इव्यनुं वर्णन करेठे:- अथ शुद्ध जीव इव्य वर्णन:-

दोहरा:- जगत चक्रु आनंदमय, ज्ञान चेतना नास; निर्विकल्प साश्वत सुधिर, कीजे अनुजौ तास. ॥ ७६ ॥ अचल अखंमित ज्ञानमय, पूरन बीत ममत्व, ज्ञानगम्य बाधा रहित, सो है आत्म तत्व. ॥ ७७ ॥

अर्थ:- जे पदार्थ जगतमां चकूजेबुं ठे अने आनंदमय ठे. जेनी ज्योति ज्ञान अने चेतना ठे. जेमां कोई विकल्प नथी जेद नथी. अने शाश्वतो ठे तथा स्थिर ठे. जे पदार्थनो अनुभव करीए तो मुक्ति पामीए. ॥ ७६ ॥ जे कोईकाले पोताना स्वभावथी चलायमान थाय नही एवो अखंमित ज्ञानमयठे. संपूर्ण समाधिवंत अने ममत्व रहित, इंडिय ग्राह्य नही तेथी ज्ञान गम्य ठे अने अवेद्य अनेद्यपणाथी बाधा रहित ठे तेज आत्म तत्व कहीए. ॥ ७७ ॥

इति श्री नाटक समयसार ग्रंथनो दशम सरव विमुक्ति नामा द्वार बालाबोधरूप संपूर्ण थयो.

दोहरा:- सरव विमुद्धी द्वार यह, कह्यो प्रगट शिवपंथ; कुंद कुंद मुनिराजरुत, पूरन जयो गरंथ. ॥ ७८ ॥

अर्थ:- जे द्वारमां आत्मानी सर्व विमुद्धि पामिये तेज द्वार कह्यो ते प्रगटप

एो मोहनो मार्ग कह्यो ठे, श्री मंधर स्वामीनी वाणी सांजलीने श्री कुंदकुंदाचार्ये आ ग्रंथ कीधो. एवी संप्रदाय वातठे, ते ग्रंथ संपूर्ण थयो. ॥ ७८ ॥

हवे ग्रंथ कर्तानुं नाम अने ग्रंथनो महिमा कहेठे:- अथ ग्रंथ व्यवस्था कथन:-

चोपाई:- कुंद कुंद मुनिराज प्रवीना; तिन्ह यह ग्रंथ इहालों कीना; गाथा ब-६ सु प्राकृतबानी; गुरु परंपरा रीति बखानी. ॥ ७९ ॥ नयो ग्रंथ जगमें विख्याता; सुनत महा सुख पावहि ज्ञाता; जे नव रस जगमांहि बखाने; ते सब रसमें सार समाने. ॥ ८० ॥ दोहरा:- प्रगट रूप संसारमें, नव रस नाटक होइ; नव रस गर्जित ज्ञानमें, विरला जानै कोइ ॥ ८१ ॥

अर्थ:- कुंद कुंद नामे मुनिराज ते अध्यात्ममां प्रवीण थया, ते आचार्ये आ सर्व विद्युद्दिनामाक्षर लणि आ ग्रंथ कीधो. ते ग्रंथ प्राकृत गाथाब-६ नलीवाणी प्रकाशी आ वाणीने गुरु संप्रदायथी अमृत चंद आचार्ये बखानी ॥ ७९ ॥ आ ग्रंथनी टीका व्याख्यान करवार्थी कुंद कुंदाचार्यनो करेलो ग्रंथ जगतमां विख्यात थयो, तेने सांजली ज्ञाता होय ते महा सुख पामे, जगतमां जे नव रस बखाएया ठे, ते सर्व रसमां सार रस ते ए समयसार नाटकमां समाई रह्याठे. ॥ ८० ॥ संसारमा ए वात प्रगट ठे के जे नाटक होय ते नव रसमय होय, पण शांति रसमां जे ज्ञान ठे. तेमां नवे रस गर्जित ठे. तेने तो कोई विरलाज जाणेठे. ॥ ८१ ॥

हवे नव रसनुं वर्णन करतां नव रसनां नाम कहेठे:-अथ प्रथम नव रसके नाम कवित्त बंद:-प्रथम शृंगार वीर दूजो रस, करुणा तृतीय जगत सुखदायक; हास्य चतुर्थ रुद्र रस पंचम, ठछम सुरस बिजुब विजायक; सत्तम जय अष्टम रस अदनुत नवमो शांति रसनिको नायक; ए नव रस एई नव नाटक, जो जहाँ मगन सोइ तहाँ लायक ॥ ८२ ॥

अर्थ:- प्रथम शृंगार रस, बीजो वीर रस, त्रीजो करुणा रस, ते जगत मां सुखदायक ठे. चोथो हास्य रस, पांचमो रौद्र रस, ठछो बिजुब रस, ते विजायक कहेतां चित्तनो जंग करनार ठे. सातमो जय रस, आठमो अदनुत रस, नवमो शांति रस ठे, ते सर्व रसनो नायक ठे, ए नव रस कहिए. ते नव रस नाटक रूप होय. जे प्राणी जे रसमां मगन थई रह्यो ठे तेने ते रस लायक ठे. ॥ ८२ ॥

हवे नव रसना स्थाई जाव कहेठे:- अथ रस व्यवस्था कथन:- सवैया इकतीसा:- सोनामें सिंगार बसै वीर पुरुषारथमें, हियेमें कोमल करुणा रस बखानिये; आनंदमें हास्य रुद्र मुंममें बिराजे रुद्र, बीजुब तहां जहां निजान मन आनिये; चिंतामें जयानक अथाहतामें अदनुत, मायाकी अरुचि ता

મેં શાંત રસ માનિયે ; એકી નવ રસ નવરૂપ એકી નાવરૂપ, સ્વદેહનો વિલેહન સુદ
ષ્ટિ જગ જાનિયે. ॥ ૫૩ ॥

અર્થ:- શોનામાં શૃંગાર રસનો નિવાસ છે. અર્થ સાધન રૂપ પુરુષાર્થમાં વીર
રસનો વાસ છે. હૃદયના કોમલતા પણામાં કરુણા રસનો વાસ છે. આનંદની
પ્રાપ્તિમાં હાસ્ય રસનો વાસ છે. રણ સંગ્રામમાં રૂઠ મૂંઝવેલાં હોય, ત્યાં રોડ રસ
નો વાસ છે. કોઈ સુગામણુ સ્થાનક જોઈ મનમાં ગ્લાની આવે, ત્યાં બિનત્સ રસ
નો વાસ છે. ચિંતામાં નય રસનો વાસ છે. જે કોઈ અથાગ અઘટમાન વસ્તુ જા
ણે ત્યાં અદ્ભુત રસનો વાસ છે. જ્યાં માયાની અરુચિ હોય ત્યાં શાંત રસનો વા
સ પ્રમાણ કહિયે. એ નવ રસ છે તે નવરૂપ કે ૦ સંસાર રૂપ પણ છે, અને એહિજ
નવ રસ નાવ કે ૦ ઉત્તમ નાવરૂપ પણ છે, એ નવ રસનો વિલેહન કે ૦ વિવેક જે
છે તે તો જગતમાં સુદૃષ્ટિથી જાણીયે. ॥ ૫૩ ॥

હવે એજ નવ રસ નાવરૂપ જ્ઞાનમાં ગર્જિત છે તે એકજ ટેકાણે દેખાડે છે:-

અથ નવ રસ જ્ઞાન ગર્જિત એકીનૂત કથન:-

ઠપય ઠંદ:- ગુન વિચાર સિંગાર, વીર ઝહિમ ઝદાર રૂષ ; કરુના સમ રસરી
તિ, હાસહિરવે ઝઠાહ સુખ ; અષ્ટ કરમ દલ મલન, રુડ વરતે તિહિ થાનક ; તન
વિલેહ બીનઠ, હંદ હુલ્લદસા નયાનક ; અદ્ભુત અનંત બલ ચિંતવત, શાંત સહજ વૈ
રાગ ધુવ ; નવ રસ વિલાસ પરગાસ તબ, જબ સુબોધ ઘટ પ્રગટ હુવ. ॥ ૫૪ ॥

અર્થ:- જ્ઞાનાદિક ગુણેકરી આત્મ વિનૂષિત દેખિયે ત્યાંતો શૃંગાર રસ ઝપ
જ્યો ૧ અને આત્માનેવિષે નિર્જરા પ્રમુખનો ઝદમ દેખિયે ત્યાંતો ઝદાર પ્રધાન
વીર રસ છે ૨, જ્યારે આત્માને ઝપશમ રસની રીતે દેખિયે ત્યારે કરુણા રસ જા
ણીયે ૩, જ્યારે એને અનુનવમાં ઝત્સાહ અને સુખઝપજે છે તે તો હૈયામાં હાસ્ય
રસ ઝપજે છે ૪, મહા બલવાન આઠ કર્મના અનંત પ્રદેશી દલ છે તેનો દલન
કરતાં દેખીયે તો ત્યાં આત્મા રોડ રસમયિ થઈ રહ્યો છે ૫, જ્યારે પુજનનું સ્વરૂપ
વિચારીયે ઢીયે ત્યારે બિનત્સ રસ છે ૬, જ્યારે આત્મા પોતાનું સ્વરૂપ ન જાણે અને
હંદ હુલ્લદશામાં પડ્યો છે, ત્યારે તો નય રસમાં દેખીયે ૭, અનંત વીર્યનું જ્યારે
ચિંતવન કરીયે ત્યારે તો આત્મા અદ્ભુત રસ પામે ૮, જ્યારે રાગ દેષ નિવારીને સ
હજ વૈરાગ્યને ધુવ કે ૦ નિશ્ચલ ધારે છે, ત્યારે આત્મા શાંત રસમય પામીયે ૯, એ
નવ પ્રકારના નાવ રસના વિલાસ નો પ્રકાશતો જ્યારે ઘટમાં સુબુદ્ધિ પ્રગટ થાય
ત્યારેજ થાય. ॥ ૫૪ ॥

हवे कुंद कुंदाचार्यकृत आ ग्रंथ ठे तेनी स्तुति करेढे:- अथ ग्रंथ स्तुति:-

चोपाई:- जब सुबोध घटमें परगासे, तब रस विरस विषमता नासे, नव रस लखे एक रसमांही, तातें विरस जाव मिटि जांही. ॥८५॥ दोहरा-सब रस गर्जित मूल रस, नाटक नाम गरंथ; जाके सुनत प्रवान जिय, समुजे पंथ कुपंथ. ॥ ८६ ॥

चोपाई:- वरते ग्रंथ जगत हित काजा, प्रगटे अमृतचंद मुनि राजा, तब तिन्ह ग्रंथ जानि अति नीका, रची बनाइ संस्कृत टीका ॥८७॥ दोहरा:- सर्व विद्युद्धि द्वारजों, आए करत बखान; तब आचारज नक्तिसों, करे ग्रंथ गुन ज्ञान. ॥ ८८ ॥

चोपाई:- अद्वुत ग्रंथ अध्यात्म बांनी, समुजे कोऊ विरला ज्ञानी. यामें स्या दवाद अधिकारा, ताको जो कीजे विसतारा ॥ ८९ ॥ तो गरंथ अति शोना पावे वह मंदिर यह कलस कहावे, तबचित अमृत वचन गढखोले, अमृत चंद आचारज बोले ॥९०॥ दोहरा:- कुंदकुंद नाटकविषे, कहाँ दरब अधिकार, स्यादवादनें सा धि में, कहाँ अवस्था द्वार ॥ ९१ ॥ कहाँ मुक्ति पदकी कथा, कहाँ मुक्तिको पंथ, जैसे घृत कारज जहां, तहाँ कारन दधिपंथ ॥ ९२ ॥ अर्थ स्पष्ट ॥

चोपाई:- अमृत चंद बोले मृडुबानी, स्यादवादकी सुनो कहानी, कोऊ कहै जी व जगमांहीं, कोऊ कहै जीव है नाही ॥ ९३ ॥ दोहरा:- एक रूप कोऊ कहै, कोऊ अगनित अंग; तिन जंगुर कोऊ कहै, कोऊ कहै अजंग ॥ ९४ ॥ नय अनं त इह विधि कही, मिले न काहू कोइ; जो सब नय साधन करे, स्यादवाद है सोइ ॥ ९५ ॥ स्यादवाद अधिकार अब, कहाँ जैनको मूल, जाके जाने जगत जन, लहै जगत जल कूल ॥ ९६ ॥

अर्थ:- हवे संगतनी बात कहेढे:- ज्यारे घटमां सुबोध प्रकाशे ठे, ल्यारे ए रसस हित ठे अने ए विरस ठे. एवों विषय ममता जाव ठे ते सर्व नाश पामेढे एनो हेतु ए ठे के जे नव रस ठे तेने एक जाव रसमांज लखे के० जुवे, तेथी विरस जाव मटीने एकज रसमां आत्मानुं रहेवुं थाय. ॥ ८५ ॥ एम सर्व रसोमां गर्जित एक रसमय थयलुं एवुं आ समयसार नाटक नामे ग्रंथ श्री कुंद कुंदा चार्यजीए कहाँ, जेना अर्थ जावने सांजलता प्रमाणिक जीव ठे ते मारग कुंमा रगनो विचार समजे. ॥८६॥ प्रथम जगत वासी जीवोने हितकारी कार्यनो ग्रंथ प्रवर्त्त मान थयो ते पढी अमृतचंद नामा आचार्य प्रगट्या तेणे आ ग्रंथ अति श्रेष्ठ जाणीने आ ग्रंथनी टीका बनावी, गाथानुं रहस्य लइने काव्य बंध कहाँ ते कहीए ढीए. ॥ ८७ ॥ श्री अमृतचंदजी एज ग्रंथनुं व्याख्यान करतां सर्व विद्युद्धि द्वार

सुधी आध्या. आही ग्रंथ संपूर्ण थयो जाणी श्री अमृतचंद्र आचार्य जतिना वश
थी ग्रंथनुं गुण ज्ञान करे ठे. ॥ ८८ ॥ आ ग्रंथ अध्यात्म वाणीमां अमृत थ
यो, पण आ ग्रंथने कोई विरला ज्ञानवंत पुरुष समजे, आ ग्रंथमां स्यादादना
अधिकार ठे ते अल्प बुद्धि स्थूलमतिने समजवां मुशकेल ठे तेथी ते स्यादाद
नो जो विस्तार करीये तो सारुं. ॥ ८९ ॥ जेथकी आ ग्रंथ अति शोना पामे
एम विचारी आ ग्रंथरूप मंदिर तेना उपर स्यादादना विस्तार करियें तो ते कल
शरूप थाय. त्यारे महारा चित्तमां अमृत जेवा वचन गढी के धारण यइने खुले ए
म दोष रहितनी परे श्री अमृतचंद्र आचार्य बोले ठे के ॥ ९० ॥ श्री कुंद कुं
दाचार्यना करेला नाटक ग्रंथमां जीव अजीव इव्यनो अधिकार कह्यो. हवे हुं
स्यादाद नयनो अवस्थानो ढार कहुंहुं. अने साथ्य वस्तुनी अवस्थानो ढार कहुंहुं.
॥ ९१ ॥ बाणुमां दोहरानो अर्थ सुज्ज ठे ॥ ९२ ॥ अमृतचंद्र आचार्य एवी
कोमल वाणी बोल्या. के अहो शिष्य स्यादादनी कथा हुं कहुंहुं ते सांज
लो. कोई अस्तिवादि तो एम कहे ठे के जगतमां जीव वस्तु ठे, अने कोई
नास्तिवादी कहे ठे के, जगतमां जीव वस्तु नथी. ॥ ९३ ॥ कोई अद्वैत
वादी ब्रह्मने एकरूप कहेठे. कोई नैयायिक वैशेषिक जीवने अगणितपणे कहेठे
कोई बौध्द मतीने लीधे जीवने कृष्णचंगुर कहेठे; कोई सांख्य मतीने लीधे जीवने
अचंगज कहेठे. ॥ ९४ ॥ अर्थ समजवाना मार्गने नय कहिए, ते समजवाना
मार्ग अनंत ठे; तेने लीधे नय पण अनंत कहियें; तेमां कोई नय कोई नयने
मजे नही, विरोधी ठे. हवे आही जे सर्व नयनुं साधन करे, एटले सर्व नयने साचा
साधिने देखाढे, तेने स्यादादि जाणीए. ॥ ९५ ॥ ते स्यादादना अधिकार हवे हुं
सर्व कहुंहुं. एज स्यादाद आगमनुं मूल ठे. जे स्यादादना जाण प्रवीण जग
तवासी लोक ठे ते संसार जलधिनी कांठो पामेठे. ॥ ९६ ॥

हवे नयजालथी शिष्यने संदेह उपज्यो त्यारे प्रश्न करेठे:- अथ शिष्यप्रश्न

गुरु उत्तर कथन:-

सवैया इकतीसा:- शिष्य कहे स्वामी जीव स्वाधीन के पराधीन, जीव एक है
किथौ अनेक मानि लीजिये; जीव हे सदीव किथौ नाहि है जगतमांहि? जीव अवि
नस्वर के नस्वर कहीजिये, सतगुरु कहे जीव है सदीव निजाधीन, एक अवि
नस्वर दरब दृष्टि दीजिये, जीव पराधीन ठिन चंगुर अनेकरूप, नाहि तहां जहां
परजे प्रवान कीजीए. ॥ ९७ ॥

અર્થ:- પ્રથમ શિષ્ય પુછે, સ્વામી જીવ સ્વાધિન છે કે પરાધિન છે? જીવ શું ક છે કે ગણતિમાં અનેક છે? એ કેમ મનમાં જાણવું. અને જીવ કહેવાય છે તો જગતમાં સદાય છે કે નથી, એ અસ્તિપણાનો સંદેહ છે, અને જીવ અસ્તિ કે અવિનાશી છે કે વિનાશી છે. હવે આવી રીતના પ્રશ્ન ઉપર સંકુરુ કહે છે. કે હે શિષ્ય જીવ વસ્તુ જગતમાં છે, પણ નાસ્તિ ન કહીએ, અને તે જીવ આપણે સ્વાધિન છે. અને એક છે યદ્યપિ ગિણતીયેં અનેક છે, તો પણ લક્ષણથી એક છે. અવિનાશી ડ્વ્યં ડ્વિ દીજે તો એમજ છે, અને જો પર્યાય નય પ્રમાણ કરીયે તો જીવ પરાધિન છે, કર્માધિન છે. અને અવચિત મરણ દેખતાં ક્ષણજંતુર છે. ગત્યાદિક દેખતાં અનેકરૂપ છે. વળી અજીવ પદાર્થ સ્થાપનાની અપેક્ષાએ નથી. અને જ્યાં પર્યાય પ્રમાણ છે ત્યાં એ છે. ॥ ૯૭ ॥

હવે ડ્વ્ય ક્ષેત્ર કાલ જાવેં કરીને સર્વ વસ્તુનું અસ્તિનાસ્તિપણું કહે છે:-

અથ દરવ ક્ષેત્ર કાલ જાવ અસ્તિનાસ્તિ કથન:-

સવૈયા શક્તીસા:-દર્વ ક્ષેત્ર કાલ જાવ ચારો જેદ વસ્તુહીમેં, અપને ચતુષ્ક વસ્તુ અસ્તિરૂપ માનિયેં, પરકે ચતુષ્ક વસ્તુ નાસ્તિ નિયત અંગ, તાકો જેદ દર્વ પરજાય મથ્ય જાનિયે, દરવતો વસ્તુ ક્ષેત્ર સત્તા નૂમિકાલ ચાલ, સુજાવ સહજ મૂલ સકતિ બસવાનિયે, યાહી જાંતી પરવિકલપ બુદ્ધિ કલપના, વિવહાર દૃષ્ટિ અંશજેદ પરવાનિયે. ॥ ૯૮ ॥ દોહરા:- હે નાહી નાહી સુ હૈ, હૈ હૈ નાહી નાહિ; યહ સરવંગી નયથ ની, સબમાને સબ માંહિ. ॥ ૯૯ ॥

અર્થ:-ડ્વ્ય ક્ષેત્ર કાલ જાવ એ ચારેં જેદ વસ્તુમાં વિચારીએ, આંહી આપણે વસ્તુ છે, તે અસ્તિરૂપ માનીએ, એટલે સ્વડ્વ્ય સ્વક્ષેત્ર સ્વકાલ સ્વજાવથી વિચારીએ ત્યાં રે તો સર્વ વસ્તુ અસ્તિરૂપેં છે, અને જો પરવસ્તુથી એ ચારને વિચારિયેં તો વસ્તુનું નાસ્તિસ્વરૂપ નીપજે છે. એટલે પરડ્વ્ય પરક્ષેત્ર પરકાલ પરજાવથી સર્વ વસ્તુ નાસ્તિરૂપે છે. નિયત અંગ કે. નિર્થેનયથી. અસ્તિ છે તેનો જેદ ડ્વ્ય પર્યાયથી જાણવો. એ ચાર જેદમાં ડ્વ્યથી વસ્તુ કહીએ, વસ્તુની સત્તાની નૂમિને ક્ષેત્ર કહિયેં, વસ્તુની પરિણામ ચાલથી કાલ કહીએ, સહજની મૂલશક્તિને સ્વજાવ કહીએ. એ રીતે બુદ્ધિની કલ્પના કરીને પરડ્વ્ય ક્ષેત્રાદિકના જો વિકલ્પ ગ્રહણ કરિયેં જેમ કે ઘટ વસ્તુ ગ્રહણ કરવાથી પરડ્વ્ય પરક્ષેત્ર પરકાલ પરજાવની કલ્પનાથી નાસ્તિ છે. એ વ્યવહાર દૃષ્ટિથી વસ્તુના અંશ જેદ પ્રમાણ થાય. ॥ ૯૮ ॥ અને એ નથી એવું કહેવામાં સ્વડ્વ્યાદિકનું અસ્તિપણું જઈને પરડ્વ્યાદિકથી નાસ્તિપણું જઈએ તથા નહીં તે છે એમ

कहेवामां प्रथम परडव्यादिकनुं अस्तिपणुं ग्रहीए; ठे अने नथीज एम केहेवामां फरी परडव्यादिकनुं केवल नास्तिपणुज ग्रहण करियें ठे; एथी सात नांगा उपजे ठे, आंही सर्वांग नयना धणी स्यादादी सर्व वस्तुमां सर्व नांगा माने ठे. ॥ ९९ ॥

हवे चौद नयना चेदथी एकेक चेदे एकांत पद्धिनी जेवी केहेणी ठे तेवी कहेठे:-

अथ चतुर्दश नय चेद एकांत पद्ध कथन नाम स्थापन:-

सवैया इक्तीसा:- ज्ञानको कारन ज्ञेय आतमा त्रिलोक मेय, ज्ञेयसों अनेक ज्ञान मेल ज्ञेय ठांही हैं, जोलों ज्ञेय तोलों ज्ञान सर्व दर्बनें विनाज्ञेय ठे त्र ज्ञान जीव वस्तु नांही हैं, देह नसे जीव नसें देह उपजत जसे, आतमा अचेतन है सत्ताअंसमांही है, जीव तिन जंगुर अज्ञायक स्वरूपी ज्ञान, ऐसी ऐमी एकंत अवस्था मूढ पाही है ॥ ५०० ॥

अर्थ:- प्रथम चउद नयना नाम स्थापना कहेठे:- जे ज्ञेय वस्तुमां ज्ञान उपजेठे. तेथी ज्ञाननुं कारण ज्ञेय ठे ए नाम ठे, १ त्र ए लोक प्रमाणे आत्मा ठे, तेथी त्रिलोकमय एवुं नाम ठे, २ जेम अनेक ज्ञेय ठे, तेम ज्ञान पण अनेक ठे. ते अनेक ज्ञान ए नाम ठे. ३ ज्ञानमां ज्ञेयनी ठाया ठे ते मेलवुं ठे. तेथी मेलन ज्ञेय ए नाम ठे. ४ ज्यां सुधी ज्ञेय ठे त्यां सुधी ज्ञान ठे. ज्ञेय उपरांत ज्ञान नथी तेथी ज्यां लगी ज्ञेय ए नाम ठे ५ सर्व दर्ब मयीविज्ञान ठे. तेनु तेज नाम ठे. ६ ज्ञेय क्षेत्रने प्रमाणे ज्ञान ठे, तेथी ज्ञेय क्षेत्रमान ए नाम ठे. ७ जीव वस्तु जगतमां नथी. तेथी नास्ति जीव ए नाम ठे, ८ देहनो नाश थवाथी जीवनो पण नाश, तेथी जीव नाश ए नाम ठे ए, देह उपजवाथी जीव विराजे ठे, तेथी देह त्यां जीवोत्पाद ए नाम ठे १० आत्मा ठे ते अचेतन पदार्थ ठे तेथी अचेतन ज्ञाता ए नाम ठे ११ सत्ताना अंस ते जीव कहिए ठे, पण आत्मा अंस मात्र ठे ए नाम ठे १२ जीव ठे, ते हणजंगुर ठे तेथी एज नाम ठे १३, ज्ञान ठे ते ज्ञायक स्वरूपमां नथी तेथी अज्ञायक ज्ञान ए नाम ठे १४ एवी एवी एकांत अवस्था मूढ लोको पामे ठे, ए नयना चेद जाणवा ॥ ५०० ॥

हवे ज्ञाननुं कारण ज्ञेय. एजे प्रथम नय कहुं तेनो प्रपंच करी देखाडेठे:-

अथ ज्ञानको कारन ज्ञेय प्रथम नय यहु कथन:-

सवैया इक्तीसा:- कोउ मूढ कहै जैसे प्रथम समारि जीति, पीठे ताके उपर सु चित्र आठो लेखिये; तैसे मूल कारन प्रगट घट पट जैसो, तैसो तहां ज्ञान रूप कारज विशेषिये; ज्ञानी कहे जैसी वस्तु तैसोई सुजाव ताको, ताते ज्ञान ज्ञेय चित्र

નિન્ન પદ પેષિયે; કારન કારજ કોઝ એકહીમેં નિહચે પેં, તેરો મત સાચો વિવહાર દૃષ્ટિ દેસ્વીયે ॥ ૫૦૧ ॥

અર્થ:— કોઈ મૂઢ મીમાંસક તે શિષ્ય લોકને એમ સમજાવે છે કે, જેમ પ્રથમ જિંતને સમારી હોય તોપછી તેના ઉપર ચિત્ર સારું થાય, અને નરત્તી ઉપર નરત્તું ચિત્ર થાય; તેમ જ્ઞાનની ઉત્પત્તિનું કારણ મન છે, પણ જેવો ઘટપટ પ્રમુખ પદાર્થ હોય તેવુંજ તિહાંજ્ઞાનરૂપ કાર્ય વિશેષ થાય છે, જો ઘટપદાર્થ જાણવા યોગ્ય હોય તો ઘટ જ્ઞાન હોય, અને પટ પદાર્થમાં પટ જ્ઞાન હોય, તેથી જ્ઞાનનું કારણ ક્ષેપ છે, હવે તેને સ્યાદાદ જ્ઞાની એમ કહે છે કે, અહો નાઈ, જે જેવી વસ્તુ છે તેનો સ્વજાવ પણ તેવોજ છે, જે જ્ઞાનપદાર્થ છે તેનો સ્વજાવ જાણવાનોજ છે, અને જે ક્ષેપપદાર્થ છે તે જાણવા યોગ્યજ છે, આ અર્થ જેદથી જ્ઞાન અને ક્ષેપ એ બને જુદા પદ જાણવા. અહીં જે ક્ષેપ કારણ પણે કહ્યો તેજ જ્ઞાન વિકલ્પે કહ્યું, તેથી ઘટપટાદિ જગત છે તે જડ પદાર્થ દૂર રહ્યા, અને જ્ઞાન છે તેજ સામાન્ય પણે છે. તેથી નિશ્ચે નયથી તો જ્ઞાનમાં ક્ષેપ પામિયે, પણ વ્યવહાર દૃષ્ટિ આપતાં તો તાહારું મત પણ સાચું છે ૫૦૧

હવે બીજા એકાંત નય આત્મા ત્રિલોકમય છે તેનો પ્રપંચ દેસ્વાડે છે:—

અથ હુતિય નય આત્મા ત્રિલોક પ્રમાનયદુ કથનં:—

સવૈયા શક્તીસા:— કોઝ મિથ્યામતિ લોકાલોક વ્યાપિ જ્ઞાન માનિ, સમુજે ત્રિ લોક પિંમ આત્મ દરવ હૈ; યાહિતેં સુઠંદ નયો મોલે મુષ દૂ ન બોલે કહે યાજ ગતમેં હમારોઈ સ્વરબ હૈ; તાસોં જ્ઞાતા કહે જીવ જગતસોં નિન્ન પૈ જગતકો વિકાસી તોહિ યાહીતે ગરબ હૈ; જો વસ્તુ સો વસ્તુ પરરૂપસોં નિરાલી સદા, નિહચે પ્રમાન સ્યાદવાદમેં સરવ હૈ; ॥ ૫૦૨ ॥

અર્થ:— કોઈ નૈયાયિક વૈશેષિક મિથ્યાતિ છે. તે જ્ઞાનને લોકાલોક વ્યાપી માનીને એવું સમજે છે કે જીવ છે તે વિજ્ઞાનનો પિંમ છે. અને વિજ્ઞાન છે તે લોકાલોક વ્યાપી છે. તેથી આત્મસ્વ ત્રણ લોક પ્રમાણ છે. તેથી પોતાને સર્વ વ્યાપી ઈશ્વર માનીને સ્વઠંદ થયો મોલે છે અનિમાનમાં ચઢ્યો થકો બીજાને મૂર્ખ માનીને કોઈ ની સાથે મુઠ્ઠથી ન બોલે. જો બોલે તો એમ કહે કે આ જગતમાં હમારીજ સ્વરબ કે ૦ સર્વ રચના છે. હવે તેને સ્યાદાદ જ્ઞાની કહે છે કે અહો નાઈ જીવ જે છે તે જગતથી નિન્ન છે પણ તેના જ્ઞાનમાં જગતનો વિકાસ છે તેથી ઈશ્વરપણાનો ગર્વ ચઢ્યો છે પણ જે વસ્તુ છે તેતો પોતાના સ્વરૂપમાંજ રહે છે અને પરસ્વરૂપથી સદા જુદી રહે છે તેથી જગત અને આત્માને નિશ્ચે નયના પ્રમાણથી સ્યાદાદમાં સર્વથા વિવરોધ પામિએ. ૫૦૨

हवे त्रीजो एकांत नय ते ज्ञेयथी ज्ञाननो अनेक प्रपंच कहि देखावेढे:-

अथ त्रितीय ज्ञेयसो अनेक ज्ञान कथन:-

सवैया इकतीसा:- कोउ पशु ज्ञानकी अनंत विचित्राई देखे, ज्ञेयको आकार नाना रूप विसतर्यो है; ताहीकों विचारी कहे ज्ञानकी अनेक सत्ता, गहिके एकंत पद लोकनिसों ज्यों है; ताको भ्रम चंजवेकों ज्ञानवंत कहे ज्ञान, अगम अगाध निराबाध रस ज्यों है; ज्ञायक सु जाई परजाईसों अनेक जयो, जद्यपि तयापि एकतासों नहिं टर्यो है; ॥ ५०३ ॥

अर्थ:- कोई पशु के० मूर्ख ज्ञाननी अनंत विचित्रता देखेवे. तेनो हेतु कहे वे. जगतमां ज्ञेय वस्तु अनंत वे, तेना आकार अनंत वे. ते ज्ञानमां परणमे वे तेथी ज्ञानपण नानाप्रकारथी विस्तरे वे, अने तेना नाना रूप विस्तारने विचारीने ज्ञाननी अनंत सत्ता माने वे. एवो एकांत पद लईने प्रतिवादी लोकथी लडे वे. हवे स्यादादी ज्ञानवंत ते एकान्तपद्मीना भ्रम नांजवाने एम कहेवे के, अहो जाई तुं ज्ञानने ज्ञेयनो आकार परणम्यो जाणीने केम नूले वे? ज्ञान वे ते अगम्य वस्तु वे. निराबाध रसथी ज्यों वे. ज्ञाननो ज्ञायक स्वभाव वे, तेथी यद्यपि पर्याय शक्तिथी ज्ञान अनेकरूप थयुं वे. तथापि ज्ञायक स्वभावथी ज्ञाननी एकताज वे, पण ते एकताथी ज्ञान टलतुं नथी. ॥ ५०३ ॥

हवे चोथा नयमां ज्ञाननेविषे ज्ञेयनी ठायानो प्रपंच देखामे वे:-

अथ चतुर्थ ज्ञेय ठायी यह कथन:-

सवैया इकतीसा:- कोउ कुधी कहे ज्ञानमांहि ज्ञेयको आकार, प्रतिजासि रह्यो हे कलंक ताहि धोइए; जब ध्यान जलसों पखारिके धवल कीजे, सब निराकार शुद्ध ज्ञानमई होइए; तासों स्यादादी कहे ज्ञानको सुजाउ यह, ज्ञेयको आकार वस्तु नाहि कहा खोइए; जैसे नाना रूप प्रतिबिंबकी जलक दीसे, जद्यपि तथापि आरसी विमल जोइए. ॥ ५०४ ॥

अर्थ:- कोई कुधी के० कुबुद्धि वैशेषिक मतवालो एम कहे वे के, जो जगत वासी जीवना ज्ञानमांज ज्ञेयनो आकार प्रतिजासे वे, ते आकार तो निराकार ज्ञानतुं कलंक उपजेवे. तेने धोई नाखवो जोइए, तेथी निराकारतुं ध्यान लगाडवुं तेतो जल थयुं, ते जलथी प्रकालीने ते ज्ञानने उज्ज्वल करियें तेवारें निराकार शुद्ध ज्ञानमय बवाय वे, हवे आही स्यादादी तेने कहे वे. अरे जाई ज्ञाननो एज स्वभाव वे,

કે ક્રેયનો આકાર વસ્તુમાં જાણે તો આંહી આકાર ગમાવી નાખવાની શું મતલબ છે. જેમ આરસીમાં નાના રૂપ પ્રતિ બિંબનો ઝલકાટ દેખાય છે તો પણ આરસી નિર્મલ જોઈએ પણ તેને પ્રતિબિંબનું કલંક કોઈ ન કહે. ॥ ૫૦૪ ॥

હવે પાંચમો એકાંતનય તે જ્યાં જાગે ક્રેય ત્યાં જાગે જ્ઞાન તેનો પ્રપંચ કહી દેખાડે

અથ પંચમ જૌલોં ક્રેય તોલોં જ્ઞાન યહ કથન:-

સવૈયા ઇકંતીસા:- કોઈ અજ્ઞ કહે ક્રેયાકાર જ્ઞાન પરિણામ જોલોં વિદ્યમા ન તોલોં જ્ઞાન પરગટ હૈ; ક્રેયકે વિનાશ હોત જ્ઞાનકો વિનાસ હોઈ, એસી વાકે હિરદે મિથ્યાતકી અલટ હૈ; તાસોં સમકિતવંત કહે અનુજોં કહાન. પરજે પ્રવા ન જ્ઞાન નાનાકાર નટ હૈ; નિરવિકલપ અવિનસ્વર દરવ રૂપ, જ્ઞાનક્રેય વસ્તુસોં અવ્યાપક અઘટ હૈ. ॥ ૫૦૫ ॥

અર્થ:- કોઈ અજાણ પુરુષ એવું કહેતે કે જેવો ક્રેયનો આકાર તેવું જ્ઞાનનું પરિણામ થાયતે, તેથી ક્રેય વિદ્યમાન જ્યાં જાગી હોય, ત્યાં જાગી જ્ઞાન પ્રગટ રહેતે અને ક્રેયનો વિનાશ થયે જ્ઞાનનો પણ વિનાશ થાયતે, એવી વાત મિથ્યામતીના હૃદયમાં મિથ્યાની અલટ લાગી રહેતે; હવે તેનાથી સમ્યકવંત સ્યાદાદી અનુજવ ની કથા કહેતે. અરે નાઈ, જેમ કોઈ નટ પુરુષ છે તે નાના પ્રકારના જેષ ધારી ને નાના પ્રકારનાં નામ ધરાવેતે, તેમ જ્ઞાનરૂપ નટ છે, તે નાના આકાર ધરીને પર્યાય પ્રમાણે બહુરૂપી થાયતે પણ જેવું નટ ઇચ્છ્ય એક છે તેવું જ્ઞાન વસ્તુ પણ નિર્વિકલ્પ એક છે, ઇચ્છ્યપણે અવિનસ્વર છે. અને જ્ઞાન વસ્તુ તે ક્રેય વસ્તુથી અવ્યાપક છે, એટલે ક્રેયવસ્તુ જ્ઞાન વસ્તુમાં એક મેક ન થાય તેથી જ્ઞાન ક્રેયની એકતા અઘટતી છે ॥ ૫૦૫ ॥

હવે ઊઠા એકાંતનય સર્વ ઇચ્છ્યમયી આત્માનો પ્રપંચ કહી દેખાડે છે:-

અથ ષષ્ઠમ સર્વ દર્શનમય આત્મા યહ કથન:-

સવૈયા ઇકંતીસા:- કોઈ મંદ કહે ધર્મ અધર્મ આકાશ કાલ, પુદગલ જીવ સ બ મેરો રૂપ જગમેં; જાને ન મરમ નિજ માનેં આપા પરવસ્તુ બંધે દિઠ કરમ ધરમ યોગે મગમેં; સમકિતી જીવ સુઠ અનુજો અન્યાસે તારેં પરકો મમત્વ ત્યાગ કરે પગ પગમેં; અપને સુજાવમેં મગન રહે આઠોં જામ, ધારા વાહી પંથિક કરાવે મો ષ મગમેં ॥ ૫૦૬ ॥

અર્થ:- કોઈ મૂર્ખ બ્રહ્માદૈતવાંદી એવું કહે છે કે જો કોઈનાં મતમાં ધર્મ અધર્મ આકાશ કાલ જીવ પુદગલ એ ઊ ઇચ્છ્ય કહેવાય છે તે સર્વ બ્રહ્મ છે. તેથી મારું પણરૂપ સર્વ જગતમાં વિસ્તરિ રહ્યું છે. બીજો પદાર્થ કોઈ નથી. આંહી ગુરુ શિ

अने कहे ठे. अहो शिष्य एतो ब्रह्माद्वैतवादी मूढ मती ठे, ते पोतानो मर्म जाण तो नथी; अने पर वस्तु ठे तेने आत्मा जाणो ठे. एवा मिथ्यात्वथी ए दृढ कर्म बांधे ठे. अने जगतमां पोतानो धर्म खोवे ठे. पोतानो स्वभाव गमावे ठे. जे सम केती जीव होय तेतो सोदं चीजना ध्यानथी शुद्ध अनुभवनो अन्यास करे, तेथी आत्मतत्व छुडंज पामे. अने पगले पगले परवस्तुनो त्याग करे, अने पोताना शुद्ध स्वभावमां आठे प्रहर मगन रहे, तेथी ज्ञान धारामां बहेनारो मोक्ष मार्गमां चालनारो कहेवाय ठे ॥ ५०६ ॥

हवे सातमो एकांत नय जे ज्ञेय क्षेत्र प्रमाण ज्ञान तेनो प्रपंच कहि देखाडेठे

अथ सप्तम ज्ञेय क्षेत्र प्रमाण ज्ञान यह कथनः—

सवैया इकतीसाः— कोउ सठ कहे जेतो ज्ञेयरूप परवान, तेतो ज्ञान ता तें कहुं अधिक न और है; तिहूं काल पर तेत्र व्यापी परनयो माने, आपा न पि ठाने ऐसी मिथ्या दृग दौर है; जैन मती कहे जीव सत्ता परवान ज्ञान, ज्ञेयसों अ व्यापक जगत सिर मोर है; ज्ञानकी प्रजामें प्रतिबिंबित विविध ज्ञेय, जदपि तथा पि स्थिति न्यारी न्यारी ठौर है ॥ ५०७ ॥

अर्थः— कोई मूर्ख एम कहे ठे के जेटलुं ज्ञेय वस्तुनो आकाररूपनुं प्रमाण ठे एटले ज्ञेयनो जेटलुं एक नाहानुं मोहोदुं प्रमाण ठे. तेटलुं ज्ञाननुं प्रमाण ठे. तेथी कोई वधारे बीजो प्रमाण नथी. एम ज्ञानने त्रणे कालमां परक्षेत्र व्यापी अने पर वस्तुथी परिणम्यो, एटले ज्ञेयथी एक मेक थयो ज्ञानने माने ठे. पण ज्ञानने आत्मारूप जाणो नहीं; एवी मिथ्या दृष्टिनी दौर ठे. हवे तेने जैनमती स्यादादी कहे ठे. अहो नाई, जेटलां आकाश क्षेत्रमां जीव सत्ता ठे तेटलाज प्रमाण ज्ञान ठे. अने ज्ञान ठे ते घट पटादिक ज्ञेय पदार्थथी अव्यापक ठे एज जगतना मस्तके मुगट समान ठे. जो पण ए ज्ञाननी प्रजामां नाना प्रकारना ज्ञेय पदार्थ प्रतिबिंबित अई रह्याठे, तोपण ज्ञाननी स्थिति जूदीज ठे. अने ज्ञेयनी स्थिति पण जुदीज ठे. अने ज्ञाननुंतेकाणुं आत्मा ठे ते पण जुदोज ठे, अने ज्ञयना पृथिवी प्रमुख जे ठेकाणा ठे ते पण जुदाज ठे ॥ ५०८ ॥

हवे आठमो नय नास्तिकवादी एम कहे ठे के वस्तु नथी एज एकांत नय ठे. तेनो प्रपंच कही देखाडे ठेः— अथ अष्टम नास्तिकवादी वस्तु नाही यह कथनः—

सवैया इकतीसाः—कोउ शून्यवादी कहे ज्ञेयके विनाश होत, ज्ञानको विनाश होई कहो कैसे जीजियें; तातें जीवितव्यताकी धिरता निमित्त अब, इयाकार परि

નામનિકો નાસ કીજીયેં; સત્યવાદી કહે જૈયા હૂજેં નાહી પેદ સ્વિનહેયસોં વિરચિ જ્ઞાન નિન્ન માની લીજીયેં; જ્ઞાનકી શક્તી સાધિ અનુનો દશા અરાધિ, કરમકોં ત્યાગિકે પરમ રસ પીજીયેં ॥ ૬ ॥

અર્થ:—કોઈ બૌધ મતિનો જેદ ગુન્યવાદી એમ કહે છે કે, જોય છે જ્ઞાન ઇપજે છે, અને જોયનો વિનાશ થાય જ્ઞાનનો પણ વિનાશ થાય છે. અહો પ્રતિવાદી તમેજ કહોઠો કે જ્ઞાન તે જીવનું રૂપ છે. તો જ્ઞાનનો વિનાશ થાયથી જીવ પણ વિણસી જાય. તો જીવનું કેમ હોય? તેનો ઉત્તર કે જીવિતવ્યની સ્થિરતાને કારણ એટલે શાશ્વત જીવ રાખવા નિમિત્ત જ્ઞાનમાં જે જ્ઞાયાકાર પરિણામ ઇપજે છે, તેનું નાશ કરીયેં તો જીવની સ્થિરતા થાય, હવે તે ઉપર સત્યવાદી જૈની કહે છે. અહો નાઈ એમ રેદમાં સ્વિન્ન કે ૦ આકુલવ્યાકુલ ન થાવું. જોયથી વિરચિને ઉદાસીન થઈને જ્ઞાન વસ્તુ નિન્નજ માની લઈયેં. એ જ્ઞાનની જ્ઞાયક શક્તી છે તે શક્તિનું સાધન કરીને અનુ નવ દશામાં એ જ્ઞાયકને આરાધિને કર્મને ત્યાગી પરમ રસ પીજીએ ॥ ૬ ॥

હવે નવમો એકાંત નય દેહનો નાશ થાતાં જીવનો નાશ તેનો પ્રપંચ કહી દેઘાહે છે
અથ નવમ દેહકે નાશ હોત જીવકો નાશ યહ કથન:—

સવૈ ઇક્તીસા:—કોઝ કૂર કહે કાયા જીવ દોઝ એક પિંદ, જબ દેહ નસે ગી તબહી જીવ મરેગો; ઢાયાકો સો ઢલ કિધોં માયાકોસો પરપંચ, કાયામે સ માઈ ફિરિ કાયાકોં ન ધરેગો; સુધી કહે દેહમાં અવ્યાપક સદીવ જીવ, સમોપાઈ પરકો મમત્વ પરિહરેગો; અપને સુજાઝ આઈ ધારના ધરામે ધાઈ, આપુમેં મગન ઠહેકે આપા શુદ્ધ કરેગો. ॥ ૭ ॥
દોહરા:—જ્યોં તન કંચુકિ ત્યાગસોં, વિનસે નાંહિ યુગં; ત્યોં શરીરકે નાસતેં, અલખ અલ્ખંમિત અંગ. ॥ ૧૦ ॥

અર્થ:—કોઈ ચારવાક મતી કૂર એમ કહે છે કે, કાયા અને જીવ બને એક પિંદ છે, તેથી જ્યારે દેહ નાશ પામસે ત્યારે જીવ પણ નાશ પામશે. જેમ વૃક્ષનો વિનાસ થયે તેની ઢાયા પણ વિનાશ પામે છે, તેમ કાયા અને જીવની ઢાયાનો ઢલ બની રહ્યો છે. અથવા ઇંડ જાલની માયાનો પ્રપંચ બની રહ્યો છે, તેથી તે કાયામાં સમાઈને એટલે વીપકની પરે ઓલવાઈને પાઠો કાયાને ધરશે નહીં. હવે તેને સુધિ કે ૦ પંમિત સ્થાવાદી કહે છે. અહો નાઈ જીવ છે તે દેહથી સદા અવ્યાપક છે. એટલે જીવ દેહ પણે પરિણમ્યો નથી. આ જીવ પોતાનો સમય પ્રસ્તાવ પામીને પરનો મમત્વ ઠોડશે. ત્યારે પોતાના શુદ્ધ સ્વજાવમાં આવીને, ધારનાધરામેંધાઈકે એટલે સ્થિરતા રૂપ ચૂમિમાં રહીને આપ સ્વરૂપમાં આપજ મગન થઈને આત્માની શુ

इता करशे. ॥ ९ ॥ जेम सर्पना शरीर उपर कांचली आवे, ते कांचलीना त जवाथी जुजंग विणशे नही. तेमज शरीरनो त्याग यातां अलष जीव ठे ते अखं मित अंगे रहेले पण जीवुं विनाश थतुं नथी. ॥ १० ॥

हवे दशमो एकांत नय देह उपजवाथी जीव उपजे तेनो प्रपंच कही देखाडेले:-

अथ दशम देह उपजत जीव उपजे यह कथन:-

सवैया इकतीसा:- कोउ डुरबुद्धि कहे पहिले न दूतो जीव, देह उपजत उ पज्यो हे अब आइके; जोलों देह तोलों देहधारी फिर देह नसे, रहेगो अलष ज्योति ज्योतिमें समाइके; सदबुद्धी कहे जीव अनादिको देह धारी, जब ज्ञान, होइगो कबहीं काल पाइके; तबही सो पर तजि अपनो सरूप नजि, पावेगो परम पद करम नसाइके. ॥ ११ ॥

अर्थ:- कोई दुष्ट बुद्धि धरनार एक ममत्व वालो एम कहेले के, पेहेलो जीव हू तो नही. अने पृथ्वी, जल, तेज, वायु, ए चार नूतना मिलापथी देह उपज्यो ते मां ज्ञान शक्तिरूप जीव पण आवी उपज्यो. हवे ज्यांसुधी देह धर्ते त्यांसुधी देह धारी नाम धरावे ठे अने पाठो देहनो नाश थशे त्यारे अलख पुरुष ज्योति रू पो ठे, ते ज्योतिमां समाइ जाशे. हवे सदबुद्धि स्यादादी कहेले, अहो जाई जीव अना दि कालथी देह धारी मूर्त्तिक ठे एटले नवो उपनु नथी. अने ए जीव कोई काले काल लब्धी पामीने ज्ञानी थाशे. त्यारे देहादिक पर वस्तुने त्यागिने पोताना स्व रूपने नजसे. पढी कर्मोनो नाश करीने परम पदने पामशे. ॥ ११ ॥

हवे अग्यारमो एकांत नय आत्मा अचेतन तेनो प्रपंच विस्तारथी कहे ले:-

अथ एकादशम आत्मा अचेतन यह कथन:-

सवैया इकतीसा:- कोउ पक्षपाती जीव कहे ज्ञेयके आकार परिनयो ज्ञान ता तें चेतना असत हे, ज्ञेय के नसत चेतनाकौ नास ता कारन, आत्मा अचेतन त्रिकाल मेरे मत हे; पंक्ति कहत ज्ञान सहज अखंमित हे, ज्ञेयको आकार धरे ज्ञेयसों विरत हे; चेतनाके नाश होत सत्ताको विनाश होय, याते ज्ञान चेतना प्रवान जीव तत हे ॥ १२ ॥

अर्थ:- कोई पक्षपाती हठवादी जीव कहेले. ज्ञान ठे ते ज्ञेयनो आकार परिण म्यो होय, अने आकार परिणाम असत ठे, तेथी चेतना पण असत ठे. तेनो हे तु कहे ले, जुओ ज्ञेयनो नाश थाय तेवारें चेतनानो नाश थाय ठे. जे सत् वस्तु होय तेनो तो विनाश किवारे पण न थाय. ते कारणथी चेतना असत् थई तेथी

પ્રણે કાલમાં આત્મા અચેતન થયો. એવું માહારો મત છે. હવે પંક્તિ સ્યાદાદી કહે છે અહો નાઈ જ્ઞાન વસ્તુ સદૃજ સ્વનાવે અસ્ખંધિત છે, અને ક્ષેયનો આકાર ધરે છે તોપણ ક્ષેયથી વિરક્ત છે. જેમ આરસીમાં આકાર નાસે તોપણ તે આકારરૂપ આરસી ન થાય, જો ચેતના લક્ષણનોપણ નાશ માનીએ તો જીવની સત્તાનો પણ નાશ થાય, ત્યારે જીવ વસ્તુ પણ અસત્ થાય, તેથી જીવ તત્ત્વ જે છે તે જ્ઞાન ચેતનાના પ્રમાણથીજ માનીએ ॥ ૧૨ ॥

હવે બારમો એકાંત નય અંસપ્રમાણ જીવ સત્તાનો પ્રપંચ કહી બતાવે છે:—

અથ ઢાદશમ અંસ પ્રમાણ સત્તા યદ્ કથન:—

સવૈયા ઇકતીસા:— કોઝ મહા મૂરખ કહત એક પિંડમાંહિ, જહાંલોં અચિત્ત ચિત્ત અંગ લહલહે હે; જોગરૂપ જોગ રૂપ નાના કાર ક્ષેય રૂપ. જેને જેદ કરમ કે તેતે જીવ કહે હે; મતિમાન કહે એક પિંડમાંહિ એક જીવ, તાર્હાકે અનંત નાવ અંસ ફેલિ રહે હે; પુગલસોં નિન્ન કર્મ જોગસોં અસ્થિન્ન સદા, ડપજે વિન સે થિરતા સુનાવ ગહે હૈ. ॥ ૧૩ ॥

અર્થ:—કોઈ બૌધમતી મહા મૂર્ખ એમ કહે છે કે, એક શરીરમાં જ્યાં લગી અચિત્ત ચિત્ત અંગ કે ઘટપટાદિક અચેતન વિકલ્પ અથવા નર અમર તિર્યંચાદિ ચેતન અંગ તે સચિત્ત વિકલ્પ ચકચકી રહ્યા છે, યોગપરિણામથી યોગરૂપ જોગપરિણામથી જોગરૂપ એમ ક્ષેયનાં નાનાપ્રકાર રૂપ જેટલાં કર્મ કે ક્રિયાના જેદ થાય છે. તે ટલાને જીવ સંખ્યા કહે છે, એટલે જીવ સત્તા અંસ પ્રમાણ થઈ, હવે બુદ્ધિવંત સ્યાદાદી એમ કહે છે કે, અહો નાઈ એક પિંડમાં એક જીવ છે અને તે જીવના જ્ઞાન પરિણામે કરીને અનંત નાવ નાસનરૂપ અંસ ફેલી રહ્યા છે. પણ જીવ છે તે પુદ્ગલથી નિન્ન છે, અને કર્મયોગથી અનિન્ન કે નિરાકુલ છે, તેમાં નાવ અંસ અનંત ડપજે છે. અને અનંત વિણસે છે પણ જીવતો સ્થિરતારૂપજ ગ્રહી રહ્યો છે ॥ ૧૩ ॥

હવે તેરમો એકાંતનય ક્ષણજંચુર જીવનો પ્રપંચ કહી દેખાડે છે:—

અથ ત્રયોદશમ બિનજંચુર જીવ યદ્ કથન:—

સવૈયા ઇકતીસા:— કોઝ એક બિનવાદી કહે એક પિંડમાંહિ, એક જીવ ડપજત એક વિનસતુ હૈ; જાહી સમૈ અંતર નવીન ડતપતિ દુઝ તાહી સમૈ પ્રથમ પુરાતન વસતુ હૈ; સરવંગ વાદી કહે જેસે જલવસ્તુ એક, સોઝ જલવિવિધ તરંગનિ લસતુ હૈ તેસે એક આતમ દરવ ગુનપરજેસોં અનેક નયો પેં એક રૂપ દરસતુ હૈ ॥ ૧૪ ॥

અર્થ:—કોઈ એક ક્ષણવાદી બૌધ એમ કહે છે કે એક પિંડમાં એક જીવ ડપજે

हे. एक जीव विणसे ठे. जे समे पिंममां नवा जीवनी उत्पत्ति न थाय ते समे पे हलो पुराणो जीव ठे ते वसे ठे, पढी ते विणसे ठे. एम शृंखला बंध उपजे विणसे ठे, तेने सर्वांगवादी जैनमती एम कहे ठे के अहो नाई, जेम तलाव प्रमुख ज लाश्रयमां जल वस्तु एक ठे तेज जल विविध तरंगे करी लसित के० निन्न निन्न देखाय ठे, तेम एक आत्मा इव्य ठे ते गुण पर्यायिणी अनेक रूप थयो ठे तोपण इव्यार्थिक नये एक रूपेंज देखीए ठे. ॥ १४ ॥

हवे चउदमो एकांतनय ज्ञायक अज्ञायकनो प्रपंच कही बतावे ठे:-

अथ चतुर्दशम अज्ञायक ज्ञायक नय यह कथन:-

सवैया इकतीसा:- कोउ बाल बुद्धि कहे ज्ञायक सकति जोलों, तोलों ज्ञान अशुद्ध जगत मध्य जानिये; ज्ञायक सकति काल पाई मिटि जाई जब, तब अ विरोध बोध विमल वखानिये; परम प्रवीन कहे ऐसी तो न बनें वाही, जैसे बितुं परगास सूरजन मानिये; तेसैं बितुं ज्ञायक सकति न कहावे ज्ञान, यह तो न पठ परतह परवानिये. ॥ १५ ॥

अर्थ:- जेनी बालकना जेवी तुल्ल बुद्धि ठे. एवो कोई शुन्य वादी तथागत कहे ठे के, ज्यां लगे ज्ञानमां ज्ञायक शक्ति ठे, त्यां लगे जगतमां ज्ञान अशुद्ध कहे वायठे, तेनो एज परमार्थ ठे, के जे ज्ञायकपणुं ठे ते विकल्परूप ठे. अने विकल्प थो ज्ञान अशुद्ध थाय ठे, तेथी निर्विकल्प ज्ञान शुद्ध ठे. ज्यारे नवितव्यताने व शथी पोतानो समय प्रस्ताव पामीने ज्ञायक शक्ति ठे ते मटी जाय, त्यारेज विकल्पना विरोधथी रहित एतुं बोध के० ज्ञान ते विमल के० शुद्ध देखाणीए. हवे एने परम प्रवीण स्यादादी कहे ठे:- अरे नाई जे तुं ज्ञायक एकतामां विकल्प मानीनें शंका पामे ठे, अने ज्ञायक पणुं अशुद्ध माने ठे, ए वात बने नही. जेम प्रकाशविना सूर्य मान्यो न जाय, अने प्रकाशथीज सूर्य मान्यो जाय, तेम ज्ञायक शक्तिविना ज्ञानपण कहेवाय नही, जो तमे अनुमानप्रमाणथी तमारो पद साधन करता नथी, तो प्रत्यक्ष प्रमाणथी पण तमारो पद प्रमाण कीथो न जाय, तेथी तमारो पद ठे ते पदज्ञास ठे. ॥ १५ ॥

हवे जेणे चउद एकांत नय हटावी दीधा एवो जे स्यादाद तेनी स्तुतिकरे ठे:-

अथ स्यादवाद प्रशंसा कथन:-

दोहरा:- इह विधि आत्म ज्ञान हित, स्यादवाद परवान, जाके बचन बिचारसों, मूरख होई सुजान ॥ १६ ॥ स्यादवाद आत्म सदा, ता कारन बल

વાન, શિવ સાધક બાધા રહિત, અષ્ટે અસ્વંમિત આન ॥૧૭॥ સ્યાદવાદ અધિકાર
યહ, કહ્યો અલપ વિસતાર, અમૃત ચંદ મુનિવર કહે, સાધક સાધિ હુવાર ॥૧૮॥

અર્થ:- આવી રીતે આત્માના જ્ઞાનનો હિતકારી સ્યાદાદ મત છે, તેજ પ્રમાણ જાણવો. જે સ્યાદાદની વચન યુક્તિમાં પૂર્વે મૂર્ખ હોય તે સુજાણ થાય. ॥૧૬॥
જે સ્યાદાદ સ્વરૂપ છે તેજ આત્માની દશા છે. તે કારણથી સ્યાદાદ છે તે મહા
બલવાન છે. મોહનું સાધક છે, અને કોઈ યુક્તિથી જાંગે નહીં, તેથી તે બાધા રહિત
છે અદ્વય છે. અને સર્વ નયમાં ફેલિ રહ્યો છે તેથી અસ્વંમિત એની આણ છે ॥૧૭॥
શ્રી આચાર્ય એમ કહે છે કે, આ કંઈક સ્યાદાદનો અધિકાર અલ્પવિસ્તારથી કહ્યો
હવે શ્રી અમૃતચંદ આચાર્ય બારમો સાધ્ય સાધક દાર કહે છે. ॥૧૮॥

इति श्री नाटक • समयसारना इग्यारमां स्यादाद नामा दारग्नो अधिकार
बालाबोध सहित समाप्तः ॥ ॥ ॥ ॥

હવે સાધ્ય વસ્તુ અને સાધક વસ્તુનું સ્વરૂપ દેખાડે છે:-

अथ श्री साध्य साधक स्वरूप कथन-

सवैया इकतीसा:-जोइ जीव वस्तु अस्ति प्रमेय अगुरु लघु, अजोगी अमूरतिक पर
देशवंत हे; उत्पत्तिरूप नाशरूप अविचल रूप, रतनत्रयादि गुण जेदसों अनंत हे;
सोई जीव दरब प्रवान सदा एकरूप, ऐसो शुद्ध निहचें सुजाउ विरतंत हे; स्यादवाद
मांहि साधि पद अधिकार कह्यो, अब आगे कहिवेकों साधक सिधांत हे ॥ १९ ॥

દોહરા:- સાધિ શુદ્ધ કેવલ દશા, અથવા સિદ્ધ મહંત; સાધક અવિરત આ
વિબુધ, ઢીન મોહ પરજંત. ॥ ૨૦ ॥

અર્થ:- જે કોઈ જીવ વસ્તુ છે તે ઇષ્યથી અસ્તિપણે પ્રમેયપણે અગુરુ લઘુ પ
ણે અજોગીપણે અમૂર્તિક પણે, પ્રદેશવંત પણે, પ્રવર્તે છે, તેમાં જે નાસ્તિપણું
નહીં તે અસ્તિપણું જાણવું, અને પ્રમાણ ગ્રહણ કરવા યોગ્ય છે, તેથી પ્રમેયપણું છે
અપુદગલીક પણાથી અગુરુ લઘુપણું છે, શ્યાદિ ધર્મ છે. ઉત્પત્તિરૂપ પર્યાયથી વિ
નાશ રૂપ પર્યાયથી અવિચલરૂપથી જ્ઞાન દર્શન ચારિત્ર રત્નત્રય કહિએ. શ્યાદિ
ક ગુણોના જ્ઞેદથી અનંત પણું લીધો વર્તે છે. તેજ જીવિષ્ય એકરૂપજ સદા પ્ર
માણ છે. તે એકરૂપને અસ્તિત્વ પ્રમેયત્વાદિક ધર્મે કરી આગલ કહ્યો તેજ શુદ્ધ
નિશ્ચયનયથી એનો એવો સ્વજાવ વૃત્તાંત છે તેજ સાધ્ય પદ કહ્યું એટલે સાધવાલા
યક વસ્તુ તે સ્યાદાદ અધિકારમાં કહ્યું. હવે આગલ એને સાધવાનું સિદ્ધાંત સાધક છે

॥ ૧૯ ॥ સુદ્ધ કેવલીની દશાને સાધ્ય વસ્તુ કહીએ. અથવા મહંત સિદ્ધપણું તે સાધ્ય વસ્તુ છે. અને ચોથા અવિરત ગુણઠાણથી માંમીને બારમાં ક્ષીણ મોહ ગુણઠાણ પર્યંત નવ ગુણઠાણના ધણી જે બુદ્ધ કે ૦ પંક્તિ છે, તે સર્વેને સાધ્ય કહીએ. ૨૦

હવે અવિરત્યાદિ સાધકની વ્યવસ્થા કહેઢે:— અથ સાધક વ્યવસ્થા કથન:—

સર્વેયા ઇકતીસા:— જાકો અધો અપૂર્વ અનવર્તિ કરનકો, જયો લાજ નર્હ ગુરુ વચનની બોહની; જાકે અનંતાનુબંધ ક્રોધ માન માયા લોજ, અનાદિ મિથ્યાત મિશ્ર સમકિત મોહની; સાતોં પરકિતિ સ્વપી કિંવા ઉપસમી જાકે, જગી ઝરમાંહી સમકિત કલા સોહની; સોઽ મોહ સાધક કહાયો તાકે સરવંગ, પ્રગટી શગતિગુન યાનક આરોહની. ॥ ૨૧ ॥ સોરઠા:— જાકો મુગતિ સમીપ, નર્હ જવ સ્થિતિ ઘટ ગર્હ; તાકી મનસા સીપ, સુગુરુ મેઘ મુક્તા બચન. ॥ ૨૨ ॥

અર્થ:— જે જીવને અધો કે ૦ યથાપ્રવર્તિ કરણનો અને અપૂર્વ કરણનો તથા અનિવૃત્ત કરણનો લાજ થયો, એટલે એ સમ્યક્ પ્રાપ્તિના ત્રણ કરણ છે તેનો લાજ થયો, અને જેને ગુરુ વચનની બોહની થઈ એટલે ગુરુ ઉપદેશનો લાજ થયો, તેથી અનંતાનુબંધી ક્રોધ માન માયા અને લોજ, તથા અનાદિકાલની મિથ્યાત મોહની, મિશ્રમોહની અને સમ્યક્ મોહની, એ સાત પ્રકૃતિ જેની ક્ય થઈ, અથવા ઉપગમી અથવા સાતેમાં કંઈ સ્વપી કંઈ ઉપશમી, એવી જેના હૈયામાં સુહામણી સમકિતની કલા જાગી. તેજ જીવ મોહનો સાધનારો કહેવાય. તેના સર્વ અંગમાં એટલે બાહ્ય અન્યંતર અંગમાં ગુણસ્થાનક આરોહણી કે ૦ ચઢવાની શક્તિ પ્રગટી ॥ ૨૧ ॥ જેને જવસ્થિતિના પરિપાકથી મુક્તિ સમીપ થઈ, અને સંસારની સ્થિત ઘટી ગઈ, તે પુરુષની મનસા શીપ સમાન થઈ, ત્યાં સદગુરુ તે મેઘ સમાન થયો, તે સદગુરુના વચન તેની મનસારૂપ સીપમાં અમૌલિક મોતી જેવા થયાં થકાં રુચે છે ॥ ૨૨ ॥

હવે સદગુરુને મેઘની ઉપમા કહીને સ્તવે છે:— અથ ગુરુ પ્રશંસા:—

દોહરા:— જ્યોં વરષે વરષા સમે, મેઘ અસ્વંમિત ધાર, ત્યોં સદગુરુ બાની સ્થિરે, જગત જીવ હિતકાર ॥ ૨૩ ॥

અર્થ:— જેમ વરસાદ કાલમાં મેઘ અસ્વંમિત ધારાયેં વરસે. તેમજ સદગુરુ હોય તે જગતવાસી જીવને હિત કારક અમૃત વાણી સ્થિરે છે ॥ ૨૩ ॥

હવે સદગુરુના ઉપદેશ આદેષણી ધર્મ કથા કહે છે:— અથ ઉપદેશ કથન:—

સર્વેયા તેર્સા:— ચેતનજી તુમજાગિ વિલોકહું લાગ રહે કહોં માયાકિ તાંઈ; આથ કહોંસું કહોં તુમ જાઝગે માયા રહેગિ જહાકિ તહાંઈ; માયા તુહ્યારિ

न जाति न पाति न वंसकि वेली न अंसकि जाई; दासि किए बिनु जातनि मारत,
 एसि अनीति न कीजे गुसाई ॥ १४ ॥ दोहरा:- माया ठाया एक हे, घटे बढे
 ढिनमांहि; इन्हकी संगति जे लगे, तिनहिं कहुं सुख नांहि ॥ १५ ॥ सबैया तेईसा:-
 लोगनिसों कहु नांतों न तेगें न तोमों कहु इह लोगकों नांतो; ए तों रहेरमि
 स्वारथके रस, तूं परमारथके रस मातो; ए तनमों तनमें तनसे जड, चेतन तूं त
 नसों नित हांतो; होहि सुखी अपनो बल तोरिकें राग विराग विरोधकों तांतो.
 ॥ १६ ॥ सोरठा:- जे डुरबुद्धीजीव, ते उतंग पदवी चहे; जे समरसी सदीव,
 तिन्हकों कहु न चाहिए ॥ १७ ॥ सबैया इकतीसा:- हांसीमें विषाद बसे विद्यामें
 विवाद बसे, कायामें मरन गुरुवर्त्तनमें हीनता; सुचिमें गिलान बसे प्रापतिमें हानि
 बसे, जैमें हारि सुंदर दशामें ठबि ठीनता; रोग बसे नोगमें संयोगमें वियोग बसे. गु
 नमें गरव बसे सेवामांहि दीनता; और जगरीति जेती गर्जित असाता सेती, साताकी
 सहेली है अकेली उदासीनता ॥ १८ ॥ दोहरा:- जिहि उतंग चढि फिरि पतन,
 नहि उतंग बहिकूप; जिहि सुख अंतर जयवसे, सो सुख है डुररूप ॥ १९ ॥
 जो विलसे सुप संपदा, गये ताहि डुर होइ; जो धरती बहु त्रिणषती, जरे अगनि
 सों सोई ॥ २० ॥ इति गुरुउपदेस समाप्त: दोहरा:- सबदमांहि सतगुरु कंद,
 प्रगटरूप जिन धर्म; सुनत विचक्षण सहहैं. मूढन जानै मर्म ॥ २१ ॥

अर्थ.- अहो जीव चेतन, तमे मोह निझा नजीने जागो, अने सत्य स्वरूप दे
 खीने मायारूप संपदाने शुं वलगी रह्याओ; पृथिवी प्रमुख अठार नारादीक जे ठे
 तेमां तमें क्यांथी आब्या ठो? अने कही दशामां जाशो? अने जेनी सा
 थे तमे राची रह्याओ, तेतो मायाजाल संपदा ज्यांनी त्यां रहेजो. ए मायाजाल तमा
 री जाती नथी, तथा पाती नथी अने माया तमारा वंसना वेली नथी, अने तमा
 रा अंश के० एक देशनी पण कांई नथी, तेथी तमारे अने मायाने संबंध तो को
 ई पण नथी. अने तमे पोतानी करीने जाणोठो. तेथी ए कहेवत साची करो ठो, के
 दासी कयां वगर जात मारो ठो, तेथी उतपात थाओ. माटे हे महंत पुरुषो एवी
 अनीति न करवी ॥ १४ ॥ माया अने ठाया एक सरखीज ठे. कृणमां वधे ठे अने
 कृणमां घटे ठे. तेथी ए मायानी संगते जे लागी रहेठे. तेने क्यारे पण सुख
 यातुं नथी ॥ १५ ॥ आ जे पुत्र कलत्रादिक तुं पोताना जाणे ठे. तेतो पारका
 लोको जेवा ठे, ए लोकोनी साथे तारो कांई नातो नथी. अने ए लोकोने पण ता
 हारी साथे कोई प्रकारनो नातो नथी. ए जे पुत्रकलत्रादि लोको ठे तेतो पोता

ना स्वारथना रसथी ताहरी साथे रमी रह्या ठे, अने अरे चेतन तुं तो पोतानी चे तनारूप परमारथना रसमां राची रह्यो ठुं. वली ए जे लोको ठे ते तारा तनथी तनमय थई रह्या ठे, एटले ताहारा शरीरथी मोहीत ठे, अने ए शरीर तो जन्म ठे अने तुं तो चेतन ठे. तेथी ते जडथी ताहारी सदा जित्तता ठे. माटे राग अने ढेष रूप मोह कर्मनो नांतो तोमी पोतानुं बल फोरवीने सुखी था ॥ २६ ॥ जे जीव राग ढेषथी डुष्ट बुद्धि थई रह्यो ठे. तेतो इंडादिकनी उंची पदवी चाहे ठे, अने जे जीव सदाई समरसी जावमां रहे ठे. तेने कोई उंच पदवीनी चाहना थाती न थी. ॥ २७ ॥ हांसीने सारी मानीए ठे पण तेमां विषवाद वसे ठे, विद्याने सारी जाणीए ठीए पण तेमां विवाद जगडो वसे ठे, कायाने सारी जाणीए ठीए पण ते मां मरणदोष ठे, गुरुताई के ञ्बडाईने सारी जांणीए ठीए, पण तेमां कोईकवारें हीण ता ठे, पवित्राई सारी जाणीए ठीए, पण एने आदि के ञ्अंते डगड्या उपजे ठे, प्राप्ति सारी जाणीए ठीए पण तेनी साथे हाणी लागी रही ठे, जीतवुं नलुं ठे पण तेनी साथे हारवुं लाग्युंज ठे, इानीनी सुंदर दशा जली ठे पण अंते कांती ह्णीए थई जाय ठे, जोगनुं सुख सारुं ठे, पण तेमां रोगनी उत्पत्ति ठे, इष्ट संयोग जलो ठे पण तेनी साथे वियोगपण तैयार थई रहे ठे, प्रीती जली ठे पण तेनीसाथे अप्री ति पण उपजे ठे, औदार्यादिक गुणमां गर्व अहंकार वसे ठे, राज सेवा सारी ठे, पण तेमां दीन पणुं वसे ठे, अने बीजी जेटली जगतवासी जीवोनी रीत सारी जाणी ए ठे, तेतो सर्व अंतर गर्जित अशाता सहित ठे. तेथी एकली उदासीनताज शा तानी साहेली ठे. माटे समरस जावज श्रेष्ठ ठे ॥ २८ ॥ जे उंचे ठेकाणे चढी ने पढी नीचे पडवुं थाय, ते उत्तंग ठेकाणुं न कहेवाय. पण ते ठेकाणुं कुवा जेवुं कहेवाय, तेम जे सुखना अंदर दुःख वसे ठे ते सुख पण दुःखरूप कहेवाय ठे ॥ २९ ॥ केमके सुख संपदा विलसे ठे पण पढी तेना नाशथी दुःख थाय ठे. जेम तृणोवाली ध रती अग्निथी बली जाय ठे. पण तृणविनानी धरती कोई रीते बलती नथी, ए दृष्टां ते जाणी जेवुं ॥ ३० ॥ एरीते गुरु उपदेश सुचनीकामात्र संपूर्ण थयुं, सदगुरु जे ठे ते जिनधर्मने प्रगट रूप शब्दमांज कहे ठे. एटले वचनमां वखाणे ठे. ते जिन धर्मने सांजली विचक्षण पुरुष होय ते सर्वहे ठे, अने मूर्ख होय ते तेनो मर्म जाणे नही ३१

हवे कोईकने उपदेशनी रुचिठे, अने कोईकने नथी तेनुं स्वरूप कहे ठे:-

अथ उपदेश रुचि अरुचि कथन:-

सवैया तेइसा:- जेसे काढू नगरके वासी हे पुरुष जूले, तामें एक नर सुष्ट ए

ક હુષ્ટ ઝરકો; દોઝ ફિરે પુરકે સમીપ પરે કુવટમેં, કાઢૂ ઓર પંથિકકોં પૂઠે પંથ પુરકો; સોતો કહે તુહ્યારો નગર હે તુમારે ઢિંગ, મારગ દિશાવે સમુજાવે સ્વોજપુર કો; એતે પર સુષ્ટ પહિચાને પેં ન માને હુષ્ટ, હિરવે પ્રત્નન તેસે ઉપદેશ ગુરુકો ॥૩૧॥ સવૈયા ઇકતીસા:— જેસે કાઢૂ જંગલમેં પાવસકો સમો પાઈ અપને સુનાઈ મહા મેઘ વરષતુ હે; આમલ કષાય કટુ તીષ્ણ મધૂર ષાર, તેસો રસ વાઢેં જહાં જેસો દરષતુ હૈ; તેસો જ્ઞાનવંત નર જ્ઞાનકૌ બચાન કરે, રસકો ઝમાહો હૈ ન કાઢૂ પરષતુ હૈ; વહે ધુનિ સુનિ કોઝ ગહૈ કોઝ રહે સોઈ, કાઢૂકોં વિષાદ હોઈ કોઝ દરષતુ હૈ ॥ ૩૨ ॥ દોહરા:— ગુરુ ઉપદેશ કહા કરે, ડુરારાધિ સંસાર; વસે સદા જાકે ઝદર, જીવ પંચ પરકાર ॥ ૩૪ ॥

અર્થ:—જેમ કોઈ નગરના વાસીંબે પુરુષ નગરમાંથી નિકલીને દિશા જૂલી ગયા, તે બે પુરુષમાં એક તો સુષ્ટ કે ૦ હૈયાના સરલ સ્વજાવનો હતો, અને એક હૈયાનો હુષ્ટ હતો, પઠી તે બને પુરુષ નગરની સમીપજ ફરવા લાગ્યા પઠી કોઈ બીજા વાટમાર્ગને નગરનો મારગ પૂઠવા લાગ્યા, ત્યારે તે કહેવા લાગો જે તમારું ગામ તો તમારી સમીપ છે, એમ કહી તે બેનેને મારગ દેખાડે, અને રુઢીરીતે પુર કે ૦ નગરને સ્વોજ કરી સમજાવે, પગ બતાવે તેમાં જે સરલ હૈયાનો છે. તેતો સાચું માને. પણ હુષ્ટ હૈયાનો છે તે માને નહીં, તેમ ગુરુનો ઉપદેશ છે તેપણ પુરુષના હૈયા પ્રમાણે છે ॥ ૩૧ ॥ જેમ કોઈ અરણ્યમાં વરસાદ પોતાનો સમય પામીને સ્વજાવથી મહા મેઘ વરષે છે. ત્યારે આંબલી પ્રમુખ ચાટા રસવાલા તથા બાવલ પ્રમુખ કસાણ રસવાલા, અને લિંબડા પ્રમુખ કડવા રસવાલા, જાલ પ્રમુખ નીંબ રસવાલા, જેઠી મધ પ્રમુખ મધુર રસવાલા, અને લોણ પ્રમુખ ક્ષાર રસવાલાં જાડોમાં તેડના ગુણ પ્રમાણે રસ વૃદ્ધિ થાય છે, તેમ જ્ઞાની આચાર્ય પ્રમુખ પોતાના વચન વર્ગણા વચન યોગે સ્થિરે કે ૦ પ્રકાશે છે, તે જ્ઞાનનું વચ્ચાણ કરતાં પોતાના અનુજ વ રસમાં ઝમગ થઈ રહ્યા છે, પણ તે વચ્ચે કોઈ યોગ્ય અયોગ્ય શ્રોતાની પરિક્ષા કરતા નથી, પઠી તે શ્રોતા પુરુષોમાં તે જ્ઞાનની ધ્વનિ સાંજલીને કોઈ તેની વાણીને ગ્રહે છે, કોઈ સુઈ રહે છે, નિડા કરે છે, કોઈ મિષ્ટાદૃષ્ટિને વિષાદપણ થાય છે, અને કોઈ સમ્યક્ દૃષ્ટિ છે તે હર્ષ પણ પામે છે ॥ ૩૨ ॥ માટે ગુરુનો ઉપદેશ શું કરે આ સંસારી લોક ડુરારાધ્ય છે, સમજાવવા કઠણ છે, જે સંસારના ઝદરમાં પાંચ પ્રકારની શ્રદ્ધાવાલા જીવો છે, તે સદા વસીજ રહ્યા છે. ॥ ૩૪ ॥

હવે પાંચ પ્રકારના જીવનાં નામ કહે છે:- અથ પંચ પ્રકાર યથા:-

દોહરા:-મૂંઘા પ્રજુ ચૂંઘા ચતુર, સૂંઘા રોચક સુઘ, ઝંઘા ડુરબુઢી વિકલ, ધૂંઘા ધોર અબુઢ ॥ ૩૫ ॥

અર્થ:-એક તો મૂંઘા તેતો પ્રજુ સ્વામી છે, બીજા ચૂંઘા કે ૦ ચતુર છે, ત્રીજા સૂંઘા કે ૦ રુચિવંત છે, ચોથો ઝંઘાકે ૦ ડુષ્ટ ડુરબુઢિ છે, અને વિકલ છે પાંચમા ધૂંઘા કે ૦ ધોર કુબુઢિ છે ॥ ૩૫ ॥

હવે મૂંઘાનું લક્ષણ કહે છે:- અથ મૂંઘા યથા:-

દોહરા:- જાકી પરમ દશાવિષે, કરમ કલંક ન હોઈ; મૂંઘા અગમ અગાધ પદ, વચન અગોચર સોઈ ॥ ૩૬ ॥

અર્થ:- જેની ઉત્કૃષ્ટ દશા વર્ણવેલી છે, જેમાં કોઈ કર્મરૂપ કલંક દેવાય નહીં, એવો જે અગમ તથા અગાધ પદ છે એટલે સિદ્ધ પદ છે જે વચનનો વિષય થઈ શકે નહીં તેને મૂંઘા કહિયે. ॥ ૩૬ ॥

હવે ચૂંઘાનું લક્ષણ કહે છે:- અથ ચૂંઘા યથા:-

દોહરા:-જે ઉદાસ વ્હૈ જગતસોં, ગદે પરમ રસ પેમ; સો ચૂંઘા ગુરુકે વચન, ચૂંધે બાલક જેમ. ॥ ૩૭ ॥

અર્થ:- જે જીવ જગતથી ઉદાસી થઈ રહે છે, અને જે પરમ દશામાં રહી તેના પ્રેમ સવાદને ગ્રહે છે. એટલે ઉત્કૃષ્ટ દશા જાવે છે, તેતો ગુરુના વચનને બાલકની પરે ચૂંધે છે. અને પુષ્ટ થાય છે, તે ચૂંઘા કહેવાય છે. ॥ ૩૭ ॥

હવે સૂંઘાનું લક્ષણ કહે છે:- અથ સૂંઘા યથા:-

દોહરા:- જો સુ વચન રુચિસોં સુનૈ, હિણ ડુષ્ટતા નાંહિ; પરમારથ સમુજૈ નહી, સો સૂંઘા જગમાંહિ. ॥ ૩૮ ॥

અર્થ:-જે રુચિયેં કરી આગમના અંગ જે સુ વચન તેને સાંજલે છે. જેના હૃદયમાં ડુષ્ટતા નથી, પણ સૂક્ષ્મ તત્વને સમજે નહીં તેને જગતમાં સૂંઘા પુરુષ કહીયે. ॥ ૩૮ ॥

હવે ઝંઘાનું લક્ષણ કહે છે:- અથ ઝંઘા યથા:-

દોહરા:- જાકોં વિકથા હિત લગે, આગમ અંગ અનિષ્ટ; સો ઝંઘા વિષઈ વિકલ, ડુષ્ટ રિષ્ટ પાપિષ્ટ. ॥ ૩૯ ॥

અર્થ:-જેને વિકથાનાં વચન હિતકારી લાગે છે, અને આગમ અંગ અનિષ્ટ લાગે છે. તેતો વિકલ વિષયી જીવ ઝંઘા કહેવાય, દોષવંત રોસવંત પાપકર્મી થઈ રહે છે.

हवे घूघानुं लक्षण कहेवे:- अथ घूघा यथा:-

दोहरा:- जाके श्रवण बचन नही, नहि मन सुरति विसम; जडता सो जड वत जयो, घूघा ताको नाम. ॥ ४० ॥ चोपाई:- मूँण सिद्ध कहे सब कोऊ; सुंघा उंघा मूरख दोउ; घूघा घोर विकल संसारी; चुंघा जीव मोष अधिकारी. ॥ ४१ ॥ दोहरा:- चुंघा साधक मोषको, करे दोष दुःख नाश; लहे पोष संतोष सों, वर नों लभन तास. ॥ ४२ ॥

अर्थ:- जेने वचन नथी एटले एकेंडिय ठे अने जेने श्रवण नथी एटले बेरिं डिय तेरिंडिय, चोरिंडिय ठे. अने जेने मननी सुरता नथी एटले असंझी ठे, वली जे विराम के० विरती नथी. अज्ञानरूप जडताथी जडरूप थई रह्या ठे. तेने घूघा कहिए. ॥ ४० ॥ डुंघा पुरुषने तो सहु कोई सिद्ध कहे ठे, सुंघा अने कथा ए बंने मूरख ठे, अने घूघा होय तेतो अघोर अंधारामां विकल संसारी जीव ठे. अने चुंघा जीव ठे तेतो मोहना अधिकारी होय, अने मोहना बांढक होय ॥ ४१ ॥ चुंघो ठे तेतो मोहना साधक ठे, दोष अने दुःखनो नाश करे ठे, अने संतोषथी पुष्ट ता पामे ठे, तेनुं लक्षण वरणुं ठे. ॥ ४२ ॥

हवे मोह साधननुं उदाहरण कहेवे:- अथ साधक लक्षण:-

दोहरा:- कृपा प्रसम संवेग दम, अस्ति नाव वैराग; ए लभन जाके हिये, सप्त व्यसनको त्याग. ॥ ४३ ॥

अर्थ:- कृपा जे दया, तथा जे कषायना उदयनुं दबावनुं ते, प्रसम अने संवेग ते मोहना अनिलाषनु पद के० स्थानक ठे, तथा दम ते इंडियदमन, अस्ति एट ले जिनोक्त वचन उपर श्रद्धा, एहवो वैरागीनाव ठे. एटला लक्षण जेना हृदयमां रहे ठे. अने सात व्यसननुं त्याग करे तेज साधक होय. ॥ ४३ ॥

हवे साते व्यवसनना नाम कहेवे:- अथ सप्त व्यसन नाम:-

चोपाई:- जूवा आमिष मदिरा दारी; आपेटक चोरी परनारी; एई सात व्यसन दुख दाई; दुरित मूल दुर्गतिके जाई. ॥ ४४ ॥ दोहरा:- दर्वित ए सातों व्यसन, दुरा चार दुख धाम; नावित अंतर कलपना, मृषा मोह परिनाम. ॥ ४५ ॥

अर्थ:- जुगार १, मांस जहण २, मदिरापान ३, वेश्या गमन ४ आखेटक के० शिकार खेलवो ५, चोरी करवी ६, परस्त्री गमन ७, ए सात व्यसन कहेवाय ठे, ते संसारमां दुःखदाई ठे. पापना मूल ठे अने दुर्गतिना जाई ठे. ॥ ४४ ॥ ए जे क्रियारूप साते व्यसन ठे ते इव्यरूप ठे. ए दुष्ट आचाररूप दुःख धाम

के० दुःखतुं घरठे. अने जेना अंतरमां वृथा के० जूरा मोह परिणामनी कल्पना के० विचारणा ध्यावमा थाय ठे. ते जावित व्यसन कहिए. ॥४१॥

हवे जावित सात व्यसननी व्यवस्था कहेठे:- अथ जावित व्यसन व्यवस्था कथन:-
सवैया इकतीसा:- अशुजमें हारि शुज जीति यहें दूत कर्म देहकी मगनताई
यहें मांस नखिवो; मोहकी गहलसों अजाने यहें सुरापान, कुमतिकी रीति गनिका
को रस चाखिवो; निरदे वहे प्राण घात करिवो यहें सिकार, परनारी संग परबु
द्धिको परखिवो; प्यारसों पराई सोंज गहिवेकी चाह चोरी, एई सातों व्यसन वि
मारि ब्रह्म लखिवो. ॥ ४६ ॥

अर्थ:- अशुज कर्मना उदयथी हार मानिये अने शुज कर्मना उदयथी जीत
मानिये तेतो जुगार खेलवो ठे, देह उपर मगनता रहे तेतो मांस नहण जाण
वो, मोह कर्मथी मूर्छित थई रह्याथी अजाण थई रह्यो होय तेज सुरापान
व्यसन ठे, कुबुद्धिनी रीते चालवुं तेतो वेस्याना रसनु चाखवुं ठे, निर्दय परिणा
म राखीने प्राणघात करवो, तेज शिकार खेलवो ठे. पररूप जे पुज्जादिक तेनी
बुद्धिने परखवी तेतो परनारी सेवा व्यसन ठे, पारकी सोंज सामग्री उपर प्री
त राखीने प्यार मेलववानो चाह राखे तेज चोरी ठे, ए जावित सात व्यसन
तुं विदारण करवाथी ब्रह्म लख्यो जाय ठे. ॥ ४६ ॥

हवे मोहना साधकनी व्यवस्था कहेठे:- अथ साधक व्यवस्था:-

दोहरा:- विसन जाव जामें नही, पौरुष अगम अपार; किये प्रगट घट सिंधु
मधि, चौदह रतन उदार. ॥ ४७ ॥

अर्थ:- जेना चित्तमां व्यसनजाव पामिए नही, अने अगम अपार पुरुषातन
पामिए, तेणे घटरूप समुद्र मंथन करीने उदार के० अमुख्य चौदे रत्न प्रगट कीधां ४७

हवे जावित चौद रत्ननु वर्णन करेठे:- अथ जावित चौद रतनको बरनन:-

सवैया इकतीसा:- लज्मी, सुबुद्धि, अनूनीति, कउस्तुनमनि, वैराग कलपवृद्ध,
संत सुवचन है; ऐरावत उद्यम प्रतीतिरंजा, उदैविष कामधेनु निर्जरा सुधा प्रमो
द घन है; ध्यान चाप प्रेमरीति मदिरा विवेक वैद्य शुद्धजाव चंद्रमा तुरंगरूप मन है;
चौदह रतन ए प्रगट होइ जहां तहां, ज्ञानके उदोत घट सिंधुको मथन है. ॥ ४८ ॥
दोहरा:- किए अवस्थामें प्रगट, चौदह रतन रसाल, कबु त्यागे कबु संग्रह, विधि
निषेधकी चाल. ॥ ४९ ॥

अर्थ:- सुबुद्धि अपनी तेतो लज्मी अपनी १, आत्मानो अनुभव उपनु तेतो

કૌસ્તુભમણિ ઉપનું ૧, વૈરાગ્ય ઉપજ્યો તેતો કલ્પવૃક્ષ ઉપનું ૨, નાષા સુમતિ ઉપજી તેતો સંઘ ઉપજ્યો ૪, ઉદયમ ઉપજ્યો તેતો ઐરાવત હાથી ઉપજ્યો ૫, પ્રતીત ઉપજી તેતો રંજા ઉપજી ૬, કર્મનો ઉદય તેતો વિષય ઉપજ્યું ૭, કર્મ નિર્જરા થઈ તેતો કામધેનું ઉપજી. ૮, આનંદ ઉપજ્યો તેતો અમૃતધન ઉપજ્યું. ૯, ધ્યાન ઉપજ્યું તેતો ચાપ કે ૦ સારંગ ધનુષ ઉપજ્યું. ૧૦, પ્રેમરીત કે ૦ પ્રેમની લય ઉપની તેતો મદીરા ઉપની. ૧૧, વિવેક ઉપનો તેતો ધનવંતરિ વૈદ્ય ઉપનું. ૧૨, શુંઘનાવ ઉપનો તેતો ચંડમાં ઉપનું. ૧૩, મન શુંઘ થયું તેતો સાત મુખો અશ્વ ઉપનું. ૧૪, એવ જીવ રત્નતો ત્યાં પ્રગટ થાય છે જ્યાં જ્ઞાનનો ઉદય થવાથી પોતાના જ્ઞાનરૂપ ઘટ સમુદ્ભવ મંથન થાય છે તિહાં ઉપજે છે એમ જાણવું ॥ ૪૮ ॥ સાધની અવસ્થામાં એ ચૌદે રત્ન રસાલ હતાં તે પ્રગટ કીધા, એ ચૌદ રત્નમાં વિધિ નિષેધની ચાલમાં એટલે હેય, ઉપાદેયની ચાલમાં કંઈક ત્યાગે છે અને કંઈક સંગ્રહ કરે છે ॥ ૪૯ ॥ હવે જાવિત ચંડ રત્ન તેમાં આઠ રત્ન ત્યાગવા યોગ્ય છે અને ૭ રત્ન ગ્રહણ કરવા યોગ્ય છે તે કહે છે:— અથ અષ્ટ રતનષ્ટ ઉપાદેય કથન:—

દોહરા:— રમા, સંઘ વિષ ધનુ સુરા, વેદ ધેનું હય હેય, નતિ રંજા ગજ કલ્પતરુ, સુધા સોમ આદેય ॥ ૫૦ ॥ ૬૬ વિધિજો પરજાવ વિષ, વમે રમે નિજરૂપ, સો સાધક શિવપંથકો, ચિદવિવેક ચિદૂપ, ॥ ૫૧ ॥

અર્થ:— રમાકે ૦ લક્ષ્મી તેતો સુબુદ્ધિ ૧ સુવચનશંષ ૨, ઉદય વિષય, ૩ ધ્યાન ધનુષ, ૪ પ્રેમ રીત મદિરા, ૫ વિવેક વૈદ્ય ૬ નિર્જરા કામ ધેનું, ૭ મન શુંઘ તે ઘોડો, ૮ એ આઠ અધિર છે તેમાટે ઠાંતવા યોગ્ય છે અને અનુજવ મણિ, ૧ પ્રતિતિ રંજા, ૨ ઉદયમહાથી, ૩ વૈરાગ્ય કલ્પવૃક્ષ, ૪ આનંદ સુઘા, ૫ શુંઘ જાવ ચંડમાં, ૬ એ ૭ રત્ન ગ્રહણ કરવા યોગ્ય છે. ॥ ૫૦ ॥ આ રીતિથી પરરૂપ જે કર્મોદિક જાવ છે. તેજ વિષ થયું. તેનો જે વમન કરે છે. અને પોતાના સ્વરૂપમાં રમે છે. તેજ પુરુષ મોક્ષ મર્ગનો સાધક જાણીયે જે જ્ઞાન જાવનો જાણનાર અને જ્ઞાન સ્વરૂપી તેજ સાધક કહીએ ॥ ૫૧ ॥

હવે મોક્ષપદના સાધકની વ્યવસ્થા કહે છે:— અથ સાધક વ્યવસ્થા કથન:—

કવિત્ત હંદ:— જ્ઞાનદૃષ્ટિ જિન્હકે ઘટ અંતર નિરખેદરવ સુગુન પરજાઈ, જિન્હકે સહજરૂપ દિન દિન પ્રતિ, સ્યાદવાદ સાધન અધિકાઈ, જે કેવલ પ્રતીત મારગ મુષચિતે ચરન રાખે ઠહરાઈ, તે પ્રવિણ કરિઠિન મોહ મલ અવિચલ હોઈ પરમપદ પાઈ ॥ ૫૨ ॥

અર્થ:— જેને ઘટ અંતરમાં જ્ઞાનની દૃષ્ટિ જાગી તેથી ઇચ્છને દેખે જાણે તે ૬

व्यना गुण जाणे. गुणना पर्याय जाणे अने जेने सहज रूपेज एटले नवतव्यताना प रिपाकथी दिन दिन प्रत्ये स्या दादनुं साधन अधिक थई रह्यो ठे. अने जे केवलीना कहे ला मारगने सन्मुख थई रहे. एज चित राखे अने एज मारगविषे चरण ठरावी राखे, ते प्रवीण पुरुष मोहरूप मलने ढ्हीण करी परम पद पामी अविचल थायठे॥५१॥

हवे सम्यक् दृष्टिनी व्यवस्था अने मिथ्यात्व दृष्टिनी व्यवस्था कहेठे:-

अथ सम्यक् दृष्टि मिथ्या दृष्टि व्यवस्था:-

सवैया इकतीसा:- चाकसो फिरत जाकों संसार निकट आयो, पायो जिनि सम्यक मिथ्यात नाश करिके ; निरडुंद मनसा सुनूमि साधि लीनी जिनि, कीनी मोष कारन अवस्था ध्यान धरिके ; सोई शुद्ध अनुजो अन्यासी अविनाशी नयो, गयो ताको करम जरम रोग गरिके ; मिथ्यामति आपनो सरूप न पिठाने तामें, मोले जग जालमें अनंत काल जरिके. ॥ ५२ ॥

अर्थ:- जेम रात्रिनेविषे चकवो फिरतो फरतो रहे ठे, तेम संसारमा फिरतां फिरतां जेनो अंत निकट आव्यो, सम्यक पाम्यो. मिथ्यात्वनो नाश करीने राग ठे पादिक रहित एवी मनसारूप नली नूमिका जेणे साधि लीधी, अने ध्यान धरिने पोतानी अवस्था मोहरूपदना कारणरूपी कीधी, तेज सम्यक दृष्टि शुद्ध अनुजवनो अन्यासी थयो, एम कर्म रोगने गमावीने अविनासी थयो. एटले जन्म मर्ण टळ्यो. सिद्ध थयो, एवी सम्यक दृष्टि पाम्याविना मिथ्याती पोतानुं स्वरूप ओलखे नही. तेथी अनंतकाल जरिके के० लगी जगतनी जालमां मोले ॥ ५२ ॥

हवे जे आत्मानो अनुजव पाम्यो तेनो विजास कहेठे:- अथ अनुजव विजास:-

सवैया इकतीसा:- जे जीव दरवरूप तथा परजायरूप, दोउ नै प्रवान वस्तु सुद्धता गहत है; जे अशुद्धनावनिके त्यागी नए सरवथा विषेसां विमुष व्है वि रागता चहत है; जो ग्राहजनाव त्यागनाव डूहूं नावनिको, अनुजो अन्या सविषे एकता कहत है; तेई ज्ञान क्रियाके आराधक सहज मोष, मारगके सा धक अबाधक महत है. ॥ ५४ ॥

अर्थ:- जे कोई जीव इब्यार्थिक अने पर्यायार्थिक ए बे नय प्रमाण करीने वस्तुनी शुद्धताने ग्रहेठे, जे जीव राग द्वेष मोहथी आत्मामां जे अशुद्ध नाव ठे तेना सर्वथा त्यागी थया ठे, तेथी पांच इंद्रियोना विषयथी विमुख थईने वैरागतामां वर्तवा लागेठे, अने जे नावित चोदे रत्नमां ठ नाव रत्न ग्रहण करवा योग्य ठे. अने आठ नाव रत्न त्यागवा योग्य ठे, एटले आठ हेयने ठ उपादेय ठे, ते अ

नुनवना अन्यासविषे बंने जावनी एकता करेठे, एटले जे इव्यमां दृष्टि रहे अने पर्यायमां दृष्टी न रहे, तेने एकता कहेंठे. ते जीव ज्ञान क्रिया जे मोक्ष मार्गनुं कारण कह्युं ठे तेना आराधक थया. अने सहजरूपमां मोक्ष मार्गना साधक थया; फरी तेने कर्म बाधा न होय, तेथी अबाधक थया महिमावंत थया पुजनीक थया. ५४ हवे जे ज्ञान अने क्रियाने निन्नजावे माने ठे तेने एनी एकता कही देखाडे ठे:-

अथ ज्ञान क्रिया एकता कथनः--

दोहरा:-विनसि अनादि अशुद्धता, होइ शुद्धता पोष; ता परनतिकों बुध कहे, ज्ञान क्रियासों मोष. ॥ ५५ ॥

अर्थ:- अनादि कालनी जे अशुद्धता ठे तेनुं जिहां विनाश थायठे त्यां शुद्ध तानुं पोषण थायठे. एवी जे आत्मानी परिणति थाय तेज ज्ञाननी क्रिया कहे वायठे तेने बुध के० पंक्ति पुरुष एवं कहेठे के ए ज्ञान क्रियाथी मोक्ष थाय, आ ही ज्ञान तथा क्रियानी जे दुविधा लखेठे ते शब्दनयथी जाएवी. ॥ ५५ ॥

हवे ज्ञाननी व्यवहार नयथी आपना देखाडे ठे:- अथ ज्ञान इव्य स्थापना:

दोहरा:- जगी शुद्ध समकित कला, वगी मोषमग जोइ; वहे कर्म चूरन करै, क्रम क्रम पूरन होइ ॥ ५६ ॥ जाके घट ऐसी दशा, साधक ताको नाम; जेसे दीपक जो धरे, सो उजियारो धाम. ॥ ५७ ॥

अर्थ:- जेणे शुद्ध समकेतनी कला जाणी अने जे कला मोक्षना मुख मां जावा लागी. ते पुरुष कर्मने चूरण करीने क्रमं क्रमं पूरण थाय ॥ ५६ ॥ जेना घटमां एवी दशा थई रही ठे. ते पुरुषनुं साधक नाम केहेवाय जेम दीवानुं अजवानुं थएथी घरमां पण अजवानुं थाय, तेम ज्ञानक्रिया तो मोक्ष साधक ठे, पण ज्ञानक्रियाने धरतां पुरुष पण साधक थाय ॥ ५७ ॥

हवे ज्ञाननुं फल कहेठे:- अथ ज्ञानकला वर्णनः-

सवैया इकतीसा:- जाके घट अंतर मिथ्यात अंधकार गयो, नयो परगास सुद्ध समकित जानको; जाकी मोक्ष निष्ठा घटी ममता पलक फटी, जान्यो जिन मरम अवाची जगवानको; जाको ज्ञान तेज वग्यो उद्दिम उदार जग्यो, लग्यो सुष पोष समरस सुधा पानको; ताही सु विचक्षण को संसार निकट आयो, पायो तिनि मारग सुगम निरवानको ॥ ५८ ॥ जाके हिरदेमें स्यादवाद साधना करत, शुद्ध आत्मको अनुजौ प्रगट नयो हे; जाको संकलप विकलपके विकार मिटि, सदा काल एकी जाव रस परिनयो है; जिनि बंध विधि परिहार मोष अंगी

कार, ऐसो सुविचार पढ सोउ ठांमि दयो है; जाकी ज्ञानमहिमा उदोत दिनदि न प्रति, सोइ जवसागर उलंघि पार गयो है ॥ ५९ ॥

अर्थ:- जेना घटमां अनादिकालनो मिथ्यात अंधकार हतो ते गयो, अने शुद्ध सम्यक् रूप सूर्यनो प्रकाश ययो. राग द्वेष मोह निडा जेनी घटी गई, ममता रूप पलक लागी हती ते फिटि गई. तेथी जिन अवाची जगवाननो एटले सिद्ध स्वरूपनो मर्म पांम्यो, जेनुं ज्ञान तेज वध्युं एटले प्रकाश थयुं. प्रधान उद्यम जाग्यो अने उपशम रस रूप अमृत पानना सुखनो पोष ययो, ते सु विचक्षण पुरुषने संसार निकट आव्यो, तेणे तो सुगम वातमां मुक्तिनो मारग पांम्यो ॥ ५९ ॥

जेना हृदयमां स्यादाद स्वरूपनी साधनाथी शुद्ध आत्मानो अनुजव प्रगट थयो अने जेने संकल्प विकल्पनो विकार बहु जातनो हतो ते मटीने सदा कालमां एक चेतना रस जे एकी जावपणुं ठे ते पणे परिणम्यो, तेणे करीने बंध विधिनो परिहार जे संवरनुं धरवो ते थयुं. अने निस्पृह दशाथी मोक्षनो जे अंगीकार तेना विचारनो पक्ष धार्यो ठे ते पक्ष ठांमी दीधो, जेना ज्ञाननो महिमा दिन दिन प्रते उद्योत थयो. तेज जीव जव समुद्र उतरीने पार पडोच्यो एम जाणवुं. ॥ ५९ ॥ हवे अनुजवीनी व्यवस्था तेज उपादेय ठे ते कहे ठे:-अथ अनुजो व्यवस्था कथन

सवैया इकतीसा:-अस्तिरूप नासति अनेक एक थिररूप, अथिर इत्यादि नानारूप जीव कहिये; दीसे एक नैकी प्रतिहनी अपर दृजी नैकों नै दिषाई वाद विवादमें रहिये; थिरता न होइ विकल्पकी तरंगनिमें, चंचलता बढे अनुजौ दशा न लहिये; तातें जीव अचल अबाधित अप्रमं एक, ऐसो पद साधिके समाधि सुख गहिये ॥ ६० ॥

अर्थ:- कोई नयथी अस्तिरूप ठे, कोई नयथी नास्तिरूप ठे. कोई नयथी अनेक कोई नयथी एक. कोई नयथी स्थिररूप कोई नयथी अस्थिररूप, इत्यादि नाना प्रकार स्वरूपथी जीव कहीए. अहीं एक नय जे स्वरूप साधे ठे, त्यां ते नयनो प्रतिपक्षी के० उलटी रीते बीजो नय देखाय ठे, तेतो पेला नयथी विपरीतपणुं साधे ठे, तेथी जो एकांतनयपणुं ज ग्रहीए अने ते उपर बीजो नय नदेखामीयें तो वादविवाद थई जाय. तेथी नय जेद करणीथी कुविकल्पना तरंग उठेते तरंगथी चेतन स्थिर न थाय, अने चंचलतापणुं वधे तेथी अनुजव दशाग्रही न जाय. माटे नय पक्ष तजीने अनुजव अन्यासने कारणे जीव इव्य अचल ठे. अबाधित ठे, अखंड ठे, एक ठे एवा स्वरूपनो स्थानक साधिने समाधि सुख ग्रहण करिये ॥ ६० ॥

हवे इव्य क्षेत्र काल नावे करीने आत्मानुं अखंमिपणुं कहे ठे:-

अथ इव्य क्षेत्र काल नाव कथन:-

सवैया इकतीसा:-जेसे एक पाको आंबफल ताके चारि अंस, रसजाली गुठली भोलक जब मानिये; यों तो न बनें पें एमें बने जेसें दहेफल रूपरस गंध फास अपंम प्रवानिये; तेसें एक जीवकों दरव पेत्र कालनाव, अंस जेद करि चिन्न चिन्न न वषानि ये; दर्व रूप पेत्ररूप कालरूप नावरूप, चारों रूप अलख अखंम सत्ता मानिये॥६१॥

अर्थ:- शिष्य कहेठे. हे स्वामी इव्य क्षेत्र काल नावरूप वस्तुना चार अंशत मे कहो ठो, त्यां एवुं दृष्टांत आपणुं के, एक आंबफल ठे तेना रस, जाली एट ले रेसो गोठली अने ठाल ए चार अंस ठे, तेमज वस्तुना इव्य क्षेत्र काल नाव ए अंश होय के न होय, हवे गुरु कहेठे. हे शिष्य आहीं तुं अंशके ० खंम समज्यो ते थी ए दृष्टांत दीधुं. तेतो बने नही पण आंही अखंमपणामां चार अंस लाववा तेनुं दृष्टांत ए ठे. के तेज आंबफल ठे तेमां रूप, रस, गंध ने स्पर्श ए चारे अखंमपणे प्रमाण करिए ए चार रस ठे, तेम एक जीवनुं इव्य क्षेत्र काल नावरूप अंस जेद करीने रस जाली गोठलीने ठाल ए खंम खंम वखाणीये नहीं. आंही जे सा ध्यरूप आत्म सत्ता ठे ते इव्यथी अखंमिपणो, आत्मा इव्यरूप ठे. अने क्षेत्रथी अखंमपणे असंख्यात प्रदेशाअवगाहपणे ठे, कालथी अखंम त्रिकाल वर्तिठे ना वथी अखंम ज्ञायक नावपणे ठे; एम जीवना चार अंश अखंमपणे मानीये॥६१॥

हवे साध्यपदमां ज्ञान ज्ञेयनुं विशेष पणुं अने अविशेष पणुं कहेठे:-

अथ ज्ञान ज्ञेय विशेष कथन:-

सवैया इकतीसा:-कोउ ज्ञान वान कहे ज्ञान तो हमारो रूप, ज्ञेय षट्दर्व सो हमारो रूप नांही हे; एक नै प्रवान एसें दूजी अब कहों जेमें, सरस्वती अक्षर अरथ एक ठांही है; तेसे ज्ञाता मेरो नाम ज्ञान चेतना विराम, ज्ञेयरूप सकति अनंत मुऊ पाही है; ताकारण वचनके जेद जेद कहों कोउ, ज्ञाता ज्ञान ज्ञेयको बिलास सत्ता मांही हे ॥ ६२ ॥ चोपाई:-स्वपर प्रकाशक सकति हमारी; तार्थे ब चन जेद त्रम जारी; ज्ञेय दसा द्विविधा परगासी; निज रूपा पररूपा नासी, ॥ ६३ ॥ दोहरा:- निजरूपा आत्म सकति, पररूपा परवस्त, जिनि लिख लीनो पेच यह, तिनि लिख लियो समस्त ॥ ६४ ॥

अर्थ:- कोई ज्ञानवंत प्राणी पोताना अनुनव प्रमाणथी एम कहेठे के जे ज्ञान ठे तेतो अमारुं रूप ठे. अने जे षट् इव्य ज्ञेयठे तेतो अमारुं रूप नथी तेथी

ज्ञान अने ज्ञेय विशेष पणामां ठे. गुरु कहे ठे, एतो एकज नय प्रमाण ठे. ह वे बीजा नयथी जेम अविशेष पणुं थाय ठे. तेम कहुं बुं. जेम सरस्वती के० विद्यारूप अर्थ ठे. तेम अक्षर के० विद्यारूप अर्थ एकठो रहे. तेम ज्ञाता ते तो माहारुं नाम थयुं. अने जे ज्ञान ठे तेतो चेतनानो विराम के० प्रकार ठे. अने जे ज्ञान ज्ञेय पणे परिणम्यो ठे. ते तो ज्ञेयरूप शक्ति ठे एवी अनंत शक्ति माहारीज पासे ठे. ते कारणथी वचन जेद करीने ज्ञान अने ज्ञेयनो जेद कोई नजे कहो पण बीजो नय देखवाथी ज्ञाननो ने ज्ञेयनो विलास आत्म सत्तामांज ठे. तेथी अविशेष पणुं ठे. ॥ ६२ ॥ जेथी हमारी शक्ति एवी ठे जे पोतानो प्रकाश करे अने परनो पण प्रकाश करे तेथी स्व पर प्रकासक ठे, तेथी ज्ञान अने ज्ञेय ए वचन जे दे जे जेद ठे, तेज नारी त्रम उपजावेठे: पण वस्तु एक ठे. ज्ञेय के० जे जाणवा थो ग्य तेतो दशा बे प्रकारे करीने कही. एक तो निजरूपा बीजी पररूपा कही ठे ॥ ६३ ॥ आंधी जे निजरूप ज्ञेय दशा कहीए ते तो स्वरूप प्रकाशक आत्म शक्ति ठे, अने जे बीजी पररूप ज्ञेय दशा ते परवस्तु ठे जेणे एवातनो पेच जाणुं तेणे तो समस्त जाणुं ६४ हवे एज पेच स्यादादमां जोइए ते स्यादादरूप वस्तुनुं वर्णन करेठे:-

अथ स्यादाद रूप वस्तु वर्णनः

सवैया इकतीसाः-- करम अवस्थामें अशुद्धसो विलोकियत, करम कलंकसों रहित शुद्ध अंग हे; उज्जेनै प्रवान समकाल सुदासुद्धरूप, एसो परजाइ धारी जीव नाना रंग हे; एकही समेमें त्रिधारूप पें तथापि याकी, अखंमित चेतना सकति सरवंग हे; यह स्यादाद याको जेद स्यादादी जानै, मूरषन माने जाको हियो दृग जंग हे. ॥ ६५ ॥ निहचे दरव द्रिष्टि दीजें तब एकरूप, गुन परनति जेद जाव सों बहुत हे, असंष प्रदेश संयुगत सत्ता परवान, ज्ञानकी प्रनासों लोकालोकमां न छुत हे, परजे तरंगनिके अंग ढिनजंगुर हे, चेतना सकति सो अखंमित अचुत हे, सोहे जीव जगति विनायक जगत सार, जाकी मांज महिमा अपार अदछुत हे, ॥ ६६ ॥ विजाव सकति परिनतिसों विकल दीसैं, सुद्ध चेतना विचारतें सहज संत हे; करम संयोग सों कहावे गतिको निवासी. निहचें सरूप सदा मुक्त महंत हे ज्ञायक सुजाउ धरे लोकालोक परगासी सत्ता परवान सत्ता परगास वंत हे; सोहे जीव जानत जहां न कौतुको महान जाके कीरति कहान अनादि अनंत हे. ॥ ६७ ॥

अर्थ:- कर्मण शरीर सहित आत्मानी कर्म अवस्थामां दृष्टि दर्शिए तो आत्माने अशुद्ध देखीए ठीए. अने कर्म कलंक रहित केवल आत्मा मांज दृष्टि द

ફે તો જો શુદ્ધ અંગ છે. અને એ બેઝનય સમકાલેજ પ્રમાણ કરીએ નો શુદ્ધાશુદ્ધરૂપ કહ્યું જાય. એમાં પર્યાયની ધારાયેં કરીને જીવના વિચિત્ર પ્રકાર છે. શુદ્ધ અશુદ્ધ અને શુદ્ધાશુદ્ધ એ ત્રણરૂપ આત્માના એકજ સમે પામીએ, યદ્યપિ એમ છે તથા પિ ત્રણેરૂપમાં આત્માની અશ્વંમિત ચેતના શક્તિ સર્વ અંગમાં નરિ રહિ છે, તેજ સ્યાદાદ કહીએ, તેનો જેદ જે સ્યાદાદી હોય, તેજ જાણે પણ જેનું હૃદયું દ્વગજંગ કે. સમ્યક દૃષ્ટિ રહિત છે. તે મૂર્ખ એનો જેદ ન જાણે. ॥ ૬૫ ॥ નિશ્ચયનયથી દ્વ્ય ઉપર દૃષ્ટી આપિયેં તો આત્મ દ્વ્ય એકરૂપ છે અને એ આત્મ દ્વ્યના ગુણ પરિણતિરૂપ જેદ જાવથી જોડ્યેં તો આત્મા બહુરૂપે છે અને આત્માની સત્તા અસંખ્યાત આકાશ પ્રદેશ સંયુક્ત છે, અને તે સત્તાને પ્રમાણ આત્મા કહ્યો જાય છે. અને જ્ઞાનની પ્રજા વિચારીએતાં લોકાલોક પ્રમાણ ક્ષેત્રથી સંયુક્ત આત્મા કહ્યો જાય છે, તથા ક્ષણક્ષણમાં પર્યાય રૂપ તરંગના અંગ વિચારીએતો જીવ ક્ષણજંતુરજ કહેવાય છે, અને તેને ચેતના શક્તિથી વિચારીએ તો સદા સર્વદા અશ્વંમજ કહેવાય, અને અચ્યુત કહેવાય છે. તેજ જીવ જગતનો વિનાયક કે. ધણી અને જગતમાં સારજૂત પદાર્થ છે. જેની મોજ અને મહિમા અપાર છે અને અનૂત છે ॥ ૬૬ ॥ હવે બીજું પણ સ્યાદવાદ કહે છે:—રાગદેષાદિક વિજ્ઞાવ શક્તિથી પરિણમ્યો દેખીએ તો આત્મા વિકલ દેખાય છે, અને તેની શુદ્ધ ચેતનાજ વિચારીએતો સહજ સંતરૂપ દોસે છે, કર્મ સંજોગ સહિત આત્મા વિચારીએ તો ચારે ગતિનો વાસી અને ચોરા સી લાખ યોનીનો વાસી કહેવાય છે, અને નિશ્ચયનયથી એનું સ્વરૂપ જો વિચારીએ તો સદા સર્વદા મુક્તિરૂપ મહંત છે, અને જો એને જ્ઞાયક સ્વજ્ઞાવ ધારી વિચારીએ તો લોકાલોક પ્રકાશક અમેય કહેવાય, અને જો આત્માની પ્રકાશવંત સત્તા વિચારિયેં તો પોતાની સત્તા પ્રમાણ આત્મા હોય, તે જીવ વસ્તુ સાથ્ય છે. જે જહાંન કે. જગતને જાણે છે, જે મહોટો કૌંતુકી પુરુષ છે, જેની કીર્તિ અને કથા અનાદિ અનંત કાલ લગી એવીજ ચાલતી આવે છે ॥ ૬૭ ॥

હવે સાથ્યરૂપ કેવલ દશાનું વર્ણન કરે છે:— અથ કેવલ દશા વર્નન:—

સવૈયા ફકતીસા:— પંચ પરકાર જ્ઞાનાવરનકો નાસ કરિ, પ્રગટી પ્રસિદ્ધ જગ માંહિ જગમગી હૈ; જ્ઞાયક પ્રજામેં નાના જ્ઞેયકી અવસ્થા ધરિ, અનેક નર્ફ પેં એકતા મેં રસપગી હૈ; યાદી જાંતિ રહેગી અનંત કાલ પરજંત, અનંત શક્તિ ફોરિ અનંત સૌં લગી હૈ; નરદેહ દેવલમેં કેવલમેં સરૂપ સુદ, એસી જ્ઞાન જ્યોતિકી સિંધા સમાધિ જગી હૈ ॥ ૬૮ ॥

અર્થ:- મતિ જ્ઞાનાવરણ પ્રમુખ પાંચ પ્રકારના જ્ઞાનાવરણીય કર્મનો નાશ કરીને પ્રસિદ્ધ કે ૦ પ્રત્યક્ષરૂપે પ્રગટી એવી જે જ્ઞાન જ્યોતિની શિષા જગતમાં જગમગી રહી છે. તે જ્ઞાન જ્યોતિની શિષા પોતાના જ્ઞાયકપણારૂપ પ્રજામાં નાના પ્રકારના જ્ઞેયની અવસ્થા ધરીને અનેક રૂપ થઈ છે, તેપણ જ્ઞાયક પણાની જે એકતા છે તેના રસથી મલી રહી છે. તેજ રીતે અનંત કાલ પર્યંત રહેશે. અને અનંત વીર્ય ફોરવીને અનંત પદથી લાગી રહેશે. જેવારે મનુષ્યના દેહરૂપ દેવલમાં શુદ્ધ કેવલ જ્ઞાન સ્વરૂપે એવી જ્ઞાન જ્યોતિની શિષા જેવી સમાધિ છે, તે જાગૃત થઈ એટલે સર્વ વિષમતા જાવ મટિ ગયો ॥ ૬૮ ॥

હવે અમૃતચંદ આચાર્ય છે તે ચંદમાં છે. અને તેની કલારૂપિ ત્રણ ધારા છે, તેનું જુદા જુદા અર્થથી વર્ણન કરે છે:-અથ અમૃત ચંદ કલાકે ત્રણ અર્થ કથન:-

સવૈયા ઇકતીસા:- અક્ષર અર્થમાં મગન રહે સદા કાલ, મહા સુખ દેવા જે સી સેવા કામ ગવિકી; અમલ અબાધિત અલખ ગુન ગાવના હૈ, પાવના પરમ શુદ્ધ જાવના હૈ જવિકી, મિથ્યાત તિમર અપહાર વર્ધમાન ધારા, જેસી ઝજે જામ લોં કિરન દીપે રવિકી; એસી હૈ અમૃત ચંદકલા ત્રિધારૂપ ધરે, અનુનો દશા ગરંથ ટીકા બુદ્ધિ કવિકી ॥ ૬૯ ॥ દોહરા:- નામ સાધિ સાધક કહ્યો, દાર દાદ શમ ઠીક, સમય સાર નાટક સકલ, પૂરન જયો સટીક ॥ ૭૦ ॥

અર્થ:- અમૃતચંદની અનુજવ દશારૂપ કલા છે તેતો અક્ષર અર્થમાં કે ૦ મોક્ષ પદાર્થમાં સદાકાલ મગન રહે છે, અને જેવી કામધેનુંની સેવા સુખદાયક થાય તેવી સુખદાયક છે; અને અમૃત ચંદનીગ્રંથ ટીકારૂપ કલા છે તેજ પાઠલા વર્ણને કરી યુક્ત છે, અને અમૃતચંદ કવિની બુદ્ધિ છે, તેતો અક્ષર અર્થ કે ૦ શબ્દાર્થ તેમાં મગન રહે છે, આગલ બીજું વર્ણન પૂર્વલી રીતે જેમ અમૃત ચંદની અનુજવ દશાની કલા અને ગ્રંથની ટીકાની કલા અને કવીકલા એ ત્રણે કલા અમલ છે, અબાધિત છે, અલખ પુરુષના ગુણનો ગાયન કરતીજ રહે છે તેથી પાવન છે, જવ્ય ત્વ પણાની પરમ શુદ્ધ જાવના છે, અને એ ત્રણેકલા, મિથ્યાત્વરૂપ અંધકારની અપહરણ કરનાર છે, અને ઘડતે પરિણામે છે, જેમ ઘડતા બે પોહોર લગી સૂર્યના કિરણ ઘડતા ઘડતા દીપે છે, તેમ એ કલાપણ વધતી વધતી દીપે છે, એવી અમૃતચંદ આચાર્યની કલા છે તે ત્રણ પ્રકારનું રૂપ ધારણ કરે છે, એક તો અનુજવ દશા બીજી ગ્રંથની ટીકા કરી તે અને ત્રીજી કાવ્ય બંધ કરતાં કવિકલા કીધી ॥ ૬૯ ॥

साध्य साधीक नामे बारमों द्वार ठीक कह्यो, अमृतचंद आचार्यनुं करेलुं कलस रूप समयसार नाटक ग्रंथ टीका समेत संपूर्ण थयुं ॥ ७० ॥

इतिश्री नाटक समयसारनो साध्य साधकनामा बारमुद्वार बाजाबोधरूप संपूर्ण थयो. ग्रंथाग्रंथ ८००० मान ठे.

हवे ग्रंथनी अंते अमृतचंद आचार्य कवि आलोचनाकरेठे:-अथ कविआलोचन:-

दोहरा:- अब कविजन पूरव दशा, कहै आपसों आप; सहज हरप मनमें धरै, करै न पढाताप. ॥७१॥ सवैया इकतिसा.- जो मैं आप ठांमि दीनो पररूप गहरी लीनो, कीनो न वसेरो तहां जहां मेरो थल है; जोगनिको जोगी गहि करमको कर्ता जयो, हिरदे हमारे राग दोष मोह मल है; ऐसी विपरीति चाल नई जो अतीत काल, सो तो मेरी क्रियाकी ममताताको फल है; ज्ञान दृष्टि नासी जयो क्रिया सों उदासी वह, मिथ्या मोह निद्रामें सुपनको सो ठल है. ॥७२॥ दोहरा:- अमृत चंदमुनिराज कृत, पूरन जयो गरंथ; समयसार नाटक प्रगट, पंचमगतिकोपंथ. ७३

अर्थ:- हवे कलसनो करनार कविठे ते पोतानेज पोतानी पूर्वदशा कहेठे. पोताना मर्म जाण्याथी सहज हर्ष उपज्यो ठे ते आलोचनामां धारे ठे, पण पस्तावो करतो नथी. ॥७१॥ अतीत काले जे महारुं आत्मानुं स्वभाव हतो ते में ठांमि दीधो, अने पर जे कर्मादिक पररूप हतो ते में लई लीधो. अने ज्यां समाधिविषे माहारो निवास हतो, त्यां में वास न कीधो. पांच इंडियोना विषय जोगनो जोगी थईने कर्मनो कर्ता थयो, अमाग हैयामां राग दोषरूप महा मोह मल हतो. एवी उलटी चाले चाव्यो तेतो अतीत कालमां वान वीती. एवुं जे कार्य थयुं तेतो मारी क्रियामां ममता राखी तेनुं फल थयुं. हवे तो ज्ञान दृष्टि नासी तेथी क्रियाथी उदासी थयो, अने जे अतीत कालमां अवस्था थई तेतो मोह मिथ्यात निद्रामां स्वपना जेवो खेल थयो. ॥७२॥ अमृत चंद आचार्यनो करेलो ग्रंथ संपूर्ण थयो. आ समयसार नाटक जे ग्रंथ ठे ते प्रगट पणो पंचम गतिके० मुक्तिनो पंथ ठे. ॥७३॥ इति श्री समयसार नाटक ग्रंथ अमृतचंद आचार्यकृत संपूर्णम् ॥

हवे बणारसीदास कहेठे:- दोहरा:- जाकी जगति प्रजावसो, कीनो ग्रंथ निवाहि; जिन प्रतिमा जिन सारणी, नमे बनारसी ताहि. ॥ ७४ ॥

अर्थ:- जेनी जकिना प्रजावे करीने गहनार्थ ग्रंथहतो ते निर्वाहकीधो. एवी आ कालमां जिन प्रतिमा ठे ते श्रीजिनेश्वर सरणी ठे. तेने बणारसीदास नमेठे.

हवे जेवा श्री जिनेश्वर देव महात्म्यवंत ठे, तेवी जिन प्रतिमा पण महात्म्य
वंत ठे ते कहेवे:- अथ जिन प्रतिमा महात्म्य कथन:-

सवैया इकतीसा:- जाके मुख दरससों जगतके नैननिकों थिरताकी बानी
चढी चंचलता विनसी; मुझा देखे केवलीकी मुझा यादि आवे जहां, जाके आगें
इंझकी विनूति दिसे तिनसी; जाको जस जंपन प्रकास जगे हिरवेमें, सोई सुख म
ती होइ हुती जो मलिनसी; कहत बनारसी सु महिमा प्रगट जाकी, सोहे जि
नकी सबी हे विद्यमान जिनसी ॥ ७५ ॥

अर्थ:- श्री जिन प्रतिमाना मुख दर्शन थवाथी जे तेना नक्तजन ठे तेना न
यनने कंइ आगल सम्यक् दशा के० संवर दिशा पामेली होय तेनी स्थिरतानी वाणी
वधे, अने जे जावपदार्थमां चंचलता होय तेनो नाश थाय. अने पद्मासन स्थित मुझा
आकार ज्यां देखे, त्यां केवलीनी मुझा याद आवे ठे. ते केवलीनी मुझा एम सं
नारवामां आवे ठे के, जेनी आगल इंझनी संपदा ठे ते त्रण समान देखायठे,
एटले चोसठ इंझ महिमा करेठे, अने ते दशा सांजलवामां आवे तेवारे त्यां जे के
वलीना जश कहेवायठे, तेना गुणनो प्रकाश हैयामां जागेठे, अने त्यां जे पहेली
मति सम्यक् दशामां मेली जेवी हती ते शुद्ध थई, तेथी वणारसीदास कहेठे के जिन
प्रतिमानी एवी प्रगट महिमा ठे के ते विद्यमानजिनेश्वर समानज मानवी ॥ ७५ ॥

हवे जिन प्रतिमानो नक्तिवंत ठे तेनुं वर्णन करेवे:- अथ प्रतिमा माने ताको वर्णन

सवैया इकतीसा:- जाके उर अंतर सुदृष्टिकी लहरि लसी, विनसी मिथ्यात मो
ह निडाकी समारषी; सैली जिन सासनकी फैली जाके घट नयो, गरवको त्यागी
षट दरवकौ पारषी; आगमके अक्षर परे है जाके श्रवनमें, हिरदे चंमारमें समा
नी बानी आरषी; कहत बनारसी अलप नवस्थिति जाकी, सोइ जिन प्रतिमा
प्रवाने जिन सारषी ॥ ७६ ॥

अर्थ:- जेना हीयामां सम्यक् दर्शननी लेहेर बिराजमान थई रही ठे. अने
मिथ्यात मोहनीय रूप निडानी मुर्छा ते विनास पामी ठे, तथा जेना घटमांथी जिन
शासननी सेली के० तत्व समजवामां अने तत्व समजणमां अहं बुद्धिरूप अजि
माननो त्याग थयोठे, अने जे ठ ए इअने परखनारो ठे. जेना श्रवणमां आग
मना अक्षर पडे ठे. एटले सिद्धांत सांजले ठे, वली रूपेरियं आर्ष आर्षित
रूपि संंधो वाणी ते जिनवाणी कहिये, ते जेना हृदयरूप चंमारमां समाणी ठे.

एटले जरी ठे, वणारसी दाम कहे ठे के जेनी अवस्थिति अल्प आवी रही ठे, तेज पुरुष जिन प्रतिमाने जिन सरिषी प्रमाण करेठे ॥ ७६ ॥

हवे वणारसी दास पोतानी कथनी कहेठे:- अथ वणारसी कथन:-

चोपाई:- जिन प्रतिमा जन दोष निकंदे; सीस नमाइ बनारसिवंदे; फिरि म नमांही विचारे ऐसा; नाटक ग्रंथ परम पद जैसा ॥ ७७ ॥ परम तत्व परचेइ सभांही; गुन स्थानककी रचना नांही; यामें गुनस्थानक रस आवे; तो ग्रंथ अति शोना पावे ॥ ७८ ॥ दोहरा:- यह विचारि संक्षेपसों, गुनस्थानक रस योज, वरनन करे बनारसी, कारन सिव पथ खोज ॥ ७९ ॥

अर्थ:- जिन प्रतिमां ठे तेज मनुष्यना राग द्वेष मिथ्यातनुं निकंदन करनार ठे, तेथी वणारसीदास मस्तक नमावीने तेने वंदे ठे. पढी बनारसीदास मनमां एम विचारे ठे के, आ नाटक ग्रंथमां जेवुं परमपद ठे तेवुं आदीं कहेठे ॥ ७७ ॥

आ ग्रंथमां उपादेयरूप परम तत्व, आत्म तत्वनो परिचय ठे. पण गुणस्थानकनी रचना आ ग्रंथमां नथी. हवे जो आ ग्रंथमां गुणस्थानकनो रस आवे तो आ ग्रंथ सारी शोना पामे ॥ ७८ ॥ ए प्रमाणे विचारीने संक्षेप मात्र गुण स्थानकना रसनी चोजनो वणारसी दास वर्णन करे ठे. ते वर्णन शिवपंथनुं कारण ठे अने शिवपंथनी खोजना ठे. ॥ ७९ ॥

हवे गुणस्थानकनुं स्वरूप ठे तेवुं कहेठे:- अथ गुनस्थानक सरूप कथन:-

दोहरा:- नियत एक विवहारसों, जीव चतुर्दश जेद; रंग जोग बहु विधि नयो, ज्युं पट सहज सुपेद. ॥ ८० ॥

अर्थ:- निश्चे जीव एकरूप ठे. अने व्यवहारनयथी जीव चौद जेदे ठे. आ हीं दृष्टांत आपेठे, जेम वस्त्र सहज रंगमां सफेद ठे. पण रंगना जोगथी विचित्र प्रकारना रंगनो थाय तेम गुणस्थानकथी जीवनो तेवो जेद ठे. ॥ ८० ॥

हवे चौद गुण स्थाननां नाम कहेठे:- अथ चतुर्दश गुनस्थानक कथन:-

सर्वैया इकतीसा:- प्रथम मिथ्यात दूजो सासादन तीजो मिश्र, चतुरथो अव्रत पंचमो व्रतरंच है; ठगो परमत्त सातमो अपरमत्तनाम, आठमो अ पूरव करन सुख संच है; नौमो अनिवर्तनाव दशमो सृष्टमलोज, एकादशमो सु उपसंत मोह वंच है; द्वादशमो बीन मोह तेरहों सजोगी जिन, चौदहों अजोगी जाकी धिति अंक पंच है. ॥ ८१ ॥ दोहरा:- वरने सब गुन स्थानके, नाम चतुर्दश सार; अब बरनों मिथ्यातके, जेद पंच परकार. ॥ ८२ ॥

અર્થ:- પ્રથમ મિથ્યાત, બીજો સાસ્વાદન, ત્રીજો મિશ્ર, ચોથો અવિરત, પાંચમો રંચ માત્ર વ્રત ઇટલે દેશવ્રતી, ઊઠો પ્રમત્ત, સાતમો અપ્રમત્ત. આ નામ છે. આઠમો અપૂર્વકરણ અથવા નિવૃત્તિ બાદર, એ બે નામ છે તે આંહી સુઘનો સંચકે૦ મિલાપ છે, નવમો અનિવૃત્તિ બાદર, દશમો સૂક્ષ્મ લોન, અગ્યારમો ઉપસાંત મોહ, આંહી મોહની વંચના છે ઇટલે મોહથી બુટવું છે. બારમો ક્ષીણ મોહ કહીએ, તેરમો સયોગી જિન, તે કેવલી થયો. ચૌદમો અજોગી જિન, જેની સ્થિતિ અશ્વકુલ એ સ્વ પાંચ અક્ષર જેટલી છે. ॥૮૧॥ એમ સર્વ ચરવે ગુણ સ્થાનના નામનુ સત્યાર્થ વર્ણન કીધું તે શોજે છે. હવે અનુક્રમે પહેલા મિથ્યાત ગુણના પાંચ પ્રકારથી પાંચ જેદ છે તે કહુંબું. ॥ ૮૨ ॥

હવે પાંચ મિથ્યાત્વના નામ કહેઃ:- અથ પંચ મિથ્યાતકે નામ કથન:-

સર્વેયા ઇકતીસા:- પ્રથમ એકંત નામ મિથ્યાત અનિગ્રહીક, દૂજો વિપરિત અનિનિવેસિક ગોત હૈ; ત્રીજો વિનૈ મિથ્યાત અનાનિગ્રહ નામ જાકો, ચોથો સંસે જહાં ચિત્ત નોરકોસો પોત હે; પંચમો અજ્ઞાન અનાનોગિક ગહજરૂપ, જાકે ઉદે ચેતન અચેતનસો હોત હૈ; એ પાંચો મિથ્યાત ત્રમાવે જીવકો જગતમેં, સ્વેકે વિનાસ સમકિતકો ઉદોત હૈ. ॥ ૮૩ ॥

અર્થ:- પાંચ મિથ્યાત્વમાં પેહેલો એકાંત પદ્ધતિ ગ્રાહી અનિગ્રહિક નામે મિથ્યાત્વ છે. બીજો મિથ્યાત પેહેલા મિથ્યાતથી વિપરિત છે. તેનું અનિનિવેસિક એવું ગોત કે૦ નામ છે, ત્રીજો વિનય મિથ્યાત સર્વનો પૂજનાર છે જેનું નામ અનાનિગ્રહિક છે, ચોથો સંસયિક મિથ્યાત જ્યાં ચિત્ત છે તે ત્રમણ કરતું રહે નમરાના બચાની માફક, પાંચમો અજ્ઞાન મિથ્યાત, એ અનાનોગીક પણાથી અજાણપણે એકેંડિયા દિકમાં ગહજરૂપી છે. નિડાની ઠાકનું સ્વરૂપી છે. જેના ઉદયથી ચેતન છે તે અચેતન થઈ રહ્યું છે. જેના નામ લીધા તે એજ પાંચે મિથ્યાત જીવને જગતમાં જમાવે છે. એ પાંચે મિથ્યાત્વનું વિનાશ થાથી સમકેતનો ઉદ્યોત થાય છે ॥ ૮૩ ॥

હવે એકાંતવાદી અનિગ્રહીક મિથ્યાતનું લક્ષણ કહેઃ:- અથ એકાંત યથા:-

દોહરા:- ઓ ઇકંત નય પદ્ધ ગહિ, ઠકે કરાવે દદ્ધ; સો ઇકંત વાદી પુરુષ, મૃષાવંત પરતદ્ધ. ॥ ૮૪ ॥

અર્થ:- સાતે નયમાં હર કોઈ એક નયનો પદ્ધ ગ્રહીને પોતાના જાણપણામાં ઠકી જાય છે, અને દદ્ધ કે૦ તત્ત્વવેત્તા કહેવાય, તે એકાંત મતનો સ્થાપક મીમાંસક નૈયાયક પ્રમુખ પુરુષ છે તે પ્રત્યક્ષપણે અનિગ્રહીક મિથ્યાતી છે ॥ ૮૪ ॥

હવે જાણપણામાં તો કાઈક અનેકાંતપણું છે. પણ હવેથી વિપરીત કહેશે માટે તેનું જીવન કહેશે:- અથ વિપરીત યથા:-

દોહરા:- યંથ ઝકતિ પથ ઝડપે, થાપે કુમત સુકીય, સુજસ હેત ગુરુતા થ હે, સો વિપરીતી જીય ॥ ૮૫ ॥

અર્થ:- યંથમાં જે કહ્યો એવો માર્ગ તેને ઝથાપીને નન્હવાદિક પોતાની કુમતિ થાપે પોતાની પ્રસિદ્ધિ થવાને માટે ગુરુતા કે ૦ આચાર્યપણો ગ્રહેશે, તે જીવ અનેકાંતતાથી વિપરીત થયો તેને આજિનિવેસિક મિથ્યામતી કહીએ ॥ ૮૫ ॥

હવે જેનો વિનય મિથ્યાત છે એવા અનનિગ્રહિક મિથ્યાતીનું જીવન કહેશે અથ વિનય મિથ્યાત યથા:-

દોહરા- દેવ કુદેવ સુ ગુરુ કુ ગુરુ, ગિનેં સમાન જુ કોડ: નમેં જગતિસોં સવ નિકોં, વિનય મિથ્યાતી સોડ ॥ ૮૬ ॥

અર્થ:- સુ દેવને અને કુદેવને સુ ગુરુને અને કુ ગુરુને જે કોડ સમાનજ ગણે છે, અને તામલી તાપસનીપરેં પરિણામ પ્રવજ્યાં લેડને નક્કિથી સર્વને નમેં છે, પણ ગુણદોષની સ્વર ન હોય તે વિનય મિથ્યાત્વ કહિયે ॥ ૮૬ ॥

હવે જેના જાણપણામાં સંદેહ છે, તે સંશય મિથ્યાતી કહિયે તેનું જીવન કહેશે અથ સંસય યથા:-

દોહરા:- જો નાના વિકલપ ગહે, રહે હિં દેરાન; થિર વહે તત્વ ન સદહે, સો જિય સંસયવાન ॥ ૮૭ ॥

અર્થ:- જે અપાર નય જાલ દેખિને જીવમાં સંશય રાખે, નાનાપ્રકારના ચિત્ત વિકલપ ગ્રહે અને દેરાન થઈ રહે છે. સ્થિરતા રાખીને તત્વને સર્વે નહીં તેજ જીવ સંશયવંત મિથ્યાતી કહીયે ॥ ૮૭ ॥

હવે પાંચમા અજ્ઞાન મિથ્યાતીનું જીવન કહેશે:- અથ અજ્ઞાન યથા:-

દોહરા:- જાકો તન હુય દહજસોં, સુરતિ હોતિ નહિં રંચ; ગહજ રૂપ વરતે સદા, સો અજ્ઞાન તિરયંચ ॥ ૮૮ ॥ પંચ જેદ મિથ્યાતકે, કહે જિનાગમ જોડ; સાદિ અનાદિ સરૂપ અવ, કહોં અવસ્થા દોડ ॥ ૮૯ ॥

અર્થ:- શરીરમાં હુ:સ્વના દહેજથી જેને હેય ઉપાદેયની, રંચમાત્ર સુરતા રેતી નથી, સુર્થિત રૂપે જે સદા વર્તે છે તે એકેન્દ્રિયાદિક તિર્યંચ અજ્ઞાન મિથ્યાતી કહિયે ॥ ૮૮ ॥ શ્રી જિનેશ્વરના આગમ સિદ્ધાંત જોડેને મિથ્યાતના પાંચ જેદ કહેશે:- જે

नी आदि पामीए तेतो आदि मिथ्यात्व कहीए, अने जेनी आदि न पामीए तेतो अनादि मिथ्यात्व कहिये, एवी एवी मिथ्यात्वनी अवस्थानुं स्वरूप हवे कहेवे ॥ ९५ ॥

प्रथम सादि मिथ्यात्वनुं लक्षण कहेवे:- अथ सादि यथा:-

दोहरा:- जो मिथ्या दल उपसमे, ग्रंथ जेद बुद्धि होइ,

फिरि आवे मिथ्यातमें, सादि मिथ्याती सोइ ॥ ९६ ॥

अर्थ:- जे मिथ्यात मोहनीयना दलने उपसमावीने मिथ्यात्व ग्रंथी जेदीने ज्ञाता समकेती थईने पाठा मिथ्यातमां आवे ते सादि मिथ्यात्व कहीए एना मिथ्यातमां हवे आदि थई तेथी सादि मिथ्याती कहिये ॥ ९६ ॥

हवे बीजो अनादि मिथ्यातनुं लक्षण कहेवे:- अथ अनादि यथा कथन:-

दोहरा:- जिनि गरंथि जेदी नही, ममता मगन सदीव; सो अनादि मिथ्या मती, विकल बहिर्मुख जीव. ॥ ९७ ॥

अर्थ:- जे जीवें मिथ्यात्व ग्रंथी जेदी नथी अने सदासर्वदा काल लगण ममता मांज मगन रहे, ते जीव अनादि मिथ्याती कहीए, अने जे बहिर्मुख रहे जेने परमात्मा डव्यनी दृष्टि नथी, ते बहिर्मुख जीव कहीए. ॥ ९७ ॥ इति श्री बणार सीदास कृत नाटक समयसारनेविषे प्रथम गुणस्थानकनो अधिकार संपूर्ण थयो.

दोहरा:- कह्यो प्रथम गुण थान यह, मिथ्या मत अजिधान; अजप रूप अ ब वरनबुं, सासादन गुन थान. ॥ ९८ ॥ सवैया इकतीसा:- जैसें कोउ बुधित पुरुष खाइ खीर खांम, वोन करे पीठे के लगार स्वाद पावे हे; तैसे चढि चोथे पां चएके ठठे गुनथान काहु उपसमीको कषाइ उदे आवे हे; ताहि समे तहां गि रें परधान दशा त्यागी, मिथ्यात अवस्थाकों अधोमुख व्है धावे हे; बीच एक स मे वा ठ आवली प्रमान रहे, सोइ सासादन गुनथानक कहावे हे. ॥ ९८ ॥

अर्थ:- जेनुं मिथ्यात एवुं नाम ठे, ते पेहेलुं गुणस्थानक सूचना मात्र कह्युं, हवे संक्षेप मात्र सासादन गुन स्थाननुं स्वरूप कह्युं. ॥ ९८ ॥

अर्थ:- जेम कोइ कुधावंत पुरुष ठे ते खीरखांम खाय पठी तेने वमन करेठे ते वमननी पठी पण खीरखांमना जोजननो लगारेक स्वाद पामेठे. तेम कोइ जीव उपशम सम्यक पामीने चोथे अविरत गुनस्थाने रह्यो ठे. अथवा उपशम सम्यक पांमताज सरखो समान पाचमां गुणठाणे अथवा ठठे गुणठाणे चढ्यो त्यां समकेतनी उज्वलाता न थई, अने अनंतानुबंधी उपशमि कषाय हतो ते उदय थयो, ते समयमां ते त्रणे गुण ठाणाथकी ते उपशम सम्यक्ती प्रधान

દશા જે શ્રેષ્ઠ દશા તેને ત્યાગીને ફરી મિથ્યાત દશાને ઝંધે મુલે ઝલટો રહેઢે, એટલે મિથ્યાત્વ પામતામાં અને સમ્યક્ત ટૂટતામાં વચે એક સમયકાલ પ્રમાણે અથવા ઉત્કૃષ્ટ ઠ આવલિકા પ્રમાણે જે સમ્યક્ અંશ રહેઢે તેનેજ સામ્વાદન ગુન સ્થાનક કહિએ. ॥ ૯૩ ॥ ઇતિ દિતીય ગુન યાનક સમાપ્ત:

દોહરા:— સામ્વાદન ગુન યાન યહ, જયો સમાપત બીય; મિશ્ર નામ ગુન યા ન અવ, બરનન કરોં ત્રિતીય. ॥ ૯૪ ॥ સવૈયા ઇક્તીસા:— ડપસમી સમકિ તી કેતો સાદિ મિથ્યામતી. ડૂઢૂનિકો મિશ્રિત મિથ્યાત આઃ ગહે હે; અનંતાનુ બંધી ચોકરીકો ડદે નાંહી જામે, મિથ્યાત સમે પ્રકૃતિ મિથ્યાત ન રહેહે; જહાં સદ્દહન સત્યાસત્યરૂપ સમકાલ, જ્ઞાન જાવ મિથ્યા જાવ મિશ્ર ધારા વહે હે; જાકી યિતિ અંતર મુદૂરત વા એક સમે, એસો મિશ્ર ગુન યાન આચારજ કહે હે
અર્થ:— આ બીજો સામ્વાદન નામે ગુણસ્થાન સંપૂર્ણ અયું હવે ત્રીજું મિશ્ર ગુ નયાનનું વર્ણન કરુંબું. ॥ ૯૪ ॥

અર્થ:— ડપશમ સમ્યક્તિ મિથ્યાત મિશ્ર અને સમ્યક્ત રૂપ ત્રણ પુંજ કરીને જ્યારે મિશ્ર પુંજમાં જીવ વર્તે, અથવા સમ્યક્તથી પડીને ફરી મિથ્યાત્વમાં આવી સાદિ મિથ્યાત્વી થઈને મિશ્ર પુંજ ડદય થયાથી મિશ્રમાં વર્તે, એબેઢને મિશ્ર ગુણ સ્થાનક કહિયેં, કેમકે મિથ્યાત્વ સમ્યક્ત થકો વર્તે ઢે. જેથી સંસાર અનંતો વધે તે અનંતાનુબંધીની ચોકમી કહિએ, તેનો જેમાં ડદય નથી અને મિથ્યાતપણું શમે તથા ડપશમેઢે, ત્યાં મિથ્યાત્વની પ્રકૃતિનો ડદય રહેતો નથી. જ્યાં સમકાલે સત્યા સત્ય રૂપ શ્રદ્ધા ઢે. એટલે શ્રદ્ધામાં સાચું સ્વોટું બેઢ ઢે તિહાં જ્ઞાન જાવ ઢે, તે મિશ્ર ધારામાં વહેઢે. અને મિથ્યાત્વ જાવ પણ સમ્યક્ત ધારાથી મિશ્રિત ધારા થકી વહેઢે. જેની ઉત્કૃષ્ટિ સ્થિત અંતર્મુદૂર્ત કાજનીઢે, અથવા જયન્ય એક સમયની ઢે એનું નામ ત્રીજું મિશ્ર નામે ગુણગણું આચાર્યજી કહેઢે. ઇતિ તૃતીય ગુનસ્થાન સમાપ્ત: ૯૫ ॥

દોહરા:— મિશ્ર દશા પૂરન નઈ, કહી યથા મતિ જાણિ; અથ ચતુર્થ ગુનયાન વિધિ, કહોં જિનાગમ સાણિ, ॥ ૯૬ ॥

અર્થ:— મિશ્ર ગુણગણાની જેવી દશા ઢે, તે જેવી પોતાની બુદિ ઢે તેવી રીતેં જાણારૂપ કહી તે સંપૂર્ણ થઈ, હવે શ્રી જિનાગમની શાંષ લઈને ચોથા સમ્યક્ત ગુણ ગણાની વિધિ કહુંબું. ॥ ૯૬ ॥

હવે ચોથા સમ્યક્ત ગુણગણાનું વર્ણન કરેઢે:—અથ સમ્યક્ વર્ણન:—

સવૈયા ઇક્તીસા:— કેઈ જીવ સમકિત પાઃ અર્થ પુદગલ, પરાવર્ત કાલ તાઈ

चोखे होई चित्तके ; कोई एक अंतर मुहूर्तमें ग्रंथि जेदि. मारग उलंघि सुख वेदे मोष वितके ; तातें अंतरमुहूर्तसों अर्ध पुञ्जनों, जेते समें होही तेते जेद समकितके ; जाही समे जाको जब समकित होई सोई, तबहीसों गुन गहे दोष दहे इतके. ॥ ९७ ॥ दोहः— अथ अपूर्व अनवर्त्ति त्रिक, करन करे जो कोइ ; मिथ्या ग्रंथि विदार गुन, प्रगटे समकित सोइ. ॥ ९८ ॥

अर्थः— सम्यक्त पामीने चित्तनो चोखो थईने अर्ध पुदगल परावर्त्त काल ल गण संसारमां रहेले, अने कोईक जीव तो एकज अंतमुहूर्त कालमां मिथ्यात ग्रंथी जेदी समक्त पामीने चारे गतिनो मार्ग उलंघन करी मोक्षरूप वित्तना सुख वेदे, पण संसारमां रहे नही तेथी सम्यक्त पामीने जयन्त्य संसार स्थित एक अंतर मुहूर्तनी ठे अने उत्कृष्ट संसार स्थित अर्ध पुदगल परावर्त्तनी थायले, हवे एटली संसार स्थितिनी वचमां एक एक समयनी वृद्धि करता जेटला ते स्थितिना जेद थाय तेटला सम्यक्तना जेद पामीए ए रीते सम्यक्तना घणा जेद पामिये ; जे समे जेने सम्यक्तनु उदय होय ते समे ते जीव त्यारथी पोताना गुण ग्रहेले ; अने इतके के० ते संसार अवस्थाना दोषनुं दहन करेले. ॥ ९७ ॥ अथ के० यथाप्रवृत्ति करण, अपूर्व करण, अनिवृत्ति करण ते त्रणे करण जे कोई नव्यजीव करे ले त्यां कोईक वखते एक, आयुर्कर्मविना शाते कर्मनी स्थिति अंत कोडा कोमी सागरोपम प्रमाण रहे, त्यारे यथाप्रवृत्ति करण थाय पढी मिथ्यात ग्रंथी जे दवाथी अपूर्वकरण थाय, अने सम्यक्त प्रगटवाथी अनिवृत्तिकरण थाय, जे कोई ए त्रणे करणे करी मिथ्यात ग्रंथी विदारीने सम्यक्त स्वरूप पामे तेज सम्यक्त कहिये

हवे अष्ट प्रकारथी सम्यक्त विवरण करे लेः— अथ अष्टरूप कथनः—

दोहराः— समकित उत्पत्ति चिन्ह गुन, नूषन दोष विनाश ; अतीचार जुत अष्ट विधि, बरनों बिबरन तास ॥ ९९ ॥

अर्थः— सम्यक्तनुं सरूप, १ सम्यक्तनी उत्पत्ति, २ सम्यक्तनुं चिन्ह, ३ सम्यक्तनो गुण, ४ सम्यक्तनुं नूषण, ५ सम्यक्तना दोष, ६ सम्यक्तनो विनाश, ७ सम्यक्तना अविचार, ८ ए सर्व आठ प्रकार थया, तेनो विवरो करुंनुं ॥ ९९ ॥

हवे प्रथम सम्यक्तनुं सरूप कहेलेः— अथ सम्यक्त थयाः—

चोपाईः— सद्य प्रतीति अवस्था जाकी ; दिन दिन रीति गहे समताकी ; ठिन ठिन करे सत्यको साको ; समकित नांउ कहावे ताको ॥ १०० ॥

अर्थः— सत्यमां जेनी प्रतीति ले ते साचानेज सरदहेले, एवी जेनी अवस्थाले

અને દિવસે દિવસે વધતી વધતી ક્રમા નિર્જોનતા પ્રમુખ સમતાની રીત ગ્રહણ કરે. એવું સત્ય કાર્ય પહેલાં કદીન કર્યું, તેથી હવે ક્રુણ ક્રુણમાં સત્યનો સા કો કે ૦ મહા કાર્ય કરે. તે જાવનું નામ સમ્યક્ત કહીએ ॥ ૬૦૦ ॥

હવે સમ્યક્તની ઉત્પત્તિ કહેતે:- અથ ઉત્પત્તિ યથા:-

દોહરા:- કેતો સહજ સુજાવકો, ઉપદેશે ગુરુ કોઈ; ચિદું ગતિસેંતી જીવકોં, સમ્યક્ દરશન હોઈ, ॥ ૬૦૧ ॥

અર્થ:- નદીને કિનારે ઝાડા પાણીના કાંલો આવતા જાતાના ન્યાયથી એટલે સરિહપલ ધોલના ન્યાયથી કોઈને સહજ સ્વજાવમાં જ સમક્તિ ઉપજે, કોઈ ગુરુના ઉપદેશ થકી સમ્યક્ત ઉપજે, જે જીવ ચારે ગતિમાં સચન નિહા કરી રહ્યો હતો તેને જે સમ્યક્ત ઉપજે છે તે એવા એવા પ્રકારથી ઉપજે. ॥ ૬૦૧ ॥

હવે જેથી સમ્યક્ત ઉપજ્યું જાણીએ તે સમ્યક્તનાં લક્ષણ કહેતે:- અથ લક્ષણ યથા

દોહરા:- આપા પર પરચેવિષે, ઉપજે નહિં સંદેહ; સહજ પ્રપંચ રહિત દશા સમક્તિ લક્ષણ એહ ॥ ૬૦૨ ॥

અર્થ:- આત્મા અને આત્માથી બીજાં જે કર્મોદિકના પુજા છે, એટલે બીજા પાંચે ઇચ્છ તેના પરિચય પ્રતીતિમાં, સંદેહ ઉપજે નહીં અને સહજ સજાવમાં આત્મદશા તે માયાની પ્રપંચ રહિતથાય એ સમ્યક્તના લક્ષણ કહિયે ॥ ૬૦૨ ॥

હવે સમ્યક્તના ગુણ કહેતે:- અથ ગુણ યથા:-

દોહરા:- કરુના વઢલ સુજનતા, આતમનિંદા પાઠ; સમતા જગતિ વિરાગતા, ધરમ રાગ ગુણ આઠ ॥ ૬૦૩ ॥

અર્થ:- દયા તથા સર્વેનું હિત વાંઠક પાણું સર્વ સાથે મૈત્રી જાવ રાખવું આત્મનિંદાનું પઠન કરવું, ઇષ્ટ અનિષ્ટ ઉપર સમજાવે રહેવો, દેવ ગુરુની નક્તિ, વૈરાગ્યસમાં જ નિજ્યો થકો રહેવું ધર્મથી રાગ રાખવો. એ સમ્યક્તના આઠ ગુણ છે ॥ ૬૦૩ ॥

હવે સમ્યક્તનાં પાંચ નૂષણ કહે છે:- અથ પંચ નૂષણ યથા:-

દોહરા:- ચિત પ્રજાવના જાવજુત, હેય ઉપાદયવાનિ; ધીરજ હરષ પ્રવીણતા નૂષણ પંચ બચવાનિ ॥ ૬૦૪ ॥

અર્થ:- ચિત કે ૦ જ્ઞાન એટલે જિન શાસનનો જેવી રીતે પ્રજાવ વધે તેવા જાવમાં રહેવું હેય ઉપાદેયનું જ્ઞાનવંત થઈ, ધૈર્યમાં રહેવું, સમ્યક્તપામીને હર્ષ રાખવું, તત્ત્વવિચારમાં પ્રવીણતા રાખવી, એ પાંચ સમ્યક્તનાં નૂષણ બચાવણિ ॥ ૬૦૪ ॥

हवे सम्यक्तना पचीस दोष कहेढे:- अथ पंचवीस दोष यथा:-

दोहरा:- अष्ट माहामद अष्ट मल, षट आयतन विशेष; तीन मूढता संजुगत,
दोष पचीसी एष. ॥ ६०५ ॥

अर्थ:- अष्ट माहामद ठे, अने आठ मल ठे, ठ आयतन विशेष ठे, अने
त्रण मूढता ठे; ए सर्व एकठा करीए तो पचीस दोष थाय. ॥ ६०५ ॥

हवे आठ जातना मद कहेढे:- अथ अष्ट मद यथा:-

दोहरा:- जाति लान कुल रूप तप, बल विद्या अधिकार; इन्हको गरव जु
कीजिये, यह मद अष्ट प्रकार. ॥ ६०६ ॥

अर्थ:- जातिमद, लानमद, कुलमद, रूपमद, तपमद, बलमद, विद्यामद,
तथा अधिकार के० ऐश्वर्यमद ए आठ वस्तुनो जे गर्व करवां तेज आठ प्रकारना
मद कहाढे. ॥ ६०६ ॥

हवे आठ प्रकारना मल कहे ढे:- अथ अष्ट मल कथन:-

चोपाई:- आसंका अस्थिरता वांढा; ममता दृष्टि दशा डुरगंढा; वत्सल रहि
त दोष परजाणे; चित्त प्रजावना मांहि न गाणे. ॥ ७ ॥

अर्थ:- धर्म उपर अने जिनशासन वचन उपर शंका राखे, धर्ममां स्थिरता
नही. स्वर्गादिकनी वांढा धरे, कुटुंबादिकविषे ममत्व जाव राखे, ए धर्म म
लीन ठे एवी डुरगंढा करे, स्वामी वत्सल न करे, पारका दोष प्रकाशे, ज्ञान प्रमु
ख विविध प्रकारनी प्रजावनामां चित्त न राखे. ए आठ मल जाणवा ॥ ७ ॥

हवे ठ आयतन दोष कहेढे ते ठ स्थान मिथ्यात्वना कहेढे:- अथ षडायतनयथा:-

दोहरा:- कुगुरु कुदेव कुधर्म धर, कुगुरु कुदेव कुधर्म; इनकी करे सराहना,
यह षडायतन कर्म. ॥ ८ ॥

अर्थ:- कुगुरुने माननार, कुदेवने सेवनार, कुधर्मने माननार, कुगुरु प्रशंसा,
कुदेव प्रशंसा, कुधर्म प्रशंसा, ए ठएनी प्रशंसा करे ते आयतन कर्म दोष ठे. ॥ ८ ॥

हवे त्रण मूढता दोष कहेढे:- अथ मूढत्रय यथा कथन:-

दोहरा:- देव मूढ गुरु मूढता, धर्म मूढता पोष; आठ आठ षट तीनि मिलि,
ए पचीस सब दोष. ॥ ९ ॥

अर्थ:- सुदेव समजे नही ए पेली मूढता, सुगुरुने समजे नही ए बीजी गुरु
मूढता. सुधर्मने समजे नही ए त्रीजी धर्म मूढता. ए अविद्यानो पोषक ठे ए
रीतें आठ मद, आठ मल, ठ आयतन, त्रण मूढता, सर्व मली पचीस दोष थाय. ए

હવે પાંચ પ્રકાર સમ્યક્તનો નાશ કરે તે કહેહે:- અથ નાશ પંચક યથા:-

દોહરા:- જ્ઞાન ગર્વ મતિમંદતા, નિતુર વચન ઉદગાર; રુઝનાવ આલસ દ સા, નાસ પંચ પરકાર. ॥ ૧૦ ॥

અર્થ:- જ્ઞાનના ગર્વથી, બુદ્ધિની મંદતાથી, કઠણ વચનના ઉદગાર કે ૦ કહેવાથી, રોઝ નાવ ધરવાથી, આલસ પળાથી, એવી રીતે પાંચ પ્રકારે સમ્યક્તનો નાશ થાયહે. હવે દિગંબર સંપ્રદાયથી સમ્યક્તના પાંચ અતિચાર કહેહે:- અથ અતીચારપંચકયથા:-

દોહરા:- લોગ હાસ નય નોગ રુચિ, અગ્રસોચ યિતિ ચેવ; મિથ્યા આગમકી જગતિ, મૃષા દરસની સેવા ॥ ૧ ॥ ચોપાઈ:- અતીચાર એ પંચ પ્રકારા; સમલ કરહિ સ મકિતકી ધારા; દૂષન નૂષન ગતિ અનુસરની; દસા આઠ સમકિતકી વરની ॥ ૨ ॥

અર્થ:- સમ્યક્તની ક્રિયાથી મને લોક હસસે એવો મનમાં નય રાખે, પાંચ ઇં ડિયના વિષયનોગની રુચિ રાખે. આગલ માહારું શું યાજે એવી પોતાની સ્થિતિનું ચિન્તન કરતો રહે. મિથ્યાત દર્શનના જે આગમ સિદ્ધાંત હે તેની નક્કિ કરે, પાંચ મું મિથ્યા દર્શનની સેવા કરે ॥ ૧૧ ॥ એ પાંચ પ્રકારના અતીચાર તે સમ્યક્ત ની ઝજ્જલ ધારાને મલ સહિત કરેહે, એવી દૂષણ ગતિની પાઠલ લાગી અને નૂષણ ગતિને પાઠલ લાગી રહે એ સમકિતની આઠ દશાને વરણી ॥ ૧૨ ॥

હવે જે સાત પ્રકૃતિના ક્લેષ અથવા ઉપશમથી સમ્યક્ત ઉપજે તે કહેહે:-

અથ સમ પ્રકૃતિ યથા:-

દોહરા:- પ્રકૃતિ સાત અબ મોહકી, કહોં જિનાગમ જોઈ; જિન્દ્હકો ઉદે નિ વારિકે, સમ્યક દરશન હોઈ ॥ ૧૩ ॥ સવૈયા ઇકતીલા:- ચારિત મોહકી ચારિ મિથ્યાતકો ત્રીનિ તામેં, પ્રથમ પ્રકૃતિ અનંતાનુબંધી કોહની; બીજી મહામાન રસ નીજી માયા નઈ તોજી, ચોથી મહાલોન દસા પરિગહ પોહની; પાંચઈ મિથ્યાત મ તિ ઠઠી મિશ્ર પરનતિ, સાતઈ સમેં પ્રકૃતિ સમકિત મોહની; એઈ ષટ વિંગવનિ તાસી એક કુતિયાસી, સાતો મોહપ્રકૃતિ કહાવે સત્તા રોહની ॥ ૧૪ ॥

અર્થ:- હવે મોહનીયની સાત પ્રકૃતિ શ્રી જિનેશ્વરનો આગમ જોઈ કહુંબું. જે સાત પ્રકૃતિનો ઉદય નિવારવાથી સમ્યક્ત દર્શન પ્રગટ થાયહે ॥ ૧૩ ॥ મોહની કર્મના બે જેદ હે:- એકતો ચારિત્ર મોહના, બીજી મિથ્યાદર્શન મોહની, તેમાં ચારિત્ર મોહનીયની ચાર પ્રકૃતિ, અને મિથ્યા દર્શન મોહનીની ત્રણ પ્રકૃતિ મલી સાત પ્રકૃતિ હે; તેમાં પ્રથમ પ્રકૃતિ અનંતાનું બંધી કોહની કે ૦ ક્રોધની, બીજી પ્રકૃતિ મ હા અનિમાનના રસમાં નીનો થકો રહે તે અનંતાનુબંધી માન, અને ત્રીજી પ્ર

કૃતિ મહામાયામય તે અનંતાનુબંધી માયા, ચોથી પ્રકૃતિ મહાલોચ દશામાં પ
રિગ્રહની પોષણ કરનાર એ અનંતાનુબંધી લોચ, પાંચમી પ્રકૃતિ મિથ્યાત મોહ
ની, ઠગી પ્રકૃતિ મિશ્રપરિણામ એટલે મિશ્ર મોહની, સાતમી પ્રકૃતિ જે છે તે
પહેલી ઠગ પ્રકૃતિનું સમ થયો એટલે દબાઈ ગઈ તે સાતમી સમ્યક્ત મોહની જાણ
વી, એમાં ધુરલી ઠ પ્રકૃતિતો વિંગવનિતાસી કે વાઘણી જેવી છે એની ગૈલ લાગી તો
કાંઈ ટૂટતી નથી, અને એક સાતમી પ્રકૃતિ કુતિયાસી કે કુનાર્યા જેવી છે તેનોપણ
નરોસો નથી એ સાતે મોહનીયની પ્રકૃતિ તે જીવના સદ્જાવની રોકનાર છે. ॥ ૧૪ ॥

હવે સાતે પ્રકૃતિથી સમ્યક્તના જેદ ઉપજે તે કહે છે:— અથ સમ્યક્ત જેદ કથન

ઉપ્પય ઠંદ:— સાત પ્રકૃતિ ઉપસમહિ, જાસુ સો ઉપસમ મંદિત ; સાત પ્રકૃતિ
ઠય કરન, હાર ઠાયકી અર્થમંદિત; સાતમાંહિ કબુ ષિપહિ, કબુક ઉપસમ કરિ રકે;
સો ઠય ઉપસમવંત, મિશ્ર સમકિત રસ ચરકે; ષટ પ્રકૃતિ ઉપશમ્ વા ષિપ્, અથ
વા ઠય ઉપશમ કરે; સાતઈ પ્રકૃતિ જાકે ઉદય, સો વેદક સમકિત ધરે ॥ ૧૫ ॥

અર્થ:— જેને એ સાત પ્રકૃતિ ઉપસમી જાય તેતો ઉપસમી, પંદિત કે જ્ઞાતા હોય તેનું
નામ ઉપશમ સમ્યક્ત કહીએ; અને જે એ સાતે પ્રકૃતિનો ક્ષય કરનાર હોય તેને ક્ષા
યકી કહીએ, તે અર્થમંદિત જ્ઞાયક સમ્યક્ત હોય, વળી એ સાતે પ્રકૃતિમાં કંઈ સ્વપાવે,
કંઈ ઉપશમાવી રાખે. તેતો ઉપશમ લક્ષણ સહિત, તેમાં મિશ્રરૂપ સમ્યક્ત રસને ચા
ખે, એ સાતો પ્રકૃતિમાં ઠ પ્રકૃતિ ઉપશમે અને સાતમી સમ્યક્ત મોહનીય તો પ્રકૃતિ ક
દય આવી વેદે છે. અથવા ઠ પ્રકૃતિ ક્ષય થઈ છે અને સાતમી વેદે છે. અથવા ઠ પ્ર
કૃતિમાં કોઈ પ્રકૃતિનો ક્ષય થયો છે. અને કોઈનો ઉપશમ થયો છે, અને સા
તમી પ્રકૃતિ વેદે છે તે વેદક સમ્યક્ત ધારી કહીએ ॥ ૧૫ ॥

હવે સર્વે સમ્યક્તના નવ જેદ કહે છે:— અથ નવવિધિ સમ્યક્ત વર્નન:

દોહરા:— ઠય ઉપસમ બરતે ત્રિવિધ, વેદક ચાર પ્રકાર; ઠાયક ઉપશમ જુગ
લયુત, નૌધા સમકિત ધાર ॥ ૧૬ ॥

અર્થ:— ક્ષયોપશમસમકિત ત્રણ પ્રકારનો વર્તે છે. વેદક સમ્યક્તના ચાર પ્રકાર
છે, ક્ષાયક સમ્યક્તનો એક પ્રકાર છે અને ઉપશમ સમ્યક્તનો એક પ્રકાર, એ ક્ષાયકને
ઉપશમ બેઠુના મલવાથી સર્વ મલી નવ પ્રકારનો સમ્યક્તધારી થાય ॥ ૧૬ ॥

હવે ક્ષયોપશમ સમ્યક્તના ત્રણ પ્રકાર કહે છે:— અથ ક્ષયોપશમ ત્રિયથા:—

દોહરા:— ચારિ ષિપહિ ત્રય ઉપસમહિ, પણ ષય ઉપસમ દોઈ; પૈ ષટ ઉપસમ
એક યોં, ષય ઉપસમ ત્રિક દોઈ ॥ ૧૭ ॥

અર્થ:-સાતે પ્રકૃતિમાં અનંતાનુબંધીની ચોકડી સ્થપી ગઈ છે, અને ત્રણ દર્શન મોહની ઉપસમી છે, તેને કૃયોપશમ સમ્યક્ત કહીએ. અથવા ચાર અનંતાનુબંધી અને મિથ્યાત મોહની એ પાંચ પ્રકૃતિ કૃય ગઈ છે, અને બે ઉપશમી છે, તેને પણ કૃયોપશમ સમ્યક્ત કહીએ, અથવા મિશ્ર મોહની લગણ ૮ પ્રકૃતિ કૃય ગઈ, અને સાતમી ઉપશમાવી છે, તો પણ કૃયોપશમ સમ્યક્ત કહીએ, એમ ત્રણ પ્રકારે કૃયોપશમ સમ્યક્ત થાય. હવે કૃયોપશમ સહિત સમ્યક્ત મોહની વેદવાચી જે કૃયોપશમ વેદક નીપજે છે તે ના બે પ્રકાર છે:- અથ કૃયોપશમ વેદક દિક યથા કથન:-

દોહરા:- જ્યાં ચાર પ્રકરતી પિપહિં, છે ઉપસમ ૬૦ વેદ : ૫૫ ઉપસમ વેદ ૬૦ દશા, તાસુ પ્રથમ ચદ્ર જેદ. ॥ ૧૮ ॥ પંચ પિપે ૬૦ ઉપસમ, ૬૦ વેદે જિહિ તૌર, સો ૫૫ ઉપસમ વેદકી, દશા હુતિય ચદ્ર ઓર ॥ ૧૯ ॥

અર્થ:- જ્યાં અનંતાનુબંધી ચાર પ્રકૃતિ કૃય થાય છે. અને મિથ્યાત મિશ્ર એ બે પ્રકૃતિ ઉપશમે છે. અને એક સમ્યક્ત મોહની વેદે છે. આવી દશામાં જે કૃયોપશમ સહિત વેદક સમકિત થયો છે. તેનો આ પ્રથમ જેદ છે. ॥ ૧૮ ॥ વલી જ્યાં ચાર અનંતાનુબંધી અને મિથ્યાત મોહની એ પાંચ પ્રકૃતિ સ્થપી છે, અને એક મિશ્ર મોહની ઉપશમી છે. અને એક સમ્યક્ત મોહની વેદે છે. ત્યારે કૃયોપશમ સહિત વેદક સમકિતની આ બીજી દશા થઈ. ॥ ૧૯ ॥

હવે જે ક્ષાયિક સહિત વેદક છે:- અને ઉપસમ સહિત વેદક છે. તેનો પ્રકાર કહે છે:-

અથ ક્ષાયિક વેદક ઉપશમ વેદક યથા કથન:-

દોહરા:- ૫૫ ષટ વેદે એક જો, ક્ષાયિક વેદક સોડ, ષટ ઉપસમ ૬૦ પ્રકૃતિ વિદ, ઉપસમ વેદક હોડ. ॥ ૨૦ ॥ ક્ષાયિક ઉપસમકી દશા, પૂરવ ષટ પદ માંહિ, કહી પ્રગટ અવ પુનરુક્તિ, કારન બરની નાંહિ. ॥ ૨૧ ॥

અર્થ:- જ્યાં ચારે અનંતાનુબંધી અને મિથ્યાત મોહની મિશ્ર મોહની ૭ પ્રકૃતિ સ્થપી છે. અને એક સમ્યક્ત મોહની વેદે છે, ત્યારે ક્ષાયિક વેદક સમ્યક્ત કહિયે, અને એ જે પૂર્વે ૮ પ્રકૃતિ કહી તે જેણે ઉપશમાવી છે, અને એક સમ્યક્ત મોહનીય વેદે છે, ત્યારે ઉપશમ વેદક સમ્યક્ત કહિયે. ॥ ૨૦ ॥ કૃયોપશમ નામે જે સમ્યક્ત કહીએ, તેની દશા તો પાઠલા ષટપદ કે ૦ ઉપય હંદમાં કહી છે, તેમાં એ સાતમાં કંઈક ઉપશમ કરી રાખે, એવું પ્રગટ કહેલું છે. તેથી આંહિ ફરી કહેવાયાથી પુનરુક્તિ દોષ લાગે તે કારણથી ફરી વરણવી નથી. ॥ ૨૧ ॥

હવે સમ્યક્તના મૂળ જેદ ચાર અને ઉત્તર જેદ નવ છે તે કહેહે:- અથ જેદ વિવરન:-
 દોહરા:- ષય ઉપસમ વેદક ષિપક, ઉપસમ સમકિત ચ્યારિ; ત્રીન ચ્યારિ ૬ક ૬
 ક મિલત, સઘ નવ જેદ વિચારિ. ॥ ૧૨ ॥

અર્થ:- ક્ષયોપશમ સમ્યક્ત, વેદક સમ્યક્ત, ક્ષાયક સમ્યક્ત, ઉપશમ સમ્યક્ત, એવા મૂળ
 ચાર જેદ સમકિતના થયા. વળી ક્ષયોપશમના ત્રણ જેદ, વેદકના ચાર જેદ અને ક્ષાય
 કનો એક જેદ, ઉપશમનો એક જેદ, એ સર્વ મળી સમકિતના નવ ઉત્તર જેદ થયા.
 હવે નિશ્ચયાદિક સમ્યક્તની વ્યવસ્થા કહેહે:- અથ નિશ્ચે વ્યવહાર સામાન્યવિશેષ:-

સોરઠા:- અથ નિહચે વિવહાર, અરુ સામાન્ય વિશેષ વિધિ; કહોં ચ્યારિ પરકા
 રિ, રચના સમકિત જૂમિકી. ॥ ૧૩ ॥ સવૈયા ૬કતીસા:- મિથ્યા મતિ ગાંઠિ જેદ
 જગી નિરમલ જ્યોતિ, જોગસોં અતીત સોતો નિહચે પ્રવાનિયે; વહે હંદ દસાસોં
 કહાવે જોગ મુડા ધરે, મતિ શ્રુતિ જ્ઞાન જેદ વિવહાર માનિયે; ચેતના ચિહન પહિ
 ચાન આપપર વેદે, પૌરુષ અલપ તાતે સમાન બસવાનિયે; કરે જેદાજેદકો વિચાર વિસ
 તારૂપ હેય ગેય ઉપાદેયસોં વિશેષ જાનિયે. ॥ ૧૪ ॥ સોરઠા:- યિતિ સાગર તે
 તીસ, અંતર મુદુરત એક વા; અવિરતિ સમકિતિ રીસ, યહ ચતુર્થ ગુન થાન ઇતિ ૧૫

અર્થ:- હવે નિશ્ચેથી અને વ્યવહારથી સામાન્ય વિશેષપણો કહેહે સમ્યક્તની જૂમિ
 ની ચાર પ્રકારની રચના છે તે કહેહે. ॥ ૧૩ ॥ પ્રથમ મિથ્યાત ગ્રંથી જેદિને જે આ
 ત્માની નિર્મલ જ્યોતિ જાગી છે. અને જે જ્યોતિ મન, વચન, કાયાના જોગથી અ
 તીત છે તેતો સમ્યક નિશ્ચેનયથી પ્રમાણ કરીએ. બીજું તે સમ્યક ૬૬ દશાથી વ
 ર્તમાન થાય છે. એટલે બહુ વિકલ્પથી ધામધૂમ દશાથી વર્તે છે. ત્યારે તો એવું કહે
 વાય છે કે એ જોગ મુડા ધારી છે આ મતિ જ્ઞાની છે. આ શ્રુત જ્ઞાની છે. એવા જેદ
 વ્યવહારનયથી માનિયે છે ત્રીજું એ આત્માના ચેતનારૂપ ચિન્હ કે ૦ લક્ષણ જાણી
 ને આત્મ ડવ્ય અને પરડવ્યને વેદે છે. પરંતુ અંતરાયના ઉદયથી પુરુષ પરાક્રમ
 અલ્પ છે. એટલે અવિરતિ છે. તેથી એ સામાન્યપણે સમ્યક્ત કહીએ, ચોથું ગુણ
 અને ગુણિનો જેદાજેદ વિચાર વિસ્તારરૂપ કરે જેમ આત્મા ગુણિને જ્ઞાનાદિક ગુ
 ણ છે. તેના જેદાજેદનો વિચાર કરવો એવા હેય જ્ઞેય ઉપાદયનો વિચાર રાખવો
 એ વિશેષપણે સમ્યક્ત જાણિએ. ॥ ૧૪ ॥ અવિરત સમ્યક્તની ઉત્કૃષ્ટિ તેત્રીસ સા
 ગરોપમ સ્થિતિ અથવા જગન્યથી એક અંતર મુદૂર્તની સ્થિતિ હોય, અવિરતિ સમ્ય
 ક્તની રહસ્ય મર્યાદા એ બે પ્રકારેં હોય, એ ચોથું ગુણસ્થાનક સમાપ્ત થયું. ॥ ૧૫ ॥

हवे पांचमां गुणस्थानकना विवरणनो आरंज करेढे:-अथ पंचमगुणस्थानक आरंज दोहरा:- अब बरनो इक्कीस गुंन, अरु बावीस अजण्य; जिन्हके संग्रह त्या गसों, सोहे श्रावक पण्य. ॥ १६ ॥

अर्थ:- तेमां प्रथम पांचमा गुणस्थानक लायक श्रावकना एकवीस गुण कहुंहुं. अने बावीस अजण्य ठे ते कहुंहुं जे गुणने संग्रह करवाथी अने जे अजण्यने त्यागवाथी श्रावकनो पक्ष गुणसंग्रहीत शोनायमान थाय ते कहुंहुं. ॥ १६ ॥

हवे श्रावकना एकवीस गुणनां नाम कहेढे:-अथ श्रावक इक्कीसगुन कथन:-

सर्वैया इक्कीसा:- लज्जावंत दयावंत प्रसंत प्रतीतवंत परदोषकों टकैया पर उपगारी है; सोम दृष्टि गुन ग्राही गरिष्ठ सबकों इष्ट मीष्ट पक्षी मिष्टवादी दीर्ग विचारी है; विशेषज्ञ रसज्ञ कृतज्ञ तज्ञ धरमज्ञ, नदीन न अजिमानी मध्य विवहारी है; सहजै विनीत पाप क्रियासों अतीत एसो. श्रावक पुनीत इक्कीस गुन धारी है. ॥ १७ ॥

अर्थ:- लज्जावंत १, दयावंत २, संतमूर्ति ३, प्रतीतवत ४, परदोषनो टांकनार ५, परउपकारी ६, सोमदृष्टि ७, गुणग्राहक ८, गुरुवाई ९, सर्वनो वल्लन १०, सिष्टाचारनुं पक्षी ११, मिष्टवचन बोलनार १२, उंमो विचार विचारे १३, विशेष ज्ञाननो जाणनार १४, शास्त्ररस जाणनार १५, करेजा उपकारने जाणे १६, ते उपकारने जाणे १७, धर्मने जाणनार १८, अदीनपणुं ग्रहे अजिमानी रहे नही १९, एवा मध्यम वेहेवारमां रहे. के जेथी सहज स्वभावे विनयवंत होय २०, अने पापक्रिया थी रहित होय २१, एवा पवित्र श्रावक एकवीस गुणना धरनार थाय. ॥ १७ ॥

हवे जघन्य श्रावकने बावीस वस्तु अजण्य ठे:-अथ बावीसअजण्य वर्नन:-

कवित्त ठंद:-उंरा घोरवरा निसजोजन, बहु बीजा वेंगन संधान; पीपर वर उंबरि कतुंबरी, पाकर जोफल होइ अजान; कंद मूल माटी विष आमिष, मधु माषन अरु मदिरापान; फल अति तुष्ट तुसार चलित रस, जिनमत ए बावीस अणान. ॥ १८ ॥

अर्थ:- गमोरा हेमा करहा १, काचा धोलना वमा २, रात्री नोजन ३, बहु बीज फल ते दाडम प्रमुख ४, वेगण ५, अथाणुं पाणीमाहेलो ६, पीपलनी पीपी ७, वमवृद्धना फल ८, धोलरना फल ९, कतुंबरनां फल १०, पाकरीनां फल ११, अजाण्यांफल १२, कंदमूलनी जाति सर्व १३, माटीनीजाति १४, अफीमप्रमुख १५, मांस १६, मधु १७, मांखण १८, मदिरापान १९, बहु तुष्ट फल काचुं फल २०, ह्रीम २१, जेनो वर्ण, रस, गंध, स्पर्श फरी गयो होय ते चलित रस २२, ए बावीस वस्तु श्री जिनेश्वरना मत धारीने अजण्य ठे. ते खावी नही ॥ १८ ॥

दोहरा:- अब पंचम गुन थानकी, रचना वरनो अब ;

जामे एकादश दशा, प्रतिमा नाम विकल्प. ॥ २९ ॥

अर्थ:- हवे देशविरतीनामें पांचमा गुनथानकी रचना अल्पमात्र वर्णवुं बुं संक्षेपमात्र करीने ते गुणथानमां अग्यार प्रतिमा धारी ठे प्रतिमा एवुं नाम चारित्र विकल्पनुं ठे. २९

हवे अगीआर प्रतिमाना यथार्थनाम कहेठे:- अथ एकादश प्रतिमा नामकथन सवैया इकतीसा:- दंसन विशुद्धकारी बारह विरतधारी सामायक चारी पर्व पो सह विधि वहे ; सचित्तको परिहारी दिवा अपरस नारी, आठो जाम ब्रह्मचारी नि रारंजी ठहै रहे ; पाप परिग्रह ठंमे पापकी न शिक्षा मंमे, कोउ याके निमित्त करे सो वस्तु न गहे ; एते देस व्रतके धरैया समकित्ती जीव, ग्यारह प्रतिमा तिन्हे जगवंतजी कहे ॥ ३० ॥

अर्थ:- दर्शन विशुद्धनी करनारी दर्शन प्रतिमा. १, बारे व्रतनी धरनारी विरति प्रतिमा. २, जहां सामायकनो उच्चार ठे ते सामायक प्रतिमां. ३ जहां पर्व आव्याथी पोसह करवो ते पोसहप्रतिमा. ४, जहां सचित्त वस्तुनो परिहार कहियें ते सचित्त परिहार प्रतिमा. ५, ज्यां दीवसे स्त्री स्पर्श न करवो ते दिवस अस्पर्श प्रतिमा. ६, आठे प्रहर ब्रह्मचर्यमां रहेवुं ते ब्रह्मचर्य प्रतिमा. ७, सर्व आरंजनो जिहां त्याग करवो ते निरारंजी प्रतिमा. ८, परिग्रहने त्यागवो ते परिग्रह त्याग प्रतिमा, ९, ज्यां पापोपदेश न देवुं ते पापोपदेश त्याग प्रतिमा. १०, कोई आपणा निमित्त आहारादिक वस्तु करे तेले नही ते उद्देशिक त्याग प्रतिमा. ११, ए अगीयार प्रकारे करीने देश विरत धारी सम्यक्ति जाव कहा ठे तेनी आ इग्यार प्रतिमारूप प्रतिज्ञा जगवंतजी कहे ठे ॥ ३० ॥

हवे ए प्रतिमानो अर्थ कहेठे:- अथ प्रतिमा कथन:-

दोहरा:- संयम अंस जग्यो जहां, जोग अरुचि परिणाम; उदे प्रतिज्ञाको जयो, प्रतिमा ताको नाम. ॥ ३१ ॥

अर्थ:- जहां संयम चारित्रनो अंस जाग्यो, अने जोग अरुचिना परिणाम थया, त्यां कोई प्रतिज्ञानो उदय थयो तेनुं नाम प्रतिमा कहीए. ॥ ३१ ॥

हवे प्रथम दर्शन प्रतिमानुं विवरण करेठे:- अथ प्रथम प्रतिमा यथा:-

दोहरा:- आठ मूलगुण संग्रहे, कुवसन क्रिया न कोइ; दर्शन गुन निर्मल करे ; दर्शन प्रतिमा सोइ ॥ ३२ ॥

अर्थ:- आंही पेहेला कहा ठे करुणा वत्सल सुजनता इत्यादिक सम्यक्तना आठ मूल

ગુણ ઢે તેનો સંગ્રહ કરે, જ્યાં સાતે વ્યસનની ક્રિયા નથી એવા સમ્યક્ત દર્શનના ગુણ નિર્મલ કરે, તેજ દર્શન પ્રતિમા કહીં શ્વાં વ્રત નથી એનો કાલ એક માસનો ઢે ॥ ૩૧ ॥

હવે બીજી પ્રતિમાનો વિવરો કહેઢે:- અથ ત્રિતીય પ્રતિમા યથા:-

દોહરા:- પંચ અનુવ્રત આદરે, ત્રીણ ગુણ વ્રત પાલ; સિદ્ધા વ્રત ચારોં ધરે, યદ્ વ્રત પ્રતિમા ચાલ. ॥ ૩૨ ॥

અર્થ:- પાંચ અણુવ્રત, ત્રણ ગુણવ્રત અને સામાયક ધારે ૧, પોસહ ધારે ૨, દેશાવગાસગ કરે ૩, અતિથિ સંવિજાગ કરે તથા ચાર શિદ્ધાવ્રત ધારે, તે વ્રત પ્રતિમા જાણવી તેનો કાલ ઢે મહીનાનો ઢે. ॥ ૩૩ ॥

હવે ત્રીજી સામાયક પ્રતિમાનો વિવરો કહેઢે:- અથ તૃતીય પ્રતિમા યથા:-

દોહરા:- દર્વજાવ વિધિ મંજુગત, દિયે પ્રતિજ્ઞા ટેક; તજિ મમતા સમતા ગદે, અંતર મુદુરત એક. ॥ ૩૪ ॥ ચોપાઈ:- જો અરિમિત્ર સમાન વિચારે, આરત રૂડ કુધ્યાન નિવારે; સંજમસહિત જાવના જાવે; સો સામાયકવંત કહાવે. ॥ ૩૫ ॥

અર્થ:- દશ દોષ વચનના ટાલવા, બાર દોષ કાયાના ટાલવા, એ ડ્વ્યવિધિ અને દશ દોષ મનના ટાલવા તે જાવવિધિ જાણવી, તેણે કરીને સંયુક્ત; અને હયા માં એક શો આઠ પંચપરમેષ્ટી મંત્રનો સ્મરણ લાગો રહે. એમ બીજી પણ કોઈ પ્રતિજ્ઞા ની ટેક રાખીને, મમતા તજીને, સમતા ગ્રહણ કરવી, એમ એક અંતરમુદૂર્ત કાલ પર્યંત સામાયક ચારિત્ર થાય ॥ ૩૪ ॥ જે કોઈ શત્રુ મિત્રને સમાન વિચારે, આ નિધ્યાન રોડધ્યાનનું નિવારણ કરે, પંચ સંવર સહિત થાય, બાર જાવના જાવે, તેજ સામાયકધારી શ્રાવક કહિણ; એ ત્રીજી પ્રતિમા ત્રણ માસની હોય ॥ ૩૫ ॥

હવે ચોથી પોસહ પ્રતિમાનો વિવરો કહેઢે:- અથ ચતુર્થ પ્રતિમા યથા:-

દોહરા:- સામાયક કીસી દસા, ચાર પહર જોં હોડ;

અથવા આઠ પહર રહે, પોસહ પ્રતિમા સોડ. ॥ ૩૬ ॥

અર્થ:- જે પૂર્વે સામાયકની દશા કહીં ઢે તેવી દશા ચાર પ્રહર જાગી હોય, અથવા તેવી દશા આઠ પ્રહર જાગે રહે, તેજ પોસહ પ્રતિમા ધારી શ્રાવક કહીં, એ ચાર માસની પ્રતિમા જાણવી શ્વાં આઠમ ચવદશ અમાસ પૂનમને દહાડે તથા પર્વદિન આવેથી પોસહ કરે ॥ ૩૬ ॥

હવે પાંચમી સચિત્ત પરિહાર પ્રતિમાનો વિવરો કહેઢે:- અથ પંચમી પ્રતિમા યથા:-

દોહરા:- જો સચિત્ત જોજન તજે, પીવે પ્રાસુક નીર;

સો સચિત્ત ત્યાગી પુરુષ, પંચ પ્રતિજ્ઞાગીર ॥ ૩૭ ॥

અર્થ:- જે સચિત્ત જોજનનો ત્યાગ કરે અને ફાસુ જલ પીએ, એ રીતે જે પુરુષ સચિત્ત વસ્તુનો ત્યાગ કરે એ પેહેલી પ્રતિમાથી એટલી વધતી, ક્રિયા કરે તેતો પાંચમી પ્રતિમાનો ધરનાર જાણવું એ પ્રતિમા પાંચ માં સુધી રહે. ॥ ૩૭ ॥

હવે ઠઠી બ્રહ્મચર્યપ્રતિમાનો વિવરો કહેઢે:- અથ પઠ્ઠી પ્રતિમા યથા:-

ચોપાઈ:- જો દિન બ્રહ્મચર્યવ્રત પાલે; નિથિ આપે નિસિ ઘૌસ સંજાલે;
ગઢિ નૌવામી કરે વ્રત રહ્યા; સો ષટ પ્રતિમા સાધક અઢ્યા. ॥ ૩૮ ॥

અર્થ:- સચિત્તનો પરિહારિ તો પ્રથમનીજ રીતે ઢે. અને દિવસે બ્રહ્મચર્ય વધારે પાલે. અને પંચમી પર્વ આવે દીવસરાત્રમાં એટલે આવ પ્રહર બ્રહ્મચર્ય પાલે તિહાં નવવાડે કરીને બ્રહ્મચર્યવૃત્તની રહ્યા કરે. તે પુરુષ ઠઠી પ્રતિમાનો સાધનહાર હોય તે ઢમાસ લગણની જાણવી ॥ ૩૮ ॥

હવે સાતમી બ્રહ્મચર્ય પ્રતિમાનો વિવરો કહે ઢે:- અથ સપ્તમી પ્રતિમા યથા:-

ચોપાઈ:- જો નવવાડિ સહિત વિધિ સાધે; નિશિદિન બ્રહ્મચર્ય આરાધે; સો સપ્તમ પ્રતિમાધર જ્ઞાતા; શીજ શિરોમનિ જગત વિખ્યાતા ॥ ૩૯ ॥

અર્થ:-જે શ્રાવક નવવાડ સહિત જે બ્રહ્મચર્યવૃત્તની વિધિ ઢે. તે વિધિયેં જ રાત દિવસ બ્રહ્મચર્યને આરાધતો રહે. અને જે આગલ ઢ પ્રતિમાની ક્રિયા કહી ઢે તેને તો લીધોજ રહ્યો ઢે. એવો જે શ્રાવક ઢે. તેતો સાતમી બ્રહ્મચર્ય પ્રતિમાનો ધરનાર જ્ઞાની પુરુષ શીજ શિરોમણિ જગતમાં પ્રખ્યાતિ પામેલો જાણવો ॥ ૩૯ ॥

હવે આંઢી પ્રસંગથી નવ વાડનો વિવરો કહે ઢે:- અથ નૌવાડિ યથા:-

કવિત્તંઢ:- તિયથલવાસ પ્રેમરુચિ નિરખન, દેપરીઢ જાખન મધુવેન; પૂરવનો ગકેલિ રસચિંતન, ગુરુ આહાર લેત ચિત્તચેન; કરિ સુચિત્તન સિંગાર બનાવત, તિયપ રજંક મથ્યસુખસેન; મનમથ કથા ડદરિ જરિ જોજન, એ નવવાડિ જાન મતજેન ॥ ૪૦ ॥

અર્થ:- જ્યાં સ્ત્રીઢ વસે ત્યાં વાસન કરવો, પ્રેમરુચિ રાખીને સ્ત્રીના અંગોપાંગ દે લેવાનહીં, દૃષ્ટિદોષનું નિવારણ કરીને. આડું પડડું આપીને સ્ત્રીના મધુર વચન સાં જલે નહીં, પૂર્વ કાલમાં જે જોગ ક્રીડા કરી હોય તેનો રસ ચિંતવે નહીં, ચિત્ત ના ચેનને અર્થે ઘૂતાદિક સહિત ગરિષ્ઠ આહાર લેનહીં, સ્નાન મંજનથી શરીરને પવિત્ર કરીને શૃંગાર શોજા સજે નહીં, સ્ત્રીને સુવાના પલંગમાં સુખસેન કરે નહીં, મનમથ જે કંઢર્પ તેની કથા કહે નહી, પેટ જરીને જોજન ન કરે, એ નવ વાડો જૈન મતમાં જાણવી એ બહુજ આનંદ કારી ઢે ॥ ૪૦ ॥

હવે આઠમી નિરાંત પ્રતિમાનો વિવરો કહે છે:— અથ અષ્ટમી પ્રતિમા યથા:—
 દોહરા:— જો વિવેક વિધિ આદરે, કરે ન પાપારંજ; સો અષ્ટમ પ્રતિમા ધની,
 કુગતિ વિજે રત યંત્ર ॥ ૪૧ ॥

અર્થ:— જે કોઈ શ્રાવક પાઠલી સર્વ ક્રિયા કરતો થકો વિવેક સહિત વિધિ
 વિશેષ આદરે, અને પાપનો આરંજ પોતાના હાથે ન કરે તેતો આઠમી નિરાંત
 પ્રતિમાનો ધરનાર શ્રાવક કુગતિના વિજયનો રણયંત્ર રૂપ થઈ રહ્યો છે ॥ ૪૧ ॥

હવે નવમી પરિગ્રહ પ્રતિમાનો વિવરો કહે છે:— અથ નવમી પ્રતિમા યથા:—
 ચોપાઈ:— જો દસયા પરિગ્રહકો ત્યાગી; સુખ સંતોષ સહજ વૈરાગી; સમરસ
 ચિંતિત કિંચિત ગ્રાહી; સો શ્રાવક નો પ્રતિમા વાહી ॥ ૪૨ ॥

અર્થ:— જે નવવિધ પરિગ્રહનો ત્યાગી હોય, સુખ સંતોષ સહિત વૈરાગી હોય, ઓ
 પશ્ચમરસથી નીજ્યો રહેતો હોય, કિંચિત ગ્રાહી કહેતાં કંઈએક અસન વશનનુ ગ્રહણ
 કરનારો હોય અને બીજી ક્રિયા સર્વે આઠમી પ્રતિમાની પરેં હોય, તે શ્રાવક નવ
 મી પ્રતિમાનો ધરનાર હોય એ પ્રતિમા નવમાસ લગી રહે ॥ ૪૨ ॥

હવે દસમી પાપોપદેશ ત્યાગ પ્રતિમા કહે છે:— અથ દસમી પ્રતિમા યથા:—
 દોહરા:— પરકોં પાપારંજકો, જો ન દેડ ઉપદેશ; સો દશમી પ્રતિમાસહિત, શ્રા
 વક વિગત કલેશ. ॥ ૪૩ ॥

અર્થ:— નવમી પ્રતિમા લગણ ગૃહ કુટુંબ પરિવારને પાપનો ઉપદેશ આપે પણ
 આદીં પાપારંજનો ઉપદેશ ત્યાગે તે શ્રાવકને દશમી પ્રતિમાસહિત જાણિયે તેજ
 શ્રાવક ક્લેશ રહિત થયો એમ જાણવું. ॥ ૪૩ ॥

હવે અગ્યારમી ઉચિતગ્રાહી પ્રતિમાનો વિવરો કહે છે:— અથ અગ્યારમી પ્રતિમા યથા
 ચોપાઈ:— જો સુભંદ વરતેં તજિ મેરા, મઠમંપમહિં કરે વસેરા; ઉચિત અ
 હાર ઉદંમ વિહારી; સો એકાદશ પ્રતિમા ધારી. ॥ ૪૪ ॥

અર્થ:— જે આપણાં ઘર બાર મેરા ઠાંમીને સ્વભંદ વર્તે, અને મઠ મંપમાં વાસ
 કરે, આધાર્કર્મ આહાર ત્યાગે, યોગ્ય આહાર લે અને ઉદંમ વ્યવહારી થઈ સાધુ જે
 વું થાય, તે અગીઆરમી પ્રતિમાનો ધરનાર થાય એ શ્રાવકની કરણી છે. ॥ ૪૪ ॥

હવે અગ્યારમી પ્રતિમાની વ્યવસ્થા કહે છે:— અથ એકાદશ પ્રતિમા યથા:—
 દોહરા:— એકાદશ પ્રતિમા દશા, કહી દેશવ્રત માંહિ; વહી અનુક્રમમૂલસોં,
 ગહી સુ તૂટી નાંહિ ॥ ૪૫ ॥

અર્થ:— એ અગીઆર પ્રતિમાની દશા પાંચમાં દેશવિરતિ ગુણસ્થાનકમાંહે ક

ही हवे प्रथमथी जे आगलनी प्रतिमाओ ग्रहण करेली ठे तेना अनुक्रमे प्रहीज रह्यो ठे पण तेथी बुटो नथी अने चढति चढति क्रिया करतो रहेले॥

हवे अग्यार प्रतिमा धारीमां जघन्य, मध्यम, उत्कृष्ट, दशा कहेले:-

अथ जघन मध्यम उत्कृष्ट कथन:-

दोहरा:- षट प्रतिमा ताई जघन, मध्यम नव परजंत; उत्तम दशमी ग्यार मी, इति प्रतिमा विरतंत ॥ ४६ ॥

अर्थ:- ठी दिवश ब्रह्मचर्य प्रतिमा लगण जघन्य श्रावक होय, अने नवमी परिग्रह त्याग प्रतिमा लगण मध्यस्थ श्रावक थाय, दशमी अग्नीआरमी प्रतिमानो धणी उत्तम श्रावक होय एटले प्रतिमानुं वृत्तांत कहुं इति प्रतिमा अधिकार समाप्त

हवे पांचमां गुणस्थाननी स्थिति कहेले:- अथ पंचम गुणस्थानक स्थिति:-

चोपाई:- एक कोटि पूरव गनिजीजें; तामें आठ वरप घट कीजें; यह उत्कृष्ट काल स्थिति जाकी, अंत मुहुर्त्त जघन्य दसाकी ॥ ४७ ॥

अर्थ:- एक कोटि पूर्ववर्षनी संख्या कीजे तेमां आठ वर्ष घटानीए पठी जे वर्ष रहे ते देश व्रति गुणस्थानकनी उत्कृष्ट कालस्थिति जाणवी, अने आदेशव्रति गुणस्थाननी जघन्यदशानी स्थिति एक अंतर्मुहुर्त्त कालमांन होय ॥ ४७ ॥

हवे एक पूर्वकालनी वर्षसंख्या कहेले:- अथ पूर्वसंख्या कथन:-

दोहरा:- सत्तरि लाख करोड मिति, ठप्पन सहस करोडि; एते वरप मिलाइ करि, पूरव संख्या जोडि. ॥ ४८ ॥

अर्थ:-सिंतेरलाख कोटि वर्ष एटली मिती के० प्रमाणता उपर ठप्पन हजार कोटि वर्ष मेलवीयें तेवारें पूर्वकालनी जोमिना वर्ष संख्या थाय तेना ७०५६००००००००००. एटला अंक थाय, लोक वेदेवारमां सात लक्ष पांचननील साठ अर्ब कहिए. ॥ ४८ ॥

हवे अंतर्मुहुर्त्त कालनो जघन्य उत्कृष्ट प्रमाण कहुंहुं:-अथ अंतर्मुहुर्त्तप्रमाण

दोहरा:- अंतर मुहुरत वै घडी, कबुक घाटि उत्कृष्ट; एक समे एकाउली, अंत मुहुर्त्त कनिष्ट. ॥ ४९ ॥ यह पंचम गुणस्थानकी, रचना कही विचित्र; अब उत्तम गुणस्थानकी, दसा कहुं सुनु मित्र ॥ ५० ॥

अर्थ:- बे घन्टीमां एक समय ओढो थाय, त्यारेतो उत्कृष्ट अंतर्मुहुर्त्त थाय अने एक आवलीने एक समय ते कनिष्ट के० जघन्य अंतर्मुहुर्त्त काल होय ए दिगंबर संप्रदायथी ठे ॥ ४९ ॥ एम देशव्रति पांचमां गुणस्थाननी विचित्र पुरुषे रचना कहीले हवे हे मित्र ठा गुणस्थाननी दशा कहुंहुं ते सांजलो ॥ ५० ॥

હવે પ્રમત્તનામે ઠગા ગુણગણતી અવસ્થા કહુંઃ--અથ પ્રમત્તગુણસ્થાનકઃ--
 દોહરાઃ- પંચપ્રમાદ દશા ધરે, અઠાસ ગુણવાન ; થવિર કલ્પ જિન કલ્પ જુ
 ત, હે પ્રમત્ત ગુણવાન. ॥ ૫૧ ॥

અર્થઃ--ધર્મરાગાદિ પાંચ પ્રમાદની દશા ધારેઢે. અને સાધુના અઠાવીસ ગુણ ધારે
 ઢે આંદી અઠાવીસ ગુણ કહ્યા તે દિગંબર સંપ્રદાયથી થિવર કલ્પથી થિવરનો આચાર
 અને જિનકલ્પથી જિનનો આચાર તેણેકરી યુક્ત ઢે. એમ પ્રમત્ત ગુણ સ્થાન હોય
 હવે પાંચ પ્રમાદના નામની ગણતી કરેઢે.-- અથ પંચ પ્રમાદ યથાઃ--

દોહરાઃ- ધર્મરાગ વિકથા વચન, નિહાવિષય કપાઈ ; પંચ પ્રમાદ દસાસહિ
 ત, પરમાદી મુનિ રાડ. ॥ ૫૨ ॥

અર્થઃ--ધર્મઉપર રાગ રાખે, વિકથા વચન બોલે, નિહાસેવે, રસ ને ઇંદ્રિયપ્રમુખના વિ
 પય સેવે, કપાય સેવે, એ દસાસહિત જે મુનિરાજ હોય તે પ્રમાદી કહીએ. ॥ ૫૨ ॥

હવે શ્રી મુનિરાજના અઠાવીસ મૂલ ગુણ કહેઢેઃ--અથ અઠાસ મૂલગુણ કથન
 સર્વેયા ઇકતીસાઃ-- પંચ મહાવ્રત પાલે પંચ સુમતી સંજાલે, પંચ ઇંદ્રિ જીતિ ન
 થો નોગી ચિત્ત ચેનકો ; ષટ આવશ્યક ક્રિયા દર્વિત નાવિત સાધે, પ્રાસુક ધરા
 મેં એક આસન હૈ સેનકો ; મંજન ન કરે કેસલુંચે તન વસ્ત્ર સુંચે, ત્યાગે દંતવન પેં
 સુગંધ સ્વાસ ચેનકો ; ઠાઠો કરપેં અહાર લઘુ ઝુંજી એકવાર, અઠાસ મૂલ ગુણ
 ધારી જતી જૈનકો ॥ ૫૩ ॥

અર્થઃ-- સઘાઝ પાળાઈ વાયાઝવેરમણં ઇત્યાદિક પંચ મહાવ્રત પાલે ઇર્યાસુમતિ
 પ્રમુખ પાંચ સુમતિ સંજાલીને કરે અને પાંચ ઇંદ્રિનો જીતનાર એટલે જેને ઇંદ્રિયોનાવિષ
 ય સેવતાં ચિત્તમાં ચેન નઉપજે, તેથી વિષયોનો ત્યાગી થાય સામાયક પ્રમુખ ૩ આવ
 શ્યકક્રિયા ઢે, તે ઇચ્છથી પણ સાધે અને નાવથી પણ સાધે એ ૧૧ ગુણ યથા ફાસૂ પૃથ્વી
 પ્રમુખ સઘ્યામાં પ્રમાણોપેત એક શયન આસન રાખે એ ૨૨ ગુણ યથા સ્નાન ન
 કરે કેશ લોચ કરે શરીરવિષે વસ્ત્રનો ત્યાગ કરે દાંતણ નકરે સ્વાસવદનનો સુ
 ગંધ મૂલગુણ પ્રમુખ નલે, ઝંજો ઝંજો અહારકરે લઘુતા કે ૦ અંતપ્રાંત આહાર
 ઝુંજે તેપણ એક ટેક સ્વાય એ અઠાવીસ મૂલ ગુણનો ધરનાર જૈન દર્શની જતી
 હોય ॥ ૫૩ ॥ એ દિગમ્બર સંપ્રદાયથી ગુણ કહ્યા ઢે.

હવે પાંચ મહાવ્રત કહેઢેઃ-- અથ પંચ મહાવ્રત યથાઃ--

દોહરાઃ- હિંસા મૃષા અદત્ત ધન, મંથુન પરિગ્રહ સાજ ;

કિંચિત ત્યાગી અનુવ્રતી, સવિ ત્યાગી મુનિરાજ. ॥ ૫૪ ॥

अर्थः— जीवघात असत्य चोरी मैथुन परिग्रहसामग्री ए पांचे आश्रवने किंचित त्यागे ते अणुव्रती श्रावक कहिए अने सर्वथा त्यागे ते मुनिराज कहिए॥५४॥ हवे पांच प्रकारनी समिति एटले सावधानपणुं कहेढेः—अथ पंच सुमति यथाः—

दोहराः— चले निरषि जाषे उचित, नषे अदोष अहार;

लेइ निरखि मारे निरखि, सुमति पंच परकार ॥ ५५ ॥

अर्थः— जोईने चाहे ते इयां सुमति, योग्य वचन बोले ते जापा सुमति, दूषणरहित आहार लीए ते एषणा सुमति, वस्त्र पात्र निरषीने ले ते अदान सुमति मजमुत्रादिक जोईने परठवे ते पारीठावणीया सुमति, ए पांच प्रकारे सुमति॥५५॥ हवे जे अवश्य करीए ते आवश्यक कहिए तेना नाम कहेढे, अथपमावश्यकयथा

दोहराः— समता वंदन श्रुति करन, पमिकमनो सज्जाउ, काउसगग मुडाधरन ए षडावसिक जाउ. ॥ ५६ ॥

अर्थः— सामायक धरवी १ गुरुवंदना करवी २ चोवीशजिनेश्वरनी स्तुति करवी ३ अतिचारथी निवर्त्तनाते पडिकमना ४ स्वाध्याय करवी ५ काउसगगमुडा धरवी ए ठ आवश्यक कहिए. ॥ ५६ ॥

हवे थिवर कल्प अने जिनकल्पनो जेद कहेढेः—अथ स्थिविर कल्पी जिनकल्पीः—

सर्वथा इकतीसाः— थिवर कलपी जिनकलपी डुविध मुनि, दोउ वनवासी दोउ नगन रहत है; दोउ अठाईस मूल गुन के धरैया दोउ सरव तियागी व्है विरागता गहत है; थिवर कलपिते जिन्हके शिष्य साषा होई, बेठके सजामें धर्म देसना कहत है; ए काकी सहज जिन कलपी तपस्वी घोर, उदेकी मरोरसुं परिसह सहत है. ॥ ५७ ॥

अर्थः— थिवर कल्पी अने जिन कल्पी ए बे प्रकारना मुनिश्वर होय ए बे वनवासमां रहे. अने बेहु नागारहे ए बे अठावीस मूल गुणना धारनार ए बे सर्वस्व के० सर्व परिग्रहना त्यागी यईने वैरागजाव धरे एवा कहा पण ते बेमां स्थिवर कल्पी ते कहिए जेने शिष्य शाषा होय, अने सजामां बेसिने धर्म देशना करे अने जे जिन कल्पी होय ते एकाकी होय घोरतपस्वी होय अने कर्म उदयनी मरोरथी जे परिसह उपजे ठे ते सहन करे ए दिगमबर संप्रदायिक वचनो ठे. ॥५७॥

हवे प्रसंगथी बावीस परिसह साधुने सहेवा योग्य तेना नाम कहेढेः—

अथ बावीस परीसह यथा कथनः—

सर्वथा इकतीसाः— ग्रीष्ममें धूप थिति सीतमें अंक पचीत, नूपेधरेधीर प्यासे नीर न चहतु है; मंस मसकादिसों न मरें नूमि सैन करें, वध बंध विथामें अमोल व्हैर

हतु है; चर्या दुख जरे तिन फाससों न थरहरें, मल दुरगंधकी गिलान न गहतु है; रोगनको न करें इलाज एसो मुनिराज, वेदनीके उदे ए परीसह सहतु है. ॥ ५८ ॥

अर्थ:— उष्ण कालमां तडकामां आताप सहे, शीत कालमां शीत सहेवाथी चित्तमां कंपे नही, चुरख्यो ठतां धीरज राखे अनेपणी ग्रहे नही प्यामवंत थको स दोष पाणीनी चाहना करे नही नागा शरीरने मांस मन्कादि करडे तोपण मरे नही धरतिये सग्या करे मरणांत कष्ट आवे जातजातना वध बंधनादिक कष्ट तेथी अमोज रहे पण चलायमान न थाय चर्या के० विहारनुं दुःख जरे तदरीजे विहारमां तथा सयनासनमा कठोर त्रण स्पर्शीथी थरहरे नही मेलनी जे दुर्गंध ने तेथी तेनी दुगन्हा न करे रोगनी वेदना सहे पण तेनो इलाज न करे एवा मुनिगज होय ते वेदनीय कर्मना उदयथी ए इग्यार परिसह उपजे ने तेने सहे ने ॥ ५८ ॥

कुंडलीया:— एते संकट मुनि लहे, चारित मोह उदोत; लज्जा संकुच दुःख धरे, नगन दिगंबर होत; नगन दिगंबर होत, श्रोत रति स्वाद न सेवे; त्रियसनमुख दृग रोकि, मान आपमान न बेवे; थिर रहे निर्जय रहे, सहे कुवचन जग जेते; निहुक पद संग्रहे, लहे मुनि संकट एते. ॥ ५९ ॥ दोहः—अल्प ज्ञान लघुता लखे मति उत्कर्ष विलोड, ज्ञानावरन उदोत मुनि; सहे परीसह दोड ॥ ६० ॥ स हे अदरसन डरदसा, दरसन मोह उदोत; रोकेउमग अलानकी, अंतरायके होत.

अर्थ:— हवे चारित मोहनीना उदय थवाथी मुनिराज संकट सहेने ते संकटनी गणतरी कहेने नगन दिगंबर थई जे लज्जाथी संकोच दुःख उपजे ने तेने धरे. एटले संकटथी न जागे ? वली नगन दिगंबर थई श्रोत के० इंदीयना रति स्वादने न सेवे, १ स्त्रीना हाव जावथी चुके नही २ कोड सत्कार करे कोड असत्कार करे तेउपर विपम जाव लावे नही ४ कोड जयथी जागे नही स्थिर रहे निर्जय रहे ५ जगतमां जे कंड कुवचन ने आक्रोसना वचन ने ते सर्व सहन करे ६ निहुका ग्रहणथी निहुक पद संग्रहे पण ते संकटथी जाजे नही ए सात संकट चारित्र मोहनीना उदयथी मुनि लहेने ते सहन करे ने ॥ ५९ ॥ हवे नप्याविना अल्पज्ञानथी सर्वमां पोतानी लघुता थाय ते सहन करे पोता ना मतिना उत्कर्षथी उत्कृष्टपणं जोडने गुरुता सहे, एवी ज्ञानावरणी कर्मनो उदय थातां अज्ञान परिसह अने प्रज्ञापरिसह ए बे परिसह उपजे ने ते सहन करे ॥ ६० ॥ दर्शन मोहनीयना उदय थवाथी सम्यक् दर्शननी मलिनता उपजे तेनी छष्ट दशा सहे पण सम्यक् दर्शनथी न जागे अंतराय कर्मनो उदय थवाथी जे

जाननो उमंग रोक़ी रहे तेथी अजानने सहन करे ए बावीस परिसह कहा ॥ ६१ ॥
हवे जे कर्मथी जे परिसह उपजे ते कहे ठे. अथ बावीस परिसह विवरननः—

सवैया इकतीसाः— एकादश वेदनीकी चारित मोहकी सात, ज्ञानावरनीकी दोइ एक अंतरायकी; दंसन मोहकी एक षाविंसति बाधा सब केई मनसाकी के इ वाकी केई कायकी; काहुकों अजप काहुसों बहोत उनी सात. एकहीं समेमें उ दे आवे असहायकी; चर्याथित सज्जामांहि एक सीत उस्नमांहि एक दोइहोहि ती नि नांही समुदायकी ॥ ६२ ॥ दोहराः— नानाविध संकटदंशा, सहिसाधे शिव पंथ, थिविरकल्प जिन कल्पधर, दोऊ सम निगरंथ. ॥ ६३ ॥

अर्थः— अग्याअर संकट तो वेदनी कर्मना उदयर्थी उपजे ठे चारित्र मोहनी य कर्मथी सात बाधा उपजे ठे. ज्ञानावरणनी करेली बे बाधा उपजे ठे अंत रायनी कीथी एक बाधा उपजेठे दर्शन मोहनीनी करेली एक बाधा उपजे ठे, स र्व मली बावीस बाधा थइ ते बावीसने परिसह कहिए बावीस बाधामां कोई मन नी ठे कोइ वचननी ठे कोइ कायानी ठे आ बावीस बाधामाहेली कोइने अल्प एक बे उपजे कोइने बहु उपजे तो एकज समे ओगणीस बाधानुं उदय थाय ते मां असहायनी के० जे बाधा बाधासाथेज बोलेठे पण साथे बने नही ल्यारे तेमां एकज बाधा एक समे थई ते असहायनी कहिए. जेम चर्यापरिसह चालवाथी उ पजे ठे निषेद्या परिसह रहेवाथी उपजेठे शय्या परिसह रहेवाथी उपजे ठे. अने शितबाधा तथा कृष्ण बाधामां एक समयमां एकज बाधा उपजे तेथी आ पां च परिसहमां एक अथवा बे अथवा त्रण एक समयमां थाय पण समुदायरूप पां चे न थाय. ॥ इति परिसह अधिकार समाप्त थयो इति परिसह अधिकारः—

अर्थः— एवां नाना प्रकारना संकट ठे तेनी दशा सहन करीने मुक्तिमार्ग साधे, तेथी थिविर कल्पना धरनार अने जिन कल्पना धरनार ए बेहु नियंथ समान ठे हवे थिवर कल्पमां अने जिनकल्पमां कंइ तफावत ठे ते कहेठेः—

अथ स्थिविरकल्प जिनकल्प तारतम्य कथनः—

दोहराः— जो मुनि संगतिमें रहे, थविरकल्प सो जानि; एकाकी जाकी दसा, सो जिनकल्प बषानि. ॥ ६४ ॥ चोपाईः—थविर कल्प मुनि कबुक सरागी; जिन कलपी महांत विरागी; इति प्रमत्त गुनथानक धरनी; पूरन नई जथारथ वरनी. ६५

अर्थः— जे मुनीश्वर गह्वना गणनी संगतमां रहेठे, तेतो थिवरकल्पी जाएीए जेने गणनी निआ नथी जेनी एकाकी दशा ठे तेतो जिनकल्पी कहिए ॥ ६४ ॥

એ બેઠ નિઘંથમાં ચિવરકલ્પનો ધરનાર કંઈક સરાગ દશામાં છે, અને જે જિનકલ્પી છે તે મહાવૈરાગી છે એટલે પ્રમત્ત ગુણઠાણાનો જે ચૂમિકા બાંધી અને યથાર્થ સાચપણે વરણી તે પૂર્ણ થઈ ॥ ૬૫ ॥

હવે સાતમા ગુણસ્થાનનું વર્ણન કરેઢે:- અથ સપ્તમ ગુણસ્થાનક વર્ણન:-

ચોપાઈ:- અબ બરનો સત્તમ વિસરામા; અપ્રમત્ત ગુણસ્થાનક નામા; જહાં પ્રમાદ ક્રિયા વિધિ નાસે; ધર્મધ્યાન ચિરતા પરગાસે ॥ ૬૬ ॥ દોહરા:-પ્રથમ કરનચારિત્રકો, જાસુ અંત પદ હોઈ, જહાં અહાર વિહાર નહિ, અપ્રમત્ત હે સોઈ ॥ ૬૭ ॥

અર્થ:- મુક્તિરૂપ મંદિરમાં ચઢતાં તે સાતમો વિસામો છે. અને અપ્રમત્ત ગુણસ્થાનક જેનું નામ છે તે હવે વચાણે છે જે ગુણસ્થાનમાં ધર્મરાગાદિકેકરી પ્રમાદની વિધિ નાસેઢે, જે પૂર્વજા ગુણસ્થાનકમાં ધર્મધ્યાન ચંચલ હતો તે આંહી સ્થિરપણે પ્રકાશ કરેઢે. ॥ ૬૬ ॥ પ્રથમ ગુણસ્થાનના અંતપદમાં એટલે ઢેજા સમયમાં ચારિત્રમોહની કર્મને જેદવાનો યથા પ્રવૃત્તિનામે પ્રથમ કરણ થયું. આંહી ધર્મધ્યાનની સ્થિરતા એવી છે કે જ્યાં અહાર વિહાર ક્રિયા નથી. તે અપ્રમત્ત ગુણસ્થાનક હોય એ વચન દિગંબર સંપ્રદાયનું છે. ॥ ૬૭ ॥

હવે આઠમા ગુણસ્થાનકનું વર્ણન કહેઢે:- અથ અષ્ટમ ગુણસ્થાનક વર્ણન:-

ચોપાઈ:- અબ બરનો અષ્ટમ ગુણસ્થાના. નામ અપૂરવ કરન બચાના, કલુક મોહ ઉપસમ કરિ રાખે, અથવા કિંચિત્ ક્યકરિ નાખે ॥ ૬૮ ॥ જો પરિણામ ન થયે નહિ કબહીં, તિન્હકો ઉદો દેશિયે જબહીં, તવ અષ્ટમ ગુણસ્થાનક હોઈ, ચારિત્ર કરન દૂસરો સોઈ. ॥ ૬૯ ॥

અર્થ:- જેનું નામ અપૂર્વ કરણ વચાણીએ ઢીએ. હવે આંહી શ્રેણી ચઢવામાં જે ઉપશમીક થકો ચઢેઢે તેતો આંહી કંઈક મોહને ઉપશમાવી રાખેઢે, અથવા જે કલુક થકો ચઢે છે તેતો આંહી ચારિત્ર મોહનો કંઈક ક્યકરિ નાંખેઢે ॥ ૬૯ ॥ એવું જે પરિણામ પેહેજાં કોઈ કાલમાં થયું નથી તે પરિણામનું જ્યારે પ્રગટ પળું દેશિયેઢીએ, ત્યારેતો આઠમું ગુણસ્થાનક હોય તેને ઢેજે સમય ચારિત્ર મોહનીય કર્મ જેદવાને અપૂર્વ કરણ નામે બીજું કરણ હોય તેનું નામ નિવૃત્તિ પણ છે. ॥ ૬૯ ॥

હવે નવમા ગુણસ્થાનનું વર્ણન કરેઢે:- અથ નવમ ગુણસ્થાનક વર્ણન:-

ચોપાઈ:- અબ અનવર્તિ કરન સુંતું નાઈ, જહાં નાવ ચિરતા અધિકાઈ, પૂરવ નાવ ચલાચલ જેતે, સહજ અમોલ ના સબ તેતે. ॥ ૭૦ ॥ જહાં ન જા

व उलटि अथ आवे; सो नवमो गुणस्थान कहावे; चारित मोह जहां बहु ठीका; सो हे चरन करन पद तीजा. ॥ ७१ ॥

अर्थ:- प्रथम अनिवृत्ति करण गुणस्थाननो व्यवहार कहुं तुं ते सांजलो, जे गुणस्थाननेविषे स्थिरता जावनी अधिकाई ठे. अने पूर्वजाव कषायना उदयथी जेटला चलाचल जाव होय तेवा सर्व आंही सहज अमोल थया ठे ॥ ७० ॥ ज्यां जावथी चढीने फरी तिहांथी पडी नीचेना गुणस्थानके न आवे एवो अनिवृत्ति कहेवाय, आंही अनिवृत्तिनो परमार्थ सिद्धांतमां बीजीरीते ठे, ते तो नवमुं गुणस्थान कहेवाय, ज्यां चारित्र मोहनीय कर्म घणुंज त्रुटी गयो ठे तेज ए चारित्र मोहनीय कर्म जेदवानो बीजो अनिवृत्ति करण थयो. ॥ ७१ ॥

हवे दशमु गुण स्थानक कहुं तुं:- अथ दशम गुणस्थानक वर्नन:-

चोपाई:-कहां दशम गुण थान छुसाखा; जहां सूक्ष्म शिवकी अजिलाषा; सूक्ष्म लोच दसा जहाँ लहिए; सूक्ष्म संपराय सो कहिए. ॥ ७२ ॥

अर्थ:- जिहां उपशम्यक् अने रूपक एवी बे शाखा वर्ते ठे. जे गुण स्थानमां सूक्ष्म शिव पदवीनी अजिलाषा ठे. एवी ज्यां सूक्ष्म लोच दशा पामियें, ते सूक्ष्म संपराय कहीए, संपराय एवुं कषायनुं नाम ठे. ॥ ७२ ॥

हवे अग्यारमुं उपसंत मोह नामे गुणस्थान कहुं तुं:- अने तेनी प्रचुतानुं प्रमाण कहुं तुं. अथ एकादशम गुणस्थान वर्नन:-

चोपाई:-अब उपसंतमोह गुणथाना; कहां तासुं प्रचुता परवाना; जहां मोह उपसमेन नासे; जथाप्यात चारित परगासे. ॥ ७३ ॥ दोहरा:- जाहि फरसके जीव गिरि, परै करै गुन रह; सो एकादसमी दसा, उपसमकी सरहद. ॥ ७४ ॥

अर्थ:- जे गुणस्थानमां मोहनीय कर्म सर्वे उपशमी जाय पण उदयमां नासे नही अने यथाख्यात चारित्रनो प्रकाश थईने जेवुं निसंग आत्मानु सहज रूप ठे तेवुं प्रगटेठे. ॥ ७३ ॥ जे उपशम श्रेणि चढिने अने जे गुणस्थानने फरसीने अवश्यज जीव तिहांथी पडे अने जे गुण प्रगटे ते सर्व रद करे, ए अग्यारमी दशा थई, एटले उपसंत मोह गुणस्थान थयुं. एटले उपशमनी मर्यादा थई. ७४ ॥

हवे बारमां क्लीणमोह गुणस्थाननुं वर्णन करुं तुं:- अथ द्वादशम गुणस्थानक वर्नन:-

चोपाई:- केवल ज्ञान निकट जहाँ आवे; तहां जीव सब मोह पिपावे; प्रगटे यथाख्यात परधाना; सो द्वादशम ठीन गुण थाना. ॥ ७५ ॥

अर्थ:- जे गुणस्थानने केवल ज्ञान निकट आवे ठे. अने त्यां जीव सर्व मो

હનીય કર્મ સ્વપાવીને બીજા પણ ધાતી કર્મ સર્વ સ્વપાવે, અને જ્યાં પ્રધાન ઉત્કૃષ્ટ યથા સ્વાત ચારિત્ર પ્રગટે એવા પ્રકારથી જેઠે તે બારમો ક્ષીણ મોહ ગુણસ્થાનક કહીએ ॥૭૫॥
હવે આંહી લગણ પાઠલા ઠગથી માંની સાત ગુણસ્થાનમાં ઉપશમ શ્રેણીની અપેક્ષાએ
જેકાલ સ્થિતિ ઠે તે કહેઠે:-અથ ષટ્ ગુણસ્થાનક સ્થિતિકથન ઉપશમ શ્રેણિક અપેક્ષા

દોહરા:- ષટ સત્તમ અઠમ નવમ; દશ એકાદશ બાર, અંતર મુદ્દરત એક વા,
એક સમે ધિતિ ધાર. ॥ ૭૬ ॥ ઠીન મોહ પૂરન જયો, કરિ ચૂરન ચિત ચાલ; અ
બ સજોગ ગુણ સ્થાનકી, વરનોં દસા રસાલ. ॥ ૭૭ ॥

અર્થ:-ઠતું, સાતમુ, આઠમુ, નવમુ દશમુ, અગ્યારમુ, બારમુ, એ સાત જે ગુણસ્થાન
ઠે. તેની સ્થિતિ એક અંતર મુદ્દર્તની ઠે. અથવા સાત ગુણસ્થાનની જઘન્ય એક સમયની
સ્થિતિ ધારો. ॥ ૭૬ ॥ મોહમય જે ચિત્તની ચાલ હતી તેનું ચૂર્ણ કરીને ક્ષીણ મોહ ગુણ
સ્થાનક પૂરણ થયું. હવે સજોગીગુણ સ્થાનકની રસાલ દશાનું વર્ણન કરુંઠું. ॥ ૭૭ ॥

હવે તેરમા ગુણસ્થાનનું વર્ણન કરુંઠું:- અથ ત્રયોદશમ ગુણ સ્થાનક વર્ણન:-

સવૈયા ઇક્તીસા:- જાકી ડુઃખ દાતા ધાતી ચોકરી વિનમગડ ચોકરી અઘા
તી જરી જેવરી સમાન હૈ; પ્રગટ જયો અનંત ડંસન અનંત જ્ઞાન. વીરજ અનંત
સુખ સત્તા સમાધાન હૈ; જામેં આઝ નામ ગોત વેદની પ્રકૃતિ એસી એક્યાસી
ચોરાસી વા પંચાસી પરવાન હૈ; સો હે જિન કેવલી જગત વાસી જગવાન, નાકી
જો અવસ્થા સો સજોગી ગુણ સ્થાન હૈ. ॥ ૭૮ ॥

અર્થ:- જે આત્મ ગુણના ધાતના કરનાર એવા જ્ઞાનાવરણી, દર્શનાવરણી,
મોહનીય, અંતરાય, એ ધાતી કર્મની ચોકડી ડુઃખ દાતા હતી તે જેની વિનાશ
થઈ ગઈ, અને જે આત્માના ગુણનો ધાત ન કરે એવા વેદની, આયુ, નામ, ગોત્ર. એ
ચાર અઘાતિ કર્મની ચોકડી રહી તે બહેલી દોરી સમાન રહી ઠે. દર્શનાવર
ણીય કર્મક્રય થયાથી જિહાં અનંત કેવલ દર્શન પ્રગટ થયો. અને જ્ઞાનાવરણી
ક્રય થયાથી જિહાં કેવલ જ્ઞાન પ્રગટયું. અંતરાય કર્મ ક્રય થયાથી અનંત વી
ર્ય પ્રગટયો. મોહનીય કર્મ ક્રય થયાથી અનંત સુખસત્તામય અને સમાધિ પ્રગટી
અને જેમાં આયુ કર્મ, નામકર્મ, ગોત્રકર્મ, વેદનીકર્મ, એચારની સર્વ ૮૫ પ્રકૃતિ રહી
ઠે. તેમાં કોઈના આહારિક શરીર આહારક અંગોપાંગ, આહારક સંઘાતન, આહારક
બંધન, તથા જિનનામવિના, એસી પ્રકૃતી રહી ઠે અને કોઈને જિનનામ સહિત ઠે. તેથી
(૮૧) રહી ઠે તથા કોઈને અહારક ચતુષ્કઠે અને જિનનામનથી માટે ૮૪ ઠે તથા કો
ઈને જિનનામ સહિત પચાસી પ્રકૃતિનું પ્રમાણ ઠે. એવી દશાનો ધરનાર જે ઠે તે

जिन होय केवली होय जगतनुं जगवान होय तेनी जे अवस्था ठे तेनेज सयोगी गुणस्थानक कहिए. ॥ ७८ ॥

हवे सजोगी गुणस्थानकवालानी मुझा देखाडेठे:-

सवैया इकतीसा:-जो अमोल परजंक मुझा धारी सरवथा अथवा सुकाउसग मुझा थिरपाल हे; खेत सपरस कर्म प्रकृतिके उदे आए, बिना मग नरे अंतरिहू जाकी चाल हे; जाकी धिति पूरव करोडि आठवर्ष घाट, अंतरमुदुरति जघन्य जग जाल हे; सो हे देव अठारह दूषण रहित ताकों बनारसी कहे मेरी वंदना त्रिकाल हे. ७९

अर्थ:- जे अमोलपणे सर्वथा प्रकारे पर्यंक मुझा धारी होय एटले पद्मासनवा जीने सदा सर्वदा बेसेठे, अथवा काउसगमुझा स्थिरपणे पाले ए वचन दिगंबर संप्रदायनुं ठे, अने क्षेत्र, स्पर्श रूप जे कर्म प्रकृति ठे तेनो उदय यथाथी केवली विहार करेठे पण बीजा पुरुषनीपठे चाले नही पण केवली मगलुं नस्याविनाज आकाशमां अधर चालें चाले ए परूपणा दिगंबर संप्रदायनी ठे; जे सयोगी गुण स्थाननी स्थिति आठ वर्षे न्यून पूर्वकोटी वर्षनी थाय केमके जन्मथी आठ वर्षलगी केवलज्ञान उपजतो नथी, अने आ गुणस्थानानी जघन्यस्थिति एक अंतरमुदूर्तनी थाय जगतजालमां एटलुंज रहेवुं होय आंही जे एवी अवस्थानो धरनार होय तेतो अठार दूषण रहित देवाधिदेव थाय बनारसीदास कहेठे के तेने मारी त्रिकाल वंदना ठे ॥ ७९ ॥

हवे अठार दूषणनां नाम कहेठे:- अथ अठारस दोष कथन:-

कुंडलीया:-दूषण अठारह रहित, सो केवलि संजोग; जनम मरण जाके नहीं, नहिं निंझा नय रोग, नहिं निंझा नय रोग, सोग विस्मय न मोहमति; जरा खेद परस्वेद, नाहिं मद वैर विषे रति; चिंता नांही सनेह, नाहिं जह प्यास न जूषण; थिर समाधि सुख सहित, रहित अठारह दूषण. ॥ ८० ॥ कुंडलीया:- वानी ज

हां निरहूरी, सप्तधातु मल नांही; केस रोम नख नहि बढे, परम उदारिक मांही; परम उदारिक मांही, जांही इंदिय विकार नसि, जयारव्यात चारित प्रधान थिर सुकल ध्यान ससि; लोकालोक प्रकास, करन केवल रजधानी; सो तेरस गुणथा न; जहां अतिशय मयवानी. ॥ ८१ ॥ दोहरा:-यह सजोग गुणस्थानकी, रचना कही अनूप, अब अयोग केवल कथा, कहीं यथार्थ रूप ॥ ८२ ॥

अर्थ:- जे अठार दूषणथी रहित ते सजोगी केवली कहिए जेने जन्म नथी मरण नथी, निंझा नथी, नय नथी, रोग नथी, सोग नथी, विस्मय नथी, मोहम ति नथी, जरानो खेद नथी, परसेवो नथी १० मद नथी ११ वैर नथी १२ विषय

ઊપરતિ નથી ૧૩ ચિંતા નથી ૧૪ સ્નેહ નથી ૧૫ જેને તરસ લાગે નહીં ૧૬ જૂષ લાગે નહીં ૧૭ અસ્થિરપણું નથી ૧૮ તેથી સમાધિસુખ સહિત સ્થિરરૂપ થાય છે, એવા અઢાર દૂષણ રહિત છે. એ અઢાર દોષ ઢિગંબર સંપ્રદાયથી છે. સિદ્ધાંત સંપ્રદાયમાં ૧૮ દૂષણ જુદાં કહ્યા છે. ॥ ૮૦ ॥ આ ગુણસ્થાનની અવસ્થામાં નિરક્ષરી બાળી હોય ને મસ્તકમાં અહંકાર ધ્વનીરૂપ હોય છે; અને શરીરમાં સાત ધાતુ અને સાત ધાતુના મલ થતા નથી. એ ઢિગંબર સંપ્રદાયથી કહેલું છે. અને જેના શરીરમાં કેશ, રોમ, નખની વૃદ્ધિ થતી તથી, એતો ડદારીક શરીરમાં પણ એટલા દોષ નથી, તેથી દેવાધિદેવ પરમ ડદારીક શરીરમાંજ કહિયે; જ્યાં જેને ડંડિયવિકાર નાસી ગયા છે, ને જ્યાં પ્રધાન ડલ્કષ્ટ યથારહ્યાત ચારિત્ર પ્રગટ થયું છે, જ્યાં શુક્લ ધ્યાનરૂપ ચંડમા સ્થિરરૂપ થયો છે. અને જ્યાં લોકાલોકના પ્રકાશની કરનારી કેવલ જ્ઞાનરૂપ રાજધાની બિરાજી રહી છે; તે તેરમું સંયોગી ગુણસ્થાનક કહિયે, જ્યાં પાંતરીશ અતિ શય મયવાળી છે. ॥ ૮૧ ॥ એ સંયોગી ગુણસ્થાનની સર્વથી અધિક અનૂપ રચના કહી છે. હવે અયોગી કેવલીની દશા યથાર્થરૂપ કે ૦ જેવી રીતે બની છે તેવી રીતની કહુંબું. ૮૨ હવે ચૌદમા અયોગી ગુણસ્થાનનું કર્ણન કરુંબું. અથ ચતુર્દશ ગુણસ્થાનક વર્ણન.

સવૈયા ડકતીસા:— જહાં કાહૂ જીવકોં અસાતા ડદે સાતા નાંહિ, કાહૂકોં અસાતા નાંહિ સાતા ડદે પાડયે; મન વચ કાયસોં અતીત નયો જહાં જીવ જાકો જસ ગીત જગ જીત રૂપ ગાડયે; જામેં કર્મ પ્રકૃતિકી સત્તા જાગી જિનકીસી, અંતકાલ હેસમેમેં સકલ યિપાડયે; જાકી યિતિ પંચ લઘુ અક્ષર પ્રવાન સોડ, ચોદ હો અયોગી ગુણ યાના ડહરાડયે. ॥ ૮૩ ॥

અર્થ:— જે ગુણસ્થાનમાં કોઈ જીવને અશાતા વેદનીનો ડદય છે અને શાતા વેદનીયનો ડદય નથી, એટલે શાતા વેદની સત્તારૂપ છે. અને કોડને શાતા વેદનીનો ડદય છે, અને અશાતા ડુઃસ્વરૂપ ડદયમાં નથી, એટલે સત્તામાં છે. અને જ્યાં સૈલેસી કરણ કરીને મનોયોગ, વચનયોગ, કાયા જોગથી જીવ અતીત એટલે રહિત થયો. જેના જશનુ વર્ણન જગતને જીતવા રૂપ ગાડયે ઢીએ એટલો છે અને જેમાં જોગી જન કેસી કે ૦ સજોગી કેવલીની રીતે કર્મ પ્રકૃતિની સત્તા રહિ છે. તે અંતકાલમાં અંતના બે સમયમાં સમસ્ત યિપાવે છે. અને જે ગુણસ્થાનકની સ્થિતિ પંચ લઘુ અક્ષર અ, ડ, ડ, રૂ લ એ અક્ષર કહેતાં જેટલો કાલ પ્રમાણ હોય એટલો કાલ પ્રમાણ સ્થિતિ છે તેજ ચૌદમું અયોગી ટેરાવીએ. ॥ ૮૩ ॥ ડતિ શ્રી ચતુર્દશ ગુણસ્થાનક અધિકાર બાલાબોધરૂપ સમાપ્ત:

બોહરા:-- ચૌદહગુનથાનક દશા, જગવાસી જિયનૂલ; આશ્રવ સંવર નાવ બે, બંધ મોહકે મૂલ: ॥ ૫૪ ॥

અર્થ:-- જગતવાસી જીવ અશુદ્ધ થકો નૂલમાં પડ્યો છે તેની. એ ચૌદ ગુણ સ્થાનકથી ચોદ દશા થાય છે. આંહી તત્ત્વ દૃષ્ટિમાં જોતાં જે આશ્રવ સંવર નાવ છે તેજ બંધ મોહના મૂલ છે; એટલે આશ્રવ બંધનું મૂલ છે અને સંવર મોહનું, મૂલ છે હવે આશ્રવ સંવરની જુદી જુદી અવસ્થા કહે છે. અથ આશ્રવ સંવર વ્યવસ્થા કથન.

ચોપ:ઈ-- આશ્રવ સંવર પરનતિ જોલોં; જગત નિવાસિ ચેતના તોલોં; આશ્રવ સંવર વિધિ વિવહારા; દોઝ નવપથ શિવપથ ધારા. ॥ ૫૫ ॥ આશ્રવ રૂપ બંધ ઉત્પાતા, સંવર જ્ઞાન મોષ પદ દાતા, જા સંવરસોં આશ્રવ ઢીજે, તાર્કોં નમસ્કાર અબ કીજે. ૫૬

અર્થ:-- જ્યાં સુધી આશ્રવ સંવરનું પરિણામ પરિણમે છે, ત્યાં સુધી ચેતન રૂપ ઈશ્વર જગત નિવાસી થઈ રહ્યો છે. આંહી આશ્રવની વિધિ છે તે વ્યવહારમાં છે. અને સંવરની વિધિ છે તે પણ વ્યવહારમાં છે. એ ઝઝોં કે બે વ્યવહાર પંથ તે સંસાર માર્ગની ધારા અને મોહ માર્ગની ધારા પણ છે. ॥ ૫૫ ॥ સંસારમાં જે બંધરૂપ ઉત્પાત છે તે તો આશ્રવરૂપ છે. અને જે મોહપદનો દાતા જ્ઞાન છે તે સંવર રૂપ છે. જે સંવરથી આશ્રવ ક્ષય થયો હોય તેને હવે નમસ્કાર કરીએ ઢીએ. ॥ ૫૬ ॥

હવે યંથની અંતે મંગલાચરણ રૂપ સંવર રૂપી જ્ઞાનને નમસ્કાર કરે છે:--

સવૈયા ઈકતીસા:-- જગતકે પ્રાની જીવઢૈરહ્યો ગુમાની એસો, આશ્રવ અસુર ડુઃખ દાની મહા નીમ હે; તાર્કો પરતાપ સ્વંમિવેકો પરગટ નયો, ધર્મકો ધરૈયા કર્મ રોગકો હકીમ હે; જાકે પરનાવ આગે જાગે પરનાવ સબ, નાગર નવલ સુખ સાગરકી સીમ હે; સંવરકો રૂપ ધરે સાધે શિવરાહ એસો, જ્ઞાની પાતસાહ તાર્કોં મેરી તસમીલ હે. ૫૭

અર્થ:-- જગતના વાસી જેટલા પ્રાણી છે. તે સર્વેને જીતીને જે ગુમાની થઈ રહ્યો, એવો આશ્રવરૂપ જે અસુર છે. તે મહા ડુઃખદાયક છે. તેનો પ્રતાપ સ્વંમવા ને જે જ્ઞાનરૂપ બાદશાહ પ્રગટ થયો છે તે કેવો છે કે ધર્મનો ધારણ કરનારો છે. અને કર્મરૂપ રોગ ગમાવવાનો હકીમ છે જે જ્ઞાન બાદશાહનાં પ્રનાવ આગલ કામ ક્રોધાદિક રાગ દેષરૂપ પુજલના નાવ છે તે સર્વ નાસી જાય છે; અને નાગર કે બે તુર છે, જે પેહેલાં કોઈ વારે ન પામેલો એવો જે નવો સુખ સમુદ્ધ તે લગણ જેની સીમ છે. સંવરરૂપનો ધરનાર અને મુક્તિમાર્ગનો સાધનાર એવો જે જ્ઞાનરૂપી બાદશાહ છે. તેને માહારી સલામ છે. એટલે નાટક કરીને જ્ઞાન બાદશાહને મુજરો કીધો છે. ॥ ૫૭ ॥

इति श्री समयसार नाटक बालावबोधरूप अर्थ सहीत समाप्त थयो.

चोपाई:- नयो ग्रंथ संपूरन जाषा, बरनी गुनथानककी साषा; बरनन ओर कहाँ लों कहिये, जथा सकति कहाँ चुप व्हे रहीयें ॥ ८८ ॥ जिहए करन ग्रंथ उदधि का; ज्यों ज्यों कहिये त्यों त्यों अधिका; ताते नाटक अगम अपारा; अलप क वीसुरकी मतिधारा ॥ ८९ ॥ दोहरा:- समयसार नाटक अकथ, कविकी म ति लघु होइ; तातें कहत बनारसी, पूरन कथे न कोइ. ॥ ९० ॥

सवैया इकतीसा:- जेसे कोउ एकाकी सुनट पराक्रम करि जीते केही नातिचक्री कटक सों जरनो; जेसे कोउ परविन तारु जुज नारु नर, तरे केसे स्वयंनूरमन सिंधु तर नो; जेसे कोउ उहिमी उठाह मनमाहि धरे, करे केसे कारज विधाताको सो करनो; तेसे तुठ मती मोरी तामें कविकला थोरी, नाटक अपारमें कहाँलों याहि बरनो ? ९१

अथ जीव महिमा कथन:-

सवैया इकतीसा:- जेसे वटवृद्ध एक तामें फल हैं अनेक फल फल बहु बीज बीज बीज वट है, वटमाहि फल फलमाहि बीज तामे बट कीजे जो विचार तो अनं तता अघट है; तेसे एक सत्तामें अनंत गुण प्रजा प्रजामें अनंत नृत्य नृत्यमें अनंत उट है; उटमें अनंत कला कलामें अनंत रूप, रूपमें अनंत सत्ता एसो जीव नट है. ॥ ९२ ॥ दोहरा:- ब्रह्म ज्ञान आकाशमें, उहे समति षग होइ; जथा स कति उहिम धरे, पार न पावे कोइ. ॥ ९३ ॥ चोपाई:- ब्रह्म ज्ञान नन अंत न पावे; सुमति परोठ कहालों धावै; जिहि विधि समयसार जिनि कीनो; तिन्हके नाम धरे अब तीनो. ॥ ९४ ॥

अथ कवि त्रयी कथन नाम:-

सवैया इकतीसा:- कुंदकुंदाचारज प्रथम गाथा बद्ध करे, समेसार नाटक विचारी नाम दयो है; ताहीके परंपरा अमृतचंद नये तिन्ह, संसकृत कलस समारि सुख लयो है; प्रगटयो बनारसी गृहस्थ सिरीमाल अबकिये हैं कवित्त हिए बोध बीज वयो है; शब्द अनादि तामें अरथ अनादि जीव, नाटक अनादियों अनादिहिको नयो है.

अथ कविव्यवस्था कथन:-

चोपाई:- अथ कबु कहुं यथारथ वानी; सुकवि कुकविकी कथा कहानी; प्रथम सुकवी कहावै सोई; परमारथ रस बरने जोई. ॥ ९५ ॥ कल्पित वात हिए नहि आने; गुरु परंपरा रीति बखाने; सत्यारथ सैली नहि ठंमे; मृषा वादसों प्रीति न मंमे. ॥ ९६ ॥ दोहरा:- ठंद सबद अकर अरथ, कहे सिद्धांत प्रवान; जो इहि विधि रचना रचे सो हे सुकवि सुजान. ॥ ९७ ॥

चोपाई:-- अब सुनु कुकवि कहूं है जेसा; अपराधी हिय अंध अनेसा; मृषा जाव रस बरने हितसों; नई उकति नहि उपजे चितसों. ॥ ९०० ॥ प्याति लान पू जा मन आने; परमारथ पथ जेद न जाने; वानी जीव एक करि बूजे; जाको चित जड ग्रंथि न सुजे. ॥ ९०० ॥ वानी लीन जयो जग मोले, वानी ममता त्यागि न बोले; हे अनादि वानी जगमांही; कुकवि बात यह समुं नांही. ॥ ९०१ ॥

अथ वानी व्यवस्था कथन:—

सवैया इकतीसा:— जेसे काहू देसमें सजिलधार कारंजकी. नदीसों निकसि फिरि नदीमें समानी हे; नगरमें ठौर ठौर फैली रही चहुं ओर. जाके ढिग बहे सोई कहे मेरो पानी हे; ल्योंही घट सदन सदनमें अनादि ब्रह्म, वदन वदनमें अनादिहीकी वानी हे; करम कजोलसों उसासकी वयारि वाजे, तासों कहे मेरी धुनि एसो मूढ प्रानी है. ॥ ९०२ ॥ दोहरा:— एसे मूढ कुकवि कुधी, गहे मृषा पथ दोर; रहे मगन अजिमानमें, कहे ओरकी ओर. ॥ ९०३ ॥ वस्तु सरूप लखे नहीं, बाहिज दृष्टि प्रमान; मृषा विलास विलोकके, करे मृषा गुन ज्ञान. ॥ ९०४ ॥

अथ मृषा गुन ज्ञान पथा:—

सवैया इकतीसा:— मांसकी गरंथि कुच कंचन कलस कहे, कहे मुख चंद जो सनेखमाको घरु हे; हाडके दशन आहि हीरा मोती कहे ताहि, मांसके अधर ओ उ कहे बिंब फरु है; हाड दंम जुजा कहै कौलनाल काम जुधा, हामहीके थंजा जंघा कहे रंजा तरु हे; योंही फूठी जुगति बनावै औ कहावै कवि, एते पर कहे हम सारदाको वरु हे. ॥ ९०५ ॥ चोपाई:— मिथ्यावंत कुकवि जे प्रानी; मिथ्या तिनकी जाबित वानी; मिथ्यावंत सुकवि जो होई; वचन प्रवान करे सब कोई. ९०६ दोहरा:— वचन प्रवान करे सुकवि, पुरुष हृदे परवान, दोऊ अंग प्रवान जो, सोहे सहज सुजान. ॥ ९०७ ॥ अथ नाटक समयसार व्यवस्था कथन:—

चोपाई:— अब यह बात कहों है जेसे. नाटक जाणा जयो सु एसें, कुंद कुंद मुनि मूल उधरता, अमृतचंद टीकाके करता. ॥ ९०८ ॥ समेसार नाटक सुख वानी, टीका सहित संस्कृत वानी, पंक्ति पढ़ै दृढमती बूजे. अलपमतीकों अरथ न सुजे. ॥ ९०९ ॥ पांमे राजमह्य जिनधर्मी, समयसार नाटकके मर्मी, तिन्ह ग रंथकी टीका कीनी, बालाबोध सुगम करि दीनी. ॥ ९१० ॥ इहि विधि बोधवचनिका फैली, समौपाइ अध्यात्म सेली, प्रकटी जगतमांहि जिनबानी, घर घर नाटक कथा बषानी. ॥ ९११ ॥ नगर आगरामांहि विख्याता, कारन पाइ जे बडुझाता,

पंच पुरुष अति निपुन प्रवीने, निसिदिन ज्ञानकथा रस जीने ॥ ७१२ ॥ दोहरा:-
रूपचंद पंडित प्रथम, दुतिय चतुर्जुज नाम, तृतिय जगौती दासनर, कौरपाल
गुनधाम. ॥ ७१३ ॥ धर्मदास ए पंच जन, मिलि बेसैं इक गोर; परमारथ चरचा
करे, इन्हके कथा न और. ॥ ७१४ ॥ कबहूं नाटक रस सुने, कबहूं और सिद्धांत,
कबहूं विंग बनाइके, कहे बोध विरतंत. ॥ ७१५ ॥ अथ विंगयथा:-

दोहरा:- चित चकोर करु धरम धरु, सुमति जगौती दास; चतुर जाव थिर
ता नए, रूपचंद परगास. ॥ ७१६ ॥ इहि विधि ज्ञान प्रगट जयो, नगर आगरे
माहि; देसदेस महि विस्तर्यो, मृषा देश महि नाहि. ॥ ७१७ ॥ चोपई:- जहां त
हां जिनवानी फेली, लपे न सो जाकी मति मेली, जाके सहज बोध उतपाता,
सो ततकाल लखे यह बाता. ॥ ७१८ ॥ दोहरा:- घटघट अंतर जिन वसे, घटघ
ट अंतर जैन; मत मदिराके पानसों, मतवाला समुजें न. ॥ ७१९ ॥

चोपाई:- बहुत बढाउ कहालो कीजें, कारजरूप वात कहि लीजें, नगर आगरा
माहे विष्याता, बनारसी नामे लघु ज्ञाता. ॥ ७२० ॥ तामें कवित कला चतुराई, कृपा
करे ए पंचो नाई, ए परपंच रहित हिय खोजे, ते बनारसीसों हसि बोजे. ॥ ७२१ ॥
नाटक समैसार हित जीका, सुगमरूप राजमली टीका, कवित बढ रचना जो
होई, जाषा ग्रंथ पढे सब कोई. ॥ ७२२ ॥ तब बनारसी मनमहि आनी, कीजे
तो प्रगटे जिनवानी, पंच पुरुषकी आज्ञा लीनी, कवित बंधकी रचना कीनी. ॥ ७२३ ॥
सोरहसैं तिरानवे विते, आसुमास सित पद्द वितेते, तिथि तेरसि रविवार
प्रवीना. तादिन ग्रंथ समापत कीना. ॥ ७२४ ॥ दोहरा ॥ सुख निधान सकबंध न
र, साहिब साहि किरान; सहस साहि सिर मुकुटमनि, ग्राह जहां सुलतान. ॥
७२५ ॥ जाके राज सुचेनसों, कीनो आगम सार, इति नीती व्यापी नही, यह
उनको उपगार. ॥ ७२६ ॥ अब सबका ठीक कथन:-

सवैया इकतीसा:- तीनसैं दसोत्तर सोरठा दोहा ठंद दोउ, जुगलसैं तेतालीस
इकतीसा आने हैं; ठासी सु चोपईये सैंतीस तेइसे सवैये, बीस ठणै अठारह क
वित बषाने हैं; सात फुनिही अडिछे चारि कुंमलीए मिले, सकल सातसैं सत्ताई
स ठीकवाने हैं; बत्तीस अक्षरके सलोक कीने ताके लेखे ग्रंथ संख्या सत्रहसैं सा
तअधिकाने है. ॥ ७२७ ॥ दोहरा:- समयसार आतम दरब, नाटक जाव अनंत;
सोहे आगम नाममें, परमारथ विरतंत. ॥ ७२८ ॥

॥ इति परमागम समयसारनाटक नाम सिद्धांत संपूर्णम् श्री रस्तु ॥

॥ श्रीपार्श्वनिजायनमः ॥

अथ

॥ श्री सम्यक्त्व स्वरूपस्तव बालावबोध सहित प्रारंभः ॥

प्रथम अर्थकर्त्तानुं मंगलाचरण.

श्रीमद्दीरजिनं नत्वा, गुरुश्रीज्ञानसागरं ॥ श्रीसम्यक्त्वस्तवस्या
र्थो, - लिखामि लोकनापया ॥ १ ॥ गुरुपदेशतः सम्यग्किंचित
शास्त्रानुसारतः ॥ वृद्धपरंपराज्ञात्वा, क्रियतेबोधिसंग्रहं ॥ २ ॥

अर्थः— श्रीमद्दीरपरमात्माने नमस्कार करीने तथा ज्ञानदृष्टिना दाता परमो
पकारी श्रीगुरुना चरणार्विंदने नमस्कार करीने पौजलिकसुख तथा आत्मिकसुख
नो एक अबंध्यहेतु एटले पौजलिकसुख तथा आत्मिकसुखने निन्न निन्न दर्शावना
रो एहवो श्रीसम्यक्त्वगुण, तेनी मूलोत्पत्ति सप्रज्ञेद कहेनारुं सम्यक्त्व पंचवीसीनामे
प्रकरण, तेनो अर्थ श्रीगुरु उपदेशथकी तथा कांईक शास्त्रानुसारथकी तथा कांईक
वृद्ध परंपराथकी एटले बहुश्रुतोनी वातो शान्तलीने मारी बुद्धिने अनुसारे किं
चित्मात्र संक्षेपथकी लोकनापयामां वार्तिकरूपे कहुं.

प्रथम सूत्रकारनी गाथा लिखेढेः—

जह सम्मत्त सरूवं, परूविअं वीरजिणवरिंदेण ॥

तह कित्तणेण तमहं, युणामि सम्मत्त सुद्धिकए ॥ १ ॥

अर्थः— जह के० जेम उपशम द्वायोपशमादि प्रकारे सम्यक्त्वनु स्वरूप श्रीवीर
जिनवरेंडें परुप्युंढे, गणधरादिकने उपदेश्युंढे, तहकित्तणेण के० तेम किर्तनकरवेक
रीने एटले जेरीते श्रीवीरपरमेश्वरें सम्यक्त्व प्राप्तिनी प्रनालिका उपदेशी, तमहंधुणा
मि के० तेज प्रनालिका गर्जित वीनतियें करीने श्रीवीरपरमात्मानें स्तवीश, एरीतें
प्रकरण कर्त्तायें वस्तुनिर्देसात्मकरूप मंगल कहुं; हवे प्रकरण करवानुं प्रयोजन क
हे ढेः—ए प्रकरण शावास्ते करेढे के सम्मत्तसुद्धिकए के० सम्यक्त्वनी बुद्धिथवाने अ
र्थें एटले द्वायिकनावें सम्यक्त्व सुद्धि पामवाने अर्थें करेढे. यदुक्तं आगमेः—थयधुर्मं

गलेणं नंतकिंजणइ ? गोयमा, नाणं दंसण चारित्त बोहिलानं जणइ. व्याख्या—श्री गौतमे वीरपरमेश्वरने पूठयुं जे थय के० स्तोत्र अने थुई के० चार गाथारूप एट ले परमेश्वरनुं स्तवन तथा थुई करतां केवो लान थाय ? तेवारें परमेश्वरें कहुंके हे गौतम. ज्ञान दर्शन चारित्ररूप बोधलानथाय. एटले रत्नत्रयी पामवानो हेतु थाय केमके निश्चयनये ज्ञान दर्शन अने चारित्र ते अप्रमत्तजावे होय. तिहांज संपूर्ण सम्यक्त्व कहियें. जंसम्मंतिपासहा तंमोणंतिपासहा जंमोणति इत्यादि आगमनेविषे कहुंके, एरीतें सम्यक्त्व शुद्ध करवारूप प्रयोजनने अर्थें एप्रकरण करेके. ए ग्रंथकरवा नुं प्रयोजन कहुं ॥ १ ॥ इति प्रथमगाथार्थ ॥

हवे सम्यक्त्व प्राप्तिनी अगाउ जेवी जीवनी अवस्था होय ते व्यतिकरगर्जित बीजी गाथायें स्तुति करेके:—

सामि अणाइ अणंते, चउगइ संसारघोरकांतारे ॥

मोहाइ कम्मगुरुठिइ, विवागवसउ नमइ जीवो ॥ २ ॥

अर्थ:— हेस्वामि, मारासरिखा संसारीजीव, ते जेनी आदिपण नपामियें अने अंत पण नपामियें तेने अनादि अनंत कहियें, एटले जेनी आदि अंततथी एवो चतुर्गति भ्रमणरूप संसार, तेहिज जाणियें एक घोर कांतार एटले जयानक अटवी, तेहने विषे मोहाइकम्म गुरुठि के० मोहनीयादिक आठे कर्मनी उत्कृष्टस्थितिना विवागवसउ के० विपाक वेदवाना परवशपणाथकी नमइजीवो के० एजीवभ्रमणक करेके सर्व जीवोनी मूलस्थिति एहवीके के अनादि निगोदजे सूक्ष्मवनस्पतिकाय जाति निगोद, तेमां खाणसंपन्न कनकोपल न्याये अनादिना रहेके; एसर्वजीवोनी मूलस्थितिके, तेमां अंगुलने असंख्यातमें जागें शरीरहोय, अने बशोढपन्न आवलिका नुं आयुहोय, एटले रोगरहित मनुष्यना एक श्वासो श्वासमांहे सत्तरजव जाफेरा करे, एम केवल तुल्य आयुष्यवेदतां खुलकजवरूपें अनादि निगोदमां चय उपचय एटले तिहांज जन्म मरण करता रहेके, एरीते सर्व संसारीजीवोने निगोदमां न टकतां अनंतानंत पुज्जपरावत्त वीतिगया. ॥ २ ॥

तिहां रहेताथका कोई घुणाहूरन्यायें नियतकारणना परिपाक थवाथी कोई सम ये एकादिकम बे स अध्यवसायना तरतमयोगथी; तत्तुल्यहलुकर्मि थाय एटले जेम अहूर गुणतां गुणतां कोई समयें अचानक कोई नियम सिद्ध थईजाय के, एम नियत कारणना परिपाकथवाथी ते जीव एक बे इत्यादिक आत्माना अध्यवसायनी तारत

म्यता सहित थयो थको ते अथ्यवसायना जेवा परिणाम होय तत्तुल्य के० तेवा परिणामतुल्य हलुकर्मि थायठे. (ए रीते मने उपला न्यायनो खोलासो सुज्यो ते लखी जणाव्यो ठे.) ते लघुकर्मिपणानायोगे सूक्ष्म निगोदथी निकलीने बादर निगोदमां आवे तिहां आयुकर्म स्थित्यादिकनी वृद्धिथाय, कोईकरीते बीजाजीवोने दृष्टिगोचर पण आवे, एहवोथाय, बादर शरीर ठे माटे स्वकाय परकाय शस्त्रथी ठेदन जेदन योगे जो अकाम निर्जराथवा लागी तो तेना योगथी बेइंझीयादिकमां आवे, तिहांव ली प्राण अने पर्याप्ति तथा इंझीय अने शरीरनी वृद्धिथाय इहां कर्मबंध वधतुंथाय केमके जिव्हा इंझिय तथा जाषा अने शरीरादिक अधिकरणनी वृद्धिथई राग द्वेष न योत्पादक जाषा अनेकरस आस्वादनाजिलाषी जिव्हाथाय, वलीअनेक जीवने दुःख दायी महोटां महोटुं बारयोजननुं शरीरथाय, उत्कृष्टआयु बारवर्षनुंथाय, तेणोकरो गुनागुन अथ्यवसायनी पण तरतमता थाय, तो तिहांपण अकाम निर्जरांनी बहु लता होय तो, उंचो तेंडियादिकमां आवे, अनेजो अधिकरणनायोगे हिंसादिकदोष नी बहुलता थाय, तो फरी एकेंडियमां पण जाय, तिहां वली एकेंडियमां उत्कृष्टो अनंत कालरही फरीकोईकवारे कोईक अकाम निर्जराना योगथी विकलेंडियमां आवे तिहां बेइंझी तेइंझी चौरेंझी एत्रणे विकलेंडिय कहिये इहां जेम जेम इंझी प्राण अने पर्याप्ति वधे तेम तेम अधिकरण पण वधे.

हवे तिहां जो हिंसादिक कारणोनी वृद्धिथाय तो पाठो पमी एकेंडियादिकमां आवीजाय, अनेजो सामान्ये रहे तो पोतानी कायस्थितिप्रमाण ईंडियादिकनावेज रहे, अनेजो ठेदन जेदनरूप अकामनिर्जरा थायतो तेनेयोगे उंचोपण आवे, इहां विकलेंडियथी एकेंडियमांजाय अने एकेंडियथी विकलेंडियमांजाय, एरीतें अनंता फेराथाय, तिहां एकेका फेरामां प्राये अनंतकालपण वहीजाय.

एरीते करतां विकलेंडियथी अकामनिर्जराने योगे प्रायें तिर्यंच पंचेंडियथाय, ते तिर्यंच पंचेंडिना बेजेदठे, एक गर्जज अने बीजा समूर्द्धिम. तेमां समूर्द्धिम ने मन न होय तोपण तेमां शरीर प्राण पर्याप्ति आयुप्रमुख अधिकरणनी वृद्धिथाय, तेथी जो हिंसादिक अधिकरणनी बहुलता थई तो पहेली नरके जवुं पडे, अथवा पा ठो पमी एकेंडियादिकमां पण जाय, जो नरकेजाय तो उत्कृष्ट असंख्यात कालसु धी हेत्रवेदना परमाधामिकृत तीव्रदुःख तथा परस्परकृत तीव्रदुःख अनुनवे. तथा एकेंडियमां गयोतो फरी ठेदनादिक अनेक दुःख सहन करे फरी अनंतकाल जमे.

कदाचजो समूर्द्धिम पंचेंडियमां ठेदन जेदन सीत ताम्रादिक महादुःख सहन

थी अकाम निर्जराने योगे गर्जज मनुष्य थाय, अथवा गर्जज तिर्येच पंचेडिय थाय, ते जेवारे गर्जज पंचेडितीर्येच अथवा गर्जज मनुष्य थाय, तेवारे प्रबल अधिकरणी थयो, तिहां पांचे आश्रव प्रबलपणे तेवे तिहां प्राण तथा पर्याप्ति पूरणहोय तेनेलीधे त्रिकाल वेदन स्वकीय परकीयना विकल्पजालमां पडे, तेथी उत्कृष्ट कर्मस्थितिनुं धणी थाय, आर्त्त रौड ध्याननी प्रबलता थाय, ते दुर्ध्या ननायोगें कर्मस्थिति दीर्घकरे, इहां कोडकजीव प्रबल हिंसादिक कारणनेयोगें सातेनरकोने विषे जाय, अथवा किवारेक मुर्छादिक अधिकरण योगे पाठो एके डियमां पण जाय, तिहां अनंतकाल रुले.

अथवा किवारेक ठेदन जेदन ताडन तर्जन शीत तापादिक सहनकरतो जाति शरलपरिणामी माटे तीव्रसंक्लेश न करे तो अकामनिर्जराकरी कोडकजीव देवगति पामे, अथवा कोडकजीव मनुष्यथाय तेमांजो देव थयोतो अतिशय विषयाशक्तमां माचीने तीव्रसंक्लेशे विषयाशक्त थको मरीने प्रायें तिर्येच पंचेडि गर्जजथाय. तिहां बहुल हिंसादिक सेवनकरी नरकेजाय. अथवा पाठोपडी एकेडियचक्रमां जाय, फरी तिहांथी निकली पंचेडियपणुं पामतां उत्कृष्ट कायस्थिति योगे असंख्य पुजल परावर्त्त वीतीजाय.

अथवा कोडदेवमरी मनुष्यथाय, तिहां कारण अपरिपाकपणाथी बहुलतायें अनार्यक्षेत्र अनार्यकुलमां उपजे, तिहां प्रबल कषाय विषयादिक अद्युद्धेतुना योगे अढारे पापस्थानकसेवी, किवारें सातेनरकोनेविषे जेवां जेवां कर्म बांधे तेवां तेवां कर्मानुसारे ते ते नरकमां जई उपजबुंथाय, एम यथाबंधी उपजे, तिहां नरक संबंधी आकराडुःख असंख्यकाल पर्यंत सहन करे, ते नरकडुःखना विपाक नव जावनादिक ग्रंथथी जाणवा.

अथवाकोई तो मनुष्यनवपामी घरकुटुंबनी तीव्र मूर्छांमां मूर्छितथको अज्ञान योगे परिणम्यो तो फरी तिर्येचगति यावत् एकेडिय चक्रमांपडे, वली ते दशापाम ता अनंतानंत काल व्यतिक्रमीजाय, तथा कोडमनुष्य विशिष्टज्ञानविना मूढचेतनावंत प्रकृतियें सरलथको सहेजे कषायनी मंदतायें मनुष्यपण थाय, तिहांवली कालपरिपाकविना अद्युद्धकारणनी बहुलतानेयोगे मिथ्यात्वादिक अद्युद्धेतुनी पुष्टतायें कर्मस्थिति उत्कृष्टिकरे, ते उत्कृष्टकर्मस्थिति लखियेंढैयें ॥ गाथा ॥ मोहेको डाकोडी, सत्तरिवीसंचनामगोयाणं ॥ तीसायराणि चउन्नं, तितीसायराइ आ

उत्स ॥ १ ॥ अर्थ ॥ तेकर्मबंध बांधवाना चारहेतुं, मिथ्यात्व अविरति कथा य अने योग, ए चारहेतुनी प्रबलतायें कर्मस्थिति उत्कृष्टी बांधे.

तिहां सर्वकर्मनो उत्पादकपोषक मोहनीय कर्म ठे, जेम इमार्थी मुरगी अने मुरगीथी इहुं तेम मोहनीयकर्मथी आतेकर्मबांधे, आते मली मोहनीयकर्म नी पुष्टीकरे, माटे मोहनीयकर्मनी मुख्यताकही, मोहनीयकर्मने राजपदनी उपमाकही, ते मोहनीयकर्मनी अथावीस प्रकृतिमां मिथ्यात्व मुख्य कर्मप्रकृतिठे, समस्त संसारमां सर्वजीवोने समस्त दुःखनोहेतु एकमिथ्यात्वठे. ते मिथ्यात्वमोहनीय एकवारनुंबांध्युं उत्कृष्टो सिंतेरकोडाकोडी सागरोपमसुधो विपाकआपे, तेहनो विपाक अत्यंत मदिरापाननी घुमि सरिखोठे, जेम मदिरानुं पानकरनार पुरुष मित्रने शत्रुनी बुद्धियें मारवादोडे अने शत्रुने हंसीहंसी मलवादोडे.

तेम तीव्रमोहना उदयथी जीवने अजीवजाणे अने अजीवने जीवजाणे तथा धर्मने अधर्मजाणे, अधर्मने धर्मजाणे, मार्गने उन्मार्गजाणे, उन्मार्गने मार्गजाणे, साधुने असाधुजाणे, असाधुने साधुजाणे, मुक्तने अमुक्तजाणे, अमुक्तने मुक्तजाणे, ए दशप्रकारें मिथ्यात्व विपाक आपे.

तथा नामकर्म अने गोत्रकर्म एकवारनुंबांध्युं उत्कृष्टो वीसकोडाकोडी सागरोपम स्थितिरहे, ते नामकर्मनो विपाक चित्रकार सरिखो विचित्रपणे ठे केमके जे वर्ण रहित गंधरहित स्पर्शरहित रूपरहित रसरहित अने समस्तदोष रहित, असंख्यातप्रदे शीलोकप्रमाण अखंड अनंत ज्ञान दर्शन चारित्र स्वरूपी संघयण संस्थान रहित, ए वा अरूपी आत्माने एकेंद्रिय बेंद्रिय कुरूपी सुरूपी ठीगणो कुबमो कालो धोलो अतिमहो तो हजारयोजनप्रमाण अति सूक्ष्म तो वालनी अणीउपरें असंख्यगोला गोलेगोले असंख्य निगोद निगोदे निगोदे अनंत जीव, इत्यादिक जीवने अन्या ख्यान रूप विपाकआपे एवुं ए नामकर्मठे.

गोत्रकर्मनो विपाक कुंजारना जांमा सरिखो ठे, केमके एजीव जगत् शिरोमणी सिद्धसमान जगतने वंदनीय स्वरूपी ठे, तेज जीवने चंमाल मातंग हलाल खोर जेने कोई अडके नही कदापि अडके तो जलादिके स्नानकरी शुद्ध थाय, जो विष्टा चर्म हामनुं जह्ण करनारो स्नान घरमां आवे, अथवा तेनो स्पर्श थाय तो तेनी कांई शंका न आपे, शोचपण न करे, अने पंचेंद्रिय तेवली मनुष्य दश प्राणनो धारक, तत्वातत्व सर्व उचित वस्तुनो जाण, सर्व मनुष्य जेहवो मनुष्य शुजा शुज करणी करवा समर्थ, तेहनुं दर्शन स्पर्श अथवा निकट रहेवानी कोई चाह

ના કરેનહી, તેથી તેને વસ્તિ બાહિર રહેવું પડે, એ સર્વ વિપાક નીચ ગોત્રના જાણવા તથા ઊંચ ગોત્રના વિપાક તે જે કોઈ જીવ મૂર્ખ જડ હુષ્ટ નિર્ઘન નિર્ગુણ કુરૂપો કુચિત્ત હોય, અને કુકર્મનો કર્તા હોય, કર્મ ચંમાલ હોય, એવું બતાવે પણ મહોટા કુલમાં અવતાર લીધો હોય, તો દોષે જસ્યો પણ લોકમાં આદર સન્માન સત્કાર પામે, જો અશુદ્ધાચરણ દેખી નિંદા થાય, તોપણ અવશર ઉપર તેહને સઠ કોઈ તેહીને વિનયકરે, જે એ મહોટા છે, મહોટા કુલના છે, ઓલાદીઠે, કેટલાક દોષ ઢાક્યા જાય. ઇતિ ગોત્ર કર્મવિપાક.

જ્ઞાનાવરણી અને દર્શનાવરણી તથા વેદનીય અને અંતરાય એવારેકર્મની સ્થિતિ એકવાર બાંધ્યા ત્રીસકોડાકોડી સાગરોપમ પર્યંત વિપાકઆપે.

તેમાં જ્ઞાનાવરણીકર્મ આંખનાપાંટા સમાન છે, જેને એકર્મનો તીવ્રોદય હોય તે પ્રાણી કાંઈજ જાણેનહી, કેમકે જીવના સર્વ આકાશ તથા કાલ પ્રમુખ ઇવ્યપર્યાયથી અનંતગુણા જ્ઞાનગુણના પર્યાય છે, તે સર્વપર્યાય એ જ્ઞાનાવરણીકર્મે આવ્યા છે, એક અદ્ધરના અનંતપર્યાય છે, તેમાંહેલો એકપર્યાયનું જ્ઞાન નિગોદિશ્યા જીવને ઉપજતાં હોય, બાકી સર્વપર્યાયનું જ્ઞાન ઢાક્યું છે, એક અદ્ધરનો અનંતમો જાગ ઝઘાડોરહે, તેપણ ઇવ્યસ્વજાવેરહે, પણ કર્મની રાયતિ નથી, એક જીવ ઇવ્ય તે બીજા સર્વ ઇવ્યના ઇવ્ય ગુણ પર્યાયના ત્રિકાલિક ઉત્પાદ વ્યયનો એકસમયમાં જ્ઞાયક ચિદાનંદ ઘનરૂપી એહવું ચેતનરાજ છે. તેને એ જ્ઞાનાવરણીકર્મ જડરૂપ અતિગુપ્ત કરીના છે, પણ તેહના ઉપર કોઈરીતે અનુકંપા કરેનહી, કાષ્ટપ્રાય કરે, ચેતનના મુખ્ય જ્ઞાનગુણને આવરે, એ જ્ઞાનાવરણીય કર્મના વિપાક જાણવા.

દર્શનાવરણીયકર્મ વૈત્રીસરિખું દરવાન દોઢીદાર સરિખું છે, જેમ રાજાપ્રસન્ન થયોઢતાં દરવાન ખુસી નહોયતો તે અટકાવી રાખે, પણ રાજાની જેટકરવાન આપે તેમ એકર્મનો વિપાક જે પૂર્વોક્ત સ્વરૂપ જીવને અંધકરે, ન્યૂનંડીય શૂન્યંડીયકરે બધિર કરે સર્વ શુજનકરણીઆદરે, તે અવસરે સર્વયાતી નિડા આવી તેનો શુજનનિમિત્ત વ્યર્થકરી નાખે, એ દર્શનાવરણીય કર્મનો વિપાક જાણવો.

વેદનીયકર્મ મધુલિપ્ત તરવારની ધારા સમાન છે. તેમાં મધુના આસ્વાદ સરિખી શાતાવેદનીય છે. અને જીન ઢેદાયાના હુઃખ સરિખી અશાતા વેદનીય છે. એકર્મના વિપાક ગર્જનગતહુઃખ જન્મસમયના હુઃખ સમસ્ત રોગોત્પત્તિનાહુઃખ મરણ સમયનાહુઃખ વિયોગોદયનાહુઃખ વિષય અપ્રાપ્તિનાહુઃખ આઠ મહાજયનાહુઃખ શીતહુઃખ તાપહુઃખ તથા તિર્યંચના જવમાં વધ બંધન જારવહન શકટવહન કૃષિક્રિયાગત હુઃ

ख खासीक्रियाडुःख नासावेधडुःख क्रुधाडुःख प्यासाडुःख मृगयाडुःख असवारी नाडुःख दूरपंथ गमनडुःख जातिवैरीनाडुःख धर्मबुद्धिये हनन समयना डुःख पिंजरामां पडवानाडुःख इत्यादिक अनेकडुःख निर्यचगतिमांठे, तथा नरकगतिमां हेत्रवेदना शरीरगत अनेक रोगजन्यडुःख परमाधामिकृतडुःख अन्योन्य प्रहरण प्रहार डुःख ए सर्व अज्ञातोदय वेदनीयना विपाकजाणवा, तथा शातावेदनीयोद यथी सर्वइच्छित खावा पीवानाजोग बली खेलवुं स्त्रीविलास राग रंग सुख सख्या मान महत्व राजलीला कामनासिद्धि निरोगता इत्यादिक सर्व शातावेदनीयना वि पाक ठे. एकर्म जीवना आव्याबाधगुणने बाधकरनांठे. समस्त देव मनुष्यना त्रिकालिक पुजलिकसुख एकठाकरिने तुल्यनाकरिये तो सिद्धनासुखने अनंतमे जागे पण न आवे, एहवा सहजानंदी जीवने एकर्म शुनाशुन पुज्जपिंममां रखडावे ए वेदनीयकर्मनो विपाककह्यो.

अंतरायकर्म राजाना चंमारीशरिखुंठे. जेम राजा सुप्रशन्नयई कोर्ने डव्य आप वानो आदेशकरे, पण जो चंमारी अनुकूल न होय, तोकोईपण निमित्ते विजंबक रीआपे, धकाखवरावे, पण डव्य आपेनही, तेम ए कर्मनाविपाके दान शक्ति न पामे कदापि दानइच्छा न करे अने इच्छाकरेतो उलटो कोई एहवो विकल्पउठे के, जेथकी दानआपवानी बुद्धिज नूलीजाय, पण आपीशकेनही, तेमज लान मेलववाने अर्थे पण घणीज पोतानी बुद्धि केलवी चतुराईथी उद्यमकरे, सर्ववातें खबरदारीराखे, अने कार्यपण सलुखाईमां आवे, जेथकी एवी आशा थायके आ उद्यममां रूडीप्रा सि अवश्यथज्ञे तेथी हर्षवंत पण थाय एटलामां कोईलानांतराय कर्मना उदयथी एहवां कारणो आवी बने के जेथकी लानने ठेकाणे उलटो त्रोटोथईपडे, ते ला जांतराय कर्मनो विपाक जाणवो तेमज जोगांतरायकर्मना विपाके जोग न पामे, कदा पि पामे तो रोग शोग जयादिक कारणे जोगवी शकेनही एमज उपजोग वस्तुपण एना उदयथी न पामे, कदापिपामे तो तेनो कोईपण हरकतनेलीधे उपजोग करीशके नही, तेमज वीर्यतिरायना उदयथी शरीर निर्बलतापामे, अनेक औषध रसायन खाय तोपण उलटो कोई कुपय्यादिकने योगे रोग थाय, डुर्बलतानी वृद्धि थाय, परवसादिकने योगे मननीहोंस मनमांसमें पण चिंतितकार्य करी शकेनही, एरीतें अंतरायकर्मनो विपाक जाणवो.

आयुर्कर्मनी उत्कृष्टस्थिति तेत्रीस सागरोपमनीठे, ते एक शुनायु बीजुं अशु नायु ए बे प्रकारेठे, ए कर्म हेड शरिखुंठे, जेम ज्यां लगण हेडमां पग प

ડચુંહોય ત્યાંલગણ કિહાંપણ જવાઈ શકાયનહી, તેમ આયુકર્મ બાંધ્યાપઠી ગમે
 ઇટલો ધર્મકરણીકરે ક્ષાયિક સમ્યક્ત્વાદિક ઉપાર્જે. તોપણ બાંધેલીગતી અવશ્ય નો
 ગવવીપડે, પણ ટૂટેનહી, બીજા કર્મોનોઉદય તોઅપવર્તન સંક્રમણાદિ કરણ યોગે
 નિઃફલકરે, પણ એ કર્મતો જોગવ્યાવિના ટૂટેજનહી, બીજા શુનાશુનકર્મ ંચ ની
 ચ પરિણામ યોગેં દલ વૃદ્ધિ હાનીયાય, પણ એકર્મતો યથાબંધે અવશ્ય જોગવ્યુંજ
 જોય; જોપણ નરકાદિકના ડુઃખઘણાય અનિષ્ટ લાગે, તોપણ ટુટેનહી, ઈરીતે
 આયુકર્મનો વિપાક જાણવો.

ઈરીતેં આતેકર્મની પ્રકૃતિ સ્થિતિ રસ અને પ્રવેશબંધના પરવશપણે અનંતાનંત
 પુજ્જલપરાવર્તે થયા જન્મમરણાદિરૂપ, જીષણ કાંતારમાં જમ્યો, એમ જમતાં જમતાં
 કોઈકવારેં ડુર્લેજ મનુષ્યજવાદિ સામગ્રીયોગ મચ્યો, પણ મિથ્યાત્વની પ્રબલતા હે
 તુયેં અથવા પાંચકારણના પરિપાકવિના કિહાંપણ સમ્યક્ત્વની પ્રાપ્તિ નથઈ, કેવલ
 જવપૂર્ણથયો હ્યાં પ્રસંગે યોગબિંડુગ્રંથમાંકહેલી સમ્યક્ત્વ પ્રાપ્તિની શૈલી લખિયેંઠડ્યે:-

જે જવ્યજીવઠે તેને જવ્યતાના ઉદયેંકરી અકામ નિર્જરાયેં કર્મસ્વપાવતાં પાંચ
 કારણની અનુકૂળતાયેંકરી બે પુજ્જલપરાવર્તે શેષ સંસાર રહે, તેવારેં ધર્મશબ્દ સામા
 ન્યે સદહે, જે ધર્મશબ્દ શાંનજવા સન્મુખ નિર્વિવેકપણેહોય તેને શ્રવણસન્મુખી જા
 વકહિયેં, પણ તથાવિધ આદરપીપાસાકાંઈહોયનહી પણ સહજ મિલેતો વિમુખનહી.

પઠે તિહાંથી સંસાર પરિત્રમણકરતો જીવ ંજ્ઞ જાવમાં આવે, તેવારેં દોઢપુજ્જ
 લ પરાવર્તરહે માર્ગગવેષણા માર્ગશ્રવણ માર્ગસન્મુખ માર્ગાનુસારી માર્ગપ્રાપ્તિ ઇત્યાદિ
 કનામ હ્યાંથી આગેંશાય, ધર્મજનીધસે જિનોક્તમાર્ગનું શ્રવણહોય કોઈકરીતેં રુચિ
 થાય પણ તીવ્રજાવેં ગવેષણાનહોય, એને માર્ગપતિત કહિયેં, ઇટલે માર્ગેપડ્યો કોઈ
 જવેં એવીરુચીયઈપમી, સંસારપરિત્રમણકરતાં એકપુજ્જલ પરાવર્તરહે તેવારેં જિનમા
 ગાનુસારીપણું શુદ્ધાશુદ્ધની ગવેષણામાત્રહોય, ઈરીતેકરતાં હ્યાં ધર્મયૌવનકાલઆ
 વે ન્યાયસંપન્ન વિજવપ્રમુખ પાંત્રીસગુણધામે, મિત્રાદિકદૃષ્ટી પામવાનો અવશર
 હોય, એહને માર્ગાનુસારી કહિયેં, હ્યાં પટદર્શનની નિન્નતાજાણે, જિનોક્તમાર્ગેં વ્યવ
 હારેં પ્રવર્તે, હ્યાંથી મિથ્યાત્વમંદપડ્યું, તેથી વ્યવહારેં ઇવ્યધર્મપણપામે, પણ સમ્યક્ત્વ
 પ્રાપ્તિ ન થાય, હ્યાં પહેજા ત્રણ અનુષ્ઠાનની પ્રબલતા હોય, સર્વક્રિયાકરે તેદેહી બી
 જા અનેકજીવ ધર્મપામે, પણ પોતાને નહોય તેક્રિયાનુંફલ સ્વર્ગાદિકથાય, પણ નિ
 ર્જરા અર્થેં નથાય ॥ ૧ ॥ ઇતિદ્વિતીય ગાથાર્થ

हवे सम्यक्त्व प्राप्तिनो उपायकहेते:-

पल्लोवलमाइअहा, पवत्तिकरणेणकोविजइकुणई ॥

पलिआ असंखजागुण, कोमिकोमि अरठिइ सेसं॥ ३ ॥

अर्थ ॥ इहां चरम पुज्जलपरावर्तमां मिथ्यात्वनी मंदताथाय तिवारें सम्यक्त्व पामवाना कारण त्रण करण्हे, तेनानाम एक यथाप्रवृत्ति बीजोअपूर्व त्रीजोअनिवृत्ति, तेमां इहांप्रथमकरणनो अवसरहे तेकहेहे, ए सम्यक्त्वगुण पामतां सुधीमां सर्वसाधारण आठ दृष्टांतकह्यांहे तेमां यथाप्रवृत्तिकरणकरतां बे दृष्टांतलागे ते दृष्टांतनी आवश्यकोक्त गाथा लिखुं.

“पल्लयगिरि सरिउवला, पिवीलिआ पुरिसपह जरगहीआ ॥कोदव जल वहा एिअ सामाइयलानदिठंता ॥ १ ॥ एगाथानोअर्थकहेहे एक पालानुंदृष्टांत, बीजुं पर्वतथी नदिप्रपातस्थानेरहेला पाषाणनुं दृष्टांत, त्रोजुं पीपीलिका ते कोमीनुंदृष्टांत, चोथुं त्रणपंथीपुरुषनुं दृष्टांत, पांचसु ज्वरग्रहीतनुं दृष्टांत, ठुं मदनकोडवनुं दृष्टांत, सातमुं मलिनजल दृष्टांत, आठमुं समलवस्त्रदृष्टांत, ए आठ दृष्टांत सर्वे सम्यक्त्वनो लान यतासुधीमां लागे, ते यथा स्थानकें लखीसुं, पण इहांतो यथा प्रवृत्तिकरणे बे दृष्टांतलागेहे ते कहिये ठेयें.

तिहां सम्यक्त्वपामता करण त्रणहे १ यथाप्रवृत्तिकरण २ अपूर्वकरण ३ अनिवृत्तिकरण; तेमां यथाप्रवृत्तिते ‘अनतिक्रम्यकरोतीति’ यथाप्रवृत्ति, ए व्युत्पत्तिनो अर्थ:-यथाके० जेम अनादिनी चालहे तेमनीतेम प्रवृत्तिनुं करणके० जीवपरिणामनुं प्रवर्तनहे जिहां, तेने यथाप्रवृत्तिकरणकहियें, एटजे अनादिनुंजे चाल परिणामहे ते प्रवर्तन फलुंनथी, अनादिचालें प्रवर्तहे पण कारणपरिपाकना जोरथी मिथ्यात्वनी मंदताथाय, तेथी पालाने दृष्टांते जेम पूर्वे जखो धाननोपालो तेमां थोडुंधाननाखियें अने घणुं धानकाढीयें तेवारें तेपालो कालांतरे खालीथाय तेम कर्मरूप धानेकरी समस्त आत्मप्रदेशरूप पालोजखोहे तेपालो जीवने अनाजोगथी एटजे इहाविना सहजें अकामनिर्जराथी ठेदनजेदनादिकथी अशुजविपाकावशरें मिथ्यात्व तथा अनंतानुबंधी कषायनी मंदतानायोगें कर्मविपाकें बहु व्यापक न होय तेवारे कष्टमाफक निर्जराघणीथाय, अने मिथ्यात्व कषायनी मंदता माटे नवाकर्मपण घणाबांधेनही, मंदवीर्यमाटे प्रदेशरश पण थोडुंग्रहणकरे एटजे घणी निर्जराथाय अने बंध अल्पथाय तेथी कर्मस्थिति रूपधान्यनुं पालो घटाहे.

તથા બીજુંદૃષ્ટાંત નદીના પાશાણનું, જેમ પર્વતથી નદીધારાપડે તિહાં નીચેરહે
લું પાશાણ તેનદીની જલધારા પડવાથી અરહોં પરહોં ઘોલાય અથડાય, તે પાશા
ણ ઘોલના ધંચનાનેયોગે ઘસાઈને ઘોલઘાટમાંઆવે, ફરસમાં સુહાલોચાય, એરીતે સ
હેજ સ્વનાવેકોઈક ઘાટમાંઆવે પણ કોઈએ એનો વિચારપૂર્વક ઘાટ કસ્યોનથી.

તેમ જીવતે પાશાણરૂપ, નદીપ્રવાહ તે કર્મોદય પ્રવાહે પચતો અકામ નિર્જરાથી
પૂર્વોક્તન્યાયે નિર્જરાયેકરી કોઈક ધર્મપ્રવૃત્તિયોગ્ય ઘાટમાંઆવે. (આકારમાંઆવે)

એ બેદૃષ્ટાંતેકરી એકઆયુકર્મવર્જિને બાકીસાતેકર્મની ઉલ્કૃષ્ટિસ્થિનિયોગ્ય બંધપ
રિણામને ઘટાડે, તથા પૂર્વબંધહોય તેપણ નિર્જરે, તેવારે સિંતેરકોડાકોડી મિથ્યા
ત્વ બાંધતોહતો તે પરિણામ ટલીને પલ્યોપમને અસંખ્યાતમેં જાગેં ન્યૂન એક કો
માકોડીની સ્થિતિબંધના પરિણામ રાખે, તથા પૂર્વબંધહોય તેપણ સર્વ સ્થિતિ
ઘટીને એક કોમાકોડીની સ્થિતિ સેપરહે, એરીતેં એક આયુકર્મ મૂકી બાકી સા
તે કર્મની સ્થિતિઘટામીનાચે એટલે ત્રીસકોમાકોડી સ્થિતિવાલા કર્મોની ઓગણ
ત્રીસ કોડાકોડિ ઘંટાડી પલ્યોપમને અસંખ્યાતમેંજાગેં ન્યૂન એક કોડાકોડી
સાગરોપમ રાખે. જ્ઞાનાવરણ દર્શનાવરણ વેદનીય અને અંતરાય એ ચાર કર્મની
એટલી સ્થિતિરાખે, તથા નામ અને ગોત્ર એ બેકર્મની ઉલ્કૃષ્ટી વીસકોડાકોડી સાગ
રોપમની સ્થિતિમાંથી ઓગણીસ કોડાકોડીઘટાડીને પલ્યોપમને અસંખ્યાતમેં જા
ગેં ન્યૂન એક કોડાકોડિરાખે, એટલાસુધી જે જીવના પરિણામની યોગ્યતાથયી એનું
નામ યથાપ્રવૃત્તિકરણ કહિયેં; એ કરણ જીવ સંસારમાં જમતાં જમતાં અનંતિવાર
કરે, પલ્યોપમને અસંખ્યાતમેંજાગેં ડઠી એકકોડાકોડી સાગરોપમની શાતકર્મની સે
ષસ્થિતિરહી તિહાંસુધી યથાપ્રવૃત્તિકરણ કહિયેં, આગલેં ગ્રંથીવેશઆબ્યો સ્વરો પણ
એ કરણયોગ્ય પરિણામે આગલ ન જવાય ઇતિ પ્રથમકરણ.

બીજું અપૂર્વકરણ તે જે પહેલા સંસાર પરિવ્રમણ કરતા કદાપિ એવું, કરણ જે
જીવપરિણામ વિશેષ તે પામ્યોનથી માટે અપૂર્વકરણ કહિયેં; એ અપૂર્વકરણ પરિ
ણામેં ઘન નિવડ રાગદેષ પરિણતીમથી જે ગ્રંથી તેને જેદવામાં, જે જેદે તેહ અથ્થ
વસાયને અપૂર્વકરણ કહિયેં.

ત્રીજું અનિવૃત્તિકરણ તે જે અથ્થવસાય ફલ પ્રાપ્તિવિનાનિવર્તે પડેનહી, એટલે
પૂર્વે આબ્યોજે અપૂર્વકરણરૂપ પરિણામ તે પાઠો જાયનહી તેને અનિવૃત્તિકરણ
કહિયેં, તે અનિવૃત્તિકરણરૂપ પરિણામેકરી જીવ સમ્યક્ત્વ પામે તે ત્રીજુંકરણ ઇ
હાં એ ત્રણ કરણનો સાંઘઆપવાને કલ્પનાથ્થની ગાથા લિખેઢે “અંતિમકોડા

कोडी, सबंकम्माण आववक्काणं ॥ पलियाअसंखिअइ, नागेखीएोहवइगंती ॥ १ ॥
गंतिंसुडुप्रेउ, ककडधणरूढमूढगंतीव ॥ जीवस्सकम्मजणित्, घसुरागदोसपरि
णामो ॥ २ ॥ जागंतीतापढमं, गंतीसमइउजवेबीयं ॥ अनियट्टी करणंपुण, सम्म
त्तपुरक्कडे जीवे ॥ ३ ॥ ए त्रणगाथानो अर्थ लेशमात्र लखियेढे.

आयुवर्जने सातेकर्मनी अंतिम के० बहेली कोडाकोडिस्थिति पव्योपमने अ
संख्यातमेंनागे न्यूनरहे बाकीसर्वस्वपीजाय एहवे इहां गंती कठणस्थानकडे ॥ १ ॥
गंतीकहेवीढे सुडुप्रेउ के० अत्यंतदुःखं जेदवायोग्य कर्कश वक्र गूढ गुप्त कोइ स्व
दिरादि कठीण काष्ठनागांतनीपरें जेवीतेवीरीतें जेदाय बेदायनही ए उपमायें अ
नादिनुं जीवने कर्मजनित धन के० निवड राग द्वेष परिणति संचयरूप ग्रंथी ते
वज्रवत् दुर्नेयढे ॥ २ ॥ जिहांगंतीढे तिहांसुधीआवे तेने पढम के० प्रथम यथा
प्रवृत्तिकरण होय, पठी गंतीसमइउ के० ग्रंथी समर्थनकरतां सामर्थ्यवंतथई ग्रंथी
जेदतां बीजुं अपूर्वकरण होय; तथा पुण के० वली अनियटीकरण के० अनिवृत्ति
करण ते सम्मत्तपुरक्कडे के० सम्यक्त्व अवश्यप्राप्त नव्यपणे आगलकखुं जेणे जीवे,
एटले सम्यक्त्व अवश्यपामवुं जेना मुखआगल रखुंढे तेजीवने त्रीजुंकरण होय॥३॥

एरीतें धाननोपालो तथा नदीनुपन्नर ए बे दृष्टांतें कोइकजीवें यथाप्रवृत्तिकरणें
पव्योपमने असंख्यातमेंनागें न्यून एककोडाकोडि सागरोपमनी सातेकर्मनी शेष
स्थिति कीधी, एटले सम्यक्त्व प्राप्तिनो निश्चैययो एरीतें शिष्यबोड्यो तेवारें गुरुक
हेढे इहां सम्यक्त्व प्राप्तिनुं निश्चैययोनथी ते गाथायें करीकहेढे.

तडविगंतीघणराग दोसपरिणइमयं अजिद्वितो ॥

गंठियजीवो विदहा, नलहइ तुह दंसणं नाह ॥ ४ ॥

अर्थ:- तडविके० तिहांपण कांइकउणी एककोडाकोडी स्थिति शेष सातकर्म
नी कीधी तोपण अजव्य अथवा दुर्नव्यत्वादिक दूषण ने लीधे हाहाइतिखेदे रा
गद्वेषपरिणाममईग्रंथीदेशगत जीवपण ग्रंथीने अणजेदतोथको हे नाथ ताहरुं दर्श
नजे श्रीमुखे कहेलुं सम्यक्त्वते पामीशकेनही? केमके ए यथाप्रवृत्ति करणखुंदीतो
अजव्यपण आवे एवुं आवश्यक वृत्तिमां कखुंढे के अजव्यपण कोइक अकामनि
जराकरतो ग्रंथीदेशसुधीआवे तिहां अरिहंतनी रुद्धीवेखीने अथवा अन्यकोई पुज्जली
कुरुद्धीमी इहायें प्रवर्तमानथको चारित्रलीये तिहांमात्र श्रुतसामायकनो लाज तेने
होय, पण शेष दर्शन सामायिकादिक पामेनही, एम संसारमां जमताथका व्यव

हार रासियाजीवप्राये जिहांसुधी चरभावर्त चरमकरण न पामे तिहांसुधी अनंतिबा
र ग्रंथोदेशसुधीआवी पाठापडे ॥ ४ ॥ इतिचतुर्थगाथार्थ.

हवे जीव जे रीतें ग्रंथीजेदे ते रीत कहेते:-

पहिलिय पविलिय नाएण, कोविपङ्कत सन्निपंचिंदी॥

जबो अवहुपुगगल, परियटवसेस संसारो ॥ ५ ॥

अर्थ:-पहिलियपिविलियनाएणके० इहां ग्रंथोदेशपाम्यापढी कोइकजीव अपूर्वक
रणकरे ते पंथीजे वाटमार्गु तथा पिपिलोकाजे कीडी तेने नायण के० न्यायें दृष्टां
तेंकरे तेदृष्टांत देखाडवाने नाय्यनी गाथाउ लिखुंबुं.

जहइहतिन्निमणुस्सा, जंतडविपहंसहावगमणेणं ॥ कालाइक्कमनीया, तुरंतप
त्तायदोचोरा ॥ १ ॥ दिहुंमगगतडहे, तेणोमगगउपडिनियत्तो ॥ बीउंगहियोतइउ, स
मइकंतोपुरंपत्तो ॥ २ ॥ अटवीजवोमणुस्सा, जीवोकम्मछिईपहोदीहो ॥ गंठीयजय
छाणं, रागहोसायदोचोरा ॥ ३ ॥ जग्गोविइपरिवुट्ठी, गहियोपुणगंठिउंगउतइउ ॥ स
मत्तपुरंएवं, जोइस्सा तिन्निकरणाइ ॥ ४ ॥ खिईसहावियगमणं. थाणूसरणं तउसमु
प्पयणं ॥ ठाणंथाणुसिरेवा उहरणंवामुअंगीणं ॥ ५ ॥ खिइगमणंपिवपढमं ॥ था
णूसरणंचकरणमप्पुव्वं ॥ उप्पयणंपिवतत्तो, जीवाणंकरणमनियट्ठि ॥ ६ ॥ थाणुव्वगं
ठिदेसो, गंठियसत्तस्सतत्तवछाणं ॥ उसरणंपिवतत्तो, पुणोविकम्मछिइविवट्ठि ॥ ७ ॥

हवे ए सातगाथानो अर्थ किंचितमात्र लिखुंबुं जहइह के० जेमइहां कोइक ति
न्निमणुस्सा के० त्रणमनुष्ये, ते सहावगमणेणं के० स्वजावगमनेकरी सहेजे निः
प्रयोजने जंतिपहं के० अटवीपंथेंजायते ते जातांजातां घणी अटवी उलंघीगया
पढी कालाइक्कमनीया के० कालअतिक्रमवेकरी जयपाम्या, एटले असूरवखतें अट
वीनो पंथ तेथी मरवाजागा, एटलामां तुरंति के० तुरत पत्तायदोचोरा के० बेचोर
आवी लागा. ॥ १ ॥ पढी ते त्रणमनुष्यें दिहुंमगगतडहे के० मार्गनेतडे एट
ले मार्गनेमुखें दुकडा बे चोरोदेखीने ते के० ते त्रणमांथी एणोमगगाउ के० एकतो मा
गंथको पाठो निवर्त्थो, एटले पाठोनासीगयो तथा बीउंगहियो के० बीजानेतो ते
चोरलोकोये ग्रहणकीधो एटले पकडीलीधो, अने तइयोसमइकंतो के० त्रीजोमनु
ष्यते चोरोने सम्यक्प्रकारें अतिक्रम्यो, एटले पोतानुं बलवीर्यफोरवी चोरोने हतप्र
हतकरी पुरंपत्तो के० पुरप्रतेपहोतो एटले इहितस्थानके निर्जयपणे पहोतो ॥१॥
ए दृष्टांत सम्यक्त्व प्राप्तिमां उपनयजावे उतारेते:-

अडविनवो के० नवत्रमणरूप तो अटवीकहियें, तेमां मणुस्ताजीवो के० म नुष्य ते त्रण उत्कृष्ट जातना संसारी जीव कहिये, अने कम्महिंपहोदीहो के० क मेस्थितिते महोदो दीर्घ मार्गकहियें, तथा गंठियनयछाणं के० ग्रंथीदेश ते नयनुं स्थानक कहियें, वली रागदोसायदोचोरा के० राग अने द्वेषरूप बे चोरजाणवा ॥ ३ ॥ तेत्रणमांघी दुर्जव्य अथवा अजव्यजीव तेतो जग्गो के० पाठो जागो (ना सीगयो) तथा अचरमकरणी अथवा अपरिपक्व कारणीतो ग्रंथीदेशेंजरह्यो, इहां ग्रंथीदेशो जव्य अथवा अजव्य उत्कृष्टो संख्यात असंख्यात कालसुधीरहे पढी न व्यने शेष अर्द्धपुज्जपरावत्त संसाररह्योहोयतो ग्रंथीनेदे अधिक संसारीपाठोफिरे इहां ग्रंथीदेशें जव्य अथवा अजव्य रह्यांथका इव्यश्रुत निन्न दशपूर्वसुधी पामे इव्यचारित्रपामे.

अजव्य पूर्वश्रुत न पामें, केटलाक ग्रंथोने अनुसारें तथा वृद्ध परंपरायेंपण अज व्यने पूर्वश्रुत न होय, तथा कोइक ग्रंथने अनुसारे लब्धिदशपूर्वसंपूर्णने पूर्वलब्धिक हियें, ते अजव्यने न होय पण शेषहोय, पढी बहुश्रुतकहेतेखरुं. पुरेपुरा दशपूर्व तथा अधिक यावत् चउदपूर्वसुधी जे नणे ते नियमा सम्यक्त्वीहोय केमके कल्प जाण्यमां कसुंते यतः चउदस दसय अनिन्ने, नियमासम्मत्तसेसएनयणा ॥ इति तेमाटे उत्कट कारणयोगे बीजो पुरुषतो ग्रंथीदेशोज टकीरह्यो, तथा त्रीजो चरम करणी प्राप्त जव्य सम्यक्त्ववंत वीर्योद्भासवधते राग द्वेष परिणतिरूप ग्रंथीनेदी ने सम्यक्दर्शन रूप नगरेंज पढोचे एम त्रणोकरणनो उपनय जोईशा के० जोडवो॥४॥

हवे त्रणगाथायें पीपीलिकानुं दृष्टांत समजावेढे:- खिइसहाव के० जेमकृति जे पृथ्वी तेनाउपरे सहजस्वनावें कीडीफिरेढे गमनकरेढे पण तेमां कोइनी प्रेर णानथी, हवे तेमां एक कीडीतो फरती फरती थाणुजे खीलो अथवा नीतप्रमुख तिहांसुधी आविने वली पाठीफरीजाय, तथा कोइक कीडीतो थाणुजे खीलो नीतते उपरें चढवामांमे तेचढीने थाणुना उपर बेसी रहे, तथा वली कोइक की डी थाणु उपरें चढीने उडीजाय, तथा कोइक कीडी खिलायी अधवच पाठीउतरे ए मूयगीणं के० मृदंगीजे कीडी तेनुं दृष्टांत जाणवुं ॥ ५ ॥

हवे एनो उपनय उपमान देखाडेढे, खिइगमणंके० कृतिगमन एटले कीडीनुं पृथ्वी उपरें फरवुं खीलाना मूलसुधी आववुं ते पढमंके० प्रथमना यथा प्रवृत्तिक रण सरिखुंढे, तथा कोइक कीडी थाणुंसरणंचके० खीलेचढी ते सरिखुं बीछुं

मपुर्वके० अपूर्वकरणे, तथा कोइक कीडी खीलेवढीने तेखीलाथी उपयणके० उ डीगई ते सरिखुं जीवने त्रीजुं अनिवृत्तिकरण कहियें ॥ ६ ॥

थाणुंगंविदेसोके० थाणुंजे खीलो तिहांज टकीरहेवुं ते ग्रंथीदेशें रहेवुं एटले गंठीयसत्तस्सतहवघाणके० ग्रंथीगतजीवनुं कोइकालसुधी तिहां रहेवुंहोय, ते सरि खुंठे, तथा उसरणपिवतत्तोके० ते खीलारूप गंठीदेशथी ओसरे एटले पाबुफिरे ते पुणोवि के० फरी कर्मस्थितिनी वृद्धिकरे फरी उत्कृष्टी कर्मस्थितिवधारे ॥ ७ ॥

ए सातगाथायें बे दृष्टांतकह्या तेणेकरी कोइ संझीपर्याप्तो पंचेंडी नव्यजीव मु किजावा योग्यहोय, जेने अवहुपुगलपरियट्ट के० अर्द्धमात्र पुजलपरावर्त्त शेष संसार बाकी रह्यो होय, एहवो एटले लक्षणपूरण जे जीव होय ते जीव जे करे ते आगली गाथायें कहेते ॥ ५ ॥ इति पंचमगाथायर्थ.

अपुवकरणमुग्गर, घायविहिय डुष्टगंठिजेउसो ॥

अंतमुहुतेणगठ, नियट्टिकरणे वि सुजंतो ॥ ६ ॥

अर्थ:- हवेपूर्वोक्त लक्षणवंत जीव ते ग्रंथीदेशसुधीआवे, तिहां परिणाम निर्म लतानी वृद्धिहोय ते कहेते, अपुवके० पूर्वकोइवारें पाम्योनही, एहवुंजे परिणाम तेने अपूर्वकरण कहियें, ते अपूर्वकरण कहेवुंठे जे निवड आकरी अत्यंतकठिण एवी पूर्वोक्तरूपजे ग्रंथी तेने जेदवाने मुग्गरके० वज्र सरिखुं ठे तेने घायके० घायेंकरीने विहियके० विहित एटले कखोठे डुष्टग्रंथीनुं जेदजेणे, सोके० तथानूत ते जीव प्रतिक्षणे विद्युद्धमान परिणामनी निर्मलता वधते थके अंतर मुहूर्त मात्रमां पूर्वोक्त अनीवृत्ति करणेगयो एटले ग्रंथीजेदकरतां अंतर मुहूर्तलागे तिहां चढते परिणामें ग्रंथीजेदकरी अनिवृत्तिकरणे जाय, इहां अपूर्वकरणनी विद्युद्धता थकी अनिवृत्तिकरणनी निर्मलता वद्युद्धतरते, माटे अपूर्वकरण अने अनिवृत्तिक रणनी निन्नता थई ॥ ६ ॥ इतिषष्ठिगाथायर्थ.

हवे ते अनिवृत्तिकरणे गयोथको जीव जे करे ते कहेते

सो तडरणे सुहृदोव, वयरी जय जणियपरमआनंदं ॥

सम्मत्तंलहइजीवो, सामन्नेणं तुह पसाया ॥ ७ ॥

अर्थ:- ॥ सोतडके० तेजीवने तिहां अनिवृत्तिकरणे अती विद्युद्ध परिणाम ना जोरथी मिथ्यात्व मोहनीयना पुंजनीस्थिति बे थाय, तेमां पहेली स्थिति अंतरमुहूर्तवेद्य एटले एक अंतरमुहूर्तमां खपीजाय, एटली स्थितिना मिथ्यात्व मो

हनीय नामा कर्मनादलोया ते महोटीस्थितिजे कोडाकोडी सागरोपममां पव्योप
मना असंख्यातमां जागे न्यूनते ते स्थितिमांथी नजीकखेचीले, एटले बीजी पव्यो
पमने असंख्यातमेनागे न्यून एककोडाकोडी सागरोपम प्रमाणहती तेमांथी अं
तर मूहुर्तप्रमाण वेद्य नीची खेचीने जूदीकीधी, बाकी शेपरही तेनुं महोटी पुंज
अलगोराख्यो एटले न्हानीस्थिति तथा महोटीस्थितिने वचमां आंतरोपड्यो ते
वारे ए बेदुस्थितिनी वचमां जे खाली जगारही तेनेअंतरकरणकहियें एम इहां
अनिवृत्तिकरणना जोरथी अंतरकरण करे.

अने प्रथम स्थितिगत दलियाने अंतरमूहुर्तमां खेपवे अने महोटीस्थितिमांथी
आवता दलियाने उपशमावे विष्कंजित उदयकरे अंतरमुहुर्त उदयनआवे एवांकरे

एटले अनिवृत्तिकरणे वे कार्यकरे एकतो मिथ्यात्वस्थितिना बेजागकरी अंतर
करणकरे अने बीजुं अंतरमुहुर्तवेद्य प्रथम लघुस्थितिने खपावे एटले अनिवृत्तिकर
णनो कालपूरोथाय तेवारे आगल अंतरकरणमां धसे दोडे जाय प्रवेशकरे, तेवारे
तिहां अंतरकरणने प्रथमसमये हेनाथ तमारे प्रसादे क्वायिकादिकनीपरें विशिष्टतो
नही पण सामान्यपणे अल्पकालीन उपशमनामा समकितपामें. ते सीरीतेंपामें ते
नी उपमाकहेडे,रणेसुहस्रोववैरि जयजणियपरमआणंदंके० जेमसुजटहोय तेरणे
विषे वैरीने जीतवाथी परमानंदपामे, तेम अनादिनाजे रागद्वेषरूप महोटाशत्रु तळ
नित गुरुकर्मस्थित्यादि अनंतानुबंधिया चार वैरीने जीतवाथी परमानंद सरिखुं स
म्यक्त्व जीवपामे यदुक्तं आवश्यकादिग्रंथे.

पावन्ति स्ववेऊणं, कम्माइ अहा पवन्ति करणेणं ॥ उवलनाएण कहमवि, अ
जिन्नपुविं तउगविं ॥ १ ॥ तंगिरिवरंच जेतु, अपुवकरणुगवळ्ळधाराए ॥ अंतोमुहु
त्तकालं, गंतुमनियट्टिकरणंमि ॥ २ ॥ पइसमयंसुप्रंतो, खविऊ कम्माइ तडबहुआ
इं ॥ मिहत्तं मिउईणे, खीणेणुइयंमिउवसंते ॥ ३ ॥ संसारगिम्मतवियो ॥ तत्तो गो
सीसचंदणरसोव, अईपरमनिवुंइकरं, तस्संतेलहइसम्मत्तं ॥ ४ ॥

हवे ए चारगाथाओनो अर्थ लिखेते अनादिकालनुं संसारचक्रमां जमतोथको
जीव पावन्तिके० पामे, मिथ्यात्वमोहनीयादिक कम्माइके० कम्मोंने स्ववेऊणंके० ख
पावीने ते अहापवत्ति करेऊणंके० यथाप्रवृत्तिकरणेकरीने कर्मों खेपवे, तेनुं दृष्टांत
उवलनाएणके० उपलजे पूर्वोक्त नदीना प्रवाहनो पाखाण, तेना दृष्टांतेखेपवे, प
ठी अजिन्नपुविके० पूर्वोक्तोइवारें जेदीनथी एवीजे रागद्वेष परिणतिमई मिथ्यात्वग्रंथी
तंके० ते ग्रंथीने शीरीतेजेदे के गिरिवरंके० गिरिवरजे पर्वतते जेतु के० जेदवाने जेम व

જ વલવાનહે, તેમ અપૂર્વકરણ પરિણામરૂપ ઝગ્ર વજ્રધારાયેં કરીને જીવ યંથી જે દતો અંતર મુદ્દર્તકાલમાં અનિવૃત્તિકરણેગયો, પઠીતે અનિવૃત્તિકરણે ગયોયકો શું કરે તેઆગલી ગાથાયેં કહેહે ॥ ૨ ॥

પદ્મસમયકે ૦ પ્રતિસમયે એટલે સમય સમયપ્રતે વિશુદ્ધમાન પરિણામિથકો તિ હાં બહુલાકર્મોને છેપવે, તેવચતે જે મિથ્યાત્વના દલિયાં ઉદયઆવ્યા, તેને ક્યકરે અને જે ઉદય ન આવ્યા ઉદયાજિમુખ ન થયા તે દલિયાને ઉપશમાવે, એટલે ઉદી રણાદિક કરણબલેં પણ વિષાકોદય અથવા પ્રદેશોદય જે અર્થશકેનહી તેને ઉપશ માવ્યા કહિયેં, એમ હાં અનિવૃત્તિકરણે કેટલાક મિથ્યાત્વના દલિયાં છેપવ્યા, અને કેટલાક ઉપશમાવ્યા, અને મિથ્યાત્વ સ્થિતિના બે જાગકરી વિચમાં અંતરકરણ કહ્યું ॥ ૩ ॥ હવે તે અંતરકરણ કરતાં જે થયું તે આગલી ગાથાયેં કહેહે.

સંસારગિમ્મકે ૦ જેમ કોઈક પંથી જન ગ્રીષ્મકાલમાં મધ્યાન સમયે નિર્જલવ નમાં સૂર્યનાપહેલા કિરણને પરિતાપેં પહેલા જૂના અજડતાપેકરી અતિવ્યાકુલ થયો હોય, તેને કોઈ શીતલ સ્થાનકમલે વલી તિહાંકોઈ બાવનાચંદનનું રસઘાંટે તેવારે તે પંથી સાતાપામે કેવો આનંદમગ્ર હોય.

તેમ હાં જવ્યજીવ રૂપ પંથી અનાદિકાલનું સંસારરૂપ ઝગ્ર ગ્રીષ્મ કાલેં જન્મ મરણાદિકરૂપ નિર્જલવનમાં કષાયરૂપ ઝગ્રતાપે પીડયો રોગશોગાદિકરૂપ જૂ અજડ એટલે લુચ્ચ તેણેકરી અલુચ્ચો (દગ્ધથયેલું) અને તૃષ્ણારૂપ મહોટી પીપાસા તે ણેકરી પરાજબ્યો થકો એવો જવ્યપંથી તે અનિવૃત્તિકરણરૂપ શુદ્ધ શરલમાર્ગ પા મિ દૂરથી અંતરકરણરૂપ શીતલસ્થાનકદેસી હર્ષવંતથકો ધસીતિહાં પહોતો, એટલે ગોશીર્ષિજે બાવનાચંદન તેહનોજે રસ તેહનીપરેં શીતલ અર્ધપરમકે ૦ અતિશય પરમ ઉત્કૃષ્ટ અનિવૃત્તિકરણ પરમ સુખસાતાકરણ એહવું તસ્સંતેકે ૦ તે અનિવૃત્તિકરણે અંતે અને અંતરકરણે પ્રથમસમયે ધનસારવત્ શીતલ સમ્યક્ત્વપામે તેવારેં અનંતાનું બંધી તથા મિથ્યાત્વકૃત પરિતાપ સર્વ મટીજાય ગાઢ તૃષ્ણા પીપાસા મટીજાય ॥ ૪ ॥

હાં અનાદિકાલનું પરમશત્રુ પરમ દુઃખદાતારૂપ એહવા મિથ્યાત્વનું દુઃખ અં તર મુદ્દર્તસુધી દફેયાય (દૂરયાય) અનાદિનો પ્રથમ દુઃખાંત હાંથયો હાં સિ ધાંત સૈલીમાં કાલનિષ્ઠાયેં ગુણદોષ પ્રાપ્તિ તથા વિરહ આશ્રી ચારજાંગા કહ્યાંહે તેના નામકહેહે ૧ અનાદિઅનંત ૨ અનાદિસાંત ૩ સાદિસાંત ૪ સાદિઅનંત

એ ચારજાંગાનું અર્થકહેહે જેને મિથ્યાત્વાદિક અનાદિનુંહે અને તે કિવારેં મટ સે પણ નહીં એવા અજવ્યાદિકને અનાદિઅનંત પ્રથમજાંગોહે અને જે જવ્યજીવેં

प्रथम सम्यक्त्वपाप्युं तेवारें ते जीवें अनादिना मिथ्यात्वनुं अंतः॥१॥ तेमाटे तेने अनादिसांत बीजोनांगो जाणवो; तथा जे जीव सम्यक्त्वपामी वली सम्यक्त्व वमन करो मिथ्यात्वं गया तेवारें मिथ्यात्वनी आदिथयी, पढी केटलोक काल मिथ्यात्वे रही वली शुनसामग्रीना योगथी फरी सम्यक्त्व पाप्यो तेवारें मिथ्यात्वनो अंतथ यो ए बीजो सादिसांतनामा नांगोथयो, तथा चोथो सादिअनंतनामा नांगो तेह्ना यिक सम्यक्त्वादि ह्यायकजावें जेने जे गुण प्रगट थया तेगुण तेने होय पण मिथ्यात्वीने न होय, केमके ग्रंथी जेद कखापढी जे मिथ्यात्व होय, ते तो सादिसांत नांगे ज होय, माटे जेने सम्यक्त्वादिक ह्यायकगुण प्रगटथा ते सादि, अने ते गुणआ व्या जाय नही ते अनंत, एटले नव्य मिथ्यात्वीने त्रणे नांगाहोय, अने अजव्य मिथ्यात्वीने एकज अनादिअनंत नांगोहोय, यडुक्तं:-मिहत्तमजवाणं, तमणाइमणंत येमु णोयवं॥जवाणं तमणाइ, सपर्यवसियंतु सम्मत्ते॥१॥अर्थ:-अजव्यने मिथ्यात्व अनादि अनंत नांगोहोय, अने जव्यने अनादि सपर्यवसित नांगें मिथ्यात्वहोय इति॥१॥७॥

हवे सम्यक्त्व केटले जेदेहोय ते आगमनी गाथायें कहेढे:-

तंचेगविहंछविहं, तिविहं तद् चउविहंच पंचविहं ॥

तह्नेगविहं जंतुह, पणीय जावे सु तत्तरुई ॥ ८ ॥

अर्थ:-एक प्रकारें बे प्रकारें त्रण प्रकारें चारप्रकारें अने पांचप्रकारे पण आगममां सम्यक्त्व कह्युंढे, ते जेदोना स्वरूप विवरीने कहेढे:-तह्नेगविहंके० तिहां एकविध सम्यक्त्व ते जंके० जे हे परमेश्वर तुहके० ताहरी पणियंके० प्रकास्या जे जीवादिकजाव पदार्थ तेनेविषे तत्वरुचिहोय अर्थात् परमार्थ बुद्धिहोय, शकल दोषरहित अने शकलगुणे संपन्न एहवा अरिहंतदेवें जाप्युंजे तत्वते सत्यढे, एहवी रुचि परमार्थबुद्धि, तद्रूप आगममां कह्युंढे. 'तमेवसच्चनिस्संकं जंजिणोहिंपवेइयं' इत्यादि रुचिरूप; यडुक्तंयोगशास्त्रे:-रुचिजिनोक्ततत्त्वेषु सम्यक्श्रद्धानमुच्यते जायतेतन्निसर्गेण गुरोरधिगमेनय १

ए उपला श्लोकनो अर्थ करेढे:-श्री जिनेश्वर नाषित जीवाजीवादिक तत्वनेविषे जे सम्यक्श्रद्धान के० निश्चल प्रतीत तेने तत्वरुचि कहियें, ते तत्वरुचि श्रद्धान मिथ्यात्वदलना रसनी मंदतायें जातिस्मरणादिक निमित्तें ईहापोह करतां करतां सहेजे पोतानीमेळें तत्वश्रद्धान पामे ते निसर्ग सम्यक्त्व कहेवाय, अथवा शुनगुरुनी उपाशना करतां सिद्धांतवाणी सांजलतां जे पामे ते उपदेसिक श्रद्धान कहियें ॥ १ ॥ इत्यादिक लक्षण जे तत्वरुचि ते एकविध सम्यक्त्व कहियें ॥ ८ ॥

हवे द्विविध सम्यक्त्व त्रणप्रकारें कहेते:-

उविहंतु दव जावा, निन्नय ववहारउवि अहवावि ॥

निस्सग्गुवएसाउ, तुहवयण विऊहिंनिदिठं ॥ ९ ॥

अर्थ:- हे जिनेश्वर ताहारा जाण्याजे ळादशांग तेना जाण एहवाजे प्रवीण पु रुष तेणे एक इव्य सम्यक्त्व अने बीजुं जाव सम्यक्त्व ए बेप्रकारें सम्यक्त्व क ह्युंते, अथवा एक निश्चयसम्यक्त्व अने बीजुं व्यवहारसम्यक्त्व एरीतें पण बे प्र कारकह्याते. तथा वली एक निसर्गसम्यक्त्व अने बीजुं उपदेश सम्यक्त्व ए पण बे प्रकार कह्याते. एम त्रण प्रकार द्विविध सम्यक्त्वना ते तुहवयण के० ताहारां वचनना विऊहिंके० वेता एटले आगमार्थना जाण पुरुषें निदिठंके० देखाड्याते. ९

हवे त्रणप्रकारे द्विविधसम्यक्त्वकह्युं तेनाजहण कहेते:-

तुह वयणे तत्तरुइ, परमउ मजाणउवि दवगयं ॥

सम्मं जावगयं पुण, परमउ वियाणउ होई ॥ १० ॥

अर्थ:- हेप्रभु तुह के० ताहारां वयण के० वचनना परमउ के० परमार्थ जे रहस्य तेना मजाणउवि के० अजाणते, पण ताहारां वचननेविषे तत्तरुइ के० त त्वरुचिते, केमके जे राग द्वेष अज्ञान ए त्रण दोषना नाशयवाची वीतरागथयाते असत्य जाण करेनही. माटे श्रीजिन जाणित वचन सर्व सत्यते, एम ते जाणते तो एवीजे तत्वरुचि ते दवगयं के० इव्यगत सम्यक्त्व कहियें. यडुक्तं सिद्धांते:-जावे णसद्वहंतो अयाणमाणेविसम्मत्तं, इतिवचनात्. जे सूक्ष्म अर्थने नथीजाणतो एह वा अजाणनेपण जो जावे सद्वहणाते के जे अरिहंत ते शुद्ध जाण करनाराज ते एहवी उंचे प्रतीतते तो अजाणपुरुषने पण इव्यथी सम्यक्त्वते.

बीजुं जावगयं के० जावगत सम्मं के० सम्यक्त्व ते पुण के० वली परमउवि याणउ के० परमार्थना जाणपुरुषने होई के० होय. यडुक्तं सिद्धांते:-जीवाइ नव पयते, जो जाणइ तस्स होइ संमत्तं. इतिवचनात्. माटे जे नव्यजीव जीवादिक नवेपदार्थने सम स्त नय गंम जंग प्रमाण निक्षेप प्रमुख स्याद्वाद सैलीपूर्वकजाणे, सद्वहे, ते नव्य जीवने जावगत सम्यक्त्व कहियें ॥ १० ॥ एमइव्यसम्यक्त्व तथा जावसम्यक्त्व कह्युं

हवे निश्चयव्यवहार रीतें बेप्रकारनासम्यक्त्वनुं जहण कहेते:-

निन्नयउसम्मत्तं, नाणाइमयण स्सुहपरिणामो ॥ ११ ॥

यरंपुण तुहसमए, जणियंसम्मत्तदेऊहिं ॥ ११ ॥

अर्थः— ज्ञान दर्शन चारित्ररूप शुद्ध श्रद्धा ज्ञान रमणता एवं रत्नत्रयीरूप आत्मानुंजे शुनपरिणाम तेने निश्चयउसमम्मत्तके० निश्चय सम्यक्त्व कहिये, ए ठेजे आत्मानेज निश्चय सम्यक्त्व कहिये, केमके आत्मा ने आत्माना गुण ते कां ईज्जुदानथी परिणामे अनन्यते एकते गुण गुणी जावें अनेदेज रह्याते केमके अ नेदपरिणामे परिणम्योजे आत्मा ते तज्जुणरूपज कहेवाय. यदुक्तं योगशास्त्रेः— आत्मेवदर्शनज्ञान चारित्राण्यथवायते ॥ यस्तदात्मैवस्वगुणैः शरीरमधितिष्ठति॥१॥

प्रायें अप्रमत्तसाधुने निश्चयनय सम्यक्त्व पूर्णकहेवायते केमके जेवुं जाणुं ते वोज त्यागनावते अने श्रद्धापण तदनुरूपते माटे स्वरूपोपयोगी जीवने आत्मा तेहिज ज्ञान दर्शन चारित्रते. कारणके आत्मा रत्नत्रयात्मक अनेदनावें शरीरमां रह्याते, माटे रत्नत्रयीने शुद्धोपयोगे वर्त्तताजीवने निश्चय सम्यक्त्व कहिये.

तथा इयरके० इतर ते बीजुं व्यवहारसम्यक्त्वते. ते हे प्रभु तहारा सिद्धांतने विषे सम्यक्त्वना हेतुजे मिथ्यात्वीनुं संस्तव परिचय प्रमुख जे अतिचारादिक दो षते तेना त्यागथी थाय तथा देव गुरु नक्ति बहुमान योगे शासनोन्नति हेऊहिं के० हेतुयें थाय. यदुक्तं गुणस्थानक विचारग्रंथेः— देवेगुरुचसंयेच सद्भक्तिशासनो न्नति ॥ अव्रतो पिकरोत्येव स्थितिस्तूर्येगुणालये ॥ १ ॥ अर्थः— देव गुरु तथा श्री संघ तेनी बहुमान सहित नक्तिकरे शासनोन्नतिकरे अविरति गुणगणे रह्योथको पण आगमोक्त विधिमागें निरतिचार सम्यक्त्वप्रवृत्ति सहितहोयतेने व्यवहार सम्यक्त्व कहिये ॥ ११ ॥

हवे त्रीजा बे प्रकारें सम्यक्त्व कहेते तेमां एक निसर्गें सम्यक्त्व प्राप्ति अने बी जी उपदेशजन्य सम्यक्त्व प्राप्ति. इहां शिष्यपूढेतेके निसर्गके० सहेजे सम्यक्त्वनी प्राप्ति केवीरीतेंथाय ? तेवारे गुरु दृष्टांत गर्जित सम्यक्त्व प्राप्तिनो उपाय कहेतेः—

जल वञ्च मग्ग कुद्व, जराइ नाएण जेणपन्नत्तं ॥ नि

स्सग्गुवएसजवं ॥ समत्तं तस्स तुप्प नमो ॥ १२ ॥

अर्थः— ए गाथामां पांच दृष्टांत कहेते, तेमां जलनो तथा वस्त्रनो अने कोइव नो ए त्रणदृष्टांत आगल पुंज त्रय जावनावसरे कहीबतावसे. अने मार्गनो तथा ज्वरनो ए बे प्रसूतते ते कहेतेः—जेमकोईक पंथी मार्गथी त्रष्टथयो पढी बीजाकोई ना उपदेश पाम्याविनाज नमतो नमतो पोतानीमेले सहेजे मार्गचढे, अने कोईक पंथ त्रष्ट थयलो पंथी तथाविध पापना उदयथी कोई सज्जननो योग न मलवा थी मार्ग पामेजनही. तिहांनुंतिहांजरहे अनेत्रीजोपुरुष बीजानेपूढीमार्गपामे.

तेमज वली ज्वरनो दृष्टांत कहेछे:- जेम कोईकने तापज्वर आब्यो ते कोईने औषध कखाविनाज पोतानी मेले जतोरहे, अने कोईकने तो औषध चूर्ण धागादि (दोरादिक) प्रयोगकरवाथी ज्वरजायछे, तथा कोईकनेतो असाध्यज्वर कोईरीते जायजनही एरीते ए बे दृष्टांत सम्यक्त्व प्राप्तिविषे जोडवा ते आवीरीते:-

कोईक शुक्लपट्टी कालादिक कारण परिपाकवंत चरमावर्त्ति चरमकरणी एवो जव्य जीव ते सहेजे आपें आप विचारतेशके सम्यक्त्वपामे ते निसर्ग सम्यक्त्व कहियें; तथा कोईक जीव पूर्वोक्त कालादिक योग्यतावंत होय पण सज्जुने योगे उपदेश सांजली अनादिनी जूलमटाडी देव गुरु धर्म सदहणारूप सम्यक्त्वपामे तेने उपदेश सम्यक्त्व कहिये. एरीते नाएणके० ए न्यायें (दृष्टांत) द्वारायें निसर्गोद्भव सम्यक्त्व तथा उपदेशोद्भव सम्यक्त्व ते हे प्रभु तुमे कह्युं परह्युं तेमाटे परमोपकारी एहवा तु जने माहरो नमस्कार थाओ ॥ १२ ॥ एम बेप्रकारनुं सम्यक्त्व त्रण रीते कह्युं.

हवे त्रणप्रकारें सम्यक्त्व कहेछे:-

तिविहं कारग रोअग, दीवग नेएहिं तुह मय विऊहिं ॥

खानवसमोवसमिय, खाइय नेएहिं वा कहियं ॥ १३ ॥

अर्थ:- हेनाथ तुहमय के० तद्वारा मतना विऊहि के० वेता जे गणधरा दिक, तेणे कारक रोचक अने दीपक एम तिविहं के० त्रण नेएहिं के० प्रकारें सम्यक्त्व कह्युंछे, वा के० अथवा ह्यायोपशमिक उपशमिक अने ह्यायिक एरीते पण त्रणजेदे सम्यक्त्व कहियंके० कह्युंछे ॥ १३ ॥

हवे कारकादिक सम्यक्त्वना लक्षण कहेछे:-

जं जह जणियं तुमए, तं तह करणं मि कारगो होइ ॥

रोअग सम्मतं पुण, रुइमित करंतु तुह धम्मे ॥ १४ ॥

अर्थ:- हेनाथ जे जेम यथार्थनावें विधिमार्ग तुमे जणियं के० प्रकारयो ते तेमज आज्ञाने अनतिक्रमतोथको एटले तुमारी आज्ञासहित आगमोक्त शैलीपूर्व क यथाशक्तियें दान पूजा व्रत नियमादिक करे तेने कारक सम्यक्त्व कहियें; तथा पुनः के० वली बीजुं रोचक सम्यक्त्व, ते तुहधम्मेके० तद्वारा धर्मनेविषे रुईमि तकरतुंके० रुचिमात्रकरे, श्रीजिनोक्त धर्मकरवानी इहारहे शुद्धश्रद्धाराखे कोईने धर्म प्रवृत्ति करतोदेखीने रुडुंमाने परंतु पोते नारीकर्म माटे क्रियानुष्ठानादिक करी शके नही तेने रोचक सम्यक्त्व कहियें ॥ १४ ॥

हवे दीपक सम्यक्त्व कहेढे:-

सयमिह मिह्निदिही, धम्मकदाईहिं दीवइ परस्स ॥

दीवग सम्मतमिणं, जणंति तुह संमय मईणो ॥ १५ ॥

अर्थ:- सयमिह के० स्वयं पोतेतो मिथ्यादृष्टी अजब्य दुर्जन्य होय, पण अं गारमर्दाकाचार्यनी परे धम्मकदाईहिंके० धर्मकथादिकेकरी आदिशब्दथी सामायिठा एना अनुष्ठानना अतिशयेंकरीने एटले दंजरचना विशेषेकरी, पर जे बीजा नब्य जइक जीवोहोय तेने धर्मेकरी दीपावे, एटले आगला जीवोना घटमां प्रकाशक रावे, परंतु पोताने अंतरंगपरिणामें श्रद्धानहोय एहवाने हे प्रभु तद्वारा समयजे सिद्धांत तेना जाणपुरुषो दीपक सम्यक्त्व कहेढे.

इहां शिष्यें प्रश्नकसुंजे पोते मिथ्यात्वी मिथ्यात्वे वासित अंतःकरण वालाने सम्यक्त्वी केमकहोढे? तेवारे गुरुकहेढे हे शिष्य, जो मिथ्यापरिणामीढे तोपण आ गला प्राणीउने धर्म पमानवानो हेतुथायढे, अथवा शासनोन्नतिकरेढे, माटे कारणे कार्यनो उपचारकरी सम्यक्त्व कहियें, सम्यक्त्वनो हेतुढे माटे सम्यक्त्व कहिये, यड कं सिद्धांते:-विहियाणुछाणं पुण, कारग मिहरोयगं तु सद्वहणं॥मिह्निदिहीदीवइ, जंत तेदीवगं तंतु ॥१॥ अर्थ:-विहियाणुछाण के० विहित एटले नीपजाव्युंढे कसुंढे आग मानुसारें धर्मानुष्ठानजेणे ते कारक सम्यक्त्व कहियें; अने रोयगं के० रोचक सम्यक्त्व ते शुद्धसद्वहणारूप रुचिथाय तेने कहिये, वली मिह्निदिही के० पोतें मिथ्यादृष्टीथको परने तत्वदीपावे, परने सम्यक्त्व प्रकाशकरे तेने दीपक सम्यक्त्व उपचारें कहिये॥१५

हवे बीजीरीतें प्रकारांतरें त्रणजेद सम्यक्त्वना कहेढे:-

अपुवकय त्तिपुंजो, मिह मुइन्नं खवित्तुअणुइन्नं ॥

उवसामिय अनियट्ठि, करणाउं परं खउंवसमी ॥ १६ ॥

अर्थ:- इहां त्रण सम्यक्त्वनी विगत ए प्रकरणनेविषे प्रकरणकारना आशयथी अवचूरिकारनो आशय निन्नपमेढे. पण ठीक शब्दार्थ मलतोन्थी. माटे आवश्यक विशेषावश्यक अर्थदीपिका सुदर्शनाचरित्र कल्पनाय्य प्रमुखग्रंथोने सम्मत प्रकरणकारनो आशयढे ते विगत लखियेढे:-प्रकरणकारें सिद्धांत तथा कर्मग्रंथिक ए बेहुना अनिप्राय ग्रहणकरी प्रकरण रचनाकरीढे. तेमां सिद्धांतकारनो ए आशय ढे जे अनादि मिथ्यादृष्टीने कोई तथाविध सामग्रीनो सद्भाव एटले प्राप्तिथई य थाप्रवृत्तिप्रमुख त्रणकरण करतां अपूर्वकरणना अध्यवसायथी ग्रंथी जेदी शेषमि

प्यात्व स्थितिना त्रण पुंज करी प्रथम शुद्धपुंजनेवेवे ए त्रणपुंजनी स्थापना करि
येठैये:—(० शुद्धपुंज • मिश्रपुंज • अशुद्धपुंज) ते कारणथी उपशम सम्यक्त्वपा
म्याविनाज प्रथम कृत्योपशम सम्यक्त्वपामे, तथा बली कोईक नव्यजीव यथाप्रवृ
त्त्यादिक करणत्रय अनुक्रमें पूर्वोक्तविधियेंकरी अंतरकरणने प्रथम समये उपशम
सम्यक्त्वपामे पण उपशमें रह्यो पुंजत्रण करेजनही; अंतरमुहूर्त काल प्रमाण शु
द्धनिर्मल अपौञ्जलिक उपशमनावेदी तिहांथी चलायमान थयोथको अवश्य मि
थ्यात्वेजाय; अपरपुंजतो ठेनही माटे इत्तिकाने दृष्टांतेफरीपाठो संगणजे मिथ्या
त्व स्थानकथी आब्यो तेफरी मिथ्यात्वेज जाय, जेम इत्तिजे कोईजातनी लट इय
ल एककाष्ठादिक पदार्थथी आगल जावाने चाहनाकरे त्यारे आगलागात्रतुं विद्दे
प के० विस्तारवुंकरे, आगला शरीरनाजागने चारेतरफविस्तारतां स्थानक अणपा
मता पाठीपूर्वस्थानके जिहांथी सरीर उपाडयुंहुतुं तिहांजआवे. यदुक्तं कल्पजाप्ये:—
आलंबणमलहंति जहसंछाणंनमुचएइजिया ॥ एवंअकयतिपुंजो मिहंनियउवसमी
एइ ॥ १ ॥ ए गायानो अर्थ सुगम प्रथम लखाइजगयोठे.

एम स्थानांतरगमनना नाव माटे उपशम सम्यक्त्वी मिथ्यात्वेज जाय ए सि
द्धांतिकनो अनिप्रायठे, तथा कर्मग्रंथ वाला एममानेठे के जेकोई अनादि मि
थ्यादृष्टी संसारीजीव जेवारें चरमावर्त तथा चरमकरण करवाने अवसरें पहेला
सम्यक्त्व प्राप्तिकालेज यथा प्रवृत्त्यादि करणत्रय करवा पूर्वकज अंतरकरणकरे,
तिहां उपशम सम्यक्त्वपामी अवश्य त्रणपुंज करे, एटले यथाप्रवृत्तिकरणे ग्रंथीदे
शेंआवे, तथा अपूर्वकरणे ग्रंथीजेदकरे, तथा अनिवृत्तिकरणे मिथ्यात्वस्थितिना बे
जागकरे, एकअंतरमुहूर्तवेद्य न्हानीस्थितिकरे, बीजी देसृणी कोमाकोडी प्रमाण म
होटी स्थितिकरे एवी बे स्थितिकरे.

एरीतें बे स्थितिकरी तेमांथी न्हानीस्थिति खेंचीलेई नेवचमां अंतरकरे एटले बे स्थि
तिनीवचमां खाली जायगारहे एमकरे, पठो न्हानीस्थितिने अनिवृत्तिकरणना अथ्य
वसायेंकरी खपावीने, पठो अंतरकरण जे बे स्थितीनावचें खाली जायगारहीठे, तेमां
प्रवेशकरे, त्यां अंतरकरणमां प्रवेशकरवाने पहेले समयेंज उपशम सम्यक्त्व पामे, ते
अंतरकरणओलंधतां अंतर मुहूर्त प्रमाण कालजाय तेनेज उपशम सम्यक्त्व कहियें.

हवे अंतरकरणमां वर्नतो औषधसरिखुं जे उपशम सम्यक्त्व, ते सम्यक्त्वेकरी
ने कोदरावा धान अथवा मलीनजल अथवा मलीनवस्त्र ए त्रणेना सरिखुंजे मि
थ्यात्व मोहनीयकर्म तेने सोधीने त्रणेनागे वेंचीनाखे, तेमां पहेलो जागतो शुद्ध

निर्विष तथा स्वहृन् निर्मल जाणवो अने बीजोनाग अर्द्धशुद्ध तथा थोडोक गदलुं अने थोडोमलीन जाणवो वली त्रीजो नाग संपूर्ण अशुद्ध यथास्थित तथा कलुष अतिमोहोलो तथा मलीन गलीच जाणवो. हवे ए त्रणे वस्तुना दृष्टांते विवरीने विषदरीतें देखाडेढे:-

जिम मीणसहोत कोडव धानने उल्लजलादिक औषधनायोगे एकनाग मीणर हीतकखो, बीजोनाग अर्द्धशुद्ध कखो, अने त्रीजोनाग जेमहतो तेमनोतेमरह्यो, ते अशुद्धे; तथा जेम कोईक वस्त्रमलीनहतुं ते हारादिक औषधनायोगे अतिस्वहृन् निर्मल थाय, बीजुं थोडाऔषधानो प्रयत्नमाटे थोडुंनिर्मलथाय अने त्रीजुं मलीनजरहे, तथामलीन जलजेमनिर्मल फलादिकनायोगे अतीस्वहृन्थाय, बीजुं थोडुंनिर्मल थाय त्रीजुं मलीनजरहे, एम त्रण दृष्टांतें अंतरकरण गत उपशमसम्यक्त्वरूप औषधनायोगे करी मिथ्यात्वमोहनीयना दलियां मिथ्यात्वरूप मीणमां नखांहतां तेनो एक नागतो शुद्धकखो मीणरहीत कखो, अने बीजोनाग अर्द्धमीणरहीत थयो, एट लामां अंतरमुहूर्तना कालनोसमाप्ति थई तेथीते बीजो नागतो अर्द्धशुद्धथयो अने त्रीजोनाग शुद्धकरवानेतो पोची शक्योज नही तेथी ते त्रीजो नागतो संपूर्ण मिथ्यात्वरूप मीणसहित विषथी नरेलोज रहिगयो.

हवे ते त्रणपुंजनां त्रण नामथयां, तेमां पहेलो शुद्धपुंजते दर्शनमोहनीयक हियें, हवे ते जीव अंतरकरण गत उपशम काल, पुरोधयेथके एटले जेटलोवखत अंतरकरणनो तेटलोज वखत उपशम सम्यक्त्वनोढे ते उपशम सम्यक्त्वनोकाल अंतरमुहूर्तप्रमाण पुरोधयेथके जो परिणामनी विशुद्धीरहे तो शुद्धपुंजनो उदयथाय, तेनुंनाम ह्योपशम सम्यक्त्व कहियें, एटले मिथ्यात्वरूप मीणामां नरेलां दलियांजे शुद्धकखां तेहनो उदय ह्योपशम सम्यक्त्वकहियें.

इहां शिष्य प्रश्नकरेढे के जो निर्विषदलियांकखां तोपण जातेंते दलियांपोते मिथ्यात्वनांढे, निर्विषथीतो रस रूप गंधादिक गयुं पण गुणने आवरणकरनारां दलियांतो तेमनां तेमजढे, तो सम्यक्त्वश्रद्धा नासना केमथाय? तेवारें गुरुकहेढे के जेमकोई अन्नक अथवा अपर पाषाणादिक ते जातेंमलीनहोय तेनेकोई औषधादिक योगेंकरी ते पाषाणादिकमांथी कालासरूप कलुषता काडीनाखे तेवारे ते दल निर्मलथाय, पढीतेने आंतरेजे वस्तुरहीहोय ते सर्वदीगामांआवे, पण ठानीरहेनही तेमज इहां दर्शनमोहनीयकर्मना दलमध्ये अशुद्धपरिणतिरूप मिथ्यात्व विषेंकरी मलीनथयेलुं अत्यंतकालासपणुं नरेलुंहतुं ते उपशम सम्यक्त्वरूप औषधनी

महीमार्थी दूरथाय, पढी निर्विषदलियारह्यां ते स्वह अत्रपटल सरिखांढे ते निर्म लदलियां कांईश्रद्धा जासनमां विपरिणाम करेनही, तेथी जो जातें मिथ्यात्वदलि यांढे तोपण निर्विषढे (निर्मलढे) तेथी तेने ह्योपशम सम्यक्त्व कहियें.

यदुक्तं विशेषावश्यकवृत्तौः--तद्यथेसुप्रदीपस्य स्वह्यात्रपटलेगृहं ॥ नकरो त्यावृत्ति काचि देवमेतद्गुणैरपि ॥१॥ एकपुंजी द्विपुंजी च त्रीपुंजी वाननुक्रमात्; एने पश्चानुपू वेंलेवुं एटले त्रीपुंजी द्विपुंजी एकपुंजी. दर्शयुनयवांश्वेव मिथ्यादृष्टिश्चकीर्तितः ॥ २ ॥ इहां लोकनेविषे जेम अत्रखना पडांतरे रहेलुं दीपक सर्वस्थानके उद्योतकरे, पण तिहां अत्रक जोआडोढे तोपण कांई न्यून प्रकाश दीपकनुं करीशकेनही, ते वीजरीते सोधेला मिथ्यात्वदल तेपण कांई न्यून श्रद्धाकरेनही.

तिहां त्रिपुंजी ते सम्यक्दर्शनी द्विपुंजी ते मिश्रदर्शनी अने एक पुंजी मिथ्या दृष्टिहोय, तथा उपशम सम्यक्त्वर्थी आगलें जो कांईक उज्वल कांईकमलीन एह वा मिश्रपरिणामथाय तो मिश्रमोहनीयनो उदयथाय, एटले मिश्रपुंजनो उदय आवे अनेजो अनंतानुबंधीना उदय बल्यकी अतिमलिन परिणामथाय तो मि थ्यात्व मोहनीयनो उदयथाय एटले अशुद्धपुंजनो उदयआवे.

एरीते संसारमां केटलाक त्रीपुंजी केटलाक द्विपुंजी केटलाक एकपुंजी, तेमां ह्योपशमी त्रिपुंजीहोय तथा मिथ्यात्व ह्य करवाने सम्यक्त्व मोहनीयनी उज्व लताकरे तेवारें द्विपुंजीहोय, अथवा अपुंजी एटले पुंजरहित पण ह्यायक सम्य क्त्वीहोय तथा जिवारे मिश्रउदेलन करे अथवा द्वेषवे तेवारें एकपुंजीज होय इहां पुंजत्रयनो संक्रम कल्पनाथे एमकह्योढे प्रवर्द्धमान परिणामी जे सम्यक्त्वीहोय ते मिथ्यात्व दलिक पुंजलने आकर्षीने सम्यक्त्वपुंजमां अथवा मिश्रपुंजमां संक्र मावे तथा मिश्रपुंजलने सम्यक्त्वी सम्यक्त्वमां संक्रमावे.

तथा मिथ्यादृष्टी मिश्रपुंजलने मिथ्यात्व पुंजमां नाखे अने सम्यक्त्व पुंजल मि थ्यात्वपुंजमां संक्रमावे, पण मिश्रपुंजमां न नाखे, तथाचोक्तः--मिहत्तंमिअखीणे ति पुंजीसम्मदीछिणोनियमा ॥ खीणंमिउमिहत्तं दुएगपुंजीवखवगोवा ॥ १ ॥ एरीतें कर्मग्रंथिकमतें प्रथम उपशम सम्यक्त्वजपामे अने ते उपशमि नीयमा त्रणपुंजकरे; उक्तंच कर्मग्रंथेः-कम्मगंथेसुधुवं पढमोवसमी करेइ पुंज तियं ॥ तवडिउपुणगहइ स म्मेमीसंमिमिहेवा ॥१॥ अर्थ सुगमढे. एरीतें सिद्धांतिकमार्गें तथा कर्मग्रंथिकमार्गें निन्न निन्न आशय ढे ते प्रकरणकरनारे तो बेहुना आशयलेई प्रकरणनी रचना करीढे.

तिहां सिद्धांतकारना आशयें कोई मिथ्यादृष्टी यथाप्रवर्त्यादि करणत्रयें करी

अंतरकरणकरे तिहां अंतरकरणमां उपशम सम्यक्त्वपामे पण पुंजत्रय करेनही अंतरमुहूर्त उपशम सम्यक्त्ववेदीने पढी मिथ्यात्वेजाय ए आशय प्रकरणकारें सानमी गाथामां अनिवृत्तिकरणे अंतर करणकरी सामान्ये मात्र उपशम सम्यक्त्वपामे पण पुंजत्रय न कखां एमकहुंठे, वली कोईजीव यथाप्रवृत्तिकरण करी पढी अपूर्वकरणे ग्रंथोजेदी पुंजत्रयकरी अनिवृत्तिकरणे क्योपशम सम्यक्त्वपामे ए आशय अपुवक यत्तिपुंजो एम सोलमी गाथामां कहुंठे, एटले अनादि मिथ्यादृष्टी प्रथम क्योपशम सम्यक्त्वजपामे ए सिद्धांतसेलीठे.

तथा कर्मग्रंथानिप्रायें तो अनादि मिथ्यादृष्टी जीव पहेलां करणत्रयपूर्वक अंतरकरणे उपशम सम्यक्त्वीथईने त्रणपुंजअवश्यकरे. पढी जे पुंजनो उदयथाय तिहांजाय एटले कोई शुद्धपुंजेजायतो क्योपशम सम्यक्त्वीथाय तथा जो मिश्रपुंज नो उदय थायतो मिश्रगुणताएजाय अने अशुद्धपुंजेगयो तो मिथ्यात्वीथाय ए अनिप्राय कर्मग्रंथसेलीनो ठे, ते ग्रंथकारें सत्तरमीगाथायें अकयतिपुंजोउत्सर इत्यादि आशयकह्यो, एरीते सिद्धांतिक तथा कर्मग्रंथिक बेहुएमली उपशम सम्यक्त्व पामवाना बे मार्गकह्या तथा क्योपशम सम्यक्त्वपामवाना पण बे मार्गकह्या, एटलीवा त प्रसंगथी कही हवे मूलगाथानो शब्दार्थ लिखियेठे.

अपुवकयत्तिपुंजो इत्यादिक अपूर्वकरणे कख्याठे त्रणपुंजजेणे मिह्वजे मिथ्यात्व तेनादल उइसु के० उदयआव्या तेने क्पेवनीने क्यकरीने अने अणुइन्नं के० उदय न आव्या जे मिथ्यात्वनादल तेने उपशमावीने अनियट्टीकरणाउ परंखउवसमी के० अनिवृत्तिकरणथी आगल क्योपशम सम्यक्त्व पामे ॥ १६ ॥

हवे कर्मग्रंथनी सेलीयें उपशम सम्यक्त्व प्राप्तिनो उपाय कहेठे:-

अकय ति पुंजो उत्सर, दव ईलिय दह्व रुखव नाएण ॥

अंतरकरणुवसमिउ, उवसमियोवाससेणि गउ ॥ १७ ॥

अर्थ:- अकयतिपुंजोत्ति के० जेणे त्रणपुंज पूर्वकखानथी एटले पुंजकख्याथी आगल जेम वनमां दावानल बलतो उत्सरके० उखरखेत्र एटले जिहां खारीजमी न रणरूपहोय अथवा केवल वेलुएटले रेतिनीनूमिहोय सुकी नदीप्रमुखनी, तेने उखरनूमिकहियें, तथा जेनूमिउपर पूर्वेदवलागी गयोहोय अने घासलाकडी तथा रुख्य के० जाडप्रमुख बली साफथई गयाहोय ते दवदग्ध नूमिकहिये एटले एक उखरनूमि अने बीजी दवदग्धनूमि ए बे ठेकाणा जो बलती ईलियके० अग्नीपामें

तो पोतानीमेले उलवाइजाय नाएणके० एन्यायें मिथ्यात्व वेदनरूप जे दावानल ते अंतरकरणरूप ऊखरखेत्रपामीने सहेजे पोतानीमेले उवसमिउके० उपशमि जाय उलवाईजाय तेथी जीव उवसमिउके० उपसम्यक्त्व पामे.

केमके पूर्वे अनिवृत्तिकरणना जोरथी जे जे मिथ्यात्वना दलिया उदयआ व्याते क्यकीथा अने जे उदयनथी आव्या ते उपशमाव्या, एटले आवता रोकी राख्या तथा विष्कंजित, उदयकस्या अने वली दूरैराख्यां एम विचमां अंतरमुहूर्ते गम्य निर्मल, प्रदेशोदीरणादि करण ने अयोग्य एहवुं अंतरकरणकीधुं.

इहां शिष्य प्रश्नकरेते के पूर्वे क्योपशम सम्यक्त्व पामवाने अवसरें एम कहुं हतुं जे उदयआव्या मिथ्यात्वदल ते क्यकीथां अने उदय न आव्या ते उपशमा व्या ए लहणकह्युं हतुं अने वली उपशम सम्यक्त्व काले पण एमजकहोठो तो क्योपशम तथा उपशममां काई, फेरपड्योनही तेमठतां गणतिमां जूदाकेम कहोठो?

हवे गुरु उत्तर कहेते के क्योपशममां तो शुद्धदलियानो उदयते तेमां कोई मिथ्यात्व पुंजमांथी दलियुंजलोने उदय आवे ते प्रदेशोदयते इतितत्वं.

हवे ते अनिवृत्तिकरणना बलथी मिथ्यात्वनी एक न्हानी अने एक महोटी एवी बे स्थितिकरी तेमां पेला लघुस्थितिने क्लेपवी अने बीजी महोटी स्थितिने दूरथंजावी विचमां अंतरकस्यो, तेमां प्रवेशकरे तेने पहेलेसमयें उपशम सम्यक्त्व होय, पठीते उपशम सम्यक्त्वना जोरथी अंतरमुहूर्तमां शेष विष्कंजितउदय मिथ्यात्व स्थिति, तेना शुद्ध अर्द्धशुद्ध अने अशुद्ध एवा त्रणपुंजकरे एटले उपशम सम्यक्त्वनो कालपूरोथयो कहेवाय पठीते जीवना जहेवा परिणामरहे तेवा पुंज नो उदयथाय ए उपशम सम्यक्त्व एकजवार होय अने ए सहज मोहनुंबीजते.

इहां प्रथम सम्यक्त्व पामतां कोईक जीवतो एकलुं सम्यक्त्वज पामीने रहि जाय अने कोईक जीव सम्यक्त्वसार्थें देशविरतिपणुं पण पामे अथवा सर्वविरति पणुंपण सार्थेंज पामे ; यदुक्तं बृहत्सतकचूर्णैः— उवसमसम्महिष्ठी अंतरकरणे विद्यो कोई देस विरयंपि लजेइ कोई पमत्तापमत्तजावंपि सासायणो पुण न किं पि लहेइ इति एनोअर्थ सुगमते.

इहां उपशमकाल पूर्णथयाथी परिणामनी निर्मलतायें शुद्धपुंजनो उदयआ वे तेथी क्योपशम सम्यक्त्वथाय ते वली कालांतरें संका कंखा कुतीर्थसंसर्ग कु शास्त्र श्रवणादिक अतिचारनी प्रबलताथी मिथ्यात्वदलनी उदीरणताथी मिथ्या त्वे मिश्रितथाय तो तत्काल मिथ्यात्वगुणगणेजाय मिथ्यात्वीथाय ते वली सं

ख्यात् असंख्यात् कालांतरे शुननिमित्ते करी, प्रपतित सम्यक्त्वीजीव फरी सम्यक्त्व पामे तेवारेंपण अपूर्वकरणे त्रणपुंजकरी अनिवृत्तिकरणे शुद्धपुंजोदय दृयोपशम सम्यक्त्वपामे. इहां शिष्यपुढेजे जे पहेला सम्यक्त्व लाजकालें तो किवारे प्रथम न पाम्या तेमाटे अपूर्वकरणकहो पण हमणा तो जे पूर्वपाम्युं हतुं तेनोज फरीलाज थयो तो तेने शीरीतें अपूर्व कहिये ?

हवे गुरुकहेजे अपूर्वसरिखुं अपूर्व एटले जे वस्तुने थोमाज वखतपामियें पण घणावखत नपामियें तेने अपूर्वजकहियें केमके संसारसंबंधी अन्यपर्याय प्राप्तिनी संख्याआगल ए सीगणतिमांजे माटे एने अपूर्वज कहिये एरीतें वृद्धवचनजे सिद्धांतिक नो ए अनिप्रायजे.

तथा फरी सम्यक्त्वनी प्राप्तिनीपरें देशविरति अथवा सर्वविरति नी प्राप्तिना व खतेपण यथाप्रवृत्ति तथा अपूर्वकरण ए बन्नेकरे पण अनिवृत्तिकरण न करे मात्र अपूर्वकाल समाप्ति समयेज देशविरति अथवा सर्वविरतिपणुंपामे जेवारें देशविरति अथवा सर्व विरतिपणुंपामे तेवारें यावत् अंतरमुदूर्त जगें तो अवश्य ते जीवना प्रवर्द्धमान परिणामहोय अने अंतमुदूर्त वीत्यापढी कोईना प्रवर्द्धमान परिणामथाय अथवा कोईना हीन हीन थाय अने कोई स्वभावस्थजरहे.

तथावली जे उपयोगविना सहेजे परिणामनी मलिनताये देशविरतिथी पड्यो अथवा सर्वविरतिथी पड्यो ते फरी परिणामनी निर्मलताने योगें करणकखावि नाज देशविरति अथवा सर्वविरतिपणुं पामे, वलीजे उपयोगेपड्या एटले उपयो गीतोहोय पण पोताना कुमत कदाग्रहादिक दोषेकरी विपर्याशयई कुविकल्प पूर्व क पड्याथका मिथ्यात्वेगया ते जघन्यथी अंतरमुदूर्त तथा उत्कृष्टो प्रनूत् घणोका लगये थके फरी देशविरति अथवा सर्वविरतिपणुं पामें ते पूर्वोक्त करण कखाथी ज पामे एम कम्मपयमीग्रंथे टीकामां कह्युंजे तथा सिद्धांतिक ने मतें तो विराधित सम्यक्त्वी गृहित सम्यक्त्वथकोपण कदाचकोईक ठीनरकष्ट्वी सुधीपणजाय खरो, अने कर्मग्रंथिक मतेतो वैमानिक विना अन्यस्थानके न उपजे तेमाटे गृहीत सम्यक्त्ववंत जे एहवुं प्रवचन सारोद्वार वृत्तिमांकह्युंजे.

तथा आवास सम्यक्त्वगुणथी पड्योथको कर्मग्रंथिकना मतेतो उत्कृष्टस्थितिक कर्मप्रकृतिबांधे अने सिद्धांतने अनिप्रायेंतो निन्न ग्रंथिक उत्कृष्टस्थितें कर्मप्रकृति बांधेजनही ए सर्व प्रसंगेंकह्युंजे एटलें अंतरकरणगत उपशम सम्यक्त्वकह्युं.

तथा उवसमियो वा स सेणिगउ के० अथवा उपशम सम्यक्त्व स्वश्रेणीयेहोय

एटले स्वश्रेणिते उपशमश्रेणि चढतांपण होय, यडुक्तं:-उवसमसेडिगयस्सय, होइ उवस्सामिउउसम्मत्तं, जोवा अकय तिपुंजो, अखविहमिहो लहइसम्मं ॥ १ ॥
ए गायानो अर्थ सुगमठे.

हवे स्वश्रेणिजे उपशमश्रेणी तेनी विधि अनुक्रमे लिखेठे; तिहां प्रथम उपशम श्रेणि चढवायोग्यना लहण गुणस्थान क्रमारोह ग्रंथयीलिखियें ठैये:-पूर्वइ गुडि मान् युक्तो, ह्याद्यसंहननैस्त्रिभिः संध्यायन्नाद्यशुक्लांशं स्वाश्रेणीश्रयतेक्रमात् ॥ १ ॥

अर्थ:- पूर्वगत श्रुतनो धरनारहोय गुडिमान् के० नित्य अप्रमत्त निरतिचारवंत चारित्रियो होय, वली केटलाकने मतेतो अविरत्यादिक चारगुणगणावाला पण उपशमश्रेणीना प्रारंभक होय, तथा आद्यसंहनन के० वज्ररूपनाराच रूपनाराच नाराच ए आद्यना त्रण संघयणमांधी अन्यतर संघयणी अने ध्यायनाद्यशुक्लांशं के० शुक्लध्याननो प्रथम पाद ध्यातोयको एवोते उपशमश्रेणी मांमवायोग्य तिहां अप्रमत्त गुणगणे अनंतानुबंधी कषायनी चोकडी तथा मिथ्यात्व मिश्र अने सम्यक्त्व ए त्रणमोहनी मली साते प्रकृति उपशमावीने संज्वलननो लोचवर्जित वीस मोहनीय कर्मनीप्रकृति ते अपूर्वकरण गुणगणे तथा अनिवृत्तिकरण गुणगणे उपशमावीने पढी सूक्ष्मसंपराय गुणगणेलोचमोहनीय प्रकृतिने अणु अणु करी पढी उपशांत मोह गुणगणे तेहिज अणुरूप लोचप्रकृतिने उपशमावे एम सर्वोपशमकरे. यडुक्तं गुणस्थान क्रमारोहग्रंथे:- अपूर्वादिद्वैकैक गुणेषु समकक्रमात् करोतिविंशतेशांति लोनाणुत्वंचतत्समं ॥ १ ॥ अर्थ सुगमठे.

तथा इहां उपशमश्रेणीकारक बेप्रकारेहोय एक स्वल्पायु बीजो दीर्घायु तिहां अल्पायुवंत तो श्रेणीसमाप्ति अवसरे मरणपाभ्यो यको अहमेडपणे उपजे सरवार्थसिद्धि पर्यंत देवताथाय. यडुक्तं:- श्रेण्यारूढकृतेकाले हमेडप्केवगच्छति पुष्टा युस्तुपशांतांत नयेचारित्रमोहनं ॥ १ ॥ अर्थ:- जे स्वल्पायुहोय अने प्रथम संघयणीहोय ते सरवार्थसिद्धिपर्यंत जाय, अहमेडते जेनाउपर कोइनुं दुकमनही एह वा कल्पातीत देवतामां उपजे अने बीजा तथा त्रीजा संघयणवालाते अच्युतांत बारमां देवलोकपर्यंत उपजे पण आगल न जाय.

तथा पुष्टायु सम्यक्त्वी तो उपशांतमोह गुणगणापर्यंत मोहनीयकर्मनुं पूर्ण उपशमकरे तेवारे उपशम सम्यक्त्व होय, यडुक्तं:-शांतिदृग्वृत्तमोहत्वा दशेषकर्मकानिधौ स्यातांसम्यक्त्वचारित्रे नावश्वोपशमात्मकः ॥ १ ॥ अर्थ:-इहां उपशांत मोह गुणस्थानकें दर्शनमोहनीय चारित्रमोहनीय उपशमावशरें सम्यक्त्व चारि

त्रते उपशम जावमाहोय तथा जावपण उपशमहोय तथा जेने तन्नवे मोहेंजबुं होय तेने क्हायिक सम्यक्त्व पणहोय, तेने उपशांतमोह गुणगणे पांचेनाव होय पणतेजुदा जाणवा पण इहांतो केवल उपशमनीज विवक्षाळे तथा इहां उपशांतमोह गुणगणे चढयो ते अवश्यपडेज. यडुक्तं:-वृत्तमोहोदयंप्राप्यो पशमीच्यवतेत तः ॥ अधिकृतमलंतोयं पुनर्मालिन्यमस्तुते ॥ १ ॥ अर्थ:- उपशमी चारित्रमोह नीयनो उदयपामीने उपशांतमोह थकी पडे फरी मोहजनित प्रमादनी कलुषता मांपडे ए एमजघटमानळे केमके जेम मोहोलुं गदलुंप्राणी होय तेने कोई औष धनेजोरे मेलहेठोकरियें तेवारें निर्मलजल उपर तरतुरहे तेपाणी कोई वायुप्रमुख नी प्रेरणानिमित्त पामी फरी गदलुं (मेलुथाय) ए प्रनाव प्रमादोदयनाळे. यडुक्तं:- सुअकेवलीआहारग उजुमइउवसंतगाविउपमाया ॥ हिंसंतिजवमणंतं तयणंतरमेव चउगइया ॥ १ ॥ अर्थ:- श्रुतकेवलीजे चउदपूर्वि तथा आहारक शरीरनाधणी वली उजुमईजे मनपर्यवझांनी रुजुमतीवाला पण विपुलमतीना घणीनही तथा उपशांतमोह इग्यारमां गुणगणावाला ए सर्वप्रमादना योगथी तेहिजजवने अनंतर अनंताजवन्नमण चारेगतिमां वासोकरे तेमाटे मोहने वांठनार प्राणीयें सर्व था प्रमाद नहीजकरवो.

इहां शिष्यपूढे के उपशमीतो अवश्यपडे तो उपशमीने मुक्तिनी योग्यता ठे के नथी? गुरुकहेळे सातजव प्रमाण अवशेष आयुवालो उपशमी खंमश्रेणीक थ को अधुरीश्रेणीथकोज पाठोफिरे ते सातमें गुणगणेआवी फरीरूपकश्रेणीचढे ते सातजवने जंतर क्हीणमोह बारमें गुणगणेथई अंतगड केवली थको मोहे जाय, इहां सातजवते मुहूर्तनो इग्यारमो नागकहियें जेप्राणी तन्नवमोहगामी होय ते एकजवार उपशमश्रेणीमांमें उपशमथी उतरी रूपकश्रेणीयेंचढे अनेजे तन्नव मोहगामी नहोय ते एकनवमां बेवारपण कोईकजीवश्रेणीकरे पण तन्नवें सिद्धि वरे नहो. यडुक्तं सिद्धांते:-जीवोदुश्क जन्ममि, इकसेढी करेइ उवसमगो ॥ स्वयंपिकक्षा नोकक्षा दोवारेउवसामगो ॥ १ ॥ अर्थ:- जे जीव एक जन्ममां एकवार उपशमश्रेणी करे ते मोहपणपामे अने जे बे वारकरे तेने रूपकश्रेणीनहोय इहां अचरम शरी री उपशमी पदशायका प्रथम गुणस्थानकें मिथ्यात्वे जाय यडुक्तं गुणस्थानक मारो हे:-अपूर्वाद्याख्योप्युर्धः मेकंयांतिसमोद्यताः चत्वारोपिच्युतायाद्यं सप्तमंचांत्यदेहि नः ॥ १ ॥ अर्थ:-उपशमश्रेणीचढतां अपूर्वाद्याके ० अपूर्व अनिवृत्तिने सूक्ष्मसंपराय ए त्रणगुणगणावाला उंचाचढतां एकेक गुणगणो चढे एटले अपूर्वगुणथी अनिवृ

तिबादरें जाय अने अनित्यतिबादरथी सूक्ष्मसंपरायें जाय अने सूक्ष्मसंपरायथी उप
शांतमोह गुणगणे जाय एम एकेकगुणगणेचढे तथा उपशमथी पडतां अपूर्वादिक
चारगुणगणाथीपडतां मिथ्यात्वेजाय अथवा अंतवेहीजे चरमशरीरीहोय ते पडतां
सातमें गुणगणे आवी अटके, तेवली सातमागुणगणाथी फरी कृपकश्रेणीयेचढे
परंतु जे एकवार उपशमीहोय ते कृपकश्रेणीकरे पण बेवार उपशमी होयते कृप
कश्रेणी न करे यडुक्तः—उवसमसेणिचउक्तं जाईजीवस्स आनवं नूणं; ताणुणदोणान
वे खवगसेणीपुणोएगा ॥ १ ॥ आ संसारमां रहेतोयको जीव मोहूपामे तिहांसुधी
चारवखत उपशमश्रेणीकरे तेवली एकनवमां बेवारकरे अने कृपकश्रेणीतो आखा
संसारमां एकजवारकरे इतिगाथार्थ ॥ एवात प्रसंगेथई. ॥ १७ ॥

हवे कृपकश्रेणीतुं स्वरूपकहेने प्रथम ह्यायकनी अनुक्रमणिका कहेने:-

मिठाइखएखइउ सोसत्तगिखीणिठाइबझाऊ ॥

चउतिनवजाविमुक्को तप्रवसिद्धीविइयरोवा ॥ १८ ॥

अर्थ:- पूर्वे सिद्धांतानिप्रायें अपूर्वकरणेकख्याने त्रणपुंजजेणे ते जीव शुद्ध
पुंजोदयें वर्त्ततो यथा कर्मग्रंथानिप्रायें अंतरकरणगत उपशमबलें कख्याने त्रणपुंज
जेणे ते जीव जेवारे शुद्धविपाकोदय वेदतो एटले ह्यायोपशमसम्यक्त्वे वर्त्त
तो चोथागुणगणाथी मांमीने ह्यायिकप्रारंजे तिहां प्रथम अनंतानुबंधी चार क
षाय तथा मिथ्यात्वमोहनीयपुंज मिश्रमोहनीयपुंज अनेसम्यक्त्वमोहनीयपुंज ए
त्रणपुंज अने पूर्वोक्त चार कषाय ए सातेप्रकृतिनो ह्यायकरे तेवारें ह्यायक सम्य
क्त्वीयाय तेना बे जेदढे एक ब्रह्मायुह्यायिक सम्यक्त्वी बीजो अब्रह्मायुह्यायिक स
म्यक्त्वी तिहांजे अब्रह्मायु एटले जे जीवें आगलानवतुं आयुबांध्युंनथी एवो ह्या
यिक सम्यक्त्वीजीवतो तद्भवेज मोहेंजाय, अने जेणे आवतानवतुं आउणुंबांधीने
पढी सातप्रकृति ह्यायकरी ह्यायक सम्यक्त्व पाम्यो ते जीव त्रणनवें अथवा चार
नवें मोहजाय तिहांजो देवजनवतुं अथवा नरकजनवतुं आयु बांध्युंहोय तो त्रीजे
नवें मोहजाय, तथा असंख्यात वर्षना आउषावंत युगलिया मनुष्य तिर्यचनुं
आयुबांध्युंहोय तो चोथेनवें मोहूपामे, केमके युगलधर्मि अवश्य देवगतिपामे, ति
हांथी चवी मनुष्यथई मोहजाय, माटे चारनवकरे. इहां आयुबांध्यापढी कोईजी
व ह्यायिक सम्यक्त्वपाम्युं तो ते जीव सातप्रकृति ह्यायकरीढे एटलेजरहे पण
आगल कृपकश्रेणीचढेनही ते नवेतो ह्यायिक मात्रेंजरहे पढी पूर्वोक्तरीतें त्रीजेन
वें अथवा चोथेनवें सिद्धिवरे ए प्रसंगथी वातकही.

हवे कृपक श्रेणीनुं स्वरूपकहेढे:-अणमिहमिस्ससम्मं अ८ पुंसत्तिवेयठक्कं च
पुमवेयं च खवेई कोहाइएयसंजलणा ॥ १ ॥ ग५आणुपुविदोदो ज इनामंचजावचउरें
दी आयावंउक्कोयं थावरनामंचसुदुमंच ॥ २ ॥ साहारणमपक्कं न निहानिदंचपय
लपयलंच थीणंखवेइताहे ओसंजंचअ८न्नं ॥ ३ ॥ वी समिऊणनियंगो ॥ दोहेस
मएहिं केवलोसेसे पढमेनिदंपयलं नामस्स इमाइ पयडीउ ॥ ४ ॥ देवगइ आणुपुवी
निकुविसंघयण पढम वक्काइ अणुयुरंसंगाण तिष्ठयराहारनामंच ॥ ५ ॥ चरिमेना
णावरणं पंचविहंदंसणंचउवियप्प पंचविहमंतरायं खेवित्ताकेवलीहोइ ॥ ६ ॥ इ
ति श्रेणीस्वरूपं. ए त्रणप्रकारें सम्यक्त्व कथुं. ॥ १७ ॥

हवे चार प्रकारे सम्यक्त्व कहेढे:-

चउहाउ सासाणं, गुप्पाइ वमणुव माल पणुव ॥

उवसमिउ उपडंतो, सासाणो मिह मऽप्पतो ॥ १९ ॥

अर्थ:- चउहाउ के० चारप्रकारें सम्यक्त्वहोय ते आवीरीतें के त्रण सम्य
क्त्वतो पूर्वकह्या अने जेवारें तेनीसाथें सासाणं के० सास्वादन नामे सम्यक्त्व
जेजीयें तेवारें चारप्रकारें सम्यक्त्वथाय हवेसास्वादननुं स्वरूपकहेढे.

उपशम सम्यक्त्वनो काल अंतरमुदूर्तहे तेमांथी जेवारें कोइकजीवने नवित
व्यतानायोगें मिथ्यात्वे अवश्यजावुंहे तेवारें उपशमकालमां उत्कृष्ट ठ आवलिका
प्रमाण काल बाकी शेषरह्योहोय अने जघन्यथी एकसमय रह्योहोय अथवा तेनी
वचमानो जेजेरहेते मध्यमकाल कहियें एटलो उपशम सम्यक्त्वनो काल शेषरहे
तिवारें उपशमावेलाजे अनंतानुबंधी कषायनादल तेनो उदयथाय ते जीवने सम्य
क्त्व थकां गोलना वमननीपरें तथा माल पतननीपरें एटले जेम गोलप्रमुख मधु
रसनुं नोजनकरी पाहुं वमनकरे तेवारें नोजन करती वखतेंजे मधुरताना स्वाद
नी लेजतहोय तेवी लेजत कांई वमन करती वखतें न होय पण कांईक गल च
टयो अनिष्ठित स्वादलागे केमके जोपण वमनतोहे तोपण मीठासनुंहे तेम उपश
मथी पढयो अने हजी मिथ्यात्वे पढोतुंनथी तेना विचलाकालमां सास्वादन स
म्यक्त्व ते गुडवमन सरखोहोय ते वमतां सम्यक्त्वनो अनुनवदेखाडयो अने मा
लथकी पडवा शरिखो कालस्थिति देखाडयो, जेम मालथकी पडतां सावधानहोय
तोपण बेछुडाइथी ते अवश्य नूमी फरसे तेम सम्यक्त्वनी श्रेणीगत सावधान
होय तोपण अनंतानुबंधी दलना उदयबलें टकी सकेनही इति तत्त्वं.

હવે સાસ્વાદન શબ્દનો અર્થલિખેલે સદ્આસ્વાદેન વર્તેતે ઇતિ સાસ્વાદનં સમ્યક્ત્વનો આસ્વાદમાત્રરહે તેથી સાસ્વાદનકહિયેં અથવા આકે૦ સમસ્તપણે શાતન કરે પાતનકરે મુક્તિમાર્ગથી ઝંસકરે તે આશાતનકહિયેં એટલે અનંતાનુબંધી કષા યવલે સમ્યક્ત્વગુણથી ઘ્રષ્ટકરેમાટે આશાતને તે આશાતનસહીત અવસ્પહોય માટે સાદાશાતન કહિયેં અને પ્રાકૃતસૂત્ર માટે સાસાયણકહિયેં યદુક્તં વિશેષાવશ્યકે:- ઉવસમસમ્મત્તાઽ ચડુકંપમિહંઅપાવમાણસ્ત ॥ સાસાયણતમ્મતં તય ત રાલમિહ્વાવલિયં ॥ ૧ ॥ એનોઅર્થ સુગમઠે એરીતેં ચાર પ્રકારેં સમ્યક્ત્વકહ્યું. ॥૧૯॥

હવે પાંચપ્રકારે સમ્યક્ત્વ કહેલે:-

વેયગ જુઅ પંચવિહં ॥ તંચતુહુપુંજચયંમિતિયમ્સ ॥

ચયકાલ ચરમસમય ॥ સુદાણુ વેયગો હોઃ ॥ ૨૦ ॥

અર્થ:- પૂર્વે કહ્યાજે ચાર સમ્યક્ત્વ તેનીસાથેં વેયગકે૦ વેદક સમ્યક્ત્વ જુઅકે૦ યુક્તકરિયેં તેવારેં પંચવિહંકે૦ પાંચપ્રકારેં સમ્યક્ત્વહોય જે સમ્યક્ત્વના અત્યંત શુદ્ધપુજનને વેદીયેં અનુજવિયેં તે વેદકસમ્યક્ત્વકહિયેં તેહથી શુદ્ધપુજનથી અનર્થાતરઠે અજેદ ઠે માટે એ સમ્યક્ત્વપણ વેદક કહેવાય એટલે જે કૃપકશ્રેણી પ્રતિપન્ન તંચકે૦ તે પ્રથમ અનંતાનુબંધીચોકડી તથા હુપુંજચયંમિકે૦ મિથ્યાત્વપુંજ અને મિથ્રપુંજ એ બેપુંજ ક્યથયેલતે તિયસ્સચયકાલ ચરમસમયકે૦ શુદ્ધ ઠહેલા સમ્યક્ત્વ પુજના દલિયાપણ ઉદેરી ઉદેરી ઉદયેં અનુનવી અનુનવી નિર્જરા કરતાં કરતાં નિવચ્યુંઠે ઉદીરણા બલ જિહાં એટલે ચરમાવલિકાયેં ઉદીરણા કરણ લાગેનહી એટલે ત્રીજા સમ્યક્ત્વ પુંજને ક્યયે કરતા જેવારે ઢેલો સર્વોદિત પુજનગ્રાસ ચરમ સમય વેચ શુદ્ધઅણુનું વેદન એટલે શુદ્ધક્રાયોપશમ પુજનનેવેદે તે વેદક સમ્યક્ત્વ કહિયેં યદુક્તં વિશેષાવશ્યકે:-વેયગસમન્તંપુણ સદ્વોદય ચરમ પુગ્ગલાવઢે ॥ સ્વીણે દંસણ મોહે, તિવિહંમિ સ્કાડ્યંહોઃ ॥ ૧ ॥ હહાં શિષ્ય પ્રશ્નકરેઢે કે તુમે ચરમ શુદ્ધગ્રાસનું વેદન તે વેદક કહોઢો તેવારેં ક્રાયોપશમમાં અને વેદક માં રયો ફેરથયો કેમકે શુદ્ધપુંજનું વેદન બે ઠેકાણે સરિહુંઢે તો જુડંનામ કેમ કહોઢો? તેવારે ગુરુ ઉત્તરકહેઢે કે તેં સાચુંકહ્યું પણ એમાં વિશેષ એઢે કે એ વેદક તો અશોષ સમસ્ત પુજલાનુજવ વંત અત્યંત શુદ્ધઢે અને ઇતરજે ક્રાયોપશમ સમ્યક્ત્વ ઢે તેતો ઉદિત અનુદિત બે પુજલ ઉદયાનુજવ વંતઢે એટલો વિશેષઢે. પરમાર્થે જોતાંતો ક્રાયોપશમજઢે સમસ્ત મોહનીય ક્યયકરવાના કાલનો જે ચરમસમય

मात्र ते वेदक सम्यक्त्व कहियें. जेम सूक्ष्मलोजना खंम वेदवाथकी सूक्ष्मसंपराय गुणस्थानक कहियें, तेम दुःकृत्योपशम पुञ्जलना वेदवाथकी वेदक सम्यक्त्व था यठे, एम वेदक सम्यक्त्व सहित सम्यक्त्वना पांचजेद आय इति वेदकस्वरूपं १०

हवे ए पांचे सम्यक्त्वनो काल कहेठे:-

अंतमुद्भुतो वसमो, आवलिय सासण वेयगो समउ ॥

साहिय तित्तीसायर, खइउ ड गुणो खउवामो ॥ ११ ॥

अर्थ:- उपशम सम्यक्त्वनो काल उत्कृष्टो अंतरमुद्भूतठे, अने साखादननो का ल उत्कृष्टो ठ आवलिनोठे, तथा वेदक सम्यक्त्वनो काल एक समयठे, अने ह्यायि क सम्यक्त्वनो उत्कृष्टकाल सर्वार्थ सिद्धिनी अपेक्षाये साधिक तेत्रीससागरोपमनो ठे, साधिककहातेतो मनुष्यजवनी अपेक्षायेकहा; केमके ह्यायक सम्यक्त्ववंतजीव ते त्रणजव अथवा चारजव उत्कृष्टो संसारमारहे, उक्तंच पंचसंग्रहे:- तइय चउठं तंमि, जवंमि सिग्यंति दंसणे खीणे ॥ जं देव निरय संखाउ, चरम देहेसु ते हुंति ॥ १ ॥ अर्थ:- बढायु ह्यायकसम्यक्त्ववंतजे होय ते देवगति अथवा नरकगतियें जाय, तेवारें तज्जवांतरें तृतीयजवें मोक्षजाय; तथा कोई क्षीण सप्तकी जो तिर्यंचमांउप जे तो अवश्य असंख्य वर्षना आउषावाला युगल तिर्यंचमां उपजे, पण संख्यात वर्षायु तिर्यंचमां ह्यायक सम्यक्त्ववंत न उपजे, पढी तिर्यंचमांथी देवथाय, अने दे वमांथी मनुष्यथई मोक्षजाय, अने जे अबढायुवंत होय तेतो तेहिजजवें रूपक श्रेणीपुरीकरी सिद्धथाय, तथा एकजीव आश्री अथवा अनेकजीवआश्री सम्यक्त्व नो उपयोग जघन्यथी तथा उत्कृष्टथी अंतरमुद्भूतज होय. अने कृत्योपशमरूप स म्यक्त्वनी लब्धीतो एकजीवने जघन्य अंतरमुद्भूत अने उत्कृष्टीतो डगणो के० ह्यायकथकी बमणो ठासठ सागरोपम अने मनुष्यजवें अधिकहोय, तेथी उपरांत सिद्धजथाय, एटले बारमादेवलोकसुधी त्रणवार गमनथाय, तिहां उत्कृष्टायु बावी स सागरोपमनुंठे, अने मनुष्यनो जव अधिकगणतां ठासठसागरोपम जाऊंराथाय, अने विजयविमान आश्री बे जव करवापने तिहांपण उत्कृष्टायु तेत्रीस सागरोप मनुंठे, अने मनुष्यजव गणतां साधिक ठासठसागरोपम कृत्योपशम सम्यक्त्वनो कालमानथाय, एम नानाप्रकारना जीवो आश्री सर्वकाल ठासठ सागरोपमठे, यड कें सिद्धांते:- दोवारे विजयाइसु, गयस्स तिन्नीअ अञ्जुए अहवा ॥ तइ अइरेग नरजवि य, नाणा जीवाण सब्बा ॥ १ ॥ एनोअर्थ सुगमठे ए पांचेसम्यक्त्वनो कालकह्यो.

હવે સંસારમાંનમણ કરતાં જીવ એ પાંચે સમ્યક્ત્વમાં કિયું કિયું સમ્યક્ત્વ કેટ
જીવાર પામે તે કહેહે:--

ઉક્કોસં સાસાયણ, ઉવસમિયા હુંતિ પંચવારાં ॥

વેયગ સ્વયગ ઇકંસી, અસંસ્વ વારા સ્વંવસમો ॥ ૭૨ ॥

અર્થ:--ઉત્કૃષ્ટો મોક્ષાવધિ સુધી સંસારમાં નમતાં જીવ સાસ્વાદન તથા ઉપશમિક
સમ્યક્ત્વ પાંચવારપામે, તેમાં એકતો પ્રથમ સમ્યક્ત્વ લાજકાલે અંતરકરણગત ઉપશ
મિક હોય, અને ઉપશમશ્રેણી ચારવસ્તપામે, તિહાં ચારવસ્ત ઉપશમનો લાજહોય.

તથા વેદક સમ્યક્ત્વ અને ક્ષાયક સમ્યક્ત્વ એ બે એકજવાગ પામે અને ક્ષયોપ
શમ સમ્યક્ત્વતો મોક્ષાવધિ સંસાર નમતાં અસંખ્યાતિવાર પામે; એરીતે સમ્યક્ત્વ
પ્રાપ્તિની સંખ્યા કહી, હવે એક નવમાં કેટજીવાર આકર્ષહોય ? આકર્ષતે ગુણથી
મંદ થઈને જૂમીફરસીને વલી સાવધાનથઈ ગુણની પ્રબલતા કરે, એટલે મૂકીને વ
લી ગ્રહણ કરવું તે આકર્ષકહિયે. યદુક્ત આવશ્યક સિદ્ધાંતે ગાથા:-- તિન્નંસહ
સપુદુત્તં ॥ સયપુદુત્તંચ હોઽવિરઈ ॥ એગ નવે આગરિસા ॥ એવડ્યા હુંતિ નાયવા ॥ ૧ ॥

અર્થ:-- તિન્નંત કે ૦ એક શ્રુતસામાયક, બીજો સમ્યક્ત્વસામાયક, ત્રીજો દેશવિર
તિસામાયક, એ ત્રણેવિષે એક નવમાં સહસ્રપૃથક્ત્વ હોય, બેહજારથી માંમીને
નવહજાર સુધી સહસ્ર પૃથક્ત્વ સંજ્ઞાહે, તથા સયપુદુત્તં કે ૦ શતપૃથક્ત્વ આકર્ષ
સર્વ વિરતિમાંહોય, બસેંથીમાંમી નવસેંસુધી હોય, એરીતે એકનવમાં ઉત્કૃષ્ટા આકર્ષ
હોય, અને જઘન્યથીતો એકજ આકર્ષ હોય એ એકનવના આકર્ષ કહ્યા.

હવે નાનાપ્રકારના નવમાં નમતાં ગુણપામી પામી પડતાં ફરી પામતાં આકર્ષ
ની સંખ્યા કેટલી થાય તે કહેહે. ગાથા:-- તિન્નં સહસ મસંસ્વા, સહસ પુદુત્તંચ
હોઽવિરઈ ॥ નાણા નવ આગરિસા, એવડ્યા હુંતિ નાયવા ॥ ૨ ॥ અર્થ:--શ્રુત, સ
મ્યક્ત્વ, અને દેશવિરતિ એ ત્રણે સામાયકવંતને નાનાપ્રકારના નવત્રમણકરતાં મો
ક્ષજાય તિહાંસુધી ઉત્કૃષ્ટા અસંખ્યાતાહજાર આકર્ષ થાય, તથા સર્વવિરતિને ના
નાનવેં મોક્ષજાતા સુધીમાં ઉત્કૃષ્ટા પૃથક્ત્વ હજાર આકર્ષહોય, એરીતે સમ્યક્ત્વ
પ્રાપ્તિસંખ્યાને પ્રસંગે આકર્ષ સંખ્યા કહી ॥ ૨૨ ॥

હવે કયા ગુણગણે કિયું સમ્યક્ત્વ હોય તે કહેહે:--

બીયગુણે સાસાણો, તુરિઆઈસુ અઠિગાર ચન ચનસુ ॥

ઉવસમગ સ્વઈગ વેયગ, સ્વાંવસમા કમા હુંતિ ॥ ૨૩ ॥

अर्थः— बीजगुणोपासाणोके० सास्वादन सम्यक्त्वते बीजा सास्वादन गुणगणा माहेज होय, पण अन्यगुणस्थानके नहोय, अने उपशम सम्यक्त्व ते तुरियाइसु अठ्ठिगारचउचउसुके० चोथागुणगणाथीमांमी अतगुणगणासुधी होय, अर्थात् चोथागुणथीमांमी इग्यारमां उपशांत मोह नामना गुणगणासुधीहोय पण अन्य गुण स्थानके नहोय, अने ह्यायक सम्यक्त्व इगारसके० इग्यारगुणगणेहोय, एट ले चोथागुणगणाथी मांमीने चउदमां अयोगी गुणगणासुधीहोय अने ह्यायोपश म सम्यक्त्व तथा वेदक सम्यक्त्व ए बे सम्यक्त्व चउचउके० अनुक्रमे चार चार गुणगणानी संख्यासुधी पामियें, अर्थात् वेदक अने ह्यायोपशम ए बे चोथागुण गणाथी मांमीने सातमां अप्रमत्त गुणगणासुधीजहोय पण अन्यगुणगणे न पा मिये एवात सत्ताआश्रीजाणवी पण परमार्थेंतो वेदकसम्यक्त्व अने ह्यायोपशम सम्यक्त्व ए बे एकज कह्याळे यथा पद्मसीतप्रकरणेः—वेयग खयग उवसमे, चउरो एगार अठ्ठुरियाइ इति श्रीजिनवत्तनसूरिकृत पडसीतप्रकरणेकह्युंते, तथा बंधस्वा मित्वमां पण कह्युंते एरीतें गुणस्थानक निष्ठायें सम्यक्त्वकह्यां.

हवे सम्यक्त्व पाम्यापठी देशविरति सर्वविरति ह्यायिकनाव किवारें प्राप्तथा य ते कहेते, गाथाः— सम्मत्तमिउजध्धे, पलिय पुंदुत्तेण सावउ दुशा ॥ चरणोवस म खयाणं, सायर संखंतरा हुंति ॥ १ ॥ अर्थः— पूर्वोक्त नव्यजीव जेवारें ग्रंथीजे दकरी सम्यक्त्वपामे तेवारपठी अंतकोडाकोडीनो स्थितिबंधते, तेमांथी पलियपदु सके० पृथक्त्व पढ्योपम एटले बे थी मांमीने नव पढ्योपम सुधी ओढीकरे, एट ले कोइक बे पढ्योपम स्थितिउढीकरे, कोइ त्रण एम यावत् कोइ नव पढ्योपम जेटजी स्थिति अंत कोडाकोडीमांथी उढीकरें, तेवारें देशविरति गुणस्थानकनो ह्योपशमथाय एटले नावथी देशविरति तेवारेथाय.

तथा चरणोवसमके० चरणजे सर्वविरतिपणुं तेनो ह्योपशमतो जे स्थितियें देशविरतिगुण प्राप्तथयुंते ते स्थितिमांथीपण संख्याता सागरोपमनी स्थिति उढी करे, एटले सर्वविरतिवंत स्थितिबांधेतो अंतकोडाकोडी नवपढ्योपमे न्यून जे देश विरतिनी स्थितिठे, तेथीपण संख्याता सागरोपम उढीबांधे, एवा अध्यवसायें कषा यनी मंदताहोय इतितत्वं. तेवार पठी संख्याता सागरोपम खपवाथी उपश्रमश्रेणी पडीवजे तेवारपठी पण संख्याता सागरोपमनीस्थितिखपवाथी रूपकश्रेणी पमीवजे.

हवे जे जीव सम्यक्त्व पामीने पाठोपमी मिथ्यात्वेगयो तेफरी सम्यक्त्व कि वारेपामे ? केटलो अंतरहोय ? तेकहेते. सम्यक्त्वनुं आंतरु जघन्यथीतो अंतरमुहूर्त

હે; કેમકે કોઈકજીવ સમ્યક્ત્વ વમિને પાઠો પરિણામની નિર્મલતાને યોગે તદાવરણ ક્લયોપશમથી અંતરમુહૂર્તને આંતરે ફરી સમ્યક્ત્વપામે, તથા કોઈકજીવ બહુ લકર્મી તીર્થકરાદિકની પ્રચૂર આશાતના કરે તે જીવ અર્ધપુજન સંસારમાં પ્રવર્તે, સંસારમાં જન્મમરણકરે, પઠે અર્ધપુજનગયે ફરી સમ્યક્ત્વપામે, એટલે ઉત્કૃષ્ટઆંતરું અર્ધપુજન પરાવર્તે. ઉક્તંચ સિદ્ધાંતે:—તિહ્યરં પવયણ સુઅ, આયરિયં ગણહરં મહઢ્વીયં ॥ આસાયંતો બહુસો, અણંત સંસારિયો હોઈ ॥ ૧ ॥ તીર્થકરની તથા પ્રવચનજે સમસ્ત જૈનશાસનની અને આચાર્યજે ગહ્વના અધિપતિ તેની તથા ગણધરજે ત્રિપદી ગ્રાહક અથવા મહોટા પ્રજાવિક પટ્ટોધર તથામહર્દિકતે તપ સંયમ શ્રુતાદિક અનેક લવ્ધિસંપન્ન તેને ક્ષદિવંત કહિયે એટલા જીવોની આસાતના એટલે તેમના અવર્ણવાદ બોલે નિંદાકરે અન્યાખ્યાનબોલે તે જીવ અનંતસંસારીયા એટલે પ્રકરણકારે પાંચ સમ્યક્ત્વનું સ્વરૂપકહ્યું. ॥ ૨૩ ॥

હવે ગ્રંથાંતરે દશવિધ સમ્યક્ત્વરુચિરૂપ કહ્યું છે તેપણે હાં પ્રસંગે લખિયેઠડ્યેં યુક્તંમાગમે:— એગવિહ હુવિહ તિવિહં. ચઝહા પંચવિહ દસવિહં સમ્મં ॥ દઘાઈ કારયાઈ, ઝવસમજેએહિંવાસમ્મં ॥ ૧ ॥ અર્થ:— જે નિસંક તત્ત્વરુચિ શ્રદ્ધાન જિનમાર્ગનેવિષે તે એકવિધ સમ્યક્ત્વ કહિયે અને હુવિધ સમ્યક્ત્વતે ડ્વયથી તથા ત્રાવથી અથવા નિસર્ગથી અને અધિગમથી અથવા નિશ્ચયથી અને વ્યવહારથી અથવા પુજ્જલિક અને અપુજ્જલિક એમ બે પ્રકારેં.

ત્રણપ્રકારેં સમ્યક્ત્વતે ઝપશમ, ક્લાયિક, અને ક્લયોપશમ અથવા કારક રોચક અને દીપક એપણત્રણ જાણવા વલી પૂર્વોક્ત ત્રણમાં સાસ્વાદન જેલિયેં તેવારેં ચાર પ્રકારેં સમ્યક્ત્વથાય અથવા વેદક યુક્તકરિયેં એમપણ ચારપ્રકારથાય તથા વેદક સાસ્વાદન એબે પૂર્વોક્ત ત્રણસાથેં જેલિયેં તેવારેં પાંચપ્રકારથાય એનોવિસ્તાર પૂર્વેં કહ્યો છે

તથા દશવિધ સમ્યક્ત્વતે દશપ્રકારની રુચિવંતજીવ તે રુચિજેદે સમ્યક્ત્વનો જે દકહિયે તે દશરુચિ કેવાને સિદ્ધાંતોક્ત ગાથાલિખેઠે:— નિસગ્ગુ વેએસરુઈ, આણ રુઈસુત્ત બીયરુઈ મેવ ॥ અજિગમ વિઙ્ઠારરુઈ. કિરિયા સંઘેવિ ધમ્મરુઈ ॥ ૧ ॥ એદજો રુચિનાં નામકહ્યાં હવે પ્રત્યેકેં દજોના સ્વરૂપ કહેઠે.

નૂઅઢેણાહિગયા, જીવાજીવાયપુન્નપાવંચ ॥ સહસંમડ્ઠાસવ, સંવરોય રોએઝ નિસગ્ગો ॥ ૧ ॥ જો જિણ દિઠે નાવે, ચઝઘિહે સહહાઈ સયમેવ ॥ એમે અનન્નહ સિય, સનિસ્સગરુઈત્તિનાયવો ॥ ૨ ॥ અર્થ:— નૂઅઢેણકે ૦ સહૂતાર્થે એટલે ઠતો જે અર્થ તેહને સહસંમડ્ઠકે ૦ જાતિસ્મરણાદિક બુદ્ધિવિજ્ઞાનેકરી જેજે શ્રીજિનેશ્વર

जीना दीठा जेजीवाजीव पुण्यपापादिकना नाव ते चनविहेके० इव्य क्षेत्र काल नाव जेदे अथवा नाम स्थापना इव्य नावजेदे एवं चारेप्रकारें स्वमेव एटले पोता नीमेलेज सदहे जे एमजठे पण श्रीजिन नाषित अन्यथानथी एम जिनेश्वरना दीठानावते निश्चलकरे ते निश्चलरुचि निसर्गरुचि जाणवी.

एएचेव उवइते, जोपरेण सदहइ ॥ ठउमहेणजिणेण, उवएसरुइत्तिनायवो ॥ ३ ॥ अर्थः— एएके० ए श्रीजिनोक्त सिद्धांतमां कह्याजेजे नाव ते उवइतेके० उपदेशद्वारायें परेणके० परथी एटले ठदस्यथी अथवा जिनराजथी सांजलीने अवितथ सदहे तेने उपदेश रुचि कहिये.

राग, दोसो, मोहो, अन्नाणंजस्स, वग्गयं, होइ ॥ आणाए रोयंतो, सोखलु, आणारुई नाम. ॥ ४ ॥ अर्थः— जेने रागदोष द्वेषदोष मोह अने अज्ञानदोष दूयथईगया ते असत्य नबोले केमके ए त्रणदोषठते असत्यबोलाय रागनुलीधो अथवा द्वेषनुलीधो अथवा अज्ञानदोषे अणजाणे जुतुंबोले पण जेने त्रणदोष दूयगया तेसावास्ते जुतुंबोले, हेतुविना कार्यथायनही एटले ए त्रणदोषरहित जे वीतरागपरमात्मा तेनी आज्ञानेविषे अत्यंत आदरहोय ते त्रीजी आझारुचि कहिये.

जो सुत्तमहिज्झंतो, सुएणउं गाहई समत्तं ॥ अंगेण बाहिरेणव, सोसुत्तरुइत्ति नायवो. ॥ ५ ॥ अर्थः— सूत्रजे सिद्धांत तेने नणवां तथा सांजलवानी चाहना करे जेम जेम श्रुतअवगाहे तेमतेम सम्यक्त्वरसपामे एटले इग्यारेअंग तथा बार उपांग अने बाहिरेणवके० बाहिरते मूलसूत्रप्रमुख एम जेकालें जे सिद्धांत वर्त्त मानहोय ते सूत्राद्वरउपरें घणीचाहनारहे जे जे किरियाकरे ते सूत्राद्वरने मल तीजकरे ते चोथी सूत्ररुचि कहियें.

एगेण अणेगाई, पयाई जो सरइउ सम्मत्तं ॥ उदएव तेलबिंडु, सो बीयरुइ त्ति नायवो ॥ ६ ॥ अर्थः— जे नव्यजीव गुरुनामुखथकी एकादि जीवपदनो अर्थ सांजली अनेकपदमां मतिपसारे एटले मूलवात पामीने बीजी अणकहेलीवात पामीजाय उदकजेपाणी तेमां तेलनुं बिंडु पडयो ते जेम विस्तराजाय तेम थोडुं सांजलीने घणुजाणीजाय ते पांचमी बीजरुचि कहिये.

सोहोइ अनिगमरुई, सुअनाणं जेण अण्डउदिठं ॥ इक्कारसमंगाई, पइन्नगंदिठी वाउअ. ॥ ७ ॥ अर्थः— ते जीवने अनिगमरुचिहोय जेणे इग्यारअंग तथा उ पांग अने पइन्नगंके० प्रकीर्णक उत्तराध्ययन प्रमुख तथा दृष्टिवादना गंजीर अर्थजाणे वली अर्थजाणवानी चाहनाराखे ते ठी अनिगमरुचि कहियें.

दवाण सवजावा, सवपमाणेहिं जस्सउवज-६ ॥ सवाहिं नयविही हिय, विहाररुइति नायवो ॥ ७ ॥ अर्थ:- इव्यजे धर्मास्तिकायादिक ठ तेना सर्वजाव जे इव्य गुण पर्याय उत्पाद व्यय ध्रौव्य तेने सर्वनय जंग प्रत्यह परोक्षादिप्रमा एो स्यादाद सैली सहित अनेक सप्तजंगी परुपणायेजाणे ते सातमीविस्तार रुचि.

दंसण नाण चरित्ते, तव विणए सच्चसमीइ गुत्तिमु ॥ जोकिरिया नावरुइ, सोखलु किरिया रुइनाम ॥ ८ ॥ अर्थ:-जेने दर्शन ज्ञान चारित्र तप विनय समिति गुप्तिप्रमुख बाह्य क्रियाथी वणु रंगहोय क्रियानावमां वणी चाहना रहे तेने आठ मी क्रियारुची कहिये.

अणजि गाहिय कुदिही, संखेव रुइति होइ नायवो ॥ अविसारउ पवयणे, अणजि गहियो असेसेसु ॥ ९ ॥ अर्थ:- जेप्राणी अणजिगहिय के० अनजि ग्रहिक कुट्टपीजे कुमार्ग शांख्यादिक दर्शनोना आयह धरेनही थोडुं कह्याथकी वणुंजाणे कुमतिये पमेनही समोविचारे चिलातिपुत्रनीपरें तथा प्रवचनजे जिना गम तेनेविषे वणुं अविसागद के० निपुणतो न होय तोपण सरलगुणेकरी कदा ग्रह धरेनही जिनमार्गनी प्रतीत माने तेने नवमीसंदेप रुचीकहियें.

जो अडिकाय धम्म, सुअ धम्मंखलुचरित्तधम्मंच ॥ सदहइ जिणानिहियं, सो धम्मंरुइति नायवो ॥ १० ॥ अर्थ:- जे नव्यजीव अडिकायधम्म के० पंचास्तिकायनुं स्वरूप जाणे तथा श्रुतधर्म अने चारित्रधर्म ने बाह्य अंतरंगजावें श्री जिनोक्तमार्ग सदहे सकल स्वजाव विजाव स्वरूप जाणे तेने हेथोपादेय जावें यथायोग्य सदहे ते दशमी धर्मरुचि कहियें ए दशरुचि ते सम्यक्त्वना जेदहे.

हवे ए सम्यक्त्वगुणनी प्राप्ति ते मिथ्यात्वना त्यागथी थाय ते मिथ्यात्वना जे द पांचठे तेमांजे लौकिक प्रवाहधर्मे जेजे सारंजी सपरिग्रही कुशीलसेवनादिक जे धर्मे बुद्धेग्रहो तेहिज सारकरीजाणे तेनुं हवताणे अमारोधर्मे तेज सारठे एम कदाग्रहकरे पण मध्यस्थथई परिह्वाकरी शुद्धनेग्रहेनही ते अनिग्रहिक मिथ्यात्व.

जे एम कहेके सर्व दर्शनरुडांठे सर्वने वांदियें पण नंदियेनही एवी पोतानी मंदबुद्धिजे जडतापणुं तेनेलीधे कांचने तथा मणीने सरखाकरे पण परिह्वाकरी शुद्धने ग्रही शकेनही ते बीजुं अनजिग्रहिक मिथ्यात्व.

जे जाणीजोईने जुहुं बोले कुमति कदाग्रहना जोरथी विरुद्ध परुपणाकरी डुरंत संसार वृद्धिकरे जमाली प्रमुख नन्हवनीपरें ते त्रीजुं आनिनिवेशिक मिथ्यात्व.

जे श्री जिनोक्त सिद्धांतना जाव सांजली संशय धरे जे ए केमहसे एम मगम ग्योरहे ते चोथुं सांशयिक मिथ्यात्व कहिये.

जे एकेंडियादिक समूर्द्धम जीवोने अनादिनुं पढाढे लागोरह्योढे प्रायें अस त्रीयासुधीतो अनानोगिकज होय ते पांचमुं अनानोगिक मिथ्यात्व जाणवुं.

अथवा संसारीजीवोने बीजापण चारप्रकारे मिथ्यात्वहोय तं कहेढे एक देव गत लौकिक बीजो गुरुगत लौकिक त्रीजो लोकोत्तर देवगत चोथो लोकोत्तर गुरु गत तेमां हरी हर शक्ति प्रमुखने माने पूजे ते लौकिक देवगत मिथ्यात्व, ब्राह्मण तापसादिकने गुरुबुद्धिमाने पूजे ते लौकिक गुरुगत मिथ्यात्व, वलीजे सप्रजाव जि नबिंबने इंडिय सुखने अर्थे माने पूजे ते लोकोत्तर देवगत मिथ्यात्व, अनेजे सुसा धुने इहलोक सुख यश मान प्रतिष्ठा अथवा धन धान्य पुत्रादिकनी आस्थाधरी माने इहे दानआपे ते लोकोत्तर गुरुगत मिथ्यात्व कहियें.

तथा जीवे अजीवसन्ना अजीवेजीव सन्ना मग्गे उमग्गसन्ना उमग्गेमग्गसन्ना सुदेवेअदेवसन्ना अदेवेसुदेवसन्ना सुसादुसु असादुसन्ना असादुसुसादुसन्ना धम्मे अधम्मसन्ना अधम्मेधम्मसन्ना ए दशप्रकारें विपरीत वासनारूप मिथ्यात्वढे.

तथा जे बली रक्षाबंधन शंक्रांतिपूजन एम एकवर्षमां शतपर्व आराधन ते सर्व लौकिक पर्वगत मिथ्यात्वढे तथा दीवालीप्रमुख कव्याणीकना दिवशें इंडी यसुखने साधे विशेष पूजारचनादिक करे ते लोकोत्तर पर्वगत मिथ्यात्वढे ए सर्व मली एकवीसजेदे मिथ्यात्व ते संसारीजीवोने संसारमां नमाडेढे.

तथा वली धर्मार्थिजीवने चारप्रकारें मिथ्यात्व टालवानो उपयोग राखवो ते कहेढे तेमां प्रथम प्रदेशमिथ्यात्वढे ते जे आत्मप्रदेशें पूर्वबंध मिथ्यात्वनादलियां र ह्यांढे ते सत्तागत अथवा उदयगत दलियांढे ते प्रदेशगत मिथ्यात्वढे ते जेवारे जीव जिनवाणीसांजली यथार्थजावजाणी सद्दे सकल पुजलिकजावने हेयसद्दे केवल स्वरूपलाजते यथार्थ परिणति परिणमन तेनेज सुखनुंमूलजाणी सद्दे आदरकरे एवीवांठायें प्रदेशमिथ्यात्व टलीजाय.

बीजुं परिणाम मिथ्यात्व ते जे पोताना प्रमाददोषेकरी शुद्धश्रद्धाफरीने कुश्र द्वापाय जेम पूर्वधरने निडादिक दोषेकरी पूर्वगलीतथाय मरीने निगोदादिकेजाय जेम प्रसन्नचंद राजकृषी दूरवाक्य सांजली चेतनाफरीगइ ते परिणाम मिथ्यात्वक हिये ए मिथ्यात्व ते जिनवाणीनेविषे तीव्रोपयोगी रहेवाथी टलेढे.

त्रीजुं परुपणामिथ्यात्व ते उत्सूत्रजाषवाना जे महोटादोष तेने कहियें एथी अ

नंतसंसार त्रमणकरे धर्मबीजनो दंसकरे जे सद्वहणा राखीने मरणांत कष्टपडे तो पण श्रीजिनवाणी विरुद्ध प्ररुपणानकरे तेने ए मिथ्यात्वनुं दोषटले.

चोथुं प्रवर्तमिथ्यात्व ते जे मिथ्यात्वनी करणीकरे मिथ्यात्व प्रवर्त्तावे तेने क हियें ए मिथ्यात्व सुसाधु तथा सुभावकनी संगति करवाथी तथा रागद्वेषने मंद करी मध्यस्थजावें थइ परिह्वाकरी बुद्धप्रवर्त्तन करवाथी टलेले.

एमए मिथ्यात्वजेठे ते जगतमां जेटली दुःखनीजातोठे ते सर्वनुं मूलकारणठे कोप्योडुसमन कोप्योव्याल तथा वेताल जे नकरीमके ते दुःख एमिथ्यात्वआपेठे व्याधि मृत्युः दालिइ तथा वनवासथीपण मिथ्यात्व सेवनते अनंतगुण दुःखदाइ ठे जेणे मिथ्यात्वजीत्यो तेणे सर्वजगतजीत्यो इडादिकनी रुद्धिपामवी सुलनठे पण मिथ्यात्व टालवुं दुःकरठे तेमाटे आत्मसुखार्थीजीवें विशेषथकी मिथ्यात्व सो धन करवुं निर्मल श्रद्धान करी आठगुणयुक्त संकादिदोष विमुक्त सम्यक्त्व दृढकरवुं.

हवे आठगुणेकरी सम्यक्त्वनी पुष्टीकरे ते आठगुण कहेले गाथा ॥ निस्संकिय निकंस्किय, निवित्तिगिह्वा अमूढदिष्टीय ॥ अवबुद्ध थिरीकरणे, वल्लजप्यजावणेअठ ॥ १ ॥ श्रीजिनागमनेविषे सूक्ष्मविचार अतिंझियादिक जावजेठे ते साचा सद्वहे पण संदेहसंका नआणे अने सातजय पण मनमां आणेनही ते प्रथम निस्कगुण.

बीजो निकंषागुण जे अन्यदर्शनना कष्ट मंत्र चमत्कारादिक उन्नतदेखी तेनी चाहना नकरे आकंक्षाधरेनही अथवा धर्मेना पुण्यरूपफलनी इह्वा नराखे केमके जिहां इह्वानी आतुरता तिहांपुण्यरस ओढोथाय जिहां इह्वा तिहांकर्मबंधठे अने पुण्यतो धर्मक्रियानो वस्तुस्वजावठे तेतो अवश्यजथाय तेने इह्मारूप दोष तो सा मु कमरसकरे अने जे निस्पृहपणे धर्मक्रियानुंफलठे ते निरविधिठे माटे ए निकं षागुणथी धर्मफल वृद्धिनेपामेठे.

त्रीजुं निवित्तिगिह्वागुण ते जे कर्मसंबंधी फलनो संदेह राखेनही जेम कोई मनु ष्य धर्मकरणी करतो कोई पूर्वकृत पापप्रकृतिने उदयदुःखेपीडतो थको मंदबुद्धि नो धणी एमविचारे जे दुंधर्मकरुंनुं तोपण पीडाकेम पासुंनुं ए धर्मक्रियानुं फल थासेके नही थाय एवीसंकाधरे पण एम नविचारेजे एतोपूर्वकृत कर्मफल उ दय आब्याठे पण वर्त्तमान जे धर्मक्रिया करुंनुं ते आगल अवश्य आवसेज केमके श्रीजिनश्वरें कहुंनुं कडाण कम्माण न मुक्त अन्ति, माटे जे निवित्ति गिह्वा गुणवंतहोय ते संदेह धरेनही श्रीजिनजडगणि खमाश्रमणे कहुयमइ, ड बबले, तिविहाय रिह विरहउवावि ॥ नेयग हणत्तणेण, नाणापरणो दगेणं च.॥१

अथवा अशुनपुञ्ज एकसरखागणे पण अशुनपुञ्जखी डगंठा करेनही तथा पुण्योदयें शुनसंयोग मित्याथका खुसीनथाय अहंकार करेनही पापोदयथी अशु नसंयोगमित्या दिलगीरथायनही ते निवित्तिगंठा गुणकहियें.

चोथो अमूढदृष्टीगुण ते जे श्रीआगमसिद्धान्तमां निगोदप्रमुखना सूक्ष्मविचार सांजलतां मुंजायनहीं जे पोतानी धारणामां आवे ते धारीराखे अने जे धारणाबु दिये नआवे तेसुद्धे, तिहां एमविचारेजे सर्वदोषथी विमुक्त एहवा जिनेश्वरते अ न्यथा वादीनहोय. यडुकें आगमैः—असस्सजुजंबुफिय्या, सवणुमय मवितह ॥ त हाचिंतएमइयं, अन्नहान वयंतिजे॥१॥अणुवकय पराणुग्गह, परायणा जंजिणा जग ण्ववरा ॥ जिय राग दोसमो हाय, नन्नहा वाइणो तेण ॥ २ ॥ अर्थः— जेजि नवाणी सांजलतां खबर नपडे. समजवामां नआवे, तेना हेतु लिखेढे. कोईक श्रो तातो पूर्वजव कृत ज्ञानविराधन कर्मोदयथयेथके मतिदुर्बलताथी न समजे तिवा रें आचार्य तथा विधि उपदेशक कोई हेतु दृष्टांतादिक वचनेकरी श्रोताना चित्त मां उतारे. एहवा महापुरुषोने विरहे तथा नीतीन्यायना अणजाणवाथकी एटले अनेक नय शुक्तिना ग्रहणपणाविना अथवा ज्ञानावरणीकर्मना प्रबलोदयथी न समजे, तेवारें आत्मार्थि अमूढदृष्टी जीव एवो विचारकरे जे हेतु उदाहरण अथवा अनेक युक्तिदृष्टांतें घणा वखत कहेताथकां पण मने सारीपठे समजण पडती न थी ते महारे पूर्वोक्त दोषना योग्यथी जाणवी, पण सर्वज्ञमत तो अवितड सत्य जडे, एम कहे तेवारें कोई दृष्टाकरे जे एकांते जिनोक्त रचनाज सत्यडे एवुं तें कि मजाणु? तेवारें अमूढदृष्टी श्रोता उत्तर कहेढेः—अणुवकय के० जे जिनेश्वर ते केवां ढे प्रत्युपकारनी चाहनाविना परने अनुग्रह उपकार करवाने तत्परडे, तथा जंजि णा के० जे कारणमाटे जिनेश्वरते जगतमां प्रवर के० श्रेष्ठे; रूप बल तेजकांति बुद्धि रुद्धि सिद्धिप्रमुख गुणे सर्वोत्कृष्टे; अने वर्त्त। जियराग के० जीत्याडे मूलथी राग द्वेषने मोहजे अज्ञान ए त्रणदोष जेमांथी गयाडे माटे जिनेश्वर अन्यथावादी होयज नही. तेथी परमयथार्थवात ते आगमनीजडे ए अमूढदृष्टीनामा चोथोगुण.

पांचमो अवबूह गुण ते पोतानी आत्मामां अनंत ज्ञानदर्शनादिक गुणडे ते बुपावेनही उदैकडुःख मेटवाने दीनतादिक न जाषे शुद्धसत्ता जेवीडे तेवीजकहे अने पुञ्जिक सुखडुःखते अज्ञानदशा कृत उपाधिडे आत्मा ए रागद्वेष उपाधि थी न्यारोडे, इमज परजे अन्यसाधक तेमांपणजे गुणहोय ते प्रगटकरीकहे पण बुपावेनही ते पांचमोगुण.

ઠઠો થિરીકરણગુણ તે પોતાના પરિણામ પરજાવમાંથી કાઢી જ્ઞાનધ્યાનમાં જોડે, નિત્યે ધર્મક્રિયાકરતોહોય તે અવશ્ય થિરયોગવંત થયોથકો કરે, પણ ચપલતાના કારણમિલે તોપણ અધિરપણું ગ્રહેનહી. સાધ્યસાધનથી મગેનહી, તથા કોઈ નબ્ધપ્રાણી શુનાશુન કર્મોદયનિમિત્તે ધર્મથી પમતોહોય તેને સહુપદેશાદિક આપી અથવા તેને કોઈરીતે સહાયીથઈને તેનું પરિણામ થિરકરે, પણ મગવા ન આપે તે ઠઠો સ્થિરીકરણ ગુણ જાણવો.

સાતમો વત્સલતાગુણ આ વર્તમાન શાસનમાં જે નબ્ધ ધર્મરુચિ જીવોસાથે સામાયક પોસહ પરિકમણ યાત્રા પૂજાદિક ધર્મકરણી કરતાહોય, જેહની સદ્દહણા એકહોય તે પોતાના સાધર્મી કહિયે, તેની નક્તિકરવી તે વત્સલતાકહિયે અથવા સર્વજીવ જાતે આપણાસાહમીજઠે, એકસત્તાયે સરસાઠે, વાસ્તે સર્વજીવની વાત્સલતા કરવી, જીવદયાપાલવી, અથવા અંતરંગજાવે જીવના જ્ઞાનાદિકગુણ ઠે તેને જ્ઞાનધ્યાનેકરી પોષવા (પુષ્ટકરવા) એટલે જ્ઞાનધ્યાનનો ઘણો અન્યાસ કરવો એ સ્વનિષ્ઠા વાત્સલગુણ સાતમોઠે.

આઠમો પ્રજાવિકગુણ તે જૈનશાસનની ઝનનિકરવી, સંઘયાત્રા રથયાત્રા અથવા મહોટા તપ જપ ઝંલી ઝપધાન પ્રતિષ્ઠા પૂજાદિકના ઘણામહોત્સવે અઢલક દાનાદિકની ઝદારતાકરી જેથી અન્યદર્શીનીઝપણ અનુમોદનાકરે એવી ધારાયે ધર્મ સન્મુખકરે, સ્વદર્શીની વૃદ્ધિકરે, ઘણાજીવોને ધર્મજોડાવે, એવા કારણ મેલવે જેથકી જૈનશાસનને પ્રજાવે (દીપાવે) એ બાહ્યપ્રજાવિકગુણ અથવા પોતાની આત્માના જ્ઞાનાદિકગુણ તેને વધારવા પુષ્ટકરવા તે અંતરપ્રજાવિક ગુણ એ પ્રજાવનાગુણ આઠમો કહ્યો.

હવે શ્રી સમ્યક્ત્વના સડસઠજેદ વિશુદ્ધ વ્યવહારથી કહેઠે:-

તિસ્સુદ્ધિ લિંગ લક્ષણ, દૂસણ ખૂસણ પજાવગાગારા ॥

સદ્દહણ જયણ જાવણ, ઠાણ વિણય ગુરુ ગુણાઈયં ॥ ૨૪ ॥

અર્થ:- તિસ્સુદ્ધિ કે ૦ સમ્યક્ત્વની ત્રણસુદ્ધિઠે, તેમાં પહેલી મનસુદ્ધિતે શ્રીજિન તથા જિનમત એ બે વિના અપર સર્વ અસારઠે ઇમ ચિંતવે તે મનસુદ્ધિ; બીજી વચનસુદ્ધિ તે શ્રીજિનેશ્વરનું આરાધન કરતાં સર્વ કાર્યની સિદ્ધિયાયજ અને કોઈ પૂર્વકૃત ડુઃકૃતના ઝદયથી જે કાર્ય ન થયું તે અન્યદેવોથી શુંથવાનુંઠે, માટે અરિહંતની સેવાથી કામના સિદ્ધિયાયજ, વાસ્તે સ્વપ્રમાપણ અન્યદેવની પ્રાર્થના ન કરું,

एवुंजे निसंकपणे बोलवुं ते वचनसुद्धि कहियें. श्रीजी कायसुद्धिते कोई पूर्वकृत अशुभोदयथी कोई मिथ्यादृष्टी दुष्टराजा अथवा चोर अथवा दुष्ट देवादिकजेठे ते एे खड्गादिके जेद्यो, निष्ठादिकें यंत्र घाणीप्रमुखे पीड्यो, अग्नी प्रमुखे दाज्यो, एवा महोटा मरणांत कष्टआवे, पण एक श्रीजिनेश्वरविना अपर देवने वज्रजंघनीपरे नमेनही ते कांयसुद्धि कहियें.

लिंगके० लिंगत्रणळे. ते कहेळे:-जे श्रीजिनागम सांजलवानी घणीज इहाराखे इंदियसुखना अनेककार्यमूकी आगम सांजलवाने तत्परहोय ते प्रथम सुश्रुषा लिंग कहियें. बीजुलिंगते धर्मकरणी करवाने परमरागहोय जेटला धर्मकरणीयळे तेहिजकार्यमाने बाकी सर्व जवपूरणमाने ते बीजुलिंग. त्रीजुलिंगते जे श्रीजिनेश्वर तथा जिनमार्गानुसारी गुरु तेना वैयावच्चमां यथायोग्य निश्चलानिग्रह रूप नियमें प्रवृत्ते ते त्रीजुलिंग जाणवुं.

हवे जेथकी हृदयगत सम्यक्त्व लिखियें जाणियें ते लक्षण पांचळे:-ते कहेळे तेमां पहेलुं लक्षण समळे, तेजेम रागद्वेषनी मंदता, तेम समतानी वृद्धि. सुखदुःखना उदये हर्षविषाद धरेनही ते समकहियें. एटले समपणेहोय पापोदये पुण्योदये अ व्यापकहोय तेसम नामा प्रथम लक्षण जाणवुं. बीजु संवेग लक्षण ते नित्यें मोहानिलाषरहे, जे जे मोहना कारणळे ते ते उपरें आदर घणुंहोय, परजावथी विमुखरहेते बीजु लक्षण. त्रीजु निरवेद्यलक्षणते जे सप्तांग सहित एकलत्र राज्यपाम्युंहोय तोपण एमजाणे जे ए बंदीखाने पडघोवुं. ए कारागारथी के वारें बूटीस, सर्व पुत्रलिकनाव ते बंधनरूपगणे, समस्त संसारथी उदासरहे, ते निरवेद्य लक्षण त्रीजु जाणवुं चोथुं अनुकंपनलक्षण ते जे सर्व संसारीजीव उपरें अनुकंपाधरे, एटले संसारीजीवोना इव्यदुःख देखीने तेना उपर परम मैत्रीनावधरी, यथा शक्तियें उपकारकरे, मनमां एवी चाहना राखेजे कोई जीव पाप नकरे कोईजीव दुःखी नथाय, सर्व संसारीजीव इव्य जाव दुःखथी बुटे, धर्मपामे महारी शक्तिफुरे तो सर्वने धर्मरुचिवंतकरुं, जेम एना जन्ममरणना दुःखटले, एवी वा सनाते अनुकंपा लक्षण चोथुं जाणवुं. पाचमुं आस्तिक्यता लक्षणते श्रीजिनशासन तथा जिनधर्मउपरें परम आसताहोय, परमरंगहोय एरीतें धर्मरंग वासीतहोय ते आस्तिक्यता लक्षण पांचमुं जाणवुं.

हवे पांच दूषण सम्यक्त्वना कहेळे:-तेमां प्रथम संकादूषण ते जे जिनवाणीमां संवेदधरे ते शंकाकहिये. तेना बे जेदळे:-एक देशविषयी बीजो सर्वविषयी. तेमां

સર્વવિષયસંકા તે ધર્મહે કે નથી અથવા જિનધર્મ સત્યહે કિંવા અસત્યહે એવી વિચારણાતે સર્વથી સંકાજાણવી. અને જે દેશસંકાતે જીવ સર્વગતહે કે અસર્વગતહે પૃથ્વીમાં જીવપણું કેમતેરે અથવા નિગોદાદિ સ્વરૂપ કેમ ઘટમાનથાય ? કઈ યુક્તિ માનિયે અથવા વર્તમાનકાલે ચારિત્રહે કે નથી ઇત્યાદિક દેશસંકા જાણવી. તથા પૂર્વેકહીજે સર્વસંકા એ બે સંકા સમ્યક્ત્વને દૂરવે તે સંકાનામે પ્રથમ દૂષણ જાણવું.

બીજું કાંઠાદૂષણ. તે જે પરદર્શનનો અનિલાષધરે તેને આકાંઠા, દૂષણકહિયે. તે બેપ્રકારેહે એક દેશથી આકાંઠા બીજી સર્વથી આકાંઠા તેમાં સૌગતાદિક એકજ દર્શનનો અનિલાષધરે તે તો દેશ વિષય આકાંઠા, અને જે સર્વપાશ્વંતીધર્મની આકાંઠાધરે તે બીજી સર્વવિષય આકાંઠા, એબીજુંદૂષણકહ્યું. સમ્યક્ત્વ મલીનકરે એ શ્રીજિનાગમમાં અવિસ્વાસ રૂપ દૂષણહે.

ત્રીજું વિતિગિહ્વાદૂષણ તે જે તપસ્યાદિક ધર્મકરણીકરતાં તદ્દન્યફલનો સંદેહ ધરે, એ ધર્મક્રિયા ફલસે કે નહીંફલસે, કેમકે ક્રિયા બે પ્રકારની જગતમાં દેશાય છે, એક ફલઆપે બીજી અફલપણ થાય, આપાઠાચાર્યની પરે સંદેહમાંપડે, ઇહાં કોઈશિષ્યે પૂઠયું જે સંકાતે સંદેહરૂપહે, અને આ વિચિકિહ્વાપણ સંદેહરૂપ કહોતો તો એ બેમાં શોવિશેષપણુંહે જેથી નિન્ન નિન્નકહોતો એમ શિષ્યે પુઠયાથી ગુરુકહે છે સંકા દૂષણતે ઇચ્છાગુણ વિષેહે અને વિચિકિહ્વા ક્રિયા વિષેહે એ ત્રીજું દૂષણ.

ચોથું પ્રસંસાદૂષણ તે કલિંગી તાપસ સાંખ્યાદિક દેશીને અહો એ મહોટા ત પસીહે, ઇયાદિક વર્ણન તે આસંસાકહિયે, એ પ્રસંસાકરતાં અસજુણાકરણે કરી સમ્યક્ત્વ મલીનકરે, મુગ્ધબુદ્ધિ મિથ્યાદૃષ્ટી લોકને વિષે અત્યાદરથાય, મિથ્યાધર્મની સદાપુષ્ટીથાય, કેમકે લોકકહેકે જૈનધર્મીપણ એની પ્રસંસાકરેહે, તો એ મહાગુણી છે. ઇત્યાદિક દૂષણોથી સમ્યક્ત્વ મલીનથાય એ ચોથુંદૂષણ.

પાંચમું દૂષણતે જે કુલિંગી અન્યદર્શની સાથે સંસ્તવ પરિચયકરે, નિત્ય નેગાર હે, તેની ક્રિયાના વર્ણન મહિમા સાંજલી શ્રદ્ધાદોષદલીથાય, અને તેની શુભજ ક્રિયાદેશી દર્શન દૃઢતા સિથિલથાય, માટે અન્ય દર્શનીનો પરિચય ત્યજવો એ પાંચમું દૂષણહે.

હવે પાંચ નૂષણ કહેહે:—પ્રથમ સ્થૈર્યનૂષણતે જે શ્રીજિનધર્મને વિષે સ્થિરતાહોય, પણ યુક્તિ કુયુક્તિ સાંજલી ચપલચિત્ત કરેનહી તે સ્થૈર્યનૂષણ. બીજું પ્રનાવના નૂષણતે શ્રીજિનશાસનની અનેક સંઘયાત્રા પૂજા પ્રતિષ્ઠાદિકના મહોત્સવ કરેતે બીજું પ્રનાવના નૂષણ જાણવું. ત્રીજું નક્તિનૂષણતે શ્રીજિનશાસન ઉપર ઘણીનક્તિ

राखे, जेम कोई दलिड़ी रोगी अपराधी कलंकी प्रमुख दोषनिधान महादुखियो दीन हीननिहाचरानुवस्था अनुभवतो, एवा दुःखी पुरुषने कोई उपकारी साम्यर्ध्ववान पुरुषे करुणालावी तेना सर्वदुःखफेडी महोटा धन धान्य राजरुद्धि समृद्धियें स हितकखो, हवेते दलिड़ीपुरुषने उपकारना करनार उपर केहवी नक्तिहोय तेथी अधिक नक्ति देव, गुरु, धर्म, उपरैराखे ते त्रीजुं नक्तिनूषण कहिये. चीथुं नूषण श्रीजिनशासननेविषे कुशलता आगमसैलीयुक्ति प्रयुक्ति हेतुदृष्टांत मांहे अतिनिपुण ए नूषणवंत क्यांय खलायनही जिहांजाय तिहां आगमनी कुशलताथी अन्य दर्शनीमां जैनमार्ग दीपावे कोई स्थानके हारेनही, परिकर्ममत बुद्धिबले प्रचुनो मार्गदीपावे घणाने जैनधर्मपमाडे ते चोथुंनूषण.

पांचमुं तीर्थसेवा नूषण ते जे इव्यजावथी तीर्थनी सेवामां रसीयोहोय तिहां इव्यथी तीर्थ ते श्रीसिद्धाचलादिक पुण्यक्षेत्र जिहां तरतमयोगें घणाजीव सिद्धि वखा घणाजीव रत्नत्रयीपाम्या घणासम्यक्त्वदृष्टी देवनिवासि ते एवां पुण्यक्षेत्रे अनेक जनसमुदाययुक्त विधिपूर्वक जायते तिहां ते महापुरुषोना चरित्रने बहुया द करता पुण्यक्षेत्रना योगथी घणा कर्मोनी निर्जराथाय, केमके बंध तथा निर्जरा ते इव्य क्षेत्र काल जाव ए चारने अनुकूलता माफक थायते शुनइव्यादिक चारने निमित्ते पुण्यनी वृद्धिथायते, तेथी निकटसंसारिथायते. वली अशुनइव्यादिक चारने योगे संसारदुःख दुर्गतिनी वृद्धिथायते, माटे कर्मकृत्य निमित्तें इव्यतीर्थेंज बुं अने जावतीर्थ ते ढादसांगी अथवा चतुर्विध संघ तेनी सेवा नक्तिबहुमान क रतां आत्मा निर्मलथाय, बीजार्जीव धर्मपामे ए तीर्थसेवानामे पांचमुनूषणकसुंते.

हवे आठप्रजावक कहेते पावयणी धम्मकही, वाई निम्मिन्नउ तवस्सीय ॥ वि ग्या सिद्धो अ वमि, अठेव पजावगा जणिया ॥ १ ॥ अर्थः— पावयणीके ० प्रावचनीते जिनमार्गमां कुशल जिनमार्गदीपावे, तेथी प्रजावक कहियें. बीजुं धर्म कथामां अतिनिपुण होय ते घणा दुर्बोधजीवोने धर्मपमाडे, शासननी उन्नतिवधा रे, माटे बीजो प्रजावकजाणवुं. त्रीजो प्रजावक वादी तेएकवातने शेकडावखतथा पे, वलीतेज शेकडावखत उत्थापे पण किहां खलायनही. प्रतिज्ञा हेतु दृष्टांत यु कि कुयुक्तिमां निपुण, एवा तीक्ष्णबुद्धिमान वादी स्यादमां निपुण ते राजदरें बहुजनसमक्ष जयपताकावरे, शासनने दीपावे माटे वादी प्रजावकत्रीजो जाणवो चोथो निमित्तनार्थी प्रजावक ते जे पूर्व आम्नायनायोगथी नूत नविष्य वर्तमान कालनी वातकहे ते निमित्त कुशल; कोई तथाविध अवशरे राजद्वारादिकमां शा

सननी उन्नति करवा माटे कोई लानालान गवेषी निमित्तकहे, सर्वप्राणीने चमत्कारपमाडी पोताने अनुकूलकरे, तेअनुकूलयथायी धर्मनी वृद्धिथाय शासनदीपे, ए चोथो प्रजाविक जाणवो. पांचमो तपसी प्रजावक ते श्रीजिनागमोक्त विधिपर्यादा पूर्वकतपकरे, तेने अनेक कठिण कर्मनी निर्झराथाय, आमोसहीप्रमुख घणी लब्धि उं उपजे, तपस्याना महात्म्यथी इतिउपडव देवबलादिक सर्व समीजाय, उपासना कल्याविनाज तेने देवता पोतानीमेले आश्रितथई महीमावधारे, एवा शक्तिवंत तपस्वी जिहांविचरे तिहां श्रीजिनशासनदीपावे. माटे प्रजावक कहिये. ठछोविद्यासंपन्न प्रजावक ते आकाशगामिनी प्रमुख अनेक विद्यायें संपन्न महापुरुष कोई विषम वेलांमां श्रीसंघनो उद्धारकरे, विघ्ननिवारे, दुष्टदमनकरी संघर्षारुक्ताकरे. शासन नेदीपावे, घणाजीवोने धर्मसन्मुखकरे, माटे प्रजाविक कहिये, सातमो सिद्ध प्रजाविक ते जे पूर्व आम्नायें गुरुकृपाथी पाम्यो अंजनसिद्धि चूर्णसिद्धि मंत्रसिद्धि कनकसिद्धि प्रमुख अनेकसिद्धि संपन्न होय, ते कोई विषमताने योगे लानालानदेखी कोई अद्भुत सिद्धिनाबलेकरी संघनो विघ्नदूरकरे, शासननी महोटाई करी देखाडे माटे प्रजाविक कहिये. आठमो कविप्रजावक ते जे जिनमार्गधर्मने अणदूषवतो समस्त वर्तमात श्रुतमां निपुण स्वपर शास्त्रवेता कोई शासनोन्नतिकारणे अथवा कोई विघ्नजय निमित्ते कोई महा गंजीरार्थ अतिशयोक्ति युक्त प्रकशरे जे सांज लतांज पंमितहोयते चमत्कारपामी अनुकूलथाय, एम ए प्रजावक चिंतितकार्य सर्वकरे शासनोन्नतिकरे माटे प्रजाविक जाणवो ए आठप्रजावक कहा.

हवे ठ आगार कहेठे तेमां प्रथम आगार रायानियोगेण एटले राजाने आवे शे कोई धर्मविरुद्ध करवुंपडे तेनो आगार, बीजो गणानियोगेण एटले घणालोक न्यात जात प्रमुखना जोरथी विरुद्ध करवुंपडे तिहां प्रतिज्ञा जागेनही ते बीजो आगार, त्रीजो बलानियोगेण ते कोई महाबलवान बलात्कारे पकडी परवशकरी जोरावरीथी अनर्ह प्रमुख मुखमांनाखे खवरावे तेथी प्रतिज्ञा जागेनही ते त्रीजो आगार. चोथो देवानियोगेण ते कोई दुष्ट देव पोतानी दिव्यशक्तियेंकरी मनुष्यनी चेतना विकलकरे, अथवा अत्यंत मरणांत कष्ट समस्त कुटुंबने आपे ते विकलतामां अथवा कष्टनो माखो राजवेत समान कांई विरुद्ध करवुंपडे तिहां प्रतिज्ञा जागेनही ए चोथोआगार. पांचमो गुरुनिगहेण ते माता पिता वृद्धात्ता प्रमुख ना केहेवाथकी ते समजाथ्या न समजे अने जो तेमनुं केहेवुं न करे तो लोक निंदा करे, एम विचारी तेमना केहेवाथकी कांई विरुद्ध करवुंपडे ते पांचमो आगार. ठछो

वित्तिकंगरेणं ते वृत्ति कहेतां आजीविका तेहिज महोटा कांतार एटले अटवी ए टले कोई पापोदयथी एवं इव्य क्षेत्रादिक योग मलिजाय के जेथकी आजीविका नी दुर्जनतायर्जजाय त्रणदिवश पर्यंत जिहांसुधी शक्तिफुरे परिणामटके तिहां सु धीतो टक्योरहे पढे जाणेजे हवे टकासेनही एवंदेखे तेवारें कोई विरुद्ध कारणे आजीविका करवीपढे ते ठछे आगारजाणवो. ए ठए आगारतो जे उत्सर्गें पाली शकेनही तेनेठे, पणजे दृढ परिणामी होय ते सावास्ते आबनलहे, जे मंदहोय ते लाकडी लेइने चाले तो तेने कोई विरुद्धपण कहे नही.

हवे चार सदहणा कहेठे तेमां प्रथम परमार्थजे तत्वार्थ तत्वज्ञान शास्त्ररह स्य तेनो परिचयकरे, केमके तत्वज्ञान पाम्याविना जे उद्यमठे ते कष्टरूपठे, माटे तत्वज्ञान परिचय ए प्रथम सदहणाकहियें. बीजी तत्वज्ञाननी सकलपरमार्थनाजा ए जे मुनिराज तेनी सेवाकरे, एवा मुनीने सेव्याविना तत्व प्राप्तिपणनथाय, माटे तत्व ज्ञाननी सेवना ते बीजी सदहणाजाणवी. त्रीजी व्यापन्नदर्शनी वर्जन ते व्यापन्नके० गयुंठे दर्शन जेथकी, एटले श्रद्धानृष्ट थयेला स्वदर्शनी, तेनी संगतन करवी, हीणानी सोबतकरतां साधुजनपण हीणोकेहेवाय, वास्ते दर्शन त्रष्टुं संग वर्जवुं ए त्रीजी सदहणा जाणवी. चोथी कुट्टी संगवर्जन ते मिथ्यात्वी ता पसादिकनी संगतनकरे, रासनसंगे गायकुटाणी माटे धर्मार्थियें कुलिंगीनुं संगवर्ज वुं एचोथी सदहणा जाणवी.

हवे ठ प्रकारे जयणाकहेठे तेमां प्रथम अन्यदर्शनी जे तापसादिक तथा तेना देवजे ब्रह्मा विष्णु महेश शक्ति प्रमुख ३ तथा तेणे ग्रहणकरेलाजे अरिहं तना चैत्य प्रतिमां बड़िनाथ प्रमुख एटलानी साथे ठप्रकारनो व्यवहार नकरवो ठ प्रकारनी जयणा कहियें तेनानाम कहेठे एक वंदननकरवुं बीजुं विशेष बहुमान पूर्वक पंचांग प्रणिपातादिक तेने नमन कहीयें ते पण नकरवुं. त्रीजुं दानजे अन्न वस्त्रादिक तेपण नक्तिपूर्वक धर्मसाधनार्थ नआपवुं. उचित अनुकंप जाणीदेवुं ते नी मनाई नथी. चोथुं अनुग्रह प्रदान जे वारंवार तेडीतेडीने देवुं ते पण नकरवुं. पांचमुं आलाप ते बोलाव्याविना आगलथी एकवार बोलवुं तेपण नकरवुं, ठछे संलापते वारंवार बोलवुं तेपण नकरवुं. ए ठ वाना करतां सम्यक्त्वजाय माटे ठ वाना वर्जवा ए ठ प्रकारनी जयणा कहियें.

हवे सम्यक्त्वनी जावना कहेठे:-समस्त धर्मनुं मूलते सम्यक्त्वठे एवं जाववुं ते प्रथम जावना. तथा समस्त धर्मरूप नगरनो द्वार तेपण सम्यक्त्वठे एवं जाव

बुं ते बीजी जावना. तथा धर्मरूप प्रासादनो पाइयो अथवा पीठते पण सम्यक्त्व जळे एवं जावुं ते त्रीजीजावना, तथा सम्यक्त्वते आत्मार्थिकजीवोने निधान अखुट खजानोळे एवं जावुं ते चोथीजावना, समस्त धर्मनो आधार ते सम्यक्त्व जळे एवी वासना ते पांचमी जावना जाणवी, तथा धर्मरूप अमुल्यचीजने राखवा नुं नाजनते सम्यक्त्वते एम जावुं ते ठी जावना जाणवी.

हवे सम्यक्त्वना ठ ठाण कहेळे. शुद्धपद पणामाटे अस्ति ते जीवळे एम दृढ निश्चें जाणवुं ते प्रथम ठाणळे. तथा सास्वत नित्यळे इव्यथी किंवारे नाशनथी ए बीजुंठाण. तथा पुण्य पापनो कर्ता तेपण ए जीवजळे ए त्रीजुंठाण. तथा वली पुण्य पापनो जोक्ता तेपण जीवजळे ए चोथुंठाण. तथा निर्वाण जे मुक्ति सिद्धळे ए पां चमुंठाण. तथा ते मुक्तिपामवानो उपायपणळे ते ठुंठाण. ए ठ ठाणाविशेषनी च च्या दर्शन सितरी प्रमुख ग्रंथयकी जाणवी. ए ठ ठाणनी अप्रतीत अविश्वास ते मिथ्यात्व जाणवुं. माटे ठ ठाण रुडीरीते सद्दहवा आगमरुची गुरुपासेथी धारवा.

हवे सम्यक्त्वनी निर्मलताने अर्थे दशनो विनयकरवो ते कहेळे:— अरिहंत ते विचरता तीर्थकर १ ज्योतिस्वरूपी सिद्ध ३ चैत्यजे प्रभुना देरासर ४ श्रुतसिद्धांत ५ वीतरागनो धर्म ६ मोक्षमार्गना साधक साधु ७ पांचप्रकारना आचार ते पोतेपण पाळे अने परने पलावे ते आचार्य ८ जे इग्यारअंग पोते नणे अने परने नणावे ते उपाध्याय ९ पवयणीते चउदपूर्वधर १० दर्शनजे सम्यक्त्व ए दशनो विनयकरवो एदशनो यथायोग्य अनुकूलपणथयीने विनय करताथका सम्यक्त्व अतिनिर्मल थाय.

विहारं तुह समया, सया सरंताण नवजीवाणं ॥

सामिय तुह पसाया, हवेऊ समत्त संपत्ति ॥ २५ ॥

अर्थ:—हे स्वामिन् तुहसमया के० तद्वारा परूष्या सिद्धांतनो विहारं के० विस्तार तेने सया के० सदाकाल सरंताण के० अनुसरतां अन्यासकरतां एवा नवजीवाणं के० नव्यजीवोने तुहपसाया के० तद्वारा पशायथी सकल सिद्धांतनोपार एवोजे समत्त के० सम्यक्त्व तेनी संपत्ति के० प्राप्ति ते सम्यक्प्रकारे निरावरणजावें हवेयु के० थाउ. ए प्रकरण करनारनी आसीसळे. इति सम्यक्त्वस्तव बालावबोध संपूर्ण मगमत.

॥ अथ प्रशस्तिरिख्यते ॥

॥ दोहरा ॥ यह विधि समकित गुणतणी ॥ प्रापति आगम मांदि ॥ नाथी नि

सुणी सदहे ॥ तस दो डुरगति नाहि ॥ १ ॥ सुरपति सुख लेवो सुगम ॥ सुजन
रक्त इक ठत्त ॥ दुर्लज नरजव जगतमें ॥ समकित गुण संपत्त ॥ २ ॥ दान दया
संयम क्रिया ॥ समकित युत शिव हेत ॥ नहि तो मंडुक चूर्णपरि ॥ नव बंधन संकेत
॥ ३ ॥ विण समकित संयम क्रिया ॥ करे अनंती वार ॥ पार न पावे तेह युत ॥
अड नवमें निस्तार ॥ ४ ॥ एक सहित दश गुण वधे ॥ शुन्य अंक कहिवाय ॥ बो
धियुक्त गुण सवि क्रिया ॥ नहितो कष्ट कहाय ॥ ५ ॥ पुन्यदिशी पूरव जली ॥ जिहाँ
उदयाचल थान ॥ कव्याणक सवि जिनतणा ॥ तिण ए दिशि परधान ॥ ६ ॥ सु
विहित सूरि गुणे जखा ॥ (श्री) पुन्यसिंधु सूरिस ॥ वाचक ज्ञानसागर तणि ॥ नितु
जस नामे सीस ॥ ७ ॥ तास शिष्य पूरव तणा ॥ तीरथ जेटण काज ॥ शुन
सकुने सूरतथकी ॥ करि प्रयाण शुन साज ॥ ८ ॥ यमुना सुर तटनी तटे ॥ वंद
न श्रीजिनपाय ॥ नगर मगसुंदावाद लगि ॥ अनुक्रम पढुता जाय ॥ ९ ॥ साउ स
खा गोत्रें जलो ॥ साह सुगल सु नाम ॥ दुखमां कालें धर्मनो, कखो सुगल सु
ठाम ॥ १० ॥ समतसिखर गिरिराज पर ॥ वीसे टूके स्तूप ॥ थापी तिम इकवी
समो ॥ कखो प्रसाद अनूप ॥ ११ ॥ पंचम आरे परगडो ॥ कखो उद्धार प्रसि
द्ध ॥ मानव नव सफलो करी ॥ जगमांहे जश लीध ॥ १२ ॥ तसु सुत जागनि
धी जलो ॥ दाता धर्मी दह ॥ राजसजा मंमन समी ॥ अनिनव अनय प्रत्यह ॥
॥ १३ ॥ साह मुला नामे निपुण ॥ आगम रुचि प्रिय धर्म ॥ तास कहणथी ए कियो
॥ जापामय स्तव मर्म ॥ १४ ॥ आगे बहुश्रुते बहु लिख्या ॥ समकित जेद विशेष
॥ वाकुं लखि जाषा लिखुं ॥ उनमें कूण विशेष ॥ १५ ॥ तोनी तस आसय अ
गम ॥ हुं ठगस्थ अयाण ॥ जूल चूक जे मुजतणी ॥ बुध जन लाजो गण ॥
॥ १६ ॥ आगम जलधि अपार हे ॥ मुज मति नौका तुह ॥ क्यो निवहे जादो
नदी ॥ पकरे जेडी पुह ॥ १७ ॥ अल्पमति में अज्ञान हुं ॥ जाणुं न बहुत रहस्य ॥
कपाकरी मोपें रुति ॥ करजो शुद्ध अवस्य ॥ १८ ॥ सज्जन मुजशिरमोर हे ॥ हुं
सज्जनको दास ॥ संतरुपाथी मुज दुसे ॥ ए सफलो सुप्रयास ॥ १९ ॥ कुमति क
दायह भ्रमथकी ॥ वितह लखाणुं जेह ॥ श्रीसंघ सांखे मुजदुउ ॥ मिहाडकड
तेह ॥ २० ॥ दुर्लज चारु अंगमें ॥ समकित एह अमूल ॥ नविजन तस उद्यम
करो ॥ जिम शिवसुख अनुकूल ॥ २१ ॥

इति श्री सम्यक्त्व स्वरूपस्तव बालावबोध सहित समाप्तः

॥ શ્રીશાસનતિલકાય નમઃ ॥

॥ અથ શ્રીષષ્ટીશતક બાલાવબોધ વ્યાખ્યાસહિત પ્રારંભઃ ॥

પ્રથમ વ્યાખ્યાકર્તાનું મંગલાચરણ.

દોહા:— શાસનનાયક જગતિલો, પ્રણમી વીર જિણંદ ॥ પષ્ટીશતક પ્રકીર્ણનો, અર્થે લિખું મતિમંદ. ॥ ૧ ॥ અર્થ:— શાસનના નાયક એટલે અધિપતિ, જગતિલો એટલે ત્રણ જગતનેવિષે તિલક સમાન, એહેવા જે શ્રીવીરજિનેંડ, તેમને પ્રણામ કરીને આ પષ્ટી શતક પ્રકીર્ણનો અર્થ, મારી મંદમતિને અનુસારે લખુંબું ॥ ૧ ॥

મૂલપ્રકરણકર્તાનું મંગલાચરણ:—

મૂલ આર્યાવૃત્તમ્:— અરિહં દેવો સુગુરુ, સુહં ધમ્મં ચ પંચ નવકારો ॥ ધન્નાણં કયઢાણં, નિરંતરં વસઽ હિયયમ્મિ ॥ ૧ ॥ દોહા:— ધન્ય કૃતારથકે હિયે, શ્રીઅરિહંતસુદેવ ॥ સુગુરુવસે જિનધર્મેપુનિ, પાંચનમણનિતમેવા ॥ ૧ ॥ વ્યાખ્યા:— અરિહં--દેવેંડકૃત પૂજાદિકને યોગ્ય, અથવા અ-નર્થી, રહ--ઠાનો કોઈ પદાર્થ જેનાથી; અથવા અ-નર્થી રહ--રથ જેને સમીપ; અથવા અ- નર્થી, રહ--પ્રાપ્તિ પુત્રકલત્ર ધનાદિકની જેને; અથવા અ- નર્થી, રહ--ત્યાગ આત્મગુણગણનો જેને. એવો દેવો--દેવ, તથા સુ-રૂઢા શોનાયમાન જ્ઞાન ક્રિયાવાન, ગુરુ--ધર્મશાસ્ત્રાર્થનો ઉપદેશ દેવાવાલા અથવા તેનું કથન કરવાવાલા, સુહં--નિર્મલ તે કપાયમલ રહિત સમ્યક્ત્વ વિનય દયામૂલ શ્રીજિનનાથિત એવો ધમ્મ--જે ડુર્ગતિનેવિષે પડતા પ્રાણીઉને ધારે તે શ્રીવીતરાગનો ધર્મ જાણવો, પણ અન્ય હરિહરાદિકનો નહી, ચ--સમુચ્ચયાર્થ છે, એટલે જે પદની સાથે બોલવું યોગ્ય હોય તે પદની સાથે એનાથી બોલાય છે. વલી પંચ--અરહંતાદિક પાંચ પરમેષ્ટી, તત્સંબંધી. નવકારો--નમસ્કાર, એ ચારપદાર્થ તે ધન્નાણં--ધન્ય જે પુણ્યવાન પ્રાણીઉ, કયઢાણં--કૃતાર્થ પ્રાણીઉના એટલે નિવડ જે રાગદ્વેષ તથા મોહરૂપ ગાંઠી જેદીને નિર્મલ સમ્યક્ત્વવાન થયા છે, તેઉના હિયયમ્મિ--હૃદયનેવિષે એટલે અંતઃકરણનેવિષે નિરંતરં--અંતરાય રહિત એટલે સદાસર્વદા વસઽ--વસે છે. એથી પાપી દરિડી એવા જે મિથ્યાદૃષ્ટિ તેઉના હૃદયનેવિષે વસે નહીં એવું સૂચન કહ્યું. એનો ફલિતાર્થ આ છે:-- જે ધન્ય અ

ને કૃતાર્થ પુરુષો હોય તેમના હૃદયનેવિષે સુદેવ, સુગુરુ, શુદ્ધધર્મ તથા પંચપરમેષ્ઠીને નમસ્કાર એ ચાર પદાર્થો નિરંતર વાસ કરી રહેશે, પરંતુ બીજાના હૃદયમાં રહેતા નથી. ॥ ૧ ॥

અવતરણ:-પોતાથી બીજુંકાંઈ નબને તોપણ અરિહંત દેવનું આરાધન અવશ્ય કરવું તે કહેશે:- મૂલ:-જશ ન કુણસિ તવ ચરણં, ન પઢસિ ન ગુણેસિ દેસિ નો દાણં, તા ઇત્તિયં ન સક્કિસિ, જં દેવો ઇક્ક અરિહંતો ॥ ૨ ॥ દોહા:-જો ન કરે તપ દાન તું; ન પઢે ન ગુણે તંત ॥ તદ આણંદ જપો સદા, દેવ એક અરિહંત ॥ ૨ ॥ વ્યાખ્યા:- જશ-જો તવચરણં- તપચારિત્રને તું ન કુણસિ- ન કરી શકતો હો ન પઢસિ- સૂત્ર તથા પ્રકરણાદિને જણી શકતો ન હો, ન ગુણેસિ-પ્રથમ જણેલા સૂત્ર અથવા પ્રકરણાદિકનું મનન અથવા વિચાર કરી શકતો ન હો, અને દાણં- સુપાત્રાદિકને કાંઈ પણ દાન દેવું તે નદેસિ-તું દઈ શકતો ન હો તા-તો પણ ઇત્તિયં- આટલું, ન સક્કિસિ- તું કરી શકતો નથી? જં- જે, દેવોઇક્ક અરિહંતો- દેવ તો એક અરિહંતજ અમારે આરાધવા યોગ્ય છે, તેની સાથે સુગુરુ તથા શુદ્ધધર્મ પણ લઈ લેવા. એનો જાવ એ છે કે, બીજું કાંઈ પોતાથી બની શકતું ન હોય તોપણ અર્હદેવ, ગુરુ, સુસાધુ તથા શુદ્ધધર્મ ઊપર શ્રદ્ધા રાખીને તેમનેજ માનવું તે સર્વોત્તમ છે. ॥ ૨ ॥

અવતરણ:-સંસારનાં દુઃખનો નાશ કરનાર માત્ર એક વીતરાગનો ધર્મજ છે, બીજો કોઈ નથી એમ કહેશે. મૂલ:-રે જીવ જવ હહાઈ, ઇક્કં ચિય હરહ જિણમયં ધમ્મં ॥ ઇયરાણં પણમંતો, સુહ કય્યે મૂઢ મુસિઓસિ ॥૩॥ દોહા:-જવ હહ હરન જિનેંહ મત, ધર્મ એક રે જીવ ॥ પરસુર નમતો તું મુસ્યો, સુજ કારજમેં ક્લીવ ॥૩॥ વ્યાખ્યા:-રે જીવ-હે જીવ ઇક્કંચિય- એકજ જિણમયં- જિનમત તે શ્રીવીતરાગ નાષિત ધમ્મં-ધર્મ, જવ હહાઈ- સંસારસંબંધી જન્મજરા મરણાદિક દુઃખોને હરહ- હરણ કરે છે એટલે નાશ કરે છે. એમજ સુદેવ અને સુગુરુ પણ જાણવા. પણ ઇયરાણં-ઇતર જે વીતરાગ દેવથા કી અન્ય દેવ હરિ હર બ્રહ્માદિક છે તેઓને, સુહકય્યે-પોતાને સુખ થવાને અર્થે, પણમંતો-પ્રણામ કરતાં મૂઢ-હે મૂર્ખ, મુસિઓસિ-તું મૂસાચો છે એટલે ટગાયો છે એનો ફલિતાર્થ:- સુદેવ સુગુરુ તથા શુદ્ધધર્મને મૂકીને કુદેવ, કુગુરુ તથા કુધર્મને જે સેવવું તેથી કાંઈ કલ્યાણ થતું નથી. ॥ ૩ ॥

અવતરણ:- બલી પણ એજ જાવની પુષ્ટી કરે છે:- મૂલ:- દેવેહિં દાણવેહિં ય, સૂઝ મરણાઝ રક્કિઝ કોઈ ॥ દઢ કય જિણ સમત્તા, બહુ અવિ અજરામરં

पत्ता ॥ ४ ॥ दोहा:- सुण्यो न देव रु दानवे, मरणथि राख्यो कोय ॥ बहुत वि अजर अमर थया, निश्चल समकित जोय ॥ ४ ॥ व्याख्या:- देवेहिं- सुरो ए, य- तेमज दाणवेहि- असुरोए मरणाओ- मरण थकी कोई- कोईने पण रस्किओ-रहण कछुं ठे एवं सुओ-सांजव्यामां अथवा दीगामां आव्युं नथी. अने दढकयजिणसम्मत्ता-जेणे निश्चय करी एकजजिन देव सत्य मान्यो ठे, अथवा मिथ्यात्वमोह उहेदकरूप जे जिनप्ररूपिन धर्म तेना तत्त्वार्थ श्रद्धानरूप सम्यक् दर्शन जेणे निश्चय कखो ठे, एवा बहुअवि-घणा प्राणीओ अजरामर-मोहस्थानने पत्ता-पाम्या. पामेठे अने पामरो. एनो जावार्थ:- एवं क्यांय सांज व्यामां अथवा दीगामां आवतुं नथी के कोईने देवे अथवा दानवे मरणथी बचाव्युं ठे, परंतु जेणे श्रीजिननो जाषेलो धर्म पाली सम्यक्त्व पाम्यो ठे एवा घणा प्राणीओ मोहने पाम्या ठे; उपचारथी पामे ठे अने पामरो, ॥ ४ ॥

अवतरण:- सम्यक्त्व सकल सुखनुं कारण ठे, अने मिथ्यात्व सकल दुःख अथवा अनर्थानुं कारण ठे; तोपण बधा सम्यक्त्वने अंगीकार करीने मिथ्यात्वने केम सूकी देता नथी? ते दृष्टांते करी कहेठे:- मूल:- जह कुवि वेसा रत्तो, मु सिद्धमाणोवि मन्नए हरिसं ॥ तह मिठ वेस मुसिआ, गयंपि न मुणंति धम्मनि हि॥५॥ दोहा:-जिम वेस्या रत कोइ नर, मने उगातो सर्म ॥ तिम मिथ्या वेस्या उग्यो, लखे न गत निधि धर्म ॥ ५ ॥ व्याख्या:-जह-जेम कुवि-कोईक माणस वे सारत्तो-वेस्यानेविषे रक्त एटले आसक्त थयो थको मुसिद्धमाणो-खराब थवा मांमयो होय एटले वेस्याए तेनुं धन वगेरे स्त्रीना संगथी जेटली हाणी थायठे ते बंधुं करवा मांडयुं होय तोपण ते हरिसं-हर्षने मन्नए-मानी लियेठे; तह-तेम मिठ वेस मुसिआ-मिथ्यात्वरूपिणी वेस्याएकरी उगायला लोकनुं सर्वस्व गयंपि-गयुं ठतां पण न मुणंति- जाणता नथी. एनो जावार्थ आ ठे:- जे मनुष्यो मिथ्यात्वमां मुंजाई रह्या ठे तेओ धम्मनिहिं-चारित्र धर्मनुं निधान जे सम्यक्त्व अथवा धर्मनिधि ते सम्यक्त्वरूप निधान तेनी हाणी थई ठतां पण जाणता नथी.

अवतरण:- मिथ्यात्वी जीव धर्मरूप निधाननो नाश थएलो देखता नथी, ए बुं पांचमो गाथमां सामान्यपणे कछुं, तेज आ ठठी गाथामां कुलाचार आश्री वि शेषपणे कहेठे:- मूल:-लोअ पवाहे सकुज, कमम्मि जइ होइ मूढ धम्मुत्ति ॥ ता मिह्णएवि धम्मो, थक्काय अहम्म परिवाडी ॥ ६ ॥ दोहा:- लोक प्रवाह स्वकुल क मे, धर्म होय जो बाल ॥ तो धर्मी मिथ्यात्व कुज, थकि अधर्मकी चाल ॥ ६ ॥ व्या

ख्या:- लोअ पवाहे-अजाण लोकोनी विचार रहित जे प्रवृत्ति ते लोकप्रवाह क हिये, ते रूप सकुल क्रमम्मि- स्वकुलक्रम एटले पोताना वंश परंपरानो आचार पाव्याथी मूढ--हे मूर्ख एटले विवेक विकल, जइ-जो धम्मुनि होइ-धर्म यतो हो य ता-तो मिह्वाणवि-चंडाल, माढीगर, निह्म तथा म्हेठादिक अनार्यने पण धम्मे-धर्म थाय; तथा अहम्म परिवाडी-अधर्मनी परिपाटी एटले पापपइति अथवा श्रेणी थक्काय--थाकी एटले एक ठेकाणे रहीने पुन्यपणाने पामी एवं यशे. एनो जावार्थ आ ठे:-हे मूर्ख, जो लोकप्रवाहरूप पोतानो कुलाचार पालवाथी धर्म यतो होय, तो म्हेठ लोकोने पण धर्म थवो जोये. तथा अधर्मनी परिपाटी थाकी एटले लोकमांथी अधर्मनो अनावज थई जवो जोये. माटे जेअो लोकप्रवाहरूप स्वकुलाचारनेविषे धर्मेने मानेठे, तेअोए म्हेठादिक अनार्योनेविषे पण धर्मनुं स्थापन कसुं एम यशे; अने धर्म तथा पाप ए बे पदार्थ जुदा ठरशे नही. ॥ ६ ॥

अवतरण:- एनीज लोक अने लोकोत्तरनेविषे विशेषता बतावे ठे:- मूल: लोयम्मि राय नीई, नायं न कुलक्रमम्मि कइथावि ॥ किं पुण तिलोय पढुणो, जिणिंद धम्माहि गारम्मि ॥ ७ ॥ दोहा:-कुलाचार करि जो नही, राजनीतिमें न्याय ॥ जैनराजमें तो किसुं, कुलाचार करि जाय ॥ ७ ॥ व्याख्या:- लोयम्मि-लोकने विषे एवो नायं-न्याय ठे के, कुलक्रमम्मि-कुलक्रम एटले कुलाचारनी अपेक्षाए करी कइथावि-कदापि रायनीई-राजनीति न-नथी प्रवर्तती; त्यारे पुण-वली कुलाचारे करी तिलोय पढुणो-त्रिलोक प्रभु एहवा जे जिणिंद-जिनेंइ तेना धम्माहि गारम्मि-धर्मरूप अधिकारनेविषे प्रवृत्ति किं-केम थाय? अपितु नज थाय. अहीं अर्थनी योजना थावी रीते करवी:- कुलनो आचार अवश्य पालवो, पढी ते सारो होय के नरशो होय तोपण तेनो तिरस्कार करवो नहीं, एवी काई राजनीति पण होती नथी; केमके जो एहेवी राजनीति होय तो धर्म अने अधर्मनी व्यवस्था निन्नपणे थाय नही. माटे राजनीतिनो संबंध कुलाचारनी साथे होतोज नथी. एथो कुलाचार पालवो एहेवो नियम नथी, एटले कुलाचार धर्म थो विरुद्ध होय तो तेनो त्याग करवामां काई अटक नथी. एवं लोकमां पण सिद्ध थायठे; त्यारे त्रिलोकपति जे जिनेंइ तेना धर्मरूप अधिराजना अधिकारनेविषे कुलाचारना अपेक्षा केम होय! एटले कुलाचारना आग्रहनेविषे धर्म होतो नथी. एनो जावार्थ:- जेम राजानी आज्ञाएकरी राजनीति होयठे, तेम जिनेंइ देवनी आज्ञाए शुद्ध धर्मरूप अधिराज अथवा अधिकार होयठे; अन्यथा न होय. ॥ ७ ॥

અવતરણ-એવી રીતે લોકપ્રવાહરૂપ કુલાચાર સેવ્યાથી જિનધર્મની પણ સિદ્ધતા થતી નથી. ત્યારે તેથી સંસારની નિવૃત્તિનો સંજવ તે શીરીતે થાય ! તે દેખાડે છે:-
 મૂલ:- જિણ વચણ વિચ્છૂણવિ, જીવાણં જં ન હોઈ જવ વિરઈ ॥ તાકહ અવિચ્છ ન્નૂણં, મિહ્ત્ત હયાણ પાસમ્મિ ॥ ૬ ॥ દોહા ॥ કર્મે જિન મત નિપુનકે, જો જવ વિરતિ ન હોય ॥ તૌ મિથ્યાત્વ હત મૂઠકે, પાસ વિરતિ કિમ જોય ॥ ૬ ॥ વ્યાખ્યા:- જિણ વચણ વિચ્છૂણવિ જીવાણં-જેશ્ચો જિન વચનોના જાણનારા છે, એહેવા કેટલાએક જીવોને પણ કુગુરુ તથા કુગ્રહનાયોગથી જં- જો જવવિરઈ-જવવિરતિ એટલે સંસારની નિવૃત્તિ ન હોઈ- નથી થતી તા-ત્યારે મિહ્ત્તહયાણ-મિથ્યાત્વેક રીતે હણાયલા એહેવા અવિચ્છૂણં-જિનાગમના અજાણ લોકે તેડને પાસમ્મિ-પાસે જવવિરતિ એટલે સંસારની નિવૃત્તિ કહ--કેમ થાય ! અપિતુ નજ થાય. એનો નાવાર્થ:- કેટલાએક જિનાગમના જાણનારા મનુષ્યોને પણ કુગુરુ તથા કુગ્રહ જે ડુરાગ્રહતેના પ્રસંગથી સંસારની નિવૃત્તિ થતી નથી, તો મિથ્યાત્વેકરી હણાયલા જે અજાણ લોક, તેડને જવની નિવૃત્તિ ટુકડી તે કેમ હોય ! એટલે તે ચારિત્ર ધર્મ ક્યાંથી પામે કે જેથી કર્મબંધ ત્રૂટે ! અર્થાત્ ચારિત્ર ધર્મ નજ પામે. ॥ ૬ ॥

અવતરણ:- એવી રીતે વિરતિનું ડુર્ગજપણું દેખાડ્યું ; હવે અવિરતિ જીવોને જોઈને વિરતિ જીવોને શું થાય છે તે કહે છે:- મૂલ:-વિરયાણં અવિરણ, જીવે દહૂણ હોઈ મણ તાવો ॥ હા હા કહ જવકૂવે, બુઢંતા પિહ્ત નચ્છંતિ ॥ ૭ ॥ દોહા:-દેવ અવિરતી જીવકું, તાપ વિરતિ મન હોય ॥ હા હા કિમ જવ કૂપમેં, બૂડત નાચેં જોય ॥ ૭ ॥ વ્યાખ્યા:- અવિરણ- અવિરતિ જે હિંસાદિ અડારે પાપના સેવવા વાલા, જીવે- જીવોને દહૂણ- દેહીને વિરયાણં- વિરતિવંત પુરુષોના મણતાવો-ચિત્તને વિષે કરુણારૂપ તાપ હોઈ- થાય છે. તેનું સ્વરૂપ આયું છે:- હા હા- સ્વેદની વાત છે. કહ- કેમ જવકૂવે--સંસારરૂપ અંધકૂપને વિષે બુઢંતા-બૂડતા તે અવિરતિ અપચ્છા સ્કાણી અનાણી પ્રાણી નચ્છંતિ- નાચે છે એટલે નૃત્ય કરે છે અથવા સુશી થાય છે. હે આત્માન, પિહ્ત- દેવ, ડુર્ગતિનું કારણ જે પાપ, તે કરી કરીને બાપડા જીવો સુશી થાય છે ; એડનું કલ્યાણ તે અમે કેમ કરી શકીએ ! એવી રીતે અનેક પ્રકારે વિરતિવંત પુરુષોના મનને વિષે તાપ અથવા સ્વેદ થાય છે ; પણ બીજા કોઈ પ્રકારનો તાપ વિરતિવંત પુરુષોને થતો નથી. ॥ ૭ ॥

અવતરણ:- અવિરતિને જોઈને વિરતિના મનમાં દયાનાવ ઉત્પન્ન થાય છે, એમ કહ્યું ; હવે બીજા સર્વ પાપોનું ફલ કહ્યું છે, તેમાં પણ મિથ્યાત્વનું ફલ અતિ

હુષ્ટ છે તે દેખાડે છે:- મૂલ:-આરંજ જમ્મિ પાવે, જીવા પાવંતિ તિસ્સ હુસ્કાઈ ॥ જં પુ
 એ મિહ્નત્ત જવં, તેણં ન જહંતિ જિણે બોહિં ॥ ૧૦ ॥ દોહા:-આરંજ ગાપે કરી, જીવ
 મહા હુસ્વ પાય ॥ વલિ મિથ્યાત્વ જવે કરી, જહૈં ન સમકિત જાય ॥ ૧૦ ॥ વ્યાખ્યા:-
 આરંજજમ્મિ-જીવને ઉપડવ કરવો, તે આરંજ થકા ઉત્પન્ન થયા જે પાવે-પાપ,
 તે કહ્યાથી જીવા-જીવો તિસ્સ હુસ્કાઈ-તીક્ષ્ણ હુસ્વોને પાવંતિ-પામેઝે, એટલે હુ:
 સ્વનેજ પામેઝે પણ તેથી સમ્યક્ત્વ ન પામે એમ નથી થતું; કિંતુ સમ્યક્ત્વ પામ
 વાનો તેડને સંજવ હોયઝે; અને પ્રાપ્ત પણ થાય છે. પુણ-પરંતુ જં- જો મિહ્નત્ત
 જવં-વિપરીત પ્રરૂપણાદિક મિથ્યાત્વનો જવમાત્ર પણ જો જીવને આવીને વલગે
 તો તેણં-તેનાં યોગથી જિણબોહિ-જિનબોધિ તે શ્રી જિનનાપિત સમ્યક્ દર્શન,
 તેને પર જવે ન જહંતિ-પામતો નથી. એનો જાવાર્ય:-બીજાં પાપો કહ્યા ઠતાં પ
 એ જવાંતરનેવિષે સમ્યક્ત્વની પ્રાપ્તિ થવાનો સંજવ છે, પરંતુ મિથ્યાત્વના જવના સં
 યોગથી જવાંતરમાં સમ્યક્ત્વની પ્રાપ્તિ થતી નથી માટે બીજાં પાપો કરતાં મિથ્યા
 ત્વ પાપનું વધારે હુષ્ટપણું દેખાડયું છે ॥ ૧૦ ॥

અવતરણ:-જે ઉત્સૂત્ર તેજ મિથ્યાત્વ છે તે પ્રગટ કરી દેખાડે છે:- મૂલ:-જિણ
 વર આણા જંગં, ઉમગ્ગ ઉસ્સુત્ત લેસ દેસણં ॥ આણા જંગે પાવં, તા જિણમય
 હુક્કરં ધમ્મં ॥ ૧૧ ॥ દોહા:-દેશના ય ઉત્સૂત્રકી, હોય જિણાજા જંગ ॥ આજ્ઞા
 જંગે પાપ તદ, હુ:કર જિણ ધરમંગ ॥ ૧૧ ॥ વ્યાખ્યા:- ઉમગ્ગ ઉસ્સુત્ત લેસ દે
 સણં-ઉન્માર્ગ ઉત્સૂત્રનોલેશ દેખાડવાથી ઉત્પન્ન થયો જે જિણવર આણાજંગં-
 જિનવરની આજ્ઞાનો જંગ (જંગ કહ્યાથી અત્યંતાજાવ નહીં પણ જંગની પઠે અ
 થવા સ્વંમની પઠે થાયઝે તે હુ:સ્વનો હેતુ હોવાથી તેજ અહીં જિનાજ્ઞાનો જંગ
 જાણવો) આણાજંગે-જિન આજ્ઞાનો જંગ થયાથી પાવં-પાપ થાયઝે; તા-તેથ
 કી જિણમય-જિનમત તે શ્રી જિનેશ્વરનો જાપેલો ધમ્મં-સમ્યક્ત્વાદિક ધર્મ તે
 હુક્કર--હુક્કર છે; એટલે કરવો ઘણો કઠણ છે. માટે જેમ જિન આજ્ઞાનો જંગ અ
 થવા સ્વંમ ન થાય તેમ જવ્ય જીવોએ કરવું જોયે ॥ ૧૧ ॥

અવતરણ:-આ-મર્યાદા કરી જ્ઞા- જણાય જીવાદિક પદાર્થો જેથી તેને આ
 જ્ઞા કહેઝે; એહવી શ્રીવીતરાગની વાણી છે. ક્ષાયોપશમિક જાવ તજીને ઉદયિક જાવ
 નું સેવન કરવું તે ઉન્માર્ગ; અને શ્રી વીતરાગનાં વચનોથી જે ઝલટું બોલવું તેને
 ઉત્સૂત્ર કહેઝે. તો જિન આજ્ઞા રહિત જે ધર્મ તે પાપ ફલનો દેનાર છે, તે દેખા
 ડેઝે. મૂલ:-જિણવર આણા રહિયં, વદ્ધારંતાવિ કેવિ જિણ દવં ॥ બુઢંતિ જવ સમુ

દે, મૂઢા મોહેણ અન્નાણી ॥ ૧૨ ॥ દોહા:- કેડ મૂઢ અન્યાય કરિ, આણ જંગ
જિમ થાય ॥ તિમ જિણ ડવ્ય વધારતાં, બુઢે નવોદધિમાંય. ॥ ૧૨ ॥ વ્યાખ્યા:-
કેવિ-કેટલાએક મોહેણ- મોહે કરીને અન્નાણી- અજ્ઞાની શુદ્ધજ્ઞાન વિકલ એહ
વા મૂઢ- મૂર્ખ તત્વજ્ઞાનના અજાણ જિણવગ્ધાણારહિયં- જિનવરની આજ્ઞાથી
રહિત થયા થકા જિણદત્તં જિનડવ્યને- વધારતાંવિ વધારતા ઠતાં પણ નવ સમુદે-
સંસાર સમુદનેવિષે વુઢંતિ- બુઢે ઠે નમેઠે. ॥ ૧૨ ॥

અવતરણ:-અંગારકર્માદિક કર્મરૂપ કુબ્યાપાર પોતે કસ્યાથી અથવા કોઈના હા
થે કરાવ્યાથી; અથવા દેવડવ્યેકરી ગૃહાદિક સ્થાવર મિલકત સ્વરીદ કરી અથ
વા કરાવીને જાઢે આપવી તથા નીચ લોકોને જિનડવ્ય વ્યાજની આજ્ઞાએ ધીરવા
થી; તથા પોતે બલવાન ઠતાં જોર દેપાડીને જબરજસ્તીથી કોઈની પાસેથી કાંઈ
ડવ્ય લઈ લેવું તથા માલી, સુતાર, શિલ્પી (કડિયા) ડવ્યાદિકની પાસેથી વંચનાકરી એ
ટલે ઠગીને જે દેવ ડવ્યની વૃદ્ધિ કરવી તે જિનઆજ્ઞાથી રહિત ઠે. એ વૃદ્ધિ જિન
આજ્ઞા પ્રમાણે કહેવાય નહી પણ જિનઆજ્ઞાથી બાહેર કહેવાય. તથા કુકલા
એટલે નરશી કલાએ કરી દેવડવ્ય વધારવાનો શાસ્ત્રોનેવિષે નિષેધ કસ્યો ઠે. ઘણો
જાન થતો હોય તોપણ એ ડવ્ય કોઈને અંગ ઉધાર દેવાનો નિષેધ કસ્યો ઠે. સુવ
ર્ણ તથા રત્નાદિકનાં આનૂપણો રાષીને તેના વ્યાજથી દેવડવ્યની વૃદ્ધિકરવી કહી
ઠે. અને સુકલાએકરી તથા ન્યાયોપાર્જિત ધનના જાગે કરી દેવડવ્યની વૃદ્ધિ ક
રવી એમ શાસ્ત્રોમાં કહ્યુંઠે. માટેજ અયોગ્ય મનુષ્યને દેશના દેવી નહી તે કહેઠે:-
મૂલ:- કુગ્ગહ ગહ ગહિયાણં, મુઘો જો દેડ ધમ્મ ઉવણસં ॥ સો ચમ્માસી કુકર,
વયણમ્મિ સિવેડ કપ્પૂરં ॥ ૧૩ ॥ દોહા:- કુગ્ગહ ગ્રહ ગ્રહિ જીવકું, જો રુજુ ધ
ર્મ સુણાય ॥ ચર્મનસી કૂકરમુખે, સો કર્પૂર ચવાય ॥ ૧૩ ॥ વ્યાખ્યા:- કુગ્ગહ
અનિનિવેશ મિથ્યાત્વરૂપ જે કુગ્ગહ તદ્રૂપ ગહ-ગ્રહ જે જૂતાદિક તેણેકરી ગહિયા
ણં-ગ્રહણ થણા જે લોકો તેથાને મુઘો-મુગ્ધ જો-જે ધમ્મઉવણસં-ધર્મના ઉ
પદેશને દેડ-દિયે ઠે; સો- તે ચમ્માસીકુકરવયણમ્મિ-ચર્માદિકને જઠ્ઠણ કરનાર
કૂતરાના મહોમાં જાણે કપ્પૂરં-કર્પૂર નોજન સિવેડ-હિપતિ એટલે નાચેઠે. એનો
જાવાર્થ:- જે મનુષ્યો હરાગ્રહરૂપ જૂતેકરી ગ્રસાયજા ઠે. તેડને શુદ્ધ ધર્મની દેશ
ના દેવી તે કૂતરાના મહોડામાં ઉત્તમ નોજન આપવાની પઠેઠે; અર્થાત્ યોગ્ય
અધિકારી જોઈને ધર્મોપદેશ કરવો એ તાત્પર્ય ઠે. ॥ ૧૩ ॥

સિદ્ધાંતથી બાહેર પોતાની મતિએ કરી કલ્પેજો પોતે અંગીકાર કરેજો જે અસ

ત્ય પદાર્થ, તેને જૂઠો ઉપદેશ દેઈને પુષ્ટ કરવો તે અગ્નિનિવેશ મિથ્યાત્વ કહેવાય છે. અને જે હેય ઉપાદેયના જ્ઞાનેકરી રહિત હોય તેને મુગ્ધ કહેશે.

અવતરણ:-અયોગ્ય પુરુષને ઉપદેશ દેવામાં રોષનો સંજવ છે તે કહેશે:-મૂલ:-રોસો વિશ્વમા કોસો, સુતં જાસંતયસ્સ ધન્નસ્સ ॥ ઊસ્સુત્તેણ સ્વમાવિય, દોસ મહા મોહ આવાસો ॥ ૧૪ ॥ દોહા:- સૂત્ર જાણી નર ધન્ય તસ, રોષવિ ઉપશમ કોશ ઊત્સૂત્રીકી પિણ ક્કમા, મહા મોહ ધર દોષ ॥ ૧૪ ॥ વ્યાખ્યા:-સુતં જાસંતયસ્સ ધન્નસ્સ-સૂત્રનું જાણણ કર્તા જે ધન્ય પુરુષ છે, તેનો રોસોવિ-રોષ એટલે ક્રોધ છે તે પણ સ્વમાકોસો-ક્કમાનો કોશ એટલે જંડાર છે; અને ઊસ્સુત્તેણ-ઊત્સૂત્રેકરી સ્વમાવિય-ક્કમા પણ દોસ-દોષ અથવા દેષરૂપ છે; મહામોહ આવાસો-તે મહામોહ એટલે અજ્ઞાનનો આવાસ એટલે મહેલ છે. એનો જાવાર્થ:-સૂત્ર જાણી શુદ્ધ પ્રરૂપ ક ગીતાર્થ પુરુષનો ક્રોધ પણ ક્કમાનો જંડાર છે, કેમકે, તે શિષ્યાદિકને શુન સાધનનો હેતુ છે; અને ઊત્સૂત્ર જાણી અગીતાર્થ પુરુષની ક્કમા પણ ક્રોધનો જંડાર છે, કેમકે, તે શિષ્યાદિકને અશુન સાધનનો હેતુ છે. ॥ ૧૪ ॥

અવતરણ:-કોઈક ટેકાણે ક્રોધ શુનનો હેતુ થાય છે અને ક્કમા અશુનનો હેતુ થાય છે માટે જિનધર્મનું સમ્યક્ જાણપણું ઘણું કરણ છે તે કહેશે. મૂલ:-ઇક્કોવિ ન સંદેહો, જં જિણ ધમ્મેણ અઙ્ગિ મુક્ક સુહં ॥ તં પુણ હુવિન્નેયં, અઇવકકડ પુત્ત રહિયાણં ॥ ૧૫ ॥ દોહા:- જો શિવસુખ જિણધર્મથી, એકજિ નહિ સંદેહ ॥ પુન્ય હીણકે જાણવો, કરિણ મોક્ક સુખ તેહ ॥ ૧૫ ॥ વ્યાખ્યા:- ઇક્કોવિ-એક પણ નસંદેહો-સંદેહ નથી, જં-જો જિણધર્મેણ-જિણધર્મનું આરાધન કર્યું થતાં મુક્કસુહં-મોક્કસુખ અઙ્ગિ-છે; એટલે જિનધર્મના આરાધનથી નિશ્ચયે કરી મોક્ક થાય છે એમા એકે સંદેહ નથી. પુણ-વલી તં-તે જિનધર્મ હુવિન્નેય-હુ:સેકરી જાણવા યોગ્ય છે; એટલે જાણવાને અશક્ય છે. તે કોણેજે અઇવકકડ પુત્તરહિયાણં-અતિ ઉત્કટ એટલે અતિ પ્રધાન સમ્યક્ત્વરૂપ પુન્ય થકી રહિત પ્રાણી છે તેને, અર્થાત્ અગ્નિનિવેશ મિથ્યાત્વીને જિનધર્મનું સમ્યક્ જાણપણું થવું ઘણું કરણ છે એ જાવ છે. ॥ ૧૫ ॥

અવતરણ:-સ્ત્રીની ચોસઠ કલા અને પુરુષની બોતેર કલા ઇત્યાદિ સ્થૂલ પદાર્થોથી જિનધર્મનું હુલેજપણું દેખાડે છે:- મૂલ:- સઘંપિ વિયાણિક્કાઽ, લપ્પાઽ તહ ચચરિ માઽ જણમણ્ણે ॥ ઇક્કંપિ જાય હુલહં, જિણ મય વિદુ રયણ સુવિઆણં ॥ ૧૬ ॥ દોહા:- ચતુરાઈ સઘહી કલા, લહિયે જગત સુજાણ ॥ પિણ હુલેજ ઇક જૈન મત, વિધી રત્ન વિજ્ઞાન ॥ ૧૬ ॥ વ્યાખ્યા:- સઘંપિ-સર્વ પણ વિયાણિક્કાઽ-લોકો

नेविषे जाण्यामां आवेढे, तह-तिम चउरिमाइ-चतुराईपणुं एटले उचित कार्यने विषे कुशलपणुं जणमजे-अविवेकी लोकोनेविषे पण लप्पइ दीवामां आवेढे; कांई डुजेन नथी, केमके संसारनी चतुराई जीवे अनंत वार पामेली ठे. परंतु जाय-हे नाई, इकंपि-एकज डुलहं-डुजेन ठे एटले डुःखे करी पमाय एवुं ने ते जिणमय विहि रयण सुविआणं-जिनमत संबंधी विधि रत्तनुं नलुं जाणपणुं तथा करवा पणुं तेज एक डुजेन ठे, केमके, विवेकी पुरुषने जिनशासन संबंधी विधिरत्तनुं सम्यक् जाणपणुं तथा करवापणुं संनवे पण बीजाने संनवे नही ए जाव ठे. ॥१६॥

अवतरणः--जिनमतविधिरत्तना सम्यक् जाणपणानुं डुजेनपणुं देखाफुं, ते जाण पणानेज सम्यक्त्व कहेढे, माटे हवे सम्यक्त्वनुं डुजेनपणुं देखाडेढेः-- मूलः-- मि षुत्त बहु लयाए, विसु६ सम्मत्त कहण नवि डुलहं ॥ जह वर नरवइ चरियं, पाव नरिंदस्स उदयम्मि ॥ १७ ॥ दोहाः-- बहुलताय मिथ्यात्वकी, डुजेन सु समकित द्यान ॥ जिम पापी नृपके उदं, वर नरनाथ कथान ॥ १८ ॥ व्याख्याः-- मिषुत्त बहु लयाए--मिथ्यात्व तथा मिथ्यात्वीओना बहुल पणाने लीधे, एटले व र्तमान डुपम कालमां देदीप्यमान असंयतपूजा नामे दशमा अहेराना महिमाए करी इव्यलिंगी कुलिंगी तथा तेओना सेवको अजिनिवेशादिक मिथ्यात्वीओ घणा ठे माटे विसु६सम्मत्तकहणमवि--अजिनिवेश मिथ्यात्व मलरहित निर्मल सम्यक्त्व नुं कथन करवुं पण डुलहं-डुजेन ठे. अहीं दृष्टांत कहेढेः--जह- जेम पावनरिंद स्स उदयम्मि--पापी एटले अन्याई राजानो उदय थयो ठतां वरनरवइ चरियं--प्रधा न न्यायवंत नृपतिना चरित्रनुं वर्णन करवुं डुजेन ठे तेम ते पण जाणी जेवुं. ॥१९॥

अवतरणः--विसु६ सम्यक्त्वनुं कथन करवुं पण डुजेन ठे, तथापि उत्सूत्र नाषी इव्यलिंगीनो त्यागकरवो योग्य ठे ते कहेढेः-- मूलः-- बहु गुण विज्ञा निलओ, उसुत्त नासी तहा विमुत्तवो ॥ जह वर मणि जुत्तो विहु, विग्घ करो विसहरो लोए ॥ १७ ॥ दोहाः-- बहु गुण विद्या गेहजो, तदपि उसूत्री हेय ॥ जिम वर मणिजुत विघ्न कर, विषधर लोक विषेय ॥ १८ ॥ व्याख्याः-- बहु गुण-जोष ए घणी आकरो क्रिया करवादिरूप घणा गुण विज्ञा-चांद श्रुतरूप विद्यानुं नि लओ-थर ठे, अथवा बहु गुणवाली विद्यानुं घर ठे, तहावि-तोपण उसुअना सी-उत्सूत्र नाषण करनारा इव्यलिंगीनो मुत्तवो--त्यागकरवो योग्य ठे. एविषे दृ ष्टांत कहेढेः--जह-जेम वरमणिजुत्तोवि-श्रेष्ठ मणि रत्नेकरी युक्त ठतां पण हु-निश्च य करी विग्घ करो-विघ्नने करनारो एहेवो विसहरो-विषधर जे सर्प ते लोए-लोकने

વિષે અથવા લોકોએ ઠાંડવા યોગ્ય છે. એનો નાવાર્થ:-જેમ સર્પ અમૃત્ય મણિને ધારણ કરનારો ઠતાં વિષમયી હોવાથી ત્યાગ કરવા યોગ્ય છે; તેમ કાંઈ પુરુષ બહુ ગુણયુક્ત વિદ્યાવાન ઠતાં ઉત્સૂત્રનાથી હોય તો અવશ્ય ત્યાગ કરવા યોગ્ય છે. ॥ ૧૭ ॥

અવતરણ:- અતિશય કરી જે મોહ તે વ્યામોહ કહેવાય છે. તેમ ઉત્સૂત્રનાથી ઇવ્યલિંગી જે ગુરુ તે, કુલક્રમથી ચાલ્યા આવે છે, માટે તેને કેમ મૂકાય! જો હું ત્યાગ કરું તો સદ્જન લોકો મારો ત્યાગ કરે, અથવા વખાઉં એ અંગીકાર કરેલો ચાલ મુકી દેયે તો બાપ દાદાનું નામ જાય, ઇત્યાદિક જે વિચાર કરવો તે સ્વજન વ્યામોહ કહેવાય છે; તેજ દર્શાવે છે:- મૂલ:-સયણાણં વામોહે, લોઆ ધિપ્પંતિ અઢ લોણ ॥ નો ધિપ્પંતિ સુધમ્મે. રમ્મેહા મોહ માહપ્પં. ॥ ૧૭ ॥ દોહા:-સ્વ જન નેહ ધન લોન કરિ, સેવે લોક મિથ્યાત ॥ રમ્ય ધર્મમેં નવિ રમૈ, હૈ અજ્ઞાન ઉતપાત ॥ ૧૭ ॥ વ્યાખ્યા:- સયણાણંવામોહે-સ્વજનના વ્યામોહેકરી, અઢલોહે-અર્થના લોજેકરી, એટલે મંત્ર તંત્રાદિકનું અર્થ જે પ્રયોજન અથવા અર્થ જે ધન તેના લોજેકરી, લોઆ-સામાન્ય લોક જે છે તે, ધિપ્પંતિ-ગ્રહણ કરે છે એટલે પો તાને વશ કરે છે; અને રમ્મે-રમણીય જિન નાષિત સુધમ્મે-જે સારો ધર્મ છે તે નોધિપ્પંતિ-ગ્રહણ કરતા નથી હા--મોટી खेदની વાત છે; જુવો મોહમાહપ્પં-મોહનું કેટલું માહાત્મ્ય એટલે મહિમા છે એનો નાવાર્થ:-સ્વજન અથવા ધનના લોજે કરીને લોકો મિથ્યાત્વનું સેવન કરે છે; અને રમ્ય જે જિન ધર્મ તેને મૂકી દિયે છે એ મોહનું માહાત્મ્ય છે ॥ ૧૭ ॥

આશંકા:-સર્વે લોક મોહને વશ થયા થકા મિથ્યાત્વની સેવના કરે છે એમ કહ્યાથી સર્વને અધર્મનો પ્રસંગ પ્રાપ્ત થશે! એ શંકાનું નિરાકરણ કરે છે:-મૂલ:-ગિહવાવાર પરિસ્સમ, સ્વિન્નાણ નરાણ વીસમણ ઠાણં ॥ એગાણ હોઈ રમણી, અન્નેસિ જિણિંદ વર ધમ્મં ॥ ૨૦ ॥ દોહા:-ગૃહ વ્યાપાર પરિશ્રમે, સ્વિન્ન થયા નર તાંહિ ॥ ઇકનારી વિશ્રામ હે, અન્ય જિનાગમમાંહિ. ॥ ૨૦ ॥ વ્યાખ્યા:-સ્ત્રી પુત્રાદિક કુટુંબ પરિવાર ગિહ એટલે ધરને અર્થે, વાવાર-દંત લાઘવ રસાદિક અનેક વિધ વ્યાપાર કરતાં થયો જે પરિસ્સમ-પરિશ્રમ એટલે खेદ તેણે કરી સ્વિન્નાણ-સ્વિન્ન એટલે થાક લાગ્યાથી આકુલ થયલા એવા એગાણ-એકેક નરાણ-મનુષ્યને વીસમણઠાણં-વિશ્રામનું સ્થાન તે રમણી-સ્ત્રી હોઈ-છે. કેમકે, તેડે જારી કર્મોંજીવો છે માટે, અને અન્નેસિ-બીજાને એટલે સુદૃષ્ટિવંત જીવોને વિશ્રામનું સ્થાન જિણંદવર ધમ્મં-જિનેંડનો નાષેલો પ્રધાન ધર્મ છે. અર્થાત્ જે જારો કર્મોં માણ

તો છે તેડને સ્ત્રીનો સંગ પ્રીય લાગેહે, અને જે હલુકર્મી માણશો છે તેઓને જિન ધર્મે કર્તવ્ય પ્રીય લાગેહે ॥ ૨૦ ॥

અવતરણ:-મૂઢ તથા અમૂઢ પેટ જરવામાં સરસ્વાં છે. પણ કર્મવિપાકેકરી સરસ્વા નથી તે કહેહે. મૂલ:- તુલ્લેવિ ઉચ્ચર જરણે, મૂઢ અમૂઢાણ પિત્ત સુ વિવાગં ॥ એગાણ નરય ડુક્કં, અન્નેસિં સાસયં સુક્કં ॥ ૨૧ ॥ દોહા:- સમ પિણ ઉદર જરે જુઓ મૂઢ અમૂઢ વિપાક ॥ મૂઢ જદે નરકાદિ ડુક્ક, નિપુણ જદે શિવ નાક ॥ ૨૧ ॥ વ્યાખ્યા:- જેના અરસ પરસ ઉચર જરણે-ઉદરનું જરવું એટલે પેટ જરવું અથવા ધરના વ્યાપાર કાર્યનું કરવું તે તુલ્લોવિ-તુલ્ય એટલે સરસ્વા છે તોપણ મૂઢ અમૂઢાણ-મૂઢતે અવિવેકી અજાણલોક અને અમૂઢ તે વિવેકી ધર્મના જાણલોક છે, તેઓના વિવાગં-વિપાક એટલે કર્મનો શુનાશુન રસ ને પિત્તસુ-હે જાઈ તું દેખ; એગાણ-એક એક કેટલાએક નિર્વિવેકી મહારંની મહાપરિગ્રહી. તથા મિ પ્યાદૃષ્ટિ જીવો છે તેઓને નરયડુક્કં-નરકનું ડુઃખ છે. ઉપલક્ષણથી તિર્યંચ તથા નિગોદનું ડુઃખ પણ જાણવું. અન્નેસિં-બીજા જે સમ્યક્દૃષ્ટિ દેશવિરતિ ધર્મજ્ઞ વિવેકી જીવો છે તેઓને સાસયંસુક્કં મોટી સ્થિતિ આશ્રી દેવલોકસંબંધી શાશ્વત સુખ છે. ઉપલક્ષણથી પરંપરાએકરી મોહના સુખનો પણ સંજવ છે મૂઢ તથા અમૂઢ ના વિપાકમાં એટલું ફરક છે માટે મૂઢપણાનો ત્યાગ કરવો યોગ્ય છે ॥ ૨૧ ॥

અવતરણ:-હવે બે ગાથાએ કરી અમૂઢપણાની પ્રાપ્તિનો ઉપાય પ્રગટ કરીને કહે છે:- જિણ મય કહા પબંધો, સંવેગ કરો જિયાણ સવોવિ ॥ સંવેગો સમ્મત્તે, સમ્મત્તં સુઠ્ઠ દેસણયા ॥ ૨૨ ॥ તા જિન આણ પરેણં, ધમ્મોસો અવ સુગુરુ પાસમ્મિ ॥ અહ ઉચિયં સદ્ધાઓ, તસ્સુવણસસ્સ કહગાઓ ॥ ૨૩ ॥ દોહા:- જિનમત કથા પ્રબંધ સબ, જણ સંવેગ ઉપાય ॥ સંવેગ તુ સમકિત ઠતે સમકિત સુઠ્ઠ ગિરાય ॥ ૨૨ ॥ તો જિન આણ પરે ધરમ, સુણવો સુગુરુ સકાશ ॥ અથવા તત ઉપદેશકો, કથક સુ શ્રાવક પાસ ॥ ૨૩ ॥ વ્યાખ્યા:- સવોવિ- સર્વ જિણમય કહા પબંધો- જિન મતની કથાનો પ્રબંધ અથવા નિબંધ તે જિયાણ-હલુકર્મી નચ્ચ જીવોને સંવેગ કરો-સંવેગ તે મોહાનિલાષ, તેનો કરનાર છે. અને સંવેગો સમ્મત્તે-સંવેગ તે સમ્યક્ત્વ ઠતાં છે એટલે સમ્યક્ત્વ ઠતાં સંવેગ હોય છે. સુઠ્ઠ દેસણયા-ઉત્સૂત્ર મલ્લ કલંક રહિત સુઠ્ઠ દેશનાએ કરી સમ્મત્ત-સમ્યક્ત્વ હોયહે. એનો નાવાર્થ:- હલુકર્મી જીવોને જિન મતની કથાના સર્વ પ્રબંધો અથવા સર્વ નિબંધો સંવેગના જનક છે. ॥ ૨૨ ॥ તા-તે કારણ માટે જિનઆણપરેણં-

जिनराजनी आझानेविषे जे तत्पर प्रधान ठे ते मनुष्ये, सुगुरु पासम्मि-सारा गु
रुनी पासे एटले सम्यक् ज्ञान दर्शन तथा चारित्रवान गुरुनी पाशे धम्मो-धर्म
सोअव-सांजलवुं योग्य ठे. अह-अथ एटले जो तेवा मुनि महाराजनो योग
न थाय तो उचियं-उचित प्रमाणे तस्सुवएसस्स- ते सुगुरु जाषित धर्म उ
पदेशनो कहगाओ-वक्ता पण पोतानी मतिथी कहेनार नही एहेवो सद्धाओ-श्राव
क जे धारणादिक गुणोसहित होय तेने समीपे धर्म सांजलवो पण बीजानी पाशे
थी सांजलवुं नही एनो जावार्थः--जिनाझा पालनार प्राणी सुगुरुनी पाशेथीधर्म
नुं श्रवण करवुं, तेनो योग न थाय तो कोई धारणादि गुणे सहित श्रावकनी पा
सेथी सांजलवुं पण अनेरा पासेथी कदी पण सांजलवुं नही. ॥ १३ ॥

अवतरणः- धर्मोपदेश सांजल्याथी सम्यक्त्वादिकनुं जाणपणुं थायठे ते श्रेष्ठे
ते कहेठेः-- मूलः-- स कहासो उवएसो, तन्नाणं जेण जाणई जीवो ॥ सम्मत्त
मिह जावं, गुरु अगुरु धम्म लोअ ठिई ॥ १४ ॥ दोहाः- कथा ज्ञान उपदेशते
जाणे जाते जीव ॥ समकित अरु मिथ्यात्वनो, जाव त्रिलोक थितीव ॥ १४ ॥
व्याख्याः- सकहा- ते कथा सो उवएसो-ते उपदेश तन्नाणं- ते ज्ञान जेण-जेणे
करी जीवो- जीव सम्मत्तमिहजावं--सम्यक्त्व तथा मिथ्यात्वना जाव अथवा स्व
रूपने गुरुअगुरु-सुगुरु अने अगुरु एटले कुगुरुना जावने तथा धम्म-जिन
धर्मनी स्थितिना जावने अने लोअठिई लोकनी स्थितिना स्वरूपने जाणइ-उपा
देय तथा हेयपणे जाणे एनो जावार्थः-- जेणेकरी जीव सम्यक्त्वादिकना स्वरू
पने जाणी शके नही ते कथा पण नही ते उपदेश पण नही अने ते ज्ञानपण
कहेवाय नही. ज्ञानादि रत्नत्रय संयुक्त ते सुगुरु कहेवाय ठे, तेथी विपरीत ते
कुगुरु कहेवायठे. रात्रि नोजननी विरति प्रमुख ते धर्मस्थिति कहेवायठे; अने ध
न धान्यादिके करी प्राये ग्रहस्थ शोचेठे, अथवा लोकविरुद्ध न करवुं ते लोकस्थि
ति कहेवायठे. ॥ १४ ॥

अवतरणः-- जिन वचन सांजल्याथकी पण केटलाएक नारी कर्मी जीवोनुं मि
थ्यात्व जतुं नथी ते कहेठे. मूलः-- जिण गुण रयण महा निहि, लक्ष्णवि
किंन जाइ मिहत्तं ॥ अह पत्तेति निहाणे, किवणाण पुणोवि दारिदं ॥ १५ ॥
दोहाः-- जिन गुण मणि निधि पाय कर, किम न थाय मिथ्यात ॥ निधि पाये
पिण रुपणके, वलि दरिड् विख्यात ॥ १५ ॥ व्याख्याः-- जिण गुण रयण महा
निहि-जिनराजना सम्यक् ज्ञान दर्शन चारित्रादिक गुणरूप रत्नना षादशांग सि

ઘાંતરૂપ મહા નિધિને લક્ષ્ણવિ-પામીને પણ એટલે સાંજલીને પણ અગ્નિનિવેશ મિથ્યાત્વી જીવોનું મિહનું-મિથ્યાત્વ તે અતત્વશ્રદ્ધારૂપ કિંનજાડ-કેમ જતું નથી. એવો શિષ્યે પ્રશ્ન કહ્યો તેનો ગુરુ ઉત્તર આપેઢે:- અહ-અથ નિદાણે પત્તે-રત્ન તથા સુવર્ણનું નિધાન પ્રાપ્ત થયું ઠતાં પણ કિવણાણ-રૂપણ પુરુષોનું પુણોવિ-તો પણ દારિદ્ર્ય-દારિદ્ર્ય કેમ જતું નથી, અર્થાત્ રૂપણ પુરુષને રત્ન અથવા સુવર્ણાદિ કનું નિધાન મળ્યું ઠતાં પણ તેનું દારિદ્ર્ય જતું નથી, તેમ જિન ગુણ રત્ન સિદ્ધાંત મહાનિધિપ્રતે કાને સાંજલીને પણ નારી કર્મી જીવોનું મિથ્યાત્વ જતું નથી॥૨૫॥

અવતરણ:- જેમ જિનાગમ સમ્યક્ત્વાદિક ધર્મનું કારણ છે, તેમજ જિનના ઉપ દેશેલા પર્યૂષણાદિક રૂઢા પર્વો પણ સમ્યક્ત્વાદિક ધર્મનું કારણ છે તે કહેઢે. મૂલ:- સો જયત્ત જેણ વિહિયા, સંવહર ચાતમાસિય સુપવા ॥ નિદંધસાણ જા યડ, જેસિ પનાવચ્ચો ધમ્મમઈ ॥ ૨૬ દોહા:- ધર્મ પર્વ સંવત્સરી, ચતુર્માસિ આ દેય ॥ આપ્યા જેણે જયતુ તે, પાપી સુમતિ ધરેય ॥ ૨૬ ॥ વ્યાખ્યા:- સો-તે જિન જયત્ત-જયવંતા થાયો જેણ-જેણે સંવહર ચાતમાસિય સુપવા-સાંવત્સરક પર્યૂષણા પર્વ તથા ચતુર્માસિક ત્રણ (ઉપલક્ષણથી ચૌદસ પૂર્ણમાસિ અષ્ટમ્યાદિ ઠપવિ તથા કલ્યાણિક તિથિ રૂઢા પર્વને) વિહિયા--ઉત્પન્ન કહ્યા છે, જેસિ-જે પર્વોના પ નાવાત્-પ્રનાવચ્ચો નિદંધસાણ--નિદંધસ પ્રાણીયોની એટલે નિર્દય પ્રાણીયોની પણ ધમ્મમઈ-ધર્મ કરવાની મતિ તથા જિન ધર્મ પ્રશંસવાની મતિ એટલે બુદ્ધિ જાયડ-થાયઢે. એનો નાવાર્થ:- પર્યૂષણાદિક સુપર્વનેવિષે ચતુર્વિંધ શ્રીસંય, વિશે પ પણે ચતુર્વિંધ ધર્મનેવિષે ઉદ્યમ કરેઢે; તેને જોઈ નિર્દય પ્રાણીત્તની પણ જૈન ધર્મ અંગીકાર કરવાની અથવા પ્રશંસવાની મતિ થાયઢે, ત્યારે દયાવંત પ્રાણીયોની થાય તેમાં શું કહેવું! માટે જેણે સુપર્વ આપ્યાઢે તે જિનરાજ જયવંતા થાઓ. ॥૨૬॥

અવતરણ:- સુપર્વનેવિષે કહીને હવે કુપર્વનેવિષે કહેઢે:- મૂલ:- નામંપિ તસ્સ અસુહં, જેણ નિદિદ્ધાડ મિહ્ન પવાડ ॥ જેસિં અણુસંગાત્, ધમ્મીણવિ હોડ પાવ મઈ ॥ ૨૭ ॥ દોહા:- પાપ પર્વ જેણે રચ્યા, અશુન નામ પણ તાસ ॥ ધર્મીને પણ જેહથી, પાપ મતીનો વાસ ॥ ૨૭ ॥ વ્યાખ્યા:- તસ્સ-તેનું નામંપિ-નામ પણ અસુહં-અશુન છે, એટલે પાપ છે. જેણ-જેણે મિહ્ન પવાડ-મિથ્યાત્વના પર્વ નિદિદ્ધાડ-ઉત્પન્ન કહ્યા છે અથવા તેનો ઉપદેશ કહ્યો છે. જેસિં- જે પર્વોના અણુસંગાત્-અનુસંગ થકી એટલે પ્રસંગ થકી ધમ્મીણવિ-ધર્મી લોકોની પણ પાવ મઈ-પાપ મતિ એટલે પાપ કરવાની બુદ્ધિ હોડ-થાયઢે. એનો નાવાર્થ:-હોલી, ધુ

લેટી, વિજયાદશમી, ગણેશ ચોથ, નાગ પંચમી, પાપ નવમી, વગેરે વાગસ, તથા
ધન તેરસ ઇત્યાદિક અનેક મિથ્યાત્વના પર્વોને દિવસે ઘણા પાપ. ઉપદ્રવ, હાસ્ય
કુતુહલ થાય છે, જેના પ્રસંગથી ધર્મી પુરુષોની પણ પાપ મતિ થાય છે. ત્યારે અધર્મી
લોકોની તે શી વાત કહેવી ! માટે જે પુરુષે મિથ્યાત્વ પર્વોની સ્થાપના કરીને તે પુરુષ
નું નામ પણ અશુભ જાણવું ; એટલે તેનું નામ લીધાથી પણ પાપ લાગે છે ॥૨૭॥

અવતરણ--ઉપરની બે ગાથાના અનુસારે તો જ્યારે સુપર્વ આવે છે. ત્યારે સર્વને
ધર્મમતિ ઉત્પન્ન હોવાથી બધા ધર્મી થવા જોયે; અને જ્યારે કુપર્વ આવે છે ત્યારે
ફરી તેઓનીજ પાપ બુદ્ધિ થઈ જવાને લીધે બધા પાપી થવા જોયે. ત્યારે કોઈનો
સ્થાયીનાવ સિદ્ધ થશે નહીં એટલે સર્વે જન પાપી અને ધર્મી ઠરશે. એ આશંકા
દૂર કરવાને ઉત્તર કહે છે-- મૂલ:-મજ્જિઃ પુણ એસા, અણુસંગેણં હવંતિ ગુણ
દોસા ॥ ઉક્કિઠ પુણ પાવા, અણુસંગેણં ન ધિષ્ણંતિ ॥ ૨૮ ॥ દોહા:- જ્ઞેવે સંગે જે
હવો, તે નર મધ્યમ હોય ॥ અતિ ધર્મી અતિ પાતકી, તે તો ફિરે ન કોય ॥૨૮
વ્યાખ્યા:- પુણ તેમાં મજ્જિઃ-મધ્યમ પુરુષની સ્થિતિ એટલે મર્યાદા એસા-એ
છે; અણુસંગેણં-અનુસંગે કરીને એટલે પરના પ્રસંગે કરીને ગુણદોસા- ગુણવાન
તથા દોષવાન હવંતિ-થાય છે, એટલે ગુણીના પ્રસંગથી ગુણી તથા નિર્ગુણીના પ્ર
સંગથી ગુણ રહિત થાય છે, એ મધ્યમ પુરુષની સ્થિતિ છે, પરંતુ ઉક્કિઠ પુણપાવા-
જે ઉત્કૃષ્ટ પુણ્યવંત ધર્મી તથા જે ઉત્કૃષ્ટ પાપી અધર્મી છે તે અણુસંગેણં- પર પ્ર
સંગેકરી ન ધિષ્ણંતિ-ગ્રહણ કહ્યા જતા નથી. એનો જાવાર્થ:- ઉત્કૃષ્ટ ધર્મીને
પાપીનો પ્રસંગ થાય તો પણ તેની પાપમતિ થતી નથી, અને ઉત્કૃષ્ટ જે પાપી
હોય તેને ધર્મીનો પ્રસંગ થાય તોપણ તેને ધર્મ મતિ થતી નથી; અને જે મધ્યમ
પુરુષ હોય છે તેજજ ન્યૂનાધિકતાને પામે છે. જે અતિ પાપી તેમજ અતિ પુણ્યવાન
નહોય તે મધ્યમ પુરુષ કહેવાય છે. ॥ ૨૮ ॥

અવતરણ:-વલી એનેજ વલી દૃઢાવે છે.--મૂલ:-અસ્સય પાવિય પાવા, ધમ્મિઅ પ
વેસુ તોવિ પાવ રયા ॥ ન ચલંતિ સુદ્ધ ધમ્મા, ધન્ના કિવિપાવ પવેસુ ॥૨૯॥ દોહા:-અતિ
શય પાપી પાપરત, રહે સુપર્વે જેમ ॥ પાપ કુપર્વે ધર્મથી, ધન્ય ચલે નહિ તેમ ॥૨૯॥
વ્યાખ્યા:-જે માટે એમ છે તો-તેમાટે અસ્સય પાવિય પાવા-અતિશય એટલે ઉત્કૃષ્ટ
પામ્યું છે પાપ જેણે, એટલે જે ઉત્કૃષ્ટ પાપી પુરુષ છે, તે ધમ્મિઅપવેસુ-ધર્મી પુરુ
ષો સંબંધી પર્યૂષણાદિક પર્વોનેવિષે પણ પાવરયા--પાપ રત હોય છે, એટલે પાપ ક
ર્મનેવિષે આસક્ત રહે છે. કિવિ- તેમજ કેટલાએક ધન્ન--ધન્ય એટલે પુણ્યવંત પ્રાણી

૩ પાપપદ્ધેસુ--પાપ પર્વોનેવિષે પણ શુદ્ધ ધર્મમા--શુદ્ધ ધર્મચક્રી નચલંતિ--ચલાયમા ન થતા નથી. અને નવીન ધર્મી જીવોને સ્થિર રાખવાને અર્થે દર્શન ત્રણ પાસઠા દિકનો તથા અન્ય દર્શની કુલિંગીનો પ્રસંગ પણ કરતા નથી, ઘણો કહેવાથી શું

અવતરણ:-- જેમ સુપર્વ અને કુપર્વ એ બે પ્રકારના પર્વ કહ્યાઠે, તેમ સુલક્ષ્મી તથા કુલક્ષ્મી એ બે પ્રકારની લક્ષ્મી ઠે તે બતાવેઠે:-- મૂલ:-- લક્ષ્મીવિ હવડ હવિ હા, એના પુરિસાણ સ્વવડ ગુણ રિદિ ॥ એનાય ઉદ્ધસંતી, અપુત્ર પુત્રાણુ જાવાડ ॥ ૩૦ ॥ દોહા:-- લક્ષ્મી દોવિધ એક તો, નર ગુણ ધણ ક્ષયકાર ॥ એક દિપાવૈ પુરુષકું, પાપ પુન્ય અનુસાર ॥ ૩૦ ॥ વ્યાખ્યા:--લક્ષ્મીવિ--લક્ષ્મી પણ હવિહા--બે પ્રકારે હવડ-ઠે. તેમાં એના--એક તો અજ્ઞાન કષ્ટાદિકે કરી પ્રાપ્ત થયેલી જે ઠે તે પુરિસાણ--પુરુષોની ગુણરિદી--જ્ઞાનાદિક ગુણરૂપ રિદિને સ્વવડ--ક્ષય કરેઠે, એટલે નાશ કરેઠે. ય--વલી એના--એક સુપાત્ર દાનાદિકેકરી પ્રાપ્ત થયેલી જે લક્ષ્મીઠે તે પુરુષોની જ્ઞાનાદિક ગુણરૂદિને ઉદ્ધસંતી--ઉદ્ધાસને પમાડે ઠે એટલે વધારેઠે. અપુત્ર પુત્રાણુ જાવાડ--પાપ ધર્મના અનુજાવ થકી એટલે પ્રજાવથકી તે લક્ષ્મી બે પ્રકારે હોયઠે. અપુત્ર--પાપ અજ્ઞાન કષ્ટાદિક, તેના પ્રજાવથી પ્રાપ્ત થયેલી જે લક્ષ્મી તે ગુણરૂદિને નાશ કરેઠે; અને પુત્ર--પુન્ય ધર્મ સુપાત્ર દાનાદિક, તેના પ્રજાવથકી પ્રાપ્ત થયેલી જે લક્ષ્મી તે ગુણ રૂદિની વૃદ્ધિ કરેઠે. ॥ ૩૦ ॥

અવતરણ:-- તે લક્ષ્મી લેવા દેવામાં જેમ દોષ થાયઠે તેમ કહેઠે:-- મૂલ:-- ગુરુણો નટ્ટા જાયા, સઠે શુણિકણ લિંતિ દાણાડ ॥ હુન્નિવિ અમુણિય સાગ, દૂ સમ સમયમ્મિ બુઢંતિ ॥ ૩૧ ॥ દોહા:-- જાટ થયા ગુરુ શ્રાદ્ધને, સ્ત્રવી લેત દા નાદિ ॥ તત્ત્વ અજાણ હા બુઢે, હસસ્મ સમણ પ્રાદિ ॥ ૩૧ ॥ વ્યાખ્યા:-- ગુરુણો--નામમાત્ર ગુરુ કેવલ બાહ્ય લિંગ રજોહરણ મુખ વસ્ત્ર ધારીને આજીવિકાનો કર નાર, નટ્ટા જાયા--જાટ થયા એટલે જાટની પઠે કીર્તિ વંચનાના બોલનાર થયા સઠે--નામમાત્ર શ્રાવકને શુણિકણ--સ્ત્રવીને એટલે અહો મહાજાગ્ય, પુન્યવંત, અહો કલ્પવૃક્ષ, મનોવંઙિત પૂરક, દેવગુરુ નક્તિકારક, જિન આજ્ઞા પ્રતિપાલક, શ્રાદ્ધવ્રત ધારક, હીન દીનોદારક, ધીર ગંજીર ઔદાર્યાદિ ગુણ ગણૈરલંકૃત ઇત્યાદિ ક સ્તવના કરીને દાણાડ--અસનાદિ આહાર વસ્ત્ર પાત્ર કંબલ પાદ પુસણાદિક વસ્તુ લિંતિ--જિયેઠે. હુન્નિવિ--તે બંને એટલે સ્તવના સાંજલીને વસ્તુને દેવાવાલો પ્રહસ્થ અને સ્તવના કરીને વસ્તુને લેવાવાલો કુગુરુ અમુણિયસારા--જેડાં સિદ્ધાં

તનો સાર એટલે પરમાર્થ જાણ્યો નથી, તેડ દૂસમસમયમ્મિ-હુપમ માત્રરૂપ સમુ
દ્નેવિષે બુઢંતિ-બૂમેઢે; એટલે નરક નિગોદાદિકનેવિષે પ્રાયે ઘણા કાલસુધીનમેઢે ?

અવતરણ:- ગત ગાથામાં પરમાર્થને ન જાણનારા બૂઢેઢે એમ કહ્યું, તે પરમા
ર્થને ન જાણનારા ઘણા ઢે અને પરમાર્થને જાણનારા થોડા ઢે તે કારણ સહિત
કહેઢે. મૂલ:- મિહ પવાહે રત્તો, લોઓ પરમહ જાણઓ થોવો ॥ ગુરુણો ગારવ
રસિઆ, સુઢં ધમ્મં નિગૂહંતિ ॥ ૩૨ ॥ દોહા:- મિહ પ્રવાહે રત ઘણા, લોક સ્તો
ક સબુઢ ॥ ગારવિરસ લંપટ ગુરુ, ગોપૈ ધર્મ વિસુઢ ॥ ૩૭ ॥ વ્યાખ્યા:- મિહપ
વાહે-મિથ્યા એટલે વિચાર રહિત જૂઠાનેવિષે રત્તો-રત્ત એટલે આસક્ત એવા લોઓ-
જે લોક ઢે; તે ઘણા ઢે. તે લોકોચકી તથા સમ્યક્ત્વના પડિવાઝ ચકી પરમહ
જાણઓ-પરમાર્થના જાણ પુરુષો હમણા ઘણાજ થોવો-થોડા ઢે; કારણ કે ગા
રવ રસિઆ-કુદિ રસ સાતા ગૌરવનેવિષે રસિક એવા ગુરુણો-નામ માત્ર ગુરુઢે; તે
સુઢં ધમ્મં-નિર્મલ જિન નાપિત તપસંયમરૂપ ધર્મમાર્ગને નિગૂહંતિ-ગોપવેઢે. કેમ
કે, શુઢ માર્ગની પ્રરૂપણા કરીશ તો મને કોણ વાંદશે ! તથા પૂજશે ! એવી સ્થા
પના કરીને શુઢ માર્ગને પ્રકાશ કરતા નથી; માટે પરમાર્થના જાણ પુરુષ થોડાઢે. ૩૨

અવતરણ:- વલો બીજો હેતુ બતાવે ઢે. મૂલ:- સવોવિ અરિહ દેવો, સુગુરુ ગુરુ
નણઝ નામ મિત્તેણ ॥ તેસિ સુરૂવં સુહયં, પુત્ર વિહૂણા ન પાવંતિ ॥ ૩૩ ॥
દોહા:- અરિહ દેવ સુગુરુ ગુરુ, નામ માત્ર સવિ કહત્ ॥ તાકે સુનગ સુરૂપકું,
પુન્યહીણ નહિ લહત્ ॥ ૩૩ ॥ વ્યાખ્યા:- પરંપરા ગત જે શ્રાવક કુલ, તેનેવિષે
ઉપજેલા તે સવોવિ-બધાઝને પૂઢીયે તો નામમિત્તેણ-નામાત્રે કરીને નણઝ-એમ ક
હેઢે કે, અરિહ દેવો-અરિહંત જે વીતરાગ તે દેવ, સુગુરુગુરુ-સંવિઢ ગીતાર્થ તે
ગુરુ, ઉપલક્ષણથી શ્રીવીતરાગ નાપિત શ્રુત ચારિત્રરૂપ તે ધર્મ; એમ નામમાત્ર
થી કહેઢે, કેમકે, તેસિ-તે દેવ ગુરુ તથા ધર્મતું સુહયં-સુખ દાયક ઇષ્ટકારી એવું
જે સુરૂવં-સ્વરૂપ, તેને પુત્રવિહૂણા-રૂઢા પુન્યથી રહિત પ્રાણી ન પાવંતિ-પામતા ન
થી, માટે પરમાર્થના જાણ વર્તમાન કાલનેવિષે થોડા અથવા કોઈ વિરજા ઢે. ॥ ૩૩ ॥

અવતરણ:- શુઢ માર્ગના ઉપદેશક તો ઢે તોપણ હમણા પરમાર્થના જાણ
પુરુષ થોડા કેમ કહોઢો ? એવો શિષ્યનો સંશય દૂર કરવા નિમિત્ત ગુરુ કહેઢે કે
અહો નહ, સાંનજ:- ॥ મૂલ:- સુઢા જિણ આણ રયા, કેસિં પાવાણ હંતિ સિર સૂલં,
જેસિં તે સિરસૂલં કેસિં મૂઢાણ તે ગુરુણો ॥ ૩૪ ॥ દોહા:- શુઢ જિનાઝા રત હુવે, કે
સલને શિર સૂલ ॥ જેને તે શિરસૂલ ફુન, તે ગુરુ સઠ અનુકૂલ ॥ ૩૪ ॥ વ્યાખ્યા:-

જિણ આણરયા— જિન રાજની આજ્ઞા પાલવાનેવિષે રક્ત ઇટલે સાવધાન હોવાને લીધે સુઠા— નિર્મલ ચિત્તવાલા એવા જે સંવિદ્ધ ગીતાર્થ શુદ્ધ માર્ગોપદેશક છે તે કેસિં પાવાણ—કેટલાએક પાપી શ્રમણોના સિરસૂલં—માથાનું સૂલ હુંતિ— થાયઢે; ઇટલે શુદ્ધ માર્ગની દેશના કોઈક પ્રકારે સાંજલીને ત્રાસને પામે છે. એવા જેસિં— જે પાપી શ્રમણ કેવલ વેશધારી હોય છે, તેડને તે શુદ્ધ માર્ગ ઉપદેશક પુરુષ સિરસૂલં—માથાના શૂલના જેવા લાગે છે. તે—તે પાપી શ્રમણ નિઃકેવલ વેશધારી કે સિંમૂઢાણ— કેટલા એક મૂઢ અજાણ લોકોના ગુરુણો—ગુરુ છે, ઇટલે પૂજ્ય છે. એનો જાવાર્થ:— જે પાપી શ્રમણ પાશંમી જૈનાજાસ નિઃકેવલ વેશ ધારી સંવિદ્ધ પદ્ધતિના ગુણે કરીને પણ રહિત એવા તથા તેડના સમ્યક્ જ્ઞાન વિકલ એવાં જત્ત લોક તો ઘણા હોય છે, પણ સત્ય અસત્યના વિવેકી પરમાર્થકુશલ કોઈ વિરલાજ હોય છે

અવતરણ:— અશુદ્ધ માર્ગ પ્રરૂપક કુગુરુને તથા તેના જત્ત લોકોને જોઈને ગ્રંથકાર સ્વેદ સહિત વચન કહે છે ॥ મૂલ:— હા હા ગુરુ અ અકજ્ઞં, સામી ન હુ અઙ્ગિ કસ્સ પુકરિમો ॥ કહ જિણ વચણ કહ સુગુરુ, સાવયા કહ ઇય અકજ્ઞં ॥૩૫॥ દોહા:— ગુરુ અકાર્ય હાનહિ ઘણી, કરિયે કહા પુકાર ॥ સુગુરુ શ્રાદ્ધ જિ ન વચન કહ, કહા અકાર્ય અસાર ॥ ૩૫ ॥ વ્યાખ્યા:— હા હા—અતિ મોટો સ્વેદ થાય છે; ગુરુ અ અકજ્ઞં—કુગુરુને માનવું તથા પૂજવું ઇત્યાદિરૂપ વર્તમાન સમયનેવિષે મોટું અકાર્ય થાય છે, એવી રીતે દયાલુ સુગુરુનાં વચન સાંજલીને કોઈ એકં બોલ્યો કે ત્યારે પુકાર કરો; ઇટલે કોઈ સુધર્મી રાજા પ્રમુખની પાસે ફિરિયાદ કરો. ત્યારે ગુરુ કહેવા લાગ્યા કે હે નંદ, સામી—સુરાજકુલોત્પન્ન લોકહિત કારક ડુર્નીતિ નિવારક કોઈ રાજા નઅઙ્ગી—નથી. તો હુ—નિશ્ચયે કસ્સ—કોની આગલ પુકરિમો—અમે પુકાર કરિયે! માટે ફિરિયાદ કરવી નિરર્થક છે; એવાં ગુરુનાં વચન સાંજલીને વલી તે બોલ્યો કે, ત્યારે પ્રથમ ‘હા હા ગુરુ અ અકજ્ઞં’ એ વાક્ય તમે કેમ બોલ્યા? ગુરુએ કહ્યું ઇટલા વાસ્તે કે, કહ—ક્યાંહાં જિણવચણ—સકલ નય સમૂહ, અખિલ દોષ રહિત, એવાં જિનવચન ઇટલે સર્વજ્ઞ નાશિત વચન, અને કહ—ક્યાંહાં સુગુરુ સાવયા— સુગુરુ તથા શ્રાવક અને કહ—ક્યાંહાં ગુરુ અ અકજ્ઞં— સમ્યક્ જ્ઞાન ક્રિયા થકી ત્રણ અવિધિ માર્ગના ઉપદેશક, એવા જે કુગુરુ, તેડની સેવનારૂપ મોટું અકાર્ય જે છે તે કેટલો અનર્થ કારી છે!! જિનરાજના નામાદિક લઈ, તથા અશુદ્ધ માર્ગની પ્રરૂપણા કરી કરીને તે

કુગુરુ પોતાને તથા પોતાના નક્ક લોકોને ડુર્ગતિમાં નાખે છે; એવા કરુણા નાવ થી 'હા હા ગુરુ અ અકર્જ' એ વાક્ય બોલવામાં આવ્યું છે ॥ ૩૫ ॥

અવતરણ:- પૂર્વ ગાથામાં કુગુરુની સેવનારૂપ મોટું અકાર્ય કહ્યું તે યથાર્થ જાણીને કોઈક હલુકર્મી નવ્યજીવ તે ગુરુનો ત્યાગ કરે તેને મૂઢ લોક હુષ્ટ કહેશે, તે દૃષ્ટાંતેકરિ કહેશે:-મૂલ:-સપ્પે દિષ્ટે નાસડ, લોઝ ન હુ કિંપિ કોડ અસ્કે ઈ ॥ જો ચયઈ ગુરુ સપ્પં, હા મૂઢા નણડ તં હુઠં ॥ ૩૬ ॥ દોહા:- સાપ દેશ નાસે કુર્ડ, લોક કહે કબુ નાહિ ॥ કુગુરુ સાપથી જે નસે, મૂઢ કહે સ્વલ તાહિ ॥ ૩૬ ॥ વ્યાખ્યા:-લોઝ-લોક સપ્પે દિષ્ટે-સર્પનેદેશીને નાસડ-નાશી જાય તેને કોડ-કોઈ માણસ કિંપિ-કોઈ અસ્કેડ-કહેતા ન-નથી. હુ-નિશ્ચયે, એટલે તેને કોઈ એમ કહેતો નથી કે તું કાયર છે, બીકણ છે, અથવા નપુંસક છે ઇત્યાદિક કોઈ નરણું વચન કહેતા નથી, ઝલટું સારું કહેશે, કે તારું મોટું નાગ્ય જે તું સા પની પાસેથી નાશી ગયો. અને જો-જે પુરુષ કુગુરુ સપ્પં-કુગુરુરૂપ સર્પને ચયડ-ત્યાગ કરેશે એટલે તેને મૂકી દિયેશે; હા-ઇતિલેદે મૂઢા-મૂઢ અજ્ઞાની લોક તં-તે કુગુરુરૂપ સર્પને મૂકીદેનારને હુઠં-હુષ્ટ, નાગ્યહીણ, પોતાના બાપ દાદાદિ પૂર્વજોની કુલમર્યાદાનું ઝલ્લંઘન કરનાર છે એમ નણડ-કહેશે; પણ સારું કહેતા નથી; એટલે તું કુગુરુરૂપ સર્પથી બચી ગયો એ ઘણું સારું થયું માટે તું મોટો નાગ્યવાન છે એમ કહેતા નથી; કેમકે સર્પ અને કુગુરુમાં કેટલું અંતર છે તે તેડ જાણતા નથી. ॥૩૬॥

અવતરણ:- હવે સર્પ અને કુગુરુમાં ઘણો અંતરાય છે તે કહેશે:- ॥ મૂલ:-સપ્પો ઈકં મરણં, કુગુરુ અણંતાડ દેડ મરણાડ ॥ તો વરિસપ્પં ગહિયું, મા કુગુરુ સેવણં નહં ॥ ૩૭ ॥ દોહા:- એક મરણકું સાપ દે, કુગુરુ મરણ અનંત ॥ શ્રેષ્ઠ સા પ ગ્રહયું તદા, કગુરુ સેવ નહિ સંત ॥ ૩૭ ॥ વ્યાખ્યા:-સપ્પો-સર્પ ઈકંમરણં-એકજવાર મરણને દિયેશે; અને કુગુરુ-અગીતાર્થ તથા વિધિમાર્ગના અજાણ જે કુગુરુ તે અનંતાડ મરણાડ દેડ-અનંતવાર મરણને દિયેશે; જ્યારે અગીતાર્થ કુગુરુની એવી કથા છે, ત્યારે જે સર્વ ગુણેકરી રહિત કુગુરુ હોય તેનું શું કહેવું! તો-તે માટે નહં-હે નડ, સપ્પંગહિયું-સર્પને મણિલેવાદિકને અર્થે જે ગ્રહણ કરવું તે વર-શ્રેષ્ઠ છે પણ કુગુરુસેવણં-કુગુરુની સેવા અથવા પૂજા મા-કરીશ મા. અર્થાત્ હે નડ, રાખે કુગુરુની સેવના તું કરે કદાપિ કરવી નહી, તું પોતાનું કઝાણ ઇ જ્ઞનાર તથા સરલ સ્વનાવનો હોવાથી આ ઝત્તમ સીલામણ હું તને આપુંછું ॥૩૭॥

અવતરણ:-એવી રીતે પૂર્વ ગાથામાં સર્પથી પણ કુગુરુને ચૂંમો કહ્યો તેમ

ठतां तेने लोको गुरुबुद्धि ए नेमेठे तेनुं कारण बुं ? ते ठलायाने लीधे मानेठे एम
दृष्टांत सहित कहेठे :- जिण आणा विचयंता, गुरुणो नणिऊण जं न मिग्यंति॥
ता किं कीरइ लोओ, ठलिओ गडुरि पवाहेणं ॥ ३७ ॥ दोहा :- जिण आझाथी
रहितने, गुरुकहि जो शिर नाय ॥ गमर प्रवाहे जण बढ्यो, तो सुं करिये नाय ॥
॥ ३७ ॥ व्याख्या :- जिण आणा- समिति गुप्ति महाव्रतादि जिण नाषित क्रि
या अनुष्ठानरूप जे जिनराजनी आझा, तेने विचयंता-विशेषे करी त्याग करनार
एवो जे कुगुरु, तेने गुरुणो- गुरु नणिऊण- कहीने एटले जाणीने जं- जो
नमिग्यंति-लोक नमेठे, ता-तो किंकरइ-बुं करिये ! एनो कोई उपाय नथी. केम
के, गडुरि पवाहेणं-गाडरीना प्रवाहनी पठे विचार रहित मूर्ख लोकोनी जे चाल
तेणे करीने लोओ-लोको ठलिओ-ठलाई गया ठे. ते जाणे दिग्मूढपणाने, अं
धपणाने, बधिरपणाने पाम्या होयनी ! एवा ए लोक थई गया ठे. तथा तेओने
जाणे छुष्टग्रह तथा जूत वज्रग्या होयनी ! तथा तेओनी ऊपर योग चूर्णादिक
नाषीने जाणे कोईये वश करी लीधा होयनी ! केमके सिद्धांतथी बधुं विपरीत
आचारे चालेठे, तेमज बीजाने पण चलावेठे. एवा कुगुरुने गुरु करीने मानेठे
माटे ए लोक गाडरीया प्रवाहे करी ठलाया ठे, तेओने हवे सुधारवानो काई उ
पाय विचारमां आवतो नथी. ॥ ३७ ॥

अवतरण :- पूर्व गाथामां कह्युं के लोको ठलाई गयाठे ते ऊपर कोई एवी आशंका
करेके, लोको गुरुने दाक्षिणताने लीधे नमता हजो ! एटले चतुराईवाला जाणीने नम
ता हजो ! तेने हितोपदेशक गुरु कहेठे के, जाई ए ठेकाणे लोको चतुराईथी रहितठे, ते
सांजल :- मूल :- निहस्किन्नो लोओ, जइ कुवि मग्गेइ रुट्टिया खंमं॥ कुगुरुण संग चयणे,
दस्किन्नंही महामोहो॥ ३८ ॥ दोहा :- लोक अदाक्षिण कोइ जो, मागे रुट्टिया नाग॥ कुगु
रु संग त्यागनविषे, दाक्षिणता धिग राग॥ ३८ ॥ व्याख्या :- निहस्किन्नो-दाक्षिणथीरहित
लोओ-आ लोको ठे, केमके, जइ-जो कुवि-कोई पण नूखेकरी पीडित रांक माणस रुट्टि
याखंमं-रोटीनो खंम एटले रोटलीनो एक ककडो मग्गेइ-अन्नदाता, सेठ साहेब इ
त्यादिक चाटुक वचने करी मागेठे, तो पण तेने ते आपतां नथी, उलटां डुर्वच
नो बोलीने कहाडी मूकेठे. अने कुगुरुण संग चयणे-कगुरुनो संग त्यागवाने
विषे दस्किन्नं-दाक्षिणपणुं करेठे. एटले एमने मारा बाप दादादिक मानता आ
वेला ठे, वली मारा गह्वना कहेवायठे ; माटे केम ठोडाय ! एम लोक कुगुरुनी
दाक्षिणतामां पड्या ठे ; हा- मोटो खेद ठे, महामोहो-ए मोटुं अज्ञान ठे के,

दीन दुःखीने एक रोटीनो ककडो आपतां कठण लागेढे, अने दुर्ग-दुर्गति प्रापक जे कुगुरु, तेने अति सरस असन प्रधान वसन प्रमुखेकरी सन्मानेढे; माटे ए मोटुं अज्ञान लोकोनेविषे प्रवर्त्तै ठे. ॥ ३९ ॥

अवतरणः— पूर्व गाथामां दृष्टीरागी लोकोनुं मूढपणुं कथं, हवे तेअोना नाम मात्र गुरुनुं मूढपणुं कहेढेः— मूलः— किं नणिमो किं करिम। ताण हयासाण धिठ डुछाणं ॥ जे दंसिऊण लिंगं, खिवंति न रयम्मि मु६ जणं ॥ ४० ॥ दोहाः— नाखै नरके मुग्ध जन, देखाडी मुनि वेष ॥ ते हताश खल धीउने, कहिये किसुं विशेष ॥ ४० ॥ व्याख्याः— त्यासाण—उत्तरोत्तर कल्याणरूप हणार्ई ठे आशा जेनी एवा धिठ डुछाणं—धीत एटले अकार्य करवामां अति चतुर अने डुष्ट एटले दोषवाला ताण— तेअोने किं नणिमो— कुं कहेवुं! अने किं करिमो— कुं करवुं? जो उपकार करिये तो परघातादि उपडव करवाने सावधान थाय; ते आंधला सिंदना नेत्र उघाडवाना दृष्टांते जाणी जेवुं; एटले कोई आंधलो सिंद जोई तेनी ऊपर दया आणीने कोई पुरुष काई इलाज करीने तेने देखतो करे तो तेनाज प्राण लिये. तेम कुगुरुनी ऊपर उपकार कखो होय तो तेना बदलामां अपकार शिवाय बीजो फायदो थवानो नथी. त्यारे कोई कहेरो के तेअोनी ऊपर अपकारज करवो तो ते पुण्यवानने अघटित ठे; माटे तेअोने कुं कहेवुं! अने कुं करवुं काई कहेवुं! अथवा करवुं उचितज नथी. केमके, जे—जे लिंग—रजोहरण तथा मुख वस्त्रादिक साधुनो वेष तेने दंसिऊण—देखामीने मु६जण—मुग्ध जन ए टले विवेक विकल लोक, तेअोने नरयम्मि—नरकनेविषे खिवंति—नाखेढे. ॥ ४० ॥

अवतरणः—पूर्व गाथामां कुगुरुनुं मूढपणुं देखाड्युं, हवे तेउनी स्तुतिने मिषे निंदा करे ठेः— ॥ मूलः— कुगुरुवि संसिमोहं, जेसिं मोहाइ चंदिमा दहुं ॥ सुगुरुण उवरि नत्ती, अइ निविमा होइ नवाणं ॥ ४१ ॥ दोहाः—ते प्रसंसिये कुगुरु पण, ज सु मोहादिक वेष ॥ सुगुरु परिजवी जीवके, थाए नगति विशेष ॥ ४१ ॥ व्याख्याः— कुगुरुवि- कुगुरुने पण संसिमोहं—हुं- प्रशंसुं हुं; केमके, जेसिं—जेना मोहाइ चंदिमा—मोहादिके करी जे चंमपणुं अथवा, क्रूरपणुं, तेने दहुं—देखीने न वाणं—मोहानिलाषी नव्य प्राणीयोने सुगुरुण उवरि—सुगुरुनी ऊपर अइनिविमा—अतिदृढ नक्ति होइ—थाय ठे. एटला वास्ते कुगुरुनी प्रशंसा करिये ठेये, परंतु तेना गुणोनुं वर्णन करी प्रशंसा करता नथी. ॥ ४१ ॥

अवतरणः— पूर्व गाथामां जे नव्य जीव कह्या ते सम्यक् दृष्टि जाणवा तेउनुं

સમ્યક્ત્વ ઉદ્ધાસને પામવાનું કારણ કહે છે:- મૂલ:- જહ જહ તુટ્ઠ્ઠ ધમ્મો, જહ જહ હુઠ્ઠાણ હોઈ અઈ ઉદઉ ॥ સમદિઠિ જિયાણં ॥ તહ તહ ઉદ્ધસઈ સમસં ॥ ૪૨ ॥ દોહા ॥ જિમ જિમ સ્વલનો અતિ ઉદે, જિમ જિમ તૂટે ધર્મ ॥ તિમ તિમ સમકિત જીવકો, ઊલસે સમકિત સર્મ ॥ ૪૨ ॥ વ્યાખ્યા:- જહ જહ-જેમ જેમ ધમ્મો-જિન નાષિત ધર્મ તુટ્ઠ્ઠ-તૂટે છે એટલે હાણીને પામે છે, વલી જહ જહ-જેમ જેમ હુઠ્ઠાણ-દર્શન ઘ્રષ્ટ, નિન્દા, પાસઘા, ડસના તથા કુસીલિયાદિક અંતે અન્ય દર્શની ત્રિદંત્રી, પરિત્રાજક, તથા વિપ્રાદિક હુષ્ટ લોકોનો અઈ ઉદઉ-અતિ ઉદય એટલે અતિશય જોર સત્કાર તથા પૂજાદિક હોઈ-થાય છે. તહ તહ-તેમ તેમ સમદિઠિ જિયાણં-સમ્યક્ દૃષ્ટિ જીવોનું સમ્મત્તં-સમ્યક્ત્વ ઉદ્ધસઈ-ઉદ્ધાસને પામે છે, એટલે વિશેષ દીપે છે એ મોટો આશ્ચર્ય છે. શિષ્યને ગુરુ કહે છે કે, કાંઈ આશ્ચર્ય નથી, વસ્ત્ર, પાત્ર, વસતિ, આહાર તથા પોતપોતાના શ્રાવક ઇત્યાદિની ઊપર લડી મરણે; અને સાધુ કહેવાણે. વલી કલહના કરનાર, મારકૂટના કરનાર ગુર્વાદિક મોટા સત્પુરુષને પણ અસમાધિ ઉત્પન્ન કરનારા થણે. હુષ્મ કાલમાં ઘણા અસંયતિ થયા થકા સંયતિ કહેવાણે; અને કોઈક વિરજા ધર્મીયો સુસાધુ થણે એવાં શ્રી મહાવીર સ્વામીનાં વચન સંજારી સંજારીને તથા તે પૂર્વોક્ત લોકોને જોઈ જોઈને શ્રી વીર વચનની આસ્થા તે સમ્યક્ત્વનું આસ્તિક્યતા નામે પાંચમું લક્ષણ દૃઢ થાય છે. ॥ ૪૨ ॥

અવતરણ:- પૂર્વોક્ત ગાથામાં જેમ હુષ્ટ પાપી લોકોનો હમણા અતિ ઉદય કહ્યો તેમ હમણા જિનમતનો અતિ ઉદય કેમ થતો નથી? તે પ્રશ્નોત્તરરૂપ ગાથા એકરી કહે છે:- મૂલ:- જઅ જંતુ જણણિ તુલ્લે, અઈ ઉદયં જં ન જિણમણ હોઈ ॥ તં કિઠ કાલ સંજવ, જિયાણ અઈ પાવ માહણ્યં ॥ ૪૩ ॥ દોહા:- જગ જનની સમ જિનમતે, જો અતિ ઉદય ન હોય ॥ કલિ કાલજ જણનો અતિ, પાપ મહાતમ સોય ॥ ૪૩ ॥ વ્યાખ્યા:- જઅજંતુજણણિતુલ્લે-જગતના જીવને માતાની તુલ્ય, જિણમણ-એવો જે જિનમત, તેનો અઈ ઉદય-અતિ ઉદય જં-જો ન-નથી હોઈ-થતો તં-તે કિઠકાલસંજવજિયાણ-ક્ષિપ્રકાલ એટલે કલિકાલમાં ઉત્પન્ન થયેલા જે જીવ તેડના અપાવમાહણ્યં--ઉત્સૂત્ર દેશનાદિક દોષરૂપ અતિ પાપનું મહાત્મ્ય છે. એનો નાવાર્થ:- જિનમતનો ઉદય તો શ્રી હુષ્મસહ અણગારસુધી વર્તે; તોપણ જેવો તીર્થંકર મહારાજ ઠતાં જિનમતનો ઉદય હતો, તેવો જિનમતનો અતિ ઉદય નથી થતો તેનું કારણ દોષ હુષ્ટ કલિષ્ટ પંચમ કાલને વિષે ઊ

તપન્ન થયા જે જીવ પાર્શ્વની લોક, તેના ઉત્સૂત્ર દેશનાદિ મહાત્મ્યરૂપ અતિ પા
પનો પ્રતાપ છે. માટે જૈન મતનો અતિ ઉદય કેવી રીતે થાય ॥ ૪૩ ॥

અવતરણ:- પૂર્વ ગાથામાં કહ્યું કે જિનમતનો અતિ ઉદય થતો નથી તે હ
ષ્ટ લોકોના અતિ પાપનું મહાત્મ્ય છે; તે હષ્ટ લોકો પાપે કરીને પૂર્ણ હોય છે તે
કહે છે:- મૂલ:- ધર્મમિ જસ્સ માયા, મિહ્નન ગહો ઉસુત્તિ નોસંકા ॥ કુગુરુવિ
કરં સુગુરુ, વિહસોવિ સ પાવ પુન્નત્તિ ॥ ૪૪ ॥ દોહા:- જિસકે માયા ધર્મમે,
લાગો ગ્રહ મિથ્યાત ॥ સો ઉત્સૂત્રી જરમ નહ, કહૈં ઊલટિ સવિ વાત ॥ ૪૪ ॥
વ્યાખ્યા:- જસ્સ-જેને ધર્મમિ-જિન ધર્મને વિષે માયા-કપટ વર્તે છે, એટલે પૂજા
ધનાદિક લાજ યશ કીર્તિને અર્થે લોકની દૃષ્ટિ કરી જે ધર્મ કરવો તે બધી મા
યા જાણવી તે જેને છે, મિહ્નતગહો-અતલ શ્રદ્ધાન મિથ્યાત્વનો ગૃહ હવવા
દ વર્તે છે જેને વલી ઉસુત્તિ-ઉત્સૂત્ર નાષી છે, નોસંકા-ઉત્સૂત્ર નાપવા
થકી નરક નિગોદને વિષે અનંત કાલસુધી નિવાસ થશે એવી જેને શંકા નથી;
વલી જે કુગુરુવિ-કુગુરુપ્રતે પણ સુગુરુ-સારો ગુરુ કરં-કરે છે, એટલે આ ઉત્તમ
ગુરુ છે એમ માને છે, સ-તે વિહસોવિ-વિદ્વાન ઠતાં પણ એટલે હવ્યથકી ઘણા
શાસ્ત્રો જણેલો ઠતાં પણ પાવ પુન્નત્તિ-હિંસાદિક અડારે પાપે કરી પૂર્ણ જાણવો. ॥

અવતરણ:- પૂર્વ ગાથામાં કહ્યા પ્રમાણે જે પાપે કરી પૂર્ણ હોય તે કાંઈ પણ
ધર્મ કાર્ય કરી શકે નહીં; ધર્મ કાર્ય જિનાજ્ઞા પ્રમાણે કલ્યાણી સુખદાયક થાય
છે; અન્યથા ન થાય તે કહે છે:- મૂલ:- કિચ્છંપિ ધર્મ કિચ્છં, પૂયા પમુહં જિણિં
દ આણાએ ॥ નૂઅ મણુગ્ગ હરંહિઅં, આણા જંગાવ હહદાયં ॥ ૪૫ ॥ દોહા:-
જિન પૂજાદિક કાર્ય પણ, સફલ જિનાજ્ઞા થાય ॥ આણા જંગરહિત દયા, કાર્ય
સવી હુરદાય ॥ ૪૫ ॥ વ્યાખ્યા:- પૂયા પમુહં-પૂજા પ્રમુખ એટલે જિન પૂજા,
સામાયક પ્રતિક્રમણ, શાસ્ત્રાન્યાસ, તથા જિનશ્રવન કરાવવા પ્રમુખ ધર્મકિચ્છં
ધર્મકલ્પ જે કિચ્છંપિ-કરવું તેપણ જિણિંદ આણાએ-જિનેંડની આજ્ઞા કરી સુખદાઈ
થાય છે. નૂઅમણુગ્ગહરંહિઅં-નૂત અનુગ્રહ રહિત એટલે જીવ દયાએ કરીને રહિત
જે જિન પૂજા તથા સામાયકાદિક ધર્મ કાર્ય કરવું તે જિન આણાનો જંગ કલ્યા
જેવું થાય છે. માટે સિદ્ધાંતમાં કહ્યું છે કે, વીતરાગની આજ્ઞાનો જંગ કરવા થકી
પૂર્વોક્તિ સર્વ ધર્મકાર્ય હહદાયં-જન્મ મરણાદિક હુઃખના દેનારાં છે. જિન રાજની
આજ્ઞાનું આરાધન કલ્યાણીજ મોહ થાય છે. અને જિનરાજની આજ્ઞા વિરાધવા
થકી નરકાદિક હુઃખ થાય છે. એ જિનાગમનું ગુહ્ય છે. ॥ ૪૫ ॥

અવતરણ:-- જિનાજ્ઞાવિના કષ્ટાદિક જે કરવું તે સર્વ સંસારનો હેતુ થાય છે તે કહે છે:-- મૂલ:- કઠં કરંતિ અપ્પં, દમંતિ દવં ચયંતિ ધમ્મહી ॥ ૬૬ ॥ શ્લોક ન ચય તિ મિહત્ત વિસલવં જેણ વુહંતિ ॥ ૪૬ ॥ દોહા:-- કષ્ટ કરે આપા દમે, દવ્ય ત જે પણ જોય ॥ તજે નહી મિથ્યાત્વ લવ, બુઢે જેહથી લોય ॥ ૪૬ ॥ વ્યાખ્યા:- કઠં કરંતિ- લોચ કરવો, ડધામે પળે ચાલવું, ધરતી ડપર સૂવું, તથા અણસણા દિ અનેક પ્રકારનું બાહ્ય તપ, ડત્યાદિક કષ્ટ જે છે તે મૂર્ખ કરે છે: અપ્પં-આત્મા ને, ંટલે મનને તથા ડંડિયોને દમંતિ-મૂર્ખ દમે છે, વલો દવં-ધનાદિક દવ્ય તે ને ધમ્મહિ-ધર્મના અર્થો થકા જે મૂર્ખ ચયંતિ- ત્યાગે છે. પણ ડકં મિહત્તવિસ લવં-એક મિથ્યાત્વ ઉત્સૂત્રરૂપ વિષલવને ન ચયતિ- મૂકી દેતા નથી. જેણ-જે મિથ્યાત્વ ઉત્સૂત્રરૂપ વિષલવે કરી મૂર્ખ અજ્ઞાની ડુઃખ સમુડનેવિષે વુહંતિ-બૂઢે છે; ં મોટી રેવદની વાત છે. ॥ ૪૬ ॥

અવતરણ:-- પૂર્વ ગાથામાં ઉત્સૂત્ર જાણીનું મૂઢપણું દેખામયું, હવે શુદ્ધ પુરુષ નો સંગ કરવો અને અશુદ્ધ પુરુષનો સંગ ત્યાગવો તે કહે છે. ॥ મૂલ:- શુદ્ધ વિ હિ ધમ્મ રાડ, વઢઈ સુદાણ સંગમે સુઅણુ ॥ સાવિય અસુદ્ધ સંગે, નિવણાણ વિગ લડ અણુદિયહં ॥ ૪૭ ॥ દોહા:- વધે મીત સતસંગથી. વર વિધિ ધર્મ સુરાગ ॥ ઘ ટે કુસંગે પ્રતિ દિવસ, વિહુનો પણ તે રાગ ॥ ૪૭ ॥ વ્યાખ્યા:- સુઅણુ-હે સુજન, હે ધર્મોપદેશ યોગ્ય, સુદાણ-જે શુદ્ધ પુરુષ, સુસાધુ, તથા સુશ્રાવક હોય તેનો સંગ મે--સમાગમ અથવા પરિચય કલ્યાણી સુદ્ધ વિહિ ધર્મરાડ--શુદ્ધ વિધિ તે રાગ દેપ મલ રહિત રત્નત્રયી મોક્ષ માર્ગ વિધિ તરૂપ જે જિન જાપિત ધર્મ તેનેવિષે રાગ ંટ લે પ્રીતિ વઢઈ-- વધે છે ંટલે વૃદ્ધિને પામે છે. અને હે સુજન, સાવિય--તે પણ શુદ્ધ વિધિ ધર્મનો રાગ, અસુદ્ધ સંગે--અશુદ્ધ પુરુષ ંટલે ઉત્સૂત્ર જાણી પાસઙાદિકનો સંગ અથવા પરિચય કલ્યાણી નિવણાણવિ--નિપુણ પુરુષો પણ અણુદિયહં- નિરંતર દિન દિન પ્રતે ગલડ-ગલે છે ંટલે હાણીને પામે છે. ત્યારે અનિપુણ પુરુષોને હાણી થાય તેમાં શું કહેવું! માટે ઉત્સૂત્રજાણી પાસઙાદિકનો સંગ સર્વથા વર્જવો; અને શુદ્ધ પ્રરૂપક આચારવંત પુરુષનો પરિચય કરવો ॥ ૪૭ ॥

અવતરણ:- પૂર્વ ગાથામાં અશુદ્ધ પુરુષના સંગનો ત્યાગ કરવો ંમ કહ્યું, ંથી ં મ જાણવું કે જે અશુદ્ધ પુરુષ હોય છે તે શુદ્ધ પુરુષની ડપર દેપ કરવા વાજા હોય છે; માટે તેના સમીપે બલવિનાના પુરુષે વસવું નહીં, તે કહે છે:-- મૂલ:- જો સે વડ શુદ્ધ શુરુ, અસુદ્ધ લોઆણ સો મહા સત્તૂ ॥ તમ્હા તાણ સયાસે, બલ રહિઓ

મા વસિધ્યાસુ ॥ ૪૮ ॥ દોહા:-- શુદ્ધ ગુરુ જે સેવતો, તે અશુદ્ધ જણ શત્રુ ॥ તો
બલ રહિત વસો નહી, જ્યાં અસુદ્ધ જણ તત્ર ॥ ૪૮ ॥ વ્યાખ્યા:-- જો-જે લોક
સુદ્ધ ગુરુ-નિર્મલ જ્ઞાન દર્શન ચારિત્ર ગુણે ગુણવંત ગુરુ પ્રતે સેવડ-સેવે છે; સો-
તે લોક અશુદ્ધ લોઆણ-ઉત્સૂત્ર નાષી પાસઢાદિકના દૃષ્ટીરાગી નક્ત લોક, તેડને મ
હાસતૂ-મહા શત્રુ ઇટલે વૈરીના જેવાં લાગે છે; તમ્હા-તે કારણ માટે તાણ-તે
અસુદ્ધ લોકોના સયાસે-સમીપે બલરહિત-ધર્મે આશ્રી નિર્નય પણું અને શરીર ધ
નાદિક શક્તિ સંપન્ન એમ અન્યંતર બાહ્ય એ બે પ્રકારના બલે કરી, રહિતજે હોય તેણે મા
વસિધ્યાસુ-વસવું નહી; કેમકે, જે દેષી માણસ હોય તે સારા ગુણને પણ દૂષણ
દિયે છે; માટે અશુદ્ધ લોકોના સમીપે વસવું તેમાં ઘણો ઉપડવ રહ્યો છે; તે
થી બીજે કોઈ ટેકાણે રહેવું તે સારું છે! ॥ ૪૮ ॥

અવતરણ:-- પૂર્વ ગાથામાં સ્વજ્ઞ પુરુષોની પાસે રહેવાનું નિવારણ કહ્યું તેનું
કારણ કહેઢે:-- મૂલ:-- સમય વિક્ર અસમઢા, સુસમઢા જઢ જિણમણ અવિક્ર ॥
તઢ ન વઢડ ધમ્મો, પરાહવં લહડ ગુણરાગી ॥ ૪૯ ॥ દોહા:-- જિન મત વિડ
અસમર્થ જન, જ્યાં સમર્થ અજાણ ॥ ધર્મે ન વાધે તહ લહે, ગુણરાગી અપમાન
॥ ૪૯ ॥ વ્યાખ્યા:-- જઢ-જ્યાં સમયવિક્ર-જિન આગમના જાણ પુરુષ અસમ
ઢા-કેત્ર કાલાદિક દોષેકરીને અસમર્થ છે, અને જિણમણ-જિન મતને વિષે અવિક્ર-
જે અવિદ છે ઇટલે અજાણ છે; તે સુસમઢા-અતિ કલહ, ક્લેશ તથા માર કૂટ કર
વાને સમર્થ છે; તઢ-તિહાં ધમ્મો-શુદ્ધ વિધિ ધર્મે નવઢડ-વૃદ્ધિને પામે નહી; ડ
લટું ગુણરાગી-ગુણાનુરાગી પુરુષ પરાહવં-પરાજવને ઇટલે તિરસ્કારપણાને લહડ-
લહે ઇટલે પામેઢે; માટે અશુદ્ધ પુરુષોના સમીપે અસમર્થ હોય તેણે ન વસવું. ॥ ૪૯ ॥

અવતરણ:-- જે સામર્થ્યવાન ડન્માર્ગી તથા ડત્સૂત્રી હોય તેનો જિનમાર્ગને
વિષે પ્રવેશ કરવા દેવો નહી તે કહેઢે:-- મૂલ:-- જં ન કરડ અડ જાવં, અમગ્ગ સે
વો સમઢડ ધમ્મે ॥ તા લઈ અહકુપ્પ્યા, તા પીડડ સુદ્ધ ધમ્મઢી ॥ ૫૦ ॥ દોહા
સઢલ કુમાર્ગી ધર્મમેં, જો ન કરે અતિ જાવ ॥ તો સુંદર અથ જો કરે, તો સુધ
ધર્મે ડુષ દાવ ॥ ૫૦ ॥ વ્યાખ્યા:-- સમઢડ-મુષ્ટિ ચપેટાદિક પ્રહારની અપેઢાએ
કરી કુઢિત સમર્થવંત એવો જે અમગ્ગસેવી-અવિધિમાર્ગ ઇટલે ડન્માર્ગનો સેવ
નાર, ડત્સૂત્રનો બોજનાર, સમ્યક્ત્વરહિત લિંગધારી લોક તથા તેડના નક્ત લોક
તે ધમ્મે-જિન ધર્મને વિષે જં-જો અડજાવં-અતિ જાવપ્રતે નકરડ-કરે નહી; ઇટ
લે ત્યાં પસારો અથવા પ્રવેશ કરે નહી; તા-તો લઈ-લટ છે ઇટલે સુંદરઢે અહ-

अथ जो ते अविधि मार्गना सेवनार लोक जिनधर्मनेविषे अति जाव एटले प्रवेश कुय्या--करे ता--तो सुद्ध धम्मडी-सुद्ध धर्मेना अर्थी जे नव्य प्राणी ठे तेउनेपी इइ-पीडे एटले अठता आल प्रदान दुर्वचन हेलनादिके करी दुःख दिये, माटे ते उ न्मार्गि लोकोनो जिनधर्मनेविषे प्रसार न थाय एटले आवुं न थाय तोज सारुं ५०

अवतरणः-- पूर्व गाथामां कहुं के, समर्थ उन्मार्गीनो जिनधर्मनेविषे प्रवेश थाय तो ते धर्मार्थीने पीडा करेठे; हवे धर्मार्थी पुरुषोनो कोई परानव करी श के नही ते कहेठेः-- मूलः - जइ सब सावयाणं, एगच्चं जं तु मिह्वायम्मि ॥ धम्मडियाण संदर, ता कहणु परानवं कुय्या ॥ ५१ ॥ दोहाः-- मिथ्या वादे होय जो, आवक जन सब एक ॥ धर्मी जनकूं वर तदा, किम ये दुख अविवेक ॥ ५१ ॥ व्याख्याः- मिह्वायम्मि-मिथ्यावादनेविषे सब सावयाणं--नाम मात्र सर्व आवकोनुं जं--जो एगच्चं--एकत्वपणुं ठे. तु--वली जइ--जो एकत्वपणुं धर्मवि धिवादनेविषे धम्मडियाण--धर्मार्थी पुरुषोनुं होय ता--तो सुंदर--हे सुंदर, हे न इ, ते नाम मात्र आवक लोक धर्मार्थी पुरुषोनो परानव--परानव अथवा तिर स्कार तु--इति वितर्के कह--केम कुय्या--करे! अपि तु नज करे. धर्मार्थी पुरुषो नुं पण धर्मविधिवादनेविषे एकत्वपणुं नथी केमके, ए विषम कालनो प्रजाव ठे. माटे नाम मात्र जे आवक ठे ते धर्मार्थी पुरुषोनो परानव करेठे. एनो जावार्थ आ देरासरनेविषे अमारो तथा अमारा गोत्री होय तेओनो मूल नायकनी पूजा आरती करवानो अधिकार ठे; बीजानो अधिकार नथी. तथा चंडिकादि गोत्र देवी देवता अमारा पूर्वज मानता आव्याठे, ते अमे तमारा कह्याथी केम मूकी ये? नगरादिकनेविषे सुविहितनो प्रवेश यतां पूर्वे कोई समये ओठव थयो नथो ते अमे बेठा ठतां केम थाय! इत्यादिक जे मिथ्यावाद तेनेविषे नाममात्र आवकोनुं जे एकत्वपणुं ठे, तेमां विधि चेत्यादिक धर्मविधिवादनेविषे धर्मार्थी पुरुषोनुं संघपट्ठोक एकत्वपणुं होय तो हे सुंदर, कोई पण धर्मार्थी पुरुषोनो परानव करी शके नही.

अवतरणः-- पूर्व गाथामां धर्मार्थीनुं वर्णन कहुं, हवे ते धर्मार्थीने सहाय क रनारा गुणोने कहेठेः-- मूलः-- तं जयइ पुरिस रयणं, सुगुणहं हेम गिरिवर मह ग्धं ॥ जस्ता सयम्मि सेवइ, सुविहिरउ सुद्ध जिण धम्मं ॥ ५२ ॥ दोहाः--सुगुण म हर्घ महा गिरि, जयसों पुरुष रतन्न ॥ जसु आश्रय आचार रत, करै सुधर्म जत न्न ॥ ५२ ॥ व्याख्याः-- तं पुरिस रयणं--ते पुरुष रत्न जयइ--जयवंत ठे; अथ वा जयवंत थाओ, जस्त सयम्मि--जेना आश्रये एटले जेना आधारे सुविहिर

उ-सुविधिरत पुरुष एटले विधिमार्गनेविषे तत्पर पुरुष छुट् जिणधम्मं कदाग्रहा
दिक मल कलंक रहित जिनधर्मप्रते सेवइ- सेवेने एटले आराधेउ एवो पुरुषरत्न
सुगुणइ-अौदार्य, धैर्य, गंनोर, कूमा विनयादिक सुष्ठु गुणरूप धनेकराने सहित
हे. वली ते पुरुष रत्न केवो हे? हेम गिरिवर महग्घं-मेरु पर्वतनी पठे महर्घ हे
एटले अति महोंगो अथवा अमूल्य हे. ॥ ५२ ॥

अवतरण:- पूर्व गाथामां कहुं के, धर्मने सहायता करनारो अमूल्य पुरुष
हे; तेनोज फरी पुष्टी करेहे:- मूल:- सुरतरु चिंतामणिणो. अग्घं न लहंति
तस्स पुरिसस्स ॥ जो सुविहिरय जणाणं, धम्माधारं सया देई ॥ ५३ ॥ दोहा:-
ते सुपुरुषके मूजकू, सुरतरु मणी न पाय ॥ विधिरत जनकू जो दिए, धर्म सहा
ह्य सदाय ॥ ५३ ॥ व्याख्या:- जो- जे पुरुष सुविहि रयणाणं- सुविधि रत लोको
ने धम्माधारं- धर्मनो आधार एटले धर्मनो अवष्टंब साह्य. देइ- दियेहे, सया- स
दा सर्वदा, तस्स पुरिसस्स-ते पुरुषनो अग्घं-अर् एटले मूल ते सुरतरु चिंतामणि
णो-कल्पवृक्ष चिंतामणिरत्न उपलब्धणथो कामधेनु कामकुंज हे ते नलहंति-नथी
पामता; केमके. ते पुरुषने शिवसुखदायक अमूजक सम्यक्त्व रत्ननी प्राप्ति हे
माटे कल्पवृक्ष चिंतामणि प्रमुख हे ते ते पुरुषना मूलने नथी पामता, एटले
तेनी तुजना करी शकता नथी. ॥ ५३ ॥

अवतरण:- पूर्व गाथामां धर्मने सहाय्य करनार पुरुषना गुणनुं कीर्त्तन थयुं
ते सांनजीने ते सत्पुरुषोतो लज्जाने पामेहे; त्यारे तेनुं गुण कीर्त्तन करवामां फल
हुं हे एवो शंकांनुं निवारण करवानेअर्थे कहेहे:- मूल:- लज्जंति जाणि मोहं,
सप्पुरिसा नियय नाम गहणेणं ॥ पुण तेसि कित्तिणाउ, अम्हाण गलंति कम्मा
इ ॥ ५४ ॥ दोहा:- लाजै निज नामोच्चरे, हुं मानुं सत पुष ॥ वलि त्हेना गुण
गाय ह्म, कर्म टले कटु तुष ॥ ५४ ॥ व्याख्या:- सप्पुरिसा-सत्पुरुष जे हे ते
जोपण नियय नाम गहणेणं-निजक नामनु ग्रहण कखाथी एटले आ दाता,
परोपकार कर्त्ता, इत्यादिक गुणे करी सहित पोतानुं नाम सांनव्याथी लज्जति-ल
ज्जाने पामेहे. जाणिमोहं-एम हे ते हुं जाणुंहुं, तोपण तेसि कित्तिणाउ-तेना
गुण कीर्त्तन कखाथी पुण-वली अम्हाण-अमारा कम्माइ-ज्ञानावरणादिक पाप
कर्म गलंति-गल्लेहे, एटले ह्य थायहे, माटे सत्पुरुषना गुण कीर्त्तन निरंतर करवा.

अवतरण:- पूर्व गाथामां सत्पुरुषोनेविषे रहेजा गुणोनुं जे वर्णन करवुं ते
निर्जरानो हेतु हे एम कहुं, हवे आज्ञा रहित धर्म सेवनारनो वार्त्ता कहेहे:-मूल

આણા રહિયં કોહાઈ સંજુયં અપ્પ સંસણહંચ ॥ ધમ્મં સેવં તાણં નય કિત્તી નેચ
ધમ્મં ચ ॥ ૫૫ ॥ દોહા:-- આણ નંગ ક્રોધાદિ જુત, આપ પ્રસંમ નિમિત્ત ॥ ધર્મ
સેવતા લોકને, નહી ધર્મ નહિ કિત્ત ॥ ૫૫ ॥ વ્યાખ્યા:-- આણારહિયં--આશ્રવ
દેય, સંવર, ઉપાદેય, એ વીતરાગની આજ્ઞા તેણે કરી રહિત, વલો કોહાઈ સંજુયં
ક્રોધાદિ સંયુક્ત એટલે ક્રોધ માન માયા લોભ એ ચાર કષાયે કરીને સહિત, તથા
અપ્પ સંસણહંચ--આત્મ પ્રશંસાને અર્થે પોતાની શોજાને અર્થે એ પ્રકારે ધમ્મં--જિન
ધર્મ પ્રતે સેવંતાણં--સેવનારા લોકોની નયકિત્તી--કીર્તિ નથી; એટલે વિવેકી પુ
રુષ જે છે તે તેડની શ્લાઘા કરતા નથી. ચ--વલો નેયધમ્મં-- તે ધર્મ પણ નહી
કે જે હુર્ગતિમાં પમતા પ્રાણીને રાખે નહી ॥ ૫૫ ॥

અવતરણ:-- પૂર્વ ગાથામાં કહ્યું કે, આજ્ઞારહિત ધર્મના સેવનારની કીર્તિ નથી
હોતી અને તેડને ધર્મ પણ નથી હોતો; તો પણ કાંઈક તો કીર્તિ તથા ધર્મ થ
તો હશે, એ આશંકા દૂર કરવાને કહેઠે:-- મૂલ:-- ઈયર જણ સંસણાએ, હિઠા ઝ
સ્સુત્ત નાસિએ ન જયં ॥ હી હી તાણ નરાણં, હાહાઈ જઈ મુણઈ જિણ નાહો ॥ ૫૬ ॥
દોહા:-- નીચ પ્રસંસાએ જણે, ઉત્થુત ધીઠ નિલાજ ॥ જો નાવી હુઃખ તેહને, સો
જાનૈ જિન રાજ ॥ ૫૬ ॥ વ્યાખ્યા:-- ઈયર જણ સંસણાએ--જિનોક્ત ધર્મના અજા
ણ ઇતર જન સામાન્ય લોકોએ કરેલી જે પ્રશંસા, તેણે કરીને હિઠા--ન્દિષ્ટ થએ
લા એટલે પ્રસન્ન થયા થકા ઝસ્સુત્ત નાસિએ--ઝસ્સૂત્ર નાષણ કરતાં ન જયં--જે
ને નરકાદિકનેવિષે જમવાનું નય નથી; હી હી--મોટી खेदની વાત છે. તાણ ન
રાણં--તે નરોના અનાગત કાલસંબંધી હાહાઈ--જે હુઃખ છે, તે પ્રતે જઈ--જો જિણ
નાહો--જિનનાથ મુણઈ--જાણે છે; તો પણ તે હુઃખપ્રતે સમસ્ત પ્રકારે કહેવાને
સમર્થ નથી, કેમકે, હુઃખ અનંત છે માટે ॥ ૫૬ ॥

અવતરણ:-- પૂર્વ ગાથામાં ઝસ્સૂત્ર નાષીને અનંત હુઃખ થાય છે એમ કહ્યું, હ
વે બોધીને અનંત સંસાર ત્રમણનો નાશ થાય છે તે કહે છે:-- મૂલ:-- ઝસ્સુત્ત
નાસગાણં, બોહો નાસો અણંત સંસારો ॥ પાણજ્ઞાણેવિ ધીરા, ઝસ્સુત્તં તા ન નાસં
તિ ॥ ૫૭ ॥ દોહા:-- બોધિ નાશ ઝસ્સૂત્રિકે, જામણ મરણ અનંત ॥ પ્રાણ તજે
પણ ધીર તત, નહિ ઝસ્સૂત્ર જણંત ॥ ૫૭ ॥ વ્યાખ્યા:-- ઝસ્સુત્ત નાસગાણં--જિન
રાજના વચનથી વિરુદ્ધ તે ઝસ્સૂત્ર કહેવાય છે, તેનું નાષણ કરનાર એટલે બોલ
નાર, તેને બોહીનાસો--શ્રી જિન ધર્મની પ્રાપ્તિ તે બોધી સમ્યક્ત્વ તેનો નાશ થાય
અને અણંત સંસારો--અનંત સંસાર થાય એટલે અનંત કાલસુધી ચાર ગતિમાં ત્ર

मनुं थाय ता-ते कारण माटे पाणञ्चएवि-प्राण तज्याथी पण एटले प्राण कंठने विषे आव्या ठता पण धीरा-बुद्धिमान जे पंथित पुरुष ठे ते उम्सुत्तं-जिन वचन थी विरुद्ध न जासंति-बोलता नथी ॥ ५७ ॥

अवतरणः- पूर्व गाथामां उत्सूत्र बोलवुं नही, एटले जे धीर पुरुष होयठे ते उत्सूत्रनुं बोलवुं अविधि जाणीने त्याग करेठे; हवे ते अविधिनी प्रशंसा पण न कर वी ते कहेठे:- मूलः- मुद्दाण रंजणठं, अविहि पसंसं कयावि न करिण्या ॥ किं कुल बहुणो कडवि, शुणंति वेसाण चरियाइ ॥ ५८ ॥ दोहा:- अविधि कीर्ति न कर कदा, रुजु जन रंजन हेत ॥ शुन कुल वधु किं नी किया, वेस्या चरित शुणत ॥ ५८ ॥ व्याख्या:- मुद्दाण रंजणठं-अजाण लोकोने रंजन कर वाने अर्थे अविहि पसंसं-पोतानो गह्व मूकी बोजानी पाशे जई सामायक पडि कमण शास्त्र श्रवणादिक कांई न करवुं, जेम तेम पूजा सामायकादिक धर्मकृत्य करवुं, विधि अविधि कांई न जोवुं, इत्यादिक जे उत्सूत्र तेरूप अविधिनी प्रशंसा एटले निःकारण जे अविधि करवानी अनिजाया जे अविधिनी प्रशंसा तेने सत्पुं रुष कयावि-कदापि एटले कोई काले पण न करिण्या-करे नही; एज वात दृढ करवाने वास्त अहीं दृष्टांत कहेठे:- कि-शुं कुलवहुणो- कुलवधु एटले कुलवा न स्त्रीओ कडवि- कोई तेकाणे पण वेसाण चरियाइ- पोतानी इहाए चालवुं, सरस आहार करवो, अति उद्भव वेश पहरेवो, परपुरुषने जोगववुं, जोवननो लाज मानवो, इत्यादिक वेस्याना जे चरित ते प्रते शुणंति-स्तवे अथवा वखाणे, अपि तु नहोज वखाणे केम के जो तेना वखाण करे तो कलंक लागे. तेम जे सत्पुरुष ठे ते अविधिनी श्लाघा करेज नही. केमके, जो करे तो तेने उत्सूत्रनो कलंक लागे. ५८

अवतरणः- पूर्व गाथामां अविधिनी प्रशंसा ते जिन अज्ञाना जंगनो हेतु हो वाथी तेनो निषेध कखो, हवे ते जिन अज्ञाना जंगनो जय कोईने होयठे ने को ईने नथी होतो ते कहे ठे:- मूलः- जिण आणा जंग जयं, नवसय जीयाण होइ जीवाणं ॥ नवसय अजीरुयाणं, जिण आणा जंजणं कीडा ॥ ५९ ॥ दोहा:- नवजयथी अति जीरु जे, आण जंग जय तास ॥ नवजयथकी अजीरुनें, आणा जंग न हास ॥ ५९ ॥ व्याख्या:- नवसय जीयाण- नवसतजीत एटले नरकादि कना शेकडा नवयकी बीहोता एवा जीवाणं- जीव जे ठे तेओने जिणआणा जंगजयं- जिन अज्ञाना जंगनो जय होइ-याय ठे; केमके, ते नवसत जीत जीव एवो विचार करेठे के जो राजानो अज्ञानो जंग कखो होय तो बंधादिक अने

ક પ્રકારના ડુઃખની પ્રાપ્તિ થાય છે, તો જિન આજ્ઞાનો જંગ કરવાથી જીવ નિશ્ચે કરી નરકાદિ ચાર ગતિમાં પ્રાપ્ત અનંત કાલસુધી અનંત ડુઃખ જોગવે તેમાં શું કહેવું ! માટે જિન આજ્ઞાના જંગનો જય સત્પુરુષ જવસતજીતને હોય છે, અને જ વસય અર્જીરુયાણં— જે નરકાદિક જવના શેકડાથકી નથી બીહીતા એવા જે જીવ તેઓને તો જિણ આણાંજણં કીમા— જિન આજ્ઞાનો જંગ કરવો, તથા વિરાધ વું તે કીમારૂપ છે એટલે એક હાસીરૂપ છે. ॥ ૫૯ ॥

અવતરણ:— પૂર્વ ગાથામાં કહ્યું કે, જે જીવોને જવની નીતિ નથી તે જિન આજ્ઞાને વિરાધે છે; એથી એમ ન જાણવું કે, જે શાસ્ત્રોથી અજાણ હોય છે તેજ વિરાધે છે; અને જે જાણ હોય તે નથી વિરાધતા ! કિંતુ શાસ્ત્રના જાણ હોય છે તે પણ કોઈ હુષ્ટ કર્મના ઉદયથી જિન આજ્ઞાને વિરાધે એમાં કોઈ આશ્ચર્ય નથી તે કહે છે:— મૂલ:— કો અસુઆણં દોસો, જં સુઅ સહિયાણ ચેયણા નઠા ॥ ધિ દ્વી કમ્માણજઝ, જિણોવિ લલ્હો અજઙ્ઘત્તિ ॥ ૬૦ ॥ દોહા:— જોનસિ સ્તુત યુત ચે તના, કિસો અસ્તુતનો દોષ ॥ ધિગ્ ધિગ્ કર્મનકૂં યદા, લજ્જધ અજજ જિન પોસ ॥ ૬૦ ॥ વ્યાખ્યા:— સુઅ સહિયાણ—શ્રુત સહિત જે લોક છે, તેડને એટલે ઘણા સિદ્ધાંત ના જાણ લોકોની જં—જો ચેયણનઠા—ચેતના નાશને પામી એટલે જિન આજ્ઞાની શ્રદ્ધાને અજાવે અનિનિવેશ મિષ્ટ્યાત્વના ઉદયે કરી ચેતના વિપરીત પણાને પા મી તો અસુઆણં—અશ્રુત લોકોની એટલે જે જિનોક્ત સિદ્ધાંત જાણ્યા નથી એવા લોક છે તેડનો કો દોસો—શું દોષ કમ્માણ—કર્મને ધિદ્ધિ—ધિક્ ધિક્ થાઉં એટલે કર્મને ધિકાર છે જાઓ—જે કારણ માટે જિણોવિ લલ્હો—જિન એટલે તીર્થંકર, પામ્યા ઠતાં પણ અજઙ્ઘત્તિ—અણ લાખ્યા અથવા અણ પામ્યા જેવું થયું જ માત્ર પ્રમુખને, તે સત્ય છે કેમકે, સિદ્ધાંતમાં કહ્યું છે કે, મનુષ્ય જન્મ અને સિદ્ધાંત સાંજીવું હુર્જન છે. તે કદાચ સાંજીવે પણ સાંજીવીને તેની શ્રદ્ધા આવવી પરમ હુર્જન છે. કેમકે, મોહ માર્ગ સાંજીવીને પણ ઘણા ગ્રષ્ટ થાય છે ॥ ૬૦ ॥

અવતરણ:— પૂર્વ ગાથામાં કર્મને ધિક્કાર હોજો એમ કહ્યું, માટે કોઈનો ઉપહાસ કરવો નહીં તે કહે છે:— મૂલ -- ઇયરાણવિ ઉવહાસં તમ જુત્ત જાય કુલ પસૂયાણં ॥ એસ પુણ કોવિ અગ્ગી, જં હાસં સુદ્ધ ધમ્મમિ ॥ ૬૧ ॥ દોહા:— કરવું પર ઉપહાસ જે તે અયુક્ત જિનદાસ ॥ કુલ પ્રસૂતકે અગતિ છે ધરમવિષે જો હાસ ॥ ૬૧ ॥ વ્યાખ્યા:— જાય—હે નાઈ ઇયરાણવિ ઉવહાસં—ઇતર સામાન્ય નીચ લોકોનો પણ ઉપહાસ કરવો તં—તે કુલ પસૂયાણં—કુલ પ્રસૂત એટલે કુજીન પુરુષોને અયુક્ત—અ

યુક્ત છે એટલે અઘટિત છે. પુણ--તથા સુઘ ધર્મમિ-નિર્મલ કષાય મલ રહિત ધર્મ નેવિષે તથા શુઘ ધર્મ ઠતે જં હાસં-અજ્ઞાની લોકોને જે હાસ્ય આવે છે એસ-એ કોઈ અગ્ની-વચનથી ન કહેવાય; એવો કોઈક અગ્નિ છે કેમકે, હાસ્ય છે તે ક્રોધાદિ કષાયનું કારણ છે તે કોડ પૂર્વ સંચિત તપ ચારિત્રને બાલી નશ્વ કરી નાખે છે, ને જીવને પ્રાયેં ઉત્કૃષ્ટ અનંત કાલ સુધી કુંજકારના ચાકની પતે સંસાર કાંતારમાં નમાવે છે. માટે કોઈનો ઉપહાસ કરવો નહીં ॥ ૬૧ ॥

અવતરણ:- પૂર્વ ગાથામાં કહ્યું કે જે શુઘ ધર્મનો ઉપહાસ કરે તે અજ્ઞાની છે, તેને પણ જે સુમણ સુજન હોય તે, પરમ હિત દેવાની ઇચ્છા કરે એમ કહે છે:- મૂલ:- દોસો જિણિંદ વયણે, સંતોસો જાણ મિહ પાવમ્મિ ॥ તાણંપિ સુઘ હિયયા, પરમ હિયં દાઉ મિહંતિ ॥ ૬૨ ॥ દોહા:- મિથ્યાત્વે સંતોષ જસ, જિન વર વચને દેષ ॥ તસુ પણ સુઘ મનાદિ, પરમ સુહિત ઉપદેશ ॥ ૬૨ ॥ વ્યાખ્યા:- જાણ-- જેઓને જિણિંદ વયણે-જિનેંડના હાસ્ય કષાયાદિક દોષ વર્જિત જે વચન, તેઓનેવિષે દોસો-દેષ વર્તે છે. અનં મિહપાવંમિ-હિંસા જાવ મિથ્યાત્વ દર્શન શલ્ય અડાર પાપ તેનેવિષે સંતોસો-સંતોષ વર્તે છે એટલે પ્રસન્નતા વર્તે છે, તાણંપિ-તેઓને પણ સુઘ હિયયા-નિર્મલ છે હૃદય જેઓના એવા જે પુરુષ તે પરમ હિયં દાઉં ઇહંતિ-સમ્યક્ જ્ઞાન દર્શન ચારિત્ર મોક્ષના ઉપાયરૂપ પરમ હિત દેવાને ઇચ્છે છે. ॥ ૬૨ ॥

અવતરણ:- પૂર્વ ગાથામાં કહ્યું કે, જિનધર્મનો દેષો અને મિથ્યાત્વ પાપનો અતિ રાગી હોય તેની ડપર પણ ઉપકાર કરવો તેનું કારણ શું? તે કહે છે:- મૂલ:- અહવા સરલ સહાવા. સુઅણા સવ્વહ હંતિ અવિયપ્પા ॥ ઠહંત વિસજરાણવિ, કુણંતિ કરુસં ડુજીઆણં ॥ ૬૩ ॥ દોહા:- સરલ સ્વજાવી સ્વજન વહૈ. નિર્વિકલ્પ સબ ઠૌર ॥ મસિત સાપ ડપર અપી, કરે રૂપા ક્યા ઔર ॥ ૬૩ ॥ વ્યાખ્યા:- અહવા-અથવા સરલ સહાવા-સરલ એટલે નિષ્કપટ સ્વજાવ છે જે ઓનો એવા જે સુઅણા- સુજન એટલે સંત પુરુષ છે તે સવ્વહ-સર્વ સ્થાનકનેવિષે અવિયપ્પા-હુષ્ટ રાગદેષ વિકલ્પ રહિત હંતિ-હોય છે. એટલે શત્રુમિત્રનેવિષે સમ ચિત્તવર્તી હોય છે. ઠહંતવિસજરાણવિ ડુજીઆણં-મૂકી દીધો છે અથવા વમનકલ્પો છે મુલ્યથી વિષનો નર એટલે સમૂહ જેણે એવા જે દિજિન એટલે સર્પ તેઓની ડપર પણ કરુણ-કરુણા એટલે દયા કુણંતિ-કરે છે, ત્યારે બીજાની ડપર દયા કરે તેમાં તે શું કહેવું! અહીં સર્પ સમાન ડુર્જન અને વિષ સમાન તેઓનાં ડુર્વ

चन जाणवा. एवा डुर्जननी ऊपर पण जेने दयाजाव वर्त्तेवे एवा सज्जन परम हित करवानी इच्छा केम नही करे! अपि तु करेज. ॥ ६३ ॥

अवतरण:- पूर्व गाथामां श्रावकनुं सम्यक्त्व दृढ करवाने कथन कथं पण साधुनुं सम्यक्त्व कथं नही तेथी एवो विचार थायवे के साधुने सम्यक्त्व हशे? ते शंका दूर करवाने कहेवे:- मूल:- गिहि वावार विमुक्के, बहु मुणि लोएवि न ङि सम्मत्तं ॥ आलंबण निरयाणं, सद्धाणं जाय किं जणिमो ॥ ६४ ॥ दोहा:- गृह व्यापार रहित घणा, मुनि पण समकित हीन ॥ इह सालंबन श्रावकूं कहि ये किं कुलीन ॥ ६४ ॥ व्याख्या:- गिहि वावार विमुक्के-गृहस्थ संबंधी अंगार कर्मादिक अनेक प्रकारना व्यापार कुव्यापार थकी विमुक्त-रहित एटले इ व्येकरी गृहस्थना व्यापारेकरी रहित एवा जे बहुमुणिलोएवि-घणा जे साधु जन तेउनेविषेपण नङि सम्मत्तं-सम्यक्त्व नथी तो आलंबण निरयाणं-माता पिता नो आग्रह, पुत्र कलत्र चातादिकनो मोह. श्रेष्ठादिकनी दाक्षिणता. इत्यादिक जे आलंबन तेनेविषे निरत-तत्पर एटले पूर्वोक्त आलंबनोएकरी कुदेव कुगुरु तथा कुधर्मने सेवता एवा जे सद्धाणं-नाममात्र श्रावक, तेउनेविषे सम्यक्त्वनी प्राप्ति नो जाय-हे चात, किं जणिमो-गुं अमे कहिये? केमके, जो गृहस्थ व्यापारआलंबन रहित इव्य मुनिनेविषे सम्यक्त्वनी नास्ति वे; तो पुत्र कलत्रादिक अनेक आलंबनोएकरी सहित व्याकुल एवा जे नाम श्रावक तेउनेविषे सम्यक्त्व केम होय! अपि तु न होय ए जाव. ॥ ६४ ॥

अवतरण:- पूर्व गाथामां सम्यक्त्व पामवानो उद्यम प्रथम करवो एम देखाडुं, हवे उत्सूत्रनो निषेध करवो ते कहेवे:- मूल:- नसयं न परं कोवा. जइ जीअ उमुत्त नासणं विहियं ॥ तावुडिसि निप्रंतं, निरुडयं तवफडा डोवं ॥ ६५ ॥ दोहा:- किमदिन उत् श्रुत जाषुं, उत् श्रुत जाषुं जोय ॥ तो सहि बूडिस नव्य तूं, निरर्थ जप तप होय ॥ ६५ ॥ व्याख्या:- सयं-स्वयमेव एटले पोता नो बुद्धि करीने न-उत्सूत्र न बोलवुं; परं-गुर्वादिकनी अपेक्षाए करीने न-उत्सूत्र न बोलवुं, वा-अथवा कोण जाणे केम वे केम नथी! जिनागम अति गं नीरार्थ वे; विधि जोतां तो तीर्थनो उच्छेद थाय; माटे जेम चाले तेम चलाव्या जवुं, एम जे बोलवुं तें उत्सूत्र; इत्यादिक उत्सूत्र बोलवुं नही, तथा कोवा-कोप थकी. उपलक्षणथी मान माया लोच हास्य नयादिकथी उत्सूत्र न बोलवुं जीअ-रे जीव, जइ-जो उमुत्त नासणं-उत्सूत्रनुं जाषण एटले कथन विहियं-कथं

ता-तो संसार समुदनेविषे बुद्धिसि-तुं बुडीश. निप्रंत-निश्चे तवफडाडोवं-तपनो फटाटोप एटले आमंवर ते उत्सूत्र बोलवाथकी निरहयं-निरर्थक ठे, एटले फो कट ठे. माटे तपक्रियाए करीने संसारथी तूं बूटवानो नथी. ॥ ६५ ॥

अवतरण:- पूर्व गाथामां जेने जिनवचन परिणम्या नथी तेनुं स्वरूप कहुं, हवे जेने जिनवचन परणम्या ठे तेनुं स्वरूप कहेठे:- मूल:- जह जह जिणिंद वयणं, सम्मं परिणमइ सुइ हिययाणं ॥ तहतह लोअ पवाहे, धम्मं पडिहाइ नड चरियं. ॥ ६६ ॥ दोहा:- जिम जिम जिनवच सुमनने, प्रगटे सम्यक् प्रकार ॥ तिम तिम लोक प्रवाहमें, धर्म जाति नट चार ॥ ६६ ॥ व्याख्या:- जह जह-जे म जेम सुइ हिययाणं-निर्मल हृदयवंत पुरुषोने जिणिंदवयणं-जिनेंइनां वचन सम्मं-सम्यक् प्रकारे परिणमइ-परिणमे ठे एटले अत्यंत रुचेठे, तह तह-तेम तेम लोअपवाहे-लोक प्रवाहनेंविषे धम्मं-जे आपमतिनो धर्म ठे ते नडचरि यं-नट चरित एटले नटना खेजनी पठे तेने पडिहाइ-प्रतिजासेठे एटले देखाय ठे, तेवा पुरुषोने सम्यक्त्व आय. ॥ ६६ ॥

अवतरण:- पूर्व गाथामां जिनेंइ वचन आश्री कहुं; हवे तेनुंज दृढपणे क थन करेठे:- मूल:- जाण जिणिंदो निवसइ. सम्मं हिययम्मि सुइ नाणेणं ॥ ता ण तिणं व विरायइ, समिह्व धम्मो जणो सयलो ॥ ६७ ॥ दोहा:- शुइ ज्ञान कर जसु हिये, सम्यक वशो जिनेश ॥ तसु आगे तृण जिम दिपे, मिथ्या धर्मि अशेष ॥ ६७ ॥ व्याख्या:- जाण हिययम्मि-जेना हृदयनेविषे जिणिंदो-जिनेंइ तीर्थनाथ सम्मं-सम्यक् प्रकारे सुइ नाणेणं-निर्मल ज्ञाने करीने निवसइ-वसे ठे; ताण-तेने सम्मिह्व धम्मो-मिथ्या धर्म सहित एवा जे सयलो-सकल जणो-लोक ठे ते तिणंव-तृणोनी परे अकिंचित्कर एटले कांई हित बल करवा समर्थ नथी एवो ते मिथ्यात्वी लोक विरायइ-विराजे ठे, जासेठे एटले देखायठे. ॥ ६७ ॥

अवतरण:- पूर्व गाथामां जेना हृदयमां सम्यक् प्रकारे जिनेंइ देव वशेठे ते जिनधर्मथकी चलायमान थाय नही, एम देखाडयुं. हवे तेथी जे इतर ठे तेनुं स्वरूप कहेठे:- मूल:- लोअ पवाह समीरण, उदंम पर्यंम चंम लहरीए ॥ दढ सम्मत्त महाबल, रहिआ गुरुआविह्वंति ॥ ६८ ॥ दोहा:- लोक प्रवाह पवन उदंम, चंम प्रचंम लहरेय ॥ दढ समकित अति बलविना, गुरुआ पण हल्लेय ॥ ६८ ॥ व्याख्या:- लोअ पवाह समीरण-लोक प्रवाहरूप पवन, तेने उदंड-आगम विरुइ अठतां वचनरूप अति ऊनी एवी पर्यंम-प्रचंड दुःखदायक क्रोध

ના વચનરૂપ માહોમાંહે મહેલી શ્રેણી જે ચંદ્ર-રોડ અતિશય નયકારી એવી જ હરીએ-જહેરીયોએકરી પ્રેસ્યા ઠતાં એવા, વલી દઢસમ્મત મહાબલ રહિઆ-દઢ સમ્યક્ત્વરૂપ મહા બલેકરીને મોટા પરાક્રમે કરીને રહિતઠતા એવા ગુરુઆવિ-બાહ્ય ગુણેકરીને મોટા પણ તે હલ્લંતિ-હાલેહે એટલે મોલમ મોલા થાયહે. અમુક એમ કહેહે, અને અમુક એમ કહેહે તેમાં કોનું સ્વરૂં માનિયે ! આનું કે પહેજાનું ! શું કરિયે ! એવી રીતે મોલમ મોલા થાયહે પણ તત્ત્વ નિશ્ચે કરી શકતો નથી. ॥૬૫॥

અવતરણ:- પૂર્વ ગાથામાં લોક પ્રવાહરૂપ પવનની જહેગોએકરી જે પ્રેસ્યા હોયહે તે અજ્ઞાની હોયહે. એમ કહ્યું. હવે તેનું સ્વરૂપ કહેહે:- મૂલ:- જિણ મય જવ હીજાહે, જં ડુઃખં પાઠણંતિ અન્નાણી, નાણીણ સંનરિત્તા, નણ્ણ હિયયં યરહરડ ॥ ૬૫ ॥ દોહા:- જિનમતની નિંદા કરી, જો અજ્ઞાનિ ડુઃખ પાય ॥ તે સાંનરિ જ્ઞાની તણો, જય કરિ કંપે કાય ॥ ૬૫ ॥ વ્યાખ્યા:-જિણમય જવહીજાએ-સ્યા ઘાદની એક જવમાત્ર હીજનાએ કરી અન્નાણી-અજ્ઞાની જીવ જં ડુઃખં-જં ડુઃખપ્ર તે પાઠણંતિ-પામે હે, તે ડુઃખને સંનરિત્તા-સંનારીને અથવા નં સંનરિત્તા-તે ડુઃખ ને સમરીને નાણીણ-જ્ઞાનવાન પુરુષોનું નણ્ણ-નયેકરીને હિયયં-હૃદય યરહરડ-થર થર કંપાયમાન થાય હે; એટલે તે અજ્ઞાની જીવની ઊપર અનુકંપા આવે હે. અને પોતે પણ જિનમતની હીજના થકી ઘણુંજ બીહે હે એ જાય ॥ ૬૫ ॥

અવતરણ:- પૂર્વ ગાથામાં જિનમતની હીજના કસ્યાથી અજ્ઞાની જીવ જે ડુઃખને પામે હે, તે ડુઃખને યાદ કરીને જ્ઞાની પુરુષનું હૃદય નયે કરી થર થર કંપે હે એમ કહ્યું, પણ તે જ્ઞાનીજીવ અજ્ઞાનીના દોષને જોતા નથી તે કહે હે:-મૂલ:-રે જીવ અનાણીણં, મિહ્હદિઠીણ નિયસિ કિં દોસે ॥ અપ્પાવિ કિં ન યાણેસિ, નય્યંડ કઠેણ સમ્મત્તં ॥ ૭૦ ॥ દોહા:- મિથ્યાદૃષ્ટિ અજ્ઞાનિનો, દોષ જુવે શું યોધ ॥ નહિ જાણે શું આપને, કષ્ટે સમકિત બોધ ॥ ૭૦ ॥ વ્યાખ્યા:-રે જીવ-હે જવ્ય જીવ, અન્નાણીણં મિહ્હદિઠીણં-અજ્ઞાની જે મિથ્યાદૃષ્ટિ હે તેડના દોસે-જિનમતની હીજનાદિક દોષને કિં-શું નિયસિ-તું દેખે હે; તું તાહરી અપ્પાવિ-આત્માને પણ કિં ન યાણેસિ-શું નથી જાણતો, જે અનેક વાર ડ્યય થકો જિનમત આશ્રીને જિનમતની હીજના કોધી તેથી મેં ઘણાં ડુઃખ પામ્યાં; એમ શું તું નથી જાણતો? અર્થાત્ તું જાણે હે; વલી નય્યંડ-વીતરાગના વચનથી જણાય હે; જે સમ્મત્તં-સમ્યક્ત્વ દર્શન તે કઠેણ-કષ્ટે કરી અનેકગમે ઉપદેશ દેવાથી પમાય અથવા જણાય હે; પણ સહેજે પમાય અથવા જણાય નહી. ॥ ૭૦ ॥

અવતરણ:- પૂર્વ ગાથામાં કષ્ટે કરીને સમ્યક્ત્વ જણાય છે એમ કહ્યું, ત્યારે શિષ્યે અશંકા કરી કે, ગોત્ર દેવતાદિક તથા પાસઢાદિકને પૂજતાં લોકવૃત્તિએ કરીને કોઈએક સ્વશી જાય તેમાં શું દોષ છે? ઇહા તો શુદ્ધ જિનધર્મની છે? એનો ઉત્તર કહેઢે:- મૂલ:- મિહ્ત માયરંતવિ, જે ઇહ વંઢંતિ સુદ્ધ જિણ ધમ્મં ॥ તેગ ઢાવિ જરેણં, શુતું ઇહંતિ સ્વીરાઈ ॥ ૭૧ ॥ દોહા:- આચરતા મિથ્યાત્વને, જે ચા હત જિન ધર્મ ॥ જ્વર પીડિત તે પય પિવા, વાંઢે વિકલ વિશર્મ ॥ ૭૧ ॥ વ્યાખ્યા:- મિહ્ત માયરંતવિ-કુદેવ, કુગુરુ, કુધર્મ સેવનરૂપ મિથ્યાત્વને આચરતાં અથવા સેવતાં લોકની વૃત્તિએ કરી કોઈએક દિવસે પણ જે-જે પુરુષ ઇહ-આ જગતને વિષે સુદ્ધ જિણધર્મ-નિર્મલ જિન ધર્મને વંઢંતિ-વાંઢે છે, તે પુરુષ જરેણં-જ્વરે કરી ને ઇટલે તાપે કરીને ઘઢાવિ-ગ્રસ્ત ઇટલે પીડાતા થકા પણ સ્વીરાઈ-હીરાદિક પ્રતે શુતું-સ્વાવાને ઇહંતિ-ઇહેઢે, ઇવા ન્યાય કરેઢે. ઇટલે જે મિથ્યાત્વપ્રતે સેવતો થકો જિનધર્મની ઇહા કરેઢે તે કરવું તેનું સર્વે જવ ડુઃસ્વને અર્થે છે. ॥ ૭૧ ॥

અવતરણ:- પૂર્વ ગાથામાં મિથ્યાત્વને આચરતો ઢતો પણ જે જિનધર્મ કરવાની ઇહા કરેઢે, એમ કહ્યું, હવે તેના દોષ દેઢાડતા ઢતાં દૃષ્ટાંત સહિત દાષ્ટાંત કહેઢે:- મૂલ:- જહ કેડ સુકુલ વઢુણો, સીલં મયલંતિ જિંતિ કુલ નામં ॥ મિહ્ત માયરંતવિ, વહંતિ તહ સુગુરુ કેરતં. ॥ ૭૨ ॥ દોહા:- જિમ કેઈક સુકુલ વધૂ, વ્રત હત જિયકુલ નામ ॥ આચરતા મિથ્યાત્વ તિમ, વહે સુગુરુ અનુગામ. ॥ ૭૨ ॥ વ્યાખ્યા:- જહ-જેમ કેઈ-કોઈએક સુકુલ વઢુણો-સારા કુલમાં ઉત્પન્ન થાણી સ્ત્રીઓ સીલં મયલંતિ- અંગ ઉપાંગ ગોપીને રાખવાં, પર પુરુષોની સાથે વાતો ન કરવી, અતિ ડઙ્ગટ વેષ ન પહેરવો, નીચી દૃષ્ટિ કરી ચાલવું, કામવિકારની કથા ન કરવી, ઘરને બારણે કુજા ન રહેવું, બારી ગોસલોની બાહર મુઢ કઢાડીને ન જોવું, લાજ તથા શરમને મૂકીને વાતનો વિસ્તાર ન કરવો. આલસ ન મોડવું, જાણી જોઈને બગાસાં ન નાખવાં, કડકડાં ન કઢાડવાં, પર પુરુષને પ્રેમ સહિત ન જોવું, કાર્યવિના કોઈ સગાવાલાને ઘેર પણ ન જાવું, ઇત્યાદિક શીલ આચારને મલીન કરતી ઢતી જિંતિકુલનામં-સેનાપતિ, ગાથાપતિ શ્રેષ્ઠી ઇત્યાદિ મોટાના કુલનું નામ લેતી ઇટલે અમે મોટા કુલની ઢેઇ, એમ કહેતી મોટા કુલને કલંકિત કરેઢે તહ-તેમ મિહ્ત માયરંતવિ-કુદેવ તથા કુગુરુસેવા, અને ઉત્સૂત્રપ્રરૂપણાદિક મિથ્યાત્વને આચરતાં ઢતાં પણ નામસાધુ અને નામશ્રાવક તે સુગુરુ કેરતં-સૌધર્મા સ્વામી પ્રમુખ સુગુરુના કેડવાપણાપ્રતે વહંતિ- વહેઢે ઇટલે ધારણ

કરેઢે. અર્થાત્ પોતે ડત્સૂત્રી અનાચારી ઢતાં સંવિઢ્ઢ ગીતાર્થ સુગુરુના કેડવાપણાને ધારેઢે તે ડલડું આચારવંત ગુરુને ડત્સૂત્રી અનાચારી લોકમાંહે પ્રસિઢ્ઢ કરેઢે પણ તે બાપઢાને અઢ્ઢાનને વસે સ્વબર પડતી નથી. ॥ ૭૨ ॥

અવતરણ:-- પૂર્વ ગાથામાં મિથ્યાત્વનું આચરણ કરતાં ઘણા ઢોષ લાગેઢે એમ કહ્યું, હવે ડત્સૂત્રવિષે વાત કહેઢે:-- મૂલ:-- ડસુત્ત માયરંતવિ, ડવંતિ અપ્પં સુ સાવ ગત્તમ્મિ ॥ તેરુદ્ધરોગ્ઢ્ઢવિ, તુલંતિ સરિસં ધનઢ્ઢેહિં ॥ ૭૩ ॥ ઢોહા:-- આચ રતા ડત્સૂત્ર જે, માને આપસુસઢ્ઢ ॥ રોંઢ્ઢ ઢરિંઢે ઢુ:સિ તે, તુલે સાથ સુધનઢ્ઢ ॥ ૭૩ ॥ વ્યાખ્યા:-- ડસુત્ત માયરંતવિ--અવિધિએ જિનપૂજા સામાયક પઢિકમણાદિક ડત્સૂત્ર પ્રતે આચરતાં ઢતાં પણ એટલે સેવતાં થકા અને જે સુસાવગત્તમ્મિ--સુશ્રાવકપણા નેવિષે અપ્પં--પોતાને ડવંતિ--સ્થાપેઢે તે--તે પુરુષ શું કરેઢે ! રુદ્ધરોગ્ઢ્ઢવિ--રોંઢ્ઢ રોરેકરી એટલે અતિશય ઢારિંઢે કરી ગ્રસ્તઢતા પણ એટલે પીઢ્યા થકા અને ઘણેઢેહિ સરિસં--ધનાઢ્ઢયની સાથે એટલે મઢ્ઢાધનવાનની સાથે તુલંતિ- તુલના કરે ઢે, એટલે પોતે ઢારીંઢી ઢતાં ધનાઢ્ઢયનીસાથે વગેબરીપણું કરેઢે. ॥ ૭૩ ॥

અવતરણ:-- પૂર્વ ગાથામાં ડત્સૂત્ર બોલે તે મૂઢ કહેવાય એમ કહ્યું, હવે જે મૂઢ હોય તે ન્યાય જાણે નહી તે કહેઢે:-- મૂલ:-- કિવિ કુલ કમમ્મિરત્તો, કિવિ રત્તા સુઢ્ઢ જિણવર મયમ્મિ ॥ ઇય અંતરંમ્મિ પિઢ્ઢહ, મૂઢા નાયં ન જાણંતિ ॥ ૭૪ ॥ ઢોહા:-- કેંઢ્ઢ કુલાચારે રતા, કેંઢ્ઢ રત જિન મતમાંહિ ॥ જુઓ ઢ્રાત ઇતિ અંતરે, લસે ન્યાય સઠ નાહિ ॥ ૭૪ ॥ વ્યાખ્યા:-- કિવિ--કેટલાએક પુ રુષ ઢે તે કુલકમ્મમિ--કુલ કર્મનેવિષે એટલે સત્ય અસત્ય વિચાર રહિત. અ વિધિ મલ કલંક સહિત, લોક પ્રવાહનેવિષે રત્તા--રક્ત ઢે એટલે આસક્ત ઢે, અને કિવિ--કેટલાએક પુરુષો ઢે તે સુઢ્ઢ જિણવરમયમ્મિ--નિર્મલ અવિધિ મલ કલંકરહિત અનેકાંત સ્યાઢ્ઢાઢ્ઢ જિનવર મતનેવિષે રત્તા--રક્ત ઢે એટલે સાવધાન ઢે; ઇય--એ પ્રકારે અંતરમ્મિ--પુરુષોમાં પ્રગટ અંતર ઢતાં કુલક્રમ મિથ્યાત્વનેવિષે જે રક્ત તે અવિવેકી, અને સુઢ્ઢ જિનમતનેવિષે જે રક્ત તે વિવેકી, એ પ્રકારે પુરુષો માં પ્રગટ અંતર ઢે તે મૂઢા--મૂઢ ઢ્ઢાન વિકલ પ્રાણી નાયં--ન્યાયને નયાણંતિ-- નથી જાણતા એટલે કુલક્રમ ઢે તે સંસારનો હેતુ ઢે, સુઢ્ઢ જિનેંઢ્ઢમત ઢે તે મોહ નો હેતુ ઢે. એ સ્વરે સ્વરો જે ન્યાય તેને નથી જાણતા. પિઢ્ઢ--હે શ્રોતાઓ તમે જુઓ એ કેટલી આશ્ચર્યની વાત ઢે ! ॥ ૭૪ ॥

અવતરણ:-- પૂર્વ ગાથામાં કહ્યો જે ન્યાય ને વિપરીતપણે જાણીને કોઈ એક

જીવ મિથ્યા દૃષ્ટિ પાશંમીડનો સંગમાત્ર મૂકે પણ તેણે કહેલો ધર્મ મૂકી દિયે નહી તે અયુક્તપણું છે એમ કહે છે:- મૂલ:- સંગોવિ જાણ અહિં, તેસિં ધમ્માહ જે પકુવંતિ ॥ મુત્તૂણ ચોર સંગ, કરંતિ તે ચોરિયં પાવા ॥ ૭૫ ॥ દોહા:- અહિ તકારિ જસુ સંગ પણ, જે તસુ ધર્મ કરેય ॥ ચોર સંગ તજિ ચોરિને, કરૈ પાપિ ન ર તેય ॥ ૭૫ ॥ વ્યાખ્યા:- જાણ-જે મિથ્યાદૃષ્ટિ પાશંમીડનો સંગોવિ-સંગપણ અહિઓ-અહિતકારી છે, જન્મ જરા મરણાદિક દુઃખને દેવા વાળો છે; તેસિં-તે મિથ્યાદૃષ્ટિ પાશંમી લોકોનું કથન કરેલું આપેલું જે ધમ્માહ-પાપ નવમી ચામુંડા કાલિકાદિક પૂજના પ્રમુખ ધર્મ તેને જે- જે પુરુષ પકુવંતિ-અતિશય કરીને કરે છે તે પાવા-પાપી જુઓ શું ન્યાય કરે છે! ચોરસંગ-ચોરના સંગને મુત્તૂણ-મૂકીને ઇટલે સૂઝી આરોપણ, કાન નાશિકાદિક ઘેદન જેમાં કાંઈક સંશય હતો તે ચોર નો સંગ મૂકીને તેના સંગથી સંતોષ ન પામીને પાપ મતિ તે ચોરીયં-ચોરી પણા પ્રતે કરંતિ- કરે છે; એનો જાવ-જેમાં શૂઝી દેવાનો અથવા કાન નાશિકાદિક ઘેદન કરવાનો કાંઈ પણ સંશય નથી એવી જે ચોરી તેને કરે છે જુવો એ કેટલો અજ્ઞાન છે.

અવતરણ:-પૂર્વ ગાથામાં મિથ્યાત્વીના ધર્મની સ્થાપના કરે તે પાપી કહેવાય એમ કહ્યું હવે તેજ વાત વિશેષે કરી કહે છે:- મૂલ:- જહ પસુમહિસ લસ્કા, પવં હોમંતિ પાવ નવમીએ ॥ પૂઅંતિ તંપિ સઢ્ઢા, હા હીજા વીયરાયસ્સ ॥ ૭૬ ॥ દોહા:- પાતક નવમી પર્વમેં, પસુ મરતા જસુ પાસ ॥ તેને પૂજિત શ્રાદ્ધ જન, હા જિન હેજા હાસ ॥ ૭૬ ॥ વ્યાખ્યા:- જહ-જે સ્થાનકનેવિષે તથા જે ચામુંડા કાલિકા જ્વાલા પ્રમુખની આગલ પાપ નવમીએ પવં-પાપ નવમી શુક્લ આસુ ચૈત્ર સંબંધી નવમી તિથી પ્રમુખ જે પર્વ તેનેવિષે પસુમહિસ લસ્કા લાસો ગમે પણ ઠા ગ બોકડા મહીસ પામા ઉપલક્ષણથી મનુષ્ય સૂકરાદિક હોમંતિ-હોમાયા જાય છે, મરાયા જાય છે, રુધિરના કર્દમ થાય છે. તંપિ-તે ચામુંડાદિક દેવીઓપ્રતે સઢ્ઢા-કુલ ક્રમથી ચાલતું આવેલું ગ્રહણ કહ્યું છે જિનમત જેણે, તે શ્રાવક લોક પૂઅંતિ-પૂજે છે, હાથ જોડે છે, મસ્તક નમાવે છે, નૈવેદ્યાદિક ચડાવે છે, જે શ્રાવક ના મ ધરાવીને એમ કરે છે તે હા-હિતિ સ્વેદે કરી વીયરાયસ્સ-વીતરાગ દેવની હીજા-હીજના ઇટલે નિંદા કરે અથવા કરાવે છે; મિથ્યાત્વી લોક એમ બોલે છે જે લગારેક રુધિર થકી પણ જે મરે, એક કીડાના મરવાથી બીહે, એવા શ્રાવક લોકો આવી આવીને અમારી ચામુંડા દેવીને પૂજે છે માટે જૈનના દેવથકી અમારી ચામુંડાદિ

ક દેવીઓ અધિક છે ; ઇત્યાદિક હીજના વચન મિથ્યાત્વી લોક બોલે છે ; તેના ક રાવવા વાલા તે શ્રાવકો જાણવા ॥ ૭૬ ॥

અવતરણ:- પૂર્વ ગાથામાં હીજનાવિષે કહ્યું ; હીજના છે તે મિથ્યાત્વ છે ; હવે જે મિથ્યાત્વનું આરોપણ કરે છે, તેણે શું કહ્યું તે કહે છે:- મૂલ:- જો ગિહ કુટુંબ સામી, સંતો મિહત્ત રોવણ કુણ્ડ ॥ તેણ સયલોવિ વંસો, પસ્કિતો જવ સમુદ્ધમિ ॥ ૭૭ ॥ દોહા:- ગૃહકુટુંબ સ્વામી ઠતો, જે થાપે મિથ્યાત્વ ॥ નાચ્યો તેણે વંશ સબ, જવ સમુદ્ધમેં જ્ઞાત ॥ ૭૭ ॥ વ્યાખ્યા:- જો-જે ગિહ કુટુંબ સામી સંતો-ગૃહ એટલે નારી, કુટુંબ તે સ્વજનાદિક એતનો સ્વામી અથવા કપરી ઠતાં મિહત્ત રોવણ- મિથ્યાત્વનું આરોપણ એટલે સ્થાપન કુણ્ડ-કરે છે ; તેણ-તે પુરુષે શું કહ્યું ! સયલોવિ વંસો-સકલ વંસ પણ જવ સમુદ્ધમિ-સંસાર સમુદ્ધનેવિષે પસ્કિતો પ્રદેખ્યો એટલે નાચી દીધો. સિદ્ધાંતમાં શ્રાવકને મિથ્યાત્વનો ત્રિવિધ ત્રિવિધ ત્યાગ કરવાનું કહ્યું છે. એ હેતુ માટે ઘર કુટુંબનો સ્વામી ઠતાં જે શ્રાવક તે મિથ્યાત્વનું આરોપણ અથવા સ્થાપન કેમ કરે ! ઉપજઠ્ઠણથી કોઈના ઘેરમાં કેમ કરવાયે ! અપિતુ કરે પણ નહીં અને કોઈને કરવા પણ દિયે નહીં ॥ ૭૭ ॥

અવતરણ:- પૂર્વ ગાથામાં જે મિથ્યાત્વનું આરોપણ કરે તે પોતાને તથા સકલ વંશને જવ સમુદ્ધમાં નાચે છે એમ દેખાડ્યું, હવે જે મિથ્યાત્વને સેવે છે તેને સમ્યક્ત્વ હોતું નથી તે કહે છે:- મૂલ:- કુંડ ચઝહી નવમી, બારસ્સી પિંમ દાણ પમુહાઈ ॥ મિહત્ત જાવ ગાઈ, કુણંતિ તેસિં ન સમ્મતં ॥ ૭૮ ॥ દોહા:- બારસ નવમી જાંથ મૃત, પિંમ પ્રમુખ મિથ્યાત્વ ॥ જે નર સેવે તેહને, નહિ સમકિત અવદાત ॥ ૭૮ ॥ વ્યાખ્યા:- કુંડ ચઝહી- ગણેશ ચોથ, કરવા ચોથ, નવમી-શુક્લ ચૈત્ર આશોની પાપ નવમી બારસ્સી- વહુ બારસ, પિંમ દાણ પમુહાઈ- મુણ્જા પિત્રાદિકને જોજનનનું દેવું ઇત્યાદિક મિહત્ત જાવગાઈ- મિથ્યાત્વનો જાવ રહ્યો છે જેમાં, એવા જે જ્ઞાંકિક દેવગત તથા ગુરુગત મિથ્યાત્વ, અને લોકોત્તર દેવગત તથા ગુરુગત મિથ્યાત્વ, એમજ જ્ઞાંકિક પર્વગત મિથ્યાત્વ, તથા લોકોત્તર પર્વગત મિથ્યાત્વ જાણવાં તે મિથ્યાત્વને જે પુરુષ કુણંતિ-કરે છે એટલે સેવે છે. તેસિં- તે પુરુષોને ન સમ્મતં-સમ્યક્ત્વ અથવા જિનોક્ત તત્ત્વનું શ્રદ્ધાન નથી. ॥ ૭૮ ॥

અવતરણ:- પૂર્વ ગાથામાં જે મિથ્યાત્વને સેવે તેને સમ્યક્ત્વની પ્રાપ્તિ થાય નહીં એમ કહ્યું ; હવે તે મિથ્યાત્વનેવિષે પહેલા જે કુટુંબ તેને કોઈ એક ધીર પુરુષ કહાડેપણે તે સર્વના હિતને અર્થે દૃષ્ટાંતસહિત કહે છે:- મૂલ:- જહ અશ્કલંમિ શુ

त्तं, सगमं कट्वंति केवि धुरि धवला ॥ तह मिञ्जाउ कुटुंबं. इह विरला केवि कट्वं
ति ॥ ७९ ॥ दोहा:- जिम कादव खूतो शकट, काढै केइक धोरि ॥ तिम कुटुंब
मिथ्यात्वथी, काढै केइ सजोर ॥ ७९ ॥ व्याख्या:- जह- जेम केवि कटलाएक धु
रिधवला- प्रधान वृषन ठे ते अइकलम्मिखुत्तं- अति कादवमां खूतेलुं एवुं जे
शगमं- शकट एटले गाहुं तेने कट्वंति-कहाडेढे: तह- तेम इह- आ दूसम आ
रानेविषे केविविरला- कटलाएक विरला हलुकर्मी आसन्न सिद्धि कदाग्रह रहित
पुरुष ठे ते मिञ्जाओ- पूर्वोक्त मिथ्यात्वरूप कादवमांथी कडुबं- पोताना पुत्र क
लत्रादिक कुटुंब परिवारने कट्वंति-कहाडेढे, अने जिनजाषित धर्मनेविषे जोडेढे
पण सर्व प्राणी जोडवा समर्थ नथी. ॥ ७९ ॥

अवतरण:- पूर्व गाथामां मिथ्यात्वमां पडेला जे कुटुंब तेने कोई विरला पुरु
ष कहाडे पण बधा कहाडी शके नही एम कह्युं, पण जिनदेवने जोवाथकी सर्व
जीव सम्यक्त्व पामशे ते शंका निवारण करवाने वास्ते कहेढे:- मूल:- जह व
दलेण सूरं. महियल पयडंपि नेय पिहंति ॥ मिञ्जत्तस्स य उदए, तहेव न नियं
ति जिण देवं ॥ ८० ॥ दोहा:- जैसे महितज प्रगट नी. घन युत रवि न दि
खाय ॥ तैसे उदय मिथ्यात्वके, नहि दीसत जिनराय ॥ ८० ॥ व्याख्या:- महि
यल पयडंपि सूरं-घट पटादिक वस्तु देखाडवाथकी महीतल पृथ्वीमंजनेविषे प्र
गट एवो जे सूर्य, तेने पण जह-जेम वदलेण-वादलाए करीने एटले मेघ घटाए
करीने लोक नेयपिहंति-नथी देखता. तहेव-तेमज मिञ्जत्तस्सय उदए-पूर्वोक्त
मिथ्यात्वनो उदय थयो ठतां जिणदेवं-जिनदेव प्रत्ये लोक न नियंति-नथी देख
ता, च शब्दथी सुगुरु तथा सुधर्म प्रत्ये पण नथी देखता, जेम वादलाएकरीने सूर्य
नो बिंब देखाय नही, तेम मिथ्यात्वना उदयथी सुदेव सुगुरु देखाय नही वादल
खशी जाय त्यारे सूर्य देखायढे; तेम मिथ्यात्व टव्याथी जिनदर्शन थाय ठे. एटले त
त्वथकी जिनदेवनुं स्वरूप उलखाय ए जाव; पण बीजीरीते नही एम जाणवुं. ८०

अवतरण:- हवे मिथ्यात्वनो उदय थयाथी जीव मिथ्यात्वनेविषे आसक्त था
यढे, अने गुणी पुरुषनेविषे मञ्जर करे ठे, एवा जीव थायज नही तो सारुं ते
कहेढे:- मूल:- किं सोपि जणणि जाओ, जाणो जणणीइ किं गओ विद्धि ॥ ज
इ मिञ्जरओ जाओ, गुणेषु तह मञ्जरं वहइ ॥ ८१ ॥ दोहा:- किम ते जायो
जणनिये, जायो तो किं पुष्ट ॥ मिथ्या मगन थयो जदी, तिम गुण मञ्जरि डुष्ट ॥
॥ ८१ ॥ व्याख्या:- किं-शुं सो-ते अपिनिश्चे जणणिजाओ- माताए जन्म्यो,

જણણીઃ-જો માતા એ જાઓ-જન્મ્યો તો તે વિદિં-વૃદિને કિં-કેમ ગઓ-પામ્યો! એટલે તે પુષ્ટ કેમ થયો! એમ કેમ કહેવું પડ્યું! જહ-જો મિહરઓ-મિથ્યાત્વનેવિષે રત એટલે આસક્ત એહવો જાઓ-થયો વલી જો ગુણેસુ-સમ્યક્ જ્ઞાન દર્શન ચારિત્રાદિ ગુણે યુક્ત જે પુરુષ તેનેવિષે તહ-તથા સમુચ્ચય અર્થનેવિષે મહરં-મહર ઇર્ષા એટલે દેષજાવ પ્રત્યે વહઃ-વહેઠે, કરેઠે એટલા વાસ્તે હે શિષ્ય, કહેવું પડ્યું જે તે માતાએ કેમ જન્મ્યો! અને જો માતાએ જન્મ્યો તો કેમ તે વૃદિને પામ્યો! કેમકે પૂર્વોક્ત જે લોકિક લોકોત્તર મિથ્યાત્વ, તેનેવિષે પોતે પ્રવૃત્તિ કસ્યાથી પરને પ્રવૃત્તિ કરાવ્યાથી અને ગુણી પુરુષનેવિષે દેષબુદ્ધિ કસ્યાથી પ્રાપ્તિ અનંત જવત્રમણ ઠે. વલી કુપુત્રની માતા પણ પ્રાપ્તિ સારી હતી નથી, કદાચ કોઈ સારી હોય તો કુપુત્રને જોગે માતાને મલિનતા આવે માટે કુપુત્ર ન જન્મ્યો જસારું.

અવતરણ:- પૂર્વ ગાથાનો અર્થસાંજલીને કોઈ બોલ્યો કે, દેવ તથા દેવી પ્રમુખ આપણને કોઈ ઉપદ્રવ કરે નહીં માટે માનીએ ઠે. તે શંકા દૂર કરવાને કહેઠે:-
 મૂલ:- વેસાણ બંદિયાણય. માહણ ડુંબાણ જરકસિસ્કાણં ॥ નત્તાનરકછાણં, વિયાણં જંતિદૂરેણં ॥ ૮૧ ॥
 દોહા:- વેસ્યા બ્રાહ્મણ જાટ ડુવ, જહ્સિસ્ક ઇન કાય ॥
 જહ્ સ્થાન સ્વનગત ઠે, વિરતીથી અજગાય ॥ ૮૨ ॥
 વ્યાખ્યા:- વેસાણ-વેસ્યાનો બંદિયાણ-ચારણ જાટાદિક લોકોનો માહણ ડુંબાણ-બ્રાહ્મણ લોકોનો ડુંબોનો, જરક સિસ્કાણં-જહ્ અંતર દેવ શેષ ગણેશાદિકનો એટલે મિથ્યા દૃષ્ટિ દેવી દેવતાઓનો નત્તા-નક્ત અથવા સેવક ઠે તેજ તેઓનો નરકછાણં-નહ્ને માગવાનું સ્થાનક ઠે. એટલે વેસ્યા ચારણ જાટાદિક સરિસા જે મિથ્યાદૃષ્ટિ દેવ દેવીઓને માને અથવા પૂજેઠે તેઓનેજ તે આવીને નહેઠે અને ડુઃખ દિયેઠે, તે તેઓનીજ પાશેથી જહ્ માગેઠે પણ વિરયાણં-વિરતિ પુરુષોયકી દૂરેણ-દૂર જંતિ-જાયઠે. એટલે તે મિથ્યાદૃષ્ટિ દેવ દેવીના ત્યાગી ઠે; વંદન નમસ્કારાદિક આદર પણ કાંઈ કરતા નથી તેયકી તે દેવ દેવીઝ દૂર જાયઠે. ॥ ૮૨ ॥

અવતરણ:- પૂર્વ ગાથામાં વિરતિ પુરુષોયકી મિથ્યાદૃષ્ટિ દેવતા દૂર જાયઠે એમ કહ્યું, માટે વિરતિ પુરુષ શુદ્ધ માર્ગનેવિષે સુખે ચાલે તે કહેઠે:-
 મૂલ:- સુદે મગ્ગે જાયા, સુદેણ ગહ્મંતિ સુદ મગ્ગંમિ ॥ જે પુણ અમગ્ગ જાયા, મગ્ગે ગહ્મંતિ તં ચુચ્ચં. ॥ ૮૩ ॥
 દોહા:- સુખે સુદ મારગ ચલે, થયા સુદ મગ્ગ જેય ॥ જાત કુમાર્ગી માર્ગમેં, ચાલે અચરજ તેય ॥ ૮૪ ॥
 વ્યાખ્યા:- સુદે મગ્ગે જાયા-શુદ્ધ માર્ગનેવિષે ઉત્પન્ન થયા એટલે જે શુદ્ધ પરંપરાએ સાધુ શ્રાવકના કુલનેવિષે ઉત્પન્ન થયા તે

जीव सुद्ध मग्गम्मि-सम्यक् ज्ञान दर्शन चारित्र रूप निर्मल जे मोक्षमार्ग तेनेविषे सुहेण-सुखे सुखे गहंति-गमन करेते. एटले जायते, एमां कांई आश्चर्य नथी. पुण-वली जे-जे प्राणी अमग्ग जाया-कुमार्गनेविषे उत्पन्न थया ते एटले अन्य दर्शननेविषे तथा उत्सूत्र नाथी उन्मार्ग चालना जैनानास नन्हव पासडा ओस न्नादिकना कुलनेविषे उत्पन्न थया ते जीव सुगुरुना मुखनी वाणी सांजलीने मग्गे-मोक्षमार्गनेविषे गहंति-गमन करेते अथवा जायते. तं-ते चुय्यं-आश्चर्य ते ॥ ८३ ॥

अवतरण:- पूर्व गाथामां कह्यं जे कुमार्गनेविषे उत्पन्न थया ते मोक्षमार्ग चाले ते मोटो आश्चर्य ते. एवुं सांजलीने कोई कहेतेके एमां सुं आश्चर्य ते? ए आशंका दूर करवाने कहेते:- मूल:- मिहत्त सेवगाणं, विग्घसयाइंपि बिति नोपाया ॥ विग्घ लवंमि विपमिए, दढ धम्मणां पणञ्चंति ॥ ८४ ॥ दोहा:- मिथ्यात्वोके विघन सत, पण बोलत नहि डुट ॥ पडे विघन लव धर्मिके, तो नाचे अथ पुट ॥ ८४ ॥ व्याख्या:- मिहत्त सेवगाणं- मिथ्यात्वनुं सेवन करनार, एटले कुदेव कुगुरु मिथ्यादृष्टि देवी देवताना पूजनारने विग्घसयाइंपि-रोग सोग न थ कष्ट मरणादिक शेकडा गमे विघ्न थायते, पण ते शेकडा विघ्नोना समूह प्रत्ये पावा- जे पापी मिथ्यात्वी लोक ते ते नो-नथी बिति- बोलता अने दढधम्मा एं-दढ धर्मी पुरुषोने विग्घ लवंमि विपमिए- लवमात्र विघ्न पड्याथी पण एटले लगारेक खास श्वास ज्वरादिक थयाथी पण ते पापी मिथ्यादृष्टि लोक पणञ्चंति- अतिशय करी नाचे अथवा कूदेते; दढ धर्मी पुरुषोना अवर्णवाद बोलेते माटे जे कुमार्गनेविषे उत्पन्न थईने सुद्ध मार्गनेविषे चाले ते मोटो आश्चर्य जाणवो. केम के कुमार्गमां उत्पन्न थईने सुमार्ग चाले एवो संजव थतो नथी. ॥ ८४ ॥

अवतरण:- पूर्व गाथामां कह्यं के जे पापी लोक ते ते दढ धर्मी पुरुषोने लगारेक विघ्न पडे ते जोईने नाचेते; केमके, तेपोते उन्मार्गनेविषे उत्पन्न थया एवुं जाणता नथी ते कहेते:- मूल:- सम्मत्त संजुआणं, विग्घंपि दु होइ उहव सरिहं ॥ परमुहवंपि मिहत्त, त संजुअं अइ महाविग्घं. ॥ ८५ ॥ दोहा:- समदृष्टी के विघन पण, उहव सरिखो होय ॥ अति उहव मिथ्यात्व जुत, महा विघ्न नय जोय ॥ ८५ ॥ व्याख्या:- सम्मत्त संजुआणं-सम्यक्त्व सहित पुरुषोने विग्घंपि दु-मरणादिक विघ्न पण निश्चये करी उहव सरिहं-उत्सवना जेवुं होइ-थायते केमके सम्यक्त्ववान प्राणी आ लोकनेविषे सम संवेगादिक गुणेकरी सदानंदी होयते. ते मरीने पण प्रधान देवगतिने पामेते. माटे तेने मरणादिक विघ्नपण उत्सवतु

વ્યથે; અને જે મિહત્ત સંજુથ-મિથ્યાત્વ સંયુક્ત છે તે પરમુહવંપિ-પરમ ઉત્કૃષ્ટ ઉત્સવ ઠતાં પણ અહ મહાવિગ્ન-અતિ મહા વિગ્નનૂત છે. કેમકે મિથ્યાદૃષ્ટિ જીવ મહા મોહ મિથ્યાત્વ દવાનલને યોગે સંતપ્તાત્મા હોય છે માટે અહીં ડુઃખી થઈને મરીને ડુર્ગતિને વિષે જાય છે એવી રીતે પરલોકને વિષે પણ ડુઃખી થાય છે તે વાત ઉન્માર્ગીમાં જે ઉત્પન્ન થાય તે જાણતા નથી. ॥ ૮૫ ॥

અવતરણ:- પૂર્વ ગાથામાં કહ્યું કે, સમ્યક્ત્વવાન પ્રાણીને વિગ્ન પણ ઉત્સવના જેવો થાય છે, તે કેવી રીતે તે કહે છે:- મૂલ:- ઇંદોવિ તાણ પણમહ. હીજંતો નિયય રિદ્ધિ વિહારં ॥ મરણંતે વિ હુ પન્તે, સમ્મત્તં જે ન ઠહંતિ ॥ ૮૬ ॥ દોહા:- નિજ સંપતકું હીજતો, નમે ઇંદ પણ તાસ ॥ જે સમકિત ઠાંમે નહી, પહે મરણકી ત્રાસ ॥ ૮૬ ॥ વ્યાખ્યા:- હુ-નિશ્ચેકરી મરણંતેવિ પન્તે-મરણાંત સમય પ્રાપ્ત ઠતાં પણ એટલે કંઠગત પ્રાણ થયા ઠતાં પણ જે-જે પુરુષ સમ્મત્તં-જિનોક્ત તત્ત્વ શ્રદ્ધાન સમ્યક્ત્વને ન ઠહંતિ-નથી મૂકતા તાણ-તે પુરુષોને ઇંદોવિ-દેવેંદ પણ પણમહ-પ્રણામ કરે છે. તે શું કરતો થકો પ્રણામ કરે છે? નિયય રિદ્ધિવિહારં-નિજક સંબંધી એટલે પોતા સંબંધી રૂદ્ધિ સમૃદ્ધિનો જે વિસ્તાર તેને હીજંતો-હીજના કરતો થકો એટલે તૃણ તુલ્ય માનતો થકો પ્રણામ કરે છે. ॥ ૮૬ ॥

અવતરણ:- પૂર્વ ગાથામાં કહ્યું કે, કંઠગત પ્રાણ ઠતાં પણ સમ્યક્ત્વનો ત્યાગ કરતા નથી એટલું દૃઢપણું હોવાનું કારણ શું છે તે કહે છે:- મૂલ:- ઠહંતિ નિયય જીયં, તિણંવ મુક્કહિણો ન ણ સમ્મં ॥ લપ્પહ પુણોવિ જીયં, સમ્મત્તં હારિયં કત્તો ॥ ૮૭ ॥ દોહા:- મોક્કાર્થી તૃણ જિમ તજે, નિજ જીવિત ત સમત્ત ॥ જીવિત વલિ પણ પામિયે, હથું ન સમકિત કત્ત ॥ ૮૭ ॥ વ્યાખ્યા:- મુક્કહિણો-જે મોક્કનો અર્થી છે તે, નિયય જીયં-પોતાના જીવિતને એટલે આયુ તથા પ્રાણ ને તિણંવ-તૃણની પઠે ઠહંતિ-ઠાંમે છે અથવા ત્યાગી દિયે છે. ણ-પુનઃ એટલે વલિ સમ્મં-સમ્યક્ત્વને ન-નથી મૂકતા. શું જાણીને નથી મૂકતા? જીયં-જીવિત છે તે તો પુણોવિ-વલ્લી પણ લપ્પહ-પ્રાપ્ત થશે; કેમકે, 'જ્યા સુધી મોક્ક નથી' ત્યાં સુધી જીવિત તો જન્મ જન્મને વિષે છે, પણ સમ્મત્તં હારિયં-સમ્યક્ત્વ રત્ન હારેલું કત્તો-ક્યાંથી પ્રાપ્ત થાય કેમકે સમ્યક્ત્વ રત્ન હારેલું ફરીને પ્રાપ્ત થવું અતિ ડુર્લભ છે. એમ શ્રીવીતરાગે કહ્યું છે. માટે પોતાના જીવિતનો ત્યાગ કરે છે પણ મોક્કનો અર્થી સમ્યક્ત્વનો ત્યાગ કરતો નથી. ॥ ૮૭ ॥

અવતરણ:- પૂર્વ ગાથામાં સમ્યક્ત્વ હારેલું ફરી પ્રાપ્ત થવું ડુર્લભ કહ્યું તે તો

ઠીક પણ તે સમ્યક્ત્વ વડે કરીને શું ધનવાન નહીં થાય! ૧ શંકા દૂર કરવાને કહેઠે:- મૂલ:- ગયવિહવાવિ સવિહવા, સહિયા સમ્મત રયણ ગણ ॥ સમ્મત રયણ રહિયા, સંતેવિધણે દરિદ્રિ ॥ ૫૬ ॥ દોહા:- વિનવ રહિત પણ વિનવ જુત, સમકિત રત્ન સમેત ॥ સમકિત રહિત ઠતે ધને, દારિદ્રી વનપ્રેત ॥ ૫૭ ॥

વ્યાખ્યા:- સમ્મત રયણ ગણ:- સમ્યક્ત્વરૂપ રત્ન રાજ એટલે સમ્યક્ત્વરૂપ જે ચિંતામણિ રત્ન તેણે કરીને સહિયા સહિત જે પુરુષ તે ગયવિહવાવિ-ગતવિનવ થઈ જાય. ધન સંપદા રહિત થઈ જાય તો પણ સવિહવા-સહિત વિનવ કહિયે એટલે ધનસંપદા કરી સહિત કહિયે. કેમકે, સમ્યક્ત્વરૂપ ચિંતામણિ રત્ન જે જાવ લક્ષ્મી, તેની પાસે ધનધાન્યાદિ બાહ્ય લક્ષ્મી શા દિશાબમાં છે! કાંઈ પણ દિશાબમાં નથી. સમ્યક્ત્વ રત્ન મોક્ષ સુખનો દેનાર છે અને બાહ્ય લક્ષ્મી જેઠે તેતો સમ્યક્ત્વવિના પુરુષને નરકાદિકની દેનાર છે. માટે એમ કહ્યું, અને સમ્મત રયણ રહિયા-સમ્યક્ત્વ રત્ન રહિત જે પુરુષ છે એટલે જેની પાસે સમ્યક્ત્વરૂપ રત્ન નથી તે પુરુષ સંતેવિ ધણે-ધન ઠતાં પણ દરિદ્રી છે એટલે નિર્ધન છે. ॥ ૫૬ ॥

અવતરણ:- પૂર્વ ગાથામાં સમ્યક્ત્વનું વિશેષણું દેખાડ્યું માટેજ સમ્યક્ત્વ શુદ્ધિના અવસરે કોઈ ધનની કોટી આપે તોપણ સમ્યક્ત્વવાન શ્રાવક તે અવસરથી ચૂકે નહીં; તે કહેઠે:- મૂલ:- જિણ પૂજાણ પઢાવે, જડ કુવિ સઢાણ દેડ ધણ કોડિં ॥ મૂત્તૂણ તં અસારં, સારં વિરઅંતિ જિણ પૂજાં ॥ ૫૯ ॥ દોહા:- પૂજા અવસર શ્રાદ્ધકું, કોડ દિધે ધન કોડિ ॥ તે અસાર તજિ સાર જિન, પૂજા રચે નિ ચોડિ ॥ ૬૦ ॥

વ્યાખ્યા:- જિણ પૂજાણ પઢાવે- જિન પૂજા કરવાના પ્રસ્તાવે એટલે અવસરે સઢાણ- સમ્યક્ત્વવાન શ્રાવક લોકો નણિ જડ-જો કુવિ-કોઈ ઇંડ નરેંડ ધનવાન પુરુષ ધણ કોમિં-ધનની કોટીને દેડ- દિધે અથવા આપે તં-તે અસારં-અસાર અથિર ધનની કોટીને મૂત્તૂણ-મૂકીને સારં-સાર પ્રધાન એવી જે જિણ પૂજાં-જિનરાજની પૂજા તેને વિરઅંતિ-વિશેષ પણે વિધિ પૂર્વક રચે એટલે કરે. ॥ ૫૯ ॥

અવતરણ:- પૂર્વ ગાથામાં જિન પૂજા જેઠે તે સાર છે એમ કહ્યું; પણ વિધિ પૂર્વક જિનપૂજા સાર જાણવી. અહીં શિષ્ય આશંકા કરેઠે કે, અવિધિએ કેમ સાર નહીં? તે શંકા દૂર કરવાને કહેઠે:- મૂલ:- તિહયરાણં પૂજા, સમ્મત ગુણાણ કારિણી નણિયા ॥ સાવિય મિહત્તયરી, જિણ સમયે દેસિયા પૂજા ॥ ૬૦ ॥

દોહા:- દર્શનાદિ ગુણ કારિણી, કહિ જિનવર પૂજાય ॥ વલિ મિથ્યાત્વ કરી કહી, સા પૂજા જિનરાય ॥ ૬૦ ॥

વ્યાખ્યા:- તિહયરાણં-તીર્થંકર એટલે અરિહંતો

ની પૂજા-જન પુષ્પ ચંદન ધૂપ દીપાદિરૂપ વિધિપૂર્વક પૂજા તે સમ્મત ગુણાણ-
સમ્યક્ત્વ જ્ઞાનાદિક ગુણનાં. કારિણી- કરવા વાત્રી તથા સમ્યક્ત્વ જ્ઞાનાદિક ગુ
ણ પ્રગટ કરવાને કારણજૂત જણિયા-જિનાગમમાં કહી છે. સાવિય- વલી તેપ
ણ પૂજા- તીર્થકરની પુષ્પ ચંદનાદિરૂપ અવિધિ પૂર્વક પૂજા તે મિહત્તયરિ-મિ
થ્યાત્વની કરનારી જિણ સમયે-જિન આગમનેવિષે દેસિયા-દેશવાની છે. એમ જા
ણીને અહો નહ, તીર્થકરની વિધિપૂર્વકજ પૂજા કરવી શ્રેય છે. ॥ ૯૦ ॥

અવતરણ:-પૂર્વ ગાથામાં જે તત્વને જાણનાર હોય છે તે વિધિપૂર્વક જિનપૂજા ક
રે એમ દેશ્વામયું; પણ એવી રીતે તત્વને જાણનાર કોણ હોય છે તે કહે છે:-
મૂલ:- જં જં જિણ આણા, તં ચિય મન્નં ન મન્નં એ સં ॥ જાણં લોચપવા
હે, ન હુ તસં સો અ તત્તવિક ॥ ૯૧ ॥ દોહા:- જો જો જિન આજ્ઞા સહિત,
તેહિજ માને જોય ॥ શેપ ન માને તત્વ નહ, લોકિકે વિદુ સોય ॥ ૯૧ ॥ વ્યા
ખ્યા:- જં જં જિણ આણા-જે જે વચન જિન આજ્ઞા કરીને છે, તં ચિય-તે વચ
નનેજ મન્નં-જે પુરુષ માને છે એ સં-તે ટાલી શેપ જિન આજ્ઞા વિરુદ્ધ જે વચન
તેને ન મન્નં- નથી માનતા વલી જે હુ-નિશ્ચે લોચપવાહે- જોક પ્રવાહનેવિષે
તત્તં-તત્વ મોક્ષ સાધનરૂપ સાર પદાર્થ કોઈ પણ ન-નથી. જાણં-જાણતા. સો-
તે પુરુષ તત્તવિક-તત્વજ્ઞાની જાણવો. પણ એથી બીજો કોઈ તત્વનો જાણનથી ॥ ૯૧ ॥

અવતરણ:- પૂર્વ ગાથામાં કહ્યાં જે અર્થ, તે પ્રગટ કરવાને અર્થે ઉપનય સ
હિત નિગમન કરતાં ઠતાં એટલે સમાપ્તિ કરતાં ઠતાં કહે છે:- મૂલ:- જિણ આ
ણા ધમ્મો, આણા રહિઆણ ફુડં અહમુત્તિ ॥ ૯૨ ॥ મુણિ કણય તત્તં, જિણ આ
ણા કુણહુ ધમ્મં ॥ ૯૨ ॥ દોહા:- આણા રહિત અધર્મ કુટ, ધર્મ જિનાજ્ઞા
તાર ॥ એહ તત્વ જાણી કરો, ધર્મ જિનાજ્ઞા સાર ॥ ૯૨ ॥ વ્યાખ્યા:- જિણ આ
ણા- જિન આજ્ઞા કરીને ધમ્મો- ક્રમા દયાદિકરૂપ ધર્મ છે; આણા રહિઆણ-
જિણ આજ્ઞા કરી રહિત જે પુરુષ, તેને ફુડં- પ્રગટપણે અહમુત્તિ- હિંસાજૂઠ પ્રકો
પાદિરૂપ અધર્મ પાપ વ્યાપાર છે; ઇતિ- પદ સમાપ્તિને અર્થે, ૯૨- એ પ્રકારે તત્તં-
તત્વને એટલે ધર્મના સ્વરૂપ અને અધર્મના સ્વરૂપ એટલે ધર્મ અધર્મ બંનેના સ્વરૂપ
પ્રતે મુણિકણ- જાણીને હે નહ, જિણ આણા- જિન આજ્ઞા કરીને સહિત
ધમ્મં- ક્રમા દયાદિકરૂપ ધર્મ પ્રત્યે કુણહુ- તમે કરો. ॥ ૯૨ ॥

અવતરણ:- પૂર્વ ગાથામાં જિન આજ્ઞાકરી ધર્મ કરવો એમ કહ્યું, હવે જે ત
ત્વજ્ઞાની સામગ્રી ઠતાં પણ તત્વને નથી સાંનજતા, નથી જાણવાનો ઉદ્યમ કરતા

તેને દોષ દેખાડતાં ઠતાં કહેહે:- મૂલ:- સાહીણે ગુરુ જોગે જે નહુ નિસુણંતિ
સુઠ ધમ્મહં ॥ તે હુઠ ધિઠ ચિત્તા, અહ સુદ્ધમા નવનય વિદૂળા ॥૯૩॥ દોહા:-
નવનય રહિત સુનટ તથા, હુઠ ધીઠ નર તેય ॥ ઠતે સુગુરુ સ્વાધીન જે. શુઠ
ધર્મ ન સુણેય ॥ ૯૩ ॥ વ્યાખ્યા:- સાહીણે-સ્વાધીન પણું ઠતાં ગુરુજોગે-શુઠ ધ
મોપદેશક ગુરુનો યોગ સમાગમ ઠતાં જે-જે પુરુષ સુઠ ધમ્મહં-શુઠ ધર્માર્થપ્રતે
ઘટલે વિષય કષાય મલરહિત સમ્યક્ જ્ઞાન ક્રિયારૂપ ધર્મ પરમાર્થને હુ-નિશ્ચે ન
નથી, નિસુણંતિ-સાંજલતા. તે-તે પુરુષ કેવાહે ? હુઠધિઠ ચિત્તા-હુઠ ધીઠ ચિત્તવા
લા જાણવા ઘટલે રાગદેષ મિથ્યાત્વ કદાચહ સહિત ચિત્ત તે હુઠ ચિત્ત કહિયે ;
અને વારંવાર કહિયે તોપણ કુચાલ ઠોડે નહી તે ધીઠપણું ; તે ધીઠપણાએ કરી
ને સહિત ચિત્ત હોય તે ધીઠચિત્ત કહિયે એવા ચિત્તવાલા અહ-અથવા તે કેવા
જાણવા ? નવનય વિદૂળા-સંસાર ત્રમણરૂપ સંગ્રામના નયથકી વિદૂળા-રહિત
એવા સુદ્ધા-સુનટ ઘટલે યોધા જાણવા ; ઘણું શું કહિયે ! દશ દૃષ્ટાંતે દોહેલું એવું
જે મનુષ્યપણું તે પામીને વલી સ્વાધીનપણું પામીને વલી તત્ત્વજ્ઞાન પ્રકાશિક સદગુ
રુનો યોગ પામીને શ્રીવીતરાગ નાશિત નિર્મલ ધર્માર્થને સાંજાલતા નથી અને જે સાંજ
લેહે તેની કપર હુઠનાવ કરેહે. માટેજ કહ્યું કે તે નવનય રહિત એવા સુનટ યોધાહે.

અવતરણ:- હવે ગુરુ ઉપદેશ સાંજાલ્યાથી શું ગુણ થાય છે તે કહેહે:- મૂલ:- સુ
ઠ કુલ ધમ્મ જાણિ, ગુણિણો ન રમંતિ લિંતિ જિણ દિસ્કં ॥ તત્તોવિ પરમ તત્તં
તેઝવિ ઝવયારઝ મુક્કં ॥ ૯૪ ॥ દોહા:- સુકુલ ધર્મ જાતી ગુણી, પર નર મે
લિય સમ્મ ॥ પહે વિસુઠ ચરણ પહે, ઉપકારે શિવ રમ્મ ॥ ૯૪ ॥ વ્યાખ્યા:-સુ
ઠ કુલ ધમ્મ જાણિ-નિર્મલ કુલ ધર્મ જાતિવંત. એવા પણ ગુણિણો-ધૈર્ય ; ગં
નીર્થ, ઔદાર્યાદિ ગુણે સહિત એવા પુરુષ હોય તે ગુરુ ઉપદેશ સાંજાલ્યાથી નરમં
તિ-વિષય કષાયમાં રમતા નથી. જિણદિસ્કં-જિન દીક્ષાપ્રત્યે ઘટલે સમ્યક્ત્વને
લિંતિ-ગ્રહણ કરે છે. તત્તોવિ-ત્યાર પછી પણ પરમતત્તં-પરમ તત્ત્વને ઘટલે જિ
નોક્ત ચારિત્ર ધર્મને ગ્રહણ કરે, તઝવિ-ત્યારપછી પણ ઝવયારઝો-ઉપચારથી ઘ
ટલે શુઠવિધિ ધર્મોપદેશ કહ્યાથી મુક્કં-મોક્ષને પામે છે. ॥ ૯૪ ॥

અવતરણ:- વલી સદગુરુનો ઉપદેશ સાંજાલ્યાથી નિશ્ચે નિર્વેદ થાય છે તે કહે
હે:- મૂલ:- વલ્લેમિ નારયાઝવિ, જેસિં હુસ્કાડ સંજરં તાણં ॥ નવાણ જણડ હરિ
હર, રિદિ સમિદીવિ ઝહોસં ॥ ૯૫ ॥ નીકા નારક જેહનો, હુલ સુણિ નવિ જ
ણ કેય ॥ હરિ હર કદિ સમૃદિ પણ, તનુ ઉત્કંટ જણેય ॥ ૯૫ ॥ વ્યાખ્યા:-

નારયાઓવિ-નારકી જીવોને પણ વન્નેમિ-હું વર્ણવું હું, એટલે વચ્ચાણું હું. કેમકે જેસિં- જે નારકી જીવોના ડુસ્કાઈ-અનેક પ્રકારનાં જે ડુઃખ, તેને સંજરંતાણું-સં જારનાર અથવા ચિંતન કરનાર એવા જે જવાણ- જવ્ય જીવ, તેના ડહોસં-રોમ કુપને હરિહર રિદ્ધિ સમિદ્ધિ વિ-વિષ્ણુ શંકરની રુદ્ધિ સમૂદ્ધિ છે તે પણ જણાઈ-ઉત્પન્ન કરે છે કેમકે, હરિહરાદિકની રુદ્ધિ સમૂદ્ધિ છે તે પણ નરકાદિક ડુઃખની હેતુ છે. માટે તે દેખીને જવ્ય જીવોનાં રોમાંચ કજા થાય છે. ॥ ૯૫ ॥

અવતરણ:- એમ બે ગાથાએ કરી સંવેગ નિર્વેદનો સ્વરૂપ કહ્યો હવે જે ગ્રંથોમાં એનું ઉપદેશ છે, એવા ઉપદેશ માલાદિક સિદ્ધાંત પ્રકરણ જે છે તેને સર્વ સાધુ શ્રાવક માને છે; અને કેટલા એક કદાચહી લોક માનતા નથી; તે બન્નેના બે ગાથાએ કરી સ્વરૂપ કહેઠે:-મૂલ:-સિરિ ધર્મદાસ ગણિણા, રડ્યં ઉવણ્ણ માલ સિદ્ધંતં ॥ સર્વેવિ સમણ સદ્ધા, મન્નંતિ પઢંતિ પાઢંતિ ॥ ૯૬ ॥ દોહા:-ધર્મદાસગણિ રચિત ઉપ, દેશ માલ સિદ્ધાંત ॥ શ્રમણ શ્રાદ્ધ માનૈસવો, પઠે પાઠવે સ્વાંત ॥ ૯૬ ॥ વ્યાખ્યા:-સિરિ ધર્મદાસ ગણિણા શ્રીધર્મદાસ- આચાર્યજીએ રડ્યં-રચ્યું છે. જે ઉપણ્ણમાલ સિદ્ધંત-ઉપદેશમાલા નામે સિદ્ધાંત પ્રકરણ તેને સર્વેવિસમણસદ્ધા-સર્વ શ્રમણ સુસાધુ શ્રાવ્ય સુશ્રાવક જે છે તેડ મન્નંતિ માને છે, પઢંતિ-પઢેઢે, અને પાઢંતિ-નણાવે છે. ॥ ૯૬ ॥

મૂલ:- તં ચેવ કેવિ અહમા, ઠલિયા અહમાણ મોહ જૂણ ॥ કિરિયાએ હી જંતા, હી હી ડુસ્કાઈ ન ગણંતિ ॥ ૯૭ ॥ દોહા:- માન મોહ જૂતે ઠલ્યા, અધમ કેડ કિરિયાય ॥ તેહ માલને હીજંતા, ન ગણે જવ ડુઃખ જાય ॥ ૯૭ ॥ વ્યાખ્યા અહ માણ મોહ જૂણ-અનિમાન મોહરૂપ જૂતડાયેં કરી ઠલિયા-ઠલાણેલા એટલે બેજાન થણેલા એવા અહમા-અધમ ઉત્સૂત્ર જાણી નીચ માણસ કેવિ-કેટલા એક ચેવ-નિશ્ચે કરીને તં- તે ઉપદેશમાલા પ્રકરણને કિરિયાએ-તપાદિ કષ્ટ ક્રિયા એ કરીને હીજંતા-હીજના કરે એટલે એહવા પ્રકરણમાં શું જ્ઞાન વૈરાગ્ય છે એમ નિંદા કરેઢે માટે ગ્રંથકર્તા કહેઢે કે હીહી-મોટી સ્વેદની વાત છે કે, ડુસ્કાઈ-નરકાદિક જે ડુઃખ છે તેને ન ગણંતિ-નથી ગણતા. એટલે શ્રી ધર્મદાસગણિ પ્રમુખ મહા પુરુષોના રચેલા જે પ્રકરણ તે સિદ્ધાંતરૂપ કહ્યાં છે, તેને જે નથી માનતા તે નરકાદિકના ડુઃખથી નથી બીહીતા. એમ જાણીને મનમાં એવું થાયઢે કે, તેઓની સી વલે યજે? ॥ ૯૭ ॥

અવતરણ:- પૂર્વ ગાથામાં કહ્યું કે, ઉપદેશમાલાદિક સિદ્ધાંતતુલ્ય પ્રકરણની હીજના કચ્છાથી ઘણું ડુઃખ થાયઢે, તે ડુઃખ કીયું? તે કહેઢે:- મૂલ:- ઇથરાણ

ઠકુરાણવિ, આણા જંગેણ હોઈ મરણ હું ॥ કિં પુણ તિલોટ; પદુમા, જિણિંદે
વાઈ દેવસ્સ ॥ ૯૬ ॥ દોહા:- એક મર લઘુ નૂપની, આણ જંગથી થાય ॥ સુંવ
લી ત્રિચુવન નૂપની, આણ હણે કહેવાય ॥ ૯૬ ॥ વ્યાખ્યા:- ઇચરાણ ઠકુરાણ
વિ-ઇતર બીજાપણ ઠકુર સામાન્ય રાજાઓની આણા જંગેણ-આજ્ઞાજંગ કહ્યાથી
મરણ હું-મરણાદિક ડુઃખ હોઈ-હોયઢે. તા તિલોયપદુણો-ત્રિલોકના પ્રભુ એટલે
સ્વામી એવા જિણિંદ દેવાદિદેવસ્સ-જિનેંડ દેવાધિદેવની આજ્ઞા જંગ કહ્યાથી અ
નંત જન્મ મરણ થાય તે ડુઃખનું કિંપુણ-શું વર્ણન કરિયે! અનંત ડુઃખ કહી શ
કાય નહી સંવિઙ્ગ ગીતાર્થની પરંપરાથી ચાલતો આવેલો જે અર્થ, તેને પ્રમાણ ન
કરવું એટલે માનવું નહી તે આજ્ઞા જંગ કહેવાયઢે. ॥ ૯૬ ॥

અવતરણ:-પૂર્વે ગાથામાં જિન આજ્ઞાનો જંગ કહ્યાથી અનંત ડુઃખ થાયઢે એમ કહ્યું,
પણ જેઓ દયા ધર્મનેવિષે ડયમવાન હોયઢે, તેઓને જિન આજ્ઞાએકરી સું થાયઢે
તે કહેઢે:- મૂલ:- જગ ગુરુ જિણસ્સ વયણં, સયલાણ જિણાણ હોઈ હિય કરણં ॥
તાતસ્સ વિરાહણયા, કહ્ધ ધમ્મો કહ્ધુ જીવદયા. ॥ ૯૭ ॥ દોહા:- જગહિતકર
જિનવર વચન, તે કારણ નવિલોય ॥ તાસ વિરાધે ધર્મે કિમ, જીવદયા કિમ
હોય. ॥ ૯૭ ॥ વ્યાખ્યા:- જગગુરુ જિણસ્સ-ત્રણ જગના ગુરુ એવા જે શ્રીજિનવ
ર, તેમનું-વયણં-વચન કહેવું ઢે? સયલાણ જિયાણ- એકેંડિયથી લઈને જાવત્
પંચેંડિય સકલ જીવોને હિય કરણં-હિત કરનાર એટલે કહ્યાણનું કરનાર હોઈ-ઢે.
તા-તે કારણમાટે તસ્સ-તે જિનવચનની વિરાહણયા-વિરાધના કહ્યાથી એટલે સ્વં
ડના કહ્યાથી નુ-ઇતિ વિતર્કે કહ્ધધમ્મો-ધર્મ તે ક્યાંથી! અને કહ્-ક્યાંથીણુ જીવ
દયા-નિજ પરજીવની અનુકંપા એટલે કરુણા અપિતુ કાંઈજ નથી; જિનવચનની
આરાધનાએકરીનેજ ચારિત્ર ધર્મે અને દયા પ્રમાણ ઢે, અન્યથા નથી. ॥ ૯૭ ॥

અવતરણ:- પૂર્વે ગાથામાં જિન આજ્ઞાની વિરાધના કહી, તે જિન આજ્ઞાનો
પ્રકાર દેશ્વામતાં કહેઢે:- મૂલ:- કિરિયાઈ ફમા મોવં, અહિયં સાહંતિ આગમ વિ
દૂણં ॥ સુદાણ રંજણં, સુદાણં હીલણદાણ ॥ ૧૦૦ ॥ દોહા:- સૂત્ર રહિત
દર્શી અધિક, ક્રિયા તણો મંમાણ ॥ રુચ્છુ રંજણ મુનિ હીલવા, ફિરે મૂઢગત ત્રાણ
॥ ૧૦૦ ॥ વ્યાખ્યા:- આગમ વિદૂણં-સિદ્ધાંતોક્ત વિધિયે કરીને રહિત અને
સિદ્ધાંતમાંહ નથી કહ્યો જે પ્રકાર તેણેકરીને સહિત. એટલે સિદ્ધાંતમાં પુષ્પ નૈ
વેદ્યાદિક પૂજા કરવી, કહી ઢે, તે ન કરવી એમ કહે; વલી જિનપૂજા સામાયક
પ્રતિક્રિયાદિક ધર્મ કર્તવ્ય વિધિ પૂર્વક કરવું એમ કહ્યું ઢે, તે જેમ તેમ કરવું;

વિધિ અવિધ પ્રમુખને જોવું નહીં એમ કહે; ઇત્યાદિક જે ઉત્સૂત્ર પ્રરૂપણા તે આ ગમ વિહીણ કહિયે, એવું કિરિયાઈં ફડાડોવં-બાહ્ય તપ નિયમ વ્રતાદિ ધર્મે અનુષ્ઠાનરૂપ ક્રિયાનો જે ફટાટોષ એટલે આમંબર તેને મુનિરાજથી અહિયં-અધિક સાહંતિ-સાધેતે એટલે કરેતે; જે નિન્દવાદિક લિંગિયા લોક છે તે. એમ કરેતે તે શા સારુ આમંબર કરેતે? મુદ્રાણ રંજણતં-મુગ્ધ લોક એટલે જિન ધર્મના અજાણ જોલા લોકોના ચિત્તને રંજન કરવાને અર્થે. તથા મુદ્રાણ હીણછાણ-શુદ્ધ પુરુષોની એટલે સિદ્ધાંત નાષિત અર્થના કથનાર પુરુષોની હીણના કરવાને અર્થે તે અજ્ઞાની મૂઢ સમ્યક જ્ઞાન રહિત ક્રિયાનો આમંબર અધિકતર દેશ્વાડેતે ॥૧૦૦॥

અવતરણ:-પૂર્વ ગાથામાં અશુદ્ધ ધર્મ દેશ્વાડવાવાલાને મૂઢ તથા અજ્ઞાની કહ્યું હવે જે શુદ્ધ ધર્મનું દાન કરેતે તે પુરુષો કેવા હોયતે તે કહેતે:- મૂલ:- જો દેશ્ સુદ્ધ ધર્મ, સો પરમપ્પા જયમ્મિ ન હુ અન્નો ॥ કિં કપ્પહુમ સરિસો, ઇયર તરુ હોશ્ કશ્યાવિ ॥ ૧૦૧ ॥ દોહા:- શુદ્ધ ધર્મકું જો દિણ, સો જિનરાજ ન ઓર ॥ સુરતરુ સમતરુ અન્ય ક્યા! હોય કહો કિણ ઠોર ॥ ૧૦૧ ॥ વ્યાખ્યા:- જો-જે સાધુ શ્રાવક સમ્યક્ દૃષ્ટિ કોશ્ સુદ્ધધર્મ-નિર્મલ કષાય મલ રહિત શ્રી વીતરાગ નાષિત ધર્મપ્રતે દેશ્- દિયે, સો- તે પરમપ્પા- પરમાત્મા છે એટલે તીર્થંકરતુલ્ય છે હુ- નિશ્ચય જયમ્મિ- જગતનેવિષે તેની તુલના કરનારો અન્નો- બીજો કોઈ નથી. એવાતમાં કોઈ વિતર્ક કરે તો તેને એમ કહિયે કે, કિં-શું કપ્પહુમસરિસો- કલ્પવૃક્ષના જેવો ઇયરતરુ-કોઈ બીજો વૃક્ષ કશ્યાવિ-કોઈ કાલે હોશ્-થાય! તે કહો. ત્યારે તે વિતર્ક કરનારો બોલ્યો કે કદાપિ ન થાય. માટે તમે કહ્યું તે સત્ય છે. ૧૦૧

અવતરણ:-પૂર્વ બે ગાથામાં અશુદ્ધ ધર્મ પ્રકાશકની ઉપેક્ષા અને શુદ્ધ ધર્મદાયક ની પ્રશંસા કરવાનું જે જણાવ્યું તે તો જે વસ્તુનો ગુણ દોષ જાણે તે કરે; કેમ કે, તે મધ્યસ્થ પુરુષ હોયતે પણ જે વસ્તુના ગુણ દોષથી અજાણ હોય તે મધ્યસ્થ પુરુષ માં ગણાય નહીં તે કહેતે:- મૂલ:-જે અમુણિઅ ગુણ દોષા, તે કહશ્ચ વુદ્ધાણ હંતિ મશ્શઙ્ગા ॥ અહ તેવિ હુ મશ્શઙ્ગા, તા વિસ અમિઆણ તુલ્લત્તં. ॥ ૧૦૨ ॥ દોહા:- જે ગુણ દોષ અજ્ઞાન તે, કિમ બુધમેં બુધ હોય ॥ અથવા તે બુધ હોય તો, સમ વિષ અમૂત દોય ॥ ૧૦૨ ॥ વ્યાખ્યા:- જે-જે પુરુષ અમુણિ અગુણદોષા-વસ્તુના ગુણ અને દોષ નથી જાણતા, તે-તે પુરુષ વુદ્ધાણ-બુધ એટલે પંડિત પુરુષોનેવિષે મશ્શઙ્ગા-મધ્યસ્થ રાગ દેશ્ રહિત સમચિત્તવાલા કહશ્ચ-કેમ હંતિ-થાય! એટલે જે વસ્તુના ગુણ તથા દોષને જાણતો નથી તે બુધ મધ્યસ્થ પુરુષને તુલ્ય કેમ ગણાય!

अपितु नहीज गणाय. अह- वली तेवि-तेनेपण दु-जो मअव-मअस्थ कहिये ; एटले वस्तुना अजाण जीवण जो समचित्तवाला होय ता- तो विसअमिआण- विष अने अमृत बनेने तुल्लत- तुल्यता आय. पण एमतो कोई प्रकारे आय नही. वस्तु धर्मेने जे जाणनारो होय तेनेज मअस्थ पंप्ति कहिये. अने वस्तु धर्मेनो जे अजाण होय तेने अमअस्थ पुरुष कहिये ए जावार्थ. ॥ १०२ ॥

अवतरण:- हवे गुणनो राग अने दोष त्याग पूर्वक उपदेशना मिसे करीने क हे ठे:- त्रण तत्व आराधवा योग्य ठे:- मूल:- मूलं जिणिंद देवो, तवषणं गुरु जणं महासयणं ॥ सेसं पावछाणं, परमप्पाणं च वळ्ळंमि ॥ १०३ ॥ दोहा:- मूल जिनेश्वर तवचन, गुरु जन गाढा सैन ॥ शेष पाप थानक तज्ज, निज पर नो दिन रैन ॥ १०३ ॥ व्याख्या:-मूलं-प्रथम जिणिंद देवो--जिनें देव बीजो तवष णं-ते जिनें देवसंबंधी वचन सिद्धांत बीजा महा सयणं-परम हितकारी माटे मोटा स्वजन एहेवा गुरुजणं-गुरुजन एटले ते जिनें देवना साधु मुनिराज ; ए त्रण तत्व सेववा योग्य ठे. सेसं- शेष बीजा परमप्पाणं च--पर संबंधी एटले अन्य दर्शनी संबंधी अने पोतासंबंधी एटले लोकोत्तर मिथ्यात्व संबंधी पावछाणं-जे पा प स्थानक ठे ते सर्वने वळ्ळंमि-हुं वज्जुं हुं एटले त्याग करुं हुं ॥ १०३ ॥

अवतरण:- कोई कहेजो के, एकनो अंगीकार करवो अने बीजानो त्याग कर वो ; एम कखाथी तमारामांज राग द्वेषनी प्राप्ति थजो ? ते शंका दूर करवाने कहे ठे:- मूल:- अम्हाण राग रोसं, कस्सुवरिं नडि इड गुरु विसए ॥ जिण आणरया गुरुणो, धम्मडं सेस वोसरिमो ॥ १०४ ॥ दोहा:- राग रोस किन ऊपर, नहि हमने ठे एक ॥ धर्म हेत जिन आण रत, ठे गुरु आर विवेक ॥ १०४ ॥ व्याख्या:- अह्वारे रागरोस-राग द्वेष कस्सुवरिं-कोईनी ऊपर नडि-नथी. गुरु विसए-गुरु संबंधी वार्त्ता, इड-एम ठे. जिण आणरया-जिनराजनी आझामां रत अथवा तत्पर एवा गुरुणो-गुरु धम्मडं-मोक्ष साधन जे धर्म तेने अर्थे अ मारे सेववा योग्य ठे. सेस- शेष एटले बीजा जे जिनराजनी आझाथी बाहिर ठे ते सर्वने वोसरिमो-अमे वोसराविए ठैए, एटले त्याग करीए ठैए. जे वीतराग नी आझामां होय तेने गुरु मानिये ठैये ; अने बीजाउनी ऊपर तो अमारे मअ स्थ जाव वत्तं ठे. माटे हे जड, कोईनी ऊपर अमे राग द्वेष करता नथी. ॥ १०४ ॥

अवतरण:- हवे गुरुनेविषे पण राग द्वेषनो अनाव होयजे तेज विशेष पणे कहेठे:- मूल:- नो अप्पणा पराया, गुरुणो कइयावि हुंति सुद्धाणं ॥ जिण वय

ણ રચણ મંદણ, મંદિય સઘેવિ તે સુગુરુ. ॥ ૧૦૫ ॥ દોહા:- નિજ પર ગુરુ ન કરે કદા, તત્વ જ્ઞાત ગત ગર્વ ॥ જૈન વચન મણિ મંદણે, મંદિત તે ગુરુ સર્વ ॥ ૧૦૫ ॥ વ્યાખ્યા:- અપ્પણા-એ આપણા ગહ્વના ગુરુણો- ગુરુ છે. માટે એમને જ વાંદવું અને એમની પાશેથી જ વ્યાખ્યાન સાંજલવું, તથા વ્રત પચ્ચસ્કાણ કરવા; અને પરાયા-એ પરગહ્વના ગુરુ છે માટે એને વાંદવું નહીં, એની પાશેથી વ્યાખ્યાન સાંજ લવું નહીં; વ્રત પચ્ચસ્કાણ કાંઈ ન કરવું; એવી ચાલ તે સુઘાણ-સમ્યક્દૃષ્ટિ શ્રાવક લોકોની કડયાવિ-કદાપિ નો-નહી. ઢુંતિ-હોય. કેમકે, જિણવચણ રચણ મંદણ મંદિય- જિન વચનરૂપ રત્નના મંદન એટલે આનૂષણે કરી જે મંદિત વિનૂષિત છે; તે સઘેવિ-તે સર્વેપણ સુગુરુ-રૂઢા ગુરુ છે; સમ્યક્દૃષ્ટિ શ્રાવક લોકોને વાંદવા પૂજવા યોગ્ય છે. અને જે જિનવચનથી ડપરાતા ચાલે છે તે વાંદવા પૂજવા યોગ્ય નથી.

અવતરણ:- સુગુરુનું જ શામાટે ગ્રહણ કરવું! એ શંકા દૂર કરવાને કહે છે:- મૂલ:- વલિ કિઝ્ઝામો સઙ્ગણ, જણસ્સ સુવિસુઘ પુત્રજુત્તસ્સ ॥ જસ્સ લહુ સંગ મેવિ, સુધમ્મ બુઘી સમુલ્લસણ ॥ ૧૦૬ ॥ દોહા:- શુઘ પુન્ય યુત સજન જન, તસુ જડ્યે બલિહાર ॥ જસુ લઘુ સંગમથી દુવે, ધર્મ બુદ્ધિ વિસ્તાર ॥ ૧૦૬ ॥ વ્યાખ્યા:- સુવિસુઘ પુત્ર જુત્તસ્સ-અતિ નિર્મલ શ્રુત ચારિત્ર ધર્મરૂપ પુન્ય, તેણે કરી સંયુક્ત એવા જે સઙ્ગણ જણસ્સ-પરમ હિતકારી હોવાથી સઙ્ગણ જન એટલે સાધુ જન તેની. વલિ કિઝ્ઝામો-વલી પૂજા તથા સેવા અમે કરિયે ટેયે; એટલે અમે તેની બલિહારીયે જૈયે ટેયે. જસ્સ-જેનો લહુસંગમેણવિ-લઘુ એટલે અલ્પમાત્ર સંગમ એટલે પરિચય કહ્યાથી પણ સુધમ્મ- જિનનાષિત ધર્મની બુદ્ધિ- વિચારણા સમુલ્લસણ- અતિ ઉલ્લાસ એટલે અતિ આનંદને અથવા અતિ વિસ્તારને પામે છે. એ કારણ માટે સુગુરુજ ગ્રહણ કરવા યોગ્ય છે. ॥ ૧૦૬ ॥

અવતરણ:- સાંપ્રત સુગુરુનું વર્ણન કરવાના અધિકારને વિષે સ્મૃતિના ઉપયોગ માં આવ્યા જે શ્રીજિનવલ્લજનસૂરીજી, તે સુગુરુ હોવાથી તેમની સ્તવના કરતાં કહે છે:- મૂલ:- અઙ્ગવિ ગુરુણો ગુણિણો, સુઘા દીસંતિ તડયડા કેવિ ॥ પહુ જિણ વલ્લહ સરિસો, પુણોવિ જિણવલ્લહો ચેવ ॥ ૧૦૭ ॥ દોહા:- કેડ આજ પિણ આ કરા, દીસે ગુણિ ગુરુ શુઘ ॥ પ્રહુ જિનવલ્લજન સારિસો, વલિ જિનવલ્લજન બુઘ ॥ ૧૦૭ ॥ વ્યાખ્યા:- અઙ્ગવિ- આજપણ એટલે ચાલતા સમયમાં પણ ગુણિણો- જ્ઞાનાદિ ગુણો કરીને ગુણવંત એવા સુઘા- દંતરહિત અથવા નિર્મલ ચિત્તવાલા એવા, તડયડા- આકરી તપ ક્રિયાના કરવાવાલા સુકા તથા હુસ્કા-એવા, કેવિ-કેટલાએક ગુરુણો-

गुरु एटले साधुजन दीसंती-देखीए ठैये, नजरे जोइये ठैये. उपलक्षणथी सांनली ये ठैये. पुणोव-वली पण पढुजिएवद्वह सरिसो--प्रभु जिनवद्वन सरखोतो जिए वद्वहोचेव- जिनवद्वनज संनलायठे; ने तेज कर्ण अचकुने दर्शनज थतुं होयनी!

अवतरण:-हवे जिनवद्वन सूरिना जेवा सर्वोत्कृष्ट पुरुषोनां वचनोथी पण के टलाएकने सम्यक्त्वनी प्राप्ति थती नथी, ते दृष्टांतसहित कहेठे:- मूल:- वयणे वि सुगुरु जिएवद्वहस्स केसिं न उद्वसइ सम्मं ॥ अह कह दिणमणि तेयं, उलु आणं हरइ अंधत्तं ॥ १०८ ॥ दोहा:- गुरु जिनवद्वन वचनथी, उलसै सम्मन जास ॥ दैर धूककी अंधता, कैसे जानु प्रकाश ॥ १०८ ॥ व्याख्या:- सुगुरुजिए वद्वहस्स- सुगुरु जिनवद्वनजीना वयणेवि- वचनो ठतां पण एटले उपदेश सां नलता ठतां पण केसिं- केटलाएक नारीकर्मा जीवोनुं सम्मं- सम्यक्त्व ज्ञान चहु न उद्वसइ- उद्वसने पामता नथी एटले ऊधडता नथी अह-अथ एटले एनी ऊपर दृष्टांत कहेठे:- दिणमणितेयं- सूर्यनुं तेज सर्वत्र प्रकाश करतुं ठतां उलु आणं- उलूक एटले धूवड पङ्कीनो अंधत्तं--अंधकार कह- केम एटले क्या प्रकारे हरइ- हरे एटले दूर करे; अपि तु नहीज करीशके. ॥ १०८ ॥

अवतरण:- वली जे श्रीजिनवद्वनसूरिनां वचनोथकी नवना स्वरूपने देखता ठतां सम्यक्त्वने अंगीकार करता नथी, तेवा पुरुषोना धिछपणाने धिक्कारता ठतां कहेठे:- मूल:- तिहुअण जणं मरंतं, दहूण निअंति जे न अप्पाणं ॥ विरमंति न पावाउं, धिद्धी धिछत्तणं ताणं ॥ १०९ ॥ दोहा:- मरता जग जन जोइने, जे न करै वस मन्न ॥ पापथकी विरमे नही, ते नर धीठ अधन्न. ॥ १०९ ॥ व्याख्या:- मरंतं-मरता एवा जे, तिहुअण जणं-- त्रण नवनना जन एटले लो कने दहूण-- देखीने जे- जे पुरुष अप्पाणं- पोतानी आत्माने न निअंति- नथी देखता, अने पावाओ--हिंसा तथा मृषादि पाप व्यापार थकी न विरमंति- विराम पामता नथी, एटले निवर्त्ततां नथी; ताणं- ते पुरुषोना धिछत्तणं-धीठ पणाने धिद्धी-धिक् धिक् होजो, एटले धिक्कार थाउ. ॥ १०९ ॥

अवतरण:- हवे तेनाज कुस्नेहपणाने कहेठे:- मूल:- सोएण कंदिकणं, कु ट्रेकणं सिरं च उअरं च ॥ अप्पं खिवंति नरए, तं पिहु धिद्धी कुनेहत्तं ॥ ११० ॥ दोहा:- शोक विलाप करी उदर, शिर कूटी उर देह ॥ नाखै नरके जीवने, धिग् धिग् ते डुनेह ॥ ११० ॥ व्याख्या:- सोएण-शोकेकरीने कंदिकण-आक्रंदन अ थवा विलाप कखाथी च-वली सिर-मस्तक उअरं-उदर एटले पेट च शब्दथी

ઠરુ એટલે ઠરાદિક પ્રતે કુટ્ટકણ-કૂટી પીટીને નરણ-નરકનેવિષે જે અપ્પ-આ
ત્માને સ્થિવંતિ-ઢેપેઢે એટલે નાચેઢે, હુ-જે કારણ માટે તેનું જે કુનેહત્ત-કુસ્નેહ
પણું ઢે, તંપિ-તેને પણ ધિ-ધી-ધિક્ ધિક્ હોજો એટલે ધિક્કાર યાઓ. ॥ ૧૧૦ ॥

અવતરણ:- હવે શોકાદિક કીધાયકી ઝલટો અતિ દોષ હોયઢે તેજ કહેઢે:-
મૂલ:- એમં પિઅમરણહં, અન્નં અપ્પાવિ સ્થિપ્પણ નરણ ॥ એમંચ માલપમણં,
અન્નં લગુડેણ સિરિઘાઠ ॥ ૧૧૧ ॥ દોહા:- પ્રિય મરણનું એક હુઃસ્વ, બીજું ન
રક મજાર ॥ ઇકતો પડવું માલથી, બીજો મંદ પ્રહાર ॥ ૧૧૧ ॥ વ્યાખ્યા:- એ
મં-એક પિઅમરણહં-પુત્ર કલત્રાદિક પ્રિયજન સ્વજન લોકોના મરવાનું હુઃસ્વ
અન્નં-બીજું નરણ-નરકનેવિષે અપ્પા-આત્મા વિસ્થિપ્પણ-વિઢેપિયે ઢે એટલે ના
સ્વીયે ઢે એ એ મોટો આશ્ચર્ય ઢે. અહીં દૃષ્ટાંતકહેઢે:- એમંચ-એક તો માલપડણં-
एकादि मालथकी पडवुं, અને અન્નં-બીજું લગુડેણ-લાકમીએ કરીને સિરિઘાઠ-
माथाऊपर घात करवो एटले જે પમયો તેનું માથું ફોમી નાચવું એ મોટો અન્યાય ઢે

અવતરણ:- એમ ક્યાંથી કરે? એવી આશંકા કરીને હમણા સુગુરુવાદિકનું હ
ર્લેનપણું પ્રગટકરતાં ઢતાં કહે ઢે:- મૂલ:- સંપડ દૂસમ કાલે, ધમ્મઢી સુગુરુ
સાવયા હલહા ॥ નામ ગુરુ નામસદ્ધા, સરાગદોસા બદ્ધ અઢી ॥ ૧૧૨ ॥ દોહા:-
ધર્માર્થી દૂષમ સમૈ, હલ્લન સાધુને શ્રાઢ ॥ નામ સાધુ શ્રાવક બદ્ધ, દગ રાગાદિ
સબાધ ॥ ૧૧૨ ॥ વ્યાખ્યા:- સંપડ-સાંપ્રત એટલે વર્તમાન કાલ દૂસમ કાલે-દૂ
સમ કાલનેવિષે ધમ્મઢી-શ્રીજિન નાષિત મોક્ષ પદ સાધક શુઢ વિધિ ધર્મેના
અર્થી અનિલાષી એવા, સુગુરુ સાવયા-સુગુરુ સુ સાધુને શ્રાવક સમણોપાસક હ
લહા-હલ્લન ઢે; અને સરાગ દોસા-રાગ ઢેપે કરીને સહિત એવા, નામ ગુરુ-સ
મ્યગ્ જ્ઞાનાદિ ગુણે કરીને રહિત કેવલ નામ માત્ર ગુરુ સાધુ, તથા નામ સદ્ધા-
નામમાત્ર શ્રાવક તેતો બહુ અઢી- ઘણા ઢે ॥ ૧૧૨ ॥

અવતરણ:-હવે સુગુરુ શ્રાવકપણાનો હેતુ કહે ઢે:- મૂલ:- કહિયંપિ શુઢ
ધમ્મં, કાહિવિ ધન્નાણ જણડ આણંદં ॥ મિહ્તત્તમોહિઆણં, હોડ રડ મિહ્ત
ધમ્મેસુ ॥ ૧૧૩ ॥ દોહા:- શુઢ ધર્મેની વાત પણ, ધનને રતિ ઉપજાય ॥ મિ
થ્યા મોહિત મૂઢને, મિથ્યાલે રતિ યાય ॥ ૧૧૩ ॥ વ્યાખ્યા:- કહિયંપિ-ક
હ્યો ઢે તોપણ શુઢ ધમ્મં-નિર્મલ વીતરાગ નાષિત ધર્મે એટલે વિસ્તાર સહિત ક
હેલો જે જિન ધર્મે તે કાહિવિધન્નાણ-કેટલાએક ધન્ય પુરુષોને પણ એટલે થો
માકજ ધન્ય પુન્યવંત પ્રાણીઢને આણંદ-આનંદ એટલે આત્મિક હર્ષ જણડ-ઉત્પ

न करेते ; केमके, धर्मरूप रत्ननो व्यापार करनारा थोडाज होय ते माटे ; अने मित्र
त मोहिआणं--मिथ्यात्वनेविषे मोहेला एटले मूर्खित थएला जे लोको तेउनी र
इ--रति एटले प्रीति मित्रधम्मसे-- मिथ्यात्व धर्मनेविषे होइ--होय ते ; ते अति घ
णा ते, माटे सुगुरु तथा सुश्रावकनुं दुर्जनपणुं जाणवुं ॥ ११३ ॥

अवतरणः-- हवे बीजुं आ कालनेविषे जे वत्तेते ते कहेते:- मूल:- इकंपि
महाडुस्कं, जिण वयण विकण सुद्धिययाणं ॥ जं मूढा पावाइं, धम्मं नणिज
ण सेवन्ति ॥ ११४ ॥ दोहा:- जिन मत जाण विमल हिये, तास एक गुरु डःख
॥ धर्म कहीने सेवतो, पापप्रते जो मुक्त ॥ ११४ ॥ व्याख्या:- सुद्धिययाणं-
जेनुं निर्मल चित्त ते, एटले सर्व जीवोनेविषे जेने अनुकंपा नाव वत्तेते एवा जे
जिणवयणविकण-जिनवचन एटले जिनआगमनेविषे विद्वान एटले अति कुशल
पुरुषोने आ कालमां इकंपि महाडुस्कं-एक मोटुं डःख होयते. जं-जे कारणमाटे
मूढा-मूर्ख अज्ञानी लोक जे ते पावाइं-जीव वधादिक पापप्रते धम्मंनणिज
ण-धर्म कहीने एटले देवगत्यादि पुण्य कहीने सेवन्ति-सेवेते, सेवीने ते बापडा
दुर्गतिमां पडशे ; ए एक मोटुं डःख ज्ञानी पुरुषोना चित्तमां वत्तेते. ॥ ११४ ॥

अवतरण:- त्यारे शुं वधाय मूढ पुरुषो ते, किंतु केटलाएक अमूढ पुरुषो
पण ते ते कहेते:- मूल:- थोवा महाणुजावा, जे जिणवयणे रमन्ति संविग्गा ॥
तत्तो नवजयजीया, सम्मं सत्तीइ पालन्ति ॥ ११५ ॥ दोहा:- महा जाग जिन व
चन रत, संवेगी नव जीत ॥ विरला जे समसक्ति, व्रत पाले श्रुत रीत ॥ ११५ ॥
व्याख्या:- जे-जे पुरुष जिणवयणे-जिन वचननेविषे रमन्ति-रमे ते, एटले तरु
ण सुखी नारी परिवारथी परिवर्धो पुरुष जेम किन्नर देवताना गीत सांजलवाने
विषे प्रेम करेते. तेम जे पुरुष जिन आगम सांजलवानेविषे अतिज प्रेम करेते; वली
जे संविग्गा--संविद्ध एटले मोक्षना अनिलाषी ते महाणुजावा-ते महानुजाव पराक्र
मवान पुरुष थोवा-थोडाते. तत्तो--ते पुरुषथी नवजयजीया-नरकादि चतुर्गति संसा
रना नयथकी बीना जे पुरुष एवा, वली सम्मं-जिनोक्त श्रद्धानरूप सम्यक्त्वप्रते सत्ती
इ-यथाशक्तिएकरी पालन्ति--पालता-आराधता एवां पुरुषअतिशयथोडाते. ॥ ११५ ॥

अवतरण:- पूर्व गाथाए करी सम्यक्त्वनुं दुर्जनपणुं देखाड्युं, हवे ते सम्य
क्त्वविना धर्मरुत्थ निष्फल ते, एम दृष्टांते करीने कहे ते:- मूल:- सवंगं पि दु स
गमं, जह न चलइ इक बडहिला रहियं ॥ तह धम्म फडामोवं, न चलइ सम्मत्त
परिहीणं ॥ ११६ ॥ दोहा:- इक धुर विण सर्वांग पण, शकट जेम न चलंत ॥

तेम धर्म मंमाण सब, विन समकित न फलंत ॥ ११६ ॥ व्याख्या:- इक बड हिला रहियं-गामानां पइडां रोकवानी खीलीए करी रहित एवुं, सबंगं सगडं-स वींग शकट ठतां पण एटले बीजां सर्व अंगेकर। सहित गामुं ठतां पण जह-जे म दु-निश्चे नचलइ-नथी चालतुं तह-तेम. सम्मत्त परिहीणं-सम्यक्त्व रहित ए हेवुं जे धम्मफलामोवं-दान दया शील तपादिक धर्मनो फटाटोप एटले जे आमंवर ते न चलइ-नथी चालतो, एटले अव्याबाध अक्षय मोक्ष फल नथी आपतो, उलटुं विशेषतर दुखनुं कारण थाय ठे ॥ ११६ ॥

अवतरण:- शिष्य वितर्क करेठे के, जे सम्यक्त्वविना अन्य धर्म आमंवर ठे, ते हितने करता नथी; एवुं वाक्य मिथ्यात्वीनेविषे रोषरूप अशे? ए आशंका दूर करवाने कहेठे:- मूल:- न मुणंति धम्मतत्तं, सत्तं परमत्त गुणहियं अहियं॥ बालाण ताण उवरिं, कह रोसो मुणिय तत्ताणं ॥ ११७ ॥ दोहा:- धर्म तत्व श्रुत आत्महित, अहित न जाणे जेह ॥ ते अजाण पर रोष किम, जिनमत कुस ल करेह ॥ ११७ ॥ व्याख्या:- धम्मतत्तं-जेमां जिनोक्त धर्मनुं स्वरूप रहेलुंठे, एवो जे सत्तं-शास्त्रसिद्धांत तेने जे पुरुष नमुणंति- नथी जाणता; वली जे पुरुष परम त्त गुणहियं- परमार्थ जे मोक्षपद तेनुं साधन सम्यक् ज्ञानादिक गुण तडूप जे हित तेने जाणता नथी, वली जे पुरुष अहियं- अहित एटले मिथ्यात्व अविरति कपायादि नवत्रमणनुं कारणरूप जे अहित तेने नथी जाणता; ताणबालाण- ते बाल अज्ञानी जीवोनी उवरिं-उपर मुणियतत्ताणं-जेउए जिन धर्म तत्व एटले परमार्थ आप्णो ठे; ते पुरुषोने कहरोसो-रोष केम थाय! अपितु नज थाय केम के, जे ज्ञाता पुरुष होय ठे ते इव्य तथा जाव ए बे अनुकंपा सहितज होय ठे ॥ ११७ ॥

अवतरण:- हवे जे बाल अज्ञानी लोको ठे तेउनुंज बालपणुं दृष्टांत सहित देखाडे ठे:- मूल:- अप्पावि जाण वयरी, तेसिं कह होइ परजिए करुणा ॥ चो राण वंदियाणय, दिहंतेणं मुणोयव ॥ ११८ ॥ दोहा:- जसु वैरी निज आत्मा, तसु परदया न होय ॥ याचक चोरतणो इहां, उदाहरण जग जोय ॥ ११८ ॥ व्याख्या:- जाण-जे लोकोनो पोतानो अप्पा-आत्मा पण वयरी-वैरीठे; एट ले शत्रुनी तुव्य ठे; केमके हिंसा असत्य अदत्त तथा परदारागमनादि अहित कार्य करेठे माटे, तेसिं-ते बाल अज्ञानी लोकोने परजिए-पर जीवोनी ऊपर क रुणा-दया कह-केम होइ-थाय! अपितु नज थाय; एटले जेने पोतानो आत्मा पण शत्रुनी पठे शत्रु वर्त्ते ठे, तो तेने बीजा जीवोनी ऊपर दया ते केम वर्त्ते! अ

पितु नहीज वर्त्ते ते चोराण-चोरने वली बंदियाण-बंदिक पुणेने एटले परधन
अजिजाषी पुरुषोने दिछंतेण-दृष्टांते करीने मुणोयव्वं-जाणवुं एटले जेम चोरादि
कनें परनी दया आवती नथी, तेम दुष्टाचारी इह परलोक विरोधकारी, उत्सूत्र
जाषी जे होय तेने परजीवनी दया आवे नही. ॥ ११० ॥

अवतरण:- हवे बाल स्वनावप्रते विचार करीने ते बालना स्वरूप तथा ज
ह्मणने कहेढे:- मूल:- जे रज्ज धणाईणं, कारणजूया हवन्ति वावारा ॥ तेवि दु
अइपावजुया, धन्ना ठहुंति नवनीया ॥ १११ ॥ दोहा:- जे ठे राज धनादिनो,
हेतुनूत व्यापार ॥ ते अति पाप वणिज तजे, उत्तम नव नीतार ॥ १११ ॥ व्या
ख्या:- रज्ज धणाईणं-राज एटले राजादि पदवीनो, धणीमादि धनादिकनो आदि
शब्दथी शब्दादिक इंडियविषयनो कारणजूया-कारणनूत एटले हेतुरूप. एवो जे-
जे वावारा-व्यापार हवन्ति-ठे, एटले बाह्य व्यापार शत्रुहनन राजसेवा कृषी कर्म
दंतवाणिज्यादि, अने अंतर व्यापार पंचाग्निताप अज्ञान कष्ट क्रियादिरूप तेवि-
ते व्यापार पण दु-निश्चय अइपावजुया-नरक निगोदादिकना कारणमाटे अति
पापसहित ठे एम जाणीने ते व्यापारने धन्ना-जे धन्य पुन्यवंत उत्तम पुरुष ठे
ते ठहुंति-ठोडेठे एटले त्याग करेठे. ते उत्तम पुरुष केहेवायठे:-नवनीया-नवनी
त ठे एटले जे संसारथकी बीहीना ठे, अने उदास रहेठे तेज महा सत्विठे. १११

अवतरण:- धन्य पुन्यवंत सत्ववंत जे उत्तम पुरुष ठे तेनुं स्वरूप कथुं; हवे अ
धम पुरुष जे हीण सत्वि ठे तेनुं स्वरूप कहेढे:-मूल:-विश्याय सत्तरहिया, धण
सयणाईहिं मोहिया लुब्ध ॥ सेवन्ति पावकम्मं, वावारे उयरजरणछा ॥ ११२ ॥
दोहा:- मोहित धन स्वजनादिके, लुब्ध सत्व करि हीण ॥ पाप नजै व्यापारमें,
मध्यम पेढाधीन ॥ ११२ ॥ व्याख्या:- विश्याय-प्रथम उत्तम पुरुष कह्यो, तेनी
अपेक्षाएकरीने बीजा जे अधम पुरुष ठे ते पावकम्मं-स्वामी डोह, विश्वासघात,
चोरी, परधन हरणादी तथा अंगार कर्मादि पंदर कर्मादान तथा हिंसादि अ
ष्टादश पापस्थानकने सेवन्ति-सेवेठे, वावारे-व्यापारनेविषे उयरजरणछा-उदर ए
टले पेट जरवाने अर्थे, ते अधम पुरुष केवा ठे:- सत्तरहिया-सत्व एटले शुन
पराक्रम रहित एवा, वली ते अधम पुरुष केवा ठे:- धणसयणाईहिं धन स्वज
नादिके करीने आदि शब्दथी शब्दरूपादिक इंडिय विषये करीने मोहिया-मोहित
एटले मूढ थएला एवा, वली ते अधम पुरुष केवा ठे? लुब्ध-लोनी एटले ला
जची अति ठे एवा जाणवा. ॥ ११२ ॥

अवतरणः— बीजा अधम पुरुषनुं स्वरूप कहुं हवे त्रीजा अधमाधम पुरुषनुं स्वरूप कहेते:— मूलः— तस्या हमाण अधमा, कारणरहिया अनाणगवेण ॥ जे जंपंति उसुत्तं, तेसिं धिदिड पंदिच्चं ॥ १२१ ॥ दोहाः— अधम अधम कारण विना, करि अज्ञान अनिमान ॥ जे उत्श्रुत नाषन करे, धिग धिग तेनुं ज्ञान ॥ ॥ १२१ ॥ व्याख्याः— तस्या—त्रीजा अधमाण—अधमोनेविषे अधमा—अधम एट ले त्रीजा अधमाधम पुरुष ते कारण रहिया—धनलाज कुटंब पोषणादि कारण रहि त ठतां अनाणगवेण—अज्ञानना गर्वे करीने जं—जे उसुत्तं— उत्सूत्रप्रते जंपंति—जंपेठे अथवा बोलेठे तेसिं—तेना पंडिच्चं—पांमिथ्यने धिदिड—धिकार धिकार याओ. धनलाजादि कारणे जे उत्सूत्र बोलवुं, ते दुर्गतिने देवावालुं ठे, माटे कारणने लीधे पण उत्सूत्र बोलवानो निषेध ठे त्यारे कारणविना तो विशेषपणे निषेधज जाण वो. माटे कारणविना अने अज्ञान अनिमाननी बुद्धि जे उत्सूत्र नापण करेठे ते अधमाधम पुरुष जाणवो. तेना पंडितपणाने धिकार धिकार ठे. जे नीचयी पण नीच होय तेने अधमाधम कहिये. ॥ १२१ ॥

अवतरणः— उत्सूत्र बोलनारने शासारु अधमाधम कह्यो? अने तेना पंमि तपणाने शासारु धिकार याओ एम कहुं? ते देखाडता ठता कहेते:— मूलः— जं वीरजिणस्स जिओ, मिरई उसुत्त लेस देसणओ ॥ सागर कोडाकोडिं, हिंमइ अइनीमजवरस्से ॥ १२२ ॥ दोहाः— जीव मरीची वीरनो, उत्श्रुत लेस उच्चार ॥ सागर कोडा कोडि जो, नमिओ नवकांतार ॥ १२२ ॥ व्याख्याः— जं—जे कारण माटे वीरजिणस्सजीओ—वीर जिनेश्वरनो जीव मिरई—नरत पुत्र मरीचीने नवे उसुत्त लेस देसणओ—कपिले ज्यारे वारंवार पूढवा मांमयुं, त्यारे एम बोल्या के, हे कपिल रुषज जिणसाधुओनेविषे पण धर्म ठे अने अहीं अमारामां पण धर्म ठे; एतडूप उत्सूत्रनो जे लेश, तेनी देशना थकी अइनीमजवरस्से—अति नीम रौड नव अरण्य जे संसार कांतार तेनेविषे सागर कोडाकोडी—सागरोपमनी को डाकोडीसुधी एटले एक कोडाकोमी सागरोपमसुधी हिंमइ—हींमेठे एटले नमेठे, एम वर्तमान निर्देशनी अपेक्षाए कहुं, परमार्थे तो नम्योठे एम जाणवुं. ॥ १२२ ॥

अवतरणः— हवे उत्सूत्रनुं निगमन करता ठतां कहेते:— मूलः— ता जइ इमं पि वयणं, वारंवारं सुणित्त समयम्मि ॥ दोसेण अवगणिता, उसुत्त पयाइ सेवन्ति ॥ ॥ १२३ ॥ दोहाः— वारवार ए श्रुत वचन, सांजलि जोतो हेय ॥ सेवै बहु उत्सुत्र पद, दोष न मानै जेय ॥ १२३ ॥ व्याख्याः— ता—ते कारणमाटे जइ—जो इमं—ए

પ્રત્યક્ષ, વચણ—મરીચિવક્ત્ર ઉત્સૂત્ર વચનો પ્રત્યે સમયમ્મિ—સિદ્ધાંતનેવિષે વારંવાર—
વારંવાર સુણીત—સુણીને એટલે સાંજીનીને અપિ—પણ દોસેણ—અજિનિવેષ મિશ્યાત્વા
દિક દોષેકરી અથવા દેષેકરી અવગણિતા—અવગણનાએ કરીને એટલે અપમાનતાએ
કરીને ઉત્સુત્તપયાઽ—ઉત્સૂત્રના પદને સેવંતિ—તે સેવેઢે એટલે જે બોલેઢે. ॥ ૧૨૩ ॥
મૂલ:—તાણ કહંજિણ ધમ્મં, કહ નાણં કહ હુહાણ વેરગ્ગં ॥ કૂમાનિમાણ પંમિય, ન
હિયા બુહંતિ નરયમ્મિ ॥ ૧૨૪ ॥ દોહા:—તસુ જિન ધર્મે કિહાં થકી, જ્ઞાનસુ હુઃખ વૈ
રાગ ॥ કૂટમાન પંડિત નટિત, નરકે સ્થેતિત પાગ ॥ ૧૨૪ ॥ વ્યાખ્યા:—તાણ—તે પુરુષોને
કહ—કેમ જિણ ધમ્મો—જિન ધર્મે થાય ! કહ—કેમ નાણં—યથાર્થ જ્ઞાન થાય ! ક
હ—કેમ હુહાણ—નરકાદિકનાં હુઃખ થકી વેરગ્ગં—વૈરાગ્ય એટલે ઉદાસપણું થાય !
અપિતુ તે ઉત્સૂત્ર નાપીઝને જિનધર્માદિક કાંઈ પ્રાપ્તજ ન થાય. કેમકે, જિન ધર્મે
આજ્ઞાએ કરીને પૂર્વે કહ્યું ઢે તે કારણ માટે કૂમાનિમાણ પંમિય—કૂડ અને અજિમા
ન અથવા કૂઠા અજિમાન અહંકારે કરી સહિત જે પંમિત પણું તે કૂટાનિમાન પં
ડિતપણું કહિયે. તેણે કરીને તે પુરુષ નહિયા—નહેલા એટલે પીઠાયલા નરયમ્મિ—
નરકનેવિષે એટલે નરકરૂપ અંધકૂપનેવિષે બુહંતિ—બૂઢે ઢે. એમ જાણીને ઉત્સૂત્ર
ન બોલવું એજ સાર ઢે ॥ ૧૨૪ ॥

અવતરણ:—હવે જે ઉત્સૂત્ર નાપી જીવે, તેને હિતોપદેશનું દાન દેવું નહીં; કેમ
કે, તે એ દાન લેવાને અયોગ્ય ઢે તે કહે ઢે:— મૂલ:— મામા જંપહ બહુઅં, જે બહા
ચિક્કણેહિં કમ્મેહિં ॥ સવેસિ તેસિ જાયઽ, હિંતવણ્ણો મહાદોસો ॥ ૧૨૫ ॥ દોહા:—
જે બાંધ્યા સ્થલ કર્મે કરિ, તે સબહીકે થાય ॥ હિત ઉપદેશ સુ દોષ મય ॥ બહુ મા
નણ ઇણ ન્યાય ॥ ૧૨૫ ॥ વ્યાખ્યા:— ઉત્સૂત્ર નાપી કદાચહી અયોગ્ય જીવેને બ
હુઅં—ધણો હિતોપદેશ મામા જંપહ—કહેવો નહીં. કેમકે, જે—જે પુરુષ ચિક્કણેહિં
કમ્મેહિં—ચીકણા કર્મે એટલે અતિ ક્ષિપ્ત જ્ઞાનાવરણાદિક કર્મે કરિ બહા—બાંધેલા
અથવા નિગડેલા ઢે. તેસિ સવેસિ—તે સર્વને હિંતવણ્ણો—હિતોપદેશ એટલે મોક્ષ
માર્ગનો ઉપદેશ તે મહાદોસો—મહા દોષરૂપ અથવા મહા દેપરૂપ જાયઽ—થાય ઢે;
માટે અયોગ્ય જીવેને ધણો હિતોપદેશ કહેવો નહીં ॥ ૧૨૫ ॥

અવતરણ:— ધર્મને અયોગ્ય જીવેને હિતોપદેશ કરવાથી ક્લેશમાત્ર થાય તેનું
કારણ કહે ઢે:— મૂલ:— હિયયમ્મિ જે કુસુહા, તે કિં બુહંતિ ધમ્મ વચણેણ ॥ તા
તાણ કણે ગુણિણો, નિરહયં દમઽ અપ્પાણં ॥ ૧૨૬ ॥ દોહા:— જસુ કુસુહ મન
કેમ સો, જિન વચને બૂજેય ॥ તો તેને અર્થે ગુણી, ફોકટ આત્મ દમેય ॥ ૧૨૬ ॥

व्याख्या:- हिययम्मि-हृदयनेविषे एटले चित्तनेविषे जे- जे पुरुष कुसुंदा-कुसुंदे ; एटले अचुंदे : एटले अजिनिवेश मिथ्यात्वादिक दोषरूप कलंक पंके करीने मजि न दे ; ते-ते पुरुष किं-केम धम्मवयणेण-जिनधर्मसंबंधी वचने करी बुझंति-बोध पामे ! अपितु नहीज पामे ; ता- ते कारण माटे ताणकए-ते डुष्ट चित्तवालाने अर्थे गुणिणो- ज्ञानादिक गुणोकरी गुणवंत पुरुषदे ते निरञ्जयं- निरर्थक एटले फोकट अप्पाणं-आत्माने दमइ- दमेदे, एटले क्लेश उपजावेदे, अहीं फलीतार्थ एम समजवुं के, जे गुणी पुरुष होयदे ते परने गुण करवानी बुद्धिमाटे हितोपदेश कर्त्ता कांई पण पोताने क्लेश माने नही, पढी परने गुण थाओ वा न थाओ. ए गुणीनो सहज स्वभावदे माटे गुणी पुरुषनो कीधेलो उपदेश फोकट नथी ते उपदेश पोताने स्वाध्याय तप दे. १२६

अवतरण:- गुणी पुरुष एम कहेदे के अहो नय्य, जिनधर्म करवादिक तो दूर रहो, पण एक जिन धर्मनुं श्रद्धान दे तेपण दुःखनुं हरण करनासं दे; तेज कहे दे:- मूल:- दूरे करणं दूरम्मि साहणं तह पजावणा दूरे ॥ जिण धम्म सदहाणं, पि तिरकडुकाइ निष्ठवइ ॥ १२७ ॥ दोहा:- करनो अरु साधन तथा, रहो प्रजावण दूर ॥ शुद्ध धर्म श्रद्धान पिण, हरै कठिण दुखपूर ॥ १२७ ॥ व्याख्या:- करणं- विधिएं करीने दान शील तप ज्ञावनारूप जिनधर्मनुं जे करवुं, तेतो दूरे-दूर रहो. तथा साहणं-पूर्वोक्त जिनधर्मनुं साधन एटले कथन करवुं तेपिण दूरम्मि-दूर रहो, तथा पजावणा-प्रावचनी धर्मकथी प्रमुख अष्ट प्रकारना प्रजावकपणे करीने जे जिनधर्मनी प्रजावना करवी एटले जिनधर्मनो महिमा उद्योत करवो तेपण दूरे-दूर एटले ठेठे रहो; मात्र जिण धम्मसदहाणंपि-जिनजाषित धर्मनुं एक श्रद्धान रुचि पणुं पण तिरक डुकाइ-तीक्ष्ण दारुण जे नरकादिक दुःख तेने निष्ठवइ-निष्ठापेदे एटले नसाडेदे ; अथात् बीजुं कांई न बने तो पण एक जैनधर्मनुं श्रद्धानकरवुं. १२७

अवतरण:- ते श्रद्धाननुं लक्षण ए के सिद्धांतनुं सांजजवुं, ते सिद्धांत सांज जवानी पोतासंबंधी इहा देखाडता ठता कहेदे:- मूल:- कइया होही दिवसो, जइया सुगुरूण पायमूलम्मि ॥ उत्सुत्त लेस विसलव, रहिओ निसुणेसु जिण धम्म ॥ १२८ ॥ दोहा:- ते दिन क्यारे आवशे, ज्यारे सदगुरु पास ॥ उत्सूत्रांसे रहित जिन, धर्म सुणीसुं खास ॥ १२८ ॥ व्याख्या:- दिवसो-ते दिवस दिवस कहेवार्थी ते घडी ते मुहूर्त ते पक्ष, ते मास ते वर्ष कइया-क्यारे होही-यशे ! जइया-ज्यारे सुगुरूण-सुविहित गीतार्थ धर्माचार्य सुगुरुने पायमूलम्मि-पादमूल एटले समीपे जिणधम्मं-जिनजाषित धर्मेने निसुणेसु-हुं सांजलीश. केवो थयो

થકો હું સાંજલીશ ! ઝસ્સુત્ત લેસવિસલવ રહિયાં-ઝત્સૂત્રના લેશરૂપ વિષલવેકરી
ને રહિત ઠતો એટલે ગુરુને સમીપે સાંજલવાથી મનમાં રહેલા જે ઝત્સૂત્ર વાક્ય,
તેના લેશરૂપ વિષના લવેકરી રહીત થયો થકો હું સાંજલીશ. ॥ ૧૨૬ ॥

અવતરણ:- તે દિવસ ક્યારે થશે એમ આસારુ કહ્યું ? ગુરુનું તો કાંઈ ડર્લેનપ
ણું નથી; કેમકે, ગુરુ તો જોવામાં ઘણા આવેઢે, તે ડપર કહેઢે:- મૂલ:- દિઠા
વિ કેવિ ગુરુણો, હિયએ ન રમંતિ મુણિય તત્તાણં ॥ કેવિ પુણ અદિઠુઞ્ચિય, રમં
તિ જિણવલ્લહો જેમ ॥ ૧૨૭ ॥ ઢોઢા:- ઢીઠા પણ કેઢ્ક ગુરુ, ન ગમે જાણ હિ
યેય ॥ કેઢ્ અઢીઠાહિ જગમેં, જિમ જિણવલ્લજન શ્રેય. ॥ ૧૨૭ ॥ બ્યાઠ્યા:- કેવિ-કેટલા
એક દિઠાવિ-નજરે જોણા પણ કાને સાંજલેલાનીશી વાત કરવી ! ગુરુણો-સાધુ
સમાચારીમાંઢે નિપુણ એપણીય આઢારના લેવાવાલા એવા ગુરુ તે મુણિયતત્તાણં-જેણે
જિનશાસનનો તત્વપરમાર્થ જાણ્યો ઢે, તેના હિયએ-હૃદયનેવિષે નરમંતિ-રમતા
નથી એટલે રુચતા નથી, કેમકે તેના હૃદયનેવિષે તો જે સમ્યક્ જ્ઞાન ક્રિયા સંવેગ
ગુણે કરીને સહિત ગુરુ હોય તે રુચેઢે, પણ એકલું જ્ઞાન એકલી ક્રિયાદિક વાલા
રુચતા નથી. પુણ-વલી કેવિ-કેટલાએક અદિઠુઞ્ચિય-નહી ઢીઢેલા જ્ઞાનક્રિયા સં
વેગ સહિત ગુરુ પણ રમંતિ-રમેઢે રુચેઢે; જેમ-જિમ જિણવલ્લહો-જ્ઞાન ક્રિયા
સંવેગ સહિત જિનવલ્લજન સૂરિ નહી ઢીઢેલો અમારા ચિત્તનેવિષે રુચેઢે; તેમના ર
ચેલા ગ્રંથો જોતાં તથા તેમના સંતાનીક સાધુની સમીપે તેઓના જ્ઞાન વૈરાગ્ય ક્રિ
યાનુષ્ઠાન સાંજલતાં અતિ પ્રિય લાગેઢે એમ નેમીચંઢ્ જંમારી કહેઢે. ॥ ૧૨૭ ॥

અવતરણ:- એમ ઢતાં પણ જે પુરુષ કુગુરુને પણ સુગુરુની પઢે માને ઢે, તેનું
નિરાકરણ કરતા ઢતા કહેઢે:- મૂલ:- અજયા અઢ્ પાવિઠા, સુઢ્ ગુરુ જિણ વરિંદ
તુલ્લત્તિ ॥ જો ઢહ એવં મન્નઢ્, સો વિમુહો સુઢ્ ઢમ્મસ્સ ॥ ૧૨૭ ॥ ઢોઢા:- આરં
ની અતિ પાપિને, જિનવર સુગુરુ સમાન ॥ જે જાણે તે જીવ જિન, ઢર્મ વિમુઠ્વ
બેજાન ॥ ૧૨૭ ॥ બ્યાઠ્યા:- તે કુગુરુ કેવા ઢે ? અજયા-યલ્લ રહિત ઢે, એટલે
ષટ્ જીવિનિ કાયના વઢ્ કરવાનેવિષે જે તત્પર ઢે; તે કારણ માટેજ અઢ્ પાવિ
ઠા-અતિ પાપિષ્ઠ ઢે; એટલે પાપ કર્મ બાંધવાનેવિષે પ્રધાન ઢે એટલે મુઠ્ઠ્ય ઢે એવા
જે કુગુરુ ઢે, તેને પણ સુઢ્ ગુરુ જિણવરિંદતુલ્લત્તિ-નિર્મલ ગુરુ ગૌતમ ગણઢરા
દિકને સઢ્ઢશ અથવા ઘણું ઘું કહિયે જિનવરેંઢ્ તુલ્ય ઢે; એવં-એ પ્રકારે ઢહ--જ
ગતનેવિષે જો કોઈ મૂઢ પુરુષ મન્નઢ્-માનેઢે એટલે જાણે ઢે; સો-તે પુરુષ સુઢ્

ધમ્મસ્સ--શ્રી વીતરાગ નાશિત શ્રુત ચારિત્રરૂપ નિર્મલ જે ધર્મ, તેને વિમુહો-વિમુ
 સ્વ જાણવો એટલે અવલા મુશ્વવાલો જાણવો. ॥ ૧૩૦ ॥

અવતરણ:- ધર્મને કરતો થકો પણ ધર્મથી વિમુશ્વપણું કેમ કહ્યું? એ આશં
 કાનું સમાધાન કરતાં કહે છે:- મૂલ:- જો તં વંદસિ પુક્કસિ. વયણં હીલેસિ ત
 સ્સ રાગેણં ॥ તા કહ્ વંદસિ પુક્કસિ, જણવાય વિહંપિ ન મુણેસિ ॥ ૧૩૧ ॥ દોહા:-
 વાંદે પૂજે જેહને, હીલે તેનો વૈણ ॥ વાંદે પૂજે કિમ તદા, જન થિતિ જૂયે સૈન
 ॥ ૧૩૧ ॥ વ્યાખ્યા:- જો-જે જિનરાજપ્રતે તં-તું વંદસિ-વાંદે છે, પુક્કસિ-પૂજે
 છે, અને પોતાના ઉત્સૂત્ર નાથી હીણાચાર્ય ગુરુને રાગેણં-રાગે કરીને તસ્સ-તે વંદ
 નીયથી તો જિનરાજનું જ વલી વયણં-આગમરૂપ વચન હીલેસિ-તેની તું હીલના કરે
 છે, એટલે નિંદા કરે છે; રે મૂઠ, જિનરાજનાં વચનોની હીલના કરે છે, તા-તો ક
 હ-કેમ જિનરાજને વંદસિ-તું વાંદે છે, પુક્કસિ-તું પૂજે છે; જણવાય વિહંપિ-રે મૂઠ,
 તું જનવાદની લોક વ્યવહારની સ્થિતિ એટલે મર્યાદાને પણ નમુણેસિ-નથી જા
 ણતો; કે જેને વાંદિયે તેનાં વચન જો ન માનિયે તો વાંદવું તથા પૂજવું વ્યર્થ
 જાણવું એ જાવાર્થ છે. ॥ ૧૩૧ ॥

અવતરણ:- લોકવ્યવહારની જે સ્થિતિ છે તે કહે છે:- મૂલ:- લોએવિ ઇમં
 નણિયં, જો આરાહિક્ક સો ન કુવિક્કા ॥ મન્નિક્ક તસ્સ વયણં, જહ્ ઇહ્સિ ઇહ્થિ
 યં કાઠં ॥ ૧૩૨ ॥ દોહા:- કહ્ જન જે આરાધિયે, ન કોપાડ્યે તેહ ॥ માની
 જો તસુ વેન જો, વંઠિત તું વાંઢેહ. ॥ ૧૩૨ ॥ વ્યાખ્યા:- લોએવિ-લોકોત્તરની
 તો શી વાત! લૌકિક વ્યવહારને વિષે પણ ઇમં નણિયં-એમ કહ્યું છે; જો-જે દેવ
 દાનવ રાજાદિક મોટા પુરુષ આરાહિક્ક-આરાધિયે, પૂજિયે, સો-તે દેવ દાનવ
 રાજાદિકને ન કુવિક્કા-કુપિત ન કરિયે એટલે તેને જે વાતથી કોપ ચઢે તે વાત ન
 કરિયે. તસ્સ-તે દેવ દાનવ રાજાદિકનું વયણં-વચન માનિયે એટલે પ્રમાણ ક
 રિયે. ઇહ્થિયં કાઠં-ઇહ્થિત કરવાને એટલે પોતાના મન વંઠિત પૂરણ કરવાને જહ્-
 જો ઇહ્સિ-તું ઇહે છે તો એ પ્રકારે પુત્ર મિત્રાદિકને લોક વ્યવહારને વિષે લોક સી
 સ્વામણ દીએ છે; તો લોકોત્તર વ્યવહારની વાત તો મોટી છે. ॥ ૧૩૨ ॥

અવતરણ:- એમ જગવન્ વચન સાંજલ્યા ઠતાં પણ ધર્મ કરવાને દોષ
 કહીને હવે ત્યાંહાં જે નિશ્ચલ પુરુષ છે તેની સ્તવના કરતો ઠતો કહે છે:- મૂલ:-
 દૂસમ દંદે લોએ, સુહસક સિહંમિ હસક ઉદયમ્મિ ॥ ધન્નાણ જાણ ન ચલહ્, સમ્મ
 નં તાણ પણમામિ ॥ ૧૩૩ ॥ દોહા:- હુષ્ટ ઉદય હસ પ્રગટ જન, દૂસમ દંડ ઠ

तेषु ॥ तसु प्रणमं जे धन्यनो, समकित गुण न चलेय ॥ १३ ॥ व्याख्या:- दू-
समदंमे-दूषमार्क एटले पांचमा, आरारूप दंम एटले बल मेधा सुख संपत्ति विद्या
शुन दीर्घायु निरोगपणं इत्यादि विसिष्ट वस्तुना नाशरूप दंम, तेणे करीने दंमाय
ला एवा, वली सुडुक्क सिद्धि-तीक्ष्ण दुःखे करीने सिद्ध एटले निष्पन्न थएला ए
टले नीपजेला एवा, वली दुःखउदयम्भि-शरीरीने मानसी दुःख अति कष्टनो ठे उ
दय जेने एवा, जे लोए-लोकतेनेविषे तथा ते लोकने थए ठते जाणधन्नाए-जे जिन
मत नावित मतिवान धन्य पुण्यवाननुं सम्मत्तं-तत्त्व श्रद्धान सम्यक्त्व न चलइ-
नथी चालतुं, ताण-ते पुरुषोने पणमामि-मन वचन कायाए करी हुं नमस्कार
करुं हुं. वली हुंमाअवसर्पिणीना प्रजावे नस्मग्रहने उदये प्रगट्यो जे दुषमा
आरानेविषे असंयत पूजा नामे दसमो आश्चर्य, तेणेकरी प्राए थयुं जे लोकोनुं
विरूप रूप ते संगपट्टादिक बीजा शास्त्रोथी जाणवुं ॥ १३३ ॥

अवतरण:- अही कोई आशंका करेके, केटलाएक गुरुउने जोयां ठतां पण
विवेकी पुरुषोना मनमां रुचता नथी, अने केटलाएक नही दीठेला जिनवद्वजसू
रिनी पठे लोकोना मनमां रुचेठे ते सत्य ठे; पण अमे तमने पूठिए ठैए के तमे
कोई गुरुनी परिष्ठा करीने निश्चे कखो अथवा जाण्यो ठे? तेने नेमीचंड प्रकरण
कर्ता त्रण गाथाए करीने कहेठे:- मूल:- नियमइ अणुसारेण, व्यवहार नयेण
समय सुद्धीए ॥ कालखित्तणुमाणेण, परिस्किउ माणिउअ गुरु ॥ १३४ ॥ दोहा:-
समयसुद्धि व्यवहार नय, निजमतिने अनुसार ॥ काल क्षेत्र अनुमानथी, सुपरिष्कि
त गुरु धार ॥ १३४ ॥ व्याख्या:- नियमइ अणुसारेण-पोतानी स्वाभाविक बुद्धि
ना अनुसारे करीने पण अहं बुद्धिए करीने नही; व्यवहार नयेण-महाव्रत समि
ति गुप्ती प्रतिलेषणा स्वाध्याय विहारादिक साधुना जे व्यवहार तेणे करीने सम
यसुद्धिए-सिद्धांतनी शुद्धिए करीने कालखित्तणुमाणेण-संजम खप करता काल
क्षेत्रने अनुमाने करीने उपलक्षणथी इव्य जावने पण अनुमाने करीने घणां गा
म नगरादिकनेविषे खोलतां खोलतां कालने उचित जिनपतिसूरिगुरु में परस्किउ-
परिख्या ठे; अ-च एटलो वली माणिउ-मान्य कखुं ठे अने सारीरीते जाणी लीधुं
ठे ॥ १३४ ॥ मूल:-तहवि दु नियजडयाए, कम्म गुरु तस्स नेव वीससिमो ॥ धन्नाएक
यन्नाणं, सुद्ध गुरु मिलइ पुत्रेण ॥ १३५ ॥ दोहा:-तो पण निज जमता करी, न
गुरु कर्म विश्वास ॥ पुण्ये धन्य कृतार्थने, मिले सुगुरु गुणरास ॥ १३५ ॥ व्याख्या:-
जो पण एम ठे तहवि-तोपण हुं-निश्चय हुंमा अवसर्पिणी कालादिकने जोगे

તાદૃશવિશિષ્ટ બુદ્ધિ નથી માટે નિયજનયાએ-પોતાસંબંધી જડપણાનો વલી કમ્મગુ
રુત્તસ-પ્રથમ સુગુરુ જોગ ન થવાની અપેક્ષા કરીને કર્મના જારીપણાનો નેવ-ન
થીજ વીસસિમો-અમે વિશ્વાસ કરતા; કેમકે, પુત્રેણ-તાદૃશ વિશિષ્ટ પુન્યેકરીને
ધન્નાણ-ધન્ય પુન્યવંત પ્રાણીઝને કયઢાણ-જેણે અર્થ સિદ્ધિ કહ્યો છે એટલે જેણે
બોધ બીજરૂપ અર્થ નીપજાવ્યો છે તેને સુદ્ધ ગુરુ-વાહ્ય અન્યંતર પરિગ્રહ રહિત
નિર્મલ ગુરુ મિલે-મલે છે. ॥ ૧૩૫ ॥

અવતરણ:- વલી કોઈ શિષ્યાદિક અથવા વાદી વિતર્ક કરે છે કે એમાં તમા
રે શું પ્રાપ્તિ થઈ? તેવિષે કહેઢે:- મૂલ:- અદ્વયં પુણો અઠ્ઠો, તા જડ પત્તો અ
હ ન પત્તો અ ॥ તદ્વિ હુ સો મહ સરણં, સંપડ જો જુગ પદાણ ગુરુ ॥ ૧૩૬ ॥
દોહા:- વલિદું અપુન્ય તદા જદી, જાધો નવિ જાધોય ॥ તેપિણ તે મુજ સરણ અવ,
જુગ પ્રધાન ગુરુ જોય ॥ ૧૩૬ ॥ વ્યાખ્યા:- પુણો-વલી અદ્વયં અઠ્ઠો-દું અપુ
ન્ય હું એટલે તાદૃશ વસિષ્ઠ પુન્યેકરી રહિત હું તા-તે કારણ માટે જડ-જો પત્તો-
પૂર્વોક્તિ ગુરુ મેં પામ્યો, અહ-અથવા ન પત્તો અ-ન પામ્યો; તદ્વિ-તોપણ હુ-નિશ્ચે સંપ
ડ-સંપ્રતિ એટલે વર્તમાનકાલનેવિષે જો-જે જુગપદાણગુરુ-જુગપ્રધાન ગુરુ છે, સંવિક્ક
ગીતાર્થ આચાર્ય છે, ઊપલક્ષણથી તેમની નિશ્રાએ જે ઊપાધ્યાય અથવા સાધુ છે સો-તે
મહ-અમારે સરણ-શરણ આધાર છે આત્મગુણવૃદ્ધિને અર્થે વિશ્રામનું ટામ છે. ૧૩૬

અવતરણ:- કોઈ આશંકા કરે કે, એવી સુગુરુની પ્રાપ્તિ થવાથી પણ શું થયું?
એવો સંશય દૂર કરવાને કહેઢે:- મૂલ:- જિણધમ્મં ડુત્તેયં, અડ્ડસય નાણીહિં ન
ઢ્ઢાણ સમ્મં ॥ તદ્વિ હુ સમય ટિર્ણ, વવહાર નણ નાયવં ॥ ૧૩૭ ॥ દોહા:-
સમ્યક્ જાણે કેવલી, જૈનધર્મ ડુઢ્ઢેય ॥ તદપિ જાણણા યોગ્ય હૈ, શ્રુત વ્યવહારે તેય
॥ ૧૩૭ ॥ વ્યાખ્યા:- જિણધમ્મં-શ્રુત ચારિત્ર લક્ષણ જિનજાણિત ધર્મ છે તે, ડુ
ત્તેયં-ડુઃખે જાણવા યોગ્ય છે કેમકે, ઊત્સર્ગ અપવાદ નિશ્ચય વ્યવહારાદિક શોક
ઢાગમે નયોએ કરીને કહેલો છે માટે જિનધર્મ ડુઃખે જાણવા યોગ્ય છે; અડ્ડસય
નાણીહિં-અવધિક્ષાની ચૌદપૂર્વધર તથા દશપૂર્વધરાદિ અતિશય જ્ઞાનીઓને સમ્મં-
સમ્યક્ પ્રકારે જિનજાણિત ધર્મ નઢ્ઢાણ-જાણીએ હૈએ પણ અનિપુણ બુદ્ધિને ગમ્ય
નથી, માટે જિનધર્મ ડુઃખે જાણવા યોગ્ય કહ્યો; એમ નિશ્ચયનયે કરીને છે તદ્વિ-
તોપણ હુ-નિશ્ચય સમયટિર્ણ-સિદ્ધાંતની સ્થિતિ મર્યાદા કરીને વવહાર નણ-
સિદ્ધાંતોક્ત સાધુ શ્રાવક સમ્યક્ દૃષ્ટિના વ્યવહારે એટલે વ્યવહાર નયેકરીને જિનજા
ણિત ધર્મ નાયવં-જાણવા યોગ્ય છે, વિધિપૂર્વક યથાશક્તિ આરાધવા યોગ્ય છે. ૧૩૭

અવતરણ:- કોઈ આશંકા કરે કે, એમ કહેલું છે તે કેમ ગાનવું? તેને કહે છે:- મૂલ:- જમ્હા જેણહિં નણિયં, સુય વ્યવહારં વિસોહિયં તસ્મ ॥ જાયઽ વિશુ ઓહી, જિણ આણારાહગત્તાઓ ॥ ૧૩૮ ॥ દોહા:- શોધિત શ્રુત વ્યવહારને, નિર્મલ સમકિત થાય ॥ જિણ આણા રાધન થકી, જે કારન જિનગાય ॥ ૧૩૮ ॥ વ્યાખ્યા:- જમ્હા-જે કારણમાટે જિણેહિં-જિન તીર્થકરોએ નણિયં-કહ્યું છે. સુય વ્યવહારં-શ્રુત વ્યવહારે કરીને એટલે સૂત્ર નિર્યુક્તિ વૃત્તિ જાણ્ય ચૂર્ણિ એ પાંચને શ્રુત કહિયે; તે શ્રુતના વ્યવહારે કરીને વિસોહિયં તસ્મ-ચારિત્રની વિશુદ્ધી કરનાર જે પુરુષ, તેને વિશુ ઓહી-વિશુ ઓહી એટલે અતિ નિર્મલ સમ્યક્ત્વ જાયઽ-થાય. શ્યાથી? જિણ આણા રાહ ગત્તાઓ-શ્રુતવ્યવહારે કરીને ચારિત્રની વિશુદ્ધિ કરવા રૂપ જિન આજ્ઞાનું આરાધકપણું થવાથી. ॥ ૧૩૮ ॥

અવતરણ:- કોઈ આશંકા કરે કે, તમે કહ્યું જે સિદ્ધાંતની સ્થિતિ કરીને અને વ્યવહાર નયે કરીને જિનધર્મ જાણવા યોગ્ય છે; એવી રીતે કહેવાથી જિન ધર્મ દેખાડવાવાળા ગુરુ પણ સિદ્ધ થાય છે; તેમ ઠતાં તેને વિષે શી શંકા છે? તે નો ઉત્તર કહે છે:- મૂલ:- જે જે દીસંતિ ગુરુ, સમય પરિસ્થાઈ તે ન પુઝંતિ ॥ પુણમેગં સદ્દહણં, હુપ્પસહંતં જઝં ચરણં ॥ ૧૩૯ ॥ દોહા:- જે જે ગુરુ અવ દેશિયે, તે ન મિલે શ્રુત ન્યાય ॥ પિણ શ્રદ્ધા ઇક છે ચરણ, હુપસહ અંત ગવાય ॥ ૧૩૯ ॥ વ્યાખ્યા:- સાંપ્રતકાલે જેજેગુરુ-જે જે ગુરુ ધર્માચાર્ય ઉપાધ્યાય સાધુ દીસંતિ-દેખાય છે; સમય પરિસ્થાઈ-સિદ્ધાંતની પરિજ્ઞાણ કરીને એટલે સિદ્ધાંત કથિત વ્યવહાર નયની વિચારણા કરીને જે ધર્માચાર્ય ગુરુ છે તે ન પુઝંતિ-તે નથી પૂરાતા એટલે નથી મિલતા પરિજ્ઞાને નથી સહન કરી શકતા; શાથી? સિદ્ધાંત કથિત અનુષ્ઠાનને યથાર્થપણે ન કરવાથી. અહીં કોઈ શંકા કરે કે, એમ તો ચારિત્રની નાસ્તિ થઈ? ત્યારે યંચકર્તા કહે છે કે, પુણમેગં સદ્દહણં-વળી અમારે એક જિનવચનનું શ્રદ્ધાન છે. જઝં જે કારણમાટે સિદ્ધાંતમાં કહ્યું છે. હુપ્પસહંતં-હુપ્પસહ અચાર્ય સાધુ અંતસુધી એટલે હુપ્પસહ આચાર્યસુધી ચરણં-ચારિત્ર વર્તણે. એ અમારે એક શ્રદ્ધાન છે. માટે અમે ચારિત્ર માનિયે છે. ચારિત્રનો નિષેધ કરતા નથી; પણ શ્રુત વ્યવહારે કરીને પ્રવર્તતો દેખીએ તો કહિયે કે, કુગુરુને સુગુરુ કેમ કહેવાય. ૧૩૯

અવતરણ:- જે શ્રદ્ધાન છે તે શું કરવાયોગ્ય છે તે કહે છે:- મૂલ:- તા ણો જુગ પવરો, મશ્શહમણોહિં સમયદિઠી ॥ સમ્મં પરિક્કિયવ્વો, મુત્તૂણ પવાહ હલ્લ બોલં ॥ ૧૪૦ ॥ દોહા:- તો મધ્યસ્થ મનેયિ ઇક, યુગ પ્રધાન શ્રુત ન્યાય ॥ રૂઢી

रीते परिखवो, तजि प्रवाह हलवाय ॥ १४० ॥ व्याख्या:- ता- ते कारणमाटे पवाह हलबोलं- लोकप्रवाह संबंधी जे हलबोल विचार रहित जे कलकल तेने, सुसूख- सूकीने वली समयदिछीए- श्री आचारांग निसीथ व्यवहारादिक सिद्धांतनी दृष्टि करीने मन्त्रमणोहिं- मध्यस्थ राग वेष कदाग्रह रहित जेओनां मन ठे ते पुरुषोए एगो जुगपवरो- एक जुगप्रवर एटले सम्यक् ज्ञान क्रियाएकरी सहित एक जुग प्रधान आचार्य होय ते सम्म-सम्यक् प्रकारे परिस्क्रियवो-परखवो निश्चय करवो; पण आचार्यादिकना आचारे करि रहितने आचार्यादिक मानवुं नही. १४०

अवतरण:- कोई आशंका करे के, प्रवाह हलबोलने सूकीने एम कथुं, पण लोक प्रवाहनो हलबोल जो पोते निपुण होइयें तो थुं कं? एतुं निवारण कर तां कहेवे:- मूल:- संपद दसमहेरय, नामायरिएहिं जाणिय जणमोहे ॥ सुह धम्मओ निकणवि, चलंति बहु जण पवाहाओ ॥ १४१ ॥ दोहा:- अब दशम चरज नामगणि, जनित नीच जन कर्म ॥ लोक प्रवाहे निपुण पण, पडिआ त जि शुन धर्म ॥ १४१ ॥ व्याख्या:- संपद-सांप्रत एटले वर्तमान दुषमा कालने विषे दसमहेरय- आरंज परियहमां आसक्त सदा ब्रह्मचारी असंयत थका संयत कहेवरावता तेओने जे पूजवुं तथा वंदन नमस्कारादिक करवुं, ते असंयत पूजा नामे दशमो आश्रयठे; वली नामायरिएहिं-नाम मात्र आचार्य केवल लिं गोपजीवि इव्यथकी ने जावथकी साधुनी क्रियाए करीने रहित दशमो आश्रय ने नामाचार्य ए बने जाणिय-जाण्युं ठे अथवा उपजाव्युं ठे; जण-नीच पामर लोकोने उचित मोहे-मोह एटले अति राग तेने, एवा जे निकणवि-निपुण पण एटले धर्म कर्मनेविषे चतुर पण सुअधम्माउ-शुन शिव कल्याणकारी जिन नाषित जे धर्म तेथकी चलंति-चलेवे; ऋष थायवे; तो बीजा अनिपुण पुरुषोनी शी वा र्त्ता! केमके, निपुण पुरुष पण धर्मथकी चलेवे, बहु जण पवाहाउ-धणा लोको नो जे प्रवाह गतानुगतिक एटले विवेकरहित बोलवुं चालवुं प्रवर्त्तवुं, तेओ क रीने ते निपुण पुरुष पण जिन धर्मथकी चलेवे पडेवे माटे लोक प्रवाहने सूकी ने ठेठे रहेवुं, ऋषाचार नामाचार्यनो पण परिचय न करवो जो जिनधर्म विधिमा र्गनो अनिलाष राख्यो होय तो. ए जाव ॥ १४१ ॥

अवतरण:- एवी रीते जेओ लोक प्रवाहमां पडेला ठे तेओनुं दुष्टपणुं देखा ड्युं, हवे जे जिनधर्मथी पडेलातुं आलंबन लिएवे तेनो दोष, अने जे नथी लेतां तेनो गुण बोलता बता कहेवे:- मूल:- जाणिय मिहदिछो, जे पढणा लंबणा

૬ મિહ્લંતિ ॥ જે પુણ સમ્મદિઠી, તેસિ મણો ચડણ પયડીએ ॥ ૧૪૨ ॥ દોહા:-
પહના લંબન આચરે, મિથ્યાદૃષ્ટિ તેય ॥ જે સમદૃષ્ટિ તેહનો, મનચડતે પગથેય ॥
૧૪૩ ॥ વ્યાખ્યા:- જે-જે પુરુષ પહણાલંબણાઈ-પહેલા એટલે જિનનાશિત
શુદ્ધ વિધિમાર્ગ થકી ષષ્ટ થએલા પાસઠાદિકની તથા તેડના શ્રાવક લોકોની
કુપ્રવૃત્તિનું બહુમાનરૂપ જે આલંબન તેને મિહ્લંતિ-ગ્રહણ કરેઢે એટલે એનીપાસે
જગવતનો વેષ ઢે, જિનાગમ જણેઢે જણાવેઢે, તથા સંજલાવેઢે, માટે એને ચૈત્ય
વાસાદિ કલ્યાણી શું બગડેઢે? ઇત્યાદિક પહેલા પુરુષોની કુપ્રવૃત્તિનું બહુમાનરૂપ
જે આલંબન તેને જે પુરુષ ગ્રહણ કરેઢે, તેને મિહ્લંતિ-મિથ્યાદૃષ્ટિ જાણિય-અ
હો નય, તમે જાણો. પુણ-વર્ત. જે-જે પુરુષ સમ્મદિઠી-સમ્યકદૃષ્ટિ ઢે, તેસિમ
ણો-તેનું મન ચડણપયડીએ-ચડતી પગથીએ વર્તે એટલે ચડતે ચડતે ગુણસ્થાન
માર્ગે વર્તે, પણ પાપસ્થાને વર્તે નહી; કશું ઢે કે જેણે અમૃત ચાખ્યું હોય, તેને
બાકસ બુકસની રુચિ કેમ થાય? અપિતુ નહીજ થાય. તેમ જે સમ્યક્ત્વ રસનો
જ્ઞાતા પુરુષ હોય તે ઘણા કાલથી સેવેનું મિથ્યાત્વાદિ પાપરૂપ કુજોજન તેને નિંદે
અને ત્યાગ કરે; પૂર્વ કર્મના યોગથી જો કોઈ પાપરૂપ કુજોજન સેવેઢે તો પણ
જાવથી તે સમ્યક્ત્વરૂપ અમૃત જોજનનેજ વાંઢે ઢે! અથવા કરેઢે; કેમકે, તેણે
સમ્યક્ત્વ અમૃત પ્રથમ આસ્વાદેનુંજ ઢે; માટે પાપ કુજોજનને કેમ વાંઢે? અપિ
તુ નહીજ વાંઢે. રૂઢા આલંબન આદરે, પણ સ્વોટા આલંબન આદરે નહી. એવું
સમ્યક્ત્વવાનનું લક્ષણ હોય ઢે એ જાવ ॥ ૧૪૨ ॥

અવતરણ:- હવે પહેલા પાસઠાદિક લોકોનું બાહ્યપણું જોઈને સુમાર્ગે તત્પર
પુરુષોનો સમાગમ અતિ ડુર્લભ ઢે, એમ દેશાડતા ઠતા કહે ઢે:- મૂલ:- સઘંપિ
જાણ સુલહં, સુવન્ન રયણાઽ વહુ વિહારં ॥ નિચ્ચંચિય મેલાવં, સુમગ્ગ નિરયાણ જ
૬ સુલહં ॥ ૧૪૩ ॥ દોહા:- સુલજ સકલ પિ કનકમણિ, આદિ વસ્તુ વિસ્તાર
માર્ગે નિપુણનો સંગ જગ, અતિ ડુર્લભ અવધાર ॥ ૧૪૩ ॥ વ્યાખ્યા:- જાણ-જગ
તમેવિષે સુવન્ન રયણાઽ વહુવિહારં-સુવર્ણ રત્નાદિક વસ્તુનો વિસ્તાર સઘંપિ સુલહં
અમંત વાર પામવા માટે તે સર્વ સુલજ ઢે. પણ સુમગ્ગ નિરયાણ-સુમાર્ગનિરતા
પુરુષોનો એટલે જિનનાશિત વિધિમાર્ગનેવિષે જે તત્પર તે પુરુષોનો નિચ્ચંચિય-નિ
ત્યમેવ એટલે નિરંતરજ મેલાવં-મિલાપ એટલે સમાગમ તે અડ્ડુલહં-અતિ
ડુર્લભ ઢે; કેમકે, તે સદર્મ પ્રાપ્તિનું કારણ ઢે માટે. ॥ ૧૪૩ ॥

અવતરણ:- હવે માર્ગતત્પર પુરુષોનો સમાગમ ઠણાં પણ જેને અજિમાન ૩

ઠે ઠે તેનું સ્વરૂપ કહે ઠે:- મૂલ:- અહિમાણવિસોપસમઙ્ગ યં ચ યુવંતિ દેવ ગુ
રુણો ય ॥ તેહિં પિ જશ્યો માણો, હીહી તં પુઞ્ઞ ડુચ્છરિયં ॥ ૧૪૪ ॥ દોહા:- મા
નવિષોપ સમાવવા, શુદ્ધ દેવ ગુરુ ધર્મ ॥ તે સેવે પણ મદ થયો, હા તે પૂર્વ કુ
કર્મ ॥ ૧૪૪ ॥ વ્યાખ્યા:- દેવગુરુણોય- અમાર દોષ રહિત, ઘાદશ ગુણ સહિ
ત જે અરિહંત દેવ તેની; તથા સપ્તવિંશ ગુણાલંકૃત ગુરુ સુસાધુ તેની; યુવંતિ-
સ્તવનાતથા ઉત્કર્તિના કરવી, ઉપલક્ષણથી અન્યુજ્ઞાન નક્તિ વદુમાન વંદન ન
મસ્કારાદિક કરવાં તે અહિમાણ વિસોપસોપઙ્ગ યં ચ- જાત્યાદિ અજિમાનરૂપ
વિષને ઉપશમાવવાને અર્થે ઠે, ચ શબ્દ થકી મિથ્યાત્વાદિ દોષ ઉપશમાવવાને
અર્થે ઠે, કેમ કે, સુદેવ સુગુરુની સ્તુતિ કસ્યાથી અજિનિવેશ કદાગ્રહ અજ્ઞાન અ
જિમાન ટલે અને શુદ્ધ સમ્યક્ત્વની પ્રાપ્તિ થાય. એમ આગમમાં કહ્યું ઠે. તેહિંપિ-
તે દેવ ગુરુયેં કરીને જશ્યો- જો માણો- માન અજિમાન દેવ ગુરુવિષે થયો. કેમ
થયો તે કહે ઠે:- આ ચૈત્ય મારા પૂર્વજોના ઠે, એને મૂકીને બીજા ચૈત્યમાં ઉત્સ
વાદિક કરવાને કેમ જવાય? ઇત્યાદિક દેવવિષે અજિમાન; વલી એ ગુરુ મારે અં
ગીકાર કરેલો ઠે, એ ગીતાર્થ ક્રિયાવંત ગુણવંત ઠે. તેવિના બીજા ગુરુઓ જલે ગુણ
વાન હોય તો પણ તેની કપર રાગ ધરે નહી, ઝલટું મઠર જાવ આણે. ઇત્યાદિ ગુરુ
વિષે અજિમાન થયો; હી હી-એ મોટી खेदની વાત ઠે. તંપુઞ્જુચ્છરિયં-તેપૂર્વજવનું
ડુષ્કર્મ ચરિત ઠે. એટલે તે પોતાનો દોષ ઠે. એમાં બીજા કોઈનો દોષ નથી ॥ ૧૪૪ ॥

અવતરણ:- જેને સ્વોટા અજિમાનરૂપ ધન ઠે, તે સદૈવ અસંકૃત પદાર્થ ને
માને ઠે; તેને ઉપાલંબ સહિત પ્રગટ દોષ જણાવીને નિર્જત્સ્ના કરતા ઠતા કહે
ઠે:- મૂલ:- જો જિણઆચરણા, લોઓ ન મિલેઃ તસ્સ આચારે ॥ હા હા મૂ
ઢ કરિંતો, અપ્પં કહ જણસિ જિણ પણયં ॥ ૧૪૫ ॥ દોહા:- જિન આચરણ થ
કી જુદો, જે જણ તસુ આચાર ॥ રે સઠ કરતો કિમ કહૈ, હું જિન જગત ઉદાર
॥ ૧૪૫ ॥ વ્યાખ્યા:- જોલોઓ- જે પાસઙ્ગાદિક લોક ઠે તે જિણ આચરણા-
જિન જાણિત આચરણાની સાથે નમિલેઃ- નથી મલતા, તસ્સ- તે પાસઙ્ગાદિક
નો જે આચારે- નિજમતિ કલ્પિત જે આચાર ઠે તેને કરિંતો- અંગીકાર કરતો
ઠતો હા હા- મોટી खेदની વાત ઠે. મૂઢ- હે મૂર્ખ, અપ્પં- પોતાને જિણપણ
યં- જિનને વિષે સુગુરુને વિષે નમસ્કાર કરવાવાલો, સ્નેહ કરવાવાલો કહ- કે
મ જણસિ- તું કહે ઠે, જો જિનજાણિત આચરણાને આચરતો હોય તો તારું કહ્યું
સંજવે; માટે ઉઠ બોલીને શાસારુ- ફોકટ આત્માને વિટંબના કરેઠે. ॥ ૧૪૫ ॥

अवतरणः— अही कोई वितर्क करे के, जिन आचरणा मूकीने कोई पासडा विकनी कहेली आचरणा अंगीकार करता हूँ, तेनो उत्तर कहेते:— मूलः— जं चिअ लोओ मन्नइ, तंचिअमन्नंति सयल लोआवि ॥ जं मन्नइ जिणनाहो, तंचिअ मन्नंति किवि विरला ॥ १४६ ॥ दोहाः— जाकूं मानै लोक तस, मानै लोक अनेक ॥ मानै जास जिनेइ तसु, माने कोइक ठेक ॥ १४६ ॥ व्याख्याः—लोओ—पासडादिक लोक जंचिय-जेआचरणाने मन्नइ-मानेते सयल लोआवि—तादृशवि वेक विकल सकल लोक पण तंचिअ—ते पासडादिकनी नाषेली आचरणाने मन्नंति—मानेते, जेम लींबडानो कीडो लींबडाने सारुं मानेते, तेम, वली जिणनाहो—जिननाथ जं—जे आचरणाने मन्नइ—मानेते, सम्यक् जाणेते, तेम किवि विरला—केटलाए क विरला हलुकर्मी जीव तंचिअ—ते जिननाषित आचरणनेज मन्नंति—मानेते, यथाशक्तियें पाले, आराधे ते, जिनधर्म पालवुं ते नदीना पूरनी सांबे जवा बरा बर ते. माटे कोइक हलु कर्मी जीव जिननाषित धर्म आचरणने मानेते किंब दुणा एटले घणुं कह्याथी गुं ! ॥ १४६ ॥

अवतरणः— अही कोई वितर्क करे के, लोको प्रायेकरी लोकोनुंज कहेलुं मानेते, जिनराजनुं कहेलुं मानता नथी, एवो तेओनो स्वभावज ते; ते जले पण जिनराजनुं कहेलुं न मान्या ठतां अने लोकोनुं कहेलुं मान्या ठतां जे दोष थायते ते कहेते:— मूलः— साहंमि आउ अहिओ, बंधसुआइसु जाण अणुराओ ॥ तेसिं नहु सम्मत्तं, विन्नेयं समयनीईये ॥ १४७ ॥ दोहाः— साधर्मीथी अधिक जस, परि जन ऊपर प्रेम ॥ तास न समकित मानिये, आगम नाती एम ॥ १४७ ॥ व्याख्याः—जाण—जेने साहम्मिआउ—सम्यक्त्वादि गुणे करीने जे सरखा ते साधर्मी, कहियें तेथीपण बंधसुआइसु—बांधव पुत्रादिकनेविषे आदि शब्दथो माता पिताचार्यादिक नेविषे अहिओ—अधिक अणुराओ—अणुराग स्नेह वर्त्ते ते. तो तेसिं—तेने नहु—नही ज सम्मत्तं—सम्यक्त्व, होय ए वात समयनीईये—सिद्धांतनीतिएकरीने विन्नेयं—विशेषपणे जाणवा योग्य ते. साधर्मीनी साथें कोई प्रकारनो कलह अथवा क्लेश करवो नही. वली साधर्मी सीदातो होय तो तेने सहाय करवुं, केमके, शास्त्रमां कसुं ते के, संसारमां साधर्मीना जेवुं बीजुं कोई सगपण नथी. साधर्मीनी सेवा नक्ति बाहुलताए करीने सम्यक्त्व विशेष निर्मल थाय. माटे बंधु सुतादिक सर्व स्वजननो अनुराग ते करमबंधनुं कारण ए दोष जाणी साधर्मीनेविषे अधिकतर धर्मा नुराग निरंतर राखवो एजश्रेय गुण ते. ॥ १४७ ॥

अवतरणः— एवी रीते लोकाचारने माननारनो दोष प्रगट करीने हवे ते लो
काचार संबंधी निषेधनो उपदेश कहेतेः— मूलः— जइ जाणिसि जिण नाहो, जो
यायारा विपरकए नूओ ॥ ता तं तं मन्नंतो, कह मन्नसि लोओ आयारं ॥ १४७ ॥
दोहाः— जिनपति लोकाचारथी, जो तुं जाणे निन्न ॥ तो किम लोकाचारने, तुं
माने प्रभु मन्न ॥ १४७ ॥ व्याख्याः— जइ—जो जाणिसि—तुं जाणेते : जिणनाहो—
जिननाथ एटले जिनवरेंड ते ते लोआयारा—दर्शनचष्ट पासडादिक तथा चतुर्द
शीनी ब्राह्मण परिव्राजक त्रिदंडी तापसादिक जे लोक. तेओना आचारथकी विप
रकए नूओ—विपरकृत ते. एटले न्यारो ते अथवा ते लोकोंना आचारोनो जिन
नाथ विपरकृत ते एटले शत्रुरूप ते. एम जो हे जइ. तुं जाणेते, ता—तो तं—
तुं तं—ते जिननाथने मन्नंतो—मानतो अथवा जाणतो बतो लोओआयारं—लोक
ना आचारने कह—केम मन्नसि—तुं मानेते. ॥ १४७ ॥

अवतरणः— तुं लोकाचारने केम मानेते? एम कह्युं तेनेज फरी दृढ करेते ;
तथा जिनेंइने मान्या थका पण जे मुग्ध लोको ते ते बीजा देवोने मानेते ते दे
खाडता ठता कहेतेः—मूलः— जे मन्नेवि जिणिंदं, पुणोवि पणमंति इअर देवाणं ॥
मिहत्त सन्निवायग, गहाणं ताण कोविज्जो ॥ १४८ ॥ दोहाः— जिनवरने प्रण
मी वली, जे प्रणमे अन देव ॥ सन्निपात मिथ्यात हत, तस कुण वैद इहेव
॥ १४८ ॥ व्याख्याः— जे—जे मुग्ध तत्वना अजाण ते, ते जिणिंदं—जिनेंइ देवने पण म
न्नेवि मानेते अने पुणोवि—वली पण इयरदेवाणं—इतर जे जिनेंइ देवथी बीजा ह
रि हर ब्रह्मादिक रागी देखी मिथ्यादृष्टि देव ते तेने पणमंति—प्रणमे ते एटले
पूजे ते ; ताण—ते मिहत्तसन्निवायगगहाणं—मिथ्यात्वरूप सन्निपात रोगे करि ग्रस्त
थएला गलायला अथवा व्याप्त थएलानो कोविज्जो—वैद्य कोण थाय ! अपितु तेनो
कोई वैद्यज नथी. केमके, जेने अमृत समान जिन धर्म पुरिस विषसमान मिथ्या
धर्म जेवो थयो तेनो हितोपदेशक गुरु वैद्यराज गुं उपाय करे ! ॥ १४८ ॥

अवतरणः— हवे मिथ्यात्वरूप सन्निपात रोगेकरी ग्रस्त थएला गुं करेते ते
कहेतेः— मूलः— एगो अ गुरु एगो वि सावगो चेइआणि विवहाणि ; ॥
तज्जय जं जिणद्वं, परुप्परं तं न विज्जंति ॥ १४९ ॥ दोहाः— गुरु एक वलि आ
इ इक, चैत्य विविध चित्रेव ॥ तामें जो जिनइय ते, दिए परस्पर नेव ॥ १४९ ॥
व्याख्याः—एगोअगुरु—एकज गुरु केमके लिंग आचार एक माटे एक गुरु, एगोवि साव
गो—एक पण आवक कारणके सर्वना देवगुरु धर्म एक माटे आवक पण एक चेइआणि

विवक्षाणि- चैत्य वेहरासर अथवा जिनप्रतिमा ते विविध अनेक ठे; तथापि जि नेंड देव सर्वे सरखा माटे चैत्य पण एकज; ए त्रणे एक एक थए थके पण त ठय- त्यां एटले ते श्रावकोनी पाशे जं- जे जिगदवं- जिन इव्य ठे; उपल क्खणी ज्ञान इव्य साधारण इव्य ठे तं-ते इव्य परुप्परं-परस्पर एटले माहो मांहे चैत्य ज्ञानादिक कार्य पडेठते न विञ्चंति- नथी वेचता एटले नथी आप ता; ते जोनी सुखना जालची गुरु निर्मल उपदेश तेने देता नथी; पण उलटुं जेथी अहंकार ममकार पणु वधे तेवो उपदेश करे ठे. ए जाव ठे ॥ १५० ॥

अवतरण:- एम करतां ठतां ते गुरु आदिक ठे के नथी? ते विषे कहे ठे:- मूल:- ते न गुरु नो सड्ढा, न पूइओ तोहं होइ जिणनाहो ॥ मूढाणं मोहं विई, सा नक्कइ समय निउणेहं ॥ १५१ ॥ दोहा:- ते गुरु नहि श्रावक नही, नहि प्रभु पूजक तेय ॥ मोहं थितो मूढोत्तणी, जाणो श्रुत निपुणेय ॥ १५१ ॥ व्याख्या:- ते- ते नगुरु-तेगुरु नथी केम के, सुख दाह्णिताएं करीने जिनोक्त निर्मल उपदेश नथी देता माटे तथा नो सड्ढा-ते श्रावकपण नथी; केम के, चैत्यादि इव्य चैत्यादि का र्य पमथाथी ममताने लीधे नथी वेंची आपता माटे ते श्रावकपण नही कहेवाय वली तेहिं-तेणे जिणनाहो-जिननाथ पण नपूइओ होई-पूज्यो नथी एम ठे केमके जे ममकारादिक क्लिष्टचित्तवाला यद्यपि पूजादिक करे तथापि तेने पूजादिक कर वावाला न कहिये. माटे शिष्य कहेठे तो तेने छुं कहिये? गुरु कहेठे मूढाणं-मू खींनी मोहविई-मोहस्थिति कहिये. सा-तेवात समय निउणेहिं-सिद्धांतमां जे निपुण पुरुषठे तेने नक्कइ-जणाय ठे पण बीजा जाणता नथी ॥ १५१ ॥

अवतरण:- पूर्व गाथामां कहुं नथी ते गुरु तेजवात प्रगट करता ठता कहे ठे:-मूल:-सो न गुरु जुग पवरो, जस्स वयणंमि वट्टए जेओ ॥ चिय जवण स ढुगाणं, साधारणं दवमाईणं ॥ १५२ ॥ दोहा:-चैत्यं जुवनं वलि श्राद्धजन, साधारणं इव्यादि ॥ तासं जेदं जसु वचनमें, तेगुरु ठे जगदादि ॥ १५२ ॥ व्या ख्या:- जस्स-जेगुरुना वयणंमि-वचने करीने एटले कुटिल उपदेश करीने तथा पोतासंबंधी चैत्यादि करावबुं ते तमने प्रधान ठे, एम साक्षात् उपदेश दीधाथी चियजवण-चैत्यजवनोने विषे एटले जिन प्रासादोने विषेतथा सड्ढाणं-श्रावकोने विषे वली साधारणदव माईणं-साधारण इव्यादिकने विषे आदि शब्दथी ज्ञान इव्यने विषे जेओ-जेद वट्टए-वर्त्ते ठे; एटले अहंकार ममकारनी बुद्धिएकरीने पोता संबंधी चैत्य तथा श्रावकादिक थापीने माहोमांहे जे जगडा करावे ठे, जेद

पाडे ठे ते जुग पवरो जुग प्रधान गुरु-आचार्य न-नथी केम के, प्रथम जे वि शेषण कह्युं ते कुगुरुनुं ठे माटे ते जुगप्रधान गुरु न जाएवो ॥ १५२ ॥

अवतरण:-अही कोई वितर्क करे के, जेनां वचन थकी चैत्य जवनादिकोनों जेद वर्ते ठे, ते जुग प्रवर गुरु न होय; एम जे कह्युं, ते तो तीर्थकरादिकवर्त्ते ते काल नेविषे युक्त ठे; पण हमणा तो जेद विना कोई पण मर्यादा नहोय ! ए आशं का दूर करवाने सांप्रतहमणा पण सिद्धांत कथित विधिनेविषे जे पुरुष नथी प्रवर्तता तेओना दोष देखाडता ठता कहे ठे:- मूल:- संपद् पढुवयणेणवि, जाव न उ छसद् विहि विवेयत्तं ॥ ता निविड मोह मिह त्त गंठिया डुछ माहण्णं ॥ १५३ ॥ दोहा:-प्रगटे न विधि विवेक अब, प्रभु वचने पण जाव ॥ ताव निवड मिथ्या त्वनी, गंठितणो अनुजाव ॥ १५३ ॥ व्याख्या:-संपद्-संप्रति एटले वर्त्तमान का लनेविषे पण पढु वयणेणवि-प्रभु नाषित जे वचन, आगम ते सांनद्वयाथी जा व-ज्यां सुधी विहिविवेयत्तं-जिन इव्यादिकनुं जिनागम उक्त प्रकारे वधारवुं, खर चवुं, रक्षण करवुं, तथा इव्यं जावे पवित्र थईने आशातना टाली, अनिगम सा चवी, जिनपूजा करवी, सुगुरु नक्ति करवी, तथा दोष रहित सामायक प्रतिक्रम ए पोषध उपवास करवां, तथा निरतिचार सम्यक्त्व सहित सर्व व्रत पालवां, इ त्यादिक विधिविवेक पणुं जेने न उछसद्-नथी उछासने पामतो, ता-ते कारण माटे एनिविममोहमिहत्तगंठिया डुछ माहण्णं-निविम एटले अतिट्ट मोह मिथ्यात्वनी गांठनुं कोई डुष्ट माहात्म्य ठे; एटले प्रजाव ठे; एम जाणवुं. केमके ठती समर्थीईयें सिद्धांतोक्त विधिनेविषे न प्रवर्त्तवुं ते प्रभुना वचननी आशातना ठे. ॥ १५३ ॥

अवतरण:- ते कारण माटे हवे प्रभुवचननी आशातनानुं डुष्टपणुं कथन क रतां ठतां कहेठे:- मूल:- बंधण मरण जयाइं, डहाइं तिस्काइं नेअ डुःस्काइं ॥ ड स्काण डुह निहाणं, पढुवयणा सायणा करणं ॥ १५४ ॥ दोहा:- बंधन मरण जयादि डुख, नहि तीक्ष्ण डुख जाण ॥ जे अविनय प्रभु वचननो, ते डुख दोष निधान ॥ १५४ ॥ व्याख्या:- बंधन-दोरडादिके करी बांधवुं, मरण-आयु अथ वा प्राणनो नाश, जयाइ-इह लोकादिक सात जय इत्यादिक जे डुस्काइं-डुःख ठे ते, तिस्काइं-तीक्ष्ण एटले आकरा डुस्काइं-डुःख नेअ-नथीज थोडाकाल रहेठे पण पढुवयणा सायणाकरणं-प्रभुनां वचननी आशातनानुं जे करवुं, ते डुःस्का ण-जन्ममरणादिक डुःखनुं दुहनिहाणं-डुःख निधान ठे; एना जेवुं बीछुं कोई संसारमां डुःख नथी ए जाव ॥ १५४ ॥

अवतरणः— एवी रीते आशातनाना करनार संबंधी अनंत दुख कहाँ, हवे बर्त्त मानकालादि दोष थकी यथोक्त विधि करवाने असमर्थ एवो जे पोतानो आत्मा तेने निंदतां ठतां कहे ठेः— मूलः— पढुवयण विहिरहस्सं, एाऊणं जाव दीसए अप्पा ॥ ता कह सुसावगत्तं, जं चित्रं धीर पुरिसेहिं ॥ १५६ ॥ दोहाः—वीर वच न विधि सार लखि, जब निज आत्म जोय ॥ तो कहँते गृहि धर्म जे, गृह्यो धीर पुरुषोय ॥ १५५ ॥ व्याख्याः— पढुवयण विहिरहस्सं—प्रभुना वचन सिद्धांत नो जे विधिनो सार तेने नाऊणं—जाणीने जाव—यावत् एटले ज्यासुंधी अमे अप्पा—पोतानो आत्मा दीसए—देखीए ठैए. ता—त्यारे एम विचार थाय ठे के, मारेविषे कह—क्यांची सुसावगत्तं—सुश्रावकपणुं धीरपुरिसेहिं—कामदेव अरणक श्रावकादिक धीर पुरुषोए जं चित्रं—जे आचखुं ते. ॥ १५५ ॥

अवतरणः— कोई वितर्क करेठे के, जो धीर पुरुषोए अंगीकार करेलुं श्रावक पणुं नथी तो शा कारणथी देवपूजादि अनुष्ठानविधिनेविषे पोताना आत्मा ए प्रकारे पर्यासीए ठैए एटले जोडिये ठैए? ए आशंकाए करीने कहेठेः— मूलः— जइवि दु उत्तम सावय, पयडीए चडण करण असमझो ॥ तहवि पढुवयण कर णे, मणोरहो मझ हिययम्मि ॥ १५६ ॥ दोहाः— यदपि सुश्रावक सेठिए, चढण कढण असमर्थ ॥ तदपि मनोरथ मुजहिये, कबहू करुं तदर्थ ॥ १५६ ॥ व्याख्याः— जइवि—जोपण दु—निश्चे, उत्तम सावयपयडीए—पूर्वोक्त उत्तम श्रावकोनी पगथीए एटले श्रेणिए चडण करण असमझो—चडण करवाने एटले आरोहण करवाने अ समर्थ एवो हुं हुं तहवि—तथापि एटले तोपण पढुवयण करणे—प्रभुनाषित वच न अंगीकार करवानेविषे एटले श्रीवीतराग कथित जे विधिनुं करवुं तेनेविषे म णोरहो—मनोरथ मझहिययम्मि—मारा हृदयमां वर्त्तेठे, एटले जोपण उत्तम श्राव कोनी पदवीने आरोहण करवाने हुं असमर्थ हुं तो पण प्रभुवचन अंगीकार क रवानो मनोरथ मारा हृदयमां वर्त्तेठे, अने पोतानी यथाशक्तिप्रमाणे आराधु हुं, तेमाटे सम्यक्त्व प्राप्ति योग्य कोईएक श्रावकना जेदमां हुं निश्चयतो श्रीवीत राग देव जाणो. ॥ १५६ ॥

अवतरणः— हवे बली ते जिनवचन अंगीकार करवाना मनोरथनी वांछा कर ता ठतां कहेठे, जे कारण माटे प्रभुना वचन अंगीकार करवानो अमारा मनमां मनोरथ ठेः— मूलः— ता पढु पणमिअ चलणो, इकंपडेमि परम जावेण ॥ तुह व यण रयण गहणो, अइ लोहोमझ दुऊ सया ॥ १५७ ॥ दोहाः— तो सुज जावे

प्रचुनमत, चरणो जाचू एक ॥ होय सदा मुज तुम वचन, रतन लोन अतिरेक.
॥ १५७ ॥ व्याख्या:- ता-ते कारण माटेज पढु-हे प्रनो, श्रीवीतरागदेव, चर
णो-तमारा चरण जुगलने पणमिअ-प्रणाम करीने परम जावेण परम उत्कृष्ट
जावथी इक-एक वस्तु पढेमि-हुं प्रार्थुं हुं एटले मांगुं हुं. ते एक वस्तु तुहवयण
रयण गहणो-तमारा वचनरूप दुःख दारिद्र्य दौर्भाग्यादिक दूर करवाथी रत्ननीप
ठेरत्न, तेनुं ग्रहण करवानेविषे अइलोहो-अतिलोन एटले अति ग्रहणं मक्ष-अ
मारे दुक्क-होय सया-सदा. ॥ १५७ ॥

अवतरण:- कोई वितर्क करे के. एवीरीते शासारु इच्छा करवी पडे? पोतानी
मेलेज जिन वचनरूप रत्ननुं ग्रहण करवानेविषे लोन थरो. ? ए आशंका करीने
कहेढे:- मूल:- इह मिहवास निक्किठ जावउंगलिअ गुरुवि वेआणं ॥ अम्हाण
कह सुहाई, संजाविळ्ळंति सुमिणेवि ॥ १५८ ॥ दोहा:- मिथ्यावास सुमलिन
मन, गत विवेक हममांहि ॥ कहांथि सुख संजाविए, स्वप्नविषे पण नाहि ॥ १५८
व्याख्या:- इह-ए पांचमां दूषम कालनेविषे मिहवास-मिथ्यात्वनी वासनाए अ
आए करीने निक्किठ जावउ-निक्कीष्ट एटले अति मलिन जाव परिणाम थयो ते
थी गलिअ गुरुविवेआणं-- गलायो ठे एटले नाशने पाम्योठे तत्व अतत्व संबंधी
प्रथम जाव एटले न्यारा न्यारा जाव, जे मोटा विवेक विचार जेना एवा जे अ
म्हाण-- अमे, तेने सुमिणेवि - स्वप्ननेविषे पण सुहाई-- जिनवचनरूप रत्न ग्रहण
करवुं ते सुख हेतु माटे सुख ते कह-शा प्रकारे करीने संजाविळ्ळंति-संजाविए
एटले विचारिए अथवा थापिए? केमके, मिथ्यात्वे करीने वासित ठे मति जेनी,
अने गयो ठे मोटो विवेक जेनो तेने तेवुं सुख क्यांथी थाय? ॥ १५८ ॥

अवतरण:- शीरीते क्यांथी होय तेरीत कहेढे:-मूल:-जं जीविअमितंपि दु, धरे
मि नामं च सावयाणंपि ॥ तं पिपदु महा चुळं, इह विसमे दूसमे काले ॥ १५९ ॥
दोहा:- धरुं जो जीवित मात्र पण, नाम श्रावनो सार ॥ तेपण अति अचिरज
प्रचु, दूसम काल मजार ॥ १५९ ॥ व्याख्या:- इहविसमे दूसमेकाले-आ विषम
दूसम कालनेविषे जं-जो जीविअ मितंपि-वेश संयमरूप जीवितमात्रने पण को
ईक प्रकारना जंगे करीने दु-प्रकटपणे सावयाणंपि-सम्यक्त्व पूर्वक षादश व्रत
धारी श्रावकोनो च-वली नामं-नाम मात्रप्रते धरेमि-हुं धारण करवुं; तं पि-ते
पण पढु-हे प्रचु, हेनाथ महा चुळं-मोटो आश्चर्य ठे; बीजुं वधारे शुं कहिये? ॥

अवतरण:- ए प्रकारे कालादिकना अनुसारे करीने पोताना स्वरूपने कहीने हवे

पोतानुं जन्म सफल करवाने अर्थे सुगुरुने विनती करता ठता कहेते - मूल:- परिजा विकल एवं तह सुगुरु करिऊ अम्ह सामित्तं ॥ पदुसामगि सुजोगो : जह सहलं होइ मणुअत्तं ॥ १६० ॥ दोहा:- इम विचार करि तिम सुगुरु, हमने करो सनाथ ॥ सुजन होय जिम नरपणुं शिव सामग्री साथ ॥ १६० ॥ व्याख्या:- एवं-दृषमा कालनेविषे जिन नाशित धर्मेनुं दुर्जनपणुं ठे ए प्रकारे परिजाविकल-परिजावीने एटले वीचारीने सु गुरु-हे सुगुरु, हे शोचन आचार्य एटले हे सम्यक् ज्ञान दर्शन चारित्रादि गुण संपन्न सुगुरु तह-तेम अथवा ते प्रकार अम्हसामित्तं-अमारा संबंधी स्वामीपणाने करिऊ-करो एटले ते प्रकारे अमारा ऊपर तमे स्वामीपणुं धारण करो. जह-जेम अथवा जे प्रकारे पदुसामगिजोगो-प्रभुदर्शनादिकनी सामग्रीनो एटले प्रभुनाशि त धर्मसामग्रीनो सारो योग थाय, ते थएथके मणुअत्तं-मनुष्यपणुं सहलं-सफल होइ-थाय, केमके, संसारमां चार अंग जीवने पामवा दुर्जन ठे, तेमां प्रथम मनुष्य पणुं, बीजुं सिद्धांतनुं सांजलवुं, त्रीजुं सिद्धांतने सांजलीने जिन वचननी श्रद्धा करवी, श्रद्धा थया पढी तप संयमने विषे पराक्रम फोरववो; ए चार अंग दुर्जन ठे. तेमां प्रथम मनुष्य पणुं दुर्जन कसुं, पण ते मनुष्य पणुं सफल क्यारे थाय, ज्यारे शेषत्रण अंगनी प्राप्ति थाय माटे हे सुगुरो अमारा ऊपर तमे स्वामीप णुं करो के जेम प्रभु नाशित धर्म सामग्रीनो रूपो जोग थाय, ते थवाथी मनु ष्यपणुं सफल थाय? ॥ १६० ॥

अवतरण:- हवे समाप्तिने अर्थे ग्रंथकार पोतानुं नाम कथन पूर्वक तथा ते ना अथ्ययनादिकथो यता फलना कथन पूर्वक अने स्मरणनी उपादेयता प्रते ए टले तेनुं जे अंगीकारपणुं तेने कहे ठे:- मूल:- एवं जंमारिअ ने, मि चंदरइआ उ कइविगाहाउ ॥ विहि मग्गरया नवा, पढंतु जाणंतु जंतु सिवं ॥ १६१ ॥ दोहा नेमिचंद जंमारिकृत, गाथा केइक एम ॥ विधि मग मग्र नविक जणो, लखो ल हो शिव हेम ॥ १६१ ॥ पट्टी शतक प्राकृत थकी, दोधक किया सुजास ॥ दोध क शोधक बुद्धिजन, सेवक मोहन तास ॥ १६२ ॥ व्याख्या:- एवं-ए प्रकारे सङ्ग न जंमारीनो पुत्र अने जिनेश्वर सूरिनो पिता प्रसिद्ध एवो जे जंमारीअ नेमिचंद-एटले जंमारिक गोत्री नेमिचंद श्रावक तेणो रइआउ-रचिउ जे कइवि-केटली गाहाउ- गाथा? एकशो ने एकसठ; ते गाथाउने विहिमग्गरया-श्री वीतराग नाशित वि धिमार्ग एटले मोहमार्गनेविषे रत एटले तत्पर एवा जे नवा-नव्य जीव ते पढं तु-सूत्र थकी जणो, जाणंतु-अर्थ परिज्ञानेकरी जाणो; सूत्रार्थ बेहु सम्यक् प्र

કારે અન્યાસીને સિવ-શિવપ્રત્યે એટલે નિરુપડવ મોહને જાઉં-પામો. એ ગ્રંથ ન
 ણ્યાથી તથા ગ્રંથનો સમ્યક્ પ્રકારે અર્થ જાણ્યાથી નિશ્ચલ સમ્યક્ત્વ થાય છે ; નિશ્ચ
 લ સમ્યક્ત્વથી ક્ષાયિક જ્ઞાન ચારિત્ર થાય. તે ક્ષાયિક જ્ઞાન ચારિત્રેકરી અનુક્રમે વંઢિ
 ત અર્થની સિદ્ધિ થાય. વલી વંઢિત અર્થ છે તે જ્ય જીવોને શિવ પ્રાપ્તિ જાણવી ;
 બીજો કોઈ વંઢિતાર્થ નથી. તથા શિવ શબ્દ ગ્રંથના અંતે અંગીકાર કહ્યો તે મંગલ અ
 થવા કહ્યાણે અર્થે જાણવો. ઇતિ ગાથાર્થ ॥ ૧૬૧ ॥ ઇતિ શ્રીષષ્ઠી શતક સમાપ્ત.

તપોરત્ન શ્રી ગુણ સુંદર ઉપાધ્યાયકૃત ષષ્ઠી શતકની ટીકા તે શ્રીશાંતિ
 સાગરજી મહારાજજીની સમીપે શ્રીરાજનગરમધ્યે શ્રી ગુરુ બુદ્ધિવિજય મહારાજ
 જીનો ઉપાસક જે યદ્દ ગોત્રી ઝંસવાલ મોહનલાલ, તેણે સાંજનો ધારી વિચારીને તે
 નો કિંચિત્ જાવાર્થ ગ્રહણ કરીને ષષ્ઠી શતકનો અકૂરાર્થ કેવલ જાણારૂપ બાલાવ
 બોધ કહ્યો ; તેમાં શ્રી વીતરાગનાં વચનથી જે કાંઈ અધિકું ડુંબે વિપરીત લખાણું
 હોય, કોઈ પ્રકારનું ઉત્સૂત્ર લખાઈ ગયું હોય, તથા કોઈ કાનામાત્રાદિ ક્ષત્વ દોષનો
 ફરક પડ્યો હોય, તસ્મિન્ન મિહ્વામિ હુકમં એટલે તેનું જે પાપ મને લાગ્યું હોય, તે
 મિથ્યા ફોકટ થાઉં. વલી સ્યાદાદ શ્રી જિનમત નિપુણ પરાપકાર સ્વજાવવાલા
 પુરુષોએ મુજ અત્પ્રમતિ ઉપર અનુગ્રહ કરીને આ ષષ્ઠી શતકનો બાલાવબોધ શોધી
 લેવો એજ વિનતી છે. ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥

ઇતિ શ્રી ષષ્ઠીશતક નામક ગ્રંથ દો
 હા તથા બાલાવબોધ સહિત સમાપ્ત.

॥ श्री वीरपरमात्मायनमः ॥

सकलपंडित चक्रचक्रवर्त्तिपंडित श्रीकृमाविजयगणि शिष्यमुख्यपंडित परब्रह्म
मिनीनालतिलक पंडित श्रीजिनविजयगणि गुरुन्योनमः सिद्धि बुद्धि विधाधिने
श्रीमत् गौतम स्वामिनेनमः

अथ श्री पंडित उत्तम विजयजीकृत संयमश्रेणीनुंस्तवन
अर्थसहित प्रारंभियेते.

श्रीवर्द्धमानंजिनंनत्वा ॥ वर्द्धमानगुणास्पदं ॥

स्वोपज्ञसंयमश्रेणी ॥ स्तवस्यार्थोवितन्यते ॥ १ ॥

॥ ढाल पहेली प्रथम गोवाजातणेनवेजी एदेशी ॥

केवल ज्ञान दिवाकरूजी ॥ सिद्ध बुद्ध सुखदाय ॥ आत्म सं
पद जोगवेजी ॥ वर्द्धमान जिनराय ॥ गुणोदधि शासन ना
यक वीर ॥ मेरू महिधर धीर ॥ गुणो ० ॥ शास ० ॥ १ ॥ एआंकणी

अर्थ ॥ समस्त केवलज्ञानावरणी कर्मना ह्यथकी उपनुंजे केवलज्ञान तडूप
सूर्यते ह्यायकनावें सकलगुण निष्पन्नसिद्धते समस्त वस्तुस्वनावनुं बुद्धके ० जाण
ते उपकारीपणे सर्वसुखनुं दातारते स्यादादपणे परिणमित अनंतगुण पर्यायरू
प आत्मसंपदाने जोगवेते एहवो चोवीसमो तीर्थंकर सामान्य केवलीउमां राजा
सरिखो श्रीवर्द्धमानस्वामी गुणोनोसमुद् गुणरूप रत्ननी उत्पत्तिनुं स्थानक वर्त्तमान
शासननुं अधिपति श्रीवीरपरमेश्वरते वली उपसर्ग परिसद् आवेथके अमिगरह्या माटे
मेरूनीपरे धीरते ॥ १ ॥ एटले वंदनात्मक स्तवनात्मक अने वस्तुनिर्देशात्मक ए त्रणप्र
कारना नमस्कारते तेमां स्तवनात्मक इष्टसमुचित नमस्कारकस्यो ॥ १ ॥

अनुक्रमिं संयम फरसतोजी ॥ पाम्यो ह्यायक जाव ॥

संयमश्रेणी फूलडेजी ॥ पूजुं पद निष्पाव ॥ गु ० ॥ २ ॥

અર્થ ॥ અનુક્રમે ઉત્તરોત્તર પ્રધાન સંયમસ્થાનક ફરસતોયકો યદુકં દશાશ્રુત સ્કંધે:- ‘તસ્સણંજગવંતસ્સ અનુત્તરેણંનાણેણં અનુત્તરેણંદંસણેણં અનુત્તરેણંચરિત્તેણં અનુત્તરેણંઆલણં અનુત્તરેણંવિહારેણં અનુત્તરેણંવીરિણં અનુત્તરેણંઅઙ્ગવેણં અનુત્તરેણંમહવેણં’ ઇત્યાદિક મોહનીય કર્મનું ક્ષયકરી ઉત્કૃષ્ટ સંયમસ્થાનરૂપ ક્ષીણ મોહ ગુણસ્થાનક પામ્યો એહવો શ્રી વર્ધમાનસ્વામી તેના પાપરહિત ચરણકમલ ને સંયમ શ્રેણીરૂપ જાવફૂલેંકરીને પૂજુંકેઽ અર્ચુંબું એવંદનાત્મક નમસ્કાર કર્યો॥૨

વાચક જશવિજયે રચ્યોજી ॥ સંસ્કૃતે સજ્ઞાય ॥ વિસ્તરિ
જિન ગુણ ગાવતાંજી ॥ જીહા પાવન યાય ॥ ગુણ ॥ ૩ ॥

અર્થ ॥ પ્રથમ સંયમશ્રેણીનું સજ્ઞાય તિહ્વણબુદ્ધિવાજાને ગમ્યયાય એવુંન્યાયવા દિઓનેવિષે મુકુટમણિ સમાન ઉપાધ્યાય શ્રી જશોવિજય ગણિયે રચ્યુંઢે પણ તેની રચના શંકેપેકરીઢે માટે વિસ્તારરુચીને અર્થે વિસ્તારે સંયમસ્થાનક ગર્જિત જિનેશ્વરના ગુણ ગાવતાં જીન તથા જન્મ પવિત્રયાય ઉત્તમજીવને એવોજ મનોર્થ હોયઢે યદુકં ચિરસંચિય પાવપણાસર્ણીએ જવસયંસહસ્તમહણીએ ચોવીસજિનવિ ણિ ગાયકહા વોજંતુમેદીહા એટલે મંગલ અજિધ્યાદિકકહ્યાં ॥ ૩ ॥

બારકપાયે સ્વય ઉપશમેજી ॥ સરવ વિરતિ ગુણ ઠાણ ॥
તેના આદિમ ઠાણમાંજી ॥ પર્યવનું પરિમાણ ॥ ગુણ ॥ ૪ ॥

અર્થ ॥ હવે આદ્યના બારકપાયને ક્ષયોપશમે એટલેજે દલિક ઉદયઆવ્યાં તેનું ક્ષયકરે અનેજે ઉદય નથીઆવ્યા તેને ઉપશમાવે અને પ્રદેશે ઉદયઆવ્યાને વેવે એહવી અવસ્થાયે વર્તતાયકાં અવિરતિ દેશવિરતિપ્રમુખ બારકપાયને અજાવે ઉપનુંજે સર્વવિ રતિરૂપ ઢઠો ગુણસ્થાનક તેહના સર્વજઘન્યમાંજઘન્ય સ્થાનકમાં એટલે આદિમજે પ્ર થમ સ્થાનક તેમાં નિર્વિજાગ જાગ એટલે જેના કેવલીની બુદ્ધિયેપણ એકસ્વંમના બે અંસનયાય એવાજે ચારિત્રનાપર્યાય અથવા અંસ તેનું પ્રમાણ જે સંખ્યા તેકહેઢે॥૪॥

સરવાકાશ પ્રદેશથીજી ॥ અનંત ગુણા અવિજાગ ॥
બૃહતકલ્પના જાણ્યમાંજી ॥ જાપે તું મહાં જાગા ॥ ગુણ ॥ ૫ ॥

અર્થ ॥ લોકાલોકના આકાશપ્રદેશ જેટલામે અનંતેઢે એટલે અનંતાની ગણના અનંત પ્રકારનીઢે તેમાં લોકાલોકના આકાશપ્રદેશની ગણનાનું જે અનંતુંઢે તેને અનંતગુણો કરિયે એટલા અવિજાગ ઢઠાગુણસ્થાનકના સર્વથી જઘન્યમાં જઘન્ય

स्थानक जे पहेलुं स्थानक तेमांढे एरीतें बृहत्कल्पनाजाप्यम् हे महाजाग्य म
हापूज्य तुं कहेढे यडुकें तेकत्तियापएसा सद्वागासस्समग्गणा होई, तेतत्तियापएसा
अविनागतउ अनंतगुणा. ॥ १ ॥ इति ॥

एरीतें सर्वविरतिगुणस्थानना सर्वथी जघन्यमां जघन्य पहेला संयमस्थानमां
एटला निर्विनागहोय ए निर्विनाग सर्वोत्कृष्ट विद्युद्ध देशविरति गुणस्थानकना
निर्विनागथी समस्त जीव जेटले अनंततेढे तेटले अनंतते गुणता जेटला अनंताथा
य तेटला जाणवा ग्रंथांतरे एमपण कबुंढे जे उत्कृष्ट देशविरति विद्युद्धस्थानक
ना अविनाग दशहजार असत्कल्पनायें कल्पियें पढी सर्वजीवतो अनंताढे तेनेप
ण असत्कल्पनायें एकशत प्रमाणकल्पियें पढीते परस्पर दशहजारने सोगुणाकरि
यें तेवारें दशलाखथाय एटला अविनाग सर्वविरतिना प्रथम संयमस्थानकमांढे. ॥ ५ ॥

जाग अनंतते आदिथीजी ॥ बीजे ठाणे वृद्धि ॥ इम

अनंत जागुत्तरेजी ॥ थानकनि होय सिद्धि ॥ गु० ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ एपहेला संयमस्थानथकी बीजा संयमस्थानकमां अनंतमें जागें वृ
द्धिहोय एटले पहेला संयमस्थानकमां जेटला अविनागढे ते जेटलाचउदराजलो
कमां जीवढे ते सर्वजीवने सरखेजागें वहेंचोआपता एकजीवनेजागें जेटला संय
मना अविनागआवे तेटला अविनागनी पहेला संयमस्थानना अविनागकरतां
बीजा संयमस्थानमां वृद्धिथाय एवीरीते बीजा संयमस्थानथी वली त्रीजा संयम
स्थानमां पण तेटलाज अविनागनी वृद्धिथाय तेम त्रीजाथी चोथामां यथोत्तर
अनंतजाग वृद्धिथाय तेमज आगलपण संयमस्थाननी निष्पत्तिथाय हवे एमवृ
द्धि करता करता सर्व केटला संयमस्थानकें एक कंमकथाय तेकहेढे. ॥ ६ ॥

अंगुल जाग असंखमांजी ॥ जे आकाश प्रदेश ॥ तेता

थानक नीपजेजी ॥ कंमक तास निवेश ॥ गु० ॥ ७ ॥

अर्थ ॥ एक अंगुलमात्र आकाशक्षेत्रना असंख्यातमां जागमां जेटला आकाश
प्रदेश ढे तेटला अनंतजाग वृद्धिना संयम स्थानक नीपजे के० नीपजावियें एटला
संयमना स्थानकनो समुदाय तेने आगम परिजाषायें कंमकनी स्थापना कहिये
उक्तंच कंमंतिएणनन्नई अंगुलजागो असंखिळो. ॥ ७ ॥

बीजा कंडक ठाणमांजी ॥ आदि असंख्यांस जाण ॥

तदनंतरनंत जागनाजी ॥ थानक कंमक माण ॥ गुण॥८॥

अर्थ ॥ हवे पूर्वेजे अनंतजागवृद्धिना कंमकनुं स्वरूपबताव्युं ते अनंतजाग वृद्धिकंमकनी स्थापना ने अनंतर बीजो असंख्यातजाग वृद्धिना कंमकनी स्थापना पाय ते आवीरीते जे पूर्वे अनंतजागवृद्धि कंमकना चरमस्थानकमां जेटला अविजागळे तेथकी आ बीजा कंमकना आदिस्थानकमां असंख्यातमें जागें वृद्धिजाणवी.

एटले पहेला कंमकना चरमस्थानकमां जेटला अविजागळे ते असंख्याता लो काकाश प्रवेशने वहेची आपतां एकप्रदेशने जागे जेटला अविजागळावे तेटला असंख्यातजागनाश्रंसनी बीजाकंमकना प्रथमस्थानकमां वृद्धिपाय तेने अनंतर वली अनंतजाग वृद्धिना स्थानक कंमक प्रमाणपाय ते केम असंख्यातजाग वृद्धिना प्रथमस्थानथी अनंतमो जागवधे एवुं प्रथम स्थानक तेनुं अनंतमोजा ग वृद्धिरूप बीजुं स्थानक एम यथोत्तर कंमकप्रमाण होय एम आगलपण पाठ ला स्थानथी आगला स्थानमां जागवृद्धि तथा गुणवृद्धि पोतानी बुद्धेजाणवी.॥८॥

इम नंत जाग वृद्धिनेजी ॥ कंमक कंमक मध्य ॥ ठाण

असंख्यांस वृद्धिनाजी ॥ कंमक माने लक्ष ॥ गुण ॥ ९ ॥

अर्थ ॥ एम अनंतजाग वृद्धिना कंमक प्रमाणस्थानक अने असंख्यातजाग वृद्धिनुं एकस्थानक एरीते अनंतजाग वृद्धि कंमक कंमकने विचालें असंख्यातजागवृद्धि नुं एकेक स्थानक करतां असंख्यात जाग वृद्धिना स्थानक केटलापाय ते कहेळे कंमकमानेलक्षके० कंमकप्रमाणेलाधा एटले एक कंमक प्रमाण थयां एटले षट् वृद्धिमांहे असंख्यातजाग वृद्धिरूप बीजीवृद्धि पूरीथई ॥ ९ ॥

ते आगेनंत जागनाजी ॥ थानक कंमक मात ॥ तदनंतर

संख्य जागनुंजी ॥ थानक एक विख्यात ॥ गुण ॥ १० ॥

अर्थ ॥ ते असंख्यातजागवृद्धि कंमकना चरम स्थानकने आगेके० आगल अनंतर अनंतजाग वृद्धिना स्थानक कंमकमात्रपाय एटले कंमक प्रमाण करियें तेवा रपठी संख्यातजागवृद्धिनुं एकस्थानक प्रसिद्धहोय एटले पूर्वेपाश्चातयथेला कंडक ना चरमस्थानकमां जेटला अविजागळे.तेने उत्कृष्ट संख्यातपद सायें जागरेतां एकनेजागें जेटलाआवे तेटलावधे एम आगलपण स्वबुद्धे जाणीजेवुं ॥ १० ॥

ते ऊपर द्वय वृद्धिनाजी ॥ जेता ठाण अतीत ॥ ते कीधे
संख्यातनागनुंजी ॥ बीज्युं ठाण पवित्त ॥ गु० ॥ ११ ॥

अर्थ:-हवेते संख्यातनाग वृद्धिना प्रथम स्थानकने ऊपर द्वयके० बे वृद्धिना
स्थानक जेटला अतिक्रम्याळे एटले पूर्वे अनंतनागवृद्धि अने असंख्यातनागवृद्धि
एरीते एवेवृद्धिना जेटला स्थानक गयाळे ते सर्वने आ पहेला संख्यातनाग
वृद्धि नामा स्थानकने आगलकरियें ते करवापढी संख्यातनागवृद्धिनुं बीज्युं स्था
नक पवित्र संयम परिणामरूप आवे ॥ ११ ॥

इम वृद्धि द्वय अंतरेजी ॥ कंमक माने इठ ॥ अंससँ
ख्यातें वृद्धिनाजी ॥ थानकजिनवर पुढ ॥ गु० ॥ १२ ॥

अर्थ ॥ एजरीते आगलपण ते अनंतनागवृद्धि तथा असंख्यातनागवृद्धि ए
द्वयके० बे बे वृद्धिना स्थानकने विचमां एकेक संख्यातनाग वृद्धिनुं स्थानक कर
ता कंमक प्रमाणनीपजे हेईष्ट हे प्राणवह्नन ते संख्यातनाग वृद्धिना स्थानक हे
जिनवीर हे वीतराग तुमे फरस्या. ॥ १२ ॥

वलि पूरव द्वय वृद्धिनाजी ॥ थानक सरव करेह ॥ आग
ल गुण संख्यातनुंजी ॥ थानक एक धरेह ॥ गु० ॥ १३ ॥

अर्थ ॥ संख्यातनागवृद्धि कंमकना चरमस्थानकने आगलें पूर्वजी बे वृद्धिना
जेटला स्थानकगयाळे तेटला सर्वस्थानक करवा एटले करियें तेने आगल संख्या
तनागवृद्धिनुं कंमक पुरुंथयुं तेंमाटे तेने ठेकाणे संख्यातगुणवृद्धिनुं एकसंयम
स्थानकधरे एटले धरियें थापियें एटले पाठल अनंतनागवृद्धिनुं कंमक गयुंढे तेना
चरम स्थानकमां जेटला अविजागळे तेने उत्कृष्ट संख्यात गुणाकरियें ते संख्यात
गुणा करतां जेटला अविजागथाय तेटला अविजाग प्रथम संख्यातगुणवृद्धिना
स्थानकमां वधे एरीते आगलपण स्वबुद्धे जाणवुं. ॥ १३ ॥

इम त्रिक वृद्धिने अंतरेजी ॥ गुण संख्यातना ठाण॥कंम
क माने नीपजेजी ॥ जाणे तुं वर नाण ॥ गु० ॥ १४ ॥

अर्थ ॥ एम त्रिकवृद्धिने विचारें एटले पूर्वेजे अनंतनागवृद्धि असंख्यातनाग
वृद्धि संख्यातनागवृद्धि ए त्रण त्रण वृद्धिना सर्व स्थानकने विचारें एक एक
संख्यातगुणनुं स्थानक करियें एम करता संख्यातगुण वृद्धिना स्थानक कंमक

प्रमाण नीपजे एटले षट्पद्वि मांहे चोथी संख्यातगुणवृद्धि पूरीथई संयम स्था
नक चारित्र परिणामरूप होवाने लीधे अरूपीने तेमाटे हे सर्वज्ञ ते सर्वतुं जाणेने.

पुनरपि त्रिक वृद्धी तणाजी ॥ पूरी थानक सर्व ॥ असंख्या
त गुण वृद्धिनुंजी ॥ थानक एक अगर्व ॥ गु० ॥ १५ ॥

अर्थ:- संख्यातगुण वृद्धिकंकना चरमास्थानकथी आगल वली त्रणवृद्धिना
एटले अनंतजागवृद्धि असंख्यातजागवृद्धि अने संख्यातजागवृद्धि ए त्रणवृद्धिना स्था
नक जेटला पूर्वे गयांने ते सर्व संयमस्थानक पूरीने नीपजावीने ते पढी असंख्या
तगुण वृद्धिनुं एक संयमस्थानक आवे माटे हे अगर्व पाश्चात एटले पूर्वे थयला
अनंतर कंक ना चरम संयमस्थानकमां जेटला अविजागने तेने असंख्यात
लोकाकाश प्रदेश प्रमाणे गुणाकार करतां जेटला अविजागथाय तेटला अविजा
ग प्रथम असंख्यगुण वृद्धिना स्थानकमां वधे ॥ १५ ॥

चउरंतर चउरंतरेंजी ॥ थानक कंक मेय ॥ असंख्यात
गुण वृद्धिनाजी ॥ पंढित वीर्य वरेय ॥ गु० ॥ १६ ॥

अर्थ ॥ तेवारपढी वली आगलपण चार चार वृद्धिने विचालें एकेक असंख्या
तगुण वृद्धिनुं संयम स्थानक नीपजे एम नीपजावतां कंक मात्र थाय ए असं
ख्यात गुणवृद्धिना संयम स्थानक एटले असंख्यातगुण वृद्धिना प्रथम स्थानक
पढी अनंतजागवृद्धि असंख्यजागवृद्धि संख्यातजागवृद्धि संख्यात गुणवृद्धि एवां
चार वृद्धिना स्थानक कखापढी असंख्यगुणवृद्धिनुं बीजुं स्थानक आवे एरीते
चार चार वृद्धिने विचालें एकेक असंख्यातगुण वृद्धिनुं स्थानक करतां कंकमा
त्रथाय एटले षट्पद्विमांहे असंख्यगुण वृद्धिरूप पांचमी वृद्धि पूरीथई ए सर्व
संयमस्थानकरूप आत्मगुण ते हे वीर हे परमेश्वर तुमें पंढित वीर्यं करीने वखा
पाम्या माटे तुमे वंद्य पूज्य सुख्यो तमारी स्तवना करतां एवां गुण पामियें ॥ १६

उपर वली चउ वृद्धिनाजी ॥ फरसे थानक सार ॥ तद
नंतरनंत गुणनुंजी ॥ थानक एक उदार ॥ गु० ॥ १७ ॥

अर्थ:- हवेते असंख्यगुणवृद्धि कंकना चरम स्थानकने उपर वली चारवृ
द्धिना स्थानक एटले अनंतजागवृद्धि तथा असंख्यजागवृद्धि अने संख्यातजागवृ
द्धि तथा संख्यातगुणवृद्धि ए चार वृद्धिना सर्व स्थानक फरसे हे सार हे जगत
उत्कृष्ट प्रभु तेवार पढी वली आंतरारहित अनंतगुणवृद्धिनुं एक प्रथम स्थानक

महोदुं आवे एटले पाश्चात्य जे (पूर्वैथयला) अनंतर संयम स्थानकमां जेटला अ
विनागढे ते सर्व जीवोनी संख्यारूपजे अनंतोढे ते अनंता साथे अनंतगुणकरतां
जेटला अविनागथाय तेटला अविनाग अनंतगुणवृद्धिना प्रथम स्थानकमां वधे.

पंच पंच वुह्नी विचेंजी ॥ ठाण एक इक जोय ॥ इम

अनंत गुण वुह्निनाजी ॥ कंमक माने होय ॥ गु० ॥ १८ ॥

अर्थः-- अनंतगुणवृद्धिना प्रथम स्थानक पढी अनंतर अनंतजागवृद्धि असंख्य
जागवृद्धि संख्यातजागवृद्धि संख्यातगुणवृद्धि असंख्यातगुणवृद्धि एवां पांच वृद्धि
रूप समस्त संयम स्थानक उपजे तेवारपढी एक अनंतगुणवृद्धिनुं बीजु संयम स्था
नक आवे एरीते पांच पांच वृद्धिने विचमां एक एक अनंतगुणवृद्धिनुं स्थानक नीपजे
ते ज्ञान दृष्टियें जुउ एम करतां अनंतगुणवृद्धिना संयमस्थानक केटलाथाय ते
कहे ठे कंमक प्रमाणेहोय एटले अंगुजना असंख्यातमां जागमां जेटला आकाश
प्रदेशढे तेनाजेटला अनंतगुण वृद्धिना संयम स्थानक थाय ते कंमक थयुं ॥ १८

उपर वली पंच वृद्धिनाजी ॥ फरसे संयम ठाण ॥ प्रव

चन अनुसारें कह्युंजी ॥ पट थानक परिमाण ॥ गु० ॥ १९ ॥

अर्थः-- हवे अनंतगुणवृद्धिना चरम स्थानकने उपर वली मूलथकी पांचे वृ
द्धिना सर्व संयमस्थानक फरसे पण पांचवृद्धि पूरी कस्यापढी प्रसंगे आव्युंजे अ
नंतगुणवृद्धिनुं स्थानक ते न करवुं केमके षट स्थानक पूरुथयुं तेमाटे, एरीते षट
स्थानकना परिमाणनी परुपणा ते प्रवचनअनुसारेके० कल्पनाप्य तथा प्रवचन
सारोद्धारनी टीकाने अनुसारें कह्युं ॥ १९ ॥

असंख्य लोकाकाशनाजी ॥ प्रदेश ने परिमाण ॥ इक पट

थानक ऊपरेंजी ॥ ऊठे वलि षट ठाण ॥ गु० ॥ २० ॥

अर्थः-- चक्रदराज प्रमाण एक लोकाकाशढे एहवा असंख्याता लोकाकाश
अलोकमां कल्पीयें तेना जेटला आकाश प्रदेशनुं समूहथाय तेटला प्रदेशने प्रमा
णे एक प्रथमनुं मूल षट स्थानक ने ऊपर ऊपर वली बीजा षट स्थानिक ऊपजे
एटले असंख्यातिवार ऊपरा ऊपर षट स्थानकथाय ऊक्तंच ठछाणग अवसाणे,
अन्नं ठछाणयं पुनो अन्नं; एव मसंखा लोका, ठछाणाणं मुणेषव्वा ॥ १ ॥ ॥ २० ॥

ए संयम गुण ठाणमांजी ॥ जे वरते मुनि सोय ॥ वंद्य

अपर नजना पणेंजी ॥ जाप्यकल्पमां जोय ॥ गु० ॥ २१ ॥

इहां षटस्थानकना नामकहेढे १ अनंतजागवृद्धि २ असंख्यजागवृद्धि ३ संख्या
तजागवृद्धि ४ संख्यातगुणवृद्धि ५ असंख्यातगुणवृद्धि ६ अनंतगुणवृद्धि एमां
जाग तथा गुण वृद्धिकही ते केवी संख्याये ढे ते जाणवाने आगमनी गाथाकहे
ढे:- सब जिएहिं अनंतं, जागंच गुणं असंख्य लोगेहिं ॥ जाणअसंख्यं संख्यं, संखि
क्षेणं च जिष्ठेणं ॥ १ ॥ एनोअर्थ:- एषटवृद्धिरूप षट स्थानकनेनिषे जे अनंत
जागनुं स्थानक तथा अनंतगुणनुं स्थानक ए बे स्थानकनी संख्या ते सर्व चऊद
राजलोकमां जेटला जीवनी संख्याढे ते संख्याये जागतथा गुणनीवृद्धि करवी
अने असंख्यजागवृद्धि तथा असंख्यगुणवृद्धि ए बे स्थानक ते असंख्यात लोकाकाश
प्रवेश नी जेटली संख्याढे ते संख्यायें जाग तथा गुणनीवृद्धिकरवी अने संख्यात
जागवृद्धि तथा संख्यातगुणवृद्धि ए बे स्थानक ते उत्कृष्ट संख्यातानी जेटली सं
ख्याढे तेटली संख्यायें जाग तथा गुणनी वृद्धिकरवी इतिजाव.

તથા જે સંયમસ્થાનક અનંતજાગવૃદ્ધિને પામે તે પાઠલા સંયમસ્થાનકના જે ટલા અવિનાગ હોય તેને સમસ્ત જીવોની જેટલી સંખ્યાઢે તે સંખ્યાયેં જાગ આપતાં જેટલા અવિનાગ આવે તાવત્પ્રમાણ અનંતજાગે અધિક જાણવું અને જે સંયમસ્થાનક અસંખ્યાતજાગ વૃદ્ધિનેપામે તે પાઠલા સંયમસ્થાનકના નિર્વિનાગ જાગ જેટલાહોય તેને અસંખ્ય લોકાકાશ પ્રદેશપ્રમાણે જાગ આપતાં જેટલા અવિનાગ લાગે તાવત્ પ્રમાણ અસંખ્યેયજાગેં અધિકજાણવું તથા જે સંયમસ્થાનક સંખ્યાતજાગ વૃદ્ધિને પામે તે પાઠલા સંયમસ્થાનકના જેટલા અવિનાગહોય તેને કલ્કૃષ્ટ સંખ્યાતાયેં જાગ હરતા જે અવિનાગ લાગે તેટલા સંખ્યાતજાગેં અધિક જાણવું વલી જે સંયમ સ્થાનક સંખ્યાતગુણ વૃદ્ધિનેપામે તે પાઠલા સંયમ સ્થાનક ના જે નિર્વિનાગજાગઢે તેને કલ્કૃષ્ટ સંખ્યાતગુણની રાસિયેંગુણતા જે અવિનાગથાય તાવત્પ્રમાણ સંખ્યાતગુણે અધિક જાણવું તથા જે સંયમસ્થાનક અસં

ख्यात गुणवृद्धिने पामे ते पाठला संयमस्थानना जे अविनागळे तेने असं
ख्यात लोकाकाशनाजे प्रदेशळे तद्गुणित करियें तावत् प्रमाण असंख्यातगुणो अ
धिक जाणवुं तथा जे संयमस्थानक अनंतगुणवृद्धिने पामेळे ते पाठला संयम
स्थानकना जेटला अविनागळे तेने समस्तजीवोनी अनंति संख्यायें गुणतां जेटला
अविनाग थाय तावत्प्रमाण अनंतगुणो अधिक जाणवुं. इतिज्ञेयं. ॥ ११ ॥

षट् स्थानक संयम तणाजी ॥ कहेतां स्तवतां वीर ॥ ह्
माविजय जिन नक्तिथीजी ॥ उत्तम लहे नव तीर ॥ गु० ॥ १२ ॥

अर्थ ॥ ए संयमना षट्स्थानक कहेतां थकां तथा संयमश्रेणे गर्जित वीर प
रमेश्वरने स्तवतां तथा वली ह्मागुणे करीने मोहवुं जेणे विजय कस्योळे, अणुत्तरा
ए खंतिए इतिवचनात् एहवा जिनके० वीतराग जे श्रीवीरस्वामि तेनी नक्तिथी
उत्तमजीव होय ते नवके० संसारसमुद्रनो पारपामे सिद्धपरमेश्वरथाय एटले पं
मित श्री ह्माविजयगणि तत्शिष्य पंमितश्री जिनविजयगणि तेमनी नक्तिथी मु
नि उत्तमविजयजी संसारनो पारपामे एमपण जाणवुं ॥ १२ ॥

अवतरण:- पूर्वोक्त संयमस्थानक समजवाने सुगमथाय तेमाटे श्री वीरप्रभु
नी स्तवनाकरतां यंत्रनो बीजोढालकहेळे इति संबंध ॥

ढाल बीजो सुरतीमहीनानीवेशी.

वस्तु स्वप्नाव प्रकाशक जाशित लोगालोग ॥ वीर जगत
गुरु जोगवे रत्नत्रयीनो जोग ॥ संयमना षट् स्थानिक सूक्ष्म
बुद्धि गम्य ॥ स्व पर विबोधन हेतें थापुं यंत्र सुरम्य ॥ १ ॥

अर्थ:- सदसदादिक अनंतधर्मात्मक वस्तुस्वप्नाव तेनुं प्रकाशक तथा केवल
ज्ञानरूप आरसीमां जेने लोकालोकनुं स्वरूप नास्योळे एहवो श्रीवीरपरमेश्वर त्र
णजगतनुं गुरु जावरत्नत्रयीनो आस्वाद अनुनवेळे सम्यक्ज्ञान यथार्थविबोध स
म्यक्दर्शनं तत्त्वप्रतीति सम्यक्चारित्रं निजस्वरूप रमण स्थिरतारूप इति रत्नत्रयी
स्वरूपं संयमनी षट्स्थाना स्थानक तीक्ष्ण बुद्धियें गम्यळे तेमाटे पोताने तथा
परने समजवाने अर्थें असत्कल्पनायें मनोहर यंत्रथापुं तिहां अनंत जागवृद्धि
ने स्थानके मीमां अने असंख्यातजागवृद्धि स्थानके एकडा संख्यातजागवृद्धि स्था
नके बगडा संख्यातगुणवृद्धि स्थानके त्रगडा असंख्यातगुण वृद्धिस्थानके चोगडा

અનંતગુણ વૃદ્ધિસ્થાનકે પાંચડા એમ અસત્કલ્પનાયેં ચારમીમાંયેં અનંતનાગવૃદ્ધિ
કંઠક ચાર એકડે અસંખ્યનાગવૃદ્ધિ કંઠક શ્યાદિક સંજ્ઞા જાણવી ॥ ૧ ॥

નાગ અનંતહ વૃદ્ધિના ઠાણે કંઠક સાર ॥ ઠે યદ્યપિ તે અ
સંખ્ય ઠવું તસ બિંડુ ચાર ॥ અસંખ્ય નાગ વૃદ્ધિનું સ્થાનક આ
ગલ એક ॥ તસ ઠામેં ઠવું એકો મન ધરી અતિહિ વિવેક ॥ ૨ ॥

અર્થ ॥ અનંતનાગવૃદ્ધિના સ્થાનક જાણી કંઠકમાત્ર અંગુલ અસંખ્યનાગગત
આકાશ પ્રદેશ પ્રમાણઠે ઈરીતે જોપણ તે અનંતનાગ વૃદ્ધિના સ્થાનક અસંખ્યા
તાઠે તોપણ અસત્કલ્પનાયેં તેના ચારબિંડુ સ્થાપુંબું એટલે અનંતનાગવૃદ્ધિનું કંઠ
ક પુરંથયું તેથી આગલ અસંખ્યાતનાગવૃદ્ધિનું સ્થાનક એક આવે તેને ઠેકાણે
મનમાં અત્યંત વિવેક ધરીને એકડો આપુંબું તે પૂર્વોક્ત સ્થાનકથી નિન્ન પાડવા
નિમિત્તે આપુંબું એમ સર્વત્રજાણવું ॥ ૨ ॥

ચતુ ચતુ બિંડુ અંતર ઇમ હોય એકાચાર ॥ તદનંતર ચતુ બિંડુ
સઘલાં વીસ નુદાર ॥ આગલ નાગ સંખ્યાતહ વૃદ્ધિનો બીજ
જાણ ॥ ઇમ ચતુ બિયા ઠવતાં મીંઢાં શત પરિમાણ ॥ ૩ ॥
ચતુ બીઆ વીસ એકા મીંઢા શત સમુદાય ॥ નાગની વૃદ્ધિ માંહે
અયાં હવે ગુણ વૃદ્ધિ કહાય ॥ સંખ્યાત ગુણની વૃદ્ધિમાં તીઝ
આદિ નુદાર ॥ ઇમ સવિ મીંઢા અંકા વિચ ઠવિ તિઆ ચાર ॥ ૪ ॥

અર્થ ॥ વલી આગલ અનંતનાગ વૃદ્ધિના એક કંઠક જેટલા સ્થાનક થાય તેને
ઠેકાણે ચારબિંડુ આપીયેં આગલ અસંખ્યનાગ વૃદ્ધિનું એક સ્થાનકઠે તેમાટે વલી
એકડો આપીયેં ઈરીતે ચારચાર બિંડુને આંતરે જેવારે ચાર એકડાથાય એટલે અસંખ્ય
નાગ વૃદ્ધિનું કંઠક પુરંથયું તેવારપઠી આંતરા રહીત ઢેડાનું અનંત નાગવૃદ્ધિનું કં
ઠક આવે તેને ઠેકાણે ચારબિંડુઆપીયેં એટલે સઘલા સરવાલે ચાર એકડાને વીસ
મિંઢાંથયા તે પઠી આગલ સંખ્યાતનાગ વૃદ્ધિનું સ્થાનક એક આવે તેને ઠામે બગ
ડાની આપના જાણીયે ઈરીતે ચાર એકડા ગર્જિત વીસબિંડુ અનંતર સંખ્યાતના
ગ વૃદ્ધિનું એક એક બગડો આણતાં જેવારે ચાર બગડાઆવે તેવારે સંખ્યાતનાગવૃદ્ધિ
નું કંઠક પુરંથાય તેવારપઠી વલી ઢેડે ચાર એકડા ગર્જિત વીસ મીંઢાઆવે એમ સં
ખ્યાતનાગ વૃદ્ધિપર્યંત સર્વ સમુદાયેં મીંઢા (૧૦૦) એકડા (૨૦) બગડા (૪)

एतावता संख्यात नागवृद्धिनुं कंमक एक असंख्यातनागवृद्धिना कंमक पांच अनंतनागवृद्धिना कंमक पचवीस एटला स्थाना असत्कल्पनायें नाग वृद्धिमांथया हवे गुणवृद्धिमांहे जे स्थानकथाय ते कहेते. हवे आगल संख्यातगुण वृद्धिनुं एक स्थानकआवे तेने ठेकाणे एक त्रगडो थापीयें एटले संख्यातगुण वृद्धिमां प्रथम उत्तमस्थानकनो त्रगडोजाणवो एरीते वली पण पूर्वला चार बगडा वीस एकडा गर्जित शतमिंमा थापीने तेने अनंतर बीजो त्रगडोआवे एरीतें जेवारे चार त्रगडा थाय तेवारें ते चार त्रगडे संख्यातगुण वृद्धिरूप कंमक पुरुंथयुं चोथा त्रगडाने अनंतर वली चार बगडा वीस एकडा अने शत मींमा थापीयें ॥ ३ ॥ ४ ॥

वीस बीआ शत एका पण सय बिंडु मान ॥ असंख्यात गुण वृद्धिनो चोको धुरि मंमाण ॥ इम चउ चोका आणतां तिक वीस दिक शत जोय ॥ पण सय एकडा मींमा पंचवीससें होय ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ इहां संख्यातगुण वृद्धिपर्यंत सर्वमली त्रगडा चार बगडा वीस अने एक डा शो तथा पांचसें मींमा एटले संख्यातगुण वृद्धिनुं कंमक एक अने संख्यात नाग वृद्धिना कंमक पांच असंख्यातनाग वृद्धिना कंमक पचीस अनंतनाग वृद्धिना कंमक एकसो ने पचीस थाय तेवार पठी असंख्यातगुण वृद्धिरूप प्रथम स्थान कनो चोगडो मांमीयें फरी चार त्रगडा वीस बगडा एकसो एकडा सहीत पांचसो मीं मा गयेथके वली बीजो चोगडो मांमीयें ए परीपाटीयें जेवारे चार चोगडाथाय एटले असंख्यात गुण वृद्धिनुं कंमक पुरुंथयुं वली चोथा चोगडाने अनंतर चार त्रगमा वीस बगडा एकसो एकडा अने पांचसें मींमा थापीयें तो सर्वमली चार चोगडा वीस त्रगमा एकसो बगडा पांचसें एकडा पचीसोमींमा थाय एटले असंख्यात गुण वृद्धिनुं कंमक एक संख्यात गुणवृद्धिना कंमक पांच संख्यात नागवृद्धिना कंम क पचीस असंख्यात नागवृद्धिना कंमक एकसोपचीस तथा अनंतनागवृद्धिना कंमक ठसोने पचीस थया ॥ ५ ॥

हवे अनंत गुण वृद्धि पदे ठवि पंचक चंग ॥ पुनरपि पूरव रीतें मींमां अंक सुरंग ॥ तिवार पठी पंचक इम पंचक चउ जब थाय ॥ आगे पण पंचवीससें मींमां अंक कराय ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ हवे अनंतगुण वृद्धिपदेके० अनंतगुण वृद्धिरूप प्रथम स्थानकने ठे काणे एक पांचमोथापीये पुनरपि पूर्वलीरीतें चार चोगमा वीस त्रगमा एकसो बग

डा पांचसो एकमा गर्जित पचवीससो मीमांशपीये तेवारपढी बीजो पांचडो था पीये एरीते अनुक्रमे जेवारें चार पांचडा थपाय तेवारें अनंतगुण वृद्धिरूप कंमक पुरुंथाय वली आगलपण चोथा पांचडाने अनंतर चारचोगडा वीसत्रगमा एकसो बगमा पांचसो एकडायें युक्त पंचवीससो मीमांकरीये एटले एक षटस्थानक पुरुंथयुं.

पांचडा चोगडा त्रगडा बगडा एकडा विंडु ॥ षट स्थानकनां यंत्रनी संख्या कहे जिनचंडु ॥ चउ वीस सय पणसय पंच वीस सय सार ॥ अंका मींढा गणनां साढा बारहजार ॥ ७ ॥

अर्थ:- हवे षटस्थानक मध्ये आंक तथा मिमांश संख्याआवी ते पश्चानुं पूर्वियें कहियेंढे पांचडा चोगडा त्रगडा बगडा एकडा तथा विंडु तेना समुदायरूप षटस्थानकना यंत्रनी संख्या ते श्री जिनचंडुके० कृपणादिके कही तेरीते हे वीर परमेश्वर तमे फरसी ते आवीरीते चारपांचडा वीसचोगडा एकसोत्रगडा पांचसो बगडा पचवीसो एकडा अने साढाबारहजारमिमांश सरवालेथाय एटले अनंतगुण वृद्धिनुं कंमक एक असंख्यातगुण वृद्धिना कंमकपांच संख्यातगुण वृद्धिना कंमक पंचवीस संख्यातजाग वृद्धिना कंमक एकसोपंचवीस असंख्यातजाग वृद्धिना कंमक ठसोनेपंचवीस अने अनंतजागवृद्धिना कंमक त्रणहजार एकसोने पंचवीस ए सर्वमली (३९०६) कंमक थयां ए सर्वयंत्रप्रमाणे असत्कल्पनायें लख्युंढे पण परमार्थरीते तो आगला ढालमां कहीसुं ॥ ७ ॥

संयम श्रेणिमां श्रेणि कृपक लद्धि सुकृ ध्यान ॥ घाती करमनो कृयकरी पाम्यो पंचम ज्ञान ॥ प्रवचनसारनी वृत्तिमां यंत्रनी ठवणा दीठ ॥ कृमाविजय जिन वयणथी उत्तम चित्त पविठ ॥ ८ ॥

अर्थ:-संयमश्रेणी आरोहतां अनुक्रमे कृपकश्रेणीमां सुकृध्यान पामीने घाति यां चारकर्म कृयकरतां यथाख्यात चारित्र केवलज्ञान केवलदर्शनरूप रत्नत्रयी पाम्या तदनुक्रमो यथा अप्रमत्तगुणगणे अनंतानुबंधीनी चोकडी दर्शनमोह त्रिक एवं सातप्रकृति कृपकरी अपूर्वकरण अनिवृत्ति गुणगणे चढ्या तिहां अनिवृत्ति ना प्रथमजागने अंते सोलप्रकृति खपावे तन्नाम थावरतिरिनरयाएव दुगथीणति गेगविगलसाहरंति इति वली बीजाजागने अंते अप्रत्याख्यानी चोकडी तथा प्रत्याख्यानी चोकडी एवं आठप्रकृति खपावे त्रीजेजागे नपुंसकवेद खपावे चोथे जागे स्त्रीवेद खपावे पांचमैजागे हास्यवृद्ध खपावे ठछेजागे पुरुषवेद खपावे सात

मैंनागें संज्वलननुं क्रोधखपावे आठमेनागें संज्वलनुमान खपावे अने नवमैंनागें संज्वलननी माया खपावे एरीते नवमें गुणठाणे बीजापायाथी वीसप्रकृति खपावे पठी दशमेगुणठाणे संज्वलननुं लोन खपावतो शुक्लध्याननुं प्रथक्त्व वितर्क सविचाररूप प्रथमपाद तडूप अनलेकरी सकल मोहनीय नस्म शांतकरे पठी क्षीणमोह गुण ठाणे चढे ह्यायक चारित्रवंतथाय तिहां एकत्व वितर्क अविचाररूप शुक्लध्याननुं बीजोपाद अनुजवी द्विचरम समय निडाडुगखपावी चरमसमये ज्ञानावरणीपांच दर्शनावरणीचार अंतरायपांच एवं चउदप्रकृति ने कृये अनंत चतुष्टी विनूषित सिद्धवधु योग्यथाय इतिश्री सिद्धसेनदिवाकर कृत प्रवचनसारोद्धारनी वृत्तिमां षटस्थानकना यंत्रनीस्थापनादीठी ते कृमायें उपलक्षित जे दशविधधर्म तेणेकरी विशेषे जयवंता एवां जिनके० श्रुतकेवली अवधिजिन मनपर्यवजिन जे सुधर्मा स्वामी तेना वयणके० वर्तमान आगम तेथी उत्तम साधु साध्वीउने फरसनरूपे तथा उत्तम श्रावक श्राविकाने श्रद्धा मनोरथ रूपें संयमश्रेणी चित्तमां पेठी एटले पंढितश्री कृमाविजयगणि शिष्यरत्न पंढितश्री जिनविजयगणि ना वचनथी मुनि उत्तमविजयना चित्तमां यंत्रनीस्थापना पेठी एटले स्थिरपणोरही इति ए पण सोचवुं

अवतरणः— प्रथमढाले षटस्थानक परूपणाकीधी बीजाढालें तेनार्यत्रनी स्थापनाकरतां स्थूलबुद्धिनेपण सुखेसमजाय तेमकखुं हवे एकांतरादिक मार्गणायें को ईपूढे तेने सुखे कहीसकियें तेरोते वीरप्रभुनी स्तवनाकरतां अधस्तन स्थान परूपणानो ढाल कहियेंढे इति संबंध जाणवो ॥

ढाल त्रोजो एकवीसानी देशीनो.

आतम रामीरे, शिव विसरामी नित्यनमु ॥ प्रभुजी स्तवतारे पाप पोताना निगमु ॥ षटस्थानिकरे जे अह ठाण परूपणा ॥ सुणो सयणारे वयणा कल्पनी जाण्यना ॥ १ ॥ त्रूटकः— आदि असंख असं वृद्धिथी कहो ॥ जाग अनंत असं केटलां ॥ हेठस्थानिक एम पूठत ॥ कइयें कंढक जेतलां ॥ जाग संख्या तह गुण संख्यातें ॥ असंख अनंतह गुण वली ॥ तस प्रथमथी कहे अध अनंतर ॥ कंढक माने केवली ॥ १ ॥ इत्यनंतरमार्गणा अर्थ ॥ शुद्ध निर्मल निकलंक आत्मस्वभाव रमणशील निरुपद्रव्यस्थान हेप्रथी उर्ध लोकाग्रजावथी निरावरणावस्था तेनेविषे विसरामी एवां श्री वीरप्रभुने नित्य

सदा नमस्कारकरुं ए प्रचुने स्तवतां अनेकजवोपार्जित पोतानाकखां खीरनीरनी
परे अजेवरह्यां जे पापकर्म तेने निगमु के० गमावुं प्रजोर्नमस्कार स्तुतिफल
मेतदेव संयम षट् स्थानकनेविषे जे अनंतर एकांतरादिक अह्मण परू पणावेतेहे
सम्यक्दृष्टी उत्तमसङ्गानो तमे सांजलो ए वचन श्रीबृहत्कल्पना जाण्यनावे. ॥ १ ॥

हे उत्तमजीवो तमे कहोके असंख्यात जागवृद्धिना प्रथम संयम स्थानकथी
अनंतजाग वृद्धिना हेवला संयमस्थानक केटलांगयां एम कोई पूढे तेने उत्तर जे
अनंतजाग वृद्धिना हेवलास्थानक एक कंमक जेटला गयांवे केमके अनंतजागवृद्धि
कंमकपूरुंथयुं तेने अनंतरेंज असंख्यजाग वृद्धिनुं प्रथम स्थानक थयुंवे तेमाटेज एम
केवुं. तेमज संख्यातजाग वृद्धिना प्रथम संयम स्थानकथी असंख्यजाग वृद्धिना हे
वला संयम स्थानक केटलांगयां तथा संख्यातगुण वृद्धिना प्रथम स्थानकथी सं
ख्यातजागवृद्धिना हेवला स्थानक तथा असंख्यातगुण वृद्धिना प्रथम स्थानकथी
संख्यातगुण वृद्धिना हेवला स्थानक वली अनंतगुण वृद्धिना प्रथम स्थानकथी
हेवला असंख्यातगुण वृद्धिना स्थानक केटला गयां ए रीते कोइ पूढे तेवारे सर्व
त्र हेवला आंतरा रहीत मार्गणायें कंमक प्रमाणे संयम स्थानक केवलीकहे य
हुकं पंचसंग्रहे सवासिं बुद्धिणं कंमक मेता अनंतरा बुद्धि ॥ इत्यनंतरमार्गणा. ॥ २ ॥

एकांतररे मार्गणा सुणो सवि संतरे ॥ जाग संख्यातरे मूल था
नकथी तंतरे ॥ हेवे थानिकरे जाग अनंतना जापीयें ॥ एककं
मकरे कंमक वर्गते दापीयें ॥ ३ ॥ त्रूटक ॥ दापीयें गुण संख्या
तथी वली ॥ असंख अनंत गुणथी तथा ॥ पढम ठाणथी एक
अंतर ॥ कंमक वर्ग कंमक यथा ॥ इति एकांतर मार्गणा ॥ एक
अंतर मार्गणा कही ॥ सुणो द्यंतर मार्गणा ॥ संख्यात गुण
थी हेवथानक अनंत जागना सुजमना ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ हवे एकांतर मार्गणा कहेवे ते हे सर्व संतजनो उत्तम पुरुषो तमे सां
जलो के एकांतरमार्गणाते सुं जे एकवृद्धि विचमां पडतीमूकीने पृष्ठाकरवी ते ए
कांतर मार्गणा कहेवाय ते आवीरीते जे संख्यातजाग वृद्धिना मूलके० प्रथम
स्थानकथी हेवला असंख्यातजाग वृद्धिनाजे स्थानकगयां तेनी पृष्ठानकरवी अने तेने
हेवला वलीजे अनंतजाग वृद्धिना स्थानकगयांवे ते पूढवा एम कोईक एकांतरे पूढे ते

वारे एम कहियें जे एक कंमक अने कंमकवर्ग प्रमाण. जेमा हेतल असंख्यातजाग वृद्धिना स्थानक कंमकमात्र गयांते तेमां एकेका असंख्यातजाग वृद्धि स्थान कने हेतल एकेक अनंतजाग वृद्धिनुं कंमकगयुंते अने असंख्यातजाग वृद्धिना स्थानक कंमकमात्रते माटे कंमक कंमक साथें गुणाकार करियें एटले कंमक वर्ग थाय तजुणोवर्ग इतिवचनात् अने असंख्यातजाग वृद्धि उपरे अनंतजाग वृद्धिनुं एक कंमकगयुंते तेमाटे एकतो कंमकवर्ग अने तेना उपर वली एक कंमकप्रमाण एटला अनंतजाग वृद्धिना स्थानक गयांते एम कहेवुं. ॥ ३ ॥

तेमज वली संख्यातगुण वृद्धिना प्रथम स्थानकथी हेते संख्यातजाग वृद्धिना स्थानकगयां तेमूकीने असंख्यातजाग वृद्धिना स्थानक पूढवा तथा असंख्यातगुण वृद्धिना प्रथम स्थानकथी हेतल संख्यातगुणवृद्धिना स्थानक गयां ते मूकीने संख्यातजाग वृद्धिना स्थानक पूढवा तेमज वली अनंतगुण वृद्धिना प्रथम स्थानकथी हेतल असंख्यातगुण वृद्धिनाजे स्थानकगयां ते पढतामूकीने संख्यातगुण वृद्धिना स्थानक एकांतर मार्गणायें केटला पामीयें एमकोई पूढे तेने एवुं उत्तर आपियें जे कंमकवर्ग अने उपर एक कंमक जेम पूर्वे कहांते तेम कहेवा इति एकांतर मार्गणा यडुक्तं पंचसंग्रहे एगंतराउबुद्धी ॥ वगो कंमस्सकंमच इति एरीते एकांतर मार्गणाकही हवे द्व्यंतर मार्गणा सांजलो जे बे वृद्धि वचमां मूकीने पूढीयें ते द्व्यंतर मार्गणा कहियें ते आवीरीतें के संख्यातगुण वृद्धिना प्रथम स्थान कथी अनंतजाग वृद्धिना स्थानक केटला गयां एमपूढवाथी हे शुनमना तेकहियेते. ॥ ४ ॥

कंडक घनरे, कंडक वर्ग डु,गुणो करो ॥ एक कंमकरे तस संख्या मनमां धरो ॥ डुग अंतररे असंख्य अनंत गुणथा ल ह्यां ॥ अध स्थानकरे पूरव परें जाणो कहां ॥ ५ ॥ इति द्विकां तरमार्गणा त्रूटक:- त्रिकै अंतर कोई पूढे ॥ आदि असंख्य गुण वृद्धिथी ॥ हेतें जाग अनंत केरां ॥ ठाण कहो गुरु वय एथी ॥ कंडक वर्गनुं वर्ग कीजे ॥ कंडक घन त्रिक उभरें ॥ कंडक वर्ग त्रिक एक कंडक ॥ होए ते मनमां धरे ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ कंमक घन एक अने कंमक वर्ग बे तथा ते उपर एक कंमक एटला स्थानक पामीयें ए सर्व जेला करतां केटली संख्याथाय ते मनमां धरोके ० धारणा

करो तेज विवरीने कहेछे इहां पहेलांतो संख्यातगुण वृद्धिना प्रथमस्थानकथी हेव ला संख्यातजाग वृद्धिना एकेक स्थानकने हेठल प्रत्येकें एकेक कंमकाधिक कंमकवर्ग एटले एक कंमकवर्ग अने एक कंमक ते अनंतजाग वृद्धिना स्थानकनुं पामियें.

अने संख्यातजाग वृद्धि स्थानक कंमक प्रमाणठे माटे कंमकवर्ग जेवारें एक कंमक साथें गुणियें तेवारें कंमक घनथाय अने एक कंमकठे ते कंमक साथें गुणियें तेवारें कंमकवर्ग थाय अने संख्यातजाग वृद्धि स्थानकने हेठलें कंमकवर्ग अने एक कंमक पामियें ए सर्व जेला करतां सूत्रोक्त प्रमाणथाय.

एरीते आगलपण दुगअंतर मार्गणायें असंख्यातगुण वृद्धिना प्रथम स्थानक थी तथा अनंतगुण वृद्धिना प्रथम स्थानकथी यथाक्रमे हेठली असंख्यातजाग वृद्धिना तथा संख्यातजाग वृद्धिना संयम स्थानक पूर्वे जेम कहांठे तेमजाणो यडुक्तं पंचसंग्रहे कंमं कंमस्स घनो वग्गो दुगुणो दुगंतरा एउ॥६॥ इतिद्विकांतर मार्गणा.

हवे त्रिकांतरमार्गणायें एटले त्रणवृद्धि विचमां मूकीने कोईपूठे के प्रथमजे असंख्यगुण वृद्धितुं स्थानक तेथी हेठला अनंतजाग वृद्धिना स्थानक केटलाग थां ते सुविहित गीतारथ गुरुना वचन जाण्याहोय तो कहो. एक कंमक वर्गवर्ग एटले जेम असत्कल्पनायें चारआंकने कंमकनी स्थापना करियें तेनोवर्ग करतां चारचोक सोलथाय वलीतेनो वर्ग करतां बशोने ठपन्नथाय ते वर्गवर्ग कहियें एरीते असंख्यातनो समजवो केमके एक कंमकमां असंख्याता स्थानकठे माटे. हवे ए एकतो कंमक वर्ग वर्ग तथा तेनाउपर वली कंमक घन त्रण तथा वली कंमक वर्गत्रण अने वली उपर एक कंमक होय ते सर्व उत्तम श्रद्धा सहीत मनमां राखे

ए संख्या शीरीते जाणीयें तेरीत कहेछे प्रथम असंख्यगुण वृद्धिना स्थानक थी हेठलें संख्यातगुण वृद्धिना स्थानक कंमकप्रमाण गयांठे तिहां एकेका स्थान कने हेठलें प्रत्येके अनंतजाग वृद्धिना स्थानक एक कंमकघन तथा कंमकवर्गबे तथा एक कंमक प्रमाण पामियें तेमाटे ए सर्वने कंमक गुणाकरीने सरवालो करीराखियें पढी संख्यातगुण वृद्धि कंमकने उपर एक कंमकघन कंमकवर्गबे अने एक कंमकठे ते पूर्वली रासीमां प्रहेपीयें तेवारें यथोक्त मानथाय यडुक्तं पंचसंग्रहे कंमस्स वग्ग वग्गो घण वग्ग तिगुणिया कंमं इति ॥ ६ ॥

ठठी वृद्धिनारे पहेला ठाणथी हेठलां ॥ बीथ वृद्धिनारे स्थानक पूरव जेतलां ॥ इति त्रिकांतर मार्गणा, चतुरंतररे अनंत गुणा

दिम ठाणथी ॥ हेठ थानकरे जाग अनत ना मानथी ॥ ७ ॥
 त्रूटक, परिमाणथी ते अष्ट कंडक ॥ वर्गवर्गा पट घना ॥
 चार कंडक वर्ग आगल ॥ एक कंडक सोजना ॥ इति चतुरं
 तर मार्गणा, पर्यवसाननी मार्गणा ते ॥ षट थानिक पूरे करे ॥
 मूलथी संयम ठाण फरसी ॥ वीर विजु केवल वरे ॥ ८ ॥

अर्थ ॥ एम ठी अनंतगुण वृद्धिना पहेला स्थानकथी हेठलि बीजी वृद्धिना
 एटले असंख्यात जागवृद्धिना स्थानक पण पूर्वे जेटलां त्रिकांतर वृद्धिना अनंत
 र कहांठे तेठला जाणवा इति त्रिकांतर मार्गणा

हवे चतुरंतर मार्गणानेविषे अनंतगुण वृद्धिना आदिमके० प्रथम स्थानकथी
 हेठला स्थानक अनंतजाग वृद्धिना प्रमाणथी केटलावे ॥ ७ ॥ तेपरिमाणथी
 आठ कंमकवर्गवर्ग तथा ठ कंमकघन तथा चार कंमकवर्ग तथा उपरें एक कंम
 क शोजन संयम परिणामरूपठे ए केबीरीते जाणीयें ते समजावेठे.

अनंतगुण वृद्धिना प्रथम स्थानकथी हेठलि असंख्यगुण वृद्धिना स्थानक कं
 मक प्रमाण गयांठे अने असंख्यगुणना एकेक स्थानकने हेठल अनंतजाग वृद्धि
 ना स्थानक कंमकवर्गवर्गएक तथा कंमकघनत्रण अने कंमकवर्गत्रण वली कंमक
 एक प्रमाण पामियें तेमाटे ए सर्वने कंमकगुणा करियें जेथाय ते सरवालो करी
 राखियें तथा असंख्यातगुण वृद्धिने उपरें कंमकवर्गवर्गएक कंमकघनत्रण कंमक
 वर्गत्रण कंमकएक पामियेंठे ते पूर्वली रासीमां प्रहेषियें तेवारें यथोक्त मान थाय
 यडुक्त पंचसंग्रहे, अड कंम वग्गवग्गा, चत्तारि वग्गा ठ ग्यनाकंम ॥ चठ, अंतर
 बुढीए, हेठछण परूवणाए ॥१॥ इति, कंमक संज्ञा चारतेने तजुणोवर्ग सोल वर्गः
 कंमकगुणो घन चोसठ वर्गवर्गो बसो उपन्न घनः कंमकगुणोपि बसो उपन्न यथो
 चित स्थानके संख्याकरजो इति चतुरंतरमार्गणा.

हवे पर्यवसाननी मार्गणा कहेठे पर्यवसान जे ठेहडो तेनी मार्गणा ते षट
 स्थानक पूरेथये जाणवी ए मूलथीके० धुरथी संयमस्थान फरसीने जगतनुं नायक
 जे श्रीवीरपरमेश्वर ते केवलज्ञानवखो ॥ ८ ॥

उपर मध्यथीरे संयम थानिक जे नजे ॥ ते नियमारे हेठ उ
 तरी पुनरपी सजे ॥ अंतर्मुद्बूर्तनीरे बुढी हानि ठाणमां ॥ होय

मुनिनेरे ज्ञानीदेखे ज्ञानमां ॥९॥ त्रूटक ॥ अप्पबहुअ विचार
करतां अनंत गुणना थोडला ॥ तेहथी गुणह असंख्य के
रा ॥ कंमक वर्ग कंमक जलां ॥ पञ्चानुपूर्वि बुद्धि उत्तर एहन्यायें
जावीयें ॥ कृमाविजय जिन चरण उत्तम जक्तिजावें पावीये ॥१०॥

अर्थ ॥ जे उपरना संयमस्थानक तथा वचमांना संयमस्थानक अनुक्रमे फर
से ते नियमा हेठ उतरने कालांतरे पुनरपीके० वली सजेके० सावधानथाय सं
यमश्रेणीपामे यडुक्तं अंतोमुहुत्त मितं पि, फासियं दुळ्ळ जेहि संमत्तं ॥ तेसिंअवह
पुगल, परियटो चेव संसारो ॥ १ ॥ जो एमठे तो संयम पाम्यानुं सुं कहेवुं इति
अंतरमुहुत्त कालप्रमाणे अधस्तन संयमस्थान थकी उपरि स्तन संयमस्थानारो
हरूप वृद्धि तथा उपर स्तन स्थानथकी अधस्तन स्थानावरोहरूप हाणी मुनिने
थाय ते हे ज्ञानवान वीरपरमेश्वर तमे देखोठो यडुक्तं कल्पजाये गाथादयं ए
यं चरित्त सेटिं, पडिवळ्ळ हेठ कोइ उवरिंवा ॥ जे हेठ पवमिळ्ळ, सिंशइ पिय
मां जहा नरहो ॥ १ मशेवा उवरिंवा, नियमा गमणंतु हेठिमं छाणं ॥ अंतो मु
हुत्त बुद्धी, हाणीवि तहेव नायवा ॥ २ ॥ इति ॥ ९ ॥

हवे अप्पबहुत्वनो विचारकरतां अनंतगुण वृद्धिना संयमस्थानक सर्वथकी थो
डा जाणवा तेथकी असंख्यातगुण वृद्धिना संयमस्थानक कंमकवर्ग अने एक कंमक
जेटलां एटले परमाथें असंख्यातगुणा पश्चानु पुर्वीयें वृद्धि आगले आगले एरी
ते जावियें सर्वत्र अनंतर वृद्धिस्थानक असंख्यातगुणा इतिजाव कृमानाविजय
एवां जिनके० वीरपरमेश्वर तेना चरणकमलनी उत्तमविधि युक्त जक्तिना महिमा
थकी संयमश्रेणी पामियें नवनिस्तार यइयें संसार समुद्रनो पारपामियें ॥ १० ॥

ढाल चोथो रागधन्याश्री कलसरूप

गायो गायोरे जलें वीर जगतगुरू गायो ॥ एआंकणीठि
संयमश्रेणी थानक षटविधठवणा यंत्र बनायो ॥ अह
ठाण परुपण करतां ॥ मनुज जनम फल पायोरे ॥ जलें ० ॥१॥

अर्थ ॥ जगतनागुरु जगतनापुज्य एवां श्री महावीरप्रभु तेने जलेजावेकरी गा
यो स्तव्यो संयमश्रेणीना स्तवननी संग्रहगाथा कहेता (कहीने) कलसर रचीयेठे प्रथम

ढाले संयमश्रेणीना षटस्थानपरूपणा बीजाढाले यंत्रस्थापना श्रीजाढाले अहंग
ए परूपणा करतां मनुष्य जन्मनुं फल पाम्युं ॥ १ ॥

बुद्ध निरंजन अलख अगोचर ॥ एहिज साध्य सुहायो ॥ झा
नक्रिया अवलंबी फरसो ॥ अनुभव सिद्धि उपायोरे ॥ जलेण ॥ २ ॥

अर्थ ॥ बुद्धनिरावरण निरंजन रागद्वेष अंजन रहित अलख लिपि अगोचर ते
जे स्वरूप चर्म चक्षुयें जणायनही एवो परमात्मा स्वरूपानंद विलासी परजाव उ
दासी तेहीज अमारो स्वरूप अमने साध्यपणे सुहायो एटले रुच्यो हे आत्मनू
हे जीव सम्यक्ज्ञान सम्यक्क्रिया अवलंबीने फरसो पामो जे स्वस्वरूपना विचारमां
मनविसरामपामे अने अपूर्व रसस्वादउपजे एवोजे अनुभव ते सिद्धिनुं उपायहे
यष्टुक्तं नाणकिरियाहिंमुक्तो इतिवचनात् ॥ २ ॥

श्रद्धा ज्ञान लह्यांठे तोपण ॥ जोनवि जाय पमायो ॥

बंध तरु उपमते पामे ॥ संयमठाणजो नायोरे जलेण ॥ ३ ॥

अर्थ ॥ संयमश्रेणीनुं महोमा कहियेठे जे सम्यक्दर्शन सम्यक्ज्ञान पाम्याठे
तोपण जो प्रमादस्थानक नजाय तो वांजीया फलरहीत वृक्षनी उपमापामे केम
के जोसंयमस्थानक न आव्योतो राजाश्रेणीक तथा सत्यकी विद्याधरनीपरे जाणवुं.

जम खर चंदन नारनो वाहक ॥ नारनो नागी कहायो ॥ ति

णिपरें ज्ञानी संयम हीनो ॥ सदगतीयें नविजायोरे ॥ जलेण ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ जेम गईन बावनाचंदननो नारवहेतोथको नारनो नजनार कहेवाय
पण सुगंधनो नोगी न कहेवाय तेम ज्ञानीपुरुष चारित्रविना ज्ञाननो नोगीथाय
पण सदगतीजे मोक्ष तिहांजायनही यष्टुक्तं जहाखरो चंदन नारवाही ॥ नारस्त
नागी नहुचंदनस्त ॥ एवंषुनाणी चरणेणहीणो नाणस्तनागी नहु सुगईए ॥ १ ॥

आश्रव त्यागें संवर परिणति ॥ अविरति सरव उठायो ॥ स्व

स्वरूपमां स्थिरता तेहिज ॥ संयम शुद्ध ठहरायोरे ॥ जलेण ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ संयमनुं मूलस्वरूप कहियेठे पंचाश्रवने त्यागे पंचसंवर परणतिरूप
मनकरणानियमुह्यजीववहो ए बार अव्रतिने अनावें पोताना स्वरूपमां स्थिरता
रमण निश्चिंतानुभव तेहीज वीतरागें आगममां शुद्धसंयम ठहरायो. ॥ ५ ॥

અનુજવ સુરતરુ ફલને કાજે ॥ કીજે આત્મ અમાયો ॥ સન
મુખનાવે જેહ પ્રવર્તન ॥ તેહ નિવર્ત નિદાયોરે ॥ જલેં ૦ ॥ ૬ ॥

અર્થ ॥ અનુજવરૂપજે કલ્પવૃક્ષ તેનુંફલજે મોક્ષ તે પામવાને અર્થે આત્મા મા
યારહીત કરવો અથવા અનુજવસુખી જીવનમુક્તિ મોક્ષને સન્મુખનાવે પ્રશુમાર્ગ
નુસારી જે પ્રવર્તન તેહિજ નિવર્તનનું ઉપાયઠે યદુક્ત નિર્જિત મદમદનાનાં વાક્ષા
ય મનો વિકાર રહિતાનાં ॥ વિનિવૃત્ત પરાશનાં મેહૈવ મોક્ષસુવિહિતાનાં. ॥ ૧ ॥ ૬ ॥

જ્ઞાનક્રિયા ડુગ ચક્રે શોનિત ॥ સંયમ રથ સુખદાયો ॥ અનુજવ
ધોરી યુત શિવ નગરે ॥ જાતા વિઘ્નનથાયોરે ॥ જલેં ૦ ॥ ૭ ॥

અર્થ ॥ જ્ઞાન અને ક્રિયારૂપ બે ચક્રકે ૦ પડ્ડા તેણેકરી શોનિત એવો સંયમ
રૂપ રથ તે સુખદાર્ઢે અને અનુજવરૂપ ધોરિયે જોડયો તદારૂઢ આત્મા ચિદાનં
દને શિવનગરિયે જાતાં નિરાવરણપ્રાતાં વિઘ્ન અંતરાય કોઈનથાય ॥ ૭ ॥

રાયસિદ્ધારથ વંશ વિનૂષણ ॥ તિસલારાણીજાયો ॥ અજઅજ
રામર સહેજાનંદી ॥ ધ્યાન જુવનમાં ધ્યાયોરે ॥ જલેં ૦ ॥ ૮ ॥

અર્થ ॥ ઉદિતોદિત રાજા સિદ્ધાર્થના વંશનો શોજાવનારો શીલ સમ્યક્ત્વ દેસ
વિરતિ એવી તિસલારાણીયે જન્મ્યો અપુનરાવૃત્તિયે યોનિનિર્ગમ એટલે હવે સિદ્ધા
સ્થા કહીઢે જન્મરહિત જરામરણ રહીત સહેજ અક્રતૃમ સ્વસ્વરૂપાનંદી એવો વીર
પરમાત્મા તેને ધ્યાનરૂપ જાવ ધરમાં ધ્યાવ્યો ચિંતવ્યો ॥ ૮ ॥

સંવત નંદ નિધિ મુનિ ચંડે ॥ દેવ દયાકર પાયો ॥ પ્રથમ જિને
સર પારણ દિવશે ॥ સ્તવના કલશ ચઢાયોરે ॥ જલેં ૦ ॥ ૯ ॥

અર્થ ॥ નવનંદ નવનિધિ સાતમુનિ એકચંડ અંકાનાંવામતોગતીતિવચ્ચનાત્ એટલે
સંવત્ ૧૭૯૯ નાવરસમાં દેવદયાનો કરનાર પામ્યો અથવા તેનું સાસનપામ્યો
જે દિવશે પ્રથમ જિનેશ્વર શ્રી આદિનાથે વરસીતપનો પારણો શ્કુરસે શ્રેયાંસને
હાથે કીધો તે દિવશે સયમશ્રેણે ગર્જિત શ્રીવીરપ્રશુનું સ્તવનરૂપ પ્રાસાદનેવિષે ક
લસચઢાવ્યો એટલે સંપૂર્ણકીધો ॥ ૯ ॥

વિજયદેવસૂરીસ પટોધર ॥ વિજયસિંહ સવાયો ॥ સત્યશિષ્યાધર
કપૂરવિજયબુધ ॥ હ્રમાવિજય પુણ્ય પાયોરે ॥ જલેં ૦ ॥ ૧૦ ॥

हवे गुरुपरंपरा लिखीयेँडे श्रीवीरस्वामिना पांचमां गणधर श्रीसुधर्मस्वामि पहे
ला पट्टोधरथया तिहांथी आठपाटलगे नियंथबिरुद्धारी १ नवमेंपाटे सूरिमंत्र कोटी
वार जप्या माटे कोटीबिरुद्धारी २ पन्नरमेंपाटे चंडसूरि चंडवत् धनुसोम्यथया माटे
चंडगङ्गा कहेवाणा ३ सोलमेंपाटे सांमतनडाचार्य घणु निर्ममथया वनवासेंरह्या
माटे वनवासी बिरुद्धयुं ४ ठत्रीसमेंपाटे सर्वदेवसूरिथया वडतले आचार्यपद आ
प्युं अने तेना शिष्यजेथया ते वडसाखानीपरें परिवारे वध्या तेवली घणागुणे व
ध्या माटे वडगङ्गाकहेवाणा ५ चुमालीसमेंपाटे आंबिल वर्द्धमान तपकीधामाटे रा
णाजीयेँ तपाबिरुद्धीधो तिहांथी तपाकहेवाण ६ अनुक्रमे बासठमेंपाठें आदेयना
मधारी श्रीविजयदेवसूरि तत्पटप्रनावक सवाइ विजयसिंहसूरि तेनी साची ग्रहणा
शिह्या आसेवना शिष्याधारी अर्थात् पंढित सत्यविजयगणि गङ्गनायकनी आह्या
मागी क्रिया उद्धारकीधो श्रीआनंदधनसाथें वनवासरह्या अनेक तपकीधा अनुक्रमें
वृद्धावस्थाजाणीने अनिहलपुर पाटणमां रहेतां धर्मोपदेशदेतां तेमना शिष्य पं
ढित कपूरविजय अने पंढित कुशलविजय थयां तेमां श्रीकपूरविजयगणितो अरि
हंतप्रतिमा प्रतिष्ठादिक अनेक धर्मकार्यकारी प्रनावक थया देश नगर पुर पाटणे
विहार करतां करतां रह्या तेमना शिष्य पंढित वृद्धविजयगणि तथा पंढित कृमा
विजयगणि थया तेमां पंढित कृमाविजयगणि तो देशनाआपवाना गुणोकरि अ
नेक नष्पजीवोने उपकारी पवित्र चरण कमल धारी थया ॥ १० ॥

सूरतमांहे सूरय मंढण ॥ श्रीजिन विजय पसायो ॥ विजयद
यासूरिराजे जगपति ॥ उत्तमविजय मल्हायोरे ॥ जलें ॥ ११ ॥

अर्थ ॥ श्रीसूरतबंदरे सूर्यमंढण पार्श्वनाथनी स्मृति प्रणति महिमायेँ तथा
पंढित श्रीकृमाविजयगणि शिष्य रत्न संप्रति विद्यमान चिरंजीवी परमोपकारी पं
ढितश्री जिनविजयगणियेँ उद्यमकरी मने प्रथम अन्यास कराव्यो ते जेम माता
पिता पुत्रने प्रथम पगमांनवा तथा बोलवा शिखवे तेम गुर्वादिके मने उपकारकीधो ए
श्री तपागङ्गाधिराज नष्टारक श्रीविजयदयासूरिश्वरना राजमां जगत्पति जगत् परमे
श्वर श्रीवीरस्वामिने मुनि उत्तमविजयेँ मल्हायो गायो स्तवनागोचरकीधो ए स्तवन अ
मह्वरी गीतार्थ पुरुषो तमे सोधजो नणावजो नणता नणावतां संयमश्रेणीयेँ नू
षितथइ सबेजानंदपामजो ॥ ११ ॥

इतिश्री संयमश्रेणी गर्जित वीरविजो स्तवनं समाप्तं श्रीरस्तु.

॥ શ્રી જિનેંદાય નમઃ ॥

અથ શ્રી લોકનાલદ્વાત્રિંશિકા બાલાવબોધ સહિત પ્રારંભઃ

પ્રથમ બાલાવબોધ કર્તાનું મંગલાચરણઃ—

શ્રીમદાસં પ્રણમ્યાદૌ, જગત સ્થિતિ દર્શકં ॥

વસ્યે લોક વિચારસ્ય, વાર્તિકં સમયાનુ ગમ્ ॥ ૧ ॥

વ્યાખ્યાઃ— જગતની સ્થિતિના દેશાડનારા એટલે જગતની યથાર્થ સ્વરૂપ સ્થિતિના દેશાડનારા શ્રીવીતરાગ જગવાનને પ્રણામ કરીને એટલે નમસ્કાર કરીને આ લોકના વિચારનું વાર્તિક સમયાનુસારે એટલે આગમોક્ત પ્રકારે હું કહું હું ॥ ૧ ॥

જિણ દંસણં વિણાજં, લોચ્છં પૂરંતિ જમ્મ મરણેહિં ॥

જમઙ્ જિનંણંતં જવે, તસ્સ સરૂવં કિમવિ બુહં ॥ ૧ ॥

વ્યાખ્યાઃ— ‘જિણ’—જિન એટલે શ્રીતીર્થંકરદેવ, તત્પ્રણીત ‘દંસણ’—દર્શન એટલે સમ્યક્ત્વ, દર્શન અથવા તીર્થંકરનું દર્શન તે મનોવચન તથા કાય એ ત્રિકરણ જાવે કરી જે દેશવું તે છે. ‘વિણ’—તે વિના ‘જં’—જે ‘જમ્મમરણેહિ’—જન્મ તથા મરણે કરી ‘લોચ્છ’—લોક એટલે સામાન્યપણે ચૌદરાજ લોકને ‘પૂરંતિ’—પૂરતો થકો ‘અણંતં જવે’—અનંત જવપ્રતે ‘જિઓ જમઙ્’—જીવ વ્રમેહે, ‘તસ્સસરૂવં’—તે લોકનું સ્વરૂપ, આકાર, લાંબી, પહોલાર્ધ તથા જાડાર્ધ ‘કિમવી’—કાંઈક સ્તોકમાત્ર ‘બુહં’—કહું હું. ॥ ૧ ॥

અવતરણઃ— અનંત પ્રવેશ અલોકાકાશનેવિષે સામાન્યપણે અલ્પમાત્ર લોકનો આકાર વચાણે છેઃ—

વઙ્ગસાહ ઠાણ ઠિય પય, કઢિહ્ન કર યુગ નરાગિઈ લોગો ॥

ઉપ્પત્તિ નાસ ધુચ્છ ગુણ, ધમ્માઙ્ ઠ દઘ્ પઢિપુણો ॥ ૨ ॥

વ્યાખ્યાઃ— ‘વઙ્ગસાહ’—રવાઈઓ તેના ‘ઠાણ’—વિલોવવાના સમયનેવિષે ‘ઠિય’—સ્થિત એટલે સ્થાપ્યા છે ‘પય’—પદ એટલે બે ચરણ જેણે, વલી વિલોવતા ‘કઢિહ્ન’—કટિસ્થ એટલે કઠીનેવિષે જે ‘કરયુગ’—હસ્થ યુગલ એવો જે ‘નરાગિઈ’—

નરાકૃતિ એટલે મનુષ્યના જેવો જેનો આકાર છે, એવો લોક છે તથા વિલોવવાના અધિકારમાટે નર શબ્દેકરી પ્રાયેં સ્ત્રી જાણી લેવી. સ્ત્રી જ્યારે ઠાસ વિલોવે છે, ત્યારે બે પગ મોકલા રાખે છે અને કટિપ્રદેશનેવિષે યથા બંધ સંકીર્ણ થાય તેની પટે લોક પણ હેઠળ પહોંજો છે તથા ચઢતો મધ્ય જાગનેવિષે સંકીર્ણ છે. વલી વિલોવ તાં બન્ને હાથ કટિ વેશમાં રાખ્યામાં આવે છે; ત્યારે બે કોણીના વચલા જાગમાં કટિ પ્રદેશથી હૃદયસુધી ચઢતો વિસ્તાર થાય છે. અને મસ્તક દિશી સંકીર્ણ છે. તેમ લોક પણ મધ્ય જાગથી ઊપર ચઢતાં પાંચમાં દેવ લોકસુધી વિસ્તાર પામે જો છે. ત્યાંથી વલી સંકીર્ણ થાય છે. તેમાટે વિલોવનારી સ્ત્રીના આકારનું દૃષ્ટાંત કહ્યું છે. હવે એ લોકમાં કયા કયા પદાર્થો છે? તે કહે છે:—‘ઉપ્પન્નિ’—ઉપજવું, ‘નાસ’—નાશને પામવું, ‘ધુઅ’—ધુઅ એટલે નિશ્ચલપણું અથવા સ્થિતિ એ ‘ગુણ’, ગુણો જેનેવિષે છે, એવા ‘ધમ્મ’—ધર્માસ્તિકાયાદિક ‘ઠદ્દ’—ઠ ઇચ્છ એટલે પદાર્થ જેમાં ‘પહિપુસો’—પરિપૂર્ણ જણા છે. ધર્માસ્તિકાય, અધર્માસ્તિકાય, આકાશાસ્તિકાય પુજ્જાસ્તિકાય જીવાસ્તિકાય તથા કાલ એ ઠ ઇચ્છ જાણવાં ॥ ૨ ॥

અવતરણ:—કેટલાએક પરદર્શીની એમ કહે છે કે; લોક બ્રહ્માએ ઉત્પન્ન કહ્યો છે, વિષ્ણુ પાલના કરે છે, મહાદેવ સંહાર કરે છે, શેષનાગ કાઢવો તથા કામ ધેનુ ધારણ કરી રહ્યાં છે; એમ કહે છે તેનું નિરાકરણ કરે છે:—

કેણવિ ન કંઠ ન ધંઠ, ડણાહારો નહંઠિં સયં સિદ્ધો ॥

અહમુહ મહમદ્ભગ લઘુ, તડવરિ સંપુઠ સરિઢો ॥ ૩ ॥

વ્યાખ્યા:—‘કેણવિ’—કોઈએ પણ ‘નકંઠ’—આ લોક ઉત્પન્ન કહ્યો નથી; ‘નધંઠ’ કોઈએ પણ ધર્યો નથી ‘અણાહારો’—નિરાધાર છે. સર્વ પદાર્થ લોકને આધારે છે; ‘નહંઠિં’—એ લોક નજજે આકાશ તેનેવિષે સ્થિત છે, ‘સયંસિદ્ધો’—તેથી સ્વયંસિદ્ધ છે. એ લોકનો આકાર પ્રકારાંતરે કહે છે:—‘અહમુહ’—અધમુખ એટલે કંધો કીધેલો જે મોટો ‘મહમદ્ભગ’—મહત્ મદ્ભક એટલે મોટો સરાવ, ‘તડવરિ’—તેની ઊપર ‘લઘુ સંપુઠ’—ન્હાના સરાવનો સંપુટ કહ્યો હોય તેની ‘સરિઢો’—સદૃશ એટલે તેના સરખો આ લોકનો આકાર છે. ॥ ૩ ॥

પયતલિ સગ મશ્નેગા, પણ કુપ્પરિ સિરતલેગ રઙ્ગુ પિઢુ ॥

સો ચંદસ રજ્જુઢો, માઘવડ તલાઝા સિદ્ધી ॥ ૪ ॥

બ્યાખ્યા:- ‘પયતલિ’-પદતલે એટલે પહેલાં જે વૈશાખ સ્થાન સ્થિત મનુષ્યને આકારે લોક કહ્યો; તે પગના તલિયાને ઠેકાણે ચારેદિશિય સાત રાજ પ્રમાણ પો લો છે; અને મધ્ય નાગ જે પુરુષાકારનેવિષે નાજિતું ગમ છે, ત્યાંહાં એક રાજ પ્રમાણ ચારે દિશિય પોલો છે. બન્ને હાથની કોણીના ગમનેવિષે પાંચ રાજ પ્રમાણ પોલો છે; અને મસ્તકને ઠેકાણે એક રાજ પ્રમાણ પોલો છે; વલી તે લોક દેવલી માધવતી સાતમી નરક પૃથ્વીના તલાથી ઊપર યાવત્ સિદ્ધ શિલાસુધી જોતાં ચૌદ રાજ પ્રમાણ આ લોક કુંચો છે ॥ ૪ ॥

અવતરણ:- હવે પહોળાણની સ્થિતિ કહેહે:-

સગરજી મધવડ તલા, પાસ હાણીય મહિયલે એગા ॥

તો વૃદ્ધિ બંજજા પુણ, પાણ હાણીજા સિવે એગા ॥ ૫ ॥

બ્યાખ્યા:-માધવતી જે સાતમી નરક પૃથ્વી, તેના તલાથી ચારે દિશિનેવિષે એ લોક સાત રાજ પ્રમાણ પહોલો છે; ત્યાંથી પ્રદેશની હાની કરતાં ઊપર તિર્યગલોકની મહો તલનેવિષે આવે ત્યારે ચારે દિશિનેવિષે એક રાજ પ્રમાણ વિસ્તાર છે. ત્યાંથી વલી ઊપર જાતાં વૃદ્ધિ થાય છે; તે પાંચમો બ્રહ્મા નામે દેવલોક છે ત્યાં ચારે દિશાએ પાંચ રાજ પ્રમાણ પહોલો છે. ત્યાંથી વલી પ્રદેશ ઘટતા છે. તે જ્યાં સિદ્ધ શિલા છે ત્યાં ચારે દિશિય એક રાજ પ્રમાણ પહોલો છે. તથા હાણી વૃદ્ધિ જે છે તે તો પ્રદેશ માત્ર કહી છે. તો પૂર્ણ સ્વાંકુઆ કેમ માંમિયે હૈય? ત્યાં એ વિશેષ છે:- જે બન્નેપાસે પ્રદેશની હાણી છે તોપણ કતરતાં તથા ચઢતાં બન્ને પાસાના બે ત્રિસૂણા લઈ, અવલા સવલા જોડી સ્વાંકુઆમાં જેલીએ ત્યારે સ્વાંકુઆ પૂર્ણ થાય. એમ સર્વજ્ઞ જાણવું. હવે વિસ્તારનો વિવરો લખીએ હૈય:- સાતમી નરક પૃથ્વી સાત રાજ પ્રમાણ, ઊઠી સાડા ઠ રાજ પ્રમાણ, પાંચમી ઠ રાજ પ્રમાણ, ચોથી પાંચ રાજ પ્રમાણ, ત્રીજી ચાર રાજ પ્રમાણ, બીજી અમીરાજ પ્રમાણ તથા પહેલી ધમ્મા નરક પૃથ્વી એક રાજ પ્રમાણ પહોલી છે. ચારે દિશિનેવિષે એ વિસ્તાર છે. ઊર્ધ્વલોકનો વિસ્તાર આગલ કહીશું. એ માન લોકનાલ બત્રીશીને અનુસારે કહું છે. ગ્રંથાંતર નેવિષે અન્યપ્રકારેપણ દીગમાં આવેહે. નિશ્ચયની વાર્તાતો જ્ઞાની જાણે. ॥ ૫ ॥

અ૦:-હવે લોકનાલ માંમવાનો ડપાય કહેતાં પ્રથમ ત્રસ નાહોનો વિચાર કહેહે:-

સગવન્ન રેહ તિરિચ્ચં, ઊવસુ પપ્પુહું ચરજી ચત્તઅંસે ॥

ડગ રજી વિહરા યય, ચત્તદસ રજીચ્ચ તસનાડી ॥ ૬ ॥

બ્યાખ્યા:—સત્તાવન રેષા ત્રીઠી સ્થાપીયે, વલી પાંચ રેષા ઝની માંમિએ, એમ કરતાં કંચપણે ચઝ સૂણા ઢપન સ્વંમ થાય; ત્રીઠી સત્તાવન રેષા છે. તેમાટે તેના ઢપન સ્વંમ થાય છે. ઝની પાંચ રેષા છે. તેના ત્રીઠા ચાર સ્વાંઠુઆ થાય, ચાર સ્વાંઠુએ એક રાજ થાય, તથા એ ત્રસ નાઢી પહોલાઈએ કરી એક રાજ પ્રમાણ, અને લાંબ પણે ચૌદરાજ પ્રમાણ જાણવી. ॥ ૬ ॥

અવતરણ:— તથા લોકનો મધ્ય નાલ તે ત્રસ નાઢી તેમાં બેંડિયાદિક ત્રસ જીવ જન્મમરણ પામે છે, માટે ત્રસ નાઢી કહેવાય છે. એ ત્રસ નાઢીની બાહાર જે લોકોનો વિસ્તાર છે, ત્યાં સૂક્ષ્મ એકેંડિય નિગોદ સર્વત્ર બ્યાપી રહ્યું છે. તે બાહારનો વિસ્તાર અધોલોકનેવિષે કહ્યો હવે ઊર્ધ્વલોકનેવિષે સ્વાંઠુઆનો વિસ્તાર કહે છે:

ઝડું તિરિચ્ચં ચનુરો, હુસુ ઠ હુસુ અઠ દસય ફક્કિંકે ॥

બારસ દોસું સોલસ, દોસું વીસાય ચનુસુ પુઢો ॥ ૭ ॥

બ્યાખ્યા:—ઊર્ધ્વ લોકની શ્રેણીનેવિષે પ્રથમ રત્નપ્રજ્ઞા નરકપૃથ્વી થકી ઊપર જે આઠઘાવીશ સ્વાંઠુઆની શ્રેણી છે. તેમાં લોકના મધ્યથી ઊપર પહેલી બે શ્રેણીનેવિષે ચાર ચાર સ્વાંઠુઆ ત્રસ નાઢીનાજ છે. પણ ત્રસ નાઢીથી બહાર નથી. ત્યાર પછી વલી તેથી ઊપર બે શ્રેણીનેવિષે ઠ ઠ સ્વાંઠુઆ છે, એટલે ચાર સ્વાંઠુઆ ત્રસ નાઢીના અને એકેકો બન્ને પાસાનો સ્વાંઠુઓ લેખવતાં ઠ સ્વાંઠુઆ થાય. ત્યાર પછી ઊપર એક શ્રેણીનેવિષે આઠ સ્વાંઠુઆ છે. તે બે સ્વાંઠુઆ બે પાસે તેનાં ચાર સ્વાંઠુઆ અને ત્રસ નાઢીના ચાર સ્વાંઠુઆ એ આઠ સ્વાંઠુઆ છે. વલી તેની ઊપર એક શ્રેણીનેવિષે દશ સ્વાંઠુઆ છે. તે બન્ને પાસે ત્રણ ત્રણ છે, અને ત્રસનાઢીના ચાર મલી દશ થાય છે. ત્યાર પછી બે શ્રેણીનેવિષે બાર બાર સ્વાંઠુઆ છે; ત્યાર પછી બે શ્રેણીનેવિષે શોલ શોલ સ્વાંઠુઆ છે, તેમજ ચાર શ્રેણીનેવિષે વીશ વીશ સ્વાંઠુઆ છે. તે બધા પૃથક્ એટલે જુજુઆ છે. ॥ ૭ ॥

અવતરણ:—એવી રીતે ઊર્ધ્વ લોકનેવિષે પ્રવેશની વૃદ્ધિના સ્વાંઠુઆ કહ્યા, એટલે આઠઘાવીશ શ્રેણીમાં ચૌદ શ્રેણી થઈ; હવે હાનીના સ્વાંઠુઆ કહે છે:—

પુણરવિ સોલસ દોસું, બારસ દોસું ચ તિસુ દસ તિસુઠ ॥

ઠહુસુ હુમું ચનુ સ્વંમુઅ, સબે ચનુરુત્તરા તિસયા ॥ ૮ ॥

બ્યાખ્યા:—વલી પંદરમી તથા શોલમી એ બે શ્રેણીનેવિષે શોલ શોલ સ્વાંઠુઆ

હે. સતરમી તથા અઠારમી એ બે શ્રેણીનેવિષે બાર બાર ધાંડુઆ છે. ઓગણીશ મી, વીશમી તથા એકવીશમી એ ત્રણ પંક્તિનેવિષે દશ દશ ધાંડુઆ જાણવા. બાવીશમી ત્રેવીસમી તથા ચોવીશમી એ ત્રણ પંક્તિનેવિષે આઠ આઠ ધાંડુઆ જાણવા. પચીશમી તથા ઠવીશમી એ બે શ્રેણીનેવિષે ઠ ઠ ધાંડુઆ છે અને સત્યાવીશમી તથા અઠગાવીશમી એ બે શ્રેણીનેવિષે ચાર ચાર ધાંડુઆ ત્રસ માહેલાજ છે ॥ ૬ ॥

અવતરણ:—એવી રીતે ઋધ્વ લોકની અઠગાવીશ શ્રેણીના ધાંડુઆનું માન કહ્યું એ પ્રમાણે સર્વ ઋધ્વ લોકના ધાંડુઆ ત્રણશેને ચાર થાય છે. વલી પણ કહે છે—

ઝયરીય લોઅ મસા, ચત્ત ચત્ત ગણેસુ સત્ત પુઢવીસુ ॥

ચત્તર દસ સોલ વીસા, ચત્તવીસ ઠવીસ અઢવીસા ॥૭॥

વ્યાખ્યા:—ચૌદ રાજ પ્રમાણનો મધ્ય એટલે જે વચ્ચેનો પ્રદેશ છે, ત્યાંથી અધોલોક પ્રતે કતરતાં સાત નરક પૃથ્વીનેવિષે પ્રત્યેકે પ્રત્યેકે ચાર ચાર શ્રેણીનેવિષે કહે છે તે કેમ? અધો લોકની અઠગાવીશ શ્રેણીમાં પહેલી નરક પૃથ્વીની ચાર શ્રેણીનેવિષે ચાર ધાંડુઆ છે. તેના શોલ ધાંડુઆ થાય છે. બીજી નરક પૃથ્વીનેવિષે ચાર શ્રેણીએ પ્રત્યેકે પ્રત્યેકે દશ દશ ધાંડુઆ છે. તેને દશ ગુણા કરતાં ચાલીશ ધાંડુઆ થાય છે. ત્રીજી નરક પૃથ્વીએ ચાર શ્રેણીમાં પ્રત્યેકે પ્રત્યેકે શોલ શોલ ધાંડુઆ છે. તેના ચોસઠ થાય છે, ચોથી નરક પૃથ્વીએ ચાર શ્રેણીમાની પ્રત્યેકમાં વીશ વીશ ધાંડુઆ છે. તેના એશી ધાંડુઆ થાય છે. પાંચમી નરક પૃથ્વીએ ચાર શ્રેણીમાં પ્રત્યેકે ચોવીશ ચોવીશ ધાંડુઆ છે, તેના ઠનુ થાય છે. ઠઠી નરક પૃથ્વીએ ચાર શ્રેણીમાં પ્રત્યેકે ઠવીશ ઠવીશ ધાંડુઆ છે, તેના એકશેને ચાર થાય છે સાત મી નરક પૃથ્વીનેવિષે ચાર શ્રેણીએ પ્રત્યેકમાં અઠાવીશ અઠાવીશ ધાંડુઆ છે. તેના એકશેને બાર થાય છે. એવી રીતે શોલ, ચાલીશ, ચોસઠ, એશી, ઠનુ, એકશેને ચાર તથા એક રૂં ને બાર ॥ ૭ ॥

અહ પણ સય બારુત્તર, ધંડુઅ સોલહિય અઠસય સવે ॥

ધમ્માઙ્ગ લોકમસં, જોયણ અસ્સંઘ કોઢીહિં ॥ ૧૦ ॥

વ્યાખ્યા:— અધોલોકના સર્વ એકઠા ધાંડુઆ ગણીએ તો પાંચશેને બાર ઝપર થાય અને પૂર્વે ઋધ્વ લોકના ત્રણશેને ચાર કહ્યા તેને સાથે મલાવીયે તેવારે સર્વ મલી આઠશેને શોલ ધાંડુઆ થાય છે. હવે લોકના મધ્યનું ગામ કહે છે: ધમ્મા

નામની પ્રથમ નરક પૃથ્વીનેવિષે અસંખ્યાત યોજનની કોડી મેરૂના મૂલનેવિષે ગો સ્તનાકાર રુચકથી દેવલ લોકનો મધ્યજાગ જાણવો. ॥ ૧૦ ॥

અવતરણ:-હવે ચૌદ રાજનેવિષે અધો લોક, તિર્યક્ લોક તથા ઊર્ધ્વ લોક માં કોણ કોણ રહેશે તે કહે છે:-

સગ રજ્જુ જોયણ સયા, અઢાર સુણ સગરજ્જુ માણ ફદં ॥

અહ તિરિય ઝઠ્ઠુ લોઆ, નિરય નર સુરાઈ જાવુહ્લા ॥ ૧૧ ॥

વ્યાખ્યા:-લોકના મધ્યથી આઠમા રાજનેવિષે સમતૂતલથી નવશેં યોજન કં ચો તથા નવશેં યોજન દેવલ એ અઢારશેં યોજન પ્રમાણ તિર્યક્ લોક કહે વાય છે. ત્યારે ઊર્ધ્વ લોકના સાત રાજ છે. તે અઢારશેં યોજન ઊર્ધ્વ લોકમાં ગ ણ્યાથી દેવલા સાત રાજ તે અધો લોક કહેવાય; આઠારશેં યોજન રહિત સાતરાજ પ્રમાણ ઊર્ધ્વ લોક કહેવાય છે. હવે અધો લોકનેવિષે નારકી પ્રમુખ, તિર્યક્ લોક નેવિષે મનુષ્યાદિક, અને ઊર્ધ્વ લોકનેવિષે દેવતા પ્રમુખ વશે છે. યદ્યપિ જવનપત્યાદિક દેવતા અધોલોકમાં વશે છે તથાપિ નારકી ઘણા છે, માટે તેજ અધોલોકે કહ્યા છે. ૧૧ ॥

અહ લોય નિરય અસુરા, વંતર નર તિરિઅ જોઈસ તરુગ્ગી ॥

દીવુ દહિ તિરિઅ લોએ, સુર સિદ્ધા ઝઠ્ઠુ લોગમ્મિ ॥ ૧૨ ॥

વ્યાખ્યા:- પાઢલી ગાથાનેવિષે ‘નિરય નર સુરાઈ’-એ વાક્યમાં આદિ શબ્દ આબ્યો છે માટે આદિશબ્દ નિરયાદિ ત્રણે શબ્દોની સાથે જોડિયે. ત્યારે નિરયાદિક નારકો અસુર દેવતા અધોલોકમાં વશે છે. વ્યંતર નર મનુષ્યાદિક તિર્યચ જ્યોતિષી, તરુ વનસ્પતિકાય અગ્નિકાય એ અસંખ્યાતા ક્ષીપ સમુદ્ધરૂપ તિર્યક લોકમાં વશે છે. સુરાદિક સુર દેવતા, સિદ્ધ કહિયે મુક્ત જીવ તે સર્વ ઊર્ધ્વ લોકમાં રહ્યા છે. ૧૨ ॥

ઈક્કિક રજ્જુ ઇક્કિ,ક નિરય સગ પુઢવિ અસુર પઢમંતો ॥

તહ વંતર તહવરિ નર, ગિરિમાઈ અ જોઈસા ગયણે ॥ ૧૩ ॥

વ્યાખ્યા:- એકેક રાજ પ્રમાણ એકેક નરક પૃથ્વી છે. એટલે સાતે નરકે સાત રાજ થયા. તથા પહેલી નરક પૃથ્વીમાં અસુર એટલે જવન પતિ રહે છે; તથા પ્ર કારે વ્યંતર પણ પહેલી નરક પૃથ્વીમાં રહે છે. તથા પ્રથમ પૃથ્વીની ઊપર નર મ નુષ્ય અનેક નગર ગિરિ એટલે મેરુ પર્વતાદિક પદાર્થના સમૂહ છે. ચંદ્રમા, સૂર્ય, ગ્રહ, નક્ષત્ર તથા તારા એ પાંચ પ્રકારના જ્યોતિષી ગયણેકે ૦ આકાશનેવિષે રહે છે. ૧૩ ॥

ઠસુ સ્વંમુગેસુ અ ડુગં, ચઠસુ ડુગં ઠસુ અ કપ્પ ચત્તારી ॥

ચઠસુ ચઠ સેસેસુ અ, ગેવિસુ ણુતરાય સિદ્ધંતે ॥ ૧૪ ॥

વ્યાખ્યા.— લોકના મધ્યથી ઠપર ઠ સ્વાંમુઆના ઠપરલા જાગનેવિષે સૌધર્મે ઈશાન એ નામના બે દેવલોક છે. એટલે અહીં લોકના મધ્યથી દોઢ રાજ કંચો બે દેવલોક છે. વલી ત્યાંથી ચાર સ્વાંમુઆ ઠપરના જાગનેવિષે સનત્કુમાર તથા માહિંડ નામના બે દેવલોક છે. ત્યાંથી ઠ સ્વાંમુઆમાં અનુક્રમે બ્રહ્મા, ભાંતક, શુક્ર તથા સદ્ધાર નામના ચાર દેવલોક છે. ત્યારપછી ચાર સ્વાંમુઆનેવિષે ચાર દેવલોક આનત, પ્રાણત, આરણ, તથા અચ્યુત નામના છે. બાકીના આઠ સ્વાંમુઆનેવિષે નવ ગ્રંથેયક તથા પાંચ અનુત્તર વિમાન છે. તેમાં પ્રથમ ચાર સ્વાંમુઆનેવિષે નવ ગ્રંથેયક છે ને ઠપરના ચાર સ્વાંમુઆનેવિષે પાંચ અનુત્તર વિમાન છે. અંતસ્વાંમુઆના ઠેડાનેવિષે સિદ્ધ શિલા છે.

અવતરણ:— એવીરીતે ઠર્ધ્વ લોકનેવિષે દેવલોકની સ્થિતિ કહી, તેવિષે આગ મની સાચ કહે છે તથા યાગમે:—

સોહમ્મમ્મિ દિવઢ્ઠા, આઢ્ઠુજ્ઞા ય રઢ્ઠુ માહિંદે ॥

ચત્તારી સદ્ધારે, પણ્ણુએ સત્ત લોગંતે ॥ ૧૫ ॥

વ્યાખ્યા:— લોકના મધ્યથી સૌધર્મે દેવલોક દોડરાજ કંચો છે ; લોકના મધ્યથી માહિંડ દેવલોક અડીરાજ કંચો છે ; લોકના મધ્યથી સદ્ધાર દેવલોક ચાર રાજ કંચો છે ; લોકના મધ્યથી અચ્યુત બારમો દેવલોક પાંચરાજ કંચો છે ; અને લોકના મધ્યથી લોકાંત સાત રાજકંચો છે. ॥ ૧૫ ॥

સમ્મત્ત ચરણ રહિયા, સવં લોગં ફુસે નિરવસેસં ॥

સત્તય ચઠદસ જાણ, પંચય સુય દેસ વિરઈએ ॥ ૧૬ ॥

વ્યાખ્યા:— સમ્યક્ત્વ એટલે દેવનેવિષે દેવની સદ્ધહણા, ગુરુનેવિષે ગુરુની સદ્ધહણા, દયામૂલ ધર્મનેવિષે ધર્મની સદ્ધહણા, ચરણ એટલે પંચાશ્રવણી વિરમણ, પાંચ ઇંડિયનો નિગ્રહ, અનંતાનુબંધિયા ક્રોધ, માન, માયા તથા લોચનો ત્યાગ ; મનોદંડ, વચન દંડ, કાયદંડ, તેની વિરતિ એવા જે સંયમના સત્તર જેદ, તેણેકરી સંયુક્ત જે ચારિત્ર તેણેકરિ રહિત એટલે મિથ્યાત્વ કુગુરુ, કુદેવ, તથા કુધર્મના સદ્ધહનાર અવિરતિ એવા જે સંસારી જીવ તેને સમ્યક્ત્વ ચરણ રહિત કહિયે, એવા જીવો ચૌદ રાજલોક પ્રતે સૂક્ષ્મ તથા બાદર જીવ યોનિમાં ફરતા થકા નિરવિશેષ

પણે ફરસે એટલે ચૌદરાજમાં તિલમાત્ર જૂમિ અણ ફરસી ન સૂકે ; શ્રુતજ્ઞાની જે યતિ હે તે લોકના મધ્યથી ઝંચે સાત ગજ ફરસે હે ; કારણ કે, શ્રુત જ્ઞાની ને ઇત્કૃષ્ટી ગતિ સર્વાર્થ સિદ્ધિ સુધી હે એવું સિદ્ધાંતમાં કહ્યું હે. તે સર્વાર્થ સિદ્ધિ લોકના મધ્યથી કાંઈ એક કળા સાત રાજ હે. તે સ્તોકમાત્ર કળા હોવા થી. સામાન્ય પણે પૂરાજ ગણ્યામાં આવ્યા હે. “ ઠઠમઠ સંજયાણં, ઠવઠાઠ ઠ ક્રોસઠ અસઠઠે ” એમ કહ્યું હે. ‘ ચત્તદસ જાગે પંચય, વલી વેશવિરતિ બારવ્રત ધ ર શ્રાવક તે ચૌદ રાજના ચૌદ જાગમાંથી, પાંચ જાગ ઊર્ધ્વ લોકના ફરશે, કેમકે, શ્રાવકની ઇત્કૃષ્ટી ગતિ અચ્યુત નામના બારમા દેવલોકસુધી કહી હે તે બારમો દેવલોક લોકના મધ્યથી પાંચ રાજ ઝંચો હે. તેમાટે પાંચ રાજ કહ્યા

અવતરણ:- હવે પ્રથમ સુચિરજ્ઞ, પ્રતરરજ્ઞ, ધનરજ્ઞ, તેડના અનુક્રમે પ્રમાણ કહેતાં પ્રથમ સાતમી નરક પૃથ્વીની આદિથી માંડીને સુચિરજ્ઞ કહેહે:-

અડવીસા ઠવીસા, ચત્તવીસા વીસ સોલ દસ ચત્તરો ॥ સુદ

રજ્જુ સત્ત પુઠવિસુ, ચત્ત ચત્ત જડઆઠ પયર ઘણા ॥ ૧૭ ॥

અર્થ ॥ સાતમી નરક પૃથ્વીનેવિષે અઠાવીશ સુચિરજ્ઞ હે, ઠઠી નરક પૃથ્વીને વિષે ઠવીશ સુચિરજ્ઞ, પાંચમી નરક પૃથ્વીનેવિષે ચોવીશ સુચિરજ્ઞ, ચોથી નરક પૃથ્વીનેવિષે વીશ સુચિરજ્ઞ, ત્રીજી નરક પૃથ્વીનેવિષે શોલ સુચિરજ્ઞ, બીજી નરક પૃથ્વીનેવિષે દશ સુચિરજ્ઞ તથા પહેલી નરક પૃથ્વીનેવિષે ચાર સુચીરજ્ઞ, જે ચાર સ્વંહુ આ શ્રેણીબંધ, અને પહોળાઈએ એકજ સ્વંહુઓ હોય તેને સુચિરજ્ઞ કહિયે. સાત મી નરકપૃથ્વી ચાર સ્વંહુઆ ઠંચી હે; અને અઠાવીશ સ્વંહુઆ ત્રીઠી ઓલીએ હે; એ માટે અઠાવીશ સુચિરાજ જાણવા. એવી સર્વત્ર જાવના કરવી. હવે એ સાતે ન રકપૃથ્વીના સુચિરજ્ઞનું માન જે એકશેને અઠાવીશ થાયહે તે ચાર જાગે કરીએ તો પ્રતર રજ્ઞનું માન મલે વલી તે પ્રતર રજ્ઞનું આંક ચારે જાગે વેતાં જે ફલિતાંક થાય તેટલા ધનરજ્ઞ જાણવા. ચાર ચાર સ્વંહુઆ ચારે દિશિએ એટલે અકેક રાજજાંબો તથા પહોળો અને પારાજ જાડો હોય તે પ્રતરરજ્ઞ કહેવાય હે, તથા ચાર સ્વંહુઆ જાડાપણે, લાંબપણે તથા પોહોળપણે તે ધનરજ્ઞ કહિયે. પહેલા પ્રતર રજ્ઞનેવિષે શોલ સ્વંહુઆ હોય ધનરજ્ઞનેવિષે ચોશઠ સ્વંહુઆ હોય તે આગલ કહેવાશે ॥ ૧૭ ॥

અડવીસ સયં ઠસયરિ, અહ ઠઠું ચત્ત જુયા હસય સઘ ॥

સુદ રજ્જુ પયર રજ્જુ, દુતીસિ ગુણ વીસ ઇગવણ ॥ ૧૮ ॥

ધ્યાવ્યા:- અધો લોકનેવિષે પાંચશેને બાર ધ્વાંશુઆ છે; તેના ચાર જાગ કરતાં પ્રત્યેક જાગ એકશેને અઠાવીશનો થાય તેટલા સુચિરજ્ઞુ જાણવા. ઋધ્વ લોકનેવિષે ત્રણશેને ચાર ધ્વાંશુઆ છે તેના ચાર જાગ કરતાં પ્રત્યેક જાગ ઠોતેરનો થાય; તેટલા સુચિરજ્ઞુ જાણવા. તે અધોલોકના એકશેને અઠાવીશ સુચિરજ્ઞુ. તથા ઋધ્વ લોકના ઠોતેર સુચિરજ્ઞુ, એ બન્ને એકઠા કરિયે ત્યારે બશેને ચાર સુચિરજ્ઞુ થાય. અધોલોકના એકશેને અઠાવીશ સુચિરજ્ઞુને ચાર જાગ દેયે ત્યારે બત્રીશ પ્રતરરજ્ઞુ થાય; ઋધ્વ લોકના ઠોતેર સુચિરજ્ઞુને ચાર જાગ દેયે તો ઓગણીશ પ્રતરરજ્ઞુ થાય. ॥૧૭॥

અવતરણ:- હવે ધનરજ્ઞુનું માન કહેઢે:-

ઘણરજ્ઞુ અઠ દિઠા, પનુણ પણુમું ઝને પનુણ તેર ॥

ઘણ પયર સૂઝ રજ્ઞુ, ધ્વાંડુઅ ચનસઠિ સોલ ચન ॥૧૮॥

ધ્યાવ્યા:-અધોલોકના બત્રીશ પ્રતરરજ્ઞુ છે; તે ચાર જાગે વેતાં આઠ થાય; માટે અધોલોકનેવિષે આઠ ધનરજ્ઞુ જાણવા. ઋધ્વ લોકનેવિષે ઓગણીશ પ્રતરરજ્ઞુ છે તે ચાર જાગે વેતાં પોણા પાંચ ધનરજ્ઞુ છે. તે ઝને કહેતાં અથ તથા ઋધ્વ લોકના એકઠા કરિયે તો પોણા તેર ધનરજ્ઞુ થાય. હવે ધન પ્રતર તથા સુચિરજ્ઞુનું માન કહેઢે:-ચોસઠ ધ્વાંશુઆનો એક ધનરજ્ઞુ થાય, શોલ ધ્વાંશુઆનો એક પ્રતરરજ્ઞુ થાય, ચાર ધ્વાંશુઆનો એક સુચિરજ્ઞુ થાય. એ સામાન્ય પ્રકારે દૃષ્ટાંત માત્ર ચતુર સ્થ લોકનું પરિણામ દેઢાડયું; પણ લોકનું સ્વરૂપ વૃત્તાકાર મદ્ધકને આકારેઢે, તે વૃત્તાકારના ધ્વાંશુઆ યંત્રમાં લખાય નહીં, માટે ચૌરસ કહ્યો છે. ॥ ૧૯ ॥

અવતરણ:-હવે મન કલ્પનાએ રૂત વૃત્તાકાર લોકનેવિષે ધનરજ્ઞુ, પ્રતરરજ્ઞુ, તથા સુચિરજ્ઞુનું માન કહેઢે, તેમાં પ્રથમ ધ્વાંશુઆની સંખ્યા કહેઢે:-

સયવગ્ગુ સિંગુણે પુણ, બિસય ગુણયાલ હવંતિ ઘણ રજ્ઞુ ॥

સદ્ પણહત્તરિ સયં, સદ્ તિસઠી અદુદ્ધુ કમા ॥૨૦॥

ધ્યાવ્યા:- પોતાના વર્ગથી ધ્વાંશુઆ ગણીએ. તે આ પ્રમાણે:- સાતમી માધવ તી પૃથ્વીનેવિષે દેવલી શ્રેણી એ અઠાવીશ ધ્વાંશુઆ છે; તેને અઠાવીશના આંકથી ગુણીએ ત્યારે સાતશેને ચોરાશી ધ્વાંશુઆ એક શ્રેણીમાં થાય. એવી ચાર શ્રેણી છે. તેથી સાતશેને ચોરાશીને ચારે ગુણતાં ત્રણ હજાર એકશેને બત્રીશ ધ્વાંશુઆ થાય. એમ ઠઠી નરક પૃથ્વીનેવિષે દેવલની શ્રેણીએ ઠવીશ ધ્વાંશુઆ છે. તેને ઠવીશ

થી ગુણતાં બરોને ઠોતેર થાય. એવી ચાર શ્રેણીં છે. તેથી ઝરોને ઠોતરને ચાર થી ગુણતાં બે હજાર સાતરોને ચાર ધનરક્કુનાં શ્વાંદુઆ થાય. પાંચમી નરક પૃથ્વીનેવિષે હેઠલની શ્રેણીં ચોવીશ શ્વાંદુઆ છે. તેને ચોવીશથી ગુણતાં પાંચરોને ઠોતેર થાય. એવી ચાર શ્રેણી છે તેથી પાંચરોને ઠોતરને ચાર થી ગુણતાં બે હજાર ત્રણરોને ચાર ધનરક્કુના શ્વાંદુઆ થાય. ચોથી નરક પૃથ્વીનેવિષે ઢેલી શ્રેણીં વીશ શ્વાંદુઆ છે તેને વીશથી ગુણતાં ચારરો થાય. એવી ચાર શ્રેણી છે તેથી ચારરોને ચારથી ગુણતાં શોલરો ધનરક્કુના શ્વાંદુઆ થાય. ત્રીજી નરક પૃથ્વીનેવિષે ઢેલી શ્રેણીં શોલ શ્વાંદુઆ છે. તેને શોલથી ગુણતાં બરોને ઠપ્પન થાય. એવી ચાર શ્રેણી છે. તેથી બરોને ઠપ્પનને ચારે ગુણતાં એક હજારને ચોવીશ ધનરક્કુના શ્વાંદુઆ થાય. બીજી નરક પૃથ્વીનેવિષે ઢેલી શ્રેણીં દશ શ્વાંદુઆ છે. તેને દરો ગુણતાં એકશો થાય. એવી ચાર શ્રેણી છે. તેથી એકશોને ચારે ગુણતાં ચારશો શ્વાંદુઆ થાય. અંને પેલી નરકપૃથ્વીનેવિષે ઢેલી શ્રેણીં ત્રસ નાડીના ચાર શ્વાંદુઆ છે. તેને ચારે ગુણતાં શોલ થાય. એવી ચાર શ્રેણી છે તેથી શોલને ચારથી ગુણતાં ચોશઠ થાય. ત્યારે પહેલી નરકપૃથ્વીનેવિષે ધનરક્કુના ચોશઠ શ્વાંદુઆ જાણવા. એવી રીતે સાત નરકપૃથ્વીના શ્વાંદુઆનો વર્ગ કરી સર્વ અંક એકઠા કરીએ તો અગ્યાર હજાર બરોને બત્રીશ અધોલોકનેવિષે ધનરક્કુના શ્વાંદુઆ થાય. હવે ઊર્ધ્વલોકનેવિષે ધનરક્કુના શ્વાંદુઆનો વિચાર કરેલે:—ઊપર લોકના મસ્તકથી આદિ લેવી. ઊપરની શ્રેણીં ચાર શ્વાંદુઆ ત્રસ નાડીના છે. તેને ચારે ગુણતાં શોલ થાય. એવી બે શ્રેણીં હોવાથી શોલને બમણા કરતાં બત્રીશ ધનરક્કુના શ્વાંદુઆ થાય. તેથી હેઠલની શ્રેણીં ચાર શ્વાંદુઆ છે. તેને ઠ ગુણ કરતાં-ઠત્રીશ થાય. એવી બે શ્રેણીં હોવાથી ઠત્રીશને બમણા કરતાં બોતેર થાય. પઠી આવને આવ ગુણ કરિયે ત્યારે ચોશઠ થાય. એવી ત્રણ શ્રેણીં હોવાથી ચોશઠને ત્રણ ગુણ કરતાં એકશોને બાણુ થાય. ત્યાર પઠી દશને દશ ગુણ કરિયે ત્યારે એકશો થાય. એવી ત્રણ શ્રેણીં હોવાથી એકશોને ત્રણથી ગુણતાં ત્રણરો થાય. પઠી બારને બાર ગુણ કરિયે ત્યારે એકશોને ચુમાલીશ થાય. એવી બે શ્રેણીં હોવાથી એકશોને ચુમાલીશને બમણા કરતાં બરોને અઠધાશી થાય. પઠી શોલને શોલથી ગુણતાં બરોને ઠપન થાય. એવી બેશ્રેણીં હોવાથી બરોને ઠપનને બમણા કરતાં પાંચરોને બાર થાય. પઠી વીશને વીશથી ગુણતાં ચારરો થાય. એવી ચાર શ્રેણીં હોવાથી ચારરોને ચારથી ગુણતાં શોલરો

થાય. વલી ત્યાંથી ઘટતાં શોલને શોલથી ગુણતાં બશેને ઠપન થાય. એવી બે શ્રેણીઓ હોવાથી બશેને ઠપનને બમણા કરતાં પાંચશેને બાર થાય ત્યાંથી હેઠલ બારને બારે ગુણતાં એકશેને ચુમાલીશ થાય. એવી બે શ્રેણીઓ હોવાથી એકશેને ચુમાલીશને બમણા કરતાં બશેને અઠાશી થાય. ત્યાંથી હેઠલ દશેને દશે ગુણતાં એક શો થાય. એવી એકજ શ્રેણી હોવાથી એકશોજ ગણવા. ત્યાંથી હેઠલ આઠને આઠે ગુણતાં ચોશઠ થાય. એવી એકજ શ્રેણી હોવાથી ચોશઠજ ગણવા. ત્યાંથી હેઠલ ઠને ઠથી ગુણતાં ઠત્રીશ થાય એવી બે શ્રેણીઠ હોવાથી ઠત્રીશને બમણા કરતાં બોતેર થાય. ત્યાંથી હેઠલા ચારને ચારે ગુણતાં શોલ થાય. એવી બે શ્રેણીઠ હોવાથી શોલને બમણા કરતાં બત્રીશ થાય. એ સર્વે અંક એકઠા કરતાં ઉર્ધ્વલોકને વિષે ચાર હજારને ચોસઠ ધનરક્ષુના શ્વાંશુઆ થાયઠે. તેને પૂર્વોક્ત અધોલોકના છગ્યા હજાર બશે બત્રીસ શ્વાંશુઆની સાથે એકઠા ગણતાં પંદર હજાર બશેને ઠનુ ધનરક્ષુના શ્વાંશુઆ થાય. એવી રીતે પોતાના વર્ગની સાથે ગણતાં ચોશઠ શ્વાંશુ એ એક ધનરક્ષુ થાય ઠે. માટે પંદર હજાર બશે ઠનુને ચોશઠ જાગે વેંચતાં બશેને ડંગણચાલીશનો જાગ આવે. ત્યારે એ વૃત્તાકાર લોકને વિષે બશેને ડંગણચાલીશ ધનરક્ષુ થાય ઠે. હવે અધોલોકના તથા ઉર્ધ્વ લોકના ધનરક્ષુઠ નિન્ન નિન્ન કરી કહેઠે:- ‘સડુ પળ હ્તરિયં’ અધોલોકને વિષે એકશેને સાઢી પચોતેર ધનરક્ષુ થાય ઠે. ‘સડૂતિ સઢીશ્વ દુડૂકમા’ ઉર્ધ્વ લોકને વિષે સાઢી ત્રેસઠ ધનરક્ષુ થાય ઠે. અનુક્રમે એ માન જાણીલેવો. એ બન્ને એકઠા કરિયે ત્યારે બશેને ડંગણચાલીશ ધનરક્ષુ થાય ॥૧૦॥

અવતરણ:- હવે ધનરક્ષુના શ્વાંશુઆના પ્રતરરક્ષુ કહે ઠે:-

ચઠ ગુણિય પયર રજુ, સત્ત ડુરુતરય હસય ચઠપણા ॥

અહ ઉઠ નવ ઠપ્પણા, સઘે ચઠ ગુણિય સુફ રજુ ॥૧૧॥

વ્યાખ્યા:- અધોલોકને વિષે એકશેને સાઢી પચોતેર ધનરાજ ઠે. તેને ચારથી ગુણતાં સાતશે ને બે અધોલોકને વિષે પ્રતરરાજ થાય. ઉર્ધ્વ લોકને વિષે સાઢી ત્રેસઠ ધનરાજ ઠે, તેને ચારથી ગુણતાં બશેને ચોપન પ્રતર રાજ થાય. એમ અધોલોક તથા ઉર્ધ્વલોકના એકઠા કરિયે ત્યારે નવશે ને ઠપ્પન પ્રતરરાજ થાય. એ સર્વ પ્રતર રાજને ચોગુણા કરતાં જે અંક આવે તે સૂચીરક્ષુનું માન જાણવું. ॥ ૧૧ ॥

अवतरणः— हवे सूचीरकुं मान गाथाए करी कहेढेः—

अडवीस सयदुत्तर, दस सोला अठतीस चौवीसा ॥
इय संवग्गिय लोए, तिह रज्जु खंहुआ नेया ॥२९॥

व्याख्याः— अधोलोकनेविषे सातशे ने वे प्रतर रकुं ठे. तेने चोगुणा करतां बे हजार आठशें ने आठसूची रकुं थाय. ऊर्ध्वलोकनेविषे बशेने चोपन प्रतर रकुं ठे, तेने चोगुणा करतां एक हजारने शोल सूचीरकुं थाय. तथा अधोलोक अने ऊर्ध्व लोकना एकठा करतां त्रण हजार आठशे अने चौवीस सूची रकुं थाय. पोता ना वर्गे गणित लोकनेविषे त्रिक रकुं कहिये. एम धनरकुं तथा प्रतररकुं तथा सु चीरकुं ए त्रण राजना खांहुआनी संख्या जाणवी. ॥ २९ ॥ हवे वर्गेना अंकथी गणतां जे खांहुआनी संख्या आवे ते संग्रह गाथामां कहेढेः—

एगार सहस्र डसया, बत्तीसा चउसहस्स चउसठी ॥ अ
ह उहुं सब पन्नर, सहस्स डुनि सय ठ ननुआ ॥ ३० ॥

व्याख्याः— अधो लोकनेविषे वर्गेने अंकथी गणतां अग्यार हजार बशेने ब त्रीश खांहुआ थाय. ऊर्ध्व लोकनी श्रेणी वर्गेना अंकथी गणतांचारहजार ने चोसठ खांहुआ थायतेवेहु एकठा करिये त्यारे पंदर हजार बशें ने षपन्न थाय॥३०॥

अवतरणः— हवे वर्गे करवानो विधि गाथाए करी कहेढेः—

अड ठ चउवीस वीसा, सोल दस चऊ अहुहु चउ ठठा ॥
दस बार सोल वीसा, सरिसंक गुणाउ चउहि गुणे ॥३१॥

व्याख्याः— अही वीस शब्द त्रण ठेकाणे जोडवो. ते आमः— अठावीश, ठवीश तथा चौवीश एम जाणवुं. तथा ए माघवती सातमी पृथ्वीयी आदि लईने जे आ ठवीशदिक अंक त्रीठी श्रेणीनेविषे आवे ते पोतपोतानेसरखे अंके गुणी ए अनेएक ठा करिये. पढी तेने चोगुणा करतां जे अंक आवे ते खांहुआनी संख्या जाणवी ते आवी रीतेः— सातमी नरक पृथ्वीने तलेथी अठावीशने अठावीसथी गुणतां सात शेने चोरासीथाय ठवीसने ठवीशथी गुणतां ठशेनेठोतर थाय; चौवीसने चौवी सथी गुणतां पांचशेने ठोतेर थाय वीशने वीशथीगुणतां चारशों थाय; शोलने शोलथी गुणतां बशें ने षपन्न थाय; दशने दशथी गुणतां एकशो थाय; अने चारने

ચારથી ગુણતાં શોલ થાય ; એ સાતે સ્થલના અંકોને એકઠા કરિયે ત્યારે બે હજાર આઠશો ને આઠ થાય ; તેને ચોગુણ કરતાં અગ્યાર હજાર બરોં ને બત્રીસ થાય. એ અધો લોકના સ્વાંદુ આ જાણવા. હવે કુર્ધ્વ લોકના સ્વાંદુ આ કહેઠે:-ચાર, ઠ, આઠ, દશ, બાર, શોલ તથા વીશ એ અંકોને સરસા અંકથી ગુણવા ; તે આવી રીતે:-ચારને ચાર ગુણ કહ્યાથી શોલ થાય. ઠને ઠથી ગુણતાં ઠત્રીસ થાય ; આઠને આઠથી ગુણતાં ચોસઠ થાય ; દશને દશથી ગુણતાં એક શો થાય. બારને બારથી ગુણતાં એક શોને ચુમાલીસ થાય ; શોલને શોલથી ગુણતાં બરોંને ઠપન થાય ; વીસને વીસથી ગુણતાં ચારશો થાય ; એ સાત સ્થલોના અંક એકઠા કહ્યાથી એક હજારને શોલ થાય. તેને ચારથી ગુણતાં ચાર હજાર ને ચોસઠ કુર્ધ્વ લોકના સ્વાંદુ આની સંખ્યા થાય. પઠી અધોલોકના તથા કુર્ધ્વ લોકના સ્વાંદુ આ એકઠા કરિયે ત્યારે પંદર હજાર બરોંને ઠનુ થાય. ॥ ૨૪ ॥

અવતરણ:- વલી પ્રકારાંતરેં વર્ગ કરવાનો વિધિ ગાથાએ કરી કહેઠે:-

ચત અડવીસા ઠપ્, સ્પયરસરિસંક ગુણિય પિદુમિલિએ ॥

સમ દીહ પિદુવેદા, ઝહુમહો સ્વાંદુ આ નેઆ ॥ ૨૫ ॥

વ્યાખ્યા:- લોકના મસ્તકનેવિષે કપરલી ત્રીઠી શ્રેણીએ ચાર સ્વાંદુ આ ઠે. સા તમી નરક પૃથ્વીની ઠેલી શ્રેણી અઠાવીશ સ્વાંદુ આની ઠે. એમ ચારથી આદિલડને ઠેલી ઠપનમી શ્રેણી અઠાવીસ સ્વાંદુ આની ઠે એટલે પુરુષાકાર લોકનેવિષે ત્રીઠી ઠપન પ્રતરની શ્રેણી ઠે. આદિ તથા અંતની શ્રેણીઠનું ગ્રહણ કહ્યાથી મધ્યની શ્રેણીનું પણ ગ્રહણ થાય ઠે ; માટે ઠપન શ્રેણી ઠે. જે શ્રેણીનેવિષે ત્રીઠી શ્રેણીના જેટલા સ્વાંદુ આ ઠે, તેટલા અંકથી ગુણીએ ; જેમકે, સર્વથી કપરની મસ્તક શ્રેણીનેવિષે ચાર સ્વાંદુ આ ત્રીઠા ઠે. ત્યારે ચારને ચારથી ગુણતાં શોલ થાય એમ ઠપન શ્રેણીઠ સરસા અંકે ગણી એકઠી કરિએ ત્યારે પૂર્વોક્ત પંદર હજાર બરોંને ઠનુ સ્વાંદુ આની સંખ્યા થાય. હવે સ્વાંદુ આનું પરિમાણ કહે ઠે:- લાંબપણે, પોલાડે તથા જાડપણે કુંજીની પઠે સરસા ઠે. એટલે પોલા, લાંબા તથા જાડા પા રાજ પ્રમાણ કુર્ધ્વલોક તથા અધોલોકના સર્વ એવા સ્વાંદુ આ જાણવા. ॥ ૨૫ ॥

અવતરણ:- હવે વૃત્તાકાર લોક ધન કરવાનો વિધિ કહેઠે:-

દાહિણ પાસ હુસંદા, ઝહું વામે ઠવિજ્જ વિવરીયા ॥

નામી સહિય તિ રજ્જુ, પિદુ જાયા સત્ત દીદુચ્ચે ॥ ૨૬ ॥

વ્યાખ્યા:- કુર્ધ્વ લોકનેવિષે ત્રસ નાડીથી દક્ષિણ બાજુએ એટલે જમણી બાજુના બે સ્વંમ, તે આમ:-કુર્ધ્વ લોકનેવિષે જ્યાં કોણીની જગો છે, તેમધ્યથી જોતાં બારમી શ્રેણી છે. તે બારમી શ્રેણીથી બે સ્વંમ કરિયે એટલે કપરલા સ્વંમનેવિષે શોભ શ્રેણીઓ રહે. એવી રીતે દક્ષિણ બાજુના જે બે સ્વંમ છે તે કુર્ધ્વ લોકનેવિષે ત્રસ નાડીની માઘી બાજુનેવિષે ઝલટા કરી નાખીએ. તે આમ:- કપરના સ્વંમની કૂર્પરની જે દિશા, તે મસ્તકની તરફ કરિયે; અને હેઠલા સ્વંમની કૂર્પરની જે દિશા તે લોકના મધ્ય તરફ કરિયે. એટલે કપરનો સ્વંમ કપરની દિશાએ તથા હેઠલો સ્વંમ હેઠલી દિશાએ થાપીએ. ત્રસ નાડી સહિત માઘી બાજુએ ત્રીઠા ત્રણ રાજ થાય છે તે આમ:- ત્રસ નાડીથી બાહાર કૂર્પરને ઠેકાણે જમણી બાજુએ આઠ સ્વંમ હુ આ ત્રીઠા છે; તેના બે રાજ અને એક ત્રસ નામીનું રાજ, એમ ત્રણ રાજ પોલા ઈએ થાય છે; અને લાંબપણે તથા ઝંચપણે સાત રાજ હોય છે. ॥ ૨૬ ॥

દિઘાત્ર વામ સ્વંમે, દાહિણ પાસે ઠવિજ્ઞ વિવરીચ્ચં ॥

ઝવરિમ તિ રજ્ઞુ સ્વંમં, વામે ઠાણે અહો દિજ્ઞા ॥ ૨૭ ॥

વ્યાખ્યા:- અધો લોકની ત્રસ નાડીથી જે માઘી બાજુનો આશ્વો સ્વંમ છે, તે વિપરીત એટલે અવલો અથવા ઝંધો હેઠલી ત્રસ નાડીની જમણી બાજુનેવિષે થાપીએ. એટલે અધોલોકનેવિષે જમણી બાજુએ ત્રીઠા ચાર રાજ, અને લાંબપણે સાત રાજ થયા તે આ પ્રમાણે:- ત્રસ નાડીથી જમણી બાજુમાં અધોલોકની હેઠે બાર સ્વંમ હુ આ છે; તેના ત્રણ રાજ; અને ત્રસ નાડીનું એક રાજ, એમ ચાર રાજ થાય. પછી કુર્ધ્વલોકનો માઘી બાજુનો ત્રીઠો ત્રણ રાજ લાંબો સાત રાજ પ્રમાણ સ્વંમ છે. તે અધોલોકની જે ત્રસ નાડી છે તેની માઘી બાજુએ દૈએ, એટલે સર્વ ત્રે પૂર્વ, પશ્ચિમ, દક્ષિણ તથા ઊત્તર દિશાઓએ તથા જાડ પણે સાતઘનરજ્ઞુ પ્રમાણ ઘન લોક થયો. ॥ ૨૭ ॥

ઇય સંવદ્વિય લોઠ, બુદ્ધિ કઠ સત્ત રજ્ઞુ માણ ઘણો ॥

સગ રજ્ઞુ અદ્વિય દિઘા, ગિણ્દ્વિ પાસાઈ પૂરિજ્ઞા ॥ ૨૮ ॥

વ્યાખ્યા:- એ પ્રકારે કરી ઇય સંવર્તિત લોક વૃત્તાકારે કીધો પણ તે લોક વૃત્તાકારે; તે કેવી રીતેકીધો:-બુદ્ધિએ કરી, મન કલ્પનાએ કરી સાત રાજ પ્રમાણ ઘન કીધો, તથા સાત ઘનરજ્ઞુ થતા લાંબપણે, પોલપણે તથા ઝંચપણે જે અધિક

આંધુડ થાય તે લઈને હેઠળ જે જગોએ ઓઢુ હોય તે પાસૂં પૂરિયે. એવીરીતે ચોર સ સાત ધનરજી પ્રમાણ લોક કચો પણ ચોસ નથી. ગોલાને આકારે લોક વૃત્તાકાર છે. પણ ધનલોક વૃત્તાકાર લખાય નહીં. તેમાટે ચોરસ કીધો છે ॥૧૬॥

અવતરણ:- હવે એ સમધન લોકનેવિષે ધનરજી, પ્રતરરજી, સૂચીરજી અને આંધુઆની સંખ્યા કહે છે:-

ઘણ રજી તિસય તેયા,લ તેર બાવનરીય પયર સૂડ ॥

ચતુપત્ર ડસી સંધુઅ, સહસિ ગવીસા નવહ પત્રા ॥૧૭॥

વ્યાખ્યા:- એ વૃત્તાકાર ધનીકૃત ચોરસ લોકનેવિષે ત્રણશેને તેતાલીશ ધનરજી છે એક હજાર ત્રણશેને બોતર પ્રતર રજી છે. પાંચ હજાર ચારશેને અઠચાશી સૂચી રજી છે. આંધુઆની સંખ્યા કહે છે:- સાતરાજ પ્રમાણ ધનલોકના આંધુઆ એકવીશ હજાર નવશે ને બાવન જાણવા ॥ ૧૭ ॥

અવતરણ:- હવે ધનરજી, પ્રતરરજી, સૂચીરજી અને ધનલોકના આંધુઆ આણવાની કરણી ગાથાએ કરી કહે છે:-

સગવગ્ગો સગ ચત તિગ, ગુણિએ ઝનયં અદુદુ સંધુ ઘણા ॥

ઠનૂસતં સિઆલં, ચત ગુણિએ પયર સુડ અંસા ॥ ૩૦ ॥

વ્યાખ્યા:-એ સાતધનરજી પ્રમાણ સમચોરસ જે લોક છે. તે સાત સાત વર્ગથી ગણિ એ તે સપ્ત વર્ગ કહિયે. ત્યારે સાતને સાતથી ગુણિયે, ત્યારે ઝંગણ પચાસ થાય એવી ઝંગણપચાશ ધનરજીની સાત શ્રેણી છે. તે ઓગણપચાશને સાતથી ગુણતાં ત્રણશેને તેતાલીશ ધનરજીની સંખ્યા થાય. પછી ધનરજીનો આંક ત્રણ વાર ચોગુણો કરિયે ત્યારે અનુક્રમે અધોલોક તથા ઊર્ધ્વલોકના પ્રતરરજી, સૂચીરજી, તથા આંધુઆની સંખ્યા મળે છે; તે આ પ્રમાણે:- ત્રણશે તેતાલી ધનરજીને ચોગુણા કરિયે ત્યારે એક હજાર ત્રણશેને બોતર પ્રતરરજી થાય છે. તે પ્રતરરજીનો આંક ચોગુણો કરિયે ત્યારે પાંચ હજાર ચારશે ને અઠચાશી સૂચીરજી થાય. તથા સૂચીરજીનો ચોગુણો આંક કરતાં આંધુઆની સંખ્યા એકવીસ હજાર નવસેને બાવન થાય. હવે અધોલોક તથા ઊર્ધ્વલોકની છુદીછુદી ધનરજી. સૂચીરજી પ્રતરરજી તથા આંધુઆની સંખ્યા કહે છે:- અધોલોકનેવિષે એક સે ને ઠનું ધનરજી છે; અને ઊર્ધ્વ લોકનેવિષે એક શો ને સુડતાલીશ ધનરજી છે, એને વલી ત્રણ વાર ચોગુણા કરતાં અનુક્રમે પ્ર

तररङ्कु, तथा सुचिरङ्कुना अंस एटले खांहुआनो मान अधंजाक तथा ऊर्ध्वलो
कनेविषे निन्न निन्न मिली आवेढे. ॥ ३० ॥

अवतरणः— अथो लोक तथा ऊर्ध्व लोकना खांहुआनो निन्न निन्न प्रमा
एनो संग्रह करी कहेढेः—

सग चुलसी पण अमसी, इग तीस ठतीस तिविस बावन्ना ॥

पण चुअल जुआ बारस, हसस चणुण वइसय ६ हिआ ॥ ३१ ॥

व्याख्याः— अधोलोकनेविषे एक शो ने ठनु घनरङ्कु ठे ; तेने चोगुणा करिये
त्यारे सातशें ने चोराशी अधोलोकनेविषे प्रतररङ्कु थाय. अने ऊर्ध्व लोकनेविषे
एक शो ने सुडतालीश घनरङ्कु ठे. तेने चोगुणा करिये त्यारे ऊर्ध्व लोकनेविषे
प्रतररङ्कु पांच शो ने अठगशी थाय. अने अधोलोकनेविषे त्रण हजार एक शो
ने ठत्रीश सुचिरङ्कु थाय. ऊर्ध्व लोकनेविषे बे हजार त्रण शो ने बावन सुचिर
ङ्कु ठे हवे खांहुआनी संख्या कहेढेः— अधोलोकनेविषे पण बार हजार
पांचशोने चुमालीस खांहुआठे ऊर्ध्व लोकनेविषे नवहजार चारसो ने
आठ खांहुआ ठे. अधोलोक तथा उर्ध्वलोकना एकठा खांहुआ करिये तो एक
वीश हजार नवशोने बावन पूर्वोक्त संख्या मले. तथा अही त्रणशें ने तेतालीश
राज कहा पण तेना खांहुआ नथी. मात्र बशोने उंगण चालीशराजना खांहुआ ठे
तेथी एकशोने चार घनरङ्कु अधिक ठे. तेना खांहुआनो गम नथी. पण एक वि
शेष ठे, के ए घनलोक चोरस कस्यो ठे, अने लोक वृत्ताकार ठे. त्यारे चारे दिशि
ना खूणा अधिक थाय ; तोपण एवढो अंतर पडे नही. पण ए चोरसनुं जे परि
माण कह्युं ठे ते अंतरंग वृत्ताकार लोकनुं मान धरीने कह्युं ठे. माटे खुणानो जा
ग अधिक थाय नही. पढी प्रकारांतरनी बात तो ज्ञानी जाणे. पण पूर्वोक्त वर्ग
ना आंक गणतां पंदर हजार बशोने ठनु खांहुआ थाय. तेने चोशठ जाग देतां
घनराज थाय. अधिक खांहुआ नथी त्यारे त्रणशोने तेतालीश राज केम थाय
ते गीतार्थे विचारी लेवुं, असंख्यात योजननो एक राज थायढे. अथवा सहस्र नार
लोहनो गोलो कोईएक महर्दिक देवतापोतानी शक्तिए करी तेने नीचे नाखी दिये त्या
रे ते गोलो ४ मास, ४ दिवस, ४ पहोर ; ४ घडी अने ४ पल जेटला काले
नीचे आवीने पडे. तेटलो एक राज थाय. ए चारे दिशिउनेविषे राजनुं प्रमाण
थाय ते जाणवुं. ॥ ३१ ॥

इय पथर लिहिय वग्गिय, संवट्टिय लोग सार मुवलप्प ॥
सुअ धम्म कित्तिअं तह, जय ह जहा जमह न इह निसं ॥३१॥

વ્યાખ્યા:- એ પ્રકારે કરી જે ઠપન પ્રત્તર, તે પ્રકારે લિખિત બલી સંવર્ગિત એટલે વર્ગને આંકે ગણિત લોક તેનો સાર તત્ત્વ જ્ઞાનવિચાર યથાર્થ પણે લોકસ્વરૂપ સદ્ ગુરુથી પામીને તે પ્રકારે યજ્ઞ એટલે ઉદ્યમ કરવો પૂર્વે જે પ્રકારે ચૌદ રાજ લોક નું પ્રમાણ કહ્યું, તે લોકમાં અનંત જન્મમરણ પામતા થકા વારંવાર અર્થપણે માં જમો, એવો તીર્થંકર સકલ જીવ હિતકર પારગ પરમેશ્વરનો નવ્ય જીવને ઉ પદેશ છે. લોકનો સાર કેવો છે:- તે શ્રુતધર્મે એટલે જે સિદ્ધાંત માર્ગમાં જ્ઞાનના બણે કરી જ્ઞાનવાન તીર્થંકરે કહેલું છે. ॥ ૩૧ ॥

श्रीमदाप्तोक्त विधिना, लोकनालस्य वार्तिकं ॥ धिमित्र
धनराजस्य, गंगाख्य तनुजाकृते ॥ १ ॥ श्रीमत्सहज रत्ने
न, व्याख्यात मुदयाब्धिना ॥ असंगत यदुक्तं, दिशो
य धीधनैर्नृशं ॥ २ ॥ युग्मम् ॥

इति श्री लोकनाल द्वात्रिंशिका बालावबोध

समाप्ता.

श्री कलीकुंभ पार्श्वनाथायनमः

अथ

श्री सम्यक्त्व विचार गर्जित श्री महावीरजिनस्तवन.
बालावबोध सहित प्रारंभ.

मंगलाचरण.

प्रणम्य परमानंद, दायकं जिननायकं ॥ वर्द्धमान चिदानंदं, वर्द्धमान जिधा
धरं ॥ १ ॥ श्रीसम्यक्त्वस्तवस्यास्य, बद्धस्य लोकनाषया ॥ बालानामवबोधाय
बालाबोधं तनोम्यहं ॥ २ ॥

दोहा:- प्रणमी पद जिनवरतणा ॥ जे जगने अनुकूल ॥ जास पसार्यें में
लह्युं ॥ समकित रयण अमूल ॥ १ ॥ ते जिम वीरें उपदिस्थुं ॥ परखद मज्झि अ
नूप ॥ तिम हुं वर्णवसुं हवे ॥ समकित सुद्ध स्वरूप ॥ २ ॥

अर्थ:- श्री देवाधिदेवना चरणकमल नमीने जेना चरणकमल सकल जीवने
हितकारीठे अनुकूलठे जे श्रीवीरपरमात्माना चरणकमलने प्रसादे में पण अमु
लक सम्यक्त्वरत्न पाम्युं ॥ १ ॥ ते सम्यक्त्व जेम श्रीमहावीरें बार परषदामां प्र
कास्थुं तेम हुं सम्यक्त्वतुं स्वरूप महारीबुद्धिप्रमाणे वर्णवीस ॥ २ ॥

ढाल पेहेलो एठिमीकिहां राखी एदेशी टीका.

इगविध डुविध त्रिविध चउविधवलि ॥ पणविध दशविधजाणो ॥ ए समकि
त शिवतरुनुं बीजक ॥ संप्रति परें मन आणोरे ॥ प्राणी समकित शुध आरा
धो ॥ जेम शिवमारग साधोरे ॥ प्राणी० ॥ सम० ॥ १ ॥ ए आंकणी ॥ इगविध
तुज आणा रुची डुविहा ॥ इव्य नावथी कहिये ॥ निश्चयने व्यवहारे अथवा ॥
समकित डुविध सदश्यें रे ॥ प्रा० ॥ २ ॥ सदहणा सूधी तुज आगम ॥ परमा
रथ नवीजाणो ॥ समकित इव्यथकी तस कहिये ॥ नावथी तत्व वखाणोरे ॥ प्रा०
॥ ३ ॥ मिथ्यापुजल शुद्धनु वेदन ॥ समकित इव्य कहावे ॥ नावथि तत्व रु
चिपण तिमहिज ॥ तत्व रुची परिजावेरे ॥ प्रा० ॥ ४ ॥ पुजलरूपी अरूपी अ
पुजल ॥ ए पण द्विविध तुं देखे ॥ ह्यायोपशमिक वेदक पुजल ॥ शेष अपुजल
लेखेरे ॥ प्रा० ॥ ५ ॥ निश्चय समकित शुज, आतमनो ॥ ज्ञानादिक परिणाम ॥

अथवा आत्म समकित कहिये ॥ गुण गुणी जेद न ठामरे ॥ प्रा० ॥ ६ ॥ मि
थ्या दृष्टीतणी संस्तवना ॥ त्यागादिक व्यवहार ॥ वलिय निसर्गापर अधिगमयी ॥
बिहुंजेदे निरधाररे प्रा० ॥ ७ ॥ जिम कोई मारण नूलो पंथी ॥ नमतो मारण
आवे ॥ कोइक उपदेशादिक योगे ॥ कोइक थाग न पावेरे ॥ प्रा० ॥ ८ ॥ ज्वर प
ण सहेजे औषध योगे, जाये एक न जाय ॥ मारण ज्वर दृष्टांते समकित ॥ ९
णि परें द्विविधे आयरे ॥ प्रा० ॥ ९ ॥ जाती समरण प्रमुख थकीजे ॥ तास नि
सर्ग विचारो ॥ गुरुउपदेशादिक थी आव्युं ॥ ते अधिगम चित्तधारोरे ॥ प्रा० ॥ १० ॥
कारक रोचक दीपकजेदे ॥ त्रिविधे पण ए नाष्ठुं ॥ अथवा उपशम क्वायोपशमि
क ॥ क्वायिक जेदे दाख्युरे ॥ प्रा० ॥ ११ ॥ तें जिमनाष्ठुं ते तिमकीधुं ॥ ते का
रक तस खास ॥ तुज धर्मोपरि रुचिथी रोचक ॥ नहि, किरिया, अन्यासरे ॥ प्रा०
॥ १२ ॥ मिथ्या दृष्टि थको पण पोते ॥ धर्मकथादिक सारे ॥ दीपक परें परने दी
पावे ॥ ते दीपक उपचारेंरे ॥ प्रा० ॥ १३ ॥ ते समकित जिम फरस्थुं जीवे ॥
तिम तुज आगल दाखुं ॥ तुज आगम नय न्याय शुधोदधि ॥ परमारथ रस चा
खुरे ॥ प्राणी समकित सु६ अराधो ॥ १४ ॥

अर्थ ॥ एकप्रकारनुं बेप्रकारनुं त्रणप्रकारनुं चारप्रकारनुं पांचप्रकारनुं अथवा
दशप्रकारनुं सम्यक्त्वजाणवुं ए सम्यक्त्व मोक्षरूपवृक्षनुं बीजनूतजाणवुं संप्रतिरा
जानीपरें मनमांचितववुं यडुक्तं:- एगविह डुविह तिविहं, चउहा पंचविह दसवि
हं सम्मं ॥ मुक्त तरुबीयनूर्य, संप६ रायाव धारिळा ॥ १ ॥

एकविधते ताहरी आझारुचिरूप बेप्रकारनुं सम्यक्त्वते एकइव्य सम्यक्त्व बीजुं ना
वसम्यक्त्व अथवा निश्चैसम्यक्त्व अने व्यवहारसम्यक्त्व एपण बेप्रकार कहिये ॥ १ ॥

तेमांजे तमेवसच्चंनिस्संकंजंजिणेहिं पवेइयं इत्यादिकसद्वहणासूधीहोय पण प
रमार्थ कांईनजाणे जीवाजीवादि स्वरूपपण नसमजे तेने इव्यसम्यक्त्व कहियें
जावेण सद्वहंतो अयाण माणेवि सम्मत्तंमिति वचनात् तथा तमेवसच्चं इत्यादि
क सद्वहणासूधीहोय अने नवतत्वादिकना जेदानुजेदपण परमार्थे समजे तेने ना
वसम्यक्त्व कहियें जीवाइनवपयथ्ये, जोजाणइ तस्सहोइसम्मत्तमिति वचनात् ॥

अथवा रूपी इव्यसम्यक्त्व अने अरूपी नावसम्यक्त्व एप्रकारेंपण बेजेदथाय
तेज विवरीनेकहेठे मिथ्यात्वना शु६पुंजनुंवेदन एटले मिथ्यात्वना त्रणपुंज कखा
ठे तेमां जे सु६ पुंजनुंवेदवुं तेने इव्यसम्यक्त्व कहियें अने नावथी तत्वरुचिहोय
तेने नावसम्यक्त्व कहियें ते उपशम क्वायिकादिक जाणवुं ॥ ४ ॥

अथवावली बीजेप्रकारे सम्यक्त्वनुं द्विविधपणु देखाडेढे रूपी अने अरूपी ए बे जेदेजे सम्यक्त्वढे ते आवीरीतेजे एक ह्यायोपशम अने बीजुंवेदक ए बे सम्यक्त्वरूपी पुगदलरूपढे माटेएने रूपी कहिये अने शेष जे ह्यायक, उपशम अने सा स्वादन ए त्रण सम्यक्त्व पुगलरूपनथी माटे एने अरूपी कहिये यडुके विचारपं चासिकायां धम्माधम्मा गासा, जीवाकालोय स्वाइमंचेव ॥ सासायण उवसमियं, अपुंगगाई तुएयाई ॥ १ ॥ ऊराजिय वेउविय, आहारग तेयस कुणी मप्पो ॥ उ स्सासंनिस्सासंकम्मण कम्माणिणायतमो ॥ २ ॥ वग्गणअणंतआयव, मिस्सरकंधो अचिन महखंधो ॥ वेयग स्वाउवसमं, ऊज्जोय पुगलसुएजणियं ॥ ३ ॥ ए द्विविध पणुपण साक्षात् केवलज्ञाने हे जगवत्तुं देखेढे ॥ ५ ॥

हवे निश्चेंसम्यक्त्व अने व्यवहारसम्यक्त्व ए बे देखाडेढे निश्चयथी निश्चैनयें ज्ञानादिमय एटले ज्ञान दर्शन चारित्ररूप आत्मानो गुणपरिणाम तेहिज सम्यक्त्वकहिये अथवा ज्ञान दर्शन चारित्ररूप आत्मानो परिणाम ते आत्मारूपजढे तेमाटे आत्माज सम्यक्त्व कहिये इहां गुणगुणीनो अजेदोपचार लहिये गुणते ज्ञान दर्शन चारित्रादिक अने गुणीते आत्मा ए बे एकेकथी जूदानथी तेमाटे ए बे ने माहोमांहे जेदनथी अजेदरूपजढे यतः आत्मैव ज्ञानदर्शन चारित्राण्यथवा यतेः यत्तदात्मकएवैष शरीरमधितिष्ठति ॥ ६ ॥

बीजुं व्यवहार सम्यक्त्वते जे मिथ्यादृष्टिसंघाते परिचयप्रमुख ठामे अथवा दे वगुरुनी नक्तिप्रमुख साचवे व्यवहारथी सम्यक्त्वना दूषणटाले अने सम्यक्त्वना नूषणआदरे इत्यादिक लहणेकरी व्यवहारथी सम्यक्त्वधारि कहिये जेमाटे गुण स्थान क्रमारोहमां कह्युंढे. देवेगुरौच संघेच, सद्भक्तिशासनोन्नति ॥ अव्रतोपि करो त्येव, स्थितिस्तूर्ये गुणालये ॥ १ ॥

अथवा निसर्ग अने अधिगम ए बेजेदपण सम्यक्त्वना कहिये ते देखाडेढे. जे म कोइकपुरुष मार्गथीजूलो कोईना उपदेशविना स्वयंजमतो पोतानीमेलेज पोते मार्गप्रतेपामे एटले पोतानीमेले मार्गआवे अने कोइकतो जूलोथको परनाउपदेश थी एटले बीजोकोई मार्गदेखामे तेवारें मार्गआवे अने कोइकतो मूलथी मार्ग पामेज नही एमज जूलोफरे अथवा ज्वरनेदृष्टांते जावतुं जेम कोइकने ताप आ वतोहोय ते पण कोइकतो पोतानीमेले परीपाकेजजाय अने कोइक औषधादिक ने संयोगें जाय तथा कोइकज्वरतो जायजनही ए दृष्टांते सम्यक्त्वपण कोइकजी वतो जातिस्मरणादिकें पोतानीमेलेजपामे अने कोइकजीव गुरुनाउपदेशथी पामे

तथा कोष्कपामेजनही इहांतो मिथ्यात्वरूपज्वरठे ते कोष्कने गुरुउपदेशं अथवा सहेजेमटीजाय अने कोष्क अजव्यादिकने मटेजनही अने जल वस्त्र कोड्व दृष्टांत त्रणठे ते पुंजत्रयनेविषे जावसे इहां मार्ग तथा ज्वर ए बेदृष्टांतनो प्रस्तावठे माटे बेज कहां ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥

हवे सम्यक्त्वना त्रण जेद कहेठे तेमां एक कारक बीजुं रोचक त्रीजुं दीपक अथवा एक द्वायक बीजुं उपशमिक त्रीजुं द्वायोपशमिक ॥ ११ ॥

हवे एना लक्षण कहेठे हे नगवन् हे वीतराग तें जेम कह्युंठे तेमज करवुं एटले ताहरी आज्ञाप्रमाणे चालवुं तेने कारक सम्यक्त्व कहियें अने करनार ते पण कारकसम्यक्त्ववंत थयो तेनेपण कारक सम्यक्त्व कहियें आधाराधेयानेदोष चारें अने रोचक सम्यक्त्व तेतो ताहगा धर्मउपर ताहगा शासनउपर रुचीमात्रनुं करनार एटले धर्मउपर रुचीमात्र होय पण आचरी शकेनही तेमाटे रोचक कहियें ॥ १२ ॥

त्रीजुं दीपकसम्यक्त्वते पोते मिथ्यादृष्टी अथवा अजव्य अंगारमर्दकादिकनी परें धर्मकथायेंकरी अथवा मातृस्थानानुष्ठानातिसयेकरी कोष्क प्रकारें जिनोक्त तत्व परने दीपावे वीतरागना वचन परनेप्रकाशे तेथी कोष्क सम्यक्त्व पामे दीप कनीपरें पोतानीपासें अंधकार अने परने प्रकाशस्थानीय सम्यक्त्व पमाडे तेमाटे दीपक सम्यक्त्व कहिये एनुं अपरनाम व्यंजक सम्यक्त्वपण कहियें ते मिथ्यादृष्टीनेपण परिणाम परिणमन ते उपचारथी कारणनेविषे कार्यनाउपचारथी सम्यक्त्व कहिये यदुक्तं यथायथा चाचरणं जिनोदितं, तथा तथा यत्र सतिप्रवर्तते ॥ तदंगसम्यक्त्वमिदं प्रचक्षते, तथा विबुधैः खलुकारकं जिनाः ॥ १ ॥ विहितानुष्ठानं प्रतिनाविबुधै रतीवविमलायाः ॥ प्ररोचयतीतिकृत्वा रोचकमिदमाह सम्यक्त्वं ॥ २ ॥ स्वयंमिथ्यादृष्टि स्तदपिचजनंधर्मकथयामुदुः सम्यग्दमार्गे नयतिचहितं चैववदति ॥ तदुक्तं सम्यक्त्वं ह्यु पचरितवृत्त्या जिनमते तथा धर्मादीनांप्रकटनतया व्यंजक मिति ॥ ३ ॥ पुनरप्युक्तं:- विहियाणुष्ठाणं पुण, कारगमिहरोयगंतु सद्वहणं ॥ मिह्विच्छिदीवइ, जंततोदीवगंतंतु ॥ ४ ॥ इति.

ते सम्यक्त्व जेम जीवे फरखुं अनुनव्युं पाम्युं तेम तमारा आगल वीनवुंठुं ते ताहगा आगमने अनुसारें एटले ताहगा आगमना नयजे नंगमादिकने न्याय शास्त्र संमत्यादिक तडूपजे सुधोदधि एटले अमृतसमुद्र तेनु परमार्थजे तइहस्य तेहिजरसने चाखुं अनुनवुं एटले तहारा आगमनुं परमार्थ लेइने तेने अनुसारें कहीसुं ॥ १४ ॥ ए पहेली ढालनुं अर्थ पुरो थयुं.

ढाल बीजो देवतुज सिद्धांत मीतोएदेशी

वीरजिणोसर साहिब सुणजो ॥ निजसेवक अरदासरे ॥ दीन दयाकर ठाकुर
आपो ॥ तुहचरणो मुज वासरे ॥ वी० ॥ १ ॥ लोकाकाशि रह्यो अविनाशी ॥
जाव अनादि अनंतरे ॥ ए नव चक्र तणा दुःख बहुला ॥ जोगवियां जगवंतरे ॥
वी० ॥ २ ॥ सूक्ष्मनिगोद वस्योहुं स्वामी ॥ अनादि वणस्सइ नामरे ॥ तिहांमे
कीध अनंता पुजल ॥ परावर्त्तविण स्वामिरे ॥ वी० ॥ ३ ॥ अव्यवहाररासें इम व
सिउ ॥ काल अनंतो जोगेरे ॥ कर्मपरिणाम नृपति आवेशे ॥ तादश नव्यता यो
गेरे ॥ वी० ॥ ४ ॥ तिहांएकण सासोसासमें कीधां ॥ नवसतरे जाजेरारे ॥ ए दु
ख तुजविण कुणठोमावे ॥ स्वामी मुज नवफेरारे ॥ वी० ॥ ५ ॥ व्यवहाररासी
लइ उतकर्षे ॥ काल अनंत अनंतोरे ॥ शुल निगोदने पृथ्वी पाणी ॥ तेज अनि
ल त्रस जंतोरे ॥ वी० ॥ ६ ॥ तिहांपण हुं वसिउ तुमपाखें ॥ मिथ्यामतनेजोरे
रे ॥ हरिहरदेवकरीमें मान्या ॥ तुं न चढ्यो मनमोरेरे ॥ वी० ॥ ७ ॥ तेण में ठेद
न जेदन ताडन ॥ नूष तृपा गुरु नाररे ॥ गर्जवासने जन्म जरा दुख ॥ जोगवि
यांनिरधाररे ॥ वी० ॥ ८ ॥ इम चउगइ जवना दुख फरसी ॥ वारअनंती अना
णीरे ॥ पालाट्टांते इगपुजल ॥ परावर्त्तस्थिति आणीरे ॥ वी० ॥ ९ ॥ नव्यपणा
दिक ने परिपाके ॥ गिरिसरि डुपल न्यायेंरे ॥ अथ्यवसाय विशेषकरणजे ॥ अना
जोगथी थायरे ॥ वी० ॥ १० ॥ ते त्रिविधे नारुषु तिहां पहेलुं ॥ यथाप्रवृत्त व
ली बीजुरे ॥ करण अपूरव नामे कहीयें ॥ अनिवृत्त करण ते त्रीजुरे ॥ वी० ॥
॥ ११ ॥ यथाप्रवृत्तकरणे आयुविण ॥ सात करम करी खीणरे ॥ कोमा कोमी
सायर इगपलनो ॥ असंख्यजाग तिणे हीणरें ॥ वी० ॥ १२ ॥ इहां कर्कस निवि
र गुपिलजिम ग्रंथी ॥ जेदन डुकर कामरे ॥ कर्मपरिणाम जनित घन जीवनो ॥
रागदेष परिणामरे ॥ वी० ॥ १३ ॥ ते ग्रंथी नवीजेदी जीवे ॥ पहेलि इणे संसार
रे ॥ वार अनंति अजव्यपण आवे ॥ ग्रंथीलगें निरधाररे ॥ वी० ॥ १४ ॥ नव्य
अजव्य रहे तिहां ग्रंथी ॥ संख्य असंख्योकालरे ॥ अरिहंतादिकनी रुद्धिदेखी ॥
संयमने उजमालरे ॥ वी० ॥ १५ ॥ तिहां लहे श्रुत समायक इव्यें ॥ सेष ला
न नही तासरे ॥ तिहांथी ग्रैव्यकेपणजीवे ॥ पण नहि शिवपुर वासरे ॥ वी०
॥ १६ ॥ कोइक नव्य महातम तेहमां ॥ जेहनेजवनो पाररे ॥ निशित कुठार धारें
जिम ततषिण ॥ जेदे बल मनोहाररे ॥ वी० ॥ १७ ॥ करण अपूरव परमविशु
धे ॥ तिमते ग्रंथी आयरे ॥ जेदीने अंतर मूहूरतमां ॥ अनिवृत्तिकरणे जायरे ॥

વી૦ ॥ ૧૦ ॥ મિથ્યામોહ તણીસ્થિતિ તેહનુ ॥ અંતરમુદૂરત ઈકોરે ॥ ડડય કુ
 ણ ઉપરેં ડલંધી ॥ તે સમરથ સુવિવેકોરે ॥ વી૦ ॥ ૧૧ ॥ અનિવૃત્તિ કરણ વિશે
 પે અંતર ॥ મુદૂરતકાલ અનૂપોરે ॥ અંતરકરણ કરે તિહાં વેદ્યજે ॥ દલિક અજાવ
 સરૂપોરે ॥ વી૦ ॥ ૧૦ ॥ જિમવનદવદગ્ધે ઘન ડસર ॥ પામી ઠામ ડહાચરે ॥ તિમ
 મિથ્યા વેદન વનદવ સમ ॥ અંતરકરણે યાયરે ॥ વી૦ ॥ ૧૧ ॥ અંતરકરણ કરે
 મિથ્યાતની ॥ યિતિયુગ કહે જિન ન્યાનેરે ॥ અંતરકરણ થકી યિતિ હેઠી ॥ પહે
 લી મુદૂરત માનેરે ॥ વી૦ ॥ ૧૨ ॥ તેહથી ઉપરલી યિતિ બીજી ॥ તિહાં પ્રથમ
 સ્થિતિ જાણોરે ॥ મિથ્યાદલીકનું વેદન તેહથી ॥ મિથ્યાદટ્ટી વચ્ચાણોરે ॥ વી૦
 ॥ ૧૩ ॥ અંતરમુદૂરત તે યિતિનાશે ॥ નહી મિઠાદલ વેદોરે ॥ અંતરકરણનો પ્ર
 થમ સમય તિહાં ॥ લહે ઉપશમ નિરવેદોરે ॥ વી૦ ॥ ૧૪ ॥ પરમાનંદ મગન હોઈ જટજિ
 મ ॥ જીતી કટક અગ્રેપરે ॥ ન્યાયવંત હરખેજિમ ગાઠે ॥ ન્યાય ધનાગમ પેચરે ॥ વી૦ ॥ ૧૫ ॥

અર્થ ॥ હવે બીજાઢાલની પ્રથમગાથાતો સુગમઢે માટે બીજીગાથાથી અર્થ ક
 હેઢે:- ઇહાં સદૈવલોકાકાશ પ્રતિષ્ઠિત અનાદિ અપર્યવસિત જવચક્રાસ્ય પુરોદર
 વર્તિ તેમાંહે વર્તતા એવા પૂર્વે સર્વપ્રાણી અનાદિવનસ્પતિમાં સૂક્ષ્મનિગોદ પરપર્યાય
 માંહે અનંતા પુજ્જલપરાવર્તનજેં જીવ રહ્યો સાર્યેં એકશ્વાસોશ્વાસમાં સતરજવ જાજેરા
 કરે જન્મમરણાદિક વેદનાના સમૂહને અનુજવે તથાવિધ જવ્યપ્રાણી પણ અનંતો
 કાલ અવ્યવહારરાસીમાંરહી કર્મપરિણામ રાજાની આજ્ઞાથી તથાવિધ જવ્યપણને
 નિયોગેકરી વ્યવહારરાસીમાંહે પ્રવેસકરે.

વ્યવહારરાસીતે કોનેકહિયેં જે બાદરનિગોદ પૃથ્વી પાણી તેજ વાયુ પ્રત્યેકવન
 સ્પતિ અને ત્રસ તેમાંપણ અનંતાનંત કાલસુધીરહે એપ્રમાણે સકલદુઃખપાદપ બી
 જનૂત જે મિથ્યાત્વ તેણેકરી એટલા કાલજેં ચારગતિનું સંસાર સંબંધી ઢેદન જે
 દન તામન નૂષાતૃષાદિસહન ગુરુજારાક્રમણ ગર્જવશન જન્મ જરા રોગ શોકઇષ્ટવિયો
 ગ અનિષ્ટસંયોગ ઇર્ષા વિપાદ મરણાદિક દારુણદુઃખ પ્રાયેં અનંતિવાર અનુજવીને
 પાલાને દૃષ્ટાંતે પાણુંતે ધાન્યજરવાનું જાજનવિશેષજાણું તે જેમ કોઈકપુરુષ તે
 પાલામાં થોડુંથોડું ધાન્યનાચે અને ગણુઘણુકાઢે તે ધાન્ય કેટલેકકાલે ચૂટે તેમ
 કર્મધાન્યરૂપ પાલામાંહે જીવ અનાજોગથી થોડા કર્મબાંધે એટલે થોડુંચાલે અને
 ઘણાકર્મનિર્જરે એટલેઘણુંકાઢે ઈરીતે ઢેહલો એક પુજ્જલપરાવર્ત જેણે જવસ્થિતિ
 આણીરાચીઢે એવુંકોઈક ચારગતિ સંબંધીજીવ તે કથમપિ મહતાકષ્ટે તથા જવ્ય
 ત્વ પરિપાકના વશથકી ગિરિસરિહુપલ ઘોલના ઝકડપ પર્વત નદી પથ્થર ઘોલના સ

मान अनानोग निर्वर्त्तित एवुं यथाप्रवर्त्तिकरण करणंपरिणामोत्रेतिवचनात् एहवुं
अथ्यवसायविशेषरूप तेणेकरीने एक आयुवर्द्धीने सर्वज्ञानावरणादिक सातेकर्म ते
नी पव्योपमासंख्येयजागे न्यून एककोटीसागरोपमनी स्थितिठे जेहनी एहवांकरे
ते सर्वकर्मनी उत्कृष्ट स्थितिकेटलीठे के जेमांथी बीजीन्यूनकरे ते गाथायेंकरीकहे
ठे मोहे कोडाकोडी, सत्तरिवीसंचनामगोथाणं ॥ तीसयराणि चउहं, तितीसयराणि
आऊस्स ॥ १ ॥ अत्रांतरे जीवने कर्मपरिणामजनित घन रागद्वेषपरिणामरूप क
र्कश निविडचिरप्ररूढ गुपिल वल्कग्रंथीनीपरे डुर्जेद अनिन्नपूर्वगांठीहोय.

तडुक्तं घस्सण घोलण जोगा, जीवेणजयाहविङ्ग कम्मविई ॥ खविया सत्तासा
गर, कोडाकोडी पमुत्तूणं ॥ १ ॥ तडुवियथोवमित्ते, खविये इत्तंरंमि जीवस्स. ह
वइहु अनिन्नपुवो, गंतीएवं जिणाबिति ॥ २ ॥ गंतितिसुडुप्रेउ, कस्सडधणरूढगूढ
गंतिव जीवस्स कम्मजणितं, घणरागदोस परिणामो ॥ ३ ॥

ए गांठ सुधी अनव्यपण यथाप्रवर्त्तिकरणेकरी कर्मखपावी अनंतिवारआवे प
णगांठने जेदेनही यडुक्तं प्रवचनसारोद्वारे करणं अहापवत्तं, अपुवमनियट्टिमेव न
वाणं ॥ इयरेसिं पढमंचिय, जस्सुइकरणंति परिणामो ॥ १ ॥

ग्रंथीदेशेवर्त्ततो नव्य अथवा अनव्य तिहां संख्यात अथवा असंख्यातोकाल
रहे तिहांरह्योयको इव्यश्रुत निन्न दशपूर्वजगे अनव्यजणे ते तीर्थेकरनी रुद्धिदे
खी अथवा स्वर्गसुखादिकनो अर्थियको जेवारे दीह्वालियें तेवारे पूर्वजणे तेमाटे
ज निन्न दशपूर्वातश्रुत ते मिथ्याश्रुतपणहोय मिथ्यात्वेग्रह्यामाटे मिथ्याश्रुत कहे
वाय अने जेने चउदपूर्व अथवा संपूर्ण दशपूर्वश्रुतहोय तेने नियमा सम्यक्त्व
होय पण कांइकउणा दशपूर्वधरादिकनेविषे सम्यक्त्वनी नजना जाएवी यडुक्तं
कल्पजाप्ये चउदस दसय अनिन्ने, नियमा सम्मत्त सेसए नयणा ॥ इति तिहांथी
इव्यसंयमपाली जैननीक्रियानेबले नवग्रैव्यकेपणजाय पण मिथ्यादृष्टीमाटे संसा
रनो पारपामेनही यडुक्तं आवश्यकटीकायां अनव्यस्थापि कस्यचित् यथाप्रवृत्तिक
रणतो ग्रंथिमासाद्याहदादि विनूतिदर्शनतः प्रयोजनांतरतोवा प्रवर्त्तमानस्य श्रुत
सामायिक जानोजवति नशेषलानइति.

एम यथाप्रवर्त्ति करणेकरीने ग्रंथीलगे नव्यपणआवे अने अनवपणआवे पण
अपूर्वकरणादिकतो नव्यनेजहोय अपूर्वकरणे तो पथिक पिपीलिकयोर्ज्ञातं यथा.

जह इह तिन्निमणूसा, जंतमविपहं सहावगमणेणं ॥ वेला इकंमजिया, तुरंति
पताय दोचोरा ॥ १ ॥ दहुंमग्ग तडुहे, तडुगेमासउ पडिनियत्तो ॥ बीउंगहिउ तइउ,

समश्कंतो पुरंपत्तो ॥ २ ॥ अडवी नवो मणूसा, जीवाकम्मच्छि तहोदीहो ; गंठी यजयघाणं ॥ राग होसाय दो चोरा ॥ ३ ॥ नग्गोठि परिबुद्धी, गहिउं पुण गंठि उं गउं तइउं ॥ सम्मत्त पुरंएवं, जोइक्का तिन्नि करणाइं ॥ ४ ॥ खिइ साजावियग मणं, थाणूसरणं तउं समुप्पयणं ॥ ठाणंठाणुसिरेवा, ऊहरणं वा मुअंगीणं ॥ ५ ॥ खिइगमणं पिव पढमं. थाणुं सरणंच करण मपुवं ॥ उप्पयणंपिवतत्तो, जीवाणं करण मनियट्ठिं ॥ ५ ॥ ठाणुव गंठिदेसो, गंठिय सत्तस्स तव वघाणं ॥ ऊपरणं पिवतत्तो, पुणोविकम्मच्छिविबुद्धी ॥ ७ ॥

एम ए बे दृष्टांते त्रणकरण जाववां एकआयुकर्मवर्जिने बीजा सातकर्मनी कृत्कृष्टी स्थिति खपावी बाकी एककोडाकोडी सागरोपमते पट्योपमने असंख्य-तमेंजागें न्यून सातेकर्मनी स्थिति प्रत्येकें आणी राखी.

हवे कोइक महात्मा समासन्न परमनिर्वृत्ति सुख समुत्तमसित प्रचुरडुर्निवार वीर्यप्रसर तीक्ष्ण कुठारधारानीपरे अपूर्वकरणरूप आत्मानां परमविशुद्धं यथोक्त स्वरूप ग्रंथीनोनेदकरीने मिथ्यात्वमोहनीय कर्मस्थितिनु अंतरमूहुत्त उदयकृणथी उपरें अतिक्रमिने अनिवृत्तिकरण संज्ञितविशुद्धि विशेषेकरीने अंतरमूहुत्तकाल-प्रमाण वेद्यदलिका जावरूप अंतरकरणकरे इहां यथाप्रवृत्तिकरण अपूर्वकरण अनिवृत्तिकरण नो अनुक्रम आवीरीतेंजाणवुं तेकहेठे यथा जागंठी तापढमं, गंठीसमइउं नवेबीयं ॥ अनियट्ठीकरणं पुण, सम्मत्त पुरस्कडेजीवे ॥ १ ॥ गंठिस म इउंउत्ति ॥ ग्रंथि समतिक्रामतः निदानस्येत्यर्थः सम्मत्तपुरस्कडेति सम्यक्त्वं पुर स्मृतं येनतस्मिन् आसन्नसम्यक्त्वे एवजीवे अनिवृत्तिकरणं जवतीत्यर्थः

एटले जे करणेकरी गिरिसरि जलवेगालोमध्यमान पाषाणनीपरे घंचना घोलनादि केकरीने एकआयुकर्मवर्जि शेष सातेकर्मनी कांइकउणी एक कोडाकोडी सागरोप मनी स्थितिकरतो ग्रंथीदेशलगेआवे ते यथाप्रवृत्तिकरणकहिये अने जे अथ्यवसा ये अप्राप्तपूर्वकें घन रागद्वेष परिणतिरूप ग्रंथीने नेदवामांमे ते अपूर्व करण क हियें वली पूर्वप्राप्तययाजे अथ्यवसाय तेने अनिवर्तकें एवां अथ्यवसायविशेषे ग्रंथीनेदकरीने सम्यक्त्वपामे ते अनिवृत्तिकरण कहियें हवे अंतरकरण करतिवे लायें मिथ्यात्व मोहनीयकर्मनी बे स्थितिकरे एक अंतरकरणथी हेठली प्रथम स्थिति अंतरमुहुत्तप्रमाण बीजी तेथी उपरली बाकीरहेली पट्योपमासंख्येयजाग न्यून कोडाकोडी सागरोपमरूप स्थितिजाणवी.

तेमां प्रथम स्थितिनेविषे मिथ्यात्वदलिक वेदनथी ए जीवने मिथ्यादृष्टीज क

हियें अंतरमुहूर्ते वजी ते स्थितिगयेथके अंतरकरणनो प्रथम समय तिहांज सम्यक्त्वपामे मिथ्यात्वदलिक वेदनना अनावधीजेम वनमां दवलागोहोय ते जेवारे उखरजूमिपामें तेवारे पोतानीमेजें उल्हाइजाय तेम मिथ्यात्व वेदनरूप वनदव तेपण अंतरकरणरूप उखरजूमिपामिने उल्हाइजाय तेवारे तेने उपशमसम्यक्त्वनो लाज थाय.

उक्तंच कसरदेसंदडि, द्विषं च विज्ञाऽ वणदवोपप्य॥ इयमिहस्साणुदए, उवस मसम्मंजहइजीवो ॥ १ ॥ टीका ॥ ग्रंथिजेदोहि मनोविघातपरिश्रमादिनिर्दुःख साध्योवर्त्तते तदाहि सजीवः कर्मरिपुमध्यगतस्तं ग्रंथिंप्राप्यातीव परिश्राम्यति, प्रचूतकर्मातिसेन्यांतकृत्वेन संजातखेदत्वात् संग्रामशिरसीवडुर्द्धयापाकृतानेक शत्रुनरनरेंडनटवत्॥ यडुक्तं सम्यक्त्वस्तवे॥ सोतवरणे सुहमो, व वैरिजयजणियपरम आणंदो ॥ सम्मतं जहइ जिउं, सामन्नेणं तुह पसाया ॥ १ ॥ टीका ॥ सजीवस्तत्रानिवृत्तिकरणेकृते अंतरे हेनाथ तवप्रसादात् तवसाह्यात् सामान्यतो नतुह्वायिकादिविद्विशिष्टतया सम्यक्त्वं उपशमिकारख्यं लज्जतेजीवः कश्चेत्याह रणे सुहमोवेत्ति वैरिजयेन जनितोयः परमानंदस्तरणे सुनटइव॥ तथाहि रणेनटो वैरिजयादानं दमश्रुते तथैव रागद्वेष कर्मस्थित्यादि वैरिजयात्परमानंदं कल्पंसम्यक्त्वं लज्जते जीवः तडुक्तं पावन्ति खवेऊणं, कम्माइ अहापवत्त करणेणं ॥ उवलनाएण कहमवि, अनिन्न पुविं तउगंति ॥ १ ॥ तंगिरिवरंवजेत्तुं अपुवकरणुगवज्ज धाराए ॥ अंतोमुहुत्तकालं ॥ गंतुंअनियट्टिकरणंमि ॥ २ ॥ पइसमयंसुसंतो, खविउंकम्माइ तडु बहुआइ ॥ मिहत्तंमिउइस्से खीणेणुइयंमि उवसंते ॥ ३ ॥ संसारगिम्हत्तविउं, ततो गोसीसचंदणरसोव ॥ अइपरम निवुइ करं, तस्संते जहइसम्मत्तं ॥ ४ ॥ अतएव जव्यानां मिथ्यात्वस्यानादिसांतत्वं ॥ तडुक्तं मिहत्तमजव्वाणं, तमणाइ मणंतयं मुणेयवं ॥ जव्वाणंतमणाइ, सपज्जवसियंतु सम्मत्ते॥ ए बीजाढालनी सोलमीगाथाथी मांमीने चोवीसमी गाथासुधी नवगाथानो अर्थकह्यो बीजाढालनोअर्थ पुरो थयो.

॥ ढाल त्रीजो सहारेसमाणी एदेशी. ॥

॥ इणीपरें तुजथी समकित फरखुं ॥ जेहथी जवजल तरखुंरे ॥ धनधन तुम सेवा ॥ एथी मन वंडीत फल लेवा ॥ तेकरवा मुज हेवारे ॥ ध० ॥ १ ॥ तिहांकोइ देश विरति तससरसी ॥ सर्व विरतिलहे हरिसीरे ॥ ध० ॥ मिह्णामयण कोदर वा सरिखुं ॥ उपशम ओषधपरखुंरे ॥ ध० ॥ २ ॥ जल वस्त्रादिकनेट्टणंते ॥ तुज आगम कहेखांतेरे ॥ ध० ॥ मिथ्यापुंजकरेत्रणसोधी ॥ उपशमकरीशुनबोधीरे ॥ ध० ॥ ३ ॥ शुद्धने अर्द्ध विशुद्धते बीजो ॥ अविशुद्धे मतरीजोरे ॥ ध० ॥ उपशमथी

पडिउमनवामे ॥ ह्वायोपशमिक पामेरे ॥ ध० ॥ ४ ॥ मिश्र तथा मिथ्यात्वने फर
 से ॥ करममतीइम हरसेरे ॥ ध० ॥ बीजुं ह्वायोपशमिक कहिये, उपशमपरिपणल
 हियेरे ॥ ध० ॥ ५ ॥ मिह्वापुंजकरीत्रिण निरणे ॥ कोई अपूरवकरणेरे ॥ ध० ॥ शु-६ पुंज
 तिहांवेदतोझानी. जिनवचनामृतपानीरे ॥ ध० ॥ ६ ॥ उपशमपाम्याविण तुजना
 मे ॥ ह्वायोपशमिकपामेरे ॥ ध० ॥ यथाप्रवृत्तिकरणत्रयक्रमथी ॥ अंतरकरणेतुज
 थिरे ॥ ध० ॥ ७ ॥ जेलहेउपशम नवजल तरवा ॥ तसत्रणपुंजन करवारे ॥ ध०
 आलंबन अलहंती ईयल, जिमसंठाण नमूकेरे ॥ ध० ॥ ८ ॥ मिश्रपुंज अणलानी
 उपशमे ॥ तिममिथ्याते ठूकेरे ॥ ध० ॥ उपशमसमकितथीतिणिपडिउ ॥ जइ मि
 थ्या गुण अडिउरे ॥ ध० ॥ ९ ॥ इम सिद्धांतीनिज मत खोले ॥ कल्पनाष्यपण
 बोलेरे ॥ ध० ॥ ते त्रणपुंजनुंसंक्रमजाणुं ॥ जिनवयणेमनराखुरे ॥ ध० ॥ १० ॥ मिथ्या
 दलिकथीपुजल खिंची ॥ समकितदृष्टीविंचीरे ॥ ध० ॥ संकरमावे समकित मीसें ॥
 शुनपरिणामे हिंसेरे ॥ ध० ॥ ११ ॥ समकितदृष्टी मीस आकर्षी ॥ समकितमां
 हेदर्षीरे ॥ ध० ॥ संकरमावे मिथ्यादृष्टी ॥ मिथ्यामांगुणदृष्टीरे ॥ ध० ॥ १२ ॥ सम
 कित पुंजल मिथ्यामांहे ॥ पण मीसें नवि चाहेरे ॥ ध० ॥ मिह्वाखीण नहीठे जे
 हने ॥ ते त्रण पुंजठे तेहनेरे ॥ ध० ॥ १३ ॥ मिह्वाखीण थये दोय पुंजी ॥ मी
 स खये एक पुंजीरे ॥ ध० ॥ ह्वायक समकित पुजल नाशे ॥ जिन आगम इम ना
 सेरे ॥ ध० ॥ १४ ॥ सोधित मयण कोइवा थाने ॥ समकित पुजल मानेरे ॥ ध० ॥
 तेहने विरुध तैलादिक पाशे ॥ शु-६पणु तस नासेरे ॥ ध० ॥ १५ ॥ तिमज कु
 शास्त्र कुतीर्थिकसंगे ॥ तस किरिया मन रंगेरे ॥ ध० ॥ मिथ्या, मिश्रित समकित
 जाये ॥ ततद्वण मिथ्या थायरे ॥ ध० ॥ १६ ॥ समकितथी पडिउंजो पाहुं ॥
 वली समकितलहे आहुंरे ॥ ध० ॥ ते त्रण पुंज करे तिहां फेरी ॥ मिह्वा अपूर
 विवेरीरे ॥ ध० ॥ १७ ॥ अनिवृत्तिकरण बलें ते रसीउं ॥ समकित पुंजे वसोउरे ॥
 ध० ॥ समकित परेजिहां विरतिनेपावे ॥ आद्यकरण बे आवेरे ॥ ध० ॥ करण अपू
 रव कालने आगे ॥ विरतिलही तिहां जागेरे ॥ ध० ॥ १८ ॥ अंतर मुंदुरतमां
 तस लाधे ॥ निज परिणामे वाधेरे ॥ ध० ॥ उंचो नियम नही तिहां कोई ॥ वृ
 ष्ठि हाणी सम होईरे ॥ ध० ॥ १९ ॥ अनाजोग परिणामनी हाणे ॥ गइ विरति
 नवी जाणेरे ॥ ध० ॥ अरुत करण थको ते प्राणी ॥ फिरी लहे विरति सुहा
 णीरे ॥ ध० ॥ २० ॥ आजोगें जे विरतिथी खसिया ॥ तिमज मिथ्यागुणे वसिया
 रे ॥ ध० ॥ अंतरमुदूरतमां लहे आढी ॥ जघन्य थको फिरी पाढीरे ॥ ध० ॥ २१ ॥ उत्कर्षे ब

हुकार्ले जायी ॥ आद्य करणठे सांखीरे ॥ ध० ॥ इणीपरे कर्मप्रकृति वृत्तिमांहे ॥ तिहां जोजो उहाहरे ॥ ध० ॥ ११ ॥ कोइ विराधित समकेत फेरी ॥ ते लहे मिथ्या वेरीरे ॥ ध० ॥ ठठीनरक लगें ते जाय ॥ समय मते कहेवायरे ॥ ध० ॥ १३ ॥ आक बंधविना ऊहाहे ॥ फिरी समकित अवगाहरे ॥ ध० ॥ वैमानिकविण आउ न बांधे ॥ कर्म मती मत सांधेरे ॥ ध० ॥ १४ ॥ समकित पतित कहे मतबांधे ॥ उत्कृष्टी स्थिती बांधेरे ॥ ध० ॥ निन्न ग्रंथिने आगम न्याने ॥ स्थिति उत्कर्ष न मानेरे ॥ ध० ॥ १५ ॥ इणीपरें जेद मतांतर जाणे ॥ पण संदेह न आणेरे ॥ ध० ॥ निःशंकित तुज वयण आराधे ॥ न्यायें तस गुण वांधेरे ॥ ध० ॥ १६ ॥

अर्थ:- हवे त्रीजाढालनो अर्थ कहेते हवे प्रथम सम्यक्त्व पामतां कोइक जीव सम्यक्त्वनी साथेंज देशविरति अथवा सर्वविरतिपणं पामे ॥ उक्तंच शतकवृहत्सूक्तौ ॥ उवसम सम्मद्विष्टी, अंतरकरणेतिउ कोइ ॥ देसविरयंपिलजइ, कोइपमत्ताप मत्तजावंपि सासाणोनकिंपिलजेइति. पठी ते ओषधसमान उपशम सम्यक्त्वे करी ने कोइक जल वस्त्रने दृष्टांते मिथ्यात्व मोहनीयकर्म सोधीने त्रण प्रकारेकरे ते कहेते १ शुद्धपुंज २ अर्धविशुद्धपुंज ३ अविशुद्धपुंज.

ते त्रण पुंजमांथी जेवारे शुद्ध पुंजनो उदय होय तेवारे शुद्धमिथ्यात्व पुंजल वेदनथी ह्यायोपशम सम्यक्त्व कहियें तेनुं लक्षण कहेते जेम कोइवा धोयाथकां केटलाक मयणारहित थाय अने केटलाक जिगारेक मयणावालारहे अने केटलाक तो मयणासहीतज रहे अथवा पाणीपण केटलुक स्वच्छ निर्मल थाय अने केटलुक निर्मल तथा मेलुं रहे तथा केटलुकतो मेलुजरहे तेमज वस्त्रपण धोयाथकां कोइक निर्मलज थाय कोइक अर्ध मलीन रहे अने कोइकतो आखु मलीनजरहे.

ए पूर्वोक्त दृष्टांते त्रण पुंजपण ठे तेमां जेवारे शुद्धपुंजनुं उदय होय तेवारे तेना उदयना वशथकी जीवने विशुद्ध अरिहंतना तत्वनी श्रद्धाहोय तेथी ते जीव ह्यायोपशमिक सम्यक्त्व पामे अने जेवारें वली अर्धविशुद्ध पुंजनो उदय होय तेवारे ते उदयनावशथकी जीवने अर्धविशुद्ध अरिहंतजाणीतनुं तत्व श्रद्धान होय तेवारे एजीव सम्यक् मिथ्यादृष्टी एटले मिश्रदृष्टीवंत कहिये अने जेवारें अशुद्धपुंजनो उदय होय तेवारें जीवने मिथ्यादृष्टीज कहियें तेवारें ते उदयनावशथकी वीतरागना शासनउपरें सर्वथा रुची नज होय.

यथाप्रवृत्तिकरणादिकरणत्रय अनुक्रमे अंतरकरणे उपशम सम्यक्त्वपामे त्रणपुंज तोजीव सर्वथा नजकरे तेमाटे उपशम सम्यक्त्वथी पद्मयो अवश्यमिथ्यात्वेज जाय.

हवे कर्मग्रंथिकनुं मतकहेने कर्मग्रंथवाला एममानेने के अनादि मिथ्यादृष्टीजीव स
म्यक्त्वज्ञानकाले यथाप्रवर्त्यादिक करणत्रय पूर्वक अंतरकरणकरे तिहां उपशम सम्य
क्त्वपामे तिहांत्रणपुंज अवश्यकरे तेकारणमाटेज उपशमथी पड्योजीव ह्यायोपश
मिकसम्यक्त्वपामे अथवा मिश्रपुंजेजाय अथवा मिथ्यात्वेजाय एचारगाथानो अर्थहे.

हवे पांचमीगाथाथी मांमीने नवमीगाथासुधी वली सिद्धांतिकनुंमत कहेने कोई अ
नादि मिथ्यादृष्टी तथाविधसामग्रीना सद्भावें अपूर्वकरणेकरी त्रणपुंजकरे पढी शु
द्धपुंजना पुजलनेवेदतो जीव उपशम सम्यक्त्व पाम्याविना प्रथमथीज ह्यायोपश
मिक सम्यक्त्वपामे अने बीजा घणाजीवतो यथाप्रवर्त्यादिक करणत्रय अनुक्रमे
अंतरकरणे उपशम सम्यक्त्वपामे माटे त्रणपुंजतो जीव सर्वथानजकरे उपशमथी
पड्यो अवश्यमिथ्यात्वेज जाय ॥ यडुक्तं कल्पजाप्ये ॥ आलंबण मलहंताजह सचाणं
न मुंचएइलिया ॥ एवं अकयतिपुंजो, मिहंश्चिय उवममीएई ॥ १ ॥ जेम गात्रसमु
द्धिसकरेथके इलिकाजे गामरते बीजास्थानकरूप आलंबनने अणपामति पोतानुं
स्वस्थाननमूके गात्रसंकोची तेजस्थानके रहे तेम उपशम सम्यक्दृष्टी उपशम स
म्यक्त्वथीपड्यो त्रणपुंजकस्थानथी माटेमिश्रपुंज अने शुद्धपुंजलक्षण स्थानांतर
अणपामतो वलीतेहीज मिथ्यात्वपुंजे आवे एसिद्धांतिकनुं मत कहुं ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥

हवेपुंजत्रयनुसंक्रमण कहेने कल्पजाप्यमां एमकहुंने के सम्यक्दृष्टीजीव मि
थ्यात्वदलिकथकी पुजलआकर्षि प्रवर्द्धमान परिणामथको सम्यक्त्वपुंजमांहे अथ
वा मिश्रपुंजमांहे संक्रमावे अने मिश्रपुजलने सम्यक्दृष्टी सम्यक्त्व पुंजमांहे संक्र
मावे अने मिथ्यादृष्टी मिथ्यात्वपुंजमां संक्रमावे तथा सम्यक्त्वपुजल पण मिथ्या
त्वमांहेज संक्रमावे पण मिश्रमांसंक्रमावे यडुक्तं मिहत्तासंकंती अविरोधा होइ
सम्म मीसेसु ॥ मीसाउवादोसुं, सम्मामिहंन उणमीसं ॥ १ ॥ जेनो मिथ्यात्वह
यपाम्युंनथी ते सम्यक्दृष्टी नियमा त्रिपुंजीजहोय अने मिथ्यात्वह्नीणयथेथके
द्विपुंजीजहोय अने मिथ्यात्व तथा मिश्रवेह्नीणयथेठते एकपुंजीजहोय अने स
म्यक्त्वपुंज ह्यकरेथके रूपक एटले त्रणेपुंजनोह्य कस्याथकां ह्यायिक सम्यक्त्व
वंत होय ॥ यडुक्तं कल्पजाप्ये मिहत्तेमिअखीणे, तीपुंजीसम्मदिठिणोनियमा ॥ स्वीणं
मिठ मिहत्तेडुएगपुंजीवखवगोवा ॥ १ ॥ जे सम्यक्त्वपुजल ते सोधित मदनकोइ
वा समानजाणवा तथा जेम सोधेला कोइवा विरुधतैलादिके नाव्याथका फरीपा
ठा मयणाजाथाय तेम सम्यक्त्वपुजलने विरुधतैलादिक समान कुतीर्थसंसर्ग कु
शास्त्रश्रवणादिक मिथ्यात्वेकरी वासीतकस्याथकां ततह्ण मिथ्यात्वियाय.

वलीते सम्यक्त्वथी पडवडियो फरी सम्यक्त्वपामे तेकरे शीरीते पामे तेकहे
ढे प्रथम पडवडिया केटलाहोय अने ते केइगतिमांजाने ते कहेढे.

अजविय चउडणंते, पंचमए दंसणाइ परिवडिया ॥ सेसाउसिद्धिमाइ, अछम
एतंमि तेवीसं ॥ १ ॥ मतांतरेप्येवं ॥ अजविय चउडणंते, पंचमिसमाइ परिवडी
सिद्धा ॥ सेसाअछमणंते, पङ्कथूलवणाइ बावीस ॥ २ ॥ चत्तारिय वाराउ, चउदस
पुढीकरेइआहारं ॥ संसारंमिवसंतो, एगजवे डुन्नि वाराउ ॥ ३ ॥ तिडयररिद्धिदंस
ण, सुहुमपयडावगाहणाहेउं ॥ संसयबुड्येयडं, गमणंजिणपायमूलंमि ॥ ४ ॥ स
मउजहन्नमंतर, उक्कोसेणंहवंति ठम्मासा ॥ आहारसरीणं, उक्कोसेणं नवसह
स्ता ॥ ५ ॥ जंनरए असुराई, पुढवाइसु सयल विगल तिरिएसु ॥ वंतर जोइविमाणे,
सुपत्तेयइमेअसंखिक्का ॥ ६ ॥ सियसंखसियमसंखा, मणुएसु अणंतया वणेनवरं ॥
परिवडिअगया आहा, रग्गविलपुंति इह समए ॥ ७ ॥

जेवारेपण सम्यक्त्वथी पडयो फरीपाबुं सम्यक्त्वपामे तेंवारें पण अपूर्वकरणेकरी
पुंजत्रणकरीने अनिवृत्तिकरणेकरी सम्यक्त्व पुंजेजाय एटले द्वायोपशम सम्यक्त्व
पामे इहां कोई पूढेजे अपूर्वकरण तो पूर्वे केवारेपण एवो परिणाम न आव्योहोय
अने प्रथम नवोआवे तेने कहियें करणंपरिणामविशेष इतिवचनात् अने अ
पूर्वकरणतो ग्रंथीजेवेआव्योहतो तेहीज वली परिणामे फरी आव्यो तेंवारे अपू
र्वपणु केमथयुं ? तेने उत्तरकहेढे अपूर्वमिवापूर्वस्तोक वारमेवलाजादितिवृद्धाः अपूर्व
नीपरें अपूर्व थोमावारज पाम्या माटे. फरी अपूर्वकहियें जेम कोइक पदार्थ पुत्र ध
नरत्नादिक पूर्वेथोहुंपाम्याहोय ते फरीपामे तोपण तेने अपूर्व करीजमाने तेम अ
पूर्वकरणरूप परिणामपण जीवने थोमावारज आव्योढे तेमाटे तेपण अपूर्वज
कहियें ए सिद्धांतनुं मतजाणवुं.

हवे सम्यक्त्वपाम्यानीपरे जेवारे कोइजीव देशविरति अथवा सर्वविरतिपणुपा
मे तेंवारेपण यथाप्रवृत्तिकरण अने अपूर्वकरण ए बे करणकरे पण अनिवृत्तिकर
ण करेनही अपूर्वकरणनो अंतरमुहूर्तरूप काल समाप्तिने अनंतर समयेज देश
विरति सर्वविरति पडिवज्या, पढी अनंतर अंतरमुहूर्तजगे ते जीवने अवश्य प्रव
र्द्धमान परिणामहोय पढी अंतरमुहूर्त उपरांत नियमनही कोइप्रवर्द्धमान परिणा
मिथकोजरहे अने कोइ स्वजावस्थजरहे तथा कोइ हीनपरिणामिपणथाय तेवली
अनाजोगे कोइक परिणामनी हाणीथकी देशविरति अथवा सर्वविरति थकी
पडया ते अकृतकरणा एवतांजनेंतेके० यथाप्रवृत्तिकरण अने अपूर्वकरण कखावि

નાજ વળી વેશવિરતિ અથવા સર્વવિરતિપણુપામે અને જેજીવ આજોગેકરી પડયા અને આજોગેકરીનેજ મિથ્યાત્વેંગયાં તે જયન્યથી અંતરમુદૂતે અને ઉત્કર્ષથી ઘણે કાલે યથોક્ત કરણપૂર્વકજ એટલે પૂર્વાક્ત બન્નેકરણોકરીનેજ વેશવિરતિ અથવા સર્વવિરતિપણુ વળી ફરીથીપામે એવું કર્મપ્રકૃતિની વૃત્તિમાં કહ્યું છે એ દશમીગાથાથી માંમીને બાવીસમી ગાથાસુધી તેરગાથાનું અર્થજેલો કહ્યું ॥ ૨૨ ॥

હવે સિદ્ધાંતનુંમત અને કર્મગ્રંથનુંમત જિન્નજિન્નકહેલે તેમાં પ્રથમ સિદ્ધાંતિક નામતેતો વિરાધિત સમ્યક્ત્વી સમ્યક્ત્વથી પડયો ફરી સમ્યક્ત્વ પામ્યોયકોપણ કોણક ઢીનરકસુધીજાય અને કર્મગ્રંથિકનામતેતો ઢીલે સમ્યક્ત્વે વૈમાનિકવિના બીજાતેકાણાનું આયુષ્યબંધેજનહી યદુક્ત સમ્મતંમિત્તલે, વિમાણવક્ત્રં ન બંધાએ આ ૩ ॥ અહવન્ન સમત્ત જહો, અહવન બંધાત્ત ઉપુત્તિ ॥ ૧ ॥ વળી કર્મગ્રંથિકનેમ તેતો સમ્યક્ત્વપામીને પડયો તેજીવ ઉત્કૃષ્ટસ્થિતિની કર્મપ્રકૃતિબંધે તથા સિદ્ધાંતિક મતેતો જિન્નગ્રંથીવાલાને ઉત્કૃષ્ટીસ્થિતિનો બંધજનહોય.

યદુક્ત સિદ્ધાંતિક મતેહિ વિરાધિત સમ્યક્ત્વે ગૃહીતેનાપિ સમ્યક્ત્વેન ષષ્ઠ ઇશ્વિવીયાવત્કોષ્યુત્પદ્યતે અને કર્મગ્રંથીકમતેતો વૈમાનિકેન્યોન્યત્રનોત્પદ્યતે તેનગૃહીતેનેત્યુક્તં પ્રવચનસારોદારવૃત્તો અવાપ્તસમ્યક્ત્વશ્ચતત્પરિત્યાગે ॥ કર્મગ્રંથીકમ તેતો ઉત્કૃષ્ટસ્થિતીઃ કર્મપ્રકૃતીર્વિધ્નાતિ સિદ્ધાંતિકાનિપ્રાયતસ્તુજિન્નગ્રંથેરુત્કૃષ્ટઃ સ્થિતિબંધ એવનસ્યાદિત્યાદિજેદ મતાંતરે જાણે પણ હવતાણેનહી જે જેમ વીતરાગની આજ્ઞાહોય તેમ પ્રમાણકરે પણ સંદેહનઆણે તેજીવ તાહરી આજ્ઞાનું આરાધક જાણવોએ ત્રેવીસથીમાંમી ઢવીસમીગાથાસુધી ત્રીજાઢાલનો અર્થપૂરોયયો.

॥ ઢાલચોથો વિનયવહોસુખકાર અથવા સાલિજડ જોગીરહો એદેશીઢે. ॥

॥ દર્શન મોહ વિનાશથીજી ॥ જેનિર્મલ ગુણગાળ ॥ તે સમકિત ઉધે કહ્યુંજી ॥ તે નવિયણ હિત આણરે ॥ જિન જી તુજ આણાસુંરંગ ॥ મુઠ નગમે મિથ્યાસંગરે ॥ જિ૦ ॥ ૧ ॥ એ આંકળી ॥ મિહ્તા દરસણ મોહનીજી ॥ ઉપશમિ ઉપશમજાણ ॥ ધુરંથી જેદે કહ્યુંજી ॥ ઉપશમશ્રેણી પ્રમાણરે ॥ જિ૦ ॥ ૨ ॥ નાશ ઉદીરણ મિહ્નોજી ॥ અનુદીરણ સમગમ ॥ ક્યુપશમથી ઉપજેજી ॥ ક્યુપશમિકા નામ રે ॥ જિ૦ ॥ ૩ ॥ ત્રિવિધિ મોહ વિનાસથીજી ॥ ત્રીજુંક્યાયિકનામ ॥ ક્યુપકશ્રેણી ચ ઢતાંદુણજી ॥ જેહથી શિવપુર ઠામરે ॥ જિ૦ ॥ ૪ ॥ વિપાક પ્રદેશે વેદબુંજી ॥ દિવિધ ઉદય વિષ્કંજ ॥ ઉપશમતું તેહને કહેજી ॥ આગમમાં ધિરથંજરે ॥ જિ૦ ॥ ૫ ॥ નાશ વિપાકોદય થકી જી ॥ વેદન તેહનુંરે નામ ॥ ઉપશમિ તે નવિ સંજવેજી ॥

ह्वायोपशमिक ठामरे ॥ जि० ॥ ६ ॥ मिह्वा पुज्ज वेदवाजी ॥ शुद्ध अशुद्ध तिहां दो
य ॥ विपाक प्रदेशोदय थकीजी ॥ अनुक्रमे समजी जोयरे ॥ जि० ॥ ७ ॥ अण चउ
हुग मिह्वा तणाजी ॥ पुंज खपावीरे होय ॥ शुद्धपुंज खपतां तिहांजी ॥ अंतिम पु
ज्ज होयरे ॥ जि० ॥ ८ ॥ तस वेदन तेहने कहुंजी ॥ वेदक चोथुरे नाम ॥ उपश
म वमतां पांचमुंजी ॥ सासादन गुण धामरे ॥ जि० ॥ ९ ॥ अंतरमुहूरत एकनी
जी ॥ उपशम स्थिति उवेष ॥ उत्कर्षे षट आवली जी ॥ जघन्य समय होय शेषरे
॥ जि० ॥ १० ॥ अशुद्धपुंज जावा तणीजी ॥ इह्वायें तिहां तासा ॥ अण कसाय उदयें
हुयेजी ॥ जेह्थी उपशम नाशरे ॥ जि० ॥ ११ ॥ उपशमथी पद्मतांथकाजी ॥ न ग
यो मिह्वारे जाव ॥ तावत सासादन कहुंजी ॥ उपशम स्वाद सहावरे ॥ जि०
॥ १२ ॥ अंतरमुहूरत कालनीजी ॥ उपशम स्थिति गुणखाण ॥ सासादन षट आ
वलीजी ॥ वेदक समय प्रमाणरे ॥ जि० ॥ १३ ॥ स्थिति सागर तेत्रीसनीजी ॥ सा
धिक ह्वायक जाण ॥ वमणी स्थिति एह्थी कहीजी ॥ ह्वायोपशमिक ठामरे ॥
जि० ॥ १४ ॥ उपशम सासादन कहुंजी ॥ आजव वेलारे पंच ॥ वेदक एक वेला
हुयेजी ॥ तिमहिज ह्वायक संचरे ॥ जि० ॥ १५ ॥ वार असंख उत्कर्षथीजी ॥ ह्वायो
पशमिक होय ॥ हवे तस गुण ठाणा कहुंजी ॥ सांजलजो सद्दु कोयरे ॥ जि० ॥ १६ ॥
उपशम अडगुण ठाणमांजी, अविरत गुण पदरेख ॥ ह्वाइक गुण ठाणे सवेजी ॥
आदिम त्रणविणशेषरे ॥ जि० ॥ १७ ॥ अविरति गुणठाणा थकीजी ॥ जावत स
त्तम ठाण ॥ एक वेदक बीजु इहांजी ॥ ह्वायोपशमिक जाणरे ॥ जि० ॥ १८ ॥ सा
सादन सासादनेजी ॥ नापे अंग उवंग ॥ न्याये शिवसुख ते लहेजी ॥ जशतुज आ
ण अजंगरे ॥ जि० ॥ १९ ॥

अर्थः— हवे चोथा ढालनो अर्थकहेढे तेमां प्रथम बारगाथालगें उपशमादिक
पांच सम्यक्त्वनुं स्वरूपकहेढे दर्शनमोहनीयना विनाशथकी जे आत्माने निर्मल
गुणस्थानक उपजे ते निर्मल सम्यक्त्व कहियें ते उपशमादिक पांचप्रकारनुंढे.

हवे उपशमसम्यक्त्व ते कोने कहियें ते उलखावेढे उदीरणामिथ्यात्वनो क्यथ
याथी अने अनुदीरण मिथ्यात्वनो उपशमथयाथी एटले विपाकप्रदेश वेदनरूप
द्विविधें उदयने विष्कंजणो करीने नीपनुं ते उपशम सम्यक्त्व कहियें.

उदीर्णस्य मिथ्यात्वस्य ह्येसत्यनुदीर्णस्य उपशमेविपाकप्रदेशवेदनरूपस्य
द्विविधस्याप्युदयस्य विष्कंजणेन निर्वृत्तिं, उपशमिकं तदोपशमिकं सम्यक्त्वं द्वि

धा ग्रंथिजेदसंजवं उपशमश्रेणि संजवंच ग्रंथिजेदसंजवंप्रसिद्धं उपशमश्रेणिसंजवं
सम्यक्त्वं श्रीजिनजङ्गणिप्रणितगाथानिरेव विजाव्यते.

उपशमसम्यक्त्व वे प्रकारनुंठे एकग्रंथिजेदेउपनुं बीजुंउपशमश्रेणीथी उपनुं तेमां
ग्रंथिजेदनुं स्वरूपतो बीजाढालमां कहुंठे अने प्रसिद्धपणठे अने उपशमश्रेणीथी
उपनुंजे सम्यक्त्व तेनुं स्वरूपतो श्रीजिनजङ्गणि कृत गाथायेंज जावियेठे.

यडुक्तं उवसामग सेढीए, पछवउं अप्पमत्तविरउत्ति ॥ पङ्कवसाणे सोवा होइ
पमत्तोअविरउवा ॥ १ ॥ अन्नेनणंति अविरय, देसपमत्तापमत्तविरयाणं ॥ अन्नय
रो पडिवङ्कइ, दंसण समयंमि अनियट्ठी ॥ २ ॥ संजलणाईण समो ॥ जुत्तो सं
जो अणोदउंजेउ ॥ तेपुवंचिय समिया ॥ नणुसम्मत्ताइ लार्जंमि ॥ ३ ॥ आचार्या
आसिखउंवसमोसि, समो दुणा नणइ कोविसेसोसिं, नणुखीणंमि उइन्ने ॥
सेसोवसमे खउंवसमो ॥ ४ ॥ सोचेव तणूवसमो ॥ उइए खीणंमि सेसए समिए॥सु
हुमोदय यामीसे ॥ नतूव समिए विसेसोयं ॥ ५ ॥ वेएइ संत कम्मं ॥ खउंवसम्मे
सु नाणुजावंसो ॥ उवसंत कसाउं पुण, वे एइन संतकम्मंपि ॥ ६ ॥ संजोअणा
इयाणं ॥ नणूदउं संजयस्स पमिसिद्धो ॥ सच्चमिह सोणुजावं ॥ पडुच्च न पएस
कम्मंतु ॥ ७ ॥ नणियं च सुए जीवो ॥ वेएइ नवाणुजाव कम्मंतु ॥ जं पुण पएस
कम्मं ॥ नियमा वेएइ तं सवं ॥ ८ ॥ नाणुदियं निज्जरए ॥ नासंत मुदेइ जं त
कुवसम्मं ॥ सवंपएसकम्मं ॥ वेएउं मुच्चए सवो ॥ ९ ॥ किहदंसणाइ घाउं ॥ न
होइ संजोअणाइ वेययउं ॥ मंदाणु जावयाए ॥ जहाणु जावंपि विकहंचि॥ १० ॥
निच्च मुइन्नंपि जहा ॥ सयल चक नाणिणो तदावरणं ॥ नविघाय मंदयाए ॥
पएस कम्मं तहा तेयं ॥ ११ ॥

हवे ह्यायोपशमिकनुं स्वरूप कहेठे उदीरण मिथ्यात्वमोहनीयने विपाकोदयेंक
रीने वेदितपणामाटे ह्यकरेथके अने अनुदीरण मिथ्यात्व मोहनीयने उपशमावे
थके ए ह्य अने उपशमरूप ते ह्यायोपशम सम्यक्त्व कहियें इहां पूर्वपह्करीने
चर्चक पूठेठे के कहोजी ह्यायोपशमिक अने उपशमिक सम्यक्त्वनो शो विशेषप
णुठे केमके उदीरण मिथ्यात्वनोह्य अने अनुदीरण मिथ्यात्वनो उपशम ए तो
बेहुनेविषे समानठे तेमठता बेहुना जूदाजूदा नाम केम कहोठे एकनाम केम के
हेतानथी एम पूठनारने उत्तर कहेठे सांजलो ह्यायोपशम सम्यक्त्वनेविषे शुद्धमि
थ्यात्वपुंजना पुज्जल विपाकोदयें वेदीयें ठे अने अशुद्धमिथ्यात्व पुंजना पुज्जल प्रवे

शोदय वेदीयेँठे अने उपशमसम्यक्त्वनेविशेतो वली सर्वथा कांश्येँपण नथीवेदता एटलुं विशेषपणुं उपशम अने ह्यायोपशमनुं जाणवुं.

यडुक्तं:- आसि खउवसमोसिसमोदुणा जणइ कोविसेसोसिं; तणु खीणंमि उइन्ने ॥ सेसोवसमे खउवसमो ॥१॥ सोचेवनणूवसमो ॥ उइए खीणंमि सेसएसमि ए॥सुहुमोदय यामीसे ॥ नतूव समिए विसेसोय ॥२॥ वेएइ संतकम्मं खउवसम्मे सु नाणु जावंसो ॥ उवसंत कसाउ पुण ॥ वेएइन संतकम्मंपि ॥३॥ इत्याद्युक्त मस्ति.

हवे ह्यायक सम्यक्त्वनुं स्वरूपकहेठे सम्यक्त्व मिश्र अने मिथ्यात्वपुंजरूप त्रिविध दर्शनमोहनीयनुं निःशेष कयलकण ह्यायक सम्यक्त्वकहिये ते ह्यायकसम्यक्त्व कूपकश्रेणीपडिवजतानेहोय यडुक्तं ॥ खीणे दंसण मोहे, तिविहंमि विजव नि आण नूयंमि ॥ तिण्यच्चवायमतुलं, सम्मत्तं खाइयं होइ ॥ १ ॥ ते ह्यायकसम्यक्त्व कूपकश्रेणीने विषे आवीरीतेहोय ते कहेठे.

यडुक्तं ॥ पढम कसाये समयं, खवेइ अंतो सुहुत्त मित्तेणं ॥ तनुच्चिय मिहत्तं, त उअ मीसं तउसासं ॥ १ ॥ बडाउ पडिवन्नो, पढम कसाय रकए जइ मरिङ्गा ॥ तो मिहत्तोदयउं, विणङ्क जुङ्को न खीणंमि ॥ २ ॥ तंमिम उङ्गाइ दिवं, तण्णरि णामो असत्तए खीणे ॥ उवरय परिणामो पुण, पढा नाणा मई गइउं ॥ ३ ॥ खीणंमि दंसणतिए, किंहोइ तउति दंसणाईउं ॥ जन्नइ सम्मदिही, समत्त खए क उ सम्मं ॥ ४ ॥ निदलिय मयण कुइव, रूवं मिहत्त मेव सम्मत्तं ॥ खीणं न उ जोजावो, सदहणा लक्खणो तस्स ॥ ५ ॥ सो तस्स विसुइयरो, जायइ सम्मत्त पुगल रकयउं ॥ दिछिव सएह सुइ, प्र पमल विगमे मणूसस्स ॥ ६ ॥ जह सुइ जलाणुगयं, दहुं सुइं जलरकए सुतरं ॥ सम्मत्त सुइ पुगल, परिक्खए दंसणं एवं ॥ ७ ॥ तंमिअ तइय चउठे, जवंमि सिञ्चंति खइय सम्मत्ते ॥ सुर निरय जुगलि सुगई, इमंतुजिणकालिय नराणं ॥ ८ ॥ पडिवत्तीए अविरय, देस पमत्तापमत्तविरयाणं ॥ अन्नयरो पडिवङ्कइ, सुक्कङ्गाणोव गयचित्तो ॥ ९ ॥ इति ह्यायक सम्यक्त्व स्वरूप.

हवे वेदकसम्यक्त्वनुं स्वरूपकहेठे वेदकसम्यक्त्वते कूपकश्रेणी पडिवर्जनारने होय चारअनंतानुबंधीया कषाय तथा मिथ्यात्व अने मिश्र ए बे पुंज खपावेथके अने सम्यक्त्वपुंज खपावतोहोय एटले सम्यक्त्वपुंजना ठेलापुजल खपाववाने उज मालअयो ते सम्यक्त्वनापुंजनुं वेदनकाल तेना चरमसमयनेविषे चरमपुजलनुं वेदवुं तेनुंनाम वेदक सम्यक्त्व कहिये; जेम सूक्खालोजना खंम वेदनथी सूक्खसंपराय कहिये तेम जाणवुं. यडुक्तं सम्मत्त चरम पुगल, अणुजवणावेयगंबिति इति वचनात्.

हवे सास्वादन सम्यक्त्वनुं स्वरूपकहेढे पूर्वोक्त परमनिधान लान समानजे उ पशम सम्यक्त्व तेनो अंतरमूहूर्त्तजे काल ते कालमांथी उत्कृष्टथी शेष ठ आव लिका प्रमाण काल रह्यो होय अने जघन्यथी एकसमय अविशेषहोय तेवारें अ णु६पुंजे जावानी इहायें कोइकने महा विजोषिकोडान कल्प अनंतानुबंधियानो उदयहोय ते अनंतानुबंधीने उदयें सम्यक्त्व वमतो गुलवमननीपरें अथवा मा लपतननीपरें सम्यक्त्वने आस्वादे यातेथके सास्वादन सम्यक्त्वहोय एटले उपश मसम्यक्त्ववंत उपशमथी पमतोथको जिहांसुधी हजी मिथ्यात्वगुणगणो नथी पाम्यो तिहांलगे सास्वादन सम्यक्त्व कहियें तडुक्तं उवसम सम्मत्ताउ, चयउ मि ङं अपाय माणस्स॥सासायण सम्मत्तं, तयंतरालं मिठा वलिया ॥१॥ एरीते चोथाढा लनी बारगाथासुधी पांच सम्यक्त्वनुं स्वरूपकसुं हवे वली कांइकतेनोजविशेष कहेढे.

सम्यक्त्व ते सुं कहिये जे मिथ्यात्व विकारनुं अणउपजावनारो एहवो कोइ अतिणु६ अध्यवशायविशेष आत्मानुं परिणमन तेनेज सम्यक्त्व कहियें तेनाने द ह्यायक वेदक उपशमिक सास्वादन ह्यायोपशमिक जेदव्याख्यान गाथायेंकहेढे.

खीणे दंसण मोहे, तिविहंमि विखाइयं नवेसम्मं॥वेयग मिह सवोइय, चरमि ह्वय पुग्गल ग्गासं ॥ १ ॥ उवसम सेढि गयस्सउ, होई उवसामियंतु सम्मत्तं ॥ जोवा अकयतिपुंजो, अ खविय मिहो लहइसम्मं ॥२॥ उवसम सम्मत्ताउ, चय उमिहं अपाव माणस्स ॥ सासायण सम्मत्तं, तयं तरालं मिठा वलिया ॥ ३ ॥ मिहत्तंज मुइन्नं, तंखीणं अणुइयं च उवसंतं ॥ मीसीनावपरिणयं, वेइळ्ळं तंखउव समं ॥ ४ ॥ इत्यादि बारगाथाउनो अर्थ कह्यो.

हवे ए पांच सम्यक्त्वनी स्थिति कालमानादिक कहेढे तेमां उपशमसम्यक्त्व नो अंतरमुहूर्त्त स्थितिकालढे सास्वादननुं उत्कृष्टो ठ आवलिकानुं अथवा जघन्य थी एक समयकालढे वेदकनो एक समय ह्यायकसम्यक्त्वनो साधिक तेत्रीस सा गरोपमकाल ह्यायोपशम सम्यक्त्वनुं साधिक ठाशवसागरोपमनुं काल जाणवुं.

एक सास्वादन सम्यक्त्व अने बीजुं उपशमसम्यक्त्व ए बे उत्कृष्टा पांचवार आवे तथा वेदक अने ह्यायिक ए बे सम्यक्त्व एकवारज आवे अने ह्यायोपशम सम्यक्त्व असंख्यातिवार आवे. यडुक्तं अंतमुहुत्तो वसमो, ठावलि सासाण वेयगो समउ ॥ साहिय तिती सायर, खइउ डुगुणो खउवसमो ॥ १ ॥ उक्कोसं सासाय ण, उवसमिया हुंति पंचवाराउ ॥ वेयग खइगाइक्कसि, असंखवारा खउवसमो २

हवे प्रसंगागत कांइ विशेषता कहेढे सामायक चार प्रकारनुंढे सम्यक्त्व सा

मायक श्रुतसामायक देशविरतिसामायक अने सर्वविरतिसामायक तेमां जे सम्यक्साचोनावते सम्यक्त्वसामायक श्रुतसिद्धांतनुं नणवुंते श्रुतसामायिक देशयकी विरमवुं ते देशविरतिसामायक सर्वयकी विरमवुं ते सर्वविरतिसामायक एरीते चार सामायक ते तेमां सम्यक्त्वसामायक श्रुतसामायक देशविरतिसामायक ए त्रणने उत्कृष्ट आकर्ष एटले जे प्रथमपणे मूक्यानुं ग्रहण ते एकनवमां सहस्र पृथक्त्व एटले बेहजारथी मांमीने नवहजारगुधी होय अने सर्वविरतिने शतपृथक्त्व एटले बशोथी मांमीने नवसोसुधी होय ए उत्कृष्टथी कसुं, ने जघन्यथी एक ज आकर्ष सर्वने होय ए एकनवआश्रयी कसुं. यडुक्तं तिहलं सहस पुहुत्तं, सय पुहुत्तंच होइविरईए ॥ एगनवे आगरिमा, एवइया हुंति नायवा ॥ १ ॥

हवे नानानवआश्री आकर्ष कहेते:-ए उपरना त्रणसामायकने सर्वनवनेविषे उत्कृष्टा असंख्याता सहस्र पृथक्त्व आकर्ष थाय अने सर्व विरति सामायकने सर्व नवमां सहस्र पृथक्त्व आकर्ष होय ए सर्वनव आश्री कसुं. यडुक्तं तिहलं सहस मसंखा, सहस पुहुत्तंच होइ विरईए ॥ नाएनवे आगरिमा, एवइयाहुंति नायवा ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥

हवे ए पांचसम्यक्त्वने गुणगणकहेते बीजे सास्वादन गुणगणे सास्वादन सम्यक्त्वहोय अने चोथायीमांमीने अग्यारमां गुणगणालगे आठगुणगणा उपशम सम्यक्त्वने होय अने चोथायीमांमी चउदमांलगे इग्यारगुणगणा द्वायक सम्यक्त्वनेहोय अने चोथायीमांमी सातमांगुणगणालगे चारगुणगणा वेदक अने द्वायोपशमसम्यक्त्वनेहोय. यडुक्तं बीयगुणे सासाणो, तुरियाइसु अछिगार चउचउसु ॥ उवसमग खड्ग वेयग, खाउवसमा कमाहुंति ॥ १ ॥

हवे चउदगुणगणानोअर्थ लेशमात्र गाथायेंज कहीदेखाडेते गाहा ॥ जीवाइ पयडैसु, जिणोव इठेसु जा असदहणा ॥ सदहणावि य मिह्ता, विवरीय परूवणा जाय ॥ १ ॥ संसय करणं जंपिअ, जंतेसु अणायरो पयडैसु, तं पंचविहं मिहं, त दिछिमिह्विछीअ ॥ २ ॥ उवसम अक्षाइ विउ, मिह्व पमत्तो तमेयगं तुमणो ॥ सम्मं, आसायंतो, सासायण सो मुणोयवो ॥ ३ ॥ जह गुम दहीणिवि समा, इ नाव सहियाणि हुंति मीसाणि ॥ जुंजं तस्सतहोजय, दिछीउमीस दिछीउ ॥ ४ ॥ तिविहेविहु सम्मत्ते, थेवावि नविरइजस्स कम्मवसा; सो अविरउ त्तिजन्नइ देसे पुण देसविरईउ ॥ ५ ॥ विगहा कसाय निदा, सदाइरउ नवे पमत्तुत्ति ॥ पंच समित्ति गुत्तो, अयमत्त जई मुणोयवो ॥ ६ ॥ अप्पुवं अप्पुवं, जहुत्तरं जोकरेइ विक्कंमं ॥ रसकंमं म

ग्यार्य, सोहोइ अप्पुव करणुत्ति ॥ ७ ॥ विनिवट्ठंति विमुद्धि, सम्मग दइठवि जंमि
 अन्नन्नं ॥ तत्तो नियट्ठिणं, विवरीय मउवि अनियट्ठी ॥ ८ ॥ थूलाण लोह खंमा
 ए बेअगो बायरो मुणोयवो ॥ सुहुमाण होइसुहुमो, उवसंतेहिं तु उवसंतो ॥ ९ ॥
 खीणंमि मोहणिक्के, खीण कसाउ सजोगि जोगिति ॥ होइ पउत्तो अतउ, अपम
 तो होइहु अजोगी ॥ १० ॥ अविरय सासण मिह्वा, परजविथा नउण सेस गु
 णाणा ॥ मिह्वस्स तिव्वि जंगा, ठावलियं होइ सासाणं ॥ ११ ॥ तिच्चीसयर च
 उहं, पुवाणं कोडि ऊण तेरसमं ॥ लहु पंचस्कर चरिमं, अंतमुहु सेसगुण वाणा
 ॥ १२ ॥ ए चोथाढालनो १७-१८-१९-ए त्रण गाथानो अर्थ कह्यो.

॥ ढाल पांचमो शांतिसुधारस कुंममां तुरमे मुनिवर एदेशी. ॥

धन धन शासन ताहरुं ॥ माहरुं जिहांमन लीनरे ॥ कृण पण तसविण न
 विरहे ॥ जिमजल जर विण मीनरे ॥ धन० ॥ १ ॥ देशविरति दरशणथकी ॥ प
 लिय, पुहुत्तमां जाणिरे ॥ अनुक्रमे चरणश्रेणीविहुं ॥ संख्यसायर गुण खाणिरे ॥
 धन० ॥ २ ॥ तेहिज नवेहुए तेहने ॥ जेहनेसत्तगखीणरे ॥ चउतियनव उत्कर्ष
 थी ॥ पुववडाउने पीणरे ॥ धन० ॥ ३ ॥ बडायु सुर नरगनुं ॥ तेहने तियनव
 तंतरे ॥ आउ असंख्यनर तिरितणु ॥ तसपण चउनवे अंतरे ॥ धन० ॥ ४ ॥ स
 मकित स्थितिहोए आगथी ॥ अंतरमूहूरत एकरे ॥ साहिय खउवसमासिरी ॥
 सायर ठासठि ठेकरे ॥ धन० ॥ ५ ॥ इग अथवा बहु आसरी ॥ दरसनो उप
 योगरे ॥ जघन्य उत्कृष्ट थकी कह्यो ॥ अंतरमूहूरत जोगरे ॥ धन० ॥ ६ ॥ दरस
 णलब्धि गुन सुरलता ॥ क्योपशमादिक रूपरे ॥ अंतरमूहूरत माननी ॥ जघ
 न्यथी कहेजिननूपरे ॥ धन० ॥ ७ ॥ ठासठ सायर सविमली ॥ नरनव हिय उ
 त्कृष्टरे ॥ तेहथी उई जो नविदिए ॥ समकित रयणने पृष्टरे ॥ धन० ॥ ८ ॥
 ते निश्चय शिवपदलहे ॥ ए एकजीवने योगरे ॥ जीवनानाश्रित सर्वदा ॥ दरस
 णनो उपयोगरे ॥ धन० ॥ ९ ॥ अंतरमूहूरत एकनुं ॥ जघन्य अंतरमन आणरे ॥
 अई पुजल परावर्त्तनुं ॥ तस उत्कृष्ट परिमाणरे ॥ धन० ॥ १० ॥ जीव नानाश्रि
 त नवि होए ॥ समकित अंतर लेशरे ॥ तत्र आवश्यक वृत्तिमां ॥ ए अधिकार
 विशेषरे ॥ धन० ॥ ११ ॥ दशविध सहज उपदेशथी ॥ उपशम प्रमुख जे पं
 चरे ॥ अहव निसग्ग रुइ जेदथी ॥ दशविध तस परपंचरे ॥ धन० ॥ १२ ॥ नि
 सग्गुवएस आणारुइ ॥ सुत्त बीयरुइ अनिरामरे ॥ अनिगमा जोग किरियारुई ॥
 संखेव धम्म रुइ नामरे ॥ धन० ॥ १३ ॥ गुरुउपदेशविण सहेजथी ॥ जिनवय

एो परतीतरे ॥ जेहने तेहने जाणजो ॥ प्रथम निसर्ग रुचि रितरे ॥ धन० ॥ १४ ॥
 तेसवि गुरुउपदेशथी ॥ सहहे जे जण आपरे ॥ ते उपदेशरुचि नर कह्यो ॥ इम
 तुज आगम आपरे ॥ धन० ॥ १५ ॥ कारण प्रमुख अजाणतो ॥ मुण्ज जिन आ
 एज खेमरे ॥ तइय आणारुचि तुंकहे ॥ माय तूषादिक जेमरे ॥ धन० ॥ १६ ॥
 सूत्र नणतो समकितलहे ॥ प्रसन्न प्रसन्न परिणामरे ॥ गोविंद वाचकनीपरे ॥ सु
 त्तरुई तसनामरे ॥ धन० ॥ १७ ॥ देशरुई खउवसमथी ॥ सव्वरुई विस्तारिरे ॥
 उदकमां तेलबिंडुपरे ॥ बीयरुई नवतारिरे ॥ धन० ॥ १८ ॥ अनिगमरुई सुअना
 एने ॥ अरथथकी अवगाहेरे ॥ अंगपइन्न प्रमुखजे ॥ शास्त्र सबेनिरवाहेरे ॥ धन० ॥
 ॥ १९ ॥ इव्यना जाव जाण्याजिणे ॥ सर्व प्रमाणे असेसरे ॥ सर्वनयेतिम तसक
 ह्युं ॥ विहार रुई अकलेशरे ॥ धन० ॥ २० ॥ दंशणनाण चारित वली ॥ तिमतिन
 यो तमकामरे ॥ सुमति गुपतिकिरियारुचे ॥ तेकिरिया रुइनामरे ॥ धन० ॥ २१ ॥
 आगम कोविद नवीहुए ॥ कुमय कुदिठीवि जुत्तरे ॥ संखेवरुई तेहने कह्युं ॥ जि
 मचिजातिय पुत्तरे ॥ धन० ॥ २२ ॥ धम्म अधम्म प्रमुख दव ॥ चरण सुय ध
 म्मना जेदरे ॥ जेजिन जाषित सहहे ॥ तेधम्मरुई निरवेदरे ॥ धन० ॥ २३ ॥
 एदशविध दरशण कह्युं, उत्तराध्ययनमजाररे ॥ अध्ययने ते अडवीसमें ॥ न्याय
 सागर सुखकाररे ॥ धन० ॥ २४ ॥

अर्थ ॥ हवे पांचमा ढालनो अर्थ कहेढे जेटली कर्मस्थिति ठते पूर्वे
 सम्यक्त्वपणुं पाम्योढे तेमांहेथी पल्योपम पृथक्त्व लक्ष्ण स्थितिनाखंम ख
 पावेथके श्रावकपणुं देशविरतिपणुंपामे तेवारपढी ते कर्मस्थितिमांथीपण संख्यात
 सागरोपम कर्मस्थितिखंम खपावेथके चारित्र उदय आवे तेवारपढी पण वली
 संख्यात सागरोपम स्थितिखंम खपावेथके उपशमश्रेणी पडिवजे वली तेवारपढी
 पण संख्यातसागरोपम खपावेथके रूपकश्रेणी आय. तडुक्तं सम्मत्तंमि उल्लेखे, प
 लिय पुहत्तेण सावगो हुज्जा ॥ चरणोव सम खयाणं, सायर संखंतराहुंति ॥ १ ॥

हवे कांइक लेशमात्र श्रेणीस्वरूपकहेढे पूर्वनोजाण पूर्वगतभुतनो धरनार अ
 प्रमत्तगुणनुंधणी आद्यनात्रण संघयणमाहेला संघयणनोधणी तेगुक्कध्यानना चारपा
 याढे तेनांनाम कहेढे पृथक्त्ववितर्कविचार एकत्व वितर्क विचार सूक्ष्मक्रियानिवृत्ति स
 मुञ्चिनक्रियानिवृत्ति तेमाहेला पृथक्त्ववितर्कविचार नामेप्रथमपायो ध्यातोउपशमश्रे
 णी पडिवजे. यडुक्तं पूर्वज्ञः शुद्धिमान् युक्तोह्याद्यैः संहननैस्त्रिभिः ॥संध्यायन्नाय शुक्लां
 शंखांश्रेणिं श्रयतिक्रमात् ॥१॥ अन्यनेमतंतो अविरतादिकपण श्रेणी आरंजकढे.

वली तेवारपढी अप्रमत्तांतगुणगणे अनंतानुबंधीनी चोकडी अने त्रणमोहनी य ए सातप्रकृति उपशमावी एकसंज्वलननुं लोचवर्द्धि बाकी मोहनीयकर्मनी जे वीसप्रकृतिरही ते आठमे अपूर्वकरण तथा नवमें अनिवृत्तिबादर गुणगणे उपशमा वे पढी सूक्ष्मसंपरायने विषे लोचनुं अणुअणुकरीने उपशांतमोहनेविषे तेहिज लोचने उपशमावे. तडुक्तं अपूर्वादि द्वयैकैक, गुणेषु शमकः क्रमात् ॥ करोति विंश तेःशांतिं लोचाणुत्वंच तद्धमं ॥ १ ॥

तिहां प्रथम संघयणवालोतो उपशमश्रेणी अपरिसमाते एटले श्रेणीपूरीकखा विना मरेतो पंचानुत्तरविमानेजाय अने जो पुष्ट आउषावालोहोय तेवली उपशां तमोहलगे मोहनीय उपशमावे तिहां उपशमसम्यक्त्वहोय अने उपशमनाव चा रित्रहोय ए बे उपशमनावना होय ए उपशमिक अवश्यपडे.

तडुक्तं शांतदृग् वृत्तमोहत्वादन्नौपशमिकानिधे ॥ स्यातां सम्यक्त्वचारि त्रे नावश्चोपशमात्मकः ॥ १ ॥ पततिचाय मवश्यं ॥ यत्तः ॥ वृत्तमोहोदयं प्रा प्योपशमीच्यवते ततः ॥ अधःकृतमलंतोयं पुनर्मालिन्यमश्नुते ॥ २ ॥ अपिच ॥ सुअ केवलि आहारग, उज्जुमइ उवसंतगाविदुपमाया ॥ हिंसंति नव मणंतं, त यणंतरमेव चउगइया ॥ ३ ॥

इहां शिष्यपूढेठे स्वामी उपशमिकने तेहिजनवें मोहहोय किंवानहोय तेवारे गुरुकहेठेके होयपणखरुं तेकेमके सातजव अवशेषायुहोय एवो कोइ उपशमिक खंमश्रेणी करीनेज पाढोवले ते सातमेगुणगणेआवीने वली कृपकश्रेणीपडिवजे ते शांतजवमां कीणमोहीयइ अंतगडकेवलीथाय पण एटलोविशेषजे एकवारज उप शमश्रेणी पडिवज्योहोय ते कृपकश्रेणीपामे अने कृपकश्रेणीपण पडिवजे पण जे बे वखत उपशमश्रेणी पडिवज्योहोय तेने तेहिजनवें कृपकश्रेणी नथाय.

तडुक्तं जीवोदु इक्क जम्मंमि, इक्कसिं उवसामगो ॥खयंपि कुळा नोकुळा॥ दो वारे उवसामगो ॥ १ ॥ उवसमसेणि चउक्कं, जायइ जीवस्स आनवं नूणं ॥ ता पुण दो एगजवे, खवग स्सेणी पुणो एगा ॥ २ ॥ उक्तंच सप्ततिका चूणौ ॥ जोदो वारे उवसम, सेढिंपडिवज्जइ तस्स नियमात्तम्मि जवे, खवगसेढि नडिजो इक्कसिं उवसमसेढि पडिवज्जइ तस्स खवगसेढि बिदुज्जति.

ए कार्मग्रंथिकनो अनिप्रायठे अने आगमनो अनिप्रायतो आवीरीतेठे जे एक नवनेविषे एकजश्रेणी पडिवजे. यडुक्तं कल्पनाथे॥एवं अप्परि वडिए, सम्मत्ते देव मणुअक्कम्मेषु ॥ अन्नयर सेढिवज्जं, एगजवेणंच सत्ताइ ॥ १ ॥ सत्ताइ के० सर्व

देशविरत्यादिकहोय. अन्यत्राप्युक्तं ॥ मोहोपशमएकस्मिन् जने द्विःस्यादसंततः ॥
यस्मिन् जने उपशमः ह्योमोहस्य तत्रतु ॥ १ ॥

इहां शिष्य पूछेहे कहोस्वामी संयतने अनंतानुबंधियानुं उदय निषेध्योहे तो तेनुउपशम केवीरीते घटमानथाय ए संसयदूरकरो गुरु कहेहे हे माहानुजावतेतो अनुजागकर्म अंगीकारकरीने निषेध्योहे पण प्रदेशकर्मआश्रीने निषेध्योनथी तेमाटे प्रदेश कर्मोदयनुं इहां उपशम जाणवो तेवारे फरी शिष्यबोव्यो जोतमे संयतने प्रदेशकर्मोदयनो उपशमकखो तो अनंतानुबंधिआना उदयथी दर्शननोविधात के म नथीयतुं तेवारे गुरुकहेहे एना प्रदेशकर्मना मंद अनुजवपणामाटे तेम कोइकने अनुजागकर्मनो अनुजवपण अत्यंत विधात न करे जेम संपूर्ण मत्यादिक चतुर ज्ञानीने मत्यादि ज्ञानावरणोदय अत्यंत विधात नथी करतुं इत्यादिक दृष्टांते दर्शननो विधात न थाय.

तथाचान्यथायि परमगुरुणाः— जीवेणंजंते सयंकंमं कम्मंवेएइ गोयमा अङ्गेगइयं वेएइ अङ्गेगइयं नोवेएइ सेकेणछेणंपुञ्जा गोयमा डुविहे पन्नत्ते तंजहा पएसकम्ममेय अणुजागकम्ममेय तिष्ठणंजं पएस कम्मं ते नियमा वेएइ तिष्ठणं जं अणुजागकम्मं तं अङ्गेगइयं वेएइ अङ्गेगइयंनोवेएइ इत्यादि. हवे वली विशेषथी कांइक उपशमश्रेणीनुंज स्वरूप ग्रंथांतरथी कहेहे त्यां प्रथमथी अनंतानुबंधिनी उपशमना कहियेथें.

अविरति सम्यक्त्वदृष्टी देशविरती प्रमत्त अप्रमत्त ए माहेलो अन्यतमअन्यतमयो गनेविषे वर्त्ततो तेजोलेइया पद्मलेइया शुक्कलेइया मांहे अन्यतमलेइया सहीत साका रोपयोगे उपयुक्त सागरोपम कोडाकोडीमांहे स्थितिसत्कर्माकरणकालथी पूर्वे पण अंतरमूढूर्त्तकालजगें अवदायमान चित्तसंतति एवो अवतिष्ठेतिम अवतिष्ठतोथको वली परावर्त्तमान प्रकृतिप्रतें शुजजबांधे पण अशुजनबांधे वलीजे अशुज प्रकृति नुरस चउठाएणुंहोय तेने बे ठाएुकरे अने जे शुजप्रकृतिनुरस बे ठाएुहोय तेने च उठाएुकरे वली स्थितिबंधनेविषे पण पूर्णपूर्णथयेथके अन्यस्थितिबंधप्रते पूर्वपूर्वस्थितिबंधनी अपेक्षाये पव्योपमासंख्येयजाग हीणोकरे.

ए प्रकारें करणकालथीपूर्वे अंतरमूढूर्त्तकालजगे रहीने तेवारपढी अनुक्रमे त्रण करणप्रत्येके अंतरमूढूर्त्तना तेप्रते करे ते आवीरीते जेम यथाप्रवृत्तिकरण अपूर्व करण अनिवृत्तिकरण वली चोथो उपशांतकाल तिहां यथाप्रवृत्तिकरणनेविषे प्रवेशकरतो प्रतिसमये अनंतगुणवृद्धि विद्युदेप्रवेशकरे वली तिहांपण पूर्वोक्त शुद्ध

वली नानाजीवनी अपेक्षाये असंख्य लोकाकाशप्रदेशमान अध्यवसाय स्था
नकहोय वली ठगण वडियाहोय बीजुं वली प्रथमसमयनी अपेक्षाये बीजासम
यनेविषे अध्यवसायस्थानिक विशेषाधिकहोय तिहांशीपण त्रीजासमयनेविषे वि
शेषाधिकहोय ए प्रकारें जिहांलें यथाप्रवृत्तिकरणं चरमसमयथाय तिहांलें
केवुं एम अपूर्वकरणेविषे पण जाणवुं. एटलामाटेज ए अध्यवसायस्थानक स्था
पतांथकां विषम चतुरस्र क्षेत्रप्रते आस्त्रणेव्यापे तेनी स्थापना.

१००००५. हांलगे यथाप्रवृत्तिकरणना कालनो संख्यातमोनाग गयोहोय

हवे अपूर्वकरण कहियेते त्यां अपूर्वकरणेविषे प्रतिसमये असंख्येय लोकाकाश प्रदेशप्रमाण अध्यवशाय स्थानकहोय प्रतिसमयवली ठाणवलिआहोय तिहांप्रथम समयनेविषे जघन्यविद्युद्धि सर्वथीथोडी तेवली यथाप्रवृत्तिकरणना चरमसत्क उत्क

एविशुद्धि स्थानकथी अनंतगुणी तिहांथी प्रथमसमयनेविषे जघन्यविशुद्धि अनंतगुणी तिहांथीपण तेहिज प्रथम समयने विषेज उत्कृष्टविशुद्धि अनंतगुणी.

त्यांथी पण बीजासमयनेविषे जघन्यविशुद्धि अनंतगुणी त्यांथीपण तेहिज बीजासमयनेविषे उत्कृष्टविशुद्धि अनंतगुणी त्यांथीपण वली त्रीजासमयनेविषे जघन्यविशुद्धि अनंतगुणी ए प्रकारें जघन्य अने उत्कृष्टविशुद्धिस्थानक अनंतगुणवृद्धे त्यांलगेजाणवा ज्यांलगे अपूर्वकरणना चरमसमयनेविषे जघन्यथी उत्कृष्टविशुद्धि अनंतगुणी. स्थापनाचेयं एअपूर्वकरणनेविषे प्रवेशकरतोजीव स्थितिघात रस २५००००००००२५ घात गुणश्रेणी गुणसंक्रम अने अन्यस्थितिबंध प्रते २३००००००००२४ समकालें आरंजे. त्यांस्थितिघात कहेतांढतां कर्मना अग्रि २१०००००००२२ मनागथकी उत्कृष्टथी प्रनूतसागरोपम शतपृथक्त्व मात्र अ १९००००००२० ने जघन्यथी पय्योपमसंख्येयनागमात्र स्थितिखंमनादलिकप्रते १७०००००१८ खंमे वली हेठलीजे स्थिति खंमासे नही तिहांप्रक्षेपे अंतरमुद्दुर्त्त कालें उकेरे (खंडे) पूर्वोक्तप्रकारेज वली निक्षेपे ए प्रकारें अपूर्वकरणना कालनेविषे घणास्थितिखंम सहस्रव्यतिक्रमे तेमढतांपण अपूर्वकरणना प्रथमसमयने विषे जे स्थिति सत्कर्महतु ते तेनाज चरमसमयनेविषे संख्येयगुणहीनथयुं ए स्थितिघातकसुं.

हवे रसघात कहेढे अशुनप्रकृतिनाजे अनुजाग सत्कर्म तेना अनंतमजाग प्रते मूकीने शेषअनुजागनुं अंतरमुद्दुर्त्तकालमां विनासकरे खपावीनाखे त्यांथी वली पण ते पूर्वे मूक्यो जे अनंत जाग तेनो पण अनंत जाग मूकीने शेष अनुजाग प्रते अंतरमुद्दुर्त्त काले खपाडे. एरीते अनेक सहस्र अनुजाग खंम ते एकस्थितिखंम नेविषे व्यतिक्रमे उलंघेतेस्थितिखंमनेसहस्रेअपूर्वकरणपरिसमाप्तिथायएरसघातकसुं

हवे गुणश्रेणी कहेढे अंतरमुद्दुर्त्तस्थितिनी उपरलीजे स्थितिर्वर्तेढे तेमांथी दलिकलेइने उदयावलिकानी कपरली स्थितिमां प्रतिसमये असंख्यातगुणपणे निक्षेपे तद्यथा प्रथम समयनेविषे स्तोक बीजासमयनेविषे असंख्यातगुण त्रीजा समयनेविषे असंख्यातगुण एप्रकारें त्यांलगेजाणवुं ज्यांलगे अंतरमुद्दुर्त्तनो ठेलो समय आवे ते अंतरमुद्दुर्त्त अपूर्वकरण अने अनिवृत्तिकरणना कालथकी किंचित्मात्र अधिकजाणवुं ए प्रथमसमयनेविषे लीधांजे दलिक तेनो निक्षेपविधि एप्रकारें ढे के द्वितीयादी समयग्रहीत दलिकनो पण निक्षेप कहेतो बीजुं गुणश्रेणी रचनाने अर्थे प्रथम समयनेविषे जे दलिक ग्रहीयें तेथोमुं तेथीपण बीजा समयनेविषे असंख्यातगुण तेथीपण त्रीजा समयनेविषे असंख्यातगुण एप्रकारें त्यांलगे जाणवुं

ज्यालगें गुणश्रेणी करवानुं चरमसमय आवे त्यालगे ; अपूर्वकरणना समयनेविषे वली अनिवृत्तिकरणना समयनेविषे अनुनवत्ताने अनुक्रमे द्दयपामतां गुणश्रेणी दलिक निक्षेपथाकते बेहुयेवली कपर वधेनही ए गुणस्थान कसुं.

हवे गुणसंक्रम कहेते अपूर्वकरणना प्रथम समयनेविषे अनंतानुबंधियादिक अशु नप्रकृतिना जे दलिक परप्रकृतिनेविषे संक्रमावे ते स्तोक तेवार पठी बीजा समयनेविषे परप्रकृतिमां असंख्यातगुणु संक्रमावे त्यांशीपण त्रीजासमयनेविषे असंख्यातगुणु संक्रमावे ए प्रकारें त्यालगेकहेवुं ज्यालगे ठेहेलो समयआवे, तिम अन्यस्थितिबंध कहेतां अपूर्वकरणना प्रथमसमयनेविषे अन्यज अपूर्वस्थितिबंध आरंजियें स्थिति बंध अने स्थितिघात ए बे समकाले जे पुराथाय ते अन्यस्थितिबंध जाणवुं ए प्रकारे पांच पदार्थ अपूर्वकरणमां होय प्रवर्त्ते ए अपूर्वकरण कसुं.

हवे अनिवृत्तिकरण कहियेते जेमां प्रवेश करनार सर्व तुल्यकालना धणीनुं ए कज अध्यवसायस्थानिक होय ते आवीरीते के अनिवृत्तिकरणना प्रथमसमयनेजे वर्त्तेते अने जे वर्त्ती अनेजे वर्त्तसे तेमर्वेनु एकजरूप अध्यवसायस्थानिक होय तेमज बीजा समयनेविषेपण जे वर्त्ती वर्त्तेते अने वर्त्तसे तेपण सर्वेनुं एकजरूप अध्यवसाय स्थानिकहोय पण एटलोविशेषजे प्रथम समयजावी विशोधिस्थानकनी अपेक्षाये बीजा समयमां अनंतगुणहोय ए प्रकारे त्यालगे कहेवुं ज्यालगे अनिवृत्तिकरणनो चरमसमयआवे. एटला माटेज ए करणनेविषे पेठा तुल्यकालनाधणी जेप्राणी ते संबंधी अध्यवसाय स्थानिकने परस्पर निवृत्ति अने व्यावृत्तिनथी तेमा टेज एनु अनिवृत्तिकरण एवुं नाम कहिये.

वली ए करणनेविषे जेटलासमय तेटला अध्यवसाय स्थानिकहोय पहेला बे अध्यवसायस्थानिकथी आगला अध्यवसायस्थानिक अनंतगुणवृद्धेहोय ए मुक्तावलीने स्थाने स्थापवा : इहांपणप्रथमसमयथी आरंजीने पूर्वोक्त पांचपदार्थ समकाले प्रवर्त्ते ए करणनाकालना असंख्यातानाग गयेथके एकजागथाकतेथके अनंतानुबंधियानेहेतुं आवलीकामात्रमूकीने अंतरमूहुर्त्तप्रमाण अंतरकरणप्रतें अजिनवस्थिति बंधा-दासमान अंतरमूहुर्त्तप्रमाण कालेंकरे.

वली अंतरकरण सत्कदलिक उत्कीर्यमाण बंधा-दानी परप्रकृतिमां प्रहेपे प्रथमस्थितिगतदलिक आवलिकामात्र वेद्यमान परप्रकृतिमांहे स्तबुक संक्रमावे अंतरकरणकरेथके द्वितीयसमयनेविषे अनंतानुबंधीयानी उपरली स्थितिनुंदलिक उपशमाववाने अर्थे आरंजे.

ते आवीरीते प्रथमसमये स्तोक उपशमावे तेथी द्वितीयसमये असंख्यातगुण बली तृतीयसमये असंख्यातगुण एम ज्यालगे अंतरमूहुत्तनुंकाल त्यालगेकहेवुं एटलेकाले सर्व अनंतानुबंधिया उपशम्या उपशमिताते शुंकहिये जेमरेणुनु निकर एटले समूहते पाणीनाविंडुआना समूहे सिंच्यो घणादिके कूटयो निस्पंदहोय ते म कर्मरेणुनु समूहपण विशोधिरूप सजिलप्रवाहे सिंचीने अनिवृत्तिकरणरूप घणथी कूटयोथको संक्रमण उदय उदीरणा निधत्त निकाचना एटला कारणोने अयो ग्यथाय एप्रकारें केटलाक अचार्योना मते अनंतानुबंधीयानी उपशमनाकही.

वली बीजातो एमपणकहेवे के अनंतानुबंधीयानी उपशमनानहोय पण विसं योजना एटले रूपणाहोय ते आवीरीते इहां श्रेणी अणपडिवज्यापण अविरति तथा विरति चारेगतीवालावेवा ते आमः—जेम नारकी तथा देवताते अविरतिस सम्यक्दृष्टी अने तिर्यच तथा मनुष्यतेमां अविरति सम्यक्दृष्टी तथा देशविरतिसम्यक् दृष्टी अथवा सर्वविरति ते अनंतानु बंधीयानी विसंयोजनाने अर्थे यथा प्रव त्यादिक त्रणकरणकरते करणीनी वक्तव्यता सर्व पाठलकह्याप्रमाणे जाणवी पण इहां एटलो विशेषजे अनिवृत्तिकरणमां प्रवेश कखोथको अंतरकरण करेनही. उ कंच कर्मप्रकृतां॥चउगइया पङ्कता, तिन्निविसंजोयणे विसंजोयं ॥ तिकरणहितीहि सहिया, नंतरकरणं उव समोवा ॥ १ ॥ एनी अह्मरगमनिका चारगतीना नारकी तिर्यच मनुष्य देवता सर्व पर्याप्तियेंअपर्याप्ता एवां अविरति देशविरति अने सर्वविर ति ए त्रणोमां अविरति सम्यक्दृष्टी तो चारेगतीना तथा देशविरति तिर्यच अथवा मनुष्य अने सर्वविरति तो मनुष्यज संयोजनना अनंतानुबंधीयाप्रते विसंयोजे एटले विनाशे ते यथाप्रवृत्तिकरण, अपूर्वकरण, अनिवृत्ति बादरेसहितथको विना से पण इहां एटलो विशेषजे एक अंतरकरण न कहेवुं अथवा उपशम न कहेवो एटले उपशम अनंतानुबंधीयानो न होय पण कर्मप्रकृति अजिहित स्वरूपे उदल ना संक्रमणे करीने हेतु आवलिकामात्र प्रते मूकीने उपर निरविशेष अनंतानुब धियानुं विनाशकरे अने आवलिकामात्रतो स्तिबुकसंक्रमे करीने वेद्यमान प्रकृतिने संक्रमावे एटले अनंतानुबंधीयानी विसंयोजनाकही.

हवे दर्शनत्रिकनी उपशमना कहियेवे तेमां मिथ्यात्वनी उपशमना मिथ्यादृ ष्टीनेहोय सम्यक्त्वनी तथा मिश्रनी उपशमना वेदक सम्यक्दृष्टिनेजहोय; तेमां मिथ्यादृष्टीने मिथ्यात्वनी उपशमना प्रथम सम्यक्त्व उपजावतांनेहोय ते आवी रीतेः— जे संज्ञीसर्वपर्याप्तियें पर्याप्तो करणकालथीपूर्वेपण अंतरमुहूर्त्तकालसुधि प्र

तिसमये अर्नतगुणवृद्धिविद्युद्दीए प्रवर्द्धमान अजय्यसिद्धिक विद्युद्धिनी अपेक्षायें अर्नतगुण विद्युद्धिसहीत मतिअज्ञान श्रुतअज्ञान अने विचंगज्ञान एमाहेलो अ न्यतम साकारोपयोग तेनो उपयोगी अन्यतम योगनेविषे वर्तमान जघन्यपरिणामे तेजोलेश्यानेविषे मध्यमपरिणामे अने पद्मलेश्यानेविषे उत्कृष्टपरिणामे शुक्ललेश्यानेविषे वर्ततो मिथ्यादृष्टी चारेगतीमाहेलो नारकी तिर्यंच मनुष्य अथवा देवता सागरोपमकोडाकोडीमांहे जेने कर्मस्थितिनी सत्ताढे तेने मिथ्यात्वनी उपशमना प्रथमसम्यक्त्वउपजावतां होय इत्यादिक पूर्वोक्त त्यांलगेंकहेवुं ज्यांलगें यथाप्रवृत्ति करण अने अपूर्वकरण परिपूर्णहोय त्यांलगे : पण इहां एटलोविशेष जे अपूर्व करणमां गुणसंक्रम न केवो तोसुंकेवो स्थितिघात, रसघात स्थितिबंध गुण श्रेणी एटलावानाज केवा गुणश्रेणीनी रचनापण उदय समयथी आरंजीने जाणवी. तेवारपढी अनिवृत्तिकरणनेविषे पण एमजकहेवुं अनिवृत्तिकरणकालनां संख्याताजाग गयेथके अने एक संख्यातमजाग अवगोषरहेथके अंतरमूढुत्तमात्र हे तुंमूकीने मिथ्यात्वनुं अंतरकरण अंतरमूढुत्तमात्र प्रमाण प्रथम स्थितिथी कांश्क समधिक अथवान्यून अजिनवस्थिति बंधादासमान अंतरमूढुत्तकालेंकरे अंतरकरणसत्क वली दलिकप्रतें उकेरीने प्रथमस्थिति अने द्वितीयस्थितिमां प्रहेपे प्रथमस्थितिनेविषे प्रवर्ततो उदीरणाप्रयोगेकरीने जे प्रथमस्थितिगत दलिकढे तेने समाकर्षिने उदयनेविषे प्रहेपे ते उदीरणा अने वलीजे द्वितीयस्थितिना पासायी उदीरणाप्रयोगेंज दलिकाकर्षिने उदयनेविषे प्रहेपेए उदीरणापण पूर्वसूरियें विशेषप्रतिपत्तिनेअर्थें आगालइत्युच्यते एवुंकहिये.

उदय उदीरणायेंकरीने प्रथमस्थितिप्रतें अनुजवतो त्यांलगेंगयो ज्यांलगे आवलिकाइयविशेषरहेढे तेरहेथके आगलव्यवहेदीयें तेवारपढी केवलउदीरणाज प्रवर्तें तेपणत्यांलगें ज्यांलगें शेष आवलिकानहोय अने आवलिकाशेषहोय तेवारें उदीरणापण निवर्तें तेवारपढी केवल उदयआवलिकामात्र अनुजवे आवलिकामात्रना चरमसमयनेविषे वली द्वितीयस्थितिगत दलिकप्रते अनुजागजेदेकरीने सम्यक्त्व मिश्र मिथ्यात्व ए त्रणप्रकारेकरे.

उक्तंच कर्मप्रकृतिचूर्णौ ॥ चरमसमय मिह्वदिहीसेकाले उवसमसम्मदिहीहोहीइ ताहेविश्यतिइ तिहाणुजागंकरेइ तंजहा सम्मत्तंसम्मामिह्वतं मिह्वत्तं चेति स्थापना एणए तिवारपढी अनंतरसमयनेविषे मिथ्यात्वनाउदयना अजावथी उपशमिक सम्यक्त्व पामे.

उक्तंच कर्मप्रकृतौ मिहचतुदयेखीणे, जहए सम्मत्त मोवसमियंसो ॥ लंजेण ज
स्स जप्पइ, आयहिय मजइ पुव्वजं ॥ १ ॥ अन्यत्राप्युक्तं जात्यंधस्ययथापुंसश्चक्रु
ह्वीजेणुनोदये ॥ सदृशं तथैवास्य, सम्यक्त्वेसतिजायते, ॥१॥ आनंदो जायतेऽत्यंतं
सात्त्विकोस्य महात्मनः ॥ स द्वाध्यापगमेयः द्वाध्याधितस्य सदौषधात् ॥ २ ॥ ए प्रथ
म सम्यक्त्वमुं जान मिथ्यात्वना सर्वोपशमनयकी थाय. उक्तंच सम्मत्तपढमलंजो,
सवोवसमाइति ए सम्यक्त्व पडिवजतो कोइकतो देशविरतिसहित पडिवजे अने
कोइक सर्वविरति सहित पडिवजे.

उक्तंच पंचसंग्रहे ॥ सम्मत्तेणं समगं, सवदेसंच कोविपडिवज्जे ॥ बृहत्तक बृह
ज्जुणीवप्युक्तं उवसम सम्मदिष्ठा, अंतरकरणो विउ कोइ ॥ देसविरइं पिलहेइ,
कोइ पमत्ता पमत्त जावंपि ॥ १ ॥ ससाणो पुणनकिंपिलहेइति तेमाटे देशविरति
प्रमत्त अप्रमत्त संयतनेविषेपण मिथ्यात्व उपशांतजाने.

हवे वेदकसम्यक्दृष्टीनेविषे त्रण दर्शनमोहनीयनो उपशमना विधिकहिये
हे इहां वेदक सम्यक्त्वदृष्टीजीव संयमनेविषे प्रवर्ततोयको अंतरमूढुर्त्तमात्रकाले
दर्शनत्रिकउपशमावे ते उपशमावताने वली करणत्रिकादिकनी विधि जेम कर्म प्र
कृतिनीटीकामां कहीहे तेमज जाएवी.

एम उपशांतदर्शनमोहनीयत्रिक चारित्रमोहनीयने उपशमाववा वांठतो वली
पण यथाप्रवृत्त्यादिक त्रणकरणेकरी उपशमावे ते करणनुस्वरूप पूर्वनीपरेंजाणवुं
पण केवल इहां यथाप्रवृत्तिकरण ते प्रमत्तगुणगणे जाणवुं तेमज अपूर्वकरण
अपूर्वगुणगणे अने अनिवृत्तिकरण अनिवृत्तिबादरगुणगणे तथा सूक्ष्मसंपरायगु
णगणे जाणवुं इहां पण स्थितिघातादिक पूर्वनीपरे प्रवर्त्ते पण एटलोविशेष जे
इहां सर्व अशुचप्रकृति अवध्यमाननो गुणसंक्रभ प्रवर्त्ते एम कहेवुं अपूर्वकरणका
जनो संख्यातमोनाग गयेथके निडाप्रचलाना बंधनो व्यवहेद होय तेवारपढी
प्रनूत स्थितिखंद सहस्र गयेथके अपूर्वकरण कालना संख्यातानाग गया होय
एक अवशेष रह्योहोय वली इहां अंतराले देवगति देवानुपूर्वी पंचेंडियजाति वै
क्रियशरीर वैक्रियांगोपांग अहारक शरीर अहारकांगोपांग तेजस कर्मण समचतु
रस्त्र वर्णचतुष्क अगुरुलघु उपघात पराघात उद्वास त्रस बादर पर्याप्त प्रत्येक
प्रशस्तविहायोगति स्थिर शुच सुनग सुस्वर आदेय निर्माण तीर्थकर असंझी ए
त्रीसप्रकृतिनुं बंध व्यवहेद थाय.

तेवार पढी स्थितिरेवम पृथक्त्व गयेथके अपूर्वकरण कालना चरमसमयनेविषे

हास्य रति नय जुगुप्सानो बंधव्यवहेद थाय हास्य रति अरति शोक नय जुगुप्सानो उदय होय सर्वकर्मना देशोपशमना निधन निकाचनाकरणनो व्यवहेदहोय.

त्यांथी अनंतर समयनेविषे अनिवृत्तिकरणमां प्रवेश करे त्यांपण स्थितिघाता दिक पूर्वनीपरेकरे तेवारपढी अनिवृत्तिकरणकालना संख्यातानाग गयेथके दर्शन सप्तकविना शेष मोहनीयनी एकवीसप्रकृतिनु अंतरकरण करे त्यां चार संज्वलन माहेलो अन्यतमवेद्यमान संज्वलननो अने त्रण वेदमाहेलो अन्यतमवेद्यमान वेदनी पहेली स्थिति स्वोदय कालप्रमाण ए बे काडतां शेष एकादश कषाय अने आव नोकषायनी आवलिकामात्र पोताना उदयकाल प्रमाण. वली चारसंज्वलना अने त्रण वेदने तेमां स्त्रीवेद नपुंसकवेदनो उदयकाल सर्वस्तोक स्वस्थाने वली मा होमांहेतुय तेथी पुरुषवेदनो संख्येयगुणो तेथी संज्वलनना क्रोधनो विशेषाधिक तेथी संज्वलनना माननो विशेषाधिक तेथी संज्वलननी मायानो विशेषाधिक तेथी संज्वलनना लोचनुं विशेषाधिक एम इहां अनिवृत्तिकरणनेविषे घणु कहेवुं ठे ते ग्रंथगौरवना नयथी नथी कहेता केवल विशेषार्थे कर्मप्रकृतिनी टीकाजोवी

वली अंतरकरण करीने तेवारपढी नपुंसक वेदने अंतरमुहूर्तमात्रमां उपशमा वे तेवारपढी अंतरमुहूर्तमात्रे स्त्रीवेदने उपशमावे तेवारपढी अंतरमुहूर्तमात्रे हा स्यादिषट्क उपशमावे ते समयनेविषे पुरुषवेदनो बंध उदय उदीरणानो व्यवहेद थाय तेवारपढी समयऊण आवलिकाद्वये पुरुषवेदने उपशमावे तेवारपढी सम काले अंतरमुहूर्तमात्रे अप्रत्याख्यानावरण प्रत्याख्यानावरण ए बे क्रोधने उपशमावे तेवारपढी तडुपशांतेंवली ते समयेज संज्वलनना क्रोधना उदय उदीरणानो व्यवहेद होय पढी समयऊण आवलिकाद्विके संज्वलननाक्रोधने उपशमावे तेवार पढी अंतरमुहूर्तमात्रे अप्रत्याख्यानावरण प्रत्याख्यानावरणनुं मान समकाले उप शमावे ते उपशमेशके वलीते समयेज संज्वलनना मानना बंध उदय उदीरणा नो व्यवहेदहोय तेवारपढीवली समयऊण आवलिकाद्विके संज्वलनामानने उ पशमावे तेवारपढी समकाले अंतरमूहूर्तमात्रे अप्रत्याख्यानावरण प्रत्याख्यानावरण ए बे मायाने उपशमावे तडुपशांतेंवली ते समयेज संज्वलननी मायानो बंध उदय उदीरणानो व्यवहेदहोय तेवारपढीवली समयऊण आवलिका द्विके संज्वलननीमायाने उपशमावे तेवारपढी समकाले अप्रत्याख्यानावरण प्रत्याख्याना वरण ए बे लोचने उपशमावे ते समयेज संज्वलनना लोचनो बंध उदय उदीरणानो व्यवहेद थाय तेवारपढी संज्वलना लोचने उपशमावतो

तेना त्रण जाग करे तेमांथी बे जागने समकाले उपशमावे त्रीजा जागना संख्या ताखंम करे तेपण जूदे जूदे कालजेदे उपशमावे वली संख्याता खंमना किट्टीएवुं अपरनाम ठे तेना चरमखंमना असंख्याता खंमकरी सूक्ष्मकिट्टीएवुं अपरनामकरे

तेवारपठी समय समयनेविषे एकेको खंमकरे ते उपशमावे इहांवली दर्शनस प्रक उपशमेथके निवृत्तिबादर एवुं नाम कहिये त्यांथी ऊंचु अनिवृत्तिबादर कहिये ते ज्यांलगें लोचनो असंख्येय अंतिम चरमखंमआवे त्यांलगे कहिये. ए अठावीसजेदे निम्नमोहनीयनी उपशमनाकही.

हवे गाथानोअर्थ विवरियेंठे इहां बन्नेश्रेणीना स्वरूपमां प्रथम उपशमश्रेणीनुं स्वरूपकहेठे उपशमश्रेणीनुं प्रारंजक अप्रमत्तसंयमी ज होय अने बीजातो एमकहे ठेके अविरति देशविरति प्रमत्त अप्रमत्त ए माहेलो गमेतेहोय अने श्रेणीपरिस मासैं पण श्रेणीथी पडे तेवारे वली पाठो अविरति देशविरति प्रमत्त अप्रमत्त ए माहेलो अन्यतम गमेते होय. ते पहेलो समकाले अनंतानुबंधिया क्रोध मान माया लोचने उपशमावे तेवारपठी मिथ्यात्व तथा सम्यक्मिथ्यात्व अने सम्यक् दर्शन ए त्रण समकाले उपशमावे तेवारपठी अनुदीर्णे पण नपुंसकवेद उपशमावे तेमां जो पुरुष प्रारंजक होय तो प्रथम नपुंसकवेद पठी स्त्रीवेद पठी हास्यषट्क उपशमावीने पठी पुरुष वेद उपशमावे.

अने जो स्त्री प्रारंजिका होय तो प्रथम नपुंसकवेद पठी पुरुषवेद पठी हास्यादि षट्क पठी स्त्रीवेद उपशमावे अने जो नपुंसक प्रारंजक होय प्रथम ए अनुदीर्णे पण स्त्रीवेद उपशमावे पठी पुरुषवेद पठी हास्यादि षट्क तेवारपठी नपुंसकवेद उपशमावे पठी बे क्रोध एकांतरीत संज्वलन विशेष क्रोधांतरित सदृशतुल्य उपशमावे.

एटले एनो ए अर्थठे जे अप्रत्याख्यानावरण प्रत्याख्यानावरण ए बे क्रोध क्रोध पणो सरखा समकालें उपशमावे तेवारपठी एकलो संज्वलननोक्रोध उपशमावे पठी अप्रत्याख्यानावरण प्रत्याख्यानावरण ए बेमान समकालें उपशमावे पठी संज्वलननुंमान उपशमावे पठी अप्रत्याख्यानावरण प्रत्याख्यानावरण ए बे मायाने सम काले उपशमावे पठी संज्वलनीमाया उपशमावे पठी अप्रत्याख्यानावरण प्रत्या ख्यानावरण ए बे लोच समकाले उपशमावे तेवारपठी संज्वलननुं लोच उपशमावे इहां उपशमश्रेणीनी स्थापनाकरवी.

इहां चर्चकपूठेठे के कहोजी संज्वलनादिकने उपशमघटेठे पण अनंतानुबंधियाने तो सम्यक्त्व प्राप्तिथई त्यांज उपशमाव्याठे तो इहांअनंतानुबंधियानुं उ

पशम केम घटमानथाय हवे गुरु उत्तरकहेते दर्शनपन्निवजतां त्यांअनंतानुबंधिया नो ह्योपशमहतो अने इहांतो उपशमते तेमाटे विरोधनथी वली शिष्यबोव्यो ह्योपशम अने उपशममां शोविशेषते गुरुकहेते ज्यां ह्योपशमते त्यांतो उदीरणानु ह्य अने अनुदीरणानु विपाकानुनवनी अपेहाये उपशमते अने वली प्रदेशानुन वथीतो उदयतेज अने उपशमनेविषेतो प्रदेशानुनवपणनथी. यदाहपीयूषपाथोधिः वेएइसंतकम्मं, खउवसमिए ढनाणुजावंसो ॥ उवसंत कसाउ पुण, वेएइ नसंत कम्मंपि ॥ १ ॥ अन्यत्राप्युक्तं उवसंतं कम्मंजं, नतउ कमुइ नदेइ उदएवी ॥ नय गमयई परमग्गइ, नचेवउकडुएतंतु ॥ १ ॥ एगाथानो लेशमात्रअर्थ कहेते सर्वोप शमेजे उपसम्युं ते मोहनीयकर्मते बीजाकर्मने सर्वोपशमनथी सबोवसमो मोहस्स चेवेति वचनात् तेनुं अपकर्षण पण नथाय.

एटले मोहनीयकर्म अपवर्तनाकरणेकरीने स्थितिरसेकरी हीनपण कोइ करीश केनही अपिशब्दने निन्नक्रमपणामाटे उदयेपण ते दिये एटले ते वेदेपणनही उ पलहणथी उदयने अविनाजावी उदीरणाने विषेपण नदीये एपणजाणवुं.

वली बध्यमान सजातीय परप्रकृतिप्रतें संक्रमणकरणेकरीने नगमें संक्रमावे प णनही वली तेकर्मउपशमाव्युंथकुं उत्कर्षपणनही एटले उ वृत्तनाकरणेकरीने स्थि तिरसेकरी वधारेपणनही निधत्ति निकाचन तो पूर्व अपूर्वकरणकालेंज निवृत्तिते तेमाटे इहां उपशांतपणे तेनु निषेध नकरीयें इहां शिष्यपूढेते कहोजी संयतने अ नंतानुबंधियानुं उदय निषेध्योते तो तेनुं उपशम केवीरीते घटमानथाय? तेवारे गु रुकहेते के तेतो निश्चें अनुजागकर्म अंगीकारकरीने तेनुं उदयनिषेध्योते पण प्रदेश कर्मआश्रीने अनंतानुबंधियानुं उदय निषेध्योनथी. तथा चान्यथायि परमगुरुणा जीवे णंजते सयंकंमं कम्मं वेएइ गोयमा इत्यादिक पाठपूर्वे एज तवनमां कहीगया हैये.

तेमाटे इहां प्रदेशकर्मानुनवना उदयनो उपशमजाणवो तेवारे वली शिष्यबो व्यो जो एमसंयतने अनंतानुबंधियानो उदयहोय तो तेथी दर्शननो विधातकेमन थाय गुरुकहेते प्रदेशकर्मनुं मंद अनुनवते तेथी दर्शननो विधातनथाय तेम कोइ कने अनुजागकर्मानुनवेपण अत्यंत विधात नकरे जेम संपूर्ण मत्यादि चतुर्ज्ञानी ने मत्यादि ज्ञानावरणोदय विधातनथी करता तेम जाणवो तेवारपढी सूक्ष्मलो न चरम किट्टिनो उपशम थयेथके संज्वलननो लोच उपशांतथाय. यडुक्तं अण्वं स नपुंसि ङीवेय ङ्गं च पुरिस वेयंच ॥ दोदोएगं तरिए, सरिसे सरिसं उवसमेइ ॥ १ ॥ ते समयेज ज्ञानावरण पंचक दर्शनावरण चतुष्क अंतराय पंचक षणः

कीर्त्ति उच्चैर्गोत्र एटली प्रकृतीनोबंध व्यवहृदथाय तेथी अनंतर समयनेविषे ए उपशांत कषाय गुण होय ते जघन्यथी एकसमयमात्र अने उन्कर्षथी अंतरमूढुर्त्तकाल लगे. तेथी ऊर्ध्व नियमा ए उपशामक अवश्यपडे, तेपडवुं बे प्रकारेढे एक नवने कृये बीजुं कालनेकृये त्यांनवकृय मरतानेहोय अने कालकृय उपशांतनो काल पूर्णथये होय जे कालकृये पडेतेतो जेम चढयो तेमजपडे ज्यांज्यां बंधउदय उदी रणा व्यवठिन्नढे त्यांत्यांपडतोथको तेपाठा आरंजीये एटलालगेपमतो थको क्यां लगेपडे ज्यांलगे प्रमत्तसंयतगुणठाणोढे त्यांलगेपडे. वली कोइकतो तेथीपण हेठ ला बे गुणठाणेजाय अने कोइक साखादन नावपणपामे.

वली जे नवकृयेपडे ते प्रथमसमयेज सर्व बंधनादिक करणप्रवर्त्तावे ते करणना ना मकहेढे बंधन संक्रमण उद्वर्तना अपवर्त्तना उदीरणा उपशमना निधत्ति निकाचना.

हवे ए बंधनादिक आठेना अर्थ कहेढे कर्मपुजलने जीवना प्रदेशसाथे अ शिलाह पिंमनीपरे अन्योन्य मलवुं ते बंधन कहिये वली प्रकृति स्थिति अनुनाग प्रदेशने अन्यकर्मरूपपणे रह्याढे तेने अन्यकर्मरूपे व्यवस्थापन करवुं ते संक्रमण कहिये तथा जे स्थिति अने अनुनागनुं वधारवुं ते उद्वर्तना कहिये अने स्थिति तथा अनुनागनुं घटाडवुं ते अपवर्त्तना कहिये तथा जे कर्म पुजलने अकालप्राप्त ने उदयावलिकानेविषे प्रवेश न करवुं ते उदीरणा कहिये वली कर्मपुजलने उदी रणा निधत्ति निकाचना करणने अयोग्यपणे व्यवस्थापवुं ते उपशमना कहिये तथा उद्वर्तना अपवर्त्तना ए बे करण मूकीने बीजाकरणने अयोग्यपणे व्यव स्थापवुं ते निधत्ति कहिये समस्त कर्मने अयोग्यपणे व्यवस्थापन करवुं ते निका चनाकहिये एटले आठकरण माहेलो कोइ करण न लागे ते निकाचनाकहिये.

यदुक्तं कर्मप्रकृतिवृत्तौ॥बंधण संक्रमणु वृट्टणाय अपवट्टणा उदीरणया ॥ उव सामणा निहत्ति, निकायणा चित्ति करणाइं ॥ १ ॥ तत्रबंधोनामकर्म पुजलानां जीवप्रदेशैः सहवन्ध्यस्पिंमवदन्योन्यानुगमः १ संक्रमः प्रकृतिस्थित्यनुनागप्रदे शानां अन्यकर्मरूपतयास्थितानामन्यकर्मरूपेण व्यवस्थापनं २ स्थित्यनुनाग योर्बृहत्करण मुद्वर्तना ३ तयोरेव हस्वीकरणमपवर्तना ४ कर्मपुजलानामका लप्राप्तानामुदयावलिकायां प्रवेशनमुदीरणा ५ कर्मपुजलानामुदीरणानिधत्तिनिका चनाकरणायोग्यत्वेनव्यवस्थापनमुपशमना ६ उद्वर्तनाऽपवर्तनावर्त्तकशेषकरणा योग्यत्वेन व्यवस्थापनं निधत्तिः ७ समस्तकरणायोग्यत्वेन व्यवस्थापनंनि काचना ८ इति करणाष्टकस्वरूपं प्रकृतिवृत्तिगतं स्थानांगवृत्तावपि संक्रमण

स्वरूपं त्वेवं यांप्रकृतिं बध्नाति जीवस्तदनुजावेन प्रकृत्यंतरस्थं दलिकं वीर्यविशेषे
ए यत्परिणमयति ससंक्रमः तत्रप्रकृतिसंक्रमः सामान्यलक्षणावगम्यः मूलप्रकृती
ना मुत्तरप्रकृतीनां वास्थितेर्यदुत्कर्षणमपकर्षणं वा प्रकृत्यंतरस्थितौवा नयनं
सस्थितिसंक्रमः अनुजागसंक्रमोप्येव मेव यत्कर्मद्वयमन्य प्रकृति स्वजावेन
परिणामेन परिणम्यते सप्रदेशसंक्रमः कर्मणि कर्मांतरानुप्रवेशः संक्रम करणात्
उक्तंच मूलप्रकृत्यनिन्नाः संक्रमयति गुणतउतराः प्रकृतीः ॥ नचात्मा मूर्तत्वादध्यव
सायप्रयोगेण १ तथा मतांतरं ॥ मोक्षूण आउअंखलु, दंसणमोहंचरीत्तमोहंच ॥
सेसाणं पयडीणं, उत्तरविहिसंकमोणउ ॥ २ ॥

उत्कृष्टथी एक जवनेविषे बेवार उपशमश्रेणी पडिवजे तेने नियमा ते जवने
विषे कृपकश्रेणी न होय अने जे एकवार उपशमश्रेणी पडिवजे तेने कृपकश्रेणी
पण होय उक्तंच सप्ततिकाचूणौ जोदोवारे उवसम, सेठिंपडिवज्जई तसानियमा॥तंमि
जवेखवगस्से ठीनञ्जिजोइक्कस्सिं॥१॥उवसम सेठिंपडिवज्जइ, तस्सखवगसेठिहुज्जत्ति॥

ए कर्मग्रंथीनो अनिप्राय कह्यो अने सिद्धांतानिप्रायेतो एकजवमां एकजश्रेणी
पडिवजे. उक्तंच कटपाध्ययने॥ एवं अप्पडिवडिए, सम्मत्ते देव मणुअ जम्मसुरा ॥
अन्नयर सेठिवज्जं, एगजवेणंच सवाइं ॥ १ ॥ इहां सवाइंके० सर्व सम्यक्त्व देश
विरत्यादिक अन्यत्राप्युक्तं मोहोपशम एकस्मिन् जवेदिः स्यादसंततः॥ यस्मि
न् जवेतूपशमः क्योमोहस्य तत्रनइति उपशमश्रेणिः

हवे कृपकश्रेणीनुं स्वरूपकहेढे इहां कृपकश्रेणीनुं पडिवजणहार मनुष्य आव
वर्षथी उपरनो अविरत देशविरत प्रमत्त अप्रमत्त ए माहेजो कोइ अन्यतम अत्थं
त विद्युदपरिणामि उत्तम संघयणवालो पूर्वनोजाण अप्रमत्त शुक्लध्यानोपगतें पण
पडिवजे अने बीजातो धर्मध्यानोपगतेंज पडिवजे एमकहेढे पडिवजवानुं अनुक्रम
म कहेढे अविरति देशविरति प्रमत्तसंयत अप्रमत्तसंयत ए माहेजोकोइ अन्यतम
प्रथम अंतरमूहुत्तें अनंतानुबंधियानी चोकडी समकाले खपावे तेनो अनंतमजा
ग मिथ्यात्वमांसंक्षेपीने तेवारपढी मिथ्यात्व तदंशसंघातेज समकाले खपावे जेम
अतिसंजृत दावानल निश्वे अर्द्धदग्धे इंधणांतरपामिने बेउनेबालेढे तेरीते ए कृपक,
पण तीव्रशूनपरिणाम पणायी सावशेष अन्यत्र प्रक्षेपीने खपावे एमज वली स
म्यक्त्व मिथ्यात्व, पण खपावे तेवारपढी एजअनुक्रमे सम्यक्त्वनेपण खपावे वली
सम्यक्त्वनो चरमस्थितिखंम उत्कीर्णथके ए कृपककृतकरण एतुं कहिये एकतक
रणादाननेविषे वर्त्ततो कोइक कालपण करीने चारगतिमांहे अन्यतमगतियें उपजे.

वली लेश्यानेविषे पण पूर्वे शुक्कलेश्यानेविषे दतो अने दमणा अन्यतम ले श्यानेविषेजाय तेमाटे प्रस्थापक मनुष्य अने निष्ठापक चारेगतिनेविषेहोय. उक्तंच पठवयगोय मणुस्सो, निष्ठवगो चउसुविगईसु. इहांजो ब-आयु कूपकश्रेणीप्रते आ रंजे तो अनंतानुबंधियाना क्यथी अनंतरमरण संजवतो व्युपरमैविरमे तेवारप ठी कदाचित् मिथ्यात्वनाउदयथी वली अनंतानुबंधियाने उपविणे पाठा आरंजे केमकेअनंतानुबंधिनुं बीजजे मिथ्यात्व ते दजी विनाश पाम्युं नथी माटे. अने जेणे मिथ्यादर्शन क्यकखुंटे ते उपविणेनही अनंतानुबंधिया फरीपाठा प्रारंजेनही एट ले अनंतानु बंधियानु बंधकरेनही केमके मिथ्यात्वरूप बीज नथी तेमाटे.

वली क्षीणसप्तक तो अप्रतिपतित परिणाम माटे अवश्यदेवतामां उप जे अने प्रतिपतित परिणामतो वली नानापरिणाम संजवे तेमाटे जेवो परिणाम होय तेवी चारेगतिमाहेली अन्यतमगति उपजे. उक्तंच ब-आक पडिवन्नो, पढम क सायस्कए जइमरिक्का ॥ तोमिहत्तोदयउं, विणिऊ नूउन खीणंमि ॥ १ ॥ तंमिमऊजाइ दिवं, तप्परिणामोय सत्तए खीणे ॥ उवरय परिणामोपुण, पह्णानाणा मईगइउं ॥ २ ॥ ब-आयुपण जो तिवारेकालनकरे तोपण सप्तकक्षीण थयो थको नियमारहे पणव ली चारित्रमोहनीय खपाववाने यत्न नकरे. उक्तंच ब-आक पडिवन्नो, नियमा खीणं मि सत्तएगाइत्ति. इहां कोइपूठेजे मिथ्यादर्शनादिकनो क्यथयो तेवारे ए कूपकने सम्यक्त्व रहीत कहियें किंवा सम्यक्त्वसहीत कहिये त्यारेगुरुबोल्या सम्यक्दृष्टीज कहियें फरी परबोल्या जे कहोजी सम्यक्दर्शननो परिह्यथयो तो सम्यक्दृष्टीपणुं क्यांथीहोय फरी गुरुकहेठे मयणालाटाली चोखाकख्या एवाजे कोइवा ते समान अपनीत मिथ्यात्वनाव एवा मिथ्यात्वना पुजल तेहिज सम्यक्दर्शन कहिये तेने प रिह्येवली तत्वश्रद्धान लक्षण परिणाम पमयोनथी तेमाटे साहसु श्लक्षणात्रप टल टलवाथी चहुदर्शननीपरे विद्युदितरहोय.

यदाह जाण्यसुधांजोधिः ॥ खीणंमिदंसणतिए, किंहोइ तउंनिदंसणाईए ॥ जन्नइ सम्मदिही, सम्मत्तखए कउं सम्मं ॥ १ ॥ तिबिलीय मयण कुइव, रूवंमिहत्तमेव सम्मत्तं ॥ खीण तउंजोनावो, सद्वहणा लक्खणोत्तस्स ॥ २ ॥ यदिवा ॥ जह सुइ जजाणुगयं, इइं सुइं जलक्खएसुतरं ॥ सम्मत्त सुइ पुगल, परिक्खए दंसणं ए वं ॥ ३ ॥ तम्मिय तइय चउठे, जवंमि सिञ्जंति खइय सम्मत्ते ॥ सुरनर जुगली सु गई, इमंतु जिण कालिय नराणं ॥ ४ ॥

ए प्रकारे क्षीणसप्तकीनेविषे सम्यक्त्व पामियें जोवली अब-आयु कूपकश्रेणीने

आरंजे तोसप्तकहीणथये नियमा अनुपरत परिणामज चारित्रमोहनीय खपाववाने यत्नप्रते आरंजे. उक्तंच जायकृता ॥ इयरो अणुवरउच्चिय, सयलिसमाणेति तिहांजे सकलश्रेणीप्रतेकरे तेवा कृपकने निजनिज जवनेविषे सुरायु नरकायु तिर्यगायु ए त्रण आउषाव्यवदेद्याजहोय. उक्तंच ॥ सुरनरय तिरिय आउ. नियय जवे सव्वजी वाणमिति एहिज कहेठे देवायु नरकायु तिर्यगायु लक्षणेजे आयुत्रय ते कृपक स्वल्प सम्यक्दर्शन अवशेषठे एहवोज अप्रत्याग्व्यानावरण अने प्रत्याग्व्यानावरण कषायरूप आउप्रकृति ते समकाले खपाववाने अर्थे आरंजे ए प्रकृति अर्धख पावेथकेज अंतराले नामकर्मनी तेरप्रकृति अने त्रण दर्शनावरणनी मली सोलप्र कृति खपावे तेना नाम कहेठे ऐंइयजाति, बेइंइयजाति, तेंइयजाति, चउरिंइ यजाति, स्त्यानर्दिकत्रिक ते निडानिडा, प्रचलाप्रचला, स्थिण्हीए, स्त्यानर्दिरूप, उद्योतनाम तिर्यक्दिक, नरकदिक, आवरनाम, सूक्ष्मनाम, साधारण नाम, आ तप नाम, तेवारपठी आउ कषायनुं जेटलुं अवशेष रहुं होय ते खपावे ए सर्व अंतरमूहुर्त्तमात्रे खपावे ए सूत्रादेश जाणवो.

वली बीजा एमकहेठेके प्रथम सोलप्रकृतिज खपाववानेअर्थे आरंजे केवल अपांतराले आउकषायने खपावे पठी सोलप्रकृतिखपावे पठी नपुंसकवेद पठी स्त्री वेद पठी हास्यादिषट्क पठी पुरुषवेदना त्रणखंमकरे तेमांवेखंम समकालेखपावे अने त्रीजोखंम तो संज्वलनना क्रोधमांहेआक्षेपे एकम पुरुषप्रतिपत्ति होयतेवारेजाणवो.

अने स्त्रीप्रारंजिकाहोय तो प्रथम नपुंसकवेदकखपावे पठी पुरुषवेद पठी हा स्यादिषट्क पठी स्त्रीवेदखपावे अने जेवारे नपुंसक प्रारंजकहोय तेवारे ए कृपक अनुदीर्णपण प्रथम स्त्रीवेदखपावे पठी पुरुषवेद पठी हास्यादिषट्क पठी नपुंसक वेद खपावे तेवारपठी संज्वलनना क्रोध मान माया लोच लक्षणे प्रत्येके अंतर मूहुर्त्तमात्र काले पूर्वोक्तरीते खपावे श्रेणी परिसमाप्ति कालपण अंतरमूहुर्त्तनोज ठे अंतरमूहुर्त्तना असंख्याताजेदठे त्यां लोचना चरमखंमना संख्याताखंम करी ने पृथक् कालजेदेकरी तेने खपावे वली तेनो चरमखंम तेना असंख्याताखंमक रे तेपण समयसमय एकेको खंमखपावे.

इहां हीण दर्शन सप्तक निवृत्तिबादर कहिये त्यांथी उंचो अनिवृत्तिबादर ज्यांलगे चरमलोचखंमने खपावे त्यां लगे जाणवो त्यांथी उर्ध्ववली असंख्येय खं मप्रते खपावतो सूक्ष्मसंपराय कहियें ते ज्यांलगे चरमलोचनो अणुउं कृथथाय त्यांलगेजाणवो, त्यांथी ऊर्ध्वतो यथाख्यात चारित्रियो कहियें तेवली महत्प्रतरण

परिश्रान्तनीपरे मोहसमुद्रप्रतेतरीने विसामोलिये त्यारपठी तद्वस्थवीतरागगुणस्था नक आवे तेना द्विचरम समयनेविषे निडा तथा प्रचला ए बे खपावे पठी चरमसमयनेविषे पांच अंतराय पांच ज्ञानावरणीय चार दर्शनावरणीय खपावे तेने कहे निम्मूलोहेवे केवलज्ञानीथाय केवलज्ञानपामे. यदाहुः श्रीमदाराध्यपादाः चरमे नाणावरणं, पंचविहं दंसणं चउवियपं॥पंचविह मंतरायं, खवइत्ता केवली होइ॥१॥

एटले एम कहुंजे अविरत्यादिक गुण माहेलो गमेते प्रथम संघयणी सुविशुद्ध परिणामवंत कृपकश्रेणीप्रते चढ्यो गुणगणाने अनुक्रमे अनंतानुबंधियादिकप्रते उक्तप्रकारे करीने खपावतो ज्यालगे क्षीणमोहना चरमसमयनेविषे विघ्नपंचक ज्ञानावरण पंचक दर्शनावरण चतुष्क खपावीने सर्व संख्यायें ज्ञानावरण पंचक दर्शनावरण नवक मोहनीयनी अछावोस आउषानी त्रण नामकर्मनी तेर अंतराय पंचक ए प्रमाणे त्रेसठ प्रकृति खपावीने केवली थाय ते जगवान नवस्थकेवल लोकालोक सर्व सर्वात्माये अविकल विमल केवलज्ञानेदेखे, पणएवुं क्यारेथयुं नथी अने धातुं पणनथी तथा आसेपणनही जे जगवान नदेखे, यदाहुः श्रीमदाराध्यपादाः संजिन्नं पासंतो, लोगमलोगंच सवउ सवं॥ तं नञ्जिजं नपासइ. नूर्यं सवं नविस्संच॥१॥

ए प्रकारे सयोगी केवली थयो त्यां जघन्यथी अंतरमूहुर्त्त अने उत्कृष्टो देशे कणा पूर्वकोमीलगे विहरीने अयोगी केवली गुणगणुंचढी तेनाद्विचरम समयने विषे बहुतेर अने चरमसमयनेविषे तेर एम पच्यासी प्रकृती खपावीने शिव अचल अरुज अक्षय अघ्याबाध अमंदानंद रत्नसार पामे. यदुक्तं कर्मग्रंथे शतकांते॥ अ एमिह मीस सम्मत्त आउ इग विगल थीण तिगुजोयं ॥ तिरि नरय आवरडुगं साहारायव अडनपुढी ॥ १ ॥ ठग पुंसं संजलणा, दोनिहा विग्घवरण खय ना एी ॥ देविंद सूरि लहियं, सयगमिणं आय सरणछा ॥१॥ इति कृपकश्रेणीसमाप्त

हवे क्हायक सम्यक्त्वनुं स्वरूप कहेवे चार अनंतानुबंधिया अने त्रण मोहनी य एसात प्रकृतिक्षयकरीने जेणे क्हायक सम्यक्त्व पाम्युं तेणे जो सम्यक्त्वपाम्या पूर्वे देवायु अथवा नरकायु बांध्युं होय तो त्रणनवे मोहे जाय अने जो मनुष्य अथवा तिर्यंचनुं आयुबांध्युं होय तो चार नवे मोहे जाय केमके मनुष्य तथा तिर्यंचनुं आयु बांध्युं होय तो नियमा असंख्याता आयुषावाला युगलियानुंज बांध्यु होय पण संख्याताआउषा वाला मनुष्य अथवा तिर्यंचनुं जेणे आयु बांध्यु होय तेतो सर्वथा क्हायिक सम्यक्त्व तेजवें पामेज नही.

युगलियानानवपठी देवतानो नव तेपठी मनुष्यनो नव पामीनेसीजे एरीते स

મ્યક્ત્વપામ્યાના નવ સહીત ચારનવ કરે અને જેણે કોણે ગતિનું હજી આઝ પુંબાધ્યું ન હોય અને ક્ષાયક સમ્યક્ત્વપામે તો તે જીવ તેજનવે કૃપકશ્રેણી પૂરી કરી ને સિદ્ધ થાય. ઉક્તંચ પંચસંગ્રહાદૌ તસ્ય ચત્ત્વે તમ્મિય, નવંમિ સિશ્નંતિ દં સણે સ્વીણે ॥ જંદેવ નર અસંખા, ઝ ચરમ દેહેસુ તે હુંતિ ॥ ૧ ॥ એ ત્રીજી અને ચોથી ગાથાનો અર્થ છે.

એક જીવની અપેક્ષાએ અથવા નાનાજીવની અપેક્ષાએ સમ્યક્ત્વોપયોગ જઘન્યથી અને ઉત્કૃષ્ટથી અંતરમુદ્ધર્ત્ત જ હોય અને ક્ષાયોપશમરૂપ સમ્યક્ત્વ લબ્ધિતો એક જીવને જઘન્ય અંતરમુદ્ધર્ત્ત અને ઉત્કૃષ્ટી ઠાશઠ સાગરોપમ મનુષ્યનવે અધિક હોય તે ઉપરાંત સમ્યક્ત્વથી પમેનહી તો નિયમાસીજે એ એકજીવ આશ્રીને કહ્યું અને નાનાજીવઆશ્રીતો ક્ષાયોપશમ સમ્યક્ત્વ સદાસર્વદા હોય. યદુક્તં દોવારે વિજયા ઇસુ, ગયસ્સતિન્નચ્છુએ અહવ તાં ॥ અશ્વરેગં નરજવિયં, નાણા જીવાણ સઘ્ઘા ॥ ૧ ॥ ૫ ॥ ૬ ॥ ૭ ॥ ૮ ॥ ૯ ॥ એટલી ગાથાડનો અર્થ છે.

હવે સમ્યક્ત્વનું અંતરતે સમ્યક્ત્વથી પમીને પાહું ફરી સમ્યક્ત્વપામે તો કેટલે કાલે પામે ઇત્યાદિક સ્વરૂપ કહેશે તે અંતર જઘન્યથી તો અંતર મુદ્ધર્ત્ત છે એટલે કોઈકજીવ સમ્યક્ત્વ ગયાપઢી વળી પાહું તદાવરણના ક્ષયોપશમથી અંતરમુદ્ધર્ત્ત માત્રેજ સમ્યક્ત્વ પામે અને ઉત્કૃષ્ટથી આશાતના પ્રચુરને અર્ધપુજ્જલપરાવર્તનું અંતર પહે ઉક્તંચ તિહયર પવયણસુઅં, આયરિયં ગણહરં મહઢીઅં ॥ આસાયંતો બહુસો, અણંત સંસારિઝહો ॥ ૧ ॥ ૧ ॥ ૨ ॥ ૩ ॥ ૪ ॥ ૫ ॥ ૬ ॥ ૭ ॥ ૮ ॥ ૯ ॥ ૧૦ ॥ ૧૧ ॥ ૧૨ ॥ ૧૩ ॥ ૧૪ ॥ ૧૫ ॥ ૧૬ ॥ ૧૭ ॥ ૧૮ ॥ ૧૯ ॥ ૨૦ ॥ ૨૧ ॥ ૨૨ ॥ ૨૩ ॥ ૨૪ ॥ ૨૫ ॥ ૨૬ ॥ ૨૭ ॥ ૨૮ ॥ ૨૯ ॥ ૩૦ ॥ ૩૧ ॥ ૩૨ ॥ ૩૩ ॥ ૩૪ ॥ ૩૫ ॥ ૩૬ ॥ ૩૭ ॥ ૩૮ ॥ ૩૯ ॥ ૪૦ ॥ ૪૧ ॥ ૪૨ ॥ ૪૩ ॥ ૪૪ ॥ ૪૫ ॥ ૪૬ ॥ ૪૭ ॥ ૪૮ ॥ ૪૯ ॥ ૫૦ ॥ ૫૧ ॥ ૫૨ ॥ ૫૩ ॥ ૫૪ ॥ ૫૫ ॥ ૫૬ ॥ ૫૭ ॥ ૫૮ ॥ ૫૯ ॥ ૬૦ ॥ ૬૧ ॥ ૬૨ ॥ ૬૩ ॥ ૬૪ ॥ ૬૫ ॥ ૬૬ ॥ ૬૭ ॥ ૬૮ ॥ ૬૯ ॥ ૭૦ ॥ ૭૧ ॥ ૭૨ ॥ ૭૩ ॥ ૭૪ ॥ ૭૫ ॥ ૭૬ ॥ ૭૭ ॥ ૭૮ ॥ ૭૯ ॥ ૮૦ ॥ ૮૧ ॥ ૮૨ ॥ ૮૩ ॥ ૮૪ ॥ ૮૫ ॥ ૮૬ ॥ ૮૭ ॥ ૮૮ ॥ ૮૯ ॥ ૯૦ ॥ ૯૧ ॥ ૯૨ ॥ ૯૩ ॥ ૯૪ ॥ ૯૫ ॥ ૯૬ ॥ ૯૭ ॥ ૯૮ ॥ ૯૯ ॥ ૧૦૦ ॥

હવે તે પુજ્જલપરાવર્ત કેતલેકાલેહોય તેનું સ્વરૂપ કહેશે અનંતિ અવસર્પિણી ઉત્સર્પિણી એ એક પુજ્જલપરાવર્તહોય તેવા પુજ્જલ પરાવર્ત અનંતા અતીતથયા અ ને અનંતા અનાગતથસે હવે એ પુજ્જલપરાવર્ત ઇચ્છ ક્ષેત્ર કાલ નાવ જેવે ચારપ્રકારે થાય તેવલી એકેકો સૂક્ષ્મ અને બાદર એવે પ્રકારે કરતા આઠપ્રકાર થાયતે કહેશે.

તેમાં પ્રથમ ઇચ્છથી સૂક્ષ્મ અને બાદર એવે જેવકહેશે ઔદારિકપણે વૈક્રિયપણે તેજસપણે નાષાપણે સાસોશ્વાસપણે મનપણે કાર્મ્મણપણે એ સાતપણે સર્વચતુર્દ સરક્કુ ગત પરમાણુપ્રતે આત્મા ફરસે તેવારે ઇચ્છથી બાદર પુજ્જલપરાવર્ત થાય યદુક્તં સ્તોત્રાદૌ ઔદારિક વૈક્રિય તે, જસ નાષાપ્રાણચિત્તકર્મ્મતયા ॥ સર્વાણુપરિણતેર્મ્મે, સ્થૂલોન્નૂત પુજ્જાવર્ત: ॥ ૧ ॥ ૨ ॥ ૩ ॥ ૪ ॥ ૫ ॥ ૬ ॥ ૭ ॥ ૮ ॥ ૯ ॥ ૧૦ ॥ ૧૧ ॥ ૧૨ ॥ ૧૩ ॥ ૧૪ ॥ ૧૫ ॥ ૧૬ ॥ ૧૭ ॥ ૧૮ ॥ ૧૯ ॥ ૨૦ ॥ ૨૧ ॥ ૨૨ ॥ ૨૩ ॥ ૨૪ ॥ ૨૫ ॥ ૨૬ ॥ ૨૭ ॥ ૨૮ ॥ ૨૯ ॥ ૩૦ ॥ ૩૧ ॥ ૩૨ ॥ ૩૩ ॥ ૩૪ ॥ ૩૫ ॥ ૩૬ ॥ ૩૭ ॥ ૩૮ ॥ ૩૯ ॥ ૪૦ ॥ ૪૧ ॥ ૪૨ ॥ ૪૩ ॥ ૪૪ ॥ ૪૫ ॥ ૪૬ ॥ ૪૭ ॥ ૪૮ ॥ ૪૯ ॥ ૫૦ ॥ ૫૧ ॥ ૫૨ ॥ ૫૩ ॥ ૫૪ ॥ ૫૫ ॥ ૫૬ ॥ ૫૭ ॥ ૫૮ ॥ ૫૯ ॥ ૬૦ ॥ ૬૧ ॥ ૬૨ ॥ ૬૩ ॥ ૬૪ ॥ ૬૫ ॥ ૬૬ ॥ ૬૭ ॥ ૬૮ ॥ ૬૯ ॥ ૭૦ ॥ ૭૧ ॥ ૭૨ ॥ ૭૩ ॥ ૭૪ ॥ ૭૫ ॥ ૭૬ ॥ ૭૭ ॥ ૭૮ ॥ ૭૯ ॥ ૮૦ ॥ ૮૧ ॥ ૮૨ ॥ ૮૩ ॥ ૮૪ ॥ ૮૫ ॥ ૮૬ ॥ ૮૭ ॥ ૮૮ ॥ ૮૯ ॥ ૯૦ ॥ ૯૧ ॥ ૯૨ ॥ ૯૩ ॥ ૯૪ ॥ ૯૫ ॥ ૯૬ ॥ ૯૭ ॥ ૯૮ ॥ ૯૯ ॥ ૧૦૦ ॥

એ ઔદારિકાદિક સાત માંહેથી એકેક ઔદારિક શરીરાદિકપણે પ્રત્યેકે સર્વચતુ

देस रज्जुगत परमाणुप्रते जीवफरसीने अनुक्रमेभूके तेवारे इव्यथी सूक्ष्म पुञ्ज परावर्त्तथाय एटले चउदराजलोकमाहेला सर्वपरमाणु पुञ्जने औदारिकशरीरपणे परिणमावे पढीवली तेमज सर्वपरमाणुपुञ्ज वैक्रियशरीरपणे परिणमावे एमज तेजस शरीरपणे नाषापणे सासोश्वासपणे मनपणे कर्मणशरीरपणे प्रत्येके अनुक्रमे आत्मापरिणमावे तेवारे इव्यथी सूक्ष्मपुञ्ज परावर्त्तथाय अने केटलाएक आचार्यने मतेतो ए सातमाहेला औदारिक वैक्रिय तेजस ने कर्मण ए चारशरीर माहेलुं गमेते एकशरीरपणे सर्वपुञ्ज परमाणुआ प्रत आत्मा अनुक्रमे फरसीने भूके पणइहां व्युत्क्रमे फरस्याते लेखामां गणायनही जे अनुक्रमे फरस्यातेज परमाणुआ लेखामांगणाय तेवारे इव्यथी सूक्ष्मपुञ्जपरावर्त्तथाय यडुकं तत्सप्तकैककेनच, समस्त परमाणु परिणतेर्यस्य; संसारे संसरतः सूक्ष्मोमेजिनतदावर्त्तः॥१॥ मतांतरेतु सूक्ष्मस्त्वेकेन कायेन स्पृष्टासर्वेपि पुञ्जलाः येनुक्रमेण मुक्तास्तेगण्यंते व्युत्क्रमेणतुः॥१॥

हवे क्षेत्रथी सूक्ष्म अने बादर ए वे प्रकारनो पुञ्ज परावर्त्त कहेवे जेटला लोकाकाशना प्रदेश ठे तेटला सर्व आकाशप्रदेशों जीवमरणपामे एटलासर्व मरणेकरीने जीव क्रमोत्क्रमे जेम तेमकरीने फरसे एटले जेटला लोकाकाशनाप्रदेशठे तेटला सर्वआकाशप्रदेश जेम तेम मरणेकरी फरसे तेवारे क्षेत्रथी स्थूल पुञ्ज परावर्त्तथाय अने जेवारें एक आकाशप्रदेशनेविषे जीवमरीने तदनंतर बीजा आकाशप्रदेशनेविषे मरे तेवारे ते मरणाश्रित आकाशप्रदेश लेखामांगणाय पण तृतीयादिक आकाशप्रदेशमरे ते आकाशप्रदेश लेखामांगणायनही जोडना पासेना आकाशप्रदेशमरे तेहिज आकाशप्रदेश लेखामांगणाय एम अनुक्रमें सर्वलोकाकाशना प्रदेश मरणेकरीने फरसे तेटलेकाले क्षेत्रथी सूक्ष्मपुञ्ज परावर्त्तथाय यडुकं लोकाकाशप्रदेशाये प्रियमाणेन जंतुना ॥ क्रमोत्क्रमेण संस्पृष्टाः, संस्थूलः क्षेत्रतो न वेत् ॥ ॥१॥ मृत्वाक्षेत्रेयदैकत्र, प्रियतेतदनंतरं॥ क्रमेण जीवः सर्वत्र, क्षेत्रेसूक्ष्मः स उच्यते १

हवे कालथी सूक्ष्म अने बादर पुञ्जपरावर्त्त कहेवे जेटला उत्सर्पिणीनेविषे समयहोय तेटला समय क्रमे अने उत्क्रमे अनुक्रमे अने अननुक्रमे जीव मरणेकरीने व्यापे फरसे तेवारे कालथी स्थूलपुञ्ज परावर्त्त थाय.

अने ते उत्सर्पिणीने पहेले समयेमरीने वली बीजी उत्सर्पिणीनाबीजे सम ये मरे तेवारे ते समयलेखामांगणाय पण बीजी उत्सर्पिणीने त्रीजे अथवा पहेलेसमये मरे ते लेखामां गणाय नही वलीत्रीजी उत्सर्पिणीने त्रीजेसमयेमरे तो तेसमये लेखामां गणाय पण पहेले बीजे चोथे प्रमुख समयमांमरे तेलेखामां

નાવે એરીતે જેટલા એક ઋત્સર્પિણીના સમયહોય તેટલાસર્વ સમય અનુક્રમે મરણે કરીને ફરસે તેવારે તેટલે કાષ્ઠે કાળથી સૂક્ષ્મપુજલ પરાવર્તથાય યદુક્તં યાવંત ઋત્સર્પિણ્યાસ્યુઃ, સમયાસ્તાન્ સ્વમૃત્યુના ॥ ક્રમોત્ક્રમેણવ્યાપ્રોતિ, સસ્થૂલઃ કાલતો નવેત્ ॥ ૧ ॥ પ્રથમે સમયે મૃત્વોત્સર્પિણ્યાસ્તદનંતરં ॥ મ્રિયતે યદિ સર્વત્ર, ક્રમાત્સૂક્ષ્મઃસકાલતઃ ॥ ૨ ॥

હવે નાવથી સૂક્ષ્મ અને બાદર પુજલપરાવર્ત કહેહે ઇહાં જગતમાં એક સમયને વિષે જે પૃથ્વીકાયાદિકનાજીવ સૂક્ષ્મ અગ્નીકાયમાં ઊપજેહે તે જીવ કેટલાકપ જેહે અસંખ્યેય લોકાકાશપ્રદેશ રાસીપ્રમાણ ઊપજેહે એટલે અલોકમાંહે ચઠદરા જલોકના જેવા અસંખ્યાતા લોક કલ્પીયેં તે અસંખ્યાતા ચઠદરાજલોકના જેટલા આકાશપ્રદેશથાય તેટલાજીવ એકસમયનેવિષે પૃથ્વીકાયાદિકમાંથીચવીને સૂક્ષ્મ અગ્નીકાયનેવિષે ઊપજેહે તે જે પૃથ્વીવ્યાદિકથી અને બાદર અગ્નિકાયથી ચવીને એકસમયનેવિષે સૂક્ષ્મ અગ્નિકાયપણે ઊપજેહે તે લેવા પણ જે સૂક્ષ્મઅગ્નિકાયપણે પૂર્વેઊપનાહે વલી તેહિજમરીને સૂક્ષ્મઅગ્નિકાયપણે ઊપજેહે તે લેવાનહી કેમ કે તે તો પૂર્વેજ સૂક્ષ્મઅગ્નિકાયપણે રહ્યાહે તે કેટલાહે એકસમયનેવિષે જે સૂક્ષ્મ અગ્નિકાયનાજીવ ઊપજેહે તેથી અસંખ્યાતગુણા પૂર્વે ઊપના સૂક્ષ્મઅગ્નિકાયના જીવહે તેકેમકે એક સૂક્ષ્મઅગ્નિકાયનોજીવ ઊપનોયકો અંતરમૂહુર્તસુધી જીવેહે અને અંતરમૂહુર્તમાં જેટલા સમયહે તે સમયસમયમાં પ્રત્યેકે પૂર્વોક્ત અસંખ્યેયલોકાકાશપ્રદેશપ્રમાણ સૂક્ષ્મ અગ્નિકાયપણે જીવો ઊપજેહે તેમાટે એકસમયમાં સૂક્ષ્મઅગ્નિકાયના જે જીવઊપજેહે તેથી એકકાયનેવિષે પૂર્વે ઊપજેલાજીવ અસંખ્યાતગુણાહે.

એટલે એકસમયનેવિષે ઊપના તે તથા અંતરમૂહુર્તમાંહે જે પૂર્વે ઊપનાહે તેસર્વ જેલાકરીયેં તેનીજે સંખ્યાથાય તે સર્વસંખ્યાથી તેજજીવોની કાયસ્થિતિ એટલે તેહિ જ કાયનેવિષે મરીને અવતરવું તેરૂપ કાયસ્થિતિ અસંખ્યાતગુણીહે કેમકે એકેક સૂક્ષ્મ અગ્નિકાયનાજીવની અસંખ્યેય ઋત્સર્પિણી અવર્સર્પિણી પ્રમાણ કાય સ્થિતિ કહીહે માટે. વલીતે કાયસ્થિતિથીપણ સંયમસ્થાનક અને અનુજાગબંધસ્થાનક પ્રત્યેકે અસંખ્યાતગુણાહે એટલે કાયસ્થિતિથી સંયમસ્થાનક અસંખ્યાતગુણા અને અનુજાગબંધસ્થાનકપણ અસંખ્યાતગુણાહે અને એ બે માહોમાંહે તો તુલ્યહે એટલે જેટલા સંયમસ્થાનક તેટલાજ અનુજાગબંધ સ્થાનકહે અને કાયસ્થિતિની પરે અસંખ્યાતા સ્થિતિબંધહે અને એકેક સ્થિતિબંધનેવિષે અસંખ્યાતા અનુજાગબંધ સ્થાનકહે. તેનોજ સ્વરૂપ કહેહે.

अनुनागबंध स्थानकते कोनेकहियें ॥ एक कपायिक अनुनागसायेंकरिने प्र
ह्याजे कर्मपुञ्ज तेनुं विवक्षित एकसमय बंध रस समुदाय परिमाण तेने अनुना
गबंध स्थानककहियें ते अनुनागबंधस्थानक केटलाठे तो के चक्रदराजलोक जे
वो एकलोकाकाश तेवा असंख्याता लोकाकाश अलोकमां कटपीये तेना जेटलाप्र
देशठे तेना जेटलाठे ते अनुनागबंधस्थानकना निष्पादक एटले नीपजावनार जे
कपायादयरूप अध्यवसाय विशेष ते पण अनुनागबंध स्थानक कहियें तेपण ते
टलाजठे जेटलेकाले क्रमोत्क्रमे करिने सर्व अनुनागबंधाध्यवसायनेविषे वर्त्ततोथ
को जीव मूठ होय तेवारे तेटलेकाले बादर जाय पुञ्जपरावर्त्तथाय.

कोइकजीव सर्वजघन्य कपायादयरूप अध्यवसाय स्थानकनेविषे मरणपाम्यो
तेवारपतीजो तेहिजजीव अनंताकालपती पण ते प्रथम स्थानकथकी अनंतरबी
जा अध्यवसाय स्थानकनेविषे वर्त्ततोथको मरणनेपामे ते मरणने लेखामांगणियें
पण बीजा उत्क्रमजावी अनंतामरण पण लेखामां न आवे एरीते अनुक्रमे सर्व
अनुनाग बंधाध्यवसाय स्थानक जेटलेकाले मरणेकरीने फरसे तेटले कालें सूक्ष्म
जाव पुञ्ज परावर्त्त कहियें इहां क्षेत्रथकी सूक्ष्म पुञ्जपरावर्त्त मार्गणानेविषे
लेवुं ने बीजा पुञ्जपरावर्त्ततो परूपणा मात्रठे.

यष्टुक्तः— एक समयमि लोए, सुहुमगणिजिआउ जे उपविसंति ॥ तेहुंति असं
खलोग, पएस तुल्ला असंखिक्का ॥ १ ॥ ततो असंख गुणिया, अगणिक्कायाउ ते
सि कायविई ॥ ततो संयम अणुनाग बंधछाणाण संखाणि ॥ २ ॥ ताणिमंतरेण
जया, पुछाणि कमुक्कमेण सखाणि ॥ जावंमि वायरोसो, सुहुमो अक्रमेण बोधवो
॥ ३ ॥ अन्यत्राप्युक्तं ॥ नावेथ समये जीवाः पृथ्वीकायपुरस्सराः ॥ सूक्ष्मेषु तेजः
कायेषु यावंतः प्रविशंतिहि ॥ १ ॥ इहते स्युरसंख्येय लोक प्रदेशतुल्यकाः ॥ असंख्यातास्त
तः पूर्वोत्पन्नाः कायस्थितिस्ततः ॥ ततः स्थानान्यसंख्यानि संयमाध्यवसाययोः ॥
तानिस्पृशेद्यदाजीवः किजगह्वन् नवांतरे ॥ ३ ॥ बादरोव्युत्क्रमेणायं ज्ञेयः सूक्ष्मक
मेणतु ॥ अत्रक्षेत्र परावर्त्तेणा धिकारः परैर्नतु. ॥ ४ ॥

ए प्रकारे सम्यक्त्वरहित थको एणोजीवे अव्यवहार रासीमांहे एवां पुञ्जपरा
वर्त्त अनंताकखा तेहिजजीव महताकष्टे व्यवहाररासीपाम्यो त्यां व्यवहारराशीमां
पण केटलाक कालसुधीरहेठे माटे हवे इहां प्रसंगे कायस्थितिनुं कांइक स्वरूपकहेठे.

तिर्यचनी गति असंज्ञिया एकेंडी वनस्पति अने नपुंसक एटला मांहे एक आ
वलिकाने असंख्यातमेंनागें जेटलासमयहोय तेटला पुञ्जपरावर्त्त उत्कृष्टोरहे एक

આવલિકાના પણ અસંખ્યાતાસમય અને આવીનિકાના અસંખ્યાતાનાગનાપણ અસંખ્યાતા સમય જાણવા કારણકે અસંખ્યાતું અસંખ્યાતે જેવેહે.

હવે વ્યવહારાસીમાં આવ્યાપઢીપણ સૂક્ષ્મપણે કેટલો કાલરહે તે કહેહે ! પ્વી અપ તેજ વાઝ અને વનસ્પતિ એ પાંચ સૂક્ષ્મમાં સામાન્યપણે અર વ્યાપ લોકાકાશ પ્રવેશપ્રમાણ ઉત્સર્પિણી અને અવસર્પિણી કાલજગે રહે એક ક્ષણ રહે તોપણ એટલોજ કાલ અને પાંચસૂક્ષ્મમારહે તોપણ એટલોજ કાલજાણવો.

હવેબાદરમાં સામાન્યપણે રહેતો કેટલો કાલરહે તેકહેહે બાદરમાં અને બાદરવનસ્પતિમાં અંગુલને અસંખ્યાતમેજાગે જેટલાપ્રવેશહોય તેટલું ઉત્સર્પિણી અવસર્પિણીકા લજગેરહે અનેબાદરનિગોદમાં અડીપુજલ પરાવર્તેરહે અનેપ્વીકાચ અપકાયતેઝકાય વાઝકાય પ્રત્યેક વનસ્પતિકાય અને નિગોદમાં સિતેર કોમ્કોમ્કો સાગરોપમ લગેરહે.

હવે વિગલેંડી અને સામાન્યપણે પર્યાપ્તોબાદર એકેંડી એમા કેટલોકાલરહે તે કહેહે બેંડી તેંડી ચોરેંડીમાં સંખ્યાતાવરસ સહસ્રસુધીરહે અને સામાન્યપણે પર્યાપ્તોબાદર એકેંડી માટી પાળી વાયરો પ્રત્યેક વનસ્પતિ માંપણ સંખ્યાતાવરસ સહસ્ર સુધિરહે.

હવે બાદરપર્યાપ્ત અગ્રિકાય અને વિગલેંડી તેનો કાંઈક વિશેષકહેહે બાદર અગ્રિકાયની જવસ્થિતિ ક્લ્લુષ્ટીતો ત્રણઅહોરાત્રી અને કાયસ્થિતિ ક્લ્લુષ્ટીતો નિરંતર સર્વજનવકાલ સંકલનાયેં સંખ્યાતા દિવસની જાણવી અને બેંડીમાંહે જવસ્થિતિ બારવર્ષની અને કાયસ્થિતિ સર્વજનવ કાલ સંકલનાયેં સંખ્યાતા વરસ હોય અને તેંડીમાંહે ઝગણપચાસદિવસ જવસ્થિતિ તે એકજવનો ક્લ્લુષ્ટો આઝપાનોકાલ છે અને કાયસ્થિતિ સર્વજનવસંકલનાયેં સંખ્યાતાદિવસની છે વલી ચત્તરંડીમાં ક્લ્લુષ્ટી છે મહીનાની જવસ્થિતિ એકજવઆયુરૂપ છે અને કાયસ્થિતિ તો સંખ્યાતા મહીનાની છે અને ત્રસ માંહેતો બે સહસ્રસાગરોપમ સંખ્યાતેવરસે અધિક કાયસ્થિતિ છે.

હવે પંચેંડીનું સામાન્ય વિશેષપણે કાયસ્થિતિનું સ્વરૂપકહેહે પંચેંડીમાંહે પંચેંડીપણેજીવરહેતો ક્લ્લુષ્ટ એકહજાર સાગરોપમ જાજેરહે અને દેવ તથા નારકી માં જવસ્થિતિ અને કાયસ્થિતિ તેપણ તેંત્રીસસાગરોપમજ જાણવા સન્નિયા અને પુરુષવેદમાંહે બરો સાગરોપમથી માંમીને નવરો સાગરોપમ જાજેરાની કાયસ્થિતિ છે સન્નિયા તિર્થ્યંચ સન્નિયા મનુષ્યમાંહે ત્રણત્રણ પલ્યોપમ સાતપૂર્વકોડી સહિત કાયસ્થિતિહોય અને સ્ત્રીવેદમાંહે એકશોદશપલ્યોપમ અને પૂર્વકોમી પૃથક્ત્વે અધિક એટલી કાયસ્થિતિહોય તથા સ્ત્રીવેદ અને નપુંસકવેદમાં જયન્યતો એકસમય તે ડપશમશ્રેણીવાલાને હોય અને શેષબીજાયાકતાને જયન્યકાલ અંતરમૂઢુત

अपर्याप्ताने जघन्य अने उत्कृष्टो पण अंतर मुदूर्त्तकाल पर्याप्ता सूक्ष्म अने बादर अनंत कायने जघन्य अने उत्कृष्टो अंतरमूढुर्त्तज काल जाणवो.

यदुक्तं कायस्थिति विचारस्तोत्रे अवधारियमक्षे, नमिकण अणंत पुगल परष्टे ॥ कहविवहाररासिं, संपत्तोनाहतविव ॥ १ ॥ उक्कोसंततिरियगइ, असं नि एगिदिवण नपुंसेसु ॥ नमिउ आवलि असंखि, नागसमपुगल परट्टी ॥ २ ॥ सामन्नं सुहमत्ते, उस्सप्पिणिउ अस्सव्वलोगसमा ॥ नमिउ तहपिदुसुहमे, पुढविज लजलण पवणवणे ॥ ३ ॥ उहेण वायरत्ते, तह बायरवणस्स सुताउ पुणो ॥ अंगु लअसंखनागो, दोसमुपरट्टयनिगोए ॥ ४ ॥ बायरपुढविजलजलण, पवणं पत्तेय वणनिगोएसु ॥ सत्तरि कोडाकोडी, अपराणंनाह नमिउहं ॥ ५ ॥ संखिऊवास स हसे, बित्तिचउरिंदीसुउहउअतहा ॥ पऊत्त बाय रेगिदिनूजलानिल परिनेसु ॥ ६ ॥ बायरपङ्क्तिगविति चउ, रिंदिसुसंखदिणवास? ठमामा; संखिऊवास अहिया, तसे सुदोसागरसहस्से ॥ ७ ॥ अयरसहस्सअहियं, पणिंदिसुतितीसअयरसुरनिरए ॥ सन्निमुाहपुरिसेसु, अयरसयपुढुत्तमप्रहिणं ॥ ८ ॥ सन्नितिरिनरेसु पुढो, पल्लतिगं सत्त पुव कोडिजुअं ॥ दसहिय पलिय सयं, थी सु पुवकोडि पुढुत्तजुअं ॥ ९ ॥ इ ङि नपुंसे समउ, जहन्नो अंतो मुदुत्तसेसेसु ॥ अपऊ सुक्कोसंपिय, पऊ सुहम थू ल अणंतेवि ॥ १० ॥ ए कायस्थितिकही

हवे प्रसंगागत नवसंबंध परस्परे नवगणनारूप कहेढे:-परनवनुं अने तेनवनुं उत्कृष्ट अने जघन्य आयुने जेदेकरी चारजागाथाय तेकेवीरीतेके ज्यां अवतरे त्यां उत्कृष्ट अने परनवनुं पण उत्कृष्ट, ज्यां अवतरे त्यां जघन्य अने परनवनुं पण ज घन्य, ज्यां अवतरे त्यां उत्कृष्ट अने परनवनुं जघन्य, ज्यां अवतरे त्यां जघन्य अने परनवनुं उत्कृष्ट, ए चारजागाजीवने नवगणनाये जाणवा.

सन्निउमनुष्य अने सन्नितिरियं च ठ नरकमां उत्कृष्टो एकांतरित आठ नवसुधि जाय; सन्निउ मनुष्य अने सन्निउ तिरियं च ते नवनपति व्यंतर ज्योतशी अने आ ठमां देवलोकसुधी आठनव एकांतरित उत्कृष्टोजाय अने जघन्यतो बे नवजाण वा; तिरियं च सातमीनरके सातवारजाय अने पूरण आठषे पांचवारजाय, अने ज घन्यतो त्रणनवथाय, नवग्रैवेयक अने आनंत प्राणत आरण तथा अच्युत ए चा रेदेवलोक लगे सातनवहोय; चारअनुत्तरमां पांचनवहोय, जघन्यतो त्रणनव होय, अनेसर्वार्थसिद्धे जघन्य अने उत्कृष्ट त्रणनवहोय, सातमीपृथ्वीये बेनवजघ न्य, अने उत्कृष्टपण बे नवजहोय, इहां सर्वत्र पर्याप्ता मनुष्यजाणवा.

युगलिया तिर्यंच तथा मनुष्य ते नवनपति व्यंतर ज्योतषी अने बे देवलोकना देवतामांजाय, पण इहां उत्कृष्ट अने जघन्यबेज नवहोय, असंनिउ पर्याप्तोतिर्यंच ते प्रथमनरके अने नवनपति तथा व्यंतरमां उत्कृष्ट तथा जघन्य बेज नवहोय.

आठदेवलोकना देवता अने ठ नरकनानारकी ते पर्याप्ता अपर्याप्ता सन्निआ तिर्यंच तथा मनुष्यमां उत्कृष्टा आठनवकरे, सातमि नरकना नारकी तिर्यंचमां ठ नवकरे अने पूरण आठपे चारनवकरे, नवग्रैवेयकना देवता अने नवमांथी बार मांदेवलोकसुधीना चार देवलोकना देवता पर्याप्ता सन्निआ मनुष्यमां ठ नवकरे.

चार अनुत्तर विमानना देवता मनुष्यमां चारनवकरे अने जघन्यथी बे नवकरे, तथा सर्वार्थसिद्धिना देवताने जघन्य अने उत्कृष्ट बेज नवहोय; नवनपति व्यंतर ज्योतषी अने बे देवलोकना देवताने माटी पाणी प्रत्येक वनस्पतिमां जघन्य अने उत्कृष्ट बे नवहोय. असंख्याता आठपावाला युगलिया तिर्यंच अने मनुष्यमां हैं सन्निउ असंनिउ तिर्यंच अने सन्निउ मनुष्य मिथ परस्परें बेज नवजाणवा.

माटी पाणी वायु अने अग्नि एना जीव वनस्पति पृथ्व्यादिकमां हे मिथ परस्परें असंख्यातो काजरहे, अने पृथ्व्यादिकजीव वनस्पतिमां हे असंख्यातो काजरहे अने वनस्पतिना जीव वनस्पतिमां हे अनंतो काजरहे, विगलेंडीना जीव पांचपृथ्व्यादिकमां हे संख्यातो काजरहे पांच पृथ्व्यादिकना जीव विगलेंडियमां संख्यातो काजरहे; विगलेंडीना जीव विगलेंडीमां हे संख्यातो काजरहे, उत्कृष्ट आठपे त्रिनांगें आठ नवजाणवा, जघन्यतो सघले बे नवजाणवा.

सन्निआ असंनिआ तिर्यंच तथा मनुष्यने विगलेंडी अने पांच पृथ्व्यादिकमां आठनव आय, मनुष्य अने तिर्यंचमां हे विगलेंडी अने पृथ्व्यादिकना जीव आठनव आवे, ए चिहुं नांगें जाणवा; वली वायु अने अग्नीमां मनुष्यने उत्कृष्ट अने जघन्य तो बेज नव होय, एरीते परनव अने ते नवना आयुनो संबंध तेनी बंधस्थिति चिहुं नागे जघन्य अने उत्कृष्ट अनुक्रमे कही.

उक्तंच तत्रैव कायस्थितिविचार स्तोत्रेः— परनव तप्प्रवथाऊ, लहु गुरु चउजंगि सन्निरतिरिउ ॥ नरयठगे उक्कोसं, इक्कंतर नमइ अठनवे ॥ १ ॥ नवणवणजोइ कप्प, ठ गेविइय अठनवाउ ड जहन्ना; सगसत्तमीइतिरिउ, पण पुष्पासु यतिजहन्ना ॥ २ ॥ गेविक्काणय चउगे, सग पणणुत्तर चउक्कितिजहन्ना ॥ पक्क तरोति सवठ डहाडनवत मतमाइ पुणो ॥ ३ ॥ डुजुगलिय तिरियमणुआ ॥ डुनवा नवणजोइ कप्पडुगे ॥ रयणप्पह नवणवणे, डह डुनव असन्नि पजतिरिउ ॥ ४ ॥ पज स

न्नि तिरिनरेसुय, सहसारांता सुराय न्निरया ॥ अडनव सत्तम निरया, तिरिये ठ
नव चऊपुष्पा ॥ ५ ॥ पज सन्निररे ठ नवा, गेविक्काणय चउक्कदेवाय ॥ चउणुत्त
रे चउ नवा ॥ डुजहन्न डुहावि सव्वत्ता ॥ ६ ॥ नूजल वणे सु डुनवा, डुहावि नव
एवण जोइस डुकप्पा ॥ उमियाउतिरि नरेतह, मिय सन्नियरति सन्निरगा ॥ ७ ॥
नूजल पवग्गि मिहवणा, चुवाइ सुवणोसु अनवाइ ॥ पूरंति असंख नवि, वेवणीणसु,
अणंतनवे ॥ ८ ॥ पण पुढवाइ सुविगला, विगलेसु अ नवाइ विगलि संखनवे ॥ गु
रु आवति जंगेपुण, नवठ सव्वत्त जहन्ना ॥ ९ ॥ मिहसंन्नियर तिरिनरा, विगलचु
वाइ सुयनर तिरिसुए ए ॥ अमनवा चउजंगे, डुह पवणग्गिसु नराडु नवा ॥ १० ॥
परतप्पवाउ माणा, इह पउसंवेह कणबंधतिई ॥ किन्निय विन्नविउमलं, चउजंगे ज
हनुको सकमा ॥ ११ ॥ ए दशमीगायानो अर्थेत्ते, नानाजीवनी अपेक्कायें अंतर
नहोय इत्यादिक आवश्यकवृत्तिमां कव्युत्ते ए इयारमी गायानो अर्थे ते.

अथवा एहिज सम्यक्त्व अनेकविध कहियें यदाहुः एगविह डुविह तिविहं,
चउहा पंचविह दसविहं सम्मं ॥ दक्का इकारगाइ, उवसम जेएहिं वासम्मं ॥ १ ॥
एगविहं सम्मरुई, निसग्ग हिग्गेहिं तं नवे डुविहं ॥ तिविहं तंखइगाइ, अहवावि
हुकार गाईयं ॥ २ ॥ खइयाइ सासणजुअं, चउहा वेयग जुअं तुपंचविहं ॥ तंमिह
वरम पुग्गल, वेयणाउ दसविहंएवं ॥ ३ ॥

अथवा उत्तराध्ययनना अठावीसमां अध्ययनमां ए पण दशप्रकार कहात्ते नि
सग्गुवेएसरुई, आणरुई सुत्त बीयरुइ मेव ॥ अनिगम विहाररुई, किरिया संखेव
धम्मरुई ॥ १ ॥ नूअत्तेणा हिग्गया, जीवाजीवाय पुस्स पावंच ॥ सहसमुइ आसव
संव, रोय परोएइ उनिसग्गो ॥ २ ॥ जोविणदिठेनावे, चउव्विहे सदहाइ सयमेव ॥
एमे अन्न न हत्तिअ, सनिसग्गरुइत्ति नायवो ॥ ३ ॥ ए ए चेवहुनावे, उवइठेजो
परेण सदहई ॥ ठउमत्ते एजिणेण व, उवएसरुइत्ति नायवो ॥ ४ ॥ रागो दोसो
मोहो, अन्नाणं जस्स अवगयंहोई ॥ आणाए रोयंतो, सोखलु आणारुईनाम ॥ ५ ॥
जोसुत्तमहिङ्गंतो, सुएण उगाहईउ सम्मतं ॥ अंगेण बाहिरेणव, सोसुत्त रुइत्ति ना
यवो ॥ ६ ॥ एगेण अणेगाई, पयाइ जो पसरेइ उसम्मतं ॥ उदएवतिन्नबिंदू, सो
बीयरुइत्ति नायवो ॥ ७ ॥ सोहोइ अनिगमरुई, सुअनाणं जेण अन्नउदिठं ॥ इक्का
रस अंगाई ॥ पइन्नगं दिठिवाउअ ॥ ८ ॥ दवाण सव्वनावा ॥ सव्वपमाणेहिंजस्स
उवल्ला ॥ सवाहिं नयविहीहिं, विहाररुइत्ति नायवो ॥ ९ ॥ दंसण नाण चरित्ते,
तवविणए सव्वसमिइ गुत्तीसु ॥ जोकिरिया नावरुई, सोखलु किरिया रुईनाम

॥१०॥ अणनिगहिय कुदिछी, संखेवरुइति होइनायवो; अविसार उपवयणे, अण तिगहियो अ सेसेसु ॥११॥ जो अठिकायधम्मो, सुअखलुचरित्त धम्मंच; सदहइ जिणानिहियं, सोधम्म रुइति नायवो ॥ १२ ॥ हवे ए गाथानो विषमार्थ लेशमात्र कहेठे नूअडति सज्जताअमीअर्थाइ सज्जतार्थत्वे न सहसमत्याजातिस्मृति प्रति जादिरूपया सज्जत ए अर्थ जाणवाने प्रथम सप्तजंगीनुं स्वरूप कहेठे.

सिआ अठि सिआ नठि, अठि नठि सिआ पुणो ॥ सिआ चेद अवत्तवो, छ गंविहिनिसेहउ ॥ १ ॥ सिआ अठि अवत्तवो, चेवंविहिनिसेवउ ॥ सिआ अ ठिसिआणठि, अवत्तवो सिआ तहा ॥२॥ सप्तजंगी जिणुदिछा, सवनावेसुसम्मया

हवे एनो अर्थ कहेठे:- सकल पदार्थ पोतपोताना रूपे इव्य क्षेत्र काल अने जावेकरी ठता ठे जेम घट पोताने रूपे इव्यथकी माटीनो अथवा सोना रूपा त्रांबा प्रमुखनो ठे, क्षेत्रथकी राजनगरनो उपनोठे कालथकी शीतकालनो उपनोठे जावथी स्यामरूपठे एरीते सर्व इव्यपदार्थ इव्य क्षेत्र काल जावथी पोतपोताने रूपे ठताठे ते स्यादस्तिजहण सप्तजंगीनो प्रथमजेद जाणवो.

अने सकलपदार्थ पररूपे इव्य क्षेत्र काल अने जावथी नथी जेम घटते वस्त्र रूपेनथी इव्यथी जलरूपेनथी क्षेत्रथी स्तंजतीर्थनो उपनोनथी कालथी उष्णकाल नो उपनोनथी जावथी रक्तरूपेनथी एम सर्वपदार्थ पररूपे इव्य क्षेत्र काल अने जावथी नथी, ए स्यान्नास्तिजहण सप्तजंगीनो बीजो जेदजाणवो.

सकल पदार्थ अनुक्रमे विचारता स्वइव्य क्षेत्र काल जावेठताठे, अने परइव्य क्षेत्र काल जावे अठताजठे, जेम घट स्वइव्य क्षेत्र कालजावे पूर्वाकरीते ठतोठे अने परइव्यादिके अठतोठे एमसर्वपदार्थ जाविये, ते स्यादस्ति स्यान्नास्ति जहण सप्तजंगीनो त्रीजो जेदजाणवो.

तथावली सर्वपदार्थ स्वइव्यादिकेठता अने परइव्यादिके अठताठे पण ते ए केकाले विधिनिषेध वचने ठतो अठतो कही सकीयेनही, केमके एवो कोइशब्दन थो जे ठता अठता जहण वे गुणने बोले, ए युगपद्विधिनिषेधथी अवक्तव्यजहण ए सप्तजंगीनो चोथोजेद जाणवो.

तथा सर्वपदार्थ स्वइव्यादिकेठता पण पर्यायथी अठता माटे समकाले विधि निषेध कल्पनायें अवक्तव्यठे. जेम सुवर्णमयमेरु इव्यरूपे सास्वतो अने पर्यायरूपे असास्वतो पण एकेकाले सास्वतो असास्वतो कही सकिये नही. ए स्यादस्त्येव स्यादवक्तव्यमेव सप्तजंगीनो पांचमोजेद जाणवो.

सर्वपदार्थ परडव्यादिकेनथी पण स्वरूपे ठनापणाथी एकेकाळे निषेध विधि कल्पनायें अवक्तव्यजठे जेम सेलमी गोल खांड एते परस्परें यद्यपि निन्नपणुंजठे, अने माधुर्यपणानो अंतरपणठे, अने सेलडीपणे एक्यठे, पण निन्न अनिन्न एकेकही सकीयेनही, ए स्यान्नास्त्येव स्यादवक्तव्यमेव सप्तजंगीनो ठांजेद जाणवो.

सर्वपदार्थ स्वडव्यादिकेठताठे अने परडव्यादिके अठताठे पण समकाले विधि निषेध कल्पनायें अवक्तव्यजठे, जेम घट स्वडव्यादिके पोतानेरूपेठे अने पटादिकनी अपेक्षायेंनथी, माटे एक समयेंसडूप अने अणकहेवायोग्यपणेठे एम एकपदार्थनेविषे स्यादस्त्येव स्यान्नास्त्येव स्यादवक्तव्यमेव लक्षण सप्तजंगीनो सातमोजेदजाणवो.

एकपदार्थनेविषे ए कल्पना केमघटे? त्यांदृष्टांत:-जेम कोईकने दूधनोनियमठे ते दूधविना दधिप्रमुख सर्वजातनो गोरसलिये, अने जेने दहिनो नियम ठे ते दहि विना सकल गोरस जिये. अने जेने गोरसनोनियमठे तेने दुधदहीप्रमुख समस्तगोरसकल्पेनही, तेमजे पूर्वे एकजेद स्यादस्ति स्यान्नास्ति स्यादवक्तव्यमेव लक्षण देखाडया तेने संकलितरूप सातमाजेदनो अंतर जाणवो एमए सप्तजंगी श्रीजिनेंद्देवे उपदेशी ते सर्वपदार्थनेविषे सम्मतठे ते सप्तजंग्यादि जेने सम्यक्प्रकारेरुचे. जे जेमकहुं ते तेम सदहे, सहसम्मत्या जातिस्मरणदिके स्वप्रतिजायेकरिने रुचे ते निसर्ग रुचि सम्यक्त्वकहिये ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥

धर्मास्तिकायादिक षट्पदव्यना समस्तजाव एकत्व पृथक्त्वादिक अशेष पर्यायरूप ने प्रत्यक्षादिकप्रमाणे जेनो जिहांव्यापार तिहां तेजप्रमाणे प्रतीति प्रसिद्ध जेणे पाम्याठे, अनेवली सर्वनयविधियें नैगमादिकजेदे डव्यनासर्वजाव जाण्याठे ते विस्ताररुचि प्रमुखने धर्म धर्मीना अजेद उपचारे विस्ताररुचि सम्यक्त्व कहिये.

हवे कांईक प्रमाण अने नयनी विशेषता कहेठे:-त्यांप्रथम प्रमाण एटलेसुं? ते कहेठे:-प्रमानुंकरण ते प्रमाणकहियें. जे 'यथार्थानुजव प्रमा' यथार्थज्ञान ते प्रमा कहिये. ते प्रमानुंकरण अतिशयितकारण ते प्रमाणकहिये ते जैनमते एकप्रत्यक्ष अने बीजो परोक्ष ए बे प्रमाणठे. अने नास्तिकमति एकप्रत्यक्षप्रमाणजमाने तथा सुगत बोध कणाद अने वैशेषिक प्रत्यक्ष ने अनुमान ए बे प्रमाणमाने पारमार्थ सांख्य, प्रत्यक्ष अनुमानने शब्द ए त्रणप्रमाणमाने. अक्षुपादनैयायिक प्रत्यक्ष अनुमान उपमान अने शब्द ए चारप्रमाणमाने. प्रजाकर, प्रत्यक्ष अनुमान उपमान शब्द अर्थापत्ति ए पांच प्रमाणमाने, जट्ट, प्रत्यक्ष अनुमान उपमान शब्द अर्थापत्ति अने अजाव ए ठ प्रमाणमाने यडुकं रत्नाकरावतारिकायां चार्वाकोथ्यहमेकं सु

गतकणचुर्जा सानुमानंसशाब्दं ; तदेतंपारमार्थः सहित मुपमयातत्रयं विदूषादः॥
अथापत्त्या प्रजाकृ द्वादतिचनिखिलमन्यतेनष्ट एतत्सानावंदे प्रमाणे जिनपति स
मये स्पष्टतो स्पष्टतश्च ॥ १ ॥

बली जेनमते प्रमाणनुं लक्षणकहेते:-सम्यग्ज्ञानं प्रमाणंतद्विधा प्रत्यक्षेतरजे
दात् अवधिमनः पर्यायादावेक देशप्रत्यक्षं केवलंसकलप्रत्यक्षं मतिश्रुतेपरोक्षे बली
त्रीजुं प्रमाणनुं लक्षणांतरकहेते:-सकलवस्तुसाधकं प्रमाणं प्रमीयते परिठियते न
स्तुतत्वं जेनज्ञानेतत्प्रमाणं तद्विधा सविकल्पेतरजेदात् सविकल्पं भानसं तच्चतुर्वि
धं मतिश्रुतावधिमनः पर्यायरूपं निर्विकल्पं मनोरहितं केवलज्ञानमिति प्रमाण
स्यव्युत्पत्तिः प्रमाणेन संग्रहीतार्थकांशोनयः श्रुतविकल्पोविज्ञानुरजिप्रायोवानयः ना
नास्वभावव्यो व्यावृत्तैकस्मिन् स्वभावे वस्तुनयति प्राप्नोतीतिवानयः.

ते नयना सातजेदहे:-नैगम संग्रह व्यवहार कजुसूत्र शब्द समजिरुठ एवंजुत
समस्तपदार्थ ते सामान्य विशेषोनय धर्मरूपते. तेमां नामान्यते घटत्वादिक प्रमुख
जाल्यादिरूपते, अने विशेषते सुवर्णमयघट मृन्मयघट एमव्यक्त्यादिरूपते इत्यादि
क नैगमनय वस्तुने उचयात्म सामान्यविशेषरूप मानेते जेमाटे सामान्यते विशेष
विनानहोय अने विशेषते सामान्यविना नहोय.

संग्रहनय तो वस्तुने सामान्यरूपज मानेते. केमके सामान्यथकी व्यतिरिक्त
कोइ विशेष नथी. आकाशनाफूत्तनीपरे वनस्पतिविना कोई निंब आम्रादिकनथी
देखाता अने जे देखायते ते सर्व वनस्पतिरूपते, जेम हस्ताद्यंतर्जावी अंगुली प्रमु
ख हस्तादिकथी दूरनथी हस्तादिरूपजते.

व्यवहारनयतो पदार्थने विशेषात्मकज विशेषरूपज मानेते. विशेषथकी निम्न
कोइ सामान्यनथी खरविषाणनीपरे दृष्टांतदेखाडेते:-कोइकहसेजे वनस्पतिजेवीहो
य तेवारें निंबाम्रादिक नामज्जीधाविना सुं जइशकिये ! अपितु कांइनज जइशकाय
अने नामज्जीधुं तेवारे तो विशेषजथयो व्रणपिम्पपादलेपादिक लोकप्रयोजन त्यां
पण विशेषनोज उपयोगते नामजेइने कहेते के अमुक आंषधकरो तेवारेज ते
आंषधथाय पण मात्र आंषधजकरो एमकेवाथी, आंषधकोइ करतो नथी तेणेकरी
विशेषथीकांइ सामान्यजुडुनथी सर्व विशेषरूपजते.

कजुसूत्रनयतो अतीत अनागत वस्तु नमाने, केवल वर्तमान स्वकीयहोय तेज
माने, अतीत अनागत अने परकीय वस्तुयें कार्यसिद्धिनथाय, अठतुं आकाश कम
ल तेनीपरें जाणीजेवुं. अने नाम स्थापना इव्य ने नाव ए चारनिहेपाते. तेमांहे

જો જાવનિરૂપોમાને, બીજા ત્રણનિરૂપા નમાને, તેમજ આગલા આગલા નયપણ નમાને તેપણ એક જાવનિરૂપોજ માને.

શબ્દનયેતો અનેક પર્યાયેકરી એકજ અર્થમાને. જેમ કુંન કલશ ઘટાદિક અને ક શબ્દ ઘટવ્યક્તિરૂપ એક અર્થબોલે.

સમનિરૂઢનયતો પર્યાયજેદથી નિન્ન નિન્ન અર્થમાને. કુંન કલશ ઘટ એનો જુદોજુદો અર્થ. અને ઘટપટાદિકનીપરે જો પર્યાયજેદે પણ વસ્તુનો જેદનહોય તો કુંન અને ઘટનોપણ પર્યાયાંતર નહોય.

એવં નૂતનયતો એક પર્યાયાનિધેય વસ્તુપણ સ્વકીય કાર્ય કરતું હોય તો માને જો કાર્ય અણકરતું પણ વસ્તુમાનિયે તો ઘટનેવિષે પટનો વ્યપદેશ કેમ ન થાય.

એ સાતેનય યથોત્તર વિશુદ્ધે તે એકેકાના શો શો જેદ. એમ સાતનયના સાતસો જેદ થાય. એવં નૂત અને સમનિરૂઢ એ બે નયોનો શબ્દ નયમાં અંતર્જાવ થાય ત્યારે પાંચ નયના પાંચજો જેદ થાય. તે ડ્વ્યાસ્તિક તથા પર્યાયાસ્તિક એ બે નયમાં સર્વ નયેનો અંતરજાવ થાય. એટલે પ્રથમના ચારનય ડ્વ્યાસ્તિકમાં આવે અને પાઠલા ત્રણનય પર્યાયાસ્તિકમાં આવે.

યદુક્તં શ્રી અનુયોગદારસૂત્રે:-નયસરૂપં સેકિંત નયેનયે સત્તમૂલનયા પન્નત્તા એ ગમે સંગહે વવહારે ઉક્કુસૂએ સદે સમનિરૂઢે એવંનૂતે. તઢણેગેહિ માણે, હિં મિણ ઇતિણેગમસ્સ નીરુત્તી ॥ સેસાણંપિ નયાણં લલ્લમિણમો સુણેહવોહં ૧ સંગહિય પિં મિયહં સંગહવધણં સમાસઉવિંતિ; વન્નં વિણિહિયહં, વવહારો સવ્વદહેસુ ૨ પચ્છપ્પ ત્રંગણહી, ઉક્કુસૂઉનય વિહિમુણેયહો ॥ ૩ ॥ વિસેસિત્તં, પચ્છપ્પન્નં નયો સદો ॥ ૪ ॥ વહ્વં સંકમણં, હોં અવહંનયે સમનિરૂઢે ॥ વંજણ અહ્વ તહ્વનયં, એવં નૂએવિસે સેં ॥ ૫ ॥ નાયમિ ગિણિહ્યવે, અગિણિહ્યવંમિ ચેવ અહંમિ ॥ જહ્વ મેવ મેવં, ઇનો ઉવેસોસોનઉ નામ ॥ ૬ ॥ સવેસિંપિ નયાણં, બહુવિહ્વદત્તવ સંનિ સામિત્તા ॥ તે સવ્વ નય વિસુહં, જં ચરણગુણ ઠિત્તસાહૂ ॥ ૭ ॥ એગં નિચ્છં નિરવય, વ મક્કિયં સવ્વ ગંચ સામન્નં ॥ નિસ્સામન્નત્તાઉ, નહિવિસેસો સ્વપુપ્ફંચ ॥ ૮ ॥ નેગંનિચ્છ મણિવ્વિ, સાવયવ સક્કિયંચ નિન્નગયં ॥ તુલ્લત્તા તુલ્લત્તણ, સવિ સંસંતં સમાસન્નં ॥ ૯ ॥ ૧૦ ॥

જ્ઞાન દર્શન ચારિત્ર તપ સમિત્યાદિક ક્રિયાજે સમ્યક્ત્વને બલે રુચે તે ક્રિયા રુચિ સમ્યક્ત્વ કહિયે એ એકવીસમીગાથાનો અર્થ.

અનનિગૂહીત અનંગીરૂત કુદૃષ્ટી સૌગતાદિક મતરૂપઢે જેણેવલી અવિશારદઃ પ્રવચને પ્રવચનાનનિજોપિ એટલે પ્રવચનનેવિષે માહ્યોનથી અને શાક્યાદિક પ્રવચનનેવિષે

चिलातीपुत्रनीपरे अनागृही के० आग्रह रहितवे ते संक्षेपथी तत्त्वनावतोथको तेने संक्षेपरुचि सम्यक्त्व कहिये.

कुमत ते कोने कहिये क्रियावादी अक्रियावादी अज्ञानवादी विनयवादी प्रभु खनुं जे मत तेने कुमत कहिये परपाखंमानि सर्वज्ञप्रणीत पाखंमव्यतिरिक्तानि तेषांउधतस्त्रीणिशतानि त्रिपष्टयधिकानि नवंतु.

यङ्कुं आवश्यक बृहद्वृत्तौ:-असीइसयकिरियाणं अक्रिरियाणंचहोइ चुलसीइ, अ न्नाणिअसत्तहिं, वेणइयाणंचवत्तीसं ॥१॥ अस्याव्याख्या असीइ सयंकिरियाणंति अ शीत्युत्तर शतंक्रियावादिनां तत्रनकर्त्तारं विनाक्रियासंनवति तामात्म समवायिनीं वदं तिये तह्नीजाश्वते क्रियावादीनालेपुनरात्माद्यस्तित्व प्रतिपत्तिलक्षणाः अमुनोपायेना शीत्यधिक शतसंज्ञाविधेया जीवाजीवाश्व बंधसंवर निर्झरा पुण्य अपुण्य मोक्षा ख्या नवपदार्थान् विरचय्य परिपाट्याजीव पदार्थस्याधः १ परपरजेदावुपन्यसनी यौतयोरधोनित्य १ अनित्य (२) जेदौतयोरप्यधःकाले १ श्वरा २ त्म ३ नियति ४ स्वनाव ५ जेदाः पंचन्यसनीयाः पुनश्चेद्विकल्पाःकर्त्तव्याः अस्तिजीवः स्वतः नित्यः कालतइत्येकोविकल्पः विकल्पार्थश्चायं विद्यतेखलुअयं आत्मास्वेन रूपेण नित्यश्च कालवादिनः उक्ते नैवानिलापेनद्वितीयोविकल्पः ईश्वरकारिणिनः तृतीयोविकल्पः आत्मवादिनः पुरुषएवेदं सर्वमित्यादि नियतिवादिन श्वतुर्थोविकल्पः स्वनाववादि नः एवंस्वतइत्यइत्यजतानब्धाः पंचविकल्पाः परतइत्यइत्यजताइत्यनेनापि पंचव लन्यंते नित्यत्वाइपरित्याग परित्यागेन चैतेदशविकल्पाः एवं अनित्यत्वेनापि दशैवएते विंशति जीवपदार्थेनलब्धाः अजीवादिस्वप्वष्टसुएवमेव प्रतिपदं विंशतिविकल्पाना मतो विंशतिर्जगुणशतमशीत्युत्तरं क्रियावादिनामिति अक्रिरियाणंचहोइचुलसीइ ति अक्रियावादिनां नवंति चतुरशीतिजेदाइति नहिकस्यचिदवस्थितस्य पदार्थस्य क्रियासमस्ति तद्भावे एवावस्थितेरनावादित्येवंवादिनो अक्रियावादिनस्तथा चा दुरेके कृणिकाः सर्वसंस्कारा अस्थितानांकुतः क्रियानूतिर्येषां क्रियासैवकारकं सैव वोच्यते इत्यादि एतेचात्मादि नास्तित्वप्रतिपत्तिलक्षणा अमुनोपायेन चतुरशीतिर्व क्तव्या एतेषां पुण्यापुण्यवर्जित पदार्थ सप्तकान्यसत्तथैवजीवस्याधः स्वपरविकल्पजे ददथोपन्यासः असत्त्वादात्मनो नित्यानित्यत्वजेदानस्तः कालादीनांतुपंचानां षष्ठीय दृष्टान्यस्यतेपश्चाद्विकल्पाजिलापः नास्तिजीवःस्वतः इत्येकोविकल्पः एवमीश्वरादि निरपिषदृष्टावसानैः सर्वैश्चषड्विकल्पाः तथा नास्तिजीवः परतः कालतइतिषडेवविक ल्पाः एकत्रषादशएवमजीवादिष्वपिषट्सुप्रतिपदं षादशविकल्पाः एकत्र सप्तषाद

श गुणाश्वतुरशीतिर्विकल्पा नास्तिकानामिति अत्राणिश्वसत्तच्छिति अज्ञानिकानां स
सप्तपटिर्नेदाइति तत्र कुत्सितं ज्ञानमज्ञानं तदेषामस्तीत्यज्ञानिकाः नन्वेवंलघुत्वात्प्र
क्रमस्यप्राग्बहुव्रीहिणा जवितव्यं ततश्चज्ञानाइति स्यात्तु नैषदोषः ज्ञानांतरमेवाज्ञा
नमिथ्यादर्शनसहचरितत्वात् ततश्चजानिशब्दत्वात् गौरवरवदरस्यमित्यादिवऽद
ज्ञानिकत्वमिति अथवाऽज्ञानेनचरंति तत्प्रयोजना वा अज्ञानिकाः असंचित्यकृत
बंधवैकल्पादिप्रतिज्ञाहणा अमुनोपायेन सप्तपटिर्ज्ञातव्या तत्रजीवादिनवपदार्थान्
पूर्वबध्यवस्थाप्यपर्य्यतेचोत्पत्तिमुपन्यस्याधः सप्तसदादय उपन्यसनीयाः सत्व? म
सत्त्वं १ सद असत्त्वं २ अवाच्यत्वं ३ सद्वाच्यत्वं ४ असद्वाच्यत्वं ५ सदसद्वाच्य
त्वं ७ प्रमितिनैकैकस्यजीवादेः सप्तविकल्पाः एतेन नवसप्तकास्त्रिपटिः उत्पत्तेश्चत्वा
र एव विकल्पास्तेष्वसत्त्वं १ असत्त्वं २ सदसत्त्वं ३ अवाच्यत्वं ४ चेतित्रिपटि
र्मध्येक्षिता सप्तपटिर्नवति कोजानातिजीवः सन्नित्येकोविकल्पः ज्ञातेनवाकिं एवमस
दादयोपिवाच्याः उत्पत्तिरपि किंसतोअसतः सदसतो अवाच्यस्येति कोजानात्येतन्नक
श्चिदपीत्यनिप्रायः वेणुश्याणंच वत्तीसंति वैनयिकानां षात्रिंशद्भेदा विनयेनचरंति
विनयो वा प्रयोजनमेषामिति वैनयिका एतेच अनवधृतलिंगाचारशास्त्राविनय
प्रतिपत्तिज्ञाहणा अमुनोपायेन षात्रिंशदवगंतव्याः सुरनृपति ज्ञातियति स्थविरा
धममातृपितृणां प्रत्येकं कायेन वाचामनसादानेनच देशकालोत्पन्नेन कालेन विनयः
कार्यइत्येतेचत्वारोनेदाः सुरादिष्वष्टसुस्थानेषु एकत्र मीजिताषात्रिंशदिति सर्वसं
ख्यापुनरेतेषां त्रीणिशतानित्रिषष्ट्यधिकानि जवति.

अन्यत्रापिउक्तं:-आस्तिकमतमात्माद्या नित्यानित्यात्मकानवपदार्थाः कालनि
यतिस्वजावेश्वरात्मकृतिनः स्वपरसंस्थाः १ कालयदृष्टानियतीश्वरस्वजावात्मतश्चतुर
शीतिः नास्तिकवादिगणमतं नसंति सप्तस्वपरसंस्थाः २ अज्ञानिकवादिमतं नवजी
वादिन् सदादिसप्तविधान्; जावोत्पत्ति सदसद् द्वैतावाच्यांश्चकोवेत्ति ३ वैनयिमतं विन
यश्चेतो वाक्कायदानतः कार्यः सुरनृपतियति ज्ञातिस्थविराधममातृपितृषुसदा ४ ए
तेषां प्रशंसानकार्या पुण्यजाज एतेषु लब्धमेजिर्जन्मेत्यादिलक्षणा एतेषांमिथ्या
दृष्टित्वात् ए बावीसमी गायानोअर्थे.

अस्तिकायतेसुं कहिये अस्तयः प्रदेशाः संति अस्येत्यस्तिकायः धर्मास्तिकाय अधर्मा
स्तिकाय आकाशास्तिकाय जीवास्तिकाय पुज्जलास्तिकाय ए पांचनेअस्तिकाय कहिये.

धर्मोगत्युपष्टंजादिस्तंश्रुत धर्म्म चवा सामायिकादिधर्म्मरुचिर्धर्म्मेषु पर्याय
ज्येष्ठधर्म्मो वा श्रुतधर्म्मादौरुचिरस्येतिरुत्वा ए दशप्रकारनुं सम्यक्त्व मोक्षतरुनुं बी

जन्तुते संप्रतिराजानेविषेजाणवुं यङ्कुं एगविह डविह तिविहं, चउहा पंचविह दसविहं सम्मं ॥ मुक्क तरु बीय नूअं, संपइरायावधारिङ्गा ॥ १ ॥ सर्व एगा थानो अर्थ विवखोते.

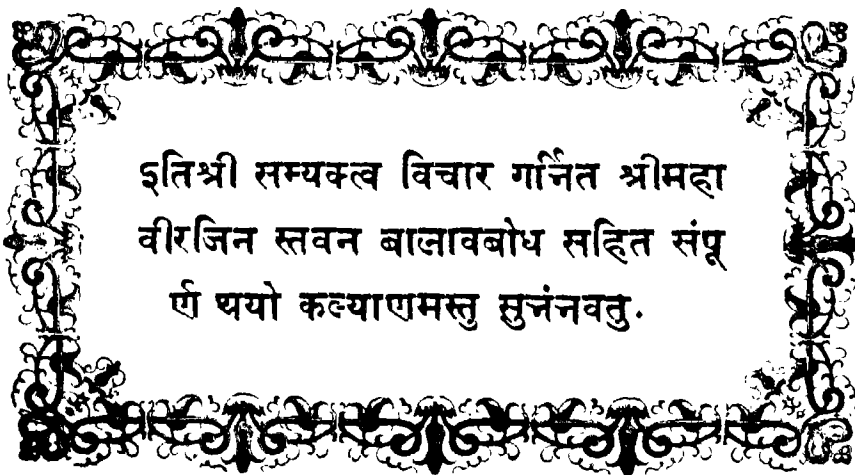
हवे शिष्यबोड्यो स्वामी एक प्रकारनुं सम्यक्त्व संप्रतिराजाने घटेते अथवा बे प्रकारनुं संजवते पण त्रण प्रकारनुं घटमान नथी केमके पहेजातो उपशम सम्यक्त्वनो संप्रतिराजानेविषे संदेहते, ते उपदेश प्रथमतो ग्रंथीजेदे होय अथवा उपशमश्रेणीयेंहोय त्यां प्रथमतो तेना जाननो संदेहते एटले तेवखने संप्रतिराजायें ग्रंथिजेदकरी उपशमसम्यक्त्व पाम्युं होय एवा निश्चयनुं संदेहते अने बीजुं उपशमश्रेणीयें उपशम सम्यक्त्व होय ते उपशमश्रेणीतो तेकाने विष्टेद पामीने अने ह्यायकपण न घटे केमके कृपकश्रेणीपण विष्टेदपामिने तेथी संप्रतिराजानेविषे ह्यायोपशम सम्यक्त्वज संजवेते परिशेषानुमानेकरीने कारकादिजेद थकीपण त्रिविधपणु इहां संजवतो नथी आद्यजेद वयनो संजवते पण कारक रोचकनो संजवते पण मिथ्यात्व सल्लित दीपकारव्य तृतीयजेदनो असंजवते अने चारप्रकारनुं पण सम्यक्त्व सर्वथा नघटे तेतो उपशम ह्यायोपशम ह्यायिक अने चोथुं सास्वादनमांहे जेलियें तेवारे चारजेदथाय ते उपशमसम्यक्त्वथकी पडताथकां अनंता नुबंधियाने उदयठता मिथ्यात्वप्रतें जावावांठतो एवाजीवने सास्वादन सम्यक्त्वनुं धारणहसे तेतो अनंतानुबंधियानो उदय तेणे कवलितपणामाटे कलुपपणुते अने पांचप्रकारनुं सम्यक्त्वपण संप्रतिराजानेविषे नघटे केमके वेदकसम्यक्त्वना अनावथी एटले वेदकतो ह्यायकपामति वेलायें ह्यायोपशमनो चरमपुजल ग्रासवेदता ने होय तेतो संप्रतिराजानेविषे संजवियेनही वली ह्यायिकसम्यक्त्वनी प्रामिनाअनावथी ए दशविध निसर्गरुच्यादिक पण सर्व तिहां संप्रतिराजानेविषे घटतानथी सर्वजेद एकस्थले संजवेनही तेमठता एटला प्रकारना सम्यक्त्वनुं धारण संप्रतिराजाना दृष्टांते तमे केमकहुं एम शिष्यपुठ्युं.

हवे गुरु उत्तरकहेते केसम्यक्त्वतो संप्रति राजानीपरे निश्चलधरवुं ते वली शास्त्रनीते परूण्यमाण परूपितोथको एकादिजेदेहोय इत्येवमेवयोज्य एनो अर्थ एमजकरवो तथाच सर्वनिरवद्यमिति जेम सर्व समंजसहोय एगविहे इत्यादिक सम्यक्त्वजेद गाथावृत्तिनो ए सर्व अर्थजाणवो उत्तराध्ययनमांपण अष्टावीसमें अध्ययने दशप्रकारनुं सम्यक्त्वकहुंते निसग्गुवएसरुईत्यादि ए तेवीसमी तथा चोवी समी गाथानो अर्थते.

वेदहयाईंङ १ ७७४ मितेवर्षे राजादिनगरस्थेन ॥ विबुधोनमाब्धि शिशुना न्या
यादिजलधिना नाम्ना ॥ १ ॥ सम्यक्त्वस्तवनस्या ऽस्यलोकनाशानिबन्धस्य ॥ स्व
परेषाम् स्मृतिहेतो, रकारि बालावबोधोयं ॥ २ ॥ युग्मं ॥ शास्त्रविरुद्धं किंचि दुपयुक्तं
बुद्धिमांयतो मयका ॥ तत्संशोध्यं विबुधैरुपकारपरैर्महामतिभिः ॥ ३ ॥

ढालढछो माइ धन्नसुपनतुंदेशी.

जडजलपणपोते सिंच्युकाठनबोले ॥ तससंगतिलोढुं तेहनेपणतसतोले ॥ तेम
हुं गुणहीणो तोपण दास तुमारो ॥ श्रवणुणउवेपी प्रचुजी पारउतारो ॥ १ ॥ तुं
गुणमणि दरिउं उदरिउं जगजेणो ॥ मुजकांइनताखो तुज संगतिनही तेणो ॥ अल
गो तहिविलगो तुंमुज दिलथीदेव ॥ अविचलपदआपो ॥ ढीजतणीसीटेव ॥ २ ॥ न
हीतो मुजदावे नहीमूकुंकरुंसोर ॥ जालीदिलर्नांतर घालीकरसुंजोर ॥ जासोकिम
दीधा, विणशिवसुखजिनराज ॥ सहेजे जो देशो तो रहेशे तुमलाज ॥ ३ ॥ अविन
यमुजखमजो हुंहुं मूढअयाण ॥ करतांनविआवे वीनतडोजिनजाण ॥ बालक
जेमबोले कालोगहिलाबोल ॥ ते मातपितामन, लागे, अमृततोल ॥ ४ ॥ इणपरे
प्रचुस्तविउं समकितलेशविचारे ॥ आगमअनुसारे मुजमतिने अनुहारे ॥ संव
तरुतरसमुनि चंडसंवत्सरजाणी ॥ १ ७६६ ॥ जादरवेमासे सीतपंचमीगुणखाणि ॥
॥ ५ ॥ श्रीतपगह्वनायक श्रीविजयरत्नसूरिंद ॥ सुरगुरुजश आगलें करजोडेमतिमंद ॥
तसराजेपंमित उत्तमसागरसीस ॥ कहेन्यायसागर प्रचु पुरोसंघजगीस ॥ ६ ॥

इति श्री सम्यक्त्व विचार गर्भित श्रीमहा
वीरजिन स्तवन बालावबोध सहित संपू
र्ण थयो कल्याणमस्तु सुजंनवतु.

॥ શ્રી તીર્થનાયકાય નમઃ ॥

॥ અથ શ્રીષટ્કવ્યસ્વરૂપ પ્રારબ્ધ્યતે ॥

ઠ ડ્યમાં પહેલુ જીવડ્ય છે. તેમાં ચેતના પદાર્થ છે. અહીં ચેતના તે ઉપ યોગ કહિયે. તેઉપયોગ બે પ્રકારનો છે:-એક સાકાર ને બીજો નિરાકાર. તેમાં સા કાર તે જ્ઞાન અને નિરાકાર તે દર્શન જાણવું. એ જ્ઞાન તથા દર્શનનો વિચાર જૂજુ વો છે, તે આગલ કહેવાશે, ત્યાંથી જાણી લેવો. તે જીવ બે પ્રકારના છે:-એક સિદ્ધ અને બીજા સંસારી. તેમાં જે અષ્ટ કર્મ રહિત થયા છે તે સિદ્ધ જાણવા. તેના પંદર જેદ છે તે આપ્રમાણે:-

(૧) તીર્થંકર વિદ્યમાન ઠતાં જે સંસારને તરીને મુક્તિને પામ્યા છે તે ચતુર્વિધ સંઘ અથવા પ્રવચનવક્તા પ્રથમ ગણધરાદિક જાણવા. યદુક્તે સિદ્ધાંતે:- “તિહં જંતે તિહં તિહં કરે તિહં ગોયમા, અરહા તાવ નિયમા તિહંકરે તિહંપુણો વા ઉવણો સમણ સંઘો પઠમ ગણહરોવા” એવી રીતે તીર્થસિદ્ધ જાણવા.

(૨) જે તીર્થ ઋપનાવિના તથા તીર્થનો વિઘ્નેદ થયા પછી મુક્તિને પામ્યા છે, તે મરુદેવી પ્રજૃતિ, શ્રીચંડ પ્રજુ તથા શ્રીસુવિધિનાથ સ્વામીના મધ્ય સમયને વિષે ધર્મે વિઘ્નેદ થયો ઠતાં કેટલાએકે જાતિસ્મરણથી દીક્ષા લીધી ને સિદ્ધ થયા તે અતીર્થ સિદ્ધ જાણવા. (૩) જે અષ્ટ મહાપ્રાતિહાર્ય ચોત્રીસ અતિશય પાત્રીસ વાણીગુણે, તીર્થંકર પદ જોગવીને સિદ્ધ થયા તે શ્રીરૂપજ દેવ જગવાન પ્રમુખ સર્વ તીર્થંકર સિદ્ધ જાણવા. (૪) જે તીર્થંકર પદ પામ્યાવિના સિદ્ધા વસ્થાને પામ્યા તે સામાન્ય કેવલી અતીર્થંકર સિદ્ધ જાણવા. (૫) જાતિસ્મરણાદિકેં બોધ પામી મોઢે ગયા તે સ્વયંબુદ્ધિ સિદ્ધ જાણવા. (૬) જે કોઈ બાહ્ય પ્રત્યય દેહીને તે નિમિત્તે બોધને પામીને મુક્ત થયા તે પ્રત્યેકબુદ્ધ સિદ્ધ જાણવા.

આશંકા:-ત્યારે સ્વયંબુદ્ધ અને પ્રત્યેકબુદ્ધમાં વિશેષતા શું છે?

ઉત્તર:-બોધિ, શ્રુતિ, લિંગ તથા ઉપધિ એ ચાર પ્રકારના જેદ છે. સ્વયંબુદ્ધ તે જોવિસ્મરણે કરી અથવા અવધિ જ્ઞાને કરી બાહ્ય પ્રત્યય દીઠાવિના બોધને પામ્યા છે, તે જેમ તીર્થંકર તથા અતીર્થંકરમાં વ્યતિરેકપણું છે તે અધિકાર અહીં પણ જાણી લેવો. તીર્થંકર સાક્ષાત ત્રીજે ઠામે કહ્યા છે માટે; અને પ્રત્યેકબુદ્ધ તો બાહ્યકરણ વૃષ્ણ તથા ઇન્દ્રિયજાદિક દેહીને બોધ પામ્યા છે, પણ તે નિયમે એકાકી

વિચરે છે એ પ્રથમ પ્રત્યેક બોધિનેદ છે. અને સ્વયંબુદને પૂર્વાધીત શ્રુત હોય તો તેને દેવતા લિંગ આપે, અથવા ગુરુની સમીપે જઈને લિંગ ધારણ કરે છે. લિંગ તે સાધુ વેષ રજોદ્ધરણાદિક જાણવા તથા તે જો એકાકી વિચરવાને સમર્થ હોય તો એકાકી વિચરે છે, નહીં તો ગઢમાંજ વિચરે છે. અને જો પૂર્વાધીત શ્રુત ન હોય તો અવશ્ય ગુરુની પાસે જઈને વેષ ગ્રહણ કરે; અને તેની સાથે વિચરે એ નિયમ છે. અને પ્રત્યેકબુદ તો પૂર્વજવાધીત શ્રુતજ્ઞાનીજ હોય છે, તે જઘન્યથી અગ્યાર અંગ તથા ઉત્કૃષ્ટથી કાંઈક ન્યૂન દશ પૂર્વ નણેલો જાણવો. એને લિંગ દેવતા દિધે છે; અથવા લિંગરહિત પણ હોય છે. એમ શ્રુતિ તથા લિંગ એ બે જેદ મલી ત્રણ જેદ થયા. અને સ્વયંબુદને પાત્રાદિક દશવિધ ઉપધિ હોય છે એમ કહ્યું છે, ને પ્રત્યેકબુદને તો જઘન્યથી બે પ્રકારનોજ ઉપધિ કહ્યો છે; તથા ઉત્કૃષ્ટથી નવ પ્રકારનો ઉપધિ પણ કહ્યો છે. એ વસ્ત્રવિના પણ ઉપધિના જેદ જાણવા.

(૭) જે બુદ એટલે આચાર્યના કહેલા ઉપદેશથી બોધને પામીને દીક્ષા લઈ અનુક્રમે મોક્ષને પામે તે બુદબોધિત સિદ્ધ જાણવા.

(૮) જે સ્ત્રીનું લિંગ અથવા ચિન્હ ઠતાં મુક્તિલક્ષ્મિવચ્ચા છે તે સ્ત્રીલિંગ સિદ્ધ. તે લિંગ ત્રણ પ્રકારનું છે:—એક જેને ફુંફમદાહની પઠે પુરુષની અનિલાપા હોય; બીજું શરીર નિર્વૃત્તિ નિતંબ તથા સ્તનજાગાદિક જેને હોય; અને ત્રીજું નૈપ પ્યતે તિલક, તંબોલ, નેત્રાંજન, વસ્ત્ર, હાર, ડોર અને નૂપુરાદિ લક્ષણ બાહ્યરૂપ શૃંગારરૂપ હોય છે. એ ત્રણ લિંગ છે તેમાનું અત્ર શરીરનિર્વૃત્તિ લક્ષણ લિંગ ગ્રહણ કરવું. તે ઠતાં ચારિત્રની પ્રાપ્તિ થઈને જે કેવલાવસ્થા પામીને મોક્ષેજાય તે સ્ત્રીલિંગ સિદ્ધ કહેવાય છે. આશંકા:—વેદની વર્જના શાસારુ કરી છે?

ઉત્તર:—વેદ ઠતાં યથારખ્યાત ચારિત્ર તથા કેવલ જ્ઞાનની પ્રાપ્તિ થતી નથી. માટે તેનો નવમે ગુણગણે અજાવ થાય. તોજ ઉપરલાં ગુણગણાપ્રત્યે આરોહ થઈ શકે છે. અને ત્યાર પછી સર્વ ધાતિક કર્મોનો દ્વ્ય કરે છે માટે વેદ લક્ષણ લિંગ વર્જ્ય છે. અને શૃંગાર લક્ષણ પણ કાંઈ પ્રધાન નથી. કેમકે, શોલે શૃંગાર સજીને સિંહાસન ઉપર બેઠેલી ઠતાં શુન ધ્યાને જાવના જાવતી થકી સ્ત્રી કેવલ જ્ઞાન પામે છે. તેમ શૃંગાર રહિત થઈ થકી પૂર્વોક્ત અવસ્થાએ કરીને પણ કેવલ જ્ઞાન પામે છે. માટે શૃંગાર મોક્ષનો રોધક નથી. શરીરનો આકાર તો વિશેષેકરી રોધક હોયજ નહીં; કેમકે, જ્યાં સુધી મનુષ્ય ગતિનેવિષે મનુષ્યનું આયુષ્ય હોય છે, ત્યાં સુધીજ એ ચિન્હ હોય છે.

આશંકા:- (દિગંબરી) સ્ત્રીને મોહની પ્રાપ્તિ થતીજ નથી. કેમકે, મોહ થવું તે ચારિત્રને આધીન છે. તે ચારિત્ર સ્ત્રીને ઉદય આવે નહીં. કેમકે, સ્ત્રીને સર્વથા પુરુષવિના રહેવાઈ શકાતું નથી. સ્ત્રીના અંગોપાંગ સર્વથા પુરુષને અગ્નિનવકારી છે ; તેથી તે કપામાં રવાઈ શકાતાં નથી; અને તે ઢાંકવાને અર્થે વસ્ત્ર ધારણ કરવાં પડે છે. વસ્ત્ર રાખ્યાથી પરિગ્રહ થાય છે, અને પરિગ્રહવાળા મનુષ્યને મૂર્ઠાનો સંજવ હોય છે. જ્યાંસુધી જેને મૂર્ઠા છે ત્યાંસુધી તેને સંયમની પ્રાપ્તિ થતી નથી; માટે સ્ત્રીને ચારિત્રની પ્રાપ્તિ ન થાય; અને ચારિત્રવિના મોહની પ્રાપ્તિ તે કેમ થાય ? વળી સંસારમાં સર્વોત્કૃષ્ટ પદવીની પ્રાપ્તિ સર્વોત્કૃષ્ટ અધ્યવસાયથી થાય છે, એવા ત દિગંબર તથા શ્વેતાંબર બધાને સમ્મત છે. તે સર્વોત્કૃષ્ટ પદ કે પ્રકારનું છે:- એક સર્વોત્કૃષ્ટ પદ ડુઃખનું સ્થાનિક છે ને બીજું સર્વોત્કૃષ્ટ પદ સુખનું સ્થાનિક છે. તે માં સર્વોત્કૃષ્ટ ડુઃખનું પદ સાતમી નરક પૃથ્વીની પ્રાપ્તિ છે, અને સર્વોત્કૃષ્ટ સુખ તે મોહ પદની પ્રાપ્તિ છે. તેમાં સત્તમ નરક પૃથ્વીનેવિષે સ્ત્રીનું ગમન થઈ શકે નહીં એમ સિદ્ધાંતોમાં કહ્યું છે, જ્યારે એવું પાપ ઉપાર્જિત વીર્ય સ્ત્રીને હોતું નથી ત્યારે મોહપદનું ઉપાર્જન કરવા જેવું મનોવીર્ય તે સ્ત્રીને ક્યાંથી હોય ! માટે સ્ત્રીને મોહનો સંજવ નથી. વળી સ્ત્રીએ પૂર્વ જવાંતરનેવિષે માયા મોહનીયકર્મનું ઉપાર્જન કહ્યું હોય છે કે જેથી સ્ત્રીવેદ મળે છે, માટે સ્ત્રી માયાવીજ હોય છે. તે કારણ માટે તે સ્વાનાવે કુટિલજ હોય છે. એવા ન્યાયે કરીને સ્ત્રીને ચારિત્રની પ્રાપ્તિ થાય નહીં. વળી સાધુ તો વનવાસી હોય છે, જ્યાં ઘણા મનુષ્યાદિકનો સંઘટ્ટ હોય, ત્યાં સાધુ રહે નહીં. કેમકે, ત્યાં જ્ઞાન તથા ધ્યાનનો વ્યાધાત થાય છે. અને સ્ત્રીથી તો એકાકી રહેવા તું નથી. જ્યાં વસતિ હોય ત્યાંજ રહેવાઈ શકાય છે. કેમકે, સ્ત્રીને એકાકી વિચરતાં તેના શીલમાં વિઘ્ન પડે છે; ઘણામાં રહેતાં પ્રતિબંધ નમે છે; અને રાગ દેષમાં પડે છે, માટે સ્ત્રીને ચારિત્ર પણ નહીં ને તે ચારિત્રના અનાવે મોહ તે ક્યાંથીજ હોય !

ઉત્તર:- (શ્વેતાંબરી) સ્ત્રીને વસ્ત્રનો પરિગ્રહ કહેવો નહીં. જેની કપર મૂર્ઠા હોય છે તે પરિગ્રહ કહેવાય છે, મૂર્ઠાવિના પરિગ્રહ કહેવાય નહીં યતઃ “ મુઢા પરિગ્રહો વુક્તો ” એમ શ્રીસિદ્ધાંતમાં કહ્યું છે. તે કારણ માટેજ જરતચક્રવર્તિ, ષટ્સં મનો જોક્તા, ચોસઠ હજાર અંતેઝરી સહિત દર્પણ સદનમાં બેઠો ઠતાં તથા સર્વ અલંકારેકરી અલંકૃત ઠતાં કેવલજ્ઞાન પામ્યો છે. કેમકે, તે વસ્તુથકી મૂર્ઠાથી રહિત હતો. તે માટે જીવનેમોટો પરિગ્રહ તો મમત્વજાવ છે. અને જે મમત્વ જાવથકી રહિત છે તેને તો ધનધાન્યાદિ સંપત્તિ પણ બાધ કરી શકતી નથી. જો એ

म न मानिये तो संसारनेविषे सर्व दरिद्री मनुष्योने केवल ज्ञाननी प्राप्ति थईने मोहूनो प्रसंग आवडो. केमके, तेनी पात्रो कोई समये पण एक कोडीमात्रनो प रिग्रह होतो नथी. तेम ठतां तेवा प्राणीउतो संसारमां घणा रजडता दीठामां आवे ठे, पण तेउनी पात्रो मूर्तारूप मोटो परिग्रह होयठे; माटे तेउने छुज दशा प्रगट यती नथी. वली श्रीवीतरागे बे कल्प कह्याठे:—एक जिन कल्पने बीजो स्थ विर कल्प. तेमां जिनकल्पनो स्त्रीने संजव नथी, परंतु स्थविर कल्पनो संजव ठे.

पूर्वपक्षमां कह्युं ठेके, उत्कृष्ट पदनुं बाधक मनोबल ठे, ते स्त्रीने होतुं नथी. मा टे जेम स्त्री सातमे नरकेजती नथी तेम ते मोहनेविषे पण न जई शके! ए शु क्ति पण समीचीन नथी, एवो पण कांइ नियम नथी. केमके, केटलाएक पुरुषा दिकने क्षेत्र खेडवानुं सामर्थ्य होयठे पण शस्त्रान्यास करवानुं सामर्थ्य नथी हो तुं तेथी छुं थयुं! कोईने कोईएक कर्मनी फुरणा न थयाथी छुं बीजां कर्मोनी फु रणानो पण अज्ञाव समजवो के? एम ठतां जो हठकरी बेशशो तो बीजी घणी वातोमां विरोध आवडो: जेमके वधुमां वधुपाप उपार्जिने छुजपरिसर्पणीचे बीजी नरक पृथ्वी सुधीज जायठे अने पक्षीउं त्रीजी नरकपृथ्वी सुधी जायठे. अने वधारेमां वधारे पुण्य उपार्जिने ऊपर ते बनें जातिवाला प्राणीउं सहस्वार देवलोकसुधी जा यठे. इहां मनोबल तो बनेनुं सरखुं ठे. त्यारे अधोगमन थोहुं अने ऊर्ध्व गमन घणुं केम थायठे! माटे एवो नियम न कहेवो. एवी रीते स्त्रीजातिनो पण एवो स्वना वज ठे के उत्कृष्ट पाप उपार्जन करे तो ठी नरकपृथ्वी सुधीज जाय; परंतु उ त्कृष्ट संवरनी प्राप्ति थयाथी मोहनी प्राप्ति तो थायज.

वली पूर्वपक्षमां कह्युं के, स्त्रीने मायामोहनीय कर्मनी अधिकताने लीधे चा रित्र उदय आवे नही; ए वात यद्यपि सत्य ठे, तथापि स्त्रीने मोहनीयकर्मनो उपशम तथा ह्य होयठे; एनो कोईनाथी अनंगीकार थाय नही. अने सर्वथा स्त्रीने मोहनीयकर्मनो ह्य अथवा उपशम यतोज नथी एवुं तो तमाराथी पण केवासे नही. केमके, अनंतानुबंधी कषायनो उपशम अथवा ह्य थाय त्या रेज सम्यक्त्वनी प्राप्ति थायठे. अने अप्रत्याख्यानीय कषायनो उपशम अथवा ह्य थाय त्यारेजदेशविरतिपणुं प्राप्त थायठे. एम तो तमे पण अंगीकार करोठो त्यारे स्त्रीमां सर्व विरतिपणुं केम मानता नथी! तथा गोमत्सारनी गाथामां स्त्रीने मोह कह्योठे:— “अमयाला पुंवेया, इस्थीवेयाय हुंति चालीसा; वीसन पुंसग वेया, समए एगेण सिञ्जंति.” एवो पाठ तमारा सिद्धांतोमां पण दीठामां

આવેઢે તેમજ કર્મગ્રંથ, તથા ગુણસ્થાન ક્રમારોહનો વિચાર કરતાં પ્રસિદ્ધપણે સ્ત્રીને મોહનો સંનવ થાયઢે. જેમકે, નવમા અનિવૃત્તિકરણ ગુણસ્થાનકસુધી ત્રણે વેદનો ઉદય હોયઢે ત્યાં ઠાસઠ પ્રકૃતિઉં ઉદયને પામે ઢે. પઢી સૂક્ષ્મ સંપરાય દશમા ગુણસ્થાનકમાં પણ ઠાસઠ પ્રકૃતિઉંનોજ ઉદય હોયઢે; એમાં ત્રણ વેદ તથા સંજ્વલનનો ક્રોધ માન ને માયા એ ઢ પ્રકૃતિઉં હોતી નથી. એવીરીતે ઉદયાધિકારમાં કહ્યું ઢે. એ ઉપરથી જાણવું જોડ્યે કે જો સર્વવિરતિ ચારિત્ર સ્ત્રીને ન હોય તો નવમા ગુણસ્થાનકસુધી કેમ પહોંચી શકે, માટે સ્ત્રીને સર્વવિરતિપણું માનવુંજ જોડે. એ વિષે સારીરીતે વિચાર કરી જોજો.

વલી પૂર્વ પદ્ધત્માં કહ્યું કે, સ્ત્રીને ઁકાકી વિચરવાનો અધિકાર નથી; કેમ કે ઁકાકી વિચર્યાથી તેના શીલમાં વિગ્ન પદ્ધવાનો સંનવ થાય. અને જો પંચની સાથે વિચરે તો મમત્વનાવ થાય. એ ઉક્તિ પણ વિચારરહિત ઢે; કેમ કે ઁકાકી વિચરતાં પણ જાં મન શુદ્ધ હોય તો કાંડે પણ શીલનો ખંગ થતો નથી. સ્ત્રીઉંને વિષે તો એવું ધેર્ય હોયઢે કે તેને દેવો પણ મોલાયમાન કરી શકતા નથી. તેમ પંચનેવિષે વિચરતાં મમત્વ પણ સંનવે નહીં; કેમકે જો તેના મનમાં વીતરાગાવસ્થા હોય તો સંસારમાં જીવને જે સરાગપણું બંધનનો હેતુ ઢે. તે જો ઉપશમને પામ્યો તો પઢી તેને વન તથા ઘર બન્ને સરસાં ઢે. એ કાંડે જીવને બંધનના હેતુ થતા નથી. બંધ તે ઁક રાગાદિ લક્ષણ અશુદ્ધ ઉપયોગ ઢે. ડ્યાદિક વિચાર કરતાં તથા શ્રીવીતરાગની આઢ્ઞા જોતાં તો સ્ત્રીને મોહ થાયઢે. માટે એવા હવનો ત્યાગ કરવો ઉચિત ઢે. એવી રીતે સ્ત્રી સિદ્ધ જાણિયે.

(૯) જે પુરુષના લિંગવડે સિદ્ધસ્થાને પહોંચે ઢે તે પુરુષલિંગ સિદ્ધ. તે લિંગ પણ પૂર્વની પઢે ત્રણ પ્રકારનાં ઢે:—વેદ, શૃંગાર ને આકાર. તેમાં વેદ ત્યાગ કરવા યોગ્ય ઢે. કેમ કે, વેદ ઢતાં નિશ્ચેકરી મોહની પ્રાપ્તિ થાયજ નહી. શૃંગાર ઢતાં ક્વચિત્ મુક્તિ થાયઢે ને ક્વચિત્ નથી પણ થતી. તથાપિ શૃંગાર અપ્રધાનજ ઢે અને આકાર ઢતાં મોહ થાય ઢે માટે તે પુરુષ લિંગ સિદ્ધ કહિયે.

(૧૦) જે નપુંસક લિંગે સિદ્ધત્વ પામે ઢે તે નપુંસક સિદ્ધ; તે લિંગ પણ પૂર્વોક્ત રીતે ત્રણ પ્રકારનાં ઢે:—વેદ, શૃંગાર ને આકાર. તેમાં વેદ અને શૃંગાર બે ત્યાગ કરવાયોગ્ય ઢે; અને આકારનેવિષે મોહ થાયઢે માટે તે ગ્રહણ કરવા યોગ્ય ઢે. તે આકાર પણ ત્રણ પ્રકારનો ઢે:— ઁક ડંડિય ઢેડી, ઁટલે વૃષણાદિક ખંગ કરેલા, બીજા ડંડિય અવયવસહિત ઁટલે બાહ્યાવસ્થાનેવિષે કામાદિક કુ

चेष्टायें करी इंडियनुं मूलथकी बल गमावनीने नपुंसक थया होय ते. अने त्रीजा जे जन्मथीज नपुंसक थया होय ते. ए त्रणेने लोको नपुंसक कहेते. परंतु परमार्थ जोतां पहेला बे ने नपुंसकपणुं नथी. केमके, तेउनेविषे पुरुष वेदनो अजि लाष होयते; नोगने अर्थ स्त्रीनी इहा करे ते; परंतु पुरुषनी इहा करता नथी. पण गुं करे के तेउनां अवयव सावचेत होतां नथी. तेथी योनि नोग न थाय. एउ नपुंसक पणाने बीजी कुचेष्टायी पाम्या ते; माटे पुरुषवेद ते, नपुंसक वेद नथी. नपुंसक वेद तो जे जन्म जात होयते तेनेज कहिये. ते नपुंसकने पुरुष तथा स्त्री ए बन्नने नोगववानी अनिलाषा थायते; माटे तेज वास्तविक नपुंसक कहेवाय. अत्रवृद्ध आचार्य एम कहेते के, जे स्वजावे जन्मजात नपुंसक होय ते ने चारित्र आवे नही, त्यारे तेने मोक्ष पदनी प्राप्ति ते केम थाय ! माटे कृत्रिम नपुंसक लेवो. अने नवीन आचार्य एम कहेते के, जे कृत्रिम होय ते नपुंसक न कहेवाय. जेने नपुंसक वेद उदयागत होय तेनेज नपुंसक कहिये. कृत्रिमने तो पुरुष वेद उदयागत होयते, तेथी तेने तो पुरुषवेदज कहिये. एनुं विवेचन करी लेवुं. एवा नपुंसकलिंगे जे मोक्ष थया ते नपुंसक सिद्ध कहेवाय ते.

(११) जे रजोहरण तथा मुखवस्त्रिका प्रमुख ठतां कैवल्य पद पामे ते स्वलिंग सिद्धकहेवायते. (१२) जे तापसादिक प्रमुख बीजा चिन्हवान ठतां लोकांत स्थित थयाते ते अन्य लिंग सिद्ध जाणवा. (१३) जे नरत प्रकृति गृहस्थ वेष धारी ठतां लोकना मस्तकनेविषे स्थित थएला ते ते गृहि लिंगी सिद्ध जाणिये. (१४) जे एक समयनेविषे एकलोज सर्वोत्कृष्ट सुखना धामने पाम्यो होय ते एकाकी सिद्ध ते. (१५) अने जे एक समयनेविषे अनेक जीवो सिद्धत्व पाम्या होय ते अनेक सिद्ध कहेवाय ते. वली जे सिद्धावस्था पाम्या वझे बीजो कोई समय थई गयो न होय किंतु तेज समयते ते अनंतर सिद्ध कहिये; अने जेने सिद्धावस्था पाम्याने समयथी उपरांत काल थई गयो होय ते परंपर सिद्ध कहिये. इत्यादिक सिद्ध जीवोना जेद ते.

हवे बीजा संसारी जीवोविषे आम समजवुं:—ते संसारी जीव बे प्रकारनाते:—एक स्थावर बीजा त्रस. तेमां स्थावर पांच प्रकारना ते:—पृथ्वीकाय, अपकाय, तेउ काय वाउकाय ने वनस्पतिकाय. ए पांचेना वली सूक्ष्म अने बादर ए बेबे जेद ते. अ ने त्रस जीवो चार प्रकारना ते:—बेंडिय, तेंडिय, चउरिंडियने पंचेंडिय तेमां पंचेडिय चार प्रकारना ते:—देव, मनुष्य, नारक ने तिर्यच. ए बधा जीवोविषे सविस्तर जीववि

ચારાદિ પ્રકરણોમાંથી જાણીણેવું. એ જીવ અનંત છે; તેમાં ચેતન ગુણ છે. તથા નારકાદિ પર્યાય છે. જે ગુણવંત તથા પર્યાયવંત હોય તેને દ્વ્ય કહિયે. ગુણ પર્યાય દ્વ્ય મિતિ વચનાત્. એવી રીતે જીવ દ્વ્ય જાણવું.

અજીવ દ્વ્યવિષે વિચાર.

અજીવ દ્વ્ય પાંચ પ્રકારનું છે:— ધર્માસ્તિકાય, અધર્માસ્તિકાય, આકાશાસ્તિકાય, પુજ્જાસ્તિકાય ને કાલ. તેમાં જે ગતિપર્યાય ને નજનારા જીવ તથા પુજ્જાને સહાયકારી હોય તે ધર્માસ્તિકાય. જ્યાં જ્યાં ધર્મદ્વ્ય છે ત્યાં ત્યાં જીવ તથા પુજ્જાની ગતિ થાય છે. જેમ કે, અલોકનેવિષે એ દ્વ્ય નહીં હોવાથી ત્યાં તેઓની ગતિ થતી નથી. એ વિષે દૃષ્ટાંત:— જેમ મત્સ્યની ગતિને સહાયકારી જલ છે. એટલે જ્યાં જ્યાં જલ હોય ત્યાં ત્યાં મત્સ્યની ગતિ થઈ શકે છે; તે મત્સ્ય જ્યારે જલથી બાહ્યર સ્થળનેવિષે આવે ત્યારે તેની ગતિ થઈ શકતી નથી. કેમકે, ત્યાં જલ સહાયકારી નથી માટે. તેમ ધર્માસ્તિકાય, પણ જીવ તથા પુજ્જાની ગતિને સહાયકારી છે. એ ધર્મ દ્વ્ય યદ્યપિ એકજ છે. તથાપિ નયના જેવેકરી એના ત્રણ પ્રકાર છે:— સંગ્રહ નયેકરી, વ્યવહાર નયેકરી તથા રૂઝુસૂત્ર નયેકરી. તેમાં વ્યવહાર નયે કરી ધર્માસ્તિકાય દ્વ્ય અસંખ્યાત પ્રવેશાત્મક ધર્માસ્તિકાય એક છે. તેમ વ્યવહાર નયેકરી પોતાની બુદ્ધિ કરી પરિકલ્પિત તે ધર્માસ્તિકાયના બે નાગ, ત્રણ નાગ, ચાર નાગ इत्यादि ઘણાં વેશ છે. અને રૂઝુસૂત્ર નયે કરી અસંખ્યાત પ્રવેશના પ્રત્યેક પ્રવેશને ધર્માસ્તિકાય કહિયે, એટલે સ્વંધ, વેશ તથા પ્રવેશ એને ધર્માસ્તિકાય કહિયે. એનો ગતિ લક્ષણ ગુણ છે; અને અગુરુલઘુ લક્ષણ પર્યાય છે.

અધર્માસ્તિકાય તે સ્થિતિના પર્યાયને નજનારા જીવ અને પુજ્જાને સહાયકારી જાણવું. જ્યાં જ્યાં અધર્માસ્તિકાય હોય છે, ત્યાં ત્યાં જીવ તથા પુજ્જાની સ્થિતિ થઈ શકે છે. જેમ કે, અલોકનેવિષે એ દ્વ્ય નહીં હોવાને લીધે જીવ તથા પુજ્જાની સ્થિતિ થઈ શકતી નથી. એવિષે દૃષ્ટાંત:—સ્થિતિના પર્યાયને સેવન કરનારો જે પથિક, તેને ઠાયા સહકારી છે. એટલે આ સંસારમાં વેશાટન કરતાં માર્ગનેવિષે થકિત થઈ પીડાને પામેલો જે જીવ, તે જ્યાં વૃદ્ધની સારી ઠાયા હોય છે, તે સ્થળે વિશ્રામ કરીને સાતાને પામે છે. તેમ જ્યાં અધર્માસ્તિકાય દ્વ્ય છે, ત્યાં જીવો વિશ્રામને પામી રહ્યા છે. એ દ્વ્ય પણ પૂર્વોક્ત રીતે નયના જેવે ત્રણ પ્રકારનું છે:—તેમાં સંગ્રહ નયેકરી અસંખ્ય પ્રવેશ સ્વરૂપ એક સ્વંધ છે; વ્યવહાર નયના માટે એ દ્વ્યનો એકજ સ્વંધ ઠતાં તેના બુદ્ધિ પરિકલ્પિત દ્વિનાગ તથા ત્રિનાગ પ્રમુખ

ઘણા જેદ થાયઠે. અને રુઝુસૂત્ર નયે કરી એના જેટલા પ્રદેશ ઠે તે પ્રત્યેક અધર્મા સ્તિકાય કહેવાયઠે. એનો સ્થિતિ લક્ષણ ગુણ ઠે, અને અગુરુ લઘુ લક્ષણપર્યાય ઠે.

આકાશસ્તિકાય તે જીવાદિક પાંચ ડ્વ્યનું નાજન જાણવું કેમ કે, એ ડ્વ્ય નેવિષે પોતપોતાના સ્વરૂપે સકલ ડ્વ્યો વ્યાપી રહ્યાંઠે. તે વે પ્રકારનું ઠે:-એક લોકાકાશ ને બીજો અલોકાકાશ. તેમાં ચૌદ રાજ ઉદ્ધિત લોક કહેવાયઠે. તે અનિય ત પ્રમાણ પહોલો ઠે. પરંતુ ઘન કરિયે તો લાંબો તથા પહોલો દેશોન સમ રહ્યું પ્ર માણ સમાન થાયઠે. અને અલોક અનંતો ઠે. ને તે ગોલકાકાર ઠે. સમસ્ત પદા થીં લોકનેવિષે હોય ઠે, માટે અલોક શૂન્ય ઠે. એના પળ પૂર્વનીપઠે ત્રણ જેદ થા યઠે:- તેમાં સંગ્રહ નયે કરી અનંત પ્રદેશાત્મક લોકાલોક પ્રમાણ એક સ્વંધ ઠે; વ્યવહાર નયે કરી બુદ્ધિપરિકલ્પિત વે નાગ, ત્રણ નાગ તથા ચતુર્નાગાદિક અનેક પ્રદેશ ઠે; અને રુઝુસૂત્ર નયે કરી તે પ્રત્યેક પ્રદેશરૂપ જાણવું. એમ એના પળ સ્વંધ, દેશ તથા પ્રદેશ એ ત્રણ જેદ થયા. એનો અવકાશ લક્ષણ ગુણ ઠે; અગુરુલઘુ પર્યાય ઠે.

કાલ તે નવ જીર્ણોપાદક જાણવો. એ સકલ પુજ્જલોનેવિષે નવીનતા તથા જીર્ણતા હોયઠે તેનો સહકારી કારણ ઠે.

આશંકા:- નવીનતા તથા જીર્ણતા થવી એતો પુદગલનો સ્વનાવજ ઠે, તેમાં કાલનું શું કામ ઠે? પુદગલો પોતાની મેલેજ નવીન પર્યાયોને ધારણ કરેઠે, તેમ જ જીર્ણ પર્યાયોનું પણ નજે ઠે. કેમ કે, પુદગલ અને જીવ એ બન્ને પરિણામી ડ્વ્ય ઠે; એવું શ્રી નગવાને કહ્યું ઠે. જે પૂર્વાવસ્થાનો વિનાશ અને ઉત્તર અવ સ્થાનુ ઉત્પાદન તેને પરિણામ કહેઠે. એટલે પર્યાયનો ઉત્પાદ તથા વિનાશ થા યઠે; પરંતુ ડ્વ્યથી ઉત્પાદ તથા વિનાશ કહેવાય નહીં. એવી રીતે પુજ્જલનેવિષે પરિણામપણું હોવાથી સ્વયં ઉત્પાદ તથા વિનાશરૂપ નવીનતા તથા જીર્ણતા પ ર્યાયને પામી રહ્યા ઠે. કાંઈ ડ્વ્યનો સર્વથા નાશ તથા ઉત્પાદ થતો નથી ત્યારે કાલ ડ્વ્યની અધિક કલ્પના તે શાસારુ કરવી જોયે?

ઉત્તર:- યદ્યપિ નવીનતા તથા જીર્ણતા જે પુદગલના પર્યાય ઠે તે પુદગલને વિષેજ ઠે. તથાપિ ત્યાં નિમિત્ત કારણ કાલ ડ્વ્ય ઠે. કેમકે, નિયતે કરી હોય ઠે. પરંતુ અનિયત પણે કહીં હોતું નથી. જેમકે, ચંપક, અશોક તથા સહકાર પ્રમુખ વનસ્પતિનેવિષે કુસુમ સંપદા, કાલે થાય ઠે; મહા હિમકણ મિશ્રિત શી તલ પવન કાલે થાયઠે; મેઘવૃષ્ટિ, ઘનગર્જિત, તથા વિદ્યુત્ જાત્કારાદિક કાલેકરી થાય ઠે; તેમજ રુતુવિનાગ, બાલ કુમાર તથા યૌવનાવસ્થા, તથા પલિત ગમાદિ

ક પણ કાલે કરી થાયઢે. ડ્યાદિક વ્યવસ્થાનેવિષે કાલ સહકારી ઢે. અને જો કાલ નિમિત્ત કારણ ન હોય તો સર્વ વસ્તુ વ્યવસ્થા રહિત થઈ જાય. જેમકે, વસંત ઋતુ આઘ્યા વિનાજ ચંપક, અશોક તથા સહકાર પ્રમુખ વનસ્પતિનેવિષે ફલ ફૂલ આવે; ઋતુઢ આગલ પાઢલ થઈ જાય; બાહ્યાવસ્થાનેવિષે જરા થાય; જરાવ સ્થામાં બાહ્યાવસ્થા થાય; યૌવનાવસ્થા પ્રાપ્ત થયાવિના બાલિકાજ ગર્ભ ધારણ કરે; ડ્યાદિક અવ્યવસ્થા, કાલઙ્ગ્ય નહીં માન્યાથી થઈ જાય. ંટલે વધું વિપરીતજ થયાં કરે. પણ તેમ તો કાંઈજ થતું નથી; તેથી કાલ નિમિત્ત કારણઢે. કેમકે સર્વ પોતપોતાની કાલમર્યાદાંકરી થાયઢે. માટે પુદ્ગલજ્ઞાનેવિષે નવર્જાણતાનો આપાદક કાલ ઢે. તે કાલ ંક પ્રવેશી સમય લક્ષણ ઢે. તે સમય પણ જે વર્તમાન વર્તેઢે તે લેવો. કેમકે, અતીત સમયનો વિનાશ ઢે અને અનાગત સમયનો ઉત્પાદ થયો નથી. તે વર્તમાન સમય પણ અનંતો ઢે. જેટલા પુંજલ ઙ્ગ્યના પર્યાય ઢે તે પ્રત્યેકનેવિષે ંકેક વર્તમાન સમય ઢે. તેમાટે ંદ્યપિ ંક ઢે તથાપિ અનંતનેવિષે લાગેલો હોવાથી અનંતો કહેવાય ઢે.

આશંકા:— (અન્યતીર્થી) ંક ઢતાં અનંતની સાથે કેમ લાગેઢે ?

ઉત્તર:— જેમ તમે સત્તાને ંક માનતા ઢતાં તે અનેક ઙ્ગ્યપર્યાયનેવિષે રહેલ માનો ઢો! તેમ ં પણ માની લેવું. જેને તમે સત્તા કહોઢો તેને અમે વર્તમાન સમય કહિયે ઢેયે. માત્ર નામનો ફેર ઢે.

આશંકા:—સમયતો ંક ઢે અને પૂર્વાપર કોટી વિનિર્મુક્ત ઢે. ત્યારે આવલિકાવિ વ્યવહાર કેમ થશે? તેતો અસંખ્યાત સમય મલેઢે, ત્યારે ંક આવલિકા થાયઢે.

ઉત્તર:— અહીં બે નય ઢે:— ંક નિશ્ચય ને બીજો વ્યવહાર. નિશ્ચય તે પરમાર્થની સાથે મલેઢે અને વ્યવહાર તે લૌકિકવિષે હોયઢે. તેમાં નિશ્ચય નયે કરી તો ંક સમય લક્ષણકાલ ઢે; અને વ્યવહાર નયેકરી આવલિકાની કલ્પના ઢે. તે અસંખ્ય કલ્પનાંકરી કહિયે ઢેયે:— અસંખ્યાત સમય મલે ત્યારે ંક આવલિકા થાયઢે; તેવી ંક કોડી સડસઢ લાખ સિતોતેર હજાર વડોને શોલ આવલિકા થાય ત્યારે ંક મુદ્દર્ત થાય. ંથા સમયાવલી મું ં સર્વ વ્યવહારે કરીનેજ કહેવાયઢે. પરંતુ પરમાર્થ જોતાં તો સર્વ કલ્પના ઢે. ં સમય લક્ષણ કાલ પિ સતાલીશ લાખ ંજન પ્રમાણ સમય ક્ષેત્રનેવિષે ઢે; પણ બાહાર નથી. તે પરમાર્થ જાણીલેજો: જ્યાં આદિત્ય ગતિઢે, ત્યાંજ કાલ વ્યવહાર ઢે. ં અધિકાર વિવાહ પ્રક્રિા સૂત્રની વૃત્તિમાં શ્રીઅજયદેવસૂરિં કહ્યોઢે. ંત: “આદિત્ય ન

તે સ્તદ્વ્યંજકત્વાત્. કાલનું વ્યંજક આદિત્યગમન તે જ્ઞાપક છે. અને બાહારના હી પનેવિષે આદિત્યનું ગમન નથી; ત્યાં સ્થિર છે. આશંકા:— કાલ તો માત્ર મનુષ્ય ક્ષેત્રનેવિષેજ છે, તેથી બાહાર નથી એવું તમારા કહેવા કપરથી થયું. ત્યારે બાહારના હીપોનેવિષે તથા સ્વર્ગ નરકનેવિષે કાલની કેમ ગ્યવર પડે? ઉત્તર:— મનુષ્ય ક્ષેત્રની અપેક્ષા કરીનેજ ત્યાં કાલનો વ્યવહાર કહેવાય છે. અત્ર સમય તે હવ્ય જાણવું; હવ્ય પરાવર્તન લક્ષણ ગુણ જાણવો; અને અગુરુ લઘુ પર્યાય જાણવો.

વિષે દિગંબરી આમ માનેછે:— “લોકાકાશનેવિષે જેટલા આકાશ પ્રદેશ છે, તેનેવિષે એકેક કાલનો અણુ છે. એટલે અસંખ્યાત કાલના અણુ છે. એવું શ્રી ને મીચંડ સિદ્ધાંતિએ હવ્ય સંગ્રહમાં કહ્યું છે. યતઃ લોઆગાસ પાસે, શ્કેકે જે િયાહુ શ્કિક્કા; રચણાણં રાસીમિવ, કાલાણુ અમંચ દવાણિ. તેવા અસંખ્યાત કાલાણુનું સંમેલન થાય ત્યારે એક સમય કહેવાયછે. સમય તે પર્યાય છે. તે અણુ પણ સૂર્યમંડલત્રમિલક્ષણ નિમિત્ત કારણ પામીને એકઠામલેછે ત્યારે સમય નીપ જોછે. જેમ ચક્રત્રમિ નિમિત્ત કારણની જોગવાઈ પામીને મૃત્પિંડનો ઘડો નીપજે છે. તેવી રીતે અણુ જાણી લેવું”

એને શ્વેતાંબર દૂપણ દિયેછે:— એમ જો માનિયે તો ઠગો અસ્તિકાય થશે. કેમ કે, જેને સ્વંધ, દેશ તથા પ્રદેશ હોય તેને અસ્તિકાય કહેછે. અહીં સમય તે સ્વંધ દિનાગ કલ્પનારૂપ દેશ તથા કાલાણુ તે પ્રદેશ ઠરેછે. એમ માન્યાથી વિપરીતતા થશે. અને અસ્તિકાય તો પાંચજ છે. અને કાલને તો શ્વેતાંબર તથા દિગંબર કો હપણ અસ્તિકાય કહેતા નથી

પુદ્ગલ હવ્ય જે વસ્તુ પૂર્ણ તથા ગલન ધર્મેયુક્ત હોય તે જાણવું- એટલે કોઈ એક સ્વંધનેવિષે પુદ્ગલ પૂરાતા હોયછે, અને કોઈએક સ્વંધનેવિષે ગલન એટલે વીચ રાઈજતા હોયછે. એવું કાલાદિ કારણ પામીને થાયછે. એવો પુજ્જલોનો સ્વનાવજ હોયછે, તેના ચાર જેદ છે:—સ્વંધ, દેશ પ્રદેશ ને પરમાણુ. તેમાં પ્રથમ સ્વંધના અનંત પ્રકાર છે:— બે પ્રદેશ એકઠા થયાથી દ્વિપ્રદેશી સ્વંધ, ત્રણ પ્રદેશો મળ્યાથી ત્રિપ્રદેશી સ્વંધ, એમ યાવત્ સંખ્યાત પ્રદેશી, અસંખ્યાત પ્રદેશી તથા અનંત પ્રદેશી સ્વંધ જાણી લેવા તેમજ દેશ પણ દિનાગ તથા ત્રિનાગ લક્ષણ જાણી લેવો.

આશંકા:—સ્વંધમાં ગણા પરમાણુ આવી મલે છે માટે ત્યાં દેશ વ્યવહાર સંજવે છે; કેમ કે, તેના જેટલા દેશ કરિએ તેટલા થઈ શકેછે. જેમ કે, કોઈએક સ્વંધ અર્થે અર્ધ કરિયે તેને બે દેશ કહિયે; એમ ત્રણ વિનાગ કહ્યાથી ત્રણ દેશ થાય; તે

યાવત્ ચાર, પાંચ, સંખ્યાત, અસંખ્યાત તથા અનંત સુધી થઈ શકે છે, એવી રીતે જે વડો મોટો સ્વંધ હોય તેના અનુસારે દેશની કલ્પના થઈ શકે છે. પરંતુ માત્ર બે પ્રદેશીય સ્વંધ હોય તેને વિષે દેશવિજ્ઞાન કેમ થઈ શકે ? કેમ કે, તેમાં તો માત્ર બે પરમાણુત્રિજ મેલન હોય છે. તેને જ્યારે બે પ્રદેશોની કલ્પના થાય ત્યારે સ્વંધ પરિણામને વિષે દેશ તથા પ્રદેશ એ બંનેનો વ્યવહાર સિદ્ધ હોવાથી તેમાં દેશ કીયોને પ્રદેશ કીયો સમજવો ?

ઉત્તર.—દેશ અને પ્રદેશમાં કાંઈ સર્વથા જેદ નથી કેમ કે, સ્વંધને વિષે વિજ્ઞાન ત્રિજાગાદિક અવયવ છે, તેને દેશ કહે છે. તે દેશ પણ બે પ્રકારનો છે:—એક સાંશ છે, બીજો નિરાંશ છે. એટલે જે સાંશ છે તેને પણ દેશ કહિયે ને જે નિરાંશ છે તેને પણ દેશ કહિયે. તેમ નિરાંશને પ્રદેશ પણ કહે છે. પ્રકૃષ્ટ જે દેશ તેને પ્રદેશ કહિયે; એટલે જેમાં બીજો કોઈ અંશ મળે નહીં તેને પ્રદેશ કહેવો. એ માટે બે પ્રદેશીયા સ્વંધને વિષે દેશ પણ બે કહિયે; ને પ્રદેશ પણ બે કહિયે. એટલે જે બે પ્રદેશ છે તેને જ બે દેશ કહિયે. બે પ્રદેશી સ્વંધને વિષે સાંશ દેશ ન થાય; કિંતુ નિરાંશ દેશ જ થાય છે. તથા ત્રણ પ્રદેશી સ્વંધને વિષે એક બે પ્રદેશીય સ્વંધ તે દેશ થાય; બીજો એક પ્રદેશીયો થાય. પરમાણુ અર્ધો અર્ધ ન થાય. કેમ કે, શ્રીવીતરાગ દેવે પરમાણુને અઘેય તથા અજેય કહ્યો છે. માટે ત્યાં જે બે પ્રદેશીય દેશ કહ્યો તે સાંશ જાણવો; અને જે એક પ્રદેશીય દેશ તે નિરાંશ જાણવો. એમ સર્વ ઠામે સ્વંધને વિષે વિચારી જોઈને જોઈને સ્વંધના જે અવયવ છે તે દેશ કહ્યા ને તેજ પ્રદેશ કહિયે પ્રદેશ તે નિઃપ્રદેશીય અવયવ જાણવા અને સપ્રદેશી અવયવને દેશ કહે છે ને જ્યાં સપ્રદેશી અવયવનો સંજવ નહોય ત્યાં નિઃપ્રદેશીય અવયવને પણ દેશ જ કહે છે. તે બે પ્રદેશીયા સ્વંધને વિષે પ્રસિદ્ધ પણ જાણવો. તથા એક દેશ પ્રદેશ લક્ષણ વ્યવહાર તે જ્યારે સ્વંધરૂપે પરિણમ્યો હોય ત્યારે તેને પરમાણુ પૂંજ કહિયે. તથા જે સ્વંધ પણ પરિણામને પામ્યા નથી ને પ્રત્યેકે પ્રત્યેકે એકાંકી રહ્યા છે. તેને પરમાણુ કહિયે. અહીં પ્રસંગથી કાલની સ્થિતિ મર્યાદા લિખિયે ઠેયે:—એક પરમાણુ બીજા પરમાણુની સાથે ન મળીને સ્વંધનાવને ન પામ્યો હોય કિંતુ એકાંકી જ રહ્યો હોય, તેનો જઘન્યથી એક સમય કાલ ને ઉત્કૃષ્ટથી અસંખ્યાતો કાલ જાણવો. ત્યાર પછી વળી સ્વંધરૂપ પરિણામને પામે છે. એમ એક પરમાણુ આશ્રી સમજવું. પણ સર્વ પરમાણુ આશ્રીતો અનંતો કાલ જાણવો. એવું કોઈ સમયે પણ જણાશે નહીં, જે સમયે સર્વ પરમાણુઓ સ્વંધ પણ પરિણામને પામેલા હોય, જ્યારે જોઈ

શું ત્યારે લોકનેવિષે અનંતાનંત પરમાણુ તૂટા દીઠામાં આવેલે. અને જે એકાકી સ્વંધ રહેલે તેની સ્થિતિ જઘન્યથી એક સમય અને ઉત્કૃષ્ટથી અસંખ્યાત કાલની હોય છે. પુજ્જલસંયોગની સ્થિતિ ઉત્કૃષ્ટી અસંખ્યાત કાલથી અધિક હોય નહી. એ પણ એક કાલ આશ્રી જાણવું સર્વ કાલ આશ્રીતો સર્વ કાલનું અવસ્થાન જાણવું. કેમકે એવો કોઈ પણ કાલ હોતો નથી કે જે કાલે સર્વ લોક સ્વંધથી શૂન્ય હોય. એમ વિચારી લેવું. એકાલની સ્થિતિ કહી હવે કાલની મર્યાદા આમ છે:— પરમાણુ. એકાકી જાવનો ત્યાગ કરીને અન્ય પરમાણુ ઘણુક ત્રિઅણુકાદિ સાથે મલીને સ્વંધ જાવને પામ્યા છે, તે પાઠા પૂર્વના પરમાણુ જાવને પામે એટલે એકાકી આય તેમાં જઘન્યથી એક સમય અને ઉત્કૃષ્ટથી અસંખ્યાતો કાલ જાણવો.

આશંકા:— અનંત પ્રદેશીયા સ્વંધનેવિષે જે સંયુક્ત પરમાણુડ છે તે અસંખ્યાત કાલસુધી ઉત્કૃષ્ટપણે તે સ્વંધનેવિષે રહેલે. તે સ્વંધનો જ્યારે જંગ થાયલે ત્યારે તે માંથી લઘુ સ્વંધ નિષ્પન્ન થાયલે. તેમાં પણ તે પરમાણુડ અસંખ્યાત કાલસુધી રહેલે. એવી રીતે એક સ્વંધના અનંત સ્વંધ થઈ શકેલે. તે પ્રત્યેક સ્વંધમાં અસંખ્યાત કાલસુધી પરમાણુની સ્થિતિ હોવાથી અનુક્રમે અનંત કાલનો સંજવ થાયલે; ત્યાર પછી તે એકાકી પણાને પામેલે. એવી રીતે અનંત કાલનો અંતર પણ સંજવેલે. ત્યારે અસંખ્યાત કાલનોજ અંતર કેમ કહોલો? ઉત્તર:—અરે જાઈ, જો એટલા કાલસુધી પુજ્જલનો સંયોગ રહેતો હોય તો એમ સંજવે પણ પુજ્જલનો સંયોગ તો અસંખ્યાત કાલસુધીજ રહેલે. તદનંતર વિયોગ થઈ જાયલે.

આશંકા:— પરમાણુ સ્વંધની સાથે મલેલલે તે સ્વંધવિનાશ પામેતો અસંખ્યાત કાલ ઉપરાંત વિનાશ પામેલે એટલેજ એ સૂત્ર ચરિતાર્થ થયો. પણ તે વિવક્ષિત પરમાણુનું આશ્રયિનૂત સ્વંધનો વિયોગ થયે તે પરમાણુને સું. તે માટે એમકે, પરમાણુનો સ્વંધને વિષે અથવા અન્યપરમાણુની સાથે સંયોગ થયોલે તેનો પાઠો વિયોગ પણ અસંખ્યાતે કાલે થાયલે. ઉપરાંત રહે નહી.

આશંકા: એકાકી પરમાણુ પણે કરી કેવી રીતે વિયોગ કહોલો?

ઉત્તર:— સૂત્રના પ્રમાણે કરી કહિયે ટાં. એટલે શ્રી વ્યાખ્યાત પ્રજ્ઞાસિ પ્રમુખ સૂત્રનેવિષે કહેલું છે કે પરમાણુ વલી પરમાણુ પણે જજે તો પાઠો ઉત્કૃષ્ટ અસંખ્યાતે કાલે જજે તેમજ જે બે પરમાણુઆ મલીને સ્વંધ થયો ઠતાં તેનો વિધ્વંસ થયા પછી ફરી તે બન્નેનો સંયોગ જઘન્યથી એક સમય અને ઉત્કૃષ્ટથી અનંત કાલે થાયલે.

લોકનેવિષે અનંત પરમાણુડ છે; અનંત ઘણુક સ્વંધ છે; એમ ઝ્યણુક, ચતુર

ણુક, સંખ્યાતાણુક, અસંખ્યાતાણુક અને અનંતાણુક; એટલી જાતિના સ્વંધ છે તે સર્વ અનંત અનંત પ્રત્યેકે પ્રત્યેકે છે. તેની સાથે પ્રત્યેકે પ્રત્યેકે ઉત્કૃષ્ટ કાલ સ્થિતિયેં જો મિલે, તો તેનો વિયોગ થતાં પણ અનંત કાલ થાય ત્યારે પઢી ફરી ને વિસ્ત્રસા પરિણામે; તે પુઞ્જલ સંયોગ થાય; માટે અનંત કાલ કહ્યો છે.

હવે વલી પ્રસંગથી ક્ષેત્રસ્થિતિ લખિયે હૈયે.—પરમાણુ એક આકાશના પ્રદેશને રોકે છે. પણ બીજા પ્રદેશને રોકી શકે નહીં. એટલે જેવડો આકાશ પ્રદેશ છે તેવો પરમાણુ છે, પરંતુ આટલી વિશેષતા છે કે, આકાશનો પ્રદેશ અમૂર્તિક છે ને પરમાણુ મૂર્તિક છે, માટે બે પ્રદેશમાં પણ સમાવેશ થાય. ત્રણ પ્રદેશમાં પણ સમાવેશ થાય એમ યાવત્ સંખ્યાત તથા અસંખ્યાત પ્રદેશમાં પણ તેઓનો સમાવેશ થઈ શકે છે, તે સ્વંધ પણ અસંખ્યાત પ્રદેશી તથા અનંત પ્રદેશી જાણવા, બે પ્રદેશી સ્વંધ જઘન્યથી એક પ્રદેશમાં સમાઈ સકે; અને ઉત્કૃષ્ટથી બેજ પ્રદેશને રોકે છે, તેમજ ત્રિપ્રદેશી ઉત્કૃષ્ટથી ત્રણ પ્રદેશ રોકે છે, એ પ્રમાણે જે સ્વંધ જેટલા પ્રદેશનો હોય તે તેટલાજ આકાશના પ્રદેશને ઉત્કૃષ્ટથી રોકે છે, તથા જઘન્યથી સર્વ નેવિષે એકજ પ્રદેશ કહેવો, તથા અનંત પ્રદેશી સ્વંધ ઉત્કૃષ્ટ પણે અસંખ્યાત પ્રદેશને રોકી શકે છે પણ અનંતને રોકે નહીં કેમ કે, લોકાકાશના અનંત પ્રદેશ છેજ નહીં.

આશંકા:—એક આકાશ પ્રદેશમાં અનંત પ્રદેશીઆ સ્વંધનો સમાવેશ કેમ થાય.

ઉત્તર:—આકાશનેવિષે અવગાહ ગુણ છે, તેણેકરી જ્યાં એક પુઞ્જલ છે ત્યાંજ અનંત પુઞ્જલોનો સમાવેશ થઈ શકે છે જેમ એક પ્રદીપ પ્રજાનેવિષે અનેક પ્રદીપ પ્રજાનો સમાવેશ થઈ જાય છે. તથા જેમ એક પારદ કર્ષનેવિષે સુવર્ણ શત કર્ષ સમાઈ જાય છે એવો પુઞ્જલનો ધર્મ છે માટે એક આકાશના પ્રદેશમાં અનંતપરમાણુ, અનંત ઘણુક, અનંત ટ્ર્યણુક અનંત સંખ્યાતાણુક. અનંત અસંખ્યાતાણુક તથા અનંત અનંતાણુક સ્વંધ છે, તે પોતપોતાના સ્વજાવે કરી રહ્યા છે.

આશંકા:—સમગ્ર લોકનેવિષે એક સ્વંધની અવગાહના કેમ થાય ?

ઉત્તર:—સ્વંધ ડવ્યનો વિચિત્ર સ્વજાવ છે, કોઈ તો લોકનો સંખ્યાતમો જાગ અવગાહી રહે છે; કોઈ લોકનો અસંખ્યાતમો જાગ અવગાહીને રહે છે; અને કોઈક તો સમગ્ર લોકને અવગાહે છે, તે પણ વલી અસંખ્ય પ્રદેશીં તથા અનંત પ્રદેશીં સ્વંધ જાણવો, કેમકે સંખ્યાત પ્રદેશીં કોઈ અસંખ્યાત પ્રદેશને રોકી શકે નહીં એમ શ્રી પ્રજ્ઞાપના સૂત્રમાં કહ્યું છે, કોઈએક અનંત પ્રદેશીં સ્વંધ એક સમયમાં સકલ લોકને અવગાહી રહે છે; તે કેવલ સમુદાતની પઠે જાણી લેવું, તે આ પ્રમા

ણે:—કોઈએક અચિત્ત મહાસ્વંધ વિશ્રાંતિ પરિણામેકરી પહેલા સમયે અસંસ્કૃતા યોજન વિસ્તાર સહિત દંડ કરી બીજા સમયે કપાટ કરે; ત્રીજા સમયે થાણુ કરે; ચોથા સમયે પ્રતર પૂરણા કરે; તે કરીને સમસ્ત લોકમાં વ્યાપી રહે; પછી પાંચમા સમયે પ્રતર સંહરે, ઠગા સમયે યાનક નાજે; સાતમાં સમયે કપાટ નાજે; આઠમા સમયે દંડ સંહરીને સ્વંધ સ્વંધ થાય; એમાં ચોથો એક સમય કહ્યો, તે સકલ લોકને વિષે વ્યાપી રહેવાવિષે જાણવું, એનું વર્ણન શ્રીવિશેષાદ્યકમાં પણ વિશેષે કરેલું છે.

અંશકા:— (બૌદ્ધ મતાનુસારી) એક આકાશ પ્રદેશનેવિષે રહેલા એક પરમાણુને બીજા ઠ પ્રદેશની ફરસના હોય છે. જે સમયે પૂર્વ દિશાને ફરસે છે તેજસ્વરૂપે પશ્ચિમ દિશાને ફરસતો નથી. તેથી અપર સ્વરૂપે ફરસે છે એવું જણાય છે કે મકે, જો તેજ સ્વરૂપે ફરસે તો ષટ્ દિગ્સંબંધ સંજવે નહી. અને ષટ્ દિગ્સંબંધ તો લોક પ્રસિદ્ધ છે જેમ કે, આ પશ્ચિમ દિગ્સંબંધ, આ પૂર્વ દિગ્સંબંધ, તથા આ ઉત્તર દિગ્સંબંધ પ્રમુખ ઠ એ દિગ્સંબંધ નિન્ન નિન્ન કહેવા અન્યથા ષટ્ દિગ્ ફરસના કેમ કહેવાઈ શકાશે? અને પરમાણુ તો નિરંશ છે, માટે એક અંશનેવિષે ઠ સંબંધ નિન્નનિન્ન કેમ થાય? એ કારણ માટે પરમાણુને સાંશ કહેવું જોયે. ત્યારેજ નિન્નનિન્ન સ્વરૂપે ષટ્ દિશાઓની ફરસના ઘટમાન થશે.

ઉત્તર:— (જૈની) પરમાણુ તો નિરંશજ છે. સાંશ કહેવાયજ નહી. પરંતુ પુજા પરમાણુનેવિષે અચિંત્ય પરિણામ શક્તિ હોવાથી તેણેકરી નૈરંતર્યપણે ઠ દિશાની સાથે રહ્યો છે. અને ઠ દિશાઓની ફરસના કરે છે. પણ અંશેકરી ફરસના ન સમજવી. (વલી બૌદ્ધને કાંઈક વિશેષ પૂછે છે.) તમે કેમ જ્ઞાનના સંતાનનેવિષે એકજ ક્ષણને કારણ કાર્યનાવ સંબંધ માનો છો? પૂર્વ જ્ઞાન જનક જે ક્ષણ તે પણ નિરંશ છે તેમ ઠતાં તેમાં બે અંશની કલ્પના કરો છો, જે અંશે કરી કારણસંબંધ છે, તેજ અંશેકરી કાર્યસંબંધ નથી; અને જે અંશેકરી કાર્યસંબંધ છે તેજ અંશેકરી કારણ સંબંધ નથી. એ તમારી યુક્તિયે તમારાજ ગલામાં ફાસી આવે છે માટે એમ માનવું જોયે છે કે, ક્ષણતો નિરંશ છે પણ વસ્તુ વ્યાવર્ત્તનેકરી કાર્યકારણ નાવ સંબંધની કલ્પના થઈ શકે છે. એમ પરમાણુનેવિષે પણ વિચાર કરીએવો.

હવે વલી પ્રસંગથી ક્ષેત્રવગાહની સ્થિતિ લખીયે છે:—જે આકાશ પ્રદેશનેવિષે જે પુજાલક્ષ્ય રહ્યું છે તે એક પ્રદેશાવગાહ, સંસ્થ પ્રદેશાવગાહ, અથવા અસંસ્થ પ્રદેશાવગાહ જઘન્યથી એક સમયસુધી રહે; ને ત્યાર પછી એક પ્રદેશાવગાહ તે દ્વિપ્રદેશાવગાહ થાય છે, અને દ્વિપ્રદેશાવગાહ તે ત્રિપ્રદેશાવગાહ થાય છે તે ઉત્કૃષ્ટથી તો અ

સંસ્ખ્યાત કાલ પઠી થાય પરંતુ અનંત કાલસુધી એકાવગાઢપણે રહે નહીં; એવો એનો સ્વ જાવજ છે. હવે અવગાહનું અંતર લખિયે છે:-જે પરમાણુ એ કરીને જે આકાશનો પ્રવેશ અવગાહિત થયેલો હોય તેજ તેકાણે જયન્યથી એક સમય અને ઉત્કૃષ્ટથી અસંસ્ખ્યાત કાલસુધી રહે છે. ત્યાર પઠી વલી બીજા પ્રદેશની અવગાહના કરે છે. એમ ફરતો ફરતો ફરિ તેજ આકાશ પ્રદેશને વિષે ઉત્કૃષ્ટથી અસંસ્ખ્યાત કાલે આવી જાય છે. કેમકે, આકાશના અસંસ્ખ્યાત પ્રદેશ જ છે.

આશંકા:- મૂલ પ્રદેશનો ત્યાગ કરી બીજા અસંસ્ખ્યાત આકાશ પ્રદેશીય અનંતવાર ફરસીને પઠી પાઠો આવીને મૂલનો પ્રદેશ ફરસતાં અનંતકાલનું અંતર સંજવે છે. તેમ ઠતાં અસંસ્ખ્યાત કાલનું જ અંતર કહેવાનું કારણ શું?

ઉત્તર:- પુજ્જનનો એવો સ્વજાવજ હોય છે કે, તે અસંસ્ખ્યાત કાલસુધી ફરીને પાઠો તેજ આકાશ પ્રદેશની અવગાહના કરે છે.

હવે પુજ્જનના ગુણ કહિયે છે:- જેણે કરી વસ્તુ, અજંકત એટલે શોજાયમાન દીઠામાં આવે તેને વર્ણ કહે છે. તેના પાંચ પ્રકાર છે:-કૃષ્ણ, નીલ, શ્વેત, પીતલ, રક્ત. એ બધા પુજ્જનને વિષે હોય છે. અહીં કોઈક નૈયાયિક ઠઠો વિચિત્ર વર્ણ પણ માને છે. તે પાંચ વર્ણોના સંયોગથી ઊપજે છે તેને સર્વથા નિમ્નજ કહે છે, પણ તે નિમ્ન નથી.

ગંધ બે છે:- એક સુગંધ બીજો દુર્ગંધ. અત્ર કોઈ ત્રીજો વિચિત્ર ગંધ પણ માને છે. તે પણ સંયોગથી ઉત્પન્ન થાય છે. પરંતુ નિમ્ન નથી.

રસ પાંચ છે:- તિક્ત, કટુક, કષાય, આમ્લ તથા મધુર. કોઈક લવણને ઠઠો રસ કહે છે. પરંતુ તેનો મધુર રસને વિષે અંતરજાવ છે. તે આ પ્રમાણે:- સર્વ જોજન તૈયાર કયું ઠતાં તેમાં યદ્યપિ બીજા સર્વ દ્રવ્યોનું મેલન હોય છે તથાપિ જો એક લવણનું પ્રદેપણ કયું ન હોય તો તે જોજન મધુર લાગતું નથી. એટલા માટે લવણને પણ મધુરજ કહેવું.

સ્પર્શ આવે છે:- કર્કશ, મૃદુ, ગુરુ લઘુ, ઊષ્ણ, શીત, સ્નિગ્ધ ને રૂઢ. એ આવ ફરસ પુજ્જનને વિષે હોય છે. એમ સર્વ મલી વીશ ગુણ પુજ્જનના જાણવા. તે ઊંડાના પાંચ ગુણ એક પરમાણુને વિષે મલી આવે છે. તે આવી રીતે:- પાંચ વર્ણોમાંનો ગમે તે એક વર્ણ, પાંચ રસમાંનો ગમે તે એક રસ, બે ગંધમાંનો ગમે તે એક ગંધ, અને આવ ફરસમાંના ચાર ફરસ નથી હોતા, તે આ:- કર્કશ, મૃદુ, ગુરુ ને લઘુ એ ચાર સ્પર્શ સુક્ષ્મ પરમાણુને વિષે ન હોય અને શીત, ઊષ્ણ, સ્નિગ્ધ ને રૂઢ એ ચાર રસમાં પણ વિરોધી બે ગુણ એક પ્રદેશને વિષે ન હોય. જેમ કે, શીતનો વિરોધી ઊષ્ણ

ગુણ છે તથા સ્નિગ્ધનો વિરોધી રુદ્ધ ગુણ છે. તે માટે અવિરોધી બે ગુણ હોય શીત સ્નિગ્ધ અથવા શીત તથા રુદ્ધ અથવા ઉષ્ણ સ્નિગ્ધ અથવા ઉષ્ણ ને રુદ્ધ, એમ વિપરીત પણે પણ થઈ શકે છે. માટે પરમાણુ એક જ છે. તેમાં અવિરોધી બે ફરસ લેવા. એવી રીતે પાંચ ગુણ એક પરમાણુનેથી જાણવા. બે પ્રદેશીઆ સ્વંધનેવિષે ઉત્કૃષ્ટથી દશ ગુણ હોય છે. કેમકે તેમાં ત્રિજ્ઞ ત્રિજ્ઞ બે વર્ણ, બે રસ, બે ગંધ તથા ચાર અવિરોધી સ્પર્શી તે બે બે જુદા જુદા પ્રદેશનેવિષે હોય એ દશગુણ બે પરમાણુના જાણવા. એમ ત્રિપ્રદેશી સ્વંધનેવિષે ઉત્કૃષ્ટથી બાર ગુણ હોય છે, તે આ પ્રમાણે:—એક વર્ણને એક રસ એ બે ગુણ દ્વિપ્રદેશી સ્વંધના કરતાં એમાં અધિક હોય છે. કેમકે ત્રણ પ્રદેશ હોવાથી ગંધ તો પ્રાયે બેજ છે, અને ફરસ તો સૂક્ષ્મ પરિણામે ચારજ હોય છે. તથા ચાર પ્રદેશીઆ સ્વંધનેવિષે ઉત્કૃષ્ટથી ચૌદગુણ હોય છે. તેમાં ચાર વર્ણ ચાર રસ ને બાકીના સર્વ પૂર્વોક્ત રીતે જાણવા. પંચ પ્રદેશીઆ સ્વંધનેવિષે પાંચ વર્ણ, પાંચ રસ, બે ગંધ, તથા ચાર ફરસ એ શોભ ગુણ હોય છે. એમ સંખ્યાત પ્રદેશીઓ સ્વંધ, અસંખ્યાત પ્રદેશીઓ સ્વંધ તથા અનંત પ્રદેશીઓ સ્વંધ જેટલી વારસુધી સૂક્ષ્મ પરિણામ પણે પરિણામ્યો હોય છે ત્યાંસુધી તેઓનેવિષે ઉત્કૃષ્ટથી શોભ ગુણ હોય છે. અને જયન્યથી તો પૂર્વે જે પાંચ ગુણ પરમાણુનેવિષે કહેલા છે તેટલાજ અનંત પ્રદેશીયા સ્વંધનેવિષે પણ હોય છે.

હવે બાદર પરિણામ કહિયેઠે:—બાદર પરિણામનેવિષે જયન્ય તો સાત ગુણ હોય છે:—ગુરુ, કર્કશ, અથવા મૃદુ, લઘુ, એ બે સ્પર્શ અવિરોધી લેવા; અને પાંચ ગુણ મૂળ ગા લેવા અને ઉત્કૃષ્ટથી તો વીશ ગુણ હોય છે હવે એના પર્યાય કહિયે ઠે:—પર્યાય તે એક ગુણ કૃષ્ણ તેમ એક ગુણ નીલાદિક પણ જાણવા જેમ કે, એક પરમાણુમાં સર્વ જયન્ય પણે કૃષ્ણ વર્ણ હોય તો તે એક ગુણ કાલો કહિયે. પઠી વલી તેથી બમણી કાલાશ તે દ્વિગુણ કૃષ્ણ કહિયે એમ યાવત સંખ્યાત ગુણો, કાલો અસંખ્યાત ગુણો કાલો તથા અનંત ગુણો કૃષ્ણ વર્ણ હોય છે; એ પ્રમાણે સર્વ પર્યાયો જાણવા. એમ નીલ તથા પીતાદિકનેવિષે પણ એજ રીતે જાણી લેવું.

આશંકા:—ગુણ અને પર્યાયનેવિષે જેદ શું છે? જે ગુણ કહ્યા તેને પર્યાય કહોઠો.

ઉત્તર:—ગુણ તથા પર્યાયનેવિષે કાંઈક જેદ છે. “સહ જાવિનો ગુણાઃ ક્રમજા વિનઃ પર્યાયાઃ” જે સદૈવ સહવર્તી છે એટલે વર્ણ, ગંધ, રસ તથા સ્પર્શ, તે ગુણ જાણવા એ સામાન્યપણે મૂર્તિમંત દ્વ્યથી એક દેશ ત્રિજ્ઞ ન હોય માટે ગુણ કહેવાય છે, અને જે અનુક્રમે હોય તે સદા સહજાવી ન હોય તેને પર્યાય ક

હિયે જેમ કે, એક ગુણ કાલત્વાદિક તે દિગુણ કાલત્વાદિક અવસ્થાથકી નિવર્તે
હે, તથા દિગુણ કાલત્વાદિક ત્રિગુણ કાલત્વાદિક અવસ્થાથકી નિવર્તનને પામે
હે એમ પૂર્વ પૂર્વ પર્યાયનું નિવર્તન એટલે નાશ અને ઉત્તર ઉત્તર પર્યાયોનો આવિ
ર્નાવ એટલે ઉત્પત્તિ થાય છે તેને પર્યાય કહિયે એ પ્રમાણે એક ગુણ રસ તથા દિ
ગુણ રસાદિક; તેમજ એક ગુણ ગંધ તથા દિગુણ ગંધાદિક, વળી એક ગુણ કર્કશ
તથા દિગુણ કર્કશાદિક, અને સ્પર્શના પર્યાય પણ જાણી લેવા.

હવે પુજ્જલ સંસ્થાન કહેહે:—ગોલ સંસ્થાન તે માદકવત્, વર્તુલ સંસ્થાન તે વલ
યવત્, લંબ સંસ્થાન તે દંડવત્, અંશ સંસ્થાન તે શૃંગાટકવત્, ચતુરસ્ર સંસ્થાન તે
અયોધનવત્, જાણી લેવાં ॥ ઇતિ જીવાદિ ષડ્ ધ્વ્યસ્વરૂપ કથનં ॥

અથ ધ્વ્ય લક્ષણ કથ્યતે:—અનુષ્ટુપ્ વૃત્તમ્. પ્રણમ્ય પરમાત્માનં, કર્મક્લેશવિ
વર્જિતમ્ ॥ ધ્વ્યાણં લક્ષણં વદ્યે, જૈર્નેદમતદીપ્તિદં ॥ ૧ ॥

જે વસ્તુ કાલત્રયનેવિષે વર્તે છે તેને સત્ કહિયે ને તેજ ધ્વ્ય જાણવું.
તે સત્ શબ્દનું લક્ષણ આપું છે:— “ઉત્પાદવ્યયધૌવ્યયુક્તં હિ સત્” જે વસ્તુ
પર્યાયની અપેક્ષાએ કથંચિત્ત ઉપજે છે. વળી કથંચિત્ત જઘન્યથી સમયાંતરે
તથા ઉત્કૃષ્ટથી અસંખ્યાતા કાલ પઢી તે વસ્તુ પર્યાયની અપેક્ષાએ વિનાશને
પામે છે, અને તેજ વસ્તુ ધ્વ્યથી ક્યારે પણ ઉત્પન્ન ન થાય, તેમ વિનાશ પણ
પામે નહીં. કિંતુ સદા સર્વદા કાયમ હોય તેને સત્ કહેહે. તદુક્તં શ્રીમતિચંદ્રે
“ધૌવ્યોત્પાદવ્યયોપેતં, ધ્વ્યં કાલત્રયે સ્થિતમ્; ધ્વ્યતસ્તત્ર સત્ત્વં હિ, જન્મનાશો
ચ પર્યાયાત્.” તત્ર દૃષ્ટાંતઃ જેમ એક જીવ ધ્વ્યનેવિષે નારક પર્યાયનો વિનાશ
હોય, અને નર પર્યાયનો ઉત્પાદ હોય પણ જીવ ધ્વ્ય તેજ છે. તેનો મૂલથી ઉ
ત્પાદ તથા વિનાશ હોતો નથી. સદા સર્વદા સાશ્વત છે. તથા પુજ્જલ ધ્વ્યનેવિષે
મૃત્પિંડ, સ્થાસ, કોશ, કુશૂલ, શિવક, ઢત્ર, ઘટ તથા કપાલ પ્રમુખ પર્યાયોનો ઉત્પા
દ તથા વિનાશ થાય છે; તે કાલાદિકની જોગવાઈ પામીને થાય છે. તે આ પ્રમાણે:—
પ્રથમ પુજ્જલ પરમાણુ વિસ્ત્રસા પરિણામેકરી મૃદુઆકારે પરિણામને પામે છે, તેનો
કુંજકારના યોગથી મૃત્પિંડ થાય છે; ત્યાર પઢી જ્યારે ચક્રની ઉપર ચડે છે ત્યારે
તે ચક્રત્રિમિ નિમિત્ત કારણની યોગતાથી સ્થાસ પરિણામને પામે છે; પઢી હસ્ત પ્ર
ક્ષેપાદિક લક્ષણ તથા પુરુષ વ્યાપાર લક્ષણ નિમિત્ત કારણની યોગતાથી કોશ
પરિણામને નજે છે, પઢી તેજ કુશૂલ તથા શિવક પરિણામે થાય છે તે ઢત્રક જ્યારે
પૃથુ, બુધ્ન, કંબુ, તથા ગ્રીવક પરિણામને પામે છે ત્યારે ઘટ કહેવાય છે. તથા તે

વલી ઘટનોદન મુજરાયનિદ્યાત થકી કપાલ પરિણામને પામે છે, ત્યારે કપાલ માલા કહેવાય છે. એટલે પૂર્વ પૂર્વ પર્યાયોનો વિનાશ થતો જાય છે ને ઉત્તરોત્તર પ ર્યાયોનો ઉત્પાદ થતો જાય છે. પણ પુજા ઇવ્ય સદા સાશ્વતજ છે. જો તે સત્તા પુજાદિક ઇવ્યની ન માનિયે તો ઉત્પાદ તથા વિનાશ નિરર્થક થાય. જો વસ્તુ થી કાંઈ છેજ નહીં તો ઉત્પત્તિ શાની થાય? અને જેની ઉત્પત્તિ થતી નથી તેનો વિનાશ પણ થતો નથી, યથા ષડ્‌ઇવ્ય. જે વિનાશ થાય છે તેજ ઉત્પન્ન થાય છે; અને જેનો વિનાશ ન થાય તેની ઉત્પત્તિ પણ ન થાય. માટે ઉત્પાદ, વિના શ તથા સત્તા એ એકજ છે. તથોક્તં શ્રીમતિચંદૈ: “ઉત્પાદઃ કેવલો નાસ્તિ, વિના શોપિ ન કેવલઃ; કિંતુ સત્તાસમાક્રાંતો નાપિ સત્તા ચ તૌવિના, ૧ યદુત્પન્નં ચ તન્ન ઇં યન્નં ઇં તન્ન જન્મયુક્, યન્ન વસ્તુ નચોત્પન્નં, દૃષ્ટં નં કદાપિન. ૨ કાલાદિપંચ સામગ્રીં, પ્રાપ્ય ઇવ્યેષુ પર્યાયાઃ; ઉત્પદ્યંતે વિપદ્યંતે. જલકલ્લોલવક્ત્રલે. ૩ ”

આશંકા:--તમે જે પૂર્વ પૂર્વ પર્યાયનો વિનાશ માનો છો તેવિનાશનું અપર નામ અજાવ છે. માટે તે સર્વથા પ્રકારે જાવથી નિન્ન છે. કિંવા અનિન્ન છે જો સર્વથા જાવથી નિન્ન માનિયે તો અવસ્તુ સ્વજાવ થાય, અવસ્તુ સ્વજાવની સિદ્ધતા થયાથી કોઈ કાર્યની સિદ્ધિ થશે નહીં, તથોક્તં શ્રીમતિચંદૈ:--તુહ્નરૂપોહિ યો જાવઃ સકથં કાર્યસાધકઃ; અદારિં જવેદિશ્વં, સચેદિ ફલેગ્રહિઃ ૧ તથા જાવનેજ સર્વથા અજાવ કહેશે, તો જાવની પ્રતીતિનો લોપ થશે, અને તેમ થયાથી સર્વ જગત્ શૂન્ય ઠરશે. ત્યારે તમે અજાવ તે શાને કહો છો ?

ઉત્તર:--જાવથી કથંચિત્ નિન્ન અજાવ હોય છે, જે સર્વથા નિન્ન કહે વાય નહીં. અને સર્વથા અનિન્નપણ ન કહેવાય. તે કથંચિત્ નિન્ન કહિયે તે આવી રીતે છે:--સમસ્ત વસ્તુનેવિષે બે અંશ હોય છે:--એક સદંશ ને બીજા અસદંશ તેમાં પર્યાયની અપેક્ષાએ અતીત તથા અનાગત પર્યાયને અસદંશ કહે છે, ને વર્તમાન પર્યાયને સદંશ કહે છે. એ સદંશ જાવરૂપ કહેવાય છે. અને અસદંશ અજાવરૂપ કહેવાય છે. અજાવનું લક્ષણ ન્યાય શાસ્ત્રમાં આવી રીતે કહ્યું છે:--“ઇવ્યપર્યાયોજયાત્માજાવ ઇતિ” એટલે જે અજાવ તે પણ ઇવ્ય અને પર્યાયથી નિન્ન નથી. જે જાવ સ્વજાવ તે અજાવ છે. તેના ચાર પ્રકાર છે:--પ્રાગઅજાવ, પ્રધ્વંસાજાવ, અત્યંતાજાવ ને અન્યોન્યાજાવ. તેમાં પ્રથમ પ્રગજાવનું લક્ષણ આ પ્રમાણે:--યન્નિવૃત્તાવેવકાર્યસ્યઉત્પત્તિઃ સોસ્યપ્રાગજાવઃ જે પર્યાયનેવિષે વિનાશકરીને અવશ્ય અપરપર્યાયની ઉત્પત્તિ થાય છે તે ઉત્પદ્યમાન ઉત્તર પર્યાયથી પૂર્વે જે વિનાશી પર્યાય છે તેને પ્રાગજાવ કહેવો. અત્ર દૃષ્ટાંત:--

જેમ ક્ષીરના વિનાશથી દધિનો ઉત્પાદ થાય છે. માટે દૂધનેવિષે દહીનો પ્રાગજાવ કહેવાય. જેનો પૂર્વે અજાવ હોય તેને પ્રાગજાવ કહે છે. જ્યાંસુધી દધિરૂપ પર્યાય થયું નથી ત્યાંસુધી તેનો ક્ષીરનેવિષે પ્રાગજાવ છે. એમ મૃત્પિંમને ઘટનો તથા તંતુપુંજને પટનો પણ પ્રાગજાવ સંબંધ જાણી લેવો. હવે પ્રધ્વંસાજાવનું લક્ષણ આ પ્રમાણે:—યદુત્પત્તૌ કાર્યસ્યાવશ્યં વિપ્રતિપત્તિઃ સોશ્યપ્રધ્વંસા જાવઃ જે પર્યાય ઉત્પન્ન થયાથી જે પર્યાયોનો અવશ્ય કરી વિનાશ થાય છે, તે વિનાશી પૂર્વ પર્યાયથી ઉત્તર પર્યાયનેવિષે પ્રધ્વંસાજાવ કહે છે. અત્ર દૃષ્ટાંતઃ જેમ દૂધના વિનાશથી અવશ્યે કરી દધિજ હોય છે. તેથી દહીનેવિષે દૂધનો પ્રધ્વંસાજાવ કહેવાય. તેમ મૃત્પિંમના વિનાશથી અવશ્યે કરી ઘટ; તથા તંતુપુંજના વિનાશથી અવશ્યે કરી પટની ઉત્પત્તિ હોય છે; તો તે ઘટને તથા પટને પ્રધ્વંસાજાવ કહે છે. એટલે જે પૂર્વપૂર્વ પર્યાય હોય તેનેવિષે પ્રાગજાવ કહે છે, ને ઉત્તર ઉત્તર પર્યાય હોય તેનેવિષે પ્રધ્વંસાજાવ કહે છે. એમ વલી દધિથી તક્રનો ઉત્પાદ હોવાથી દધિને પ્રાગજાવ કહેવાય; અને તક્રને પ્રધ્વંસાજાવ કહેવાય. એટલે પૂર્વ ક્ષીરરૂપ પર્યાયની અપેક્ષાકરી દધિને પ્રધ્વંસાજાવ કહે છે અને ઉત્તર તક્રરૂપ પર્યાયની અપેક્ષાકરી દધિને પ્રાગજાવ કહે છે.

આશંકા:— એક વસ્તુનેવિષે બે ધર્મ કેમ સંજવે?

ઉત્તર:— વસ્તુ, અનંત ધર્માત્મક હોય છે. જેમ કે, એક પુરુષનેવિષે જ્ઞાતૃ, જર્તૃ પુત્ર, પૌત્ર, તથા દૌહિત્ર પ્રમુખ ઘણા ધર્મો હોય છે. એટલે પુત્રની અપેક્ષાએ પિતા કહેવાય છે; નાઈની અપેક્ષાએ જ્ઞાતા કહેવાય છે; સ્ત્રીની અપેક્ષાએ જર્તા કહેવાય છે; માતાની અપેક્ષાએ પુત્ર કહેવાય છે; પુત્રના પુત્રની અપેક્ષાએ પૌત્ર કહેવાય છે અને પુત્રીના પુત્રની અપેક્ષાએ કરી દૌહિત્ર કહેવાય છે; પરંતુ પુરુષ એકજ હોય છે તેમ અત્ર પણ જાણવું. હવે અન્યોઽન્યાજાવનું લક્ષણ આ પ્રમાણે:—સ્વરૂપાંતરાન્યરૂપ વ્યાવૃત્તિરિતરેતરાજાવઃ । તત્ર દૃષ્ટાંતઃ— જેમ ગાય ને અશ્વ એ બે પદાર્થો છે; તે માં ગાયના સ્વરૂપની નાસ્તિ અશ્વનેવિષે છે. ને અશ્વના સ્વરૂપની નાસ્તિ ગાય નેવિષે છે. એમ અન્યોન્ય એટલે પરસ્પરનેવિષે એકેકનો જે અજાવ છે તે અન્યોઽન્યાજાવ જાણવો. એનાં ચાર નામ છે:—અન્યોઽન્યાજાવ, ઇતરેતરાજાવ; પરસ્પરાજાવ તથા અન્યાપોહ જાવ. હવે અત્યંતાજાવનું લક્ષણ આ પ્રમાણે:—કાલત્રયાપે ક્ષણીયતાવાત્મ્યપરિણામનિવૃત્તિરત્યંતાજાવઃ એટલે વસ્તુનેવિષે તાદાત્મિકપણે જે પરિણામનો ત્રણ કાલનેવિષે અજાવ, તેને અત્યંતાજાવ કહિયે. તત્ર દૃષ્ટાંતઃ— જેમ એક ચેતન આત્મતત્ત્વ છે તે ક્યારે પણ અચેતન થયો નથી; થતો નથી

ને થશે પણ નહીં એમજ જડ ધર્મવાળા પુજાનેવિષે ક્યારે પણ વસ્તુત્વે ચેતનપણું સંજવે નહીં, એટલે તાદાત્મ્ય જાવ થાય નહીં; સંયોગી જાવે તો એ પુજા અનંતિવાર ચેતન થયા છે; થાય છે, ને થશે; માટે ચેતન વસ્તુનેવિષે તાદાત્મિક જાવે અચેતનવસ્તુનો અત્યંતજાવ છે. તથા અચેતનવસ્તુનેવિષે તાદાત્મિકજાવે ચેતનવસ્તુનો અત્યંતજાવ છે.

આશંકા:—ઘટ તથા પટનેવિષે અત્યંતજાવ માનવામાં શું હરકત છે? કેમકે, ઘટ તે પટાત્મા નથી ને પટ તે ઘટાત્મા નથી.

ઉત્તર:—એ તારું કહેવું યદ્યપિ સત્ય છે. તથાપિ એવું ત્રણે કાલનેવિષે સંજવે નહીં. કેમકે ઘટાકારે પરિણામને પામેલા જે પુજા ડ્વ્ય તે કોઈ સમયે પટાકાર પરિણામને પામે છે, અને પટ પુજાનો ઘટાકારે પરિણમે છે, માટે તેનેવિષે અત્યંતજાવ કહેવાય નહીં. કિંતુ અન્યોડ્વ્યાજાવ કહિયે. એના સંગ્રહના શ્લોક કહે છે:—ક્ષીરે દધ્યાદિ યત્રાસ્તિ પ્રાગજાવ: સચ્ચતે; નાસ્તિતા પયસોદધિ પ્રધ્વંસા જાવજરૂણં. ૧ ગવિ યોશ્વાદ્યજાવશ્ચ, સોન્યોન્યાજાવ ઉચ્ચતે, શશંગાદિરૂપેણાત્યંતા જાવસ્તુ જાણતે. ૨ નચાવસ્તુત એવસ્યુર્નેદાસ્તે નાસ્ય વસ્તુનિ ॥ ઇતિ જૈનમતેજાવો, જાવિ નોવસ્તુરૂપક: ૩ એટલે શ્રીજૈનમતનેવિષે જાવ સ્વજાવ અજાવ કહ્યો અને નૈયાયિક, વૈશેષિક તથા મીમાંસકાદિક દર્શનનેવિષે અજાવ તે જાવથી નિન્ન પદાર્થ માને છે; તે મિથ્યાવાદિ જાણવા. ચાર્વાક મતી તો અજાવ પદાર્થને માનતાજ નથી; તેઓને પણ અનિષ્ટની પ્રાપ્તિ છે. તથોક્ત અકલંકાચાર્ય:—કાર્યડ્વ્યમનાદિ સ્યાત્, પ્રાગજાવસ્ય નિન્દ્વે ॥ પ્રધ્વંસસ્યેચ કાર્યસ્ય, પ્રોચ્યતે નિત્યતાં વ્રજેત્ ॥ ૧ ॥ એક રૂપં જવેદિશ્ચ, મન્યાપોહ્યતિક્રમે ॥ જવેદાનિ: સ્વધર્મસ્યાડ ત્યંતાજાવપ્રલાપને ॥ ૨ ॥ એનો અર્થ શ્રી સમંતજડ સ્વામીએ અષ્ટ સહસ્રી ટીકામાં આવી રીતે કહ્યો છે:—તે માટે અહો ચાર્વાક, જો તું પ્રાગજાવ માનશે નહીં, તો કાર્ય ડ્વ્યની અનાદિ થશે અને ઘટ પટાદિક જે કાર્ય ડ્વ્ય છે, તેની આદિ તો બાલ ગોપાલ સર્વને વિદિત છે, ૧ જો પ્રધ્વંસા જાવ નહીં માનશે; તો કાર્ય ડ્વ્યનો વિનાશ સંજવશે નહીં. સર્વ ડ્વ્ય નિત્ય ઠરશે ને કાર્ય ડ્વ્યનો વિનાશ તો સકલ લોકમાં પ્રસિદ્ધ છે, ૨ જો અન્યાપોહ નહીં માનશે તો સમસ્ત વસ્તુઊંડું એક રૂપ ઠરશે, અને વસ્તુ તો સર્વ નિન્ન નિન્ન સ્વજાવેજ દીઠામાં આવે છે, ૩ જો અત્યંતજાવ નહીં માનશે તો કોઈ સ્વધર્મ સિદ્ધ થશે નહીં, ચેતન જે આત્મા તે કોઈ સમય અચેતન થઈ જશે ને જે જડાત્મક પુજા તે કોઈ સમય સર્વથા ચેતનાત્મક થઈ જવાનો સંજવ થશે તે એમ તો કોઈ કાણે ધાયજ નહીં. ૪ માટે સર્વત્રૈવ અજાવ માનવો. તે પણ વલી અજાવ સ્વજાવ માનવો;

પણ જે તુલ્યસ્વનાવ માનવું તે પણ અનિષ્ટ છે. શ્રી ચિંતામણિ શાસ્ત્રનેવિષે પૂર્વ પ ક્ષીએ કહ્યું છે કે, દૃષ્ટસ્તાવદયં ઘટોનચ પતનૂ દૃષ્ટ સ્તથા મુજરો દૃષ્ટા કર્પરસંહ તિઃ પરમિતો નાવોન દૃષ્ટોપરઃ સ્વાધીના કલશસ્ય કેવલમિયં દૃષ્ટા કપાલાવલી તે નાનાવ ઇતિ શ્રુતિઃ ક્વ નિહિતા કિંચાત્ર તત્કારણમ્ ” અહો નૈયાયકો, પ્રથમ નૂત લનેવિષે જે ઘટ દીઠો, તે ઝપર મોગર પાત દીઠો, ત્યાર પછી સ્વાપરાં દિઠાં, પણ ઇટલાથી બીજો અનાવ કોઈ દીઠો ન કહેવાય, તેમ ઠતાં તું કહિશ કે, મેં ઘટને વિષે અનાવ દીઠો તે ખૂટો છે. તેની તો કપાલાવલી દીઠી કહેવાય; પણ અનાવ દીઠો કહેવાય નહીં માટે અનાવ એવી સ્તુતિ તે કરી રહેલો ! તે માનવાનું શું કારણ છે માટે કપાલાવલીનેજ અનાવ કહિયે કે જેથી સકલ વાત સુધરે ॥ ઇતિ ઇચ્છાલક્ષણ

હવે નય સ્વરૂપ કહેલો. તેમાં નૈગમ નય અંશગ્રાહી છે. એ વસ્તુના અંશને સંપૂર્ણ વસ્તુજ માનેલો. જેમકે, સૂક્ષ્મ નિગોદિયા જીવમાં અક્ષરના અનંતમા નાગ જેટલું જ્ઞાન, ઠતાં તેને સિદ્ધ સમાન માને છે ! અને તેરમાં તથા ચાંદમાં ગુણસ્થાનને વિષે વર્તતા સિદ્ધ મનુષ્યોને કર્મનો એક અંશ ઠતાં સંસારી કહેલો.

સંગ્રહ નયવડે સત્તાનું ગ્રહણ થાયલો. સર્વ જીવ સરસા છે. સત્તા ગુણ ઘટે નહીં.

વ્યવહારનયે કરી જીવ અને પુદ્ગલના જેદ કહેવાયલો:—જેમકે, જીવના બે જેદ:— સિદ્ધને સંસારી તેમાં સંસારીના બેજેદ:— અયોગી ને સયોગી સયોગીના બે જેદ:— ઠદ્વસ્થને કેવલો ઠદ્વસ્થના બે જેદ:— ક્ષીણમોહને ઉપશાંત મોહ, ઉપશાંત મોહના બે જેદ:— અકષાઈ અને સકષાઈ સકષાઈના બે જેદ:— સૂક્ષ્મસકષાઈ ને બાદર સકષાઈ બાદર સકષાઈના બે જેદ:— અનિવૃત્તિ બાદર ને નિવૃત્તિ બાદર. નિવૃત્તિ બાદરના બે જેદ:— શ્રેણી પ્રતિપન્ન ને શ્રેણી અપ્રતિપન્ન. શ્રેણી અપ્રતિપન્નના બે જેદ:— અપ્રમત્ત ને પ્રમત્ત. પ્રમત્તના બે જેદ:— સર્વ વિરતિ ને દેશવિરતિ, દેશવિરતિના બે જેદ:— વિરતિ ને અવિરતિ. અવિરતિના બે જેદ:— સમ્યક્ત્વીને મિથ્યાત્વી. મિથ્યાત્વીના બે જેદ જવ્યને અજવ્ય. જવ્યના બે જેદ:— ગ્રંથિ જેદીને અગ્રંથિ અજેદી. ગ્રંથી જેદીના બે જેદ:— પરિત્ત સંસારીને અપરિત્ત સંસારી. એમ પુદ્ગલના પણ બે જેદ થાય છે તે આ પ્રમાણે:— અણુ ને સ્કંધ તેમાં સ્કંધના બે જેદ:— સૂક્ષ્મ સ્કંધ ને બાદર સ્કંધ. એ બન્નેના વલી બે જેદ છે:— સચિત્ત સ્વંધ ને અચિત્ત સ્વંધ. એ બન્નેના પણ બે જેદ છે:— જીવગૃહીત ને અજીવગૃહીત. એવી રીતે અનેક જેદોનું વિવેચન કરી લેવું.

જે વડે વર્તમાન કાલે વર્તમાન નાવનું ગ્રહણ થાય તે રુદ્ધસૂત્ર નય જાણવું. જેમ કે, સાધુપણે વર્તે તે સાધુ કહેવાયલો; અને જે સાધુ ઠતાં પણ ગ્રહીપણે વ

જ્ઞાતો હોય તેને ગૃહી કહેહે. જે અક્ષરરૂપ નામ મુખે કહે તે શબ્દ નય જાણવો. જે ગુણનો ઉપમાને ગ્રહણ કરે નહી, પણ ગુણ સહિત અર્થાંતરની ગ્રહણ થતી વસ્તુને વસ્તુ પણ કહેવી તે સમજિરૂઢ નય કહેવાયહે. જેમ કે, કેવલ જ્ઞાનાદિ ગુણ પ્રાપ્ત થયાથી સિદ્ધ કહેવો, અને જે ગુણપર્યાય સહિત સંપૂર્ણ અવસ્થા પ્રાપ્ત વસ્તુને વસ્તુ કહેવી. જેમ સિદ્ધ સ્થાનિક પ્રાપ્ત જીવને સિદ્ધ કહેવો તે એવંચૂતનય જાણવો. એમ ષડ્‌ઇવ્યને સાતેનય પોતાના ઉપયોગથી લગામવા.

હવે ચાર નિદ્દેષા કહેહે:—વસ્તુના નામ માત્રનો અંગીકાર તે નામનિદ્દેષો. એટલે નિર્ગુણ તથા ગુણસહિત વસ્તુની વિચારણા ન કરવી. અને જેવસ્તુને આકાર પણ અંગીકાર કરવી તે સ્થાપના નિદ્દેષો; ઉપયોગવિના વસ્તુનું સંપૂર્ણ ગ્રહણ કરવું તે ઇવ્યનિદ્દેષો અને ગુણ સહિત વસ્તુ પ્રમાણ કરવી નિર્ગુણ વસ્તુનું ગ્રહણ કરવું નહી તે જાવ નિદ્દેષો ઇત્યાદિક પ્રકારે સમસ્ત નય જંગ. પ્રમાણ નિદ્દેષ પરદેષ સહિત, શુદ્ધ ચેતન પરમાનંદમયી, મહાનંદી, જ્ઞાન જ્ઞાયક, સકલ કર્મોપાધિ રહિત લોકાલોક વેત્તા, સ્વજ્ઞાનાદિ ગુણ સમૂહ કર્તા, અનંત અવિગમ અદ્વય અવ્યય, ધ્રુવ, મહારસી, સર્વ દર્શી, ગુણવાન, મોહકારણ, મોહ મહાજ્ઞાન જ્ઞાયક, ધ્યાન ધ્યાતા ધ્યેય, એક એકત્વ જ્ઞાનગમ્ય. સ્વરૂપબુદ્ધિને અગોચર છે; એવો માહરો પરમાત્મા મુખને ધ્યેય, ઉપાદેય, મોહનો બીજ છે; બીજો જે સર્વપર વસ્તુનો સંયોગ છે, તે માહરાથી ન્યારો દેય રૂપ સંસ્કાર છે; સંબંધ છે. પણ માહરો નથી એવીરીતે મોહાર્થી સમ્યક્ત્વીજીવે ધ્યાવવું.

હવે મોહ પ્રાપ્તિનું ક્રમ લખે છે:—સકલ કર્મ ક્ષય લક્ષણ મોહ છે. તે મોહને અર્થે ચાર અઘાતી કર્મ સ્વપાવવાં. તે ચાર અઘાતી કર્મ શાથી સ્વપાવવા ? કેવલ જ્ઞાનાદિ ચાર ગુણોથી સ્વપાવવાં. તે કેવલ જ્ઞાનાદિ ગુણ શાથી ઉપજે છે ? ધન ઘાતી કર્મ સ્વપાવવાથી ઉપજે છે. તે ઘાતી કર્મ શાથી સ્વપાવવાં ? યથાશ્વ્યાત ચારિત્રથી સ્વપાવવાં, યથાશ્વ્યાત ચારિત્ર શાથી થાય ? લોન મોહનીયના ક્ષયથી થાય લોનમોહનીય શાથી સ્વપાય ? સૂક્ષ્મસંપરાયચારિત્રથી. સૂક્ષ્મસંપરાય ચારિત્રનું કારણ કોણ છે ? ત્રણ સંજ્વલનનનો ક્ષય. ત્રણ સંજ્વલના સ્વપાવવાનું કારણ કોણ છે ? અપૂર્વ કરણ પરિણામ. અપૂર્વ કરણ પરિણામનું કારણ કોણ ? દર્શન મોહનીય નો ક્ષય, એમ દર્શન મોહનીય સ્વપાવવાનું કારણ સર્વ વિરતિ છે સર્વ વિરતિનું કારણ પ્રત્યાશ્વ્યાનીય ચાર કષાયોનું સ્વપવું છે; પ્રત્યાશ્વ્યાન સ્વપવાનું કારણ દેશ વિરતિ છે; દેશવિરતિનું કારણ અપ્રત્યાશ્વ્યાનીય ચાર કષાયનું સ્વપવું છે; અપ્રત્યાશ્વ્યાનીય ક્ષય થવાનું કારણ સમ્યક્ત્વ છે; સમ્યક્ત્વની કારણોત્પત્તિ સાત પ્રકૃતિઝંના ક્ષયથી

થાયઠે, અથવા ક્ષયોપશમથી થાયઠે સાત પ્રકૃતિઝના ક્ષયાદિકનું કારણ અપૂર્વ કરણ ઠે; અપૂર્વ કરણનું કારણ મુદ્‌ર્ત્તસ્થિતિ ક્ષય ઠે; મુદ્‌ર્ત્તસ્થિતિ ક્ષયનું કારણ યથા પ્રવૃત્તિ કરણ ઠે; યથા પ્રવૃત્તિ કરણનું કારણ સાત કર્મસ્થિતિ ઘાત ઠે; સાત કર્મસ્થિતિ ઘાતનું કારણ મંદ કષાયતા ઠે; મંદ કષાયતાનું કારણ આત્મવીર્ય ગુણના પર્યાય ગર્જિત વિશુદ્ધતા નામે પર્યાય ઠે, એવા અનુક્રમે કર્મ ક્ષયથી ગુણ પ્રકાશને ગુણ પ્રકાશથી કર્મ ક્ષય ઠે, તે કારણ માટે જ્ઞાતા પ્રાણીયે ગુણ પ્રકાશનો ઉદયમ કરવો જોઈયે તે ઉદયમ શ્રુતજ્ઞાનથી થાય ઠે, દેયોપાદેયની પરિહાને શ્રુતજ્ઞાન કહેઠે. તે શ્રુતજ્ઞાનના બે જેદ ઠે:-- એક શુદ્ધ શ્રુતજ્ઞાન ને બીજું અશુદ્ધ શ્રુતજ્ઞાન. તેમાં શુદ્ધ શ્રુતજ્ઞાનના બે જેદ ઠે:--સ્વરૂપ શ્રુતજ્ઞાન ને પરરૂપ શ્રુતજ્ઞાન. વળી અશુદ્ધ શ્રુતજ્ઞાનના પણ બે જેદ ઠે:-- શુદ્ધ અને અશુદ્ધ એવીરીતે જીવાઽજીવાદિ ષટ્પદાર્થો સદાકાલ શાશ્વતા પોતપોતાના ગુણપર્યાયેકરી વર્તેઠે. ઇતિ મોક્ષપ્રાપ્તિસ્વરૂપં

અથ આત્મપ્રાપ્તિ વિધિ ત્રિસ્વયતે:--જે કારણ માટે આત્મસ્વરૂપ પ્રાપ્તિવિના કદા કાલે પણ મોક્ષ પ્રાપ્તિ થતી નથી. જેમ કોઈ પુરુષ નગર નામ સ્વરૂપ જાણતો હોય તો અન્યને પૂછીને તે નગર પ્રત્યે પહોંચે ઠે. તેમ આ જીવને મુકાવનાર સમ્યક્ જ્ઞાન ઠે. ઉક્તેચ:-- “વિરયા સાવજ્ઞાત, કસાય હીણા મહવ્ય ધરાવિ; સમ્મદિઠી વિહીણા, કયાવિ મુક્તં ન પાવંતિ.” સર્વ સાવચથી વિરમ્યા હોય, કષાય ક્રોધાદિક રહિત હોય, પંચ મહાવ્રતરૂપ બાહ્ય ચારિત્રેકરી સહિત હોય, તો પણ સમ્યક્દૃષ્ટિ રહિત થકા કદા કાલે પણ મોક્ષ પામે નહીં. ગાથા:--“નય જંગ પમાણે હિં, જો અપ્પા સાય વાય જાવેણ; જાણ્ મોક્ક સરૂવં, સમ્મદિઠીય સો ણેઉ” તે જીવ સમ્યક્દૃષ્ટિ જાણવો કે જે, પોતાનો આત્મા મોક્ષસ્વરૂપ મોક્ષમયી પરમાનંદમયી અચલ અવિનાશી અનંત અનાદિ અબંધ સ્યાદાદ જાવે, જાણે માને સદેહે અનુજવે, તે સમ્યક્દૃષ્ટિ કહિયે. તે સાત નયેકરી જાણે. તેના મૂલ બે સ્વ જાવ ઠે:-- એક ડ્વ્ય સ્વજાવ ને બીજો પર્યાય સ્વજાવ. તેમાં ડ્વ્ય સ્વજાવ કોને કહિયે? જે ગુણ અને પર્યાયનો આશ્રય હોય તેને ડ્વ્ય કહિયે. તે ડ્વ્ય બે પ્રકારનું ઠે:--એક સાધારણ ને બીજું અસાધારણ. તેમાં અસ્તિત્વં, વસ્તુત્વં, ડ્વ્યત્વં પ્રમેયત્વં, તથા અગુરુલઘુત્વં એ સામાન્ય એટલે સાધારણ ગુણ ઠે; અને બીજા અસાધારણ ગુણ તે ધર્માસ્તિકાયને ગતિ ચાલણ ગુણ, અધર્માસ્તિકાયને સ્થિતિ ગુણ, આકાશાસ્તિકાયને અવગાહગુણ, કાલમાં પરાવર્તનના ગુણ, પુરુષ ડ્વ્યનેવિષે વર્ણ, ગંધ, રસ ને સ્પર્શ ગુણ; જીવ ડ્વ્યનો ચેતના લક્ષણ જ્ઞાન ગુણ, દર્શનગુણ ચારિત્રગુણ ને

સાધારણ ગુણ. તથા સાધારણ -

જાવ પર્યાય તે અગુરુલઘુ વિકારરૂપ છે તેના ષટ્ગુણાં વૃદ્ધિ હાણમય વાર
ધારે પર્યાય ઠાણ ઇચ્છને સમાન છે. અને બીજો જેદ જે વિજાવ પર્યાય તે
વ્યને તથા જીવ ઇચ્છનેજ છે. તથા શુદ્ધ ઇચ્છાર્થિક નયે કરી. આપણો
સિદ્ધ સમાન અષ્ટ ગુણધારી છે. પર્યાયનયે સ્વજાવપર્યાયેકરી સદાસિદ્ધસમાન
શાંત પર્યાયે કરી અજ્ઞાન સંબંધ સંસારી છે. નૈગમ નયેકરી અલ્પગ્રાહી છે.
ઠાણ પ્રદેશે કરી સર્વ જીવ સિદ્ધ છે. સંગ્રહ નયે કરી સત્તાગ્રાહી છે. સર્વ જીવ
વરૂપ છે. વ્યવહાર નયેકરી જેદ વિચંજના કારી જે જીવના બંધે જેદ છે:- એક
બીજો સંસારી. સંસારિના બે જેદ:- એક સયોગી બીજો અયોગી. સયોગીના
:- એક ઠગ્ગસ્થ બીજો કેવલી. ઠગ્ગસ્થના બે જેદ:- એક ક્ષુપક બીજો ઊપ
:- ઇત્યાદિ. તથા કુજુસૂત્ર નયેકરી તેજીવ જે પરિણામે પરિણમતો વર્તે, તેસમયે
તેવોજ કહિએ યથા મમતામયી પરવસ્તુમાનતો ચેતન અજ્ઞાની કહિયે. સમ
સિદ્ધ સમાન. પોતાપોતાનાં આત્માને ધ્યાવે તેસમયે તે સિદ્ધ કહિયે. શબ્દ
રીનામાદિ સિદ્ધને પણ સિદ્ધ કહિયે. સમજિરૂઢ નયેકરી તે પર્યાયને ગ્રહે એટલે
પર્યાયવંત સિદ્ધ કહિયે. એવંજૂત નયેકરી જે સંપૂર્ણ ગુણ પર્યાયને ગ્રહે એટલે
તાની ક્રિયા કરતો અચલ તે લીજીયે. યથા સિદ્ધ સ્થાનિક પ્રાપ્ત જીવને સિદ્ધ
હિયે. એમ સર્વ વસ્તુનેવિષે સાત નય જાણવા. નય તે જે ઇચ્છ અનેક ધર્મ વચને
રી સાત જંગ સ્યાદસ્તિ, સ્વઇચ્છ ક્ષેત્ર જાવત્વેન યથા સ્વઇચ્છ ચેતન ગુણ અનંત છે,
વક્ષેત્ર તે ચરમ શરીર ત્રિજાગન્યૂન અથવા અસંખ્યાત પ્રદેશ સમાન ચેતનત્વ; સ્વકાલ
તે ઉત્પાદ વ્યયસ્વરૂપ, અગુરુલઘુ પર્યાયનો પરિણમન, સ્વજાવ તે જ્ઞાન દર્શન ચારિત્ર
વીર્ય, ઇતિ એગુણેકરી જીવઇચ્છ ઠતો છે. સ્યાન્નાસ્તિ પરઇચ્છ ક્ષેત્ર કાલ જાવત્વેન પરઇચ્છ
અચેતના, પરક્ષેત્ર પાંચેઇચ્છ પોતપોતાની અવગાહનાસમાન જડતારૂપ. પરકાલ તે
પોતાનો અગુરુલઘુ પર્યાય, પરજાવ તે, પોતપોતાનો વિશેષગુણ; એવીરીતે પર ઇચ્છા
ગુણ ચેતનનેવિષે નથી. એ કારણ માટે નાસ્તિ છે. અને સ્યાદસ્તિ નાસ્તિ એ બંને
એક સમયે છે. સ્યાદવક્તવ્યતે આ કારણમાટે છે:- કોઈપણ સમયે એકાંત વચ
જો જાય નહી. કેમકે, વચન તે અસંખ્યાત સમયાત્મક છે. અને આત્મ
મયમાં અનંત ગુણ પર્યાયમયી છે, અને સ્યાદસ્તિ અવક્તવ્યં સ્યાદનેકાં
તેનું અવક્તવ્યપણું છે. એમજ સ્યાદનાસ્તિ અવક્તવ્યં. તથા સ્યાદસ્તિનાસ્તિ
તે સ્યાદાદપણે અસ્તિ નાસ્તિ સમય કાલ એક સમયે વચન

આત્મા સ્થાલાદ જાવેકરી જાણ.

ના આઠ પદ્ધતિ:-નિત્ય, અનિત્ય, એક, અનેક, સત્, અસત્, વક્તવ્ય
ક્તવ્ય. પોતાના ચેતના ગુણેકરી આત્મા નિત્ય છે; અગુરુજઘુ પર્યાયેક,
અનિત્ય છે; એમદ્વ્યથી નિત્યાનિત્ય છે; દ્વાયક ગુણેકરી આત્મા એક છે;
ત પ્રદેશગુણેકરી આત્મા અનેકગુણે છે; એમ દ્વ્યગુણે એકાનેક છે, સ્વદ્વ્ય પર
આત્મા સત્ ઠતો છે; પરદ્વ્ય પર્યાયેકરી આત્મા અસત્ અઠતો છે; એમ વસ્તુ
સત્ અસત્ છે; દ્વ્યગુણે વક્તવ્ય છે એક સમયે એકઠો કથન યોગ્ય નથી માટે
અવક્તવ્ય છે; એમ એ પરકીય અપેક્ષા સ્થાલાદ હોય; અને સ્વઅપેક્ષાએકરી
તા નિત્ય છે, અગુરુજઘુ પર્યાયે અનિત્ય છે. ચેતના એક છે. અસંખ્યાત પ્રદેશ અનેક
ત્વત્વમાં નિત્યત્વ સત્ છે; અનિત્યત્વ અસત્ છે. અનિત્યત્વમાં અનિત્યત્વ સત્ છે
નિત્યત્વ અસત્ છે. એકત્વમાં એકત્વ સત્ છે. અને અનેકત્વ અસત્ છે. અનેક
અનેકત્વ સત્ છે; ને એકત્વ અસત્ છે. નિત્યત્વ, અનિત્યત્વ, એકત્વ, અનેકત્વ, એમ
વચન વ્યક્ત છે. એક સમયે અવ્યક્ત છે. એમ વસ્તુ સ્વરૂપ એક સમયે
નિત્ય છે. તેજ સમયે એક છે ને તેજ સમયે અનેક છે. એમ સત્ ને અસત્ છે.
વ્યક્ત ને અવ્યક્ત છે. એ આઠ પદ્ધતિ એક પદ્ધતિમાં એક સમયે રહ્યા છે. એવીરીતે ૬
લાદગુણે ઠ દ્વ્યને જાણી, અને ઠ દ્વ્યથી ચેતન લક્ષણ જીવ દ્વ્ય પોતાનો જ્ઞા
દર્શન ચારિત્ર વીર્યમયી અવિનાશી છે. અનંત પરમાનંદમયી એવો પોતાનો આત્મ
ઉપાદેયકરી ધ્યાત્વો એપ્રકારે આત્માનું મોહકારણ મોહકમયી સર્વદે. સ્થાલાદપર
પોતાના આત્માને જાણે માનેતેજ સમ્યક્ત્વી કહેવાય તેવિના મિથ્યાત્વી કહેવાય.

હવે સમ્યક્ત્વીને આઠ ગુણ ઉપજે છે તે કહે છે:- પ્રથમ નિઃશંક ગુણ તે જેને
શંકા, જય તથા શોક હોય નહીં તેને જાણવો; એટલે જ્ઞાતાને આલોકનો જય
થાય નહીં. કેમકે, તે સમ્યક્ત્વી સુખ, ડુઃખનેતો, પુન્ય તથા પાપનું ફલ જાણે છે.
તે આત્માને પુન્ય તથા પાપથી જિન્નકરી ધ્યાવે છે. માટે આ લોક તથા પરલોકનો
જ્ઞાતાને જય નથી. તથા જ્ઞાતાને વેદનાનું જય પણ વ્યાપે નહીં. તે વેદના ૪
કર્મ ગુણ છે. અને મારો આત્મા તો જ્ઞાનમયી છે, વલી જ્ઞાતા, પોતાના આત્મ
અમર તથા અવિનાશી કરી ધ્યાવે છે. માટે તેને મરણ જય હોતો નથી.
તા, પોતાના આત્માને અદ્વય અનંત ગુણી જાણે છે માટે તેને ચોરજય
પોતાના આત્માને અજ્ઞાનતારૂપ ડુઃખનો ઢોમવનાર એવો પોતાનો જ
છે માટે તેને અશરણ જય નથી. જ્ઞાતા પોતાના આત્માને સદા

